

ספרי' – אוצר החסידים – ליובאוויטש

קובץ
שלשלת האור

שער
שלישי

היכל
תשיעי

דבר מלכות

מאמרי דא"ח, שיחות ואגרות קודש

מאת
כבוד קדושת

אדמו"ר מנחם מענדל שליט"א

שניאורסאהן
מליובאוויטש

יוצא לאור על ידי מערכת

„אוצר החסידים“

סניף אה"ק כפר חב"ד

770 איסטערן פארקוויי

ברוקלין, נ.י.

שנת חמשת אלפים שבע מאות חמשים ושתיים לבריאה

ה' תהא שנת נפלאות בכל

צדי"ק שנה להולדת כ"ק אדמו"ר שליט"א

אף על פי שיכולים להניח תפילין במשך כל היום כולו (מנץ החמה, או עלות השחר, עד צאת הכוכבים או שקיעת החמה), הרי הזמן המובחר להנחת תפילין הוא בזמן תפילת שחרית, כמנהג ישראל שמניחים תפילין ומתפללים בהם. (משיחת י"א שבט תשכ"ח)

טוב להרגיל עצמו לומר ... נוסח זה מודה וכו' ועל ידי זה יזכור את ה' הניצב עליו:

מוֹדָה אֲנִי לְפָנֶיךָ, מֶלֶךְ חַי וְקַיִם שֶׁהַחַיּוּת בִּי נִשְׁמָתִי בְּחַמְלָה. רַבָּה אֲמוּנָתְךָ.

מצוה לומר את כל ברכות השחר

ברכת התורה

צריך לזוהר בה מאוד ואסור לדבר ולהוציא דברי תורה מפיו עד שיברך.

בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוְּנוּ עַל דְּבָרֵי תוֹרָה:

וְהַעֲרַב נָא יי אֱלֹהֵינוּ אֶת־דְּבָרֵי תוֹרָתְךָ בְּפִינוּ, וּבְכִי כָל־עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל, וְנִהְיָ אֲנַחְנוּ וְצִאֲצֵאֵינוּ, וְצִאֲצֵאֵי כָל־עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל, כְּלָנוּ יוֹדְעֵי שְׁמֶךָ וְלֹא־מִדֵּי תוֹרָתְךָ לְשִׁמּוֹה. בְּרוּךְ אַתָּה יי, הַמְלַמֵּד תוֹרָה לְעַמּוֹ יִשְׂרָאֵל: בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר בָּחַר בָּנוּ מִכָּל הָעַמִּים וְנָתַן לָנוּ אֶת תּוֹרָתוֹ. בְּרוּךְ אַתָּה יי, נֹתֵן הַתּוֹרָה:

וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר: דַּבֵּר אֶל־אַהֲרֹן וְאֶל־בְּנָיו לֵאמֹר כֹּה תִּבְרְכוּ אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֲמֹר לָהֶם:

יְבָרְכֶךָ יְהוָה וַיִּשְׁמְרֶךָ: יָאֵר יְהוָה | פָּנָיו אֵלֶיךָ וַיַּחֲגֹךָ: יִשְׂאֵל יְהוָה | פָּנָיו אֵלֶיךָ וַיִּשֶׁם לְךָ שְׁלוֹם:

וְשִׁמּוֹ אֶת־שְׁמִי עַל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאֵנִי אֲבָרְכֶם:

ברכות הנחת תפילין

הברכה הראשונה, (באמירתה מכונים הן על התפילין של יד והן על התפילין של ראש) נאמרת לפני הידוק הרצועה על שריר הקיבורת של היד השמאלית (איטור, הכותב ביד שמאל מניח את התפילין על יד ימין) באופן שהתפילין נוטות לעבר הגוף.

בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוְּנוּ לְהִנִּיחַ תְּפִלִּין:

הברכה השניה נאמרת (רק אם דיבר בין הנחת תפילין של־יד לשל־ראש) לפני הידוק הרצועה על הראש

בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוְּנוּ עַל מִצְוַת תְּפִלִּין:

קריאת שמע

שְׁמַע יִשְׂרָאֵל, יי אֱלֹהֵינוּ, יי אֶחָד:

בְּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מְלֻכוֹתוֹ לְעוֹלָם וָעֶד:

וְאַהֲבָתָּה אֵת יי אֱלֹהֶיךָ, כָּכָל לְבָבְךָ וּכְכָל נַפְשְׁךָ וּכְכָל מְאֹדְךָ. וְהָיוּ הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה, אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוְּךָ הַיּוֹם, עַל לְבָבְךָ. וְשָׁנַנְתָּם לְבִנְיָד וּדְבַרְתָּ בָּם, בְּשִׁכְתְּךָ בְּבֵיתְךָ וּבְלִכְתְּךָ בְּדֶרֶךְ וּבְשֹׁכְבְּךָ וּבְקוּמְךָ. וְקִשְׁרָתָם לְאוֹת עַל יָדְךָ, וְהָיוּ לְטֹטְפֹת בֵּין עֵינֶיךָ. וּבְתַבְתָּם עַל מְזוֹזֹת בֵּיתְךָ וּבְשַׁעְרֶיךָ. וְהָיָה אִם שָׁמַעְתָּ שְׁמִעֵנוּ אֵל מִצְוֹתֶי, אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוֶּה אֲתָּכֶם הַיּוֹם, לְאַהֲבָה אֵת יי אֱלֹהֵיכֶם וּלְעֲבֹדוֹ, כָּכָל לְבַבְכֶם וּכְכָל נַפְשְׁכֶם. וְנִתְּתִי מִטֵּר אֶרְצְכֶם בְּעֵתוֹ יוֹרֶה וּמִלְקוֹשׁ, וְאִסַּפְתִּי דִּגְגָךְ וְתִירְשְׁךָ וַיְצַהֲרֶךָ. וְנִתְּתִי עֵשֶׂב בְּשֹׁרְךָ לִבְהֶמְתְּךָ, וְאִכְלָתָ וּשְׂבַעְתָּ. הַשְּׁמָרוּ לָכֶם פֶּן יִפְתָּה לְבַבְכֶם, וְסָרְתֶם וְעַבַּדְתֶּם אֱלֹהִים אֲחֵרִים וְהִשְׁתַּחֲוִיתֶם לָהֶם. וְהָרָה אִף יי בָּכֶם וְעַצֵּר אֶת הַשָּׁמַיִם וְלֹא יִהְיֶה מִטֵּר וְהָאֲדָמָה לֹא תִתֵּן אֶת יְבוּלָהּ, וְאִבַּדְתֶּם מִהֲרָה מֵעַל הָאָרֶץ הַטְּבָה אֲשֶׁר יי נָתַן לָכֶם. וְשָׁמַתֶּם אֶת דְּבָרֵי אֱלֹהֵי עַל לְבַבְכֶם וְעַל נַפְשְׁכֶם, וְקִשְׁרָתֶם אֹתָם לְאוֹת עַל יְדֵיכֶם וְהָיוּ לְטֹטְפֹת בֵּין עֵינֵיכֶם. וְלִמְדֶתֶם אֹתָם אֶת בְּנֵיכֶם לְדַבֵּר בָּם, בְּשִׁכְתְּךָ בְּבֵיתְךָ וּבְלִכְתְּךָ בְּדֶרֶךְ וּבְשֹׁכְבְּךָ וּבְקוּמְךָ. וּבְתַבְתָּם עַל מְזוֹזוֹת בֵּיתְךָ וּבְשַׁעְרֶיךָ. לְמַעַן יִרְבוּ יְמֵיכֶם וַיְמִי בְנֵיכֶם עַל הָאֲדָמָה אֲשֶׁר נִשְׁבַּע יי לְאַבְרָהָם לֵאמֹר לָתֵת לָהֶם, בְּיָמֵי הַשָּׁמַיִם עַל הָאָרֶץ.

וַיֹּאמֶר יי אֵל מֹשֶׁה לֵּאמֹר. דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם וְעָשׂוּ לָהֶם צִיצִית עַל כְּנָפֵי בְּגָדֵיהֶם לְדֹרֹתָם, וְנִתְּנוּ עַל צִיצִית הַקֶּנֶף, פְּתִיל תְּכֵלֶת. וְהָיָה לָכֶם לְצִיצִית, וְרָאִיתֶם אֹתוֹ, וְזָכַרְתֶּם אֶת כָּל מִצְוֹת יי, וְעָשִׂיתֶם אֹתָם, וְלֹא תִתּוּם אַחֲרֵי לְבַבְכֶם וְאַחֲרֵי עֵינֵיכֶם אֲשֶׁר אֹתָם זָנִים אַחֲרֵיהֶם. לְמַעַן תִּזְכְּרוּ וְעָשִׂיתֶם אֶת כָּל מִצְוֹתֵי, וְהָיִיתֶם קֹדְשִׁים לְאֱלֹהֵיכֶם. אֲנִי יי אֱלֹהֵיכֶם, אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי אֲתָכֶם, מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לְהָיוֹת לָכֶם לְאֱלֹהִים, אֲנִי יי אֱלֹהֵיכֶם (אֲנִי יי אֱלֹהֵיכֶם) אָמֵן.

נכון לומר קודם התפילה:

הֲרִינִי מִקַּבֵּל עָלִי מִצְוַת עֲשֵׂה שֶׁל וְאַהֲבָתָ לְרַעַךְ כְּמוֹךָ
מצוה להתפלל בתפילין את כל תפילת שחרית כולל שיעור תהלים כפי שמתחלק לימי החודש.

יְהִי רְצוֹן מִלְּפָנֶיךָ, יי אֱלֹהֵינוּ וְאֱלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, שִׁיבֶנָּה בֵּית הַמִּקְדָּשׁ בְּמַהֲרָה בְּיָמֵינוּ, וְתֵן חֶלְקֵנוּ בְּתוֹרָתְךָ. אֲךָ צְדִיקִים יִרְדּוּ לְשִׁמְךָ וְיִשְׁבוּ יִשְׂרָאֵל אֶת פָּנֶיךָ.

כדאי שלכל ילד, בן אב - גם קטני קמנים - וגם מבוגרים יהיה סידור (תפילה) פרטי משלו - לומר תפילה להשם, חומש - חמשה חומשי תורה (או ספר אחר של תורה) משלו ללמוד בו כל יום תורה, וכן להבריד קופת־צדקה משלו - שלתוכה נותן צדקה (לבד משבת ויום טוב), מכספו הפרטי (שניתן לו מותרו או שקבל כפרם ... שבהן יכול היה לקנות חיי נפשו, ולהשתמש בו לצרכיו האישיים, ושיכתבו על זה "להשם הארץ ומלואה" (או בראש־יתבות "לה") בצירוף שמם - ודברים אלו יהיו ברשותו ואחריותו ויניחם בחדרו, במקום בולט - את הקופה יש לקבוע בחדר על ידי מסמר וכדומה, ועל ידי זה תהיה כולו ייחפך ל"חדר ובית של צדקה".

קבא.

היאך יש מעלה בגן עדן התחתון ומשם עולה לגן עדן העליון והיאך הקב"ה משגיח:

א שִׁיר לַמַּעֲלוֹת אֲשֶׁן עֵינֵי אֱלֹהִים מֵאֵין
יבא עֲזָרִי: ב עֲזָרִי מִעַם יְהוָה עֲשֵׂה שָׁמַיִם וָאָרֶץ:
ג אֱלֹהֵינוּ לְמוֹט רִגְלֶךָ אֱלֹהֵינוּ שִׁמְרֶךָ: ד הִנֵּה
לֹא־יָנוּם וְלֹא יִישָׁן שׁוֹמֵר יִשְׂרָאֵל: ה יְהוָה שִׁמְרֶךָ
יְהוָה צִלְךָ עַל־יָד יְמִינֶךָ: ו יוֹמָם הַשֶּׁמֶשׁ לֹא־
יָכַח וַיִּרַח בְּלִילָה: ז יְהוָה יִשְׁמְרֶךָ מִכָּל־רָע
יִשְׁמֹר אֶת־נַפְשְׁךָ: ח יְהוָה יִשְׁמַר־צִאתְךָ וּבֹאֲךָ
מִמָּוֶתָהּ וְעַד־עוֹלָם:

קכב.

מספר המשוור מושב ירושלים והניסים שנעשו בירושלים:

א שִׁיר הַמַּעֲלוֹת לְדָוִד שִׁמְחָתִי בְּאִמְרִים לִי
בֵּית יְהוָה גִּלְךָ: ב עֲמֻדֹת חַיּוֹ רִגְלֵינוּ בְּשַׁעְרֶיךָ
יְרוּשָׁלַם: ג יְרוּשָׁלַם הַבְּנוּיָה פֶּעִיר שְׁחַבְרָה־לָּהּ
יַחְדּוֹ: ד שִׁשָּׁם עָלוּ שְׁבָטִים שְׁבִטֵי־יָהּ עֲדוֹת
לְיִשְׂרָאֵל לְהוֹדוֹת לְשֵׁם יְהוָה: ה כִּי שָׁמָּה | יֵשְׁבוּ
כְּסֻאוֹת לְמִשְׁפַּט כְּסֻאוֹת לְבֵית דָּוִד: ו שְׁאֵלוּ
שָׁלוֹם יְרוּשָׁלַם יִשְׁלִי אֲהַבֶּךָ: ז הִי־שָׁלוֹם בְּחִילְךָ
שְׁלֹחַ בְּאַרְמְנוֹתֶיךָ: ח לְמַעַן אֲחִי וְרַעִי אֲדַבְרָהּ
נָא שָׁלוֹם בָּךְ: ט לְמַעַן בֵּית־יְהוָה אֱלֹהֵינוּ
אֲבַקֶּשֶׁה טוֹב לָךְ:

ב"ה. נוסח המברק שהואיל כ"ק אדמו"ר שליט"א
לשלוח לאנ"ש שי' בכל מרחבי תבל
לקראת ראש־השנה, ה'תשכ"ט

שבתא טבא לשנה טובה תכתבו ותחתמו.

מנחם שניאורסאהן

אגרות קודש

ב"ה, כ"ג אלול, תשי"ג

ברוקלין.

שלום וברכה!

מאשר הנני בזה קבלת מכתבו פ"ג מעש"ק תבא, ובטח ידוע לו אשר התקשרות ישראל עם הקב"ה הוא ע"י אורייתא, גליא דאורייתא וסתים דאורייתא וכמובא בזהר ח"ג (ע"ג, א) וכן קישורו של איש הישראלי מאחד לחבירו הוא ג"כ בעיקרו ע"י התורה כי ס"ר אותיות לתורה כנגד ס"ר נשמות שהם כללות ישראל אשר בצירוף כל תיבות אלו הס"ר כשרה, ובמילא כל אות מעלית בקדש את חברתה, וכיון ששולח אלי פ"ג הרי בודאי אשר כבר לומד או עכ"פ יתחיל תיכף ללמוד תורת חסידות חב"ד סתים דאורייתא אשר זכינו להתגלותה דוקא בדורותינו אלה, והוא ענין של כל אחד ואחד מישראל ואינו שייך לכתה אחת, והשי"ת יצליחו, וכדי לעורר ג"כ סיעתא דשמיא בעסקו בתורת חסידות חב"ד הרי מוכרח שישפיע גם על סביבתו לקרבם ולהמשיכם בלימוד זה ובאתעדל"ת אתעדל"ע.

ולקראת השנה החדשה הבאה עלינו ועל כל ישראל לטובה ולברכה, הנני בזה להביע לו ברכתי, ברכת כתיבה וחתמה טובה לשנה טובה ומתוקה בגשמיות וברוחניות ות"ת ביר"ש.

בברכה.

בשם כ"ק אדמו"ר שליט"א

המזכיר

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

מפתח כללי

מסכת כתובות עם ביאורים	(כג)	סדר הנחת תפילין	ב
מדף עד דף פ	קצב	מזמורי תהלים קכא, קכב	ג
מתורת רבותינו נשיאי חב"ד:		מאמר ד"ה אתם נצבים היום	ג
שולחן ערוך הלכות שבת עם הערות וצינונים	(כד)	שבת פרשת נצבים, כ"ח אלול, ה'תשי"א	ה
אדמו"ר הזקן	רכד	מכתב כללי ימי הסליחות, ה'תשכ"ח	יז
שולחן ערוך הלכות פסח	(כה)	מכתב יום שלישי דסליחות, ה'תשי"א	יט
לפי לוח רב יומי אדמו"ר הזקן	רכה	יום ד', כ"ה אלול, ה'תשי"א	כ
לקוטי תורה כי קרוב אליך	(כו)	שיחת ש"פ נצבים, כ"ח אלול ה'תשי"א	כא
אדמו"ר הזקן	רכז	שיחת ש"פ נצבים-וילך, כ"ה אלול, ה'תשי"נ	כו
תורת חיים	(כז)	לקוטי-שיחות פ' כי-תבוא-ח"י אלול כרך יט	לו
אדמו"ר האמצעי	רלב	ילקוט לוי יצחק על התורה לכ"ק הרה"ג הרה"ח	י
מאמרי הצ"צ – דרך מצותיך	(כח)	המקובל ר' לוי יצחק שניאורסאהן זצ"ל	מא
אדמו"ר ה"צמח צדק"	רלד	ילקוט גאולה ומשיח – פרשת נצבים	מה
תורת שמואל תרל"ג	(כט)	שיעורי חומש יומי לשבוע פרשת נצבים	מו
אדמו"ר מוהר"ש	רלה	שיעורי תהלים לשבוע פרשת נצבים	נו
ספר המאמרים – המשך תער"ב	(ל)	שיעורים בספר התניא (מוגה)	יד
אדמו"ר מוהרש"ב	רלו	לשבוע פרשת נצבים	נח
ספר המאמרים – תרפ"ט	(לא)	לוח "היום יום" לשבוע פרשת נצבים	עא
אדמו"ר מוהרי"צ	רלח	הלכה יומית לעיון ברמב"ם	עג
ספר השיחות ה'תש"ד-ה'תש"ה בלה"ק	(לב)		
אדמו"ר מוהרי"צ	רלח		
ספר הזכרונות פרק קכז	(לג)		
רמא			
אגרות קודש	(לד)		
אדמו"ר מוהרי"צ	רמג		
חומש לקריאה בציבור	(לה)		
רמא			
קריאת התורה למנחת שבת-קודש	(לו)		
רנב			
ביאורים לפרקי אבות פרק ה-ו	(לז)		
רנג			
לוח זמנים לשבוע פרשת נצבים	(לח)		
רנד			
סדר מצות הדלקת נרות לשבת קודש	(לט)		
רנה			

שיעורי רמב"ם

ג' פרקים ליום, לשבוע פרשת נצבים	עו
פרק אחד ליום, לשבוע פרשת נצבים	קנג
ספר המצוות, לשבוע פרשת נצבים	קעז
נביאים וכתובים	כ
יחזקאל פרק כד, דברי הימים פרק יא	קפא
משניות – מסכת מעשר שני/חלה	כא
ביאור קהתי	קפג
עין יעקב מסכת יומא	קצא

ביאור בדרך אפשר

נאמר בתורה, בפסוק הפותח את פרשת השבוע:

1 **אַתֶּם** בני ישראל **נִצְבִּים הַיּוֹם בְּלִכְם** כל העם כולו **לִפְנֵי הוֹי'**
 2 **אַלְקֵיכֶם, רֹאשֵׁיכֶם שְׁבִטֵיכֶם גּוֹ', מִחוּטֹב עֲצִידְ עַד שׁוֹאֵב**
 3 **מִיִּמֶיךָ** ¹כולם יחד, מהחשובים ביותר הנקראים 'ראשיכם' ועד הפשוטים

ביותר שהם חוטבי עצים ושואבי מים.

6 **הִנֵּה פָּרְשָׁה זֹאת** פרשת נצבים
 7 **קוֹרִין קוֹרֵאִים** בתורה בציבור
 8 **לְעוֹלָם** בכל השנים, ללא הברל
 9 באיזה יום בשבוע חל ראש השנה
 10 **בְּשַׁבַּת שְׁלֹפְנֵי רֹאשׁ הַשָּׁנָה** ²,
 11 **שָׁזָהוּ** המשמעות הפנימית של **מָה**

12 **שְׁכָתוֹב** בפסוק זה (**אַתֶּם נִצְבִּים**)
 13 **הַיּוֹם, דְּקָאִי** שהכוונה ב'היום' היא
 14 **עַל יוֹם הַדִּין דְּרֹאשׁ הַשָּׁנָה** ³,
 15 וראש השנה נקרא היום כפי שאומרים
 16 בנוסח תפילת מוסף של יום זה **זֶה**

17 **הַיּוֹם תְּחִילַת מַעֲשִׂיד** ⁴ היום של
 18 התחלת הבריאה (כמבואר בכמה
 19 מקומות שבכ"ה באלול נברא העולם
 20 והיום השישי לבריאה, יום בריאת אדם
 21 הראשון, נקרא 'תחלת מעשיד'). **וְעַל**

22 **זֶה** על הדין והמשפט בראש השנה
 23 **נֵאמַר אַתֶּם נִצְבִּים הַיּוֹם,**
 24 **שָׁזָהוּ עַל דְּרֹךְ מֵאֲמַר רַ"ל** ⁵
 25 בגמרא **עַל הַפְּסוּק** ⁶ בתורה **חַיִּים**

26 **בְּלִכְם הַיּוֹם, אֲפִילוּ בְּיוֹם**
 27 **שֶׁכָּל הָעוֹלָם כּוֹלֵם מֵתִים,**
 28 **אַתֶּם חַיִּים** (לפי פשט דברי הגמרא
 29 מדובר על מקור לתחיית המתים מן
 30 התורה, כלשון הגמרא "מן המקרא
 31 הזה אמר להם ואתם הדבקים בה'

32 אלקיכם חיים כולכם היום, פשיטא
 33 דחיים כולכם היום אלא אפילו ביום
 34 שכל העולם כולם מתים אתם חיים,
 35 מה היום כולכם קיימין אף לעוה"ב
 36 כולכם קיימין", וכאן הכוונה שגם
 37 'אתם נצבים כולכם' משמעו שכולכם
 38 חיים). **וּבִכְדֵי שִׁיְהִיָּה אַתֶּם**

39 **נִצְבִּים** וחיים **הַיּוֹם** שיזכו בדין ויכתבו לחיים **צָרִיד לְהִיְוֹת (פְּהֶמְשֵׁן**
 40 **הַכְּתוֹב) בְּלִכְם, שִׁיְהִי כָּל יִשְׂרָאֵל בְּהַתְּכַלּוּת וְהַתְּאֲחָדוּת** ⁷
 41 **בִּינֵיהֶם, שְׁלֹא יִהְיֶה נִיכָר חִילוּקֵי הַפְּרָטִים** שקיימים בבני ישראל

ביאור בדרך אפשר

42 **אֲלָא** שכל בני ישראל (מ'ראשיכם שבטיכם' ועד 'חוטב עציד ושואב מימך'),
 43 הם מציאות אחת מאוחדת של **קוֹמָה אַחַת שְׁלִימָה** ⁸, **וְאֵז** כאשר יש
 44 התאחדות והתכללות של כל בני ישראל יחד **הִנֵּה אַתֶּם נִצְבִּים הַיּוֹם,**
 45 **שְׁאֲפִילוּ בְּשַׁעַה שְׁכוֹלֵם** שאר באי עולם **מֵתִים, אַתֶּם** בני ישראל
 46 **חַיִּים.**

47 **וְצָרִיד לְהִכִּין** ⁹ **מָה שְׁכָתוֹב**
 48 **אַחַר כֵּן** בהמשך הכתוב, אחרי
 49 'אתם נצבים היום כולכם לפני ה'
 50 אלקיכם' **רֹאשֵׁיכֶם שְׁבִטֵיכֶם גּוֹ'**
 51 **עַד שׁוֹאֵב מִיִּמֶיךָ, דְּלִכְאוּרָה,**
 52 **כִּיֹּן שְׁכָר נֵאמַר בְּלִכְם,**
 53 **שְׁכָרָה** באמירה 'כלכם' **נְכָלִים**
 54 **כְּכֹר כָּל הַפְּרָטִים** וכל הסוגים של
 55 בני ישראל, **לְמָה מְפָרֵט** הכתוב
 56 **אַחַר כֵּן** לאחר שכבר אמר 'כולכם'
 57 **אֵת כָּל עֲשֵׂר הַסּוּגִים**
 58 **שְׁבִישְׂרָאֵל** ¹⁰ והולך ומונה את
 59 כולם 'ראשיכם שבטיכם זקנים
 60 ושוטריכם.... טפכם נשיכם וגרך אשר
 61 בקרב מחניך מחוטב עציד עד שואב
 62 מימך' ולכאורה, כיון שכבר נאמר
 63 'כולכם', מה הצורך בפירוט מפורש
 64 של כל עשרת הסוגים?

65 **וּבְכָרֵט** והתמיהה מדוע יש צורך
 66 לפרט את כל עשרת הפרטים לאחר
 67 שכבר נאמר 'כולכם' מודגשת עוד יותר
 68 **לְפִי הַמְּבֹאֵר** ¹⁰ בתורת החסידות
 69 **שְׁעָקָר הָעֲנָן** התוכן והמשמעות
 70 הפנימית **דְּכָלְכֶם הוּא שִׁיְהִי** כל
 71 בני ישראל, למרות שיש ביניהם
 72 הבדלים, **קוֹמָה מְצִיאוֹת אַחַת**
 73 **שְׁלִימָה וְלֹא יוֹרְגָשׁוּ הַפְּרָטִים**
 74 **וְחִילוּקֵי הַמְּדִרְיָגוֹת, שְׁעַל פִּי**
 75 **זֶה** לפי הסבר זה ב'כולכם' שהכוונה
 76 להתכללות והתאחדות באופן כזה
 77 שהפרטים וההבדלים לא יהיו ניכרים
 78 ולא יהיו מורגשים **נִמְצָא שְׁמָה**
 79 **שְׁמִפְרֵט** הכתוב בהמשך **אֵת פְּרָטִי**

80 **הַמְּדִרְיָגוֹת שְׁבִישְׂרָאֵל** ומונה את עשרת הסוגים במפורט ובמפורש
 81 שבוה ניתן ביטוי להבדלים הללו **הִרִי זֶה בְּסִתְרִיה לְהַעֲנִין דְּכָלְכֶם**
 82 שמשמעו הוא התאחדות לקומה אחת' כך שהבדלים לא יהיו מורגשים.

בס"ד. שבת פרשת נצבים, כ"ח אלול, ה'תשי"א

(הנחה בלתי מוגה)

אַתֶּם נִצְבִּים הַיּוֹם בְּלִכְם לִפְנֵי הוֹי' אֲלֵקֵיכֶם
רֹאשֵׁיכֶם שְׁבִטֵיכֶם גּוֹ' מִחוּטֹב עֲצִידְ עַד
שׁוֹאֵב מִיִּמֶיךָ ¹. **הִנֵּה פָּרְשָׁה זֹאת קוֹרִין לְעוֹלָם**
בְּשַׁבַּת שְׁלֹפְנֵי רֹאשׁ הַשָּׁנָה ², **שָׁזָהוּ מָה שְׁכָתוֹב**
(אַתֶּם נִצְבִּים) הַיּוֹם, דְּקָאִי עַל יוֹם הַדִּין דְּרֹאשׁ
הַשָּׁנָה ³, **זֶה הַיּוֹם תְּחִילַת מַעֲשִׂיד** ⁴. **וְעַל זֶה נֵאמַר**
אַתֶּם נִצְבִּים הַיּוֹם, שָׁזָהוּ עַל דְּרֹךְ מֵאֲמַר רַ"ל ⁵
עַל הַפְּסוּק ⁶ **חַיִּים בְּלִכְם הַיּוֹם, אֲפִילוּ בְּיוֹם שֶׁכָּל**
הָעוֹלָם כּוֹלֵם מֵתִים, אַתֶּם חַיִּים. **וּבִכְדֵי שִׁיְהִיָּה**
אַתֶּם נִצְבִּים הַיּוֹם צָרִיד לְהִיְוֹת (פְּהֶמְשֵׁן הַכְּתוֹב)
בְּלִכְם, שִׁיְהִי כָּל יִשְׂרָאֵל בְּהַתְּכַלּוּת
וְהַתְּאֲחָדוּת ⁷, **שְׁלֹא יִהְיֶה נִיכָר חִילוּקֵי הַפְּרָטִים,**
אֲלָא קוֹמָה אַחַת שְׁלִימָה ⁸, **וְאֵז הִנֵּה אַתֶּם נִצְבִּים**
הַיּוֹם, שְׁאֲפִילוּ בְּשַׁעַה שְׁכוֹלֵם מֵתִים, אַתֶּם חַיִּים.
וְצָרִיד לְהִכִּין ⁹ **מָה שְׁכָתוֹב אַחַר כֵּן רֹאשֵׁיכֶם**
שְׁבִטֵיכֶם גּוֹ' עַד שׁוֹאֵב מִיִּמֶיךָ, דְּלִכְאוּרָה, כִּיֹּן
שְׁכָר נֵאמַר בְּלִכְם, שְׁכָרָה נְכָלִים כָּל הַפְּרָטִים,
לְמָה מְפָרֵט אַחַר כֵּן אֵת כָּל עֲשֵׂר הַסּוּגִים
שְׁבִישְׂרָאֵל ¹⁰. **וּבְכָרֵט לְפִי הַמְּבֹאֵר** ¹⁰ **שְׁעָקָר**
הָעֲנָן דְּכָלְכֶם הוּא שִׁיְהִי קוֹמָה אַחַת שְׁלִימָה
וְלֹא יוֹרְגָשׁוּ הַפְּרָטִים וְחִילוּקֵי הַמְּדִרְיָגוֹת, שְׁעַל
פִּי זֶה נִמְצָא שְׁמָה שְׁמִפְרֵט אֵת פְּרָטִי הַמְּדִרְיָגוֹת
שְׁבִישְׂרָאֵל הִרִי זֶה בְּסִתְרִיה לְהַעֲנִין דְּכָלְכֶם. וְאִין

80 **הַמְּדִרְיָגוֹת שְׁבִישְׂרָאֵל** ומונה את עשרת הסוגים במפורט ובמפורש
 81 שבוה ניתן ביטוי להבדלים הללו **הִרִי זֶה בְּסִתְרִיה לְהַעֲנִין דְּכָלְכֶם**
 82 שמשמעו הוא התאחדות לקומה אחת' כך שהבדלים לא יהיו מורגשים.

(1) ריש פרשתנו (כט, ט"ז). (2) תוס' מגילה לא, סע"ב. רמב"ם הל' תפלה פ"ג ה"ב. טוש"ע או"ח סת"כ ס"ד. לקו"ת ריש פרשתנו (מד, א). ועוד. (3) פענח רזא סוף פרשתנו. מגלה עמוקות פרשתנו ד"ה עשירי (ס, ד). וראה זוהר ח"ב לב, ב ובכרמ"ז שם. ח"ג רלא, ב. (4) תפלת מוסף דר"ה. (5) סנהדרין ז, ב. (6) ואתחנן ד, ד. (7) ראה תנחומא פרשתנו א. (8) ראה לקו"ת פרשתנו שם. (9) ראה גם רד"ה אתם נצבים תרע"ה (המשך תער"ב ח"ב ע' א'קלא). (10) ראה גם לקו"ש ח"ד ע' 1141. מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ביאור בדרך אפשר

1 ואין לומר ליישוב הקושיא האמורה שְבַמָּה שְכָתוּב רֵאשִׁיכֶם
2 שְבִטֵיכֶם גו' אין הפְּנוּנָה לְחִילוּקֵי הַפְּרָטִים כְּפִי שְכָל סוג
3 הוא בְּפָנֵי עֲצָמוֹ, ואם כן אכן יש לתמוה על עצם הפירוט וגם על כך
4 שזו סתירה ל'כולכם' כִּי אִם אלא הכוונה בפירוט של עשר הסוגים היא
5 לְפָרֵשׁ תִּיבַת את המילה בְּלִכְסֶם,
6 שֶׁהַפְּנוּנָה בְּזָה שבאמירה 'כולכם'
7 כוונת הכתוב היא לְרֵאשִׁיכֶם
8 שְבִטֵיכֶם וגו', והסיבה לכך שאין
9 לומר דבר זה ליישוב הקושיא הוא
10 דָאֵם כֵּן, כי אם פירוט הסוגים
11 השונים אחרי שכבר נאמר 'כולכם'
12 נועד רק לפרש ש'כולכם' היינו הסוגים
13 השונים, הִנֵּה לִיה לְמִימַר היה לו
14 לכתוב לומר מִרֵאשִׁיכֶם עַד
15 שְׂוֹאֵב מִימִיד, היינו מהסוג הנעלה
16 ביותר ועד הסוג הנחות ביותר, מבלי
17 לפרט במפורש את כל עשרת הסוגים
18 וְכִינֵן שְׂמֻנָּה הכתוב בַּפְּרָטִיּוֹת
19 אֶת כָּל הָעֵשֶׂר סוגים, כלשון
20 הכתוב שהובא לעיל, ואינו מסתפק
21 באמירה קצרה שהכוונה לכל הסוגים
22 מ'ראשיכם' עד 'שואב מימין' מוֹכֵן,
23 שֶׁהַפְּנוּנָה בפירוט כל עשרת הסוגים
24 היא לֹא רַק לְפָרֵשׁ תִּיבַת
25 בְּלִכְסֶם, והיינו כפי שכל הסוגים
26 נכללים ומתאחדים יחד אֶלָּא כוונת
27 הכתוב היא גַּם לְחִילוּקֵי
28 הַפְּרָטִים כְּפִי שְכָל סוג הוא
29 עֵינִן בְּפָנֵי עֲצָמוֹ שונה ונפרד מכל
30 שאר הסוגים.
31 וּמָזָה מכך שהכתוב מדבר על שני
32 הדברים גם על 'כולכם' שענינו
33 התאחדות והתכללות כל הסוגים
34 שבבני ישראל ל'קומה אחת' וגם על כל אחד מעשרת הסוגים כפי שהוא ענין
35 מיוחד בפני עצמו מוֹכֵן, שְׂבַעֲבוּדָה הרוחנית שהאדם עובד את ה'
36 דְרָאשׁ הַשָּׁנָה יִשְׁנֶם שְׁנֵי הָעֲנִינִים, הֵן עֲנִינֵי הַתְּאֻחָדוֹת הַכָּלָל
37 כולו פֹּאדֹפֶן דְּקוּמָה אַחַת שְׁלִימָה, וְהֵן הַתְּחַלְקוֹת הַפְּרָטִים
38 כָּל אֶחָד וְאֶחָד בתור ענין שונה ומיוחד בְּפָנֵי עֲצָמוֹ¹⁰ וכפי שיתבאר
39 להלן.
40 (ב) וּלְהַבִּין זֶה האמור לעיל שבפסוק 'אתם נצבים' מדובר גם על
41 התאחדות והתכללות כל בני ישראל יחד וגם על כל סוג בבני ישראל בפני

ביאור בדרך אפשר

עצמו יֵשׁ לְהַקְדִּים דְּהִנֵּה יָדוּעַ בתורת הסוד דְּעֵינִי עֲבוּדָת ה'
של הָאָדָם הוא לְהַמְשִׁיךְ הָאוֹרוֹת בְּכָלֵם, כמבואר שאופן ההארה
וההתגלות של האור והשפע האלוקי בעולמות הוא על ידי 'אורות', האור
והשפע שיוצא נמשך ומלמעלה ש'מתלבשים' בכלים המגבילים את האור ואת
מידת ההארה וההשפעה וכן קולטים
את ההארה וההשפעה באופן פנימי
והטעם לכך שעיקר עבודת האדם היא
להמשיך את האורות בכלים הוא
שְׁהִי תְּכָלִית הַפְּנוּנָה והמטרה
של בריאת העולם הִיא כדברי
המדרש לַעֲשׂוֹת לוֹ יְתִבְרָךְ דִּינָה
בַּמַּתְּנוּנִים¹¹, היינו לעשות את
העולם הזה התחתון והנחות למקום
ראוי לגילוי אלוקות והשראת השכינה
וְהַהֲכָנָה לָזֶה הִיא עַל יְדֵי
הַתְּלַבְּשׁוֹת הָאוֹרוֹת בְּכָלֵם כי
רק על ידי שחאורות יורדים ומתלבשים
בכלים יכולה להיות המשכה והתגלות
של האלוקות למטה ואילו כשהאורות
לא מוגבלים ומצומצמים בכלים אלא
מאירים ללא הגבלות, אין הם מאירים
בעולמות ונבראים מוגבלים וכפי
שממשיך ומבאר.
וְהַעֲנִין בְּזָה¹², דְּהִנֵּה, הָאוֹרוֹת
שֶׁהֵם בְּבַחֲנֵינָה גִילוּי, אור וגילוי
ממקורם הֵם בְּבַחֲנֵינָה עֲלִיָּה
לְמִקְוֶם ושואפים תמיד להתעלות
לשורשם ומקורם וּבְבַחֲנֵינָה
דְּבִיקוּת נִיפְרָת בְּמִקְוֶם¹³,
והדבקות של האורות במקורם היא
בצורה ניכרת ומורגש בהם הקשר
למקורם והשאיפה להיות דבוקים בו
וְהַכָּלִים שנועדו להגביל ולצמצם
את האורות שְׂבָאִים עַל יְדֵי הַפֶּסֶק כו' והכלים נוצרו על ידי הפסק
וצמצום משורשם וממקורם הֵם בְּבַחֲנֵינָה הָעֵלָם ומקורם ושורשם לא
ניכר בהם בגלוי, וּבְבַחֲנֵינָה דְּבִיקוּת בְּלָתִי נִיפְרָת¹³ והשייכות
והדבקות של הכלים במקורם ושורשם איננה ניכרת ונגרשת בהם כי מקורם
ושורשם לא מאיר בהם בגלוי. וְאִם כֵּן, הִנֵּה הֵם האורות והכלים
הַפְּכִיִּים זֶה מָזָה, וְאִיךָ אֶפְשָׁר לְהִיּוֹת הַתְּחַבְּרוּתָם בְּיָחַד
שהאורות הם בדבקות ניכרת למקורם ובבחינת גילוי והכלים בדבקות בלתי
ניכרת ובבחינת העלם, איך יכול להיות חיבור בין האורות והכלים כך

חכ"ג ע' 57. 11) ראה תנחומא נשא טז. בחוקותי ג. ב"ר ספ"ג. במדב"ר פ"ג, ו. תניא רפ"ו. ובכ"מ. 12) בהבא לקמן –
ראה ד"ה אתם נצבים הנ"ל ע' א'קלג. וראה גם המשך תערי"ב ח"א ע' תפג. ד"ה אני לדודי דש"פ נצו"י עטר"ת (ע' תרנב),
תרצ"ג (סה"מ קונטרסים ח"ג ע' קד. סה"מ תרצ"ג ע' תקמב). וראה ספר הערכים – חב"ד ח"ד ע' שצה-שצו, ובהנסמן
שם. 13) ראה גם סה"מ תרס"ב ע' רכט ואילך. ובכ"מ.
מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 שהאורות יתלבשו בכלים ויאירו באמצעות הכלים, והרי נאמר לעיל שהמשכת
- 2 האורות בכלים היא עיקר עבודת האדם?
- 3 אָמַנָם, הסיבה לכך שהאורות והכלים מתחברים למרות שהם הופכים זה
- 4 מזה היא כִּינּוּן שֶהָאוֹר מְרַגֵּשׁ אֶת מַעֲלַת הַכֶּלִי¹⁴, וְעַל יְדֵי זֶה
- 5 שהאור מרגיש את מעלת הכלי ומכיר
- 6 בַּה פּוֹעֵל הָאוֹר גַּם בְּהַכְלִי 1 אָמַנָם, כִּינּוּן שֶהָאוֹר מְרַגֵּשׁ אֶת מַעֲלַת הַכֶּלִי¹⁴,
- 7 שְׁתוּרְגֵשׁ בּוֹ בְּכָל עֲצָמוּ מַעֲלָתוֹ 2 וְעַל יְדֵי זֶה פּוֹעֵל הָאוֹר גַּם בְּהַכְלִי שְׁתוּרְגֵשׁ בּוֹ
- 8 שֶׁל הַכֶּלִי, הִנֵּה מַצֵּד זֶה אֶפְשָׁר 3 מַעֲלָתוֹ, הִנֵּה מַצֵּד זֶה אֶפְשָׁר לְהִיטֵת הַתְּחַבְּרוּת
- 9 לְהִיטֵת הַתְּחַבְּרוּת הָאוֹרוֹת 4 הָאוֹרוֹת וְכָלִים. דְּהֵנָּה, הָאוֹר הוּא בִּכְחִינַת גִּילּוֹי,
- 10 וְכָלִים וכפי שממשיך ומבאר.
- 11 דְּהֵנָּה, הָאוֹר הוּא בִּכְחִינַת 5 וְלָכֵן בְּכָל עֲנָן שֶהָאוֹר נִמְשָׁךְ אֵלָיו הָרִי הוּא
- 12 גִּילּוֹי שֶׁכֵּן עֲנִינוּ הוּא גִילּוֹי וְהָאֵרָה 6 מְרַגֵּשׁ (וְגַם מְגַלָּה בּוֹ) אֶת מַעֲלָתוֹ, וְזֶהוּ שֶהָאוֹר
- 13 וְהַתְּפִשּׁוּת מִהָמָאוֹר, מִקּוֹר הָאוֹר, 7 מְרַגֵּשׁ אֶת מַעֲלַת הַכֶּלִי שֶהוּא עֲנָן הַהֶעֱלָם,
- 14 וְלָכֵן כִּינּוּן שֶׁעֲנִינוּ וּמִהוּתוֹ שֶׁל הָאוֹר 8 שֶׁהַמַּעֲלָה שָׁבוּ הִיא¹⁵ לְפִי שֶׁשָּׁרְשׁוֹ מִבְּחִינַת
- 15 הוּא גִילּוֹי, הָרִי בְּכָל עֲנָן שֶהָאוֹר 9 הַיְכוּלָת שֶׁלֹּא לְהָאִיר, שֵׁשׁ בָּהּ תוֹקֵף יוֹתֵר
- 16 נִמְשָׁךְ אֵלָיו הָרִי הוּא הָאוֹר 10 מִבְּחִינַת הַיְכוּלָת לְהָאִיר¹⁶. אָמַנָם הַכֶּלִי מַצֵּד
- 17 הַנִּמְשָׁךְ מְרַגֵּשׁ (וְגַם מְגַלָּה בּוֹ 11 עֲצָמוֹ, לְהִיטֵתוֹ בִּכְחִינַת הֶעֱלָם וּבִכְחִינַת דְּבִיקוּת
- 18 דְּבָר שֶׁאֵלָיו הוּא נִמְשָׁךְ) אֶת 12 בְּלִתִּי נִיכְרָת, אֵין מַעֲלָתוֹ נִרְגָּשֶׁת בּוֹ. וְרַק הָאוֹר
- 19 מַעֲלָתוֹ שֶׁל הַדְּבָר שֶׁאֵלָיו הָאוֹר 13 דּוֹקָא, כִּינּוּן שֶׁעֲנִינוּ גִילּוֹי, הָרִי הוּא מְרַגֵּשׁ מַעֲלַת
- 20 נִמְשָׁךְ, וְזֶהוּ שֶהָאוֹר מְרַגֵּשׁ אֶת 14 הַכֶּלִי¹⁷, וְהוּא גַם מְגַלָּה בְּהַכְלִי אֶת מַעֲלָתוֹ. וְעַל
- 21 מַעֲלַת הַכֶּלִי שֶהוּא עֲנָן 15 יְדֵי זֶה אֶפְשָׁר שְׁתַּהֲיָה הַתְּחַבְּרוּת הָאוֹרוֹת בְּכָלִים,
- 22 הַהֶעֱלָם, שֶׁהָרִי הַכֶּלִי נִוְעַד לְהַגְבִּיל 16 מַצֵּד הָאוֹר. וְגַם מַצֵּד הַכֶּלִי, הִנֵּה כִּינּוּן שֶׁהַכֶּלִי
- 23 וְלִצְמֵצֵם וְלִהְיוֹת אֶת הָאוֹר 17 עֲנִינוּ בִּיטוּל¹⁸, הֵינּוּ, שֶהוּא בְּטֵל לְכָל דְּבָר
- 24 שֶׁהַמַּעֲלָה שָׁבוּ בְּעֵינֵי הַהֶעֱלָם 18 שֶהוּא אֵינוֹ כְּלִי (אֵלֶּךְ וְאֵס אֵינוֹ אוֹיְסֶעַר כְּלִי),
- 25 הִיא¹⁵ לְפִי שֶׁשָּׁרְשׁוֹ שֶׁל עֲנֵן 19 וּבִפְרָט לְהָאוֹר שְׁגִילָה בּוֹ אֶת מַעֲלָתוֹ (שֶׁהָרִי
- 26 הַהֶעֱלָם עַל הָאוֹר הָאֱלוּקִי הוּא 20 מַצֵּד עֲצָמוֹ הוּא בְּחִינַת הֶעֱלָם, וְדּוֹקָא הָאוֹר
- 27 מִבְּחִינַת הַיְכוּלָת שֶׁל הַקֹּדֶשׁ בְּרוּךְ 21 דּוֹקָא גִילָה בּוֹ אֶת מַעֲלָתוֹ, וְלָכֵן הוּא בְּטֵל בִּיּוֹתֵר
- 28 הוּא בְּעֲצָמוֹ שֶׁלֹּא לְהָאִיר, שֵׁשׁ 22 אֵל הָאוֹר), לָכֵן אֶפְשָׁר לְהִיטֵת הַתְּחַבְּרוּת
- 29 בָּהּ תוֹקֵף בִּיכוּלָת שֶׁלֹּא לְהָאִיר 31 לְהָאִיר¹⁶. וּבִמְבָאֵר בִּתְּוֹרַת שְׁלוֹם
- 30 יוֹתֵר מִבְּחִינַת הַיְכוּלָת 32 לְאִדְמוּרֵי הַרְשָׁ"ב שֶׁבַּהֲתַעֲלֻמוֹת הָאוֹר
- 31 לְהָאִיר¹⁶. וּבִמְבָאֵר בִּתְּוֹרַת שְׁלוֹם 33 יֵשׁ 'כּוֹחַ עֲצָמִי' יוֹתֵר מֵאֲשֶׁר בִּכּוֹחַ
- 32 לְאִדְמוּרֵי הַרְשָׁ"ב שֶׁבַּהֲתַעֲלֻמוֹת הָאוֹר 34 הַגִּילּוֹי, כִּי גִילּוֹי אֵין הַפְּלִיאָה גְדוּלָּה
- 33 יֵשׁ 'כּוֹחַ עֲצָמִי' יוֹתֵר מֵאֲשֶׁר בִּכּוֹחַ 35 כָּל כֵּךְ וְדוֹקָא אֵין הַתְּעַלְמוֹת יֵשׁ
- 34 הַגִּילּוֹי, כִּי גִילּוֹי אֵין הַפְּלִיאָה גְדוּלָּה 36 'כּוֹחַ עֲצָמִי' בִּיּוֹתֵר, כִּמוֹ שְׂרוּאִים בְּאֵדָם
- 35 כָּל כֵּךְ וְדוֹקָא אֵין הַתְּעַלְמוֹת יֵשׁ 37 שֶׁעֲצִירָה וְאִיפּוֹק הִרְבֵּה יוֹתֵר קִשִּׁים
- 36 'כּוֹחַ עֲצָמִי' בִּיּוֹתֵר, כִּמוֹ שְׂרוּאִים בְּאֵדָם 38 מֵאֲשֶׁר גִּילּוּיִים, וְאֵת כָּל הַמַּעֲלּוֹת הַלּוֹ
- 37 שֶׁעֲצִירָה וְאִיפּוֹק הִרְבֵּה יוֹתֵר קִשִּׁים 39 שְׁקִימוֹת בְּכָלִי הָאוֹר מְרַגֵּשׁ וּמְגַלָּה אוֹתוֹן בְּכָלִי
- 38 מֵאֲשֶׁר גִּילּוּיִים, וְאֵת כָּל הַמַּעֲלּוֹת הַלּוֹ 40 עֲצָמוֹ, מְבַלִּי פְּעוּלָתוֹ שֶׁל הָאוֹר בְּכָלִי לְהִיטֵתוֹ כִּינּוּן שֶׁהַכֶּלִי הוּא בִּכְחִינַת
- 39 שְׁקִימוֹת בְּכָלִי הָאוֹר מְרַגֵּשׁ וּמְגַלָּה אוֹתוֹן בְּכָלִי 41 הֶעֱלָם כִּינּוּן שֶׁעֲנִינוּ לְהַגְבִּיל וְלִצְמֵצֵם וּבִכְחִינַת דְּבִיקוּת בְּלִתִּי נִיכְרָת,
- 40 עֲצָמוֹ, מְבַלִּי פְּעוּלָתוֹ שֶׁל הָאוֹר בְּכָלִי לְהִיטֵתוֹ כִּינּוּן שֶׁהַכֶּלִי הוּא בִּכְחִינַת 42 עֲנָן הַיְחִיד הַתְּחַבְּרוּת וְהַיְחִיבוֹר הַפְּנִימִי דְּהֵינּוּ וְאֵלֶּיָם נִמְשָׁךְ
- 41 הֶעֱלָם כִּינּוּן שֶׁעֲנִינוּ לְהַגְבִּיל וְלִצְמֵצֵם וּבִכְחִינַת דְּבִיקוּת בְּלִתִּי נִיכְרָת,
- 42 עֲנָן הַיְחִיד הַתְּחַבְּרוּת וְהַיְחִיבוֹר הַפְּנִימִי דְּהֵינּוּ וְאֵלֶּיָם נִמְשָׁךְ

(14) ראה גם המשך תע"ב ח"א ס"ע קצח ואילך. סה"מ תרמ"ט ע' רמג ואילך. ועוד. (15) ראה גם סה"מ עת"ר ע' לג. המשך תע"ב ח"ב ע' תתר. ובכ"מ. (16) ראה המשך תרס"ו ע' קפח. סה"ש תורת שלום ע' 148. ע' 152. (17) ראה סה"מ עת"ר ע' לט. סה"מ תרפ"ט ע' 258. (18) ראה המשך תע"ב ח"ב ס"ע א"ג. וראה גם שם ח"א ע' קעז. (19) תו"א יתרו סט, ד. וראה גם ד"ה אתם נצבים תשכ"א (תו"מ חל"א ע').

ביאור בדרך אפשר

עֲנֵן הַתַּחֲבֹּרוֹת אֹרֹת וְכָלִים (שכאמור יש בכך חידוש והפלאה, כי
מזד מהותם האורות והכלים הם הופכיים) וכפי שממשיך ומבאר.
וְהַעֲנֵן הוּא²⁰, דְּהִנֵּה כְּתִיב²¹ בתהילים **כִּי שָׁמַשׁ וּמָגֵן הוּא²²**
אֱלֹקִים, היינו ששם הוי' נמשל לשמש המאירה באור גדול ושם אלוקים
נמשל למגן וגורתיק המכסה על השמש
ומעלים ומצמצם את אור השמש
וְכֹשֶׁם שְׁפִעּוּלַת הַמָּגֵן שעל
השמש **הִיא בִּשְׁנֵי עֲנָנִים**, הענן
הָרֹאשׁוֹן, שֶׁהוּא הַמִּגֵּן מַעֲלִים
עַל אֹר הַשֶּׁמֶשׁ, וְהַשְּׁנִי, והענן
השני בפעולת המגן הוא **שֶׁעַל יָדֵי**
זֶה שֶׁהוּא הַמִּגֵּן מַעֲלִים עַל
עֵצֵם הָאֹר שלא יתגלה **הָרִי הוּא**
מִגְלָה אֶת הָאֹר לְמִטָּה כי
למטה אין כוח ויכולת לקבל ולהכיל
את עצם האור אבל את האור
המצומצם כן יכולים לקבל ולהכיל
למטה, **הִנֵּה בֵּן** בדוגמת שני עננים
אלו בפעולת המגן על השמש **הוּא**
גַּם בִּשְׁמוֹת הוּא²³ וְאֱלֹקִים,
שֶׁשֶׁם אֱלֹקִים מְסַתֵּר עַל
הָאֹר דָּשֵׁם הוּא²⁴, וזהו בדוגמת
הענן הראשון בפעולת הנרתיק שהוא
מסתיר ומעלים על אור השמש **וְעַל**
יָדֵי זֶה פּוֹעֵל שֶׁם אֱלֹקִים שְׁיִהֶיהָ
גִּילּוֹי אֹר הוּא²⁵ בְּכָלִים בדוגמת
הענן השני בפעולת הנרתיק על
השמש, כי רק לאחר שהאור מצומצם,
הרי הוא מתלבש בכלים, אבל כל עוד
ישנו גילוי של עצם האור, אין האור
מתלבש בכלים, כי הכלים לא יכולים
לקבל ולהכיל את עצם האור.
וְהִנֵּה, עֲנָן זֶה של החיבור בין שם
הוי' (האורות) ושם אלוקים (הכלים)
אֵינוֹ בְּדֶרֶךְ הַתַּחֲבֹּרוֹת
שְׁמִתְגַּבְּרִים זֶה עַל זֶה, היינו שהחיבור הוא על ידי ששם הוי' מתגבר
על שם אלוקים וכביכול שולט עליו, או להיפך ששם אלוקים מתגבר על שם
הוי' וכביכול שולט עליו **דָּאֵם בֵּן** כי אם החיבור היה נפעל 'בדרך
התגברות' שפעם זה גובר ופעם זה גובר **הִנֵּה צָרִיד לְהִיּוֹת לְפַעֲמִים**
הַתַּחֲבֹּרוֹת שֶׁם הוּא²⁶ על שם אלוקים, **שֶׁאֵז** כאשר שם הוי' גובר והוא
העיקר **יִהְיֶה בְּחִינַת גִּילּוֹי** של האור האלוקי **לְגַמְרֵי** היינו גילוי **בְּלִי**
כָּל הַגְּבֻלָּה, וְלְפַעֲמִים היתה צריכה להיות **הַתַּחֲבֹּרוֹת** של **שֶׁם**
אֱלֹקִים, על שם הוי' **שֶׁאֵז** כאשר שם אלוקים גובר והוא העיקר **יִהְיֶה**

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

1 **וַיָּכֻמוּ כֵן** וכפי שהוא בענין האורות והכלים שענינם של האורות, ענין
2 הגילוי, נשלם דוקא על ידי הכלים, ענין ההעלם, כך הוא גם לגבי שם הוי'
3 ושם אלוקים שגם **שֵׁם אֱלֹקִים אֵין עֲנִינוּ** וכוונתו **לְהַעֲלִים עַל**
4 **הַגִּילוי דְּשֵׁם הַוְי'** ולמנוע את גילוי, **אֲלָא אֲדַרְבֵּהּ**, ענינו של שם
5 אלוקים הוא **שֶׁעַל יְדֵי הַהֶעֱלֵם**
6 ששם אלוקים מעלים עליו, ומגביל
7 ומצמצם אותו, **יָבוֹא** ויומשיך ויורד
8 **הַגִּילוי דְּשֵׁם הַוְי' עַד לְמַטָּה**
9 **מַטָּה** ויאיר גם בעולמות ונבראים
10 מוגבלים, **וְנִמְצָא, שֶׁעֲנִינוּ**
11 **הַהֶעֱלֵם הוּא כְּדֵי לְהַשְׁלִים**
12 **עֲנִינוּ הַגִּילוי** ותכלית וכוונת ההעלם
13 היא הגילוי. **וְנִמְצָא שֶׁבִּפְאֲמָת**
14 **הַשְּׁמוֹת הַוְי' וְאֱלֹקִים** לא רק
15 שאינם סותרים זה לזה אלא החיבור
16 והיחוד ביניהם הוא באופן כזה שהם
17 **כְּלוּלִים זֶה בְּזֶה**, כי שם אלוקים
18 אינו סתירה לשם הוי' אלא אדרבה
19 דוקא על ידו שם הוי' יורד ונמשך
20 ומאיר גם למטה ביותר **וְעַד** כדי כך
21 שני השמות כלולים זה בזה **דְּהַוְי'**
22 **וְאֱלֹקִים** הם כלשון הווה **כֹּלָא**
23 **חַד** הכל אחד **מִמֶּשׁ**.
24 **וַיָּכֻמוּ כֵן** כשם שנתבאר לעיל לגבי
25 התלבשות האורות בכלים וכן לגבי
26 השילוב והיחוד בין שם הוי' לשם
27 אלוקים, כן הוא גם **בְּשֵׁרֶשׁ**
28 **הָעֲנִינוּ בִּבְחִינַת הַצְּמֻצוֹם**
29 **הָרִאשׁוֹן וְגִלְיֵי הָקוֹן לְאַחֵר**
30 **הַצְּמֻצוֹם** כמבואר בתורת הסוד,
31 שבתחילה קודם הבריאה היה אור האין
32 סוף ממלא את כל המציאות ולא היתה
33 נתינת מקום לעולמות ונבראים
34 מוגבלים ואחרי הצמצום הראשון שבו
35 הקדוש ברוך הוא סילק את אורו הגדול הצידי, כביכול, נוצרה נתינת מקום
36 לקיום העולמות, אמנם לאחר הצמצום חזר הקדוש ברוך הוא והאיר אור
37 מועט, הנקרא אור הקו, ועל ידי זה נבראו עולמות ונבראים מוגבלים, וגם
38 בענין זה השילוב בין הצמצום של האור האין סוף והגילוי של אור הקו לאחר
39 הצמצום, הוא בדומה למבואר לעיל לגבי השילוב בין האורות והכלים וכן
40 בין שם הוי' לשם אלוקים, כפי שממשיך ומבאר.
41 **דְּהַנָּה, בְּיוֹנֶת** המטרה והתכלית של **הַצְּמֻצוֹם** היא **בְּשִׁבְלִי הַגִּילְיֵי**,
42 **וְהִינֵנוּ שֶׁאִפִּילוּ הַצְּמֻצוֹם** הראשון שבו מדובר כאן **שֶׁהוּא שׁוֹנָה**

מִשְׁאָר הַצְּמֻצוֹמִים הרבים שנעשו באור האלוהי בכל 'סדר השתלשלות',
שְׁכּוּלֵם כל שאר הצמצומים מלבד הצמצום הראשון **הֵם** צמצומים בְּדֶרֶךְ
מִיעוּט, היינו שמדרגה לדרגה האור הולך ומתמעט, **וְאִילוּ צְמֻצוֹם**
הָרִאשׁוֹן הוּא לא רק בדרך מיעוט אלא בְּדֶרֶךְ סִילוּק לְגַמְרֵי²³
שנפסקה הארתו לחלוטין, בכל זאת
הִנֵּה גַם אִפִּילוּ הַצְּמֻצוֹם
הָרִאשׁוֹן בְּיוֹנֶתוֹ ומטרתו ותכליתו
היא בְּשִׁבְלִי הַגִּילְיֵי שיבוא לאחר
מכן. **וְעַל דֶּרֶךְ זֶה בְּעֲנִינוּ הַגִּילְיֵי**
שלאחר הצמצום **שֶׁהוּא אֹר הָקוֹן**,
שֶׁנִּרְגַּשׁ בּוֹ באור הקו שאותו
הקדוש ברוך הוא חזר והאיר אחרי
הצמצום, **עֲנִינוּ הַצְּמֻצוֹם**, למרות
שענינו הוא ענין האור והגילוי, **שֶׁהֲרִי**
לִפְנֵי הַצְּמֻצוֹם הִיָּה הָאֹר
בִּבְחִינַת אֵין סוֹף, וְלֹאֲחֵר
הַצְּמֻצוֹם הַגִּילְיֵי הוּא בִּבְחִינַת
קו דִּק²⁴, ואור מועט בלבד, **שֶׁהֲרִי**
מיעוט האור שלא יהיה אין סוף אלא
רק קו דִּק **נַעֲשֶׂה עַל יְדֵי**
הַצְּמֻצוֹם ונמצא שגם באור הקו
נרגש ענין הצמצום. **וּמִכָּל מְקוֹם**,
על אף שגם באור הקו ניכר ונרגש
הצמצום, כאמור, **עֲנִינוּ** ומהותו של
אור הקו הוא גִּילְיֵי, ולא העלם,
שֶׁהֲרִי הָאֲרֵת והמשכת **הָקוֹן**
אֵינָה נִמְשָׁכֶת מִהַצְּמֻצוֹם
עֲצָמוֹ, אֲלָא הוא הארה וגילוי
(ובלשון הקבלה 'חזר והאיר')
מִבְּחִינַת הָעִיגוּל הַגָּדוֹל היינו
האור האין סוף (שנקרא עיגול על שם
שאין לו תחילה ואין לו סוף) **שֶׁלִּפְנֵי**
הַצְּמֻצוֹם²⁵. **וְנִמְצָא,**
שֶׁבִּצְמֻצוֹם יֵשׁ בְּיוֹנֶת הַגִּילְיֵי,
שהרי כל המטרה של הצמצום היא הגילוי **וּבִקְוֵי** שענינו הארה **נִרְגַּשׁ עֲנִינוּ**
הַצְּמֻצוֹם שהרי קודם הצמצום האיר אור אין סוף בלתי מוגבל וכעת מאיר
אור מועט. **וּמִנֵּה** מכך שבענין הצמצום וההארה בראשית הבריאה ישנו
שילוב זה שבצמצום יש את כוונת הגילוי ובהארה נרגש ענין הצמצום, וזהו
שורש הענין של הוי' (ההארה) ואלוקים (הצמצום) **נִמְשָׁךְ גַּם בְּשְׁמוֹת**
הַוְי' וְאֱלֹקִים, שֶׁאֵינֵם מִשְׁתַּלְבִּים בְּדֶרֶךְ של **הַתְּנַבְרוּת אֶחָד עַל**
חֲבִירוֹ אוֹ בְּדֶרֶךְ מִלְחָמָה חֵס וְשִׁלּוּם, כִּי אִם אלא השילוב
והיחוד של הוי' ואלוקים הוא בְּדֶרֶךְ הַתְּנַבְרוּת. **וּמִנֵּה** מהשילוב כפי

(22) ראה זח"ב כו, ב. וראה גם סה"מ תרנ"ז ס"ע מה ואילך. תרח"ץ ע' רעא ואילך. (23) לקו"ת הוספות לויקרא נא, ג. נג,
ד. ובכ"מ. (24) עץ חיים שער א (דרוש עגולים ויושר) ענף ב. מבוא שערים שער א ח"א פ"ב. ובכ"מ. (25) ראה מקומות
שבהערה הקודמת. סה"מ תרס"א ע' קסו. ע' קעז.

אתם נצבים היום כולכם

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 שהוא בשמות הוי' ואלוקים נמשך גם באורות וכלים להיות
2 התחברות האורות והכלים גם באופן כזה שאין חיבור בדרך
3 התגברות של האחד על השני אלא האורות מתלבשים בכלים בדרך התחברות
4 והחיבור הוא הן מצד הכלים והן מצד האור, כמבואר לעיל באריכות.
- 5 ומזה מהתחברות האורות והכלים
6 ושם הוי' ושם אלוקים באופן
7 שמשתלבים יחד (והחיבור אינו בדרך
8 של התגברות זה על זה, כמבואר לעיל
9 באריכות) נמשך גם בעבודת ה'
10 של האדם²⁶ שתהיה
11 ההתחברות דנפש האלקית
12 ונפש הבהמית אף על פי שמצד
13 מהותם מדובר בשני הפכים, כפי
14 שממשיך ומבאר.
15 דהנה, נפש האלקית ונפש
16 הבהמית הם הפכים זה מזה
17 במהותם ובעניינם באמת, שהרי
18 נפש האלקית היא בבחינת
19 עליונה, והיא נמצאת תמיד ב'תנועה'
20 של התעלות מלמטה למעלה כמו
21 האש העולה למעלה בטבעה
22 (וכמבואר בספר התניא, "כאור הנר
23 שמתנועע תמיד למעלה בטבעו מפני
24 שאור האש חפץ בטבע ליפד
25 מהפתילה ולידבק בשרשו למעלה
26 ביסוד האש הכללי שתחת גלגל
27 הירח"), כמו שכתוב²⁷ בתורה כי
28 הוי' אלקיך אש אוכלת הוא,
29 היינו שהאלוקות נמשלה לאש שטבעה
30 לעלות למעלה ונפש הבהמית
31 היא מרוח הבהמה היורדת
32 למטה²⁸ ולכן הנפש הבהמית
33 נמצאת תמיד ב'תנועה' של ירידה
34 למטה, והרי העליה והירידה הן שתי
35 תנועות הפכיות לחלוטין, 'הפכיות
36 באמת'. ומכל מקום, תכלית
37 הפנונה המטרה של התלבשות הנשמה האלקית בגוף גשמי ובנפש בהמית
38 היא להפוך את נפש הבהמית גופא עצמה לאלקות, והנפש
39 האלקית תפעל עבודתה ותמלא את שליחותה ותפקידה על ידי
40 נפש הבהמית גופא²⁹ ולצורך זה צריך להיות חיבור בין הנפש
41 האלקית והנפש הבהמית. וענין זה שהנפש האלקית מהפכת את הנפש
42 הבהמית עד שהנפש הבהמית עצמה נעשית אלקות נעשה נפעל על ידי
43 זה שנופש האלקית מרגישה את מעלת הנפש הבהמית,
- אם בדרך התחברות. ומזה נמשך גם באורות
וכלים להיות התחברות האורות והכלים.
- ומזה נמשך גם בעבודת האדם²⁶ שתהיה
ההתחברות דנפש האלקית ונפש
הבהמית. דהנה, נפש האלקית ונפש הבהמית
הם הפכים זה מזה באמת, שהרי נפש האלקית
היא בבחינת עליונה, כמו האש העולה למעלה,
כמו שכתוב²⁷ כי הוי' אלקיך אש אוכלת הוא,
ונפש הבהמית היא מרוח הבהמה היורדת
למטה²⁸. ומכל מקום, תכלית הפנונה היא
להפוך את נפש הבהמית גופא לאלקות, והנפש
האלקית תפעל עבודתה על ידי נפש הבהמית
גופא²⁹. וענין זה נעשה על ידי זה שנופש
האלקית מרגישה את מעלת הנפש הבהמית,
שיש בה ניצוץ גבוה ביותר, אלא שנפל למטה
כו'. ועוד זאת, שנופש הבהמית יש בה ענין
הביטול כמו בבהמה, שהיא בטלה לנפש
האלקית. ולכן אפשר להיות ההתחברות דנפש
האלקית ונפש הבהמית.
- דהנה ענין הנזכר לעיל, שנופש האלקית
מהפכת את נפש הבהמית לקדושה,
הוא ענין התלבשות האורות בכלים, והיינו
שהעשר כחות דנפש האלקית מתלבשים
וממלאים את הכחות דנפש הבהמית שנעשים
ממולאים³⁰ מהכחות דנפש האלקית. אמנם ידוע
- מלא מהם לבדם ולא יעבור זר בתוכם ח"ו והיינו תלת מוחין שבראש יהיו
ממולאים מחב"ד שבנפש האלהית שהיא חכמת ה' ובינתו להתבונן בגדולתו...
מעומקא דלבא שבחלל הימני שהיה תוכו רצון אהבה מלא וגדוש עד
שתתפשט גם לחלל השמאלי... וכן שאר כל המדות שבלב שהן ענפי היראה
והאהבה יהיו לה' לבדו וכל כח הדבור שבפה והמחשבה שבמוח יהיו
ממולאים מן לבושי המחשבה והדבור של נפש האלהית לבדה שהן מחשבת
ח' ותורתו..."

(26) ראה גם המשך ד"ה אתם נצבים הנ"ל ע' א'קלד ואילך. (27) ואתחנן ד, כד. (28) ע"פ קהלת ג, כא. (29) ראה גם תו"א

מקץ לט, ד. (30) ראה גם תניא פ"ט.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 אָמַנְם יָדוּעַ שְׁתַּכְלִית הַפְּנוּנָה בַּעֲבוּדַת ה' ³¹ הִיא לְבֹא לְכַחֲנִית
2 רָצוֹן לְאַלְקוּת פְּשׁוּט רָצוֹן מוֹפֶשֶׁט וְלֹא מוֹגֵדֵר שְׁלֻמְעֵלָה מִטַּעַם
3 וְדַעַת, הֵינּוּ לְמַעַלָּה מִהַתְלַבְּשׁוֹת הָאוֹרוֹת בְּכָלִים וַעֲבוּדַת ה'
4 בִּאֲפֹן הָאִמּוֹר, שֶׁהִנֵּפֶשׁ הָאֲלֻקִּית מְלוּבֶשֶׁת בִּנְפֶשׁ הַבְּהֵמִית וּמִמְלֵאָתָּה אוֹתָהּ
5 בְּכוּחוֹת וּבְאוֹרוֹת שֶׁלָּהּ, שֶׁל הִנֵּפֶשׁ
6 הָאֲלֻקִּית, הִיא עֲבוּדָה שֶׁעַל פִּי טַעַם
7 וְדַעַת, שֶׁהִיא מְדוּבֶרֶת עַל הַשְּׁפָעָה
8 וּפְעוּלָה בִּנְפֶשׁ הַבְּהֵמִית בִּאֲפֹן שֶׁל
9 הַתְּלַבְּשׁוֹת [וְאֵין הַפְּנוּנָה בִּאֲמֹר
10 לְעֵל שֶׁהַתְּכִלִּית הִיא לְבֹא לְרָצוֹן פְּשׁוּט
11 שֶׁבַּחֲנִית הָרָצוֹן הַפְּשׁוּט לֹא
12 יִהְיֶה מְלוּבֶשׁ בְּכָלִים, וְיִשְׁאֵר
13 מוֹפֶשֶׁט וְיֵאִיר בְּדֶרֶךְ 'מִקִּיף' מִלְּמַעַלָּה
14 אֲלֹא הַכוּוֹנָה וְהַתְּכִלִּית הִיא שֶׁגַּם
15 הָרָצוֹן הַפְּשׁוּט שֶׁלְּמַעַלָּה מִהַגְדֻרוֹת
16 וְלִמְעַלָּה מִהַשְּׁכָל שְׁלֻמְעֵלָה
17 מִבְּחִינַת כָּלִים שֶׁמִּצַּד עֲצֻמוֹ הוּא
18 לְמַעַלָּה מִלְּהוּיֹת מְלוּבֶשׁ בְּכָלִים, גַּם
19 רָצוֹן פְּשׁוּט זֶה יוֹמָשֶׁף בְּכָלִים,
20 וְיֵאִיר וּפְעֵל בְּדֶרֶךְ הַפְּעוּלָה שֶׁל
21 אוֹרוֹת בְּכָלִים, אֲלֹא הַכוּוֹנָה הִיא
22 שֶׁהָאוֹרוֹת בְּכָלִים עֲצֻמָּה, לְמִדַּת
23 שֶׁפְּעוּלָתָהּ הִיא בְּדֶרֶךְ הַתְּלַבְּשׁוֹת בְּכָלִים
24 מוֹגֵדֵרִים, כָּל זֹאת וּפְעֵלָה כְּפִי
25 שֶׁצִּירָף לְהוּיֹת מִצַּד הָרָצוֹן
26 הַפְּשׁוּט שְׁלֻמְעֵלָה מִטַּעַם
27 וְדַעַת וְלִמְעַלָּה מִהַתְלַבְּשׁוֹת
28 אוֹרוֹת בְּכָלִים וְיֵאִירוּ וּפְעֵלוּ
29 לְמַעַלָּה מִהַהֲגַבְלוֹת כִּי שִׁיחֵיו בְּהֵם אֵת
30 שְׁנֵי הָעֲנִינִים יַחַד, גַּם הַתְּלַבְּשׁוֹת אוֹרוֹת
31 בְּכָלִים וְגַם פְּשִׁיטוֹת שֶׁלְּמַעַלָּה
32 מִהַגְבָּלוֹת].
33 וְגִילּוּי בַּחֲנִיָּה זֶה שֶׁהָאֵדָם יִצְלִיחַ
34 לְעוֹרֵר בִּנְפֶשׁ אֵת בַּחֲנִיָּה הָרָצוֹן הַפְּשׁוּט
35 לְאַלְקוּת, רָצוֹן שֶׁלְּמַעַלָּה מִטַּעַם וְדַעַת,
36 הוּא עֲנִין שֶׁבֶּא וּמִתְעוֹרֵר
37 מִלְּמַעַלָּה, כִּיֹּן שְׂאִין זֶה בְּכַח הָאֵדָם מִצַּד עֲצֻמוֹ, כִּיֹּן שֶׁהָאֵדָם
38 הוּא מוֹגֵבֵל וּמִצַּד עֲצֻמוֹ אֵין בִּיכְלָתוֹ לְהִגִּיעַ לְעֲבוּדָה שֶׁלְּמַעַלָּה מִטַּעַם וְדַעַת כִּי
39 אִם מֵה שְׁנוֹתָנִים לוֹ מִלְּמַעַלָּה, וְהֵינּוּ, שְׁלֹאֲחָרֵי שְׁעוֹבֵד
40 עֲבוּדָתוֹ שְׁהוּא מוֹסֻגֵּל לְעֲבוּד בְּכוּחוֹת שְׁלוֹ, הַעֲבוּדָה הָאִמּוֹרָה שֶׁל לְהַפְּךָ
41 אֵת נֶפֶשׁ הַבְּהֵמִית לְקְדוּשָׁה, שֶׁהַכְּחוֹת דִּנְפֶשׁ הַבְּהֵמִית יִהְיֶה
- מִמּוּלָּאִים מִהַכְּחוֹת דִּנְפֶשׁ הָאֲלֻקִּית, שְׁזוּהִי הַעֲבוּדָה שְׁכָל
אֶחָד וְאֶחָד יָכוֹל לְהִגִּיעַ אֵלֶיהָ בְּכַח עֲצֻמוֹ, אֲזִי אַחֲרֵי שֶׁעָשָׂה
כָּל הַתְּלוּי בּוֹ נִמְשָׁף לוֹ מִלְּמַעַלָּה בַּחֲנִיָּה רָצוֹן פְּשׁוּט הַנּוֹכַח
לְעֵיל, וְעַל זֶה עַל עֲבוּדַת ה' בְּדֶרֶךְ שֶׁהָאֵדָם לֹא יָכוֹל לְהִגִּיעַ אֵלֶיהָ מִצַּד
עֲצֻמוֹ נֶאֱמַר ³² בְּתוֹרָה עֲבוּדָה
מִתְּנָה אֶתָּן אֵת כְּהִנְחָתָם
שׁוֹ דְּרָגָה בַּעֲבוּדַת ה' שֶׁהָאֵדָם מִגִּיעַ
אֵלֶיהָ לֹא מִצַּד עֲצֻמוֹ אֲלֹא בִּמְתַנָּה
מִלְּמַעַלָּה, וְכִפִּי שֶׁמִּמְשִׁיךְ וּמִבְּאֵר עוֹד
לְהֵלֶךְ.
(ה) וּבִיאֹר הָעֲנִין, הָאִמּוֹר לְעֵיל
שֶׁלֹּאֲחֵר שֶׁהָאֵדָם עוֹשֶׂה אֵת הַתְּלוּי בּוֹ
מִצַּד עֲצֻמוֹ הִיא זוֹכָה לְקַבֵּל בִּמְתַנָּה
מִלְּמַעַלָּה דְּרָגוֹת נְעוּלוֹת יוֹתֵר שְׂאִינוֹ
יָכוֹל לְהַשִּׁיג בְּכוּחַ עֲצֻמוֹ דְּהִנְחָה
אֶמְרוּ רַ"ז ³³ בְּגִמְרָא מִדַּת
בְּשׁוּר וְדָם כְּלִי רִיקָן שְׂאִינוֹ מְכִיל
דְּבִרַּי מְחִזִּיק אֶפְשָׁר לְהַנִּיחַ בּוֹ דְּבָרִים
וְהוּא מְכִיל אוֹתָם כְּלִי מְלֵא שְׂכַבֵּר
מְכִיל דְּבָרִים אֵינוֹ מְחִזִּיק וְאִי
אֶפְשָׁר לְהַנִּיחַ בּוֹ דְּבָרִים נּוֹסְפִים, אֲבָל
מִדַּת הַקֶּבֶץ הִיא לְהִיפֵךְ כְּלִי
מְלֵא מְחִזִּיק כְּלִי רִיקָן אֵינוֹ
מְחִזִּיק (וְזֶה לְשׁוֹן הַגְּמָרָא שֶׁם עַם
פִּירוּשׁ רִשִׁי בְּחֻצָּאֵי רִיבּוּעִי: בֹּא וְרֹא
שֶׁלֹּא כְּמִדַּת הַקֶּבֶץ מִדַּת בְּשׁוּר וְדָם,
מִדַּת בְּשׁוּר וְדָם כְּלִי רִיקָן מְחִזִּיק, מְלֵא
[אֵדָם חֲסָם] אֵינוֹ מְחִזִּיק, אֲבָל הַקֶּבֶץ
אֵינוֹ כֵּן, מְלֵא מְחִזִּיק, רִיקָן אֵינוֹ מְחִזִּיק,
שְׂנֹאֲמֵר וְיֵאֱמָר אִם שְׁמוּעַ תִּשְׁמַע, אִם
שְׁמוּעַ [פַּעַם אַחַת סוֹפֵךְ שִׁתְּהָ אֹזֶן
פַּעַם אַחֲרָת] תִּשְׁמַע וְאִם לֹא
תִשְׁמַע, דְּבִרַּי אַחֲרֵי אִם שְׁמוּעַ בִּישָׁן
[שְׁנִינִית וְשִׁלְשִׁית מֵה שִׁשְׁמִיעַת אֲשֶׁתִּקְדָּה]
תִּשְׁמַע בְּחֻדָּשׁ וְאִם יִפְנֶה לְבַבְךָ שׁוֹב לֹא
תִשְׁמַע"ו). וּמִבּוֹאֵר בְּכֻמָּה
מִקּוֹמוֹת ³⁴ בְּתוֹרַת הַחֲסִידוֹת שֶׁשְׁתֵּי הַמִּדּוֹת גַּם זֶה שֶׁלְּפִי פְּשׁוּטוֹ הִיא
מִיִּדְתּוֹ שֶׁל הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא וְלֹא מִיִּדְתּוֹ בְּשׁוּר וְדָם יִשְׁנֶם בַּעֲבוּדַת ה',
אֲלֹא שְׁמִדַּת בְּשׁוּר וְדָם הִיא הַעֲבוּדָה שֶׁאֶפְשָׁר שֶׁכָּל אִדָּם בְּשׁוּר
וְדָם יָכוֹל לְהִגִּיעַ אֵלֶיהָ בְּכַח עֲצֻמוֹ, וּמִדְתּוֹ שֶׁל הַקֶּבֶץ הִיא
הַעֲבוּדָה הַנִּמְשָׁכֶת מִלְּמַעַלָּה. וְעַל זֶה אֶמְרוּ מִדַּת בְּשׁוּר וְדָם

(31) בהבא לקמן – ראה ד"ה אני לדודי הנ"ל (סה"מ עטר"ת ע' תרנז). וראה גם ד"ה אתם נצבים הנ"ל ע' א'קלט. (32) קרח יח, ז. תניא אגה"ק ס"יח (קכו, ב). וראה המשך תער"ב שם ע' א'קל. (33) ברכות מ, א. (34) סה"מ תרל"ד ע' שב ואילך. ד"ה אני לדודי הנ"ל (סה"מ עטר"ת ע' תרנא ואילך. סה"מ קונטרסים ח"ג ע' קא ואילך. סה"מ תרצ"ג ס"ע תקלז ואילך). ועוד.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 להגיע אליה בכוח עצמו. וְעַל זֶה על העבודה שהאדם יכול להגיע אליה
2 בכוח עצמו אָמְרוּ מִדַּת בֶּשֶׁר וְדָם כְּלִי רִיקָן מִחֲזִיק כְּלִי מָלֵא
3 אֵינוֹ מִחֲזִיק, דְּהֵנָּה, כדברי הוזהר, נֶפֶשׁ הַבְּהֵמָה אֲקַדְיָמִיָּה
4 טַעֲנִיתִיהָ³⁵, מקדימה להשמיע את טענותיה ראשונה, הֵינִי, שְׂנֹכֵנִס
5 בְּאָדָם קוֹדֵם לכניסת נפש האלוהית
6 שבעת ברית המילה היא התחלת
7 כניסתה אבל גמר ועיקר כניסתה הוא
8 רק בגיל בר מצוה ואילו הנפש
9 הבהמית נמצאת באדם מיד מלידתו
10 וְנִשְׁרָשׁ בּוֹ, וְמָה גַם שְׁנַתְחַזֵּק
11 יוֹתֵר הנפש הבהמית בְּהִמְשָׁךְ
12 הַזְּמָן שֶׁנִּשְׁתַּמֵּשׁ בּוֹ הַרְבֵּה בְּאֲכִילָה
13 שהאדם השתמש הרבה בנפשו
14 הבהמית בְּאֲכִילָה וּשְׁתִּיָּה וּשְׂאֹר
15 עֲנִינִי עוֹלָם הֵנָּה³⁶ שעל ידי זה
16 נוספה עוד יותר הגשמה. וּמִשּׁוּם
17 זֶה בגלל תוקף וחוזק פעולתה של
18 הנפש הבהמית הֵרִי הָאָדָם הוּא
19 כְּלִי מָלֵא, הֵינִי שֶׁהוּא מָלֵא
20 רְצוֹנוֹת שנובעים מהנפש הבהמית,
21 שִׁטּוֹעַן האדם וְאוֹמֵר רוֹצֵה אֲנִי
22 בְּדָבָר זֶה וְצָרִיף אֲנִי לְדָבָר זֶה
23 וְאֵינִי יוֹכֵל לְהִתְקַיֵּם בְּלִי דָבָר
24 זֶה וְכו' וּנְמַצָּא שֶׁהוּא 'מֵלֵא' רְצוֹנוֹת
25 ותאוות שמצד הנפש הבהמית. וְעַל
26 זֶה אוֹמְרִים כְּלִי מָלֵא אֵינוֹ
27 מִחֲזִיק, וְהֵינִי, שֶׁבִּשְׂאֹר הוּא
28 כְּלִי מָלֵא, לֹא מִיִּבְעִי אֵין צָרִיף
29 לומר אם הוא 'מֵלֵא' רְצוֹנוֹת ותאוות
30 מִדְּבָרִים אֲסוּרִים הַמְּכַלְּפִים
31 אותו מלעבוד את ה' כראוי, אֲלֵא גַם
32 אֲפִילוֹ אם הוא 'מֵלֵא' רְצוֹנוֹת של
33 הנפש הבהמית מְעַנִּינִי הֵיטֵר,
34 וְאֲפִילוֹ דְּבָרִים הַמוֹתְרִים אֲלֵא
35 שְׂאִינִם בְּכוֹנוֹהָ לְשֵׁם שְׁמִים,
36 שגם רְצוֹנוֹת מסוג זה גורמים לאדם
37 להיות 'מֵלֵא' בעניני הנפש הבהמית
38 הֵנָּה לְהִיטוֹת כְּלִי מָלֵא, אֵינוֹ
39 מִחֲזִיק ואין ביכולתו להפעיל כראוי
40 את נפשו האלוהית. וְלִכֵּן כִּדִּי
41 שהאדם יצליח להפעיל את נפשו
42 האלוהית ואת השפעתה צָרִיף
43 לְהִיטוֹת בְּבַחֲנֵית כְּלִי רִיקָן,
44 הֵינִי, שִׁירֹקָן אֶת עֲצָמוֹ מְעַנִּינִי וּרְצוֹנוֹתָיו ותאוותיו הַגְּשָׁמִיִּים, דְּהַשְׁפָּעָה גְּשָׁמִית, דְּכִינוּן שְׁתַּכְלִית בְּרִיאַת הָאָדָם שְׁתַּכְלִית הכוונה והמטרה של בְּרִיאַת

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

אשר יעשה ולפי מה שהסכימה חכמתו כך נוטה רצונו לעשות הדבר ההוא
 שחיבה חכמתו שכמו שחיבה חכמתו לדבר ההוא, כך יש לו רצון ותשוקה
 לאותו דבר שהחכמה מנהגת את הרצון כנודע ועל פי הרצון מחשב ומהרהר
 איך לגמור מה שעלה ברצונו שפעולת הדבר אינה נגמרת אלא ע"י הרהור
 אותיות מחשבתו שאותיות הללו הן
 למטה ממדרגת הרצון כנודע. והנה
 מקום משכן השכל הוא במוח וכן
 משכן הרצון הוא גם כן במוח וגם
 הרהור אותיות המחשבה הוא מהרהר
 ומחשב במוח, הרי שבמוח אחד יש בו
 ג' מיני התלבשות שמתחלה מתלבש
 בחכמה והחכמה מתלבשת ברצון
 והרצון מתלבש באותיות המחשבה
 והכל במקום אחד הוא המוח, הרי
 שמצינו כמה בחינות והשתלשלות
 מעילה לעילה במקום אחד. והטעם
 הוא לפי שהתלבשות דבר רוחני אינו
 דומה לדבר גשמי כי הדבר הגשמי הוא
 תופס מקום והעליון שמתלבש בתחתון
 נעשה התחתון למטה ממנו בריחוק
 מקום משא"כ הרוחני אינו תופס מקום
 מצד עצמו רק שנתפס ונקלט בגדר
 ובחינת מקום שהמקום ההוא אינו אלא
 כלי ומשכן להשראת הרוחני בו, ולכן
 יכול להיות השראת כמה מיני כחות
 והתלבשות במקום אחד, לכן יכול
 להיות 'כלי' זה מִחְזִיק ומקבל
 השפעה גשמית בלי גבול כי
 מדובר במי שאצלו הגשמיות היא
 רוחנית, כמבואר לעיל.
 ומזה מובן גם הענין דְּכָלִי
 רִיקָן מִחְזִיק לְפִי הַפִּירוּשׁ
 שְׁגָם מִדַּת בָּשָׂר וְדָם יִשְׁנָה
 בַּעֲבֹדַת ה' (עבֹדָה בְּכָח
 הָאֵדָם עֲצָמוֹ), שְׁאִין הַפְּנוּנָה
 בְּכָלִי רִיקָן שהאדם ריק מגשמיות
 בפועל שְׁאִינוֹ אוֹכֵל וְשׁוֹתָה
 וְכֹדוּמָה, אֵלָּא 'ריק' מגשמיות
 פירושו שְׁגָם בָּאֵשֶׁר אוֹכֵל וְשׁוֹתָה וְעוֹשֶׂה כָּל צָרְכּוֹ, ולמעשה
 כן בא במגע עם גשמיות, אֵינוֹ חֲפֵץ אין לו רצון וענין בְּגִשְׁמִיּוֹת
 הַדְּבָרִים, שְׁאִינוֹ חֲפֵץ בַּדְּבָרִים הַמְּוַתְרִים, היינו שבדברים
 המותרים שאינם מוכרחים אינו רוצה כלל, וגם הַדְּבָרִים הַמְּוַתְרִים
 עוֹשֶׂה אוֹתָם רק מִצַּד הַתּוֹעֵלֶת הַרוּחָנִית שִׁבְהָם, אבל אין לו
 רצון וענין בדברים הגשמיים עצמם וְלֹכֵן נִקְרָא כְּלִי רִיקָן, 'ריק'

הָאֵדָם הִיא בְּשָׂבִיל עֲבֹדָה רִוּחָנִית, לִכֵּן, אֵינוֹ מִחְזִיק
 בְּגִשְׁמִיּוֹת, לְפִי שְׁאִין זֶה עֲנִינוֹ כי מאחר שהגשמיות איננה הכוונה
 והמטרה של חייו ושל שליחתו אין היא נקלטת ונתפסת בו. אֵכָּל בָּאֵשֶׁר
 הוּא האדם העובר את ה' כְּלִי רִיקָן, הֵינּוּ, שְׁרוּקָן אֶת עֲצָמוֹ
 מִכָּל הָעֲנִינִים הַגִּשְׁמִיִּים ואין לו
 רצונות גשמיים ותאוות גשמיות, אֵזִי
 הוּא מִחְזִיק וקולט ומכיל גם
 הַשְּׁפָעָה גִשְׁמִית, כִּי, אֵף
 שֶׁתְּכַלִּית בְּרִיאָתוֹ הִיא בְּשָׂבִיל
 עֲבֹדָה רִוּחָנִית, וְאֵילוֹ
 גִּשְׁמִיּוֹת אֵין זֶה עֲנִינוֹ, ולכאורה
 לא היה אמור לקלוט ולתפוס השפעה
 גשמית מִכָּל מְקוֹם, כִּי
 שְׁנַעֲשֶׂה כְּלִי רִיקָן מרצונות
 ותאוות לגשמיות, שְׁאִינוֹ חֲפֵץ
 בַּהֲדָבָרִים הַגִּשְׁמִיִּים מצד עצמם,
 אֵלָּא הרצון שלו לדברים גשמיים
 הוּא רק בְּהִרְוַחְנִיּוֹת שִׁבְהָם,
 כמבואר לעיל, וְרַק מִצַּד זֶה מצד
 הַרוּחָנִיּוֹת שבדברים הגשמיים עוֹשֶׂה
 אֶת הַדְּבָרִים הַגִּשְׁמִיִּים, הִרִי
 אֵזִי כאשר כל רצונו וכל עסקו בדברים
 הגשמיים הוּא רק ברוחניות שבהם,
 הַגִּשְׁמִיּוֹת שֶׁלּוֹ הִיא עצמה לא
 גשמיות אלא רִוּחָנִית
 (וְהִרְוַחְנִיּוֹת הִיא עֲנִינוֹ,
 שֶׁבְּשָׂבִיל זֶה נִבְרָא ולכן השייכות
 שלו לרוחניות היא אמיתית ופנימית),
 וְלִכֵּן הוּא מִחְזִיק אֶת
 הַהֲשָׁפָעָה הַגִּשְׁמִית וקולט
 ומקבל אותה.
 וְעוֹד זֹאת, ולא זו בלבד שמי שהוא
 כְּלִי רִיקָן הִרִי הוּא 'מחזיק' ומקבל
 השפעה גשמית אלא יתירה מזו
 שֶׁהוּא מִחְזִיק הַשְּׁפָעָה גִשְׁמִית
 כְּלִי גָּבֹל, דָּאֵף שֶׁמִּקְוָמוֹ שֶׁכֵּל
 כְּלִי הוּא מוֹגְבֵּל, מִכָּל מְקוֹם
 הוּא מִחְזִיק רִיבּוּי הַשְּׁפָעָה ער
 לריבוי בלי גבול, וטעם הדבר הוּא דְּכִין שֶׁהַגִּשְׁמִיּוֹת שֶׁלּוֹ הִיא
 רִוּחָנִית, וְרוּחָנִיּוֹת אֵינָה תּוֹפְסֶת מְקוֹם היינו שאין הרוחניות
 מוגבלת ומוגדרת בגדרי המקום הגשמי המוגבל (וְכַמְבּוֹאֵר בְּדְרוּשֵׁי
 פְּרֶשֶׁת נִצְבִּים³⁷ הַמְּשַׁל עַל זֶה מֵהַתְּלַבְּשׁוֹת כְּמָה כַּחוֹת,
 רָצוֹן שֶׁכָּל וּמִחְשָׁבָה, בְּמוֹת אֶחָד כמבואר בלקוטי תורה לפרשת
 נצבים: "שנראה בחוש באדם הגשמי שיש לו שכל וחכמה להשכיל כל דבר

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 מדברים גשמיים דכיון שהגשמיית שלו אינה גשמיית, כיון
2 שאינו רוצה בה דכבר גשמי אלא רק מצד הרוחניות שבה, הרי הוא ריקן
3 מדברים גשמיים. וכאשר הוא פלי ריקן מגשמיית, אזי פלי
4 ריקן מחזיק, שמחזיק והוא כלי ראוי לקבל ולקלוט השפעה
5 רוחנית, והיינו, שפיקלתו
6 לעבוד עבודתו ולמלא את
7 שליחות נשמתו בעולם להפך את
8 נפשו הפהמית לקדושה,
9 שכל הכחות דנפש הפהמית
10 נעשים ממולאים מהכחות
11 דנפש האלקית כמבואר לעיל.
12 ולאחרי זה לאחר העבודה של כלי
13 ריקן מחזיק' כפי שהיא במידת כשר
14 ודם, בעבודת האדם בכוח עצמו,
15 כמבואר לעיל, בא השלב השני, הנעלה
16 יותר, בעבודת ה' ואז נעשית
17 העבודה במדת הקב"ה,
18 שפלי מלא מחזיק, היינו,
19 שלאחרי שהגיע האדם
20 בעבודתו עד היכן שידו
21 מגעת, עד כמה שביכולתו לעסוק
22 בעבודת ה' בכוח עצמו שנעשה
23 פלי מלא, והמשמעות של 'כלי
24 מלא' ברוחניות היא, כמבואר לעיל,
25 שכל הכחות דנפש הפהמית
26 נעשו ממולאים מהכחות
27 דנפש האלקית, אזי הוא
28 מתעלה לדרגה גבוהה יותר והוא
29 מחזיק ומכיל בתוכו גם מה
30 שאין בכח האדם מעצמו,
31 אלא מה שנותנים לו במתנה
32 מלמעלה, שזהו בחינת
33 הרצון פשוט של האדם לאלוקות
34 שהרצון הפשוט, הלא מוגדר ולא
35 מוגבל, הוא רצון שלמעלה
36 מטעם ודעת, מעל ומעבר למה
37 שמתבקש ומתחייב מצד השכל,
38 ולמעלה מהתלבשות האורות
39 בכלים שהיא המשכה והארה במידה
40 מדודה ומוגבלת. וענין זה של
41 עבודת ה' באופן של 'כלי מלא מחזיק'
42 במידת הקדוש ברוך הוא הוא
43 למעלה מענין התלבשות האורות
44 בכלים אלא הוא באופן שגם האור שלמעלה מהתלבשות
- בכלים נמשך ומאיר ומתגלה בכלים, ויתירה מזה, שנמשך
האור והשפע הרוחני גם בגשמיית, שאז הגשמיית שמצד מהותה
וענינה היא מוגבלת, הרי היא באופן אחר, בבחינת בלי גבול.
וממשיך ומביא דוגמה להשפעה של גשמיית, שמצד עצמה הרי הגשמיית היא
במידה והגבלה, באה ונמשכת
בהשפעה בלתי מוגבלת.
ועל דרך שמצינו בענין המן
שירד לבני ישראל בהיותם במדבר,
שהיה, ככתוב בתורה, לחם מן
השמים³⁸, שאף שהיה המן
מדוד במדת עומר³⁹, שהיא
מידה מוגבלת (ככתוב בתורה
שה' עומר' הוא 'עשירית האיפה')
מפל מקום למעשה היה המן
בלי גבול, דאחד המרבה
ואחד הממעיט גם מי שליקט מן
בכמות גדולה מ'עומר' וגם מי שליקט
מן בכמות קטנה מ'עומר' קבל את
העומר בשוה⁴⁰ באותה מידה,
היינו בכמות של עומר, והעובדה שכל
כמות, איזו שתהיה, היתה הופכת
ל'עומר' היא ענין של למעלה מהגבלה.
וכן הוא בענין ההשפעה
שלמעלה מבחינת התלבשות
אורות בכלים, שגם כפי
שבאה בכלים ובגשמיית, שגם
כאשר השפעה זו, שלמעלה
מהתלבשות אורות בכלים, כן יורדת
להתלבש בכלים וכן הופכת להשפעה
גשמיית, גם אז היא בבחינת בלי
גבול והכלים והיוריד לגשמיית לא
משנים את מהותה להיות השפעה
הנמשכת בלי גבול.
(ו) והנה פשם שבעבודה
הפרטית דכל אחד ואחד מבני
ישראל פרט, ישנה העבודה
באופן של התחברות אורות
בכלים, עבודה עם מדידה והגבלה
וישנה גם העבודה שלמעלה
מטעם ודעת, עבודה בלי גבול
כמו כן גם בקומה שלימה
דכללות ישראל ישראל כפי שכל בני
ישראל הם מציאות אחת של קומה
אחת שלימה ישנם שתי בחינות עבודה המקבילות לשתי הבחינות

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 האמורות בעבודה של כל אחד בפרט, עבודה בהגבלה ועבודה בלי גבול, כפי
- 2 שממשיך ומפרט.
- 3 העבודה של כללות בני ישראל כפי שהם קומה אחת שלימה בבחינת
- 4 התלפשות האורות בכלים, שהיא בהגבלה, בהתאם לעניינם של
- 5 הכלים להגביל את האורות ולכן כיון
- 6 שזו עבודה מוגבלת יש בה
- 7 מדרגות שונות זו מזו כי כל דרגה
- 8 מוגבלת שונה מהאחרות ובחינת
- 9 פרטיות, כמו בעשר הספירות
- 10 המלוכשות כפי שהן באורות
- 11 המלוכשים בכלים שהחכמה יש לה
- 12 גדרים שונים והחסד יש לו גדרים
- 13 שונים, וכך כשעבודת בני ישראל היא
- 14 בהתלכשות אורות בכלים יש בה
- 15 דרגות שונות שהם עשר הסוגים
- 16 שבבני ישראל, ראשיכם
- 17 שבטיכם גו' עד שואב מימך
- 18 כפי שמפורט בכתוב זה 'ראשיכם
- 19 שבטיכם זקניכם ושוטריכם... טפכם
- 20 נשיכם וגרך אשר בקרב מחניך מחוטב
- 21 עציר עד שואב מימך'. וישנה בבני
- 22 ישראל כפי שהם קומה אחת שלימה
- 23 גם העבודה שכללות בני ישראל
- 24 עובדים את ה' שלמעלה מטעם
- 25 ודעת, מעל ומעבר למה שמתבקש
- 26 ונדרש על פי השכל וההיגיון שהיא
- 27 עבודת ה' בבחינת בלי גבול,
- 28 שלכן מאחר שהיא עבודה בלי גבול
- 29 לא שייך בה התחלקות
- 30 הפרטים, אלא היא בבחינת
- 31 כלל ואין בה חלוקה והבדלים בין
- 32 'ראשיכם שבטיכם' לחוטב עציר'
- 33 ו'שואב מימך' אלא הכלל כולו שווה
- 34 בעבודה זו.
- 35 וזהו הפירוש הפנימי בפסוק הפותח
- 36 את המאמר אתם נצבים היום
- 37 כלכם גו' 41, דהנה, פרשה זו
- 38 פרשת נצבים קורין לעולם בכל
- 39 השנים, ללא הבדל באיזה יום בשבוע חל ראש השנה, בשבת לפני ראש
- 40 השנה, שאז לקראת ראש השנה שהוא יום הדין צריך להיות
- 41 המשקה כללית משרשה ומקורה כו' 42, משרוש ומקור
- 42 ההמשכות והברכות, ולכן כדי לפעול המשכה כללית הנעלית יותר מהמשכה
- 43 פרטית צריך להיות לא רק העבודה המוגבלת שמתחלקת לפרטים אלא
- 44 גם העבודה בבחינת הפלל והכנה של כללות בני ישראל היא בבחינת
- 45 הפלל. ולכן צריך להיות אז
- 46 לפני ראש השנה הענין דאדם
- 47 נצבים היום כלכם, עבודת ה'
- 48 של בני ישראל באופן של גבול שהיא
- 49 עבודה ללא חילוקי מדרגות,
- 50 כמבואר לעיל.
- 51 אמן, כיון שהפנונה האלוהית
- 52 העליונה היא שתהיה המשכת
- 53 האורות בכלים דוקא, וירדו
- 54 וימשיכו להאיר בעולמות ונבראים
- 55 מוגבלים, והאורות לא ישארו כהארה
- 56 עליונה בלי גבול לכן ממשיך
- 57 הכתוב ומפרט ומונה את כל עשר
- 58 הסוגים שבבני ישראל בפירוש
- 59 ראשיכם שבטיכם גו', שזהו
- 60 אופן העבודה שצריך להיות
- 61 במשך כל השנה כולה
- 62 (לאחר העבודה הפללית
- 63 דראש השנה שהיא עבודה נעלית
- 64 יותר מהעבודה הפרטית, כמבואר
- 65 לעיל), באופן של התלפשות
- 66 בכלים דוקא עבודה פרטית עם
- 67 חילוקי דרגות. וכיון שהפנונה
- 68 האלוהית העליונה היא שגם
- 69 בבחינת הפלים למרות שמצד
- 70 מהותם ועניינם הכלים הם מוגבלים
- 71 יומשך ויאר בגילוי בחינת האור
- 72 שלמעלה מהפלים, והיינו
- 73 שבחינת הפלל שענינו בלי גבול
- 74 שלמעלה מפרטים שענינם גבול
- 75 יומשך בפרטים דוקא, הנה
- 76 על זה נאמר כלכם גו' ראשיכם וגו', ולכן למרות שכבר
- 77 נאמר 'כולכם' שכולל הכל, בא אחר
- 78 כך פירוש כל עשרת הסוגים, היינו המשכת הפלל בתוך הפרט
- 79 ומישיבת השאלה שנשאלה בתחילת המאמר מהו הצורך בכך.
- 80 ונענינו של המשכת הכלל בתוך הפרט (על דרך המשכת האורות הבלי גבול
- 81 בכלים המוגבלים) בעבודה, כפי שהוא מתבטא בעבודת ה', פירוש 44
- 82 בתורת החסידות שאינו דומה הקבלת עול מלכות שמים שהאדם

(41) בהבא לקמן – ראה סד"ה אתם נצבים הנ"ל ס"ע א'קלט ואילך. (42) ראה סידור (עם דא"ח) רמו, א ואילך. ובכ"מ.

(43) "שים שלום" שבסוף תפלת העמידה. (44) ראה המשך תער"ב ח"א ע' קמד ואילך. סה"מ תרנ"ו ע' רסד ואילך. ועוד. מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 מקבל על עצמו ומתבטל לאלוקות דראש השנה לקבלת עול וביטול
 2 דכל השנה, שבראש השנה מצות היום והענין העיקרי בעבודת
 3 ה' ביום זה היא קבלת עול,
 4 והוא ענין קבלת עול קלית 1 לקבלת עול דכל השנה, שבראש השנה מצות
 5 שהאדם מבטל את כללות מציאותו 2 היום היא קבלת עול, והוא ענין קבלת עול
 6 לאלוקות, קבלת עול שלמעלה 3 קלית שלמעלה ודעת, בשונה מקבלת עול
 7 מטעם ודעת, בשונה מקבלת עול 4 בבחינת קלל. וזהו גם מה שכתב כבוד קדושת
 8 שמבוססת על השכל וההיגיון שהיא 5 מורי חמי אדמו"ר בכמה וכמה מאמרים⁴⁵,
 9 רק במידה שהשכל מחייב ורק באותם 6 שבראש השנה צריך לייקר מאד את הזמן, שאף
 10 ענינים שהשכל מחייב אבל הקבלת 7 רגע לא ילך לבטלה, וצריך להרבות באותיות
 11 עול בראש השנה שאינה מבוססת על 8 תורה ותפלה ואמירת תהלים, וטעם הדבר הוא
 12 השכל היא על-שכלית וכללית שזוהי 9 משום שבעבודה דאמירת האותיות כולם שונים
 13 העבודה בבחינת קלל כפי שבני 10 (דלא כמו בעניני השנה שיש חלוקי מדריגות),
 14 ישראל הם כלל אחר, ללא חלוקה 11 וזוהי העבודה שהיא בבחינת קלל שלמעלה
 15 לסוגים שונים. 12 מהתחלקות פריטים. ובחינה זו ממשיכים
 16 וזהו המבואר לעיל שבראש השנה 13 בעבודה הפריטית דכל השנה. ועל ידי זה נזכה
 17 הוא ענין העבודה 'בבחינת כלל', כפי 14 לכתובה וחתומה טובה לשנה טובה ומתוקה,
 18 שכל בני ישראל הם 'קומה אחת' 15 בשוב הנראה והנגלה.
 19 ומציאות אחת גם הטעם הפנימי על 16
 20 מה שכתב כבוד קדושת מורי 17
 21 חמי אדמו"ר הרבי הרי"צ⁴⁵, 18
 22 בכמה וכמה מאמרים⁴⁵, 19
 23 שבראש השנה צריך לייקר מאד את הזמן, שאף רגע במשך 20
 24 כל שני הימים והלילות של ראש השנה לא ילך לבטלה, וצריך במשך

(45) סה"מ תרפ"ח ע' ו. תרצ"ז ע' 310. סה"ש תרצ"ו ע' 144. אג"ק אדמו"ר מהור"צ ח"ד ע' קלב. ע' תטז. וראה גם סד"ה אתם נצבים תשי"ב (ת"מ ח"ו ע' 184). אג"ק ח"ג ע' תסח.

אגרות קודש

ב"ה, כ"ג אלול, תשי"ג

ברוקלין.

שלום וברכה!

... ומ"ש שמציעים לו משרת רבנות... הנה בטח בהתאם להאחריות המוטלת על רבנים בכל עת וזמן ובפרט בזמננו זה ובפרטי פרטית בשכונה של צעירים, הרי יזדיין ביותר בענינים של יראת שמים הן מבפנים והן מבחוץ וכפסק רז"ל אשר ת"ח צ"ל תוכו כברו וכידוע דבר משנה אשר לא המדרש עיקר אלא המעשה הרי ביותר נוגעת ההנהגה וכן הדרכת עדה להדגיש בימינו אלה עניני צד המעשי בשמירת שבת טהרת המשפחה חינוך הכשר כו' וכו' והאריכות בזה אך למותר.

ולקראת השנה החדשה הבאה עלינו ועל כל ישראל לטובה ולברכה, הנני בזה להביע ברכתי לו, ברכת כתיבה וחתומה טובה לשנה טובה ומתוקה בגשמיות וברוחניות.

בברכה.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

קבלת עול מלכות שמים

ב"ה, ימי הסליחות, ה'תשכ"ח

ברוקלין, נ.י.

אל בני ובנות ישראל

אשר בכל מקום ומקום

ה' עליהם יחיו

שלום וברכה!

אחד מעניניו העיקריים של ראש-השנה הוא – כפי שכבר צויין פעמים רבות – שזה זמן **ההכתרה** של הקב"ה, מלך ישראל ומלך העולם, דבר הקשור בתפלתנו העמוקה ובקשתנו הפנימית: "מלוך על כל העולם כולו".

בקשה כזו – משמעותה נכונות מלאה ומוחלטת להיות במצב שהוא בהתאם להכתרה האלוקית. כלומר: להשתעבד ולהתמסר כליל אל המלך, עד שעצם מציאותו של האדם וכל אשר לו הם של המלך בלבד. זהו הענין של "קבלת עול מלכותו יתברך" המתבטאת בכל הפרטים של חיי יום-יום.

* * *

לאמתו של דבר, צריך להיות, ואכן ישנו, בכל יום, הענין של קבלת עול מלכות שמים, ובמיוחד כאשר אנו קוראים קריאת-שמע. ברם, ישנו הבדל יסודי: בכל יום מהווה הענין של קבלת עול – ההתחלה והתשתית של התנהגותו במשך כל היום, שכל עניינו יהיו מיוסדים ובנויים על קבלת-עול. ואילו ראש-השנה הוא המועד שבו קבלת עול מלכותו היא **הענין** והתוכן של היום, היא **מתגלית** ומקיפה את **כל המציאות** של האדם עד שהוא מתבטא לגמרי לאלוקות.

כדי שקבלת-העול תהיה מלאה ואמיתית – חייב האדם לערוך תחלה חשבון-צדק של התנהגותו עד עתה – תוך רגש עמוק של חרטה ותשובה על הדברים שלא היו רצויים. תשובה אמיתית שוטפת את הלא-טוב ועושה אותו ל"אהוב ונחמד קרוב וידיד" אל הקב"ה, הוא ראוי ומובטח שהקב"ה יקבל את הכתרתו וימלא את בקשתו של "מלוך על העולם כולו".

מעניניו העיקריים של ראש השנה. ההכתרה: כדמוכח מהבקשה **בכל** תפלות ר"ה (משא"כ זכרונות ושופרות) מלך על העולם, והחתמה (וכן בקידוש) מלך על כל הארץ. ובפירש"י (במחזור ויטרי) דאומרים המלך הקדוש (וגם בערבית) לפי שאמר הקב"ה המליכוני עליכם בר"ה כדכתיב אני ה"א וסמך ל"י בחודש הז'. ולכן גם תק"ש שהיא **מצות היום** "הענין הראשון" שבה הוא ש"אנו ממליכין עלינו את הבורא" (רס"ג. חובא באבודרהם). וראה פי האריז"ל, פע"ח וכו' בענין ר"ה.

מלך ישראל: וכנ"ל שתמליכוני **עליכם**. ועל ידם (ותפלתם מלוך על העולם כולו) **מלך העולם** (עיין לקו"ת דברים מא, ד. נ, ג. ועוד).

דבר הקשור בתפלתנו. ובקשתנו: להעיר גם מר"ה (טז, א): אמרו לפני מלכות כדי שתמליכוני עליכם. לקו"ת דברים נ, ג. ובכ"מ.

העמוקה. הפנימית: כמבואר בכ"מ בענין שה"מ ממעמקים גוי' ובענין בקשר פני גוי' – ושייכותם לר"ה (ולפני ולאחרי').

שעצם מציאותו. של המלך בלבד: ועפ"ז מובנים כמה מדיני המלך – עיין רמב"ם הל' מלכים (פ"ג ה"ח – פ"ד). ושם (פ"ג. ה"ו): **לבו** הוא לב כל קהל ישראל – ולהעיר מזה"ל רכא, ב. אגה"ק סל"א. שו"ת חכם צבי סע"ד (אבל בפסקי דינים להצ"צ חיו"ד סוס"מ הכריע כדעת החולקים עליו). ונסמן בדרכי תשובה ובניצוצי זוהר שם – וברש"י חוקת (כא, כא) והוא מתנחומא: הנשיא הוא הכל. ראה לקו"ש ח"ד ע' 1050.

בכל הפרטים: להעיר מרמ"א ושו"ע רבנו הזקן חאו"ח ר"ס א': אין ישיבת האדם כו'.

ובמיוחד. שמע: ברכות רפ"ב. וראה טושו"ע או"ח ר"ס סא.

הבדל יסודי: עיין ד"ה עלה, תרצ"ט ס"ב. סד"ה שופר של, תשי"ב. ובכ"מ. תניא רפמ"א.

כדי. ואמיתית. ותשובה: ראה רד"ה שה"מ ממעמקים, תשי"ג; סד"ה טו"ט, תשי"ג.

ל"אהוב ונחמד קרוב וידיד": רמב"ם הל' תשובה פ"ה ה"ו, וענין שם ה"ז דחשיב ג"כ ד' ענינים. ואכ"מ.

לכל תקופה ולכל מקום – המעלות המיוחדות והקשיים המיוחדים שלהם.

בתקופתנו קיימת בחוגים מסויימים שאיפה לעצמאות ולאי-תלות, לא רק מבחינה חומרית אלא גם מבחינה אידיאולוגית: שאיפה וחתירה שלא להיות כפופים לסדרים הממוסדים ושלא להכיר בדבר לפני שמבינים אותו בשלימות בשכל, וכיוצא בזה. מצב כזה מהווה, לכאורה הפרעה לנושא של "קבלת עול".

במיוחד הדברים אמורים במדינות כאלה שהן עדיין צעירות (יחסית) וקיימות על בסיס ועל ידי יוזמה עצמית ואנרגיה עצמית, ואשר רוח זו מאפיינת בהן את כל סדרי החיים האישיים והחברתיים – דבר המקשה עוד יותר את ההסתגלות למסגרת של קבלת עול.

אך למרות כל זאת, קיים הכלל שאין הקב"ה מבקש מן האדם דברים שלמעלה מכוחותיו. אם כן הרי מאחר שקבלת עול מלכותו יתברך היא התוכן הפנימי של ראש-השנה (והבסיס לכל המעשים של כל השנה) והדבר בתוקף עבור כל הזמנים והמקומות – ודאי הדבר שגם בזמננו ובמדינות האמורות אפשרי והכרחי להגיע לקבלת עול מלכותו במלואה.

והאמת היא שיש מעלה מיוחדת בכך – דווקא בזמננו ובמדינות האמורות – אדם שאינו בנוי באופן יציב על עצמאות, אלא שפעמים אצלו כך ופעמים להיפך, הרי כאשר הוא מקבל על עצמו ענין של קבלת עול – אין הדבר מבוסס אצלו דיו, שכן אין זה חידוש בשבילו להתחרט ולשנות את עמדתו. לעומתו מי שאינו רגיל להיכנע והוא בלתי תלוי בהלך רוחו הרי כאשר הוא משתכנע שעליו להכיר במרות עליונה – מקיף אותו הדבר באופן מעמיק יותר ויסודי יותר, והוא מוצא בקרבו את העוז לשנות את עצמו לגמרי ולתמיד.

והדבר מתבטא אצלו לא רק בתחושתו ובהכרתו, כי אם גם במחשבותיו, דיבוריו ומעשיו, עד לפרט הקטן ביותר. ואדרבה: כיוון שחלקו הגדול של היום ממולא במעשים ודיבורים, מתבטאת בעיקר קבלת עול מלכותו יתברך בדיבוריו ומעשיו, בקיום המצוות המעשיות ובכל פרטי התנהגותו היום-יומית.

בד בבד, מביא אותו הדבר לקיום רציני יותר ופעיל יותר של מצות "ואהבת לרעך כמוך", ובמיוחד ביחס לקבלת עול מלכותו יתברך: להשפיע על יהודי נוסף, על יהודים רבים יותר, שיקבלו על עצמם עול מלכותו, ושגם אצלם לא ישאר הדבר רק בתחום השכל והרגש, כי אם יתבטא במחשבה דיבור ומעשה, בחיי היום-יום.

ויהי רצון שקבלת עול מלכותו יתברך תביא מיד ל"קבל ברחמים וברצון את תפלתנו", ואבינו מלכנו יתן לכל אחד ואחת, בתוך כלל ישראל, שנה טובה ומתוקה מכל הבחינות, בטוב הנראה והנגלה – מידו המלאה הפתוחה הקדושה והרחבה.

בברכת כתיבה וחתימה טובה

מנחם שניאורסאהן

ומובטח: ברמב"ם שם: צועק ונענה מיד, שנאמר והי' טרם יקרא ואני אענה. הכלל: איני מבקש אלא לפי כחן (תנחומא נשא יא. במדבר"ר פ"ב, ג). ולהעיר ג"כ מע"ז (ג, א): אין הקב"ה בא בטרוניא עם בריותיו. וסברא היא. ראה רמב"ם ה"ל תשובה רפ"ה. מועלה מיוחדת: להעיר מביצה (כה, כ) מפני כו' עזין (בחדא"ג שם). ב"מ (פד, א) חילך לאורייתא. לקיום. יותר. כמוך: ע"ד משנ"ת באגה"ק ר"ס יב. על יהודים רבים: שהרי השפעה וקיום עוד נפש אחת מישראל – ה"ז השפעה וקיום עוד עולם מלא (סנה' פ"ד, מ"ה). ובזח"א (רח, סע"ב): כל מאן דקיים נפשא בעלמא, זכ"ל חיים.

ב"ה.

1

בטח תהי' ההשתדלות ללמוד את המאמרים בדבוק חברים, כי אם הפליגו חז"ל¹ במעלת הלימוד
שלא ביחידות בכל זמן, הנה על אחת כמה וכמה בימים שלפני ר"ה, בר"ה ועשיית – שיש מעלה מיוחדת
בדבוק חברים,

4

וכמבואר בתורת החסידות עה"פ אתם נצבים² היום כולכם, אשר פרשה זו קורין לעולם קודם ראש
השנה, ומרומז במלת היום דקאי על ר"ה, שכל ניצוצי נשמות נצבים ומתעלים במקורם עד לפני הוי',
וצריך להיות כולכם שכולם מתאספים יחד להיות לאחדים כאחד: ראשיכם, שבטיכם, גוי' עד שואב
מימך.

8

ומסיים בזה³ כ"ק מו"ח אדמו"ר – ששמע מהוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק, שהי' לו בקבלה מרבי לרבי,
שכ"ק אדמו"ר הזקן, בהיותו במעזריטש, גילה לו רבו – המגיד ממעזריטש – מי הוא . . . ושעבודתו היא
לגלות ולבאר את תורת הבעש"ט באהבת השם ובאהבת ישראל, ולגלות את דרך החסידות חב"ד, ולכל
לראש – מוסר לו מורו המגיד ממעזריטש בשם מורו הבעש"ט – דרך העבודה היא שצריכים לקרב גם
אנשים פשוטים, כי צריך לאהוב יהודי מפני שהוא יהודי.

13

ומוסיף ביאור בזה⁴, אשר הבעש"ט גילה את הענין של ההתקשרות אהבת השם, אהבת התורה ואהבת
ישראל. המגיד ממעזריטש גילה את ההשכלה וההשגה בהתחברות של ג' האהבות עם הביאור פנימי
של ג' אופני אהבה אלו בכל לבבך ובכל נפשך ובכל מאדך, ורבנו הזקן גילה את הדרך איך שכל אחד
ואחת יכול. צריך וחייב להביא לידי פועל את ג' אהבות אלו, באמרו שאהבת ישראל הוא שער העלי', שעל
שער זה כתוב באותיות מאירות "דא תרעא לאעלאה".

18

ועל ידי זה אשר נצבים אנו כולנו כאחד – הוי' אלקינו מקיים אותנו היום, דא יומא דראש השנה,
לו לעם והוא יהי' לנו לאלקים, עתיד להאיר לנו באור עולם ויגאלנו⁵ בגאולה האמיתית ושלמה במהרה
בימינו ממש.

21

מנחם מענדל בן חנה שניאורסאהן

יום שלישי דסליחות, תיש"א

ברוקלין, נ.י.

(4) שיחת ל"ג בעומר ה'תש"ח [לקו"ד ח"ג תקיד, ב ואילך].
– להלן בתרגום מאידיש.
נדפסה בסה"מ תש"ט ע' 2. אגרות-קודש כ"ק אדמו"ר
שליט"א ח"ד אגרת א'ריג.
(5) תנחומא ר"פ נצבים.

(1) ברכות סג, ב. וראה הל' ת"ת לאדמו"ר הזקן פ"ד ס"י
דמשמע דיש להשתדל שיהי' בעשרה. וכך כתב בפירוש באגרת
הקדש סכ"ג.
(2) בלקו"ת ר"פ נצבים.
(3) רשימה נצבים ה'תש"ז [סה"מ תש"ז ע' 256]. – להלן
בתרגום מאידיש.

המשך ביאור למס' כתובות ליום שבת קודש עמ' ב

גמרא

יְרֵמִי בְּתוֹכָהּ – שהרי הם יורשים את הכתובה, או דלמא יוֹרְשֵׁי הָאָב
קִבְּרֵי לָהּ – יורשי האב הם שחייבים בקבורתה, דְּקָא יִרְתִּי נְכָסִים
הַנִּכְנָסִין וְתִיּוֹצְאֵין עִמָּה – שהרי הם יורשים את נכסי המלוג שלה.
הגמרא פושטת את הספק מברייתא: אִמֶּר רַב עֲמֶרֶם, תָּא שְׁמַע,
דְּתַנִּינָא, שׁוֹמְרֵת יָבָם שְׁמַתָּה,

7

8

9

10

11

הגמרא דנה מי חייב בקבורת שומרת יבם שמתה. והדין בכל מקום
הוא שקבורת המת מוטלת על יורשיו, אמנם לגבי שומרת יבם
התבאר במשנתנו שיש שנים היורשים את נכסיה, יורשי בעלה
ויורשי אביה. מסתפקת הגמרא: אִיפְּעִיָּא לָהּ, שׁוֹמְרֵת יָבָם שְׁמַתָּה,
מִי קוֹבְרָהּ – מי חייב בקבורתה, האם יוֹרְשֵׁי הַבֶּעַל קִבְּרֵי לָהּ, דְּקָא

1

2

3

4

5

6

בס"ד*. יום ד', כ"ה אלול, ה'תשי"א.

- 1 א. אמרו חז"ל¹, שכאשר עשרה מישראל מתאספים יחד שכינה שרוי ביניהם. מיפגש זה, שיש בו
- 2 הרבה יותר מעשרה מישראל, ושנערך למטרה רצוי, ודאי שהשכינה שרוי בו, ולכן חייב הוא להביא
- 3 לידי תוצאות טובות במעשה בפועל.
- 4 השי"ת יתן לנו את הכח להגיד את מה שיש צורך להגיד, ולשמוע ולהקשיב ולציית לכל אשר צריכים
- 5 לשמוע ולקלוט בהזדמנות כזאת.
- 6 בעמדנו ימים אחדים בלבד לפני ראש השנה, זהו הזמן המתאים עבורנו לעשות חשבון הנפש, לבדוק
- 7 את סיכום מעשינו במשך השנה שעברה, על מנת לתקן את הדורש תיקון ולהחליט שהחיים בעתיד יהיו
- 8 נעלים יותר ו"עשירים" יותר.
- 9 ב. הזמן הוא מתנה יקרה שנתן לנו הקב"ה, ולכן צריכים תמיד לנצל במידה המירבית. דברים אלה
- 10 נכונים במיוחד לגבי הרגעים שנשארו עדיין מהשנה החולפת, כאשר נדרשת הערכה והתבוננות מחדש
- 11 בחשיבות הזמן.
- 12 כל דבר שנברא בעולם, הוא למטרה ותכלית². גם הזמן הוא בריאה של הקב"ה³. ומזה, שכל דקה
- 13 וכל חלק של הזמן, יש בו מטרה וכוונה אלקית. מובן, איפוא, שאפילו משך הזמן הקטן ביותר, צריכים
- 14 לנצל כדי להשלים את המטרה והתכלית שנתן לו הבורא. אם אנו נותנים לזמן לחלוף באופן של בזבז,
- 15 אנו לא רק מבזבזים מתנה יקרה שניתנה לנו ע"י הקב"ה, אלא יש בכך כשלון בהשלמת התכלית שעבורה
- 16 ניתן לנו זמן זה.
- 17 הזמן הוא כמו כלי שחייב להיות ממולא עד גדותיו ומעבר לזה. כל שני' של הזמן שניתנה לנו חייבת
- 18 אף היא להיות ממולאת במעשים של יצירה, לא רק עבור עצמנו, אלא גם לתועלת אחרים, שזהו חלק
- 19 יסודי מהתכלית הכללית של החיים. ברצוני להדגיש כאן במיוחד את רגש האחריות שבו חייב להיות
- 20 חדרור כל איש ואשה מישראל עבור הזולת, ועבור הסביבה בכלל. זוהי החובה להפיץ את אור ה' מסביבנו.
- 21 רגש האחריות חייב להיות חזק במיוחד אצל הנוער, משום שהנוער הוא אשר קיבל ברכה במידה
- 22 רחבה מאת ה' בכוחות מובחרים של מרץ, אומץ והתלהבות. לאור האמור לעיל, שכל דבר שנברא ע"י
- 23 הקב"ה חייב להיות מנוצל במילואו, הרי יש אחריות וחובה נוספת המוטלת במיוחד על הנוער, ויש זמן
- 24 מוגבל למלא חובה ואחריות זו.
- 25 ג. נמצינו למדים, שכעת נפגשים כאן שלשה דברים חשובים: "יסוד" הזמן בכללותו, הזמן הנוכחי
- 26 דערבראש-השנה במיוחד, וה"יסוד" של הנוער עם האפשרויות הגנוזות בו והאחריות המיוחדת שלו.
- 27 משום כך בטוחני שתתייחסו בכובד ראש לכל זה, ותחליטו לנצל במלואם את הכוחות העצומים
- 28 שלכם במילוי חובותיכם, הן לשפר את עצמכם, והן – באותה שעה – להשפיע על משפחותיכם, חבריכם,
- 29 והסביבה בכלל.
- 30 ד. אתם, צעירים וצעירות, העסוקים בלימוד עניני מדע וחכמה, ובמילא התחנכתם לגישת חיים רצינית
- 31 מסודרת והגיונית, חייבים לנקוט באותה גישה כלפי החובות והאחריות היהודיים המיוחדים לכם. ועיקרם
- 32 – החובה להפיץ את האור והחום של היהדות, ולהכניס חיים יהודיים לתוך סביבתכם.
- 33 התנאי הראשון להגיע למטרה זו הוא שמירת התורה והמצוות שלכם בתוקף. ואז אתם יכולים להיות
- 34 בטוחים בהחלט בהצלחה, כי כל מעשה הבא מתוך כוונה ונחרצות ממשיך כוחות אלקיים מיוחדים
- 35 המבטיחים את הצלחתו.

(1) סנהדרין לט, א.

(2) ראה שבת עז, ב. אבות ספ"ו.

(3) ראה סידור שער הק"ש (עה, סע"ד ואילך). אמ"ב שם פל"ז (מ, ג ואילך). הנסמן באג"ק ח"א ע' רצד. ח"ב ע' רכד.

(* תרגום חפשי מרשימה באנגלית שבראשה כתוב: "מסר לשנה החדשה עבור הנוער היהודי מדברי האדמו"ר מליובאוויטש ביחידות לקבוצת סטודנטים, כ"ה אלול תשי"א", וכפי הנראה הגה ע"י כ"ק אדמו"ר שליט"א, ונשלח לכו"כ (ראה לדוגמא: אג"ק ח"ד ע' תקד).

ה. אנו קרבים לראש השנה. מצות היום של יום קדוש זה היא התקיעה בשופר⁴. בכללות, יש לקול¹
 השופר משמעות כפולה: זוהי קריאה לתשובה, המזכירה לנו שנתחרט על חסרונותינו במשך השנה²
 שעברה, ושנחליט להתנהג בדרך התומ"צ בשנה הבאה; וביחד עם זה, הרי קול השופר הוא גם קול של³
 נצחון, המכריז שהקב"ה בודאי מקבל את תשובותינו ונותן לנו שנה של שמחה ואושר.⁴
 תהא השנה החדשה שנת נצחון על כל המכשולים שבפנים ושבחוץ, כך שכל אחד מאתנו יוכל לבצע⁵
 את חלקו/ה בהפיכת החושך לאור, ולהגיע לחיים יהודיים בעלי מציגה נכונה ברוחניות, וחיים של שמחה.⁶
 לשנה טובה תכתבו ותחתמו.

בס"ד. שיחת ש"פ נצבים, כ"ח אלול, ה'תשי"א.

בלתי מוגה

א. איתא בלקו"ת ר"פ נצבים ש"פרשה זו קורין לעולם קודם ר"ה¹, ומרומז במלת היום ("אתם נצבים⁸
 היום"²) דקאי על ר"ה³, כי זה⁴ היום תחלת מעשיך זכרון ליום ראשון". – לפעמים קורין גם פרשת וילך⁹
 קודם ר"ה, כשקורין נצבים-וילך ביחד, אבל, פרשת נצבים קורין לעולם בשבת שלפני ר"ה.¹⁰
 ב. מאמר ד"ה אתם נצבים היום גו'.

* * *

ג. כ"ק מו"ח אדמו"ר סיפר⁵ בשם רבינו הזקן:
 שאלו אצל הבעש"ט מהו הטעם שלא מברכים חודש תשרי כמו שמברכים כל חדשי השנה? והשיב¹⁴
 הבעש"ט, ש"החודש השביעי שהוא החודש הראשון לחדשי השנה, הקב"ה בעצמו מברכו בשבת מברכים¹⁵
 שהוא השבת האחרון דחודש אלול, ובכח זה ישראל מברכים את החדשים י"א פעמים בשנה".¹⁶
 ויש לומר שענין זה (שהקב"ה מברך חודש הראשון, ובכח זה מברכים ישראל שאר החדשים) הוא¹⁷
 ע"ד מ"ש⁶ "מגיד דבריו ליעקב חוקיו ומשפטיו לישראל", "מה שהוא עושה הוא אומר לישראל¹⁸
 לעשות"⁷, שעשייתו של הקב"ה היא הנתינת-כח שיוכלו גם ישראל לעשות⁸.
 ד. וצריך להבין:

ידוע הכלל שתורה "לא בשמים היא"⁹, אלא ניתנה למטה בארץ דוקא, היינו, שהפס"ד שנקבע בב"ד²¹
 של מטה הוא בתקפו גם למעלה, ועד שהקב"ה אומר "נצחוני בני נצחוני"¹⁰.
 ומודגש ביותר בקידוש חדשים ועיבור שנים – שנמסר לגמרי לב"ד של מטה, ועד כדי כך,²³
 ש"כשמתכנסין מלאכי השרת לפני הקב"ה לומר אימתי ר"ה . . הקב"ה אומר להם, לי מה אתם שואלים,²⁴
 אני ואתם נלך אצל ב"ד של מטה"¹¹, ולא עוד אלא שנמסר לב"ד איזה שיהי', כדרשת חז"ל¹² על הפסוק¹³

(6) תהלים קמז, יט.

(7) שמו"ר פ"ל, ט.

(8) ראה ד"ה באתי לגני שנה זו הערה יד (לעיל ח"א ע' 199).

וראה גם סה"מ מלוקט ח"ב ע' ו. וש"נ.

(9) פרשתנו ל, יב. וראה ב"מ נט, ב.

(10) ב"מ שם.

(11) דב"ר פ"ב, יד. וראה שמו"ר פט"ו, ב.

(12) תו"כ אמור כג, ב. הובא ברמב"ם הל' קידוה"ח ספ"ב.

(13) אמור שם.

(4) ר"ה כו, ב (במשנה). כז, א. רמב"ם הל' שופר פ"א ה"ב.

(1) תוס' מגילה לא, סע"ב. רמב"ם הל' תפלה פ"ג ה"ב.

טושו"ע או"ח סתכ"ח ס"ד.

(2) ריש פרשתנו.

(3) רמ"ז לזח"ב לב, ב (הובא בלקו"ת תבוא מא, ג). וראה גם

זח"ג רלא, א. א. פענח רזא סוף פרשתנו.

(4) נוסח תפלת מוסף דר"ה (ר"ה כז, א).

(5) אג"ק שלו ח"ג ס"ע תל ואילך (נעתק ב"היום יום" כה

אלול). כש"ט הוספות סל"א. וש"נ.

- 1 "מועדי ה' אשר תקראו אותם גו'", "אתם (חסר כתיב) אפילו שוגגין, אפילו מוטעין אפילו אנוסים",
 2 ויתירה מזה, כלשון הגמרא¹⁴ "אתם אפילו מזדיין", היינו, שקידוש החדשים נקבע גם ע"י ב"ד מזדיין!
 3 וההסברה בזה – שכללות התורה ניתנה למטה דוקא כדי לפעול תיקון העולם, ובפרט הענין דעיבור
 4 שנים וקידוש חדשים, שלהיותו קשור עם מיעוט הירח [הן עיבור שנים, כדי להשוות את החסרון של שנת
 5 הלבנה לגבי שנת החמה, והן עיבור חדשים, חודש חסר או מלא, משום ש"מים אתה מחשב לחודש
 6 ואי אתה מחשב שעות"¹⁵, וגם משום ש"פעמים שבא בארוכה ופעמים שבא בקצרה"¹⁶] שבסיבתו נעשה
 7 נתינת מקום לחטא עה"ד [כמבואר בחסידות¹⁷ ששבירת הכלים היא השרש למיעוט הירח, ומיעוט הירח
 8 הוא השרש לחטא עה"ד], לכן, נמסר לב"ד של מטה דוקא, כדי שעל ידם יהי התיקון (למיעוט הירח,
 9 ובמילא גם) לחטא עה"ד.
 10 ועפ"ז צריך להבין הטעם לכך ש"החודש השביעי שהוא החודש הראשון לחדשי השנה הקב"ה בעצמו
 11 מברכו" – דלכאורה, כיון שכללות הענין דקידוש החודש נמסר לב"ד של מטה דוקא, מהו הטעם שדוקא
 12 החודש הראשון, שבו נעשית ההמשכה הכללית על כל החדשים, מברך הקב"ה בעצמו, ולא בנ"י, שאליהם
 13 נמסר כללות הענין דקידוש החודש?
 14 ה. ונקודת הביאור בזה – שבתור נתינת כח לכללות עבודת האדם באופן של אתעדל"ת, צריכה להיות
 15 המשכה מלמעלה באתערותא דלעילא ממקום הכי נעלה.
 16 ובהקדמה:
 17 ידוע¹⁸ שיש ב' בחינות (כלליות) באתערותא דלעילא: (א) אתערותא דלעילא שקודמת לאתערותא
 18 דלתתא ופועלת אותה, כמו ה"בת קול" שמכרזת על התשובה¹⁹, שזוהי ההתעוררות שבאה מלמעלה כדי
 19 לעורר את האדם לתשובה, (ב) אתערותא דלעילא שנמשכת ע"י עבודת האדם באתערותא דלתתא.
 20 והנה, אף שיש מעלה באתעדל"ע הב' (שבאה ע"י אתעדל"ת) לגבי אתעדל"ע הא' (שקודמת
 21 לאתעדל"ת), שאתעדל"ע הא', להיותה ללא הכנה כלל, יכולה להיות חולפת ועוברת²⁰, משא"כ אתעדל"ע
 22 הב', להיותה לאחר הכנת האדם, יש לה קיום²¹, מ"מ, אתעדל"ע הא' היא מדרגא נעלית יותר שלא בערך
 23 לגבי אתעדל"ע הב' – כי, אתעדל"ע הב' שבאה ע"י אתעדל"ת, היא לפרעון האתעדל"ת, שנמשכת מדרגא
 24 תחתונה ששם מגעת אתעדל"ת, משא"כ אתעדל"ע הא' שנמשכת מעצמה (ללא אתעדל"ת) היא מבחי'
 25 היותר עליונה שאין אתעדל"ת מגעת שם כלל.
 26 ו. ויתירה מזה:
 27 "יש עוד בחי' ג' בענין אתעדל"ע, והוא ג"כ האתעדל"ע. . שאין אתעדל"ת מגעת שם כלל. . אלא
 28 שאעפ"כ אינה שורה ומתגלה אלא כשיש שלימות במעשה התחתונים, שכבר נשפע אליהם אתעדל"ע
 29 שלפי ערך אתעדל"ת, אזי שורה ומתגלה ג"כ האתעדל"ע שלמעלה מעלה מערך האתעדל"ת כלל"²².
 30 [וע"ד המבואר לעיל בהמאמר²³ בנוגע לעבודה דבחי' רצון פשוט שלמעלה מטו"ד, שהיא מדתו של
 31 הקב"ה, שאין בכח האדם לבוא אלי', אלא היא בבחי' מתנה מלמעלה – שלאחרי שנעשה כלי מלא,
 32 שהגיע בעבודתו עד מקום שידו מגעת, אזי נותנים לו מלמעלה להיות מחזיק מדתו של הקב"ה, שתהי'
 33 אצלו גם העבודה דבחי' רצון פשוט שלמעלה מטו"ד].
 34 ולכאורה, אתעדל"ע זו (הג') היא היותר נעלית, שיש בה ב' המעלות (שבאתעדל"ע הא' ובאתעדל"ע
 35 הב') גם יחד – שיש לה קיום (דלא כאתעדל"ע הא' שחולפת ועוברת) להיותה לאחר הכנת האדם, והיא

(20) נוסף לכך שאינה מתגלה אצל כל ישראל, כמו בה"ב
 קול", שלא כולם שומעים הכרזות העליונים.

(21) לקו"ת ויקרא ב, ג. שה"ש שם.

(22) לקו"ת שה"ש שם, סע"א ואילך.

(23) לעיל ס"ע 339 ואילך.

(14) ר"ה כה, א. הובא בשו"ע אדה"ז אר"ח סת"ר ס"ד.

(15) רמב"ם שם רפ"ח.

(16) ר"ה שם. רמב"ם שם פ"ז הכ"ג.

(17) סה"מ קונטרסים ח"א קצב, א ואילך.

(18) ראה לקו"ת שלח מו, א. שה"ש כד, א.

(19) ראה חגיגה טו, א. ויק"ר ספ"ט. ועוד.

- מבחי' שאין אתעדל"ת מגעת שם (דלא כאתעדל"ע הב' שהיא לפי ערך אתעדל"ת) להיותה לאחרי שלימות עבודת האדם.
- אמנם, עם היות שגם אתעדל"ע הג' היא מבחי' שאין אתעדל"ת מגעת שם כלל (כמו אתעדל"ע הא'), מ"מ, מזה גופא שאינה שורה ומתגלה אלא לאחרי השלימות במעשה התחתונים, מוכח, שיש לעבודת האדם איזה ערך ושייכות לאתעדל"ע.²⁴
- ולכן, השלימות האמיתית דאתעדל"ע שאין אתעדל"ת מגעת שם כלל היא אתעדל"ע הא'²⁵, שבאה לפני וללא צורך בעבודה והכנה מצד האדם כלל, להיותה מדרגא הכי נעלית שלגבי' אין לעבודת האדם שום ערך ושייכות כלל.
- ז. וע"י אתעדל"ע זו (הא') שהיא מדרגא הכי נעלית - נמשך הכח לכללות הענין דאתעדל"ת שפועלת וממשיכה אתעדל"ע:
- ידוע²⁶ ש"כללות הענין מה שבאתעדל"ת אתעדל"ע הוא אינו הכרחי כלל מצ"ע, . . כמו בטבעי בנ"א שהאהבה והקירוב מהאחד אל זולתו גורם ג"כ האהבה והקירוב מהזולת אליו. . . כענין הכרחי הבא מצד הערך והשייכות, אבל הנכרא לגבי הבורא הרי אין ערך כלל",
- לא מבעי בנוגע לאתעדל"ע ממקום שאין אתעדל"ת מגעת שם, אלא אפילו בנוגע לאתעדל"ע שאתעדל"ת מגעת שם, ה"ז ענין שבאין ערוך כלל —
- "א"כ מה שבאתעדל"ת אתעדל"ע אינו ענין הכרחי ח"ו, אלא הוא רק מפני שכך עלה ברצונו ית' להיות באתעדל"ת אתעדל"ע".
- וענין זה — ש"עלה ברצונו ית' להיות באתעדל"ת אתעדל"ע" — הוא אתעדל"ע הא' שנמשכת מדרגא הכי נעלית שאין בה שום הגבלות כלל,
- [למעלה מאתעדל"ע הג', שאף שגם היא ממקום שאין אתעדל"ת מגעת שם כלל, יש בה ההגבלה שאינה שורה ומתגלה אלא כשיש שלימות במעשה התחתונים],
- ומצד העדר ההגבלה שבדרגא זו — נעשה כללות הענין שבאתעדל"ת אתעדל"ע, שיהי' בכח האתעדל"ת לעורר ולהמשיך אתעדל"ע, תחילה האתעדל"ע שלפי-ערך האתעדל"ת, ממקום שאתעדל"ת מגעת שם, ולאח"ז גם האתעדל"ע ממקום שאין אתעדל"ת מגעת שם אלא שנמשכת לאחרי השלימות במעשה התחתונים.
- ומעלה נוספת באתעדל"ע הא' — שמצד גודל מעלתה בכחה לפעול שכאו"א מישראל, באיזה מעמד ומצב שהוא, ללא כל הכנה מצדו, יוכל לבוא לידי התעוררות לעבודת ה', כמו בהכרוזים העליונים שעל ידם יכולה להיות התעוררות תשובה אפילו אצל רשעים, כמארז"ל²⁷ "רשעים מלאים חרטות" — שזהו הקצה ההפכי ממש מאתעדל"ע הג' שאינה שורה ומתגלה אלא כשיש שלימות במעשה התחתונים.
- ונמצא, שהפעולה דאתעדל"ע הא' (מצד גודל מעלתה) היא בשתים: (א) שתוכל להיות אתעדל"ת, (ב) שהאתעדל"ת תפעל המשכת אתעדל"ע.
- ח. עפ"ז יש לבאר גם תוכן הענין דברכתו של הקב"ה לחודש תשרי — ע"ד אתעדל"ע הא' שהיא הנתינת-כח לכללות הענין שבאתעדל"ת אתעדל"ע:

(24) ראה גם סה"מ מלוקט ח"ו ע' כד.

(25) בסה"מ שם (הערה 15), שאתעדל"ע הא' היא למטה מאתעדל"ע הג', להיותה מחיצוניות האור, כמבואר בלקו"ת. והמבואר כאן (שאתעדל"ע הא' היא למעלה מאתעדל"ע הג'), יש לומר שהוא מצד שרשה של אתעדל"ע הא', כמבואר בלקו"ת (שם כג, ג) שעם היותה "רק גילוי הארה חיצונית, אעפ"כ, שרש ומקור

אתעדל"ע זו . . הוא ממקום גבוה יותר . . בחי' העצמות ממש" (המור"ל).

(26) סה"מ תש"ג ס"ע 16 ואילך. וראה גם לקו"ת דרושי סוכות פג, ב.

(27) הובא בתניא ספי"א. וראה ר"ח שער היראה פ"ג (בשם ס' חסידים). שבט מוסר פכ"ה (בשם מרז"ל).

- 1 ידוע²⁸ שבראש השנה צריכה להיות המשכה חדשה משרש ומקור הראשון [וכמוזכר לעיל בהמאמר²⁹
- 2 שההמשכה דר"ה היא מבחי' כלל, שכלל זה הוא לא כלל לפרטים, אלא כלל בעצם], לא רק מבחי'
- 3 שלאחר הצמצום, אלא לפני הצמצום, ולא רק מבחי' רצון הגלוי, אלא מבחי' רצון המוחלט בעצמותו
- 4 וכו' – דרגא הכי נעלית, שאין אתערותא דלתתא מגעת שם כלל, והמשכתא אינה אלא באופן של
- 5 אתערותא דלעילא שנמשכת מעצמה.
- 6 וזהו שאומרים בראש השנה "זה היום תחלת מעשיך זכרון ליום ראשון"⁴ - שר"ה הוא כמו יום
- 7 ראשון ותחלת מעשיך, שאז היתה ההמשכה שלא ע"י עבודת הנבראים באתעדל"ת (כמו עכשיו
- 8 שבאתעדל"ת תליא מילתא), אלא באופן של אתעדל"ע, מצד "כי חפץ חסד הוא"³⁰, ועד"ז בכל ר"ה,
- 9 שבו נמשך אתעדל"ע הא' מבחי' שאין אתעדל"ת מגעת שם כלל³¹.
- 10 ואתעדל"ע זו היא הנתינת-כח לכללות העבודה דאתעדל"ת בשנה הבאה:
- 11 לאחר החשבון-צדק דחודש אלול על השנה שעברה מכל מחשבותיו דיבוריו ומעשיו שלא כדבעי,
- 12 יכול לבוא למסקנא שאין בכחו להתעורר לעבודת ה', ועד שע"י עבודתו יעורר אתעדל"ע. והמענה לזה
- 13 – שישנה אתעדל"ע שנמשכת מדרגא הכי נעלית שאין אתעדל"ת מגעת שם כלל, ולכן בכחה לפעול
- 14 אשר מבלי הבט על מעמדו ומצבו הקודם יתעורר האדם לעבודת ה', ושעבודתו באתעדל"ת תפעל
- 15 המשכת אתעדל"ע.
- 16 אמנם, כיון שר"ה הוא רק "זכרון ליום ראשון", "זכרון" בלבד, ולא "יום ראשון" ממש, להיותו לאחר
- 17 שכבר נקבע הסדר שבאתערותא דלתתא תליא מילתא, לכן, גם בנוגע להמשכת האתעדל"ע שמצד כי
- 18 חפץ חסד הוא (כב"יום ראשון") צ"ל איזה ענין של הכנה – שזוהי העבודה דחודש אלול.
- 19 * * *
- 20 ט. [כ"ק אדמו"ר שליט"א צוה לנגן "די ראש-השנה"דיקע תנועה"³², וצוה לחזור ולנגן כמ"פ, וגם
- 21 כ"ק אדמו"ר שליט"א ניגן בעצמו מתוך בכיות נוראות. ואח"כ אמר:]
- 22 עומדים עתה בהכניסה ל"ימים נוראים", שבהם מתגלית מלמעלה מדת היראה³³, ובמילא, גם העבודה
- 23 היא בקו היראה.
- 24 ביראה גופא ישנם כמה מדרגות, ובכללות: יראה תתאה ויראה עלאה. וביראה תתאה גופא ישנם
- 25 כמה מדרגות, ומהם: יראת העונש ויראת הרוממות (כפי שמביא כ"ק מו"ח אדמו"ר בהמאמר שיצא לאור
- 26 לקראת ח"י אלול³⁴).
- 27 ולכאורה, כשנמצאים בהתחלת העבודה דקו היראה (בימים נוראים), צריכים להתחיל מהדרגא
- 28 הראשונה שביראה תתאה – יראת העונש.
- 29 אבל, האמת היא, שכיון שבר"ה ישנה גם עבודת התשובה, שעל ידה נעשה דילוג שלא בסדר והדרגה,
- 30 למעלה מסדר השתלשלות, ועד שבשעתא חדא וברגעא חדא יכול להשתנות מרשע גמור לצדיק גמור³⁵
- 31 –יכולה להיות גם התחלת העבודה בדרגות נעלות.
- 32 ומזה מובן גם שהעבודה יכולה וצריכה להיות בשמחה דוקא – כיון שתנועת הדילוג (שע"י התשובה)
- 33 קשורה עם שמחה, שפורצת גדר³⁶.

(32) הניגון שבו היו מתפללים רבותינו נשיאנו תפלת ערבית בליל א' דר"ה (ראה ספר הניגונים ח"א ניגון ט. ויש"נ) – המו"ל.
(33) ראה אוה"ת ואתחנן ס"ע קעט ואילך. ועוד.
(34) ד"ה כי קרוב אליך דש"פ נצבים תרפ"א פ"ב (סה"מ תשי"א ע' 321), ולאח"ז בסה"מ תרפ"א ע' שכה.
(35) ראה גם שיחת ח"י אלול סכ"ה (לעיל ע' 319-20).
(36) ראה סה"מ תרנ"ז ס"ע רכג ואילך.

(28) ראה סידור (עם דא"ח) שער התקיעות רמו, א ואילך. ובכ"מ.
(29) ס"ע 339 ואילך.
(30) מיכה ז, יח.
(31) ראה לקו"ת שה"ש שם (בנוגע לאתעדל"ע הא'): "מאחר שהוא נמשך מעצמו כמו בהתחלת הבריאה שנמשך מבחי' כי חפץ חסד הוא, הרי א"כ שרשה נמשך מבחי' העצמות ממש אשר אין אתערותא דלתתא מגעת שם כלל, רק כי חפץ חסד הוא".

י. ובפרטיות יותר:

כתיב³⁷ "וגילו ברעדה", היינו, שגם העבודה ד"מים נוראים בקו היראה, "רעדה", צריכה להיות מתוך שמחה – "גילו ברעדה"³⁸.

ויש להוסיף בדיוק לשון הכתוב "גילו ברעדה" – ולא "רעדו בגילה" – שהתחלה היא בענין השמחה ("גילו"), אלא שהשמחה צריכה להיות מכוסה ברעדה.

ומ"ש בכתבי האריז"ל³⁹ ש"כל מי שאינו בוכה בר"ה ויוהכ"פ אין נשמתו שלימה" – אין הכוונה לבכי של מרירות על מצבו הלא טוב, אלא בכי של שמחה, שמצד גודל ועוצם מעלת הגילויים דר"ה ויוהכ"פ שאין כלי מוחו יכולים להכיל נעשית אצלו בכי בדמעות, ע"ד מ"ש⁴⁰ אודות רבי עקיבא שזלגו עיניו דמעות כששמע סודות התורה מרבו רבי אליעזר⁴¹.

[ועפ"ז יומתק דיוק הלשון "כל מי שאינו בוכה כו' אין נשמתו שלימה", שבכי' זו קשורה עם שלימות הנשמה – כיון שאין הכוונה לבכי' של מרירות על מצבו הלא טוב, שאינה שייכת לשלימות הנשמה, ואדרבה כו', אלא הכוונה היא לבכי' שמצד הרגש גודל ועוצם מעלת הגילויים דר"ה ויוהכ"פ, שגילויים אלה נרגשים מצד שלימות הנשמה דוקא, אלא שלהיותם גילויים נעלים ביותר, הרי גם מצד שלימות הנשמה אין בכחו להכילם].

יא. ובביאור הטעם שגם בימים נוראים צריכה להיות התחלת העבודה מתוך שמחה ("גילו") דוקא – יש לומר:

אם תהי' ההתחלה "ברעדה" – יתכן שלא תבוא ההתעוררות לעבודה עצמה, כי, כשיעשה חשבון-צדק בחודש אלול על כל מחשבותיו דיבוריו ומעשיו הלא טובים שהיו במשך השנה החולפת ורואה שהנהגתו היתה שלא כדבעי, ויוסיף לעשות חשבון-צדק על העבודה דחודש אלול גופא, שגם בחודש המיוחד שנתן הקב"ה כדי לתקן את כל השנה כולה, לא היתה הנהגתו כדבעי – אזי יבוא לתנועה של הכנעה ושפלות גדולה ביותר,

– כמשל "העני ומדוכה ביסורים . . שאינו צריך שום התעוררות לבכות"⁴², "כשנזכר . . על רוב דחקו . . יבכה במר נפשו תיכף כו"⁴³ –

ועד כדי כך, שלא יוכל להעזי ולבקש מהקב"ה להיות מלך ולקבל אותו לעבד! – לא זו בלבד שלא יוכל לדרוש ולטעון שצריכים לקבלו לעבד, אלא לא יוכל אפילו לבקש זאת בתורת צדקה. לא תהי' לו החוצפה וההעזה לבקש מהקב"ה – אפילו בתורת צדקה – שיקבלו לעבד!...

(כ"ק אדמו"ר שליט"א בכה הרבה, ואח"כ המשיך:) וגם כשהקב"ה כבר מוחל לו, ומוכן ליתן לו מבוקשו מבלי הבט אם ראוי הוא לכך אם לאו, הרי עדיין צריך להיות "פשט העני את ידו"⁴⁴, ובמילא, צריך שיהי' לו "כלי" שעל ידו יוכל לקבל – וכיון שכן, נשאלת השאלה: במה יוכל לקבל ("מיט וואָס וועט ער נעמען, מיט וואָס"?...)!

יב. ולכן, צריכה להיות ההתחלה מתוך שמחה ("גילו") דוקא – שפורצת גדר:

ע"י השמחה נעשית אצלו פריצת הגדרים – אשר מבלי להתחשב במעמדו ומצבו, יקיים את ציווי הקב"ה בתורה⁴⁵: "אמרו לפני בר"ה מלכיות כו' כדי שתמליכוני עליכם"!

הקב"ה אומר לבנ"י: יהודים, הכריזו מלכיות ("אידן, שרייט מלכיות") – שזוהי נתינת-כח לכל בנ"י ולכאו"א מישראל אשר מבלי הבט על מעמדם ומצבם יוכלו לומר מלכיות, לבקש מהקב"ה להיות מלך

(41) ראה לקו"ת תצא לו, ד. לקו"ש ח"ט ע' 208. וש"נ.

(42) ד"ה כי קרוב הנ"ל פ"ו (סה"מ תשי"א ע' 335, תרפ"א ע' שלט).

(43) דרך חיים פ"ב (ה, ד).

(44) לשון חז"ל – ריש מס' שבת.

(45) ר"ה טז, סע"א. וש"נ.

(37) תהלים ב, יא.

(38) ראה לקו"ת פרשתנו מז, א. ובכ"מ.

(39) פע"ח שער השופר פ"ה. שער הכוונות דרושי ר"ה (קודם דרוש א).

(40) ראה מהנ"ע וירא צח, ב. ט"ז באו"ח סרפ"ח סק"ב (בשם ז"ח).

- 1 עליהם, ויתירה מזה, לשבח ("אמרו" כמו "האמרת", לשון שבח⁴⁶) את הקב"ה בענין המלכיות – "כדי
2 שתמליכוני עליכם".
- 3 וכאשר יהודי אינו מתחשב במעמדו ומצבו ואומר מלכיות, אזי מתנהגים עמו מלמעלה באופן כזה –
4 שלא מתחשבים במעמדו ומצבו אם הוא ראוי אם לאו, אם הוא כלי ויש לו במה לקבל אם לאו, ונותנים
5 לו כל הענינים – גם הכלים, כמ"ש⁴⁷ "והוא יכלכלך", היינו, שהקב"ה נותן גם את הכלים⁴⁸ – לא מצד
6 מעלת עבודתו, אלא מצד הענין ד"יבחר לנו את נחלתנו את גאון יעקב אשר אהב סלה"⁴⁹.
- 7 [כ"ק אדמו"ר שליט"א צוה לנגן ניגון שמח].

46. תרצ"ט ע' 21.
49. תהלים מז, ה.

46. ראה אוה"ת תבוא ע' תתרסט. תתפ.
47. תהלים נה, כג.
48. ראה סה"מ קונטרסים ח"ב שלח, סע"ב. סה"מ תרפ"ח ע'.

המשך ביאור למס' כתובות ליום שבת קודש עמ' א

27 מהפירות, וכדין משנתינו ש'מה שהוציא הוציא ומה שאכל אכל,
28 ולכן יתכן שאינה צריכה לשלם לאריסים כלום.
29 מבררת הגמרא: **מאי הוי ע'לה** – כיצד נפסקה ההלכה בספק זה, של
30 בעל שהוריד אריסים לשדה מלוג. פוסקת הגמרא: **אמר רב הונא**
31 **בריה דרב הושע, חזון** – יש להתבונן ולראות, **אי הפעל** עצמו
32 **אריס הוא**, והיה יכול לעבוד בשדה זו בעצמו, נמצא שלא
33 הרוויחה האשה בעבודת האריסים, שהרי לולי עבודתם היה
34 בעלה עובד בעצמו את הקרקע, ולא היתה צריכה לשלם לו דבר
35 אחרי שגירשה, ולכן אם **איסתלק ליה בעל, אסתלקו להו האריסים**,
36 ואינה משלמת להם כלום. אך **אי פעל עצמו לאו אריס הוא**, הרי
37 **ארעא לאריסי קיימא** – עומדת הקרקע להוריד לתוכה אריסים,
38 וכיון שהועילו לה אריסים אלו שעשו את עבודת הקרקע, דינם
39 כיורדים ברשות שנותלים כמנהג אריסי המדינה, כאילו האשה
40 שכתרה.

* * *

41 הגמרא מבררת האם בעל יכול למכור את זכותו לאכול פירות של
42 נכסי מלוג. מסתפקת הגמרא: **איבעיא להו, בעל ששכר קרקע נכסי**
43 **מלוג לפירות, כלומר, מכר ללוקח את הזכות לעבוד בקרקע**
44 **ולאכול את פירותיה, כפי שהיה הבעל יכול לעשות, מהו** – האם
45 יכול הבעל לעשות זאת. ומבארת הגמרא את צדדי הספק: **מי**
46 **אמרינן, מאי דקני (לה) אקני** – מה שהיה קנוי לבעל, כלומר זכות
47 הפירות בשדה זו, יכול הוא למכור. **אי דלמא אינו יכול למכור,**
48 **שכן כי תקנינו ליה דקנן** – מה שתקנו חכמים פירות מלוג לבעל,
49

1 הספק: האם האריסים **ארעא דבעל נחית** – ירדו לעבודה זו על
2 דעת שיהיו אריסיו של הבעל והוא ישלם להם, וכיון ד**איסתלק**
3 **ליה בעל** – אחר שהסתלק הבעל מההוצאות והשבח של שדה זו,
4 **איסתלקו להו** – מסולקים גם הם משדה זו, שכן הם באים מכוחו
5 ודינם כדנינו. **אי דלמא, ארעא דארעא נחית** – ירדו לעבודה זו על
6 דעת השדה עצמה, שיטלו ממנה את חלקם בשבח, **וארעא כי**
7 **קיימא, לאריסי קיימא** – והקרקע הרי עומדת לכך שיורידו לתוכה
8 אריסים, שאם לא היה הבעל מוריד אותם, היתה האשה שוכרת
9 אריסים שיעבדו בשדה, ואף אחר שהפסיד הבעל את זכויותיו אין
10 האריסים מפסידים את חלקם.
11 הגמרא תמחה על הצד בספק שלפיו הפסידו האריסים את חלקם
12 בשדה. מקשה הגמרא: **מתקוף לה רבא בר רב חנן, מאי שגא** – במה
13 שונה דין האריסים הללו מדינו של **היורד לתוך שדה חבירו, ונפיקה**
14 **שלא ברשות, שהדין הוא ששמן לו את השבח וההוצאה, וידו על**
15 **התחלונה ליטול את הפחות מביניהם, אך אינו מפסיד לגמרי.** ואף
16 כאן, גם אם נחשיב את האריסים כיורדים שלא ברשות, כיון שלא
17 ירדו מדעת האשה, מכל מקום אין סברא שיפסידו הכל.
18 מתרצת הגמרא: אין זו קושיא, כיון ד**התם, לגבי היורד לשדה**
19 **חברו שלא ברשות, ליכא איניש דמרח** – אין אדם אחר שהיה טורח
20 בשדה זו, ולכן חייב הבעלים לשלם לו הוצאה או שבח והפחות
21 שביניהם, שהרי לולי אותו יורד לא היו נטיעות אלו בשדה כלל,
22 ונמצא שלבעל השדה אין הפסד בכך שיטול הלה את הוצאותיו
23 או את השבח. אבל **רבא, בבעל שהוריד אריסים לשדה של**
24 **אשתו, אף לולי האריסים היתה השדה ניטעת, כיון דאיכא בעל**
25 **דמרח** – הרי הבעל הוא שצריך לטרוח בשדה, ואם היה עובד
26 בשדה בעצמו, לא היה נוטל הוצאות ולא שבח, שהרי אכל מעט

בס"ד. שיחת ש"פ נצבים-וילך, כ"ה אלול ה'תש"נ.

בלתי מוגה

אליעזר הגדול "שלא אמר דבר שלא שמע מפי רבו
לעולם", ולכן לא הי' צריך להזכיר שם רבו, כיון
שהכל יודעים שתורתו היא של רבו⁸, ועד"ז י"ל
בנוגע לאדמו"ר הזקן, ש(רוב)תורתו היא (מיוסדת
על) תורת רבו המגיד, בשם הבעש"ט. (ב) לאידך
גיסא: כיון שאדמו"ר הזקן הוסיף חידוש (ועד
לחידוש) עיקרי בתורה ששמע מהמגיד בשם
הבעש"ט – החידוש דתורת חסידות חב"ד,
שתורתם של המגיד והבעש"ט שהיא באופן של
"נקודה" נמשכה ונתגלתה באופן של הרחבה,
בפרטים ופרטי פרטים, בחכמה בינה ודעת⁹, שע"ז
ניתוסף ענין חדש, ע"ד "תורה חדשה" – הרי מצד
החידוש שניתוסף על ידו "נקראת (התורה) על
שמו"¹⁰.
ואעפ"כ, בתורות מיוחדים מצינו שמזכירים
סדר השתלשלות קבלת תורה זו (שאדמו"ר הזקן
שמע מהמגיד בשם הבעש"ט), ובטעם הדבר יש
לומר – ע"ד שמצינו בהכרזה בנוגע לזמן הקרבת
התמיד שהיו אומרים ש"האיר פני כל המזרח עד
שבחברון"¹¹, "להזכיר זכות אבות"¹² (הקבורים
בחברון¹³), היינו, הזכרת זכות אבות ע"י אמירה
בדיבור, בגילוי ובפירסום. ועד"ז בנדו"ד –
שבתורות מיוחדים מזכירים שמותיהם של אדמו"ר
הזקן המגיד והבעש"ט, "להזכיר זכות אבות",
"אבות החסידות".
ג. ובפרטיות יותר – בנוגע להזכרת "זכות
אבות" בתורה הנ"ל ע"ד ברכת חודש השביעי:
הצורך בהזכרת זכות אבות מודגש ביותר בנוגע
לתפלה (כמו בהקרבת התמיד, "תפלות כנגד תמידין

א. אודות ענינו המיוחד דיום הש"ק שלפני ר"ה
– ידועה תורת אדמו"ר הזקן ששמע מהמגיד בשם
הבעש"ט, כפי שנתגלתה ונתפרסמה¹ ע"י כ"ק
מו"ח אדמו"ר נשיא דורנו² בהזכרת שמותיהם של
נשיאי החסידות שאמרו תורה זו, וז"ל:
"אדמו"ר הזקן סיפר: בהיותי במעזריטש
שמעתי ממורי ורבי הה"מ בשם מורי ורבו
הבעש"ט:
החודש השביעי שהוא החודש הראשון לחדשי
השנה, הקב"ה בעצמו מברכו בשבת מברכים שהוא
השבת האחרון דחודש אלול, ובכח זה ישראל
מברכים את החדשים י"א פעמים בשנה".
וממשיך לבאר שתוכן ברכתו של הקב"ה
מבואר בפרשת השבוע – פרשת נצבים, שלעולם³
קורין לפני ר"ה⁴:
"כתיב אתם נצבים היום, דהיום קאי על ראש
השנה שהוא יום הדין, וכמ"ש⁵ ויהי היום גו',
ותרגם והוה יום דינא רבא, ואתם נצבים קיימים
ועומדים והיינו שזוכים בדין. ובשבת שלפני ר"ה
שהוא השבת האחרון דחודש אלול קוראין אז
פרשת אתם נצבים, דזהו ברכתו של הקב"ה בשבת
מברכים חודש השביעי שהוא המושבע והמשיבע
ברוב טוב לכל ישראל על כל השנה", עכ"ל.
ב. ויש לבאר תחילה הטעם שבתורה זו מדגישים
שאדמו"ר הזקן שמעה (בהיותו במעזריטש) מרבו
המגיד בשם רבו הבעש"ט:
ובהקדים שבריבוי תורות של אדמו"ר הזקן לא
מזכירים ששמע מהמגיד בשם הבעש"ט, וטעם
הדבר – בשתיים⁶: (א) ע"ד מארז"ל⁷ אודות רבי

- (1) כולל גם הפירסום בדפוס – כידוע הפתגם שדבר שבדפוס הוא לדורות (אג"ק אדמו"ר מהור"י צ"ח ע' שפכ).
- (2) קובץ מכתבים לתהלים אהל יוסף יצחק ע' 193. היום יום כה אלול. ובכ"מ.
- (3) תוס' מגילה לא, סע"ב. רמב"ם הל' תפלה פ"ג ה"ב. טוש"ע או"ח סתכ"ח ס"ד.
- (4) ובכמה שנים (כבשנה זו) קורין גם פ' וילך ביחד עם פ' נצבים. וראה לקמן ס"ח.
- (5) איוב ב, א.
- (6) ראה גם סה"מ מלוקט ח"ב ע' רו הערה 99.
- (7) סוכה כז, ב. וש"נ.

- (8) ראה גם יבמות צו, ב.
- (9) להעיר ש"דעת הוא קיום המדות וחיותן והוא כולל חסד וגבורה, פ"י אהבה וענפי" ויראה וענפי" (תניא ספ"ג).
- (10) ראה קידושין לב, סע"א ואילך. ע"ז יט, א.
- (11) תמיד רפ"ג. יומא כח, ריש ע"ב.
- (12) פרש"י שם – מירושלמי יומא פ"ג ה"א.
- (13) להעיר שחברון נקראת גם "קריית ארבע", ע"ד ה' הזוגות שקבורים בה (חיי שרה כג, ב ובפרש"י). ויש לומר, שרומז גם לארבע רגלי המרכבה – אברהם יצחק יעקב ודוד (זח"א רמח, ב), או רחל (מאור"א א, פד), מארבע האמהות.

כפי שמושרשת בעצמותו ומהותו ית' (למעלה גם
מבחי' הכתר).

וזוהו "אתם נצבים גו'" – שאצל כל בני"ש
התוקף ד"נצב מלך", אשר, "אמר מלכא עקר
טורא"²⁰, היינו, שבכחם ויכלתם לבטל אפילו
"טורא" (מציאות חזקה דהיפך הקדושה, "נדמה
להם כהר"²¹), ויתירה מזה – כדיוק הלשון "עקר
טורא", עקירה ממקום למקום, היינו, שאין זה
באופן של ביטול המציאות, אלא אדרבה, שעוקרים
ה"טורא" ממקומו הקודם ומביאים אותו למקום
הקדושה²², שעיי' ניתוסף העילוי דאתהפכא
חשוכא לנהורא²³.

ויש להוסיף, שהתוקף ד"נצבים", "נצב מלך",
הוא עיי' ש"אתם גו' כולכם", היינו, מצד
ההתכללות דבני' להיות "לאחדים כאחד"²⁴, ובזה
גופא – לא רק באופן שנרגש הכלל שלמעלה
מהתחלקות לפרטים, אלא שנרגש גם מציאות
הפרט, כפי שממשיך בכתוב "ראשיכם שבטיכם
וגו' מחוטב עציך עד שואב מימין", עשר סוגים
דבני'²⁵ (שבהם כלולים כל בני'²⁶), ואעפ"כ,
"נצבים גו' כולכם", וטעם הדבר – (כפי שממשיך
בכתוב) כיון ש"נצבים גו' לפני ה' אלקיכם".

ומדייק בכתוב "אתם נצבים היום" – דאף
שמפרש ש"היום קאי על ראש השנה", הרי ישנו
גם הפירוש (הפשוט) שקאי על היום שבו קורין
(ולומדים) פסוק זה בתורה, ובפרט ע"פ מארו'²⁷
"כל הקורא ושונה הקב"ה קורא ושונה כנגדו",
היינו, שבשעה שקורין פסוק זה בתורה אומר
הקב"ה "אתם נצבים היום כולכם לפני ה' אלקיכם"
– היום כפשוטו, בשבת שלפני ר"ה.

1 תקנום¹⁴) – שהתחלה דכל התפלות (הן בימי
2 החול, והן בשבתות וימים טובים, ועד ליום
3 הקדוש) היא בברכת אבות: "אלקי אברהם אלקי
4 יצחק ואלקי יעקב"¹⁵, שזהו"ע הזכרת זכות אבות.
5 וגם לאחר הזכרת זכות אבות בתפלת שחרית,
6 כנגד תמיד של שחר (שבו הזכירו זכות אבות ע"י
7 ההכרזה "האיר פני כל המזרח עד שבחברון"¹⁶),
8 שכולל הקרבנות דכל היום, הן "תמידים כסדרם"
9 והן "מוספים כהלכתם", מוסיפים ומזכירים זכות
10 אבות גם בתפלת מנחה (ובימים מיוחדים – גם
11 בתפלת מוסף) – בכל תפלה ותפלה בפ"ע.

12 ועפ"ז יש לבאר הצורך בהדגשת זכות אבות
13 בתורה הנ"ל בענין ברכת חודש השביעי – כי,
14 ברכת החודש הו"ע של תפלה, ובתפלה גופא (לא
15 רק תפלה פרטית, אלא) תפלה כללית על כל
16 החודש, ועאכו"כ ברכת חודש השביעי, דכיון
17 ש"בכח זה ישראל מברכים את החדשים י"א
18 פעמים בשנה", היינו, שבברכת חודש השביעי
19 נכללת הברכה על כל חדשי השנה¹⁷, ה"ה ברכה
20 ותפלה הכי כללית בנוגע לכל השנה כולה.

21 ד. ולאחרי הקדמת הזכרת זכות אבות (תורת
22 אדמו"ר הזקן ששמע מהמגיד בשם הבעש"ט)
23 בנוגע לברכת חודש השביעי, באה הברכה עצמה
24 – "אתם נצבים היום . . נצבים קיימים ועומדים
25 והיינו שזוכים בדין":
26 הפירוש ד"נצבים" הוא "קיימים ועומדים",
27 היינו, עמידה בתוקף, ועד להתוקף ד"מלך", כלשון
28 הכתוב¹⁸ "נצב מלך".

29 ויש לומר ש"נצב מלך" כולל גם התוקף
30 ד"מלכותא דרקייע"¹⁹, וב"מלכותא דרקייע" גופא כל
31 הדרגות שבמלכות, עד לשרשה ומקורה כו', ועד

(20) ב"ב ג, סוף ע"ב.

(21) סוכה נב, א.

(22) ראה גם לקו"ש ח"ט ע' 349 בשוה"ג.

(23) ראה זח"א ד, א.

(24) לקו"ת ר"פ נצבים.

(25) זח"ב פב, א.

(26) ועד לדרגא הכי תחתונה – לא רק בשם ישראל יקרא,

אלא גם "בשם ישראל יכונה" (ראה לקו"ש ח"ח ס"ע 329 ואילך),
כיניו בלבד, שגם הם בכלל ד"נצבים היום כולכם לפני ה'
אלקיכם", "היום" דייקא, (בשבת שלפני ר"ה, ועאכו"כ שאין
צורך להמתין עד יוה"כ פ, שבתלתו אומרים "על דעת המקום
כו' אנו מתירין כו'").

(27) ראה תדבא"ר רפ"ח. ועוד.

(14) ברכות כו, ב.

(15) והמשך הברכה "א-ל עליון גומל חסדים טובים" – שבוה
מודגש כללות ענין התפלה (שבשביל זה מקדימים להזכיר זכות
אבות) – לפעול חסדים טובים למטה מטה, ע"י ההמשכה ממקום
נעלה ביותר, "א-ל עליון" (ראה לקו"ת מסעי צ, ג).

(16) להעיר ש"חברון" הוא מלשון חיבור (זח"א קכב, ב) –
שזהו"ע התפלה (תו"א תרומה עט, סע"ד. ובכ"מ).

(17) ובמק"א נתבאר דיוק הלשון "י"א פעמים בשנה", אף
שבשנת העיבור מברכים ישראל את החדשים י"ב פעמים בשנה,
כיון שניתוסף גם בחודש העיבור (ראה שיחת ש"פ נצבים
תשמ"ה). ואכ"מ.

(18) מ"א כב, מח.

(19) ברכות נח, א.

התורה – "לא בשמים היא" (כמ"ש³³ בפרשתנו³⁵), אלא ניתנה בארץ דוקא, ויתירה מזה – כדרשת חז"ל³⁶ (בפירוש הפסוק³⁷ "חברים מקשיבים לקולך השמעני") שהקב"ה אומר למלאכי השרת "אני ואתם נלך אצל ב"ד של מטה כו". ולכן, כאשר בני לומדים בתורה "אתם נצבים היום כולכם לפני ה' אלקיכם", נעשה כן בפועל, ובמילא, ניתוסף ע"י בברכתו של הקב"ה הקשורה עם הענין ד"אתם נצבים היום", כנ"ל.

וגם בענין זה מודגש העילוי וההוספה והחידוש משנה לשנה – שהרי לימוד התורה הוא באופן ד"בכל יום יהיו בעינין כחדשים"³⁸, ועד ל"חדשים" ממש³⁹, ועד לחידוש שהוא ע"ד ובדוגמת החידוש ד"תורה חדשה מאתי תצא"⁴⁰.

ז. ויש להוסיף, שבעבודתם של ישראל בלימוד התורה בהענין ד"אתם נצבים היום" נכלל גם לימוד התורה דג' אבות החסידות בנוגע לברכתו של הקב"ה בשבת מברכים חודש השביעי בהענין ד"אתם נצבים היום".

ויתירה מזה – שבלימוד תורה הנ"ל ניתוסף עילוי מיוחד בכללות הענין דלימוד התורה, כי:

(א) תורה הנ"ל היא בענין ברכת החודש, אשר, כללות הענין דברכת החודש הוא (לא מן התורה או מדברי סופרים, אלא) חידוש⁴¹ ד"מנהג ישראל", שיש בו עילוי מיוחד לגבי תושב"כ ותושבע"פ⁴².

(ב) ועיקר: תורה הנ"ל היא תורתם של ג' אבות החסידות – תורת החסידות, פנימיות התורה.

ולהעיר מהקשר והשייכות לח"י אלול (בשבת שלפנ"ז, שקשור ושייך גם לשבת זה) – יום הולדת שני המאורות הגדולים, הבעש"ט ואדמו"ר הזקן⁴³, המאורות הגדולים דתורת החסידות, כולל גם תורה

וכיון שבשבת שלפני ר"ה "אתם נצבים היום כולכם לפני ה' אלקיכם" – בודאי ש"זוכין בדין", ולא עוד אלא שכבר בשבת שלפני ר"ה נמשכת ברכתו של הקב"ה "ברוב טוב לכל ישראל על כל השנה".

ה. והנה, אף שברכתו של הקב"ה בשבת שלפני ר"ה היא בכל שנה ושנה²⁸, מ"מ, יש בזה עילוי והוספה משנה לשנה:

ידוע מ"ש רבינו הזקן באגה"ק²⁹ ש"בכל שנה ושנה (בר"ה) יורד ומאיר. . . אור חדש ומחודש. . . עליון יותר שלא הי' מאיר מימי עולם אור עליון כזה", ומזה מובן שברכתו של הקב"ה בשבת שלפני ראש השנה דשנה זו היא באופן נעלה יותר ביתר שאת וביתר עוז מהברכה בשבת שלפני ר"ה בכל השנים שלפנ"ז, כולל גם בזמן שביהמ"ק הי' קיים (הן בית ראשון והן בית שני), עד לראש השנה הראשון (יום ברוא אדה"ר "בגן עדן מקדם"³⁰).

ומזה מובן שצריכה להיות הוספה ביתר שאת וביתר עוז גם בעבודת האדם – דאף שמדובר אודות ברכתו של הקב"ה, ה"ז קשור גם עם (וניתוסף בזה עוד יותר ע"י) עבודת האדם³¹ בהענין ד"אתם נצבים היום כולכם לפני ה' אלקיכם", שזוהי תוכן הברכה, כנ"ל.

ובפרט ע"פ מארז"ל³² ש"צדיקים – כאו"א מישראל, כמ"ש³³ "ועמך כולם צדיקים"³⁴ – דומין לבוראם", שבזה מודגש עוד יותר הקשר והשייכות דעבודתם של ישראל לברכתו של הקב"ה.

ו. ויש לומר, שההוספה בעבודתם של ישראל בקשר ובשייכות לברכתו של הקב"ה היא – לכל לראש – ע"י לימוד התורה בהענין ד"אתם נצבים היום כולכם גו'":

(35) נצבים ל, יב. וראה ב"מ נט, ב.

(36) דב"ר פ"ב, יד. וראה שמור"ר פט"ו, ב.

(37) שה"ש ח, יג.

(38) שו"ע אדה"ו או"ח סימן סא ס"ב.

(39) פרש"י יתרו יט, א. עקב יא, יג. תבוא כו, טז.

(40) ישע"י נא, ד. ויק"ר פ"ג, ג.

(41) שהרי בזמן שהיו מקדשים ע"פ הראי' לא היו מברכים

החודש בשבת שלפניו (שהרי לא ידעו מתי ר"ח עד שב"ד קידשו

החודש ע"פ הראי'), כי אם, בזמן הזה, לזכר קידוש החודש ע"י

ב"ד (ראה לקו"ש ח"ט ע' 187 ואילך. ויש"נ).

(42) ראה לקו"ת דרושי סוכות פ, ג. ובכ"מ.

(43) סה"ש תש"ג ע' 141. 142. 146. ועוד.

(28) כמרומז גם בהפירוש ד"שנה" – מלשון "משנה", שחוזרים ונשנים כל הענינים שלפנ"ז, כל השינויים (שנה גם מלשון שינוי) האפשריים בכללות הזמן (ראה גם קונטרס משיחות ש"פ תבוא ס"ג. ויש"נ).

(29) סימן יד.

(30) "מקדם" דייקא – לפני החטא, בהיותו בתכלית השלימות.

(31) ראה לקו"ש ח"ט ע' 184 ואילך.

(32) ב"ר פט"ז, ח. רות רבה פ"ד, ג. ועוד.

(33) ישע"י ס, כא. סנהדרין ר"פ חלק.

(34) כפי שאומרים גם בהקדמה לפרקי אבות, ובשבת(ות) שלפני ר"ה – בהקדמה לשני פרקים, באופן כפול.

ט. ויש להוסיף בזה בפרטיות יותר – בנוגע
להתוכן דפ' וילך:
בפ' וילך מדובר אודות מצות הקהל – "הקהל
את העם האנשים והנשים והטף"⁴⁸, כדי לשמוע
קריאת התורה מפי המלך⁴⁹, ובאופן ש"יראה עצמו
כאלו . . מפי הגבורה שומעה"⁵⁰.

וענין זה שייך גם לתוכן דפרשת נצבים – כי:
(א) "הקהל את העם האנשים והנשים והטף" הוא
הענין ד"נצבים היום כולכם גו' ראשיכם שבטיכם
גו' כל איש ישראל טפכם נשיכם וגו'"⁵¹. (ב)
קריאת התורה מפי המלך היא ע"ד ובדוגמת הענין
ד"נצבים" מלשון "נצב מלך", שמורה על התוקף
והגבורה – "כשומע מפי הגבורה", ע"ש תגבורת
החיות⁵².

זאת ועוד:
בסיום פ' וילך נאמר "וידבר משה באזני כל
קהל ישראל את דברי השירה הזאת עד תומם" –
התמימות (שלימות) דכל התורה כולה⁵³ [כמ"ש
לפנ"ז⁵⁴ "ועתה כתבו לכם את השירה הזאת",
שמוזה למדים⁵⁵ מצות כתיבת ספר תורה⁵⁶], ויש
לומר, שהפירוש ד"תומם" הוא גם מלשון פנימיות,
היינו, השלימות והפנימיות דכל התורה – שבזה
מודגשת ההוספה שנעשית בברכתו של הקב"ה
בהענין ד"אתם נצבים היום" ע"י לימוד התורה
(כנ"ל ס"ר-ז).

(48) לא, יב.

(49) פרש"י שם, יא.

(50) רמב"ם הל' חגיגה פ"ג ה"ו.

(51) ובאופן ד"היום" – כשקורין ענין זה בתורה, דאף שקיום
מצות הקהל הוא בזמן מיוחד ("במועד שנת השמיטה בחג
הסוכות"), הרי, הלימוד בתורה הוא באופן שלמעלה מהזמן,
ועי"ז נמשך הענין ד"הקהל" כשלומדים זה בתורה "היום".

(52) ועפ"ז י"ל בפירוש ד"היום" ש"קאי על ראש השנה שהוא
יום הדין . . יום דינא רבא" – שאין זה באופן של דין וגבורה,
כי אם, באופן של תגבורת החיות.

(53) להעיר שסיום וחותם הארבעים יום האחרונים (שהתחלתם
בר"ח אלול) הוא ביום הכיפורים, שניתנו בו לוחות אחרונות –
השלימות דמ"ת ("עד תומם").

(54) שם, יט.

(55) רמב"ם הל' ס"ת רפ"ז.

(56) ולהעיר, שלדעת רוב מוני המצוות מצות כתיבת ס"ת
שבפ' וילך היא מצות-עשה האחרונה שבתורה (משא"כ להדעות
שמוסיפים גם המצוה דברכת התורה כפי שלומדים ממ"ש בפ'
האזינו "כי שם ה' אקרא הבו גודל לאלקיני" (ראה רמב"ן
בסהמ"צ בהוספות למ"ע טו)).

הנ"ל ע"ד ברכתו של הקב"ה בשבת זו שנאמרה
ע"י שני המאורות הגדולים, הבעש"ט ואדמו"ר
הזקן, ע"י המגיד, ששמע מהבעש"ט ומסר
לאדמו"ר הזקן.

ועפ"ז יומתק דיוק לשונו של אדמו"ר הזקן
"בהיותי במעזריטש שמעתי ממורי ורבי כו'" –
שמעמדו ומצבו של אדמו"ר הזקן בהיותו
במעזריטש הוא כמו התכללות ה"מאור" (נוסף על
התכללות האור) ב"מאור" שלפניו, היינו, לא רק
"שני המאורות הגדולים" סתם, אלא כפי ש"מאור"
אחד כלול ב"מאור" שלפניו.

ומזה מובן שע"י לימוד התורה דאבות
החסידות בנוגע לברכתו של הקב"ה בשבת
מברכים חודש השביעי בענין "אתם נצבים היום"
(שיש בה העילוי דמנהג ישראל, והעילוי דפנימיות
התורה) – ניתוסף עוד יותר בברכתו של הקב"ה
בהענין ד"אתם נצבים היום", כולל גם שנעשה
באופן ד"היום" מלשון אור וגילוי, כמ"ש⁴⁴ "ויקרא
אלקים לאור יום", ע"י הגילוי ד"שני המאורות
הגדולים".

ח. ובכהנ"ל ניתוסף עילוי מיוחד בקביעות שנה
זו, שבשבת מברכים חודש השביעי קורין ביחד עם
פ' נצבים (שלעולם קורין לפני ר"ה) גם פ' וילך –
נצבים-וילך כפי שמתחברים ונעשים פרשה אחת:
לכל לראש – ע"י החיבור דפ' וילך לפ' נצבים
נעשית גם פרשת נצבים פרשה ארוכה, היינו, שע"י
ההוספה בכמות הפסוקים דתושב"כ שקורין בשבת
זו (שתי פרשיות), ניתוסף ריבוי אור גם בכל עניני
פ' נצבים⁴⁵ ("אורות מרובים", כפי שנמשכים
ומתלבשים ב"כלים מרובים"⁴⁶), החל מההוספה
בכללות הענין ד"אתם נצבים היום".

זאת ועוד – שהענין ד"אתם נצבים היום" הוא
באופן ד"וילך", היינו, שניתוסף בעילוי אחר עילוי
באופן של הליכה, כמ"ש⁴⁷ "ילכו מחיל אל חיל".

(44) בראשית א, ה.

(45) כלומר: אף שמספר הפסוקים, התיבות והאותיות שבה,
הוא באופן ד"לא תוסיפו גו' (ועאכו"כ) ולא תגרעו" (ואתחנן ד,
ב) – ניתוסף בהפירוש ("פירוש", תושבע"פ) בריבוי עד
אין-סוף, ע"ד ובדוגמת ההוספה ד"תורה חדשה מאתי תצא".

(46) ולא באופן שנעשה שבירת הכלים, כפי שמצינו באורות
מרובים דתהו, אלא שגם האורות מרובים דתהו נמשכים בכלים
מרובים דתיקון.

(47) תהלים פד, ח.

טוב לכל ישראל על כל השנה" היא הן בעניני שמים 39
והן בעניני ארץ, כלומר, הן בענינים רוחניים (שמים), 40
קיום התומ"צ) והן בענינים גשמיים (ארץ, עניני 41
הרשות), ובזה גופא – באופן ד"קרוב לשמים ורחוק 42
מן הארץ", היינו, שאצל כאו"א מישראל עניני 43
שמים הם באופן של קירוב, ועניני ארץ הם באופן 44
של ריחוק (ובלשון הידוע: נשמתם עיקר וגופם 45
טפלו⁶¹), אבל, ביחד עם זה, ישנם אצלו כל עניני 46
ארץ בשלימותם, ולא עוד אלא שהוא בעה"ב 47
עליהם, כנ"ל. 48

יא. ויה"ר שבעמדנו בשבת מברכים חודש 49
השביעי שהוא המושבע והמשביע ברוב טוב לכל 50
ישראל על כל השנה, תומשך ברכתו של הקב"ה 51
לכאו"א מישראל בכל המצטרך לו על כל השנה 52
כולה, שנה טובה ומבורכת בכל הברכות שנכללות 53
באותיות האל"ף-בית, כ"ב אותיות התורה שבהם 54
נברא העולם (בכ"ה באלול). 55

ועוד והוא העיקר – שתיכף ומיד ממש זוכים 56
להברכה הכי עיקרית – גאולה האמיתית והשלימה 57
ע"י משיח צדקנו, ובלשון הכתוב דפרשת השבוע: 58
"אתם נצבים היום כולכם", "האנשים והנשים 59
והטף" נכל הנמצאים כאן, בבית-הכנסת ובית- 60
המדרש זה, בתוככי כל בני" בכל מקום שהם] 61
"לפני ה' אלקיכם", "במקום אשר יבחר"⁶² – בבית 62
המקדש השלישי. 63

ובפרט בעמדנו בסיומה של שנת החמישים, 64
ה'תש"נ, ר"ת הי' תהא שנת נסים, ובזמן ההכנה 65
לשנת החמישים ואחד, שניתוסף אות אל"ף 66
(שרומזו לאלופו של עולם) ועי"ז נעשה הר"ת 67
ד"נסים אראנו", באופן של ראי', ויתירה מזה – 68
כלשון הכתוב⁶³ "אראנו נפלאות" (למעלה מנסים), 69
כולל גם "נפלאות" בערך להנסים דיצי"מ, כפירוש 70
הזהר⁶⁴ בפירוש הכתוב "כימי צאתך מארץ מצרים 71
אראנו נפלאות", שהגאולה העתידה תהי' באופן 72
של "נפלאות" לגבי ימי צאתך מארץ מצרים"⁶⁵. 73

ובהתאם לכך נעשית גם ההוספה בברכתו של 1
הקב"ה באופן ד"עד תומם", בכל השלימות 2
והפנימיות. 3

ויש לומר, שבדיוק הלשון "עד תומם" נכללת 4
גם דרגא הכי נעלית שהיא באופן ד"עד ולא עד 5
בכלל⁵⁷, ואעפ"כ, גם דרגא זו נמשכת לישראל 6
("עד תומם"), וכיון שמי יאמר לו מה תעשה, הרי 7
גם לאחר השלימות ד"עד תומם", מוסיף הקב"ה 8
בברכותיו עוד יותר, עד אין-סוף. 9

י. ובהמשך להחיבור דנצבים-וילך בקביעות 10
שנה זו, ניתוסף בשבת מברכים חודש השביעי גם 11
הקריאה שקורין במנחה – בפרשת האזינו: 12
בהתחלת פרשת האזינו מודגשת בעלותו של 13
משה רבינו על השמים והארץ (ובמילא גם כל מה 14
שביניהם) – באמרו "האזינו השמים ואדברה 15
ותשמע הארץ אמרי פי", שמצווה לשמים וארץ 16
שיאזינו וישמעו אליו. וכיון שעניניו של משה 17
רבינו נמשכים לכאו"א מישראל (ובפרט ע"י 18
הקריאה בתורה), מובן, שאצל כאו"א מישראל 19
נעשה גם (מעין ודוגמת) הענין ד"האזינו השמים 20
ואדברה ותשמע הארץ אמרי פי", שנעשה בעה"ב 21
על השמים והארץ ומה שביניהם. 22

ויש לקשר זה עם הקביעות דשבת זו בימי 23
החודש – בכ"ה אלול, שבו נברא העולם, יום ראשון 24
לברא"ע, שבו נבראו שמים וארץ וכל מה 25
שביניהם, "כל תולדות שמים וארץ נבראו ביום 26
ראשון" . הוא שכתוב את השמים לרבות 27
תולדותיהם ואת הארץ לרבות תולדותיה⁵⁸, וכיון 28
שבריתם היא "בשביל ישראל"⁵⁹, מובן, שכאו"א 29
מישראל הוא בעה"ב על השמים והארץ וכל 30
צבאם, ולא עוד אלא שמגלה בשמים ובארץ ומה 31
שביניהם שנבראו ע"י הקב"ה, היינו, שעל ידו 32
חודר גילוי אלקות בשמים וארץ ומה שביניהם 33
שמציאותם היא המציאות דאלקות, ובלשון 34
הידוע⁶⁰ – שהיש הנברא נעשה חד עם היש 35
האמיתי. 36

ובקביעות זו ניתוסף גם בהמשכת הברכה דשבת 37
מברכים חודש השביעי – שהמשכת הברכה "ברוב 38

(61) ראה תניא רפ"ב.

(62) פ' ראה יב, יג. ועוד.

(63) מיכה ז, טו.

(64) ראה אוה"ת נ"ך עה"פ (ע' תפז). וש"נ.

(65) והפירוש ד"כימי צאתך מארץ מצרים אראנו נפלאות",

"כימי" בכ"ף הדמיון – הוא למעליזותא.

(57) ראה לקו"ת פקודי ז, ג. ובכ"מ.

(58) פרש"י בראשית א, יד.

(59) פרש"י שם, א.

(60) ראה ביאורו"ז לאדהאמ"צ בשלח מג, ג.

דנחמתא" דהשנים שלפנ"ז, כולל גם שנת "תשמט 34
 ירך" 75, ושנת תשמח ותשמח ושנת הקהל (כמדובר 35
 בשנים שלפנ"ז). 36

יג. ויש לקשר ענין זה עם פרשת נצבים שקורין 37
 לעולם בשבת האחרון ד"שבע דנחמתא": 38
 כפ' נצבים נתפרש בתורה אודות הגאולה 39
 האמיתית והשלימה ע"י משיח צדקנו – "התורה 40
 העידה עליו (על מלך המשיח) שנאמר (בפרשת 41
 השבוע) 76 ושב ה' אליך את שבותך ורחמך ושב 42
 וקבצך וגו' אם יהי' נדחך בקצה השמים וגו' 77, 43
 שבזה מודגש הקשר והשייכות דפ' נצבים לסיום 44
 ושלמות ד"שבע דנחמתא". 45

ובקביעות שנה זו ניתוסף גם הקריאה דפ' וילך 46
 – שרומז על הענין ד"ילכו מחיל אל חיל" (כנ"ל 47
 ס"ח), שע"ז "יראה אל אלקים בציון" (כהמשך 48
 וסיום הכתוב) 47, בגאולה האמיתית והשלימה ע"י 49
 משיח צדקנו, בארצנו הקדושה, בירושלים עיר 50
 הקודש, בבית המקדש עד לקדש הקדשים – 51
 "בציון", הפנימיות דבית המקדש עצמו (נוסף על 52
 הפנימיות דירושלים) – קדש הקדשים. 53

יד. ויש להוסיף ולקשר גם עם ברכת החודש 54
 בשבת שלפני ר"ה: 55
 אף שלא נתפרש הזמן המדויק דברכתו של 56
 הקב"ה בשבת מברכים חודש השביעי, מסתבר 57
 לומר, שברכתו של הקב"ה היא באותו זמן שבו 58
 מברכים ישראל את החדשים י"א פעמים בשנה – 59
 לאחרי אמירת "יקום פורקן" ב"פ, שמורה על 60
 הכפל בענין הישועה ("פורקן"), ע"ד "נחמה 61
 בכפלים". 62

ומודגש גם בהמשך התפלה לאח"ז – "אב 63
 הרחמים" (כמנהג חב"ד שבשבת שלפני ר"ה 64
 אומרים "אב הרחמים"), כמבואר בכ"מ 78 גודל 65
 העילוי ד"אב הרחמים" שהוא למעלה גם מ"אב 66
 הרחמן" 79, ולאח"ז "אשרי יושבי ביתך" 80 – בית 67
 המקדש, ועד לסיום התפלה ב"ישבו ישרים את 68

1 וכן תהי' לנו בפועל ממש, ותיכף ומיד ממש –
 2 שכולם יחדיו, "בנערינו ובזקנינו גו' בבנינו
 3 ובבנותינו" 66, יחד עם הבתי-כנסיות ובתי-
 4 מדרשות 67, החל מבית-כנסת ובית-מדרש (בית
 5 תורה תפלה וגמ"ח) זה, באים "עם ענני שמיא" 68
 6 לארצנו הקדושה, לירושלים עיר הקודש, להר
 7 הקודש ולבית המקדש השלישי, "מקדש אדני
 8 כוננו ירך" 69.

* * *

9
 10 יב. ישנו ענין נוסף בשבת שלפני ראש השנה –
 11 שבו מפטירין ההפטרה השביעית ד"שבע
 12 דנחמתא" 70, היינו, סיום וגמר ושלמות כללות
 13 הענין ד"שבע דנחמתא".
 14 והענין בזה:

15 "שבע דנחמתא" מתחילים בהפטורה "נחמו
 16 נחמו עמי" 71, היינו, שההתחלה ד"שבע דנחמתא"
 17 היא באופן של "נחמה בכפלים" 72, וע"פ הכלל
 18 "מעלין בקודש" 73, מובן, שלאח"ז הולך וניתוסף
 19 בה "נחמה בכפלים" בעילוי אחר עילוי, עד לגמר
 20 ושלמות ה"שבע דנחמתא" בשבת זו.

21 ובפרטיות יותר – שההוספה בהנחמה (בשבת
 22 ה"ב) היא באופן שהתוספת מרובה על העיקר 74,
 23 ולאחרי שתוספת זו נעשית קנינו של כאו"א
 24 מישראל, ניתוסף עוד יותר (בשבת הג') באופן
 25 שהתוספת החדשה מרובה על העיקר החדש
 26 (שכולל גם ההוספה שלפנ"ז שהיתה מרובה על
 27 העיקר שלפנ"ז), וכן הלאה, עד לשבת זו, גמר
 28 ושלמות ה"שבע דנחמתא".

29 וכל זה – מלבד העילוי שניתוסף בכללות הענין
 30 ד"שבע דנחמתא" משנה לשנה (ע"ד האמור לעיל
 31 ס"ה) בנוגע להוספה בברכתו של הקב"ה בשבת
 32 מברכים חודש השביעי, היינו, שה"שבע
 33 דנחמתא" דשנה זו הם באופן נעלה יותר מה"שבע

(66) בא י"ד, ט.

(67) ראה מגילה כט, א.

(68) דניאל ז, יג.

(69) בשלח טו, יז.

(70) טושו"ע או"ח סו"ס תכ"ח.

(71) ישע' מ, א.

(72) איכ"ר ספ"א.

(73) ברכות כח, א. וש"נ.

(74) ראה ב"ר פס"א, ד.

(75) ל' הכתוב – ראה טו, ג.

(76) ל, ג-ד.

(77) רמב"ם הל' מלכים רפ"א.

(78) לקו"ת שה"ש יו"ד סע"ג ואילך. ועוד.

(79) וכ"ה בפשטות – ש"רחמים" קאי על עצם וכללות ענין

הרחמים, ואילו "רחמן" הוא תואר על זה שיש לו מדת הרחמנות,

כיון שנמשך אצלו מענין ה"רחמים".

(80) תהלים פד, ה.

31 (ולא נאמר בקיצור "עשרה ימים ראשונים" וכיו"ב), שבכל העשרה ימים ישנה המעלה דר"ה
32 ויוהכ"פ (שיש בזה ויש בזה)⁹³, ויתירה מזה –
33 שמעין מעלת ר"ה ויוהכ"פ ישנה גם בחודש אלול,
34 כיון שכל הארבעים יום מר"ח אלול עד יוהכ"פ הם
35 ענין אחד, כמרומו בד' יודי"ן⁹⁴ שבס"ת "אני לדודי
36 ודודי לי"⁹⁵, ובפרט בסיומו של חודש אלול,
37 בסמיכות לעשרה ימים שבין ר"ה ליוהכ"פ.
38

39 ומזה מובן שבברכת החודש בשבת האחרון
40 חודש אלול מודגש ביותר הגילוי ד"פניך – ענין
41 הגאולה.

42 טו. ויה"ר שבעמדנו בשבת האחרון שבו נעשה
43 גמר ושלמות ה"שבע דנחמתא" – תהי' שלימות
44 הנחמה בפועל ממש, גאולה האמיתית והשלימה
45 ע"י משיח צדקנו.

46 ובפשטות – שבשבת זו זוכים לקיום היעוד
47 שבפרשת השבוע: "ושב ה' אלקיך את שבותך
48 ורחמך ושב וקבצך מכל העמים גו'", ובלשון
49 הכתוב שאומרים במנחה דערב שבת: "מארצות
50 קבצם ממזרח וממערב מצפון ומים"⁹⁶, ובאופן
51 ש"יודו לה' חסדו ונפלאותיו לבני אדם"⁹⁷ – ד'
52 פעמים, כנגד ד' גאולות, ועד לדרגא החמישית –
53 "חמישית לפרעה"⁹⁸, ד"אתפריעו ואתגליין מיני'
54 כל נהורין"⁹⁹, בחי' היחידה¹⁰⁰.

55 ועוד לפני תפלת המנחה ולפני קריאת התורה
56 בפ' האזינו, רואים בפועל ש"אתם נצבים היום
57 כולכם לפני ה' אלקיכם", כיון שנעשה "וילך",
58 "ילכו גו' אל אלקים בציון", ובאופן ד"הקהל את
59 העם האנשים והנשים והטף", "במקום אשר יבחר
60 ה'" – שכל בנ"י באים לארצנו הקדושה, לירושלים
61 עיר הקודש ולבית המקדש השלישי, ושומעים

1 פניך⁸¹ – הגילוי ד"פניך" (ע"ד "יראה אל אלקים
2 בציון") בקדש הקדשים.

3 וענין זה הוא בהדגשה יתירה בשבת האחרון
4 (הרביעי) דחודש אלול – כי:

5 ענינו של חודש אלול (ר"ת אני לדודי ודודי
6 לי⁸²) הוא כמשל המלך בשדה שמראה פנים
7 שוחקות לכולם, ודוגמתו בנמשל, ד"כתיב⁸³ יאר ה'
8 פניו אליך, שהו"ע הארת י"ג מדות הרחמים
9 ("מבחי' א-ל שהוא ראשית כל הי"ג מדות ומקורן
10 וכללותן כמ"ש⁸⁴ א-ל ה' ויאר לנו") שיהי' פנים
11 בפנים⁸⁵.

12 ובחודש אלול עצמו הולך וניתוסף בענין זה
13 מיום ליום, עד לשבת האחרון דחודש אלול,

14 ובפרט ב(סמיכות ל)ערב ר"ה, כדאיתא בטור⁸⁶
15 (בשם המדרש⁸⁷) ש"לובשים לבנים ומתעטפים
16 לבנים כו' לפי שיודעין שהקב"ה יעשה להם נס",
17 "אומה זו (ש)יודעת אופי' של אלקי'", כמ"ש⁸⁸ "כי
18 מי גוי גדול אשר לו אלקים קרובים אליו", וסיומא
19 דקרא "כה' אלקינו בכל קראנו אליו", "אליו ולא
20 למדותיו"⁸⁹ – שזהו"ע ד"פניך",

21 ועד לשלימות הגילוי ד"פניך" – ביוהכ"פ, שאז
22 נכנס הכהן גדול לקדש הקדשים [ודוגמתו בכאור"א
23 מישראל, כפס"ד הרמב"ם⁹⁰ ש"כל איש ואיש כו'
24 נתקדש קדש הקדשים"], היינו, שמאיר בגילוי
25 ה"קדש הקדשים" במקום ובזמן ובאדם [ג'
26 הבחינות דעולם שנה ונפש שעליהם מיוסד ספר
27 יצירה⁹¹] – "פניך" בשלימות.

28 ויש לומר, שמעין זה ישנו בכל העשרה ימים
29 שבין ר"ה ליוהכ"פ – כמרומו בדיוק לשון חז"ל⁹²
30 "עשרה ימים שבין ראש השנה ליום הכיפורים"

(93) ויש לומר, שגם בר"ה יש המעלה דיוהכ"פ, גילוי בחי' קדש הקדשים, שע"ז נעשית הכתרת המלך בר"ה באופן נעלה יותר.

(94) להעיר, שיו"ד מספרו עשרה (עשרה ימים שבין ר"ה ליוהכ"פ) – שליומות המספר (למעלה גם ממספר שבע, "שבע דנחמתא"), וביחד עם זה, הציור דאות יו"ד הוא נקודה, היינו, נקודה שכוללת הכל.

(95) ב"ח או"ח ר"ס תקפ"א (ד"ה והעבירו).

(96) תהלים קז, ג.

(97) שם ח. טו. כא. לא.

(98) ויגש מז, כד.

(99) זח"א רי, א.

(100) ראה לקו"ת ס"פ פינחס. ובכ"מ.

(81) שם קמ, יד.

(82) שה"ש ו, ג ובשעה"פ עה"פ. ועוד.

(83) נשא ו, כה.

(84) תהלים קיח, כז.

(85) לקו"ת פ' ראה לב, ב.

(86) או"ח סו"ס תקפ"א.

(87) ירושלמי ר"ה פ"א ה"ג.

(88) ואתחנן ד, ז.

(89) ספרי – הובא בפרדס של"ב פ"ב.

(90) הלי' שמיטה ויובל בסופן.

(91) בהקדמת ענין ה"בריאה", ולאח"ז נמשך גם ב"עשי",

ואדרבה – "המעשה הוא העיקר".

(92) ר"ה יח, א. וש"נ.

הענין ד"אכלו משמנים ושתו ממתקים"¹⁰⁶, כהמשך
וסיום הכתוב "כי קדוש היום לאדוננו" – יש
להשתדל שכא"א מישראל יוכל לקיים הציווי
"אכלו משמנים ושתו ממתקים כי קדוש היום
לאדוננו", עי"ז שיתנו צרכי החג לכל הזקוקים,
ועד"ז בנוגע לצרכי החג במשך כל חודש תשרי.

ובהדגשה יתירה בקביעות שנה זו – שראש
השנה חל ביום חמישי וביום ששי, ומיד לאח"ז בא
יום השבת, שמצוה לענגו בבשר שמן ויין ישן¹⁰⁷,
ובמילא, ניתוסף יותר בהשתדלות בנתינת צרכי
החג והשבת בשביל ג' ימים רצופים, ובלשון
הכתוב¹⁰⁸ "יחינו מיומים (ב' ימי ר"ה) ביום
השלישי גו'" (יום השבת), וקשור גם עם
הגאולה¹⁰⁹, כמרוז גם באכילת בשר שמן ויין ישן
ביום השבת, מעין ודוגמת הסעודה דלית' ושור
הבר ויין המשומר לעתיד לבוא¹¹⁰, "יום שכולו
שבת ומנוחה לחיי העולמים"¹¹¹.

ועד"ז בנוגע לחג הסוכות, שקביעותו בחוץ-
לארץ – הן בימים הראשונים והן בימים
האחרונים, שמע"צ ושמח"ת – היא גם ביום
חמישי וביום ששי, ומיד לאח"ז בא יום השבת,
ובמילא, צריכה להיות ההשתדלות היתירה בנתינת
צרכי החג בשביל ג' ימים רצופים – שלשה פעמים
(משא"כ בארץ ישראל, שהג' ימים רצופים הם
בר"ה בלבד¹¹²).

וכדאי ונכון שאלה שהולכים להקהיל קהילות
בבתי כנסיות ובבתי מדרשות יעוררו גם אודות
ההשתדלות היתירה בנתינת צרכי החג בשביל ג'
ימים רצופים, שלשה פעמים (אם משיח צדקנו
יתעכב ח"ו עד חג הסוכות, שאז יחגגו בחו"ל יו"ט
שני של גלויות, ג"פ ג' ימים רצופים).

יח. וענין נוסף בקביעות שנה זו – שכאשר ר"ה
חל ביום החמישי וביום הששי (ומיד לאח"ז בא
יום השבת), אזי דוחים "צום גדלי'" (בשלישי
בתשרי שחל בשבת) ליום ראשון שלאחרי השבת.

קריאת התורה מפי המלך, ועד "מפי הגבורה",
החל מהקריאה דפרשת האזינו, ששומעים אותה
מפי משה רבינו – כבפעם הראשונה ש"וידבר
משה באזני כל קהל ישראל את דברי השירה
הזאת¹⁰¹ עד תומם" – כיון שתקויים בקשתו של
משה "שלח נא ביד תשלח"¹⁰², בגאולה האמיתית
והשלימה ע"י "גואל ראשון הוא גואל אחרון"¹⁰³,
משה רבינו ודוד מלכא משיחא, תיכף ומיד ממש.

* * *

טז. רגיל להמשיך בענינים של מעשה בפועל –
המעשה הוא העיקר¹⁰⁴:
לכל לראש – בנוגע ליום השבת עצמו –
להקהיל קהילות בכל שבת להכנס בבתי כנסיות
ובבתי מדרשות ללמוד בהם תורה לרבים¹⁰⁵,
ובפרט הלימוד בענינים השייכים למעשה בפועל –
כבכל שבת.

ובהדגשה יתירה בשבת פרשת "אתם נצבים
היום כולכם לפני ה' אלקיכם" – שענין זה מודגש
ביותר כשמתאספים כולם יחד בבתי כנסיות ובבתי
מדרשות, "לפני ה' אלקיכם", מקום קדוש, שיש בו
ארון הקודש וספרי תורה, כך, שגם ילד קטן
("טפכם") שנכנס לביהכ"ס ורואה ארון הקודש
מכוסה בפרוכת (עם ציורים כו'), מרגיש מיד
בקדושת המקום, ובפרט ילד שקיבל חינוך יהודי
כו'.

ובודאי ישתדלו במיוחד בשבת זו ללכת –
"וילך" – לבתי כנסיות ובתי מדרשות כדי להקהיל
קהילות ("נצבים היום כולכם לפני ה' אלקיכם")
וללמוד תורה לרבים, ובפרט עניני תורה שהזמן
גרמא, החל מתורת ג' אבות החסידות ע"ד ברכתו
של הקב"ה בשבת מברכים חודש השביעי בהענין
ד"אתם נצבים היום", כנ"ל בארוכה.

יז. וכן יש לעורר ע"ד ענינים של מעשה בפועל
בנוגע להכנה לראש השנה:
כיון שבענינים השייכים לקדושת היום נכלל גם

(106) נחמ" ח, יו"ד.

(107) ראה טושו"ע ואדה"ז או"ח ר"ס רמ"ב.

(108) הושע ו, ב.

(109) ראה פרש"י עה"פ.

(110) ראה ברכות לד, ב. ויק"ר פ"ג, ג. ועוד.

(111) תמיד בסופה.

(112) ראה בארוכה בהמכתב כללי דמוצש"ק פ' נצו"י, כ"ה

אלול, שנה זו.

(101) נוסף על ההדגשה בנוגע לכללות ספר החמישי, "משנה

תורה", ש"משה מפי עצמו אמרן" (מגילה לא, ב ובתוס' שם).

(102) שמות ד, יג.

(103) ראה לקו"ש ח"א ע' 8 ואילך. וש"נ.

(104) אבות פ"א מ"ז.

(105) שו"ע אדה"ז או"ח סר"צ ס"ג.

החידוש בהקביעות דר"ה בשני ימים – ש"אף 35
בני א"י עושין ב' ימים ר"ה . . בזמן שהיו מקדשין 36
ע"פ הראי' . . (כי) בר"ה שהוא י"ט אין השלוחים 37
יכולים לצאת חוץ לתחום¹²¹, ויתירה מזה, ש"אף 38
הב"ד עצמם שהיו מקדשין ע"פ הראי' היו עושין 39
לפעמים ב' ימים . . פעם אחת נשתהו העדים 40
מלבוא עד אחר המנחה . . התקינו כו"¹²². 41

וכיון שהסיבה לכך היא בגלל ש"פעם אחת 42
נשתהו העדים מלבוא", יש לומר, שלעתיד לבוא, 43
שכל הענינים יהיו בשלימות, לא תהי' מציאות 44
ד"נשתהו העדים לבוא" [כיון שישראל, ועאכו"כ 45
ב"ד, יהיו בעלי-בתים על הזמן], ובמילא, אין צורך 46
שהיה ב' ימים ר"ה, אלא יום אחד. 47

ולאידך, כיון שאצל כל ישראל (הן בחו"ל והן 48
בא"י) נקבע ר"ה לב' ימים, ועד ש"ב¹²³ ימים 49
טובים של ר"ה . . נחשבים כיום א' ארוך וקדושה 50
א"¹²⁴, וקדושה לא זזה ממקומה¹²⁵ – יש סברא 51
לומר שגם לעתיד לבוא יהי' ר"ה ב' ימים. 52

ותן לחכם ויחכם עוד¹²⁶. 53

כ. כאן המקום להזכיר אודות אלה שהכינו 54
משקה המשמח עבור מסיבות והתוועדויות בקשר 55
עם פעולות טובות, וכרגיל, יעלו מלמטה למעלה 56
ויכריזו פרטי הדברים, ומהם יראו וכן יעשו, 57
להוסיף ביתר שאת וביתר עוז בפעולות כאלה, 58
ומתוך שמחה וטוב לבב (כמודגש במשקה 59
המשמח), כמ"ש בפרשת השבוע שלפנ"ז¹²⁷ 60
"עבדת את ה' אלקיך בשמחה ובטוב לבב". 61

ועוד והוא העיקר – שפעולות אלה ימהרו 62
ויזרזו עוד יותר את העלי' מלמטה למעלה דכל 63
בני", שיוצאים מהגלות אל הגאולה האמיתית 64
והשלימה, שאז יתוסף בכל עניני תומ"צ בתכלית 65
השלימות, "כמצות רצונך"¹²⁸, ובשלימות השמחה, 66

1 וכיון שצום גדלי' נדחה מפני השבת, ניתוסף
2 עוד יותר בהשתדלות בצרכי יום השבת באופן של
3 הרחבה, לענגו בבשר שמן ויין ישן – כההוראה
4 ופס"ד דגדולי עולם שבשבת כזו (שדוחה תענית)
5 יש להוסיף עוד יותר בעונג שבת, כדי שלא יהי'
6 מקום לחשש שממעט בעונג שבת בגלל קביעותו
7 ביום של תענית¹¹³.

8 ועוד ועיקר – שבקביעות כזו מודגש יותר
9 הקשר והשייכות לענין הגאולה:

10 בקביעות כזו דחיית הצום היא דחי' כפולה, כי,
11 צום גדלי' נקבע מלכתחילה באופן של דחי', שהרי
12 המאורע דהריגת גדלי' הי' בראש השנה, ודחו
13 התענית לשלישי בתשרי¹¹⁴, וכשג' בתשרי חל
14 בשבת דוחים התענית בב' ימים, דחי' כפולה.

15 ודחיית הצום, ובפרט דחי' כפולה, מדגישה
16 ביותר את דחיית הצום לגמרי ("הואיל ונדחה
17 ידחה"¹¹⁵) – "כל הצומות האלה עתידים ליבטל
18 לימות המשיח, ולא עוד אלא שהם עתידים להיות
19 ימים טובים וימי ששון ושמחה, שנאמר¹¹⁶ כה אמר
20 ה' גו' צום השביעי גו' יהי' לבית יהודה לששון
21 ולשמחה ולמועדים טובים והאמת והשלום
22 אהבו"¹¹⁷.

23 ובפרט ע"י ההוספה באהבת ישראל ואחדות
24 ישראל ("האמת והשלום אהבו"), שעיי"ז מבטלים
25 סיבת הגלות¹¹⁸, ובהבטל הסיבה בטל בדרך ממילא
26 המסובב (הגלות), ונעשה גם הענין ד"אתם נצבים
27 היום כולכם לפני ה' אלקיכם" בתכלית השלימות,
28 ועיי"ז נעשית גם הכתרת המלך בר"ה – "ברוב עם
29 הדרת מלך"¹¹⁹ – בתכלית השלימות, דכיון
30 ש"אחכה לו בכל יום שיבוא"¹²⁰, התקוה חזקה
31 שר"ה יהי' כבר לאחר ביאת משיח צדקנו,
32 ובמילא, ידחה צום גדלי' לגמרי, ויהפך ליום טוב.

33 יט. ומזה באים לחקירה בנוגע להקביעות דר"ה
34 לאחר ביאת משיח צדקנו:

(121) שו"ע אדה"ז או"ח ר"ס תר.

(122) שם ס"ד.

(123) שם ס"ג.

(124) ומטעם זה נעשה ספק בנוגע לברכת שהחיינו בקידוש
ושופר דיום השני, "כיון שב' הימים הן קדושה א' וכיום א' הן
חשובין א"כ נפטר בזמן של אתמול שהוא תחילת קדושת היום
כו", ויש צורך לחפש עצות (פרי חדש ובגד חדש) בשביל ברכת
שהחיינו (שם ס"ה ואילך).

(125) ראה ע"ח ש"ד פ"ג. של"ד פ"ג. של"ה פ"א.

(126) משלי ט, ט.

(127) תבוא כח, מז.

(128) ראה תו"ח ר"פ ויחי. ובכ"מ.

(113) ראה לקו"ש ח"ד ע' 1091. ועוד.

(114) ראה ב"י או"ח סו"ס תקמט.

(115) מגילה ה, ריש ע"ב.

(116) זכרי' ח, יט.

(117) רמב"ם הלי' תעניות בסופן.

(118) ראה יומא ט, ב.

(119) משלי יד, כח.

(120) עיקר הי"ב מי"ג העיקרים.

32 כב. ויש להוסיף ולקשר גם עם השבת שלפנ"ז
 33 – ח"י אלול, יום הולדת שני המאורות הגדולים
 34 דתורת החסידות, הבעש"ט ואדמו"ר הזקן:
 35 ענינו של אדמו"ר הזקן (שעל ידו נמשכים
 36 עניניו של הבעש"ט באופן דחב"ד, כנ"ל ס"ב)
 37 מרומז בשמו: שמו הראשון – "שניאור" – שני
 38 אור, רומז¹³⁶ על האור דנגלה דתורה והאור דנסתר
 39 דתורה¹³⁷, ושמו השני – "זלמן" – אותיות "לזמן",
 40 רומז¹³⁸ על ההמשכה והגילוי ד"שני אור" בגדרי
 41 העולם, זמן (וגם מקום¹³⁸), שזהו"ע ד"פוצו
 42 מעינותיך (דהבעש"ט) חוצה", שגם ה"חוצה"
 43 נעשה חדור במעינות ד"שני אור", שע"ז אתי מר,
 44 דא מלכא משיחא¹³⁹.

45 וזהו גם הקשר לפרק חמישי ופרק ששי – כי,
 46 ע"י הפצת המעינות חוצה מתגלה בעולם כבודו
 47 של הקב"ה, ועד לשלימות הגילוי ד"ה' ימלוך
 48 לעולם ועד", "לעתיד לבוא שכל המלוכה שלו"¹⁴⁰.
 49 וכן תהי' לנו תיכף ומיד ממש – שבשבת
 50 שלפני ר"ה יהי' כבר הגילוי ד"ה' ימלוך לעולם
 51 ועד", ועאכו"כ בר"ה עצמו, ועד להגילוי דכל עניני
 52 ר"ה ב"זמן שמחתנו"¹⁴¹, "שמחתנו לשון רבים,
 53 שמתחברים ב' השמחות יחד, השמחה שמלמעלה
 54 למטה, ישמח ה' במעשיו¹⁴², עם השמחה שממטה
 55 למעלה, ישמח¹⁴³ ישראל בעושי¹⁴⁴, ויש להוסיף
 56 בהדיוק ד"שמחתנו" דייקא, שבזה מודגש שגם
 57 השמחה שלמעלה נעשית ע"י עבודת האדם (ולא
 58 באופן ד"נהמא דכיסופא"¹⁴⁵) – שכל ענינים אלה
 59 יהיו לאחר הגאולה האמיתית והשלימה, בארצנו
 60 הקדושה, בירושלים עיר הקודש, בבית המקדש
 61 ובקדש הקדשים, וכאמור, תיכף ומיד ממש.
 62 [כ"ק אדמו"ר שליט"א הזכיר אודות אמירת
 63 ברכה אחרונה].

1 שמחה שלמעלה ממדידה והגבלה, "עד דלא
 2 ידע"¹²⁹.
 3 וכאמור, ש"נצבים היום כולכם" – כל
 4 הנמצאים כאן, בתוככי כל ישראל, נשמות בגופים
 5 ללא הפסק בינתיים, מתוך בריאות הגוף
 6 בשלימות¹³⁰, ביחד עם בני שבכל הדורות
 7 שלפנ"ז, "הקיצו ורננו שוכני עפר"¹³¹, ונשיא דורנו
 8 בראשנו – "לפני ה' אלקיכם", "במקום אשר יבחר
 9 ה'", בבית המקדש ובקדש הקדשים.
 10 [לאחרי חלוקת המשקה – התחיל כ"ק אדמו"ר
 11 שליט"א לנגן ניגון הקפות לאביו הרלו"צ ז"ל.
 12 ואח"כ הורה להש"ץ שי' לנגן "יהי רצון כו' שיבנה
 13 בית המקדש"].

* * *

14
 15 כא. ע"פ המנהג לומר פרקי אבות בכל שבתות
 16 הקיץ¹³², כמנהג חב"ד – מסיימים פרקי אבות
 17 בשבת זו, שבת שלפני ר"ה, באמירת שני פרקים,
 18 פרק חמישי ופרק ששי.
 19 ויש לקשר תוכן הפרקים שאומרים בשבת זו עם
 20 הקביעות דיום השבת בכ"ה אלול:
 21 התחלת פרק חמישי: "בעשרה מאמרות נברא
 22 העולם" – בריאת העולם שהיתה בכ"ה באלול
 23 (כנ"ל ס"י).
 24 וסיום פרק ששי: "כל מה שברא הקב"ה
 25 בעולמו לא בראו אלא לכבודו שנאמר כו',
 26 ואומר¹³³ ה' ימלוך לעולם ועד" – תכלית כוונת
 27 הבריאה שיהי' גילוי אלקות בעולם, כמודגש
 28 בהבריאה בכ"ה באלול, יום ראשון לברה"ע (שבו
 29 נבראו "כל תולדות שמים וארץ"⁵⁸, "כל מה שברא
 30 הקב"ה בעולמו"), שנקרא "יום אחד"¹³⁴, "שהי'
 31 הקב"ה יחיד בעולמו"¹³⁵.

(136) ראה לקו"ש ח"ו ע' 37 ואילך. וש"נ.

(137) נוסף על הרמז בשני אור לתושב"כ ותושבע"פ.

(138) ראה לקו"ת ברכה צד, ב. ובכ"מ.

(139) אגה"ק דהבעש"ט – כש"ט בתחלתו.

(140) פרש"י בשלח שם.

(141) ראה לקו"ת דרושי ר"ה נד, ריש ע"ד. ובכ"מ.

(142) תהלים קד, לא.

(143) שם קמט, ב.

(144) לקו"ת דרושי שמע"צ פח, ד ואילך.

(145) ראה ירושלמי ערלה פ"א ה"ג. לקו"ת צו ז, ריש ע"ד.

ובכ"מ.

(129) מגילה ז, ב.

(130) כמרומז גם בהחיבור ד"נצבים-וילך" – שגם ה"וילך",
 כח ההליכה שברגל (ועאכו"כ שאר הכחות שלמעלה ממנו, עד
 לכח השכל שבראש), הוא באופן ד"נצבים", בכל התוקף
 והשלימות.

(131) ישע"י כו, יט.

(132) סידור אדה"ז לפני פרקי אבות.

(133) בשלח טו, יח.

(134) בראשית א, ה.

(135) פרש"י עה"פ.

לקוטי שיחות פרשת כי-תבוא – ח"י אלול כרך יט

מתורגם ללשון הקודש

מהן לאחר ירושה וישיבה¹¹, מובן, שאם זהו פירוש
המילים בכל מקום, הרי ברור שענין זה נכלל
במשמעותה של המילה "תבוא" בעצמה.

יתר-על-כן: ב"ירושה וישיבה" אין הכוונה ליחיד,
שלאחר שהוא מקבל את חלקו הוא חייב בהבאת
בכורים, אלא לאחר י"ד שנה¹² שכבשו וחלקו¹³ את
ארץ ישראל כולה. נוכפי שכבר הוסבר¹⁴ הדיוק בלשונו
של רש"י האומר בתחילת פרשתנו "מגיד שלא נתחייבו
בבכורים עד שכבשו את הארץ וחלקוה", ואינו אומר
כלשון הפסוק "לאחר ירושה וישיבה", שבכך הוא
מדגיש שב"ירשתה וישבת בה"¹⁵ הכוונה היא כאן
לכבוש וחלוקת הארץ כולה (שהיתה לאחר י"ד שנה¹⁶).

יוצא, שגם ענין זה של "ירשתה וישבת בה", נרמז
במשמעות המילה "תבוא".

ג.

"ביאה" - כניסה מושלמת

החסבר לכך הוא: משמעותה האמיתית של "ביאה"
היא – כניסה מושלמת, כמאמר חז"ל¹⁶ "ביאה במקצת
לא שמה ביאה". אם חסר אפילו מעט מאוד לשלמות
הכניסה, הרי אין זו "ביאה" במלוא משמעותה¹⁷. כשם
שביאה במים – "וטהר"¹⁸, טבילה, צריכה להיות
בשלמות, כך שאפילו השערות יבואו במים¹⁹.

(15) כי הלשון "ירושה וישיבה" אפשר לפרש (ע"ד הפשט) גם על
יחיד (עכ"פ במצות אלו שחיובן על כל יחיד ויחיד בפ"ע) – כמשנ"ת
בלק"ש שם (ע' 154).

(16) חולין לג, ב. ועיי"ש תוד"ה דכולי.

(17) כי גם ביאת דוב שמה ביאה (תוד"ה אפילו – שבועות יז, ב).
ובכור"כ ענינים צ"ל דוקא כולו (שמזה מובן שבענינים שדי רובו – אין
זה שלמות, כ"א ככולו בכ"ה הדמיון). וראה צפע"נ כללי התהומ"צ מע'
רוב בשחיטה.

(18) ראה שמיני יא, לב (לענין טבילת כלי): "במים יובא גר וטהר".
ובתור"כ שם: כולו כאחת, יכול מקצתו ת"ל (אמור כב, ז) ובא השמש
וטהר מה כו' ביאת שמשו כולו כאחת אף כאן ביאת כלי כולו כאחת:
אמור כב, ר"ז: "רחץ בשרו במים ובא השמש וטהר", ועפמש"כ בתור"כ
שם (הובא בב"י ובי"ח יו"ד ר"ס קצח): כי אם רחץ בשרו, יכול יהי'
מרחיץ אבר אבר ת"ל ובא השמש וטהר מה ביאת שמשו כולו כאחת אף
במים כולו כאחת. וראה זבחים כו, סע"א: בבואם אל אוהל מועד עד
שיבוא כולו לאוה"מ (גם שער).

(19) עירובין ד, ב. סוכה ו, סע"א. ב"ק פב, סע"א.
ולכאורה בש"ס (ב"ק שם) הלימוד הוא בנוגע לחציצה דדוקא רוב
ומקפיד מעכב כו',

אבל בשו"ת צ"ח יו"ד (סקנ"ח ס"א): "... מ"מ כשלא הי' משהו
תוך המים משמע לכ"ע מדאורייתא הוא. וכ"ע ממש"ש אומ"ר הגאון נ"ע
בסוף הל' נדה שלו בדיני תקוני מקוה וז"ל בכדי שלא יהי' שעה צף על

א.

בפרשת כי-תבוא רמזו תוכנו של ח"י אלול

ח"י אלול, יום הולדתם של "שני המאורות
הגדולים"¹ – הבעל-שם-טוב², מייסד תורת החסידות
הכללית, ואדמו"ר הזקן³, מייסד תורת חסידות חב"ד
– חל תמיד בסמוך⁴ לשבת פרשת כי-תבוא, או בשבת
פרשת כי-תבוא עצמה.

כיוון שכל מועדי השנה ("מועד" מלשון "מועד"
– זמן בעל תוכן מיוחד) רמוזים בפרשות התורה
הנקראות בתקופה שבה הם חלים⁵, יש לומר, שבפרשת
כי-תבוא רמוזה משמעותו של ח"י אלול (ובמיוחד
כאשר הוא נקרא "יום-טוב" ו"מועד", כידוע⁶).

ב.

בשם "תבוא" רמזו הענין של "לאחר ירושה וישיבה"

שמה של פרשתנו, שבו נכלל תוכנה של הפרשה
כולה, כידוע⁷, הוא – (כי⁸) תבוא. פירושן של המילים
"תבוא אל הארץ" הוא "לאחר ירושה וישיבה", וזאת
לא רק בפרשתנו, כאשר הפסוק מפרט "ירשתה וישבת
בה", אלא, כדברי חז"ל⁹, בכל מקום ששם כתוב הצירוף
"כי תבוא" (וכדומה¹⁰) פירושו "לאחר ירושה וישיבה".
למרות שהדבר נלמד מכך ש"פרט לך הכתוב באחד

(1) ספר השיחות תש"ג ע' 141. 142. 146. ועוד.

(2) שנת נח"ת.

(3) שנת קה"ת.

(4) לפעמים בשבוע דש"פ תבא (כקביעות שנה זו – תשל"ז),
ולפעמים – בשבוע שלאחריו (לדוגמא בשנת תשל"ה), שגם אז "מתברך"
הוא מש"פ תבא.

(5) של"ה חלק תושב"כ ר"פ וישב.

(6) ראה בארוכה סה"ש שם ע' 140 ואילך. סה"ש תש"ה ע' 122
ואילך. ועוד.

וראה בארוכה בענין השמחה ביום הולדת של צדיקים – לקו"ש ח"ה
ע' 86 שוה"ג להערה 1, וש"נ. וראה ג"כ בענינו (ח"י אלול): סה"ש תש"ג
ע' 89 ואילך. שם ע' 186 ואילך.

(7) ראה לקו"ש ח"ה ע' 58 ואילך ובהנמסר שם. ועוד.

(8) כ"ה בטאור"ח סו"ס תכת. וברמב"ם "סדר תפלות" – "והי' כי
תבא". ואכ"מ.

(9) קידושין לז, ב. פרש"י שלח טו, יח.

(10) ראה פרש"י שלח שם (ע"פ ספרי עה"פ. הובא בפרש"י קידושין
שם ד"ה מידי. ועוד).

(11) קידושין שם. פרש"י שלח שם.

(12) זבחים ק"ח, ב. פרש"י ראה יב, ח.

(13) ראה פרש"י ד"ה אבל חדש, ללמדך, והרי שבת – קידושין שם, א.

(14) ראה בארוכה בכ"ז לקו"ש ח"ט ע' 152 ואילך.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

שידועה²⁵ תשובת המשיח לבעל-שם-טוב, ש"אתי
מר"לכשיפוצו מעינותיך חוצה". מוסבר בספרי
קבלה²⁶ שעד לביאת המשיח כל ה"גילויים" בעולם הם
גילויים של "חיצוניות עתיק" בלבד, והמשיח יביא
לגילוי "פנימיות עתיק".

וכיון שבהכנה צריך להיות משהו "מעין" הענין
שאליו היא מהווה הכנה, הרי יש לומר²⁴, שהחסידות
מביאה ל"פנימיות" בעבודת האדם בתורה ומצוות,
ולפיכך היא מביאה לגילוי "פנימיות"²⁷ האלקות –
"פנימיות עתיק"²⁸.

ה.

ההבדל בין פעולה ב"פנימיות" לבין פעולה ב"חיצוניות"

ההבדל בין "פנימיות" לבין "חיצוניות" אצל אדם
הוא בפשטות, ש"פנימיות" היא כפי שהאדם כלפי עצמו,
ו"חיצוניות" היא כפי שהוא כלפי חוץ, כלפי ה"זולת".

ההבדל שבהשפעתם על עבודת האדם הוא:

כאשר אדם מבצע פעולה רק בחיצוניות – אין הוא
שקוע בכל "עצמיותו" ו"פנימיותו" בפעולה, אלא רק
בחיצוניותו, ואף זאת רק ב"דרגה" שיש לה קשר לענין
שמחוצה לה, ולכן הוא ופעולתו נשארים שני דברים
נפרדים.

אך כאשר אדם מבצע פעולה בפנימיותו, הרי הוא
שקוע בתוכה, וכיון שמצד פנימיותו אין שום פינה
שהיא מחוצה לו, הרי יוצא, שבעשותו דבר בפנימיות
הרי כל-כולו מתאחד עם הדבר, והם כמציאות אחת²⁹.

ו.

חידושה של החסידות - התאחדות היהודי עם תורה ומצוות

וזהו החידוש של גילוי החסידות:

החסידות (ופנימיות התורה בכלל, הנקראת³⁰

לפיכך פירושה של "תבוא" הוא "לאחר ירושה
וישיבה", כי רק אז זוהי כניסה מושלמת לארץ ישראל,
באופן של התיישבות. יתר-על-כן: מפני אחדות ישראל,
הרי כל עוד לא התיישבו כל ישראל, הצריכים
להתיישב בארץ-ישראל²⁰, פגום משהו ב"תבוא" של
כל יהודי²¹ בפני עצמו, למרות שהוא כבר "לאחר
ירושה וישיבה" של חלקו. לכן ה"ביאה" האמיתית
לארץ ישראל היא רק לאחר כיבוש וחלוקת כל הארץ.
זהו הקשר בין פרשת כי-תבוא לבין ח"י אלול:
חידושה של תורת החסידות, שנתגלתה על-ידי הבעל-
שם-טוב ואדמו"ר הזקן, הוא, שעל עבודת התורה
והמצוות להתבצע באופן של "תבוא" – השתקעות
מוחלטת בעבודה, ללא השארת פינה כלשהיא אצל
האדם שאיננה חדורה בתורה ובמצוות, כדלהלן.

כשם שבענין של "תבוא" יש שני ענינים²²: (א)
הענין הכללי של "תבוא". (ב) הפרטים שב"תבוא" –
"וירשתה וישבת בה",

כך קיימים גם בח"י אלול שני ענינים דומים²²: (א)
יום הולדתו של הבעל-שם-טוב, מייסד החסידות
הכללית. (ב) יום הולדתו של אדמו"ר הזקן, מייסד תורת
חסידות חב"ד.

ההבדל ביניהם הוא, כפתגמו של כ"ק מורי וחמי
אדמו"ר²³, שהבעל-שם-טוב הראה כיצד צריך לעבוד
את הקדוש-ברוך-הוא, שזהו כענין הכללי של "תבוא",
ואילו אדמו"ר הזקן הראה כיצד אפשר לעבוד את
הקדוש-ברוך-הוא. כלומר, כיצד לבצע זאת בפועל,
בפרטיות, בדומה ל"וירשתה וישבת בה", כפי שיוסבר
להלן בסעיף י'.

ד.

החסידות - כהכנה לביאת המשיח

הדבר יובן על-ידי הדברים הידועים²⁴, שגילוייה של
תורת החסידות מהווה הכנה לביאת המשיח, כפי

פני המים אפילו משהו ח"ו עכ"ל משמע שהוא מדאורייתא. ובשוריו
טורה ליו"ד ר"ס קצח: אם נשאר כ"ש מהגוף או מן השערות חוץ למים
לא עלתה אותו טבילה כלל מן התורה. ולא דמי להא דקיי"ל דמדאורייתא
מעוטו ומקפיד עליו אינו חוצץ, דשאני התם דמ"מ הכל מכוסה במי מקוה
כו'.

(20) משא"כ בני גד ורואבן וחצי שבט המנשי.

(21) ראה לקו"ש שם ע' 155. וע"ש, שעפ"ז מתורצת התמ' גדולה:
הבאת ביכורים ענינה הודי' לה', שאינו "כפוי טובה" (פרש"י פרשתנו כו,
ג) – וא"כ צ"ל מחוייב בזה תיכף כשמקבל הטובה, יתחייב היחיד
בבכורים להודות לה' כו' תיכף כשמקבל חלק בארץ ויש לו פירות?

(22) ראה ג"כ לקו"ש שם ע' 158-160. וראה בארוכה לקו"ש ח"ט
ע' 250 ס"ב ואילך.

(23) "התמים" חוברת ב' ע' נח [עו, ב]. סה"מ תש"ח ע' 292.

(24) ראה בארוכה קונטרס ענינה של תורת החסידות סעיף ד' ואילך.

(25) אגה"ק דהבעש"ט – נדפסה בסו"ס בן פורת יוסף. ובכ"מ.

(26) פע"ח שער הק"ש רפ"ט. לקו"ת שה"ש בסופו.

(27) ואמיתית ענין ה"פנים" הוא ב"עתיק", שכולו פנים ואין בו בחי'

אחוריים כלל – ראה לקו"ת חקת נט, ב. ובכ"מ.

(28) ראה ד"ה פדה בשלום העת"ר (בהמשך תער"ב ח"ב) בענין

ד"חסיד" שהוא המשכת אור חדש מפנימיות הכתר, בחי' פנימית עתיק
ממש – נח' בארוכה בקונטרס הנ"ל.

(29) להעיר מספר השיחות ה"ש"ת (ע' 52): כלל ידוע אַז כל עצמי

פנימי כו'.

(30) זח"ג קנב, א.

העולם למציאות אחת עם האלקות, כביכול – "אין 29
עוד מלבדו" 36.

ח.

החסידות הכללית והחסידות חב"ד, בדומה לחיות הכללית והחיות הפרטית

בחיות האדם המתפשט בגוף, יש שתי דרגות 37: 31
(א) החיות הכללית, המחיה את כל הגוף, כולל כל 32
איבריו, באופן שווה. בחיות זו אין שוני בין איבר אחד 33
למשנהו. 34

(ב) החיות 38 הפרטית, המותאמת לכל איבר לפי 35
תכונותיו. (מצד חיות זו מכונה 39 העקב שברגל "מלאך המוות" שבאדם, כיון ששם אין ניכרת החיות בגלוי). 37
ויש לומר שההבדל בין "חיות" החסידות שנתגלתה 38
על-ידי הבעל-שם-טוב, לבין ה"חיות" שנתגלתה על- 39
ידי אדמו"ר הזקן, דומה להבדל שבין שתי דרגות 40
החיות הנ"ל 40: 41

הבעל-שם-טוב גילה חיות כללית בתורה ומצוות, 42
שהתבטאה, בכלליות, בענין האמונה, ולמרות 43
שהאמונה חודרת לכל כוחות הנפש ומשפיעה אליהם 44
באופן של חיות, החודרת לחלוטין, כנאמר 41 "וצדיק באמונתו יחיה", בכל זאת אין חיות האמונה מחיה כל 46
איבר בהתאם לענינו הפרטי אלא מצד הענין הכללי 47
שבו, הקשור לאמונה של הנשמה, 48

בדומה לחיות הכללית החודרת לכל האיברים 49
ומאחדת בם, אך איננה קשורה לענין הפרטי של כל 50
איבר, אלא לנקודה הכללית של כולם, שהם חלק מן 51
הגוף 42. 52

אך אדמו"ר הזקן הביא "חיות" בכל כח מכוחות 53
הנשמה, ובכל עבודה בתורה ומצווה, לפי תוכנו הפרטי 54
של כח זה, בדומה לחיות הפרטית המותאמת לכל 55
איבר לפי ענינו הפרטי. לכן קשורה עבודתו בחב"ד, כי 56

"נשמתא דאורייתא", מגלה את נקודת החיות 31 של 1
היהודי בכל עניני תורה ומצוות. תכונתה של "חיות" 2
היא: התאחדות 32 עם הדבר שאותו היא מחיה (בגוף 3
חי אין יותר איברים מאשר בגוף מת) – חיות בפועל 4
איננה מציאות נפרדת מן הדבר החי 33, אלא היא 5
נשמתו. כל חלקיק בגוף הוא חלקיק חי. 6

הסיבה לכך היא, שה"חיות" היא נשמתו ופנימיותו 7
של האדם, ולכן בכל מקום שאליו חודרת ה"חיות" הרי 8
היא מקיפה אותו וחודרת לכולו. 9

וזהו חידושה של החסידות בענין תורה ומצוות: 10
לימוד התורה וקיום המצוות יכולים להתבצע באופן 11
שהיהודי והתורה-ומצוותיה הם דברים נפרדים. אפילו 12
בשעת לימוד התורה, שבאמצעותו, כמוסבר בתניא 34, 13
נעשה "יחוד נפלא שאין יחוד כמוהו וכו'" להיות 14
לאחדים... "עם הקדוש-ברוך-הוא, הרי זה רק לגבי 15
כוח השכל שלו. 16

ואילו החסידות דורשת ומורה את הדרך כיצד כל 17
אחד יכול לגלות את "פנימיותו" ו"חיותו" – ואז 18
נעשים היהודי והתורה-ומצוות לדבר אחד 35. 19

ז.

ההסבר לכך שהחסידות היא הכנה לגילוי "פנימיות עתיק"

זהו ההסבר (בדרך האפשרי) לכך שהחסידות היא 20
הכנה לביאת המשיח, לגילוי "פנימיות עתיק": 21

כל דרגות ההשתלשלות, עד ל"חיצוניות עתיק" 22
מאפשרות מציאות שהיא "מחוץ" לעצמיות הקדוש- 23
ברוך-הוא, כביכול. לפיכך, אפילו כשהן מתגלות 24
בעולם, הרי אין הן שוללות לחלוטין את מציאותו. 25

אך "פנימיות עתיק" היא עצמיות האלקות, שמצידה 26
אין כלל מקום לשום דבר ש"מחוצה" לה. לכן, כאשר 27
מתגלה "פנימיות עתיק" בעולמות, הרי אז נעשה 28

תש"ח ספ"ב ואילך. ובכ"מ. 38
כי נוסף על זה שבכל אבר יש כח פרטי השורה בו, יש ג"כ חיות פרטי המיוחד לאבר ההוא (ראה המשך תרס"ו ע' רעו. סה"מ תש"ג ע' 14. ועוד).

אדר"ג ספ"א. ועייג"כ נזיר נא, א ובתוס' ופי' הרא"ש שם. 39
להעיר ג"כ ממשנת (לקו"ש ח"ב ע' 463 ואילך) בביאור ב' הלשונות שבאגה"ק דכ"ק אדמו"ר מהורש"ב נ"ע בנוגע ל"ט כסלו – "אור וחיות נפשנו ניתן לנו".

חבקוק ב, ד. וראה מכות בסופה. תניא פל"ג. 41

ראה ס' הערכים-חב"ד ע' אברים ס"א, וש"נ. 42

ראה קונטרס הנ"ל ס"ו ואילך. וראה ג"כ סה"מ תש"ח שם ס"ע 295 ואילך.

כידוע (ד"ה כי עמך ה'ש"ת פ"ב. ובכ"מ) שנפש גוף בערכם זל"ז הם מהות ומציאות. וראה ג"כ ד"ה יחיניו תש"א פ"ב. ועוד.

כידוע (המשך תער"ב ח"א פרי"י. ועוד) דזה שהגוף חי הוא לא מה שנמצא בו דבר יחיני כ"א שהוא עצמו חי. וראה ד"ה יחיניו שם: דההרגש כמו הרגש זולתו בענין החיים וזהי הוראה על החולי כו'.

פ"ה. 34

להעיר גם מלקו"ת בהר מ, ב"ד. 35

ואתחנן ד, לה. 36

ראה בארוכה ד"ה אשרינו ה'ש"ת ספ"א ואילך. המשך ר"ה 37

18 כך גם לגבי תורת חסידות חב"ד: דוקא על־ידי כך
19 שאדמו"ר הזקן הביא את חיות החסידות אל הכחות
20 הפרטיים של הנפש לפי תוכנם, הוא הביא לשלמותה
21 של תורת הבעש"ט⁴⁴ שמקיפה בזכות זאת גם את פרטי
22 הכחות.

י.

תורת החסידות ותורת חסידות חב"ד רמוזות בפרשת כי־תבוא

23 וזהו הקשר בין ח"י אלול לבין פרשת כי־תבוא:
24 החיות הכללית של תורת החסידות הכללית רמוזה
25 בענין של "תבוא",
26 שמשמעותה (כדלעיל בסעיף ג') השתקנות מושלמות
27 בעבודת התורה והמצוות, הנגרמת על־ידי החיות
28 שמחזירה החסידות לעבודת התורה והמצוות.
29 לאחר מכן יש צורך בהבאת החיות הכללית אל
30 הכחות הפרטיים – "וירשתה וישבת בה" – הבאת
31 החיות הכללית של החסידות אל תוך ההתיישבות⁴⁵, אל
32 פרטי כחות הנפש, וזאת באמצעות תורת חסידות
33 חב"ד.

(משיחות ש"פ תבא, ח"י אלול, תש"ל. תשל"ג)

1 השכל ופעולתו היא תפיסת פרטי המושכל, באופן
2 שהוא "מתלבש" בכוחות הנפש ופועל במ פנימיותם
3 ובהתאם לתוכנו הפרטי של כל כח.

ט.

החיות הפרטית היא החיות המושלמת, וכך חסידות חב"ד

4 לכאורה, החיות הפרטית היא בדרגה הנמוכה מן
5 החיות הכללית, שהרי: (א) זוהי חיות מוגבלת יותר –
6 בהתאם לאיבר. (ב) ההתבטלות של האיבר כלפי החיות
7 איננה חזקה כל־כך, כיון שהחיות מאפשרת ונותנת
8 מקום לענינו הפרטי⁴³. אך יש לחיות הפרטית יתרון על
9 פני החיות הכללית, עד כדי כך שמתרחש בו דבר
10 חדש, והוא:
11 עצם העובדה שהחיות הכללית איננה קשורה לענין
12 הפרטי של כל איבר, מוכיח שאין מתבטאת בו החיות
13 בשלמותה ממש, לכן הוא איננו חודר לענין הפרטי של
14 האיבר.
15 רק בחיות הפרטית, החודרת לאיברים גם לפי
16 ענינם הפרטי, באופן של חדירה מושלמת, מתבטאת
17 החיות בשלמותה ממש.

(43) ראה סה"מ באתי לגני ע' מז.

(44) ראה ד"ה פדה בשלום תפ"ה (בשם אביו כ"ק אדמו"ר
מהורש"ב נ"ע – י"ט כסלו עטר"ת). וראה לקו"ש ח"ד ע' 1138 ובהערות

שם. ועוד.

(45) ראה לקו"ש ח"ט שם, וש"נ.

אגרות קודש

ב"ה, כ"ג אלול, תשי"ג

ברוקלין.

שלום וברכה!

קבלתי מכתביו מיו"ד וט"ו אלול והקודמים אליהם.. ואף שנהניתי מהלימוד זכות שלו על
כל הבא לידו וכידוע גודל ענין זה בדרז"ל ובפרט בתורת החסידות, הנה עדיין אין הפעולות החסרות
מתמלאות עייז, ואם הלימוד זכות מונע לעורר ולזרז הרי אף שהמלמד זכות שכרו גדול מן השמים
בעד זה אבל יש להתחשב עם ההפסד שיגרום אי הזירוז כו' וידוע תגסם כ"ק מו"ח אדמו"ר זצוקלה"ה
נבגי"מ זי"ע אז דאס איז עיקר ענין מלאך מיכאל ומלאך מט"ט שהם הכותבים זכויותיהם של ישראל,
ואנן פעלא דיממא אנן כפתגם הצ"צ פועלים אויף צו מאכן ליכטיק וצריכים הפעולות בפ"מ, ובכדי ניט
צו נארין זיך, זאל מען נעמען א שטיקל פאפיר און פארשרייבען וואס מען האט געטאן און וואס מען
האט געקאנט אויפטאן...

בברכת כוח"ט לו ולכב"ב שיחיו.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ואלעזר לקח לו אשה מבנות פוטיאל כלומר שאשתו נולדה מיתרו ומיוסף וכו' ע"ש.

רש"י

יתרו הוא מלשון יתרון ותוספות כמו יתרון¹ האור מן החשך, ועיין במה שנרשם בס"ד² בתוספתא דיתרו דס"ח ע"ב. וכן יוסף הוא מלשון תוספות³ ויתרון, יוסף⁴ הי' לי בן אחר שמבחי' אחר יעשה בחי' בן. ע"ד בעלי תשובה.

והיינו:

יתרו שפיטם⁵ עגלים לע"א ואח"כ נתגייר שעלה לסט' דקדושה. שנעשה יתרון האור מן החשך, הוא בחי' בעלי תשובה.

ויוסף שפטפט ביצרו הוא בחי' צדיק דמעיקרא, בחי' יסוד, הנקרא צדיק⁷ יסוד עולם.

ויש מעלה בבעלי תשובה לגבי צדיק. כמא⁸ במקום שבע"ת עומדין כו', ויש מעלה בצדיק⁹ לגבי בע"ת, ועיין במס¹⁰ ברכות דל"ד.

(1) קהלת ב, יג.

(2) ראה לקוטי לוי יצחק, הערות לזהר שמות-דברים עמוד עד.

(3) ראה ילקוט לוי יצחק עה"ת חלק ב' סימן מד. מה. מו.

(4) ויצא ל, כד.

(5) ראה לעיל סי' כב

(6) יוסף בחי' יסוד: ראה זהר חלק א' דף נט, ב "יוסף בגין דנטיר לי' לברית זכה דאקרי צדיק". וראה בתורת לוי יצחק, חידושים וביאורים בש"ס עמוד רנג, וז"ל: "יוסף – יסוד, הי' לו נסיון עם פוטיפר, והנסיון הי' בזנות שהוא באבר היסוד ע"ש. ובהערות לזהר בראשית עמוד רפד: "שיוסף בחי' יסוד מספרו ו' פעמים הוי' כי הוא המדה השישית". וראה בתורת מנחם התועדויות ה'תש"נ ח"ד שיחות ש"פ בלק עמוד 15 ובהערה 21 וז"ל: "שיוסף הוא בחי' יסוד דאצילות, שענינו הוא להביא ולהמשיך בחי' אצילות (האבות) בבי"ע – ראה ביאורי הזהר לאדמו"ר האמצעי נקה"ת תשע"ה ל, ב ואילך. אור התורה ויחי תתקצא, א ואילך. תתשכא, א ואילך. תורת מנחם – ספר המאמרים מלוקט חלק ד' עמוד קז ואילך. ע"ש".

(7) משלי י, כה. ראה ביאורי הזהר לאדמו"ר האמצעי (הוצאת ה'תשע"ה) י, ד וז"ל: הנה בחי' צדיק הוא בחי' יסוד שהוא גוף האור השפע הנשפע מלמעלה למטה, וזהו הנקרא צדיק להיותו ממשיך שפע זאת, כמו הצדקה שהוא ההשפעה, והמשפיע נק' צדיק שמשפיע צדקות... שנק' צדיק באמת ע"י בחי' השפעתו בתמידות כמו משה רעי' מהימנא להשפיע כל התורה לישראל, וכן בכל דור בחי' המשפיע לישראל נק' צדיק וע"ז נאמר וצדיק יסוד עולם ע"ש.

(8) ברכות לד, א. ראה תורת מנחם – ספר המאמרים מלוקט חלק א עמוד ריט.

(9) ראה תורת מנחם – ספר המאמרים מלוקט חלק ב' ע' כח, ובהנסמן שם. חלק ג עמוד רנה. ועוד.

(10) וז"ל: וא"ר חייא בר אבא א"ר יוחנן כל הנביאים כולן לא נתבאו אלא לבעלי תשובה, אבל צדיקים גמורים (ישעי' סד, ג) עין לא ראתה אלקים וזולתו פלאי דר' אבהו מקום שבעלי תשובה עומדין צדיקים

שמות ו, כה – ואלעזר בן אהרן לקח לו מבנות פוטיאל לו לאשה ותלד לו את פנחס אלה ראשי אבות הלוים למשפחותם

נד

אלעזר לקח לו לאשה מבנות פוטיאל, פוטיאל הוא יתרו שפיטם עגלים לע"א (עבודת בע"ת), וכן פוטיאל הוא יוסף שפטפט ביצרו (עבודת צדיק), וביאור ורמזים באותיות שם "אלעזר" ו"פוטיאל", וכן באותיות שם "פנחס"

אמר רבי אלעזר לעולם ידבק אדם בטובים, שהרי משה שנשא בת יתרו יצא ממנו יהונתן, אהרן שנשא בת עמינדב יצא ממנו פנחס, ופנחס לאו מיתרו אתי, והא כתיב ואלעזר בן אהרן לקח לו מבנות פוטיאל לו לאשה, מאי לאו דאתי מיתרו שפיטם עגלים לע"ז, לא, דאתי מיוסף שפטפט ביצרו, והלא שבטים מבזים אותו, ואומרים, ראיתם בן פוטי זה בן שפיטם אבי אמו עגלים לע"ז יהרג נשיא שבט מישראל, אלא אי אבוה דאמיה מיוסף אמה דאמיה מיתרו, אי אבוה דאמיה מיתרו אמה דאמיה מיוסף, דיקא נמי דכתיב מבנות פוטיאל תרתי, שמע מינה.

בבא בתרא קט, ב

יצא ממנו יהונתן. בן בנו של משה:

פנחס. בן בנו של אהרן: ומתמהינן פנחס והלא מיתרו קאתי מבית יתרו, אלמא קרוב היה ליתרו יתרו מיהונתן בן גרשום ואפי' הכי חסיד היה, ואין ללמוד מכאן שידבק אדם בטובים שהרי אלעזר אבי פנחס לקח בת יתרו ויצא ממנה פנחס, ואם אהרן דבק בטובים אלעזר בנו לא דבק בטובים:

מאי לאו. מבנות יתרו כו' כלומר בת יתרו ממש אחת מבנותיו:

מבנות יוסף. כלומר משבט יוסף: שפטפט. מתריס ונלחם כנגד יצרו כאמרי' לקמן בפירקין (ב"ב דף קטו): חוץ מקן אחד שהיה מפטפט כנגדו:

ופרכינן והלא שבטים מבזין אותו כו'. בסנהדרין בפרק אלו הן הנשרפין התחילו שבטים מבזין אותו כו': שפיטם. כדכתיב (בראשית מא) כהן און, כומר:

אלא אי אבוה דאמיה כו'. אלא לעולם לאו מבית יתרו ממש נולד פנחס, שהרי גם מיוסף היה כדדרשינן לקמן פוטיאל שני פיטפוטין משמע, מיוסף שפיטפט ביצרו ומיתרו שפיטם עגלים, והלכך אי אפשר שתהא אמו בת יתרו ממש דמה ענין בת יתרו אצל שבט יוסף, אלא ה"ק

ילקוט לוי יצחק על התורה

לאתבא צדיקייא בתיובתא.

* * *

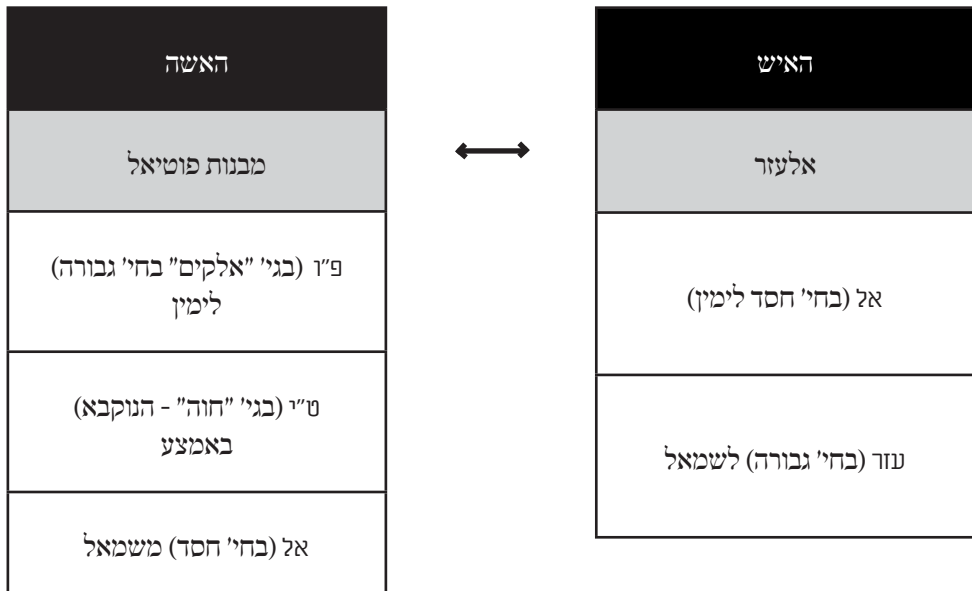
ויש להעיר¹² עוד בס"ד לענין מה שלקח אלעזר מבנות פוטיאל דוקא,

הערות 8.9. לקוטי שיחות חלק יד ע' 322 ואילך. בצל החכמה עמוד 137. ועוד.
(12) מבאר, דבשמות "אלעזר" ובנות "פוטיאל" מרומז דהם שייכים זה לזה ומתחברים ביחד.

הנה אלעזר לקח לו לאשה מבנות יתרו ויוסף יחד, שיהי' בה ב' המעלות דבעל תשובה וצדיקים, ע"ד¹¹

גמורים אינם עומדין שנאמר (ישעי' נז, יט) שלום שלום לרחוק ולקרב, לרחוק ברישא והדר לקרב. ור' יוחנן אמר לך מאי רחוק שהי' רחוק מדבר עבירה מעיקרא ומאי קרוב שהי' קרוב לדבר עבירה ונתרחק ממנו, ע"ש.
(11) ראה זהר ח"ג - פרשת בהעלותך - דף קנג, ב. לקוטי תורה דרושי שמיני עצרת צב, ב. שיר השירים נ, סע"ב. ספר המאמרים - בשעה שהקדימו ה'תער"ב ח"ג עמוד א'שו. א'שמב. ראה הנסמן לעיל

מבלא - ביאור לסימן זה

חור"ה.

ואותיות פ"ו גי' אלקים¹⁵ מכאן, בחי' גבורות. ואותיות א"ל בחי' חסד, כמ"ש¹⁶ חסד אל כו' מכאן, בחי' חסדים. והיינו כמו המטה¹⁷ בחי' מלכות שהיא נתונה בין

דהוי"ה (עצמו) שהוא בחי' גילוי ההעלם דהוי"ה להאיר למטה והוא בחי' דבור העליון ב' מאמרות להיות אם כל חי מאין ליש כידוע, ע"ש כל הביאור.
וראה ילקוט לוי יצחק עה"ת חלק ב' סי' קכח. קנא. קסח.
(15) ראה תניא - שער היחוד והאמונה פרק ו' וז"ל: והנה שם אלקים הוא שם מדת הגבורה והצמצום ולכן הוא גם כן בגימטריא הטבע לפי שמסתיר האור שלמעלה המהוה ומחיה העולם ונראה כאילו העולם עומד ומתנהג בדרך הטבע ושם אלקים זה הוא מגן ונרתק לשם הוי' להעלים האור והחיות הנמשך משם הוי' ומהוה מאין ליש שלא יתגלה לנבראים.
(16) תהלים נב, ג.
(17) המטה בחי' מלכות: ראה אור התורה בשלח ע' שעה ואילך וז"ל:

הנה¹³ פוטיאל:

אותיות ט"י שבאמצע הוא בחי' נוקבא, מספר¹⁴

(13) פוטיאל: מחלק שם "פוטיאל" לשלשה חלקים, אותיות "19" (מימין), אותיות "טי" (באמצע), ואותיות "אל" (לשמאל), דהכל מדויק.
(14) ראה לקמן סי' ס - חודש כסלו (ד) - הערה 8. סידור עם דא"ח קטו, ב וז"ל: כידוע דאדם בגי' מ"ה, והגי' דמ"ה הוא בד' אותיות דשם הוי"ה עם המילוי שלו דוקא, כי גי' דהוי"ה כ"ו, והמילוי שלו יו"ד הא ואו הא הוא גי' י"ט והוא גי' דחור כידוע, ואין מספר מ"ה רק בצירוף המילוי דשם הוי"ה שהוא מספר י"ט בגי' דחור אשת אדם, והוא בחי' המלכות שנק' אם כל חי בחי' כח הפועל בנפעל והוא בחי' אלקים ואדני כידוע דזו"ג הן בחי' אדם וחור כמ"ש בזהר בפי' ויעש ה' לאדם ולאשתו כתנות עור.
וא"כ הרי מובן מכל זה דעיקר בחי' אדם שם מ"ה אינו אלא בחי' הנוק' שלו שהוא בחינת המילוי דשם הוי"ה ואם לאו לא נק' אדם בגי' מ"ה, ולא עוד אלא שהמ"ל יותר עיקר שהרי נעשית בחי' עטרת לבעלה מטעם הנ"ל...
וכן יובן למעלה בבחי' המלכות שהוא בחי' המילוי דשם הוי' בגי' חור כי היא היתה אם כל חי (בבחינת העלם ועיבור תחלה באותיות

ואח"כ מערבית דרומית, הרי שמערב²⁴ מלכות הוא בין צפון לדרום, ועיין [בזהר] בפ' במדבר דק"כ ע"א. וכן בנדר"ד:

ט"י חו"ה, נוקבא כמו המטה,
פ"ו אלקים גבורה קודם לה, הוא כמו צפון, וכמו

צפונית מערבית,
ואחרי' אל חסד הוא כמו דרום, וכמו מערבית דרומית.

פוטיא"ל²⁵ גי' דיין חס"ד. להורות שיש בה גבורות וחסדים,

וכמו"כ בשמו אלעזר נרמז חסדים וגבורות, אל חסד, עזר²⁶ גבורה,

כי עז"ר עם האותיות גי'²⁷ פ"ר מנצפ"ך²⁸, גם ר'²⁹

ארבע מתנות על ארבע קרנות, כיצד עלה בכבש ופנה לסוכה, ובא לקרן דרומית מזרחית, מזרחית צפונית, צפונית מערבית, מערבית דרומית.

24) ראה פרדס ערך מערב. וראה אור התורה פרשת מסעי עמוד א'שצו ואילך ועוד. וראה גם לקוטי לוי יצחק, הערות לזהר בראשית עמוד רסז, ש"מערב" ר"ת "מתה עלי רחל בדרך", שרחל הקטנה – ה' קטנה – בחי' מלכות.

25) פוטיא"ל בגי' 136, וכן דין (64) + חסד (72) = 136.
26) מבאר ומרמז בחמשה אופנים דחיבת ואותיות "עזר" הוא גבורה, והם:

א) בגי' הכללי של תיבת ואותיות עז"ר, שהוא גי' אותיות מנצפ"ך.
ב) בגי' הכללי של תיבת ואותיות עז"ר שהוא בגי' פ"ר.
ג) בגי' בפרטי האותיות, ע"ז (בגי' אדנ"י + יב אותיות המילוי), ואות ר' הוא שם אלקים (גבורה) ברבוע.
ד) עוד בגי' שמות אלקים אדנ"י ורבוע אדנ"י – שמות של גבורה.
ה) עזר בגי' "אני גבורה".

27) עז"ר בגי' 277 + 3 (השלשה אותיות "עזר") = 280, פ"ר.
28) פירושו: מבאר ומרמז דהן מצד הגי' ד"פ"ר, והן מצד הגי' דאותיות "מנצפ"ך" הוא מרמז לגבורה, והוא:

תיבת "פר" מרמז על ענין הגבורות, כמ"ש בלקוטי לוי יצחק, הערות לזהר בראשית עמוד ק: "טבע הגבורות להתפרד זה מזה, כי פירוד הוא מצד הגבורות, כמ"ש במאורי אור מע' פרד ע"ש. מנצפ"ך שהם ה' גבורות מספרם פ"ר, שפירושו פירוד, דהיינו התחלקות ופירוד". ובתורת לוי יצחק, חידושים וביאורים לש"ס עמוד קלא, מציין למ"ש בפרי עץ חיים שער חזרת העמידה סמוך לסוף פ"ז, שפרש הפסוק באיוב (פרק טז, יב) "שָׁלוּ הַיָּיִת וַיִּפְרָגְנִי", ופי' במצודות דוד וז"ל: שלו, [איוב אמר] יושב הייתי בשלוה, ופתאום עשה אותי לפרורים. ע"ש.

מנצפ"ך בגי' 280, כמספר פ"ר, וכידוע דאותיות מנצפ"ך הוא גבורות, ראה מאורי אור מע' מ' וז"ל: מנצפ"ך הם ה' גבורות, ולכן באים בסוף התיבה לתת גבול ומדה, כי כן טבע הגבורות. ע"ש. לקוטי לוי יצחק, הערות לזהר שמות-דברים עמוד שמ וז"ל: כל מדה וגבול הוא מצד הגבורות וכמו ה' אותיות מנצפ"ך הבאים בסוף התיבה שעד פה תבוא ולא יותר. ע"ש.

ובתורת לוי יצחק, חידושים וביאורים בש"ס עמוד רכז, מנצפ"ך בגי'

צפון¹⁸ – גבורה¹⁹ לדרום – חסד, בברכות²⁰ דף ה, נקטו בין צפון לדרום ולא בין דרום לצפון, כי מתחלה הוא שמאלו²¹ תחת לראשי ואח"כ וימינו תחבקני²², וכן בהסימנא²³ דיחודא דמזבח, הוא צפונית מערבית

במאורי אור אות מ"ם סעיף סמך כ' מטה נק' היכל ק"ק דבריאה ושם נעשה הזיווג בלילה מטה נק' המל' כו' עכ"ל, והיינו הביא מפע"ח בכוננת ק"ש שעהמ"ט בענין השכיבנו, ומהסבא דמשפטים ק"ה סע"א ומת"ז תיקון ס"ט דק"ב סע"ב דשכינתא נק' מטה, ובפרדס ערך מטה כ' וז"ל: מטה הוא המלכות ונק' מטה במציאותה למטה במקומה ונקרא כן מפני שעליה היא תשמיש איש ואשתו תפארת ומל' במציאות המתייחד עם בעלה והמטה היא המציאות הנשאר במקומה.

(ואפשר לבאר דבריו כי המל' יש לה ב' בחי', הא' בחי' מל' שבאצילות, הב' כשיורדת להיות עתיק לבריאה כמ"ש [נקלית' שיר השירים ח, ב] בביאור ע"פ שחורה אני ונאווה, וזו הבחי' השנית נק' מטה לגבי בחי' הא' שהיא הנק' אשה, וקרוך הדבר למ"ש המא"א שהמטה הוא היכל הק"ק, ולענד"נ דענין מטה הוא או מלשון למטה דהיינו בתחתית, או מלשון מטה שהוא ענין נטי' מטה כלפי חסד, וכן ענין השכינה הוא שיהי' דירה בתחתונים ולכן נק' מטה שממשיך האור למטה וכן לשון נטי' הוא ג"כ המשכה, וענין היחוד שעל המטה הוא שיומשך הגילוי מלמעלה למטה ר"ל שיהי' גילוי האור למטה כמו למעלה ונק' ג"כ מטה שהוא יחוד גופני ולא יחוד רוחני דנשיקין).

ועליה אמרו רז"ל הנותן מטתו בין צפון לדרום שהם החסד והגבורה שעל ידם הוא הזיווג. ע"ש.

18) צפון – גבורה לדרום – חסד: ראה רש"י [שמות כז, יג. במדבר ב, ג] ד"מזרח" נקרא "קדם" ו"פנים", ומערב נקרא "אחור". ופירושו המפרשים, דהקול של השכינה הי' יוצא מבין הכרובים, וכמו בגשמיות אם עומדים הפנים כנגד מזרח אז מערב הוא אחור, וצד דרום הוא לימין חסד (כמו יד ימין), וצד צפון לשמאל גבורה (כמו יד שמאל), וכן הוא ברוחניות הענינים, שהשכינה – הוא כמו הפנים – מדבר כנגד צד המזרח, ודרום וצפון מהן הצדדים – לימין ולשמאל הם בחי' חסד וגבורה, וצד מערב הוא אחור, מלכות.

וראה ביאורי הזהר לאדמו"ר האמצעי [הוצאת תשע"ה] קעו, ובאילך. תורת חיים בראשית מב, ב ואילך. אור התורה כי תשא (שמות כרך ו) ע' תתקט. ספר הערכים – חב"ד, מערכת אותיות אל"ף-אטב"ח עמוד ו. כרך ד עמוד שפג. תקמט. ילקוט לוי יצחק עה"ת חלק ג סימן קעב. חלק א סימן רא הערה 21.

19) וכמ"ש (ירמ' א, יד) "מצפון תפתח הרעה". וראה לקוטי לוי יצחק, הערות לזהר בראשית ע' רסח: "צפון" בגי' "בדרך", וכל הדרכים בחזקת סכנה – בחי' גבורה. וראה גם זהר ח"א דף כט, ב. תורת חיים פרשת תרומה עמוד שז, ג ואילך. מאמרי אדמו"ר האמצעי דברים ח"ד עמוד א'תמא. ויקרא ח"ב עמוד תצח, ושי"נ. תהלים יהל אור עמוד רסא.

20) ברכות ה, ב. הנותן מטתו בין צפון לדרום זוכה לבנים זכרים. ע"ש.

בענין "מטה", ראה גם לקוטי לוי יצחק, הערות לזהר שמות-דברים ע' קסב וז"ל: גוף היחוד על המטה וכו', שהמטה היא בין צפון לדרום, בין דוקא דהיינו באמצע וכו' קו האמצעי ע"ש.

21) שיר השירים ב, ו. לקמן סי' פט.

22) שמאלו בחי' גבורה וימין בחי' חסד, ראה הערה 38.

23) זבחים פרק ה' משנה ג': חטאת הצבור והיחיד

אלקים ברבוע, ע"ז אדנ"י³⁰ עם י"ב אותיותיו במלואו. וכמ"ש במאורי אורי³¹ מע' עוזר ביאיר נתיב שם. גם י"ל³² גי' אלקים אדנ"י ורבוע אדנ"י. גי' ³³אני גבורה³⁴. אך, באלעזר³⁵ שהוא דכורא שעיקרו הוא חסדים, מתחלה הוא אל חסד ואח"כ עזר גבורה. ובבנות פוטיאל נוקבן שהם³⁶ גבורות בעיקר, מתחלה הוא פ"ו אלקים גבורות ואח"כ אל חסדים,

(29 פירושו: אלקים ברבוע הוא: א (1) + א"ל (31) + אל"ה (36) + אלקי (46) + אלקים (86) = 200, "ר".
(30 ע"ז (בגי' 77), וכן אדנ"י (65) + יב [האותיות אדנ"י במלוי: אל"ף דל"ת נו"ן יו"ד, הוא 12 אותיות] = 77, ע"ז.
(31 ראה מאורי אור אות עיי"ן סעיף לב.
(32 פירושו: אלקים (בגי' 86) + אדנ"י (65) + אדנ"י ברבוע (126) [היינו: א' (1) + א"ד (5) + אד"נ (55) + אדנ"י (65) = 126].
סך הכל, 86 + 65 + 126 = 277, כמספר עז"ר.
(33 פירושו: אני (בגי' 61) + גבורה (216) = 277, עז"ר.
(34 רמז להפסוק (משלי ח, יד) "אני בינה לי גבורה".
(35 אך באלעזר וכו': מבאר, בדנוסף דבשמות "פוטיאל" ו"אלעזר" מרמזו חסד וגבורה, הנה גם סדר הרמז מדוייק, דבשם "פוטיאל" מתחיל ל"ימין" התיבה "פ"ו בגי' "אלקים" גבורה, ומסיים ל"שמאל" התיבה בחסד שם "אל", ובשם "אלעזר" הוא בהיפך, דמתחיל ל"ימין" בחסד שם "אל", ומסיים ל"שמאל" התיבה "עזר" שהוא בגבורה, (וכנ"ל הד' אופנים ד"עזר" מרמז לגבורה).
ומבאר דגם פרט זה מדוייק.
(36 נוקבן שהם גבורות בעיקר: ראה הביאור בילקוט לוי יצחק עה"ת חלק ג סי' צד הערה 21.

ודכורא ונוקבא כשהם עומדין זה לנגד זה, (הן אחר באחר והן פנים בפנים). מה שבדכורא הוא³⁷ ימין בנוקבא הוא שמאל, ומה שבדכורא הוא שמאל בנוקבא הוא ימין.

זהו שאלעזר לקח לו לאשה מבנות פוטיאל. כי הם שייכים זה לזה שבשמות שניהם נרמזו חסדים וגבורות יחד. ומתחברים יחד, ע"ד כמו ביראה ואהבה שהם בחי' נוקבא³⁸ ודכר, מתחברים יחד, דהיינו אהבה יראה אלעזר כמז"כ הוא בפוטיאל פוטי אל.

ובבנות³⁹ פוטיאל הוא מיתרו ומיוסף, שבשניהם כתיב בנות, ולכהן⁴⁰ מדין שבע בנות. בנות⁴¹ צעדה עלי שור, אלעזר⁴² ב"ן אהר"ן גי' יתר"ו.

לקוטי לוי יצחק, הערות זוהר שמות-דברים עמוד תטז

(37 ימין בחי' חסדים: ראה הקדמת הזהר - פתח אליהו (יז, ב) "חסד דרועא ימינא". תניא - שער היחוד והאמונה פרק י. וכן אגה"ק ס"י (קיד, ב). אור התורה כי תשא עמוד א'תסב ואילך. שיר השירים עמוד תנ-א. ועוד.
(38 ראה אור התורה שם. ברכה ע' א'תתנט ואילך. עקב תקעו ואילך. שיר השירים תלה ואילך. ועוד.
(39 מרמז עוד הקשר בין אלעזר ופוטיאל, דפוטיאל הוא מ"בנות" יתרו ויוסף, ואלעזר ב"ג'מטריא" יתרו וכו'.
(40 שמות ב, טז.
(41 ויחי מט, כב.
(42 אלעזר (בגי' 308) + ב"ן (52) + אהר"ן (256) = 616, וכן יתרו בגי' 616.

המשך ביאור למס' כתובות ליום שיש' עמ' א

כק"ן, כיון שהם עתידים ללכות לגמרי, ודינם כ'ק"ן השייכת לאשה, והרי זה כמעט של נכסי מלוג שאין להם פירות, וקונים בהם קרקע והבעל אוכל את פירותיה.
מסיימת הגמרא ומבארת את דעת האומרים שדברים אלו הם קרן: כָּלֵלָא דְּמִילָתָא - כללו של דבר, נָעוּז מְחִילָף - דבר שאחר שמסיימים לאכול את פירותיו, באים פירות אחרים תחתם, כגון אילן וכדומה, דינו כפִּירָא, והבעל זוכה בו. אֵין נָעוּז מְחִילָף - דבר שאחר שהוא כלה אין פירות אחרים באים תחתיו, כגון אילנות אלו שנכרתים לגמרי או דגים שניצודים לגמרי, דינו ככִּרְנָא, שהכל שייך לאשה, ולכן מוכרים אותו וקונים בדמיו קרקע והבעל אוכל פירות.

* * *

הגמרא דנה בשאלה אלו פירות מנכסי מלוג שייכים לבעל ואלו לאשה: אָמַר רַבִּי יוֹרְאָה, אָמַר רַבִּי אוֹשְׁעִיָא, אָמַר רַבִּי יִנְאִי, וְאָמַר לָהּ [ויש אומרים שלא אמר זאת רבי זירא אלא] אָמַר רַבִּי אֲבָא, אָמַר רַבִּי אוֹשְׁעִיָא, אָמַר רַבִּי יִנְאִי, הַגּוֹנֵב

1 רוצה לקנות בָּתִּי - בתים כדי להשכיר, שבשני הדברים יש ריוח
2 ממון, הדין הוא שקונים אֶרְעָא, כיון ששכרה מרובה והיא
3 מתקיימת יותר, שאינה מתכלה כמו בתים. וכן אם אחד מהם רוצה
4 לקנות בָּתִּי להשכיר, והאחר רוצה לקנות דִּיקְלָי - דקלים, קונים
5 בָּתִּי, לפי ששכרם מרובה מהדקלים, העשויים להתייבש. אחד
6 מהם רוצה לקנות דִּיקְלָי, והאחר רוצה אֵילָנִי - אילנות אחרים,
7 קונים דִּיקְלָי, לפי שפירותיהם מרובים משל שאר אילנות. רצה
8 האחד לקנות אֵילָנִי, והאחר רוצה גּוֹפְנִי - גפנים, קונים אֵילָנִי, לפי
9 שהגפנים ממדירים להזקין.
10 הגמרא דנה עתה על דברים מסוימים שברשות האשה, האם
11 הבעל אוכל את פירותיהם: אם נפלו לה בירושה אָבָא וְדָתָא -
12 יער של אילנות עוזרדין, שאין להם פרי חשוב, אלא קוצצים את
13 העצים עצמם לקורות או להסקה, וכן אם ירשה פִּירָא דְּבָנוּי -
14 חפירה של דגים, והנידון הוא האם עצי היער או דגים אלו
15 נחשבים כפירות של נכסי מלוג ושייכים לבעל או לא, אָמַר לָהּ,
16 פִּירָא - יש אומרים שהעצים והדגים נחשבים כפירות והבעל זוכה
17 בהם, כיון שהקרקע של היער והחפירה של הדגים נחשבים כ'ק"ן
18 של האשה. וְאָמַר לָהּ, כִּרְנָא - ויש אומרים שהאילנות והדגים הם

לא חשיב עשה כמ"ש התוס'. א"נ דאי אית' ל"ת הכא היכי קאמר רחמנא שובו שובו לבטל הל"ת בקום עשה, והלא נהפוך הוא דכל כי האי גוונא מלמדן אותה שתאמר לא חפצתי שלא לבטל הל"ת, אלא ע"כ ליכא הכא ל"ת כלל כי אל אלקים ה' וכדרך שכתבנו בשם הב' המאורות הגדולים ז"ל.

ועד"ז ה' אפשר לפרש עוד טעם פלוגתא זו דפליגי בפלוגתא דאביי ורבא בריש פ"ק דתמורה בכל מלתא דאמר רחמנא לא תעביד, דלאביי אי עביד מהני ולרבא לא מהני ובעי התם תלמודא והשתא דשניין כל הני שנויי במאי פליגי וכו', ומקשו התוס' ז"ל וא"ת נימא דפליגי באדם שנשבע שלא לגרש את אשתו ואח"כ עבר וגירשה דלאביי מהני ולרבא לא"מ גיטא כיון דעבר אמירא דרחמנא, ותיריך דכיון שאין האיסור כמו לא יוכל לשלחה כל ימיו אלא מעצמו ומרצונו בדה ענין איסור שבועה זו בכה"ג לא אמר רבא לא מהניא, ויש חולקין בסברא זו כמבואר בתשובות הר"ג פמ"א ס"י ס"ח שהמרדכי חלוק ע"ז ועיין בתשובות הראנ"ח ח"א סס"י מ"ב.

ומעתה מקום יש לומר דדעת הספרי דקאמר וכי גרושין אתם לי ושלל ענין גרושין מכל וכל הוא מפני שהוא תפס כמאן דאמר כל מלתא דאמר רחמנא לא תעביד אי עביד לא מהני, א"כ הקב"ה שנשבע להקים את ישראל לו לעם ושלא להמירן [כמ"ש בפרק הנזקין (גיטין נז):] בפ' את ה' האמרת היום וכו' וה' האמירך, שנשבע הקב"ה שאין מעביר אותם באומה אחרת וכו' [לא מהני גיטא. אמנם תלמוד דידן דסבר דגט כריתות הוה אלא דעשה דתשובה אלים ס"ל כי כל כה"ג דהוא יתברך בדה איסור זה להשבע שלא לגרש אי עביד מהני והוי גיטא אלא דע"י כחה של עשה דתשובה הם שבים לאישם הראשון ודוחים ל"ת.

ויש לצרף לזה טעם המקרא בסדר ואתחנן בצר לך וכו' עד ושבתי עד ה' אלקיך ושמעתי בקולו כי אל רחום ה' אלקיך לא ירפך ולא ישחיתך ולא ישכח את ברית אבותיך אשר נשבע להם, שהכוונה לומר על ענין עשה דתשובה דאיכא ל"ת דלא ישוב ונותן טעם כי אל רחום ה' אלקיך ע"ד שאמרו בספרי כלום הכתבתי אלא איש אל אנכי ולא איש, ולפי שיקשה ע"ז דבלאו האי טעמא דאל אנכי נמי אין כאן דין גרושין דכל מלתא דאמר רחמנא לא תעביד לא מהני, לז"א כי אין זה באיסור לא יוכל לשלחה, אבל מה שלא ירפך ולא ישחיתך הוא מטעם ולא ישכח את ברית אבותיך אשר נשבע להם, כי מעצמו ומרצונו בדה ענין איסור שבועה זו ובכה"ג לא אמרינן לא מהני. שארית יעקב פ' האזינו

ל, ב-ג – ושבתי עד ה' אלקיך ושמעתי בקולו ככל אשר אנכי מצוך היום אתה ובניך בכל לבבך ובכל נפשך ושב ה' אלקיך את שבותך ורחמך ושב וקבצך מכל העמים אשר הפיצך ה' אלקיך שמה

א. בפ' יה"כ (יומא פו.) אר"י גדולה תשובה שדוחה ל"ת שבתורה שנאמר (ירמ' ג, א) הן ישלח איש את אשתו והלכה מאתו והיתה לאיש אחר וגו' ושובו אלי נאום ה'.

ואני שמעתי מפי קדוש הרב המובהק כמוה"ר חיים אלגאזי"י זצוק"ל הוא ה' אומר בטעם אומרים גדולה תשובה שדוחה ל"ת שבתורה ומאי ריבנותא [דתשובה, והלא מדה היא בתורה אתי עשה ודחי לא תעשה], כלפי הא דאמרו בפרק אלו נעדרות (כתובות מ.) וניתי עשה דלו תהי' לאשה ולדחי ל"ת דלא יבא ממזר, ומשני התם היכא אמרינן ניתי עשה ולדחי ל"ת כגון מילה בצרעת דלא אפשר דלא לקיומי לעשה, אבל הכא אי אמרה לא בעינא מי אית' לעשה כלל, וכתבו רבותינו בעלי התוס' ז"ל דכיון דאי אמרה לא בעינא לית' לעשה אפילו כי אמרה בעינא ל' לא חשיב עשה דלא דמי למילה ע"ש.

והיינו רבותא דתשובה, דאע"ג דעשה דושבת הוא ברצונו יתברך כי ברצונו לקבלנו וברצונו שלא לקבלנו ה' מן הדין שלא יהא הך עשה דוחה ל"ת דלאמר הן ישלח איש וכו' דלא דמי למילה בצרעת אם לא כי גדולה תשובה.

והרב המופלא כמוה"ר ח' אבולעפאי זצוק"ל ה' מפרשה ע"ד הנז' עמ"ש רש"י אי אמרה לא בעי' מי אית' לעשה כלל, והשתא נמי מלמדן אותה לומר איני רוצה לבטל הל"ת ע"כ, והיינו אומרים גדולה תשובה שדוחה ל"ת שבתורה דבעלמא מלמדים אותה שתאמר איני רוצה שלא לבטל הל"ת והכא הוא עצמו אומר לישראל שובו אלי לבטל הל"ת יען כי גדולה כחה של תשובה.

ועוד לאלוה מילין בזה בהעיר דהנה מתלמוד דידן מפורש יוצא דאיכא ל"ת בהן ישלח איש וגדולה תשובה שדוחה ל"ת שבתורה, ואילו בספרי אמרו ז"ל עתידה כנסת ישראל לומר לפני הקב"ה רבש"ע כבר הכתבת בתורה לאמר הן ישלח איש את אשתו וכו', א"ל כלום הכתבתי אלא איש הלא אל אנכי ולא איש וכי גרושים אתם לי כה אמר ה' איזה ספר כריתות אמכם ע"כ נראה דס"ל דליכא ל"ת כלל, וכאן הבן שואל במאי קמפלגי תלמוד דידן והספרי.

ויתכן דהספרי ס"ל דעל כרחק לומר דהכא ליכא ל"ת דאם אית' היכי אתי עשה דושב' ודחי ל"ת והא אם אמר קב"ה לא בעינא מי אית' לעשה כלל, ואפי' כי אמר בעינא

♦ יום ראשון כ"ב אלול ♦

ט אתון קימין יומא דין פלכון קדם יי
אלהכון רישכון שבטיכון סביכון
וסריכון כל אנש ישראל:

כט (ט) אתם נצבים היום כלכם לפני יהוה
אלהיכם ראשיכם שבטיכם וקניכם ושטריכם כל
איש ישראל:

ושטריכם • החשוב חשוב קודם, ואחר-כך "כל איש
ישראל".

כט"א • אתם נצבים • מלמד שפנסם משה לפני
הקדוש-ברוך-הוא ביום מותו להכניסם בבְּרִית.
ראשיכם שבטיכם • ראשיכם לשבטיכם. וקניכם

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות כרך 2 עמ' 219)

משפיע ממעלתו לשאר האברים, כך שהראש והרגל זקוקים
זה לזה ומשלימים זה את זה. ג. מצד נקודת הנהגות, שהיא
בשנה ממש אצל כל יהודי, אין התחלקות כלל של ראש
ורגל; כלם הם כמו נקודה אחת ממש.

ראשיכם . . שואב מימיו (כט, ט"ו) פונת משה בבְּרִית
זו הוא להכניסם בערבנות (אור החיים) באחדותם של
ישראל, שכלם ערבים ומערבים זה בזה, ישנם שלשה
אופנים. א. השלמות של כלל ישראל היא פאָשר יש בו
גם ראש (ראשיכם) וגם רגל (שואב מימיו). ב. כל אבר

י טפלכון נשיכון וגיוןך די בגו משריתך
מלקט אעיד עד מלי מייך:

(י) טַפְּכֶם נְשִׁיכֶם וגו' אשר בקרב מחניך מחטב
עציד עד שואב מימיו:

וזהו האמור בגבעונים: (יהושע ט) "ויעשו גם הָמָּה
בערמה", ונתנם משה חוטבי עצים ושואבי מים.

כט"ב • מחטב עציד • מלמד שבאו פנענים
להתגזר בימי משה, כדרך שבאו גבעונים בימי יהושע,

~ נקודות משיחות קודש ~ (עלפי לקוטי שיחות כרך יד עמוד 117 – מתוך 'לקראת שבת')

"לחטב את ה"עצות"

ידוע פתגם רבנו תנן (הובא בקובץ "היום יום" עמוד פט), ד' עצידך"
הוא מלשון עצה, ומלמדנו הכתוב שצריך "לחטב" ולהסיח
את ה"עצות" – "רבות מחשבות בלב איש"; ו"מימיו" רומז

מחטב עציד עד שואב מימיו:

מלמד שבאו פנענים להתגזר בימי משה כו' ונתנם משה
חוטבי עצים ושואבי מים (כט, י ובפירושו רש"י)

רמב"ן על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

מים אשר להם מערב רב. והביא שם
הטף, להביאם בבְּרִית, כי אפלו עם
הדורות העתידיים יכרת בְּרִית, או כְּדִי
לזכותם כטעם שאמרו בהקדלה (חגיגה
א):

ורבותינו אמרו (בבמות עט.) שבאו קצת
פנענים בימי משה כדרך
שבאו בימי יהושע, ונתנם חוטבי עצים
ושואבי מים לעדה ולמשכן ה', ואין
הפונה לומר שרמו אותו, אכל באו
אליו להשלים עמו, כי כן המשפט
פאָשר בארנו (לעיל כ יא). וכך מצאתי
במדרש תנחומא (נצבים ב), ללמדך שבאו
אצל משה ולא קבלם. כלומר שלא
יכלו לרמותו ולכרת להם בְּרִית, אכל
עשאם מיד חוטבי עצים ושואבי
מים: תורה י

עוד הנביא, על דעת רבי אברהם:
ועל דעתי הכתוב יכלל ויפרט, והכלל
ראשיכם וכל שבטיכם, וחזר ופרט
וקניכם ושטריכם שהם ראשיכם, כי
זקן ונשוא פנים הוא הראש, וכן אמר
(והלן לא כח) הקהילו אלי את כל וקני
שבטיכם ושטריכם, כי כל איש אשר
לו שְׂרָרָה ומנוי על הצבור קרא ראש,
נאמר בנשיאם (במדבר א טו) "ראשי אלפי
ישראל" כי הם במעלה הגדולה לכל
אלפי ישראל, ונאמר במרגלים (שם יג
א) "ראשי בני ישראל המה", שהם
ראשים בבני ישראל לא ראשים לכל
בני ישראל, וכלם בכלל ראשיכם:
וחזר ואמר כל איש ישראל שהם
שבטיכם. והזכיר עוד הטף
והנשים והגרים וחוטבי עצים ושואבי

(ט) טעם אתם נצבים היום כלכם
לפני ה' אלהיכם. שאתם
עומדים ומזמנים לפני השם כְּדִי לעמוד
בבְּרִיתו, כי לקבל התורה בבאורה
נאספו אליו. או שהיו עומדים לפני
הארון. והבְּרִית, היא השבועה והאלה
אשר יזכיר לעברך בבְּרִית ה' אלהיך
ובאלתו:
ויתכן שפרת עוד עמם בְּרִית בבְּרִית
הראשונה אשר כרת אתם בהר
סיני (שמות כד ה"ח), שהקריב עליהם עולה
ולקח חצי הדם לזרק על המזבח וחצי
הדם זרק על העם, אכל לא הוצרך
להזכיר זה. ועל דרך האמת, כבר
הודעתיו הבְּרִית הזאת:
ומעם ראשיכם שבטיכם. ראשיכם
ראשי שבטיכם, כמו והנבואה

ושתייה וכל עניני הגוף, מי יאמר שגם אז צריך לעקר את התאוות מלבד ולהסיח את ה"רבות מחשבות בלב איש", דלכאורה עניני הרשות נתונים לדעתו ותענוגו של האדם? ועל כך מלמדנו רש"י, "ש"באו כנענים" – "כנען" מלשון סוחר (הושע יב, ח ועוד), ובכל זאת "נתנם משה חוטבי עצים ושואבי מים", שגם בשעה שהוא "כנעני" ועוסק ב"מסחר" ובעניני הרשות שלו, צריך "לחטב" מדעתו את ה"רבות מחשבות", ו"לשאב" ולהוציא את התאוות מלבד.

על ה"מים המצמיחים כל מיני תענוג" (תניא פרק א), ועל האדם להיות "שואב מימיו" – "לשאב" מתוכו ולבטל את התאוות לעניני גשמיית. ויש לומר שרש"י בפרושו כאן מרמז פרט נוסף בהוראה זו. דשואב תאמר: תניח בשעה שעוסק האדם בתורה ובתפלה, אז ודאי שצריך להכניס ראשו ורבו בעניני הקדשה שעוסק בהם, ופשיטא שאסור שיתערבו חסד ושלום מחשבות אחרות ותאוות הגוף; אבל בשעה שעוסק בעניני "מסחר", שבכלל זה אכילה

(יא) **לְעִבְרְךָ בְּבְרִית יְהוָה אֱלֹהֶיךָ וּבְאַלְתֵּיךָ אֲשֶׁר יְהוָה אֱלֹהֶיךָ כָּרַת עִמָּךְ הַיּוֹם:**

כ"י • **לְעִבְרְךָ** • להיותך עובר בבְּרִית. ולא יתכן לפרשו כמו 'להעבירך', אלא כמו (לעיל ד) 'לעשותתם אותם'. **לְעִבְרְךָ בְּבְרִית** • דרך העברה. כך היו כורתי

בריתות עושים מחצה מכאן ומחצה מכאן, ועוברים בנתיבים, כמו שנאמר: (ירמיה לד) "העגל אשר כרתו לשנים, ויעברו בין בתריו".

♦ יום שני כ"ג אלול ♦

(יב) **לִמְעַן הָקִים־אֶתֶּךָ הַיּוֹם, לֹא לָעַם וְהוּא יְהִי־לְךָ לְאֵלֹהִים כְּאֲשֶׁר דִּבַּרְתָּ וּכְאֲשֶׁר נִשְׁבַּע לְאַבְרָהָם לְאַבְרָהָם לִיצְחָק וְלִיִּצְחָק:**

היום", הרבה הכעסותם למקום ולא עשה אתכם פליה, והרי אתם קמים לפניו. **היום** • (סנהדרין ק"ב ב) פיום הנה שהוא קים והוא מאפיל ומאיר, כך האיר לכם וכך עתיד להאיר לכם, והקללות והיסורים מקימין אתכם ומציבין אתכם לפניו. ואף הפרשה שלמעלה מזו, פיוסין הם: "אתם ראיתם את כל אשר וגו'". דבר אחר: "אתם נצבים", לפי שהיו ישראל יוצאין מפרנס לפרנס, ממשה ליהושע, לפיכך עשה אותם מצבה כדי לזרזם, וכן עשה יהושע, וכן שמואל: (שמואל א יב) "התציבו ואשפטה אתכם", כשיצאו מידו ונכנסו לידו של שואול.

כ"י • **לִמְעַן הָקִים־אֶתֶּךָ הַיּוֹם לֹא לָעַם** • כל-כך הוא נכנס לטרח למען קים אותך לפניו לעם. והוא יהיה לך לאלהים • לפי שדבר לך ונשבע לאבותיך שלא להחליף את זרעם באמה אחרת, לךך הוא אוסר אתכם בשבועות הללו שלא תקניטוהו, אחר שהוא אינו יכול להבדל מכם. עד כאן פרשתי לפי פשוטו של פרשה. ומדרש אגדה: (תנחומא) למה נסמכה פרשת "אתם נצבים" לקללות? לפי ששמעו ישראל מאה קללות חסר שנים, חרץ מתשע וארבעים שביתות כהנים, הוריקו פניהם, ואמרו: מי יוכל לעמד באלו? התחיל משה לפיסם: "אתם נצבים

(יג) **וְלֹא אֶתְכֶם לְבִדְכֶם אֲנֹכִי כָרַת אֶת־הַבְּרִית הַזֹּאת וְאֶת־הָאֱלֹהִים הַזֹּאת:**

(יד) **כִּי אֶת־אֲשֶׁר יִשְׁנֹו פֹה עִמָּנוּ הַיּוֹם לִפְנֵי יְהוָה אֱלֹהֵינוּ וְאֵת אֲשֶׁר אֵינָנו פֹּה עִמָּנוּ הַיּוֹם:**

כ"י • ואת אשר איננו פה • ואף עם דורות העתידים להיות.

♦ יום שלישי כ"ד אלול ♦

טו אָרִי אַתּוֹן יִדְעַתּוֹן יֵת דִּיתְכִנָּא בְּאַרְעָא
דְּמַצְרַיִם וְיֵת דִּי עֲבָרְנָא בְּגוּ עַמְמֵינָא דִּי
עֲבָרְתּוֹן:

(טו) כִּי־אַתֶּם יִדְעַתֶּם אֶת אֲשֶׁר־יִשְׁבְּנוּ בָאָרֶץ מִצְרַיִם
וְאֵת אֲשֶׁר־עֲבַרְנוּ בְּקֶרֶב הַגּוֹיִם אֲשֶׁר עֲבַרְתֶּם:

נ"ו כִּי־אַתֶּם יִדְעַתֶּם וְגו' • לִפִּי שְׂרָאִיתֶם הָאוּמוֹת, וְשָׂמָּה הָשִׂיא לֵב אֶחָד מִכֶּם אוֹתוֹ לִלְכַת אַחֲרֵיהֶם.

טז וְחִזְתּוֹן יֵת שְׁקוּצִיָּהוֹן וְיֵת טַעוֹתְהוֹן אַעָא
וְאִכְנָא בְּסַפָּא וְדִהְבָּא דִּי עֲמָהוֹן:

(טז) וְתִרְאוּ אֶת־שְׁקוּצֵיהֶם וְאֵת גִּלְלֵיהֶם עֵץ וְאֶבֶן
כֶּסֶף וְזָהָב אֲשֶׁר עִמָּהֶם:

לִפִּי שְׂאִין ה' עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים יִרְאִים שָׂמָּה יִגְנוּבוּ, אֲכַל
שֶׁל כֶּסֶף וְזָהָב – "עִמָּהֶם", בְּחֻדְרֵי מִשְׁכֵּיתָם הֵם, לִפִּי
שָׂהֶם יִרְאִים שָׂמָּה יִגְנוּבוּ.

נ"ז וְתִרְאוּ אֶת־שְׁקוּצֵיהֶם • עַל שֵׁם שָׂהֶם מְאוּסִים
בְּשִׁקְצֵי־ם. גִּלְלֵיהֶם • שְׂמִסְרָחִים וּמְאוּסִין בְּגִלְלָהּ. עֵץ
וְאֶבֶן • אוֹתָן שֶׁל עֲצִים וְשֶׁל אֲבָנִים רְאִיתֶם בְּגִלְוֵי

יז דִּילְמָא אֵית בְּכוֹן גְּבַר אוֹ אֶתְמָא אוֹ יִרְעִית
אוֹ שְׂבָטָא דִּי בְּלָהּ פְּגִי יוֹמָא דִּין מִדְּחִלְתָּא
דִּי אֱלֹהֵנָא לְמַהֵךְ לְמַפְלַח יֵת טַעוֹת עַמְמֵינָא
הָאֲנִין דִּילְמָא אֵית בְּכוֹן גְּבַר מְהִירֵהר חֲטָאִין
אוֹ יָדוֹן:

(יז) פְּנִי־יֵשׁ בְּכֶם אִישׁ אוֹ־אִשָּׁה אוֹ מִשְׁפָּחָה אוֹ־יִשְׁבֵּט
אֲשֶׁר לָבְבוּ פָנָה הַיּוֹם מֵעַם יְהוָה אֱלֹהֵינוּ לִלְכַת
לְעֹבֵד אֶת־אֱלֹהֵי הַגּוֹיִם הָהֵם פְּנִי־יֵשׁ בְּכֶם שְׂרָשׁ
פָּרָה רֹאשׁ וְלַעֲנָה:

ר"א שְׂרָשׁ וְלַעֲנָה • שְׂרָשׁ מְגַדֵּל עֹשֵׁב מִרְגֵּי שְׂהֶם
מְרִים, כְּלוּמַר: מִפְּרָה וּמִרְכָּה רִשָּׁע בְּקִרְבְּכֶם.

נ"ח פְּנִי־יֵשׁ בְּכֶם וְגו' • לִפִּיקְךָ אֲנִי צָרִיק
לְהַשְׁבִּיעֲכֶם. פְּנִי־יֵשׁ בְּכֶם • שָׂמָּה יֵשׁ בְּכֶם. אֲשֶׁר
לָבְבוּ פָנָה הַיּוֹם • מְלַקְבֵּל עָלָיו הַבְּרִית. שְׂרָשׁ פָּרָה

יח וְיִהִי בְּמִשְׁמַעָּה יֵת פִּתְגָּמִי מוֹמְתָא הָדָא
וְיִחַשְׁבּ בְּלָבָה לְמִימַר שְׁלָמָא יְהִי לִי אֲרִי
בְּהִירָהוּר לְבִי אֲנָא אֲזִיל בְּדִיל לְאוֹסְפָא לָהּ
(לָהּ) חֲטָאִי שְׁלוּתָא עַל יְדִנְוִתָא:

(יח) וְהָיָה בְּשִׁמְעוֹ אֶת־דִּבְרֵי הָאֱלֹהָ הַזֹּאת וְהִתְפַּרֵּךְ
בְּלָבְבוֹ לֵאמֹר שְׁלוֹם יְהִי־לִי כִּי בְּשִׁרְרוֹת לְבִי אֵלֶךְ
לְמַעַן סָפוֹת הָרֹוּה אֶת־הַצִּמְמָה:

רמב"ן על התורה – מהדורת בלוס, אברמוביץ

בְּאֱלֹהֵי הַדּוֹרוֹת הַבָּאִים, שֶׁהִשְׁרֵשׁ אֲשֶׁר
מִמֶּנּוּ יִצְמַחוּ הוּא לְפָנָיו הַיּוֹם, וְהוּא בָּא
בְּבְרִית וּבְאֱלֹהֵי הַזֹּאת:
וְאָמַר פָּרָה רֹאשׁ, לְרִמּוֹ כִּי מִשְׁרָשׁ
מִתּוֹק לֹא יֵצֵא מִרְ, וְכָל אֲשֶׁר
לָבְבוּ שְׁלֵם עִם הַשֵּׁם הַנִּכְבָּד וְלֹא הִרְהוּר
כִּלְכַל בְּעִבּוּדָה וְרָה לֹא יוֹלִיד מוֹדָה בָּהּ.
וְאֵל תִּקְשָׁה עָלֶי בְּזֶה מִן הַכְּתוּב (יחזקאל
י"ח) וְהוֹלִיד בֶּן פְּרִיץ, כִּי אֶמֶת הַדִּבְרֵי,
וְסוּד גְּדוֹל, לֹא אוֹכַל לְפָרֵשׁ בּוֹ:
וְרֹאשׁ וְלַעֲנָה, עֹשֵׁבִים מְרִים אוֹ
מִמִּיתִים וְשָׂמָּה כֶּן בְּלִשׁוֹן
הַקֶּדֶשׁ. אוֹ הֵם כְּנוּיִים, יִקְרָאוּ הָאֲחָד
"רֹאשׁ" שֶׁהוּא רֹאשׁ הַמְרוֹרִים מִרְ
מִכָּלָם, וְהַשֵּׁנִי יִקְרָאוּ "לַעֲנָה" מֵעֵינִין
לַעֲנַת מִפְּנֵי (שְׂמוּת ג'), כִּי הָאוֹכַל אוֹתוֹ
נִגְשׁ וְנִעְנָה לַעֲנוֹת נִפְשׁוֹ יִאֲכַלְנוּ: תוֹרַה יח

בְּעֵינֵי עֲבֻדָה וְרָה (לע"ז י"ח). וְהוֹכִיר
יְחִידִים וּמִשְׁפָּחָה וְשִׁבְטָא שְׂהוּא עִם רַב,
וְלֹא אָמַר עַל כָּלָם, דֶּרֶךְ כְּבוֹד. אוֹ שְׁלֹא
יִתְכַּן שִׁיחָה לֵב כָּלָם פּוֹנֶה הַיּוֹם
לַעֲבֻדָה וְרָה, כִּי לֹא הָיוּ בָּאִים בְּבְרִית
הַשֵּׁם וּבְאֱלֹתוֹ כִּי מִי יִכְרִיחֵם, אֲכַל
מִשְׁפָּחָה אוֹ שִׁבְטָא בְּבְרִית מִפְּנֵי
פְּחַד הָרֹוּב:
וְאָמַר פֶּן יֵשׁ בְּכֶם, אֲשֶׁר לָבְבוּ פָנָה
הַיּוֹם, עַל הַנִּפְתָּה כְּכֹר לַעֲבֻדָה
וְרָה וְהוּא בְּלָבוּ מִזְמִין בָּהּ הַיּוֹם הַזֶּה.
או, פֶּן יֵשׁ בְּכֶם שְׂרָשׁ רַע, שִׁיפְרַח
וְיִשְׁגָּה וּבִימִים הַבָּאִים יוֹצִיא פְּרָחִים
רָעִים וְיִצְמִיחַ מְרוֹרוֹת, וְזֶה עַל אֲשֶׁר
אֵינְנוּ פֹה עִמָּנוּ הַיּוֹם, כִּי הָאֵב שְׂרָשׁ
וְהֵבֶן נִצֵּר מִשְׁרָשָׁיו יִפְרָה. וְהוֹכִיר
הַשְׁרָשׁ, לוֹמַר כִּי הוּא יָכוֹל לְהִבְיֵא

(טו) כִּי אַתֶּם יִדְעַתֶּם וְגו', וְתִרְאוּ
אֶת שְׁקוּצֵיהֶם. לִפִּי שְׂרָאִיתֶם
אֶת הָאוּמוֹת עוֹבְדֵי עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים,
וְשָׂמָּה הָשִׂיא לֵב אֶחָד מִכֶּם לִלְכַת
אַחֲרֵיהֶם: תוֹרַה טו
(יז) פֶּן יֵשׁ בְּכֶם וְגו', לִפִּיקְךָ אֲנִי צָרִיק
לְהַשְׁבִּיעֲכֶם, לְשׁוֹן רִשִּׁי וְיִפְהָ
פִּרְשׁ. וְהַשְׁעַם, לוֹמַר אֲנִי צָרִיק
לְהִבְיָאֲכֶם בְּאֱלֹהֵי וּבִשְׁבוּעָה עִתָּה
בְּבְרִית הַזֹּאת מִיִּרְאָתִי אוֹלִי נִפְתָּה לֵב
קִצְתְּכֶם לְשִׁקְצֵי מִצְרַיִם כְּאֲשֶׁר עֲשִׂיתֶם
בְּעִגְלָה, אוֹ לְשִׁקְצֵי עֲמוֹן וּמוֹאָב אֲשֶׁר
רְאִיתֶם בְּדֶרֶךְ כְּאֲשֶׁר הָיָה לָכֶם בְּבַעַל
פְּעוֹר, כִּי בְּבְרִית הָרָשׁוּנָה שֶׁל שְׁעַת
מִתָּן תוֹרָה לֹא הָיוּ שָׂם אֱלֹת וּקְלָלוֹת:
וְהוֹכִיר אִישׁ אוֹ אִשָּׁה, מִפְּנֵי שֶׁהָאִשָּׁה
יִדְעָתָה קָלָה עָלֶיהָ, וְכֵן יַעֲשֶׂה

וַיִּתְּבַרְךָ בְּלִבְּבוֹ • לְשׁוֹן בְּרָכָה. יַחֲשָׁב בְּלִבּוֹ בְּרַכַּת שְׁלוֹם לַעֲצָמוֹ, לֵאמֹר: 'לֹא יִבְאוּנִי קָלָלוֹת הִלְלוּ, אֶךְ שְׁלוֹם יִהְיֶה לִּי'. וַיִּתְּבַרְךָ • בְּנִדְרֵי"א שו"א בְּלַע"ז, כְּמוֹ: "וַיִּתְּבַרְכֵּךְ", "וַיִּתְּבַרְכֵּךְ". בְּשִׁרְרוֹת לְבִי אֵלֶךְ • בְּמִרְאִית לְבִי, כְּמוֹ: (במדבר כד) "אֲשׁוּרְנוּ וְלֹא קָרוֹב", כְּלוּמָר: מִה שֶׁלְּבִי רוֹאֶה לַעֲשׂוֹת. לְמַעַן סְפוֹת הִרְוֶה • לְפִי שְׁאוּסִיף לוֹ

פְּרַעְנוֹת עַל מַה שֶׁעָשָׂה עַד הֵנָּה בְּשׁוּגֵי, וְהִיטִי מַעֲבִיר עֲלֵיהֶם, וְגוֹרֵם עִתָּה שְׁאֲצָרְפֶּם עִם הַמִּזִּיר, וְאֶפְרַע מִמֶּנּוּ הַכֹּל. וְכֵן תִּרְגֵּם אוֹנְקֵלוֹס: 'בְּדִיל לְאוֹסְפָא לֵה חֲטָאֵי שְׁלוֹתָא עַל זְנוּתָא', שְׁאוּסִיף לוֹ אֲנִי הַשְּׁגָנוֹת עַל הַזְנוּנוֹת. הִרְוֶה • שׁוּגֵי, שֶׁהוּא עוֹשֶׂה כְּאֵדָם שְׁכוּר שֶׁהוּא עוֹשֶׂה שְׁלֹא מִדַּעַת. הַצְמָאָה • שֶׁהוּא עוֹשֶׂה מִדַּעַת וּבִתְנָאוּהָ.

(יט) לֹא-יֵאבֶדָה יְהוָה סֵלַח לוֹ כִּי אֲזַיְעֲשֶׂן אֶת-יְהוָה וְקִנְאָתוֹ בְּאִישׁ הַהוּא וּרְבִצָּה בּוֹ כֹּל-הָאֱלֹהִים הַכְּתוּבָה בַּסֵּפֶר הַזֶּה וּמַחֲה יְהוָה אֶת-שְׁמוֹ מִתַּחַת הַשָּׁמַיִם:

יט לֹא יֵאבֶדָה יְהוָה סֵלַח לוֹ כִּי אֲזַיְעֲשֶׂן אֶת-יְהוָה וְקִנְאָתוֹ בְּאִישׁ הַהוּא וּרְבִצָּה בּוֹ כֹּל-הָאֱלֹהִים הַכְּתוּבָה בַּסֵּפֶר הַזֶּה וּמַחֲה יְהוָה אֶת-שְׁמוֹ מִתַּחַת הַשָּׁמַיִם:

כט יַעֲשֶׂן אֶת-ה' • עַל-יְדֵי כַּעַס, הַגּוֹף מִתְחַמֵּם וְהַעֲשֵׂן יוֹצֵא מִן הָאֵף, וְכֵן: (ש"ב כב) "עֲלֵה עֲשֵׂן בְּאֶפֶס", וְאֶת-עַל-פִּי שְׁאִין זֶה לְפָנֵי הַמָּקוֹם, הַכְּתוּב מִשְׁמִיעַ

את האֵזן כְּדֶרֶךְ שֶׁהִיא רִגְלִיָּה וִיכוּלָה לְשַׁמֵּעַ, כְּפִי דֶרֶךְ הָאָרֶץ. וְקִנְאָתוֹ • לְשׁוֹן חֲמָה, אֲנַפְרַטְמִנ"ט, אַחֲזִית לְבִישָׁת נִקְמָה, וְאִינוּ מַעֲבִיר עַל הַמִּדָּה.

(כ) וַיִּתְּבַרְכֵּךְ יְהוָה לְרַעָה מִכָּל שְׁבִטֵי יִשְׂרָאֵל כָּל־ אֱלֹהֵי הַבְּרִית הַכְּתוּבָה בַּסֵּפֶר הַתּוֹרָה הַזֶּה:

כ וַיִּתְּבַרְכֵּךְ יְהוָה לְרַעָה מִכָּל שְׁבִטֵי יִשְׂרָאֵל כָּל־ אֱלֹהֵי הַבְּרִית הַכְּתוּבָה בַּסֵּפֶר הַתּוֹרָה הַזֶּה:

רמב"ן על התורה – מהדורות בלוס, אברמוביץ

לָךְ, בֵּין שִׁיחָה אֲדָם הַגּוֹרֵם בֵּן שְׁלֹא מִדַּעַתוֹ, כְּמוֹ לְמַעַן לְמוֹג לֵב (ויחזקאל כא כ), לְמַעַן יִאֲשָׁמוּ (שם יו), כְּסָפֶם וְזִהְבָם עָשׂוּ לָהֶם עֲצָבִים לְמַעַן יִכְרַת (יהושע ח ד) וְרַבִּים כָּאֵלֶּה. וְזֶה הַטּוֹב וְהַיָּשָׁר בְּעִינֵי בַּפְּסוּק הַזֶּה מִכָּל הַנִּכְתָּב עָלָיו בְּהִרְבֵּה פָּנִים:

גם יתכן לפרש, שהוא שב אל שרש פורה ראש ולענה, יאמר כי יתברך בלכבו לאמר שלום יהיה לי למען שיוסיף פארתו הרוה אשר תגדל ותצמיח הלענה וראש על הצמאה אשר לא היתה צומחת. או יהיה "הרוה" כגוי ללענה הנזכרת, שיוסיף הלענה הרוה הצומחת וגדלה מאד על הצמאה אשר לא היתה גדלה רק מעט, ותהיינה שתיהן צומחות. והכונה כזה לומר, כי כל אשר ישמע האלה ויתברך ממנה ויתחזק בשרירותו, סעפיו ישריבוהו לחטוא ויצמיחו פשעים יותר מבראשונה. וגם זה פרוש נכון: תורה יט (יט"ב) יַעֲשֶׂן אֶת ה' וְקִנְאָתוֹ בְּאִישׁ הַהוּא. אֵלֶּה הַיְחָדִיד אִישׁ אוֹ אִשָּׁה, וּמַחֲה ה' אֶת שְׁמוֹ, אֵלֶּה הַמְשֻׁפָּחָה, כִּי שֵׁם אֶחָד לְרֹאשׁ בֵּית אֲבוֹתָם. וְהַבְּרִילֹז ה' לְרַעָה, לְשִׁבְטֵי מִכָּל שְׁבִטֵי יִשְׂרָאֵל הַנִּשְׁאָרִים: תורה כא

ימלא תאנתו, אז יוסיף בנפשו תאנה יתרה ותהיה צמאה מאד לדבר ההוא שאכל או שעשה יותר מבראשונה, ותתאנה עוד לדברים רעים שלא היתה מתאנה להם מתחלה. כי המתאנה לזמת הנשים היפות, כשיהיה שטוף בזמתן תבואהו תאנה לבוא על הנזכר ועל הבהמה, וכיוצא בזה בשאר התאנות, וכענין שהזכירו חכמים (סנה ג) משביעו רעב מרעיבו שבע. ולכך יאמר הכתוב בהולך בשרירות לבו, שהוא אם ימלא נפשו בתאנות השרירות והחזקות עליו אשר היא צמאה להם, יוסיף נפשו הרוה עם הצמאה, כי תאנה ויצמא למה שהיה שבע ממנו וכאשר השביע נפשו בו. ולפי שהזכיר "שרש פורה" אמר בלשון הזה, כי יוסיף השרש הוא כפתו אשר היא רוה ורעננה עם הצמאה ותשובנה כלם צמאות:

ואין למען במקום הזה טעם, שאלף בשרירות לבי בעבור שאקספה הרוה עם הצמאה, אבל הוא כמו "לספוח", יאמר הכתוב כי בעבור זה יהיה כך. כי בכל סבה עם עלול יאמר "למען", בין שיעשה אדם הגורם לרצונו בעלול, כמו למען אשר ייטב

(יח) וַיִּתְּבַרְךָ בְּלִבְּבוֹ לֵאמֹר. כְּשִׁישְׁמַע הָאֲחֵרִים מִתְקַלְלִים בְּאֵלֹת הָאֱלֹהִים, הוּא יִתְּבַרְךָ בְּמַחֲשַׁבְתּוֹ וַיֹּאמֶר בְּלִבּוֹ שְׁלוֹם יִהְיֶה לִּי מִכָּל אֵלֶּה כְּאֲשֶׁר אֵלֶךְ בְּתַאֲנוֹת לְבִי. וְהַשֵּׁם לֹא יִסְלַח לוֹ אֲבָל יַעֲשֵׂן עָלָיו אִפּוֹ אֲזַיְעֲשֵׂן מִשְׁמִיעַ, לְדוֹר אוֹ לְדוֹרוֹת:

או יהיה טעם "כי" לאמר, יהיה שלום לי בעבור שאניני מקבל עלי השבועה, כי בשרירות לבי אלף כל ימי וכל חפצי אעשה. ולא יאבה ה' בעבור שאנינו מקבל אלתו לסלח לו, אבל יעשן עליו אפוא כיון שבא בבריתו לפני עם כל ישראל. התאנה הגוברת ומתחזקת בלב תקרא שרירות, בלשון חכמים (נבא בתרא קט) שריר וקנים, וכן בשרירי בטנו (איוב מ טז):

ופרוש למען ספות הרוה את הצמאה, לחוסף השבעה עם המתאנה, כי נפש שבעה תקרא רוה, כענין וריתי נפש הכהנים דשן ועמי את טובי ישבעו (ירמיה לא יג) והיתה נפשם כגן רוה (שם פסוק יא), והמתאנה תקרא צמאה, צמאה לך נפשי (תהלים סג ב):

והטעם, כי נפש האדם הרוה שאנינה מתאנה לדברים הרעים לה, כאשר תבא בלבו קצת התאנה והוא

ה'טפחא' נתונה תחת 'בספר', ו'התורה הזאת' דבוקים זה לזה, לכן אמר: "הזאת". וכאן ה'טפחא' נתונה תחת 'התורה', נמצא 'ספר התורה' דבוקים זה לזה, לפיכך לשון זכר נופל אחריו, שהלשון נופל על ה'ספר'.

כ"י: «הכתובה בספר התורה הזו • ולמעלה הוא אומר: (לעיל כח) "בספר התורה הזאת, גם כל חלי וכל מכה וגו'?" "הזאת", לשון נקבה, מוסב על 'התורה'. 'הזה', לשון זכר, מוסב על 'הספר'. ועל-ידי פסוק הטעמים הן נחלקים לשתי לשונות: בפרשת הקללות

כא וימר דרא בתראה בניכון די יקומו מבתריכון ובר עממין דיימי מארעא רחיקא ויחזון ית מקחא דארעא הדיא וית מרעא די אמרע יי בה:

(כא) ואמר הדור האחרון בניכם אשר יקומו מאחריכם והנבאי אשר יבא מארץ רחוקה וראו את-מכות הארץ ההוא ואת-תחלואיה אשר-חלה יהוה בה:

כב גפרתא ומלחא יקידת כל ארעה לא תזרע ולא תצמח ולא יסק בה כל עסבא כמהפכתא דסדם ועמרה אדמה וצבונים די הפך יי ברגיה ובחמתה:

(כב) גפרית ומלח שרפה כל-ארצה לא תזרע ולא תצמח ולא-יעלה בה כל-עשב כמהפכת סדם ועמרה אדמה וצבונים אשר הפך יהוה באפו ובחמתו:

כג וימריון כל עממא על מה עבר יי פדין לארעא דרא מא תקוף רגזא רבא הדין:

(כג) ואמרו כל-הגוים על-מה עשה יהוה ככה לארץ הזאת מה חרי האף הגדול הזה:

כד וימריון על דשקכו ית קימא דיי אלהא דאבקהתהון די גזר עמהון באפקותה יתהון מארעא דמצרים:

(כד) ואמרו על אשר עזבו את-ברית יהוה אלהי אבתם אשר ברת עמם בהוציאו אתם מארץ מצרים:

כה ואזלו ופלחו לטעות עממא וסגידו להון דחלן די לא ידענון ולא אוטיבא להון:

(כה) וילכו ויעבדו אלהים אחרים וישתחוו להם אלהים אשר לא-ידעום ולא חלק להם:

”לא חלק”, אותו אלה שפחדו להם, לא חלק להם שום נחלה ושום חלק.

כ"י: «לא-ידעום • לא ידעו בהם גבורת אלהות. ולא חלק להם • לא נתנם לחלקם. ואונקלוס תרגם: 'ולא אוטיבא להון', לא הטיבו להם שום טובה. ולשון

רמב"ן על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

והנכון, אלהים אשר לא ידעום באלהים, כלומר שלא ידעו אותם בכח אלהות שימצא להם מעצמו, ולא חלקם ה' אלהי אבותם להם, שלא נתן אותם שרים על ישראל באשר שמם על האמות, וכבר פרשתי וזה (ויקרא יח כח): תורה כו

(כח) אלהים אשר לא ידעום. לא ידעו בהם גבורת אלהות, ולא חלק להם, ולא נתנם לחלקם. ואונקלוס תרגמו ולא אוטיב להון, לא הטיב להם שום טובה, ולשון "חלק", אותו אלוה שפחדו להם, לא חלק להם שום נחלה וחלק, לשון רש"י:

(כא) ואמר הדור האחרון בניכם אשר יקומו. כי שבטי ישראל בדור הראשון כבר ידעו זה, כי הם שמעו אלות הברית. ויתכן כי הכתוב הזה יחזור על שרש פורה ראש ולענה, כי בשיקרה זה בדורות הבאים אז ישאלו כן: תורה כב

כו ותקף רגזא דיי בארעא ההיא לאיתא
עלה ית כל לוטיא דכתיבין בספרא הדין:

(כו) וַיַּחֲרֹאף יְהוָה בָּאָרֶץ הַהִוא לְהַבִּיא עָלֶיהָ
אֶת־כָּל־הַקָּלָלָה הַבְּתוּבָה בַּסֵּפֶר הַזֶּה:

כו וטלטלנון יי מעל ארעהון ברזו ובחמה
ובחמור רזו ואגלנון לארעא אחרי פיומא
הדין:

(כו) וַיִּתְּשֵׁם יְהוָה מַעַל אֲדָמָתָם בָּאָף וּבַחֲמָה וּבְקֶצֶף
גָּדוֹל וַיִּשְׁלַכֵּם אֶל־אָרֶץ אַחֶרֶת כִּיּוֹם הַזֶּה:

כז יי ויתשם ה' • פתגמו: 'טלטלנון', וכן: 'הגני נותשם מעל אדמתם'.

כח דמטמון קדם יי אלהנא ודמגלון לנא
ולבנא עד עלם למעבד ית כל פתגמי
אורייתא הדא:

(כח) הַנִּסְתָּרוֹת לִיהוָה אֱלֹהֵינוּ וְהַגָּלוֹת לָנוּ וּלְבָנֵינוּ
עַד־עוֹלָם לַעֲשׂוֹת אֶת־כָּל־דְּבָרֵי הַתּוֹרָה הַזֹּאת: ם

יחיד, אבל "הנגלות לנו ולבנינו", לבצר הרע
מקרבנו, ואם לא נעשה דין בהם, יעשו (את) הרבים.
(סנהדרין מג) נקוד על "לנו ולבנינו", לדרש שאף על
הנגלות לא ענש את הרבים עד שעברו את הירדן
משקבלו עליהם את השבועה בהר גרזים ובהר עיבל,
ונעשו ערבים זה לזה.

כז יי הנסתרות לה' אלהינו • ואם תאמרו: מה בנינו
לעשות, אתה מעניש את הרבים על הרגורי היחיד,
שנאמר: "פן יש בכם איש וגו'", ואחר כך "וראו
את מכות הארץ ההיא", והלא אין אדם יודע
מטמונותיו של חברו? אין אני מעניש אתכם על
"הנסתרות", שהן "לה' אלהינו", והוא יפרע מאותו

♦ יום רביעי כ"ה אלול ♦

א ויהי ארי ייתון עלך כל פתגמיא האלין
ברכן וילטין די יהבית גדרמן ותתיב ללבך
בכל עממא די אגלך יי אלהך לתמן:

ל (א) וְהָיָה כִּי־יָבֹאוּ עָלֶיךָ כָּל־הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה
הַבְּרָכָה וְהַקָּלָלָה אֲשֶׁר נָתַתִּי לְפָנֶיךָ וְהִשְׁבַּתְתָּ אֶל־
לְבָבְךָ בְּכָל־הַגּוֹיִם אֲשֶׁר הִדִּיחָךְ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ שָׁמָּה:

~ נקודות משיחות קודש ~ (על פי לקוטי שיחות כרך יד עמוד 118 ואילך – מתוך 'לקראת שבת')

הברכה – הקדמה לתשובה בעלית

ב'שפתי כהן' על התורה הקשה: "יש לשאל . . בשלמא
אם יבוא עליו קללה, ישיב אל לבו פשיטא קללה באה

והיא כי־יבאו עליך גו' הברכה והקללה גו' ושבת
עד יהיה אליה גו' בכל־לבבך ובכל־נפשך: (ל, א-ב)

רמב"ן על התורה – מהדורת בלוס, אברמוביץ

חקת עולם, שפך קבלנו על אשר ישנו
פה ועל אשר איננו פה לדורות עולם.
ולפי שהביא באלה לעשות כל המצוה,
הוציא מן החרם העושה בשגגה, שלא
יתקלל באלה הזאת:
ורבני אונקלוס מטיין בן, שאמר
דמטמון קדם ה' אלהנא, ואם
בדברי המפרשים ראוי לו לומר
דמטמון לה' אלהנא: תורה א
(א) וְהָיָה כִּי יָבֹאוּ עָלֶיךָ כָּל הַדְּבָרִים
הָאֵלֶּה, כְּכָר הַיְכָלְתִּי (ויקרא כו טז) כי
הפרשה הזאת עתידה, כי כל עניניה לא
היו ולא נבראו, אבל הם עתידין
להיות: תורה ב

עבודה זרה בפתר, כי כל התעלומות
גלויות לפניו, והנגלות עלינו ועל בנינו
לעשות להם את כל דברי התורה
הזאת, להכות עובדי עבודה זרה בדין
התורה. וגם פני המדרש (סנהדרין מג) בן
הוא:
ידעתי בדרך הפשט, כי "הנסתרות"
הם החטאים הנסתרים מן
העושים אותם, כמו שגאות מי יבין
מנסתרות נקני (תהלים ט א), יאמר
הנסתרות לשם לבדו הם, אין לנו בהן
עון אשר חטא, אבל הנגלות שהם
הזדונות, לנו ולבנינו עד עולם
לעשות את כל דברי התורה הזאת

(כו) וַיִּתְּשֵׁם ה' מַעַל אֲדָמָתָם. כי
גלה השבט העושה הרע בעיני
ה', פנינו ויגלם לראובני ולגדי ורבי
הימים א כו). והנכון כי עתה ירמו לגלות
כל ישראל להיותם כלם רעים, ויגלו
גלות שלמה. וכן בפרשה הבאה אחרי
בן (להלן ל א) והיה כי יבאו עליך כל
הדברים האלה, על גלות כל ישראל
יהיה, כמו שאמר (שם) בכל הגוים אשר
הדיחך ה' אלהיך שמה וגו' והפרשה
כלה: תורה כח
(כח) הַנִּסְתָּרוֹת לִיהוָה אֱלֹהֵינוּ. על דעת
המפרשים, יאמר כי השם
אלהינו לו לעשות משפט בעובדי

עליו, אבל אם יראה ברכה אף ישיב אל לבו" (וכן הקשה ב'אור החיים' הקדוש).
וַיֵּשׁ לוֹמֵר הַבְּאוּר בְּזֶה:
מִהֲמִשָּׁף הַכְּתוּבִים מִשְׁמַע דְּהֶרְגֵשׁ הַצֵּעַר מִ"הַקִּלְלָה", מֵעוֹרֵר אֶת הַחוּטָא לְשׁוּב בְּתִשְׁבּוּהָ נְעִלִית הַחוּדְדָת לִפְנִימִיּוֹת לְבוֹ וּנְפִשׁוֹ - "בְּכָל לִבְכָּךְ וּבְכָל נַפְשְׁךָ". וּמוֹכֵן בְּפִשְׁטוֹת שְׁלֵעוֹרֵר תִּשְׁבּוּהָ נְעִלִית כְּזוֹ - צָרִיךְ גַּם רָגֶשׁ הַצֵּעַר לְהִיּוֹת בְּאִפֻּן הַמִּכְאִיב יוֹתֵר מִכְּפִי הָרָגִיל.

וְעַל-פִּי־זֶה מוֹכֵן מִדּוּעַ הַקִּלְלָה מְגִיעָה דְּוָקָא אַחֲרֵי הַבְּרָכָה, כִּי מִטְּבַע הָאָדָם שְׁפִשְׁדָּבֵר מִצְעֵר מְגִיעַ אַחֲרֵי שְׁקִדְמוֹ דְּבָר טוֹב, הֲרִי זֶה מִצְעֵר וּמִכְאִיב הַרְבֵּה יוֹתֵר מֵאֵלּוּ לֹא קִדְמוֹ הַטוֹב. וְכִמּוֹ עֲשִׂיר שְׁנֵת־הַפֶּף עָלָיו הַגִּלְגֵּל וְנַעֲשֶׂה עֲנִי, הֲרִי צֻדָּל פִּי כְּמֹה מִמִּי שֶׁהִיָּה עֲנִי כָּל חַיִּיו.
וְעַל-פִּי־זֶה דְּוָקָא כְּאִשּׁוֹר "הַקִּלְלָה" מְגִיעָה אַחֲרֵי "הַבְּרָכָה", בְּכִתְּהָ לְעוֹרֵר אֶת הָאָדָם לְתִשְׁבּוּהָ נְעִלִית - "בְּכָל לִבְכָּךְ וּבְכָל נַפְשְׁךָ".

(ב) וְשִׁבְתָּ עַד-יְהוָה אֱלֹהֶיךָ וְשִׁמַּעְתָּ בְּקוֹלִי בְּכָל אֲשֶׁר-אֶנְכִי מִצְוֶךָ הַיּוֹם אֲתָהּ וּבְנִיךָ בְּכָל-לִבְכָּךְ וּבְכָל-נַפְשְׁךָ:

ב'ותיבות ל'דחלתא ד'י' אלהך ותקבל ל'מ'מרה ככל די אנא מפקדך יומא דין את ו'בניך ככל לבך לבך ו'בכל נפשך:

~ נקודות משיחות קודש ~ (ע"פ לקוטי שידות כרך 1 עמ' 45 - מו"ת 'לקראת שבת')

איה וכולה תשובה לעקור עון שהיה לפניך:

אודות פְּעוּלַת הַתִּשְׁבּוּהָ, אִיתָא בְּגִמְרָא (יומא פו, ב ובפרש"י שם) אֲשֶׁר "תִּשְׁבּוּהָ מֵאֲהָרָה" פּוֹעֵלַת שְׁ"דוֹנוֹת נַעֲשׂוּ לוֹ כְּזִכִּיּוֹת", וְ"נַעֲקֵר עוֹנוֹ מִתְּחִילָתוֹ". כְּלוּמֹר, תִּשְׁבּוּהָ זוֹ יְכוּלָה לַפְּעוֹל גַּם לִמְפָּרַע - שְׁנַעֲקֵר הָעוֹן לְגִמְרִי, וְנִחָשֵׁב כְּאִילוֹ לֹא הָיָה מְעוּלָם.
וְלִכְאוּרָה תִּמְוָה: כָּלֵל הוּא בְּעוּלָם, אֲשֶׁר 'סִיבָה' מוֹכְרַחַת לְהִיּוֹת קְדוּמָה לִ'מְסוּבָב' (תַּתְּצוּצָה) מִמֶּנָּה. וְאִם-כֵּן פִּיצַד שִׁיךְ שֶׁהַתִּשְׁבּוּהָ תִּהְיֶה סִיבָה לְעִקּוֹר אֶת רוּעַ הָעֲבִירָה "מִתְּחִילָתוֹ" (ה'מְסוּבָב'), מֵאֲחֵר שֶׁהִיא בָּאָה מִשָּׁף זְמַן לְאַחֲרֶיהָ?
וְנִרְאֶה לְבָאֵר:

כָּלֵל זֶה, שְׁפָעוּלָה אֵינָה יְכוּלָה לַפְּעוֹל עַל דְּבָר שְׁקִדְמָה לָהּ - הוּא רַק כְּאִשּׁוֹר רוּצִים לַפְּעוֹל דְּבָר חֲדָשׁ, שֶׁלֹּא הָיָה בְּזִמְנֵי הַקּוּדָם. אֲבָל כְּאִשּׁוֹר מְדוּבָר רַק בְּבִירוֹר וְגִילּוּי שֶׁל מַה שֶׁהָיָה כְּבָר מֵאֶז, מוֹכֵן שְׁגָם פְּעוּלָה מְאוּחֶרֶת יְכוּלָה לְבָרֵר עַל הַזְמַן הַקּוּדָם.
וְכֵן הוּא בְּנִידוּן-דִּין: כָּל אִישׁ יִשְׂרָאֵל מִצַּד מַהוּתוֹ וּפְנִימִיּוֹת נִשְׁמָתוֹ, הֲרִי הוּא טוֹב וְקְדוּשָׁה, אֲלֹא שֶׁבְּזִמְנֵי הַחֲטָא, מִצִּיאָתוֹ הָאֲמִיתִית (הַטּוֹבָה) הִיא בְּהַעֲלָם; וְכִיּוֹן שָׁכֵן, מוֹכֵן מַה שֶׁיְכוּלָה הַתִּשְׁבּוּהָ (מֵאֲהָרָה) לַפְּעוֹל לִמְפָּרַע - כִּיּוֹן שֶׁאֵינָה צְרִיכָה לַפְּעוֹל דְּבָר חֲדָשׁ בְּזִמְנֵי הַקּוּדָם, אֲלֹא רַק לְבָרֵר וּלְגַלּוֹת אֶת הַטּוֹב וְהַקְדוּשָׁה שֶׁהָיָה בִּיהוּדִי גַם קוּדָם לְכֵן (בְּשַׁעַת הַחֲטָא).

(ג) וְשִׁבְתָּ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ אֶת-שְׁבוּתְךָ וְרַחֲמֶךָ וְשִׁבְתָּ וּקְבַצְךָ מִכָּל-הָעַמִּים אֲשֶׁר הִפִּיצְךָ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ שְׁמָה:

ג'ותיבות י' אלהך ית שבי גלותך וירחם עליך ויתוב ו'בניך ככל לבך לבך ו'בכל נפשך:

כִּי-יֵשֵׁב ה' אֱלֹהֶיךָ אֶת-שְׁבוּתְךָ • הָיָה לוֹ לְכַתֵּב: "וְהָשִׁיב אֶת שְׁבוּתְךָ". רְבוּתִינוּ לְמַדּוֹ מִפָּאן, כְּבִיכָל שֶׁהַשְׂכִּינָה שְׂרוּיָה עִם יִשְׂרָאֵל בְּצֶרֶת גְּלוּתָם, וְכִשְׁנִגְאָלִין הַכְּתִיב גְּאָלָה לְעַצְמוֹ, שֶׁהוּא יֹשֵׁב עִמָּהֶם. וְעוֹד יֵשׁ לְפָרֶשׁ, שְׁגִדּוֹל יוֹם קְבוּצַת גְּלוּתוֹת וּבִקְשֵׁי,

כְּאֵלּוּ הוּא עֲצָמוֹ צָרִיךְ לְהִיּוֹת אוֹחֵז בִּידָיו מִמֶּשׁ אִישׁ אִישׁ מִמְּקוֹמוֹ, כְּעִנְיָן שְׁנֵאָמַר: (יִשְׁעִיָּה כז) "וְאַתֶּם תִּלְקְטוּ לְאַחַד אֶחָד בְּנֵי יִשְׂרָאֵל", וְאַף בְּגִלְיוֹת שְׂאֵר הָאֲמוֹת מִצִּינוֹ כֵּן: (יחזקאל כט) "וְשִׁבְתִּי אֶת שְׁבוֹת מִצְרַיִם".

רמב"ן על התורה - מהדורת בלוס, אברמוביץ

לך ולבניך, כענין ואתה צויתך (בראשית מה יט), וכן וירעו אתנו (לעיל כו א), לנו. ולפי דעתי יש בו סוד גדול, כי ירמוז למה שאמר (יבמות גז) אין בן דוד בא עד שיכלו כל הנשמות שבגוף, וכבר דברתי בו: תורה ג

בגאולה השנית, דכתיב (נחמיה י ל) ובאים בגאולה ובשבוועה ללכת בתורת האלהים אשר נתנה ביד משה עבד האלהים ולשמוע ולעשות את כל מצות ה' אדונינו ומשפטיו וחקיו: או יהיה "מצוה" אתה ובניך" כמו מצוה

(ב) וטעם ושבתי עד ה' אלהיך ושמעת בקולו ככל אשר אנכי מצוה היום אתה ובניך. שתשוב אל ה' בכל לבבך ובכל נפשך ותקבל עליך ועל בניך לדורותם לעשות ככל אשר אנכי מצוה היום, כאשר עשו

(ד) אִם־יִהְיֶה נִדְחָךְ בְּקִצֵּה הַשָּׂמַיִם מִשֹּׁם יִקְבְּצֶךָ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ וּמִשֹּׁם יִקְחֶךָ:

(ה) וְהִבֵּיאֲךָ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר־יִרְשׁוּ אֲבֹתֶיךָ וִירִשְׁתָּהּ וְהִיטְבֶּךָ וְהִרְבֶּךָ מְאֹד:

(ו) וְכֹל יְהוָה אֱלֹהֶיךָ אֶת־לִבְּךָ וְאֶת־לִבְּךָ וְרַעַךְ לְאַהֲבָה אֶת־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בְּכָל־לִבְּךָ וּבְכָל־נַפְשְׁךָ לְמַעַן חַיֶּיךָ:

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות כרך כד עמ' 177)

אֶת לִבְּךָ וְאֶת לִבְּךָ (ל, ו) רִאשִׁית־תְּבוּת אֵלּוּל (בעל הטורים)
רִאשִׁית־תְּבוּת זֶה, שְׁמוּרָה עַל עֲבוּדַת הַתְּשׁוּבָה, הוּא הַקִּדְּמָה וְיִסּוּד לַתּוֹרָה, עֲבוּדָה וְגִמְלוֹת חֲסִידִים הַנִּרְמָזִים בְּתַבַּת אֵלּוּל.
אָנָּה לִידּוֹ וְשִׁמְתִּי לָךְ - עֲנֵן עָרִי מְקַלֵּט, וּבַעֲבוּדַת הָאֲדָם זֶהוּ קוֹ הַתּוֹרָה, כִּי דְּבָרֵי תּוֹרָה קוֹלָטִין (מכות י, א). אֲנִי לְדוּדִי

♦ יום חמישי כ"ו אלול ♦

(ז) וְנָתַן יְהוָה אֱלֹהֶיךָ אֶת כָּל־הָאֱלֹת הָאֵלֶּה עַל־אֵיבֶיךָ וְעַל־שֹׂנְאֶיךָ אֲשֶׁר רִדְפוּךָ:

(ח) וְאַתָּה תָּשׁוּב וְשִׁמַּעַתָּ בְּקוֹל יְהוָה וְעָשִׂיתָ אֶת־כָּל־מִצְוֹתָיו אֲשֶׁר אָנֹכִי מֵצִוְךָ הַיּוֹם:

רמב"ן על התורה - מהדורות בלום, אברמוביץ

(ו) וְכֹל ה' אֱלֹהֶיךָ אֶת לִבְּךָ. זֶהוּ שְׁאֲמָרוֹ (שבת קד.) הֵבֵא לְשִׁחּוֹר מְסִינֵינִי אוֹתוֹ, מִבְּטִיחָךְ שֶׁתָּשׁוּב אֵלָיו בְּכָל לִבְּךָ וְהוּא יַעֲזֹר אוֹתְךָ. וְנִרְאֶה מִן הַכְּתוּבִים עֲנֵן זֶה שְׁאוּמֵר, כִּי מִזְמַן הַבְּרִיאָה הָיְתָה רְשׁוּת בְּיַד הָאֲדָם לַעֲשׂוֹת כְּרִצּוֹנוֹ צָדִיק אוֹ רָשָׁע, וְכָל זְמַן הַתּוֹרָה כֵּן, כִּדִּי שִׁיחִיָּה לָהֶם זְכוּת בַּבְּחִירָתָם בְּטוֹב, וְעַנֵּשׁ בְּרִצּוֹתָם בְּרָע. אָבֵל לִימּוֹת הַמְּשִׁיחַ, תִּהְיֶה הַבְּחִירָה בְּטוֹב לָהֶם טָבַע, לֹא יִתְאַוֶּה לָהֶם הֵלֵב לְמַה שְׁאִינוֹ רָאוּי וְלֹא יִחַפֵּץ בּוֹ כָּלָל. וְהָיָא הַמִּילָה הַנּוֹכְרָת כָּאֵן. כִּי הַחֲמִידָה וְהַתְּאַוָּה עֲרָלָה לֵלֵב, וּמוֹל הֵלֵב הוּא שְׁלֹא יִחַמֵּד וְלֹא יִתְאַוֶּה. וְיָשׁוּב הָאֲדָם בְּזִמְנָה הַזֹּאת לְאַשֶׁר הָיְתָה קִדְּמָה שֶׁל אָדָם הָרִאשׁוֹן, שֶׁהָיָה עוֹשֶׂה בְּטָבָעוֹ מִה

שְׁאֲרָאוּי לַעֲשׂוֹת וְלֹא הָיָה לוֹ בְּרִצּוֹנוֹ דְּבָר וְהִפְכוֹ כְּמוֹ שֶׁפִּרְשֵׁתִי בְּסִדְרַ בְּרִאשִׁית (ב ט):
וְזֶהוּ מַה שְׁאֲמָר הַכְּתוּב בְּיִרְמְיָה (לא ל-ל), הִנֵּה יָמִים בָּאִים נֹאֵם ה' וְכִרְתִּי אֶת בֵּית יִשְׂרָאֵל וְאֶת בֵּית יְהוּדָה בְּרִית חֲדָשָׁה, לֹא כְּבְרִית אֲשֶׁר כִּרְתִּי אֶת אֲבוֹתָם וְגו', כִּי זֹאת הַבְּרִית אֲשֶׁר אֲכַרֵּת אֶת בֵּית יִשְׂרָאֵל אַחֲרֵי הַיָּמִים הָהֵם נִתְּנִיתִי אֶת תּוֹרָתִי בְּקִרְבָּם וְעַל לָבָם אֲכַתְּבֶנָּה, וְזֶהוּ בְּטוֹל יִצְרָר הָרַע וְעֲשׂוֹת הֵלֵב בְּטָבָעוֹ מַעֲשֵׂהוּ הָרָאוּי. וְלִכְךָ אָמַר עוֹד (שם פסוקים לב ל-ל) וְהָיִיתִי לָהֶם לְאֱלֹהִים וְהִמָּה וְהָיָה לִי לֵעָם, וְלֹא וְלִמְדוֹ עוֹד אִישׁ אֶת רֵעֵהוּ וְאִישׁ אֶת אָחִיו לְאֲמֹר דַּעוּ אֶת ה' כִּי כוֹלָם יַדְעוּ אוֹתִי לְמַקְטָנָם וְעַד גְּדוּלָם, וּבְיָדוּעַ כִּי יִצְרָר

לֵב הָאֲדָם רַע מְנַעֲרִיו וְצָרִיכִים לְלַמֵּד אוֹתָם, וּבְזִמְנָה הַזֹּאת אֵין צָרִיכִין לְלַמֵּד אוֹתָם, אֲלֹא שִׁיתְּבַטֵּל יִצְרָר בְּזִמְנָה הַזֹּאת לְגִמְרִי:
וְכֵן נֶאֱמַר בִּיחֻזְקָאֵל (לו כו כז) וְנִתְּנִיתִי לָכֶם לֵב חֲדָשׁ וְרוּחַ חֲדָשָׁה אֶתֶּן בְּקִרְבְּכֶם וְעָשִׂיתִי אֶת אֲשֶׁר בְּחִקֵּי תִלְכוּ, וְהֵלֵב הַחֲדָשׁ יִרְמָזוּ לְטָבָעוֹ, וְהָרוּחַ לְחִפְץ וּלְרִצּוֹן. וְזֶהוּ שְׁאֲמָרוֹ רַבּוּתֵינוּ (שבת קכא) וְהִגִּיעוּ שָׁנִים אֲשֶׁר תֹּאמַר אֵין לִי בָהֶם חִפְץ (קהלת יב א), אֲלֹו יְמוֹת הַמְּשִׁיחַ, שְׁאִין בָּהֶם לֹא זְכוּת וְלֹא חוּבָה. כִּי בִימֵי הַמְּשִׁיחַ לֹא יִהְיֶה בָּאֲדָם חִפְץ, אָבֵל יַעֲשֶׂה בְּטָבָעוֹ הַמַּעֲשֵׂה הָרָאוּי, וּלְפִיכָךְ אֵין בָּהֶם לֹא זְכוּת וְלֹא חוּבָה, כִּי הַזְכוּת וְהַחוּבָה תְּלוּיִים בַּחִפְץ; תּוֹרָה ז

ט וַיֹּתִירָךְ יְיָ אֱלֹהֶךָ כָּל עֹבְדֵי יָדְךָ בְּלֹא
דְמָעָה וּבְלֹא דְבַעֲיָךָ וּבִאֲבָא דְאַרְעָךָ
לְטָב אֲרִי יְתִיב יְיָ לְמַחְדֵּי עַלְךָ לְטָב כְּמָא
דִּי חֲדֵי עַל אֲבָהֶיךָ:

(ט) וְהוֹתִירָךְ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בְּכָל מַעֲשֶׂה יָדְךָ בְּפָרִי
בְּמִנְיָ וּבְפָרִי בְּהִמְתָּךְ וּבְפָרִי אֲדַמְתָּ לְטָבָה כִּי
יָשׁוּב יְהוָה לְשׁוּשׁ עֲלֶיךָ לְטוֹב פֶּאֶרְשֵׁי שֵׁשׁ עַל-
אֲבֹתֶיךָ:

י אֲרִי תִקְבֵּל בְּמִימְרָא דִּי אֱלֹהֶךָ לְמִטְר
פְּקוּדוּהִי וּקְיָמָהִי דְכִתְיָבִין בְּסִפְרָא
דְּאוּרִיתָא דְדִין אֲרִי תְתִיב קָדָם יְיָ אֱלֹהֶךָ
בְּכָל לִפְךָ וּבְכָל נִפְשֶׁךָ:

(י) כִּי תִשְׁמַע בְּקוֹל יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לְשִׁמּוֹר מִצְוֹתָיו
וְחֻקֹּתָיו הַפְתוּבָה בְּסִפְרֵי הַתּוֹרָה הִזָּה כִּי תָשׁוּב
אֶל־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בְּכָל־לִבְבְּךָ וּבְכָל־נַפְשֶׁךָ:

♦ יום שישי כ"ז אלול ♦

יא אֲרִי תִפְקְדָתָא דְהָא דִּי אָנָּא מִפְקֶדְךָ יוֹמָא
דִּין לֹא מִפְרָשָׁא הִיא מִנְךָ וְלֹא רַחֲמֵיךָ הִיא:

(יא) כִּי הַמִּצְוָה הַזֹּאת אֲשֶׁר אֲנֹכִי מִצְוֶיךָ הַיּוֹם
לֹא־נִפְלְאת הִוא מִמֶּךָ וְלֹא־רַחֲמֶיךָ הִוא:

(איכה א) "וַתִּרְדּוּ פְּלָאִים", וַתִּרְדּוּ בְּמַטְמוֹנוֹת, מְכֻסָּה
חֲבוּשָׁה בְּטָמוֹן.

כ"י • לֹא־נִפְלְאת הִוא מִמֶּךָ • לֹא מְכֻסָּה הִיא מִמֶּךָ,
כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר: (לעיל יז) "כִּי יִפְלֹא", וַתִּרְגְּמוּ אֶרֶץ יִתְכַסִּי,

יב לֹא בְּשָׂמִימָה הִיא לְמִימַר מִן יִסָּק לָנָא
לְשָׂמִימָה וְיִסָּבָה לָנָא וְיִשְׁמַעְנָנָא יְתָה
וְנַעֲבֻדָּה:

(יב) לֹא בְּשָׂמִימָה הִוא לֵאמֹר מִי יַעֲלֶה־לָנוּ הַשְּׂמִימָה
וְיִקְחָה לָנוּ וְיִשְׁמַעְנֵנו אֹתָהּ וְנַעֲשֶׂנָּה:

כ"י • לֹא בְּשָׂמִימָה הִוא • שְׂאֵלוֹ הִיָּתָה בְּשָׂמִימָה, הִיָּתָה צָרִיךְ לַעֲלוֹת אַחֲרֶיהָ וּלְלַמְדָּה.

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות כרך לו עמ' 183)

וְקָשָׁה: הֲרֵי תוֹרָה 'לֹא בְּשָׂמִימָה הִיא', וְאִיךָ נִתֵּן לְפָסֶק הַלְכָה
לְפִי שֶׁרֶשׁ הַנִּשְׁמָה? וְיֵשׁ לוֹמַר, שְׁבִית שְׂמָאִי וּבֵית הַלֵּל לֹא
הִסְתַּפְּקוּ בָּמָה שְׁהוֹנַח אֲצִלָּם מִצַּד שֶׁרֶשׁ הַנִּשְׁמָה, אֲלֹא
הִתְיַגְּעוּ בְּהִבְנַת הָעֵנָן בְּשִׁכְלָם, כְּפִי שֶׁהֵם לְמִטָּה, וְנִשְׁמָה בְּגוּף
- וְאֵז פֶּסְקוֹ אֵת הַדִּין.

לֹא בְּשָׂמִימָה הִיא (ל, יב)
עֲמַד רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ עַל רִגְלָיו וְאָמַר לֹא בְּשָׂמִימָה הִיא . .
שֶׁקֶבֶר נִתְּנָה תוֹרָה מִהַר סִינִי (בבא מציעא נט, ב)
יְדוּעַ שְׁבִית שְׂמָאִי, שֶׁשֶּׁרֶשׁ נִשְׁמוֹתֵיהֶם מִמֵּדַת הַגְּבוּרָה -
מִחֲמִירִים, וּבֵית הַלֵּל, שֶׁשֶּׁרֶשׁ מִמֵּדַת הַחֶסֶד - מְקֻלָּים.

~ נקודות משיחות קודש ~ (שיחות קודש תשמ"א כרך ד עמוד 736 - מוֹתֵךְ 'לְקֹרֵאת שַׁבָּת')

תוֹרָה 'לֹא בְּשָׂמִימָה הִיא'

אַחֲרֶיהָ וּלְלַמְדָּה (ל, יב. ובפירוש רש"י)
לְכַאֲוָרָה אֲפֻשֶׁר לְהַקְשׁוֹת עַל פְּרוּשׁ רִש"י ז"ל, כִּיצַד אֲפֻשֶׁר
לַעֲלוֹת אַחֲרֶיהָ וּלְלַמְדָּה? וְכִדְאִיתָא בְּגִיטִין שְׁהִמְתַּנָּה "עַל

לֹא בְּשָׂמִימָה הִוא לֵאמֹר מִי יַעֲלֶה־לָנוּ הַשְּׂמִימָה וְיִקְחָה
לָנוּ וְיִשְׁמַעְנֵנו אֹתָהּ וְנַעֲשֶׂנָּה:
לֹא בְּשָׂמִימָה הִיא - שְׂאֵלוֹ הִיָּתָה בְּשָׂמִימָה, הִיָּתָה צָרִיךְ לַעֲלוֹת

רמב"ן על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

לַעֲשׂוֹתוֹ בְּכָל עֵת וּבְכָל מְקוֹם. וְזֶה טַעַם
בְּפִיךָ וּבְלִבְבְּךָ לַעֲשׂוֹתוֹ, שִׁיתִּידוּ אֵת
עֲוֹנֶם וְאֵת עֲוֹן אֲבוֹתָם בְּפִיהֶם, וְיָשׁוּבוּ
בְּלִבָּם אֶל ה', וְיִקְבְּלוּ עֲלֵיהֶם הַיּוֹם
הַתּוֹרָה לַעֲשׂוֹתָהּ לְדוֹרוֹת כְּאִשְׁרֵי הַזְּכוּר
(לעיל פסוק ב) אֵתָהּ וּבְנִיךָ בְּכָל לְבָבְךָ, כְּמוֹ
שֶׁפִּרְשְׁתִּי (סם): תוֹרָה יב

וְנִאֲמָרָה בְּלִשׁוֹן הַבִּינּוֹנִי לְרַמּוֹ בְּהִבְטָחָה
כִּי עֲתִיד הַדָּבָר לְהִיטֵב כֵּן:
וְהַטַּעַם, לֵאמֹר כִּי אִם יִהְיֶה נִדְחָךְ בְּקִצָּה
הַשָּׂמִימָה וְאֵתָהּ בְּיַד הָעַמִּים
תּוֹכֵל לְשׁוּב אֶל ה' לַעֲשׂוֹת כְּכָל אֲשֶׁר
אֲנֹכִי מִצְוֶיךָ הַיּוֹם, כִּי אֵין הַדָּבָר נִפְלֵא
וְרַחוּק מִמֶּךָ, אֲבָל קְרוֹב אֵלֶיךָ מֵאֵד

(יא) וְטַעַם כִּי הַמִּצְוָה הַזֹּאת. עַל כֵּל
הַתּוֹרָה כְּלָה. וְהַנִּכּוֹן, כִּי עַל כֵּל
הַתּוֹרָה יֵאמָר (לעיל ח א) "כֵּל הַמִּצְוָה אֲשֶׁר
אֲנֹכִי מִצְוֶיךָ הַיּוֹם", אֲבָל "הַמִּצְוָה הַזֹּאת"
עַל הַתְּשׁוּבָה הַנּוֹכְרָת, כִּי וְהִשְׁבּוּת אֶל
לְבָבְךָ (בפסוק א) וְשִׁבְתָּ עַד ה' אֱלֹהֶיךָ (בפסוק
ב) מִצְוָה שֶׁיִּצְוָה אוֹתָנוּ לַעֲשׂוֹת כֵּן.

נה שיעור יומי לשבת קודש כ"ח אלול ושנים מקרא ואחד תרגום - ל - פרשת נצבים

דְּהָא נִכְתְּבָה בְּדִי עַל הַסֵּפֶר. אֲלֹא שְׁפִירוּשָׁה שֶׁל תּוֹרָה שֶׁבִּכְתָּב - תּוֹרָה שֶׁבְּעַל־פֶּה, שֶׁמָּעוּ יִשְׂרָאֵל מִפִּי שֶׁל מֹשֶׁה רַבְּנּוּ שֶׁקִּבְּלָה מִפִּי הַגְּבוּרָה בְּהִיּוּתוֹ אַרְבָּעִים יוֹם עַל הַר סִינַי. וּמִשּׁוּם־הַכִּי הָיָה מִקּוֹם לְטֻעוֹת שֶׁמִּזְמָן לְזָמַן צָרִיךְ מִיִּשְׁהוּ לַעֲלוֹת הַשְּׂמִימָה כְּדִי לְשַׁמֵּעַ טַעְמֵי תּוֹרָה וּלְהוֹרִידֶם לְיִשְׂרָאֵל, וְעַל זֶה נֶאֱמָר "מִי יַעֲלֶה לָנוּ הַשְּׂמִימָה וְיִקְחָהּ לָנוּ וְיִשְׁמַעֲנוּ אוֹתָהּ". - אִךְ הָאֲמָתָה הִיא שֶׁ"לֹא בְּשָׂמִים הִיא", וּמֵאֵז שֶׁנִּתְּנָה תּוֹרָה לְיִשְׂרָאֵל בְּשַׁעַת מִתְּנֵי־תּוֹרָה "קָרוֹב אֵלֶיךָ הַדָּבָר מְאֹד" בְּעוֹלָם הַזֶּה.

מִנֵּת שֶׁתַּעֲלֶי לְרָקִיעַ" תִּנָּא בְּטַל, דְּזֵהוּ "תִּנָּא שְׂאִי־אֶפְשָׁר לְקַיְמוּ". וְהָאֲמָתָה שֶׁקוֹשִׁיָא אֲלִימָתָא זֶה מִתְרַצָּת בְּקוֹשִׁיָא אַחֲרֵת: דְּלִכְאוּרָה דְּבָרִים אֵלּוּ אִמְרָם מֹשֶׁה לְדוֹר שֶׁנִּכְנָסוּ לָאָרֶץ, ל"ט שָׁנָה אַחֵר מִתְּנֵי־תּוֹרָה, וְאִם־כֵּן בְּדֹאֵי שְׁכָלָם יוֹדְעִים שֶׁהַתּוֹרָה "לֹא בְּשָׂמִים הִיא", וּמֵאִי קָמְשִׁמְע־לָן בְּזֵה שֶׁ"לֹא בְּשָׂמִים הִיא"? וְהַתּוֹרָן פְּשוּט: בְּמִתְּנֵי־תּוֹרָה נִתְּנָה לְיִשְׂרָאֵל תּוֹרָה שֶׁבִּכְתָּב וְהַתּוֹרָה שֶׁבְּעַל־פֶּה. וְהִנֵּה, תּוֹרָה שֶׁבִּכְתָּב בְּדֹאֵי נִתְּנָה בְּאָרֶץ,

יג. וְלֹא מִעֲבָרָא לִימָא הִיא לְמִימַר מִן יַעֲבֵר לָנָא לְעֲבָרָא דִּימָא וְיִסְבָּה לָנָא וְיִשְׁמַעֲנָנָא זְמַתָּה וְנַעֲבִדְנָה:

(יג) וְלֹא־מִעֲבָר לַיִם הוּא לְאֹמֶר מִי יַעֲבֵר־לָנוּ אֶל־עֵבֶר הַיָּם וְיִקְחָהּ לָנוּ וְיִשְׁמַעֲנוּ אוֹתָהּ וְנַעֲשֶׂנָה:

יד. אַרְי קָרִיב לָךְ פְּתַגְמָא לְחַדָּא בְּפוּמָךְ וּבְלִבְךָ לְמַעֲבָדָה:

(יד) כִּי־קָרוֹב אֵלֶיךָ הַדָּבָר מְאֹד בְּפִיךָ וּבְלִבְבְּךָ לַעֲשׂוֹתוֹ: ׀

כז. כִּי־קָרוֹב אֵלֶיךָ • הַתּוֹרָה נִתְּנָה לָכֶם בְּכֶתֶב וּבְעַל־פֶּה.

♦ שבת קודש כ"ח אלול ♦

טו. חַזִּי דִּיהִבִּית קְדָמָךְ יוֹמָא דִּין יְת חַזִּי וְיִת בְּכַתָּא וְיִת מוֹתָא וְיִת בִּישָׂא:

(טו) רֵאָה נָתַתִּי לְפָנֶיךָ הַיּוֹם אֶת־הַחַיִּים וְאֶת־הַטּוֹב וְאֶת־הַמּוֹת וְאֶת־הָרָע:

כז. אֶת־הַחַיִּים וְאֶת־הַטּוֹב • זֶה תְּלוי בְּזֵה: אִם תַּעֲשֶׂה טוֹב - תִּהְיֶה לָךְ חַיִּים, וְאִם תַּעֲשֶׂה רָע - תִּהְיֶה לָךְ הַמָּוֶת, וְהַפְּתוּחַ מִפְּרֹשׁ וְהוֹלֵךְ הַיָּאף.

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות פרשת וישלח כרך טו)

אָדוּנוּ. וְלָכֵן צָרִיכָה לְהִתְבַּסֵּס בַּחֲרִית הָאָדָם בַּתּוֹרָה וּבַמִּצְוֹת עַל צוּי הַקְּדוּשָׁה־בְּרוּךְ־הוּא "וּבַחֲרַת בַּחַיִּים". אִךְ לְפָנֶיכֶן מִקְדִּים הַפְּסוּק וְאֹמֶר "רֵאָה נָתַתִּי..." - וְגַם בְּצוּי "וּבַחֲרַת" מְדַגֵּשׁ בְּפִסּוּק "וּבַחֲרַת בַּחַיִּים" - כִּי הַקְּדוּשָׁה־בְּרוּךְ־הוּא רוֹצֵה, שֶׁהַתּוֹרָה וְהַמִּצְוֹת יִחַדְּדוּ אֶל כָּל מִצְיָאוֹתָיו שֶׁל הָאָדָם וְכַחוֹתָיו, וְלִפְיָךְ צָרִיךְ גַּם הַשָּׂקָל לְהִבִּין וְלַחוּשׁ שֶׁהַתּוֹרָה וְהַמִּצְוֹת הֵם הַחַיִּים וְהַטּוֹב.

בְּאַהֲרֹת הַפְּלִיאוֹת עַל קִיּוֹם תּוֹרָה וּמִצְוֹת, נֶאֱמָר "רֵאָה נָתַתִּי לְפָנֶיךָ הַיּוֹם אֶת הַחַיִּים וְאֶת הַטּוֹב... וּבַחֲרַת בַּחַיִּים". לְכַאוּרָה, "רֵאָה" הָאָדָם בְּעִינָי שֶׁכָּלוּ שְׁדָרָךְ הַתּוֹרָה וְהַמִּצְוֹת הִיא "חַיִּים וְטוֹב", וְלִשְׁם מַה יֵּשׁ צָרָךְ לְהַזְהִיר שֶׁיִּבְחַר בַּחַיִּים? אֲלֹא, הַהֶסְכֵּר לָכֵךְ הוּא: אִם בַּחֲרִית הָאָדָם בַּתּוֹרָה וּבַמִּצְוֹת תִּתְבַּסֵּס רַק עַל הַבְּנֵתוֹ הַשְּׂכֵלִית שֶׁהֵם הַחַיִּים וְהַטּוֹב, הוּא לֹא יֵהָא עֲדִין עוֹבֵד ה'. כִּי עֲבוּדַת ה' הִיא פְּעֻבוּדַת הַעֲבָד לְאָדוּנוֹ: כָּל מַה שֶׁהַעֲבָד עוֹשֶׂה הוּא מִפְּנֵי הָעַל שֶׁהִטִּיל עָלָיו

רמב"ן על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

הַחַיִּים וְהַמּוֹת נָתַתִּי לְפָנֶיךָ שֶׁהֵם הַבְּרָכָה וְהַקְּלָלָה, וְכִי יַעֲצִיתִךְ שֶׁתִּבְחַר בַּחַיִּים לְמַעַן תִּחְיֶה אֶתָּה וְזָרְעֶךָ. וְהִנֵּה הוּא כְּמַחֲתִים הַעֲדִים בְּסוּף דְּבָרָיו בָּלָם: תּוֹרָה טו

הָאָרֶץ פַּעַם שְׁנִית (פסוק ט) אַחֵר שֶׁאֹמֶר (לעיל ד ט) הַעֲדוּתִי בָכֶם הַיּוֹם אֶת הַשְּׂמִים וְאֶת הָאָרֶץ כִּי אֲבַד תֹּאבְדוֹן מִהֵרָה כִּי עֲתִידָה יֵאֵמַר הַעֲדוּתִי בָכֶם הַיּוֹם אֶת הַשְּׂמִים וְאֶת הָאָרֶץ כִּי

(טו) רֵאָה נָתַתִּי לְפָנֶיךָ הַיּוֹם. יַחֲזִיר לְהַזְהִיר עוֹד, לְהַגִּיד לָהֶם כִּי שְׁנֵי הַדְּרָכִים בִּיָּדָם וּבִרְשׁוּתָם לְלַכֵּת בְּאֶשֶׁר יִחַפְצוּ בָּהּ וְאֵין מוֹנֵעַ וּמַעֲכָב בִּיָּדָם לֹא מִן הַתַּחֲתוֹנִים וְלֹא מִן הַעֲלִיּוֹנִים. וְיַעֲזִיר בָּהֶם אֶת הַשְּׂמִים וְאֶת

(מז) אֲשֶׁר אֲנִי מִצִּוְךָ הַיּוֹם לְאַהֲבָה אֶת־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לָלֶכֶת בְּדַרְכָּיו וּלְשָׁמֵר מִצְוֹתַי וּחְקֹתַי וּמִשְׁפָּטַי וְחַיִּית וּרְבִית וּבְרַכְךָ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בְּאֶרֶץ אֲשֶׁר־אַתָּה בָּא־שָׁמָּה לְרִשְׁתָּהּ:

טז די אָנא מִפְקֶדֶךָ יוֹמָא דִּין לְמַרְחֵם יְת יי אֱלֹהֶיךָ לְמַהֲבָה בְּאַרְחָן דְּתַקְנָן קְדָמָהּ וּלְמַטֵּר פְּקוּדֵיהִי וּקְנָמָהּ וְדִינֵיהִי וְתִיחִי וְתִסְגִּי וּבְרַכְךָ יי אֱלֹהֶיךָ בְּאַרְעָא דִּי אַתָּה עָלִיל לְתַמְנָן לְמִירְתָּהּ:

כז יי אֲשֶׁר אֲנִי מִצִּוְךָ הַיּוֹם לְאַהֲבָה • הָרִי הַטּוֹב, וְבוֹ תְּלוֹי • וְחַיִּית וּרְבִית • הָרִי הַחַיִּים.

(יז) וְאִם־יִפְנֶה לְבַבְךָ וְלֹא תִשְׁמָע וְנִדְחָתָ וְהִשְׁתַּחֲוִיתָ לְאֱלֹהִים אֲחֵרִים וְעִבַּדְתָּם:

יז וְאִם יִפְנֵי לְבָבְךָ וְלֹא תִקְבֹּל וְתִטְעִי וְתִסְגִּיד לְטַעֲוֹת עַמְמֵיָא וְתִפְלַחְנֹן:

כז יי וְאִם־יִפְנֶה לְבַבְךָ • הָרִי הָרַע.

(יח) הִגַּדְתִּי לָכֶם הַיּוֹם כִּי אֶבֶד תֵּאבְדוּן לֹא־תֵאָרִיכּוּ יָמִים עַל־הַהֲדָמָה אֲשֶׁר אַתָּה עֹבֵר אֶת־הַיַּרְדֵּן לָבוֹא שָׁמָּה לְרִשְׁתָּהּ:

יח חֲסִידֵי לְבוֹן יוֹמָא דִּין אָרִי מִיבֵד תִּיבְדוּן לֹא תוֹרְכוּן יוֹמֵינָן עַל אֲרַעָא דִּי אַתָּה עֹבֵר יְת יַרְדֵּנָא לְמַעַל לְתַמְנָן לְמִירְתָּהּ:

כז יי כִּי אֶבֶד תֵּאבְדוּן • הָרִי הַמּוֹת.

(יט) הָעֵדוּתִי בָכֶם הַיּוֹם אֶת־הַשָּׁמַיִם וְאֶת־הָאָרֶץ הַחַיִּים וְהַמּוֹת נָתַתִּי לִפְנֶיךָ הַבְּרָכָה וְהַקְּלָלָה וּבַחֲרִית בַּחַיִּים לְמַעַן תַּחֲיֶה אֶתָּה וְזָרַעְךָ:

יט אֲסִיּוּדֵי בְכוֹן יוֹמָא דִּין יְת שְׁמֵיָא וְיְת אֲרַעָא חַיִּי וּמוֹתָא יְהִיבִית קְדָמָךְ בְּרַכָּן וּלְוִטִין וְתַתְרַעֲי בַחַיִּי בְדִיל דְּתִיחִי אַתָּה וּבְנֶיךָ:

כז יי הָעֵדוּתִי בָכֶם הַיּוֹם אֶת־הַשָּׁמַיִם וְאֶת־הָאָרֶץ שֶׁהֵם קִיָּמִים לְעוֹלָם, וְכֹאֲשֶׁר תִּקְרָה אֶתְכֶם הָרַעָה, יִהְיוּ עֲדִים שְׂאֵנִי הַתְּרִיתִי בָכֶם בְּכָל זֹאת. (ספרי האוניו) דָּבָר אַחֵר: "הָעֵדוּתִי בָכֶם הַיּוֹם אֶת־הַשָּׁמַיִם וְגו'", אָמַר לָהֶם הַקְּדוֹשׁ־בְּרוּךְ־הוּא לְיִשְׂרָאֵל: הִסְתַּכְּלוּ בַּשָּׁמַיִם שֶׁבָּרָאתִי לְשֹׁמֵשׁ אֶתְכֶם, שְׁמָא שְׁנוּ אֶת מִדְּתָם? ! שְׁמָא לֹא עָלָה גִלְגַּל תְּמָה מִן הַמִּזְרַח וְהָאִיר לְכָל הָעוֹלָם? ! כְּעִנְיָן שְׁנֹאֲמַר: (קהלת א) "וְזָרַח הַשֶּׁמֶשׁ וּבָא הַשֶּׁמֶשׁ". הִסְתַּכְּלוּ בְּאֶרֶץ שֶׁבָּרָאתִי לְשֹׁמֵשׁ אֶתְכֶם, שְׁמָא שְׁנָתָה מִדְּתָה? ! שְׁמָא זָרַעְתֶּם אוֹתָהּ וְלֹא צִמְחָה, אוֹ שְׁמָא זָרַעְתֶּם חֲסִים וְהִעֲלֵתָה שְׁעוּרִים? ! וְמָה אֵלוּ

שְׁנַעֲשׂוּ לֹא לְשָׂכָר וְלֹא לְהַפְסֵד, אִם זֹכִינן אֵין מְקַבְּלִין שָׂכָר, וְאִם חוֹטְאִין אֵין מְקַבְּלִין פְּרָעֻנוֹת, לֹא שְׁנוּ אֶת מִדְּתָם — אַתְּם שְׂאֵם זְכִיתֶם, תִּקְבְּלוּ שָׂכָר, וְאִם חֲטֵאתֶם, תִּקְבְּלוּ פְּרָעֻנוֹת, עַל־אַחַת־כַּמָּה־וְכַמָּה! • וּבַחֲרִית בַּחַיִּים • אֲנִי מוֹרָה לָכֶם שֶׁתִּבְחָרוּ בַּחֲלֵק הַחַיִּים, בְּאֶדָם הָאוֹמֵר לְבָנוּ: 'בְּחַר לָךְ חֵלֶק יָפֶה בְּנִחְלָתִי', וּמַעֲמִידוֹ עַל חֵלֶק הַיָּפֶה, וְאוֹמֵר לוֹ: 'אַתָּה זֶה בָּרַר לָךְ'. וְעַל זֶה נֶאֱמַר: (תהלים טז) "ה' מִנֵּת חֵלְקִי וְכוּסִי, אַתָּה תוֹמִיךָ גּוֹרְלִי", הַנִּחַת יָדִי עַל גּוֹרֵל הַטּוֹב לֹמַר: 'אַתָּה זֶה קַח לָךְ'.

(כ) לְאַהֲבָה אֶת־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לְשָׁמֵעַ בְּקוֹל וּלְדַבְּקָהּ בּוֹ כִּי הוּא חַיִּיךָ וְאֶרֶץ יְמֶיךָ לְשִׁבְתָּ עַל־הַהֲדָמָה אֲשֶׁר נִשְׁבַּע יְהוָה לְאַבְרָהָם לְיִצְחָק וּלְיַעֲקֹב לָתֵת לָהֶם:

כ לְמַרְחֵם יְת יי אֱלֹהֶיךָ לְקַבְּלָא לְמִימְרָה וּלְאַתְקַרְבָּא לְדִם־לְתָהּ אָרִי הוּא חַיִּיךָ וְאוֹרְכוֹת יוֹמֶיךָ לְמַתָּב עַל אֲרַעָא דִּי קִיָּים יי לְאַבְרָהָם לְיִצְחָק לְאַבְרָהָם לְיִצְחָק וּלְיַעֲקֹב לְמַתָּב לְהוֹן:
פ פ פ

קטע ממכתב כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ

ב"ה א' ט"ו סיון, תרפ"ח, ריגא

... בראשית שנת תרפ"ז באתי בבקשה לכללות אנ"ש שי אשר יקבעו, שבבתי-הכנסת אחר תפילת שחרית בכל מנין מתפללים יאמרו שיעורי תהלים (כמו שנחלק לימי החדש), ולאמר אחר זה קדיש כנהוג. ובקשתי זאת בתקפה עומדת, לזכות הרבים, (וראוי הי' לעשות כן בכל בית כנסת, כי איננו ענין פרטי של מפלגת החסידים יחיו בפרט), ובגלל זאת יתברכו ממקור הברכות בכל מילי דמיטב מנפש ועד בשר ...

יום ראשון - כ"ב אלול מפרק קו עד סוף פרק קז ופרקים סד-סו	יום רביעי - כ"ה אלול מפרק קיט מתחילת הפרק עד סוף פסוק צו ופרקים עג-עה
יום שני - כ"ג אלול מפרק קח עד סוף פרק קיב ופרקים סז-סט	יום חמישי - כ"ו אלול פרק קיט מפסוק צז עד סוף הפרק ופרקים עו-עח
יום שלישי - כ"ד אלול מפרק קיג עד סוף פרק קיח ופרקים ע-עב	יום שישי - כ"ז אלול מפרק קכ עד סוף פרק קלד ופרקים עט-פא
שבת קודש - כ"ח אלול פרק כ מפרק קלה עד סוף פרק קלט, ופרקים פב-פד	

קטע ממכתב כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ

[תמוז תרס"ו]

שמעתי מזקני ארץ שבימיהם היה המנהג שכל אחד היה אומר בכל יום את הקאפיטל תהילים לפי שנות חייו. למשל אם מלאו לו כ' שנה ונכנס לשנת הכ"א היה אומר פרק כ"א בתהילים וכן היו אומרים גם את התהילים לפי שנות בניו ובנותיו באמרם שזוהי סגולה שלא ייצאו לתרבות רעה...

יום ראשון כ"ב אלול

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' 250, וזהו שארז"ל... עד עמ' ככו, מנוחה כו':

אגרת הקדש

וזהו שארז"ל

ועטרותיהם בראשיהם ונהנין כו' עטרה היא בחינת
מקיף וסובב ונקרא כתר מלשון כותרת והוא בחי'
ממוצע המחבר הארת המאציל א"ס ב"ה להנאצלים
ולעתיד יאיר ויתגלה בעוה"ז לכל הצדיקים שיקומו
בתחייה (ועמך כולם צדיקים כו'). וזה שארז"ל עתידים
צדיקים שיאמרו לפניהם קדוש כי קדוש הוא בחי'
מובדל שאינו בגדר השגה ודעת כי הוא למעלה
מעלה מבחינת החכמה ודעת שבג"ע כי החכמה
מאין תמצא כתיב הוא בחינת כתר עליון הנקרא אין
בוזה"ק והשפעתו והארתו בבחינת גילוי הוא דוקא
כשהנשמה תתלבש בגוף זך וצח אחר התחי' כי נעוץ

1 וְזֶהוּ שֶׁאָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ וְכָרוֹנִם לְכַרְכְּהָ¹⁸: – "העולם הבא אין
2 בו לא אכילה ולא שתיה וכו' אלא צדיקים יושבין וְעֵטְרוֹתֵיהֶם
3 בְּרָאשֵׁיהֶם וְנִהְיִין כו"¹⁹, – מזוי השכינה, עֵטְרָה היא בְּחִינַת
4 מְקִיף וְסוֹבֵב, – כלומר, אור שאינו מתצמצם ושאינו מתלבש
5 בפנימיות בהתאם לדרגתו
6 של כל עולם או נברא,
7 אלא הוא אור היורד
8 למטה²⁰ ומאיר באופן
9 שהוא מקיף על הכל
10 בשווה, וְנִקְרָא בְּתָר²¹ –
11 מְלִשׁוֹן "פּוֹתֶרֶת"²², –
12 כפי שמובא במלכים א'²³
13 פרק ז' על הכותרות שנתן
14 שלמה לעשות לעמודים,
15 אפשר שזו ההוספה
16 ב"כתר" לגבי "עטרה",
17 עטרה – היא הרי על
18 הראש, "תשית לראשו"
19 עטרת פז"²⁴, "ועטרותיהם"
20 בראשיהם", ואילו כתר
21 מלשון כותרת – הוא על עמודים, וכיון שגילוי אור הכתר
22 לעתיד בתחיית המתים בא הרי על ידי קיום המצוות, שתר"ג
23 המצוות שמן התורה זו מצוות דרבנן, הם תר"ך עמודי אור
24 (תר"ך אותיות "כתר")²⁵, אפשר שלכן הוא מביא הלשון
25 "כותרות" המובאת בקשר לעמודים. שכן, זה כתר על עמודי
26 המצוות, וְהָיָה – בחינת ה"כתר" היא בְּחִינַת מְקַצֵּעַ הַמַּחְבֵּר
27 הָאֵתֶר – והתגלות הַמַּאֲצִיל אֵין־סוֹף בְּיָרֵד־הוּא לְהִנְאָצִלִים,
28 – של עולם ה"אצילות", המאציל הוא הרי "אין־סוף" והנאצלים
29 הם הרי ב"עולם", ש"עולם" בכלל הוא הרי ענין של גבול – הרי
30 הממוצע בין המאציל לבין הנאצלים, הוא בחינת וספירת
31 ה"כתר"; פנימיות הכתר שייכת למאציל, וחיצוניות הכתר
32 שייכת לנאצלים, ועלידידיה בחינת ה"כתר" היא ממוצעת בין
33 המאציל לנאצלים – כלומר, על ידי ה"כתר" נמשך מ"אור
34 אין־סוף" אל הנאצלים של עולם ה"אצילות", וְלִעֲתִיד יֵאִיר

35 וְיִתְגַּלֶּה בְּעוֹלָם הָהָא לְכָל הַצַּדִּיקִים שִׁיקוּמוֹ בְּתַחֲיָה –
36 בתחיית המתים, ("וְעֵמֶךְ כָּלָם צַדִּיקִים כו"²⁶). – כלומר
37 שלעתיד זה יתגלה לכל בני ישראל. הרי, שהאור השייך כעת
38 לנאצלים של עולם ה"אצילות" בלבד, יאיר ויתגלה לעתיד
39 לבוא למטה בעולם הזה,
40 ולא כפי שאמר לעיל
41 בקשר לגן עדן, שהאור
42 המאיר בגן עדן מבחינת
43 ה"חכמה", הוא בבחינת
44 גילוי והשגה לכל אחד
45 בהתאם למדרגתו. שכן,
46 מדובר באור פנימי
47 המשתלשל ומתצמצם
48 ממדרגה למדרגה ובא
49 בהתגלות לכל אחד
50 בהתאם למדרגה שלו –
51 אלא, האור והגילוי של
52 תחיית המתים, שהוא אור
53 מקיף של "כתר" אינו
54 מתצמצם אלא מאיר
55 לכולם בשווה, ויהיה זה בהתגלות גמורה, בהשגת המהות,
56 שמשיגים את המהות, כפי שהדבר בענין הראיה שרואים את
57 המהות של הדבר, כפי שנאמר על לעתיד²⁶ "ונגלה כבוד ה'
58 וראו כל בשר יחדיו", ראיית המהות. וְזֶה שֶׁאָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ
59 וְכָרוֹנִם לְכַרְכְּהָ²⁷: "עֲתִידִים צַדִּיקִים שִׁיאָמְרוּ לְפָנֵיהֶם
60 קְדוֹשׁ", – כפי שאומרים כעת "קדוש" לפני הקדוש ברוך הוא,
61 כי "קדוש" הוא בְּחִינַת מְבַדֵּל, שֶׁאֵינוֹ בְּגֵדֵר הַשְּׁגָה וְדַעַת,
62 כי הוא לְמַעְלָה מִעֲלָה מִבְּחִינַת הַחֻקִּים וְדַעַת שֶׁבִּגְנוּ עֲדוֹן,
63 כי "הַחֻקִּים מֵאֵין תִּמְצָא" כְּתִיב²⁸, הוא בְּחִינַת "בְּתָר
64 עֲלִיּוֹן" הַנִּקְרָא "אֵין" בְּיָתֵר הַקְדוֹשׁ²⁹, וְהַשְּׁפָעָתוֹ וְהָאֵתֶר
65 בְּבְחִינַת גִּלּוּי, – שיוכלו להשיג בהשגת המהות, הוא דְּוָקָא
66 בְּשֶׁהִנְשָׁמָה תִּתְלַבֵּשׁ בְּגוֹף זָךְ וְצָח אַחֵר הַתַּחֲיָה, – אחרי
67 תחיית המתים, ומדוע הדבר כך, שבגן עדן, כשהנשמה היא בלי
68 גוף, אין היא יכולה להשיג בגילוי את אור הכתר, ואילו לעתיד

18. ברכות יז, א. 19. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "ועטרותיהם בראשיהם (מקיף - ועוד ענין) ונהנין כו' (פנימי)". 20. הרבי שליט"א העיר, שלמרות שהאור מאיר גם למטה, אי אפשר לומר שהוא מאיר למטה כמו למעלה, שכן "סוכ"ע - גילוי שלו בעולם העליון והתחתון שווה, ויש עוד ענין שונה לגמרי - האם כמו שהוא למע' כך מתגלה: התנשאות המלך על כל בני המדינה בשווה, אבל אינו דומה כלל לכומו שהיא בעצמו (לא בעצמותו כ"א אפילו בגילוי ובהרגש דעצמו)". 21. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "שזה נוגע כאן, ולא הענין שהוא מל' כתר לי - שתיקה וביטול (לקו"ת במדבר סט, א. תער"ב בתחלתו)". 22. תהלים כא, ד. 23. תפלת ר' נחוניה בן הקנה, הובאה ונתבארה להלן סימן כט (קמט, סע"ב ואילך). 24. ישעי' ס, כא. 25. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "הובא כאן כי זה מחילוקי תח"מ וג"ע: בתה"מ "ועמך כולם צדיקים", משא"כ ג"ע שלא כל העם זוכה - ראה תו"א יתרו עג, ב. לקו"ת וכו". ולמרות שהוא אומר להלן "אך א"א להגיע למדרגה זו עד שיהא בג"ע תחלה" - הוסיף הרבי שליט"א, שלעיל כשהוא אומר "ועמך כולם צדיקים" הכוונה היא רק ש"כולם" - יעמדו בתח"מ, ויהיו אז: משה והאבות כו' ועד שואב מימך. ופשיטא - גודל החילוק שבין זל"ו בהגילויים דאז, וכאו"א לפום שעו"ד (בג"ע וכו"). 26. ישעי' מ, ה. 27. ב"ב עה, ב. 28. איוב כח, יב. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "במקום שהחכ' נמצאת (ג"ע) הכתר הוא בהעלם אין". 29. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "ראה משפטים קכא, סע"א: והחכמה כו'. ובכ"מ".

- 1 לבוא בתחיית המתים, כשהנשמה תהיה מלוכשת בגוף (כידוע)³⁰
 2 ההכרעה כדעת הרמב"ן³¹, שתכלית השכר תהיה דוקא לנשמה
 3 בגוף בזמן תחיית המתים, דוקא אז תוכל להשיג בגילוי את אור
 4 הכתר? אומר על כך רבינו הזקן: **כִּי נַעֲוֶיךָ תַּחֲלָתָן** – המדריגה
 5 העליונה ביותר
 6 שב"תחלה", **בְּסוֹפָן**
 7 **דִּקְא**, – ככתוב בספר
 8 יצירה³² ומשמעות הדבר,
 9 כפי פירוש החסידות³³,
 10 שה"תחלה" שלמעלה גם
 11 מה"ראש המתפשט" (כמו)
 12 המדריגות העליונות
 13 ביותר של השתלשלות) – נמצאת ב"סוף" דוקא, במדריגת
 14 ה"כתר" שלמעלה מהשתלשלות (למעלה אפילו מהמדריגה
 15 הגבוהה ביותר של השתלשלות, שהיא "חכמה" הנקראת
 16 "ראשית", שהיא היא ראשית ההשתלשלות). היכן זה יורד
 17 בגילוי? – "בסופן" דוקא – בגוף גשמי, שלכן דוקא כשהנשמה
 18 תהיה מלוכשת בגוף בזמן התחייה – תתגלה בה אז ההתגלות
 19 הנעלה ביותר של אור הכתר, גילוי שאין בכוח הנשמה בגן עדן
 20 לקבלו. והכוונה היא: לא זו בלבד שלגבי אור זה, כיוון שהוא
 21 למעלה מהשתלשלות, אין לגביו שום הבדל בין נשמה לגוף. –
 22 לגבי הגילוי של גן עדן שכאמור לעיל הוא גילוי היורד
 23 בהשתלשלות – קיים הבדל בין נשמה לגוף, לנשמה בגן עדן
 24 הוא יכול להתגלות, ואילו לנשמה בגוף אין הוא יכול
 25 להתגלות. אך, לגבי אור ה"כתר" שהוא למעלה לגמרי
 26 מהשתלשלות, אין שום הבדל בין נשמה לגוף – אלא אדרבה,
 27 בגוף דוקא, שהוא "סופן" – דוקא שם "נערץ" (נמצא) "תחלתן"
 28 אור ה"כתר", **וְ"סוֹף מַעֲשֵׂה בְּמַחֲשָׁבָה תַּחֲלָה כו"**, **בְּנוֹדָע**. –
 29 **במחשבה ישנם** "תחלת המעשה" ו"סוף המחשבה", **ובמעשה**
 30 ישנם "תחלת המעשה" ו"סוף המעשה" – והרי "סוף מעשה"
 31 דוקא הוא תחלת המחשבה, שלכן, על ידי מצוות מעשיות
 32 דוקא הנעשות על ידי נשמה המלוכשת בגוף גשמי – על ידי זה
 33 דוקא ממשיכים את אור ה"כתר", כפי שהוא אומר כאן על ידי
 34 ענין הצדקה, וכללות המצוות הרי נקראות בשם צדקה³⁴, שעל
 35 ידי מצוות ממשיכים את ה"כתר". שכן, מצוות מעשיות שהן
 36 "סוף מעשה" – הן דוקא הינן ב"תחלה" של מחשבה – תכלית
- הכוונה ב"כתר" ו"רצון" לבריאת העולמות. על כל פנים מוסבר
 מדוע יאמרו לעתיד לצדיקים "קדוש". שכן, לצדיקים (ועמך
 כולם צדיקים – כל בני ישראל) יומשך ויתגלה אור שהוא
 קדוש ומובדל ולמעלה מהשגה, וכיוון שהם יתעצמו עם האור
 שיהיה בהם בהתגלות –
 לכן הם עצמם "קדוש".
אֲךְ אִי אֶפְשָׁר לְהַנִּיעַ
לְמַדְרָגָה זוּ, – לקלוט
 בהתגלות את האור
 הסובב כל העולמות, **עַד**
שִׁיחָא בְּנוֹדָעוֹ תַּחֲלָה,
לְהַשִּׁיג בְּחִינַת חֲכָמָה
עֲלֵיָה – חכמה עליונה, **כו'**) [אֶפְשָׁר צ"ל³⁶: **כָּל** **חַד** **כְּפֹם**
שְׁעוֹרָא דִּילֵיהּ, – כל אחד כפי שיעורו ומדריגתו, (הוספת כ"ק
 אדמו"ר שליט"א: **ולאח"ז יקום בתח"מ – ע"י טל תורה –**
כמחז"ל³⁷ וְ"כָל תּוֹרָה מְחַיֶּה", – כפי שחכמינו ז"ל אומרים
 "כל העוסק בתורה טל תורה מחייה" – בתחיית המתים,
 (הוספת כ"ק אדמו"ר שליט"א: **ולאח"ז ש"ו תְּהִיבּוֹת הֵיא**
תְּשִׁיחָךְ כו"³⁸, **וְדִי לְמַכִּין**. – שכפי המוסבר במסכת אבות³⁹
 זה מוסב על עולם הבא, שכן התחלת הפסוק⁴⁰ היא "יחיו מתוך
 וגו' הקיצו ורגנו שוכני עפר", ולאחר מכן מסיים "כי טל אורות
 טליך" שעל כך דורשת הגמרא "כל העוסק בתורה, אור תורה
 מחייה", כשהכוונה היא על "טל תורה". הרי כדי להגיע
 למדריגה שתהיה בתחיית המתים, שיוכלו לקבל בגילוי את
 האור ה"סובב כל עלמין", מן ההכרח שהנשמה תהיה לפני"זה
 בגן עדן ותשיג "חכמה עליונה" בהתאם לשיעורה ולמדריגתה,
 למרות שהשגת הנשמה בגן עדן היא בבחינת "ממלא כל עלמין"
 בלבד, אור פנימי (כמוסבר לעיל). אבל, הרי מאיר בה גם בחינת
 ה"כתר" באופן של "מקיף", שלא בהתגלות ובהשגת המהות,
 אלא באופן של "ידיעת המציאות" – דבר זה נותן כוח בנשמה,
 שבזמן התחייה תוכל לקבל את האור ה"סובב" בהתגלות
 ובהשגת המהות (כמובא במאמר "קא מיפלגי במתיבתא דרקיע"
 ב"לקוטי תורה" פרשת תזריע, ש"אור הסובב" מאיר לנשמה בגן
 עדן באופן של "מקיף", הרי, שבגן עדן שהשגת הנשמה היא
 בבחינת "ממלא כל עלמין" (אור פנימי), שם ההתגלות של ענין
 ה"תורה" שהיא ענין של "מוזון" ואור פנימי, "ותורתך בתוך

30. ספר המצוות להצ"צ (דרמ"צ) מצות ציצית. וראה גם לקו"ת צו טו, ג. 31. בשער הגמול. 32. פרק א' משנה ז'. 33. המשך תרס"ו ע' שמו. 34. ראה ח"א פל"ז. לקמן סימן לב. 35. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "לכאורה מה ענין פיסקא זו כאן?! וי"ל דבא לתרץ: ע"פ הנ"ל אינו מובן מחז"ל בכ"מ (וראה ג"כ לקמן סכ"ט) דשכר המצות בג"ע (וכולל - מצות הצדקה). - והתירוץ עפ"מ שנית לעיל ס"ג, אבל ה"ז רק "הארה דהארה" וכו' - כן אינו מובן "נשמות הצדיקים כו' שהם עתה בג"ע" כמה אלפי שנים (שהזכיר כאן לעיל) מאי נפק"מ ואהני להו להשכר (דתח"מ). - ולזה מוכרח להמשיך הבי' אך א"א כו'. ומוסיף עוד ענין - תוס' ב"י: תח"מ בא ע"י שטל תורה מחייה - שזהו שייך ותלוי (כמחז"ל זה) שיהי' בסוג "כל העוסק בתורה", ובמילא תלוי גם בהשגת "בחי" ח"ע כפום שיעורא דילי" שזהו בג"ע דוקא. ומוסיף עוד ענין - תוס' ב"י: לאחרי תח"מ - השכר ד"תשיחך" - וה"ז היא (דוקא) תשיחך (התורה, ח"ע דכפום שיעורא דילי" בג"ע). עפ"ז יומתק ג"כ שמסיים בבי' סיום הכתוב: לכל תכלה גוי, אף שלא הביאו (ולא רמזו אפילו) ע"ע! אלא שמסתייע להענין שקדמו - וממתיק ע"ז גם הסדר דבכתוב, שתחלה צ"ל "כל תכלה" (כי א"פ כו' - כנ"ל) ורק אח"ז יבוא לרחבה מצותך מאד. אבל בתחלת האגרת אין מקום להזכיר "כל תכלה גוי" - שהרי ענינה בי' הרחבות ש"ע הצדקה דלמטה". 36. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "במקום כו' - שלכאורה אינו מובן - ולכן הקיפוהו בחצ"ג - כ"ח. ז. א. כל חד". 37. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "ראה כתובות קיא ב' לעיל ספ"ז". 38. משל"י. 39. ספ"ז. 40. ישע"י כו, יט.

37 שהיא בלי גבול ותכלית. **אבל** – התחלת הפסוק "רחבה מצותך
38 מאד" היא: "**לכל תכלה** – **ראיתי קץ**", "**תכלה**" – **היא**
39 **מלשון** "**כלות הנפש**" **שבגן עדן**, – הרי לכך ראיתי קץ, שיש
40 לה קץ וגבול, **שהיא בבחינת** "**קץ**" **ותכלית וצמצום בנזכר**
41 **לעיל**, – שהאור המאיר

42 בגן עדן הוא מבחינת
43 "ממלא כל עלמין", שהוא
44 אור מוגבל ומצומצם.
45 ב"לקוטי לוי יצחק"
46 להרה"ג ר' לוי יצחק
47 שניאורסאהן, אביו של
48 כ"ק רבינו, מפרש את
49 שלשת הענינים של "קץ",
50 "תכלית" ו"צמצום", שהם
51 בשלשת בחינות האור
52 המאיר בגן עדן, וכן
53 מסביר מדוע המלה "קץ"
54 כתובה בפירוש בפסוק,
55 "לכל תכלה ראיתי קץ",
56 ולא הענין של "תכלית"

57 ו"צמצום". ו"**לכל תכלה**" – לכל סוגי הגעגועים וכלות הנפש,
58 כיוון שמדובר כאן אודות כלות הנפש והגעגועים שבגן עדן
59 דוקא – מדוע, איפוא, הוא אומר "לכל תכלה"? – **הוא לפי**
60 **שיש בזה נכמה מעלות ומדרגות נזעזען זה למעלה מזה**
61 **עד רום המעלות, כמו שכתוב בלקוטי הש"ס מהאריז"ל**
62 **בפרוש מאמר רבותינו וכוונם לברכה**:⁴¹ "**תלמידי חכמים**
63 **אין להם מנוחה בו**", – לא בעולם הזה ולא בעולם הבא,
64 מפרש האריז"ל, שהכוונה היא, **שעולים תמיד ממדרגה**
65 **למדרגה בהשגת התורה שאין לה סוף בו**, – ואין להם
66 מנוחה לעמוד במדרגה אחת, אלא הם עולים תמיד ממדרגה
67 למדרגה, **עד אחר התהיה שיהיה להם** – אז, **מנוחה בו**: –
68 כמו אחרי זמן התהיה הנקרא "יום שכולו שבת ומנוחה"⁴³, שכן,
69 יתגלה אז אור מ"עצמות א"י"סוף" ברוך הוא, שאין בו שום
70 התחלקות של מדרגות, הרי שלא שייך אז שום עליה ממדרגה
71 למדרגה, אלא זה ענין של מנוחה ועונג מ"עצמות א"י"סוף
72 ברוך הוא.

1 מעי"⁴¹, כמובא בפרק ה' בחלק הראשון של ספר ה"תניא", אלא
2 שמאירה גם הארה מענין המצוות (שהן לבושים ומקיפים
3 לנשמה, כפי המובא ב"תניא" שם), ולעתיד, בתחיית המתים
4 יהיה עיקר ההתגלות מאור ה"סובב כל עלמין" על ידי ענין
5 המצוות, ועל ידי ועם ענין
6 התורה "טל תורה" –
7 ש"מחיהו" ר"היא
8 תשיחך".
9 להלן, חוזר רבנו הזקן
10 לפרש הפסוק "רחבה
11 מצותך מאד", שלעיל
12 פירש המלה "מצותך"
13 שהכוונה היא למצות
14 הצדקה הנקראת "מצותך"
15 (המצוה שלך), המצוה של
16 הקדוש ברוך הוא. כעת
17 יפרש המלה "רחבה",
18 שמצות הצדקה היא כלי
19 ושטח רחב, שתוכל
20 להתלבש בה ההתגלות

21 של "אור א"י"סוף" שתהיה בזמן התחייה. ובלשון רבינו הזקן:
22 **וזהו "רחבה מצותך מאד", היא מצות הצדקה, שהיא כלי**
23 **ושטח רחב מאד, להתלבש בה הארת** – והתגלות, **אור**
24 **א"י"סוף ברוך הוא (וכמו שכתוב: – בפיט ראש השנה:**
25 **"לבוש צדקה")** – שצדקה היא לבוש לקבלת "אור א"י"סוף"
26 ברוך הוא, **אשר יאיר לעתיד בבחינת בלי גבול ותכלית**
27 **בחסד חנם** – של הקדוש ברוך הוא, **ב"אתערותא דלתתא"** –
28 על ידי עבודת האדם למטה בענין חסד וצדקה, **זו, הנקראת**
29 **"צדקה ה"י"** – וכנזכר לעיל (בתחילת האגרת) שלמרות שישנה
30 התעוררות מלמטה על ידי עבודת הצדקה – בכל זאת זה "חסד
31 חנם". שכן, לאמיתו של דבר התעוררות האדם מלמטה אינה
32 בערך כלל שהיא תעורר התעוררות כזו למעלה של התגלות
33 אלקית בלתי מוגבלת כזו, אלא זה חסד חנם, והצדקה היא כלי
34 בלבד לקבלת חסד זה והתגלות זו. **וזהו לשון "מאד"** – "רחבה
35 מצותך מאד", **שהוא כלי גבול ותכלית**. – שמצות הצדקה
36 היא כלי רחב בלי גבול ותכלית לקבלת ההתגלות האלקית

יום שני כ"ג אלול

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' קכו, יח. כתיב מה יפית... עד עמ' 252, כמ"ש בלק"א.

78 של עבודה בפועל או של צדקה, ראוי להשתדל למצוא את הקשר שבין
79 הענין אודותו מדובר באגרת קודש' זו לעבודה בפועל בכלל ולצדקה
80 בפרט, ואם הדבר אפשרי – גם את ההמשך של אותה אגרת קודש למה
81 שדובר באגרת הקודמת, ואשר לכן קבעו בני הגאון המחבר אגרת זו
82 אחרי האגרת שלפניה.²

73 יח. כבר הוזכר לעיל כמה וכמה פעמים, שהאגרות קודש (ש"בני הגאון
74 המחבר" קבעו ב"אגרת הקודש" כחלק מספר ה"תניא") נכתבו רובן
75 ככולם כעניני התעוררות לעבודה בפועל¹ ובמיוחד בענין הצדקה
76 בהקשר ל"כולל חב"ד", להחזיק בעוסקים בתורה ועבודה בארץ ישראל.
77 בהתאם לכך הרי אגרת שלמראית עין לא נראה שמדובר בה אודות ענין

41. תהלים מ, ט. 42. סוף ברכות. 43. סוף מסכת תמיד. 1. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "וכל' הסכמת הרבנים שי' בני הגאון המחבר ז"ל נ"ע: להורות לעם ה' הדרך ילכו בה והמעשה אשר יעשון". 2. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "כי נסדרו לו ע"פ סדר הזמן שנכתבו כ"א ע"פ סדר הענינים (סה"ש ח"א 110) משה"ה שימוש אישי בלבד"

1 באגרת הקודש סימן ח"י מסביר רבנו הזקן שני סוגים כלליים באהבת ה'
2 – סוג אחד של אהבה הבאה מלמעלה ואין בכוח עבודת האדם להגיע
3 אליה, שכן היא רק ענין של מתנה מלמעלה, וזו היא בחינת ומדריגת
4 "אהבה בתענוגים" שהיא מעין עולם הבא (שם "נהנין מזוי השכינה"),

5 כלומר, אהבה זו יש בה משום

6 הנאה ותענוג מאלקות. סוג

7 שני של אהבה – אהבה של

8 צמאון ותשוקה לאלקות,

9 אליה יש בכוח האדם להגיע

10 על ידי עבודתו והתבוננותו.

11 שייכות אגרת הקודש הזו

12 לאגרת הקודמת (סימן יז),

13 ובמילא מה היא מוסיפה

14 בעבודה בפועל בכלל ולגבי

15 ענין הצדקה במיוחד – יכול

16 להיות שהיא: הרי באגרת

17 הקודש הקודמת בא ליד ביטוי המעלה הנעלית של עבודת הצדקה,

18 שבעשיית מצות צדקה, יש באמת לאדם העושה, בשעת מעשה, גם

19 מנג'יעין וגם מעולם הבא, מזמן התחייה (שכן, בגן עדן יתגלו ה"פירות"

20 בלבד – הארה דהארה של המצוה, ובעולם הבא (בזמן התחייה) תתגלה

21 ה"קרן", השכר של המצוה עצמה). שבענין ההתגלות, שהאדם "יקח"

22 אותו בענין של הכנה ובאופן של השגת המהות שהוא מבין את המהות

23 של האלקות שבמצוה – הרי זה יהיה רק בגן עדן ובעולם הבא. אך, עצם

24 הענין יש לאדם בשעה שהוא מקיים את המצוה (שהוא מתחבר על-ידי

25 זה "מצוה" מלשון "צוותא וזיכור") עם "עצמות אין-סוף ברוך-הוא",

26 מצוה המצוה). שלכן "יפה שעה אחת בתשובה ומעשים טובים בעולם

27 הזה מכל חיי עולם הבא"³, שעצם עשיית תשובה ומעשים טובים

28 (שעל-ידי הקדמת התשובה, המעשים של המצוות הם – טובים

29 ומאירים)⁴ בעולם הזה טוב יותר מאשר כל הבחינות והמדריגות של

30 עולם הבא.

31 אך, כל זה הוא באופן של "העלם", שאין האדם חש בכך, ואין זה בגילוי

32 בנפשו. באגרת הקודש זו – סימן ח"י – יסביר רבנו הזקן שני סוגים אלה

33 באהבה, שאהבה היא הרי ענין של התגלות בנפש (הרגש הנפש באופן

34 של התגלות), סוג אחד של אהבה ("אהבה בתענוגים") הוא התגלות

35 שיש לה שייכות להתגלות שתהיה לעתיד לבוא בתחיית המתים, שכן

36 כיוון שיהיה אז "צדיקים יושבים ועטרותיהם בראשיהם ונהנין מזוי

37 השכינה"⁵, ההנאה והתענוג מ"שכר מצוה" שיתגלה אז, לכן אהבה זו

38 היא "אהבה בתענוגים", אהבה מלווה בענין של תענוג, וכפי שהוא אכן

39 מזכיר, שזה "מעין עולם הבא ממש שנהנין בו" (מזוי השכינה). האהבה

40 השניה, שהיא באופן של כוסף ותשוקה (שהוא רוצה להיות דבוק

41 באלקות), היא התגלות ומעין הגילוי שבגן-עדן, שם קיים "תכלה", כוסף

42 ותשוקה, בקץ וגבול (כפי שהסביר באגרת הקודש הקודמת את הפסוק⁶

43 "לכל תכלה ראיתי קץ", שלכוסף ולכלין שבגן-עדן יש קץ וגבול, כך,

44 שלא זו בלבד שיש ליהודי בשעה שהוא מקיים את המצוה, עצם ענין

אגרת הקדש

יח בתיב מה יפית ומה נעמת אהבה בתענוגים.

הנה ב' מיני אהבות הן הא' אהבה

בתענוגים דהיינו שמתענג על ה' עונג נפלא בשמחה

רבה ועצומה שמחת הנפש וכלותה בטעמה כי טוב

ה' ונעים נעימות עריבות עד להפליא מעין עוה"ב

ממש שנהנין בו' וע"ז כתיב שמחו צדיקים בה' ולא

כל אדם זוכה לזה וזו היא בחינת כהנא ברעותא

דלכא שבוה"ק וע"ז נאמר עבודת מתנה וגו' והזר

נבסוף נכספת"⁹ השיך ליוסף, הרי זה יורד לפעמים גם לבנימין

62 (לבינונים), אלא באופן של "הטמין", שהוא עצמו אינו יודע מכך; וכפי

63 שרבנו הזקן אומר בפרק י"ד בחלקו הראשון של ספר ד"תניא", שגם על

64 העבודה של "שמחו צדיקים בה"¹⁰, צריכה להיות השתדלות. שכן, יכול

65 להיות שזה יהיה אצלו באופן של "עיבור" של נשמת צדיק. כך, שגם

66 האהבה של "אהבה בתענוגים" שהיא מעין ההתגלות של עולם הבא

67 ושל זמן התחייה – יכול להיות שתהיה ביהודי התגלות מעין זו על ידי

68 אופן של שלימות בקיום המצוות, שהוא מקיים מצוות בחיות של אהבת

69 ה'.

70 בתיב: – כתוב¹¹: "מה יפית ומה נעמת, אהבה

71 בתענוגים"¹². – מה יפית ומה נעמת להתחבר אתך על-ידי

72 "אהבה בתענוגים", על ידי אהבה שיש בה משום הנאה ותענוג

73 בדביקות של האהבה, שלא באופן שהאובד מחפש את הנאה

74 ורוצה להיות דבוק בו, אלא שהוא כבר דבוק בנאהב ויש לו

75 תענוג מהדביקות ומהאהבה. הנה ב' מיני – וסוגי אהבות הן,

76 באהבה ישנן מדריגות מרובות, אך באופן כללי ישנם שני

77 סוגים כלליים: הא' – "אהבה בתענוגים", דהיינו שמתענג

78 על ה' עונג נפלא, בשמחה רבה ועצומה, שמחת הנפש

79 וכלותה, בטעמה כי טוב ה' ונעים, נעימות עריבות עד

80 להפליא, – לא נעימות ועריבות של השגה שמשגיגים, אלא

81 באופן של "פלא", שלמעלה מהשגה, מעין עולם הבא ממש,

82 ש' – בעולם הבא הרי צדיקים יושבים ועטרותיהם בראשיהם

83 ונהנין בו', – ומתענגים מאלקות, ועל זה – על אופן האהבה

84 בתענוג ושמחה מאלקות, בתיב: – כתוב¹³: "שמחו צדיקים

85 בה"; – שבצדיקים ישנו אופן התענוג ושמחה באלקות, ולא

86 כל אדם זוכה לזה, וזו היא בחינת "פהנא – כהנים

87 שעבודתם היא בבחינת ברעותא דלכא" שבוה"ק הקדושני,

88 העבודה בכהנים היתה באופן של "חשאי", שלא בשיר ורצוא

3. אבות פ"ד מ"ז. 4. לקו"ת מטות פב, א. ובכ"מ. 5. ברכות יז, א. 6. תהלים קיט, צו. 7. לקו"ת מסעי ד"ה לבאר ענין המסעות אות

ב'. 8. לעיל ח"א ר"פ י"ד. 9. ויצא לא, ל. 10. תהלים צז, יב. 11. שיר השירים ז, ז. 12. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "לי רבים –

תו"א תולדות ח, א באריכות (בקיצור בסה"כ תקס"ח לאדמו"ר) 13. שבוה"ק הקדושני.

לגבי המדריגה העליונה ביותר ביראה, "יראה עילאה" (עליונה), גם כן שיך להתייגע ולהשתדל להגיע אליה. שכן, על ידי יגיעה הוא בוודאי יגיע אליה. **אָבֵל אֶהְבֶּה רַבָּה זֶה [אֶהְבֶּה בַּתְּעֻנּוּגִים], נּוֹפֶלֶת לְאִדָּם מֵאֵלִיָּה מְלַמְעֵלָה בְּלִי שִׁכּוּן וִיכּוּן לָהּ, – אַךְ, הִיא בָּאָה אֵדָךְ וְרַק אַחֵר שְׁנִתְיַנֵּעַ בְּ"רִאָת הַרֻמָּמוֹת", –**

אגרת הקדש

במדריגה העליונה שב"יראה", שהוא ירא מפני רוממותו של הקדוש ברוך הוא, ו – אחרי ש – הניע לתכלית מה שיוכל להשיג ממנה – מיראת הרוממות, לפי בחינת נשמתו – שאחד בהתאם לשורש נשמתו יכול להגיע למדריגה זו ביראה, ושני – למדריגה

עליונה יותר, הרי, אם הוא כבר הגיע למדריגה העליונה ביותר שבכוחו להגיע – **אֵין מְמִילָא פָּאָה ה' אֶהְבֶּה בַּתְּעֻנּוּגִים מְלַמְעֵלָה, לְשִׁכּוּן וְלַהֲתַיֵּחַ עִם הַיִּרְאָה, בִּי "דְּרַכּוּ שֶׁל אִישׁ לְחֹדֶר בּוֹ", –** על אשה¹⁸ כמו שנתפאר בלוקמי אמרים. – ב"תניא" חלק ראשון, פרק מ"ג, שאהבה נקראת "איש" ו"זכר", ויראה נקראת "אשה יראת ה'"¹⁹ – כוונת מאמר רבותינו ז"ל זה: "דרכו של איש לחזור על אשה" בעבודה היא, שדרך בחינת אהבה זו היא לחזור ולהגיע היכן שישנה "יראה".

של כוסף ותשוקה וכליין כפי שזה היה אצל הלויים, האופן של חשאי ו"רעותא דלבא" הוא רצון עצמי של פנימיות הלב, וְעַל זֶה נֶאֱמָר¹⁴: "עֲבֹדֶת מִתְּנֶה וְגו'" – אתן את כהנתכם – שבחינת הכוונה ("אהבה בתענוגים") היא באופן של מתנה מלמעלה, **וְהָיָה תְּקַרֵּב וְגו''¹⁵** –

לאופן זה של עבודה, זה לגביו היפך החיים. שכן, אין הוא שיך לזה, **בִּי אֵין דְּרַךְ לְהַשִּׁיגָה עַל־יְדֵי יְגִיעַת בָּשָׂר, כְּמוֹ הַיִּרְאָה, שֶׁשּׂוֹאֲלִין עָלֶיהָ: "נִנְעֵת בְּיִרְאָה", וְ"אֵין לְבָשָׂר שֶׁלֹּא נִתְיַנֵּעַ בְּיִרְאָה", –** להגיע ל"יראה", **כְּמוֹ שֶׁבִּתּוֹב בְּ"רִאָתָהּ" חֶקֶמָה¹⁶, וְכֵתִיב בְּיִרְאָתָהּ: –** לגבי "יראה" כתוב¹⁷: **"אִם תִּבְקֹשֶׁנָּה כְּכֶסֶף וְגו''", –** וכמטמונים תחפשנה אז תבין יראת ה', **מְלַמֵּד שֶׁצָּרִיכָה – ה"יראה", יְגִיעַת רַבָּה וְעִצּוּמָה כְּמַחֲפֵשׁ אַחֵר אוֹצְרוֹת. –** כנזכר בפרק מ"ב בחלק הראשון של ספר ה"תניא", שכמו מי שמחפש אוצר שבדאי טמון בקרקע, שאז אין הוא מתעייף בעבודת החפירה, בידעו בוודאות שהאוצר נמצא במעמקי האדמה – כך על יהודי לחפש, לחפור, עד שיגיע לאוצר של יראת שמים שנמצא בודאי ב"בינת הלב" של כל יהודי. ברם, כל האמור הוא ביחס לענין של "יראה", שאפילו

19 תִּבְקֹשֶׁנָּה כְּכֶסֶף וְגו''", – וכמטמונים תחפשנה אז תבין יראת ה', 20 מְלַמֵּד שֶׁצָּרִיכָה – ה"יראה", יְגִיעַת רַבָּה וְעִצּוּמָה כְּמַחֲפֵשׁ 21 אַחֵר אוֹצְרוֹת. – כנזכר בפרק מ"ב בחלק הראשון של ספר 22 ה"תניא", שכמו מי שמחפש אוצר שבדאי טמון בקרקע, שאז 23 אין הוא מתעייף בעבודת החפירה, בידעו בוודאות שהאוצר 24 נמצא במעמקי האדמה – כך על יהודי לחפש, לחפור, עד שיגיע 25 לאוצר של יראת שמים שנמצא בודאי ב"בינת הלב" של כל 26 יהודי. ברם, כל האמור הוא ביחס לענין של "יראה", שאפילו

יום שלישי כ"ד אלול

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' 252, והשנית היא אהבה... עד עמ' קכז, דרכיך דעחו:

ושלום מאלקות. ב"לקוטי לוי יצחק" להרה"ג וכו' ר' לוי יצחק שניאורסאהן, אביו של כ"ק רבינו, מסביר את הלשונות "מתאוה", "אוהבת", "חפיצה" ו"לדבקה" במדריגות שונות של הנשמה כפי שהן בארבעת העולמות: "מתאוה" – בעשיה, "אוהבת" – ביצירה, וכו'.

וְאֶהְבֶּה זֶה הִיא מוֹסְתֶרֶת בְּלִב כְּלָל יִשְׂרָאֵל, – של כל אחד מישראל, אפילו בְּרָשָׁעִים, – כפי שמוסבר בפרוטרוט בפרק י"ח וי"ט בחלק הראשון של ספר ה"תניא", שאהבה מסותרת זו ישנה גם ברשעים, וּמִמֶּנָּה – מהאהבה המסותרת, בָּאָה לָהֶם – לרשעים, הַחֲרָטָה. – החרטה שישנה ברשעים אחרי עשיית עבירה (כמאמר חכמינו ז"ל: "רשעים מלאים חרטה") – באה מאהבה

אגרת הקדש

והשנית היא אהבה ותאוה שהנפש מתאוה ואוהבת וחפיצה לדבקה בה' לצורו בצורו החיים וקרבת אלהים טוב לה מאד ובו תחפוץ ורע לה מאד להתרחק ממנו ח"ו להיות מחיצה של ברזל מהחיצונים מפסקת ח"ו ואהבה זו היא מוסתרת בלב כלל ישראל אפילו ברשעים וממנה באה להם החרטה אך מפני שהיא

53 וְהַשְׁנִית – הסוג השני היא אֶהְבֶּה וְתֵאָוָה, שֶׁהִנָּפֵשׁ מִתְאָוָה 54 וְאוֹהֶבֶת וְחַפִּיצָה לְדִבְקָה בָּהּ, לְצָרָה – להיות קשור, בְּצָרוֹר 55 הַחַיִּים, וְקִרְבָּת אֱלֹהִים טוֹב לָהּ מְאֹד, וְבו' – בקרבה אל 56 האלקים, תִּחְפֹּץ, – חפיצה ורצונה הפנימי הוא רק להיות קרוב 57 אל הקדוש ברוך הוא, וְרַע 58 לָהּ מְאֹד לְהִתְרַחֵק מִמֶּנּוּ 59 תִּתְּרֶךְ חֲסִי-וְשָׁלוֹם, 60 לְהִיָּת מְחִיצָה שֶׁל בְּרִזָּל 61 מִהַחֲצִיזוֹנִים – מהקליפות 62 שֶׁהֵן הִיפֵךְ הַקְדוּשָׁה, 63 מִפְּסָקָת – בינו לבין 64 אלקות חֲסִי-וְשָׁלוֹם. – 65 מחיצה כזו מתהווה 66 מענינים שהם היפך רצון העליון, הרי רע הדבר במאד שיהיה 67 כך חסי-ושלום. כלומר, באהבה שהוא רוצה להיות קרוב 68 להקדוש ברוך הוא, כלולה גם יראה, שלא להיות רחוק חסי

בעולם, וְחַיִּי נִשְׁמָתוֹ בְּפֶרֶט, – הנשמה היא הרי חי האדם, 46
והקדוש־ברוך־הוא החיים של הנשמה, וְעַל כֵּן – ולכן, וְכִסְף 47
וְיִתְאוּהָ לְהִיּוֹת דְּבֹק בּוֹ וְקָרֹב אֵלָיו, כִּסְף מְכַעֵי, כָּבֵן 48
הַכּוֹסֶף – המשתוקק להיות תמיד אצל אביו, וְכִמּוֹ אִשׁ 49
הַעוֹלָה לְמַעַל תָּמִיד 50
בְּמַכְעָה לְמַקְוֶה. – כפי 51
שהסביר בפרק י"ט בחלק 52
הראשון של ספר 53
ה"תניא", שטבע האש 54
הוא שהיא נמשכת תמיד 55
למעלה לשרשה, וְכָל מָה 56
שִׁיתְמִיד לְחֶשֶׁב בְּשִׁכְלוֹ 57
בְּסֶף זֶה – השתוקקות זו, 58
כֶּכָּה יִתְגַּבֵּר וְיִתְפַּשֵּׁט 59
בְּסֶף זֶה גַּם בְּפִיו וּבְכָל 60
אֲבָרָיו לְעֶסֶק בְּתוֹרָה 61
וּמִצְוֹת, לְדַבְּקָה בָּהֶם – 62
על ידו, בַּח' מַמְשֵׁ, 63
דְּאוּרִיתָא וְקִרְשָׁא־בְּרִידָה 64
הוא פְּלָא חֲדָה. 21. – כי, 65
תורה והקדוש ברוך הוא 66
הם דבר אחד, ולכן 67
תשפיע אהבה זו במוחו 68
ובפיו ובשאר אברים, 69
ללמוד תורה ולקיים 70
מצוות באהבה זו. וְעַל 71
בְּסֶף זֶה – על אהבה זו, 72
שְׁבִגְלוֹי רַב בְּתִיב: – 73
כתוב 22: "צִמְאָה נַפְשִׁי 74
וְגו'", – לאלקים, בְּאֲדָם 75
הַצִּמְאָה לְמִים וְאֵין לוֹ תַעֲנוּג עֲדִין כָּלָל. – כשהוא מרווה את 76
צמאונו, יש לו תענוג; אך, בהיותו צמא, אין לו שום תענוג, 77
אלא צמאון חזק – כך אהבה זו היא ענין של צמאון לאלקות, 78
לא אהבה שיש בה תענוג תוך כדי השגת דביקות באלקות, כפי 79
שהדבר במדריגה הראשונה של "אהבה בתענוגים", אלא כאן 80
מדובר בצמאון לאלקות. וְגַם 23. עַל בְּסֶף זֶה וְאֶהְיָה זֶה 81
הַמוֹסְתֵרֶת בְּנֹ, אֲנִי מַעֲתִירִים – אנו מתפללים לה' להיות 82
בְּעֶזְרֵנוּ, לְהוֹצִיאָה מִמֶּסְכֶּר, – כלומר, למרות שאהבה זו 83
איננה ענין שעל האדם לזכות שיעניקו לו אותה מלמעלה, שכן 84
עצם אהבה זו ישנה בכל אחד מישראל, וגילוי אהבה זו תלוי 85
הרי בעבודתו ובהתבוננותו – בכל זאת גם על אהבה זו 86
מתפללים אל הקדוש ברוך הוא שיעזור להתגלותה ולהוציא 87
אותה מההעלם אל הגילוי, וְשִׁיחִיָּה הַלֵּב מְלֵא מִמְּנָה לְבָדָה, 88
וְלֹא תִכְנֵס צָרָתָהּ בְּבִיתָהּ – שלא תשרור בלב שום אהבה 89
אחרת ותאווה שהן נגד האהבה להקדוש ברוך הוא, שְׁהִיא – 90

1 מסותרת זו. אלא, אם כך הדבר, שיש להם אהבה זו להקדוש
2 ברוך הוא – מדוע, איפוא, הם רשעים? אומר על כך רבנו חזקן
3 להלן: אִךְ מִפְּנֵי שֶׁהִיא מוֹסְתֵרֶת וְנִעְלָמָה בְּבַחֲנֵת גְּלוּת בְּגוֹף
4 – הרי הקלפה יכולה לשלוט עליה, וזהו רוח שְׁמוֹת
5 הַמַּחֲמִיא לְאָדָם. 20.
6 ה"ררר שטות" מכסה
7 ומסתירה על אהבה זו,
8 שלא יחוש שעל ידי
9 החטא הוא מתרחק וניתק
10 מהקדוש ברוך הוא, וְעַל
11 כֵּן, – ולכן, עֲבוּדָת הָאָדָם
12 לְקוֹנוֹ הִיא, לְהִתְחַזֵּק
13 וְלִהְתְּגַבֵּר עַל הַקְּלִפָּה
14 בְּכָל מַכָּל כָּל. – בכל
15 הענינים, דְּהִינּוּ, מִתְחַלָּה
16 לְגַרְשָׁה – ראשית דבר
17 לגרש את הקליפה,
18 מִהַגּוֹף לְגַמְרִי, – שלא
19 תהיה לה שום שליטה על
20 אברי הגוף, מִמַּחֲשָׁבָה –
21 שלא יחשוב שום ענינים
22 שהם היפך רצון ה', שזה
23 ענין של קליפה, דְּבֹר –
24 שלא ידבר שום דיבורים
25 שהם היפך רצון ה',
26 וּמַעֲשֵׂה – שלא יעשה
27 שום מעשים שהם היפך
28 רצון ה', ש – שלשה
29 ענינים אלה הם בְּמַחְ
30 וְלִשׁוֹן וְרַמְ"ח אֲבָרִים, –
31 שהמוח לא יחשוב, הלשון לא תדבר והאברים לא יעשו שום
32 ענינים של קליפה. וְאַחֲרֵיכֶּן יוֹכֵל גַּם־כֵּן לְהוֹצִיא מִמֶּסְכֶּר
33 אִסְרֵי בְּחֹזֶק יָד, – אחרי שלא ירשה לקליפה להתלבש בגופו,
34 להישמר בענינים של "סור מרע", שלא לחשוב ולא לדבר ולא
35 לעשות ענינים של קליפה (ענינים שהם היפך רצון ה'), יוכל גם
36 לגלות את ה"אהבה המסותרת", שתבטא בגלוי בענינים של
37 "עשה טוב", שהמוח יחשוב בגדלות ה', דבר שיביא אותו לחוש
38 בגלוי אהבה לה', ובאהבה זו ללמוד תורה ולקיים מצוות
39 דיבור ובמעשה, דְּהִינּוּ, לְהִיּוֹת חֲזָק וְאִמִּין לְבֹ בְּגִבּוּרִים,
40 לְהִיּוֹת הֶאֱהָבָה הַמִּסְתֵּרֶת נְגִלִית בְּגִלּוֹי רַב בְּכָל כַּחוֹת
41 חֲלָקֵי הַנֶּפֶשׁ שְׁבִגְלוֹת. דְּהִינּוּ, – כלומר, הַעֲקָר בְּשִׁכְלֵ
42 וּבְמַחֲשָׁבָה שְׁבִמְתָּ, – שכן, השכל עוזר הרי לגילוי האהבה,
43 וכשהאהבה היא בהתגלות – מביא הדבר להתאמתות האהבה
44 בשאר האברים, שֶׁהַשִּׁכָּל יִחְשׁוֹב וְיִתְבּוֹנֵן תָּמִיד בְּכִפִּי שִׁכְלוֹ
45 וְהַשִּׁכְלָתוֹ בְּבוֹרָא יִתְבָּר, אִיךְ שֶׁהוּא חַיִּי חַיִּים כָּלָל –

20. סוטה ג, א. 21. ראה זח"א כד, א. ח"ב ס, א. 22. תהלים מב, ג. 23. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "מוכרח להוסיף זה כאן - לתרץ מש"כ ס"ד שזה הגילוי נעשה לא ע"י תפלה וצדקה יע"ד יש בעבודה זו גם שייכות לצדקה".

1 תהיה התאווה של הנפש הבהמית מסותרת ובבחינת גלות,
2 להשתמש בה – בתאווה, לדברים הברורים לה לבד,
3 באכילה ושתיה, – שכדי שהנפש האלקית תתקיים בגוף
4 ותוכל לקיים תורה ומצוות, מן ההכרח שהאדם יאכל וישתה
5 – הרי שישתמש ברצון
6 הנפש הבהמית לענינים
7 גשמיים, לבצע רצון
8 הנפש האלקית בענינים
9 של תורה ועבודת ה',
10 כדכתיב: – כמו
11 שכתוב²⁴: "בכל דרכיך
12 דעהו" – בכל הדרכים
13 שלך תדע את (ותהיה
14 קשור אל) הקדוש ברוך הוא, כלומר, מדובר, אודות "דרכיך",
15 הדרכים והענינים הגשמיים של האדם. אך, שיהיה בזה
16 "דעהו", הדעת וההתקשרות באלקות, משתמשת הרי הנפש
17 האלקית ברצון של הנפש הבהמית כדי שיהיה "דעהו"²⁵.

אגרת הקדש

רק שתהיה היא עקרת הבית למשול בצרתה ולגרשה
החוצה ממחודו"מ עכ"פ הגם שלא יוכל לשלחה לגמרי
מלבו עכ"פ תהיה היא מוסתרת בבחי' גלות ועבדות
לעקרת הבית גברתה להשתמש בה לדברים הכרחיים
לה לבד כאכילה ושתיה כדכתיב בכל דרכיך דעהו:

1 ה"צרה" היא תאווה עולם הזה, – שהתאווה היא ניגוד
2 לאהבת ה', רק שתהיה היא – בלבד, עקרת הבית – בעלת
3 הבית, השליטה היחידה של הלב, למשל בצרתה ולגרשה
4 החוצה ממחשבה דבור ומעשה על-כל-פנים, הגם שלא
5 יוכל לשלחה לגמרי
6 מלבו, – שלא תהיה לו
7 שום תאווה בלב, שכן,
8 אהבה זו היא הרי
9 ב"בנינים", בהם קיימת
10 בלב התאווה של הנפש
11 הבהמית, אלא שהוא לא
12 נותן שתעלה במחשבה
13 דיבור ומעשה (כפי
14 שהוסבר למעלה בפרק י"ב בחלק הראשון של ספר ה"תניא"),
15 על-כל-פנים תהיה היא מסתרת בבחינת גלות ועבדות
16 לעקרת הבית גברתה, – היא האהבה לאלקות, שבמקום
17 שהאהבה לאלקות תהיה "אהבה מסותרת" ובבחינת גלות –

יום רביעי כ"ה אלול

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' קכו, יט. עומה... עד עמ' 254, וכתר דאצילות.

57 משה רבנו עליו-השלוש לא היתה בבחינת פנימיות
58 דחכמה עלאה, – פנימיות החכמה העליונה, הנקרא "אבא
59 דאצילות", – שכן, ב"חכמה עילאה" ישנן מדרגות שהן
60 למעלה מ"חכמה דאצילות", כמו חכמה שבכתר וחכמה ד'אדם
61 קדמון' וכדומה – והוא
62 מפרש, שמה שהוא אומר
63 שהשגת משה רבנו לא
64 היתה בפנימיות החכמה
65 העליונה, אין הכוונה רק
66 למדרגות החכמה
67 שלמעלה מ"אצילות",
68 אלא גם בפנימיות החכמה
69 העליונה שב"אצילות" (כפי ש"חכמה עילאה")

אגרת הקדש

יט עומה אור כשלמה וגו'. הנה בלקוטי
תורה של האריז"ל פ' כי תשא
ופ' ויקרא כתב כי השגת מרע"ה לא היתה בבחינת
פנימיות דחכמה עילאה הנקרא אבא דאצ' וכ"ש
בספירת הכתר שלמעלה ממנה הנקרא א"א כ"א
בבחי' אחוריים דחכמה המלוכשת בבניה המתלבשת

35 יט. אגרת הקדוש זו – סימן יט – מתיחסת לפסוק: "עומה אור כשלמה".
36 ידע², שפסוק זה מדבר אודות תורה, שהיא ממוצע בין "אור אין סוף" לבין
37 עולמות. שכן, "אור אין סוף" הוא הרי ענין של "אין סוף" (כלי גבול), ועולמות
38 הם בעלי גבול, במילא זקוקים לממוצע על ידו תהיה התהוות העולמות
39 וההשפעה בעולמות. הממוצע
40 ביניהם הוא – תורה. כן ידע³,
41 שכל ממוצע מן ההכרח
42 שתהייה בו משתי המדרגות
43 שהוא מחברן, לכן יש בתורה
44 שתי הבחינות "אור" ו"שלמה":
45 "אור" של תורה הוא פנימיות
46 התורה, שהיא ענין של אין סוף
47 (כלי גבול), "ארוכה מארץ
48 מדה"⁴, ו"שלמה" שהיא לבוש

71 נקראת "אבא דאצילות", וכל-שכן בספירת הכתר שלמעלה
72 ממנה, – מ"חכמה", הנקרא "אריז" אנפין", – הרי בודאי שלא
73 היתה לו השגה בזה, שכן "אריך אנפין" הוא הרי בחינה של
74 "אריך", אריכות בלי גבול; ונשמה המלוכשת בגוף שהוא בעל
75 גבול – אין בכוחה להשיג ענין של בלי גבול, כ"א – משה
76 השיג, בבחינת אחוריים – החיצוניות, דחכמה – אין זו
77 הפנימיות ועצם מדרגת ה"חכמה", אלא החיצוניות שיש לה
78 כבר שייכות לירידה במדרגות שלמטה מ"חכמה", המלכשת⁶

49 – היא הענין של גליא דתורה (התורה הנגלית). שיש בה גבול ושיעור, יש
50 לה שייכות לעולמות. באגרת זו מסביר רבנו הזקן שבנגלה דתורה יש
51 בהעלם את הענין הנעלה יותר של "אור", פנימיות התורה, וכן מסביר את
52 ההבדל בין השגה של תורה לבין השגה של נבואה.
53 "עומה אור כשלמה וגו'". – הכוונה, שהאור מתלבש ומסתתר
54 בלבוש. ורבנו הזקן יסביר שאור התורה שלמעלה מהתגלות
55 מתעטף ומתלבש בלבוש והעלם. הנה, בלקוטי תורה' של
56 האריז"ל פרשת כי תשא ופרשת ויקרא כתב⁵, כי השגת

24. משלי ג, ו. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "וכפס"ד השו"ע או"ח סרל"א בארוכה". 25. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "עצ"ע מהי השייכות להכתוב מה יפית גו'?! וי"ל ע"פ המבואר בתו"ח שם הטעם להיופי והנועם ובאופן ההפלאה (מה גו' ומה גו') – מובן שאהב"ת היא כמבואר באגה"ק כאן (וכן בנוגע לאהמ"ס – שלכן אין בה ההפלאה דיופי ונועם)". 1. תהלים קד, ב. 2. ראה יהל אור (רשימות הצ"צ) עה"פ. 3. ראה לקו"ש חייט ע' 11 ואילך. ושי"נ. 4. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "איוב יא, ט. 5. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "עיי"ש היטב אין ללמוד כהנ"ל באגה"ק, ואין שלמה דוקא בצירוף הנא' בכ"ת וביקרא". 6. כתניא שלפנינו:

1 **בְּבִינָה, הַמְלַבֶּשֶׁת** – "בינה" מתלבשת ב' ספירות תחתונות
2 **שֶׁנֶקְרָאוֹת "עֵיר אֲנִשִּׁין"**, – ענין של "זעיר", קטנות וצמצום
3 והגבלה, אלו הן שבע המדות הנקראות בשם "מדות", מלשון
4 "מדה" ושיעור. שכן, זה כבר כפי ש"אור אין סוף" מתלבש בענין
5 של מדה ושל שיעור
6 להיות מקור לעולמות,
7 **סוּד הַתּוֹרָה**, – "חכמה" (עליונה) כפי
8 עילאה" – (עליונה) כפי
9 שהיא יורדת (על ידי
10 "בינה") בשבע המדות –
11 זה הסוד של ענין התורה,
12 שההלכות והדינים של
13 התורה, כשר ופסול, חייב
14 וחכאי, טמא וטהור, באים
15 מהמדות: כשר, זכאי
16 וטהור – ממדת החסד,
17 פסול, חייב וטמא – ממדת
18 הגבורה, וכו', ו**מִתְפַּשְּׁט**
19 **עַד סוֹף ד' סְפִירוֹת** – שָׁחַ: נֶצַח¹³ **דְּאֲצִילוֹת**.
20 הַתַּחְתּוֹנוֹת, שָׁחַ: נֶצַח¹³ **דְּאֲצִילוֹת**.
21 הוֹדִים-מַלְכוּת, –

אגרת הקדש

ב' ספירות תחתונות שנק' ו"א סוד התורה ומתפשטת
עד סוף ד' ספירות התחתונות שהן נהי"מ ושם היתה
השגת נבואתו בבחי' פנימיות דהיינו מבחי' פנימיות
דנהי"מ. אבל למעלה מנהי"מ לא היתה לו שום השגה
בפנימיות כ"א בבחי' אחוריים דחכמה המלוכשת
בבינה המלוכשת ומתפשטת תוך פנימיות דנהי"מ
בסוד נובלות חכמה שלמעלה תורה שהיא בבחי' ו"א
וכדרכיב וראית את אחורי ופני לא יראו ע"ש ובשער
הנבואה פ"א. ולכאורה יש להפליא הרי נאמר ולא
קם נביא עוד בישראל כמשה ואיך השיג האריז"ל
יותר ממנו ודרש כמה דרושים בבחי' פנימיות אפילו
בספירות ומדרגות רבות שלמעלה מהחכמה וכתר

22 שבמדות עצמן, ספירות אלו אינן עצמיות המדות, כי אם
23 הענפים של מדות חסד, גבורה, תפארת, להוריד ולממש את
24 המדות "חסד", "גבורה", "תפארת", ושם היתה השגת נבואתו
25 – של משה רבנו, בבחינת פנימיות, דהיינו מבחינת פנימיות
26 דנצח-הוד-יסוד-מלכות, – דוקא בספירות אלו, שענינן
27 להוריד את ההשפעה מהספירות העליונות יותר בעולמות
28 שלמטה מ"אצילות" – שם דוקא היתה יכולה להיות ואכן היתה
29 השגת הנבואה של משה רבנו בפנימיות ועצמיות ספירות אלו,
30 **אֲבָל לְמַעַל מִנְּצַח-הוֹד-יסוד-מַלְכוּת לֹא הָיְתָה לוֹ שׁוּם**
31 **הִשְׁגָּה בְּפִנִּימִיּוֹת, כִּי-אִם בְּבִחִיַּת אַחֲרִים** – החיצוניות,
32 **דְּחֻכְמָה הַמְלַבֶּשֶׁת**¹⁴ **בְּבִינָה, הַמְלַבֶּשֶׁת וּמִתְפַּשְּׁטת תוֹךְ**
33 **פְּנִימִיּוֹת דְּנֶצַח-הוֹד-יסוד-מַלְכוּת**, – רק שם היתה לו השגה
34 בפנימיות. הרבי מציין ב"הערות ותיקונים" השאלה: מה מחדש
35 רבנו הזקן בחזרו עוד הפעם על הענין של אחוריים דחכמה
36 המתלבש בבינה, המתלבשת בנהי"מ; הרי אמר זאת כבר לפני
37 זה? ויש לציין שכאן אין רבנו הזקן מוכיר את ההתלבשות בשאר
38 המדות כנזכר לעיל, אלא ההתלבשות שבבינה ובנהי"מ בלבד.
39 **בְּסוּד** – שאומר במדרש: "נובלות חכמה שלמעלה – תורה",
40 – "חכמה" כפי שהיא יורדת במדרגה תחתונה ביותר, עד שהיא
41 רק כמעין ודוגמא למדרגתה ה"חכמה" (שזה ענין של "נובלות")

– זהו ענין התורה. הרי משמעות הדבר היא, שהתורה איננה
העצמיות של "חכמה עילאה" (עליונה), כי-אם ה"נובלות"
והחיצוניות של "חכמה עילאה"; שכן רק זה יכול לרדת
בהתגלות גמורה, בבחינת תורה שהיא ענין של התגלות, בחינת
נגלה דתורה, **שְׁהִיא** –
תורה היא בבחינת "עיר
אֲנִשִּׁין", – כנזכר לעיל,
ענין של קטנות וצמצום
וגבול, ו**כְּדָרְכֵיב**: – וכמו
שכתוב: **"וְרָאִיתָ אֶת**
אֲחֵרִי, וּפְנֵי – הפנימיות,
לֹא יֵרָאוּ", – פסוק זה
נאמר על משה רבנו, כי
גם משה רבנו יכול היה
לראות רק בחינת
"אחוריים" ולא הפנימיות
והעצמיות של ה"חכמה"
שלמעלה, **עֵינִי שָׁם** –
ב"לקוטי תורה" של
האריז"ל, **וּבְשֶׁעַר**
הַנְּבוּאָה פָּרַק א.

וְלִכְאוּרָה יֵשׁ לְהַפְלִיא; הֲרִי נֶאֱמַר: "וְלֹא קָם נְבִיא עוֹד
בְּיִשְׂרָאֵל כְּמֹשֶׁה", – שמשא רבנו השיג במדרגות הגבוהות
ביותר בנבואה, **וְאִיךְ הִשִּׁיג הָאָרִיז"ל יוֹתֵר מִמֶּנּוּ וּדְרַשׁ כְּמָה**
דְּרוּשִׁים בְּבִחִיַּת פְּנִימִיּוֹת, אֲפִלּוּ בְּסְפִירוֹת וּמִדְרָגוֹת רַבּוֹת
שֶׁלְּמַעַל מִתְּחֻכְמָה וְכֵתֵר דְּאֲצִילוֹת? – שִׁישְׁנָם "דרושים"
מְרובִים בְּקִבְלַת הָאֲרִיז"ל לֹא רַק בְּפִנִּימִיּוֹת "חכמה" דְּאֲצִילוֹת,
אֲלָא גַם בְּפִנִּימִיּוֹת הַמִּדְרָגוֹת שֶׁלְּמַעַל מִ"חכמה" דְּאֲצִילוֹת,
וּאֲפִילוּ מִ"כֵּתֵר" דְּאֲצִילוֹת; הֲרִי, כִּיוֵּן שֶׁהָאֲרִיז"ל אָמַר עַל מֹשֶׁה
רַבְּנוּ שֶׁלֹּא הִשִּׁיג בְּנִבּוּאוֹתוֹ בְּפִנִּימִיּוֹת "חכמה" דְּאֲצִילוֹת, אֲלָא רַק
בְּאֲחֻרִּים שֶׁל "חכמה", כְּפִי שֶׁ"חכמה" יוֹרֵד בְּהִתְלַבְּשׁוֹת וכו' –
הֲרִי, שֶׁהָאֲרִיז"ל הִשִּׁיג יוֹתֵר מֵאֲשֶׁר מֹשֶׁה רַבְּנוּ! בִּ"לְקוֹטֵי הַגְּהוּזוֹת"
לִ"תניא"¹⁰ **מובא כאן לשון "חידושי הריטב"א"**¹¹: **"מעשה מרכבה**
העליונה הקדושה שלא נסתכלו בה נביאים מעולם וסודה
ידועה לבעלי האמת" – מעשה המרכבה העליונה ("מרכבה")
שלמעלה מ"אצילות". שכן, יש ענין ה"מרכבה" בעולם
ה"בריא"ה, ו"מרכבה" בעולם ה"אצילות", וישנו ענין ה"מרכבה"
למעלה מ"אצילות", הרי מעשה מרכבה העליונה (שלמעלה)
מעולם ה"אצילות", שהנביאים מעולם לא הסתכלו בה, (לא)
השיגו אותה בנבואתם). וסודה ידועה לבעלי האמת, אלא
המקובלים היודעים חכמת הקבלה הנקראת "חכמת האמת".

יום חמישי כ"ו אלול

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' 254, אך הענין הוא פשוט... עד עמ' קכח, האותיות.

אגרת הקדש

אך הענין הוא פשוט ומוכן לכל שיש הפרש

גדול בין השגת חכמי האמת כרשב"י והאריז"ל שהיא השגת חכמה ודעת ובין השגת מרע"ה ושאר הנביאים בנבואה המכונה בכתוב בשם ראייה ממש וראית את אחורי ואראה את ה' וירא אליו ה' ואף שזהו דרך משל ואינה ראיית עין בשר גשמי ממש. מ"מ הנמשל צ"ל דומה למשל וכתרגום וירא אליו ה' ואתגליא ליה וכו' שהוא בחי' התגלות שנגלה אליו הנעלם ב"ה בבחי' התגלות משא"כ בהשגת חכמי האמת שלא נגלה אליהם הוי' הנעלם ב"ה בבחי' התגלות רק שהם משיגים תעלומות חכמה הנעלם [נ"א בנעלם] ומופלא מהם ולכן אמרו חכם עדיף מנביא שיכול להשיג בחכמתו למעלה מעלה ממדרגות שיוכלו לירד למטה בבחי' התגלות לנביאים במראה נבואתם כי לא יוכלו לירד ולהתגלות אליהם רק מדרגות התחתונות שהן נהי"מ שהן הן היורדות תמיד ומתגלות מהמשפיע להמקבל בבחי' מוחין וחיות כידוע לי"ח שהנהי"מ של העליון מתלבשים בתחתון להחיותו שהן הן כלי ההשפעה והורדת החיות מהעליון לתחתון בכל

1 אך הענין הוא פשוט ומוכן לכל, שיש הפרש גדול בין
2 השגת חכמי האמת כרשב"י והאריז"ל, שהיא השגת
3 חכמה ודעת, ובין השגת מרע"ה ושאר הנביאים
4 הנביאים - שהשיגו, בנבואה¹², המקנה בכתוב בשם
5 "ראיה" ממש: - שעל ידי
6 "ראיה" רואים את "מהות"
7 הדבר, ואילו בהשגה של
8 חכמה ודעת מבינים רק
9 את "מציאות" הדבר (ולא
10 מהותו). על כר, שנבואה
11 נקראת "ראיה", מביא
12 רבנו הזקן ראיות ממה
13 שכתוב במשה רבנו:
14 "וְרָאִיתָ אֶת אֶחָדִי", -
15 ולא רק במשה רבנו
16 (שמדרגת הנבואה שלו
17 היתה הגבוהה ביותר)
18 כתוב הלשון "ראיה", אלא
19 גם בישעיה הנביא כתוב¹³:
20 "וְרָאִיתָ אֶת ה'", -
21 ואפילו לפני מתן תורה,
22 באברהם אבינו, כבר
23 כתוב גם כן הלשון "ראיה"
24 בנבואתו: "וְיִרְאֶה אֱלֹהֵי"
25 ה"¹⁴. - כתוב הרי לשון
26 "ראיה", שהיא ראיית
27 המהות ממש. ואף ש -

28 הלשון "ראיה" בענין הנבואה וְהוּא דְרָךְ מִשָּׁל, - "ראיה" זה משל
29 על נבואה, וְאִינֶה רְאִית עֵין בְּשֶׁר גִּשְׁמִי מִמֶּשׁ. מְבַלְמָקוֹם,
30 הַמִּשָּׁל צָרִיךְ לְהִיטֵ דוּמָה לְמִשָּׁל, - וכיוון שבמשל הכוונה
31 היא ראיית מהות הדבר, כפי שרואים בעין הגשמית, כך גם
32 בנמשל (ראיית הנבואה) צריכה להיות הכוונה, סוג כזה של
33 ראייה רוחנית ה"לוקחת" את המהות של המדרגה האלקית
34 שרואים בנבואה, וכתרגום: "וְיִרְאֶה אֱלֹהֵי ה'" - "וְאִתְגַּלִּיָּא לִיה"
35 וכו', שהיא בחינת התגלות, שנגלה אליו¹⁵ הנעלם
36 בְּרוּךְ-הוּא - נעלם ונסתר, למעלה מהתגלות, בְּבִחִינֵת
37 הַתְגַּלּוּת. - "התגלות" משמעותה, שזה נקלט גם בדרגה
38 הנמוכה יותר, על-דרך כמו בראיה גשמית, שלא כמו בשימיעה
39 הקולטת רק דבר רוחני, שהרוחני אינו יכול להיקלט במדרגה
40 התחתונה יותר של ראייה, הוא נשאר בידיעה רוחנית בלבד,

ומשמעות הדבר שאין זה בהתגלות לגבי הדרגה התחתונה
יותר. ואילו "התגלות" פירושה - שזה נקלט גם בדרגה
התחתונה יותר, כי הדבר הוא בהתגלות, מְבַלְמָקוֹם בְּהִשְׁתַּנֵּת
חֲכָמֵי הָאֱמֶת, - המקובלים, שְׁלֹא נִגְלָה אֱלֹהִים¹⁶ הוּ"ה
הַנִּעְלָם בְּרוּךְ-הוּא¹⁷
בְּבִחִינֵת הַתְגַּלּוּת, רק
שֶׁהֵם מְשִׁיגִים תְּעֻלּוּמוֹת
חֲכָמָה הַנִּעְלָם [נִסָּח אַחֵר:
בְּנִעְלָם] - על-דרך
"שמיעה" הקולטת דבר
רוחני, שה"רוחני" נשאר
אז ברוחניותו והשמיעה
וההשגה "לוקחת" אותו
ברוחניותו, כך הם קולטים
בהשגתם את הענין שהוא
נעלם ונפלא, אך לא
שהענין הנעלם מתגלה
אליהם בהתגלות של
ירידה למדרגתם. וּמִסְפָּלָא
מָהֵם. וְלִכְּן אֲמַרְוּ: -
חכמינו ז"ל¹⁸: "חֲכָם עָדִיף
מִנְּבִיא", שִׁיבֹול - החכם,
לְהִשְׁיג בְּחֲכָמָתוֹ לְמַעְלָה
מִעֲלָה מִמְּדֻרְגָּנוֹת שְׁיִיכָלוּ
לִירֵד לְמִטָּה בְּבִחִינֵת
הַתְגַּלּוּת לְנְבִיאִים
בְּמִרְאֵה נְבִיאָתָם¹⁹, -
שכן, כיוון שאל הנביאים, צריך הדבר לרדת למטה באופן של
ראיה, הרי המדרגות הגבוהות ביותר - על-דרך שנזכר לעיל,
הפנימיות של "חכמה עילאה" (עליונה) - אי אפשר להן לרדת
למטה בהתגלות, כִּי לֹא יוֹכְלוּ לִירֵד וּלְהִתְגַּלּוֹת אֲלֵיהֶם, -
לנביאים ב"מראה הנבואה", רק מדרגות הַתְּתֻנּוֹנוֹת, שֶׁהֵן: -
ספירות נְצַח-הוֹדִים-מַלְכוּת, שֶׁהֵן הֵן הַיּוֹרְדוֹת תָּמִיד
וּמִתְגַּלּוֹת מִמִּשְׁפָּעֵי לְהִמְקַבֵּל בְּבִחִינֵת מַחִין וְחִיּוּת, כִּידוּעַ
לִיּוֹדֵעֵי הֵן, - כידוע ללומדי תורת הקבלה, שֶׁנְצַח-הוֹדִים-מַלְכוּת
מַלְכוּת שֶׁל הַעֲלִיּוֹן - של המדרגה העליונה יותר, שזו
המדרגה התחתונה ביותר של המדרגה העליונה, מְתַלַּבִּשִׁים
בְּתַתָּוֶן - במדרגה התחתונה יותר, לְהַחְיּוֹתוֹ, שֶׁהֵן הֵן כְּלֵי
הַשְּׁפָעָה וְהוֹרְדֵת הַחִיּוֹת מִהַעֲלִיּוֹן לְתַתָּוֶן - מהמדרגה
העליונה יותר למדרגה התחתונה יותר, בְּכָל הַעֲלֻמוֹת

12. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "משא"כ השגתם ב"השגת חכ' ודעת" השיגו בכתר וכו'". 13. ישעי' ו, יא. 14. וירא יח, א.
15. ב"הערות ותיקונים" תיקן כ"ק אדמו"ר שליט"א "אליו הוי' הנעלם". 16. ב"הערות ותיקונים" מביא אשר כ"ק אדמו"ר הצ"צ הגי'
כאן שצ"ל: עליהם, ומעיר ע"ז כ"ק אדמו"ר שליט"א בהערות שם וז"ל: כן הוא בכת" המעתיק (גוף כתיב הצ"צ אינו). ואולי טעה
וצ"ל: אליהם. וכמו"ש באגה"ק לפנ"ז: אליו. 17. ב"הערות ותיקונים" מביא אשר כ"ק אדמו"ר הצ"צ הגי' כאן שצ"ל: הוי' בבחי'
(כלי תיבות "הנעלם ב"ה"). 18. ב"ב יב, א. 19. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "משא"כ בהשגתם, כנ"ל".

1 וְהַמְדַּרְגּוּת, וְלִכְּנָן נִסְכָּן הֵן הַמַּתְגַּלּוֹת לְנִבְיָאִים בְּחִינַת
2 הַתְגַּלּוֹת מִמֶּשׁ, – כפי שהדבר בענין הנבואה, כנוכר לעיל, שזה
3 יורד אליהם באופן של התגלות. וְכַתּוּבָן – בספירות נצח-הוד
4 יסוד-מלכות, מִלְכָּשׁ אֹר – ספירת הַבִּינָה, שְׁהִיא בְּחִינַת
5 הַבְּנֵת הָאֱלֹהִיּוֹת מֵאֹר
6 [נִסְחָ אַחֵר: וְאֹר] אֵין
7 סוּף בְּרוּךְ-הוּא, – או לפי
8 הנוסח השני, בחצאי
9 ריבוע – הבנת האלקות
10 ואור אֵין-סוּף בְּרוּךְ-הוּא,
11 שגם "אור אֵין-סוּף" בְּרוּךְ-
12 הוא יורד בהבנה זו,
13 וְכַתּוּבָה – "בִּינָה",
14 מִלְכָּשׁ אֲחֵרִים
15 דְּחֻכְמָה, שְׁהִיא –
16 "חכמה" היא, מְדַרְגָּה
17 שְׁלִמְעָלָה
18 וְהַבְּנֵה בְּאֱלֹהִיּוֹת בְּרוּךְ-
19 הוּא, כִּי שֵׁם "חֻכְמָה"
20 מוֹרָה עַל מְקוֹר הַשֹּׁכֵל
21 וְהַבְּנֵה. – כנוכר בפרק
22 י"ח בחלק הראשון של

23 ספר ה"תניא", שהמלה "חכמה" היא "כח מה"²⁰, דבר שאינו בר
24 הבנה והשגה בשכל, וְלִכְּנָן אֲמָרוּ בְּזֵהר, דְּ"אֹרִיָּתָא מְחֻכְמָה
25 נִפְקֵת", – תורה באה מחכמה, בזהר בשלח (סב, א) נאמר
26 שאורייתא (תורה) באה מ"חכמה עילאה" (עליונה), וכך גם
27 בזהר חוקת (קפב, א) ואתחנן (רסא, א) ובעוד מקומות, כִּי
28 טַעְמֵי מִצְוֹת לֹא נִתְגַּלּוּ, – כענין של שכל ושל הבנה, וְהֵם
29 לְמַעַל מִהַשֹּׁכֵל וְהַבְּנֵה, – למעלה מ"חכמה", וְגַם בְּאִיְהוּ
30 מְקוֹמָן שְׁנִתְגַּלְּה וְנִתְפָּרַשׁ אִיְהוּ טַעַם הַמּוֹכֵן לָנוּ לְבִאֲרָה –
31 אֵין זֶה הַטַּעַם הַמּוֹכֵן לָנוּ לְבִדּוֹ תְּכֵלִית – סוּף, הַטַּעַם – של
32 המצוה, וְגִבּוּל, – שנאמר שכאן מסתיים הטעם ואין לו עומק
33 יותר, אֵלָּא בְּתוֹכּוֹ – בתוך הטעם, מִלְכָּשׁ פְּנִימִיּוֹת וְתַעֲלוּמוֹת
34 חֻכְמָה שְׁלִמְעָלָה מִהַשֹּׁכֵל וְהַבְּנֵה. – בשיחה קדושה²¹ הסביר
35 פעם הרבי, שרבנו הזקן מדייק בלשון שאין זה "תכלית הטעם",
36 אֵין זֶה סוּף הַטַּעַם של המצוה, כלומר, שלא זו בלבד שאין זה
37 תכלית המצוה עצמה, אלא זה אפילו לא תכלית הטעם של
38 המצוה, שכן ענינה האמיתי של מצוה הוא הרצון העליון
39 שלמעלה לגמרי מטעם, שלכן הרי עיקר קיום המצוות הוא כדי
40 לקיים רצון הקדוש ברוך הוא. וכפי ש"כ אדמו"ר ה"צמח צדק"
41 כותב בספרו "דרך מצותיך" (הנקרא גם "ספר טעמי המצוות, כי
42 הוא ספר של טעמים על מצוות) מיד במצוה הראשונה²²,
43 שעיקר הכוונה הנדרשת בקיום מצוה היא, לכוון בעשיית
44 המצוה שכן ציוונו בורא העולם לעשות, ושידע האדם שבאותו

אגרת הקדש

העולמות והמדרגות ולכן ג"כ הן הן המתגלות לנביאים
בבחי' התגלות ממש ובתוכן מלוכש אור הבינה שהיא
בחי' הבנת האלהות מאור [מא ואור] א"ס ב"ה ובתוכה
מלוכשים אחרים דחכמה שהיא מדרגה שלמעלה
מהשכל וההבנה באלהות ב"ה כי שם חכמה מורה
על מקור השכל וההבנה ולכן אמרו בזהר דאורייתא
מחכמה נפקת כי טעמי מצות לא נתגלו והם למעלה
מהשכל וההבנה. וגם באיזהו מקומן שנתגלה
ונתפרש איזה טעם המוכן לנו לכאורה אין זה הטעם
המוכן לנו לבדו תכלית הטעם וגבולו אלא בתוכו
מלוכש פנימיות ותעלומות חכמה שלמעלה מהשכל
וההבנה וכן בכל דיבור ודיבור שייצא מפי הקב"ה
לנביאים הכתובים בתנ"ך הן דברי תוכחה והן סיפורי
מעשיות מלוכש בתוכם בחינת חכמת אלהות שלמעלה

45 מעשה הוא מקיים ציוויו ורצונו של הקדוש-ברוך-הוא, למרות
46 שאין הוא יודע את המכוון והמטרה של המצוה, והוא אומר שם
47 להלן שמה שמוכן משהו מטעם המצוה (כמו על דרך הקבלה
48 והחסידות, החקירה והדרוש) אין זה באמת רק רמז של הענין,
49 ובטיפה מים האוקיינוס,
50 ויתירה מזו באין-ערוך
51 ממש, שכן האדם שלבוש
52 בחומר (הגוף) אי אפשר
53 לו להשיג רוחניות, ומשה
54 רבנו שכבר למעלה
55 משלשת אלפים שנה בג'ך
56 עדן והולך תמיד מחיל אל
57 חיל בעומק השגת טעמי
58 המצוות, ועל כל אלה
59 (מה שמשנה רבנו משיג)
60 כתוב²³ "לכל תכלה ראיתי
61 קץ" (שלהשגה ולכליון
62 של גן-עדן יש קץ וגבול),
63 ואילו המצוה עצמה
64 "רחבה מצותך מאד" היא
65 "רחבה", בלי גבול, שכן
66 יש בה גבוה וגבוה יותר²⁴.

67 מה שהוא אומר שרק "באיזהו מקומן" נתגלה טעם המצוה,
68 שלכאורה ישנן הרי הרבה מצוות של "משפטים" ו"עדות", שיש
69 בהן טעם גלוי, והן רוב המצוות. כיצד, איפוא, הוא אומר שרק
70 באי אלה מצוות נתגלה טעמן? מובא על כך ב"לקוטי ביאורים"
71 על "תניא" (להרב קארף שי') בשם הרבי, שגם באותן מצוות יש
72 טעם רק למצוה בכלל, ואילו פרטיה המרובים של המצוה – לא
73 נתגלה טעמם, כמו, למשל, מצות תפילין, שהמצוה בכלל יש
74 לה טעם, שיהיה "לאות על ירך"²⁵, ואילו פרטיה הרבים של
75 מצות תפילין: שתהיינה מרובעות, ארבע פרשיות בארבעה
76 "בתים" בשל ראש, ובשל יד "בית" אחד בלבד, רצועות שחורות,
77 וכדומה – כל אלה אין להם טעם בגלוי. וְכֵן פָּכֵל דְּבִדּוֹר וְדְבִדּוֹר
78 שְׁיִצָּא מִפִּי הַקְּדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא לְנִבְיָאִים, הַבְּתוּבִים בְּתַנְיָךְ,
79 – שכל דיבור של נבואה שבתנ"ך הוא נבואה לכל הדורות, לא
80 רק לאותו זמן שהנבואה נאמרה בו²⁶, הֵן דְּבָרֵי תוֹכְחָה –
81 שנביאים הוכיחו את בני ישראל בדבר ה' של נבואה שנתגלה
82 אליהם, שאז הרי אין זה שהנביא מוכיח את בני ישראל, אלא
83 שהקדוש-ברוך-הוא מוכיח את בני ישראל על ידי הנביא, וְהֵן
84 סְפֻרֵי מַעֲשִׂיּוֹת – אם הסיפור מופיע בתורה או בנביאים או
85 בכתובים, הרי אמת הדבר שזה כפשוטו, שכן אירע, אך כיוון
86 שזה נקבע בתורה, משמעותו הוא ענין נצחי לכל הזמנים,
87 מְלֻכָּשׁ בְּתוֹכָם – בדברי התוכחה ובסיפורי המעשיות, בְּחִינַת
88 חֻכְמָת אֱלֹהִיּוֹת שְׁלִמְעָלָה מִהַשֹּׁכֵל וְהַבְּנֵה, בְּנִרְאָה בְּחוּשׁ

20. זח"ג כח, א. 21. ש"פ וישב ה'תשכ"ד. 22. ד, ב. 23. תהלים קיט, צו. נתבאר לעיל סימן יז. 24. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "להעיר מהמשנה (ברכות לג ב): האומר... אשר במז"ג ח"ג פמ"ח פ"י טעם המצוה דשה"ק [דשילוח הקן] כדי לקבוע... ובפיה"מ כ' הרמב"ם עצמו שהיא מצוה שאין לו טעם!" 25. ואתחנן ורסא, א. 26. שבתא מנילה דלביא.

(באל"ף) שהכוונה היא "ואין", והקרי הוא "ולו" (בוא"ו) שהכוונה
היא "ואליו" — הרי הקרי "ולו" (ואליו) יש לו לבוש לפי פשטות
הענין, שמדובר כאן: "כי הוא עשנו" — "ולו אנחנו", ואליו אנו
מיוחדים בתור "עמו וצאן מרעיתו", ואילו הכתיב הוא "ולא"
(באל"ף) "ואין", הרי
במשמעותו העמוקה יש
לכך הסבר²⁸, אבל בלבוש
הפירוש הפשוט — אין לכך
שום הבנה²⁹. וכן הענין
באותיות גדולות
שבתג"ד, שהן מעלמא
עלמא, — מעולם עליון
יותר, בספירת ה"בינה",
ומאירות משם בגילוי פלי לבוש כשאר האותיות.

מענין ה"קרי" וה"כתיב", — מילים בתנ"ך שיש הבדל בין איך
שכותבים אותן לבין איך שקוראים אותן, כי ה"קרי" — איך
שקוראים את המלה, הוא לפי ההבנה הנגלית לנו,
וה"כתיב" — איך שכותבים את המלה, הוא למעלה מהשכל
וההבנה, שתבה זו
בכתיבתה — כפי
שנכתבה, אין לה לבוש
בכחיתת ההבנה,
ובקריאתה בפה — יש
לה לבוש. — של הבנה,
שמבינים את המלה לפי
תוכנו הפשוט של הענין.
כמו למשל, "הוא עשנו
ולא (ולו) אנחנו עמו וצאן מרעיתו"²⁷, שהכתיב הוא "ולא"

אגרת הקדש

מהשכל וההבנה כנראה בחוש מענין הקרי והכתיב
כי הקרי הוא לפי ההבנה הנגלית לנו והכתיב הוא
למעלה מהשכל וההבנה שתיבה זו ככתיבתה אין לה
לבוש בכחיתת ההבנה ובקריאתה בפה יש לה לבוש
וכן הענין באותיות גדולות שבתג"ד שהן מעלמא
עילאה ומאירות משם בגילוי בלי לבוש כשאר האותיות.

יום שישי כ"ז אלול

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' קכה, והנה בחי' חכמת... עד עמ' 256, ושכל.

הראשון של ספר ה"תניא", ומה שמאיר ומתפשט מחכמתו
יתברר למטה בתחתונים, שהם בעלי גבול ותכלית, — יש
להם גבול וסוף, ומתלבש בהם — בפנימיות, שכן "מאיר"
ומתפשט" יכול הרי להיות באופן של "מקיף", שהאור אינו
מתצמצם לפי ערך הדבר
שבו הוא מאיר ומתפשט,
ואינו מתאחד בו, ואילו
ה"תלבוש" היא הרי,
שהאור מתצמצם לפי
ערך הדבר שבו הוא
מתלבש ומתאחד אתו.
הרי, אם הנבראים שבהם
מתלבש האור, הם בעלי
גבול ותכלית, אי אפשר
הרי להיות שהאור
המתלבש בהם יהיה אור
שבבחינת בלי גבול — כפי
שהדבר בספירה עצמה
שהיא מאוחדת במאציל

אגרת הקדש

והנה בחי' חכמת אלהות ב"ה המלוכשת בתרי"ג
מצות התורה נק' בשם בחינת אחוריי' דחכמה כי כל
אחוריים שבספירות הן מדרגות החיצונות והתחתונות
במעלה שבספירה זו מה שיוכלו לירד ולהתפשט
למטה להתלבש בברואים להחיותם ובחי' הפנים היא
הספירה עצמה המיוחדת במאציל א"ס ב"ה בתכלית
היחוד כגון ד"מ ספירת חכמה שהיא מיוחדת במאציל
א"ס ב"ה בתכלית היחוד כי הקב"ה וחכמתו אחד
(כמ"ש לעיל) ומה שמאיר ומתפשט מחכמתו ית'
למטה בתחתונים שהם בעלי גבול ותכלית ומתלבש
בהם נק' אחוריים ונק' ג"כ בחי' עשיה שבאצ' פי'
עד"מ כמו שבאדם התחתון שיש בנשמתו ה' מדרגות

והנה, בחינת חכמת אלהות ב"ה המלוכשת בתרי"ג
613, — מצות התורה — נקראת בשם "בחינת אחוריים
דחכמה", — חיצוניות ה"חכמה". לעיל אמר רבנו דווקא, שמה
שהשיג משה רבנו בנבואה, בספירת ובחינת ה"חכמה", הוא רק
"אחוריים דחכמה",
ולאחר מכן אמר, שגם מה
שתורה "מחכמה נפקת"
(באה מבחינת "חכמה") זה
גם כן בחינת "אחוריים"
של חכמה, שגם "אחוריים"
דחכמה הוא ענין
שלמעלה משכל ומהבנה
— אומרים לכן שתורה
באה מחכמה, וכן הוא
אומר שחכמת אלקות
המלוכשת בתרי"ג מצוות
היא גם כן בחינת
אחוריים של חכמה, כי
כל אחוריים שבספירות
הן מדרגות החיצונות והתחתונות במעלה שבספירה זו,
מה שיוכלו לירד ולהתפשט למטה להתלבש בברואים
להחיותם; ובחינת הפנים, — הבחינה הפנימית של הספירה,
היא הספירה עצמה המיוחדת במאציל אין-סוף ב"ה
הוא בתכלית היחוד. כגון דרך-משל, ספירת חכמה —
אודותה מדובר כאן, שהיא מיוחדת במאציל אין-סוף
ב"ה המיוחדת היחוד, כי הקדוש ב"ה הוא וחקמתו
אחד (כמו שנתבאר לעיל), — בפרק ב' ובפרק ג' בחלק

27. תהלים ק, ג. וראה ב"ר רפ"ק. 28. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "זח"א ככ, ב. אוה"ת (יהל אור) להצ"צ לתהלים עה"פ. וש"נ.
29. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "אבל עיין פירש"י שם". 30. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "כ"ה בהדפוסים שראיתי. ולכאורה
הול"ל עשי' שבחכמה. ואולי אפ"ל שכאן מדבר בהחלוקה ופ"ל ש"ע ואצילות — תורתך — תורה דאציל, שלמדנו — תורה

- 1 בְּנִשְׁמָתוֹ ה' מְדַרְגּוֹת, זֶה לְמַטָּה מִזֶּה, שֶׁהֵן בְּחִינַת הַשְּׂכָל
2 וְהַמְּדוּת וּמַחֲשֶׁבֶת וְדַבּוּר וּמַעֲשֶׂה, וְהַמַּעֲשֶׂה הֵיא – הַמְּדִירִיגָה
3 הַתַּחְתּוֹנָה שֶׁבְּכָלָם, –
4 גִּילוי הַנֶּפֶשׁ שִׁישְׁנו
5 ב"מעשה" הוא במדריגה
6 פחותה בהרבה מאשר
7 בשאר הבחינות שעל-ידן
8 הנפש מתגלה, שֶׁתְּחִיּוֹת
9 הַמַּתְפַּשֵּׁט מַהֲנִשְׁמָה
10 וּמִלֻּבֶּשׁ בְּכַח הַמַּעֲשֶׂה,
11 הֵיא כִּאֵין לְגַבִּי תְּחִיּוֹת
12 הַמַּתְפַּשֵּׁט מִמֶּנָּה וּמִלֻּבֶּשׁ
13 בְּכַח הַדַּבּוּר, שֶׁהוּא – כּוֹחַ הַדִּיבּוּר, הוּא כִּאֵין לְגַבִּי תְּחִיּוֹת
- 14 הַמַּתְפַּשֵּׁט מִמֶּנָּה – מַהֲנִשְׁמָה, וּמִלֻּבֶּשׁ בְּמַחֲשֶׁבֶת וּמְדוּת
15 וְשֶׂכָל – כָּל אֱלֹה מֵאוּחָדִים עִם הַנֶּפֶשׁ. שֶׁכֵּן, אִפִּילוּ מַחֲשֶׁבֶת
16 שְׂהִיא "לבוש" לנפש, אבל
17 הֵיא לְבוּשׁ הַמֵּאוּחָד עִם
18 הַנֶּפֶשׁ, וְהֵיא קִיּוּמַת תָּמִיד
19 כֶּשֶׁם שֶׁהַנֶּפֶשׁ עֲצֻמָּה
20 קִיּוּמַת תָּמִיד, וְאִילוּ דִּיבּוּר
21 וּמַעֲשֶׂה הֵם "לבושים
22 נִפְרָדִים", מַהֲנִפֶּשׁ, (שֶׁלֹּכֵן
23 אִפִּילוּ בְּדִיבּוּר הָרִי "עַת
24 לְדַבֵּר וְעַת לַחֲשׁוֹת
25 מִלְּדַבֵּר"³¹), וְבָהֶם גּוֹפֵא,
26 "מעשה" נפרד הרבה יותר מהנפש מאשר דיבור,

אגרת הקדש

יום שבת קודש כ"ח אלול

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' 256, כן עד"ז ממש... עד עמ' 256, מהאריו"ל:

- 27 בֵּן עַל-דִּרְדִּיזָה מִמֶּשׁ – כִּמוּ שֶׁדַּבֵּר בְּמִשָּׁל שֶׁל הַנֶּפֶשׁ, הֵיא
28 בְּחִינַת חֻכְמָתוֹ וְתַפְרָד, מִה שְׂיוּכָל לְהַתְפַּשֵּׁט מִמֶּנָּה
29 (לְהַשְׁפִּיעַ) [לְהַתְלַבֵּשׁ] בְּתַחְתּוֹנִים כָּלָם, – שֶׁכֵּן, הָרִי "כּוֹלֵם
30 בַּחֲכָמָה עֲשִׂית"³², הַכֹּל נִתְהוּוֹה עַל יְדֵי "חֲכָמָה", הָרִי ש"חֲכָמָה"
31 מִתְלַבֶּשֶׁת בְּכָל הַנִּבְרָאִים,
32 וְאִיזוּ בַּחֲנִינָה שֶׁל "חֲכָמָה"
33 יִכּוּלָה לְהַתְלַבֵּשׁ בְּכָל
34 הַנִּבְרָאִים הֵם³³ כִּאֵין
35 לְגַבִּי בְּחִינַת פָּנִים –
36 פְּנִימִיּוֹת ה"חֲכָמָה",
37 הַמֵּיחָד בְּמֵאצִּיל פְּרוּד
38 הוּא, דְּכָלָא קָמִיה פֿלא
39 חֲשִׁיב, – שֶׁכֵּן, הַכֹּל לְגַבִּי
40 הַקְּדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא נִחְשָׁב
41 לְכּוֹלֵם – הָרִי שֶׁבַּחֲנִינָה
42 שְׂהִיא "קָמִי" (מֵאוּחָדָת
43 אֲתוֹ) – הֵיא לְגַבִּי כָּל
44 כְּלוֹם. וְהַתְּשַׁפְּעָה לְכָל
45 הַנִּבְרָאִים כָּלָם שֶׁהֵם
46 בְּעָלֵי גָבוֹל וְתַכְלִית –
47 נִחְשָׁבֶת יְרִידָה וְצִמְצוּם
48 כְּבִיכּוֹל לְגַבִּי הַמֵּאצִּיל
49 אִינְסוּף פְּרוּד-הוּא, עַל
50 דִּרְדִּיזָה-מִשָּׁל, כִּמוּ
51 שֶׁנִּחְשָׁבֶת יְרִידָה וְצִמְצוּם לְשֶׁכָּל הָאָדָם הַמִּשְׁכִּיל הַמִּצְמָצֵם
52 בְּאִיזוֹה עֲשִׂיה גִּשְׁמִיּוֹת וְחִמְרִית מִמֶּשׁ. וְלִכֵּן מִשָּׁה רַבְּנוּ
- כֵּן עַד"ז מִמֶּשׁ הֵיא
בְּחִי' חֲכָמָתוֹ ית' מִה שְׂיוּכָל לְהַתְפַּשֵּׁט מִמֶּנָּה (לְהַשְׁפִּיעַ)
[לְהַתְלַבֵּשׁ] בְּתַחְתּוֹנִים כּוֹלֵם הֵם כִּאֵין לְגַבִּי בַּחֲנִינַת
פָּנִים הַמֵּיחָד בְּמֵאצִּיל ב"ה דְּכּוֹלָא קָמִיה כָּלָא חֲשִׁיב
וְהַתְּשַׁפְּעָה לְכָל הַנִּבְרָאִים כּוֹלֵם שֶׁהֵם בְּעָלֵי גָבוֹל
וְתַכְלִית נִחְשָׁבֶת יְרִידָה וְצִמְצוּם כְּבִיכּוֹל לְגַבִּי הַמֵּאצִּיל
א"ם ב"ה עַד"מ כִּמוּ שֶׁנִּחְשָׁבֶת יְרִידָה וְצִמְצוּם לְשֶׁכָּל
הָאָדָם הַמִּשְׁכִּיל הַמִּצְמָצֵם בְּאִיזוֹה עֲשִׂיה גִּשְׁמִיּוֹת
וְחִמְרִית מִמֶּשׁ וְלִכֵּן מִשָּׁה רַבְּנוּ ע"ה שֶׁהִשְׁיֵג עַד
אֲחֻרִּים דְּחֲכָמָה זָכָה שֶׁתִּנָּתֵן ע"י הַתּוֹרָה שְׂהִיא נּוֹבְלוֹת
חֲכָמָה שֶׁלְּמַעְלָה פ' מִה שֶׁנּוֹבֵל מִמֶּנָּה וְיִוֵּרֵד לְמַטָּה
וּמִתְלַבֶּשׁ בְּתוֹרָה גִּשְׁמִיּוֹת שֶׁלֹּנּוּ שְׂעִיקָרָה וְתַכְלִיתָה הוּא
קִיּוּם הַמִּצְוֹת ל"ת וְעִשָּׂה בְּפוֹעַל וּמַעֲשֶׂה מִמֶּשׁ כִּמְאֹמֵר
הַיּוֹם לְעִשְׁוֹתָם וְגִדּוֹל תְּלִמּוּד שֶׁמִּבִּיא לִידֵי מַעֲשֶׂה וְהַלּוּמֵד
שֶׁלֹּא לְעִשְׁוֹת נּוֹחַ לוֹ שֶׁנִּחְפָּכָה שְׁלִיטוֹתוֹ וְכו' וְכָל אָדָם
מוֹכֵרָה לְהַתְגַּלְגַּל עַד שִׁקִּיּוּם כָּל הַתְּרִי"ג מִצְוֹת בְּפוֹעַל
מִמֶּשׁ כְּנוֹדַע מֵהָאֲרִיז"ל:
- כֵּן עַד"ז מִמֶּשׁ הֵיא
בְּחִי' חֲכָמָתוֹ ית' מִה שְׂיוּכָל לְהַתְפַּשֵּׁט מִמֶּנָּה (לְהַשְׁפִּיעַ)
[לְהַתְלַבֵּשׁ] בְּתַחְתּוֹנִים כּוֹלֵם הֵם כִּאֵין לְגַבִּי בַּחֲנִינַת
פָּנִים הַמֵּיחָד בְּמֵאצִּיל ב"ה דְּכּוֹלָא קָמִיה כָּלָא חֲשִׁיב
וְהַתְּשַׁפְּעָה לְכָל הַנִּבְרָאִים כּוֹלֵם שֶׁהֵם בְּעָלֵי גָבוֹל
וְתַכְלִית נִחְשָׁבֶת יְרִידָה וְצִמְצוּם כְּבִיכּוֹל לְגַבִּי הַמֵּאצִּיל
א"ם ב"ה עַד"מ כִּמוּ שֶׁנִּחְשָׁבֶת יְרִידָה וְצִמְצוּם לְשֶׁכָּל
הָאָדָם הַמִּשְׁכִּיל הַמִּצְמָצֵם בְּאִיזוֹה עֲשִׂיה גִּשְׁמִיּוֹת
וְחִמְרִית מִמֶּשׁ וְלִכֵּן מִשָּׁה רַבְּנוּ ע"ה שֶׁהִשְׁיֵג עַד
אֲחֻרִּים דְּחֲכָמָה זָכָה שֶׁתִּנָּתֵן ע"י הַתּוֹרָה שְׂהִיא נּוֹבְלוֹת
חֲכָמָה שֶׁלְּמַעְלָה פ' מִה שֶׁנּוֹבֵל מִמֶּנָּה וְיִוֵּרֵד לְמַטָּה
וּמִתְלַבֶּשׁ בְּתוֹרָה גִּשְׁמִיּוֹת שֶׁלֹּנּוּ שְׂעִיקָרָה וְתַכְלִיתָה הוּא
קִיּוּם הַמִּצְוֹת ל"ת וְעִשָּׂה בְּפוֹעַל וּמַעֲשֶׂה מִמֶּשׁ כִּמְאֹמֵר
הַיּוֹם לְעִשְׁוֹתָם וְגִדּוֹל תְּלִמּוּד שֶׁמִּבִּיא לִידֵי מַעֲשֶׂה וְהַלּוּמֵד
שֶׁלֹּא לְעִשְׁוֹת נּוֹחַ לוֹ שֶׁנִּחְפָּכָה שְׁלִיטוֹתוֹ וְכו' וְכָל אָדָם
מוֹכֵרָה לְהַתְגַּלְגַּל עַד שִׁקִּיּוּם כָּל הַתְּרִי"ג מִצְוֹת בְּפוֹעַל
מִמֶּשׁ כְּנוֹדַע מֵהָאֲרִיז"ל:

אגרת הקדש

דבריה, ולכן מדגיש שבאצי. והשייכות שבין זל"ז - דבל"ג דאצי' ה"ה הא דאצי' הוא חכ' (יו"ד שבשם) ובי"ע שאר הספירות.
31. ראה קהלת ג, ז. 32. תהלים קד, כד. 33. ב"הערות ותיקונים" תיקן כ"ק אדמו"ר שליט"א שצ"ל הוא. 34. ואתחנן ז, יא. 35. כב,
א. 36. קידושין מ, ב. 37. ירושלמי שבת פ"א ה"א. 38. ראה תל' ת"ת לאדמו"ר פ"א ה"ד ובהנסמן שם בציונים ומ"מ.

מנשיקות פיהו", שמישיח יגלה טעמי תורה, ומעין זה היא התגלות
החסידות שהיא הכנה למשיח, על-דרך שטוענים ממאכלי
השבת – בערב שבת⁴⁰. והוא (ממשיח ה"צמח צדק" ב"יהל אור")
ה"אור" המלוּבש ב"שלמה". שכן, זה האור שנברא ביום ראשון
ש"גנוז לצדיקים", והיכן גנוז – בתורה⁴¹, וזהו "פנימיות יסוד
אבא", כפי שהרמ"ז אומר בפרשת בהעלותך⁴². וה"צמח צדק"
מציע שם מה'סידור' במאמר "יעשו להם ציצית"⁴³.

ב"יהל אור" להרבי ה"צמח צדק", על תהלים, עמוד 369, מביא
על אגרת קודש זו: רבנו הזקן מתחיל את האגרת בפסוק "עוטה
אור בשלמה", ובאגרת חסר הביאור על פסוק זה, אלא
מההקדמה מסתבר ש"אחוריים דחכמה" הנקרא "נובלות חכמה
שלמעלה תורה", זה ה"שלמה" (הלבוש) ונגלה בתורה, ובחינת
פנימיות אבא (פנימיות החכמה) היא טעמי תורה, (שבעיקרו זה
יתגלה בביאת המשיח, כפי שרש"י אומר על הפסוק³, "ישקני

39. שה"ש א, ב. 40. ראה לקו"ש חט"ו ע' 282 ובהנסמן בהערות שם. 41. לקו"ש ח"י ע' 10 ובהנסמן שם. 42. ח"ג קסב, א. 43. סידור
עם דא"ח (קה"ת, תשכ"ה).

המשך ביאור למס' כתובות ליום רביעי עמ' ב

מסיימת הגמרא את המעשה: וּפְּתִילֵי הָבִי – אף על פי שלא זכה
רבי חנינא בר פפא להכנס חי לגן עדן, מכל מקום כִּי נָח נִפְשִׁיה –
כשנפטר, אִפְסִיק לִיה עֲמוּדָא דְנוּרָא בֵּין יְדֵיהּ לְעֵלְמָא – הפסיק
עמוד של אש בינו לבין שאר בני אדם, ונִפְתַּח – מסורת היא בידינו,
לֵאמֹר מִפְסִיק עֲמוּדָא דְנוּרָא – שאין עמוד של אש מפסיק בין הנפטר
לשאר בני אדם, אֵלָּא לְחַד בְּרָדָא או לְתַרְנִין בְּרָדָא – ליחיד או לשנים
שבכל הדור. קִרְב לְנִפְיָה – התקרב למותו רַבִּי אֶלְכָּסְנִדְרִי, וְאִמֵּר
לו, עֲשֵׂה שְׂיוּסֵר עֲמוּד הָאש בְּשִׁבְלִי כְּבוֹד הַהֶקְמָם, שיוכלו לעמוד
במחיצתך, לֹא אֲשַׁנָּה – לא השיג רבי חנינא בר פפא בדבריו,
ועמוד האש נשאר. חור ואמר רבי אלכסנדר, עֲשֵׂה בְּשִׁבְלִי כְּבוֹד
אֲבִיךָ, שיוכל לעמוד במחיצתך, וְלֹא אֲשַׁנָּה. אמר לו, עֲשֵׂה בְּשִׁבְלִי
כְּבוֹד עֲצָמְךָ, שיוכלו להתקרב אליך ולהתעסק בקבורתך
ולחספידך כראוי, אִיִּתְלַק – הסתלק עמוד האש.
הגמרא מביאה את דברי האמוראים על מעשה זה: אִמֵּר אֲבִי,
עמוד האש שהופיע בעת הסתלקותו של רבי חנינא בר פפא, בא
לְאִפּוּקִי מִמָּאן דְּלֹא קִיָּם (אֲפִילוּ אוֹת אַחַת) – להבדיל אותו ממי
שלא קיים את התורה כמותו, שאינו ראוי לעמוד במחיצתו. אִמֵּר
לִיה רַב אֲדָא בֶּר מִתְנָא לֹאבִי, האם עמוד אש זה בא לְאִפּוּקִי מִמֵּר,
כלומר, מאבִּי עצמו, דְּלֹא אִית לִיה מַעֲקָה לְאִינְרִיָּה – שאין לו
מעקה בגג ביתו כציווי התורה (דברים כב ח). דוחה הגמרא: וְלֹא הָיָא
– באמת לא כך היה הדבר, וּמִתְנָה הָיָה – היה לאבִּי מעקה בגג
ביתו, וְהָיָא שְׁתָּא הוּא דְשִׁדְיָה וְיָקָא – אלא שבאותה שעה נשבה
רוח חזקה והפילתו.

* * *

הגמרא חוזרת לענין בעלי ראתן, ומוסיפה בזה: אִמֵּר רַבִּי חֲנִינָא,
מִפְּנֵי מָה אֵין בְּעָלֵי רְאִיתָן בְּבָבֶל, מִפְּנֵי שְׁבִנֵי בָבֶל אוֹכְלִין תְּרִידִין,
וְשׁוֹתִין שְׂכָר שֶׁל חֲזִימִי – שיכר שהטילו בו כשות הגדל בתוך
הקוצים. כיוצא בזה אִמֵּר רַבִּי יוחנן, מִפְּנֵי מָה אֵין מְצוּרְעִין בְּבָבֶל,
מִפְּנֵי שֶׁהֵם אוֹכְלִין תְּרִידִין, וְשׁוֹתִין שְׂכָר, וְרוֹחֲצִין בְּמֵי הַנְּהַר פְּרָת,
ודברים אלו מבראים אותם, שלא יהיו מחלות אלו מצויות שם.

הן. אמר לו רבי שמעון בן יוחאי, אִם בָּן, אִי אִתָּה בֶּר לְיוֹנָא – אין
אתה ראוי לכרוז שהכריז 'פנו מקום לבר ליואי', כיון שנראתה
הקשת בימך.
אומרת הגמרא: וְלֹא הָיָא – באמת לא כך היה הדבר, דְּלֹא הָיָא
מִידִי – לא היה דבר זה כלל, כלומר, לא נראתה הקשת בחייו של
רבי יהושע בן לוי, אֵלָּא הִטַּעַם שאמר רבי יהושע בן לוי שנראתה
הקשת, כיון דְּסִכְרִי-חֲשֹׁב, לֹא אֲחִיזִיק מִיְּבוֹתָא לְנִפְשָׁא – לא אחזיק
לעצמי טובה על כך שלא נראתה הקשת בחיי, ולא אתגאה בכך.
הגמרא מספרת מעשה דומה שהיה בשעת הסתלקותו של אמורא
אחר, ובו יבואר מדוע רבי יהושע בן לוי זכה להכנס חי לגן עדן:
רַבִּי חֲנִינָא בֶּר פַּפָּא, שׁוֹשְׁבֵינִיה הָיָה – היה אוהבו של מלאך המות
ורגילו אצלו. כִּי הָיָה קָא נִתְּחַא נִפְשִׁיה – כשהגיע זמנו להפטר מן
העולם, אִמֵּר לִיה לְמַלְאךְ הַמָּוֶת, וְיֵל עֲבִיד לִיה רְעוּתִיה – לך ועשה
את רצוני של רבי חנינא בר פפא. אוֹל לְנִפְיָה וְאִתְחַזִּי לִיה – הלך
אליו מלאך המות והתראה אליו. אִמֵּר לִיה רַבִּי חֲנִינָא בֶּר פַּפָּא,
שְׂכָךְ תִּלְתִּין יוֹם עַד דְּנִתְּחַד תְּלִמּוּדָא – הניחני חי שלשים יום, עד
שאחזור על כל מה שלמדתי, מִשּׁוּם דְּאִמֵּר – שאומרים בבית דין
כל מעלה, אֲשַׁרִּי מִי שְׂפָא לָבָא, וְתִלְמוּדִי בִידִי, ורצוני לחזור על
של התורה שלמדתי כדי לזכרה כשאגיע לשם. שְׂכָךְ – הניח לו
מלאך המות ועזבו. לְבִתֵּר תִּלְתִּין יוֹמִין – לאחר שעברו שלשים יום,
אוֹל אִתְחַזִּי לִיה – הלך מלאך המות והתראה לרבי חנינא בר פפא.
אִמֵּר לִיה רַבִּי חֲנִינָא בֶּר פַּפָּא, אֲחִי לִי דִּוְכְתָא – הראה לי את
מקומי בגן עדן. אִמֵּר לִיה מְלָאךְ הַמָּוֶת, לְחִי – אני מסכים לכך.
אִמֵּר לִיה רַבִּי חֲנִינָא בֶּר פַּפָּא, הֵב לִי סִבְיָה, דְּלִמָּא מְבַעֲתָ לִי
בְּאוֹרְהָא. אִמֵּר לִיה מְלָאךְ הַמָּוֶת, האם בְּחִבְרָךְ בְּעִית לְמִיעֲבֵר לִי –
האם רצונך לעשות לי כפי שעשה חברך, רבי יהושע בן לוי,
ולקפוץ לתוך גן עדן. אִמֵּר לִיה רַבִּי חֲנִינָא בֶּר פַּפָּא, אֲיִיתִי סִפֵּר תּוֹרָה
וְחָזִי – הבא ספר תורה ותראה, מִי אִיָּקָא מִידִי דְּבִתֵּיב בֵּית דְּלֹא
קִיָּמְתִּיה – האם יש דבר שכתוב בתורה שלא קיימתי, ואם כן אף
אני ראוי להכנס בחיים לגן עדן, כרבי יהושע בן לוי. אִמֵּר לִיה
מְלָאךְ הַמָּוֶת, מִי אִיָּבְרָכָךְ בְּעָלֵי רְאִיתָן וְאִיעֲסַקָת בְּתוֹרָה – וכי
נדבקת בבעלי ראתן ועסקת בתורה, כמו שהיה עושה רבי יהושע
בן לוי.

הדרן עלך המדיר את אשתו

יום ראשון

יום רביעי

כב אלול

ה'תש"ג

שיעורים. חומש: נצבים וילך, רביעי עם פירש"י.
תהלים: קוֹקְזו. סד"סו.
תנאי: וזהו שארז"ל . . . מנוחה כו'.

תורת החסידות דורשת, כי תחלה להוכיח צריכים להסיר את הצפרנים, ניט שטעקען זיך, כי בטופרהא אחידן, יעדער שטאך איז קליפה וסטרא אחרא, ואחר נטילת הצפרנים צריך להיות נטילת ידים, כמבואר ענינה בדא"ח, המשכת המוחין למדות.

תורת החסידות דורשת, כי תחלה להוכיח צריכים להסיר את הצפרנים, לא לדקר, כי "בטופרהא אחידן" [=בצפרנים נאחזות], כל דקירה היא 'קלפה' ו'סטרא אחרא'; ואחר נטילת הצפרנים צריך להיות נטילת ידים, כמבאר ענינה בדא"ח [דברי אלקים חיים, חסידות], המשכת המוחין למדות.

יום שני

יום חמישי

כג אלול

ה'תש"ג

שיעורים. חומש: נצבים וילך, חמישי עם פירש"י.
תהלים: קח-קייב. סז-סט.
תנאי: יח. כתיב . . . 252 בלק"א.

ר' משה, בנו של רבנו הזקן, בלמדו - והוא אז כבן חייא שנה - הסוגיא בשבחו של חכמים בגטין (סז א) נסתפק במאמר רשב"י [=רבי שמעון בן יוחאי] שם "שנו מדותי", שיש בזה שני פרושים: למדו תורתי (רש"י) או מדותי בפשוטו. בתוך כך נכנס רבנו הזקן ואמר - בנגון, כדרךכו בקדש: תורה שנתנה לנו בלה מדות טובות, אפלו הענשין שבה הם באמת חסד וטוב, ושני הפרושים אחד הם, והא בהא תליא [=זה בזה תלוי]: אי אפשר להיות מדות טובות בלי תורה, ואי אפשר לתורה בלי מדות טובות. ככל הנ"ל קרה גם לה"צמח צדק" בהיותו בגיל חייא שנה.

יום שלישי

יום שישי

כד אלול

ה'תש"ג

שיעורים. חומש: נצבים וילך, ששי עם פירש"י.
תהלים: קיג-קית. ע"עב.
תנאי: והשנית היא . . . דעהו א.

אמאל איז יעדער ווארט וואס מ'האט געהערט געווען א תורה, און יעדער זאך וואס מ'האט געזעהן - א הוראה אין עבודה און הדרכה.

בעבר, כל אמרה ששמעו היתה תורה, וכל דבר שראו - הוראה בעבודה והדרכה.

יום רביעי

שבת

כה אלול

ה'תש"ג

אמירת כל התהלים בהשכמה. יום התעוררות.
סליחות - אחר חצות לילה ובסמוך לה. אבל בשאר הימים - באשמרת הבקר.
כאשר נצבים וילך בפרדות, מתחילין למפסיר וכן לשביעי - שבת פרשת נצבים - ראה נתתי לפניך גו'.
שיעורים. חומש: נצבים וילך, שביעי עם פירש"י.
תהלים: קיט, אשרי . . . מצותך מאד. עג"עה.
תנאי: יט. עוטה . . . 254 דאצילות.

אדמו"ר הזקן ספר: בהיותי במעזריטש, שמעתי ממורי ורבי הרב המגיד בשם מורו ורבו הבעל-שם-טוב נשמתו-עדין: החדש השביעי שהוא החדש הראשון לחדשי השנה, הקדוש-

ברוך-הוא בעצמו מברכו בשבת מברכים שהוא השבת האחרון דחדש אלול, ובכח זה ישראל מברכים את החדשים י"א פעמים בשנה. כתיב "אתם נצבים היום", ד"היום" קאי על ראש השנה שהוא יום הדין, וכמו שכתוב "ויהי היום גו'" ותרגם "והיה יום דינא רבא", ו"אתם נצבים" – קימים ועומדים", והינו שזוכים בדין. ובשבת שלפני ראש השנה, שהוא שבת האחרון דחדש אלול, קוראין אז פרשת "אתם נצבים", דזהו ברכתו של הקדוש-ברוך-הוא בשבת מברכים חדש השביעי, שהוא המשבע והמשביע ברב טוב לכל ישראל על כל השנה.

יום חמישי

יום ראשון

כו אלול

ה'תש"ג

שיעורים. חומש: האזינו, פ' ראשונה עם פירש"י.
תהלים: קיט, מה . . . לא שכחתי. עו"ע.
תניא: אך הענין . . . "קכח" האותיות.

סדר הכשר בשר לאכילה להוציא ממנו דם האסור הוא: שרי', מליחה, הדחה. ענינם בעבודה: שרי' – ווייקען זיך אין דברי הרב, מליחה – יחידות, הדחה – ניגון.

סדר הכשר בשר לאכילה להוציא ממנו דם האסור הוא: שריה, מליחה, הדחה. ענינם בעבודה: שריה – להשרות עצמו בדברי הרב, מליחה – יחידות, הדחה – נגון.

יום שישי

יום שני

כו אלול

ה'תש"ג

שיעורים. חומש: האזינו, שני עם פירש"י.
תהלים: קכ"ד. עט"פ.
תניא: והנה בחי' . . . "256" ושכל.

מדברי קודש רבינו הזקן: ישראל גוי אחד בארץ, דער עם ישראל אויך אין דער ערדישער וועלט איז פארבונדען מיט ה' אחד, השי"ת מאכט פון רוחניות גשמיות, און דער עם ישראל מאכט פון גשמיות רוחניות.

מדברי קדש רבינו הזקן: "ישראל גוי אחד בארץ". עם ישראל, גם בארציות העולם, קשור הוא עם ה' אחד. ה' יתברך עושה מהרוחניות גשמיות, ועם ישראל עושה מהגשמיות רוחניות.

שבת קודש

יום שלישי

כח אלול

ה'תש"ג

שיעורים. חומש: האזינו, שלישי עם פירש"י.
תהלים: קלה"קלט. פב"פ.
תניא: כן עד"ו . . . "256" מהאריז"ל.

ברכת ד' היא תעשיר, בכלל ובפרט להנותן מעתו ומזמנו לעסוק בצרכי צבור בעניני צדקה וחזוק היהדות, וכמאמר: דער אויבערשטער ב"ה בלייבט ניט קיין בעל חוב, פאר יעדער גוטער זאך וואס א איד טוט, צאלט ער במיטב מיט בני חיי ומזוני רויחי.

"ברכת ה' היא תעשיר", בכלל ובפרט להנותן מעתו ומזמנו לעסוק בצרכי צבור בעניני צדקה וחזוק היהדות, וכמאמר: הקדוש-ברוך-הוא לא נשאר בעל חוב. צבור כל דבר טוב שיהודי עושה, משלם הוא ב'מיטב', בבני חיי ומזוני רויחי [=בבנים, חיים, ופרנסה ברוח].

בין פאה לראשית הגז יום ראשון כ"ב אלול ה'תשפ"ב

והביאור:

בראשית הגז, המוכר חייב לתת בעבור החלק שמכר ללוקח משום שאסור לו להפקיע את ממונו מהמצוה על ידי מכירתו לאחר, ואף קודם הגזיזה, כאשר החיוב עדיין לא חל, אסור לו לעשות מעשה כדי לגרום שלא יחול, ולכן הוא משייר לעצמו חלק מהצמר לקיים בו את המצוה. אולם פאה היא מהמצוות שאין אדם חייב להביא עצמו לקיימן אלא הן מתירות לו איזה דבר, כגון מצות מזוזה שאינו חייב לבנות בית כדי לקיים מצות מזוזה אלא אם הוא גר בבית, עליו לקבוע בו מזוזה, וכן לגבי פאה נאמר: "ובקוצרכם את קציר ארצכם לא תכלה פאת שדך לקצור". כלומר, כאשר אתה עוסק בקצירה תן דעתך לדאוג גם לעניים ולהפריש חלק בשבילם, אולם מי שאינו מעוניין כלל לקצור את השדה, אין עליו מצוה לקצור כדי להביא עצמו לקיום מצות פאה, ולכן לא יחול עליו חיוב פאה.

(אמונת ירושע א. לז')

הלכות מתנות עניים פרק ג, הלכה יח: המוכר מקומות מקומות משהו לאנשים הרבה – אם מוכר כל השדה, כל אחד ואחד נותן פאה מחלקו שללכת. ואם התחיל בעל השדה לקצור, ומוכר מקצת ושייר מקצת – בעל השדה נותן פאה הראויה לכל, שפיון שהתחיל לקצור, נתחייב בכל.

מדברי הרמב"ם מבואר שאם בעל השדה התחיל לקצור ואחר כך מכר חלק מהשדה, עליו לתת פאה בעבור חלקו של הקונה, כי בתחילת הקצירה כבר חל עליו החיוב ואינו נפטר על ידי המכירה, אבל אם מכר קודם שהתחיל לקצור, אינו צריך להפריש עבור חלקו של הקונה.

אולם לגבי ראשית הגז, כתב הרמב"ם (הל' בכורים פ"י ה"י): "הלוקח גז צאנו של חברו, אם שייר המוכר מעט מצאנו להגז, המוכר חייב להפריש מן המשואר על הכל, ואע"פ שלא התחיל המוכר לגזוז, חזקה אין אדם מוכר מתנות כהונה". הרי שאפילו אם מכר קודם שחל החיוב (בשעת הגזיזה) חייב להפריש עבור החלק הנמכר. ויש להבין: מהו טעם החילוק בין פאה לראשית הגז?

תבואה שנשכחה בשדה – מתי יש לה דין 'שכחה'? יום שני כ"ג אלול ה'תשפ"ב

ערך השלחן, זרעים ס"ט ט ה"י).

וה'משנה ראשונה' (פאה שם ד"ה עמרו) פירש:

אם עמדו העניים בפני העומר והוא נשכח – אין זו 'שכחה', כי העניים הסתירו את העומר כדי שבעל השדה ישכח אותו וקנסו אותם חכמים ואין לו דין 'שכחה'. ולפי זה, הלכה זו שאם חיפיהו בקש ושכחו אינה שכחה, היא רק אם חיפיהו העניים וקנסו אותם, אבל אם התכסה העומר מאיליו בעפר או בקש ונשכח – הרי זו 'שכחה'. ואף שהעומר טמון ומוסתר, יש לו דין 'שכחה' (להלן ה"ח).

הלכות מתנות עניים פרק ה, הלכה ג: עמרו העניים בפניהם או חיפיהו בקש והוא זוכר את הקש... ושכחו – אינו 'שכחה'.

לדעת הרא"ש (פאה פ"ה מ"ז), עומר תבואה שנשכח בגלל שהעניים עמדו בפני העומר והסתירו אותו או בגלל שהעומר היה מוסתר ומחופה בקש אינה 'שכחה', כיון שאין זו שכחה רגילה אלא נגרמה מסיבה צדדית (לא ראה את העומר כיון שהיה מוסתר). ולכן, דוקא אם היה "זוכר את הקש" אינה 'שכחה', אבל אם שכח את הקש שהוא גלוי, הרי כשם ששכח את הקש היה שוכח גם את העומר ואם כך זו היא 'שכחה' (ראה

שוועת עניים אתה תשמע יום שלישי כ"ד אלול ה'תשפ"ב

ואכן ב'קיצור שולחן-ערוך' (ס"ד לד ס"א) העתיק את לשון הרמב"ם, אך שינה ללשון הפסוק: "והקב"ה קרוב לשועת עניים שנאמר 'וצעקת עניים ישמע', לפיכך צריך להזהר בצעקתם".

וכתב ב'ניצוצי אור' (יזמא לא) כי אין לתמוה שהרמב"ם נקט בביטוי 'שנאמר' למרות שהלשון שהביא אינו פסוק, כיון שגם בציטוט מנוסח התפילה ניתן להתבטא בסגנון 'שנאמר'. וב'יד מלאכי' (כללי החי"ת ס"ד רפג) כתב: "ומי לנו גדול ממשא הלא הוא הרמב"ם ז"ל שמכלכל דבריו במשפט ומדקדק בלשונו, ואפילו הכי מצאתי אליו בפ"י מהלכות מתנות עניים ה"ג שכתב: 'והקב"ה קרוב לשועת עניים שנאמר שועת עניים אתה תשמע' אף על פי שאין פסוק זה בכל המקרא, אלא מאי אית לך למימר שנקט משמעות איזה פסוק אחר".

הלכות מתנות עניים פרק י, הלכה ג: הקדוש ברוך הוא קרוב לשועת העניים, שנאמר: "שועת עניים, אתה תשמע"; לפיכך, צריך להזהר מצעקתם – שחרי ברית פרוותה להם, שנאמר: "והיה כי יצעק אלי, ושמעתי כי חנון אני".

בדומה ללשון הרמב"ם כאן, כתב גם הטור (יו"ד ס"ד רמז): "ואף גם זאת שהקב"ה קרוב לשמוע צעקת עניים, שנאמר שועת עניים אתה תשמע, לפיכך יש לו לזהר מזעקתם, וגם כי ברית כרותה להם, שנאמר והיה כי יצעק אלי ושמעתי כי חנון אני".

אולם פסוק בנוסח זה – "שועת עניים אתה תשמע" – לא נמצא במקרא!

ואמנם בספר איוב (לד, כח) נאמר "וצעקת עניים ישמע", אבל הנוסח "שועת עניים אתה תשמע" מקורו בתפילה, בפיוט 'נשמת כל חי' (לכמה נוסחאות).

הפרשת תרומה - מצוה חיובית?

יום רביעי כ"ה אלול ה'תשפ"ב

צריכות כוונה' גם הפרשת תרומה צריכה כוונה, ככל שאר המצוות אבל אם התרומה אינה חובה אלא מפרשים רק כדי להכשיר את המאכל הרי לפי האומר 'מצוות צריכות כוונה', הרי זה רק במצוה המוטלת על האדם בתורת חובה, "כמו תפילין... דחיובא רמיא עליה וצריך כוונה שעושה זה לשם מצוה לצאת ידי חובה. אבל שחיטה ותרומה דלהתיר האוכל אתו ואי בעי לא שחיט ולא אכיל – לכולי עלמא לא צריך כוונה" (משנה ראשונה, תרומות פ"א מ"א).

ו'נפקא מינה' נוספת (תורת הארץ שם): מי שנשבע שלא יפריש תרומות ומעשרות – האם נחשב כנשבע לבטל את המצוה; שכן, "נשבע לבטל את המצוה, ובשעת המצוה לא היתה מוטלת עליו המצוה, ואפשר שלא יבוא עליו חיוב מצוה זאת מעולם – לא מקרי לבטל המצוה" (באה"ט יו"ד סי' רלו, סק"ב ב' הרי"ה הלוי). ואם הפרשת תרומה אינה מצוה חיובית אלא יכול להשאיר את התבואה טבל לעולם, נמצא שאף פעם "לא יבוא עליו חיוב מצוה זאת" ואינו נחשב כנשבע לבטל את המצוה.

הלכות תרומות, פרטי המצוות: יש בכללן שמונה מצוות – שתיים מצוות עשה. להפריש תרומה גדולה. יש לדון האם הפרשת תרומה (ומעשר) היא מצוה חיובית המוטלת על האדם להפריש תרומה, או שאין זו חובה ורק אם האדם רוצה לאכול, עליו להפריש תרומה ומעשרות? לדעת כמה ראשונים (ראה אנציקלופדיה תלמודית, הפרשת תרומה הע' 35), הפרשת תרומה אינה מצוה חיובית – "שאינן אדם חייב לעשר פירותיו, אלא אם ירצה אדם להניח פירותיו טבולים כל הימים ויאכל מפירות אחרים מתוקנים הרשות בידו ואינו מבטל מצוה" (ברכת אברהם, לכן הרמב"ם, סי' יד). בדוגמת מצות שחיטה שאם האדם אינו רוצה לאכול בשר, אין עליו חיוב לשחוט.

אבל יש מי שכתב (ט"ז יו"ד סי' א סק"ז): "מצות ההפרשה חיוב עליו אפילו אם אינו רוצה לאכול מן התבואה עדיין". וכן נקטו עוד אחרונים (אנצ"ט שם הע' 39). ו'נפקא מינה' מחילוקי הדעות הללו (תורת הארץ סופ"ב): אם ההפרשה היא מצוה חיובית, הרי לפי הדעה ש'מצוות

זר שאכל תרומה טמאה

יום חמישי כ"ו אלול ה'תשפ"ב

בהלכה זו) שם נאמר כי זר שאכל תרומה בשוגג, גם אם היא טמאה, משלם קרן וחומש. ומבואר בגמרא (שבת סט, ב) שתשלום חומש הוא במקום קרבן, ואם אין חיוב מיתה בזר שאכל תרומה טמאה במזיד – מדוע משלם חומש (שהוא במקום קרבן, והרי כשאין חיוב מיתה במזיד אין חיוב קרבן בשוגג)? אלא מכאן שיש חיוב מיתה גם על אכילת תרומה טמאה.

ומבאר ה'דבר אברהם' (ח"א סי' כוסקט"ו): אמנם מהפסוק "ומתו בו כי יחלוהו" למדים שחיוב מיתה הוא רק בתרומה המתחללת על ידי אכילתה, אך יש לחלק בין אכילת זר לאכילת כהן טמא: באכילת זר החילול הוא בכך שהתרומה נעשית חולין על ידי אכילתו, ובזה אין הבדל אם היא טהורה או טמאה שהרי גם אם היא טמאה, תרומה היא ובאכילת הזר נעשית חולין. ואילו באכילת כהן טמא החילול נעשה בכך שבאכילתו התרומה נטמאת, וזה שייך רק בתרומה טהורה ולא בטמאה שקודם אכילתו כבר היתה טמאה ומחוללת.

הלכות תרומות פרק ו, הלכה ו: זר שאכל תרומה בידיו... בין שאכל תרומה טהורה בין שאכל טמאה – חיוב מיתה בידיו שמים, שנאמר: "ומתו בו, כי יחלוהו". ולזקקה על אכילתה.

הקשה ה'לחם משנה' (הל' סנהדרין פי"ט ה"ב): כהן טמא שאכל תרומה טהורה חייב מיתה, אבל אם אכל תרומה טמאה אינו חייב (להלן פ"ז ה"א). ולמדו זאת (סנהדרין פג, א) מהכתוב "ומתו בו כי יחלוהו" – פרט לזו שמחוללת ועומדת". כלומר, חיוב מיתה באכילת תרומה הוא רק אם על ידי אכילת הכהן התרומה מתחללת בטומאת גופו, אבל תרומה טמאה הרי היתה כבר מחוללת וטמאה לפני אכילתו. ומדוע אם כן, זר שאכל תרומה טמאה דינו חמור יותר מכהן טמא וחייב מיתה, הרי חיובו נלמד מאותו פסוק ("ומתו בו כי יחלוהו") המדבר רק באכילת תרומה טהורה ולא בתרומה טמאה?

וכתב ה'שער המלך' (הל' איסור פ"ז ה"ח ד"ה גרסין): מקור הדברים הוא במשנה (תרומות פ"ו מ"א, והביאו הרמב"ם

ספק איסור תרומה בזמן הזה

יום שישי כ"ז אלול ה'תשפ"ב

בהתאם לכלל 'ספקא דרבנן לקולא'. אולם לפי זה, יש להבין את הנאמר בהלכה זו שקטנה ישראלית שנישאה לכהן לא תאכל בתרומה, משום שזכותו של האב למחות ולבטל את הנישואין למפרע ועליה לחשוש מלכתחילה שמא יעשה כן ויתברר שהיתה אסורה באכילת תרומה. ולכאורה, מאחר ואין כאן אלא חשש בלבד מדוע יש להחמיר מספק?

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

הלכות תרומות פרק ח, הלכה טז: קמחא בת ישראל שנשאת לכהן שלא מדעת אביה, בין בפני אביה בין שלא בפניו – אף על פי שקדשה אביה, אינה אוכלת בתרומה; שאם מקה, תעשה זרה למפרע.

הפוסקים דנו כיצד יש לנהוג בספקות בדיני תרומה בזמן הזה. על פי הנפסק לעיל (פ"א הכ"ה) שחיוב תרומה בזמן הזה הוא רק מדרבנן, לכאורה יש להקל בכל ספק בתרומה

הלכה יומית לעיון ברמב"ם – בנוסף לשיעורים היומיים ג"פ ליום, פ"א ליום, וסהמ"צ עה

בתרומה של תורה, אולם בזמן הזה שאין כלל תרומה מהתורה אין להחמיר בספק.

ולפי זה נראה כי דין ספק תרומה בזמן הזה הוא ככל ספק דרבנן לקולא, ובטעם ההלכה כאן יש לומר, כי יש להקל בספק איסור מדרבנן רק כאשר הדבר אינו עומד להתברר, אך כאן הרי אם ימחה האב יתברר בוודאי שעברה איסור באכילת התרומה, ולכן אין להתיר להיכנס לחשש זה אפילו באיסור מדרבנן (ראה שבת הארץ – מבוא ט, יביע אומר ו י"ד כח, ז).

ומתוך כך חידש ה'משנה למלך' (לעיל פ"ו ה"ז) שדין תרומה בזמן הזה שונה משאר דינים מדרבנן, וחכמים החמירו בו אפילו בספק, כמו באיסור של תורה.

אולם יש שהוכיחו להיפך מדברי הרמב"ם (להלן הל' יא"ב) שאשה שהתעורר ספק אם נפסלה מאכילת תרומה לא תאכל אפילו תרומה מדרבנן, "גזירה שמא יאכילו בשל תורה", ומשמע שאיסור זה הוא רק בזמן שנוהגת תרומה מהתורה ויש לחשוש שאם יקלו בתרומה מדרבנן יבואו להקל גם

מהי 'אכילה' לענין תרומה? שבת קודש כ"ח אלול ה'תשפ"ב

את נפשותיהם, וציווי התורה להימנע מאכילה ושתיה אינו מוציאם מתורת 'אוכל' ו'משקה', כי כיון ששורש האיסור הוא עינוי הגוף, נכלל בזה שהם בגדר 'אוכל' ו'משקה' שחייבים להימנע מהם.

וב'דברי מלכילא' (א"ח סי' כז) מבאר:

אכילת איסור בשוגג אינה נחשבת 'אכילה', ולכן המוכר לחבירו דבר האסור באכילה מן התורה ואכלו בשוגג, צריך המוכר להחזיר לקונה את הדמים (הל' מכירה פט"ז ה"ד) כי אף שהאכילה היתה בשוגג, נפשו קצה ממנה ומצערת אותו על שעבר על איסור מן התורה (סמ"ע ח"מ סי' רלד סק"ד).

ונראה שהלכה זו נאמרה רק באיסור ממש ('חפצא דאיסורא'), אבל במאכל שמותר באכילה אלא שאכלו בזמן שהאכילה אסורה בו, כגון שהטעוהו ואכל ביום הכפורים, יהא חייב לשלם כי כאן לא נאמר נפשו של אדם קצה מהאוכל שאכל. ולכן, אכילת תרומה ביום הכפורים נחשבת 'אכילה' כי האיסור אינו בעצם המאכל, אבל בניזיר ששתה יין של תרומה, הרי לגביו היין עצמו אסור ונפשו קצה ממנו, ולכן אינה נחשבת 'שתיה'.

הלכות תרומות פרק י, הלכה יא: הַמֵּאֲכִיל אֶת בְּנֵי הַקָּמָנִים... וְנִזְיָר שֶׁשָּׁגַג וְשִׁתָּה יוֹן שֶׁל תְּרוּמָה... כֹּל אֵלּוּ מִשְׁלֵמִין אֶת הַקֶּרֶן, וְאֵין מִשְׁלֵמִין אֶת הַחֹמֶשׁ.

ובטעם הדבר שהנזיר אינו משלם חומש, כתב ה'כסף משנה' שהוא משום שהיין, גם אם של הוא חולין, אסור עליו מצד הנזירות. ולכן אין שתייתו נחשבת 'שתיה' לענין תרומה (ואת הקרן עליו לשלם משום הפסד הכהן).

וב'קריית ספר' (להמב"ט, כאן) ביאר:

דין זה שזר שאכל תרומה בשגגה משלם קרן וחומש נלמד מהכתוב "ואיש כי יאכל קדש בשגגה ויסף חמישיתו עליו" (ויקרא כב, יד), ומשמע שאין באכילה זו אלא איסור קודש (תרומה), מה שאין כן ביין לנזיר שחל עליו איסור אחר.

והקשו אחרונים (תוס' רע"א פסחים פ"ב אות ד. מנ"ח מ' רפא ועוד): לעיל (ה"ו) כתב הרמב"ם שהאוכל תרומה ביום הכיפורים בשוגג משלם קרן וחומש. ומדוע לא נאמר שמכיון שמצד דיני יום הכיפורים אין זו 'אכילה' שהרי גם ללא איסור תרומה אסורה האכילה ביום הכיפורים?

ומיישב ה'כלי חמדה' (אחרי סוף אות ב):

איסור אכילה ושתיה ביום הכפורים נובע מהכתוב 'תענו

המשך ביאור למס' כתובות ליום שני עמ' ב

שהיו בה המומים קודם האירוסין, נפטר מכתובתה, ואם כן הָאָם נָמִי – אף כאן, באופן שהעדים מעידים שראו את המומים לאחר האירוסין, נאמר שמחמת 'כאן נמצאו כאן הו' מסתבר שנולדו המומים ברשות האב, קודם האירוסין, וכנגד החוקה שאין אדם שותה בכוס אלא אם כן בודקו, יש חֲזָקָה שֶׁאִין אָדָם מִיָּפִים בְּמוֹמִין, ומסתבר שלא בדקה כראוי.

תירץ רבא וביאר לו את דבריו: אֵלֶּא ודאי שהטעם במשנה הוא גם משום חזקת הגוף, וכמו שהתבאר לעיל, אלא שנוסף על כך טעם שאין אדם שותה בכוס אלא אם כן בודקו, וממילא, באופן שיש עדים שהיו בה מומים אלו מִשְׁנֵתֶּאֱרָקָה, חייב הבעל בכתובתה, מִשּׁוּם דְּאִיכָּא תְּרִיָּי – כיון שיש לאב שתי חזקות, חֲזָקָה אחת היא הַעֲמִיד אֶת הַגּוּף עַל חֲזָקָתוֹ שֶׁנּוֹלְדָה שְׁלִימָה, ורק עתה, לאחר האירוסין, נולדו בה מומים. וְהַחֲזָקָה הַשְּׁנִיָּה, אפילו אם נאמר שהיו בה מומים קודם האירוסין, חֲזָקָה אִין אָדָם שֹׁתֶה בְּכּוּס אֵלֶּא אִם כֵּן בּוֹדֵקוֹ, וְהֵא – ובעל זה שנשאה אף שהיו בה מומים, רָאָה וְנִיפִיִּים הוּא, וְאִי אִמְרָת – וכיצד רצונך לדרוה חזקה זו, מחמת שיש כנגדה חֲזָקָה שֶׁאִין אָדָם מִיָּפִים בְּמוֹמִין, הֵו – הרי זה

עדים שהיו בה מומים לאחר האירוסין היה ראוי לומר 'כאן נמצאו כאן הו', ולהוכיח שנולדו בה המומים ברשות אביה, וקודם האירוסין, אך באופן זה, שהעדים ראו את המומים מִשְׁנֵתֶּאֱרָקָה, יש סברא אחרת להוכיח שנולדו המומים לאחר האירוסין, מִשּׁוּם דְּאִיכָּא לְמִיָּר – שיש לומר בזה חֲזָקָה, שאין אָדָם שֹׁתֶה בְּכּוּס אֵלֶּא אִם כֵּן בּוֹדֵקוֹ, ומשל הוא, כלומר, אין אדם נושא אשה עד שיבדקנה היטב ממומים, וְהֵא – ובעל זה, בודאי רָאָה וְנִיפִיִּים הוּא – ראה את המומים קודם שנשאה, והתרצה בה והתחייב לה כתובה למרות מומיה, אלא שעתה הוא חוזר בו ורצונו לגרשה ולהפטר מכתובתה.

חזר אב"י והקשה לרבא: אִי הָיִי, שחזקה זו מוכיחה בודאות שהבעל ידע שיש בה מומים והתפייס לישא אותה ולהתחייב בכתובתה, אף באופן שהביא הבעל עדים שהיו בה המומים עַד שֶׁלֹּא תִּתְאָרֶם, נָמִי – גם כן יתחייב בכתובתה, משום שבודאי ראה אותם והתרצה, ואילו מהמשנה משמע שאם יעידו עדים שהיו בה מומים אלו קודם האירוסין, פטור הבעל מכתובתה. אֵלֶּא ודאי אִמְרִינָן, שיש חֲזָקָה שֶׁאִין אָדָם מִיָּפִים בְּמוֹמִין, ולכן כשיש עדים

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - כ"ב כ"ח אלול ה'תשפ"ב

יום ראשון כ"ב אלול ה'תשפ"ב

הלכות מתנות עניים

פרק עניי

(1) יבאר כל הדברים שחייבין בפאה. וכמה שיעור הקרקע שיהיה חייב בפאה ודין שחיוב הפאה בקמה. הקוצר שדהו קודם שתוגמר או המקדיש שדהו והיא קמה. גוי שקצר שדהו ואח"כ נתגייר. ואם שוכרים פועלים נכרים לקצור. באיזה מקום מן השדה מניחים הפאה. ואם הפועלים מוזהרים להניחם. פאת דברים הנקצרים, אם קוצרים אותם העניים. ואם מחלקים אותם או בוזזין אותה. ודין בכמה עתות ביום מחלקין הפאה. והעני שנטל מקצת הפאה וזרקה על השאר.

א. כל אכל, שגדוליו מן הארץ, ונשמר, ולקטיתו פלו פאחת, ומכניסין אותו לקיום - חייב בפאה; שגאמר: ובקצרכם את קציר ארצכם.

ב. כל הדומה לקציר² בחמש דרכים אלו - הוא שחייב בפאה. כגון התבואה והקטניות והחרובין והאגוזין והשקדים והרמונים והענבים והזיתים והתמרים בין יבשים בין רכים³, וכל פיוצא פאלוי⁴. אבל אפסטים⁵ ופואה וכיוצא בהן - פטורין, מפני שאינן אכל⁶. וכן כמהין ופטוריות - פטורין, מפני שאין גדוליהן מן הארץ כשאר פרות הארץ⁷. וכן ההפקר - פטור, שאין לו מי שישמרנו, שהרי הוא מפקר לכל. וכן התאנים - פטורין, מפני שאין לקטתן פאחת, אלא יש באילן זה מה שיגמר היום ויש בו מה שיגמר לאחר כמה ימים. וכן זרק - פטור, שאין מכניסין אותו לקיום. השומים והבצלים - חייבין בפאה, שהרי מיבשין אותן ומכניסין אותן לקיום. וכן האמהות⁸ של בצלים, שמניחין אותן בארץ לקח מהן הנרע - חייבות בפאה. וכן כל פיוצא בהן.

(2) בספרא שם: "מה קציר מיוחד שהוא אוכל ונשמר (שסתם קציר הוא כן - ר"ש פאה שם), וגידולו מן הארץ, ולקטתו כאחת ומכניסו לקיום" (שסתם קציר מתבשל ביחד ומכניסו לקיום - שם). (3) כדעת חכמים בירושלמי, שגם רוטבי תמרים (=תמרים רכים) חייבים בפאה שאף הם נגמרים כאחת, ולא כדברי ר' יוסי בן רבי יהודה שם הפוטרם מפאה מפני שאינם נלקטים כאחת. (4) [במשנה ובספרא שם נזכר גם אוג ולפי שהאוג שביהודה הוא מהקלים שבדמאי שחזקתם מן ההפקר, השמיטו רבינו בכדי שלא להאריך ולפרט, באוג שאינו מן ההפקר, שהרי ההפקר פטור מפאה, וכללו בכלל "כל כיוצא באלו"]. (5) [בשבת

סח. אמרו: "אוכל למעוטי ספיחי סטים". אבל בכתב יד אוקספורד שם חסרה המלה ספיחי, וכן הוא בפירוש רבינו לתלמוד מסכת שבת. וסובר רבינו שרק סטים אינו אוכל, אבל הספיח שלו הוא אוכל. ומקור דבריו ממה ששנינו בכלאים פרק ב משנה ה: "תבואה שעלה בה ספיחי אסטים", הרי שהוא אוכל, שאם לא כן אין בו משום כלאים כלל, שצריך שיהא מאכל אדם]. (6) והם מיני צבעים. (7) כלומר, אף על פי שגדלים הם מן הארץ - אינם יונקים מן הארץ כשאר אילנות. (8) הבצלים השמורים לזרע.

ג. קרקע פל שהיא⁹ - חייבת בפאה, ואפלו היתה של שתפין; שגאמר: קציר ארצכם - אפלו של רבים.

(9) וכדעת רבי עקיבא, ש"שדך" משמע אפילו שדה כל שהוא. ובירושלמי שואל: הגע עצמך שהייתה שכולת אחת, עד שלא קצרה - אין כאן חיוב, משקצר אין כאן שיעור ומתרחק שהיה קלח אחד וכו' ה' שבלים.

ד. שדה שקצרוה נכרים לעצמן¹⁰, או שקצרוה לסטים, או קרסמוה¹¹ נמלים, או שפרתה הרוח או בהמה - הרי זו פטורה מן הפאה¹²; שחובת הפאה בקמה¹³.

(10) ירושלמי שם: "מתניתא כשקצרוה לעצמן, אבל קצרוה לישראל חייבת". ובספרא פרשת קדושים: "ובקצרכם פוט לשקצרוה גויים, מיכן אמרו נכרי שקצר שדהו ואחר כך נתגייר פטור מן הלכט והשכחה והפאה". ואם כן "קצרוה גויים לעצמן" כאן, הוא מה שהביא רבינו להלן הלכה ט "גוי שקצר שדהו ואחר כך נתגייר וכו'". (11) כמו כרסמוה, והוא מעניין כריתה. (12) שאמר הכתוב בחיוב הפאה ובקוצרכם שנהיה אנחנו הקוצרים. (13) כלומר, אף על פי שאם לא נתן פאה מן הקמה, מפריש מן העמרים, היינו דווקא כשנתחייב בקמה, אבל כאן שבקמה פטור - אינו מתחייב אחר כך.

ה. קצר חציה וקצרו הלסטים חציה שגאמר - הרי זו פטורה; שהחייב בחצי שקצרו הלסטים¹⁴. אבל אם קצרו הלסטים חציה וחזר הוא וקצר השאר - נותן פאה כשעור מה שקצרו¹⁵. קצר חציה ומכר חציה - הלוקח נותן פאה (לכל¹⁶). קצר חציה והקדיש חציה - הפודה מיד הגוזבר נותן פאה לכל¹⁷. קצר חציה והקדיש¹⁸ - מניח מן הנשאר פאה הראויה לכל¹⁹.

(14) "שחובת הפאה בקמה". (15) "נותן פאה ממה שקצר". (16) ובפירוש המשנה שם כתב: "כשידע הלוקח שקצרו חציה נתחייב בלא ספק לתת כל הפאה שמחוייבת לתת לאותה שדה, לפי שאין לו רשות למכור מתנות הקדוש ברוך הוא, ולפיכך יהיה כאילו לא מכר לו אלא מה שנשאר

29) כחכמים הפוטרים, וטעמם בירושלמי: "כתיב ושכחת עומר בשדה ושכחת קמה (כלומר, מן המלה "בשדה" למדו לרבות שכחת קמה), את שיש לו שכחת קמה יש לו שכחת עומרין, את שאין לו שכחת קמה, אין לו שכחת עומרין."

- י. אין שוקרין פועלים נכרים לקצור, מפני שאין בקיאין בלקט ופאה³⁰. ואם שכר וקצרו את פלה³¹
- הרי זו חיבת בפאה³².

30) ולא יניחו לעניי ישראל ליטול לקט ופאה. [והנה בתוספתא וירושלמי שם לא נזכר אלא "לקט", ורבינו הוסיף גם "פאה", והשמיט "שכחה", מפני שפאה ולקט תלויים בקוצרים. אבל בשכחה, אם שכחו הפועלים ולא שכחו בעל השדה אינה שכחה, ואם ישכח גם בעל השדה, עליו לברר, אם שכחו גם הפועלים יעזוב אותה לעניים.]. 31) [כלומר, אף על פי שקצרו את כולה והישראל לא קצר כלום בכל זאת חייבת בפאה.]. 32) היינו מן העמרין.

- יא. פועל הבית שקצור כל שדהו ולא הניח פאה - הרי זה נותן מן השבילים פאה לעניים, ואינו צריך לעשר. ואם נתן להם רב הקציר³³ משום פאה - הרי זה פטור מן המעשרות. וכן אם דש ועדין לא זרה³⁴ - נותן להם הפאה קדם שיעשר³⁵. אבל דש וזרה ברחות ובמזרה וגמר מלאכתו - מעשר³⁶ ונותן להם מן הפרות המעשרין שעור הפאה הראויה לאותה שדה³⁷. וכן באילנות.

33) ולא כל הקציר, ש"העושה כל שדהו פאה אינה פאה". ומה שאמרו בנדרים "שאם רצה לעשות כל שדהו פאה - עושה", היינו לאחר שהתחיל לקצור ו"כל שדהו" לאו דווקא. 34) לא פיזר ברוח את המזן מן הזרעים. 35) שלפני גמר המלאכה לא חלה עליו חובת המעשר. 36) שכבר חלה עליו חובת מעשר מן השדה. 37) ואינו מנכה שיעור המעשר שנתן.

- יב. אין מניחין את הפאה אלא בסוף השדה, כדי שיהיו עניים יודעין מקום שבוואו לו³⁸. וכדי שתהיה נפרת לעוברים ולשבים ולא יחשדו⁴⁰. ומפני הרמאים, שלא יתפזר לקצור הכל ואמר לאלו שרואים אותו קוצר סוף השדה: בתחלת השדה הנחת. ועוד, שלא ישמר שעה שאין שם אדם ויניחנה ויתננה לעני הקרוב לו⁴¹. עבר והניח הפאה בתחלת השדה או באמצעה - הרי זו פאה⁴². וצריך שיהיה בסוף השדה פשעור הפאה הראויה למה שנשאר בשדה אחר שהפריש את הראשונה.

38) דברי ר' שמעון: "מפני ארבעה דברים לא ייתן אדם פאה אלא בסוף מפני גזל העניים, ומפני ביטול עניים, ומפני מראית העין ומפני הרמאין". 39) שלא יהו עניים יושבין ומשמרין כל היום ואומרים עכשיו הוא נותן פאה, עכשיו הוא נותן פאה". וזה הוא "ביטול עניים", האמור בכל המקורות הנ"ל. 40) שלא יהו עוברים ושבין אומרים ראו היאך פלוני שקצר את שדהו ולא הניח ממנו פאה". וזה

בשדה אחר הוצאת הפאה שנתחייבה אותה השדה". 17) יציא הפאה כולה מן החצי שפדה. 18) כלומר, את החצי הזה שקצר. 19) מפני שחובת הפאה בקמה וחוב הפאה על מה שקצר - בנשאר.

- ו. פרם שהיה בוצר²⁰ ממנו ענבים למפר בשוק²¹, ובדעתו שיהיה השאר לגת לדרך אותו: אם היה בוצר לשוק מכאן ומכאן - הרי זה נותן פאה למה שבוצר לגת כפי הנשאר²²; ואם היה בוצר לשוק מרוח אחת בלבד - הרי זה נותן פאה מן הנשאר כפי הראוי לכל הפרם; הואיל וקצר מרוח אחת - אינו כבוצר עראי, מעט מכאן ומעט מכאן, שהוא פטור. וכן כל הקוטף מלילות²³ מעט מעט ומכניס לביתו, אפילו קטף בן כל שדהו - פטור מן הלקט ומן השכחה ומן הפאה.

20) "כרם המדל נותן מן המשואר על מה ששייר, והמחליק מאחת יד נותן מן המשואר על הכל". וכתב רבינו בפירושו שם: "וכרם המדל, כרם מדולדל, גזור ממלת דל, והוא שיבצור מקצתו וימכור ויעזוב הנשאר לדרך או לייבש, אמר שחייב לתת פאה מן השארית הנשארת כפי מה שנשאר לא כפי הכרם כולו, וזה כשיבצור הענבים מכל צד מצידי הכרם, אבל כשיבצור מצד אחד ומכר והניח הנשאר, ייתן ממה שנשאר, פאה המחוייבת לכל הכרם, וזהו פירושו מה שאמר המחליק מאחת יד, רוצה לומר הבוצר או הקוצר מצד אחד". 21) אבל מדל לבית נותן מן המשואר על הכל. כלומר, המדל לשוק הרי הוא כבוצר עראי מעט מעט, כדלהלן. אבל מדל לבית לעשותו גורן הכל מצטרף והרי זו בצירת קבע. 22) לפי שהוא כבוצר עראי. 23) תוספתא פרק א: "המקטף ומכניס לביתו אפילו כל שדהו, פטור מן הלקט ומן השכחה ומן הפאה". ומפרשה רבינו משום בצירה עראית ולא משום שקטיפה אינה כקצירה שהרי בדברים שדרכם בקטיפה חייבים בפאה.

- ז. הקוצר כל שדהו קדם שתגמר²⁴ ועדין לא הביאה שליש - הרי זו פטורה²⁵. ואם הגיעה לשליש - חיבת. וכן בפרות האילן²⁶, אם נגמרו שליש גמירתן - חיבת.

24) שתתבשל. 25) שאינה קצירה. 26) ושיעור שליש גמירתן נאמר לעניין מעשרות.

- ח. המקדיש שדהו והיא קמה - חיבת בפאה²⁷. קצרה הגזר ואחר כך פדאה - פטורה; שבשעת חיוב הפאה היתה קדש, שאינו חייב בפאה²⁸.

27) שבשעת חובתה, היינו קצירתה, הייתה ביד הדיוט. 28) שכשם שממעטים קצירת גויים מהפסוק "ובקוצרכם" - פרט לשקצרוה גויים", כמו כן ממעטים קציר הקדש.

- ט. נכרי שקצר שדהו ואחר כך נתגיר - הרי זו פטורה מן הפאה ומן הלקט ומן השכחה, אף על פי שאין השכחה אלא בשעת העמור²⁹.

יז. בְּשֵׁלֶשׁ עֲתוֹת בְּיוֹם⁵³ מְחַלְקִין אֶת הַפָּאָה לְעֵנִיִּים
בְּשָׂדָה אוּ מִנִּיחִין אוֹתָם לְבֹז: בְּשָׂחַר, וּבְחֲצֵי הַיּוֹם,
וּבְמִנְחָה⁵⁴. וְעֵנִי שֶׁבָּא שְׂלֵא בְּזֶמֶן זֶה - אֵין מִנִּיחִין
אוֹתוֹ לְטַל. כְּדֵי שְׂיִהְיֶה עֵת קְבוּעַ לְעֵנִיִּים שְׂתִתְקַבְּצוּ
בּוּ פֶלֶן לְטַל. וְלָמָּה לֹא קָבְעוּ לָהּ עֵת אַחַת בְּיוֹם?
מִפְּנֵי שֶׁיֵּשׁ שָׁם עֲנִיּוֹת מְנִיקוֹת, שְׂצָרִיכוֹת לֶאֱכֹל
בְּתַחֲלַת הַיּוֹם. וְיֵשׁ שָׁם עֲנִיִּים קְטָנִים, שְׂאֵין נְעוּרִין
בְּבִקָּר וְלֹא יִגְיֵעוּ לְשָׂדָה עַד חֲצֵי הַיּוֹם. וְיֵשׁ שָׁם
זְקָנִים, שְׂאֵינָם מְגִיעִין עַד הַמִּנְחָה.

~ נקודות משיחות קודש מתוך רמב"ם "פרדס המלך" ~

בְּשֵׁלֶשׁ עֲתוֹת בְּיוֹם מְחַלְקִין אֶת הַפָּאָה לְעֵנִיִּים בְּשָׂדָה אוּ
מִנִּיחִין אוֹתָם לְבֹז: בְּשָׂחַר, וּבְחֲצֵי הַיּוֹם, וּבְמִנְחָה כו'.

מקורו במסכת פאה "שלש אבעיות ביום, בשחר ובמנחה, ובמנחה מפני המניקות, ובחצות מפני התינוקות ובמנחה מפני הנמושות".
והרא"ש פירש "שלש אבעיות ביום" היינו באחד משלושת הזמנים ואין הכוונה שפאה ניתנת לעניים שלוש פעמים ביום. ההכרח לפירושו שאין הפאה ניתנת אלא פעם אחת שהרי פעם אחת ביום מניח אדם פאה בתוך שדהו ומיד העניים נוטלים הכל, וא"כ איך שייך לחלק פאה בשלושה זמנים ביום.

וממשיך שם, שלפירוש זה אפשר לפרש שמה שנחלקו ר"ג ור"ע בדברי המשנה ש"לא יפחתו" או "שלא יוסיפו" "משום לקט הם, שכל זמן שאין בעל הבית בשדה אין העניים רשאים ליכנסו ולטול הלקט בשביל עמרי השדה ולכן הוא צריך להראות בשדה ג"פ ביום כדי שיכנסו עניים ויטלו הלקט והולכים ובאים העניים כמה הפעמים זה אח"ז ומה שמשירים אלו מוצאים אלו".

ויש מפרשים שס"ל דקאי על כולם, פאה לקט ושכחה "באלו עתות נכנס בעה"ב בשדהו והעניים באים ונוטלין פאה ולקט ושכחה".

אבל אין לפרש כן בדעת הרמב"ם שהרי כתב בלשון ברורה: "בשלש עתות ביום מחלקין את הפאה", היינו שהחלוקה היא שלוש פעמים ביום (ולא באחד משלושת הזמנים) ומדגיש שדין זה הוא ב"פאה" ואינו מזכיר "לקט". וא"כ צ"ל קושיית הרא"ש שהיא מילתא בטעמא איך אפשר לחלק פאה שלוש פעמים ביום בזמן שנתנת הפאה היא בגמר קצירת השדה ובסופה של השדה כלומר בפעם אחת ובזמן אחד ובפשוטות הוא בסוף היום שאז מסתיימת הקצירה ובוודאי שלא בשחר.

גם צ"ל סוגי העניים שהוזכרו בעניין זה "עניות מניקות" עניים קטנים" ו"זקנים" שלא מצינו דוגמתו בשום מקום. עוד צ"ע מדוע לא נהגו בימינו ליתן לקט שכחה ופאה בארץ ישראל והלא "כל מתנות העניים האלו אינן נוהגין

"מפני מראית העין" האמור שם. (41) זהו "מפני גזל עניים". (42) כלומר, הרי היא לעניים ופטורה מתרומות ומעשרות. פאה פרק א משנה ג: "נותנין פאה מתחילת השדה ומאמצעה". ולמדו שם בירושלמי ממה שנאמר "לקצור" - "אפילו יש לו כמה לקצור".

יג. בעל הבית שנתן פאה לעניים, ואמר לו: תן לנו מצד זה, ונתן להם מצד אחר - זו פאה. וכן בעל השדה שהפריש פאה ואמר: הרי זו פאה וגם זו⁴³, או שאמר: הרי זו פאה וזו⁴⁴ - הרי שתייהן פאה.

(43) בנדרים ו: אמרו שפשוט הדבר שכיוון שאמר "וגם זו", שוודאי היא פאה. (44) כיוון שלא אמר "וגם זו", אין זו אמירה מפורשת לפאה, אלא הרי היא כיד (=רמז בעלמא), והסתפקו שם אם יש יד לפאה כמו לקרבנות, או לא. ופסק רבינו לחומרא בספק ממון עניים.

יד. אסור לפועלים לקצור⁴⁵ את כל השדה, אלא מניחין בסוף השדה כשעור הפאה. ואין לעניים בה כלום עד שיפרישנה בעל הבית מדעתו⁴⁶. לפיכך, עני שראה פאה בסוף שדה - אסור לגע בה משום גזל עד שיודע לו שהוא מדעת בעל הבית.

(45) כי יד פועל כיד בעל הבית וחלה עליהם חובת לא תכלה פאת שדך. (46) ש"אין פאה אלא שיש להם שם", היינו שצריך לקרוא לה שם פאה.

טו. הפאה של תבואה וקטניות וכיוצא בהן מזורעים הנקצרים, וכן פאת הכרם והאילנות⁴⁷ - נתנת במחבר לקרקע. והעניים בוזזין⁴⁸ אותה בידם, ואין קוצרין אותה במגלות⁴⁹ ואין עוקרין אותה בקרדמות, כדי שלא יפו איש את רעהו. רצו העניים לחלקה ביניהם⁵⁰ - הרי אלו מחלקין⁵¹. אפלו תשעים ותשעה אומרים לחלק, ואחד אומר לבז - לזה האחד שומעין, שאמר בהלכה.

(47) שאינם גבוהים ביותר, ואין סכנה בעלייה עליהם. (48) חוטפים וקוטפים. ולמדו כן בספרא שם מ"תעזוב" - "הנח לפניהם והם יבוזו". (49) בחרמשים. (50) היינו שבעל הבית יחלק ביניהם. (51) למד כן ממה שנאמר שם במשנה א: "אפילו תשעים ותשעה אומרים לחלק ואחד אומר לבז, לזה שומעין שאמר כהלכה" מכלל שאם כולם אומרים לחלק - מחלקין ביניהם.

טז. פאה של דלית⁵² ושל דקל, שאין עניים מגיעין לבז אותה אלא בספנה גדולה - בעל הבית מוריד אותה ומחלק אותה בין העניים. ואם רצו פלן לבז אותה לעצמן - בוזזין. אפלו תשעים ותשעה אומרים לבז, ואחד אומר לחלק - שומעין לאחד, שאמר בהלכה, ומחביבין בעל הבית להוריד ולחלק ביניהם.

(52) שם. גפן מודלה על גבי כותל גבוה.

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום ראשון כ"ב אלול - ספר זרעים - הל' מתנות עניים

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

61) כלומר, עד שיקנה באחד מדרכי הקניין.

פרק שלישי

1) יבאר אם מניחין פאה משדה אחת לחברתה. ההפסק שעושה השדה כשתי שדות, והזורע בין האילנות. הזורע שדהו מין אחד בשתי גרנות או ב' מינין בגורן א'. האחין שחלקו או השותפין שקצרו חצי השדה ואח"כ חלקו. המוכר מקומות משדהו. ושנים שחלקו אילן. שדה חרובין וזיתים. והבוצר מקצת כרם להקל מעל הגפן.

א. אין מניחין² את הפאה משדה על חברתה. 14
פיצד? היו לו שתי שדות - לא יקצר את האחת פלה 15
ויניח בשניה פאה הראויה לשתייהן. שנאמר: לא 16
תכלה פאת שדה בקצרך - שנינין בכל אחת ואחת 17
פאה הראויה לה³. ואם הניח משדה על חברתה - 18
אינה פאה⁴. 19

2) פאה פ"ב משנה א. 3) כן הוא בספרא פרשת קדושים (פרק א הלכה יא) "שדך, לחייב על כל שדה ושדה", עיין ר"ש בפירושו שם. וכן הוא בירושלמי שם: "שנאמר שדך, ובלבד שלא יוציא משדה לחברתה". 4) כן הוא בירושלמי שם: "הפריש פאה משדה לחברתה - לא קדשה".

ב. היתה שדהו זרועה פלה מין אחד, והיה נחל 20
בתוך השדה⁵, אף על פי שאינו מושף, או אמת 21
המים⁶, שאינו יכול לקצר מה שבשני צדדיה 22
פאת⁷, והוא שתהיה מושכת⁸ וקבועה⁹ - הרי זה 23
כשתי שדות, ונותן פאה מצד זה לעצמו ומצד זה 24
לעצמו. 25

5) במשנה שם: "ואלו מפסיקין לפאה, הנחל והשלולית". ובירושלמי שם: "שלולית כל שהיא מושכת, נחל אף-על-פי שאינו מושך". ומכאן דברי רבינו שנחל הוא נהר. ועיין ר"ש ורא"ש שם. 6) שם משנה ב. 7) כלומר, "כשיהיה בצד אחד, לא יוכל לשלוח ידו ולקצור בצד אחר" (פירוש המשניות שם). והיינו כר' יהודה שם, ולא כסתם משנה א שאמרו ששלולית (דהיינו אמת המים - רע"ב שם) מפסקת בכל ענין. 8) כן הוא בירושלמי שם: "שלולית כל שהיא מושכת, נחל אע"פ שאינו מושך". ואמת המים היינו שלולית, כמבואר למעלה. 9) כן הוא בירושלמי (פ"ב הלכה ב) "תני, אמת המים הקבועה הרי זו מפסקת". ונראה שפירוש קבועה, היינו שיש בה מים גם בימות החמה וגם בימות הגשמים כבהלכה הסמוכה.

ג. וכן אם היה מפסיק דרך היחיד¹⁰ שהוא רחב 26
ארבע אמות¹¹, או דרך הרבים הרחב שש עשרה 27
אמה¹². אבל שביל¹³ היחיד והוא פחות מארבע¹⁴, 28
או שביל הרבים פחות ממשש עשרה אמה: אם היה 29
קבוע¹⁵ בימות החמה ובימות הגשמים - מפסיק; 30
ואם אינו קבוע בימות הגשמים - אינו מפסיק, אלא 31
הרי הוא כשדה אחת. 32

10) שם משנה א. 11) כן הוא בבבא בתרא צט:

מן התורה אלא בארץ ישראל, ולכאורה המקור לכך הוא בשו"ע יו"ד סי' של"ב "לקט שכחה ופאה אם אין עניי ישראל מצויים שם ליטלם אין צריך להניחם", וכתב הרמ"א: "והאידינא אין נוהגין בהם, לפי שהרוב עכו"ם, ואם יניחם יבואו עכו"ם ויטלום", ועד כדי כך שבשו"ע לא נתבאר כלל דיני לקט שכחה ופאה אלא רק ב"שולחן ערוך העתיד". ואינו מובן: הרי מבואר בשו"ע שדין זה הוא רק כשיש רוב עכו"ם ומדוע שלא יקיימו מצות לקט שכחה ופאה במושבות ובכפרים של בני"י שהוקמו במאה השנים האחרונות. וצ"ע.

יין מלכות ספר זרעים סימן ח.

53) לא פחות ולא יותר. 54) היינו מנחה קטנה.

יח. עני שנטל מקצת הפאה זרק על השאר⁵⁵, או 1
שנפל עליה, או שפרש טליתו עליה - קונסין אותו 2
ומעבירין אותו ממנה⁵⁶. ואפלו מה שנטל לזקחין 3
אותו מיד⁵⁷ ונתן לעני אחר⁵⁸. וכן בלקט וכן 4
בעמר השכחה]. 5

55) בכוונה לקנות על ידי זה את השאר. ואין זה אלא טעות מצידו של העני כי לפי האמת אין זה קניין כלל. 56) זה מוסב על "נפל עליה" ו"פירש טליתו עליה". 57) זה מוסב על נטל מקצת הפאה זרק על השאר. והנה במשנה שם: "נטל מקצת פאה וזרקה על השאר אין לו בה כלום" ובתוספתא פרק ב הלכה א נוסף לזה: "ר' מאיר אומר קונסין אותו ונוטלין הימנו זו וזו". וסבור רבינו כי ר' מאיר לא בא לחלוק על דברי התנא הראשון אלא לפרש דבריו, וכן כתב בפירוש המשנה. ואף לדברי האומרים שר' מאיר חולק על דברי תנא קמא יש מקום לפסקו של רבינו לפי מה שפסק בפרק ג מהלכות בכורות הלכה ד כר' מאיר בעניין בכור שנשחט שלא על פי מומחה, הרי ש"הלכה כר' מאיר בגזירותיו ובקנסותיו". 58) ואין בעל השדה יוצא ידי חובתו בעזיבה אלא צריך ליתן.

יט. מי שלקח את הפאה⁵⁹ ואמר: הרי זה לאיש 6
פלוגי העני, אם עני הוא זה שלקח - מתוך שזוכה 7
בו⁶⁰ לעצמו זכה בו לאותו פלוגי; ואם עשיר הוא 8
- לא זכה לו, אלא יתננה לעני שנמצא ראשון. 9

59) שם משנה ט: "מי שלקט את הפאה ואמר הרי זו לאיש פלוגי עני ר' אליעזר אומר וזכה לו, וחכמים אומרים יתננה לעני הנמצא ראשון". ופירשה עולא במסכת בבא מציעא, כשהיה המלקט עשיר שאסור לו ללקט לעצמו, אבל עני, שרשאי ללקט לעצמו, זוכה גם לאחרים. ופסק רבינו כחכמים ולפי פירושו של עולא. 60) כלומר, מתוך שיכול לזכות בו.

כ. בעל הבית שהניח פאה לעניים אלו העומדים 10
לפניו, ובא עני אחר מאחוריו ונטלה - זכה בה; 11
שאין אדם זוכה בלקט שכחה ופאה וסלע של 12
מצטיה עד שיגיע לידו⁶¹. 13

ו. הזרע בָּהֶרֶץ²⁷ שְׁאִינוּ בָּלוּ שָׁוָה, אֲלֵא יֵשׁ בּוֹ תַלְמִים
גְּבוּהִים וּמְקוֹמוֹת מְקוֹמוֹת עֲמֻקּוֹת, אִף עַל פִּי שְׁאִינוּ
יָכוֹל לַחְרֹשׁ אוֹתוֹ בָּלוּ וּלְזַרְעוֹ כְּאֶחָת, אֲלֵא נִחְרַשׁ
הַמְּקוֹם הַגְּבוּהָ בְּפָנָיו עֲצָמוֹ וְהַנְּמוּךְ בְּפָנָיו עֲצָמוֹ - הֲרִי
זֶה פְשָׁדָה אֶחָת, וּמִנִּית פְּאָה אֶחָת בְּסוֹף הָהָר עַל כָּל
הָהָר.

(27 פאה פ"ב משנה ב: "וכל ההרים אשר במעדר יעדרון,
אף-על-פי שאין הבקר יכול לעבור בכליו, הוא נותן פאה
לכל". וכפירושו שם בפירוש המשנה.

ז. מְדֻרְגוֹת שֶׁהֵן גְּבוּהוֹת²⁸ עֲשֶׂה טַפְחִים - נוֹתֵן
פְּאָה מִכָּל אֶחָת וְאֶחָת. וְאִם הָיוּ רָאשֵׁי שׁוֹרוֹת
(28 תוספתא שם.

מְעֻרְבִים²⁹ - נוֹתֵן מֵאֶחָת עַל הַכֹּל. הָיוּ פָחוֹת
מֵעֲשָׂרָה, אִף עַל פִּי שְׁאִין רָאשֵׁי הַשׁוֹרוֹת מְעֻרְבִין -
נוֹתֵן מֵאֶחָת עַל הַכֹּל³⁰. הִנֵּה סְלַע³¹ עַל פָּנָיו כָּל
הַשָּׂדֶה: אִם עוֹקֵר הוּא³² אֶת הַמַּחְרֹשָׁה מִצֵּד זֶה
וְנוֹתְנָה מִצֵּד זֶה - מִפְּסִיק, וְאִם לֹא - אֵינוֹ מִפְּסִיק.

(29 שם. כלומר, המדריגות עולות בשיפוע מסביב להר,
ונמצאות ראשי השורות של התבואה, מעורבים (תוספתא
כפשוטה). וראה פאה פ"ג משנה א. (30 בירושלמי שאלו:
הרי עוקר הוא את המחרישה מצד זה ונותנה לצד אחר,
והרי זה כסלע דלהלן. ויתכן כי רבינו סבור כי סלע שעל
פני כל השדה חמור ממדריגות (כסף-משנה ורדב"ז). אבל
צריך עיון, מאין שאב מקורו לפסוק נגד הירושלמי.
(31 ירושלמי שם הלכה ב. (32 אם צריך לעקור כשחורש.

ח. הַזֶּרַע שְׂדֵה³³ שֵׁישׁ בְּהָ אֵילָנוֹת, אִף עַל פִּי שֶׁהָיָה
מִלְּבָנוֹת מִלְּבָנוֹת³⁴ בֵּין הָאֵילָנוֹת וְאִין כָּל הַזֶּרַע מְעֻרָב
- נוֹתֵן פְּאָה אֶחָת³⁵ לְכָל הַשָּׂדֶה; שֶׁדָּבָר יָדוּעַ שֶׁשְּׂדֵה
אֶחָת הִיא, וּמִפְּנֵי מְקוֹם הָאֵילָנוֹת נִחְלַק הַזֶּרַע.

(33 פאה שם. (34 הן ערוגות מרובעות, דומות לדפוס
שעושים בו הלבנים (פיה"מ שם). כלומר, הזרעים מחולקים
מלבנות מלבנות. (35 ככית-הלל שם.

ט. בְּמָה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּשֶׁהָיוּ הָאֵילָנוֹת כָּל עֲשָׂרָה
בְּתוֹךְ בֵּית סָאָה³⁶; אֲבָל אִם הָיוּ כָּל עֲשָׂרָה אֵילָנוֹת
בְּיֹתֵר מִבֵּית סָאָה - הֲרִי זֶה נוֹתֵן פְּאָה מִכָּל מַלְבָּן
וּמִמְלָבָן³⁷; שֶׁהָיוּ הָאֵילָנוֹת מְרַחֲקִים הֶרְבֵּה, וְלֹא מִפְּנֵי
הָאֵילָנוֹת זָרַע מִלְּבָנוֹת מִלְּבָנוֹת.

(36 ירושלמי על המשנה שם. (37 כן גירסת רבינו
בירושלמי שם, היפך מגירסתנו. ועיי' בכסף-משנה.

י. וְכֵן מִלְּבָנוֹת הַבְּצָלִים³⁸ שֶׁבֵּין הֵיָרֵק³⁹ - נוֹתֵן פְּאָה
אֶחָת⁴⁰ לְכָל הַבְּצָלִים, וְאִף עַל פִּי שֶׁהֵיָרֵק מְבָדִיל
בֵּינֵיהֶן⁴¹ וּמְשִׁימָם מִלְּבָנוֹת מִלְּבָנוֹת.

(38 שם פ"ג משנה ד. (39 [והם זרועים באופן שאין
איסור מחמת כלאים]. (40 כחכמים במשנה שם.

(12 שם. (13 פאה שם. (14 כן מפרש רבינו "שביל"
שבמשנה שם, שהוא פחות מרחבו של דרך: פחות מארבע
אמות בשביל היחיד, ופחות משש עשרה אמה בשביל
הרבים. [ואף-על-פי שדרך של יחיד אינו אלא ארבע אמות
בלבד - אין לתת לשביל של רבים, שהוא פחות משש עשרה
אמה, דין של "דרך היחיד" על-כל-פנים - "מפני שהרבים
יש להם דרכים רבים מלבד זו, ואסור שיניחוהו ולא יעברו
עליו" (לשון רבינו בפירוש המשנה שם), ולפיכך אין לו דין
דרך אלא אם הוא רחב שש עשרה אמה, אבל בפחות מכאן
יש לו דין שביל בלבד (ראה להלן בשביל צריך להיות
קבוע), לעומת דרך היחיד ש"אין לו דרך אחרת והוא הולך
ושב עליה תמיד" (פירוש המשנה שם), שיש לה דין דרך
אף-על-פי שאינה רחבה אלא ארבע אמות בלבד].
(15 משנה שם. ובירושלמי שם מפורש, שגם בשביל הרבים
צריך שיהא קבוע, וכדברי רבינו.

ד. הִנֵּה¹⁶ מִפְּסִיק בְּהָ אֶרֶץ¹⁷ בּוּרָה, שְׁאִינָה זְרוּעָה
וְלֹא חֲרוּשָׁה, אוֹ אֶרֶץ נִירָה, וְהִיא שֶׁנִּחְרְשָׁה וְלֹא
נִזְרָעָה, אוֹ שֶׁהִפְסִיק בְּהָ זָרַע אַחֵר¹⁸, כְּגוֹן שֶׁהָיָה
חֲטִים מִכָּאן וְחֲטִים מִכָּאן וּשְׂעוּרִים בְּאֶמְצָע¹⁹, אוֹ
שֶׁקָּצַר בְּאֶמְצָעָה, אֲפֹלוּ קָדַם שֶׁתְּבִיא שְׁלִישׁ²⁰, וְחֲרַשׁ
מְקוֹם שֶׁקָּצַר - הֲרִי זֶה נִפְסָקֶת לְשִׁתִּי שְׂדוֹת. וְהוּא
שֶׁהָיָה רָחֵב כָּל אֶחָד מֵאֵלוּ כְּשֶׁלֶשֶׁ תַלְמִים²¹ שָׁל
פְּתִיחָה²², וְהוּא פָּחוֹת מִבֵּית רִבְעָה²³. בְּמָה דְּבָרִים
אֲמוּרִים? בְּשֶׁדֶה קִטְנָה, שֶׁהִיא חֲמִשִּׁים אֲמָה עַל שִׁתִּי
אֲמוֹת²⁴ אוֹ פָחוֹת; אֲבָל אִם הָיְתָה יִתְרָה עַל זֶה - אֵין
הַבּוֹר אוֹ הַנִּיר מִפְּסִיקָה לְשִׁתִּים, אֲלֵא אִם בֵּין הָיְתָה
בּוֹ רָחֵב בֵּית רִבְעָה; אֲבָל זָרַע אַחֵר כָּל שֶׁהוּא - מִפְּסִיק
בְּהָ²⁵.

(16 משנה שם. (17 בדפ' רומי: "שדה". (18 שם.
(19 [המדובר כשאין כאן צורך להרחיק משום כלאים (ראה
בפ"ג מהלכות כלאים), שאם יש צורך להרחיק משום
כלאים, הרי ההרחקה היא כשיעור בית רובע (שם הלכה ט),
ואם-כן יש כאן הפסק יותר משיעור ארץ בורה (ראה להלן
ששיעור הפסק ארץ בורה, היא פחות מבית רובע) וראה
ב"משנה ראשונה"]. (20 כלומר, אם הביאה שליש
שחייבת בפאה (למעלה פ"ב הלכה ז) בוודאי שחייב בפאה
מפסיק (ירושלמי פ"ב הלכה א, לדעת ר' מאיר אפילו בלי
חרישה) אלא אפילו אם לא הביאה שליש, שאינה חייבת
עוד בפאה (למעלה שם) - גם כן מפסקת, כיון שחרש (ראה
בכסף-משנה, בפאת השולחן, ובתוספתא כפשוטה לפאה
פ"א עמ' 44 43). (21 ירושלמי שם. (22 תלמים
שעושים בתחילת החרישה בפתיחתה (פירוש הרא"ש).
(23 כן נראה בירושלמי שם (רדב"ז). ושיעור בית רובע הוא
כעשר אמות וחומש אמה על עשר אמות וחומש אמה
מרובע (פ"ג מהלכות כלאים הלכה ט). (24 ירושלמי שם.
(25 כדעת רב שם, ועיי' בכסף-משנה.

ה. אֲכָלָה גּוֹבֵאִים²⁶ אוֹ קִרְסָמוֹה נְמָלִים בְּאֶמְצָעָה, אִם
חֲרַשׁ מְקוֹם שֶׁאֲכָלוּ - הֲרִי זֶה מִפְּסִיק.

(26 תוספתא פאה פ"א, וירושלמי שם.

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום ראשון כ"ב אלול - ספר זרעים - הל' מתנות עניים פא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

22 נותן פאה למין זה בפני עצמו ופאה למין זה בפני
23 עצמו.

53 שם פ"ב משנה ה. 54 המדובר כשעבר וקצר כל
השדה, ונותן פאה מן התלוש (משנה ראשונה). 55 כיון
שהם מין אחד.

24 טו. זרע שני זרעים⁵⁶ ממין אחד, כגון שזרעה שני
25 מיני חטים⁵⁷ או שני מיני שעורים: אם עשאן גרן
26 אחת⁵⁸ - נותן פאה אחת; שתי גרנות - נותן שתי
27 פאות. ודבר זה הלכה למשה מסיני⁵⁹.

56 פאה שם. 57 "יש ממני חטים גסים ויש דקים, ויש
מהם ירוק ויש מהם אדום" (פירוש המשנה שם). 58 הכל
תלוי בגרנות. 59 שם משנה ו.

28 טז. האחין שחלקו⁶⁰ - נותנין שתי פאות⁶¹. חזרו
ונשתתפו⁶² - נותנין פאה אחת⁶³. השתפין ששקצרו⁶⁴
29 חצי השדה ואחר כך חלקו - זה שלקח הקציר אינו
30 מפריש כלום⁶⁵, וזה שלקח הקמה מפריש על החצי
31 שלקח בלבד⁶⁶. חזרו ונשתתפו⁶⁷ וקצרו החצי האחר
32 בשתפות⁶⁸ - כל אחד מהן מפריש מחלקו שפקמה
33 על חלק חברו שפקמה⁶⁹, אבל לא על החצי
34 שנקצר⁷⁰.

60 לפני הבצירה. שם פ"ג משנה ה. 61 שלכל אחד
ואחד קוראים בו "שדך" ("יש שם"). 62 לפני הקצירה
(רדב"ז). 63 שהרי שותפים חייבים בפאה (למעלה פ"ב
הלכה ג). 64 ירושלמי שם הלכה ד. 65 לפי שחובת
הפאה בקמה (למעלה שם ה"ד), והרי זה כ"קצר חציה ומכר
חציה". ש"הלוקח נותן פאה לכל", ולא המוכר (שם הלכה
ה), וראה להלן. 66 [אף-על-פי שלגבי המוכר, אמרנו
ש"אינו מפריש כלום", שהוא כ"קצר חציה ומכר חציה"
(ראה למעלה) - לגבי הלוקח אנו אומרים שהוברר הדבר
למפרע שהקמה שנפל בחלקו, היה שלו מתחילה, והקציר
שנפל בחלקו של הראשון היה שלו, ואינו דומה ל"קצר
חציה ומכר חציה", לפי שאין כאן שום מכירה. וטעמו של
דבר נראה, לפי שדין "ברירה" (= הוברר הדבר למפרע)
אינו מוחלט אצלנו, אלא מוטל בספק, ולפיכך אמרו (ביצה
לח.), שבדבר שהוא מן התורה - "אין ברירה" (ראה להלן
פ"ז מהלכות מעשר הלכה א). ובדבר שהוא מדרבנן - "יש
ברירה" (ראה בפ"ח מהלכות יום-טוב הלכה כ.). ואף-על-פי
ש"ספק לקט לקט" (להלן פ"ד הלכה ט), וכן כל ספק
במתנות עניים - לחומרא, וחייב (למעלה שם הלכה יג) -
כשהספק נפל בין שני בני אדם, כל אחד מדחה אל השני:
בעל הקמה אומר לו: לך לבעל הקציר, לפי ש"אין ברירה",
והרי זה כ"קצר חציה ומכר חציה", ש"הלוקח נותן פאה
לכל", ובעל הקציר מדחה אל בעל הקמה, לפי ש"יש
ברירה", וחייב בעל הקציר להפריש על חלקו, וראה בר"י
קורקוס, בכסף-משנה וב"אור פני מלך"]. 67 ירושלמי
שם (ועיין ר"י קורקוס, כסף-משנה, רדב"ז ו"אור פני
מלך"). והיינו בין בקציר ובין בקמה. 68 ושוב חלקו, וכל
אחד לקח חצי בקציר וחצי בקמה, ראה כסף-משנה.

41 וירק הוא זרע אחר, והוא מפסיק כמבואר למעלה הלכה
ד - כאן זה הפסק, שדבר ידוע ששדה אחת היא, ומפני
מקום הירק נחלק הזרע, כמו שכתב רבינו למעלה הלכה ח
באילנות.

1 יא. שדה שפלה זרועה מין אחד⁴², וכיון שהתחילו
2 בה מקומות ליבש⁴³ עקר או תלש מה שיבש מפאן
3 ומפאן⁴⁴, עד שנשארו הלח מפרד מלפנות מלפנות
4 מרחקות זו מזו: אם היה דרך בני אדם שם לזרע
5 מאותו המין ערוגות ערוגות, כגון שבת או חרדל⁴⁵
6 - הרי זה מניח פאה מפל מלפן ומלפן; שהרואה
7 אומר: ערוגות ערוגות נזרעו. ואם היה מין אחד
8 שזרעין אותו שדות, כגון תבואה וקטניות - נותן
9 אחת לכל⁴⁶.

42 ודין הוא שנותן פאה אחת על הכל. 43 שם משנה
ב. 44 ירושלמי שם הלכה א. 45 "שבת מלשון לעז
אניט, ובלשון ערב אל-שבת. וחרדל בלשון ערב אל-כרדל,
ובלשון לעז שינאפרי. שמנהג אדם לזרוע אותן פרודות
בערוגות" (פירוש המשנה שם). (וצריך עיון, שכאן כתב
רבינו שחרדל דרכו להזרע ערוגות ערוגות, ואילו בפ"א
מהלכות כלאים הלכה ט כתב, שחרדל דרכו להזרע שדות
- אור פני מלך). 46 שם. כחכמים, ולא כרבי עקיבא.

10 יב. במה דברים אמורים? פשהיה יבש מפאן ויבש
11 מפאן ולח באמצע⁴⁸; אבל לח מפאן ומפאן ויבש
12 באמצע⁴⁹ - מניח מן היבש בפני עצמו ומן הלח
13 בפני עצמו.

47 שנותן פאה אחת לכל, ובכלל זה גם מן הלח על היבש.
48 ירושלמי שם, ועיין כסף-משנה. שכיון שהיבש הוא
בתחילת השדה מצד זה ומצד זה, אין זה נראה כשתי שדות,
שכן נוהג להתחיל בקצירה בתחילת השדה (פני משה שם).
49 שאין דרך להתחיל בקצירה מאמצע השדה, וזה נראה
כשתי שדות (שם).

14 יג. שדה שזרעה בצלים⁵⁰ או פולים או אפונים⁵¹
15 וכיוצא בהן, והיה בדעתו למכר מקצתן לחין בשוק,
16 ומניח מקצת השדה יבש ויעשה ממנו גרן - חיב
17 להניח פאה לזה שמוכר לח בפני עצמו ולזה
18 שקוצר אותו יבש בפני עצמו⁵².

50 שם משנה ג: "המחליק בצלים לחים". 51 "לאו
באותן שהן מין ירק, דירק לא מיחייב בפאה (למעלה פ"ב
הלכה ב), אלא באותן שהם זרעים, כדתנן בפ"ג דכלאים
(משנה ב): אפונין השופין מין זרעים, אפונין הגמלנים מין
ירק" (ר"ש שם, ועיין שם בפירוש המשנה לרבינו).
52 שאף מי שסובר שלח ויבש הם מין אחד, מודה הוא
ששוק וגורן הם שני מינים (תוספות יום-טוב').

19 יד. הזרע את שדהו⁵³ מין אחד, אף על פי שהוא
20 עושהו שתי גרנות⁵⁴ - מניח פאה אחת⁵⁵. זרעה שני
21 מינים, אף על פי שהוא עושה אותה גרן אחת -

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

לוקח פאה מכל אילן ואילן, ואין אחד מהם פוטר חבירו, הואיל ואין השדה שלו, שאם היתה שדה שלו היה נותן מאחד על כולן". ולדעת רבינו, המדובר כשמכר גם הקרקע, ראה למעלה. (82) כרב חסדא בחולין שם. (83) כרבי יהודה במשנה שם, המפרש דברי תנאקמא. (84) לפני קצירה.

14 יט. שְׂדֵה אֵילָן⁸⁵ - אֵין מִפְסִיק בֵּה אֶלָּא גִּדְר גְּבוּהָ⁸⁶
15 הַמְּבָדִיל בֵּין הָאֵילָנוֹת. אָבֵל אִם הָיָה הַגִּדְר מְבָדִיל
16 מִלְמַטָּה, וְהַבְּדִים וְהַפְּאֵרוֹת מְעַרְבִין⁸⁷ מִלְמַעְלָה
17 וְנוֹגְעִין בַּגִּדְר⁸⁸ עַל גְּבוּ - הָרִי זֶה פְּשָׁדָה אַחַת וְנוֹתָן
18 פָּאָה לְכָל.

(85) פאה פ"ב משנה ג. (86) [במשנה שם: "ואינו מפסיק לאילן אלא גדר", ולא פורש כמה גבהו של הגדר, אבל בספרא פ' קדושים (פרק ב הלכה ג) מפורש: "ואינו מפסיק לאילן אלא גדר שהוא גבוה עשרה טפחים", וכן כתב רבינו בפירוש המשנה שם. וכן מפורש לענין כלאים (כלאים פ"ד משנה ג) "איזה הוא גדר שהוא גבוה עשרה טפחים". ומכיון שכאן לא פירש רבינו כן, נראה שאף-על-פי שסתם גדר הוא, אמנם, עשרה טפחים, והוא מפסיק בין אילן לאילן לענין פאה, כשם שהוא מפסיק לכלאים - אין זה אלא אם אין הבדים והפארות מעורבין למעלה (ובאופן זה מדובר בספרא שם), אבל אם הבדים והפארות מעורבים למעלה, אין הגדר הזה מפסיק. ולכן כתב רבינו סתם: "גדר גבוה המבדיל בין האילנות". (87) ראה למעלה פ"ז מהלכות כלאים הלכה כב, וב"אור פני מלך" כאן, וצ"ע. (88) במשנה: "שער כותש אינו מפסיק", ופירש רבינו שם: "שער כותש הוא הבדים והפארות, ירצה לומר ענפי האילנות שהיו נוגעין בגדר ומשולחין עליו, ואז יהיה כמחובר, ואמרו בגמרא: כעלי במכתשת ענינו שינטו הפארות על הקיר".

19 כ. שְׁנִים שְׁלֶקְחוּ⁸⁹ אֵילָן⁹⁰ אָחָד - נוֹתְנִין מִמֶּנּוּ פָּאָה
20 אַחַת⁹¹. לָקַח זֶה צָפוֹנוֹ וְזֶה דְּרוֹמוֹ - זֶה נוֹתֵן פָּאָה
21 לְעַצְמוֹ וְזֶה נוֹתֵן פָּאָה לְעַצְמוֹ⁹².

(89) שם פ"ג משנה ה. (90) מהאילנות החייבים בפאה, כמבואר למעלה פ"ב הלכה ב. (91) ששניהם שותפין באילן. (92) כיון שאינם שותפים, וחלקו של כל אחד ואחד מסוים בפני עצמו.

22 כא. הַחֲרוּבִין⁹³, כֹּל שְׂאֵדָם עוֹמֵד בְּצַד חֲרוּב זֶה
23 וַחֲבֵרוֹ עוֹמֵד בְּצַד חֲרוּב זֶה⁹⁴ וְרוֹאִין זֶה אֶת זֶה⁹⁵ -
24 הָרִי הֵן בִּלְוִן⁹⁶ שְׂדֵה אַחַת, וּפָאָה אַחַת לְכָלָן. הֵיוּ שְׁנֵי
25 הַצִּדִּין רוֹאִין אֶת הָאֲמָצְעִים וְאֵין הַצִּדִּים רוֹאִין
26 זֶה אֶת זֶה - מִפְּרִישׁ מִצַּד אָחָד מִן הָרָאוֹנוֹת עַל
27 הָאֲמָצְעִים, וּמִן הָאֲמָצְעִים עַל הָרָאוֹנוֹת; אָבֵל לֹא
28 יִפְרִישׁ מִצַּד זֶה עַל הַצִּד הָאֲחֵר.

(93) שם פ"ב משנה ד. [וראה בפ"א מהלכות מעשר שני הלכה ג, שיש הבדל בין חרובי צלמונה שאינם ראויים למאכל רוב האדם, ואינם מחויבים במעשר אלא מדרבנן, לבין שאר החרובין שחייבים במעשר מן התורה. ונראה שכן

(69) אין הכוונה שכל אחד חייב ליתן שיעור פאה שלם לקמה הנ"ל, אלא הכוונה שהוא יכול לתת על חלק חבירו, שמכיון שקצרו בשותפות, אף-על-פי שאח"כ חלקו, אין כאן שתי שדות אלא שדה אחת. (70) שכיון שנפטר בחלוקה הראשונה - אינו חוזר ומתחייב (כסף-משנה). [ואף-על-פי שכשחזרו ונשתתפו עכשיו, יכולים העניים לומר לשניהם: חלקנו אצלכם - כיון שחזרו וחלקו - כל אחד מדרחהו שוב אצל השני, כנ"ל].

1 יז. שְׂדֵה שְׁהִגִּיעַ חֲצִיָּה⁷¹ עַד שְׁלִישׁ וְחֲצִיָּה לֹא
2 הִגִּיעַ⁷², וְהִתְחִיל וְקָצַר בַּחֲצִי שְׁהִגִּיעַ חֲצִי⁷³, וְאַחֵר
3 כֹּף הַכִּיָּאָה בְּלֹא שְׁלִישׁ, וְאַחֵר כֹּף גָּמֵר הַחֲצִי
4 הָרָאוֹנוֹ⁷⁴ שְׁהִגִּיעַ בְּתַחֲלָה - מִפְּרִישׁ מִן הָרָאוֹנוֹ⁷⁵
5 עַל הָאֲמָצְעִים⁷⁶, וּמִן הָאֲמָצְעִים עַל הָרָאוֹנוֹ⁷⁷ וְעַל
6 הָאֲחֵרוֹן⁷⁸.

(71) ירושלמי שם. (72) שעדיין אינה חייבת בפאה (למעלה פ"ב הלכה ז), [וראה להלן פ"ה הלכה ט]. (73) כלומר, רביע מכל השדה. ונתחייב החצי הזה כולו על שני חצייו (= רביעיו), אבל החצי השני של השדה, שעדיין לא הגיע לשליש, לא נתחייב בקצירה זו, וראה להלן. (74) כלומר, קצר גם את הרביע הנ"ל שהניחו ולא קצרו מקודם. ועכשיו כיון שגם החצי השני של השדה, שמקודם לא הגיע לשליש, הגיע עכשיו לשליש - נתחייב הוא על ידי הקצירה של הרביע הנ"ל. (75) היינו הרביע שקצר בתחילה (ר"י קורקוס). (76) היינו הרביע השני שקצרו אחר-כך, ששני רבעים אלה הם שדה אחת. (77) על הרביע הראשון, שהם שדה אחת, כנ"ל, עכשיו לשליש. שהרי קצירת הרביע האמצעי חייב בפאה את החצי האחרון, ואף הם שדה אחת. (78) היינו החצי השני של השדה, שעכשיו הגיע לשליש. שכיון שבעת קצירת האמצעי (= הרביע השני) הגיע לשליש בישול, ונתחייב בפאה על ידו - הם שדה אחת. ובכ"י נוסף: "אבל לא מן הראשון על האחרון" (מעשה רוקח, וכן הוא בדפוסים עתיקים, וכן הגיה מהר"י אבוהב). והמקור בירושלמי שם: "אבל אינו מפריש מן הראשון על הראשון", כלומר, מן הראשון שבצד זה על הראשון שבצד זה, דהיינו האחרון (ר"י קורקוס). שכיון שהאחרון הזה היה פטור כשהתחילו לקצור הרביע הראשון, הרי הם כשתי שדות (ר"י קורקוס).

7 יח. הַמוֹכֵר⁷⁹ מְקוֹמוֹת מְקוֹמוֹת⁸⁰ מִשְׁדֵּהוּ לְאֲנָשִׁים
8 הַרְבֵּה, אִם מְכַר כֹּף הַשְּׂדֵה - כֹּף אָחָד וְאָחָד נוֹתֵן
9 פָּאָה אַחַת מִחֲלָקוֹ⁸¹ שְׁלֶקְחָהּ. וְאִם הִתְחִיל בְּעַל הַשְּׂדֵה
10 לְקַצֹּר⁸² וּמְכַר מְקַצֵּת⁸³ וְשִׁיר מְקַצֵּת - בְּעַל הַשְּׂדֵה
11 נוֹתֵן פָּאָה הָרָאוֹיָה לְכָל; שְׁפִינִין שֶׁהִתְחִיל לְקַצֹּר
12 בְּתַחֲבִיב בְּכָל. וְאִם מְכַר תַּחֲלָה⁸⁴ - מִפְּרִישׁ הַלֹּקָח עַל
13 מֶה שְׁלֶקְחָהּ, וּבְעַל הַשְּׂדֵה עַל מֶה שִׁשִּׁיר.

(79) פאה פ"ג משנה ה: "המוכר קלחי אילן בתוך שדהו". (80) לדעת רש"י (חולין קלח). המדובר כשהלוקחים לא קנו קרקע אלא קלחים בלבד, וראה להלן. (81) כן כתב שם בפירוש המשנה: "ומה שאמר נותן פאה מכל אחד ואחד, חוזר על הלכות". אבל רש"י (חולין שם) מפרש: "נותן

21 שְׁדָּרְכוּ לְהַתְּלֵשׁ, וְאַחַר שֶׁקָּצַר מְלֵא זָרְעוֹ אוֹ תֵּלֵשׁ
22 מְלֵא קִמְצוֹ הִכְהוּ קוֹץ וְנִפְל מִיָּדוֹ עַל הָאָרֶץ - הָרִי
23 זֶה שֶׁל בַּעַל הַבֵּית.⁹

(6 ב'ירושלמי' (שם ה"ה): "לקט קצירך, ולא הקוצר בידו".
(7) כן הוא בחולין קלז, א: "לקט קצירך ולא לקט קיטוף כו'
מודה רבי יוסי במידי דאורחיה (= שדרכו בקיטוף). דתניא
רבי יוסי אומר, קציר - אין לי אלא קציר, עוקר מניין?
תלמוד לומר: לקצור. תולש מניין, תלמוד לומר: בקוצריך".
וכן נראה בפאה פ"ד שם: "איזהו לקט כו' תלש מלא
קומצו וכו'". הרי שגם בתולש יש לקט. (8) משנה, פאה
שם. (9) שנאמר (ויקרא יט, ט) "ולקט קצירך" - אין לקט
אלא מחמת הקציר, מיכן אמרו: היה קוצר כו' הכהו קוץ
כו' הרי של בעל הבית (ספרא' פ' קדושים פ"ב ה"ה, ועי'
ר"ש שם).

24 ג. הִיָּה קוֹצֵר¹⁰ וְנִשְׁאַרָה שְׂבֻלַת אַחַת שְׁלֹא נִקְצְרָה
25 וְנִקְצַר כָּל שְׂסִיבֹתֶיהָ: אִם הִיָּה רֹאשָׁה מְגִיעַ לְקִמָּה
26 שֶׁבְּצִדָּהּ וְיִכּוֹלָה לְהִקְצֹר עִם הַקִּמָּה¹¹ - הָרִי הִיא שֶׁל
27 בַּעַל הַשָּׂדֶה; וְאִם לֹא - הָרִי הִיא שֶׁל עֲנִיִּים.

(10) פאה פ"ה מ"ב. ונשנתה בהלכות לקט, ומתוך זה למד
רבינו שאף היא עוסקת בלקט (עיי"ש בפירושו). וכן נראה
בתוספתא פ"ב: "שבולת שבקמה כו' שספק לקט לקט". וכן
דעת הפירוש המיוחס לר"ש משאנץ ל'ספרא' שם, שיש
לקט במחובר לקרקע, וראה ב'אור פני מלך'. (11) שמכיון
שארין צורך לטירחה מיוחדת, מתחברת היא עם הקמה
ובטלה אגבה.

28 ד. הִיָּה שְׁתֵּי שְׂבֻלֹת¹² זֹו בְּצֵד זֹו, הַפְּנִימִית יִכּוֹלָה
29 לְהִקְצֹר עִם הַקִּמָּה¹³, וְהַחֲצִיזוֹנָה יִכּוֹלָה לְהִקְצֹר עִם
30 הַפְּנִימִית וְאֵינָה יִכּוֹלָה לְהִקְצֹר עִם הַקִּמָּה - הַפְּנִימִית
31 נִצְלָת וּמִצְלָת אֶת הַחֲצִיזוֹנָה¹⁴. שֶׁהָרִי הִיא בְּנוֹפֶלֶת¹⁵
32 מִתּוֹךְ הַמַּגֵּל, וְאֵף עַל פִּי שְׁעָדִין לֹא נִקְצְרָה.
33 וְהַשְּׂבֻלִים שֶׁבְּקֶשׁ¹⁶ - הָרִי הֵן שֶׁל בַּעַל הַשָּׂדֶה¹⁷.

(12) "ירושלמי' שם ה"ב. (13) והיא של בעל הבית,
כמבואר למעלה. (14) שכיון שיכולה להקצר עם הפנימית
עמה, בטלה היא אגבה. (15) זה מוסב למה שאמר בהלכה
הקודמת, ששיבולת שלא נקצרה ואינה יכולה להקצר עם
הקמה, הרי היא של עניים, ועל זה כתב "שהרי היא כנופלת
מתוך המגל, ואף-על-פי שעדיין לא נקצרה", וכמו שכתבנו
למעלה, שיש לקט במחובר (כסף-משנה). (16) תוספתא
פאה סוף פ"ב. (17) [היינו שאין חוששין שמא הוא לקט,
שאין לעניים מתנה בתוך הקמה", כלומר, אין דרך לקט
להיות בקמה אלא בקציר, וראה 'תוספתא כפשוטה'].

34 ה. הָרוּחַ שֶׁפִּזְרָה¹⁸ אֶת הָעֵמֶרִים וְנִתְעַרְבַּ קָצִיר שֶׁל
35 בַּעַל הַשָּׂדֶה עִם הַלֵּקֶט - אוֹמְדִין¹⁹ אֶת הַשָּׂדֶה בְּמָה
36 לֵקֶט הִיא רְאוּיָה לַעֲשׂוֹת וְנוֹתֵן לַעֲנִיִּים, מִפְּנֵי שֶׁזֶה
37 אֵנִס²⁰. וְכִמָּה הוּא שְׁעוֹר זֶה²¹? אֲרַבְעָה קִבִּין תְּבוּאָה
38 לְכָל בֵּית כּוֹר²².

(18) פאה פ"ה מ"א. (19) משערין. (20) ולא שייך לקנוס

גם לענין פאה, שהרי כלל אחר בשניהם, ראה בפאה פ"א
משנה ד, ובמעשרות פ"א משנה א). (94) "והטעם
בחרובין, מפני שהם גבוהים הרבה ומסובכים, כדתנן (ב"ב
כד:): בחרוב ובשקמה חמשים אמה" (ראב"ד).
(95) והראב"ד מפרש שהאדם עומד בראש חרוב זה, ורואה
החרוב שבצד אחר. (96) בדפוס רומי, כשדה.

1 כב. הַיָּתִים⁹⁷, כָּל מָה שֵׁישׁ מֵהֶן בְּרוּחַ אַחַת מְרוּחֹת
2 הָעֵיר⁹⁸, כְּגוֹן זֵיתִים שֵׁישׁ בְּמַעְרַב הָעֵיר כֵּלָן אוֹ
3 בְּמִזְרָחָהּ - הָרִי הֵן פְּשָׁדָה אַחַת, וּפְאָה אַחַת לְכָלָן.

(97) פאה פ"ב מ"ד. (98) לא מרוחות העולם, עיין
בירושלמי שם ה"ג. ויתכן כי הלכה למשה מסיני היא, לחלק
בין זיתים לשאר האילנות (משנה ראשונה).

4 כג. הַבּוֹצֵר⁹⁹ אֶת מְקַצֵּת כְּרָמּוֹ מִכָּאן וּמִכָּאן כְּדִי
5 לְהִקָּל מַעַל הַגֶּפֶן עַד שִׁימָצְאוּ שָׂאֵר הָאֲשָׁפוֹלוֹת רוּחַ
6 וְיוֹסִיפוּ - הוּא הַנִּקְרָא מִדֵּל. וְכִכָּר בְּאַרְנוֹס¹⁰⁰,
7 שֶׁהַבּוֹצֵר מְרוּחַ אַחַת - אֵינּוּ מִדֵּל, וּלְפִיקָהּ נוֹתֵן מִן
8 הַנֶּשֶׂאֶר פְּאָה הָרְאוּיָה לְכָל¹⁰¹, וְאֵף עַל פִּי שֶׁבְּצֵד
9 לְשׁוּק. אֲבָל אִם הִדֵּל לְמַכּוֹר בְּשׁוּק - אֵינּוּ נוֹתֵן פְּאָה
10 לְזֶה שֶׁהִדֵּל¹⁰². הִדֵּל לְהִבִּיא בְּבֵיתוֹ¹⁰³ - נוֹתֵן מִן
11 הַנֶּשֶׂאֶר שֶׁהֵנִיחַ לְדֶרֶךְ פְּאָה אַחַת הָרְאוּיָה לְכָל.

(99) שם פ"ג משנה ג. (100) למעלה פ"ב הלכה ו.
(101) משנה שם. (102) שן: "נותן מן המשואר על מה
ששייר". (103) ירושלמי שם. כלומר, מביאו לבית ודורך
אותם, ואין זה עראי (רדב"ז).

פֶּרֶק רְבִיעִי

(1) יבאר איזהו לקט. והרוח שפיזר עומדין ועירבן עם הלקט.
והמרביץ שדוה קודם שילקט עניים. זרעים הנמצאים בחורי
הנמלים ושבולת של לקט שנתעברה בגדיש. ודין אם ישכור
הפועל על מנת שילקט בנו אחריו. מי שאינו מניח לעניים
ללקט, או המרביץ ארי בשדהו. המפקיר את הלקט עם
נפילת רובו. ואי זהו פרט ואי זהו עוללות ואיזהו כתף
ואיזהו נטף. כרם שכולו עוללות. ומאימתי העניים זוכין
ליקח פרט העוללות. ודין המקדיש כרמו עד שלא נודעו
העוללות. גוי שמכר כרמו לישראל לבצור. מי שהיו לו
חמשה גפנים ובצרם לתוך ביתו.

12 א. אֵיזֶהוּ לֵקֶט²³? זֶה הַנוֹפֵל מִתּוֹךְ הַמַּגֵּל בְּשַׁעַת
13 קְצִירָה אוֹ הַנוֹפֵל מִתּוֹךְ יָדוֹ²⁴ כְּשֶׁמִּקְבֵּץ הַשְּׂבֻלִים
14 וְיִקְצַר. וְהוּא שִׁיחָהּ הַנוֹפֵל שְׂבֻלַת אַחַת אוֹ שְׁתֵּים²⁵;
15 אֲבָל אִם נָפְלוּ שְׁלֹשׁ כְּאֶחָד - הָרִי שֶׁלִּשְׁתֵּן לְבַעַל
16 הַשָּׂדֶה. וְהַנוֹפֵל מֵאַחַר הַמַּגֵּל²⁶ אוֹ מֵאַחַר הַיָּד, אֲפִלּוּ
17 שְׂבֻלַת אַחַת - אֵינָה לֵקֶט.

(2) פאה פ"ד מ"י. (3) שם: "תוך היד ותוך המגל".
(4) כבית הלל, שם פ"ו מ"ה. (5) שם פ"ד מ"י.

18 ב. הִיָּה קוֹצֵר בְּיָד²⁷ בְּלֹא מַגֵּל, הַנוֹפֵל מִתּוֹךְ יָדוֹ -
19 אֵינּוּ לֵקֶט. אֲבָל הַתּוֹלֵשׁ דְּבָרִים הַתּוֹלְשִׁים אוֹתָם²⁸,
20 הַנוֹפֵל מִתַּחַת יָדוֹ - לֵקֶט. הִיָּה קוֹצֵר אוֹ תּוֹלֵשׁ²⁹ דְּבָר

(31 פאה, שם. 32) שם: "שלאחר הקצרים". (33) כרבי מאיר שם (כסף-משנה). וראה למעלה ה"ו.

י. שבלת של לקט³⁴ שנתערכה בגדיש - הרי זה מפריש שתי שבלות³⁵ ואומר על אחת מהן: אם הלקט היא זו - הרי היא לעניים, ואם אינה לקט - הרי המעשרות (שהיא) שתיבת בהן שבלת זו קבועים בשבלת שניה³⁶; וחזור ומתנה בן על שבלת שניה, ונותן אחת מהן לעני והאחרת תהיה מעשר.

(34) שם פ"ח מ"ב. (35) 'ירושלמי' שם ה"ב. (36) שנייה זו אינה אחת מהשנים שהפריש תחילה, אלא שחזור ולוקח עוד שלישית מן הגדיש, ומתנה גם עליה, לפי שיש לחשוש שמא זו שקבע בה המעשרות היא הלקט, ונמצא שהראשונה היא טבל (ר"י קורקוס, וע' כסף-משנה).

יא. לא ישכר³⁷ אדם את הפועל³⁸ על מנת שילקט בנו אחריו³⁹. אכל⁴⁰ האריסין והחכירין והמוכר קמתו לחכרו⁴¹ לקצר - ולקט⁴² בנו⁴³ אחריו. ויש לפועל⁴⁴ להביא אשתו ובניו⁴⁵ ללקט אחריו, ואפלו שכרו לטל חצי הקציר⁴⁶ או שלישו או רביעו בשכרו.

(37) שם מ"ו: "לא ישכור אדם את הפועלים על-מנת שילקט בנו אחריו". (38) [סתם פועל הוא שכיר יום. אבל להלן יתבאר מן התוספתא, שהוא-הדין במקבל מהתבואה הנקצרת: למחצה לשליש ולרביע]. (39) מפני שהוא גזול את העניים (פירוש המשנה שם, וכן הוא ב'ירושלמי'), שהרי הפועלים העניים נשכרים לו בזול עבור זה (הגר"א ור"ש). (40) [בתוספתא פאה פ"ג (הוצאת הגר"ש ליברמן עמ' 150): "המקבל שדה לקצור, לא ילקט בנו אחריו. ר' יוסי אומר ילקט בנו אחריו, אבל העריסין והחכורות והמוכר קמתו לחכירו לקצור, ילקט בנו אחריו". ונראה שרבינו מפרש הרישא של התוספתא על-פי המשנה הנ"ל (ואין זו הברייתא שהובאה בבבא-מציעא יב. וראה להלן): "המקבל שדה לקצור" - כשקיבל לקצור בשכר של מחצה או שליש או רביע, והתנה עם בעל השדה על-מנת שילקט בנו אחריו - "לא ילקט בנו אחריו", שכיון שעובד בשכר הרי הוא כפועל אחר, ויש כאן גזול העניים, שנשכר לו בזול עבור זה, ראה להלן בדברי רבינו, ורבי יוסי חולק בזה (אם כי יתכן שבפועל אחר מודה הוא למשנה הנ"ל, שיש חשש של הורדת שכר עבור הלוקט). "אבל העריסין והחכורות וכו' ילקט בנו אחריו", שכל אלו אינם מקבלים שכר עבודתם, אלא האריס כחוכר ולוקח קמה לקצור, שהם מקבלים את כל הקציר על אחריותם, והם משלמים שכר לבעל השדה: האריס - למחצה, שליש ורביע, והחוכר - סכום תבואה מסוים (עי' 'תוספות' בבא-מציעא קג: ד"ה ואזיל, שהיה מין אריס כזה), ולפיכך אין כאן חשש של הורדה בשכר. ראה ב'תוספתא כפשוטה']. (41) אף-על-פי שאמרו במשנה שם: "המוכר את שדהו, המוכר מותר והלוקח אסור", ואמרו ב'ירושלמי' שם: "כשמכר לו שדה וקמתו, אבל אם מכר לו קמה ושייר לו שדה, אצל זה (= המוכר) אני קורא שדך, ואצל זה (= הלוקח) אני קורא קצירך", הרי שהלוקח

את בעל השדה, כמו שקנסוהו כשהגדיש קצירו על גבי הלקט (להלן הלכות וי-). (21) של לקט, שהשדה ראוייה לעשות. (22) שם, כרכן שמעון בן גמליאל. ואמרו בבבא-מציעא קה, ב - שהוא כור זרע ולא כור תבואה. וכן הוא ב'ירושלמי' כאן: "לכור או לבית כור - אמר ליה: לבית כור". ורבינו העתיק לשון ה'ירושלמי'. ושיעור בית כור הוא שבעים וחמשה אלף אמה בסך-הכל. כי הרי כל בית סאה הוא חמשים אמה על חמשים אמה, דהיינו אלפיים וחמש מאות אמה, ובית כור הוא שלושים סאה.

ו. לקט שגפל לארץ ולא לקטוהו עניים²³, ובא בעל השדה והגדיש את הקציר שלו על הארץ - ביצד הוא עושה? מפנה הגדיש שלו בלו למקום אחר, וכל השבילים הנוגעות בארץ - בלו לעניים²⁴. מפני שאין אנו יודעים אי זו היא מהם שהיתה לקט, וספק מתנות עניים - לעניים; שגאמר: תעזב - הנח לפניהם משלך²⁵.

(23) פאה, שם. (24) שם פ"ד מ"א. (25) 'ירושלמי' שם סוף פ"ד.

ז. ולמה אין אומדין²⁶ אותה ויתן לעניים מה שראוייה לעשות לקט? מפני שעבר והגדיש על הלקט, קנסוהו. ואפלו היה שוגג²⁷, ואפלו היה הלקט שעורים והגדיש עליו חטין²⁸, ואפלו קרא לעניים ולא באו, אפלו הגדישוהו אחרים שלא מדעתו - כל הנוגעות בארץ הרי הן לעניים.

(26) שם פ"ה ה"א. (27) שם. [ואין לזה קשר עם המחלוקת של רבי מאיר ורבי יהודה, אם קנסו שוגג אטו מזיד או לא (גיטין נג:), שהרי כאן קנסו גם אם הגדישו אחרים שלא מדעתו. וע' ב'מראה הפנים' שם]. (28) שאין כאן חשש של תערובת לקט, בכל זאת תיקנו שכל החיטים הנוגעות בארץ הן לעניים.

ח. הצריך לרביץ²⁹ את שדהו קדם שילקטו העניים לקט שבה: אם הזקו מרבה על הפסד הלקט - מתר לרביץ; ואם הפסד הלקט מרבה על הפסדו - אסור לרביץ. ואם קבץ את כל הלקט והניחו על הגדר עד שיבוא העני ויטלנו - הרי זה מדת חסידות³⁰.

(29) תוספתא פאה סוף פ"ב, ו'ירושלמי' שם ה"ג. (30) מקור דברים אלה אינו ידוע, ראה מהר"י קורקוס. ובתוספתא שם הם דברי רבי יהודה, וכנראה שמן הדין אמר ולא ממת חסידות.

ט. זרעים הנמצאים בחורי הנמלים³¹: אם היו החורים בתוף הקמה - הרי הוא של בעל השדה, שאין לעניים מתנה בתוף הקמה; ואם היו במקום שנקצר³² - הרי זה של עניים, שמא מן הלוקט גררוהו. ואף על פי שגמץא שחור - אין אומרים: הרי זה משנה שעברה; שספק הלוקט - לקט³³.

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום ראשון כ"ב אלול - ספר זרעים - הל' מתנות עניים

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ואולם, אם הפקירו קודם, אין לעניים חלק בו, והרי הוא הפקר לכל (רש"י שם).

טו. אי זהו פֶּרֶט? 55 זה גֶּרֶגֶר אֶחָד או שְׁנֵי גֶּרֶגֶרִים 56
הַנִּפְרָטִים מִן הָאֲשָׁפוֹל בְּשַׁעַת הַבְּצִירָה 57. נִפְלוּ
שְׁלֹשָׁה גֶּרֶגֶרִים בְּבֵת אֶחָד - אֵינוֹ פֶּרֶט. 58

55 שנפרט מן הענבים (למעלה פ"א ה"ה). (56 כבית הלל, פאה פ"ו מ"ה. וראה למעלה ה"א. 57) שם פ"ז מ"ג.

טז. הִיא בּוֹצֵר 58 וְכֵרֶת אֶת הָאֲשָׁפוֹל וְהַסֶּבֶף 59 בְּעֵלְיוֹ 60
וְנָפַל לָאָרֶץ וְנִפְרַט - אֵינוֹ פֶּרֶט 61. הִיא בּוֹצֵר וּמַשְׁלִיךְ
לָאָרֶץ 62, בְּשִׁמְפָנָה הָאֲשָׁפוֹלוֹת, אֶפְלוּ חֲצִי אֲשָׁפוֹל 63
הַנִּמְצָא שָׁם - הֵרִי הוּא פֶּרֶט 64. (וְכֵן אֲשָׁפוֹל שָׁלֹם
שֶׁנִּפְרַט שָׁם - הֵרִי הוּא פֶּרֶט 65). וְהַמִּנִּיחַ אֶת
הַפִּלְפֶּלֶה תַּחַת הַגֶּפֶן 66 בְּשַׁעַת שֶׁהוּא בּוֹצֵר - הֵרִי זֶה
גּוֹזֵל אֶת הָעֲנִיִּים. 67

58 שם. 59 והסתבך. 60 בתוך העלים שלו. 61 מפני שלא נפרט דרך בצירה (ר"ש). וראה למעלה הלכה ב בענין לקט. 62 "ירושלמי" שם פ"ו ה"ד. 63 כרבי חייא, שם. 64 שהרי הוא כמגדיש קציר שלו על גבי לקט, שקנסוהו חכמים שכל הנוגע בארץ יהיה לעניים, אפילו אם הגדיש חטים שלו על שעורים של לקט, כמבואר למעלה הלכות ו"ז, כמו כן קנסוהו כאן שאפילו חצי אשכול, אף-על-פי שיש בו יותר משלושה גרגרים, הרי הוא של עניים (רדב"ז). 65 בדפוסים ישנים, חסרה פיסקא זו. ועי' 'כסף משנה'. 66 שלא יפול לארץ, שם פ"ז מ"ג.

יז. אֵי זֶה הִיא עוֹלָלָת? 67 זֶה אֲשָׁפוֹל הַקָּטָן שֶׁאֵינוֹ
מַעֲבֶה 68, בְּאֲשָׁפוֹל 69 שֶׁאֵין לוֹ 70 פֶּתֶף 71 וְאֵין עֲנָבִיו
נוֹטְפוֹת 72 זֶה עַל זֶה, אֶלָּא מְפֻזְרוֹת. יֵשׁ לָהּ פֶּתֶף וְאֵין
לָהּ נֶטֶף, או יֵשׁ לָהּ נֶטֶף וְאֵין לָהּ פֶּתֶף - הֵרִי הִיא
שֶׁל בַּעַל הַכֶּרֶם; וְאִם סָפֵק - לְעֲנִיִּים. 73

67 שם מ"ד. 68 עב, סמך. 69 כן הוא בדפוס רומי, ורוצה לומר שאשכול זה איננו סמך כשיבולת של חטים. 70 לאשכול הקטן הזה. 71 ראה בהלכה הסמוכה. 72 ראה שם.

יח. אֵי זֶה הִיא פֶּתֶף? 73 פְּסִיגִין 74 הַמְּחַבְּרוֹת בְּשִׁדְרָה 75
זֶה עַל גְּבִי זֶה 76. נֶטֶף? עֲנָבִים הַמְּחַבְּרוֹת בְּשִׁדְרָה
וְיֻדְרוֹת 77. וְהוּא שֶׁהֵיוּ כָּל הָעֲנָבִים 78 שֶׁבְּעוֹלָלוֹת
נוֹגְעִין בָּפֶס יָדוֹ 79. וְלָמָּה נִקְרָא שְׁמוֹ עוֹלָל? מִפְּנֵי
שֶׁהוּא לְשֹׂאֵר הָאֲשָׁפוֹלוֹת כְּעוֹלָל לְאִישׁ. 80

73 תוספתא פ"ג, ו'ירושלמי' שם ה"ג. 74 אשכולות קטנים (ר"ש שם). 75 הוא השרביט האמצעי שבאשכול (שם). 76 ולכן נקרא "כתף", שדומה לכתף הטעון משוי על כתפו (שם). 77 תוספתא ו'ירושלמי' שם. ונקראו 'נטף' מלשון נוזל, "רוצה לומר שהוא דבר נוטף ונוזל ונוגע קצתו על קצתו" (פירוש המשנה). וראה הלכה הקודמת. 78 "ירושלמי" שם. 79 כלומר, שהן מפוזרות כל כך, עד

קמה אסור לו ללקט - אין זה אלא בלוקח עצמו, אבל בנו - אינו בעל הקציר ומותר ('תוספתא כפשוטה'). (42) כלומר, מותר להתנות על מנת שילקט, כנ"ל. (43) דוקא בנו שאינו בעל הקציר, אבל אשתו שהיא כגופו - אסורה ('תוספתא כפשוטה', וראה ב'אור פני מלך'). ואמרו בבבא-מציעא שם, בדין פועל המוכא להלן, שמצד העניים אין קפידא, שלמחר גם בניהם ילקטו באופן זה. (44) ברייתא בבבא-מציעא שם: "השוכר את הפועל ילקט בנו אחריו", כלומר בלי תנאי, ראה למעלה. (45) כן הוא בברייתא שם בדברי רבי יוסי. וכאן גם אשתו מותרת ללקט כיון שאינו בעל הקציר, ראה למעלה. ובניו אפילו קטנים. ואף-על-פי שמציאת קטן לאביו - עשאוהו חכמים כאילו זכה לעצמו, שעניים מרוצים מזה, שילקט הבן הקטן, שלמחר גם בניהם ילקטו (שם). (46) [אינו כאריס הנ"ל, שלוקח כל הקציר, והוא משלם מחצה שליש ורביעי לבעל השדה (שלפיכך מותר להתנות לפי שאינו מקבל שכר) - אלא כל הקציר של בעל השדה, והוא מקבל שכר למחצה לשליש או לרביעי, ולפיכך אסור להתנות אתו, כשם שאסור בפועל, וכמפורש בתוספתא הנ"ל: "המקבל שדה לקצור, לא ילקט בנו אחריו", ראה למעלה. אבל מביא הוא אשתו ובניו ללקט, מבלי שינתן על זה, וכמו בפועל הנ"ל. ומקור הדברים בברייתא שם, וכדברי רבי יוסי שפסקו שם הלכה כמותו. וזה לשון הברייתא שם: "השוכר את הפועל ילקט בנו אחריו, למחצה לשליש ולרביעי - לא ילקט בנו אחריו, רבי יוסי אומר בין כך ובין כך, ילקט בנו ואשתו אחריו" (ואין דברי רבי יוסי שייכים לדבריו בתוספתא שם, שכאן מדובר בלי תנאי, ושם מדובר עם תנאי). ואף כאן כפפועל, מותרת גם אשתו ללקט, אף-על-פי שהיא כגופו, לפי שאינו בעל הקציר, בניגוד לאריס שהוא בעל הקציר, שלא הותר לה ללקט, כנ"ל].

יב. מִי שֶׁאֵינוֹ מִנִּיחַ 47 אֶת הָעֲנִיִּים לְלַקֵּט, או שֶׁהוּא מִנִּיחַ אֶחָד וּמוֹנֵעַ אֶחָד, או שֶׁמִּסֵּיעַ אֶת אֶחָד מֵהֶן עַל חֲבֵרוֹ - הֵרִי זֶה גּוֹזֵל אֶת הָעֲנִיִּים. 48

47 משנה, שם. 48 וְאִסּוּר לְאָדָם 48 לְהַרְבִּיץ אָרִי וּכְיוּצָא בּוֹ בְּתוֹף שִׁדְּהוּ, כְּדִי שֶׁיֵּרָאוּ הָעֲנִיִּים וּיִבְרָחוּ. הֵיוּ שָׁם עֲנִיִּים 49 שֶׁאֵין רְאוּיִין לְטַל לְקַט 50: אִם יָכוֹל בַּעַל הַבֵּית לְמַחֹת בִּידָן - מִמָּחָה; וְאִם לֹא - מִנִּיחָן, מִפְּנֵי דְרָכֵי שְׁלוֹם 51.

48 בבא-מציעא, שם. 49 תוספתא פאה פ"ג. 50 כגון אלה שיש להם מאתיים זוז, ראה להלן פ"ט ה"ג ('תוספתא כפשוטה'). 51 שלא יריב ולא יתקוטט עמו. וראה למעלה פ"א ה"ט.

יד. הַמִּפְקִיר אֶת הַלֵּקֵט 52 עִם נְפִילַת רֶבּוֹ 53 - אֵינוֹ הִפְקִיר; מֵאַחַר שֶׁנֶּשֶׂר רֶבּוֹ, אֵין לוֹ בּוֹ רְשׁוּת 54.

52 תמורה כה, א. 53 היינו שיצא רובו מתחת יד הקוצר (גליון הש"ס ב'ירושלמי' פאה פ"ז ה"ג). 54 שמיד עם נשירת רובו, זיכתה אותו התורה לעניים (תמורה, שם).

שלו (שם). ואף-על-פי שאין לעניים בעוללות קודם הבציר (בהלכה הקודמת) - גם לבעל הבית אין לו בהם כלום ואינו יכול להקדיש ('תוספות יום-טוב', ועי' בפירוש המשניות, שם). (97) שכן מה שהוציא האילן מן הפרי משעת הקדש עד אשר חנטו פגיו ונתבשלו (פירוש המשנה, שם). (98) כרבי יוסי במשנה שם, שהרי הכרם והאילנות של הקדש.

17 כד. הזמר את הגפן⁹⁹ אחר שנודעו העוללות - הרי
18 זה זומר פדרפוי¹⁰⁰; וכשם שפורת האשכולות, כף
19 פורת העוללות¹⁰¹.

(99) שם מ"ה. (100) ואף-על-פי שיש עוללות שהן של עניים. (101) כרבי יהודה, שם. שלא אסרה תורה לקחת עוללות אלא בשעת בצירה ('תוספות' מועד קטן ד: ד"ה כך).

20 כה. נכרי¹⁰² שמכר פרמו לישראל לבצר - חיב
21 בעוללות¹⁰³. ישראל ונכרי שהיו שתפים בכרם¹⁰⁴ -
22 חלקו של ישראל חיב, ושל נכרי פטור.

(102) תוספתא פאה פ"ג (הוצאת ליברמן עמ' 54..). (103) שהולכים אחר הבור. ואין קנין לגוי בארץ ישראל להפקיעה מקדושתה (פ"א מהל' תרומות הלכות י"א). ובתוספתא שם נוספה עוד בבא: "וישראל שמכר כרמו לגוי לבצור - פטור מן העוללות", ורבינו השמיט אותה לפי שנסתיימה לשונה נראה, שמדובר גם כשנודעו בה העוללות, וזה נסתר ממה שכתב למעלה (הלכה כג) "המקדיש כרמו כר' משנודעו העוללות - העוללות לעניים", וכמו כן במכר שדהו לגוי, ועי' 'פאת השולחן'. (104) תוספתא שם, כתנא-קמא, ולא כרבי שמעון.

23 כו. בן לוי¹⁰⁵ שננתנו לו מעשר טבל¹⁰⁶, ומצא בו
24 עוללות - נותן לעני¹⁰⁷. ואם נקדצת עם האשכול¹⁰⁸
25 - יש לו לעשות תרומת מעשר על מקום אחר.

(105) בתוספתא שם (עמ' 55..): "בן לוי שנתמנו (= שנודמנו) לו ענבים והיו בו עוללות, אינו חושש שמא של עניים הן". וכן ב'ירושלמי' (פאה פ"ז ה"ג) "בן לוי שנתמנה לו מעשר טבל ומצא בתוכו עוללות, הרי זה עושה אותן תרומת מעשר במקום אחר". ומקשה על זה: "ועוללות לאו של עני הם? רבי אבין בשם רבנן דתמן, אני אומר עם הנקראות עם האשכולות", כלומר, מה שאמרו עושה אותם תרומת מעשר במקום אחר, היינו בנקראות עם האשכולות שהם לבעל הבית (למעלה ה"כ), ומכאן הוציא רבינו הלכה זו שאם מצא עוללות סתם נותן לעני, ואם נקראות עם האשכול - יש לו לעשות תרומת מעשר על מקום אחר (כסף-משנה). (106) שלא הופרש ממנו תרומת מעשר. (107) שהעוללות הם לעניים, ופטורים מתרומות ומעשרות. (108) נחתכת עמו. ראה למעלה ה"כ.

26 כז. מי שהיו לו¹⁰⁹ חמש גפנים ובצרים לתוף ביתו:
27 אם לאכל ענבים - פטור מן הפטר ומן השכחה¹¹⁰
28 ומן הרבועי¹¹¹, וחיב בעוללות¹¹²; ואם בצרן

שכל אחת מהן יכולה לנגוע בפס ידו, ואז הן עוללות. אבל אם אין כולן יכולות לנגוע בפס ידו - אינן עוללות (כסף-משנה).

1 יט. ואין בעל הבית חיב לבצר העוללות ולתנן
2 לעניים⁸⁰, אלא הן בוצרין אותן לעצמן. וגרגר
3 יחידי⁸¹ - הרי היא עוללת.

(80) כמו ששנינו לענין פאה (פ"ד מ"א, ולמעלה פ"ב ה"ט), "הפאה ניתנת במחובר לקרקע", שנאמר לעני ולגר תעזוב אותם, הנח לפנייהם והם יבואו (רע"ב, ו'ירושלמי' שם) ואמרו בחולין קלא, ב - שבכל מתנות עניים, נאמר "תעזוב" ('משנה ראשונה' שם פ"ז מ"ו, ועי' 'תוספות יום-טוב'). (81) שם מ"ד, כחכמים ולא כרבי יהודה, והוא אשכול שאין בו פסיגים (= אשכולות קטנים) וגרגרי הענבים יוצאים מן השדרה עצמה, אף-על-פי שהם שוכבים זה על זה, אינם בכלל כתף (רע"ב ורדב"ז).

4 כ. זמורה⁸² שהיה בה אשכול⁸³ ובארבעה⁸⁴ של
5 זמורה עוללת: אם נקדצה⁸⁵ עם האשכול - הרי היא
6 של בעל הכרם⁸⁶, ואם לאו - הרי היא לעניים.

(82) משנה, שם. והיא ענף גדול של גפן. (83) האשכול יוצא מן הזמורה ויש לו כתף או נטף, שאינו עוללת, והוא של בעל הכרם. (84) הוא הפרק שבזמורה שממנו יוצא הענף הקטן שבו האשכול. (85) בדפוס רומי: "נקדצת", כלומר, נחתכת. (86) שהיא כשיבולת של לקט שיכולה להקצר עם הקמה, שהיא של בעל השדה, ראה למעלה פ"ד ה"ג ('תוספות יום-טוב' שם). וראה להלן הכ"ו.

7 כא. כרם שכלו עוללות⁸⁷ - הרי הוא לעניים⁸⁸;
8 שנאמר: וכרמך לא תעולל - אפלו בלו עוללות.
9 ואין הפטר והעוללות נוהגין אלא בכרם בלבד⁸⁹.

(87) שאין בכרם אשכול שיהא לו כתף או נטף. שם מ"ז. (88) כרבי עקיבא, שם. (89) חולין קלא, א. ותוספתא פאה פ"ב.

10 כב. אין העניים⁹⁰ זוכין לקח פטר ועוללות⁹¹ עד
11 שיתחיל בעל הכרם לבצר פרמו; שנאמר: וכי תבצר
12 כרמך לא תעולל. וכמה⁹² יבצר ויהיו זוכין בהן?
13 שלשה אשכולות שהן עושין רביע⁹³.

(90) משנה שם, מדברי רבי עקיבא. (91) שם לא הוזכר פטר, אבל כן הוא ב'ירושלמי': "ודכוותיה, אם אין בציר אין פטר". (92) 'ירושלמי' שם ה"ו. (93) היינו רביעית הלוג יין (רע"ב). ויש אומרים רובע הקב, דהיינו לוג ('מלאכת שלמה' בשם הרא"ש, והר"א אזכרי).

14 כג. המקדיש פרמו עד שלא נודעו העוללות⁹⁴ - אין
15 העוללות לעניים⁹⁵; ואם משנודעו העוללות -
16 העוללות לעניים⁹⁶, ויתנו שכן גדולם⁹⁷ להקדש⁹⁸.

(94) פאה שם מ"ח. (95) לפי שכרם של הקדש פטור מעוללות ('ירושלמי'). (96) שאין אדם מקדיש דבר שאינו

1 לַעֲשׂוֹת¹¹³ יֵינן - חֵיב בְּפֶל, אֲלֵא אִם כֵּן שִׁיר
2 מְקַצֵּת¹¹⁴.

7 שִׁישְׁכָּחוּהוּ כָּל אָדָם⁴. וְאֶפְלוּ עֹמֵר הַטְּמוּן⁵, אִם
8 נִשְׁכַּח - הֲרִי זֶה שְׂכָחָה.

(2) המדובר כשבעל השדה זוכרהו גם עכשיו. ובאופן ששכחו אחר כך - יש הבדל בין עומד בעיר לבין עומד בשדה. (3) כששכחוהו פועלים ולא שכחו בעל השדה, שנאמר "קצירך - ושכחת", שבעל הקציר ישכח. וכששכחוהו בעל השדה ולא שכחוהו פועלים, שנאמר "כי תקצור - ושכחת", שהקצור ישכח. וכששכחוהו אלו ואלו [=הפועלים ובעל השדה] וראים אותו אחרים, אינה שכחה, שדרך בני אדם להזכיר לאחרים דבר ששכחו. (4) כן הוא בתוספתא פרק ג' (לפי נוסחת כתב-יד ווין וכתב-יד בעל פני משה): "אפילו אחרים עוברים בדרך וראו את העומר ששכחוהו אין שכחה". ומפרשה רבינו בששכחוהו גם פועלים וגם בעל השדה. (5) כחכמים, ולא כר' יהודה. ולמדו כן ממה שנאמר (שם) "ושכחת עומר בשדה", "בשדה לרבות את הטמון". שהם מפרשים, "בשדה": בתוך השדה.

9 ב. הִיָּה בַעַל הַשָּׂדֶה בְּעִיר וְאָמַר: יִדְעֵ אֲנִי שֶׁהַפּוֹעֲלִים
10 שְׂכָחוּ עֹמֶר שְׂבִמְקוֹם פְּלוּנִי, וְשִׂכְחוּהוּ⁶ - הֲרִי זֶה
11 שְׂכָחָה⁷. וְאִם הִיָּה בַּשָּׂדֶה וְאָמַר כֵּן, וְשִׂכְחוּהוּ⁸ - אֵינָה
12 שְׂכָחָה. שֶׁהַשְּׂכִיחַ מַעֲקָר⁹ בַּשָּׂדֶה - הוּא הַשְּׂכָחָה¹⁰;
13 אֲבָל בְּעִיר, אֶפְלוּ זָכוֹר וּלְבָסוֹף שְׂכִיחַ - הֲרִי זֶה
14 שְׂכָחָה¹¹; שְׁנֵאֲמַר: וְשִׂכְחָתָ עֹמֶר בַּשָּׂדֶה - וְלֹא בְּעִיר¹².

(6) צריך-להיות: "ושכחהו", כלומר, בעל השדה שכח אותו אחר כך. (7) כיוון שסוף סוף שכחוהו שניהם. (8) אף כאן צריך להיות: "ושכחהו", כלומר, בעל השדה. (9) כלומר, לפני ששכחוהו הפועלים. (10) אבל זכור בעת ששכחוהו הפועלים, שמיד זכתה לו שדהו, אינו שכחה, אף על פי ששכח הוא אחר כך. (11) שכיוון שאינו עומד בצד שדהו, שאינה משתמרת, לא זכתה לו. ומכיוון שאחרי כן שכח גם הוא הרי זו שכחה. (12) כלומר, בשדה - שכוח מעיקרו הרי זו שכחה, אבל זכור ולבסוף שכוח אינה שכחה, ואילו בעיר - אפילו זכור ולבסוף שכוח הרי זו שכחה. ואין לומר שגזירת הכתוב שבשדה יש שכחה ובעיר אין שכחה כלל, שהרי הכתוב אומר (שם): "לגר ליתום ולאלמנה יהיה", ואמרו חז"ל (שם) "יהיה - לרבות שכחת העיר".

15 ג. עֲמָדוֹ הָעֲנִיִּים בְּפָנָיו¹³ או חֲפוּהוּ בְּקֶשׁ¹⁴ וְהוּא
16 זָכוֹר אֶת הַקֶּשׁ¹⁵, או שֶׁהַחֲזִיק בּוֹ לְהוֹלִיכּוֹ לָעִיר
17 וְהִנִּיחוֹ בַּשָּׂדֶה¹⁶ וְשִׂכְחוֹ - אֵינּוֹ שְׂכָחָה¹⁷. אֲבָל אִם
18 נִטְּלוּ¹⁸ מִמָּקוֹם לְמָקוֹם¹⁹, אִף עַל פִּי שֶׁהִנִּיחוֹ סְמוּךְ
19 לַגֶּפֶה²⁰ או לְגִידִישׁ אוּ לְבָקָר אוּ לְבָלִים²¹, וְשִׂכְחוֹ -
20 הֲרִי זֶה שְׂכָחָה.

(13) [=והסתירו לו] ועל ידי זה באו לידי שכחה. (14) ומתוך זה באו לידי שכחה. (15) שבאופן זה נגרמה השכחה על ידי החיפוי, ואינה שכחה. אבל אם שכח גם את הקש הרי זו שכחה. שיש שכחה בטמון. (16) כן מפורש בסוטה שם "אפילו בשדה נמי". (17) שכיוון שהחזיק בו להוליכו לעיר - זכה בו. (18) וכדברי ר' אליעזר ור' אלעזר

(109) בתוספתא פאה פ"א (הוצאת ליברמן עמ' 44..): "היו ארבעה או חמשה גפנים, בוצרן ומכניסין לתוך ביתו ופטור מן הפרט, מן השכחה ומן הפאה וחייב בעוללות". וב"ירושלמי" (שם פ"ג ה"ב): "היה לו חמש גפנים והוא בוצרן ומכניסין לתוך ביתו, פטור מן הפרט ומן הערלה ומן הרבעי וחייב בעוללות". ורבינו הרכיב דבריו מתוך שני המקורות הנ"ל. (110) הוא-הדין שפטור מן הפאה, שהרי בצירה עראית אינה מחייבת לא כלקט ולא בשכחה ולא בפאה, כמפורש למעלה פ"ב ה"ו (כסף-משנה). (111) "ירושלמי" שם. [ואין הדברים מבוררים, שאם כי בפרט ובשכחה שנאמר בהם בצירה, אין בצירה עראית מחייבת, היכן נאמרה בצירה ברבעי? (וראה ב'קריית ספר', ואין מקור לדבריו). ומה שאין פודים נטע רבעי במחובר (פ"ט מהל' מעשר שני ונטעי רבעי ה"ב), אין זה אלא משום שדינו כמעשר שני (שם), אבל "בצירה" לא נאמרה בו. ומה שכתב ב'קריית ספר' שעל-ידי הבצירה העראית הוא ממעט מחמש גפנים ושוב אין זה כרם - אין זה מתאים לדעת רבינו, שפסק שם ה"א ש"נטע רבעי" קדוש, ולא דוקא "כרם רבעי". ומה שאמרו בתוספתא מעשר שני פ"ה (הוצאת ליברמן עמ' 271..) שרק כרם רבעי (שיש בו חמש גפנים) עולה לירושלים - אין זה אלא מדרבנן. סוף דבר: דברי רבינו כאן צריכים עיון]. (112) תוספתא ו'ירושלמי' שם. והיינו משום שחייב העוללות אינו תלוי בבצירה, שהרי משנודעו העוללות אסור לבעל הבית לזכות בהם, כמבואר למעלה בהכ"ג. (113) שזוהי בצירה כדרכה. (114) שהוא פטור, מפני שהחייב נשאר במה שהשאיר ("ירושלמי" שם, ועי' כסף-משנה).

יום שני כ"ג אלול ה'תשפ"ב

פרק חמישי

(1) יבאר העומר ששכחוהו בעלים ולא פועלים, או איפכא. ודין עשה עמריו לתוך שדה חבירו ושכח שם עומר. הנוטל עומר ראשון ושליושי ושכח הרביעי, או שדה שעומריה מעורבבין ושכח. ודין הקוצר בלילה או הסומא. ותבואה שקצרה אגודות קטנות. שנים שהתחילו לקצור מאמצע השורה זה פניו לצפון וזה לדרום, ושכחו לפנייהם ולאחריהם. המפנה אלומות ממקום למקום ושכח. שתי כריכות המובדלות זו מזו אם הן שכחה. היו כל העומרים קב קב ואחד מד' קבין ושכחו. שכח אילן בין האילנות, מסויים או בלתי מסויים. היה כל שדהו זית נטופה. זית העומד באמצע השורות לבדו. איזהו שכחה בערים. והמפקיר כרמו והשכים וזכה בו.

3 א. הָעֹמֶר שֶׁשִׂכְחוּהוּ פּוֹעֲלִים וְלֹא שְׂכָחוּ בַעַל
4 הַשָּׂדֶה², שְׂכָחוּ בַעַל הַשָּׂדֶה וְלֹא שְׂכָחוּהוּ פּוֹעֲלִים,
5 שְׂכָחוּהוּ אֵלּוּ וְאֵלּוּ וְהָיוּ שָׁם אַחֲרֵים עוֹבְרִין וְרוֹאִין
6 אוֹתָן בַּעֲת שֶׁשִׂכְחוּהוּ - אֵינָה שְׂכָחָה³, עַד

מתוך מהדורת גושל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

19 אֵין לוֹ שְׁכָחָה³⁵. וְכָל הָאוֹמֵר: הָרִינִי קוֹצֵר עַל מִנְתָּה
20 מִה שְׁאֵנִי שׁוֹכֵחַ אֲנִי אֶטֵּל - יֵשׁ לוֹ שְׁכָחָה; שְׁכָל
21 הַמִּתְנֶה עַל מִה שְׁכָתוֹב בַּתּוֹרָה³⁶ - תִּנָּאוּ פְּטֹל³⁷.

(30) והוא מין ממיני הבצלים. (31) "רוצה לומר: הנאכל מהן מתחתית לארץ". (32) שהחשיכה גרמה לו לשכוח. (33) ואינם דומים לעמדו עניים בפניו שאין זה שכחה, מפני שדבר אחר גרם לו לשכוח - אבל כאן שידוע שעכשיו לילה ושהוא סומא, בוודאי בדק יותר. (34) הגדולים. (35) לקטנים, הואיל ולא כיוון לקצרים, ואין כאן "כי תקצור קצירך". (36) שאמרה: "כי תקצור קצירך בשדך ושכחת עומר בשדה לא תשוב לקחתו". (37) [המדובר בתבואה שיש קוצרים אותה גם לבהמה, והוא קצרה לאדם, אבל פירש בתנאו שהוא קוצר להאכיל לאדם, על מנת שגם מה שישכח יהיה שלו, ואם תפסק ההלכה שהשכוח הוא לעניים, אינו קוצר לאדם אלא להאכיל לבהמה, שאינה קצירה ואינה מחייבתו בשכחה, ועל זה אמרו שהוא מתנה על מה שכתוב בתורה, שהרי אם השכחה היא שלו, הרי זו קצירה לאדם, כמו שאמר. וזה לא ייתכן כי התורה אמרה שאם קצר ושכח הרי זו שכחה והיא לעניים.

22 ט. תבואה שִׁקְצָרָה³⁸ עַד שְׁלֹא נִגְמְרָה³⁹ לְהֶאֱכִילָהּ
23 לְבַהֲמָה, וְכֵן אִם קִצְרָה אֲגִדּוֹת קִטְנוֹת⁴⁰ וְלֹא עֲשָׂאָה
24 עֲמִירִים, וְכֵן הַשּׁוּמִים וְהַבְּצָלִים שֶׁתִּלְשֵׁן אֲגִדּוֹת
25 קִטְנוֹת לְהַמְכֹּר לְשׁוֹק וְלֹא עֲשָׂאן עֲמִירִים לְהַעֲמִיד
26 מִהֶן גֶּרֶן - אֵין לָהֶם שְׁכָחָה⁴¹.

(38) שם משנה י: "תבואה שנתנה לשחת וכו' אין להן שכחה". ופירש שם רבינו: "כבר בארנו, שחת הוא הגז הקצור לאכילת סוסים". ובירושלמי (שם הלכה ז): "לא סוף דבר ניתנה אלא אפילו נזרעה למאכל אדם, ואחר כך נמלך וקצרה להאכיל לבהמה אין לה שכחה. (39) כלומר, לא נגמרה לגמרי, אבל כבר הביאה שליש בישולה, שאם לא כן אינה קציר כלל. (40) במשנה שם: "או לאלומה", ופירש רבינו שם: "ולאלומה הוא עומרים [קטנים], והעניין ההוא שיקצצה כולה ויחלוק אותה לאלומות [ולא] יקבוץ מן האלומות ההם עומרים [גדולים], כי האלומות כשיתקבצו נעשים עומרים". (41) שהרי הוקשה שכחת קמה לשכחת קציר, (שנאמר: "כי תקצור קצירך בשדך ושכחת עומר בשדה", מה קציר שאין אחריו קציר אף עומר שאין אחריו עומר), ודרך הקוצרים לקצור לגורן, וכל שאינו עושה כן - אינו שכחה.

27 י. הקוצר שֶׁהִתְחִיל לִקְצֹר מֵרֹאשׁ הַשּׁוּרָה וְשָׁכַח
28 לְפָנָיו וּלְאַחֲרָיו: שֶׁל אַחֲרָיו - שְׁכָחָה, וְשֶׁלְּפָנָיו -
29 אֵינוֹ שְׁכָחָה; שְׁנֵאֲמַר: לֹא תֵשׁוּב לְקַחְתּוֹ - אֵינוֹ
30 שְׁכָחָה עַד שֶׁיַּעֲבֹר מִמֶּנּוּ וְיִנְיַחְנוּ לְאַחֲרָיו. זֶה הַכֵּל:
31 כֹּל שֶׁהוּא בָּבֵל תֵּשׁוּב - שְׁכָחָה, וְכֹל שֶׁאֵינוֹ בָּבֵל
32 תֵּשׁוּב - אֵינוֹ שְׁכָחָה.

33 יא. שְׁנֵים שֶׁהִתְחִילוּ לִקְצֹר מֵאֲמֻצֵּעַ הַשּׁוּרָה, זֶה פָּנָיו
34 לְצִפּוֹן וְזֶה פָּנָיו לְדָרוֹם, וְשָׁכַחוּ לְפָנֵיהֶם וּלְאַחֲרֵיהֶם:

בן עזריה בירושלמי שם, שבאופן זה נחלקו בית שמאי ובית הלל שם, ולדעת בית הלל - הרי זו שכחה, והלכה כבית הלל. (19) היינו שלא החזיק בו ולא גילה בדעתו שהעומר לא יהיה בו שכחה, אלא הניחו סתם ממקום למקום, לפיכך יש בו שכחה, אבל בבבא ראשונה שהחזיק בו להוליכו לעיר, שגילה בדעתו שהעומר לא יהיה בו שכחה, אם שכחו אחר כך אינו שכחה. (20) גפה הוא שער המגולה, והוא ממלת יגיפו הדלתות. (21) כלי חרישה.

1 ד. נָטַל עֹמֶר לְהוֹלִיכוֹ לְעִיר וְהִנִּיחוֹ עַל גִּבֵּי חֲבֵרוֹ
2 וְשָׁכַח אֶת שְׁנֵיהֶן: אִם זָכַר הָעֲלִיּוֹן²² קֹדֶם שֶׁיַּפְגֵּעַ בוֹ
3 - אֵין הַתְּחִתּוֹן שְׁכָחָה, וְאִם לֹא - הַתְּחִתּוֹן שְׁכָחָה²³.

(22) ירושלמי שם: "ר' זעירא אומר בזוכר את העליון" ואף על פי שהדברים אמורים שם לדעת רבי שמעון - כיוון שהירושלמי כרך דברי ר' זעירא עם דברי ר' יונה על מה שאמר "עמדו עניים בפניו או שחיפוהו בקש הרי זה אינו שכחה": "אתיא דר' זעירא כר' יונה, דר' יונה אמר בזוכר את הקשין, כן ר' זעירא אמר בזוכר את העליון". וטעמו של דבר, כמו למעלה בחיפוהו בקש, שאם זכר את העליון נמצא שהתחתון נשכח על ידי גרמא של העליון, שכיסהו. (23) אבל העליון, לעולם אינו שכחה מאחר שנטלו להוליכו לעיר.

4 ה. עָפּוֹ עֲמִירֵי בְרוּחַ חֲזָקָה לְתוֹךְ שְׂדֵה חֲבֵרוֹ וְשָׁכַח
5 שֵׁם עֲמִיר - אֵינוֹ שְׁכָחָה; שְׁנֵאֲמַר: קִצְרָה בְּשִׂירָה.
6 אָבֵל אִם פָּזַר²⁴ הָעֲמִירִים בְּתוֹךְ שְׂדֵהוּ וְשָׁכַח - הָרִי זֶה
7 שְׁכָחָה.

(24) בעיא שם ונפשטה.

8 ו. הַנּוֹטֵל עֹמֶר רֹאשׁוֹן וְשְׁנֵי וְשְׁלִישִׁי וְשָׁכַח הָרְבִיעִי:
9 אִם הָיָה שֵׁם שְׁשִׁי²⁵ - אֵין הָרְבִיעִי שְׁכָחָה עַד שֶׁיִּטֵּל
10 הַחֲמִישִׁי²⁶; וְאִם הָיָה חֲמִשָּׁה בְּלֶבֶד²⁷ - מִשְׁשִׁיָּהּ פָּדִי
11 לְטֹל הַחֲמִישִׁי²⁸ הָרִי הָרְבִיעִי שְׁכָחָה.

(25) ואם כן נשארו שלושה עמרים. (26) שכיוון שנטלו ודילג על הרביעי הרי היא שכחה, אבל אם לא נטל החמישי, ייתכן כי לא דלג כלל על הרביעי ולא שכחו אלא חילק עבודתו שורות שורות: בתחילה שלושה שהם שורה מצד זה, ואחר כך שלושה מצד שני. (27) שלא נשארו בצד שני רק שניים שאינם מהווים שורה, ואין סברא שיתחיל מצד שני כדלעיל בשלושה. (28) כלומר, משדלג על הרביעי והלך לחמישי וזה הזמן המוכיח על שכחה.

12 ז. שְׁנֵי עֲמִירִים מְעַרְפֵּבִין וְשָׁכַח אֶחָד מֵהֶן - אֵינָה
13 שְׁכָחָה²⁹ עַד שֶׁיִּטֵּל אֶת כָּל סְבִיבוֹתָיו.

(29) שמחמת הערבוביא לא נראה העומר, והרי זו שכחה מחמת דבר אחר. אבל צריך עיון הרי יש שכחה בטמון?

14 ח. הַלּוֹף³⁰ וְהַשּׁוּם וְהַבְּצָלִים וְכִיּוּצָא בָהֶן, אֵף עַל פִּי
15 שֶׁהֵן טְמוּיִין בְּאַרְץ³¹ - יֵשׁ לָהֶן שְׁכָחָה. הַקּוֹצֵר
16 בְּלִילָה וְשָׁכַח קִמָּה³², או שְׁעִמֵּר בְּלִילָה וְשָׁכַח עֹמֶר,
17 וְכֵן הַסּוּמָא שֶׁשָׁכַח - יֵשׁ לָהֶן שְׁכָחָה³³. וְאִם הָיָה
18 הַסּוּמָא אוֹ הַקּוֹצֵר בְּלִילָה מִתְּכַנֵּן לְטֹל אֶת הַגֶּסֶס³⁴ -

לא היה מקום שהוא גמר מלאכה. (49) כלומר, זה שנשכח בעת שהולך למקום הזה כיוון שעתה נתברר שלא פינה למקום שהוא גמר מלאכה, אלא זה שמפנה מכאן לגורן הרי הוא שכחה.

יג. אי זהו מקום שהוא גמר מלאכה? זה מקום שדעתו לקבץ כל העמרין שם ולדוש אותן שם⁵⁰ או להוליכן שם למקום גדיש שהוא הגרן⁵¹. ומקום שאינו גמר מלאכה הוא המקום שמקבצין בו העמרים כדי לעשות מהן אגלות גדולות כדי להוליכן למקום אחר.

(50) ואינו מכוון לעימור חדש. (51) רוצה לומר, שדעתו שהמקום הזה יהיה גם גדיש וגם גורן.

יד. שתי פריכות⁵² המבדלן⁵³ זו מזו - שכחה, ושלש - אינן שכחה. שני עמרים המבדלן זה מזה - שכחה, ושלשה - אינן שכחה.

(52) הן אגודות קטנות יותר מהעומרים. (53) שאם הן מחוברות גם שלוש הן כאחת והיא שכחה.

טו. שני צבועי זיתים וחרובין המבדלן זה מזה - שכחה, ושלשה - אינם שכחה. שני הצני פשתן⁵⁴ - שכחה, ושלשה - אינם שכחה.

(54) וכתב הרא"ש שם בפירושו: "הוצני פשתן כשעוקרים אותם הם כהוצני דקל. ולכן קרי ליה הוצני. ונראה לי דמיירי כשהזריעו, שאז הוא מאכל אדם כדאיתא בראש המוכר פירות, אבל שאר פשתן לא שייך ביה שכחה".

טז. שתי גפנים, וכן פשאר האילנות⁵⁵ שנים המבדלן זה מזה - שכחה, ושלשה - אינן שכחה. שנאמר: לעני ולגר תעזב אתם - אפלו היו שנים, אחד לעני ואחד לגר.

(55) לדעת הרשב"א גם בשכחה אינם חייבים אלא האילנות החייבים בפאה.

יז. היו כל העמרים של קב קב ואחד של ארבעה קבין ושכחו - הרי זה שכחה⁵⁶; יתר על הארבעה - אינו שכחה⁵⁷. וכן אם היו של שני קבין ואחד יתר על שמונה קבין - אינו שכחה⁵⁸.

(56) כבית הלל שם. ואף על פי שיכול לחלקו לקב קב ויהיו ארבעה עומרים, ואין שכחה אלא בשנים - כל זמן שלא חולקו, יש להם שכחה. (57) מזה שלא אמרו במשנה אלא ארבעת קבין הם שכחה, למד רבינו שיותר מארבעת קבים הם דבר מסויים ואינו שכחה. (58) נלמד ממה שלמעלה (בדין יתר על הארבעה). ועוד ראינו מן הירושלמי (שם סוף הלכה א) שלא הסתפקו אלא באופן שכל עומרי השדה של שני קבים ואחד של שמונת קבין - הרי שביותר משמונת קבים, אינה שכחה. ונראה מדברי רבינו, שאם אין בו אלא שמונת קבים, הרי זו שכחה. ומה שאמרו בירושלמי שם:

שְׁלֻפְנֵיהֶם - שְׁכָחָה⁴², מִפְּנֵי שֶׁכָּל אֶחָד מֵהֶן זֶה שְׁלֻפְנֵיו הוּא לְאַחֲרָיו שֶׁל חֶבְרוֹ⁴³; וְהַעֲמָר⁴⁴ שֶׁשְׁכָחוּהוּ לְאַחֲרֵיהֶן בְּמָקוֹם שֶׁהִתְחִילוּ מִמֶּנּוּ - אֵינוֹ שְׁכָחָה, מִפְּנֵי שֶׁהוּא מְעַרְבֵּ עִם הַשּׁוּרוֹת שֶׁמֶן הַמְזֻרָח לְמַעַרְב, וְהֵן מוֹכִיחִין עָלָיו שֶׁאֵינוֹ שָׂכֹחַ⁴⁵. וְכֵן הַשּׁוּרוֹת שֶׁל עֲמָרִים שֶׁפָּנּוּ אוֹתָן לְגֶרֶן, וְהִתְחִילוּ שָׁנִים מֵאַמְצָע שׁוּרָה, וְשָׁכְחוּ עֹמֶר בְּאַמְצָע בֵּין אַחֲרֵיהֶן - אֵינוֹ שְׁכָחָה, מִפְּנֵי שֶׁהוּא בְּאַמְצָע הַשּׁוּרָה שֶׁמֶן מְעַרְבֵּ לְמְזֻרָח, שֶׁעֲדִין לֹא הִתְחִילוּ בָּהּ, וְהִיא מוֹכַחַת עָלָיו שֶׁאֵינוֹ שָׂכֹחַ.

(42) אף על פי שיחיד הקוצר ושכח לפניו - אינו שכחה. (43) ששניים אלו מוטל עליהם קצירת השדה, והרי הם כאיש אחד, וכיוון שאם היה בא ליטול מה ששכח חבריו, היה צריך לחזור לאחוריו - קוראים אנו בו "לא תשוב לקחתו". ולפי זה מה שאמרו בסוף המשנה שם "זה הכלל כל שהוא בכל תשוב שכחה", זה מוסב גם על הבבא הראשונה כשיחיד שכח לאחריו, וגם על הבבא השנייה כששניים שכחו לפניהם. (44) צריך להיות: ו"הקמה" (רדב"ז). (45) כן הוא במשנה (ג"ד) שם: "ראשי שורות, העומר שכנגדו מוכיח - ואלו הן ראשי שורות: שניים שהתחילו מאמצע השורה, זה פניו לצפון וזה פניו לדרום, ושכחו לפניהם ולאחריהם כו' ואת שלאחריהם אינו שכחה". הרי שהטעם שלאחריהם אינו שכחה הוא מפני שהעומר שכנגדו מוכיח, שכיוון שהם שניים, לא מסתבר לומר ששניהם שכחו את העומר האמצעי, אלא וודאי הניחוהו בכוונה כדי שתהיה שורה ממזרח למערב. וראייה לכך מזה שלא התחילו זה מתחילת צפון וזה מתחילת דרום, אלא בכוונה עשו כן, והעומר שביניהם אינו שכוח כלל.

יב. הקוצר⁴⁶ ואלם אגלות אגלות, ופנה האגלות - וזה הנקראין עמרים - במקום זה למקום אחר, ומקום השני למקום השלישי⁴⁷, ומקום השלישי לגרן, ושכח העמר בשעה שפנה מקום למקום: אם פנה העמרים למקום שהוא גמר מלאכה ושכחם - יש לו שכחה, וכשיפנה⁴⁸ מקום שהוא גמר מלאכה לגרן - אין לו שכחה⁴⁹; ואם פנה העמרים למקום שאינו גמר מלאכה ושכח - אינו שכחה, וכשיפנה מקום שאינו גמר מלאכה לגרן - יש לו שכחה.

(46) שם פרק ה משנה ח: "המעמר לכובעות ולכומסאות לחררה ולעומרים, אין לו שכחה, ממנו ולגורן יש לו שכחה. המעמר לגדיש יש לו שכחה, ממנו ולגורן אין לו שכחה. זה הכלל: כל המעמר למקום שהוא גמר מלאכה יש לו שכחה, ממנו ולגורן אין לו שכחה. למקום שאינו גמר מלאכה אין לו שכחה. ממנו ולגורן יש לו שכחה, שאין שכחה אלא בעימור שאין אחריו עימור. (47) כן מפרש רבינו מה שאמרו במשנה (שם) "לכובעות ולכומסאות לחררה" שהם מקומות שמביאים לשם את התבואה. (48) כלומר, אם נמלך לפנותה מכאן לגורן - נתברר שכאן

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

26 אין קמת חבירו מצלת על עמך שלו, ואין קמת
27 שעורים מצלת על עמך חטים, עד שתהיה הקמה
28 ממין העמך.

(70) שם פרק ו משנה ח: "הקמה (שלא שכחה) מצלת את העומר ואת הקמה, העומר אינו מציל לא את העומר ולא את הקמה". (71) יש אומרים שאפילו אם שכחה, אם יש בה סאתיים, שאינה שכחה, מצלת היא על העומר שבצידה. (72) שלא שכחה, שאם שכחה - כיוון שאינה מצלת עצמה, כל שכן שאינה מצלת אחרים. (73) שלא שכחה. (74) שדינו כגדיש אפילו שכחו אינה שכחה, ואף על פי כן אינו מציל את השכוח.

29 כב. השוכח אילן בין האילנות, אפילו היה בו פמה
30 סאין פרות⁷⁵, או ששכח שני אילנות - הרי הן
31 שכחה; שלשה - אינן שכחה.

(75) שאף על פי שבקמה ובעומרים אמרנו שאם יש בהם סאתיים, אינה שכחה - אין זה אלא בקמה ובעומרים, שסאתיים שלהם חשובים, אבל אילן שיש בו סאתיים אינו חשוב כל כך.

32 כג. פמה דברים אמורים? באילן שאינו ידוע
33 ומפרסם במקום⁷⁶, כגון שהיה עומד בצד הגת או
34 בצד הפרצה, או במעשיו⁷⁷, כגון שהיה עושה זיתים
35 הרבה, או בשמו, כגון שהיה לו שם ידוע, כגון זית
36 הנטופה בין הזיתים, שהוא נוטף שמן הרבה, או
37 השפכני⁷⁸ או הבישני⁷⁹; אבל אם היה בו אחד
38 משלשה דברים אלו - אינו שכחה. שנאמר: ושכחת
39 עמך בשדה - עמך שאותה שוכחו לעולם ואין אותה
40 יודע בו אלא אם תשוב ותראה; יצא זה, שאותה
41 זוכרו לאחר זמן ואף על פי שלא תפגע בו, מפני
42 שהוא ידוע ומפרסם.

(76) ידיעתו מפני הגבלת מקומו. (77) ידוע לרוב זיתיו או לרוב שמנו. (78) שהיה מוציא שמן הרבה, ועל כן פירושהו שפכוני, ועניינו שפיכת שמן לרוב נגור ממלת שפך. (79) הזיתים ההם לא היו עושים שמן הרבה, על כן נקרא שמו בישני לקוח מבושה.

43 כד. היה מסים בדעתו⁸⁰ - הרי זה במפרסם וידוע.
44 היה עומד בצד הדקל - הדקל מסמיו⁸¹. היו שניהן
45 זית נטופה - זה מסים את זה⁸². היתה כל שדהו זית
46 נטופה ושכח אחת מהן או שתים - יש לו שכחה⁸³.
47 פמה דברים אמורים? שלא התחיל⁸⁴ באילן זה
48 המפרסם; אבל אם התחיל בו ושכח מקצתו - הרי
49 זה שכחה, ואף על פי שהוא מפרסם⁸⁵. והוא שיהיה
50 הנשאר בו פחות מסאתים; אבל סאתים - אינה
51 שכחה⁸⁶, אלא אם פן שכח כל האילן⁸⁷, כמו
52 שבארנו.

(80) שהוא נחשב בעיניו של בעל האילן. (81) שם, שהרי

"רבי יונה בעי" אין "בעי" בירושלמי כ"בעי" בבבלי, אלא "בעי" היינו שרוצה לומר כן, כלומר סובר כן.

1 יח. העמך שיש בו סאתים⁵⁹ ושכחו - אינו שכחה;
2 שנאמר: ושכחת עמך בשדה - ולא גדיש. אף על
3 פי שכלן סאתים סאתים⁶⁰. שכח שני עמרים, אף על
4 פי שיש משניהן סאתים⁶¹ - הרי אלו שכחה⁶². וכן
5 יראה לי, שהן שכחה אפילו היה בשניהן יותר
6 מסאתים⁶³.

(59) הם שנים עשר קבים. הם כשבעה עשר קילו-גרם. (60) שהרי הוא כגדיש. (61) בכתב-יד מעשה רוקח נוסף: "הואיל ואין בכל אחד מהם סאתיים". (62) שאינם מצטרפים והרי הם עמרים ולא גדיש, וכדעת חכמים במשנה שם ולא כרבן גמליאל. (63) פשוט הוא, שגם אלה אינם גדיש, אלא עמרים.

7 יט. קמה שיש בה סאתים ושכחה⁶⁴ - אינה
8 שכחה⁶⁵. אין בה סאתים⁶⁶ - רואין את השבלים
9 הדקות כאלו הן בריאות וארכות, ואת השדופות
10 כאלו הן מלאות, ואם היתה ראויה (להיות) הקמה
11 אחר אמדן זה לעשות סאתים ושכחה - אינה
12 שכחה.

(64) כולה. (65) אף על פי ששכחת קמה נלמדה ממה שנאמר "בשדה" (=ושכחת עומר בשדה) - "לרבות את הקמה" ואין כאן לימוד למעט "גדיש" - למדו שכחת קמה משכחת עומר, שכשם שבעומר אמרו עומר ולא גדיש, כמו כן בקמה. (66) כלומר, אינה עושה סאתיים מחמת כחש השיבולים, אבל ראוייה היא לעשות סאתיים.

13 כ. שכח סאה תבואה עקורה וסאה שאינה עקורה
14 - אינן מצטרפים⁶⁷, ושניהם שכחה. וכן בשום
15 ובבצלים ובפרות האילן⁶⁸, אם שכח מקצתן
16 שבנקע⁶⁹ ומקצתן תלוש ובשניהם סאתים - אינן
17 מצטרפין, אלא שניהם שכחה.

(67) לשיעור סאתיים שאינו שכחה. (68) [במשנה שם: "וכן באילן", ורבינו שינה וכתב: "ובפירות האילן", לפי שיטתו להלן שבשוכח כל האילן, אפילו אם יש בו סאתיים הרי זו שכחה, לפיכך כתב, "ובפירות האילן", לומר שכאן מדובר כשהתחיל באילן, ושכח מקצת מפירותיו, שבאופן זה אם שכח סאתיים אין זה שכחה, ולא ששכח את כל האילן]. (69) כלומר, מחוברים לקרקע.

18 כא. השוכח עמך בצד הקמה⁷⁰ שאינה שכחה⁷¹ - אינה שכחה. שנאמר: כי תקצר ושכחת עמך; עמך שפכיבותיו קציר⁷² - שכחה, אבל עמך שפכיבותיו קמה - אינה שכחה. וכן אם שכח קמה בצד קמה שאינה שכחה, אפילו קלח אחד⁷³ - הרי זו מצלת את השכוחה, ויהיה מתר לקחתה. אבל אם שכח עמך או קמה בצד עמך שאינו שכוח, אפילו היה בו סאתים⁷⁴ - אינו מציל אותה, והרי השוכח לעניים.

זה אינו אלא לדעת חכמים אבל לר' ישמעאל דרשו מ"תעזוב" הנ"ל למי שעבר וקצר ולא עזב פאה שחייב ליתן אפילו לאחר אפייה. ולפיכך הוצרך ללמוד מ"שדך" ו"כרמך".

פרק ששי

(1) יבאר מעשר עני וסדר תרומות ומעשרות. שנת השמיטה שפטורה מכל המעשרות. בעל השדה שעברו עליו עניים והיה לו מעשר עני, כמה נותן לכל אחד. היה לו מעשר בגורן ורועה ליתנו לעני קרובו או מידוע. שני עניים שקבלו שדה באריסות, אם יקחו מעשר עני. המקבל שדה לקצור אם מותר בלקט שכחה ופאה ומעשר עני. המוכר שדה קרקע ופירות והעני. ואם פורעים חוב ממעשר עני.

א. מתנה אחרת ששית² יש לעניים בזרע הארץ, והוא המעשר שנותנין לעניים, והוא הנקרא מעשר עני.

(2) חוץ מחמש המתנות שנזכרו למעלה: לקט, שכחה, פאה, פרט ועוללות (רדב"ז).

ב. וזהו סדר תרומות ומעשרות: אחר שקוצר זרע הארץ או אוסף פרי העץ ותגמר מלאכתו³ מפריש ממנו אחד מן החמשים⁴, וזהו הנקרא תרומה גדולה⁵, ונותנה לכהן. ועל זה נאמר בתורה: ראשית דגנך תירשך ויצהרך. ואחר כך מפריש מן השאר⁶ אחד מעשרה, וזהו הנקרא מעשר ראשון, ונותנו ללוי. ועל זה נאמר בתורה: כי את מעשר בני ישראל וגומר; ונאמר: ולבני לוי הנה נתתי את כל מעשר בישראל⁷.

(3) אבל לפני גמר מלאכה אין תורמין לכתחילה (פ"ה מהלכות תרומות הלכות ד"ה). וראה בפ"ג מהלכות מעשרות הלכה ח ובהוספה שם. (4) היא תרומה בינונית (פ"ג מהלכות תרומות הלכה ב). (5) נקראת כן ביחס לתרומת מעשר, שאינה אלא אחד ממאה. וראה בספר המצוות (עשה כז, והערה תקס). (6) כן כתב גם בפ"א מהלכות מעשר הלכה א (עין שם), ובפירוש המשנה בדמאי פ"ז משנה ד. (7) ראה בהלכות מעשר שם.

ג. ואחר כך מפריש מן השאר⁸ אחד מעשרה, והוא הנקרא מעשר שני, והוא לבקעליו, ואוכלין אותו בירושלים. ועליו נאמר: ואם גאל גאל איש ממעשרו. ועליו נאמר: עשר תעשר ואכלת לפני יי אלהיך במקום אשר יבחר⁹.

(8) מן השמונים ושמונה הנותרים אחרי הפרשת תרומה גדולה ומעשר ראשון. (9) ראה גם בספר המצוות, עשה קכח.

ד. על הסדר הזה מפרישין בשנה ראשונה מן השבוע¹⁰ ובשנה ובכביעת ובחמישית. אבל בשלישית ובששית מן השבוע, אחר שמפרישים מעשר ראשון מפריש מן השאר מעשר אחד ונותנו

הוא כעומד בצד הגת או בצד הפרצה וידוע במקום. (82) ואינם שכחה. (83) לפי שאז בטלה חשיבותם. (84) ושכחו כולו. (85) שכיוון שהתחיל בו בטלה חשיבותו, והרי זה דומה למה ששנינו בערלה פרק ג משנה ח, שאם נתפתחו החביות בטלה חשיבותן. (86) שכיוון שהתחיל בו ודאי יזכרנו. (87) שאפילו אם יש בו סאתיים - הרי זה שכחה, שכיוון שלא התחיל בו - עלול הוא לשכחו.

1 כה. זית העומד באמצע השורות לבדו ושלש שורות של זיתים מקיפין אותו משלש רוחותיו, אף על פי שאין בכל שורה מהן אלא שני זיתים, שכח את האמצעי - אינו שכחה, שהרי השורות הסתירוהו⁸⁸. ולמה אמרו⁸⁹ זית בלבד⁹⁰? מפני שהיה חשוב בארץ ישראל באותו הזמן⁹¹.

(88) שהרי זה כמו חיפוחו בקש שאינו שכחה. אבל הדברים צריכים עיון: הרי יש שכחה בטמון כמפורש למעלה בהלכה א. ורק בחיפוחו העניים אינה שכחה, לפי שקנסום חכמים. (89) החכמים במשנה. (90) הלא הוא הדין בשאר אילנות. וזה מוסב על כל מה שלמעלה, על הלכות כג"ה. (91) בזמן אדריאנוס שהחייב היתים. ולדעת רבי יוסי אין אז שכחה בדיתים - מאותו הטעם.

7 כו. איזהו שכחה? בעירס⁹² - כל שאינו יכול לפשט את ידו ולטלה⁹³. ובפרס⁹⁴ - משיעבר מן הגפן ומן הגפנים⁹⁵ וישכח אותה. גדלית ובדקל⁹⁶ - משיירד הימנו⁹⁷. וישאר כל האילנות - משיפנה וילך לו. 11 במה דברים אמורים? שלא התחיל בו⁹⁸; אבל אם התחיל בו⁹⁹ ושכחו - אינה שכחה עד שיבצר את כל סביביו. 13

(92) הוא הנוטע גפנים וערסם על גבי כותל גבוה. (93) פירוש: אם שכחה ועבר ממנה כל כך, שאם היה נזכר באותו מקום לא היה יכול לפשוט ידיו וליטלה. (94) במשנה: "וברגליות", ו"הם הגפנים השטוחים על הארץ, שהרגל נוגעת בהם כמו הכרמים כולם, והוא נגזר ממלת רגל". (95) היינו שתי גפנים שהן שכחה. (96) והיא גפן גדולה המודלית על גבי עצים גדולים או על גבי אילנות אחרים. (97) שכן היה הדרך לעלות עליו ולבצרו. (98) תוספתא שם. ולפי זה צריך לפרש בכל האמור למעלה "כל שאינו יכול לפשוט", "משיעבור", "משיירד" - שבצר גפן אחרת, ועוד לא התחיל בזו. (99) שאז הוא עלול להיזכר בו יותר.

14 כז. המפקיר את פרמו, והשפים בבקר וזכה בו לעצמו ובצרו - חייב בפרט ובעוללות ובשכחה ובפאה; שהרי שדך¹ ו'כרמך'² אני קורא בו¹⁰⁰, מפני שהיה שלו והרי הוא שלו. אבל אם זכה מן ההפקיר בשדה של אחרים - הרי זה פטור מן הפל. ובין כך ובין כך - פטור מן המעשרות, כמו שיתבאר.

(100) בבבא קמא שם למדו זאת ממה שכתוב "תעזוב" מיותר במתנות עניים לרבות המפקיר את כרמו וכו'. אבל

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ז. **בַּעַל הַשְּׂדֵה שֶׁעָבְרוּ עָלָיו עֲנִיִּים, וְהָיָה לוֹ שָׁם** 25
מַעֲשֵׂר עֲנִי - נוֹתֵן לְכָל עֲנִי²⁶ שֶׁיַּעֲבֹר עָלָיו מִן
הַמַּעֲשֵׂר כְּדִי שִׁבְעוּ²⁷; שְׁנָאֹמֶר: וְאָכְלוּ בִשְׁעָרָיו
וְשִׁבְעוּ²⁸.

(25) בשדה. וראה להלן יב בדין מעשר עני המתחלק בבית.
 (26) אף-על-פי שמעשר עני שבגורן אין בו טובת הנאה לבעלים, והעניים באים ונוטלים בעל-כרחו (להלן הלכה י) - אינו כפאה שהעניים בוזזים אותה (למעלה פ"ב הלכה טו), אלא בעל הבית מניח ומחלק להם, שהרי לא נאמר בה "תעזוב" כמו בפאה, אלא "והנחת", וכן לשון הגמרא (נדרים פד:): "במעשר עני המתחלק בתוך הגרנות" (וכן לשון רבינו להלן הלכה י) - הרי שאף הוא מתחלק (משנה ראשונה). (27) ירושלמי פאה פ"ח הלכה ד, על משנה ה שם. וכן הוא בספרי פר' כ"תבוא (לדברים כו, יב) היינו כדי שביעה של יום אחד - שתי סעודות, כדלהלן (תפארת ישראל). (28) [כן הוא בירושלמי ובספרי שם. אבל ודאי הכוונה לפסוק אחר בדברים (יד, כט) "בשעריך ואכלו ושבעו" המדבר במעשר עני שבשדה. ואילו הפסוק בדברים כו, יב "ואכלו בשעריך ושבעו" מדבר במעשר עני שבבית. וכן צריך לומר גם להלן הלכה יב. ועיין משנה ראשונה].

ח. **כְּדִי שִׁבְעוּ פָּמָה? אִם מִן הַחֲשִׁים²⁹ נוֹתֵן - לֹא**
יִפְחַת מִחֲצִי קֶבֶד³⁰. וְאִם מִן הַשְּׁעוּרִים - לֹא יִפְחַת
מִקֶּבֶד. וְאִם מִן הַפְּסָמִין³¹ - לֹא יִפְחַת מִקֶּבֶד³². וּמִן
הַגְּרוּגָרוֹת³³ - לֹא יִפְחַת מִקֶּבֶד. וְאִם מִן הַדְּבִלָה³⁴ -
לֹא יִפְחַת מִמִּשְׁקַל חֲמֹשׁ וְעֶשְׂרִים סָלַע³⁵. וְאִם מִן
הַיֵּין - לֹא יִפְחַת מִחֲצִי לֶגַ. וְאִם מִן הַשְּׁמֶן - לֹא
יִפְחַת מִרְבִּיעִית³⁶. וְאִם מִן הָאֵרֶז - רִבְעֵ הַקֶּבֶד³⁷. נִתֵּן
לוֹ יֶרֶק - נוֹתֵן לוֹ מִשְׁקָל לִטְרָא³⁸, וְהוּא מִשְׁקָל
חֲמִשָּׁה וְשָׁלֹשִׁים דִּינָר. מִן הַחֲרוּבִין - שְׁלֹשָׁה קֶבֶד³⁹.
מִן הָאֲגוֹזִים - עֶשְׂרֶה⁴⁰. מִן הָאֶפְרֹסְקִין - חֲמִשָּׁה. מִן
הָרְמוּנִים - שְׁנַיִם. אֶתְרוֹג - אֶחָד. וְאִם נִתֵּן לוֹ מִשְׁאָר
הַפְּרוֹת - לֹא יִפְחַת מִכְּדֵי שְׁיִמְפָּרִם וְיִקַּח בְּדַמְיָהוּן
מִזֶּזֶן שְׁתֵּי סַעֲדוֹת⁴¹.

(29) משנה פאה שם. (30) הקב הוא ארבעה לוגים, והלוג ארבע ביצים, נמצא הקב עשרים וארבע ביצים, וחצי קב שתים עשרה ביצים, ואחרי שינכה מזון שתי סעודות, כדלהלן (עירובין פב:). (31) חיטה מדברית, והיא מחמשת מיני דגן (פירוש המשנה שם). (32) במשנה שם: "קב וחצי כוסמין". רצ"ע. (33) תאנים יבשים (פירוש המשנה שם). (34) תאנים הנדבקים זה עם זה עד שנעשו גוף אחד (שם). (35) במשנה שם: "מנה דבלה" והיינו הך, כי המנה היא מאה דינרים, והסלע ארבעה דינרים, נמצא מנה עשרים וחמשה סלעים. (36) של לוג (פירוש המשנה). (37) ירושלמי. (38) ירושלמי. (39) ירושלמי ובבלי עירובין כט. (40) ירושלמי. (41) משנה שם. וראה שם ושם אפרסקים, רימונים ואתרוג. (41) משנה שם. וראה בשולחן-ערוך אורח-חיים סימן תט סעיף ז. שלענין עירובי תחומין חושבים לכל אחד ואחד לפי מזונו.

לְעֲנִיִּים, וְהוּא הַנִּקְרָא מַעֲשֵׂר עֲנִי. וְאִין בְּשִׁתִּי שְׁנַיִם
 אֱלוֹ מַעֲשֵׂר שְׁנִי, אֲלֹא מַעֲשֵׂר עֲנִי¹¹. וְעָלָיו נֶאֱמַר:
 מִקְצֵה שְׁלֹשׁ שָׁנִים תּוֹצִיא אֹת כָּל מַעֲשֵׂר תְּבוּאָתְךָ
 בַּשָּׁנָה הַהִיא וְהִנַּחְתָּ בִשְׁעָרָיו וְכָא הָלֹוי. וְעָלָיו נֶאֱמַר:
 כִּי תִכְלֶה לַעֲשֹׂר¹².

(10) משבע שנות השמיטה. (11) שנאמר "כי תכלה וגו' שנת המעשר" - "שאיין בה אלא מעשר אחד - מעשר ראשון ומעשר עני" (ראש השנה יב:). (12) וגומר: "את כל מעשר תבואתך בשנה השלישית שנת המעשר, ונתתה ללוי לגר ליתום ולאלמנה".

ה. **שְׁנַת הַשְּׁמִטָּה כְּלָה הַפֶּקֶד, וְאִין בָּהּ לֹא תִרְוּמָה**
וְלֹא מַעֲשֻׁרוֹת כָּלָל, לֹא רֵאשׁוֹן וְלֹא שְׁנִי וְלֹא מַעֲשֵׂר
עֲנִי¹³. וּבְחוּצָה לְאֶרֶץ, שְׁאִין בָּהּ שְׁמִשְׁתָּ קֶרְקַע¹⁴ -
מִפְּרִישִׁין בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם¹⁵ וּבְעֶמּוֹן וּבְמוֹאָב¹⁶ מַעֲשֵׂר
רֵאשׁוֹן¹⁷ וּמַעֲשֵׂר עֲנִי¹⁸; מִפְּנֵי שֶׁהָאֲרָצוֹת אֵלֶּיךָ קְרוּבוֹת
לְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, כְּדִי שִׁיְהִיו עֲנִי יִשְׂרָאֵל נִסְמָכִין
עָלֶיהָ¹⁹ בְּשִׁבְעִית²⁰. וְהִלָּכָה לְמִשְׁה מְסִינִי²¹, שִׁיְהִיו
מִפְּרִישִׁים בְּאֶרֶץ עֶמּוֹן וּמוֹאָב מַעֲשֵׂר עֲנִי בְּשִׁבְעִית.
אֲבָל בְּאֶרֶץ שְׁנַעֲר²² - מִפְּרִישִׁין בְּשִׁבְעִית מַעֲשֵׂר
שְׁנִי²³, כְּסִדֵּר רֶב הַשְּׁנַיִם²⁴.

(13) ספרי פרשת ראה (לדברים יד, כח). (14) פ"ד מהלכות שמיטה ויובל, הלכות כה-כו. (15) שהחכמים הראשונים התקינו שיהיו נוהגות בה תרומות ומעשרות (פ"א מהלכות תרומות הלכה א, והמקור בידיים פ"ד משנה ג). (16) שאף הן בכלל התקנה הנ"ל (הלכות תרומות וידים שם). והמדובר בעמון ומואב שלא טיהרו בסיחון, ושמעולם לא כבשום אף עולי מצרים, ובהן אין שמיטת קרקע נוהגת כלל, אבל עמון ומואב שטיהרו בסיחון וכבשום עולי מצרים - שמיטת קרקע נוהגת בהן מדרבנן, עיין הלכות שמיטה ויובל שם הלכות כד-כח. וחזר בו רבינו כאן ממה שכתב בפירוש המשנה בידיים שם, שהמדובר בעמון ומואב של סיחון, ראה בפאת השולחן סימן כג ס"ק כז, והלכות תרומות שם. (17) במשנה שם לא נזכר אלא מעשר עני, אבל למדו רבינו מן הסברא שוודאי לא שינו משאר השנים, שבהן אין מעשר עני בלי מעשר ראשון, ועיין רדב"ז. (18) משנה שם, כדעת רבי טרפון, רבי ישמעאל ורבי יהושע, ודלא כר' אלעזר בן עזריה. (19) על כל ארץ וארץ מהארצות הנ"ל. (20) מדברי רבי טרפון שם. (21) במשנה שם: "מקובל אני מרבין יוחנן בן זכאי, ששמע מרבו ורבו מרבו עד הלכה למשה מסיני, שעמון מעשרין מעשר עני בשביעית". וכתב הר"ש שם שהלכה למשה מסיני לאו דוקא, שאין זה מן התורה, אלא כהלכה למשה מסיני. ועיין כסף-משנה. (22) היא כבל שנביאים תיקנו בה הפרשת תרומות ומעשרות (ידים שם, ופ"א מהלכות תרומות שם). (23) לפי שהיא רחוקה מארץ ישראל. (24) משנה שם.

ו. **מַעֲשֵׂר רֵאשׁוֹן שְׁלֶקַח הָלֹוי - מִפְּרִישׁ מִמֶּנּוּ אֶחָד**
מַעֲשֶׂרָה וְנוֹתְנוֹ לַפֶּהֶן, וְהוּא הַנִּקְרָא תְּרוּמַת מַעֲשֵׂר.
וְעָלָיו נֶאֱמַר: וְאֵל הַלְוִיִּם תִּדְבֹּר.

51) יבמות ק. (52) כן מפורש שם "ובמקום שחולקין, נותנין לאשה תחילה ופוטריין אותה, מאי קאמר? הכי קאמר: מעשר שני המתחלק בתוך הבית (כן גרס הב"ח) נותנין לאשה תחילה. מאי טעמא משום זילותא" שבשנתה של אשה מרובה (פכ"א מהלכות סנהדרין הלכה ו). ונראה שאין בשנתה מרובה אלא כשבאה לבית, אבל בשדה (כשמצויים בה בני אדם ואין חשש לייחוד) אינה בושה כל כך, וכן נראה במאירי שם]. (53) קידושין לב. תוספתא מעשר שני פרק ד, וירושלמי פאה פ"ה הלכה ד. (54) אף-על-פי שלעצמו אסור לו לקחת מעשר עני שלו, ולמדו כן בגזירה-שוה "לגר-לגר": נאמר בלקט (ויקרא יט, י) "לא תלקט, לעני ולגר תעזוב אותם" שמכאן למדו "לא תלקט לעני" שהעני עצמו לא ילקט את שלו (גיטין יב.), כמו כן מעשר עני שנאמר בו (דברים כו, יב) "לגר", אסור לעני לקחת מעשר עני שלו (חולין קלא:).

21 יד. שְׁנֵי עֲנָיִים⁵⁵ שֶׁקֶבְלוּ שָׂדֶה בְּאַרְסוֹת⁵⁶ - זֶה
22 מִפְּרִישׁ מַעֲשֵׂר עָנִי מִחֻלְקוֹ וְנוֹתְנוֹ לַחֲבֵר⁵⁷, וְכֵן
23 חֲבֵרוֹ מִפְּרִישׁ מִחֻלְקוֹ וְנוֹתְנוֹ לוֹ.

55) פאה פ"ה משנה ה. (56) "ופירוש אריסות השותפות בתבואת הארץ, ושם השותף בענין ההוא אריס, והוא שיקח הארץ לעבוד אותה ולהתעסק בעניניה" (פירוש המשניות). (57) אבל מחלקו אסור, שהאריס נעשה כבעל הבית, והעני מוזהר על שלו (חולין גיטין שם).

24 טו. הַמִּקְבֵּל שָׂדֶה לְקָצֵר⁵⁸ - אֲסוּר בְּלִקְטָה שְׂכֻחָה
25 וּפָאָה וּמַעֲשֵׂר עָנִי. אֵימָתִי? בְּזִמְן שֶׁקֶבְלָה מִמֶּנּוּ לִקַּח
26 חֶלֶק בְּכָל הַשָּׂדֶה, כְּגוֹן שֶׁנָּתַן לוֹ שְׁלִישָׁה אוֹ רִבְעִיָּה
27 בְּשָׂכְרוֹ⁵⁹. אָבָל אִם אָמַר לוֹ בַּעַל הַשָּׂדֶה: שְׁלִישׁ מֶה
28 שְׂאֵתָה קוֹצֵר בְּלֶבֶד הוּא שְׁלֹף אוֹ רִבְעֵי מָה שֶׁתִּקְצֹר
29 - הֲרִי זֶה אֵין לוֹ כְּלוֹם עַד שֶׁתִּקְצֹר⁶⁰, וּבִשְׁעַת הַקָּצִיר
30 הוּא עָנִי, לְפִיכָף מִתֵּר בְּלִקְטָה שְׂכֻחָה וּפָאָה. וְאֲסוּר
31 בְּמַעֲשֵׂר עָנִי; שְׂאֵין מִפְּרִישִׁין מַעֲשֵׂר עָנִי אֲלָא אַחֵר
32 שֶׁקָּצֵר, וְהֲרִי זֶכֶה בְּחֻלְקוֹ שֶׁקָּצֵר⁶¹.

58) פאה שם. (59) שנעשית השדה כולה ברשותו ובחזקתו, לפיכך אסור (פירוש המשנה שם). וכרבי יהודה שם, שאמר בלשון אמיתי, ולפרש דברי חכמים בא (כסף משנה). (60) כלומר, לאחר הקצירה. (61) ומוזהר על שלו.

33 טז. הַמוֹכֵר אֶת שְׂדֵהוּ⁶² קָרָקַע וּפְרוֹת⁶³ וְהָעֲנִי⁶⁴ -
34 הֲרִי זֶה מִתֵּר בְּלִקְטָה שְׂכֻחָה וּפָאָה וּמַעֲשֵׂר עָנִי שְׁלֵה.
35 וְהַלּוּקָה אֲסוּר בָּהֶן, אֵף עַל פִּי שֶׁעֲדִין לֹא נָתַן
36 דָּמִים⁶⁵. וְאֲפִלּוּ לֹא הִדָּמִים וְלִקְחָה⁶⁶ - הֲרִי זֶה אֲסוּר
37 בְּמִתְנֹת עָנִיִּים.

62) שם משנה ו: "המוכר את שדהו, המוכר מותר והלוקח אסור". (63) ירושלמי על המשנה שם: "כשמכר לו שדהו וקמתה, אבל אם מכר לו קמה ושייר לו שדה, זה אני קורא שדך, ואצל זה אני קורא קצירך", כלומר, שניהם אסורים. וראה למעלה פ"ד הלכה יא. (64) שאם לא כן, אסור

1 ט. הִיָּה לוֹ דָּבָר מוּעָט⁴² וְהָעֲנִיִּים מְרַבִּין וְאֵין בּוֹ פְּדִי
2 לָתֵן לְכָל אֶחָד וְאֶחָד פְּשָׁעוֹר - נוֹתֵן לַפְּגִיָּה וְהֵן
3 מִחֻלְקִין בִּיגִיָּהֶם.

(42) שם משנה ו.

4 י. וּמַעֲשֵׂר עָנִי הַמִּתְחַלֵּק בְּגֶרֶן - אֵין בּוֹ טוֹבַת הַנָּאָה
5 לַבְּעָלִים⁴³, אֲלָא הָעֲנִיִּים בָּאִים וְנוֹטְלִין עַל פְּרָחוֹ.
6 וְאֲפִלּוּ עָנִי שְׂבִישְׁרָאֵל - מוֹצִיאִין אוֹתוֹ מִיָּדוֹ⁴⁴. אָבָל
7 הַמִּתְחַלֵּק בְּבֵית - יֵשׁ לוֹ טוֹבַת הַנָּאָה לַבְּעָלִים⁴⁵
8 וְנוֹתְנוֹ לְכָל עָנִי שְׂוִירָצָה⁴⁶.

(43) לפי שנאמר בו (דברים יד, כח) "והנחת", ולא נאמרה בו נתינה (נדרים פד:). (44) כן הוא בתוספתא פאה פ"ב (הוצאת ליברמן עמוד 84 72 לפי כתב-יד עהרפרוט) והיינו שאין לעני זכות לתת לעני אחר למען יחזיק לו טובה. אבל במתחלק בבית, יכול ליתן לכל מי שירצה, וראה להלן. (45) חולין קלא. שנאמר בו (שם כו, יב): "ונתתי ללוי לגר וגו'" (נדרים שם). (46) ואי אפשר להוציא מידו בעל-כרחו. ומה שאמרו בחולין שם: "ואפילו עני שבישראל מוציאין אותו מידו", אין פירושו כמו למעלה, אלא כמו שפירשו שם קלא: שאין העני לוקח לעצמו את המעשר-עני, אלא נותנו לעני אחר. וזה נכלל במה שכתב רבינו להלן הלכה יד (תוספתא כפשוטה).

9 יא. הִיָּה לוֹ מַעֲשֵׂר בְּגֶרֶן⁴⁷ וְרָצָה לָתֵנוּ לְעָנִי קְרוֹבוֹ
10 אוֹ מִיָּדוֹ - יֵשׁ לַחֲפִירִשׁ מִחֻצָּה לָתֵנוּ לוֹ, וְהַחֲצִי
11 מִחֻלְקוֹ לְכָל עָנִי שְׂעֵבֵר פְּשָׁעוֹר שְׂאֻמְרָנוּ.

(47) במשנה שם: "היה מציל, נוטל מחצה ונותן מחצה", וכפירושו של רבי יונה בירושלמי שם, כשיש לו מעשר עני יותר מכשיעור. וכן כתב בפירוש המשנה שם.

12 יב. בְּמָה דְּבָרִים אֲמוּרִים שְׂאִינוּ נוֹתֵן לְעָנִי אֲלָא פְּדִי
13 שְׂבָעוֹ? בְּשָׂדֶה⁴⁸; אָבָל אִם הִיָּה הַמַּעֲשֵׂר בְּבֵית -
14 מִחֻלְקוֹ לְכָל הָעֲנִיִּים אֲפִלּוּ פְּזִית פְּזִית⁴⁹. שְׂאִינוּ מַצָּה
15 לָתֵן פְּדִי שְׂבָעוֹ אֲלָא בְּשָׂדֶה, שְׂהֲרִי אֵינוּ מוֹצֵא שָׁם
16 לִקַּח; שְׂנֹאֲמַר: וְאֲכָלוּ בְּשַׁעֲרֶיהָ וּשְׂבָעוּ⁵⁰.

(48) תוספתא פאה פ"ד (הוצאת ליברמן עמוד 65 5). (49) שמעשר עני המתחלק בתוך הבית כתוב בו נתינה, ואין נתינה פחות מכזית (כריתות ו: ופ"א מהלכות כלי המקדש הלכה י - משנה-למלך). ובתוספתא שם: "נותן כל שהוא", וכל שהוא לאו דוקא, שהרי צריך כזית, אלא בא להוציא שיעור שביעה (משנה-למלך). (50) [ראה למעלה הלכה ז הערה כז, כי הכוונה לפסוק בדברים יד, כט: "והאלמנה אשר בשעריך ואכלו ושבעו" המדבר במתחלק בגורן. אבל עדיין קשה, למה לא נתחייב גם במתחלק בתוך הבית לתת כדי שביעה, שהרי גם בו נאמר "ואכלו בשעריך ושבעו". ועיין במשנה ראשונה לפ"ח משנה ה].

17 יג. בְּאוֹיֵשׁ אֵישׁ וְאִשָּׁה לְבֵית⁵² - נוֹתְנִין לְאִשָּׁה תַּחֲלָה
18 וּפּוֹטְרִין אוֹתָהּ וְאַחֵר כֶּף נוֹתְנִין לְאִישׁ. אָב וּבָנָיו⁵³,
19 אִישׁ וְקְרוֹבוֹ, שְׁנֵי אַחִין, שְׁנֵי שְׂתַּפִּין, שְׂהִיָּה אֶחָד
20 מֵהֶן עָנִי - נוֹתֵן לוֹ הָאֶחָד מַעֲשֵׂר עָנִי שְׁלֹו⁵⁴.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

א. מַצוֹת עֲשֵׂה לָתֵן צִדְקָה לְעֲנִיִּים,² כִּפִּי מֵה שְׂרָאוֹי
לְעֲנִי, אִם הִיְתָה יָד הַנּוֹתֵן מִשְׁגָּת. שְׁנֹאמֶר: פֶּתַח
תִּפְתָּח אֶת יָדְךָ לוֹ. וְנֹאמֶר: וְהַחֲזַקְתָּ בּוֹ גֵר וְתוֹשָׁב.³
וְחִי עִמָּךְ. וְנֹאמֶר: וְחִי אֲחִיד עִמָּךְ.

(2) ראה להלן ה"ז, שמשום דרכי שלום מפרנסים גם עניי גויים עם עניי ישראל. (3) ראה בפ"ג מהל' זכיה ומתנה הי"א, שגם גר תושב מצוה להחיות.

ב. וְכָל הָרוֹאֶה עֲנִי מִבְּקֶשׁ וְהָעֲלִים עֵינָיו מִמֶּנּוּ וְלֹא
נָתַן לוֹ צִדְקָה - עֹבֵר בְּלֹא תַעֲשֶׂה, שְׁנֹאמֶר: לֹא
תֵאמָצֵן אֶת לִבְךָ וְלֹא תִקְפֹּץ אֶת יָדְךָ מֵאֲחִיד הָאֲבִיוֹן.

ג. לִפִּי מֵה שֶׁחֲסַר הָעֲנִי⁴ אֵתָה מַצְוָה לָתֵן לוֹ: אִם
אֵין לוֹ כֶּסֶת - מְכַסִּים אוֹתוֹ, אִם אֵין לוֹ כְּלִי בֵּית -
קוֹנִין לוֹ, אִם אֵין לוֹ אִשָּׁה⁵ - מְשִׁיאִין אוֹתוֹ. וְאִם
הִיְתָה אִשָּׁה - מְשִׁיאִין אוֹתָהּ לְאִישׁ.⁶ אִפְּלוּ הִיְתָה
דִּרְבּוֹ⁷ שֶׁל זֶה הָעֲנִי לְרֹכֵב עַל הַסּוֹס וְעָבַד רֵץ לִפְנָיו,
וְהָעֲנִי וְיָרַד מִבִּנְיָן - קוֹנִין לוֹ סוֹס לְרֹכֵב עָלָיו וְעָבַד
לְרוּץ לִפְנָיו; שְׁנֹאמֶר: דֵּי מַחְסְרוֹ אֲשֶׁר יִחְסַר לוֹ.
וּמַצְוָה אֵתָה לְהַשְׁלִים חֲסִירוֹ⁸, וְאֵין אֵתָה מַצְוָה
לְעֲשׂוֹר.

(4) כתובות סז, ב. (5) שם: "אשר יחסר לו, זו אשה, וכן הוא אומר: אעשה לו עזר כנגדו". (6) במשנה, שם. וראה להלן פ"ח הט"ז. (7) כתובות, שם. (8) שם.

ד. יָתוֹם שֶׁבָּא לְהִשְׁיֵאוֹ אִשָּׁה⁹ - שׁוֹכְרִין לוֹ בֵּית
וּמַצִּיעִים לוֹ מִטָּה וְכָל כְּלִי תִשְׁמִישׁוֹ וְאַחֵר כֶּף
מְשִׁיאִין לוֹ אִשָּׁה.

(9) שם.

ה. בָּא הָעֲנִי וְשָׁאֵל דֵּי מַחְסְרוֹ וְאֵין יָד הַנּוֹתֵן מִשְׁגָּת
- נּוֹתֵן לוֹ כִּפִּי הַשְּׁגָת יִירוֹ¹⁰. וְכִמָּה? עַד חֲמִישִׁית
נִכְסָיו - מַצְוָה¹¹ מִן הַמִּבְחָר; וְאַחֵד מִעֲשָׂרָה נִכְסָיו
- בִּינּוֹנִי¹²; פְּחוֹת מִכָּאן - עֵין רַעָה. וְלַעוֹלָם לֹא יִמְנַע
עַצְמוֹ מִשְׁלִישִׁית הַשְּׁקָל¹³ בְּשִׁנָּה, וְכָל הַנּוֹתֵן פְּחוֹת
מִזֶּה - לֹא קִיָּם מַצְוָה. וְאִפְּלוּ עֲנִי הַמֵּתִפְרִינֵס¹⁴ מִן
הַצִּדְקָה - חֵיב לָתֵן צִדְקָה לְאַחֵר.

(10) בבא-מציעא לא, ב: "נתון תתן, אין לי אלא מתנה מרובה, מתנה מועטת (אם אי-אפשר לו ליתן מתנה מרובה - רש"י) מניין? תלמוד לומר: נתון תתן" ('אור פני מלך'). (11) כתובות נ, א. "באושא התקינו: המבזבז אל יבזבז יותר מחומש". וכן הוא ב'ירושלמי' פאה פ"א ה"א. (12) שנאמר (דברים יד, כב) "עשר תעשר", ולמדו מכאן ב'ספרי' (הובא ב'תוספות' תענית ט. ד"ה עשר) למעשר כספים. (13) בבא-בבא ט, א. (14) גיטין ז, ב.

ו. עֲנִי שֹׁאֵין מְכִירִין אוֹתוֹ וְאָמַר: רָעַב אָנִי, הַאֲכִילוּנִי
- אֵין בּוֹדְקִין¹⁵ אַחֲרָיו שֶׁמָּא רַמְאִי הוּא, אֶלָּא
מִפְּרִינֵס אוֹתוֹ מִיָּד¹⁶. הִיְתָה עֲרֵם וְאָמַר: כֶּסֶף נִי -

אף-על-פי שאינו בעל השדה. (65) אלא קנה אותה בחזקה בלבד (ראה בפ"א מהלכות מכירה הלכה ח והערה לא, שחזקה בלבד קונה בלי נתינת מעות) וזקף עליו הדמים במלוה, שאם לא כן אלא כבר נתן דמים עבור השדה, הרי הוא עשיר ובוודאי אסור בלקט שכחה ופאה ומעשר עני. (66) שאף באופן זה אינו עשיר, כיון שחייב לאחר, אותם הדמים. וראה להלן פ"ט הלכה יג.

יז. מַעֲשֵׂר עֲנִי⁶⁷ - אֵין פּוֹרְעִין מִמֶּנּוּ מִלֶּה⁶⁸, וְאֵין מְשַׁלְּמִין מִמֶּנּוּ אֶת הַתְּגֻמָּוִלִין⁶⁹; אֲכָל מְשַׁלְּמִין⁷⁰ מִמֶּנּוּ דָּבָר שֶׁל גְּמִילוֹת חֲסִדִּים⁷¹. וְצָרִיד לְהוֹדִיעֵנו שֶׁהוּא מַעֲשֵׂר עֲנִי⁷². וְאֵין פּוֹדִין בּוֹ שְׂבוּיִים⁷³, וְאֵין עוֹשִׂין בּוֹ שׁוֹשְׁבֵינִיּוֹת⁷⁴, וְאֵין נּוֹתֵנִין מִמֶּנּוּ דָּבָר לְצִדְקָה, וְנּוֹתֵנִין אוֹתוֹ לְחֶבֶר עִיר בְּטוֹבַת הַנָּאָה⁷⁵. וְאֵין מוֹצִיאִין⁷⁶ אוֹתוֹ מִהָאָרֶץ לְחוּץ לְאָרֶץ, שְׁנֹאמֶר: וְהִנַּחְתָּ בְּשַׁעֲרֶיךָ, וְנֹאמֶר: וְאָכְלוּ בְּשַׁעֲרֶיךָ וְשָׂבְעוּ.

(67) תוספתא פאה פ"ד (הוצאת ליברמן עמ' 59 51) כגירסת כתב-יד עהרפורט. (68) כלומר, העני אינו רשאי לפרוע בו חובו, שלא ניתן לו אלא לצרכו בלבד, ראה בפ"ז מהלכות זכיה ומתנה, כמו שכתב הראב"ה (הובא באור-זרוע הלכות צדקה סימן יא) [וראה בהלכות זכיה ומתנה שם הלכה יד והערה נוספת נז, ובפ"ג מהלכות עבדים הלכה טו והערה קיג]. (69) שאם חבירו נתן לו מעשר עני, והוא מחזיר לו עכשיו כתשלום טובה (תוספתא כפשוטה). (70) בכתבי יד תימן "משלחין" (תוספתא כפשוטה). וכן הוא בתוספתא שם. וכן הוא להלן בפ"ו מהלכות שמיטה ויובל הלכה י. וראה בפ"ג מהלכות מעשר שני הלכה כא. (71) כלומר, נותנו לעני אחר בתור חסד, ובלי ציפיה לתשלום גמול. (72) שיידע שאינו מצפה ממנו לתשלום גמול (פאת-השולחן בשם בית-יוסף). ועוד שיידע שלא להוציאו מהארץ לחוצה לארץ, כדלהלן. וראה בהלכות מעשר שני שם, ובהלכות שמיטה ויובל שם. (73) שלא ניתן אלא לצרכו של העני, כנ"ל. (74) שהכוונה שגם חבירו יחזיר לו שושבינות (הלכות זכיה ומתנה שם הלכה ב) [ואף-על-פי שרק במעות הדין כן, ולא בפירות (עיין שם הלכות ב"ט) - אין זה אלא בעשיר הנותן, אבל עני הנותן אף בפירות דעתו למתנת על-מנת להחזיר, ראה שם הלכה טו והערה נוספת נז]. (75) כלומר, נותנים אותו לרב העיר כמתנה ואין זה בזיון התורה, אבל לשלוח לו צדקה גנאי הוא לו (אור-זרוע שם סימן כו, וראה ברדב"ז והגר"א ביו"ד סימן רנא ס"ק כג). (76) ספרי פר' ראה (לדברים כו, יב).

פֶּרֶק שְׁבִיעִי

(1) יבאר שמצות-עשה ליתן לעני צדקה כפי מה שראוי לעני. ודין לעולם לא ימנע אדם עצמו ממשלישית השקל. ואם בודקין אחר העני. אם מפרנסין ומכסין עניי גויים עם עניי ישראל. עני המחזיר על הפתחים, והעובר ממקום למקום. עני שאינו רוצה ליקח צדקה, ומי שאינו רוצה ליתן. אם פוסקין צדקה על יתומים. וגבאי צדקה אם לוקחים מהנשים. עניי ביתו קודמים לעניי עירו. והאומר תנו מאתיים וזו לבית הכנסת.

1 בודקין אתריי שפא רמאי הוא. ואם היו מפרין
2 אותו - מכסין אותו לפי כבודו מיד¹⁷, ואין בודקין
3 אחריו.

15 בבא-בבא, שם. 16) שהרי יש לו צער רעב. ונאמר
(ישעיה נח, ז) "פרוס לרעב לחמך" - פרוס מיד (שם).
17) "ירושלמי" פאה פ"ח ה"ו. ובבבלי בבא-בבא שם: "כי
תראה ערום וכסיתו. כשיראה לך", פירושו שאתה מכירו.

4 ז. מפרנסין ומכסין¹⁸ עניי עובדי כוכבים ומזלות עם
5 עניי ישראל¹⁹, מפני דרכי שלום²⁰. ועני המחזיר על
6 הפתחים - אין נזקקין לו למתנה מרבה, אבל נותנין
7 לו מתנה מועטת²¹. ואסור להחזיר את העני ששאל
8 ירקם, ואפלו אפה נותן לו גרוגרת אחת²²; שנאמר:
9 אל ישוב דף נכלם.

18) ברייתא בגיטין סא, א: "מפרנסים עניי גויים עם עניי
ישראל", וכסות בכלל פרנסה (רדב"ז). [וראה פאה פ"ח
מ"ז: "לן נותנין לו פרנסת לינה", והיינו מיטה וכסת,
כדלהלן בהלכה הסמוכה. ועי' רש"י כתובות מה. ד"ה
מפרנסין]. 19) לשון הברייתא בגיטין שם. ומשמע דווקא
ביחד עם ישראל, וראה למעלה פ"א ה"ט. 20) ראה שם
נט, ב - ש"מפני דרכי שלום" דאורייתא היא. 21) ב"ב
שם. וראה בתוספות ד"ה לא, שהמדובר בגבאי צדקה, אבל
לדעת רבינו אף היחיד מחויב (רדב"ז). 22) [ב"ירושלמי"
פאה פ"ח ה"ה: "המסבבין על הפתחים אין נזקקין להם
לכל דבר. אמר רבי יונה, ובלחוד דלא יפחות ליה מן ארגודן
דיליה", ויתכן כי רבינו גורס שם "מן גרוגרת דיליה"].

10 ח. אין פותחין לעני²³ העובר ממקום למקום מכפר
11 אחד הנמכר בפונדיון²⁴ כשהיו החטים ארבע סאין²⁵
12 בסלע²⁶. וכבר בארנו²⁷ כל המדות. ואם לן - נותנין
13 לו מצע לישן עליו, וקסת לתן תחת מראשו²⁸,
14 ושמן וקטנית²⁹. ואם שבת³⁰ - נותנין לו מזון שלש
15 סעודות, ושמן וקטנית, ודג וירק³¹. ואם היו מפרין
16 אותו³² - נותנין לו לפי כבודו³³.

23) פאה פ"ח מ"ז. 24) חצי מעה. 25) שהם עשרים
וארבעה קבין. 26) שהוא עשרים וארבע מעות, ונמצא קב
חטים נמכר במעה, וחצי קב בפונדיון (= חצי מעה). אבל
מאחר שהחנווני מנכה שכרו, אינו מוכר בפונדיון אלא ככר
של רובע הקב, דהיינו מזון שתי סעודות. ראה למעלה פ"ו
ה"ח. 27) [בפ"א מהל' עירובין הלכות יב"ג].
28) במשנה שם: "לן, נותנים לו פרנסת לינה", ומפרשת
הסוגיא בבבא-בבא שם, שהם מצע וכסת. 29) תוספתא
פאה פ"ד (הוצאת ליברמן עמ' 57..) פרנסת לינה, שמן
וקטנית. היינו חוץ מפרנסת לינה, שהוא מיטה וכסת כנ"ל,
נותנים לו גם שמן וקטנית (תוספתא כפשוטה).
30) במשנה, שם. 31) תוספתא, שם. 32) שהוא עני בן
טובים. 33) כתובות סז, ב. ולמדו כן מ"די מחסורו אשר
יחסר לו" (למעלה ה"א).

17 ט. עני שאינו רוצה³⁴ לקח צדקה - מערימין עליו
31 יב. אין פוסקין צדקה⁴² על יתומים⁴³ ואפלו לפדיון
32 שבויים, ואף על פי שיש להם ממון הרבה⁴⁴. ואם
33 פסק הדין עליהם כדי לשום להן שם - מתיר⁴⁵. גבאי
34 צדקה⁴⁶ לוקחין מן הנשים ומן העבדים⁴⁷ ומן
35 התינוקות דבר מועט, אבל לא דבר מרבה; שחזקת
36 המרבה גנבה או גזל משל אחרים. וכמה הוא מועט
37 שלהן? הפל לפי עשר הבקלים וענייתן⁴⁸.

יום שלישי כ"ד אלול ה'תשפ"ב

פרק שמיני

1) יבאר שהצדקה היא בכלל הנדירים, והמתפס בצדקה. הנודר צדקה ולא ידע כמה נדר, ואם מותר לשנות הנדבה. אם מקבלין צדקה מן הגוי בפרהסיא. וגוי שנדר לבדק הבית. אין לך מצוה רבה כפדיון שבויים, וקודמת לכל דבר. אם פודין השבויים ביותר משוויין. ואם מבריחין אותם. עבד שנשבה וישראל שבוי שנעשה מומר למצוה אחת. יתום ויתומה שבאו להשיאם מי קודם למי. באשה שקודמת לאיש לכל דבר, ובאנשים מי קודם למי.

א. הצדקה הרי היא בכלל הנדירים. לפיכך, האומר: 15
הרי עלי² סלע לצדקה, או הרי סלע³ צדקה - חיב 16
לתנה לעניים מיד. ואם אחר - עבר בכל תאחר; 17
שהרי בידו לתן מיד, ועניים מצויין הן. אין שם 18
עניים - מפריש ומניח⁵ עד שיקצא עניים. ואם 19
התנה שלא יתן עד שיקצא עני - אינו צריך 20
להפריש. וכן אם התנה בפשה שנדר בצדקה או 21
התנדב אותו שיהיו הגבאים רשאים לשנותה ולצרפה 22
בזהב⁷ - הרי אלו מתרין. 23

(2) לשון נדר בקרבנות, והיינו "אמר ולא הפריש". (3) לשון נדבה בקרבנות, והיינו הפריש ולא הקריב. (4) "כי תדור נדר - לא תאחר לשלמו". (5) שאף על פי שאינו יכול לקיים הנתינה, יקיים לפחות את ההפרשה. והרי עבירת "בל תאחר" יש בין אמר ולא הפריש ובין הפריש ולא נתן. (6) שתנאו קיים. (7) שאלמלא התנה, אינם רשאים.

ב. המתפס בצדקה - חיב, כשאר הנדירים. כיצד? 24
אמר: הרי סלע זו כזו - הרי זו צדקה. המפריש 25
סלע ואמר: הרי זו צדקה, ולקח סלע שניה ואמר: 26
וזו - הרי שניה צדקה, ואף על פי שלא פריש⁸. 27

(8) וזו לצדקה, הרי זו צדקה משום יד, שכיוון שאמרו שם: "אם תמצי לומר יש יד לצדקה", נפשטה הבעיא.

ג. הנודר צדקה ולא ידע כמה נדר - יתן עד שיאמר 28
לא לך נחפונת⁹. 29

(9) למד כן ממשנה בפרק בתרא דמנחות קו: שאם אמר: "פרשתי (נדרתי זהב למקדש) ואיני יודע מה פירשתי, יהא מביא עד שיאמר לא לך נחפונת", והוא הדין לנודרי צדקה.

ד. אחד האומר 'סלע זו צדקה', או האומר 'הרי עלי סלע לצדקה' והפרישו, אם רצה לשנותו 30
באחר¹⁰ - מותר. ואם משהגיע ליד הגבאי - אסור 31
לשנותו. ואם רצו הגבאים לצרף¹¹ המעות ולעשותן 32
דינרין - אינן רשאים¹²; אלא אם אין שם עניים 33
לחלק - מצרפין לאחרים, אבל לא לעצמן¹³. 35

(10) כלומר: ללוות סלע זה ולפרוע אחר במקומו, אבל לשנותו למצוה אחרת אסור. (11) "גבאי צדקה שאין להם

(42) בבא-בתרא, שם. (43) קטנים, שאינם חייבים במצוות. (44) כן אמרו שם על היתומים של בר מריון, שהיה עשיר גדול. (45) שם. (46) בבא-קמא קיט, א. (47) עבדים כנענים, שכל מה שקנו - קנה רבם (פ"ג מהל' זכיה ומתנה הי"ג). (48) כן הוא בסוגיא שם: "הני (= צמידים ושרשרות זהב) לבני מחווא, דבר מועט נינהו", שבני מחווא היו עשירים, ותכשיטים קטנים אלה הם אצלם דבר מועט.

יג. עני שהוא קרוב⁴⁹ - קודם לכל אדם. עניי 1
ביתו⁵⁰ קודמין לעניי עירו. עניי עירו קודמין לעניי 2
עיר אחרת. שנאמר: לאחיה לעניי ולאביו בארצה. 3
(49) ב'ספרי' פרשת ראה, על הפסוק (דברים טו, ז) "כי יהיה בך אביון מאחד אחיך באחד שעריך" - "מאחד אחיך, מלמד שאחך מאבך קודם לאחך מאמך; באחד שעריך, יושבי עירך קודמין ליושבי עיר אחרת", ועי' 'כסף משנה' ורדב"ז. (50) הם המקורבים אליו ובאים תמיד לביתו [ראה אבות פ"א מ"ה]. ונראה שכן פירש רבינו, מה שאמרו בבבא-מציעא ע"א, א: "ענייך ועניי עירך, ענייך קודמין". ודלא כפירוש רש"י שם.

יד. מי שהלה⁵¹ בסחורה⁵² ופסקו עליו⁵³ אנשי העיר 4
שהלה שם צדקה - הרי זה נתן לעניי אותה העיר⁵⁴. 5
ואם היו רבים⁵⁵ ופסקו עליה צדקה - נתניה, 6
וכשפאין - מביאין אותה עמהן ומפרישין בה עניי 7
עירם. ואם יש שם חבר עיר - יתנה לחבר עירו⁵⁶, 8
והוא מחלקה כמו שיראה לו. 9

(51) מגילה כז, א. (52) כלומר, לישיבת עראי ולא לישיבת קבע (ראה בפ"ה מהל' מלכים ה"ח), שאם דעתו להשתקע שם, חייב הוא בכל הצדקות שבעיר ההיא לעניי אותה העיר, כמפורש בשו"ע יו"ד סי' רנו סי"ה, ועי' ב'חושן משפט' סי' קסג ס"ב, וראה להלן]. (53) [אף-על-פי שמן הדין אי-אפשר לפסוק עליו כל זמן שלא ישב שם שלשה חדשים לפחות, להלן פ"ט ה"ב]. (54) שכיון שכר פסקו עליו והוא יחיד, בטל הוא לגבי אותה העיר, ואינו יכול לתבוע מהם בחזרה ולהביא לעניי עירו, כמו ברבים להלן. (55) היינו רוב אנשי אותה העיר (רדב"ז). (56) לתלמיד-חכם המתעסק בצרכי ציבור (רש"י שם).

טו. האומר: תנו מאתים דינר⁵⁷ לבית הפנסת, או 10
תנו ספר תורה לבית הפנסת - יתנו לבית הפנסת 11
שהוא רגיל בו⁵⁸. ואם הנה רגיל בשניים - יתנו 12
לשניהם⁵⁹. האומר תנו מאתים דינרין לעניים - יתנו 13
לעניי אותה העיר⁶⁰. 14

(57) תוספתא בבא-קמא פ"א (הוצאת צוקרמנדל עמ' 370..). (58) בעיר שהוא דר שם (שו"ע יו"ד סי' רנח ס"ד). (59) חצי לזה וחצי לזה (רדב"ז ושו"ע שם סק"ו). ובספר-תורה יקראו בו אלו זמן מה ואלו זמן מה (רדב"ז). (60) שהוא דר בה (שו"ע יו"ד שם ס"ה). שכיון שאמר סתם "לעניים", ודאי שאין דעתו לעניים קרובים בלבד ולא לאחרים (רדב"ז).

המקדש אלא בבית הכנסת. (21) לשם הקדש, שאסור בהנאה. (22) ובורר הדבר כי דינם כדין בדק הבית, שלכתחילה אין מקבלים מהם שום דבר, ובדיעבד מחזירים דבר מסויים, ודבר שאינו מסויים אין מחזירים. (23) רבינו קיצר הפסוק, כי שם נאמר: "ולכם אין חלק וצדקה וזיכרון בירושלם".

- ט. אסור לישראל²⁴ לטל צדקה מן העובדי פוכבים ומזלות פברהסיא. ואם אינו יכול לחיות בצדקה של ישראל, ואינו יכול לטלה מן העובדי פוכבים ומזלות בצניעה - הרי זה מתר. ומלך או שר²⁵ מן העובדי פוכבים ומזלות ששלח ממון לישראל לצדקה - אין מחזירין אותו לו, משום שלום מלכותו²⁶; אלא נוטלין ממנו, וניתן לעניי עובדי פוכבים ומזלות בסתר, כדי שלא ישמע המלך²⁷.

(24) בסנהדרין כו: "אמר רב נחמן אוכלי דבר אחר פסולים לעדות. הני מילי בפרהסיא אבל בצניעה לא, ובפרהסיא נמי לא אמרין אלא דאיפשר ליה לאיתוזני (=לקבל ממנו מזון) בצניעה וקא מבזי נפשיה בפרהסיא, אבל לא איפשר ליה (=לקבל בצניעה) - חיותיה הוא (=פרנסתו היא)". ופירשו שם ש"דבר אחר" הוא קבלת צדקה מן הגוי, ולא רק היחידים אסורים בזה, אלא גם גבאי צדקה אין להם לקבל מהגויים, ורק משום שלום מלכות מותר. (25) שם. במעשה של איפרא הורמיז אמו של שבור מלכא. (26) אבל אלולא זה אסור משום שנאמר "ביבש קצירה תשברנה", כלומר, כשתכלה זכות הצדקה של הגויים יישברו. (27) ויקפיד. אבל רש"י שם יא. דיבור המתחיל דלא סיימוה, כתב שבמענות המתחלקות לעניים אין גניבת דעת, שאף הם יודעים שישראל רגילים לפרנס עניי נכרים כמו שאמרו: "מפרנסין עניי גויים עם עניי ישראל".

- י. פדיון שבויים קודם²⁸ לפרנסת עניים ולכסותן. ואין לה מצוה גדולה בפדיון שבויים, שהשבוי הרי הוא בכלל הרעבים והצמאים והערימים ועומד בסכנת נפשות²⁹, והמעלים עיניו מפדיונו - הרי זה עובר על לא תאמץ את לבבך ולא תקפץ את ירך, ועל לא תעמד על דם רעך³⁰, ועל לא ירדנו בפרך לעיניך³¹. ובטל מצות פתח תפתח את ירך לו, ומצות וחי אחיד עמך, ואהבת לרעך כמוך³², והצל לקחים למות, והרבה דברים פאלוג³³. ואין לה מצוה רבה בפדיון שבויים.

(28) סברת רבינו היא, מאחר שהשבוי הוא בכלל הרעבים והצמאים וגם עומד בסכנת נפשות. (29) שם: "שבי קשה מכולם דכולהו איתנהו ביה", שהוא ביד הגוי לעשות בו כל חפצו, אם למות, אם לחרב, אם לרעב. (30) שעומד בסכנת נפשות. (31) כי בשבי מעבידים אותו בעבודת פרך. (32) שהוא כולל המצוות שבין אדם לחברו. (33) כמו: "הלא פרוס לרעב לחמך ... כי תראה ערום וכסיתו", ועוד.

- יא. אנשי העיר שגבו מעות לבגין בית הכנסת, ובא

עניים לחלק פורטין וכו'. הרי שרק אם אין להם עניים מותר לפרוט, אבל אם יש להם עניים אסור. (12) שמה יחסרו, ולפירוש רש"י שמה יפרטו ויקנו הדינרים ביוקר. (13) שמה יחסדום שהחסירו מעט בצירוף או שפרטו בזול.

- ה. היה לעניים הנאה בעפוב המעות ביד הגבאי כדי לעשות¹⁴ לאחרים לתן - הרי אותו הגבאי מתר ללוות אותם המעות של עניים ופורע; שהצדקה אינה כהקדש שאסור להנות בו.

(14) לכוף. שאומר להם שאין לו מעות לחלק לעניים.

- ו. מי שהתנדב מנורה או נר לבית הכנסת - אסור לשנותה. ואם לדבר מצוה - מתר לשנותה¹⁵, אף על פי שלא נשתקע שם בעליה מעליה, אלא אומרים: זו המנורה או נר של פלוני. ואם נשתקע שם הבעלים מעליה - מתר לשנותה אפילו לדבר הרשות¹⁶.

(15) והיינו דווקא בני העיר. אבל הגבאי אסור לשנות. (16) כן נראה בסוגיית הגמרא שם: "גוי שהתנדב וכו' משנשתקע כו' מותר. למאי? אילימא לדבר הרשות - אפילו ישראל נמי", הרי שאם נשתקע מותר גם לדבר הרשות.

- ז. במה דברים אמורים? בשהיה המתנדב ישראל; אבל אם היה עובד פוכבים ומזלות - אסור לשנותה אפילו לדבר מצוה עד שישתקע שם בעליה מעליה¹⁷; שמא יאמר העובד פוכבים ומזלות: הקדשתי דבר לבית הכנסת של יהודים ומכרוהו לעצמן.

(17) ואז מותר אפילו לדבר הרשות.

- ח. עובד פוכבים ומזלות שהתנדב לבדק הבית - אין מקבלין ממנו לבתחלה; ואם לקחו ממנו - אין מחזירין¹⁸. היה הדבר מסים, כגון קורה או אבן - מחזירין לו, כדי שלא יהא להן דבר מסים במקדש; שנאמר: לא לכם ולנו וגומר¹⁹. אבל לבית הכנסת - מקבלין מהן לבתחלה²⁰. והוא שיאמר: בדעת ישראל הפרשתי. ואם לא אמר - טעון גניזה, שמא לבו לשמים²¹. ואין מקבלים מהם לחומת ירושלים²² ולא לאמת המים שבה; שנאמר: ולכם אין חלק וזכרון בירושלים²³.

(18) כן מפרש רבינו מה שאמרו שם: "תני חדא גוי שהתנדב נדבה לבדק הבית מקבלים הימנו, ותניא אידך אין מקבלין - לא קשיא הא בתחילה הא בסוף". (19) "לבנות בית לא לוקינו". (20) אפילו דבר מסויים. לפי שמהפסוק "לא לכם ולנו", אין ללמוד אלא לבית המקדש בלבד. וכן הוא בבביתא שם: "גוי שהתנדב קורה וכו' בודקין אותו אם אמר כדעת ישראל הפרשתי וכו' ואם לאו - טעונה גניזה, שמא בלבו לשמים" ומכיוון שקורה היא דבר מסויים, כמבואר למעלה, על כרחנו שכאן אין המדובר בבית

לפרות את העבדים". (43) לאחר שמל. (44) שהוא אפיקורוס, ומצוה להרגו.

טו. האשה קודמת לאיש להאכיל⁴⁵ ולכסות⁴⁶ ולהוציא מבית השכי; מפני שהאיש דרכו לחזר, לא האשה, ובשפתה מרבה. ואם היו שניהם בשכינה ונתבעו שניהן לדבר עברה⁴⁶ - האיש קודם לפדות, לפי שאין דרכו לכך.

(45) שם שנינו: "האיש קודם לאשה להחיות ולהשיב אבדה והאשה קודמת לאיש לכסות ולהוציא מבית השכי". ובברייתא בכתובות אמרו: "יתום ויתומה שבאו להתפרנס מפרנסין את היתומה ואחרי כן מפרנסין את היתום, מפני שהאיש דרכו לחזר על הפתחים ואין אשה דרכה לחזור על הפתחים", הרי שכסות במשנה היא לאו דווקא. והוא הדין מזונות ו"להחיות", היינו באופן שיש סכנת נפשות ואז האיש קודם. (46) במשנה שם: "בזמן ששניהם עומדים בקלקלה", האשה לזנות והאיש למשכב זכור.

טז. יתום ויתומה שבאו להשיא אותן - משיאין האשה קדם לאיש, מפני שבשפתה של אשה מרבה. ולא יפחתו לה מממשקל ששה דינרים ורביע דינר⁴⁷ של פסך טהור. ואם יש פנים של צדקה - נותנין לה לפי כבודה.

(47) "ולא יפחתו לה מחמישים זוז", כלומר, חמישים דינרים.

יז. היו לפנינו עניים הרבה או שבויים הרבה, ואין בפנים כדי לפרנס או כדי לכסות או כדי לפדות את כלן - מקדימין את הכלל ללוי, ולוי לישראל, וישראל לחלל⁴⁸, וחלל לשותוקי⁴⁹, ושותוקי לאסופי⁵⁰, ואסופי לממזר⁵¹, וממזר לנתיין⁵², ונתיין לגר, שהנתיין גדל עמו בקדשה⁵³. וגר קודם לעבד משחרר, לפי שהיה בכלל ארור⁵⁴.

(48) חלל הוא זה שנולד מאיסור כהונה, כגון כהן שנשא גרושה, חללה זונה. וקדימה זו של ישראל לחלל ושתי הקדימות שלאחריה: חלל לשותוקי ושותוקי לאסופי, לא נזכרו במשנה, אבל חידשם רבינו מדעתו וכן כתב בפירוש המשניות שם. ובטעם קדימת ישראל לחלל כתב שם: "לפי שבת חלל פסולה לכהונה ובת ישראל כשרה לכהונה". (49) "שמכיר את אמו ואינו מכיר את אביו ודאי". (50) שנאסף מן השוק ואינו מכיר לא את אביו ולא את אמו. (51) "לפי שהממזר ודאי והאחרים (=השותוקי והאסופי) ספק". (52) נתיין הוא מן הגבעונים שנתנם יהושע לחוטבי עצים ושואבי מים ודוד גזר עליהם ואסרם לבוא בקהל ישראל. והטעם מבואר בברייתא הוריות שם: "זה בא מטיפה כשרה וזה בא מטיפה פסולה". (53) שהרי אבות אבותיו נתגיירו. (54) לפני שנשתחרר כשהיה עבד, ועבד הוא בכלל ארור, שנאמר "ארור כנען, עבד עבדים יהיה לאחיו".

יח. במה דברים אמורים? בששה שניהן שוין

1 להן דבר מצוה³⁴ - מוציאין בו המעות. קנו אבנים וקורות - לא ימכרום לדבר מצוה, אלא לפדיון שבויים. אף על פי שהביאו את האבנים וגדרום³⁵, ואת הקורות ופסלים, והתקינו הכל לפנין - מוכרין הכל לפדיון שבויים בלבד. אבל אם בנו וגמרו - לא ימכרו את בית הפנסת³⁶, אלא יגבו לפדיון מן הצבור.

(34) שם ג: "לא ליסתור אינש בי כנישתא עד דבני בי כנישתא אחריתי - משום פשיעותא" שמא יארע אונס ויפגעו ולא יבנו אחרת - "גבו זוזי ומחתי מאי (=גבו כספים והם מונחים למטרה זו מה הדין)? דילמא מיתרמי מילתא דמצוה ומפקי להו". (35) [אולי צריך להיות "וגרורם", כעין "ופסלוס" שלהלן]. (36) כן הוא שם: שדירתו של אדם אין מוכרין לפדיון שבויים, ולא שיש איסור בדבר שהרי ספר תורה שקדושתו גדולה מקדושת בית הכנסת, התיירו למכרו לפדיון שבויים, אלא שכיוון שאפשר לגבות פדיון מן הצבור, אין למכור את בית הכנסת, ואולם, אם אין אפשרות לגבות מן הצבור, מוכרים אותו.

8 יב. אין פודין את השבויים ביתר על דמיהן³⁷, מפני תקון העולם, שלא יהיו האויבים רודפין אחריהם לשבותם³⁸. ואין מבריחין את השבויים, מפני תקון העולם³⁹, שלא יהיו האויבים מכבידין עליהן⁴⁰ את העל ומרבים בשמירתן.

(37) ושמים אותם כעבד הנמכר בשוק. (38) כפי הלשון השנייה שם: "דלא ליגברו ולייתו טפי". ולא משום דוחק הציבור כפי הלשון הראשונה שם. ולפי זה אפילו אם בא אחד מן הקרובים לפדותו יותר מכדי דמי, אין מניחים לו. וכן נראה בכתובות נב. באשה שנשבת, שאין הבעל פודה אותה אלא בכדי דמיה. (39) כדעת תנא קמא ואפילו אם אין כאן אלא שבוי אחד. (40) היינו על שבויים אחרים.

13 יג. מי שמכר עצמו ובניו לעובדי פוכבים ומזלות, או שולח מהן ושבו אותן או אסרוהו בהלואתן: פגעם ראשונה ושניה - מצוה לפדותן, שלישית - אין פודין אותן. אבל פודין את הפנים לאחר מיתת אביהן⁴¹. ואם בקשונה להרגו - פודין אותו מידם אפלו אחר כמה פעמים.

(41) שלא יוטמעו בין הגויים וילמדו מעשיהם, אבל בחיי אביהם, הוא שומר עליהם.

19 יד. עבד שנשבה⁴², הואיל וטבל⁴³ לשם עבדות וקבל עליו מצות - פודין אותו פישראל שנשבה. ושבויה שהמיר לעבדות פוכבים ומזלות, ואפלו למצוה אחת, פגון שהיה אוכל נבלה להקעים וכיוצא בו - אסור לפדותו⁴⁴.

(42) שם לו: "כשם שמצוה לפדות בני חורין כך מצוה

20 שְׁאִין לֶהֱן קָפָה שֶׁל צִדְקָה; אָבֵל תִּמְחֹוּי - יֵשׁ
21 מְקוֹמוֹת שֶׁנִּהְגּוּ בוֹ, וְיֵשׁ מְקוֹמוֹת שֶׁלֹּא נִהְגּוּ בּוֹ.²⁰
22 וְהַמִּנְהֵג הַפְּשׁוּט הַיּוֹם, שֶׁיְהִיּוּ גִבְאֵי הַקָּפָה מִחֲזִירִין
23 בְּכָל יוֹם וּמִחֲלָקִין מִעֵרֵב שֶׁבֶת לְעֵרֵב שֶׁבֶת.²¹

(7) כן נראה בסנהדרין שם, שעיר שאין בה קופה של צדקה אסור לתלמיד-חכם לדור בתוכה, ולא מנו גם "תמחוי" (אור פני מלך, וראה להלן בסמוך בדברי הרדב"ז). ועיין להלן הלכה יב. (8) שהרי רשאים בני העיר לעשות תמחוי קופה, כמבואר להלן הלכה ז (רדב"ז).

24 ד. בַּתְּעֻנִּיּוֹת מִחֲלָקִים מְזוֹנוֹת לְעֻנִּיִּים. וְכָל תְּעֻנִּיּוֹת²²
25 שֶׁאֵכְלוּ הָעָם וְלָנוּ וְלֹא חֲלָקוּ צִדְקָה לְעֻנִּיִּים - הֲרִי
26 אֵלוּ כְּשׁוֹפְכֵי דָמִים²³, וְעֲלֵיהֶם נֶאֱמַר בַּקֶּפֶלָה: צִדְקָה
27 יִלִּין בָּהּ, וְעֵתָה מִרְצָחִים. בְּמָה דְּכָרִים אֲמֹרִים?
28 בְּשֵׁלֹא נִתְּנוּ לֶהֱן הַפֶּת²⁴ וְהַפְּרוֹת שֶׁאֲכָלִים בָּהֶם
29 הַפֶּת, כְּגוֹן תְּמָרִים וְעֻבְדִּים²⁵; אָבֵל אִם אַחֲרוֹ הַמְּעוֹת
30 אוֹ הַחֲטָאִים²⁶ - אֵינָן כְּשׁוֹפְכֵי דָמִים.

(9) סנהדרין לה. (10) שנמצאו העניים רעבים, שהרי נשענו על כך (רש"י שם). (11) שם. (12) שם. שהם דברים המוכנים לסעודה ועליהם סמכו העניים, ולא הכינו דברים אחרים. (13) שם. שעל זה לא סמכו העניים לסעודתם אחרי התענית.

31 ה. הַקָּפָה אֵינָה נִגְבִּית אֲלָא בְּשָׁנִים²⁷, שֶׁאִין עוֹשִׂים
32 שְׂרָרָה עַל הַצָּבוֹר בְּמָמוֹן פְּחוֹת מְשֻׁנִּים. וּמִתֵּר
33 לְהֶאֱמִין²⁸ לְאַחַד הַמְּעוֹת שֶׁל קָפָה. וְאֵינָה נִחְלָקֶת
34 אֲלָא בְּשִׁלְשָׁה²⁹, מִפְּנֵי שֶׁהִיא כְּדִינֵי מְמוֹנוֹת, שְׁנוֹתָנִים
35 לְכָל אֶחָד דִּי מַחְסִירוֹ לְשֶׁבֶת. וְהַתִּמְחֹוּי נִגְבֵּה
36 בְּשִׁלְשָׁה, שֶׁאִינוּ דְּכָר קָצוֹב³⁰, וּמִתְחַלֵּק בְּשִׁלְשָׁה.

(14) בבא בתרא שם. ואינה צריכה שלשה, לפי שהיה ידוע כמה סכום שעל כל אחד ליתן, ואין כאן דין (תוספות שם). (15) שם. (16) שם. (17) כן הוא בברייתא שם: "תמחוי נגבית בשלשה ומתחלקת בשלשה, שגבויה וחלוקה שוים", וכפירוש התוספות שם.

37 ו. הַתִּמְחֹוּי³¹ נִגְבֵּה בְּכָל יוֹם, וְהַקָּפָה - מִעֵרֵב שֶׁבֶת
38 לְעֵרֵב שֶׁבֶת. וְהַתִּמְחֹוּי - לְעֻנִּי עוֹלָם, וְהַקָּפָה לְעֻנִּי
39 אוֹתָהּ הָעִיר בְּלִבָּד.

(18) שם.

40 ז. רְשָׁאִין בְּנֵי הָעִיר³² לַעֲשׂוֹת קָפָה תִּמְחֹוּי, וְתִמְחֹוּי
41 קָפָה, וְלִשְׁנוֹתֵן לְכָל מָה שֶׁיִּרְצוּ מִצָּרְכֵי צְבוֹר³³, וְאִף
42 עַל פִּי שֶׁלֹּא הִתְּנוּ כֵּן בְּשַׁעֲה שְׁגֹבֹה. וְאִם הָיָה
43 בְּמִדְיָנָה³⁴ חֶכֶם גָּדוֹל, שֶׁהִפֵּל גּוֹבִין עַל דַּעְתוֹ³⁵ וְהוּא
44 יִחְלַק לְעֻנִּיִּים כְּפִי מָה שֶׁיִּרְאֶה - הֲרִי זֶה רְשָׁאִי
45 לִשְׁנוֹתֵן לְכָל מָה שֶׁיִּרְאֶה לוֹ מִצָּרְכֵי צְבוֹר.

(19) שם. (20) לדעת רבינו תם (בתוספות שם ד"ה ולשנותה) מותר לבני העיר לשנות אפילו לדבר הרשות.

1 בַּחֲכָמָה; אָבֵל אִם הָיָה כֹּהֵן גָּדוֹל³⁶ עִם הָאָרֶץ וּמִמְזוֹר
2 תִּלְמִיד חֶכֶם³⁷ - תִּלְמִיד חֶכֶם קוֹדֵם. וְכָל הַגָּדוֹל
3 בַּחֲכָמָה³⁸ - קוֹדֵם אֶת חֲבֵרוֹ. וְאִם הָיָה אֶחָד מֵהֶן רַבּוֹ
4 אוֹ אָבִיו, אִף עַל פִּי שֶׁיֵּשׁ שָׁם גָּדוֹל מֵהֶן בַּחֲכָמָה -
5 רַבּוֹ אוֹ אָבִיו שֶׁהוּא תִּלְמִיד חֶכֶם³⁹ קוֹדֵם לָזֶה שֶׁהוּא
6 גָּדוֹל מֵהֶם בַּחֲכָמָה.

(55) שהוא קודם לכהן הדיוט. (56) כן הוא במשנה שם. וכנראה שרק ממזר תלמיד חכם שבא מטיפה כשרה, קודם לכהן גדול עם הארץ, אבל נתין שבא מטיפה פסולה - לא. (57) כן נראה בהוריות יד. ששאלו: "סיני (=בקי) ועוקר הרים (=חרף) הי מינייהו עדיף". (58) שבאופן זה הוא קודם אפילו לרבו.

פֶּרֶק תְּשִׁיעִי

(1) יבאר שבכל עיר שיש בה ישראל מעמידין גבאי צדקה. ודין תענית שמחלקים בו מעות לעניים. הקופה בכמה נגבית ובכמה מתחלקת. ודין גבאי צדקה אם רשאים לפרוש זה מזה. ואם מצא הגבאי מעות בשוק. אם מחשבין בצדקה עם גבאי צדקה. מי שישב במדינה ל' יום כופין אותו ליתן צדקה. מי שהיה בידו מעות והרי הן עליו חוב. מי מקבל מן הקופה ומן התמחוי. מי שהיה הולך ממקום למקום ותמו לו המעות. מי שהיו לו בתים שדות וכרמים אם מחייבים אותו למכור.

7 א. כָּל עִיר שֶׁיֵּשׁ בָּהּ יִשְׂרָאֵל - תִּבְיֵין לְהַעֲמִיד⁴⁰ מֵהֶם
8 גִּבְאֵי צִדְקָה, אֲנָשִׁים יְדוּעִים⁴¹ וְנֹאמָנִים⁴², שֶׁיְהִיּוּ
9 מִחֲזִירִין עַל הָעָם מִעֵרֵב שֶׁבֶת לְעֵרֵב שֶׁבֶת⁴³ וְלֹאֲחִין
10 מִכָּל אֶחָד וְאֶחָד מָה שֶׁהוּא רָאִי לְתֵן וְדָבָר הַקָּצוֹב
11 עָלָיו. וְהֵן מִחֲלָקִין הַמְּעוֹת מִעֵרֵב שֶׁבֶת לְעֵרֵב שֶׁבֶת,
12 וְנוֹתְנִין לְכָל עֻנִּי וְעֻנִּי מְזוֹנוֹת הַמִּסְפִּיקִין לְשִׁבְעָה
13 יָמִים. וְזוֹ הִיא הַנְּקִירָתָה קָפָה.

(2) סנהדרין יז: "כל עיר שאין בה עשרה דברים הללו וכו' וקופה של צדקה - אין תלמיד-חכם רשאי לדור בתוכה". (3) בירושלמי קידושין פ"ד הלכה ה: "מנין לרבות שוטרי הרבים וגבאי צדקה (= שלא יהיו אלא מן המיוחסין) וכו' תלמוד-לומר מקרב אחיך תשים עליך מלך, כל שתמניהו עליך, לא יהא אלא מן הברורין שבאחיך" (אור פני מלך). (4) בבא בתרא י: "לא יתן אדם פרוטה לארנקי של צדקה, אלא-אס-כן ממונה עליה כרבי חנינא בן תרדיון" - פירוש: נאמן כמותו (תוספות שם ד"ה אלא, ולהלן פ"י הלכה ח). (5) שם ח:

14 ב. וְכֵן מַעֲמִידִין גִּבְאֵין שְׁלֹקְחִין בְּכָל יוֹם וְיוֹם מִכָּל
15 חֲצֵר וְחֲצֵר פֶּת וּמִינֵי מֵאָכֵל אוֹ פְּרוֹת אוֹ מְעוֹת מִמֵּי
16 שְׁמִתָּנֶדֶב לְפִי שַׁעֲה, וּמִחֲלָקִין אֶת הַגְּבֹי לְעֵרֵב בֵּין
17 הָעֻנִּיִּים, וְנוֹתְנִין לְכָל עֻנִּי מִמֶּנּוּ פְּרָסָת יוֹמוֹ. וְזֶהוּ
18 הַנְּקִירָתָה תִּמְחֹוּי⁴⁴.

(6) שם.

19 ג. מַעוֹלָם לֹא רָאִינוּ וְלֹא שָׁמַעְנוּ בְּקֶהֱל מִיִּשְׂרָאֵל

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

יום, והובאה בירושלמי בבא בתרא פ"א הלכה ד. והטעם בזה מפני שהקופה מוכרת יותר מן התמחוי, שאין לך מקום שאין בו קופה, ויש מקומות שלא נהגו בתמחוי. ראה למעלה הלכה ג (כסף משנה למעלה הלכה ו). (38) [גם כאן פתח במדינה וסיים בעיר, כי היינו הך. וראה למעלה הלכה ז].

יג. מי שיש לו מזון שתי סעודות³⁹ - אסור לו לטל מן התמחוי⁴⁰. היו לו מזון ארבע עשרה סעודות - לא יטל מן הקפה⁴¹. היו לו מאתים וזוז⁴², אף על פי שאינו נושא ונותן בהם, [או שיש לו חמשים וזוז ונושא ונותן בהם]⁴³ - הרי זה לא יטל לקט שכחה ופאה ומעשר עני. היו לו מאתים חסר דינר, אפלו אלה⁴⁴ נותנין לו פאחד - הרי זה מתר לקח⁴⁵. היו פידו⁴⁶ מעות והרי הן עליו חוב⁴⁷ או שהיו ממשכנים לכתבת אשתו⁴⁸ - הרי זה מתר לקח.

(39) פאה פרק ח משנה ז. (40) הואיל ושתי סעודות הוא מאכל ליום אחד, לא יקח מן התמחוי שיחלקו בכל יום (פירוש המשניות). (41) שיקבצו בכל שבוע, שיש שלש סעודות בשבת, ואחת עשרה בימים הנשארם, שתי סעודות בכל יום, אחת ביום ואחת בלילה, מלבד ערב שבת סעודה אחת ביום, וסעודת מוצאי שבת לא יצטרך אליה בשביל שאכל במנחה יום השבת, והוא השלמת שלש סעודות של שבת (פירוש המשניות). (42) שם משנה ח. (43) נוסף לפי ספרים אחרים, והוא שם במשנה ט. ואמרו שם בירושלמי שחמשים העושים (ריוח) טובים מן מאתים (חסר פרוטה) שאינם עושים. (44) שם. (45) כיון שבעת הנתנה אין לו מאתים וזוז. (46) משנה שם. (47) שהוא חייב לאחרים, ומשמע שאינם ממושכנים, ורק בכתובה אמר ממושכנים. ואילו במשנה שם אמרו: "היו ממושכנים לבעל חובו או לכתובת אשתו, הרי זה יטול", הרי שאפילו בבעל-חוב צריך שיהיו ממושכנים. וצריך עיון. [אבל דברי רבינו בנויים על יסוד הסוגיא בכתובות פו. שדין בעל-חוב לגבות ממעות, ודין האשה לגבות כתובתה מקרקע, וראה בפ"ז מהלכות אישות הלכה ד, ולפיכך כתב ממושכנים רק באשה ולא בחוב]. (48) שעשה אותם אפותיקי, שתגבה רק מהם (ט"ז ביר"ד סימן רנ"ג ס"ק ג).

יד. עני שצריך ויש לו חצר וכלי בית, אפלו היו לו כלי כסף וכלי זהב - אין מחיבין אותו⁴⁹ למכר את ביתו ואת כלי תשמישו, אלא מתר לקח, ומצוה לתן לו⁵⁰. במה דברים אמורים? בכלי אכילה ושתייה⁵¹ ומלבוש ומצעות וכיוצא בהן; אבל אם היו כלי כסף וכלי זהב כגון מגדרת⁵² או עליו⁵³ וכיוצא בהן - מוכרין ולוקחם פחות מזה⁵⁴. במה דברים אמורים⁵⁵? קדם שניגוע לגבות מן העם⁵⁶; אבל אחר שגבה הצדקה⁵⁷ - מחיבים אותו למכר כליו ולקח אחרים פחותין מהם ואחר כך יטל.

(49) פאה שם משנה ח. (50) שהרי אדרבה, אם אין לו, שוכרין לו בית ומציעין לו מטה וכל כלי תשמישו (למעלה

(21) (כלומר, בעיר, ועיין מגילה ב: וראה להלן הלכה יב). (22) בבא בתרא ט. מעשה של רב אשי.

ח. גבאי צדקה אין רשאים לפרש²³ זה מזה בשוק, אלא פדי שיהיה זה פורש לשער וזה פורש לחנות וגובין²⁴.

(23) שם ח: שלא יאמרו זה הגובה יחיד, דעתו לגנוב (רש"י שם). (24) ובלבד שייראו שניהם כאחד (שם).

ט. מצא הגבאי מעות בשוק²⁵ - לא יתנם לתוך כיסו²⁶, אלא לתוך ארנקי של צדקה, וכשיגיע לביתו יטלם.

(25) גמרא שם. (26) שלא יאמרו: מעות של צדקה הוא גונב (רש"י שם).

י. היה הגבאי נושה²⁷ בחברו מנה, ופרעו בשוק - לא יתנם לתוך כיסו²⁸, אלא לתוך ארנקי של צדקה, וכשיגיע לביתו יטלם. ולא ימנה מעות הקפה שנים שנים²⁹, אלא אחד אחד, מפני החשד³⁰; שנאמר: והייתם נקים ממי ומישראל³¹.

(27) גמרא שם. (28) משום חדש, כנ"ל. (29) שם. (30) שלא יאמרו: שנים הוא נוטל, ואינו מונה אלא אחת (רש"י שם). (31) יתכן כי זה מוסב לכל מה שלמעלה.

יא. גבאי צדקה שאין להם עניים לחלק³² - מצרפין המעות דינרין³³ לאחרים, אבל לא לעצמן³⁴. גבאי תמחוי³⁵ שאין להם עניים לחלק - מוכרים לאחרים, ואין מוכרים לעצמם. ואין מחשבים בצדקה³⁶ עם גבאי צדקה, ולא בהקדש עם הגזברין; שנאמר: אך לא יחשב אתם הכסף הנתן על ידם, כי באמונה הם עושים.

(32) גמרא שם. (33) פורטים המעות הקטנות לדינרים, שהם גדולים יותר. וראה למעלה פ"ח הלכה ד. (34) פן יחדשו שפורטים בזול. (35) בבא בתרא שם. (36) שם ט. כלומר, אין מבקשים מהם דין-וחשבון מהכספים שחילקו.

יב. מי שישב במדינה³⁷ שלשים יום - כופין אותו לתן צדקה לקפה עם פני המדינה. ישב שם שלשה חדשים - כופין אותו לתן התמחוי. ישב שם ששה חדשים - כופין אותו לתן צדקה בפסות שממכסים בה ענני העיר³⁸. ישב שם תשעה חדשים - כופין אותו לתן צדקה לקבורה שקוברין בה את העניים, ועושין להם כל צרכי קבורה.

(37) כן הוא שם ח. לפי כתב"ב מינכן וכתב"ד פריז "שלשים יום לקופה, שלשה חדשים לתמחוי", וכן הביא מהר"ק שורש יז (ראה ברד"ז) בשם שני ספרים בגמרא שם. וכן הוא ברי"ף וביד רמ"ה. וכן הוא בתוספתא פאה פ"ד (הוצאת ליברמן עמ' 75 82) לענין קופה, שדי בשלשים

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום – יום שלישי כ"ד אלול – ספר זרעים – הל' מתנות עניים קא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם – מוסד הרב קוק

ארעיה, אפילו טובא נמי ליספו לה". והשמיט רבינו את הבבא הראשונה, באופן שהזולז השדות - לפי שפשוט הוא, שאינו נוטל מעשר עני (כסף-משנה).

17 יח. עָנִי שָׁגְבוּ לוֹ⁶⁹ פָּדִי לְהַשְׁלִים מַחְסוֹרוֹ וְהוֹתִירוֹ
18 עַל מָה שֶׁהוּא צָרִיךְ - הָרִי הַמּוֹתֵר שָׁלוֹ. מוֹתֵר עֲנִיִּים
19 - לְעֲנִיִּים. מוֹתֵר שְׁבוּיִים - לְשְׁבוּיִים. מוֹתֵר שְׁבוּי -
20 לְאוֹתוֹ שְׁבוּי. מוֹתֵר מֵתִים⁷⁰ - לְמֵתִים⁷¹. מוֹתֵר הַמֵּת⁷²
21 - לְיֹדֵשְׁוֹ⁷³.

(69) שקלים פ"ב משנה ה. (70) שגבו לצורך מת סתם והותירו. (71) לקבורת אחרים. (72) גבו לצורך קבורת מת זה והותירו. (73) משנה שם, כדעת תנא-קמא.

22 יט. עָנִי שֶׁנִּתֵּן פְּרוּטָה⁷⁴ לְתַמְחֹוֹ אוֹ פְּרוּטָה לְקָפָה -
23 מְקַבְּלִים מִמֶּנּוּ; וְאִם לֹא נָתַן - אֵין מְחִיבִין אוֹתוֹ
24 לְתֵת⁷⁵. נִתְּנוּ לוֹ בְּגָדִים חֲדָשִׁים וְהַחֲזִיר לָהֶן אֶת
25 הַשְּׂחָקִין⁷⁶ - מְקַבְּלִין מִמֶּנּוּ; וְאִם לֹא נָתַן - אֵין
26 מְחִיבִין אוֹתוֹ לְתֵת.

(74) תוספתא פאה פ"ד. (75) שמה שאמרנו למעלה (פ"ז הלכה ה), שאפילו עני המתפרנס מן הצדקה חייב ליתן צדקה, אין זה אלא כשיש לו כדי פרנסתו. אבל אם אין לו, אינו חייב ליתן (ש"ך יו"ד סימן רנ"ג ס"ק יא). (76) הבגדים הישנים שנשחקו.

פֶּרֶק עֲשִׂירִי

1 יבאר שחייבין אנו להזהר במצות הצדקה יותר מכל המצוות. ודין המעלים ענינו מן הצדקה או הנותנה בסבר פנים רעות. יבאר שיש שמונה מעלות בצדקה זו למעלה מזו. ושידחק האדם עצמו ואל יצטרך לבריות. ומי שאינו צריך ליטול ומרמה את העם.

27 א. חֲבִיבִין אֲנִי לְהַזְהִיר בְּמִצְוַת צֶדֶקָה יוֹתֵר מִכָּל מִצְוֹת
עֲשֵׂה². שֶׁהַצֶּדֶקָה סִימָן לְצִדִּיק זֶרַע אֲבֵרָהֶם אָבִינוּ³;
28 שְׁנֵאֲמַר: כִּי יִדְעֹתִיו לְמַעַן אֲשֶׁר יִצְוָה אֶת בְּנָיו
29 לַעֲשׂוֹת צֶדֶקָה⁴. וְאֵין כָּסֵף יִשְׂרָאֵל⁵ מִתְּפֹנֶן וְיָד
30 הָאֱמֶת עוֹמֶדֶת אֵלָּא בְּצֶדֶקָה; שְׁנֵאֲמַר: בְּצֶדֶקָה
31 תִּפְּוֹנִי. וְאֵין יִשְׂרָאֵל נִגְאָלִין⁶ אֵלָּא בְּצֶדֶקָה; שְׁנֵאֲמַר:
32 צִיּוֹן בְּמִשְׁפַּט תִּפְּדֶה, וְשָׁבִיָּה בְּצֶדֶקָה.
33

~ נקודות משיחות קודש מתוך רמב"ם "פרדס המלך" ~

"אין ישראל נגאלין אלא בצדקה כו".

המפרשים מציינים למקורו שהוא מדברי הגמרא "אין ירושלים נפדה אלא בצדקה, שנאמר "ציון במשפט תפדה ושבי" בצדקה" אבל לכאורה אין זה מתאים לדברי הרמב"ם כאן שישראל הם הנפדין בצדקה [אמנם בעין יעקב הגירסא "ישראל" (ולא ירושלים) - מתאים לדברי הרמב"ם].

ובכתבי יד פריז הגירסא בש"ס היא: "אין ירושלים נפדה אלא במשפט" ומתאים לשון הפסוק שירושלים שהיא

פ"ז הלכות ג"ד). (51) דברים שהגוף נהנה מהם, שכיון שנתרגל בכלים חשובים, אינו יכול להסתגל לפחותים מהם, והם מאוסים עליו (כתובת סח). (52) שמגרדים בה במרחץ, שבזה לא שייך לומר שמגרדת פשוטה מאוסה. (53) לכתוש בו חטים. ואף בו אין טענת מיאוס. (54) שם. (55) שם, לדעת רב פפא. (56) אלא הוא מתפרנס מן היחידים ולא מיד הגבאי, אז אין מחייבין אותו למכור כליו אלא יטול. (57) כלומר, שמתפרנס מקופה של צדקה שבא לידי גבאי. וכן פירש הרי"ף שם.

1 טו. בַּעַל הַבֵּית שֶׁהָיָה מְהַלֵּךְ לְעִיר⁵⁸ וְתַמּוּ לוֹ הַמְּעוֹת
2 בְּדֶרֶךְ וְאֵין לוֹ עֵתָה מָה יֵאָכֵל - הָרִי זֶה מִתֵּר לְקַח
3 לְקַט שְׂכָחָה וּפָאָה וּמַעֲשֶׂר עָנִי וְלִהְנוֹת מִן הַצֶּדֶקָה.
4 וְלִכְשִׁנְגִיעַ לְבֵיתוֹ - אֵינוֹ חַיֵּב לְשָׁלֹם⁵⁹, שֶׁהָרִי עָנִי הִיָּה
5 בְּאוֹתָהּ שְׁעָה. הָא לָמָּה זֶה דּוֹמָה? לְעָנִי שֶׁהַעֲשִׂיר,
6 שְׁאִינוֹ חַיֵּב לְשָׁלֹם.

(58) פאה פ"ה משנה ד. (59) שם, כחכמים.

7 טז. מִי שֶׁהָיָה לוֹ⁶⁰ בְּתִים⁶¹ שְׂדוֹת וְכַרְמִים⁶², וְאִם
8 מוֹכְרֵן⁶³ בִּימֵי הַגְּשָׁמִים מוֹכְרֵן בְּזוֹל⁶⁴, וְאִם הִנִּיחֵן עַד
9 יְמוֹת הַחֹמָה מוֹכְרֵן בְּשִׁוְיָהוּ⁶⁵ - אֵין מְחִיבִין אוֹתוֹ
10 לְמַכֹּר⁶⁶, אֲלָּא מְאֻכְלִין אוֹתוֹ מַעֲשֶׂר עָנִי עַד חֲצִי
11 דְּמִיָּהוּ⁶⁷, וְלֹא יִדְחֵק עֲצָמוֹ וְיִמְכֹּר שָׁלָא בְּזִמָּן מְכִירָה.

(60) ברייתא בבבא קמא ז. לפי דעת הרי"ף שם (כסף-משנה). (61) שאינו דר בהם, שהרי אין מחייבים אותו למכור ביתו. כמפורש בפאה פ"ח משנה ח, ראה למעלה הלכה יד (תוספות בבא קמא שם ד"ה מי שהיו). (62) ושנים יותר ממאתיים זוז, ראה להלן, שכן מוכח בגמרא שם, לפי נוסחת הרי"ף, ולכן הסמיק רבינו הלכה זו להלכה הקודמת "בעל הבית שהיה מהלך וכו'", לפי שגם כאן מדובר בעשיר שהוא עני באותה שעה (רדב"ז). (63) כדעת רבה (שם ז:). (64) לפי שלא יספיק הקונה לזרעם בחורף זה (רש"י שם). (65) לפי שיכול להספיק לחרוש ולזרוע בתחילת החורף (שם). (66) ולהפסיד. (67) כלומר, נותנים לו מעשר עני עד חצי השיווי של נכסיו, שאף אם ימכור נכסיו בחצי המחיר אינו מפסיד כלום, שהרי השלימו לו במעשר עני, שכן אדם מוכר לפעמים בחצי המחיר, אבל לא בפחות מזה. ובדעת הרי"ף יש מפרשים שנותנים לו מעשר עני בלי מדה ושוי, עד הזמן שיוכל למכור נכסיו בחצי המחיר.

12 יז. הִיוּ שְׂאֵר הָאָדָם לוֹקְחִין בִּיקָר, וְהוּא אֵינוֹ מוֹצֵא
13 שְׂיָקָה מִמֶּנּוּ אֲלָּא בְּזוֹל מִפְּנֵי שֶׁהוּא דְּחוּק וְטָרִיד -
14 אֵין מְחִיבִין אוֹתוֹ לְמַכֹּר⁶⁸, אֲלָּא אוֹכֵל מַעֲשֶׂר עָנִי
15 וְהוֹלֵךְ עַד שְׂיָמְכֹר בְּשִׁוְיָה וְיִדְעוּ הַכָּל שְׁאִינוֹ דְּחוּק
16 לְמַכֹּר.

(68) כנוסחת הרי"ף שם: "אי דזול ארעתא דכולי עלמא, ודיליה נמי זולא בהדייהו, אפילו פורתא נמי לא ליספו ליה (הר שמדובר בששוים יותר ממאתים זוז), ואלא דאייקור ארעתא דכולי עלמא, ודיליה אידיד דעייל ונפיק אזוזי זלא

ג. כָּל הַמַּעֲלִים עֵינָיו מִן הַצֶּדֶקָה - הֲרִי זֶה נִקְרָא
 בְּלִיעַל¹³, כִּמּוֹ שֶׁנִּקְרָא עוֹבֵד עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים וּמַזְלוֹת
 בְּלִיעַל. וּבְעֲבוֹדַת כּוֹכָבִים הוּא אוֹמֵר: יֵצְאוּ אֲנָשִׁים
 בְּנֵי בְלִיעַל; וּבְמַעֲלִים עֵינָיו מִן הַצֶּדֶקָה הוּא אוֹמֵר:
 הַשֹּׁמֵר לֶךְ פֶּן יִהְיֶה דָּבָר עִם לִבְכֹּךְ בְּלִיעַל. וְנִקְרָא
 רִשָּׁע, שְׁנֵאֵמַר: וְרַחֲמֵי רִשָּׁעִים אֲכֹזֵר. וְנִקְרָא חוֹטֵא,
 שְׁנֵאֵמַר: וְקָרָא עָלֶיךָ אֵל יְיָ וְהָיָה כִּף חֲטָא. וְהַקְדוּשׁ
 בְּרוּךְ הוּא קָרוֹב לְשׁוּעַת עֲנָיִים, שְׁנֵאֵמַר: שׁוּעַת
 עֲנָיִים אֲתָה תִשְׁמָע¹². לְפִיכֹךְ צָרִיךְ לְהִזָּהֵר בְּצַעֲקָתְךָ,
 שֶׁהָרִי בְּרִית בְּרוּתָה לָהֶם; שְׁנֵאֵמַר: וְהָיָה כִּי יִצְעַק
 אֲלֵי וְשִׁמְעֲתִי כִּי חֲנוּן אָנִי.

(11) כן פירש רבינו את מאמרו של רבי יהושע בן קרחה,
 בבבא בתרא י, א: "כל המעלים עיניו מן הצדקה, כאילו
 עובד עבודה זרה, כתיב הכא השמר לך וגו' בני בליעל
 וגו'". (12) לא נמצא במקרא, אך באיוב (לד, כח) כתוב:
 "וצעקת עניים ישמע". והוא בנוסח ברכת השיר "נשמת"
 של הספרדים (הגהה בדפוסים).

ד. כָּל הַנוֹתֵן צֶדֶקָה לְעֵנִי בְּסֶכֶר פְּנִים רְעוֹת וּפְנֵיו
 כְּבוֹשׁוֹת בְּקִרְקָע, אֶפְלוּ נֶתֶן לוֹ אֶלֶף זְהוּבִים - אִבְדַּ
 זְכוּתוֹ¹³. וְהַפְסִידָה; אֵלֶּא נֹתֵן לוֹ בְּסֶכֶר פְּנִים יָפוֹת
 וּבִשְׂמִיחָה. וּמִתְאַוֵּן עִמּוֹ עַל צָרָתוֹ, שְׁנֵאֵמַר: אִם לֹא
 בְּכִיתִי לְקֹשֶׁה יוֹם, עֲגָמָה נִפְשִׁי לְאַכְיוֹן. וּמִדְבָּר לוֹ
 דְּבָרֵי תַחֲנוּנִים וְנַחֲמוּמִים, שְׁנֵאֵמַר: וְלֵב אֲלֻמָּה אֲרַנֵּן.

(13) אין כוונתו שאבד זכותו לגמרי, שהרי להלן הי"ד כותב
 "פחות מזה שיתן בעצב", משמע שאף בזו יש מצוה.

ה. שָׁאֵל הָעֵנִי מִמֶּךָ וְאֵין בִּידְךָ כְּלוּם לָתֵן לוֹ - פִּיטְסֵהוּ
 בְּדָבָרִים¹⁴. וְאִסּוּר לְגַעֵר בְּעֵנָיו¹⁵ אוֹ לְהַגְבִּיהַ קוֹלוֹ
 עָלָיו בְּצַעֲקָה, מִפְּנֵי שֶׁלְבוֹ נִשְׁבֵּר וְנִדְכָּא. וְהָרִי הוּא
 אוֹמֵר: לֵב נִשְׁבֵּר וְנִדְכָּה אֱלֹהִים לֹא תִבְזֶה. וְאוֹמֵר:
 לְהַחֲיוֹת רוּחַ שְׁפָלִים וְלְהַחֲיוֹת לֵב נִדְכָּאִים. וְאוֹי לְמִי
 שֶׁהִכְלִים אֶת הָעֵנִי, אוֹי לוֹ. אֵלֶּא וְהָיָה לוֹ כָּאֵב בֵּין
 בְּרַחֲמִים בֵּין בְּדָבָרִים, שְׁנֵאֵמַר: אֵב אֲנִכִּי לְאַכְיוֹנִים.

(14) בבא בתרא ט, ב. (15) כן הוא במשלי (יג, ז): "כופר
 נפש איש עשור, ורש לא שמע גערה". וראה ביכר הקמח'
 אות צדקה.

ו. הַפּוֹפֶה¹⁶ אַחֲרֵים לָתֵן צֶדֶקָה וּמַעֲשֶׂה אוֹתָן - שִׁכְרוֹ
 גָּדוֹל מִשִּׁכְּרֵי הַנוֹתֵן¹⁷; שְׁנֵאֵמַר: וְהָיָה מַעֲשֶׂה הַצֶּדֶקָה
 שְׁלוֹם¹⁸. וְעַל גְּבַאי צֶדֶקָה וְכִיּוֹצֵא בָהֶם אוֹמֵר:
 וּמַצִּידִיקִי הַרְבִּים פְּכוֹכִים¹⁹.

(16) בבא בתרא ט, א. (17) כלומר, אפילו מהנותן צדקה
 ברצונו, שלא בכפייה (ט"ז יו"ד סי' רמט ס"ק ב.).
 (18) ואילו בעבודת הצדקה, כלומר, בנתינתה, לא נאמר אלא
 "השקט ובטח", ושלווה גדולה מהם (מהרש"א שם).
 (19) שם ח, ב.

ז. שְׂמִיחָה מַעֲלֹת יֵשׁ בְּצֶדֶקָה זֶה לְמַעֲלָה מְזוּ: מַעֲלָה²⁰

ציון נפדית במשפט אבל שבי' שהם ישראל נפדין בצדקה
 (כקושיית המהרש"א) וראה גם בבית יוסף: "שלא תבנה
 ירושלים אלא במשפט, דכתיב ציון במשפט תפדה".
 ואולי יש לומר שאצל הרמב"ם היתה גירסא זו שירושלים
 היא הנפדית בצדקה ולכן בנוגע למעלת הצדקה כתב "אין
 ישראל נגאלין אלא בצדקה", כמשמעות הכתוב
 ש"ירושלים שהיא ציון נפדית במשפט, אבל ישראל יהיו
 נפדין בצדקה כנ"ל.

ושינה שם מלשון הגמרא "נפדה" ל"נגאלין" כי הוא
 בהתאם ללשון הפסוק "במשפט תפדה" היינו שהלשון
 פדי' נופל על "משפט".

יין מלכות ספר זרעים סימן ט.

(2) שהרי שקולה צדקה כנגד כל המצוות, כמפורש בבבא-
 בתרא ט, א. ('אור פני מלך'). (3) [הרמב"ם] בסוף דרשתו
 לקהלת, הביא: "לצדיקי זרע אברהם". וכן הלשון ב'מדרש
 הגדול' פרשת לך-לך (בראשית יז, ז), ראה ב'אור פני מלך'.
 (4) יבמות עט, א: "שלשה סימנים יש באומה זו, הרחמנים
 והביישנים וגומלי חסדים כו' דכתיב למען אשר יצוה את
 בניו וגו'". (5) הוא מלכות. ראה במלכים"א ח, כה; י, ט.
 (6) שבת קלט, א: "אמר עולא, אין ירושלים נפדה אלא
 בצדקה, שנאמר ציון במשפט תפדה ושביה בצדקה". ונראה
 שרבינו גורס שם אין ישראל נפדה (הגר"י פיק שם)
 [ובסנהדרין צח. לפי כת"י פריז "אין ירושלים נפדה אלא
 במשפט". וכן נכון לפי הפסוק "ציון במשפט תפדה ושביה
 בצדקה"].

ב. לְעוֹלָם אֵין אָדָם מַעֲנֵי מִן הַצֶּדֶקָה⁷, וְאֵין דְּבָר רַע
 וְלֹא יִזְק נִגְלָל בְּשִׁבִּיל הַצֶּדֶקָה; שְׁנֵאֵמַר: וְהָיָה
 מַעֲשֶׂה הַצֶּדֶקָה שְׁלוֹם⁸. כָּל הַמֵּרַחֵם - מִרַּחֲמִין
 עָלָיו⁹; שְׁנֵאֵמַר: וְנָתַן לֶךְ רַחֲמִים וְרַחֲמֵךְ וְהִרְבֶּךְ. וְכָל
 מִי שֶׁהוּא אֲכֹזֵר וְאֵינוֹ מֵרַחֵם - יֵשׁ לְחוֹשׁ לְיַחֲסוֹ¹⁰;
 שְׁאֵין הָאֲכֹזְרִיּוֹת מַצִּיחַ אֶלָּא בְּעוֹבְדֵי כּוֹכָבִים
 וּמַזְלוֹת, שְׁנֵאֵמַר: אֲכֹזֵר הֵמָּה וְלֹא יִרַחֲמוּ. וְכָל
 יִשְׂרָאֵל וְהַנִּלְוֶה עָלֵיהֶם - כָּאֲחֵים הֵם, שְׁנֵאֵמַר: בָּנִים
 אַתֶּם לִי אֱלֹהֵיכֶם; וְאִם לֹא יִרַחֵם הָאֵחׁ עַל הָאֵחׁ -
 מִי יִרַחֵם עָלָיו? וְלָמִי עֲנִי יִשְׂרָאֵל נוֹשָׁאִין עֲיִנֵּיהֶן?
 הֲלִעוֹבְדֵי כּוֹכָבִים וּמַזְלוֹת שֶׁשׁוֹנְאִין אוֹתָן וְרוֹדְפִין
 אַחֲרֵיהֶן?! הֵא אֵין עֲיִנֵּיהֶן תְּלוּיּוֹת אֶלָּא לְאַחֲרֵיהֶן.

(7) ואדרבה מתעשר (תענית ט. ו'תוספות' שם ד"ה עשר).
 ונאמר (משלי כח, כז) "נותן לרש אין מחסור" ('אור שמח').
 (8) נראה שסומך על סופו של אותו פסוק "ועבודת הצדקה
 השקט ובטח עד עולם", שהרי "מעשה הצדקה" נדרש על
 גבאי צדקה הכופה אחרים ליתן, כמבואר להלן בה"ו.
 (9) שבת קנא, ב. (10) ששלשה סימנים יש באומה זו:
 רחמנים וביישנים וגומלי חסדים (יבמות שם, וראה למעלה
 ה"א). וכן הוא בביצה לב, ב: "וכל מי שאינו מרחם על
 הבריות, בידוע שאינו מזרעו של אברהם אבינו" ('אור פני
 מלך').

טו. גדולי החכמים³⁰ היו נוהגין פרוטה לעני קדם
31 כל תפלה ואחר כך מתפללין; שנאמר: אני בצדק
32 אחזה פניך.

(30) רבי אלעזר - בבא בתרא, שם.

טז. הנותן מזונות לבניו ולבנותיו הגדולים³¹ שאינו
33 חייב במזונותיהן, כדי ללמד הזכרים תורה ולהנהיג
34 הנאות בדרך ישרה ולא יהיו מבזוזת; וכן הנותן
35 מזונות לאביו ולאמו³² - הרי זה בכלל הצדקה³³.
36 וצדקה גדולה היא, שהקרוב קודם³⁴. וכל המאכיל
37 ומשקה עניים ויתומים על שלחנו - הרי זה קורא
38 אל יי ויענהו ומתענג; שנאמר: אז תקרא ויי
39 יענה³⁵.

(31) יותר משש שנים (כסף-משנה). ומקור הדברים בכתובות
ג, א. ולמדו זאת ממה שנאמר (תהלים קו, ג): "עושה צדקה
בכל עת". (32) שמצד מצות כיבוד אב ואם, אינו מחוייב
לפרנסם אלא מכספם הם, כמו שפסק רבינו בפ"ו מהל'
ממרים ה"ג. (33) ראה ב'תוספות' קידושין לב. ד"ה אורו.
(34) ראה למעלה פ"ז ה"ג. (35) וגומר (שם נח, יד): "אז
תתענג על ה'".

יז. צו חכמים³⁶, שיהיו בני ביתו של אדם עניים
41 ויתומים במקום העבדים³⁷. מוטב לו להשתמש
42 באלו, ויהנו בני אברהם יצחק ויעקב מנכסיו, ולא
43 יהנו בהם זרע חם. שכל המרבה עבדים - בכל יום
44 ויום מוסיף חטא ועון בעולם³⁸; ואם יהיו עניים בני
45 ביתו - בכל שעה ושעה מוסיף זכיות ומצות.

(36) אבות פ"א מ"ה. (37) הכנענים. וראה בפירוש
המשניות, שם. (38) באבות פ"ב מ"ז: "מרבה שפחות -
מרבה זימה, מרבה עבדים - מרבה גזל".

יח. לעולם ידחק³⁹ אדם עצמו ויתגלגל בצער ואל
47 יצטרף לבריות ואל ישליף עצמו על הצבור. וכן צו
48 חכמים ואמרו: עשה שפתך חל ואל תצטרף
49 לבריות. ואפלו היה חכם ומכבד והעני - יעסק
50 באמנות, ואפלו באמנות מנולת, ולא יצטרף
51 לבריות. מוטב לפשט עור בהמות נבלות, ולא יאמר
52 לעם⁴⁰: חכם גדול אני, כהן אני, פרנסוני. ובכך צו
53 חכמים. גדולי החכמים היו מהם חוטבי עצים⁴¹
54 ונושאי הקורות⁴² ושואבי מים⁴³ לגנות ועושי הפרזל
55 והפחמים⁴⁴, ולא שאלו מן הצבור, ולא קבלו מהם
56 כשנתנו להם.

(39) פסחים קיב, א. (40) כן הוא שם קיג, א. "פשוט
נבילתא בשוקא ושקיל אגרא, ולא תימא כהנא אנא, וגברא
רבא אנא". (41) הלל הזקן (רבינו בפירוש המשנה, אבות
פ"ד מ"ה. ועי' יומא לה:). (42) רב ששת, בגיטין סז, ב
(כסף-משנה). (43) רב הונא, בכתובות קה, א. (כסף-
משנה, וראה בפירוש המשנה, אבות שם). אולם רש"י

1 גדולה שאין למעלה ממנה - זה המחזיק ביד
2 ישראל שמך ונותן לו מתנה או הלואה, או עושה
3 עמו שתפוח²⁰, או ממציא לו מלאכה, כדי לחזק את
4 ידו עד שלא יצטרך לבריות לשאל. ועל זה נאמר:
5 והחזקת בו, גר ותושב וחי עמך. כלומר: החזק בו
6 עד שלא יפול ויצטרך.

(20) רבינו מונה ממטה למעלה, כי המלוה היא מעלה יותר
גדולה מהמתנה, ועושה שותפות היא מעלה יותר גדולה
ממלוה, כמו שאמרו בשבת סג, א: "א"ר שמעון בן לקיש,
גדול המלוה (שאין העני בוש בה - רש"י) יותר מן העושה
צדקה, ומטיל בכיס (עושה שותפות) יותר מכולם".

7 ח. פחות מזה - הנותן צדקה לעניים, ולא ידע למי
8 נתן, ולא ידע העני ממי לקח; שהרי זו מצוה
9 לשמה²¹. כגון לשפת חשאים²² שהיתה במקדש,
10 שהיו הצדיקים נוהגין בה בחשאי, והעניים בני
11 טובים מתפרנסין ממנה בחשאי²³. וקרוב לזה -
12 הנותן לתוך קפה של צדקה²⁴. ולא יתן אדם לתוך
13 קפה של צדקה, אלא אם כן יודע שהממנה נאמן
14 ויחכם ויודע להנהיג פשוטה פרבי חנניה כן
15 תרדיון²⁵.

(21) אף-על-פי שגם אם עושה שלא לשמה, הרי זה צדיק
גמור (בבא-בתרא י:). (22) שקלים פ"ה מ"ו.
(23) כלומר, לוקחים בעצמם ואין איש יודע. (24) בבא-
בתרא, שם. (25) שם, ועי' ב'תוספות' ד"ה אלא, וראה
למעלה פ"ט ה"א.

ט. פחות מזה²⁶ - שידע הנותן למי נתן, ולא ידע
16 העני ממי לקח. כגון גדולי החכמים²⁷, שהיו
17 הולכין בסתר ומשליכין המעות בפתחי העניים.
18 וכזה ראוי לעשות, ומעלה טובה היא, אם אין
19 הממנה בצדקה נוהגין בפשוטה.

(26) בבא-בתרא, שם. (27) מר עוקבא. וראה בכתובות סז,
א.

י. פחות מזה²⁸ - שידע העני ממי נטל, ולא ידע
21 הנותן. כגון גדולי החכמים²⁹, שהיו צוררים המעות
22 בסדיניהן ומפשילין לאחוריהן, ובאין העניים
23 ונוטלין, כדי שלא יהיה להן בושה.

(28) בבא-בתרא, שם. (29) רבי אבא, וראה בכתובות, שם.

יא. פחות מזה - שיתן לו בידו קדם שישאל.

יב. פחות מזה - שיתן לו אחר שישאל.

יג. פחות מזה - שיתן לו פחות מן הראוי בספר
28 פנים יפות.

יד. פחות מזה - שיתן לו בעצב.

26 וְשִׁבְיָן שָׁם. וְהַחֲכָמִים הָרָאשׁוּנִים⁹ הִתְקִינוּ, שִׁיְהִי
27 נוֹהֲגוֹת אֵף בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם וּבְאֶרֶץ עֲמוֹן וּמֹאָב¹⁰, מִפְּנֵי
28 שָׁהֶם סְבִיבוֹת לְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל¹¹.

(4) ש"כל מצוה שהיא תלויה בארץ (היינו חובת קרקע), אינה נוהגת אלא בארץ". (5) ודווקא בזמן שכל ישראל שם. (6) ידים פרק ד משנה ג: "בבל מעשה נביאים". (7) בבל. (8) אף על פי שרחוקה היא יותר ממצרים ועמון ומואב ולפיכך תקנו בה מעשר שני בשביעית - סמוכה היא לארץ ישראל יותר מארצות אחרות]. (9) במשנה שם: "מצרים מעשה זקנים". ואף עמון ומואב מעשה זקנים. ולפי שלא היו רוב ישראל הולכים לשם, לא תקנו בה הנביאים. (10) שלא נכבשו על ידי סיחון ולא נתקדשו מעולם בקדושת ארץ ישראל. (11) כלומר, קרובים לארץ ישראל.

29 ב. אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל הָאֻמּוֹהָ בְּכָל מְקוֹם הִיא בְּאֲרָצוֹת¹²
30 שֶׁכֶּכֶּשֶׁן מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל¹³ אוּ נְבִיא¹⁴ מִדַּעַת רַב יִשְׂרָאֵל¹⁵.
31 וְזֶהוּ הִנְקִיָּא כְּבוֹשׁ רַבִּים. אֲבָל יַחֲיד מִיִּשְׂרָאֵל אוּ
32 מִשְׁפָּחָה אוּ שְׁבֵט שֶׁהָלְכוּ וְכָבְשׁוּ לְעֶצְמָן¹⁶ מְקוֹם,
33 אֲפִלּוּ מִן הָאֶרֶץ שֶׁנִּתְּנָה לְאַבְרָהָם - אֵינוֹ נִקְרָא אֶרֶץ
34 יִשְׂרָאֵל כִּדִּי שֶׁיִּנְהַגוּ בּוֹ כָּל הַמִּצְוֹת. וּמִפְּנֵי זֶה חָלַק
35 יְהוֹשֻׁעַ וּבֵית דִּינֹו כָּל אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל לְשִׁבְטִים אֵף עַל
36 פִּי שְׁלֹא נִכְבְּשָׁה, כִּדִּי שְׁלֹא יִהְיֶה כְּבוֹשׁ יַחֲדָי¹⁷
37 כְּשֶׁיַּעֲלֶה כָּל שְׁבֵט וְשְׁבֵט וְיִכְבֹּשׁ חֵלְקוֹ.

(12) כולל גם הארץ שניתנה לאברהם. (13) בספרים אחרים נוסף "או שופט". (14) כמו שמצאנו ששמואל הנביא הוציא את ישראל למלחמה בפלשתים. (15) אבל שלא מדעת רוב ישראל, אינו אלא כיבוש יחיד, ואינו כיבוש, וכדעת רבי יוסי בעבודה זרה כא. (16) שלא מדעת רוב ישראל. (17) שכיוון שחלקו לכל שבט חלקו כשהלכו לכבוש, הרי זה מדעת רוב ישראל].

38 ג. הָאֲרָצוֹת שֶׁכֶּכֶּשׁ דָּוִד חוּץ לְאֶרֶץ כְּנָעַן, כְּגוֹן אֲרָם
39 נְהָרִים וְאֲרָם צֹבָה וְאַחֲבָז¹⁸ וְכִיּוּצָא בְּהֵן, אֵף עַל פִּי
40 שְׁמֵלֶךְ יִשְׂרָאֵל הוּא וְעַל פִּי בֵּית דִּין הַגָּדוֹל הוּא
41 עוֹשֶׂה¹⁹ - אֵינֶן כְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל לְכָל דִּבְרִי וְלֹא כְּחוּצָה
42 לְאֶרֶץ לְכָל דִּבְרִי, כְּגוֹן בָּבֶל וּמִצְרַיִם; אֲלֹא יֵצְאוּ
43 מִכָּל חוּצָה לְאֶרֶץ, וְלִהְיוֹתֶן כְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל לֹא
44 הִגִּיעוּ. וּמִפְּנֵי מָה יֵרְדוּ מִמַּעַלֶּת אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל? מִפְּנֵי
45 שֶׁכֶּבֶשׁ אוֹתָם קִדְּם שֶׁיִּכְבֹּשׁ כָּל אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, אֲלֹא
46 נִשְׁאָר בָּהּ מִשְׁבֵּעָה עֲמָמִים; וְאִלּוּ תִּפֹּס כָּל אֶרֶץ כְּנָעַן
47 לְגִבּוּלוֹתֶיהָ וְאַחֵר כֶּף כֶּבֶשׁ אֲרָצוֹת אַחֲרוֹת²⁰ - הִנֵּה
48 כְּבוֹשׁוֹ כְּלֹו כְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל לְכָל דִּבְרִי. וְהָאֲרָצוֹת
49 שֶׁכֶּכֶּשׁ דָּוִד הֵן הִנְקִיָּאִין סוּרָא.

(18) [אין זו אחלב שנזכרה בספר שופטים "אשר לא הוריש את יושבי עכו וגו' ואת אחלב", שההיא אינה חוצה לארץ. (19) [שהרי מלחמה זו היא מלחמת הרשות ולמלחמת הרשות אין המלך מוציא אלא על פי בית דין הגדול של שבעים ואחד, אבל במלחמת ארץ ישראל שהיא מלחמת מצוה אין צורך בבית הדין הגדול, ולפיכך לא הזכיר רבינו

מפרש שם, שהיה משקה שדות שלו. (44) רבי יהושע, בברכות כה, א. (כסף-משנה).

1 יט. כָּל מִי שֶׁאֵינוֹ צָרִיךְ לְטַל וּמִרְמָה אֶת הָעֵם וְנוֹטֵל
2 - אֵינוֹ מֵת מִן הַזִּקְנָה⁴⁵ עַד שֶׁיִּצְטָרֵף לְבְרִיּוֹת. וְהָרִי
3 הוּא בְּכָלֵל אֲרוּר הַגָּבֵר אֲשֶׁר יִכְטֹחַ בְּאָדָם. וְכָל מִי
4 שֶׁצָּרִיךְ לְטַל וְאֵינוֹ יָכוֹל לְחַיֹּת אֲלֵא אִם בֶּן נוֹטֵל,
5 כְּגוֹן זֶקֶן אוּ חוֹלָה אוּ בַּעַל יְסוּרִין, וּמִגִּיס דַּעְתּוֹ
6 וְאֵינוֹ נוֹטֵל - הָרִי זֶה שׁוֹפֵךְ דַּמִּים⁴⁶, וּמִתְחַיֵּב בְּנִפְשׁוֹ,
7 וְאֵין לוֹ בְּצַעְרוֹ אֲלֵא חֲטָאוֹת וְאַשְׁמוֹת. וְכָל מִי
8 שֶׁצָּרִיךְ לְטַל, וְצָעַר וְדָחַק אֶת הַשְּׂעָה וְחָיָה חַיִּי צָעַר
9 כִּדִּי שְׁלֹא יִטְרִיחַ עַל הַצָּבוּר - אֵינוֹ מֵת מִן הַזִּקְנָה
10 עַד שֶׁיִּפְרָגֵם אַחֲרֵים מִשְׁלֹו⁴⁷. וְעָלִיו וְעַל כָּל כִּיּוּצָא
11 בְּזֶה נֶאֱמָר: בְּרוּךְ הַגָּבֵר אֲשֶׁר יִכְטֹחַ בִּי.

(45) גירסת המשנה ב"ירושלמי" פאה פ"ח מ"ט. (46) כן הוא שם. ועי' בר"ש שם. (47) משנה שם, ועי' בר"ש, שאף הוא חילק כן, בין אם אינו יכול להספיק לפרנסתו, שהוא שופך דמים, לבין אם יכול להספיק, שהוא בכלל "ברוך הגבר אשר יכטח בה".

סִלְקוּ לָהּ הַלְכוֹת מִתְּנוֹת עֲנִיִּים בְּסִיעֶתָא דְשִׁמְיָא

יום רביעי כ"ה אלול ה'תשפ"ב

הַלְכוֹת תְּרוּמוֹת

12 יֵשׁ בְּכָלֵלֶן שְׁמוֹנֶה מִצְוֹת. שְׁתֵּים מִצְוֹת עֲשֶׂה, וְשֵׁשׁ
13 מִצְוֹת לֹא תַעֲשֶׂה, וְזֶה הוּא פֶרֶטָן: (א) לְהַפְרִישׁ
14 תְּרוּמָה גְּדוֹלָה. (ב) לְהַפְרִישׁ תְּרוּמַת מַעֲשֹׂר. (ג) שְׁלֹא
15 יִקְרִידִים תְּרוּמוֹת וּמַעֲשָׂרוֹת זֶה לָזֶה אֲלֵא יִפְרִישׁ עַל
16 הַסֵּדֶר. (ד) שְׁלֹא יֵאָכֵל זֶר תְּרוּמָה. (ה) שְׁלֹא יֵאָכֵל
17 אֲפִלּוּ תוֹשֵׁב בָּהֶן אוּ שְׁכִירוֹ תְּרוּמָה. (ו) שְׁלֹא יֵאָכֵל
18 עֶרֶל תְּרוּמָה. (ז) שְׁלֹא יֵאָכֵל בְּהֵן טָמֵא תְּרוּמָה. (ח)
19 שְׁלֹא תֵאָכֵל חֵלְלָה תְּרוּמָה וְלֹא מוֹרֵם מִן הַקֹּדְשִׁים².
20 וּבְאֹרֶךְ מִצְוֹת אֵלּוּ בְּפָרְקִים אֵלּוּ:

פֶּרֶק רִאשׁוֹן

(1) יבאר התרומות והמעשרות היכן נוהגים. אי זו היא ארץ ישראל וסוריא וחוצה לארץ. גוי שקנה קרקע בארץ ישראל, ופירות הגוי שגדלו בקרקע שקנה מארץ ישראל. הקונה שדה בסוריא או הקונה קרקע מן הגוי בסוריא. ישראל שהיה לו קרקע והוריד לה ארים ושלח לו פירות. ישראל וגוי שלקחו שדה בשותפות. ופירות ארץ ישראל שיצאו לחוצה לארץ, או איפכא. ודין אילן שנוטה לארץ ועומד בחוצה לארץ, או איפכא. תרומות ומעשרות בזמן הזה אם הם מן התורה. (2) ובכלל ההפרשה גם הניתנה. (3) היינו חוזה ושוק של קדשים קלים.

22 א. הַתְּרוּמוֹת וְהַמַּעֲשָׂרוֹת אֵינֶן נוֹהֲגִין מִן הַתּוֹרָה אֲלֵא
23 בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל⁴, בֵּין בְּפָנֵי הַבַּיִת בֵּין שְׁלֹא בְּפָנֵי הַבַּיִת⁵.
24 וּנְבִיאִים הִתְקִינוּ⁶, שִׁיְהִי נוֹהֲגוֹת אֲפִלּוּ בְּאֶרֶץ שְׁנַעַר⁷,
25 מִפְּנֵי שֶׁהִיא סְמוּכָה לְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל⁸ וְרַב יִשְׂרָאֵל הוֹלִכִין

בהלכה הקודמת אלא רוב ישראל. (20) על פי בית דין הגדול, אבל שלא על פי בית דין הגדול אינו מתקדש בקדושת ישראל, לא היא אלא ארץ ישראל גופה, שאף היא אינה מתקדשת אלא בכיבוש שהיא מדעת רוב ישראל. ולא כדעת התוספות בגיטין שם שאף אם כבשה יחיד מתקדשת.

ד. סוּרְיָא - יֵשׁ דְּבָרִים שֶׁהִיא בֵּהָן בְּאַרְץ יִשְׂרָאֵל²¹, וְיֵשׁ דְּבָרִים שֶׁהִיא בֵּהָן בְּחוּצָה לְאַרְץ²². וְהַקּוּנָה בֵּהָן קָרָע - קָוָנָה בְּאַרְץ יִשְׂרָאֵל לַעֲנֹן תְּרומות וּמַעֲשֵׂרוֹת וּשְׂבִיעִית. וְהַפֶּל בְּסוּרְיָא מִדְּבָרֵי סוּפְרִים²³.

(21) שאוירה טהור ושהקונה בה בית מן הגוי, מותר לו לומר לגוי לכתוב שטר אפילו בשבת ולעניין תרומות ומעשרות ושביעית. (22) שעפרה טמא, והמביא גט מסוריא כמביא מחוצה לארץ וצריך לומר: בפני נכתב ובפני נחתם. והמוכר עבדו לסוריא כמוכר לחוצה לארץ. (23) שמן התורה "כיבוש יחיד לאו שמיא כיבוש".

ה. פל שהחזיקו²⁴ עולי מצרים ונתקדש קדשה ראשונה - פיון שעלו בטלה קדשתו; שקדשה ראשונה, לפי שהיתה מפני הכפוש בלבד²⁵, קדשה לשעמה ולא קדשה לעתיד לבוא. פיון שעלו בני הגולה²⁶ והחזיקו במקצת הארץ²⁷, קדשוה קדשה שניה העומדת לעולם, לשעמה ולעתיד לבוא²⁸.

והניחו אותם המקומות שהחזיקו בהם עולי מצרים ולא החזיקו בהם עולי בבל כשהיו²⁹, ולא פטרום מן התרומה והמעשרות³⁰, כדי שייסמכו עליהם עניים בשביעית³¹. ורבונו הקדוש³² התיר בית שאן מאותם המקומות שלא החזיקו בהם עולי בבל³³. והוא נמנה על אשקלון³⁴ ופטרה מן המעשרות³⁵.

(24) כלומר, קנו בכיבוש. (25) וכיוון שנלקחה הארץ מידיהם בטל הכיבוש. (26) בימי עזרא. (27) ש"הרבה כרכים כבשו עולי מצרים ולא כבשו עולי בבל". (28) בהלכות בית הבחירה שם כתב: "וכיוון שעלה עזרא וקדשה לא קדשה בכיבוש אלא בחזקה שהחזיקו בה, ולפיכך כל מקום שהחזיקו בה עולי בבל ונתקדש בקדושת עזרא השנייה הוא מקדש היום ואף על פי שנלקח הארץ ממנו". והכסף משנה שם תמה: "איני יודע מה כח חזקה גדול מכח כיבוש, ולמה לא נאמר בחזקה גם כן משנלקחה הארץ מידינו בטלה חזקה, ותו בראשונה שנתקדשה בכיבוש וכי לא היה שם חזקה?". [ואולם הדברים מתבארים על פי ההקדמות שלפנינו: א. הכסף משנה כתב, שמלך גוי קונה גנין הגוף בכיבוש מלחמה, משום "דינא דמלכותא דינא", ב. בשיטה מקובצת כתב, ש"דינא דמלכותא" אינו הקנאה ליחיד, אלא הוא צריך לעשות קניין. הרי שכיבוש אינו אלא קניין כללי, למלכות הכובשת, אבל לא ליחידים שבאותה מלכות. ג. רבינו פוסק להלכה, שאין קניין לגוי להפקיע את ארץ ישראל מקדושתה. מעתה הדברים מבוארים: הקדושה הראשונה הייתה על ידי הכיבוש הכללי, ואף על פי שהיו אחר כך חזקות של כל אחד ואחד לקנות חלקו, כמפורש בקידושין כו. בבביתא של ר' ישמעאל - לא נתכוונו לקדש

ו. נמצא פל העולם לענן מצות התלויות בארץ נחלקת לשלש מחלוקות: ארץ ישראל, וסוריא, וחוצה לארץ. וארץ ישראל נחלקת לשנים: פל שהחזיקו עולי בבל - חלק אחד; וכל שהחזיקו עולי מצרים בלבד - חלק שני. וחוצה לארץ נחלקת לשנים: ארץ מצרים ושוּעָר³⁶ ועמון ומוֹאָב - המצות נוהגות בהם מדברי סופרים ונביאים; ושאר הארצות - אין תרומות ומעשרות נוהגות בהן.

(36) היא נזכרת בתורה: "ותהי ראשית ממלכתו בבל וארך ואכד וכלנה בארץ שוער".

ז. אי זו היא ארץ שהחזיקו בה עולי מצרים? מרְקָם שהוא במזרח ארץ ישראל עד הים הגדול³⁷; מאשקלון שהיא לדרום ארץ ישראל עד עפו שהיא בצפון³⁸. הנה מהלך מעפו לכזיב³⁹: פל הארץ שעל ימינו, שהוא מזרח הדרך⁴⁰ - הרי היא בחזקת חוצה לארץ⁴¹, וטמאה משום ארץ העמים⁴², ופטורה מן המעשר ומן השביעית, עד שיודע לה שאותו המקום מארץ ישראל⁴³; וכל הארץ שעל שמאלו, שהוא מערב הדרך - הרי היא בחזקת ארץ ישראל, וטהורה משום ארץ העמים, וחיבת במעשר ובשביעית, עד שיודע לה שאותו מקום חוצה לארץ. וכל ששופע ויורד מטורי אֶמְנוֹם⁴⁴ ולפנים⁴⁵ - ארץ ישראל⁴⁶; מטורי אֶמְנוֹם ולחוץ⁴⁷ - חוצה לארץ. והנסיים שבים⁴⁸ - רואין אותן באלו חוט מתוח עליהם מטורי אֶמְנוֹם ועד נחל מצרים⁴⁹, מן החוט ולפנים⁵⁰ - ארץ ישראל, מן החוט ולחוץ⁵¹ - חוצה לארץ. וזו היא צורתה:

(37) שהוא הגבול שבמערב, שנאמר: "וגבול ים והיה לכם הים הגדול וגבול". (38) [לדעת הרמב"ם נכבשה עכו על

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

לארץ כאשקלון", שמשמע שבאשקלון פשוט לו יותר שהיא חוצה לארץ, צריך עיון מניין לו זה.

- י. עובד פוכבים ומזלות שְקָנָה קָרָקַע בְּאַרְץ יִשְׂרָאֵל
 לא הפקיעה מן המצוות⁶¹, אלא הרי היא
 בקדש⁶². לפיכך, אם חזר ישראל ולקחה ממנו -
 אינה כפבוש יחיד⁶³, אלא מפריש תרומות ומעשרות
 ומביא בפורים. והכל מן התורה, כאלו לא נמקרה
 לעובד פוכבים ומזלות מעולם⁶⁴. ויש קנן לעובד
 פוכבים בסוּרָא⁶⁵ להפקיע מן המעשרות⁶⁶ ומן
 השביעית, כמו שיתבאר.

61) שאין קניין לגוי בארץ ישראל להפקיע מידי מעשר.
 62) [שאם קנה הישראל מפירותיה חייב הוא להפריש מהם
 תרומות ומעשרות מן התורה]. 63) שאינו כיבוש ואינו
 חייב שם במעשר מן התורה. 64) [לענין תרומות
 ומעשרות אין צורך שיקנה ממנו בחזרה את הקרקע, ואפילו
 אם לא קנה אלא את הפירות ומרחם, חייב להפריש תרומות
 ומעשרות מן התורה ואם קנה אותם לפני עונת המעשרות,
 חייבים גם בנתינה. ומה שכתב רבינו, "חזר ישראל ולקחה
 ממנו" אינו אלא משום ביכורים, שאף הלוקח פירות
 מישראל אינו מביא ביכורים, אלא אם קנה גם גוף הקרקע.
 וכן כתב רבינו "המוכר שדהו לגוי וחזר ולקחה ממנו הרי
 זה מביא ממנה ביכורים מן התורה". 65) שהכל בה
 מדברי סופרים. 66) אם קנה הפירות בלבד, ולא קנה
 הקרקע.

- יא. פרות העובד פוכבים שֶגְדְּלוּ בְּקָרָקַע שְקָנָה
 בְּאַרְץ יִשְׂרָאֵל: אם נגמרה מלאכתם פיד עובד
 פוכבים ומרחן⁶⁷ העובד פוכבים - פטורין מכלום⁶⁸;
 שנאמר: דגנך - ולא דגן עובד פוכבים⁶⁹. ואם לקחן
 ישראל אחר שנתלשו קדם שתגמר מלאכתן, וגמרן
 ישראל⁷⁰ - תביעין כפל מן התורה. ומפריש תרומה
 גדולה ונותנה לפהן, ותרומת מעשר ומזבחה
 לפהן⁷¹, ומעשר ראשון הוא שלו. מפני שהוא אומר
 ללוי במעשר ולפהן בתרומת מעשר: אני פאתי מפת
 איש שאין אתם יכולין לטל ממנו כלום. ומפני מה
 אמרו לא יתן תרומת מעשר לפהן בתרומה
 גדולה⁷²? לפי שנאמר בתרומת מעשר: פי תקחו
 מאת בני ישראל את המעשר⁷³; טבל שאתה לוקח
 מישראל - אתה מפריש ממנו תרומת מעשר ונותנה
 לפהן. אבל טבל שאתה לוקח מן העובד פוכבים -
 אין אתה נותן לפהן תרומת מעשר שהפריש ממנו,
 אלא מוכרה לפהן ולוקח דמיה.

67) הוא גמר מלאכה. 68) [כיוון שנגמרה מלאכתם
 ברשות הגוי ועל ידי הגוי, אבל אם מירחם הגוי כשהם ביד
 ישראל הם חייבים במעשר מדבריהם, וכמו כן אם מירחם
 הישראל כשהם ביד גוי אף הם חייבים]. 69) רוצה לומר:
 ולא דיגון עובד כוכבים, כמו שאמרו בגיטין מז. "דגנך ולא
 דיגון גוי" (כלומר, ולא מירוח גוי) וכתב רבינו בתשובה

ידי עולי מצרים ולמד כן ממה שנאמר "אשר לא הוריש את
 יושבי עכו וגו' וישב האשרי בקרב הכנעני". ואף על פי
 שמפורש נאמר: "לא הוריש" - גם בבית שאן נאמר כן "ולא
 הוריש מנשה את יושבי בית שאן וגו'", ואף על פי כן אמרו
 בחולין ז. שהיא מארץ ישראל. אבל מדברי רבינו (כאן
 ולהלן הלכה ט), נראה שלא כבשוה גם עולי מצרים,
 וכפשוטו הפסוק הנ"ל, ורק בית שאן שנאמר בה (שם)
 "וישם את הכנעני למס" - זהו כיבושה, אבל בעכו שלא
 נאמר כן, אין זה כיבוש. וכמו כן לא נכבש על ידי עולי
 מצרים כל השטח שמעכו ואילך לצפון מזרח (כדלהלן,
 שהמהלך מעכו לכזיב - כל הארץ שהמזרח בה היא חוצה
 לארץ), ולצד מערב עד טורי אמנום כבשו עולי מצרים,
 ואילו עולי בבל לא כבשו משטח זה אלא עד כזיב בלבד.
 39) היא אכזיב שנזכרה בשופטים שם, והיא צפונה מעכו.
 40) שכיוון שהולך מעכו לכזיב צפונה, לעולם ימינו הוי
 למזרח הדרך. 41) שלא כבשוה גם עולי מצרים.
 42) היא תקנת יוסי בן יעזר ויוסי בן יוחנן איש ירושלים.
 43) שכבשוה גם עולי בבל. 44) הוא הר ההר הנזכר בספר
 במדבר בגבולה הצפוני של ארץ ישראל ותרגם יונתן שם:
 "טוורוס אומנים". 45) לדרום. 46) [פרט למקומות
 שבצפון מזרח לעכו, שהם חוצה לארץ]. 47) היינו
 לצפון. 48) איי הים שבמערב. 49) והוא תחום ארץ
 ישראל, כמו שנאמר: "ונסב הגבול מעצמון נחלה מצרים".
 ומהו נחל מצרים? - יש אומרים שהוא הנילוס, ויש אומרים
 שהוא "וואדי אל עריש". אבל צריך עיון שהרי למעלה כתב
 שהגבול הדרומי הוא אשקלון. 50) לצפון. 51) לדרום.

- ח. מהיכן החזיקו עולי בבל? מְכֻזֵּב וּלְפָנִים⁵² כְּנָגַד
 הַמִּזְרָח⁵³. ומְכֻזֵּב⁵⁴ וְלַחוּץ⁵⁵ עַד אֲמֵנָה, וְהִיא אֲמֵנָה,
 וְעַד הַנְּהָר⁵⁶, וְהוּא נַחַל מִצְרַיִם - לֹא הֶחֱזִיקוּ בָּהּ.
 וְכֻזֵּב עֲצָמָה - לֹא הֶחֱזִיקוּ בָּהּ.

52) היינו לדרום. וכן מפורש בשביעית שם: "כל שהחזיקו
 עולי בבל מארץ ישראל ועד כזיב". 53) [היינו לצד
 מערב]. 54) כלומר, אבל מכזיב. 55) היינו לצפון.
 56) בדרום. 57) כלומר, לא החזיקו בו עולי בבל, אלא
 עולי מצרים.

- ט. אי זו היא סוּרָא? מֵאַרְץ יִשְׂרָאֵל וּלְמִטָּה⁵⁸ כְּנָגַד
 אֲרָם נְהָרִים וְאֲרָם צוּבָה, כָּל יַד פֶּתַח עַד בְּבֶל, כְּגוֹן
 דְּמִשְׁק וְאַחֲלָב וְחֶרֶן וּמִגְבַּת וְכִיּוּצָא בְּהֵן עַד שְׁנַעַר.
 וְצֹהַר - הִרִי הִיא כְּסוּרָא. אֲבָל עַפּו - חוּצָה לְאַרְץ⁵⁹,
 כְּאֶשְׁקָלוֹן⁶⁰, וְהֵם תְּחוּמֵי אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל.

58) [כלומר, מחוצה לה. וכתב "למטה" לפי שארץ ישראל
 גבוהה מכל הארצות]. 59) כן הוא במשנה גיטין שם
 (שרבינו מפרש לענין כיבוש עולי מצרים): "ועכו כצפון",
 הרי שגם עולי מצרים לא כבשוה. 60) במשנה שם:
 "ואשקלון כדרום". ולדעת רבינו, היינו שלא כבשוה אפילו
 עולי מצרים, כנ"ל לגבי עכו. אבל כבר העירו התוספות
 מהפסוק המפורש: "וילכוד יהודה וגו' ואת אשקלון". ואולי
 היו שני אשקלון (רדב"ז). אבל מה שכתב רבינו "עכו חוצה

76) שהם כפירות הגוי שמרחן הגוי, שפטורים מכלום.
77) הרי הם כפירות ישראל, מאחר שהיו בידו בעת עונת המעשרות, ופירות ישראל שנתמרחו ביד גוי חייבים מדרבנן. (78) משום גזירת בעלי כסיסין.
יד. מִכָּר עֹבֵד פּוֹכְבִּים לְיִשְׂרָאֵל פְּרוֹת מִחֲבָרִין אַחֵר
שָׁבָאוּ לְעֹנֶת הַמַּעֲשָׂרוֹת, וּמִרְחָן הָעֹבֵד פּוֹכְבִּים⁷⁹
בְּרִשּׁוֹת יִשְׂרָאֵל - אֵינָן חֲבִיבִין בְּתֵרוּמָה וּמַעֲשָׂרוֹת;
הוֹאִיל וּבָאוּ לְעֹנֶת הַמַּעֲשָׂרוֹת בְּרִשּׁוֹת עֹבֵד פּוֹכְבִּים
וּמִרְחָן הָעֹבֵד פּוֹכְבִּים, אָף עַל פִּי שֶׁהֵן בְּרִשּׁוֹת
יִשְׂרָאֵל.

79) הרי הם כפירות הגוי (מאחר שהיו בידו בעת עונת המעשרות) שמירחן גוי, שפטורים מכלום.

טו. הַקּוֹנֶה שְׂדֵה בְּסוּרְיָא⁸⁰ - חֲבִיב בְּתֵרוּמוֹת
וּמַעֲשָׂרוֹת מִדְּבָרֵיהֶם כְּמוֹ שִׁיתְחַיֵּב מִן הַתּוֹרָה הַקּוֹנֶה
בִּירוּשָׁלַיִם, כְּמוֹ שֶׁבִּאֲרָנוּ⁸¹. אֲבָל הַקּוֹנֶה פְּרוֹת מִן
הָעֹבֵד פּוֹכְבִּים⁸² בְּסוּרְיָא, בֵּין תְּלוּשִׁין בֵּין מִחֲבָרִים,
אִפְּלוּ קִדָּם שָׁבָאוּ לְעֹנֶת הַמַּעֲשָׂרוֹת, אָף עַל פִּי
שֶׁמִּרְחָן יִשְׂרָאֵל, הוֹאִיל וְאֵינוֹ מִקְרָקַע שָׁלוֹ - פָּטוּר.

80) וזרעה הישראל, שאפילו היו בה פירות שלא הגיעו לעונת המעשרות - חייב לעשר. (81) [למעלה הלכה ד, שאף שיש קניין לגוי בסוריא להפקיע מידי מעשרות - כיוון שחזר וקנה ממנו הקרקע, נתחייבה, שאף על פי שקניין זה אינו אלא ככיבוש יחיד, חייב על כל פנים מדרבנן, שהרי כל עיקר חיובה של סוריא מדרבנן היא מטעם כיבוש יחיד. (82) [במעשרות פרק ה משנה ה: "הלוקח שדה ירק בסוריא וכו'" ורבינו שינה וכתב "פירות", וייתכן כי טעמו משום שאמרו בירושלמי וכן פסק רבינו, שאין מפרשין תרומות ומעשרות על הירק בחוצה לארץ ואפילו במקומות שמפרשים בהם מעשרות].

טז. קָנָה קֶרְקַע מִן הָעֹבֵד פּוֹכְבִּים בְּסוּרְיָא וּפְרוֹת מִחֲבָרִין בָּהּ: אִם הִגִּיעוּ לְעֹנֶת הַמַּעֲשָׂרוֹת בְּיַד הָעֹבֵד פּוֹכְבִּים - פָּטוּרִין; וְאִם עֲדִין לֹא הִגִּיעוּ לְעֹנֶת הַמַּעֲשָׂרוֹת, הוֹאִיל וְקָנָה אוֹתָם עִם הַקֶּרְקַע - חֲבִיב לְעֶשֶׂר.

יז. יִשְׂרָאֵל שֶׁהָיָה אָרִיס לְעֹבֵד פּוֹכְבִּים בְּסוּרְיָא - פְּרוֹתָיו פָּטוּרִין מִן הַמַּעֲשָׂרוֹת; לְפִי שֶׁאֵין לוֹ בְּגוּף הַקֶּרְקַע כְּלוֹם⁸³, וְיֵשׁ לְעֹבֵד פּוֹכְבִּים קִנְיָן בְּסוּרְיָא לְהַפְקִיעַ מִן הַמַּעֲשָׂרוֹת, כְּמוֹ שֶׁבִּאֲרָנוּ. וְכֵן הַחֹכֵר וְהַמְקַבֵּל וְהַשׁוֹכֵר⁸⁴ שְׂדֵה מִן הָעֹבֵד פּוֹכְבִּים בְּסוּרְיָא - פָּטוּר מִן הַתְּרוּמוֹת וּמִן הַמַּעֲשָׂרוֹת.

83) והרי הוא כקונה פירות. (84) ששכירות אינה קניין הגוף.

יח. יִשְׂרָאֵל שֶׁלָּקַח בְּסוּרְיָא שְׂדֵה מִן הָעֹבֵד פּוֹכְבִּים עַד שֶׁלֹּא הִבִּיָּה שְׁלִישׁ, וְחָזַר וּמָכְרָה לְעֹבֵד פּוֹכְבִּים מֵאַחֵר שֶׁהִבִּיָּה שְׁלִישׁ, אִם חָזַר יִשְׂרָאֵל וּלְקַחָהּ⁸⁵

"בעניין מירוח הגוי יראה לי שמירוח הגוי שגזרו חכמים עליו והוא חייב במעשרות מדבריהם (משום גזירת בעלי כסיסין "שיש להם קרקעות הרבה וחסים על רוב מעשרות ויקנוהו לגוי ומירוחם הגוי ומפקע ליה ממעשר") הוא דגן ישראל שמכרו ישראל לגוי אחר שבא לעונת המעשרות - חייב - משום בעלי כסיסין וכו' אבל דגן הגוי עצמו שמרחו הגוי, מעולם לא נגזרה עליו גזרה, אלא פטור הוא לגמרי כדאמרינן התם וכו' דגגן ולא דגון גוי וכו' וכל אלו הדברים מבוארים הן בתחילת הלכות תרומה מחיבור זה שהוא משנה תורה". (70) [כלומר, דווקא אם נתמרחו כשהם ברשות ישראל, ועל ידו, אז הם חייבים במעשר מן התורה, אבל אם נתמרחו על ידי גוי כשהם ברשות הישראל, אינם חייבים אלא מדבריהם, וכמו כן אם נתמרחו על ידי ישראל כשהם ברשות גוי אינם חייבים במעשר מן התורה אלא מדרבנן. וכן כתב רבינו בתשובה "ואם היה ישראל הוא אשר מרח אותם הטבילים וביד ישראל נגמרו, הוא חייב". (71) לפי שהיא שלו כמו המעשר, אלא שאסורה לו באכילה, ולפיכך מוכרה לכהן. (72) בנתינה, אלא מוכרה. (73) וגומר "והרמותם ממנו תרומת ה' מעשר מן המעשר". אבל תרומה גדולה, שלא נזכרה באותו פסוק - דינה בנתינה לכהן.

יב. מִכָּר הָעֹבֵד פּוֹכְבִּים הַפְּרוֹת שָׁלוֹ לְיִשְׂרָאֵל כְּשֶׁהֵן מִחֲבָרִין בְּקֶרְקַע: אִם עַד שֶׁלֹּא בָּא לְעֹנֶת הַמַּעֲשָׂרוֹת וְנִגְמְרוּ בְּיַד יִשְׂרָאֵל - חֲבִיבִין כָּלֵל, וְנוֹתֵן הַתְּרוּמוֹת וְהַמַּעֲשָׂרוֹת לְבַעָלִים⁷⁴; וְאִם מִכָּרָן אַחֵר שָׁבָאוּ לְעֹנֶת הַמַּעֲשָׂרוֹת - מִפְּרִישׁ תְּרוּמַת מַעֲשֵׂר וּמַעֲשֵׂר, וְנוֹתֵן מִהֵן לְבַעָלִים לְפִי חֲשׁוֹנָם⁷⁵. מֵיָּצֵד? לָקַח תְּבוּאָה זְרוּעָה מִן הָעֹבֵד פּוֹכְבִּים אַחֵר שֶׁהִבִּיָּה שְׁלִישׁ וְנִגְמְרָה בְּיַד יִשְׂרָאֵל - מִפְּרִישׁ תְּרוּמוֹת וּמַעֲשָׂרוֹת כְּמוֹ שֶׁבִּאֲרָנוּ, וְנוֹתֵן שְׁנֵי שְׁלִישֵׁי הַמַּעֲשֵׂר לְלוֹי וְשְׁנֵי שְׁלִישֵׁי תְּרוּמַת מַעֲשֵׂר לְכֹהֵן, וּמוֹכֵר לוֹ הַשְּׁלִישׁ.

74) התרומה ותרומת מעשר לכהן והמעשר ללוי. ומקור הלכה זו במעשרות פרק ה משנה ה, שהלוקח שדה ירק בסוריא עד שלא בא לעונת המעשרות - חייב, הרי שגם בסוריא שיש בה קניין לגוי להפקיע מידי מעשרות אם קנה הישראל לפני שהגיע לעונת המעשר - נתחייבו ביד ישראל. והוא הדין לארץ ישראל לעניין חיוב נתינה לכהן. 75) גם זה נלמד מהמשנה הנ"ל בסוריא, שרבי אומר שאם בא לעונת המעשרות חייב לעשר לפי חשבון והוא הדין בארץ ישראל לעניין נתינה לכהן. ותרומה גדולה נותן כולה לכהן.

יג. יִשְׂרָאֵל שֶׁמָּכַר פְּרוֹתָיו לְעֹבֵד פּוֹכְבִּים קִדָּם שִׁיבָאוּ לְעֹנֶת הַמַּעֲשָׂרוֹת וּגְמָרָן הָעֹבֵד פּוֹכְבִּים - פָּטוּרִין מִן הַתְּרוּמָה וּמִן הַמַּעֲשָׂרוֹת⁷⁶. וְאִם אַחֵר שָׁבָאוּ לְעֹנֶת הַמַּעֲשָׂרוֹת, אָף עַל פִּי שֶׁגְּמָרָן הָעֹבֵד פּוֹכְבִּים - חֲבִיב כָּלֵל מִדְּבָרֵיהֶם⁷⁷. וְכֵן הָעֹבֵד פּוֹכְבִּים שֶׁגְּמַר פְּרוֹת יִשְׂרָאֵל, הוֹאִיל וְדִגּוּנָן בְּיַד עֹבֵד פּוֹכְבִּים - אֵינָן חֲבִיבִין בְּתֵרוּמָה וּמַעֲשָׂרוֹת אֲלָא מִדְּבָרֵיהֶן⁷⁸.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

- 1 פַּעַם שְׁנִיָּה - הָרִי זֶה חַיֵּב בְּתִרומות ומעשרות, שֶׁהָרִי
2 נִתְחַיֵּבָה בְּיַד יִשְׂרָאֵל⁸⁶.
- 3 יט. יִשְׂרָאֵל שֶׁהִיא לוֹ קֶרֶקַע בְּסוּרִיָּא וְהוֹרִיד לָהּ אֲרִיס,
4 וְשִׁלַּח לוֹ הָאֲרִיס פְּרוֹת⁸⁷ - הָרִי אֵלּוּ פְּטוּרִים; שְׁאֲנִי
5 אֹמֵר: מִן הַשּׁוּק לְקַחְנָהּ. וְהוּא שֶׁהִיא אוֹתוֹ הַמִּין מְצוּי
6 בַּשּׁוּק⁸⁸.
- 7 כ. שְׁתַּפּוֹת הָעוֹבֵד פּוֹכְבִּים - חֵיבַת בְּתִרומות
8 ומעשרות. מִיָּצֵד? יִשְׂרָאֵל וְעוֹבֵד פּוֹכְבִּים שֶׁלְקַחוּ
9 שָׂדֶה בְּשִׁתַּפּוֹת, אֶפְלֹ חִלְקוֹ שָׂדֶה בְּקִמְתָּהּ⁸⁹, וְאֵין
10 צִרְיָה לֹאמַר אִם חִלְקוֹ גְּדִישׁוֹ⁹⁰ - הָרִי טָבֵל וְחִלְיָן⁹¹
11 מְעַרְבִין כָּל קֶלַח וְקֶלַח מִחִלְקוֹ שֶׁל עוֹבֵד פּוֹכְבִּים,
12 אֵף עַל פִּי שֶׁמֶרְחֵן הָעוֹבֵד פּוֹכְבִּים. וְחִיּוּבָם
13 מִדְּבָרֵיהֶם⁹², כְּמוֹ שֶׁבִּאֲרָנוּ.
- 14 (89) שיש מקום לומר שהוברר הדבר למפרע שחצייה זה של
ישראל וחצייה זה של גוי, אף על פי כן אמרו אין ברירה.
90 שבוזה גם רבן שמעון בן גמליאל מודה שאין ברירה,
שהרי נתעברו השיבולים. (91) המדובר כשהגוי מירח,
ואם כן שלו פטור לגמרי, ושל ישראל חייב מדרבנן.
92 וקיימא לן בדרבנן יש ברירה - כיוון שעיקר חיוב
הפירות בארץ ישראל הוא מן התורה, אין בהם ברירה, כמו
דבר שהיא מן התורה.
- 14 כא. בְּמָה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל,
15 שֶׁהַמַּעֲשֻׂרוֹת שֶׁל תּוֹרָה, וּבִשְׁל תּוֹרָה אֵין בְּרִירָה; אֲבָל
16 אִם לְקַחוּ שָׂדֶה בְּסוּרִיָּא, הוּאִיל וְהַמַּעֲשֻׂרוֹת שֶׁם
17 מִדְּבָרֵיהֶם, אֶפְלֹ חִלְקוֹ הַגְּדִישׁ - חִלְקוֹ שֶׁל עוֹבֵד
18 פּוֹכְבִּים פְּטוּר מִכָּלָם⁹³.
- 19 (93) שבדרבנן יש ברירה, וכאילו הוברר מתחילה שחלק
שלקח הגוי לא היה מעולם של ישראל. [ולא הזכיר כאן
רבינו מי מרח את הפירות. וייתכן כי אם מירחם הגוי, גם
חלקו של ישראל פטור, שלא חייבו מירוח הגוי בפירות של
ישראל משום גזירת בעלי כיסין, אלא בארץ ישראל שחייבת
מן התורה].
- 19 כב. פְּרוֹת אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל שֶׁיֵּצְאוּ חוּצָה לְאֶרֶץ⁹⁴ -
20 פְּטוּרִין מִן הַחֲלָה וּמִן הַתִּרומות וּמִן הַמַּעֲשֻׂרוֹת;
21 שְׁנֵאמַר: אֲשֶׁר אֲנִי מְבִיא אֶתְכֶם שָׂמָּה - שָׂמָּה אִתָּם
22 חֵיבִין, בְּחוּצָה לְאֶרֶץ - פְּטוּרִין. וְאִם יֵצְאוּ לְסוּרִיָּא
23 - חֵיבִין מִדְּבָרֵיהֶם⁹⁵. וְכֵן פְּרוֹת חוּצָה לְאֶרֶץ שֶׁנִּכְנְסוּ
24 לְאֶרֶץ⁹⁶ - חֵיבִין בְּחֲלָה; שְׁנֵאמַר: שָׂמָּה - שָׂמָּה אִתָּם
- 25 חֵיבִין בֵּין בְּפִרוֹת הָאֶרֶץ בֵּין בְּפִרוֹת חוּצָה לְאֶרֶץ.
26 וְאִם נִקְבְּעוּ לְמַעֲשָׂר⁹⁷ בְּיַד יִשְׂרָאֵל⁹⁸ אַחֵר שֶׁנִּכְנְסוּ
27 לְאֶרֶץ - חֵיבִין בְּמַעֲשֻׂרוֹת מִדְּבָרֵיהֶם⁹⁹.
- 94 לפני המירוח, ובחלה - לפני הגלגול. אבל אם נתחייבו
במעשרות ובחלה בארץ ישראל, שוב לא נפטרו בחוצה
לארץ. (95) דמאי פרק ו משנה יא: "המוכר פירות בסוריא
ואמר משל ארץ ישראל הן חייב לעשר". (96) במעשרות
- לפני המירוח, ובחלה - לפני הגלגול. (97) והוא הדין
לחלה. (98) בחוצה לארץ. (99) בין במעשר ובין בחלה.
ואם נקבעו בארץ ישראל חייבים בכל מן התורה.
- 28 כג. עַפְר חוּצָה לְאֶרֶץ שֶׁבֶּא בְּסִפְיָהּ¹⁰⁰ לְאֶרֶץ, בְּזִמָּן
29 שֶׁהִסְפִּינָה גּוֹשְׁשֶׁת¹⁰¹ לְאֶרֶץ - הָרִי הַצּוֹמֵחַ בּוֹ חַיֵּב
30 בְּתִרומָהּ וּמַעֲשֻׂרוֹת וּשְׁבִיעִית בְּצוֹמֵחַ בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל
31 עֲצָמָה.
- 100 (100) של עץ, שאף על פי שאינה נקובה, דינה כנקובה, לפי
שהרטיבות עוברת דרך העץ. (101) "דבקה בארץ וגוש -
כמו עפר".
- 32 כד. אֵילָן שֶׁעוֹמֵד בְּחוּצָה לְאֶרֶץ וְנוֹפֹ נוֹטָה לְאֶרֶץ,
33 או עוֹמֵד בְּאֶרֶץ וְנוֹפֹ נוֹטָה לְחוּצָה לְאֶרֶץ - הַכֹּל
34 הוֹלֵךְ אַחֵר הָעֵקֶר¹⁰². הֵיוּ מְקַצֵּת שְׂרָשָׁיו בְּאֶרֶץ
35 וּמְקַצֵּת חוּצָה לְאֶרֶץ, אֶפְלֹ הִיא צָחִיחַ סֹלַע מִבְּדִיל
36 בִּינִינָה¹⁰³ - הָרִי טָבֵל וְחִלְיָן מְעַרְבִין זֶה בְּזֶה¹⁰⁴.
- 102 (102) שאם העיקר בחוצה לארץ אף על פי שנופו נוטה
לארץ, פטור הוא מתרומות ומעשרות. ואף על פי שאחר
המירוח בארץ, הם חייבים בתרומות ומעשרות מן התורה -
לפני המירוח הם פטורים לגמרי ואף אם תרם מהם בעודם
בשיבולים, אין תרומתו תרומה כמו בפירות של גוי. ואם
העיקר בארץ ישראל, אף על פי שנופו נוטה לחוצה לארץ
- דינו כארץ ישראל, ואם הפריש בשיבולים, תרומתו תרומה
ומעשרותיו מעשר. אלא שאם מירח בחוצה לארץ, פטור
הוא מתרומות ומעשרות. (103) וכל אחד מובדל מחבירו.
104 (104) כרבי שם. שלמעלה האוויר מבלבלם ומערבם, ובדבר
שהוא מן התורה אמרו: "אין ברירה" וכן אמרו בשותפות
גוי וישראל, שטבל וחולין מעורבין זה בזה.
- 37 כה. עֲצִין נָקוֹב שֶׁהִיא בּוֹ זֶרַע שְׁלֵא הִשְׁרִישׁ¹⁰⁵,
38 וְהִיא עֵקֶר בְּאֶרֶץ וְנוֹפֹ חוּצָה לְאֶרֶץ - הוֹלְכִים אַחֵר
39 הַנוֹף.
- 105 (105) חוץ לנקב בתוך קרקע ארץ ישראל, שאם השריש
בוודאי הולכים אחר העיקר.
- 40 כו. הַתִּרומָה בְּזִמָּן הַזֶּה, וְאֶפְלֹ בְּמָקוֹם שֶׁהִחֲזִיקוּ עוֹלִי
41 בָּבֶל, וְאֶפְלֹ בִּימֵי עֲזָרָא - אֵינָה מִן הַתּוֹרָה, אֲלֵא
42 מִדְּבָרֵיהֶם¹⁰⁶. שְׁאֵין לָהּ תִּרומָה שֶׁל תּוֹרָה אֲלֵא בְּאֶרֶץ
43 יִשְׂרָאֵל בְּלֶבֶד, וּבְזִמָּן שֶׁכָּל יִשְׂרָאֵל שֶׁם; שְׁנֵאמַר: כִּי
44 תָּבוֹאוּ - בִּיאַת כָּלְכֶם, כְּשֶׁהָיוּ בִּירְשָׁה רִאשׁוֹנָה וְכָמוֹ
45 שֶׁחַן עֲתִידִין לַחֲזוֹר בִּירְשָׁה שְׁלִישִׁית, לֹא כְּשֶׁהָיוּ
46 בִּירְשָׁה שְׁנִיָּה שֶׁהִתָּה בִּימֵי עֲזָרָא, שֶׁהִתָּה בִּיאַת

שצומחים בגנות ובבתים מבלי שיזרעו אותם (פירוש המשניות מעשרות פ"ג משנה ט.) (11) נדה נא. (12) מינים הראויים גם למאכל אדם וגם למאכל בהמה. (13) המחשבה שחושב האדם בשעה שהזרע מחובר לקרקע. (14) שם. (15) ואם כן, זהו "נשמר", וחייב במעשרות. (16) שהם הפקר.

ג. זרעוני גנה¹⁷ שאינן נאכלים, כגון זרע לפת וזרע צנון וזרע בצלים וכיוצא בהן¹⁸ - פטורין¹⁹ מן התרומה ומן המעשרות, מפני שאינן אכל אדם. אבל הקצח²⁰ - חיב²¹ בתרומה ובמעשרות.

(17) "שאינם ראויים למאכל אדם, והפרי של אותו הזרע מאכל אדם" (פ"א מהלכות כלאים הלכה ח.). (18) זרע שומים וזרע חציר (שם). (19) מעשרות פ"ה משנה ח. (20) נזכר בישיעה כח, כה: "והפיץ קצח וכמון". (21) כבית-הלל בעוקצין פ"ג משנה ו.

ד. תמרות²² של תלתן ושל חרדל ושל פול הלכן ושל צלף²³ והקפרסין²⁴ של צלף - פטורין, מפני שאינן פרי²⁵. במה דברים אמורים?²⁶ בשזרען לזרע; אבל זרען לירק - הרי אלו חיבים. וכן האבינות²⁷ של צלף - חיבים, מפני שהן פרי.

(22) פרחים (פיה"מ מעשרות פ"ד משנה ו). שכשמתחיל לצמוח נראה במקום צמיחתו כמין גרגיר (רע"ב). (23) מין אילן ששמו בערבית "אל נכר" (פירוש המשנה שם). (24) הוא השומר לפרי הצלף (ברכות לו:). (25) כלומר, אינם עיקר הפרי. משנה שם לדעת רבי עקיבא, שאמר "אין מתעשר אלא אבינות מפני שהן פרי". וסובר רבינו שבא לחלוק גם על תמרות של תלתן ושל חרדל ושל פול הלכן, שלדעת תנא-קמא חייבים הם במעשרות, ועל זה אמר ר"ע שאין מתעשר אלא עיקר הפרי. (26) ירושלמי שם הלכה ה (כסף-משנה). (27) שהן עיקר הפרי, כנ"ל.

ה. כספר²⁸ שזרעה לזרע - ירק²⁹ פטור מן התרומה ומן המעשרות³⁰; וזרעה לירק - מפריש תרומות ומעשרות מן הירקות ומן הזרע³¹. וכן השבת³² שזרעה לזרע - ירקה פטור; וזרעה לירק - מתעשרת זרע וירק, ואינה מתעשרת זרין³³. וזרעה לזרין³⁴ - מפריש תרומה ומעשרות מן הזרע ומן הירק ומן הזרין. וכן³⁵ השתלים³⁶ והגרגר³⁷ שזרען לזרע³⁸ - מתעשרין זרע וירק. פיצד מתעשרין לזרע ולירק? שאם לקט הירק לאכלו - מפריש תרומה ומעשרות ואחר כך יאכל; וקשיבש ויאסוף הזרע שלו - מפריש מן הזרע.

(28) מעשרות שם משנה ה. והוא זרע גד הנזכר בתורה (פירוש המשנה בדמאי פ"א משנה א.) (29) צ"ל: "ירקה". וכן הוא להלן בענין שבת. וכן במשנה שם. והיינו הנכרת מן העלין (פירוש המשנה שם). (30) שכיין שזרעה לזרע, אין הירק חשוב. (31) כנראה שהוא מאכל אדם (ראה למעלה הלכה ג.). (32) משנה שם, והוא מין תבלין הנקרא

מקצתו, ולפיכך לא חיבה אותו מן התורה. וכן יראה לי, שהוא הדין במעשרות¹⁰⁷, שאין חיבין בזמן הזה אלא מדבריהם בתרומה¹⁰⁸.

(106) כן הוא בפסחים מד. "הנה לתרומה בזמן הזה דרבנן". (107) שהרי הוקשו התרומות והמעשרות אלו לאלו. (108) וכן כתב רבינו בפירושו לתלמוד מסכת שבת סח. ש"מעשר בזמן הזה חיובו מדרבנן". ומה שכתב רבינו בתחילת הפרק, שהתרומות והמעשרות נוהגות בין בפני הבית בין שלא בפני הבית, היינו לומר שאינם תלויים בבית המקדש, אבל תלויים בביאת כולם.

פרק שני

(1) יבאר הדברים שחייבים בתרומה. לקט ושכחה ופאה אם חייבים בתרומה. וכל הפטורים ממנה, ומן המעשר. ודין אם מוציאין תרומה מהארץ לחוצה לארץ או איפכא.

א. כל אכל אדם², הנשמר³, שגדוליו מן הארץ⁴ - חיב בתרומה, ומצות עשה להפריש ממנו⁵ ראשית לפנה. שנאמר: ראשית דגנך תירשף ויצהרך תתן לו; מה דגן תירוש ויצהר - מאכל בני אדם וגדוליו מן הארץ ויש לו בעלים, שנאמר 'דגנך', אף כל פיוצא בהן⁶ חיב בתרומות וכן במעשרות⁷.

(2) ולא מאכל בהמה. במעשרות פרק א משנה א, נאמר: "כלל אמרו במעשר כל שהוא אוכל", ובשבת סח. אמרו: "מעשר במאכל אדם איתא, במאכל בהמה ליתא". (3) למעט הפקר. (4) מעשרות שם, למעט כמהין ופיטירות, שאינם גדלים (= יונקים) מן הארץ (פירוש המשנה שם, וראה למעלה פ"ב מהלכות מתנות עניים הלכה ב.). (5) כלומר: חוץ מאיסור אכילה שיש עליו, כתוצאה מזה שחייב בתרומה, יש בו גם מצות-עשה להפריש. ועיין רש"י גיטין מז: ד"ה מדאורייתא. (6) הרי דעת רבינו, שכל הפירות חייבים בתרומה מדאורייתא (כסף-משנה). וראה להלן פ"א מהלכות מעשר הלכה ט. (7) בירושלמי מעשרות שם, למדו כן ממה שנאמר במעשר (דברים יד, כב): "עשר תעשר את כל תבואת זרעך". וכן כתב רבינו בפירוש המשנה שם, וצריך עיון.

ב. הפרשיני⁸, אף על פי שאינם מאכל אדם⁹, הואיל ואוכלין אותו בשני רעבון - חיבין בתרומה ומעשרות. הסיאה והאזוב והקורנית¹⁰ שזרען מתחלה לאדם¹¹ - חיבין במעשר. וכן כל פיוצא בהן¹². זרען למאכל בהמה, אף על פי שגמלה וחשב עליהן לאדם קשה מחרבין - פטורין; שמתחשבת חבור¹³ אינה פלוג¹⁴. עלו מאליהן בחצר: אם היא חצר המשמרת פרותיה¹⁵ - הרי אלו חיבין, שסתמן לאדם; ואם אינה משמרת פרותיה - פטורין¹⁶.

(8) ירושלמי חלה פ"ד סוף הלכה ד. שגזרו עליהם בשלש שנות הרעב בימי דוד. (9) כלומר, אף מיעוט בני אדם אינם אוכלים אותם, שאם לא כן, חייבים במעשר כחורבין (להלן פ"א מהלכות מעשר שם). (10) שלשה אלו הם עשבים

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

51) מפורש במעשרות פ"א משנה ג "התלתן משתצמח" (וראה למעלה הלכה ד שהתמרות של התלתן אינן חייבות במעשר לפי שאינן פרי). ויש אומרים שאינן חייבים אלא כל זמן שלא הוקשו (מראה הפנים בירושלמי מעשרות פ"ד הלכה ה, ד"ה מה פליגין).

ט. ואלו פטורין מן התרומה⁵² ומן המעשרות: 18
הלקט והשכחה והפאה⁵³ והפרט והעוללות⁵⁴, אפלו 19
העמיד מהן⁵⁵ פרי⁵⁶. ואם עשה מהן גרן בשדה - 20
הקבעו למעשרות⁵⁷, ומפריש מהן תרומה ומעשרות. 21
אבל אם עשה הגרן בעיר - פטורין⁵⁸; שהרי קול יש 22
להן, שהכל יודעין שהן לקט או שכחה או פאה. 23

52) חלה פ"א משנה ג. 53) כל אלה הם הפקר לעניים, והפקר פטור ממעשרות. ולמדו כן ממה שנאמר במעשר (דברים יד, כט): "ובא הלוי כי אין לו חלק ונחלה עמך" - יצא הפקר, שידך וידו שוין (ירושלמי שם). 54) הפרט והעוללות לא נזכרו במשנה שם, אבל הואיל והם ממתנות עניים, הרי יש לעני חלק בהם, והרי הם ממועטים מהפסוק הנ"ל "כי אין לו חלק ונחלה עמך", יצאו אלו שיש לעני חלק בהם. 55) העני. 56) אף-על-פי שביירושלמי (כלאים פ"ו הלכה ב) אמרו "העושה כרי מן הלקט וכו' חייב וכו' מפני מראית העין" - פסק רבינו כדעת הבבלי (ברכות מ: וסוטה מג:). שלא הזכירו כרי אלא גורן (כסף-משנה). [נרצה לומר, שאין לחייבו אלא כשמירח פני הכרי, שאז הוא גמר מלאכה לכל העולם, ואז יש כאן מראית העין. אבל אם העמיד כרי ולא מירחו, אף-על-פי שאין דעתו למרחו, שמן הדין זהו גמר מלאכה לחייב בתרומות ומעשרות (פ"ג מהלכות מעשר הלכה יג) - מראית העין אין כאן, שאולי דעתו עוד למרחו]. 57) נתחייבו במעשר מדרבנן, שהרואה חושב שגדלו בשדהו (רש"י סוטה שם). 58) שם.

י. הלקט והשכחה⁵⁹ והפאה של עובד פוכבים 24
ומזלות - חייבין בתרומה ומעשרות⁶⁰, אלא אם כן 25
הפקירי⁶¹. וכן התבואה והזיתים⁶² שלא הביאו שליש 26
- פטורין מן התרומה ומן המעשרות. ומנן יודע? 27
כל שזורעה ומצמחת⁶⁴ - בידוע שהביאה שליש. 28
עבר והפריש מתבואה וזיתים שלא הביאו שליש - 29
אינה תרומה⁶⁵. 30

59) פאה פ"ד משנה ט. 60) שאין הגוי חייב בלקט שכחה ופאה, ואם השאירם לעניים הרי זה כהפקר לעניים ולא לעשירים, שאינם הפקר (שם פ"ו משנה א). והרי הם פירות של גוי שחייבים בתרומות ומעשרות אם לא נתמרחו אצלו, שהרי אין קנין לגוי להפקיע הארץ מקדושתה (למעלה פ"א הלכות י"א). 61) לעניים ולעשירים, ואז הוא הפקר ופטור מתרומות ומעשרות (בהלכה הסמוכה). 62) מעשרות פ"א משנה ב: "התבואה והזיתים משיכניסו שליש". והביאה רבינו גם בפ"ב מהלכות מעשר הלכה ה. וכתבה כאן בכדי להשלים את רשימת הפטורים מתרומות ומעשרות שהתחיל בה בהלכה ט. 63) ירושלמי שם הלכה ב. 64) [לא כתב "שזורע ומצמיחים", מפני שדין צמיחה

"אנעס". 33) גבעולים. ירושלמי שם כדעת חכמים. ודלא כר' אליעזר במשנה שם, שאמר שמתעשרת גם זירים. 34) ירושלמי שם. 35) כלומר, כשם שהשבת אינה מתעשרת זירין, כמו כן שחלים אינם מתעשרים זירים, אף-על-פי שדינם שונה לענין ירק, אם זרעם לזרע. 36) הוא מין ירק. משנה שם כדעת חכמים. 37) כן שמו גם בערבית (פירוש המשנה שם). 38) ירושלמי שם.

ו. הירקות, אף על פי שהן מאכל אדם - אינן חייבין 1
במעשרות אלא מדבריהן³⁹. לפי שנאמר במעשר: 2
תבואת זרעך⁴⁰ - תבואה וכיצא בה; אבל הירקות 3
אינן בכלל התבואה. וכן נראה לי, שהוא הדין 4
בתרומה⁴¹. שהרי נאמר בה: דגנך תירשך ויצהרך - 5
כל הדומה לאלו; אבל תרומת הירק - מדבריהם, 6
במעשר. 7

39) ירושלמי מעשרות פ"א הלכה א, ובבלי ראש השנה יב. 40) ירושלמי שם. 41) צריך עיון: הרי זה מפורש בירושלמי חלה פ"ד הלכה ד "אבל לירקות אפילו לתרומה גדולה לא חשו כהדא דתני איסי בן עקביא למעשרות לירקות מדבריהם". וכן הוא בבבלי זבחים עו. "בתרומת ירק דרבנן".

ז. אין מפרישין⁴² תרומות ומעשרות מן הירק 8
בחוצה לארץ, ואפלו במקומות⁴³ שאמרנו⁴⁴ 9
שמפרישין בהן מעשרות. וכן ירק הפא מחוצה 10
לארץ לארץ, אף על פי שיש עפר בעקריה⁴⁵ - הרי 11
זה פטור⁴⁶, ולא גזרו עליו⁴⁷. התבואה והקטנית⁴⁸ 12
שזורעין לירק - בטלה דעתו אצל כל אדם, והירק 13
שלחן פטור, והזרע חייב בתרומה ומעשרות. 14

42) ירושלמי חלה שם. 43) כגון שנער, מצרים, עמון ומואב. ולענין סוריא, ראה למעלה פ"א הלכה טו. 44) שם גם הלכה א. 45) וממשיך להוסיף גידולין בארץ. 46) כן הוא בירושלמי שם סוף הלכה (הגרא ביו"ד סימן שלא, ס"ק יב). 47) אף-על-פי שפירות חוצה לארץ שנכנסו לארץ חייבים במעשרות (למעלה פ"א הלכה כב) - בירק לא גזרו. 48) תוספתא שביעית פ"ב, אלא שהנוסחא שם משובשת (כסף-משנה). וכן בעירובין כט. "הפול והשעורים שזרען לירק בטלה דעתו, זרען חייב וירקן פטור".

ח. התלתן, אף על פי שאינו אכל אדם פשיקשו⁴⁹, 15
הואיל ורב האדם אוכלין אותו בתחלתן⁵⁰ - הרי הן 16
חייבין בתרומה ומעשר⁵¹. 17

49) כן כתב גם להלן (פ"א הלכה ט): "ומפני מה הותרו הכהנים לחוף שערן בתלתן, מפני שאינו ראוי למאכל אדם" (מקור מהתוספתא תרומות פ"י). ועוד כתב להלן (פ"ב הלכה ז): "התלתן והכרשינים של תרומה הואיל ואינו מאכל אדם, הרי זה מותר לעשות את כל מעשיהם בטומאה" (מקורו במעשר שני פ"ב משנה ג). 50) שאם לא כן, לא היו מחייבים אותה בתרומות ומעשרות. וראה להלן.

תרומה, הפקר זה הוא הפקעת חיוב, ואף-על-פי שאחר המירוח יתחייב כנ"ל, כל זמן שלא מירח, אין תרומתו תרומה. וראה למעלה פ"א הלכה כד, בדין תורם מפירות גוי לפני שמירחם הישראל. (72) מעשרות פרק ה משנה ח. ובפירוש המשנה שם: "שומין חריפים מאד ואינם ראויים לאכילה, והאוכלן עניני יורדות דמעות, ולפיכך נקרא בעל בכי" (וראה להלן). (73) שם. ו"הוא בצל שאין לו אלא גלד אחד חריף מאד כשיקרב אל עין האדם מדמע דמעות רבות, תרגום חשרת מים (שמואל"ב כב, יב) רכפת מיא, ואולי הם מיוחסים למקום מן המקומות" (פיה"מ שם). [ראה בפירוש רבינו אליהו מלונדריש שם, שכתב שבעל בכי, שם מקום, על דרך "בוכים" בשופטים ב, א]. (74) במשנה שם: "וגריסין הקלקין". ופירש רבינו שם: "ומן הפולים, מין אחד שהגרגרים שלו גדולים מרובעין מיוחסים למקום, והוא הידוע כגריס הקלקי". (75) "הם העדשים שהקצה האחד שלהם חד, ואולי המינים הם מדבריות, אינם נזרעים בגנות, וחזקתם מן ההפקר, ולפיכך פטורין מן המעשרות" (שם). (76) עוד מינים המנויים שם במשנה ובתוספתא [וראה להלן פ"ג מהלכות מעשר הלכה א, ובפ"ח מהלכות שמיטה ויובל הלכה ב].

14 יג. נתערב דבר שחייב בתרומה בדבר שאינו חייב, 15 כגון זיתי נקוף⁷⁷ שנתערבו בזיתי מסיק⁷⁸ ונעבי 16 עוללות בענבי בציר: אם יש לו פרות אחרות⁷⁹ - 17 מוציא על החיב לפי חשבון⁸⁰; ואם אין לו אלא אלו 18 - מפריש תרומה ותירומת מעשר על הכל⁸¹, וכאלו 19 הכל חייב בתרומה, ומפריש⁸² מעשר ראשון ושני לפי 20 חשבון דבר החיב⁸³.

(77) חלה פ"ג משנה ט. ובפיה"מ שם: "זיתי נקוף הם הזיתים שמלקטים העניים (והם זיתים של פאה - מלאכת שלמה שם. וכן נראה בערוך, ערך נקף ב). וזיתי נקוף העוללות אינם חייבים במעשרות". (78) "הם הזיתים שמלקטים בעלי בתים וכו', כי לקיטת הזיתים יקרא בלשון חכמים מסיקה" (שם). (79) מלבד אותן המעורבות. (80) לפי מה שיש באותו הדבר המעורב מזיתי מסיק בלבד. (81) המדובר כשמפריש התרומות והמעשרות לאחר שעשה מהם יין ושמן, שאז הכל בלול, ובכל טיפה וטיפה חיוב ופטור כפי מדת התערובת, ראה ראש השנה יג: (ר"ש, מלאכת שלמה, תפארת ישראל ומשנה ראשונה). וראה להלן פ"ג הלכה ד. (82) ממה שישאר בדבר המעורב. (83) "לפי מה שיש באותו הדבר המעורב מזיתי מסיק בלבד" (פירוש המשנה שם). היינו שמפריש מעשר ראשון ושני ועני על הכל, ומפריש ממעשר ראשון תרומת מעשר על הכל, אבל אינו חייב לתת ללוי ולעני, ולא לפדות מעשר שני אלא לפי חשבון. אבל תרומה ותירומת מעשר, שהן במיתה, נותן הכל, גם החולין המעורבים בהם - לכהן.

21 יד. התרומה - לפנה, בין טהורה בין טמאה⁸⁴. אפלו 22 נטמא הדגן או התירוש פלו קדם שפירש⁸⁵ - הרי 23 זה חייב להפריש ממנו תרומה בטמאה ולתנה לפנה; 24 שפאמר: ואני נתתי לך את משמרת תרומתי - אחת

לא נאמר אלא בתבואה ולא בזיתים, שבהם הדבר תלוי ב"פרי" ולא בצמיחה, ראה בהלכות מעשר שם הלכה ג והלכה ה]. (65) קידושין סב:

1 יא. וכן ההפקר - פטור⁶⁶ מן התרומה ומן 2 המעשרות, ואפלו הפקירו העובד כוכבים ומזלות 3 לוי⁶⁷. אבל הזרע שדה הפקר - חייב⁶⁸ בתרומה 4 ומעשרות.

(66) תרומות פ"א משנה ה, ומעשרות שם משנה א. (67) כמבואר בהלכה הקודמת מהמשנה בפאה (פ"ד משנה ט). [והשמיענו בזה, שאף-על-פי שהפקר הוא כמו נדר (נדרים פ"ב הלכה יד), וגוי אינו בדיני נדרים, ואינו מצווה על "בל יחל" (ירושלמי נזיר פ"ט הלכה א), ובכל זאת הפקירו הפקר. ועיין כסף-משנה וראה להלן. והנה בדפוס רומי איתא: "הפקירו הכל" (ועיין כסף-משנה). ואולי צ"ל "הפקיר הכרי", היינו שהפקיר לאחר שעשה כרי בלי מירוח, שאינו גמר מלאכה, (פ"ג מהלכות מעשר הלכה יג) אבל לאחר מירוח אין ההפקר פטור מן המעשרות, כמפורש בפאה פ"א משנה ו, ולהלן בהלכות מעשר שם הלכות כ"כא]. (68) ירושלמי מעשרות שם הלכה א. והמדובר כשלא נתכוין לזכות בשדה על ידי הזריעה, שהיא אחת מקניני החזקה (פ"א מהלכות מכירה הלכה טז, ועיין בפ"ב מהלכות זכיה ומתנה הלכה א), ואף-על-פי-כן חייב במעשר, כיון שהתבואה אינה הפקר (רדב"י).

5 יב. הפקיר קמה⁶⁹ וזכה בה, ועבר והפריש ממנה 6 תרומה⁷⁰ - הרי זו תרומה. אבל אם הפקיר שבלים 7 וזכה בהן, ועבר והפריש מהן תרומה - אינה 8 תרומה⁷¹. וכן פל המפריש מדבר שאינו חייב תרומה 9 - אינה תרומה. וכן במעשרות. דברים שאין דרך רב 10 בני אדם לזרען בגנות ובשדות, אלא חזקתן מן 11 ההפקר - פטורים מן התרומה ומן המעשרות. כגון 12 השום בעל פכית⁷², ובצל של רכפה⁷³, וגריס 13 הקלקלי⁷⁴, ועדשים המצירות⁷⁵, וכיוצא בהן⁷⁶.

(69) ירושלמי שם. (70) שהרי מין הדין היא פטורה, כמפורש בפ"ה מהלכות מתנות עניים הלכה כז, שהמפקיר כרמו וזכה בו פטור מן המעשרות. (71) בירושלמי שם (הובא בראב"ד): "מה בין קמה לשבלים? קמה עד שלא הפקירה עבר והפריש ממנה תרומה אינה תרומה (וכשהפקירה לא הפקיע כלום - ראב"ד), שבלים עד שלא הפקירו עבר והפריש מהן תרומה, הרי זו תרומה" (וכשהפקירם - הפקיע אותם מן התרומה ונפטרו - ראב"ד). [וטעם הדבר נראה על-פי מה שכתב הראב"ד בסוף דבריו, שאם עשה מהם גורן חייבים אפילו בעיר, והיינו משום שהכל יודעים שהקמה שלו ואין הכל יודעים שהפקיר, ולפיכך חששו למראית העין גם בעיר (וראה למעלה הלכה ט בלקט שכחה ופאה). ומכיון שאחר המירוח תתחייב בתרומות ומעשרות - גם לפני מירוח, אף-על-פי שפטור, אם עבר והפריש הרי זו תרומה ככל מפריש תרומה בשבלים (להלן פ"ג הלכה יג). וכל זה בהפקיר קמה, אבל הפקיר שבלים, שההפקר היה בשעה שיש חלות של הפרשת

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

אם תורמים שלא מן המוקף. ודין אם תורם ממין אחד על הכל. הרוצה להפריש תרומה גדולה ותרומת מעשר כאחד.
א. תרומה גדולה - אין לה שיעור²⁰ מן התורה; שגאמר: ראשית דגנך - כל שהוא²¹. אפלו חטה אחת פוטרת הפרי. ולכתחלה²² לא יפריש אלא פשיעור שנתנו חכמים. ובזמן הזה, שהיא עומדת לשפירה²³ מפני הטמאה - יש לו להפריש כל שהוא טהורה בישראל, החמירו גם בטמאה להפריש אחד מששים, כדלהלן ה"ג.²⁴
25

(2) חולין קלז, ב. (3) "ירושלמי" תרומות פ"ד סוף ה"ב. (4) מדרבנן. חולין, שם. (5) כלומר, עלולה לבוא ליד שריפה, שיש לפעמים שעור לא הוכשרה, ולכשתוכשר תטמא ('אור שמח', וראה להלן). (6) שאם יפריש כשיעור, יבוא אחר-כך לטמא תרומה ולשרפה, לכן מפרישים רק כלשהו. אבל חלה שנילושה הרי הוכשרה ונטמאה כבר. ולכן מפרישים גם בזמן הזה אחד ממ"ח, כמפורש בפ"ה מהל' ביכורים ה"ט ('אור שמח'), ובזמן שהיתה תרומה טהורה בישראל, החמירו גם בטמאה להפריש אחד מששים, כדלהלן ה"ג.

ב. וכמה הוא שיעור שנתנו חכמים? עין יפה - אחד מארבעים²⁷, והבינונית - אחד מחמשים, רעה - אחד מששים. ולא יפחת²⁸ מאחד מששים.

(7) תרומות פ"ד מ"ג. (8) חולין, שם.

ג. כל תרומה שאין הפהנים מקפידין עליה²⁹, כגון תרומות החרובין³⁰ והקליסין³¹ - נטלת לכתחלה אחד מששים. ואילו נטלין³² אחד מששים: תרומת גדולי תרומה³³ וערובי תרומה³⁴, ותרומה טמאה³⁵ שהיתה הטמאה באנס או בשגגה³⁶, ותרומת הקדש³⁷, ותרומת חוצה לארץ, ותרומת הקצח והקליסין והחרובין והגמזיות³⁸ והתורמסין ושעורים אדומיות וכיוצא בהן, ופרות עצין שאינו נקוב³⁹. וכן האפטרופסין, כשתורמין פרות יתומים⁴⁰ - תורמין אחד מששים.

(9) תוספתא תרומות פ"ה. (10) מדובר כאן בחרובים רגילים שחייבים במעשרות מן התורה, כמפורש בפ"א מהל' מעשר שני ה"ג, ואף-על-פי-כן אין הכהנים מקפידים על תרומה זו, אבל חרובי צלמונה שאינם חייבים במעשר אלא מדרבנן, אין צורך להשיעור, שהרי הם בכלל עצין שאינו נקוב (משנה-למלך). (11) מין קטניות ('מלאכת שלמה' תרומות פ"א מ"ד, עיי"ש). (12) כל זה בתוספתא, שם. (13) חכמים גזרו שכל הגידולים הם תרומה (להלן פ"א הכ"א) ואף-על-פי-כן חייבים בתרומה ובמעשרות (שם הכ"ז), ומכיון שכל הגידולים לכהן, ונמכרים לו בזול (ראה 'תוספות אנשי שם' תרומות פ"ט מ"ד), לא חייבו חכמים להפריש תרומה גדולה יותר מששים ('תוספתא כפשוטה'). וראה בהערה הסמוכה. (14) תרומה שנתערבה בטבל ומכיון שלא אמרו "מדומע" אלא "עירובי תרומה", נראה שהמדובר אפילו אם נתערבה סאה תרומה במאה סאה של

1 טהורה ואחת טמאה. הטהורה - נאכלת לפהנים, 2 והטמאה - ינהו בשרפתה. אם היה שמן - מדיקין אותו⁸⁶, ואם היה דגן וכיוצא בו - מסיקין בו את התנור⁸⁷.

(84) שבת כה. (85) כלומר: נטמא לאחר שנתלש, לפני ההפרשה, שהיתה לו שעת הכושר להפרישה בטהרה - אין תרומתו תרומה (רדב"ז להלן פ"ה הלכה ה, מהסוגיא דפסחים לג.). (86) תרומות פ"א משנה י. (87) אבל אסור לתת אותו לבהמה, לפי שמצות התרומה הטמאה בשריפה (תוספות ביצה כג: ד"ה ועל).

5 טו. וכן תרומת מעשר, אם נטמאת או נטמא המעשר - מפרישין אותה⁸⁸ בטמאה, ונתנת להן להנות בשרפתה.

(88) את תרומת המעשר.

8 טז. כל המפריש תרומה גדולה או תרומת מעשר - מברך⁸⁹ קדם שפריש, בדרך שמברכין על כל המצות⁹⁰, כמו שבארנו בכרכות⁹¹.

(89) ראה להלן פ"א מהלכות מעשר הלכה טז, והמקור מהתוספתא ברכות פ"ו. (90) עובר לעשייתו. (91) פ"א הלכה ג והלכה יב.

11 יז. אין מוציאין תרומה מהארץ לחוצה לארץ, אפלו טמאה⁹². ואין מביאין תרומה מחוצה לארץ לארץ⁹³. ואם הביא - לא תאכל⁹⁴, מפני שהיא טמאה בארץ הפותים⁹⁵; ולא תשרף, שלא יאמרו: ראינו תרומה שלא נטמאת נשרפת; ולא תחזר לחוצה לארץ, שמא יאמרו: מוציאין תרומה לחוצה לארץ. אלא מניחין אותה עד שתטמא⁹⁶ טמאה ידועה לכל, או עד שיבוא ערב הפסח⁹⁷, אם היתה חמץ, ותשרף.

(92) שעומדת לשריפה, מפני שעשו מעלה ששריפתה תהיה בארץ, כמו שמצאנו בקדשים פסולים ששורפים אותם במקומם (שביעית פ"ו משנה ה, ור"ש ורע"ב שם). (93) שם משנה ו. שלא ירדפו הכהנים אחריה ויצאו לחוצה לארץ (ירושלמי שם). (94) ירושלמי חלה פ"ד תחלת הלכה ה. (95) שגזרו עליה טמאה. (96) [אבל לטמא אותה בידים אסור, שלא יאמרו: ראינו תרומה נטמאת. ורק בחוץ לארץ מותר לטמאה אף בידים, כמפורש להלן פ"ב הלכה א.]. (97) ירושלמי שם.

פרק שלישי

(1) יבאר שיעור תרומה גדולה מן התורה ומדרבנן. התרומה שאין הכהנים מקפידין עליה. המתכוון לתרום אחד מעשרה ועלה בידו אחד מששים. המפריש מקצת התרומה או מקצת מכרי זה ומקצת מכרי אחר. תרומת מעשר ומי מפריש אותה, ואם מפרישין אותה מאומד. ישראל שהפריש מעשר ראשון כשהוא בשבלים, או בן לוי שלקח מעשר בשבלים.

אלא אפילו התורם בעין רעה אחד מששים, שאם יעלה בידו פחות מששים, צריך לתורם פעם שניה כדי להשלים השיעור (כדלהלן ה"ו) - כשהוא תורם אינו צריך לחשוש כך, כיון שמן התורה אין לה שיעור, וחיטה אחת פוטרת את כל הכרי (וכן כתב רש"י בביצה, שם). אלא שאם אירע שעלה בידו פחות מששים, כיון שתרם במחשבה להפריש כשיעור, נתחייב לתורם כמחשבתו וצריך להשלים במדה, ראה להלן ה"ו. אולם ב'פירוש המשניות' שם כתב רבינו, שאסור להוציא תרומה גדולה במדה. וכן נקט ה'מאירי' בגיטין שם כדעת רבינו. (26) שמודדים אותו הדבר שהוא חייב בתרומה [ולא התרומה עצמה] ומוציאים ממנו באומד (פירוש המשנה, שם). (27) משנה, שם. (28) בדפוס רומי "שחציה", וכן נכון.

- ה. המרבה בתרומה²⁹, הואיל ושייר מקצת חליין³⁰ - 8
הרי זו תרומה. אבל אם אמר: כל הפרות האלו 9
תרומה - לא אמר כלום³¹. המתפנן לתרם אחד 10
מעשרה³², ועלתה בידו אחד מששים - תרומתו 11
תרומה³³. נתפנן לתרם אחד מששים, ועלתה בידו 12
אחד מחמשים - אינה תרומה³⁴. 13

(29) תרומות פ"ד מ"ה, כרבי טרפון ורבי עקיבא. (30) "למאמר השם יתעלה (במדבר טו, כא) מראשית ולא כל ראשית" (פירוש המשנה שם, והוא ב'ירושלמי' שם ה"ד). (31) חלה פ"א מ"ט: "האומר כל גרני תרומה . . . לא אמר כלום עד שישיר מקצת". (32) תוספתא תרומות פ"ה. (33) שהרי נתקיימה מחשבתו, שעלה בידו שיעור שהוא פחות ממה שחשב, ובכלל מאתים מנה (כסף-משנה). (34) שלא נתקיימה מחשבתו, שהרי עלה בידו יותר ממה שחשב (שם).

- ו. המפריש³⁵ תרומה ועלתה בידו אפלו אחד 14
מעשרים - תרומתו תרומה. תרם ועלתה בידו אחד 15
מששים³⁶, ויחזר והוסיף לשם תרומה - אותה 16
התוספת חייבת במעשרות, ומפריש ממנה הפהן 17
המעשרות ואחר כך לאכלנה. תרם³⁷ ועלתה בידו 18
אחד מששים³⁸ ואחד - הרי זו תרומה, ויחזר ויתרם 19
פעם שניה כדי להשלים השיעור שבדעתו³⁹. 20
והתוספת הזאת יש לו להפרישה⁴⁰ במדה או 21
במשקל או במנין, אבל לא יפרישנה אלא מן 22
המקף⁴¹ פראשונה⁴². 23

(35) כתובות צט, ב. (36) תרומות פ"ד מ"ג. (37) בכונה לתורם כשיעור שאמרו חכמים, כדלהלן בדברי רבינו. (38) משנה, שם. (39) במשנה, שם: "כמות שהוא למוד". ופירש הר"ש: כפי השיעור שהוא רגיל בו: אחד מארבעים, מחמשים או מששים, ועיי"ש בפירוש רבינו. והתוספת הזאת אינה חייבת במעשרות, כהתוספת של המפריש ועלתה בידו אחד מששים (ראה למעלה), שהרי תרם על דעת לתורם כשיעור, ועלה בידו פחות מכשיעור (משנה ראשונה שם). (40) כלומר, צריך להפרישה. שאף-על-פי שבראשונה אינו צריך להפריש במדה, לפי שלא נאמר בה

טבל, שאין כאן איסור מדומע, אלא מוציא סאה ונותן לכהנים והשאר טבל גמור ומפרישו כדין ומותר (תוספתא כפשוטה' ו'מעדני ארץ' על-פי דברי הראב"ד). אלא כיון שחייבוהו חכמים להוציא סאה לכהן, משום גזל השבט (להלן פ"ג ה"א), לא החמירו עליו בהפרשת תרומה גדולה יותר מששים, וראה בהערה הקודמת. (15) ראה למעלה בתרומה בזמן הזה. (16) אבל בנטמאה במזיד - לא הקילו. וראה חלה פ"ב מ"ז. (17) כגון המקדיש טבלו לאחר מירוח, שלא פקע ממנו חיוב תרומות ומעשרות, והגזבר חייב להפריש, כמו שנראה ב'ירושלמי' תרומות פ"א ה"א (תוספתא כפשוטה'), ולפי שההקדש הוא המפריש, הקילו חכמים להפריש אחד מששים. (18) מין שקמים (= תאנים רעים) - רש"י בפסחים נה, ב. (19) שאינו חייב בתרומה אלא מדרבנן, ראה להלן פ"ה הט"ו-טז. (20) ויש להם רשות לכך (גיטין נב.), ואף-על-פי-כן אינם רשאים לתורם אלא אחד מששים, כמו גזבר של הקדש, שהרי נכסי יתומים הם כהקדש (שם - תוספתא כפשוטה').

- ד. אין תורמין²¹ תרומה זו²² לא במדה ולא במשקל 1
ולא במנין, לפי שלא נאמר בה שיעור²³, אלא 2
אומד²⁴ ומפריש בדעתו כמו אחד מששים²⁵; אבל 3
תורם הוא את המדוד²⁶ ואת השקול ואת המנוי. ולא 4
יתרם בסל ובקפה שמדתן ידועה²⁷; אבל תורם הוא 5
בהן חצין או שלישן. ולא יתרם בסאה חציה, 6
שחציה²⁸ מדה. 7

(21) תרומות פ"א מ"ז. [וראה להלן, אם אסור לתורם במדה]. (22) תרומה גדולה. אבל תרומת מעשר אין מפרישים אותה אלא במדה (להלן ה"י-יא). (23) [מהלשון הו נראה, שאין איסור, וראה להלן]. (24) ב'ירושלמי' שם: אליעזר בן גימל אומר: מנין שאין תורמין לא במדה ולא במשקל ולא במנין? תלמוד לומר: ונחשב לכם תרומתכם, במחשבה אתה תורם ואין אתה תורם במדה ובמשקל ובמנין. "ואע"פ שזה הכתוב מדבר בתרומת מעשר [והיא נישלת דוקא במדה, כדלהלן], נאמר בו העיקר הידוע אצלנו - אם אינו ענין לתרומת מעשר, תנהו ענין לתרומה גדולה. ומה שלא נסמך על זה הפסוק בתרומת מעשר, לפי ששיעורה ידוע, והקפידה התורה על שיעורה ואמרה מעשר מן המעשר" (פירוש המשניות' שם). (25) בציטטה שהביא הראב"ד, כתוב "אחד מחמשים". וכן הגיה הר"י קורקוס (הובא בכסף-משנה), שזוהי עין בינונית, וכל אדם צריך לנהוג כבינוני לא בעין רעה. [ויתכן כי דעת רבינו כדעת רש"י בביצה יג, ב - שאין איסור לתורם במדה, אלא שאין צורך למדוד, ואם רוצה לתורם באומד יצא ידי חובתו, שהרי אפילו אם לא יכוין כשיעור, ויתן פחות חיטה אחת - פוטרת את כל הכרי (וכן כתב גם בגיטין לא, א. וכן הביא הרמב"ם שם, בשם רבים שאומרים כן). וראה להלן. וממה שכתב "אין תורמין וכו'", אין ראייה שאסור לתורם במדה, שהרי זוהי לשון המשנה, ויש לפרשה: אין צורך לתורם במדה, וכן"ל. ולפי זה יש לקיים הגירסא שלפנינו "אחד מששים", והשמיענו בזה, שלא רק התורמים בעין יפה ובעין בינונית אינם צריכים לחשוש שמא יפחתו כנ"ל,

בתרומה שאינה באה בנדר ובנדבה, כמו שכתב רבינו שם, אבל כאן הוא מתפס סיום מקום של הפרשת תרומה זו בהפרשת תרומה זו. אולם בדפוס רומי, הנוסחא בדברי רבינו "בזה", וכן הוא ב"ירושלמי" שם. ולפי זה, פירש 'מראה הפנים' שם, שקובע בכרי הראשון תרומתו ותרומת הכרי השני, ובאותו מקום (בצפון או בדרום) שנסתיימה תרומת הכרי הזה, בו במקום, באותו כרי, על ידו, נסתיימה גם תרומת הכרי השני.

י. תְּרֹמַת מַעֲשֵׂר - אֵין מִפְּרִישִׁין אוֹתָהּ בְּאֶמֶד, אֶלָּא
מִדְּקָדֶק בְּשַׁעוֹרָה⁵², וְאֶפְלוּ בְּזֶמֶן הַזֶּה, שְׁהָרִי שַׁעוֹרָה
מִפְּרָשׁ בְּתוֹרָה.

(52) 'ירושלמי' שם פ"א ה"ד (הובא למעלה בה"ד, עיי"ש), לפי המשנה שם פ"ד מ"ו. ודלא כאבא אלעזר בן גמלא, גיטין לא, א.

יא. דְּכֵר שְׁדִרְפּוֹ לְמֹדֵד - מוֹדֵד, וְדָכֵר הַנֶּשְׁקָל -
שׁוֹקֵל, וְדָכֵר שְׁאֵפְשֵׁר לְמִנּוֹתוֹ - מוֹנֶה. הֵיָה אֶפְשֵׁר
לְמִנּוֹתוֹ וְלִשְׁקָלוֹ וְלְמֹדְדוֹ - הַמּוֹנֶה מִשְׁבַּח, וְהַמּוֹדֵד
מִשְׁבַּח מִמֶּנּוּ, וְהַשׁוֹקֵל מִשְׁבַּח מִשְׁנֵיהֶן⁵³.

(53) בתרומות, שם: "משובח משלשתן". ואמרו ב"ירושלמי" שם ה"ה "משובח בשלשתן", והיינו "משובח משניהם" שכתב רבינו.

יב. מִצּוֹת תְּרֹמַת מַעֲשֵׂר - שְׁפִירִישׁ אוֹתָהּ⁵⁴ בֶּן לְוִי
מִמַּעֲשֵׂרוֹ; שְׁנֹאֲמַר: וְכִי תִקְחוּ מֵאֵת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֵת
הַמַּעֲשֵׂר. וְיֵשׁ לִישְׂרָאֵל לְהַפְרִישׁ⁵⁵ אוֹתָהּ וּלְתַנּוּ
לַכֹּהֵן, וְיִתֵּן הַמַּעֲשֵׂר לְלִוִי אַחֵר שְׁפִירִישׁ מִמֶּנּוּ
תְּרֹמָתוֹ, שֶׁהִיא מַעֲשֵׂר מִן הַמַּעֲשֵׂר.

(54) את התרומות - מעשר. (55) היינו שיש לישראל רשות להפריש, אבל המצוה מוטלת על הלוי. וכדעת אבא אלעזר בן גמלא במס' גיטין שם, שלמד כן ממה שנאמר בתרומת מעשר (במדבר יח, כז): "ונחשב לכם תרומתכם כדגן מן הגורן" - הוקשה תרומת מעשר לתרומה גדולה, "כשם שיש לו רשות לבעל הבית לתרום תרומה גדולה, כך יש לו רשות לבעל הבית לתרום תרומת מעשר", ואף-על-פי שלדעת אבא אלעזר בן גמלא, הוקשו גם בענין הפרשה באומד, ואין הלכה כמותו (ראה למעלה ה"י) - לענין רשות לישראל הלכה כמותו, לפי שרב אשי, שהוא בתרא, סובר כמותו, בגמרא שם (רדב"ז).

יג. יִשְׂרָאֵל שְׁהַפְרִישׁ מַעֲשֵׂר⁵⁶ רֹאשׁוֹן כְּשֶׁהוּא
שֶׁבָלִים, קֹדֶם שְׁדִירוֹשׁ וְיַפְרִישׁ תְּרֹמָה גְּדוּלָּה, וְיִתְּנֶהּ
לְלִוִי - אֵין הַלְוִי חֵיב לְהַפְרִישׁ מִמֶּנּוּ תְּרֹמָה גְּדוּלָּה
אַחֵר שְׁדִירוֹשְׁנוּ, אֶלָּא תְּרֹמַת מַעֲשֵׂר בְּלִבְד⁵⁷. אֲבָל אִם
דָּשׁ יִשְׂרָאֵל⁵⁸ וְהַפְרִישׁ הַמַּעֲשֵׂר מִן הַדֶּגֶן קֹדֶם
שְׁפִירִישׁ תְּרֹמָה גְּדוּלָּה [וְיִתְּנֶהּ לְלִוִי - חֵיב הַלְוִי
לְהַפְרִישׁ מִמֶּנּוּ תְּרֹמָה גְּדוּלָּה] וְתְּרֹמַת מַעֲשֵׂר;
מֵאַחֵר שְׁנַעֲשֶׂה דֶגֶן נִתְחַיֵּב בְּתְּרֹמָה, שְׁנֹאֲמַר: רֹאשִׁית
דְּגָנְךָ⁵⁹.

שיעור (למעלה ה"ד) - כיון שכבר הפריש בכוונה לתרום כשיעור, נתחייב לתרום כמחשבתו, ולפיכך צריך לתרום התוספת הזו במדה, שלא יפחות. אולם בפירוש המשנה שם, כתב רבינו לפי דעתו שם (שבראשונה אסור להוציא תרומה גדולה במדה), שמתור לו להוציא תוספת זו במדה, ולא כמו שכתבנו, וראה למעלה]. (41) דלא כרבי יהודה, שם. [כלומר, אף-על-פי שבענין מדה אין דין הפרשת תוספת זו כדין הפרשת התרומה בראשונה, וראה ב'כסף משנה' בפ"א מהל' מעשר ה"ו, שכל עיקר הצורך לתרום במקוץ אינו אלא מאחר שתורמים באומד - בכל זאת תורם מן המוקף (כבראשונה)]. (42) שאין תורמין תרומה גדולה אלא מן המוקף (להלן ה"ז).

ז. הַמַּפְרִישׁ מִקְצֵת הַתְּרֹמָה⁴³ - אוֹתוֹ הַמִּקְצֵת אֵינוֹ
תְּרֹמָה, וְהָרִי הוּא כְּחֹלֶק הַפְּרִי⁴⁴. וְאֵף עַל פִּי כֵן
צָרִיךְ לְהַפְרִישׁ תְּרֹמַת אוֹתוֹ מִקְצֵת מִמֶּנּוּ, וְלֹא יַפְרִישׁ
עָלָיו מִפְּרוֹת אַחֲרוֹת⁴⁵.

(43) שם מ"א, שהיה בדעתו להפריש עוד. ואין זה דומה למה שכתב (בהלכה הקודמת) בתרם ועלתה בידו אחד מששים ואחד, ששם לא ידע שעלה בידו פחות, ולא היה אז בדעתו להוסיף, ולכן תרומתו תרומה. (44) והרי הוא טבל (פירוש המשנה, שם). (45) במשנה, שם: "אבל לא למקום אחר", אבל רבינו גרס: "אבל לא ממקום אחר", ופירש: "כיון שזה שהוציא, הוציאו לדעת שהוא קצת תרומה". ועי' בפ"א מהל' מעשר ה"טו.

ח. הַמַּפְרִישׁ מִקְצֵת תְּרֹמָה מִפְּרִי זֶה וּמִקְצֵת תְּרֹמָה
מִפְּרִי אַחֵר מִמֶּנּוּ - הָרִי זֶה לֹא יִתֵּרם מִזֶּה עַל זֶה⁴⁶.
הָאֹמֶר⁴⁷: תְּרֹמַת הַפְּרִי זֶה לְתוֹכוֹ, אִם אֹמֶר: בְּצַפּוֹנוֹ
אוּ בְּדִרְוֹמוֹ - קָרָא שָׁם, וְחֵיב לְהַפְרִישׁ מִמֶּנּוּ
תְּרֹמָתוֹ; וְאִם לֹא צִיָּן בְּמִקּוֹם - לֹא אֹמֶר כָּלוּם⁴⁸.

(46) היינו מ"מקצת תרומת כרי זה" על "מקצת תרומת כרי אחר", 'ירושלמי' תרומות פ"ד ה"א. והטעם כמבואר בהלכה הקודמת, שלא יפריש עליו מפירות אחרות, אלא ממנו. (47) שם פ"ג מ"ה. (48) שבתרומה נאמר (דברים יח, ד): "ראשית דגנך", וצריך שיהיו שיריה ניכרים (עירובין לז:). ואם לא ציין המקום, לא ניכר איפה התרומה ואיפה השיריים (= החולין).

ט. אֹמֶר⁴⁹: תְּרֹמַת הַפְּרִי זֶה⁵⁰, וְהַפְּרִי הַזֶּה כְּזֶה⁵¹ -
מִקּוֹם שְׁנִסְתִּימָה תְּרֹמָתוֹ שֶׁל רֹאשׁוֹן, שָׁם נִסְתִּימָה
תְּרֹמָתוֹ שֶׁל שְׁנִי.

(49) 'ירושלמי' שם פ"ג ה"ג. (50) וסימן את המקום בצפון של הכרי או בדרומו (כסף-משנה). (51) כן הוא בדפוסים חדשים, והיא נוסחת ה'כסף משנה' והרדב"ז. והיינו שהתפס את תרומת הכרי השני בתוכו (של הכרי השני), בתרומת הכרי הראשון. ואף-על-פי שלא סיים מקום לתרומת הכרי השני, נסתיים מקומה כתרומת הכרי הראשון, כדין מתפס בנדר (ראה בפ"א מהל' נדרים). [ואף-על-פי שהאומר: הרי הפירות הללו עלי כתרומה - לא אמר כלום (שם ה"א) - זה אינו אלא במתפס פירות של חולין

ובינין ובשמן⁷³, אָפְלוּ כָּל שֶׁהוּא - מוֹלִיכָה לִפְנֵי. 18
ובלבד שתהא תרומת מעשר ודאית וטהורה⁷⁴; אָבֵל 19
אם היתה טמאה⁷⁵ או שהיתה של דמא⁷⁶, אם אין 20
בה פשעור - אינו מטפל בה, אלא שורפה. 21

(70) תוספתא תרומות פ"י (הצ' ליברמן עמ' 17-19).
וראה להלן. (71) של הלוג ('פירוש המשניות' בתרומות
פ"א מ"ח), והיינו קורטוב ('תפארת ישראל'). ומדובר
בתרומת מעשר של שאר פירות, ולא ביין ושמן (ראה
להלן), ולא בפירות עצמם אלא במשקין היוצאים מהן, ראה
להלן. (72) כן הוא בתוספתא שם: "בתרומת מעשר
שבשאר כל הפירות, אם יש כשיעור הזה (= האמור למעלה
שם, דהיינו אחד משמונה בשמינית) נותנה לכהן, ואם לאו
- משליכה לאור ושורפה". ונראה שכיון שמדובר במים
היוצאים מן הפירות (וכן כתב הראב"ד), שאינם אלא זיעה
בעלמא (ראה להלן פ"א ה"ב), לא חששו להפסידם
בשיעור מועט כזה. (73) שתרומתם מן התורה.
(74) בתוספתא שם (עמוד 14 160): "כמה יהא בתרומת
מעשר של דמיי ויוליכנה לכהן, אחד משמונה בשמינית.
במי דברים אמורים [= שצריך שיעור] בשל דמיי (ראה
להלן מן המשנה בתרומות), אבל בשל ודיי הרי זה אסור
[כלומר: אפילו בכל שהן], במי דברים אמורים [= שאסור
אפילו בכל שהן] בטהורה, אבל בטמאה (אפילו כל שהו -
רבינו לא גרס מלים אלו, 'תוספתא כפשוטה') וכן אתה
אומר בתרומת מעשר שבשאר כל הפירות, אם יש כשיעור
הזה נותנה לכהן וכו'", וראה למעלה. הרי מפורשים כאן
כל דברי רבינו: הרישא של התוספתא מדברת ביין ושמן,
וכן נראה מהא דלהלן ("בתרומת מעשר שבשאר כל
הפירות"). וכן נראה במשנה מס' תרומות (פ"א מ"ח, ראה
להלן), ואם היא של ודיא וטהורה, אסור בכלשהו. ואם היא
של דמאי, או אפילו של ודיא והיא טמאה, שיעורה אחד
משמונה בשמינית, כתרומת מעשר שבשאר כל הפירות.
(75) תוספתא שם בספא, כנ"ל. (76) תוספתא שם ברישא,
וכן הוא במשנה שם: "הרכינה (= הטת החבית) ומיצה -
הרי זו תרומה, וכמה תהא בתרומת מעשר של דמאי
ויוליכנה לכהן, אחד משמונה לשמינית". ונראה מן התחלת
המשנה, שמדובר בתבואת מעשר של יין ושמן, כנ"ל,
ואף-על-פי-כן אם היא של דמאי, היא צריכה שיעור, כנ"ל.

יז. אין תורמין תרומה גדולה⁷⁷ אלא מן המקף⁷⁸. 22
פיצד? היו לו חמשים סאה בבית זה וחמשים סאה 23
בבית אחר - לא יפריש מאחד מהן שתי סאים על 24
המאה, שנקצא מפריש במקום זה על מקום אחר. 25
ואם הפריש שלא מן המקף - תרומתו תרומה⁷⁹. 26
והוא שיהיה המפרש שמור; אָבֵל אם היה טעון פדי 27
יין⁸⁰ או שמן וראה שמשפדין ואמר: הרי הן 28
תרומה על פרות שבביתי - לא אמר כלום⁸¹. 29

(77) ראה להלן ה"כ, בדין תרומת מעשר. (78) חלה פ"א
מ"ט. "ופירש מוקף, קרוב וסמוך" (רע"ב שם). (79) כן
נראה מהא דלהלן בכדים שנשתברו (כסף-משנה). וכן נראה
בעירובין לב, א. וביבמות צג, א - התיירו לתרום בערב

(56) ברכות מז, א. (57) שם למדו כן ממה שנאמר (שם,
כו): "והרמותם ממנו תרומת ה' מעשר מן המעשר", "מעשר
מן המעשר אמרתי לך, ולא תרומה גדולה ותרומת מעשר
מן המעשר". (58) וגם מירח (כסף-משנה), וכן כתב רבינו
בפירוש המשנה בברכות פ"ז מ"א. וכן בגמרא שם: "אי
הכי, אפילו הקדימו בכרי נמי וכו'". (59) שם למדו כן
ממה שנאמר (שם, כט): "מכל (מעשרותיכם) [מתנותיכם]
תרימו את כל תרומת ה'" - הרי שחייב להפריש את כל
התרומות, וגם תרומה גדולה בכלל. והיינו, כשהפריש אחר
המירוח.

יד. בן לוי שלקח מעשר שבלים⁶⁰ - לא יתן תרומתו 1
לכהן שבלים, אלא קונסין⁶¹ אותו לדוש ולזרות 2
ולתן לו מעשר מן המעשר מן הדגן, ואינו חייב לתן 3
לו מעשר מן התבן או העצה⁶². ואם הפריש תרומת 4
מעשר שבלים כמו שנתנו לו - הרי זה כותש ונותן 5
לכהן את הזרע ואת התבן⁶³. ומפני מה קנסוהו 6
לכתש?⁶⁴ מפני שלקח המעשר שבלים והפקיע 7
ממנו תרומה גדולה⁶⁵. 8

(60) ברייתא ביצה יג, א. ומשנה תרומות פ"י מ"ו. (61) את
הלוי שלקח מעשר בשבילם קודם הדישה והפסיד לכהן
תרומה גדולה שיש באותו מעשר ('פירוש המשניות' שם,
וכן כתב בסמוך. ועי' רש"י בביצה שם). (62) משנה,
תרומות, שם: "ומפריש את הזרע ואינו צריך להפריש את
העץ", שאינו אוכל ואינו חייב בתרומות ומעשרות. ומכיון
שאינו מפריש מהם, אינו חייב ליתנם לכהן, אלא הרי הם
שלו, וראה להלן. (63) משנה, שם: "אם הפריש, לא יאמר
אכתוש ואטול את העץ ואתן את הזרע אלא נותן העץ עם
הזרע", "שכיון שקרא עליו שם תרומה, צריך ליתנו לכהן"
(רע"ב שם). (64) זה מוסב על מה שלמעלה ש"קונסין
אותו לדוש ולזרות". (65) כן כתב בפירוש המשנה שם,
ראה למעלה.

טו. בן ישראל שאמר ללוי⁶⁶: כך אמר לי אבא: 9
מעשר לך בדי - אין חוששין לתרומת מעשר 10
שב⁶⁷; שהרי אביו הפריש תרומתו, ולפיכך צוהו 11
שהה מעשר לפלוני הלוי⁶⁸. ואם אמר לו: כך אמר 12
לי אבא: פור מעשר יש לך בדי - חוששין לתרומת 13
מעשר שב⁶⁹. 14

(66) גיטין ל, ב. לפי תירוצו של רב אשי. (67) כלומר, אין
צריך הלוי להפריש ממנו תרומת מעשר. וכן היא גירסת
רבינו בגמרא שם (כסף-משנה), שכן הוא בברייתא שם.
ואילו לפי נוסחתנו בגמרא שם, צריך להפך הברייתא
(רדב"ז). (68) המעשר כולו לפלוני ואינו צריך להפריש
ממנו תרומת מעשר (כסף-משנה). (69) שכיון שהזכיר לו
מדה, כור מעשר, מסתבר שעוד לא הפריש תרומת מעשר,
וכונתו שיפריש ממנו הלוי לפי חשבון (שם).

טז. תרומת מעשר⁷⁰ שהיה בה אחד משמונה 15
בשמינית⁷¹ - מוליכה לכהן; פחות מכן - אינו 16
מטפל להוליכה, אלא משליכה באור ושורפה⁷². 17

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

19 הפל. ותלמידי חכמים¹⁰³ אין תורמין אלא מן המקף
20 ואפלו תרומת מעשר.

(100) ביכורים פ"ב מ"ה. (101) במדבר יח, כב. "תרימו תרומה" אין בפסוק. (102) ב"ירושלמי" תרומות פ"ב ה"א: "אחד ביהודה ואחד בגליל". (103) גיטין ל, ב. ועיי"ש ב'תוספות' ד"ה וכי נחשדו.

21 כא. בן לוי¹⁰⁴ שהיה לו מעשר ראשון שלא נטלה
22 ממנו תרומתו, והניחו להיות מפריש עליו והולך
23 הוא בטבלו¹⁰⁵ - מה שעשה עשוי¹⁰⁶. שנאמר: כי
24 את מעשר בני ישראל אשר ירימו לה' תרומה -
25 מלמד, שהוא עושה את פלו תרומה לאחר.

(104) 'ספרי' זוטא (כסף-משנה). ומפרשה רבינו בתרומת מעשר, ודלא כהר"ש (תרומות פ"א מ"ה) שגרס בה "תרומה גדולה". (105) כלומר, שמניח אותו כולו בטבלו, ולא התכוין בהפרשה גם עליו. (106) ויכול להפרישו כולו כתרומת מעשר על מקום אחר.

26 כב. הפריש ממנו¹⁰⁷ תרומת מעשר תחלה ואחר כך
27 הניחו להיות מפריש עליו והולך עד שיעשה פלו
28 תרומת מעשר ויתנו לפהו - לא עשה כלום¹⁰⁸.
29 שנאמר: את מקדשו ממנו; בזמן שקדשיו בתוכו -
30 עושה אותו תרומה לאחרים, אין קדשיו בתוכו -
31 אינו עושה אותו תרומה לאחרים. וכן המניח פרות
32 להיות מפריש עליהם תרומה גדולה - צריך שיהיו
33 טבולין לתרומה¹⁰⁹. ואם הניחו להיות מפריש עליהן
34 מעשר - צריך שיהיו טבולין למעשר¹¹⁰.

(107) 'ספרי' שם (כסף-משנה). (108) ואינו יכול לעשותו תרומת מעשר על אחר. (109) שאין תורמין מן הפטור על החיוב (להלן פ"ה ה"ב). (110) שאין מעשרין מן הפטור על החיוב (להלן פ"א מהל' מעשר ה"ז).

35 כג. כשמפרישין תרומה ומעשר - מפרישין אותן
36 על הסדר. כיצד? מפריש בפורים תחלה¹¹¹ לפל,
37 ואחר כך תרומה גדולה, ואחר כך מעשר ראשון,
38 ואחר כך מעשר שני או מעשר עני. והמקדים שני
39 לראשון¹¹², או מעשר לתרומה, או תרומה לבפריש, או
40 אף על פי שעבר על לא תעשה - מה שעשה עשוי.
41 ומניין שהוא בלא תעשה¹¹³? שנאמר: מלאתה
42 ודמעך לא תאחר - לא תאחר דבר שראוי
43 להקדימו¹¹⁴. ואין לוקין על לאו זה¹¹⁵.

(111) בתרומות פ"ג מ"ז: "ומנין שיקדמו הבכורים לתרומה? זה קרוי תרומה וראשית, וזה קרוי תרומה וראשית? אלא יקדמו ביכורים שהם ביכורים לכל, ותרומה לראשון היא ראשית, ומעשר ראשון לשני שיש בו ראשית", וכתב רבינו שם: "קרא הש"ת התרומה ראשית, באמרו (דברים יח, ד): "ראשית דגןך תירושך ויצהרך", וקראה תרומה באמרו (במדבר יח, ח): "ואני הנה נתתי לך את משמרת תרומותי",

יום-טוב שלא מן המוקף (עי' ב'תוספות' שם: ד"ה אלא). הרי שבדיעבד תרומתו תרומה. (80) בבא-קמא קטו, ב. שכיון שעומדים להשתבר, הרי הם כמו שאינם בעולם, ולא חילקו כאן בין אם יכול להציל על-ידי הדחק לבין אם אינו יכול להציל, כמו שחלקו להלן פ"ד מהל' מעשר שני הי"ב לגבי ראה אנס בא כנגדו, לפי ששם לא נעשתה עוד פעולת ההיזק בגוף המעות, ואילו כאן כבר נעשתה פעולת השבירה ('תוספתא כפשוטה' פ"א ממעשר שני).

1 יח. פרות המפזרין⁸² בתוך הבית, או שתי מגורות⁸³
2 שבבית אחד - תורם מאחד על הכל⁸⁴. שקי תבואה⁸⁵
3 ועגוליה דבלה וקביות של גרוגרות, אם היו בהקפה
4 אחת⁸⁶ - תורם מאחד על הכל. קביות של זין⁸⁷: עד
5 שלא סתם את פיהן - תורם מאחד על הכל⁸⁸;
6 משסתם - תורם מכל אחת ואחת⁸⁹.

(82) תוספתא תרומות פ"ג. (83) אוצרות. (84) שבבית אחד וברשות אחת, הרי הם כאילו סמוכים ומוקפים זה לזה. ואם כי בתוספתא שלפנינו שם כתוב: "שתי מגורות בעליה אחת, תורם מכל אחת ואחת", - כנראה שרבינו היתה לו גירסא אחרת בתוספתא (כסף-משנה ורדב"ז). [ויתכן כי יש לחלק בין בית שאוכלים בו, ושתי המגורות עשויים להצטרף, לבין עליה שאינה משמשת אלא לאוצר, ושם לא יצטרפו לעולם. אבל צריך-עיון מהיכן שאב רבינו את מקור ההלכה שלן]. (85) תוספתא שם (כסף-משנה). (86) כלומר, סמוכים זה לזה. (87) מעשר שני פ"ג מ"ב. (88) שכולן נחשבות כמעורבות (פירוש המשנה, שם). (89) שכל חבית סתומה, נחשבת רשות בפני עצמה.

7 יט. היה מלקט⁹⁰ גפי זרק⁹¹ ומניח בגנה - תורם
8 מאחד על הכל⁹². הביא מין אחד⁹³ ביניהן - תורם
9 מכל אחד ואחד. הביא מינין הרבה⁹⁴ בקפה, קרוב
10 מלמעלה וקרוב מלמטה ומין אחר באמצע - לא
11 יתום מן העליון על התחתון⁹⁵. ואם הקיף חמשה
12 צפורים⁹⁶ בגרן - תורם מאחד על הכל, בזמן שעקר
13 הגרן קים⁹⁷; אין עקר הגרן קים⁹⁸ - תורם מכל אחד
14 ואחד⁹⁹.

(90) תוספתא תרומות, שם. (91) אגודות ירק. (92) שכל הגינה אחד, כמו שאמרו ב'ירושלמי' תרומות (פ"ב הלכה א): "כל בית הגיתות אחד, כל בית הגרנות אחד". (93) צריך לומר: "מין אחר" - הגר"ש ליברמן. (94) תוספתא תרומות, שם. (95) אף שהם מין אחד, מפני שדבר אחר מפסיק. (96) שם. (97) שהגורן מחברם. כרבי יהודה שם, שבא לפרש דברי חכמים. (98) שכבר פינה מן הגורן, ונשארו אלו חמשה צבורים. (99) שאין זה מן המוקף, משום שעתידי לפנות גם את אלה למקום אחר.

15 כ. תרומת מעשר - מפרישין אותו שלא מן
16 המקף¹⁰⁰. שנאמר: מכל מעשרותיכם תרימו
17 תרומה¹⁰¹; אפלו מעשר אחד במדינה זו¹⁰² ומעשר
18 אחד במדינה אחרת - מפריש תרומה מאחד על

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום חמישי כ"ו אלול - ספר זרעים - הלכות תרומות קיז

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

א: שיהודי צריך לעשות מעניני חולין שלו קדושה שהרי תוכן תרומות ומעשרות הוא שלוקחים חטה או פרי כו' שהיו תחילה טבל ועושים אותו קדושה, וכל הכרי נהי' ראוי להחיות בו את האדם.

ב: למרות חילוקי הדרגות שבעם ישראל, הנה מצד אהבת ישראל ואחדות ישראל יכול יהודי לעשות פעולה שלא נצטווה עלי' עבור חבירו, ואעפ"כ נחשב הדבר כאילו המשלח עצמו עשה משום שמציאותם כ"בני ברית" היא בשווה.

אמנם יש חילוקי דרגות באופן השליחות אבל עצם ענין השליחות הוא בכל הדרגות בשווה מפני שמציאותם שווה שכולם "בני ברית".

דוגמא לדבר מההלכה בדין פיקוח נפש שאף ספקו דוחה כל התורה כולה ללא הבדל אם הוא תינוק בן יומו, בן עשרים, בן חמשים, או "בן תשעים לשוח" כי בכולם נקודה החיות היא בשווה.

כך הוא גם בעניינים רוחניים: מצד אחד ישנם חילוקי דרגות בחיוב לימוד התורה שאינו דומה אופן הלימוד של גדול ומחדש בתורה לאופן הלימוד של פשוט שבפשוטים כו'.

אבל לאיך גיסא אין כל הבדל בנוגע לעצם לימוד התורה - עצם ענין החיים - שבזה כולם בשווה, "כל איש מישראל חייב בתלמוד תורה, בין עני בין עשיר בין שלם בגופו בין בעל יסורין, בין בחור בין שהיה זקן גדול שתשש כחו . . חייב לקבוע לו זמן לתלמוד תורה ביום ובלילה שנאמר והגית בו יומם ולילה".

יין מלכות ספר זרעים טימן יא.

וקרא הביכורים ראשית, באמרו (דברים כו, ב): "ולקחת מראשית כל פרי האדמה", וקראם תרומה, באמרו (שם יב, ו): "והבאתם שמה . . . ואת תרומת ידך", ואמר בספרי: "ותרומת ידך, אלו הביכורים - מעשר ראשון יש בו ראשית, ר"ל תרומת מעשר, שבו אמר השי"ת (במדבר יח, כו): "והרמותם ממנו תרומת ה'", וכבר ביארנו כי התרומה נקראת ראשית". (112) שם מ"ו. (113) שם. (114) "מלאתך אלו ביכורים, ודמעת זו תרומה, והוא בכלל לא תאחר" (ר"ש שם). (115) תמורה ד, ב. משום שהוא לא הניח לעשה, שיכול לתקן ולהפריש מחדש על הסדר, וכל לאו הניתק לעשה - אין לוקים עליו.

1 כד. הַרֹצֶה לְהַפְרִישׁ¹¹⁶ תְּרוּמָה גְדוֹלָה וְתְרוּמַת
2 מַעֲשֵׂר כָּאֶחָד - מִפְּרִישׁ אֶחָד מִשְׁלֹשָׁה וּשְׁלֹשִׁים
3 וּשְׁלִישׁ¹¹⁷ וְאוֹמֵר: אֶחָד מִמֶּמָּה שֵׁשׁ כָּאֶן¹¹⁸ - הָרִי
4 הוּא בְּצֵד זֶה שֶׁהִפְרַשְׁתִּי וְהָרִי הוּא חֲלִין¹¹⁹;
5 וְהַנֶּשֶׂאֶר¹²⁰ מִזֶּה שֶׁהִפְרַשְׁתִּי - הוּא תְּרוּמָה עַל הַכֹּל.
6 וְהַמַּעֲשֵׂר שֶׁרְאוּי לְהִיט לְמֶמָּה חֲלִין אֵלָיו¹²¹ - הָרִי
7 הוּא בְּצֵד זֶה שֶׁהִפְרַשְׁתִּי; וְזֶה הַנֶּשֶׂאֶר יֵתֵר עַל
8 הַתְּרוּמָה¹²² מִמֶּה שֶׁהִפְרַשְׁתִּי - הָרִי הוּא תְּרוּמַת
9 מַעֲשֵׂר עַל הַכֹּל¹²³.

(116) דמאי פ"ה מ"ב. (117) שהם שלשה חלקים ממאה, שהתרומה חלק מחמישים, שהם שני חלקים ממאה, ותרומת מעשר אחד ממאה. (118) בכלל. (119) כלומר, הרי הוא חולין עד שיפריש התרומה (ראב"ד). (120) שני החלקים. (121) מאה לאו דוקא, שהרי חסרו מהם שנים, ועי' רב"ז. (122) היינו האחד ממאה. (123) ונמצא מפריש כסדרם: תרומה, ואחר-כך מעשר, ואחר-כך תרומת מעשר.

יום חמישי כ"ו אלול ה'תשפ"ב

פָּרָק רְבִיעִי

(1) יבאר אם עושה אדם שליח לתרום, ומי הוא הראוי לתרום. והתורם שלא ברשות. האומר לשלוחו צא ותרום ואינו יודע אם תרם אם לאו. פירות השותפין אם חייבים בתרומה, ואם צריך ליטול רשות זה מזה. ודין אריס שתרם ובא בעל הבית ועכב. והפועלים אם יש להם רשות לתרום. הגוי שהפריש תרומה משלו. והמתכוון לומר תרומה ואמר מעשר. המפריש תרומה על תנאי. והתורם את הגורן מה צריך שיכוון בלבו.

10 א. עוֹשֶׂה אָדָם שְׁלִיחַ לְהַפְרִישׁ לוֹ תְּרוּמָה
11 וּמַעֲשֵׂרוֹת; שֶׁנֶּאֱמַר: כֵּן תְּרִימוּ גַם אַתֶּם - לְרִבּוֹת
12 שְׁלוּחֵיכֶם. וְאֵין עוֹשִׂין שְׁלִיחַ עוֹבֵד כּוֹכָבִים וּמִזְלֹת,
13 שֶׁנֶּאֱמַר: גַּם אַתֶּם; מָה אַתֶּם - בְּנֵי בְרִית, אֵף
14 שְׁלוּחֵיכֶם - בְּנֵי בְרִית.

~ נקודות משיחות קודש מתוך רמב"ם "פרדס המלך" ~

"עוֹשֶׂה אָדָם שְׁלִיחַ לְהַפְרִישׁ לוֹ תְּרוּמָה וּמַעֲשֵׂרוֹת כו'."

שתי הוראות יש ללמוד ממצות תרומה:

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

15 ב. חֲמִשָּׁה לֹא יִתְּלוּ, וְאִם תְּרָמוּ - אֵין תְּרוּמָתָן
16 תְּרוּמָה: הַחֵרֶשׁ², וְהַשּׁוֹטָה, וְהַקֵּטָן, וְהַעֹבֵד כּוֹכָבִים
17 וּמִזְלֹת שֶׁתֵּרַם אֶת שֵׁל יִשְׂרָאֵל וְאֶפְלוּ בְּרִשְׁתּוֹ³,
18 וְהַתֹּרֵם אֶת שְׁאִינוֹ שֵׁל שְׁלֹא בְּרִשְׁתּוֹ הַבְּעָלִים⁴. אֲכָל
19 הַתֹּרֵם מִשְׁלוֹ עַל שֵׁל אַחֲרֵים - הָרִי זֶה תְּרוּמָה⁵ וְתִקֵּן
20 פְּרוֹתֵיהֶם. וְטוֹבַת הַנָּאָה - שְׁלוֹ⁶, שְׁנוֹתָנָה לְכָל כֹּהֵן
21 שְׂיִרְצָה.

(2) שאינו שומע ואינו מדבר והרי הוא כשוטה. ואף על פי שחרש בלשוננו הוא שאינו שומע - חז"ל קוראים גם לזה שאינו שומע ואינו מדבר בשם "חרש", "לפי שסיבת האלמות היא חרשות בעובר בעודו בבטן אמו ולא ישמע, מה שמדברים לו". וכשנולד האדם החרשות אחר ששמע (ואם כן הוא מדבר) או נשתתק אחר שהיה מדבר (ואם כן הוא שומע), תרומתם תרומה. [ומה שכתב שם משנה ב "מותר לו לתרום", לאו דווקא הוא ורוצה לומר שתרומתו תרומה]. (3) שאין הגוי נעשה שליח. (4) והמדובר כשלא היה אחר כך גילוי דעת מהבעלים [=שהם מסכימים למעשיו]. (5) שזכות היא לבעל הפירות,

ז. האומר לשלוחו: צא ותרם - תורם פדעתו של
בעל הבית: אם היה¹⁶ יודע בו¹⁷ שהוא בעל עין רעה
- מפריש אחד מששים; ואם היה¹⁸ בעל נפש
שבעה¹⁹ - מפריש אחד מארבעים. ואם אינו יודע
דעתו - מפריש לו בינונית, אחד מחמשים. נתפון
לבינונית, ועלתה בידו אחד מארבעים או אחד
מששים - תרומתו תרומה²⁰. ואם נתפון להוסיף על
הבינונית²¹ ותרם אפלו אחד מתשעים ותשעה - אין
תרומתו תרומה.

(16) השליח. (17) בבעל הבית. (18) בעל הבית.
(19) ביטוי לעין יפה. (20) כיוון שיש תורם אחד מארבעים
ויש תורם אחד מששים, יכול השליח לאמר לו: בכך
אמדתך. ודווקא שליח, אבל בעל הבית בעצמו שתורם,
אפילו עלתה בידו אחד מעשרים - תרומתו תרומה.
(21) כשאינו יודע דעתו של בעל הבית, שדינו בבינונית.

ח. פרות השתפין - חיבות בתרומה ומעשרות;
שנאמר: מעשרתיכם - אפלו של שנים. והשתפין
אין צריכין לטל רשות²² זה מזה, אלא פל התורם
מהן - תרומתו תרומה. תרם אחד מהן, ובא השני
ותרם תרומה שניה, שהרי לא ידע שחברו תרם: אם
היו ממחין²³ זה על זה - תרומת השני אינה
תרומה²⁴; ואם לא היו ממחין²⁵, ותרם הראשון
פשוט - (אין תרומת השני תרומה; לא תרם
הראשון פשוט²⁶) - תרומת שניהן תרומה²⁷.

(22) ומה שאמרו "אתם ולא השותפין" אין הלכה כן, אלא
"השותפין תורמין אחד בלא רשות חברו". (23) וממחין
הוא מלשון המחאה כמו "המחאה אצל חנווני", כלומר,
שכל אחד מהם סומך על מה שעושה חברו. (24) שאילו
ידע שחבירו תרם, לא היה הוא תורם. (25) כלומר, לא
ידוע שהם סומכים זה על זה. (26) כלומר, כשיעור שתורם
חבירו. (27) שכיוון שלא תרם הראשון כשיעורו של השני,
בוודאי אין השני מסכים לתרומתו ואינו שליח לתורם על
שלו, וגם הראשון אינו מסכים לתרומתו של השני, נמצא
כל אחד ואחד מפריש על חלקו.

ט. האומר לשתפו או לבן ביתו²⁸ או לעבדו²⁹ או
לשפחתו לתרם, והלכו לתרם, ובטל שליחותו קדם
שיתרמו: אם לא שנה השליח - תרומתו תרומה³⁰;
ואם שנה, כגון שאמר לו: תרם מן הצפון, ותרם
מן הדרום, הואיל ובטל שליחותו מקדם³¹ - אינה
תרומה.

(28) משמשו. (29) עבד כנעני, שנעשה שליח לתרומה,
מפני שהוא בן ברית. (30) במשנה שם: "בטל אם עד שלא
תרם בטל, אין תרומתו תרומה, ואם משתרם ביטל תרומתו
תרומה". (31) אבל אם לא ביטל שליחותו, אף על פי
ששינה בזה תרומתו תרומה, שאין דרכו של אדם להקפיד
על זה.

שמתקנים פירותיו והרי הוא כשלוחו, שזכייה מטעם
שליחותו. (6) של התורם.

ג. התורם שלא ברשות, או שירד לתוך שדה חברו
ולקט פרות שלא ברשות כדי שיקחם תרם: אם בא
בעל הבית ואמר לו: בלך אצל יפות, אם היו שם
יפות ממה שתתרם - תרומתו תרומה, שהרי אינו
מקפיד⁷; ואם לא היו שם יפות - אין תרומתו
תרומה, שלא אמר לו אלא על דרך מחוי⁸. ואם בא
בעל הבית ולקט והוסיף, בין יש לו יפות מהן בין
אין לו - תרומתו תרומה.

(7) ואינו חושש משום גזל. ואם כן כשתרם בשביל בעל
הבית תרומתו תרומה וכשלקחם לעצמו הרי הם כשלו
וממילא תרומתו תרומה. (8) כלומר, דרך מחאה: אילו
מצאת יפות מאלו היית גוזלן.

ד. חמשה לא יתרמו, ואם תרמו - תרומתן תרומה:
חרש מדבר ואינו שומע⁹, מפני שאינו שומע
הברכה¹⁰; והאלם, ששומע ואינו מדבר, והערים,
מפני שאינן יכולין לברך¹¹; והשכור¹² והסומא,
מפני שאינן יכולין לבן ולהפריש את היפה¹³.

(9) שם משנה ב. ואף על פי שבמשנה ו שם נאמרו חמישה:
"האלם והשיכור והערום והסומא ובעל קרי" - השמיט
רבינו בעל קרי, מפני שאמרו בברכות כב. "בטלה
לטבילותא דבעל קרי" - ומותר לו לברך, ואם כן יכול
לתורם גם לכתחילה. (10) וכל הברכות כולן צריך
שישמיע לאזנו מה שהוא אומר". (11) האלם שאינו מדבר,
והערום משום שנאמר: והיה מחניך קדוש ולא ייראה בך
ערוות דבר", בשעה שאתה מדבר בו לא ייראה בך ערווה.
(12) שאינו יכול לדבר בפני המלך. אבל לא הגיע לשכרותו
של לוט, שאם הגיע לשכרותו של לוט הרי הוא כשוטה.
(13) "ודין התרומה לברור מן היפה למאמר השם ית': את
כל חלבו".

ה. קטן שהגיע לעונת נדרים¹⁴, אף על פי שלא
הביא שתי שערות ולא נעשה גדול, אם תרם -
תרומתו תרומה, ואפלו בתרומה של תורה; הואיל
ונדריהן והקדשן קיימין מן התורה, כמו שבארנו
בנדרים.

(14) ו"עונת נדרים הוא הזמן שנדרי האדם קיימים בו, והוא
שיהיה בזכר מבין שנים עשרה ויום אחד, והנקבה בת עשתי
עשרה שנה ויום אחד".

ו. האומר לשלוחו: צא ותרם לי, והלך לתרם, ואינו
יודע אם תרם ואם לא תרם, ובא ומצא פרי תרם
- אין חזקתו תרם. שאין אומרים באסורין חזקת
שליח עושה שליחותו להקל, אלא להחמיר;
וחושש שמא אחר תרם שלא ברשות¹⁵.

(15) ואין תרומתו תרומה.

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום חמישי כ"ו אלול - ספר זרעים - הלכות תרומות קט

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

לו "כנוס - תורום". ועיקר החידוש הוא שאף על פי שלא
אמר לו במפורש לתורם - תורם, כיוון שאין הגורן נכנס
אלא אם כן נתרם.
טו. העובד פוככים ומזלות שהפריש תרומה
משלו⁴⁴ - דין תורה שאינה תרומה, לפי שאינן
חביבין; ומדבריהן גזרו⁴⁵ שתהיה תרומתו תרומה,
משום בעלי כסין, שלא יהיה זה הממון של ישראל
ויתלה אותו בעובד פוככים ומזלות כדי לפטר⁴⁶.
ובדקין את העובד פוככים ומזלות שהפריש
תרומה⁴⁷: אם אמר: בדעת ישראל⁴⁸ הפרשתי -
תנתן לכהן; ואם לאו - טעונה גזירה⁴⁹, שמא בלבד
לשמים⁵⁰. במה דברים אמורים? בארץ ישראל;
אבל עובד פוככים ומזלות שהפריש תרומה בחוצה
לארץ - לא גזרו עליה. ומדיעין אותו שאינו צריך
ואינה תרומה כלל.

(44) כן הוא בגיטין שם. שאם תרם של ישראל, אינה תרומה
כלל. (45) היינו אף על פי שגדלו בידו והגיעו לעונת
המעשרות אצלו והוא מירחם, שאינם חייבים כלל בתרומות
ומעשרות. ולא גזרו חכמים אלא בפירות ישראל שמירחם
הגוי - אם תרם הגוי, גזרו משום בעלי כסין, ואמרו
שתרומתו תרומה. (46) שהרי רואים שגם תרומת הגוי
תרומה. ושתי גזירות היו בזה מאותו הטעם: א. אם מירח
הגוי פירותיו של ישראל - שחיבות בתרומות ומעשרות. ב.
אם תרם הגוי מפירותיו, שפטורים לגמרי מתרומות
ומעשרות - שתרומתו תרומה. והכל כדי שלא ימסרו לגוי
למרחם ולהפקיעם מחיוב תרומות ומעשרות. (47) היינו:
משלו, כמו שכתב למעלה. (48) "שלמקום שתרומת
ישראל הולכת תלך זו". (49) ואסורה בהנאה. (50) לשם
הקדש. ובזמן הזה עסקינן דהקדש אסור בהנאה.

טז. המתפנן לומר תרומה ואמר מעשר, מעשר
ואמר תרומה - לא אמר כלום, עד שהיה פיו ולבו
שוין. הפריש תרומה במחשבתו ולא הוציא בשפתיו
כלום - הרי זו תרומה; שנאמר: ונחשב לכם
תרומתכם פדגן מן הגרן - במחשבה בלבד תהיה
תרומה.

יז. המפריש תרומה על תנאי: אם נתקיים התנאי -
הרי היא תרומה, ואם לאו - אינה תרומה. וכן
המפריש תרומה ומעשרות⁵¹ ונחם עליהן - הרי זה
נשאל לחכם ומתיר לו, בדרך שמתירין לו שאר
גדרים, ותחזיר חלין כמו שהיתה, עד שפריש פעם
שניה אותה שהפריש תחלה או פרות אחרות.

(51) ועוד לא נתנם לכהן או ללוי, שאם כבר נתנם - אינו
יכול להישאל עליהם.

יח. התורם בור של זין ואמר: הרי זה⁵² תרומה על
מנת שתעלה שלם - [צריך שתעלה] שלם מן השכר
ומן השפיכה⁵³, אבל לא מן השמאה⁵⁴. ואם נשברה

י. אריס שתתם³², וכא בעל הבית ועבב: אם עד
שלא תרם עבב - אין תרומתו תרומה³³, ואם
משתתם עבב - תרומתו תרומה. והאפטרופסין
תורמין³⁴ מנכסי תומים.

(32) שיש לו חלק בתבואה, תמורת עבודתו. (33) ומה
שאמרו "אתם ולא אריסין" אין הלכה כן. ובתוספתא שם
נוסף: "אבל אין רשאי להוציא מעשר אלא על חלקו בלבד"
ורבינו השמיט כל זה. וייתכן כי הכוונה למצוות נתינה,
שאף על פי שהפרשתו קיימת, אינו רשאי להוציא ולתת,
אלא על חלקו. (34) "כדי להאכילן, שאין מאכילין את
היתומים דבר האסור, אבל לא יעשרו ולא יתורמו כדי
להניח פירות מתוקנין".

יא. הגנב והגזלן והאנס³⁵ - תרומתן תרומה³⁶. ואם
היו הפעלים רודפין אחריהן³⁷ - אין תרומתן
תרומה.

(35) שהכריח את חבריו לתת לו. (36) ממה שכתב רבינו
בסמוך "ואם היו הבעלים רודפין", משמע שכאן המדובר
כשלא היו רודפין אחריהם, ואם כן נתיימשו. ויש כאן גם
יאוש בעלים וגם שינוי השם: מעיקרא (=מקודם) חולין,
והשתא (=ועכשיו) תרומה. (37) תוספתא שם. שכיוון
שרודפין אחריהם וודאי לא נתיימשו.

יב. הדין והשכיר והעבד והאשה - תורמין על מה
שהן אוכלין; אבל לא יתרמו על הפל, שאין אדם
תורם דבר שאינו שלו. הדין פשאוכל עם אביו³⁸
והאשה בעצמה³⁹ - תורמין, מפני שהן ברשות.

(38) היינו שהוא סמוך על שולחן אביו. והבן שהזכיר
למעלה ואינו תורם אלא מה שהוא אוכל, היינו באינו סמוך
על שולחן אביו. (39) אין לפרש שקמצה מעיסתה, כלומר
מן המזונות שלה, - שאלו הם שלה, ואינה צריכה רשות
הבעל. אלא עיסתה היינו כל העיסה של הבית, והמדובר
בחלה, שכיוון שזוהי המצוה שלה בוודאי נותן לה רשות
ומפרישה גם שלא מדעתו.

יג. הפועלים - אין להן רשות לתרם שלא מדעת
בעל הבית, חוץ מן הדורכין בפת⁴⁰; שאם ירצו
לטמא את היין - הרי הן מטמאים מיד, ולפי שמסר
להן והאמינן על פן⁴¹ - הרי הן פשלו⁴², ואם
תרמו - תרומתן תרומה.

(40) שמותר להם לתורם, והיינו שהלכו בו שתי וערב.
(41) [כלומר, האמינם על כך, שלא יטמאן]. (42) לתורם,
אם יראו צורך בכך, לפני שיבוא לירי טומאה.

יד. פועל שאמר לו בעל הבית: פנס לי גרני ותתם,
ותרם ואחר כך פנס - תרומתו תרומה⁴³.

(43) שאף על פי שאמר לו "כנוס ותורם", וודאי אינו מקפיד
שיתורם קודם, שהרי כן הוא הדרך, וכמו שמסיים שם:
"שאין הגורן נכנס אלא אם כן נתרם". ושם: "ואם אמר לו
בעל הבית כנוס לי גרני, תרומתו תרומה". ולא נזכר שאמר

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

- 1 - אִינֶה מְדַמַּעַת⁵⁵. הַנִּיחָה בְּמָקוֹם שֶׁאֵם תִּשְׁכַּר שֶׁם
2 או תִּתְגַּלְגַּל לֹא תִגִּיעַ לְבוֹר⁵⁶ - הָרִי זֶה מְדַמַּעַת,
3 שֶׁכֶּכֶר נִתְקַיֵּם הַתְּנָא⁵⁷.

(52) דלי יין שמעלה מן הבור. (53) שאלו אדם מעלה על דעתו כשמעלה מן הבור, שמא יישבר או יישפך וידמע את החולין שנשארו בבור. (54) שטומאה אינה מצוייה ולא עלה על דעתו. (55) כלומר, אינה אוסרת בדימוע, לפי שאינה תרומה שהרי לא נתקיים התנאי. (56) לא תיפול אל הבור. (57) שזה נקרא כבר עלה מן הבור.

4 י.ט. בְּמָה דְּכָרִים אֲמֹרִים? בְּתִרְוּמָה גְדוֹלָה⁵⁸; אֲכָל
5 בְּתִרְוּמַת מַעֲשֵׂר, שֶׁמֶתֵּר לְתָרֵם שְׁלֹא מִן הַמָּקָף - פִּינִן
6 שְׁעֵלְתָּה נִתְקַיֵּם תְּנָא⁵⁹, וְהָרִי הִיא תִרְוּמַת מַעֲשֵׂר וְאָף
7 עַל פִּי שֶׁנִּשְׁבְּרָה או שֶׁנִּשְׁפָּכָה, וְאִין צָרִיךְ לִזְמַר
8 שֶׁנִּשְׁטָמָא.

(58) שניטלת מן המוקף. (59) כלומר: רק בתרומה גדולה, שאינה ניטלת אלא מן המוקף, ולא היה יכול להוציא את דלי היין לתרומה מן הבור ולקרוא עליו שם תרומה במקום שלא יהיה חשש של שבירה ושפיכה שיגרמו דימוע היין שבבור, - רק בה מסתבר שמה שאמר "על מנת שתעלה שלם", שכוונתו שיעלה שלם למקום שאם תישבר ותתגלגל לא תגיע לבור, ואם נשבר או נשפך אל הבור, לא נתקיים תנאו. אבל תרומת מעשר, שרק תלמידי חכמים תורמים אותה מן המוקף, אבל מן הדין היא ניטלת אף שלא מן המוקף, אם כוונתו למנוע דימוע היה לו להוציא דלי היין למקום שלא יחשוש לגלגול לתוך הבור ולדימוע ולקרוא לו שם בשם תרומת מעשר, ומכיוון שלא עשה כן, נראה שלא הייתה כוונתו למנוע דימוע. ולפיכך מיד כשעלה מן הבור הרי זו תרומה אף על פי שנשבר אחר כך.

9 כ. האומר: שְׁלַמְעֵלָה תִרְוּמָה וְשְׁלַמְטָה חֲלִין, או
10 שְׁלַמְעֵלָה חֲלִין וְשְׁלַמְטָה תִרְוּמָה - דְּכָרִי קִזְמִין,
11 שֶׁהַדָּבָר תְּלוּי⁶⁰ בְּדַעַת הַתּוֹרֵם⁶¹.

(60) לקבוע מקום תרומתו, בצפון או בדרום, למעלה או למטה. (61) [נראה שהמדובר בתורם את המנורה (=אוצר של תבואה), ומשמיענו בזה שאוכל ממה שלמעלה או ממה שלמטה, ואינו חושש לדימוע. שאף על פי שנתערבו כמה חטים בחולין, ולא יהיו בתערובת, מאה של חולין כנגדם - כיוון שאיסור דימוע אינו אלא מדרבנן, יש לסמוך כאן על "ברירה" שהחטים שלמעלה או שלמטה, שיפריש לבסוף, הם הם התרומה ולא יותר. שהרי באיסורי דרבנן סומכים על ברירה.

12 כא. הַתּוֹרֵם אֶת הַגֶּרֶן - צָרִיךְ שִׁיכּוֹן אֶת לְבוֹ שְׁתִּיחָה
13 זו תִרְוּמָה עַל הַכָּרִי וְעַל מָה שֶׁבִּקְשָׁעִין⁶² וְעַל מָה
14 שֶׁבִּצְדִּין⁶³ וְעַל מָה שֶׁבְּתוֹךְ הַתֵּבָן⁶⁴. הַתּוֹרֵם אֶת
15 הַיֶּמֶב⁶⁵ - צָרִיךְ שִׁיכּוֹן אֶת לְבוֹ לְתָרֵם עַל מָה
16 שֶׁבְּחִצְוִין⁶⁶ וְעַל מָה שֶׁבְּזִיגִין⁶⁷. הַתּוֹרֵם אֶת הַבּוֹר שֶׁל
17 יֵין - צָרִיךְ שִׁיכּוֹן אֶת לְבוֹ לְתָרֵם עַל מָה שֶׁבִּגְפָתָה⁶⁸.
18 וְאֵם לֹא נִתְּכֵן, אֲלֹא תָרֵם סֵתֵם - נִפְטָר הַכֹּל; שֶׁתְּנָא

(62) שיבולים קטועות שלא נידשו. (63) שבצידי הכרי. (64) שאי אפשר בלא חטיין, כלומר, מוציא על כל הנגלה והנסתר. (65) הבור שלפני הגת שהיין יורד לתוכו. (66) שבגרעינים. (67) שבקליפות. (68) היא פסולת של זיתים. וצריך עיון הרי מדובר בבור של יין.

פֶּרֶק חֲמִישִׁי

(1) יבאר מה זה תורם, מן המתקיים או מן היפה. אם תורם ממין על שאינו מינו. ומאימתי תורמין את הגורן. מאימתי תורמין את הגת ואת הזיתים. אם תורמין מן הטהור על הטמא. ודין אם תורמין מן המחובר על התלוש או איפכא. אם תורמין מן הלח על היבש ומן החדש על הישן. אם תורמין מפירות הארץ על של חוצה לה, או איפכא. המפריש תרומה ממעשר ראשון שלא ניטלה תרומתו על פירות אחרים. עציץ נקוב, והתורם מן הדמאי, והדברים שתורמין זה על זה. תרם חבית של יין ונמצאת מגולה. בשלשה פרקים בשנה צריך לבדוק את היין שהניחו להפריש עליו.

22 א. אִין תּוֹרְמִין אֲלֵא מִן הַיֶּפֶה², שֶׁנֶּאֱמַר: בְּהִרְמִיכֶם
23 אֶת חֲלָבֹךְ מִמֶּנּוּ. וְאֵם אִין שֶׁם כֶּהֱן - תּוֹרֵם מִן
24 הַמִּתְקִיִּם³, אָף עַל פִּי שִׁישׁ שֶׁם יֶפֶה שֶׁאִינוֹ מִתְקִיִּם.
25 פִּיצֵד? תּוֹרֵם תְּאֵנִים עַל הַגְּרוֹגְרוֹת⁴, וּבְמָקוֹם שֶׁאִין
26 שֶׁם כֶּהֱן - תּוֹרֵם גְּרוֹגְרוֹת עַל הַתְּאֵנִים⁵. וְאֵם רְגִיל⁶
27 לַעֲשׂוֹת תְּאֵנִים גְּרוֹגְרוֹת⁷ - תּוֹרֵם מִן הַתְּאֵנִים עַל
28 הַגְּרוֹגְרוֹת אֲפִלּוּ בְּמָקוֹם שֶׁאִין שֶׁם כֶּהֱן. אֲכָל בְּמָקוֹם
29 שִׁישׁ בּוֹ כֶּהֱן⁸ - אִין תּוֹרְמִין מִן הַגְּרוֹגְרוֹת עַל
30 הַתְּאֵנִים אֲפִלּוּ לְמָקוֹם שֶׁדִּרְכָּן לַעֲשׂוֹת תְּאֵנִים
31 גְּרוֹגְרוֹת.

~ נקודות משיחות קודש מתוך רמב"ם "פרדס המלך" ~

"אין תורמין אלא מן היפה בו".

על הפסוק "ולא תשאו עליו חטא בהרימכם את חלבו ממנו" איתא בספרי "מנין אתה אומר שאם הפרשתם אותו שלא מן המובחר שאתם בנשיאת עון ת"ל ולא תשאו עליו חטא".

אבל בגמרא אמרו: א"ר אילעאי מנין לתורם מן הרעה על היפה שתורמתו תרומה דכתיב ולא תשאו עליו חטא בהרימכם את חלבו ממנו [הא אם לא תרימו מן המובחר תשאו חטא. רש"י], ואם אין קדוש נשיאת חטא למה, מיכן לתורם מן הרעה על היפה שתורמתו תרומה".

מדיוק בלשונם עולה לכאורה פלוגתא: בש"ס נאמר האיסור רק לתורם מן הרעה על היפה, ומשמע שאין איסור לתורם מן הרעה על הרעה (וכן מן הבינונית על הבינונית), אבל בלשון הספרי מבואר שהתרומה עצמה צריכה תמיד להיות "מן המובחר" וכן משמע מלשונו עה"פ

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום – יום חמישי כ"ו אלול – ספר זרעים – הלכות תרומות קכא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם – מוסד הרב קוק

מבית ישיבתו כו' הקדיש דבר יקדיש מן היפה שבנכסיו וכן הוא אומר כל חלב לה' וגו'."

יש לחקור האם חיוב התרומה מן היפה הוא פרט בחיוב הכללי של "כל חלב לה'", או שזהו דין מיוחד גבי תרומה, ובזה פליגי הש"ס והספרי:

לשיטת הש"ס החיוב הוא פרט בדין הכללי של "כל חלב לה'", ולכן אין לומר שכשאנו מקיים זה הרי הוא בכלל "נשיאת חטא" כיון שדין כללי זה אינו אלא הידור למי ש"רוצה לזכות עצמו" ולכן סובר הש"ס שרק כאשר תורמים מן הרע על היפה הוי "נשיאת חטא", כיון שאז הוא ביזיון התרומה ששירי' הם יפים והתרומה (המתירה את השיריים) היא מן הרע.

אבל שיטת הספרי היא שדין "בהרימכם את חלבו ממנו" הוא דין מיוחד בתרומה ומובן שזהו חיוב גמור להפריש מן המובחר ואם אין מפרישים מן המובחר "אתם בנשיאת עון".

יש להוסיף עוד בהקדים מחלוקת ת"ק ור' יהודה האם כשאין כהן תורמין מן המתקיים או שתורמין תמיד מן היפה גם כשאין כהן. שיש לבאר דפליגי האם החיוב לתרום מן היפה הוא תנאי בהפרשה או תנאי בנתינה לכהן: טעמו של ר"י הסובר שלעולם תורמים מן היפה – כי חיוב זה הוא דין בהפרשת התרומה כיון שתוכנה של תרומה היא הפרשה לה' כלשון הכתוב "כל חלב יצהר גו' אשר יתנו לה' לך נתתים", "כן תרימו גם אתם תרומת ה'" (אלא שאח"כ נותנים אותה לכהנים) ולכן חל חיוב על עצם ההפרשה שתהי' מחלבו ולכן ס"ל לר"י שאע"פ שאינו מתקיים לא חיישינן לפיסדא דכהן, כי העיקר הוא שההפרשה לה' תהי' מן היפה.

אבל ת"ק סבר שזהו בעיקר בשביל **הכהן**, שהנתינה אליו תהי' מן היפה.

ועפ"ז י"ל שהחקירה הנ"ל האם חיוב ההפרשה מן המובחר הוא חלק מהחיוב הכללי של "כל חלב לה'" או לא תלוי בגדר של "כל חלב לה'".

דהנה בשיטת הרמב"ם נתבאר במ"א הטעם שלא הביא הלימוד "התנאה לפניו במצוות" (שנלמד מ"זה א-לי ואנוהו") אלא רק הדין ש"כל דבר שהוא לשם הא-ל הטוב יהי' מן הנאה והטוב, אם בנה בית תפלה יהי' נאה מבית ישיבתו . . כו' וכן הוא אומר כל חלב לה'", שהכוונה בזה שהוא דומה לקרבן ע"ג מזבח (קרבן לה'), שמוסר את הדבר לה' ובזה צריך להיות "מון היפה שבנכסיו" שנוגע ל"חפצא", כי ע"י שמקדיש דבר "מון היפה" הרי ההקרבה לה' היא בשלימות ובהידור יותר.

ובזה מבוארת שיטת הרמב"ם בדין הפרשת תרומה מן היפה: כיון שנקטינן להלכה כת"ק שכשאין כהן תורמים

לעיל "בהרימכם את חלבו ממנו ונחשבת ללויים גו'" – הרי זו אזהרה . . שלא יהו תורמים אותו אלא מן המובחר."

אלא שיש לעיין לכאורה אם אפשר לפרש שהש"ס פליגי על הספרי בזה, שהרי שנינו בפירוש "כל מקום שיש כהן תורם מן היפה" (ורק כשאין כהן "תורם מן המתקיים", ולדעת ר' יהודה "לעולם הוא תורם (רק) **מון היפה**"). ולכן צריך לומר שגם לשיטת הש"ס החיוב אינו רק איסור לתרום מן הרעה על היפה אלא שחייבים לתרום "מון היפה". וכן שנינו "וכל שאינו כלאים בחברו תורם מן היפה על הרע" הרי מפורש שהחיוב לתרום "מון היפה" פירושו גם "מון היפה **על הרע**", ואין תורמין מן הרע על הרע.

וי"ל הביאור בזה: לשיטות הש"ס (שמדייק לומר שהאיסור הוא רק לתרום "מון הרע על היפה" ולאידך מפורש (כנ"ל) שיש לתרום "מון היפה על הרע" היינו שלא מן הרע על הרע) – יש חילוק בין החיוב והאיסור (מ"ע ול"ת).

החיוב היינו המ"ע לכתחילה ובהידור הוא לתרום מן היפה כולל "מון היפה על הרע" (וכן ביפות גופא המובחר מן היפות); אבל האיסור (ל"ת) כשאנו תורם מן היפה הוא רק כשתורם מן הרע על היפה שרק אז הוא ב"נשיאת חטא" (אבל אם רק החסיר את ההידור לתרום מן היפה ומן המובחר, אין בו נשיאת חטא).

[וי"ל שחילוק זה תלוי בלשונות הכתוב כי לגבי האיסור (ל"ת) נאמר "ולא תשא ע"ליו חטא בהרימכם את **חלבו ממנו**", שבפשט הכתוב הנשאר ("ממנו") אינו "חלבו" והיינו שצ"ל הפרשה מן היפה על הרעה ולא להיפך – מן הרעה על היפה. אבל לגבי החיוב (מ"ע) לתרום מן היפה נאמר (גם) "מכל חלבו" (סתם), "כל חלב יצהר גו'", שהתרומה (בכלל) צ"ל תמיד מן ה"חלב" והמובחר].

אבל לשיטת הספרי האיסור הוא לא רק לתרום מן הרע על היפה, אלא גם כשאנו מפריש "מון המובחר" הרי הוא בנשיאת עון."

זוהי גם שיטת הרמב"ם ששינה מלשון המשנה – "כל מקום שיש כהן תורם מן היפה", וכתב "**אין** תורמין אלא מן היפה שנאמר בהרימכם את חלבו ממנו" – היינו שהחיוב לתרום מן היפה אינו רק הידור מצוה אלא שיש איסור לתרום שלא מן המובחר ("אין תורמין אלא מן היפה"), וכלשון הספרי "שלא יהו תורמים אותו אלא מן המובחר".

וי"ל ששני אופנים אלו (אם הפרשה שלא מן המובחר הוא בנשיאת חטא או לא) תלויים בגדר החיוב לתרום מן היפה. דהנה בסוף הלכות איסורי מזבח כתב הרמב"ם "שהרוצה לזכות עצמו יכופ יצרו הרע וירחיב ידו ויביא מן היפה והמשובח ביותר כו' והוא הדין **בכל דבר** שהוא לשם הא-ל הטוב שיהי' מן הנאה והטוב, אם בנה בית תפלה יהי' נאה

פִּיּעֵד? הָיוּ לוֹ חֲמִשִּׁים סָאָה חֲטִין וְחֲמִשִּׁים סָאָה
שְׁעוּרִים בְּבֵית אֶחָד, וְהַפְּרִישׁ עַל הַפֶּל שְׁנֵי סָאִין
חֲטִין - אֵינָן תְּרוּמָה¹⁸. וְכָל שְׂאִינוֹ פְּלָאִים בְּחֶבְרוֹ -
תּוֹרֵם מִן הַיֶּפֶה עַל הָרַע, אֲכָל לֹא מִן הָרַע עַל הַיֶּפֶה;
וְאִם תָּרַם - תְּרוּמָתוֹ תְּרוּמָה¹⁹. חוּץ מִן הַזּוֹנֵינִי²⁰ עַל
הַחֲטִיִּם, מִפְּנֵי שְׂאִינָן אֲכָל אָדָם²¹.

(13) שם משנה ו, כדעת תנא-קמא ולא כר' יהודה. קישות
היא "פאקוס" בערבית (רע"ב שם). (14) שכן גם לענין
כלאים הן מין אחד (כלאים פ"א משנה ב), וראה להלן.
(15) שחורה ולבנה. שם משנה ד. (16) משנה שם.
(17) שם משנה ו. (18) [כלומר, אינם תרומה אפילו על
החטים. וכן מפורש בתרומות פ"א משנה ד: "אין תורמין
זיתים על השמן ולא ענבים על היין. ואם תרמו, בית שמאי
אומרים תרומת עצמן בהם, ובית הלל אומרים אין תרומתן
תרומה". "הואיל ונתכוין לתרום גם על השמן, אין כאן
תרומה לא על הזיתים ולא על השמן, והרי הוא כאילו לא
תרם כלל" (רע"ב שם). שתרומה היא כמו נדר, ו"נדר
שהותר מקצתו הותר כולו", כמפורש בנדרים כה: לדעת
בית הלל (משנה ראשונה), והוא-הדין לתורם חטים על
חטים ושעורים. וראה בתוספת אנשי שם, ובחזון-איש כאן].
(19) תרומות שם. ולמדו זאת (יבמות פט:): ממה שנאמר
(שם, לב): "ולא תשאו עליו חטא בהרימכם את חלב
ממנו" - הרי שאם אינו מרים מן היפה, יש עליו חטא. ואם
אין תרומתו תרומה, איזה חטא יש עליו - הרי שבדיעבד
תרומתו תרומה. (20) מין ממני החיטה, גרוע ונפסד.
(21) בתרומות פ"ב משנה שם: "מפני שאינן אוכל", ומפרש
רבינו שאינם אוכל אדם. וראה למעלה בפרק ב הלכות א-ב.

ד. אֵין תּוֹרְמִין מְדַבֵּר שְׁנִגְמָרָה מְלֹאכְתּוֹ²² עַל דָּבָר
שֶׁלֹא נִגְמָרָה מְלֹאכְתּוֹ, וְלֹא מְדַבֵּר שֶׁלֹא נִגְמָרָה
מְלֹאכְתּוֹ עַל דָּבָר שֶׁלֹא נִגְמָרָה מְלֹאכְתּוֹ, וְלֹא מְדַבֵּר
שֶׁלֹא נִגְמָרָה מְלֹאכְתּוֹ עַל דָּבָר שְׁנִגְמָרָה מְלֹאכְתּוֹ;
שְׁנִגְמָרָה²³: פִּדְגָן מִן הַגֶּרֶן וּכְמִלְאָה מִן הַיֶּקֶב - מִן
הַגָּמוֹר עַל הַגָּמוֹר. וְאִם תָּרַמוּ - תְּרוּמָתָן תְּרוּמָה²⁴.

(22) שם פ"א משנה י. ורבינו שינה קצת מסדר המשנה, עיין
'תוספות יום-טוב' שם. (23) כן הוא בספרי פרשת קרח.
(24) משנה שם. וראה להלן הלכה יח. ואף-על-פי שלמעלה
הלכה ב למד רבינו מהפסוק הנ"ל, שאין תורמין ממין על
שאינו מינו, ושם אין תרומתו תרומה אף בדיעבד - לענין
מין בשאינו מינו לא מצאנו פסוק מיוחד שילמדנו שתורמתו
תרומה, כמו שלמדנו בדין שאינו גמור (ועיין ש"ך יו"ד
סימן שלא, ס"ק פ). ומאותו הטעם אין להקשות על מה
שאמרו (חלה פ"ב משנה ה) "המפריש חלתו קמה אינה
חלה", שגם שם אין לימוד מיוחד שתהא חלתו חלה (עיין
ר"ש ומלאכת שלמה שם).

ה. מֵאִמְתִּית²⁵ תּוֹרְמִין אֶת הַגֶּרֶן? מִשִּׁיבָר²⁶. בָּרַר
מִקְצֵת - תּוֹרְמִין מִן הַפְּרוֹר עַל שְׂאִינוֹ בְּרוּר. הַמְכָּנִים
שְׂפֵלִים²⁷ לְתוֹף בֵּיתוֹ לַעֲשׂוֹתָן מְלִילוֹת - הָרִי זֶה
תּוֹרֵם²⁸ מִן שְׂפֵלִים²⁹.

מן המתקיים כיון שהוא דין בנתניה לכהן נמצא, שאין דין
זה שייך לחיוב הכללי של "כל חלב לה" (שחל רק בדבר
שהוא "לשם הא-ל") ולכן ס"ל לרמב"ם שזהו דין חדש
ומיוחד האמור בהפרשת תרומה שצריכים לתת לכהן מן
היפה, ומשום כך גם אינו רק הידור לכתחילה אלא שאם
אין מקיימים דין זה יש בו נשיאת עון (כשיטת הספרי)
ולכן כתב: "אין תורמין אלא מן היפה".

אבל לשיטת הש"ס שחיוב הידור מצוה הוא בכל המצוות
- "התנאה לפניו במצות" - החיוב לתרום מן היפה הוא רק
פרט בחיוב הכללי של הידור מצוה ו"כל חלב לה" ולכן
אא"פ לומר שבגלל שאינו מן המהדרים תהי' "נשיאות
חטא".

לקוטי שיחות חלק ג עמוד 120.

(2) תרומות פ"ב משנה ד. (3) כתנא-קמא שם, ולא כר'
יהודה. והיינו שיתקיים עד שיגיענו ליד הכהן (פירוש
המשניות שם). ואף-על-פי שאמרה תורה "בהרימכם את
חלב" - כיון שאם תרם בדיעבד מן הרעה, תרומתו תרומה
(להלן הלכה ג), תורם כאן לכתחלה מן הרעה, שהרי הוא
כמו דיעבד, כיון שהיפה אינו מתקיים (משנה ראשונה).
(4) שתאנים לחות, יותר יפות מגורגרות יבשות.
(5) שהגורגרות מתקיימות יותר. (6) מנחות נה. (7) ואם
כן, לא יתקלקלו. (8) שם.

ב. תּוֹרְמִין בְּצֵל שְׁלֹם⁹, אֵף עַל פִּי שֶׁהוּא קָטָן; אֲכָל
לֹא חֲצִי בְּצֵל, אֵף עַל פִּי שֶׁהוּא גָדוֹל. בְּכָל מְקוֹם¹⁰
אֵין תּוֹרְמִין מִמִּין עַל שְׂאִינוֹ מִינּוֹ¹¹; שְׁנִגְמָרָה: פִּדְגָן
מִן הַגֶּרֶן וּכְמִלְאָה מִן הַיֶּקֶב¹². וְאִם תָּרַם - אֵין
תְּרוּמָתוֹ תְּרוּמָה.

(9) תרומות שם משנה ה', כדעת תנא-קמא ולא כרבי יהודה.
(10) בדפוסים חדשים, מחוברות שתי מלים אלו להלן "בכל
מקום אין תורמין ממין על שאינו מינו" וכך הוא בפירוש
הרשב"א. אבל הר"י קורקוס והכסף-משנה חיברו אותן למה
שלמעלה, ופירשו: "בכל מקום. כלומר בין שיש כהן, בין
שאינן כהן". וכן כתב בפירוש המשנה שם: "בצל קטן שלם,
לדעת תנא-קמא שזה יותר, בין במקום שיש כהן לפי שהוא
אצלו יפה, בין במקום שאין כהן לפי שהוא מתקיים". וראה
בר"י קורקוס יישוב דברי רבינו עם סוגיית הגמרא בברכות
(ט:). (11) תרומות שם משנה ד. (12) כלומר, תורמין דגן
מן הגורן שלו, ומלאה (= יין) מן היקב שלו, כל אחד על
מינו (וראה להלן הלכה ד). ובבכורות נג: למדו זאת ממה
שנאמר (במדבר יח, יב): "כל חלב יצהר וכל חלב תירוש
ודגן" - "תן חלב לזה, וחלב לזה". ועיין רדב"ז. וראה
'תוספות יום-טוב' תרומות שם משנה ו, ומראה הפנים
בירושלמי שם הלכה ד, ד"ה זה אחד.

ג. הַקְּשׁוֹת¹³ וְהַמְלַפְפוֹן - מִין אֶחָד¹⁴, כָּל מִין
חֲטִיִּם¹⁵ - אֶחָד, כָּל מִין תְּאֵנִים¹⁶ וְגִרְגְּרוֹת וְדִבְלָה -
אֶחָד, וְתוֹרֵם מִזֶּה עַל זֶה. וְכָל שֶׁהוּא פְּלָאִים¹⁷ בְּחֶבְרוֹ
- לֹא יִתָּרֵם מִזֶּה עַל זֶה, אֲפֹלוּ מִן הַיֶּפֶה עַל הָרַע.

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום חמישי כ"ו אלול - ספר זרעים - הלכות תרומות קכג

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

פחותה מן האגודה בדבוק" (שם). (40) ובדיעבד - תרומתו תרומה, כמו שכתוב למעלה בתחילת ההלכה. (41) ירושלמי שם. (42) כן הוא שם, היינו שתמיד תקח מן הטהור שבו - אף אם יש בו טמא.

ח. אין תורמין⁴³ מן הטמא על הטהור⁴⁴. ואם תרם: 15 בשוגג - תרומתו תרומה⁴⁵; במזיד - לא תקן את השוברים⁴⁶, וזה שהרים - תרומה⁴⁷, ויחזור ויתרם⁴⁸. 16 במה דברים אמורים⁴⁹? שלא ידע בטמאה⁵⁰; אבל 17 אם ידע ושגג שמתרם לתרם⁵¹ מן הטמא על הטהור 18 - הרי הוא פמזיד. וכן בתרומת מעשר⁵². 20

(43) תרומה גדולה. ולענין תרומת מעשר - בסוף ההלכה. (44) תרומות פ"ב משנה ב. (45) דוקא אם היתה לה שעת הכושר להפרשה בטהרה, אבל אם נטמאה בעת שנתלשה מן המחובר, אין תרומתו תרומה (רדב"ז כאן ע"פ הסוגיא בפסחים לג. וכן כתב רבינו בפירוש המשנה שם, וראה למעלה פ"ב הלכה יד). (46) את הטבל (47) שהרי מן הטהור תרומתו תרומה, אפילו במזיד (יבמות צ. כרבי נתן ברבי אושעיא). (48) כדי לתקן את השירים. (49) שבשוגג תרומתו תרומה. (50) כר' יהודה בתרומות שם. וחזר בו מפירושו במשנה, ששם כתב שאין הלכה כר' יהודה, ועיין 'תוספות יום טוב' (הגהה ברמב"ם דפוסים חדשים). (51) ירושלמי שם: הלכה א (כסף משנה). (52) כן הוא בירושלמי שם: "תרומת מעשר ניטלת מן הטהור על הטהור ומן הטמא על הטמא, מן הטהור על הטמא ואינה ניטלת מן הטמא על הטהור". וכן הוא במשנה שם: "וכן בן לוי שהיה לו מעשר טבל וכו'".

ט. אין תורמין מן המחבר על התלוש, ולא מן התלוש על המחבר⁵³. כיצד? הרי לו פרות תלושין⁵⁴ 21 ואמר: פרות אלו יהיו תרומה על פרות אלו המחברים⁵⁵, אפילו אמר לכשיתלוש⁵⁶; או שהיו לו 22 שתי ערוגות⁵⁷ ואמר: פרות ערוגה זו תלושין יהיו תרומה על פרות ערוגה זו מחברים⁵⁸; או שאמר: 23 פרות ערוגה זו מחברים יהיו תרומה על פרות ערוגה זו תלושין⁵⁹ - לא אמר כלום⁶⁰. אבל אם 24 אמר: פרות ערוגה זו תלושין יהיו תרומה על פרות ערוגה זו לכשיתלוש⁶¹, ונתלוש, הואיל ובקדו 25 לתלוש - אינו מחסר מעשה, ולכשיתלוש שניהם - 26 דבריו קמין⁶². והוא שפיכאיו שליש⁶³ בעת שאמר. 32

(53) תרומות פ"א משנה ה. ובספרי פרשת קורח (לבמדבר יח, כו) למד זאת ממה שנאמר "והרמותם ממנו" - "שלא יתרום מן המחובר על התלוש ולא מן התלוש על המחובר". ועיין בתוספות קידושין סב. ד"ה אין (וראה להלן פ"א הלכה כו). (54) כלומר, הפירות התלושים הם שלו, ואילו הפירות המחברים, שעליהם הוא מפריש, אינם שלו, וראה להלן. (55) שאינם שלו. ואילו היו תלושים, ותרם עליהם משלו, תרומתו תרומה, כמפורש למעלה פ"ד הלכה ב. (56) שכיין שהמחברים אינם שלו, אין בידו לתלשם. והרי זה מחוסר מעשה, וראה להלן. (ועיין בר"י קורקוס, בכסף-

(25) תוספתא תרומות פ"ג. (26) בכמה ספרים "משיכבור" (מהר"י קורקוס, כסף-משנה, מעשה רוקח, תוספתא כפשוטה). ויש מגיהים "משיכבור" (מהר"י קורקוס וכסף-משנה). וכן הוא בתוספתא שם לפי נוסחת דפוס ראשון, והיינו העמדת ערימה (להלן פ"ג מהלכות מעשר הלכה יג). (27) ביצה יג. כדעת רבי ולא כרבי יוסי ב"ר יהודה. (28) צ"ל: מן. (29) שזו היא גמר מלאכתן, שאין סופן לבוא לידי גורן אחר, וזהו גרנן (רש"י שם). וראה להלן.

1 ו. מאימתי³⁰ תורמין את הגת? משיהלכו בה שתי 2 וערב³¹. מאימתי תורמין את הזיתים? משיטענו³².

(30) תוספתא שם ונהנה רבינו לא הזכיר כאן אלא גורן, יקב וגת. וזה מתאים למה שאמרו בירושלמי (תרומות פ"א הלכה ה) "אין לך איסור מדבר שנגמרה מלאכתו על דבר שלא נגמרה מלאכתו, אלא גורן ויקב בלבד". וראה להלן הלכה יח, שתורמים יין על ענבים העומדים לעשותן צמוקים. (31) לדרוך בה. (32) כלומר, משישימו הקורה על הזיתים.

3 ז. אין תורמין מן הטהור³³ על הטמא; ואם תרם - 4 תרומתו תרומה³⁴. והלכה למשה מסיני³⁵, שעגול 5 של דבילה³⁶ שנטמא מקצתו - תורמין לכתחלה מן הטהור שבו על הטמא שבו³⁷. ולא העגול בלבד, 6 שהוא גוף אחד, אלא אפילו אגדה של ירק³⁸, אפילו 7 ערמה של חטים³⁹, שנטמאה מקצתה - תורמין מן הטהור שבה על הטמא שבה. אבל אם היו שני 8 עגולים או שתי אגדות או שתי ערמות, אחת טמאה 9 ואחת טהורה בצדה - לא יתרם מן הטהור על הטמא לכתחלה⁴⁰. ותורמין תרומת מעשר⁴¹ מן 12 הטהור על הטמא לכתחלה; שנאמר: את מקדשו 13 ממנו - טל מן המקדש שבו⁴². 14

(33) תרומות פ"ב משנה א. ובירושלמי שם למדו כן ממה שנאמר "ונחשב לכם תרומתכם כדגן וכו' מן היקב", - "מה גורן ויקב (אי) איפשר שיהא מקצתו טמא ומקצתו טהור, וזה אף-על-פי שאפשר, למדין אפשר משאי-אפשר". כלומר: מה שתרים יהא כולו טמא או כולו טהור כדי שיתרום מן הטהור על הטהור ומן הטמא על הטמא (ר"ש). וכל זה בתרומה גדולה, אבל תרומת מעשר ניטלת מן הטהור על הטמא (בסוף ההלכה). (34) משנה שם. ובירושלמי שם שואל: "מעתה לא יהא תרומתו תרומה? - ממנו כתיב". שנאמר (שם, כו): "והרמותם ממנו תרומת ה'" - שמכל-מקום תרומתו תרומה, אפילו אם תרם מן הטהור על הטמא. (35) במשנה שם נאמר: "באמת אמר, העגול של דבילה וכו'". וכתב רבינו בפירוש המשנה "וכל מקום שאמר באמת, הוא הלכה למשה מסיני". ועיין ברע"ב ור"ש שם. (36) "ככר גדול שעושים מן התאנים היבשים ונקראת דבלה" (פיה"מ). (37) "לפי שהיא מחוברת מחלקים רבים, לא נחשב אותם כגוף אחד שיהא חיבור ומקבל טומאה כולה" (שם). (38) "שהם גופים מחולקים ואין שם ידוע לכל האגודה" (שם). (39) "כרי של חטים שהיא יותר

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

משנה ובאור-שמח). ולא כתב רבינו גם "פירות מחוברים על פירות תלושים", שבאופן זה, שהמחברים שלו - בידו לתלשם ותרומתו תרומה]. (57) קידושין סב. [והיינו ששתי הערוגות הן שלו, גם המחבורת וגם התלושה]. (58) עכשיו לפני שיתלשו. (59) עכשיו בעודם מחוברים. (60) שכיון שעכשיו אינו יכול לתרום, ואין בידו לתלוש, הרי זה כדבר שלא בא לעולם (קידושין שם). (61) לדעת הכסף-משנה נשמטה כאן בבא שלמה, ויש להשלים: "או שאמר פירות ערוגה זו מחוברים, יהיו תרומה על פירות ערוגה זו תלושים לכשיתלשו". וכן נראה ממה שכתב רבינו בסמוך: "ולכשיתלשו שניהם". ועוד שבקידושין שם אמרו הלכה זו על האומר "פירות ערוגה זו מחוברת, יהיו תרומה על פירות ערוגה זו תלושים לכשיתלשו". ושם ע"ב נאמרה על שתי הבבות. (62) כלומר, תרומתו משנתלשו ולמפרע. שם, על האור: מחוברים על תלושים, ותוספתא תרומות פ"ב (הובאה בגמרא שם), על האומר: תלושים על מחוברים. (63) שאם לא הביאו שליש, פטורים הם מתרומות ומעשרות (למעלה פ"ב הלכה י). ואפילו אם הפריש מהם תרומות ומעשרות, אין דבריו קיימים (ירושלמי תרומות תחילת פרק ט). ואף-על-פי שאמר: לכשיתלשו שיביאו שליש, הרי אין זה בידו לגמור, ודלא כר' אליעזר בן יעקב בקידושין שם, הסובר שגם באופן זה תרומתו תרומה, משום שסובר, אדם מקנה דבר שלא בא לעולם.

משנה ובאור-שמח). ולא כתב רבינו גם "פירות מחוברים על פירות תלושים", שבאופן זה, שהמחברים שלו - בידו לתלשם ותרומתו תרומה]. (57) קידושין סב. [והיינו ששתי הערוגות הן שלו, גם המחבורת וגם התלושה]. (58) עכשיו לפני שיתלשו. (59) עכשיו בעודם מחוברים. (60) שכיון שעכשיו אינו יכול לתרום, ואין בידו לתלוש, הרי זה כדבר שלא בא לעולם (קידושין שם). (61) לדעת הכסף-משנה נשמטה כאן בבא שלמה, ויש להשלים: "או שאמר פירות ערוגה זו מחוברים, יהיו תרומה על פירות ערוגה זו תלושים לכשיתלשו". וכן נראה ממה שכתב רבינו בסמוך: "ולכשיתלשו שניהם". ועוד שבקידושין שם אמרו הלכה זו על האומר "פירות ערוגה זו מחוברת, יהיו תרומה על פירות ערוגה זו תלושים לכשיתלשו". ושם ע"ב נאמרה על שתי הבבות. (62) כלומר, תרומתו משנתלשו ולמפרע. שם, על האור: מחוברים על תלושים, ותוספתא תרומות פ"ב (הובאה בגמרא שם), על האומר: תלושים על מחוברים. (63) שאם לא הביאו שליש, פטורים הם מתרומות ומעשרות (למעלה פ"ב הלכה י). ואפילו אם הפריש מהם תרומות ומעשרות, אין דבריו קיימים (ירושלמי תרומות תחילת פרק ט). ואף-על-פי שאמר: לכשיתלשו שיביאו שליש, הרי אין זה בידו לגמור, ודלא כר' אליעזר בן יעקב בקידושין שם, הסובר שגם באופן זה תרומתו תרומה, משום שסובר, אדם מקנה דבר שלא בא לעולם.

י. אין תורמין מן הלח על היבש, ולא מן היבש על הלח; ואם תרם - תרומתו תרומה. פיצד? לקט ירק היום ולקט ממנו למחר - אין תורמין מזה על זה, אלא אם כן דרכו להשתמר שני ימים. וכן ירק שדרכו להשתמר שלשה ימים, כגון המלפפונות, כל שלקט בשלשת ימים - מצטרף, ותורם מזה על זה. ירק שדרכו להשתמר יום אחד בלבד, ולקט בשחרית ולקט בערב - תורם מזה על זה.

(64) תוספתא שם פ"ד.

יא. אין תורמין מפרות שנה זו⁶⁵ על פרות שנה שעברה, ולא מפרות שנה שעברה על פרות שנה זו. ואם תרם - אינה תרומה⁶⁶; שנאמר: שנה שנה⁶⁷. לקט ירק⁶⁸ ערב ראש השנה⁷⁰ עד שלא באה השמש, וחרז ולקט אחר שבאה השמש - אין תורמין מזה על זה; שזה חדש, וזה ישן. וכן אם לקט⁷¹ אתרוג⁷² בערב חמשה עשר בשבט עד שלא באה השמש, וחרז ולקט אתרוג אחר משבאה השמש - אין תורמין מזה על זה. מפני שאחד בתשרי - ראש השנה למעשרות תבואה וקטניות וירקות⁷³, וחמשה עשר בשבט⁷⁴ - ראש השנה למעשרות האילן⁷⁵.

(65) תרומות פ"א משנה ה, ותוספתא שם פ"ב. (66) משנה שם. (67) "עשר תעשר את כל תבואת זרעך היוצא השדה שנה שנה". עיין בכורות נג: וספרי פרשת ראה שם. (68) תוספתא שם, והובאה בראש השנה יב. (69) שבו הולכים אחר לקיטה (פ"א מהלכות מעשר שני הלכה ד).

יב. אין תורמין פרות הארץ על פרות חוצה לארץ⁷⁶, ולא מפרות חוצה לארץ על פרות הארץ. [ולא מפרות הארץ על פרות סוריא⁷⁷, ולא מפרות סוריא על פרות הארץ]. ולא מפרות שאינן חביבין בתרומה⁷⁸, כגון לקט שכחה ופאה⁷⁹, או פרות שנתרמה תרומתן על פרות שחביבין בתרומה, ולא מפרות שחביבין בתרומה על פרות הפטורין. ואם תרם - אינה תרומה.

(76) תרומות פ"א משנה ה. וכתב בפירוש המשנה שם: "הטעם בזה אמרו: 'וכל מעשר הארץ מזרע הארץ' (ויקרא כז, ל), ואף-על-פי שאלו הכתובים שהביאו ראיה מהם, יש מהם שבאו במעשר, ויש מהם שבאו בתרומת מעשר, אין בזה קושיא לפי שאנחנו נביא ראיות מן הפסוקים שבאו בתרומות על המעשרות, ובפסוקים שבאו במעשרות על התרומות, לפי שענין אחד כולל אותם, והוא שיוציא מזה מה שחייב בו מן החק". ויש אומרים שאפילו אם באו לארץ לפני מירווח ונתמרחו בארץ שחייבים במעשרות מן התורה (ראה למעלה פ"א הלכה כב) - אין תורמים בהם על פירות ארץ ישראל, ולא מפירות ארץ ישראל עליהם (משנה ראשונה שם). (77) תוספתא תרומות פ"ב. (78) משנה שם. (79) שם. ושם נוסף גם "הפקר".

יג. המפריש⁸⁰ תרומה⁸¹ ממעשר ראשון שלא נטלה תרומת⁸² או ממעשר שני⁸³ והקדש שלא נפדו⁸⁴ על פרות אחרות - אין תרומתן תרומה.

(80) תרומות פ"א משנה ה "אין תורמין כו' ממעשר ראשון שלא נטלה (כנוסחת ספרים אחרים) תרומתו, ולא ממעשר שני והקדש שלא נפדו (כנוסחת ספרים אחרים)". וראה להלן. (81) היינו תרומה גדולה. (82) היינו תרומת מעשר. והמדובר במעשר ראשון שהפריש מן הכרי לפני שהפריש תרומה גדולה, שחייב להפריש ממנו גם תרומה גדולה וגם תרומת מעשר (למעלה פ"ג הלכה יג) ומכיון שניטלה ממנו תרומת מעשר, אינו יכול להפריש ממנו תרומה גדולה, לפי שיש לכהן באותו מעשר חוק וזכות והיא תרומת מעשר. אבל אם ניטלה ממנו תרומת מעשר, יכול להפריש ממנו תרומה גדולה. ועיין ראב"ד וכסף-משנה ופירוש המשנה ו'תוספות יום-טוב' שם. (83) שהפריש לפני שהפריש תרומה גדולה. (84) שהקדש פטור מן המעשרות, וגם מעשר שני ממון גבוה הוא (פ"ג מהלכות מעשר שני הלכה יז). אבל אם נפדו, מפריש מהם תרומה גדולה, ראה להלן פ"ד מהלכות מעשר הלכה ג.

יד. אין תורמין מדבר שהוא חביב מן התורה⁸⁵ על דבר שהוא חביב מדבריהן, ולא מן המחביב מדבריהן

מדרבנן, ואסורה לזרים (תוספות יבמות שם, ד"ה ממקום אחר).

1 על החיוב מן התורה; ואם תרם⁸⁶ - תרומתו
2 תרומה⁸⁷, ויחזור ויתרם⁸⁸.

16 יז. התרם¹⁰¹ מן הדמאי על הדמאי¹⁰² ומן הדמאי
17 על הנדאי - תרומתו תרומה¹⁰³, ויחזור ויתרם¹⁰⁴ מכל
18 אחד ואחד בפני עצמו¹⁰⁵. תרם מן הנדאי על הדמאי
19 - תרומתו תרומה¹⁰⁶, ולא תאכל¹⁰⁷ עד שיוציא עליה
20 תרומה ומעשרות¹⁰⁸.

(101) דמאי שם משנה יא. והיינו תרומת מעשר, שהרי על תרומה גדולה לא נחשדו עמי הארץ, ולא גזרו עליה גזירות דמאי, כמפורש להלן פ"ט מהלכות מעשר הלכה א (תפארת ישראל שם). (102) שאפשר ששניהם פטורים, ואפשר ששניהם חייבים, ואפשר שאחד מהם פטור ואחד מהם חייב. (103) ומותר באכילה לכהן. ב"דמאי על הודאי" מותרת ממה-נפשך: אם היא פטורה (שהופרשו ממנו תרומות ומעשרות) הרי היא מותרת באכילה, ואם היא חייבת בתרומות ומעשרות, הרי היא תרומה ותקנה גם את הודאי (משנה ראשונה). וב"דמאי על הדמאי" גם כן מותרת, אף-על-פי שיש לחשוש שמא היא חייבת והשניה פטורה - כיון שאיסור דמאי אינו אלא מדרבנן, כי מן התורה סומכים על "רוב עמי הארץ מעשרין הן" - כיון שנקרא עליה שם תרומה לא החמירו חכמים לאסרה לכהן, כפי שלא גזרו איסור דמאי על חלת עם הארץ, כמפורש בדמאי פ"א משנה ג, ולהלן פ"ג מהלכות מעשר הלכה יג (תוספת הגרע"א שם). (104) שמא היתה התרומה פטורה, והרי זה מן הפטור על החיוב. (105) מן הודאי על הודאי, ומן הדמאי הזה (הנתרם) עליו ממנו ולא מדמאי אחר עליו. (106) והדמאי מתוקן לאכילה ממה-נפשך: אם הוא טבל, הרי הוא נפרש. ואם היה פטור, הרי הוא פטור. (107) לכהן. (108) שמא היה הדמאי פטור, ונמצא שהפריש מן החיוב על הפטור שאין תרומתו תרומה (למעלה הלכה יב). [וכאן לא כתב רבינו "ממקום אחר", כי רק בתורם מעצין נקוב על שאינו נקוב אין לתרום ממנו עצמו, שמא יבואו זרים לאכול את השיריים, כי יחשבו שזו חייבת וזו פטורה לגמרי, ובאמת זו חייבת מן התורה וזו חייבת מדרבנן, ואם כן כולה תרומה מדרבנן ואסורה לזרים (ראה למעלה הלכה טז), אבל בדמאי שספק הוא, לא יבואו להתיר השיריים, כי ידעו שחוזרים ותורמים רק מספק]. ואדרבה אם יתרום ממקום אחר לא יצא לעולם מידי תקלה, כי מאחר שזה ספק, אם-כן התרומה שממקום אחר אף היא ספק ויצטרכו להפריש עליה שוב ממקום אחר וכו' (תוספות חדשים).

21 יח. אין תורמין¹⁰⁹ שבלים על החטים¹¹⁰, וזיתים¹¹¹
22 על שמן, וענבים¹¹² על זיין. ואם תרם - אינה
23 תרומה¹¹³; גזרה שמא יטריח הפהן לדרוך ולכתש¹¹⁴.
24 אבל תורמין שמן¹¹⁵ על הזיתים הנכבשין¹¹⁶, וזיין על
25 ענבים לעשותן צמוקין¹¹⁷. למה זה דומה? לתורם
26 משני מינין¹¹⁸ שאינן פלאים זה בזה מן היפה על
27 הרע¹¹⁹. ובן תורמין מזיתי שמן על זיתי כבש¹²⁰,
28 אבל לא מזיתי כבש¹²¹ על זיתי שמן. מניין שאינו

(85) נלמד מדמאי פ"ה משניות י"א, גבי עציץ נקוב ואינו נקוב, ודמאי וודאי, המובאות להלן הלכות טז"ז (כסף-משנה ורדב"ז). (86) זה מוסב רק על הדין השני, כשתרם מן המחויב מדרבנן על המחויב מן התורה (כסף-משנה, וראה להלן). (87) שהכהן מותר לאכלה ואין צורך להוציא עליה תרומות ומעשרות, הואיל וכל חיובה אינו אלא מדרבנן. (88) על החייב בתרומה מן התורה, שהרי מדאורייתא אין תרומתו תרומה, מאחר שהפריש מזה שאינו מחויב אלא מדרבנן. ואילו מן התורה הוא פטור, והרי זה כמפריש מן הפטור על החיוב. ואם הפריש מדבר שהוא חייב בתרומה מן התורה על דבר שהוא חייב מדבריהם - הרי זו תרומה, והדבר שחייב מדבריהם מותר באכילה, אבל התרומה עצמה אסורה באכילה, מאחר שהיא חייבת בתרומה מן התורה, ותרומה זו אינה אלא מדרבנן ואינה פוטרת את זה שהוא טבל מן התורה, כמפורש להלן הלכה טז.

3 טו. עציץ נקוב⁸⁹ - הרי הוא פאָרץ⁹⁰. וכמה יהא
4 בנקב? פדי שרש קטן⁹¹, והוא פחות מקזית⁹². זרע
5 תבואה בעציץ שאינו נקוב⁹³ והביאה שליש, ואחר
6 כן נקבו ונגמרה התבואה והוא נקוב - הרי הוא
7 פצוימה בשאינו נקוב, עד שייקבנו קרם שביא
8 שליש.

(89) דמאי שם משנה י. (90) כאילו צמח הפרי בארץ. (91) עוקצין פ"ב משנה י. (92) כן נראה בשבת צה: (93) מנחות ע. וירושלמי מעשרות פ"ה הלכה ב (כסף-משנה).

9 טז. התורם מפרות הגדלין פאָרץ⁹⁴ על הגדלין
10 בעציץ נקוב, או מפרות עציץ נקוב על הגדלין
11 פאָרץ - תרומתו תרומה⁹⁵. תרם משאינו נקוב על
12 הנקוב - תרומתו תרומה⁹⁶, ויחזור ויתרם⁹⁷. תרם מן
13 הנקוב על שאינו נקוב - תרומתו תרומה⁹⁸, ולא
14 תאכל⁹⁹ עד שיוציא עליה תרומה ומעשרות ממקום
15 אחר¹⁰⁰.

(94) דמאי שם. (95) ששניהם מן התורה. (96) ואין צריך להוציא עליה תרומות ומעשרות, כמו בהלכה השניה, מפני שמן התורה אינו חייב בתרומות ומעשרות כלל (רע"ב). (97) על הנקוב, לפי שהפריש מן הפטור (שאין העציץ שאינו נקוב מחויב בתרומות ומעשרות מן התורה) על החייב. (98) ואין צריך לחזור ולתרום ולהפריש ממה שאינו נקוב, שתרומה שלו מדרבנן היא, והרי הפריש כבר (רש"י ביבמות פט:). (99) לכהן, לפי שהוא כמו טבל ואסור לכהן לאכול, שכל דבר בגדל בעציץ שאינו נקוב אינו חייב בתרומה מן התורה (פירוש המשניות). (100) כן הוא ביבמות שם, וקידושין מו: ואין להפריש ממנה עצמה, שיש לחשוש שמא יאכלו זרים את השיריים, ובאמת כולה תרומה

מתוך מהדורת גושל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

לתורם מן הפת על החיטים דלהלן. (129) בספרי רבינו המגוהים "אלא לפי חשבון" (כסף-משנה). וכן הוא במעשה רוקח בשם כ"י, וכ"ה בעוד כמה כתב-יד (תוספתא כפשוטה). וכן הנוסחא בתוספתא שם. והיינו, שתורם לפי חשבון החיטים שבפת, ולא לפי חשבון הנפח של הפת עצמו, ונמצא תורם בעין יפה. (130) שהרי התורם ועלה בידו אחד מששים ואחד - תרומתו תרומה (למעלה פ"ג הלכה ו'), וגם התורם מן הרע על היפה - תרומתו תרומה (למעלה הלכה ג').

1 מְבַשֵּׁל¹²² עַל הַמִּבְשָׁל¹²³, אָכַל לֹא מִן הַמִּבְשָׁל עַל
2 שְׂאִינוּ מִבְשָׁל. מִן הַצִּלּוּל¹²⁴ עַל שְׂאִינוּ צִלּוּל, אָכַל
3 לֹא מִשְׂאִינוּ צִלּוּל עַל הַצִּלּוּל. מִתְּאֲנִים עַל
4 גְּרוּגְרוֹת¹²⁵ בְּמִנְיָן¹²⁶, מְגֻרְגְרוֹת עַל הַתְּאֲנִים
5 בְּמִדָּה¹²⁷, אָכַל לֹא תְּאֲנִים עַל גְּרוּגְרוֹת בְּמִדָּה, וְלֹא
6 גְּרוּגְרוֹת עַל הַתְּאֲנִים בְּמִנְיָן, כִּדִּי שְׂתִירָם לְעוֹלָם בְּעֵין
7 יָפָה. וְתוֹרְמִין חֲטִים עַל הַפֶּת¹²⁸, אָכַל לֹא מִן הַפֶּת
8 עַל הַחֲטִים לְפִי חֶשְׁבוֹן¹²⁹. וּבִכָּל אֵלּוּ, אִם תֵּרַם -
9 תְּרוֹמָתוֹ תְּרוֹמָה¹³⁰.

10 יט. אֵין תוֹרְמִין¹³¹ שְׂמֵן עַל הַזֵּיתִים הַנִּכְתָּשִׁין¹³²,
11 וְלֹא יֵין עַל עֲנָבִים הַנִּדְרָכוֹת¹³³; שְׂזֵה דוֹמָה לְתוֹרֵם¹³⁴
12 מִדְּבַר שְׁנִגְמָרָה מְלֹאכְתּוֹ עַל דְּבַר שְׁלֹא נִגְמָרָה
13 מְלֹאכְתּוֹ. וְאִם תֵּרַם - תְּרוֹמָתוֹ תְּרוֹמָה, וַיִּחְזֹר
14 וְיִתְּרֵם¹³⁵ מִן הַזֵּיתִים וְהָעֲנָבִים בְּפָנֵי עֲצָמָן. הָרֹאשׁוֹנָה
15 מִדְּמַעַת¹³⁶ בְּפָנֵי עֲצָמָה¹³⁷, וְהָאוֹכְלָה¹³⁸ - חֵיב עָלֶיהָ
16 כְּשֶׁאָר תְּרוֹמּוֹת גְּמֻרוֹת¹³⁹; אָכַל לֹא מִן הַשְּׂנִיָּה¹⁴⁰.

(131) תרומות פ"א משנה ח. (132) היינו שנכתשו במכתש לעשות מהן שמן, ולא נגמרה מלאכתו. (133) שנדרכו לעשות יין, ולא נגמרה מלאכתו. (134) בזה רצה רבינו להבדיל בין התורם משמן על זיתים הנכתשין, ויין על ענבים הנדרכות, שתורמתו תרומה ויחזור ויתורם, כדלהלן, לבין התורם מדבר שנגמרה מלאכתו על דבר שלא נגמרה מלאכתו, שתורמתו תרומה (למעלה הלכה ד) ולא אמרו שיחזור ויתורם, שבדבר שלא נגמרה מלאכתו כלל, לא חששו חכמים שמא יוסיף לעשות כן, שהרי הכל יודעים שאין תורמין על דבר שלא נגמרה מלאכתו, אבל הזיתים הנכתשים והענבים הנדרכות, שכבר התחילה בהם מלאכת השמן והיין עלולים לבוא בהם לידי טעות, ולתורם עליהם לפני שנגמרה כל מלאכתם (משנה ראשונה). (135) משנה שם. וראה למעלה. (136) אם נתערבה בחולין, ואין שם מאה כנגד התרומה, הכל תרומה, ראה להלן פ"ג הלכה ב. (137) כן הוא במשנה [נהכוונה להוציא ממה שנאמר בפ"ג שם משנה א, בתורם חבית של יין ונמצאת של חומץ: "אם ספק (אם החמיצה לפני ההפרשה או לאחריה) תרומה ויחזור ויתורם, הראשונה אינה מדמעת בפני עצמה וכו' וכן השניה" (הובא להלן הלכה כב) - שכיין ששתי התרומות הן ספק, אין כל אחת ואחת מהן מדמעת בפני עצמה, עד שיפלו שתיהן לתוך אותם החולין (להלן הלכה כג), אבל בנידון שלפנינו, שאין כאן ספק, ושהראשונה תרומה מן התורה והשניה אינה אלא מדרבנן - הראשונה מדמעת בפני עצמה והשניה אינה מדמעת כלל]. (138) זר האוכלה. (139) להלן פ"ו הלכה ו'. (140) שאינה אלא מדרבנן כנ"ל.

17 כ. מִי שְׂתִירָם שְׂמֵן¹⁴¹ עַל זֵיתִים שְׂדַעְתּוֹ לְאָכְלָן¹⁴²,
18 או זֵיתִים עַל זֵיתִים וְדַעְתּוֹ עַל הַפֶּל לְאָכְלָה, או
19 שְׂתִירָם יֵין עַל עֲנָבִים שֶׁהֵם לְאָכְלָה, או עֲנָבִים עַל
20 עֲנָבִים וְהַפֶּל לְאָכְלָה, וְנִגְמָלָה לְדִרְכָן¹⁴³, וְדִרְךָ
21 הַזֵּיתִים וְהָעֲנָבִים שֶׁכָּבֹר תֵּרַם עָלֵיהֶם - אֵינוֹ צָרִיף
22 לְחִזּוֹר וְלִתְרֵם¹⁴⁴.

(109) תרומות פ"א משנה ד. (110) לאחר שנגמרה מלאכתו. "ולשון ספרי (פרשת קרח, במדבר יח, כז) שומע אני יתורם שבלים על חטים וענבים על יין וזיתים על שמן, תלמוד-לומר כדגן מן הגורן, מן הגמור" (פירוש המשניות שם). (111) העומדים לשמן. (112) העומדים לעשות מהן יין. (113) משנה שם, כדעת בית-הלל. (114) ירושלמי שם. ומה שכתב למעלה הלכה ד, שאם תרם מדבר שלא נגמרה מלאכתו על דבר שנגמרה מלאכתו, תרומתו תרומה - שם המדובר כשעשה כן מדעתו של הכהן (ר"ש שם). (115) תרומות שם משנה ט. (116) השרויים במים ובמלח. (117) בירושלמי (פ"א הלכה ה) מקשה: "הא תנינן הפרד הצמקים והחרובין, משיעמיד ערימה (וראה להלן פ"ג מהלכות מעשר הלכה יב) רבי יוסי בן יוסי בשם רבי יצחק בן לעזר, אין לך אסור מדבר שנגמרה מלאכתו על דבר שלא נגמרה מלאכתו אלא גורן ויקב בלבד", וראה למעלה הלכה ד. (118) שהרי ענבים ויין הם שני מינים (עבודה זרה טו). (119) שתורמין מזה על זה (למעלה הלכה ג). (ועיין "משנה ראשונה" בתרומות שם מ"ד, ודבריו צריכים תיקון). (120) שם פ"ב מ"ו. "וז"ל רבינו בפירוש המשנה שם: "זיתי שמן הם הזיתים המוכנים להוציא שמנם, כי שמנם הרבה, וטוב משמן הזיתים שאינם ראויים אלא לכבישה, למיעוט שמנם, וה' יתברך אמר בהרימכם את חלבו ממנו, וחלבו הוא הטוב והיפה שבו, כמו שאמר ואכלו את חלב הארץ". (121) שזהו מן הרע על היפה, ואסור לתרום (למעלה שם). (122) משנה שם. (123) שיין שאינו מבושל, טוב יותר מן המבושל. (124) כן הוא בתוספתא תרומות פ"ד (הוצאת הגר"ש ליברמן עמוד 123 10) לפי הנוסחאות שלפנינו (ועיין בכסף-משנה). (125) כשיש שם כהן (למעלה הלכה א). (126) מנחות נד: וירושלמי תרומות פ"ב הלכה ד, וכן יש להגיה בתוספתא שם תחילת פרק ד. ואינו תורם תאנים על הגרוגרות במדה, כדלהלן, לפי שהנפח של התאנים גדול יותר מן הנפח של הגרוגרות, ונמצא ממעט בתרומה. [ואין הכוונה שמודרד ומונה גם את התרומה וגם את הדבר הנתרם, שהרי "אין תורמין תרומה זו (= תרומה גדולה) לא במדה, לא במשקל ולא במנין" (למעלה פ"ג הלכה ד), אלא שמודרד ומונה את התרומה בלבד, אבל לא את הדבר הנתרם, ונמצא שתורם באומדן]. (127) שגרוגרות שהן יבשות עולות במדה יותר, ונמצא תורם בעין יפה. (128) תוספתא שם. לדעת הכסף-משנה שהיינו משום שחטים יפות הן לגבי פת, שהרי יכול לעשות מהם מה שירצה, ועוד שמתקיימות יותר (וראה למעלה הלכה א). ואינו ממעט בתרומה, בניגוד

ד"ה קישות, שכתבו שהמדובר אפילו בידוע שהיתה מרה קודם, תרומתו תרומה. וחילקו בין יין וחומץ שהם שני שמות, לפיכך היא טעות יותר ואינה תרומה, לבין קישות ונמצאת מרה שאינה טעות כל כך. (156) שיש בו נקב ויש בו חשש שמא נקר בו הנחש והטיל ארס (ירושלמי שם). (157) תוספתא תרומות פרק ד (הוצ' ליברמן עמ' 421). (158) מפני הסכנה (פי"ב מהלכות רוצח הלכה ב). (159) לפי הביאור שלמעלה, זהו במקרה שלא ידוע אם הפגמים היו לפני הרמת התרומה או לאחריה, ולפיכך מספק הרי היא תרומה ויחזור ויתרום.

15 כג. פיצד? נפלה אחת מהן¹⁶⁰ על החליץ - אינה מְדַמְעָת¹⁶¹; 16 נפלה שנייה למקום אחר - אינה מְדַמְעָת; 17 נפלו שתייהן למקום אחד - מְדַמְעָת 18 בְּקִטְנָה שֶׁבִּשְׂתִּיהֶן¹⁶². וכן אם אכל זר שתייהן - מְשַׁלֵּם 19 בְּקִטְנָה שֶׁבִּשְׂתִּיהֶן וְחִמְשָׁה¹⁶³. ופיצד הוא עוֹשֶׂה בִּשְׂתִּיהֶן? נוֹתֵן לָכֵן אֶחָד וְנוֹטֵל מִן הַפֶּה 20 דְּמֵי הַגְדוּלָּה¹⁶⁴. 21

(160) תרומות פ"ג משנה ב. (161) אפילו אם נפלה בפחות ממאה חלקים מחולין. (162) "אם היתה כו' האחת גדולה מן האחרת ויהיה האחת על דרך הדמיון סאה ובשניה סאתים, ונפלו השלש סאין בחולין צריכים אלו לדעת שיעור אותן חולין, ונחשב כי סאה תרומה נפלה בהם והיא קטנה שבשתייהן, ואם היו באותה חולין מאה סאין תעלה במאה ואחד, ואם הוא פחות יהיה הכל מדומע" (פירוש המשנה שם). (163) שהשיעור הקטן בכל אופן תרומה ומשלם חומש. (164) שהכהן אינו יכול להוציא ממנו את הגדולה מספק, שהמוציא מחבירו עליו הראיה.

22 כד. הַבּוֹדֵק אֶת הַחֲבִית¹⁶⁵ וְהַיִּחָה לְהַפְרִישָׁה תְּרוּמָה 23 עַל אַחֲרִים עַד שֶׁתַּעֲשֶׂה פֶלֶא תְּרוּמָה וְיִתְּנָה לַפֶּה, 24 וְאַחֲרֵי זֶמֶן בְּדָקָה וּמִצָּאָה חֲמִץ: מֵעַת שֶׁבְּדָקָה תִּחְלָה 25 עַד שְׁלֹשָׁה יָמִים - וַדַּאי יִיָּן, וְכָל יִיָּן שֶׁחָשַׁב אוֹתָן 26 הַיָּמִים שֶׁהַתְּרוּמָה שָׁלוּ בַּחֲבִית זו - הֲרִי הוּא מִתְקֵן; 27 מִפָּאָן וְאֵילָף - סֶפֶק¹⁶⁶, וְצִרְיָה לְהַפְרִישׁ מִמֶּנּוּ תְּרוּמָה 28 שְׁנִיָּה.

(165) תוספתא שם, והובאה בבבא בתרא צו. וכדעת רבי יוחנן שם. (166) שמא כבר החמיץ, ונמצא שהפריש תרומה מן החומץ על היין בטעות, ואינה תרומה.

29 כה. בְּשִׁלְשָׁה פְּרָקִים¹⁶⁷ צִרְיָה לְבִדֵּק¹⁶⁸ אֶת הַיִּיָּן 30 שֶׁהַיִּחָה לְהַפְרִישׁ עָלָיו שָׁמָּה הַחֲמִיץ. וְאֵלּוּ הֵן: 31 בְּקָדִים שֶׁל מוּצָאֵי הַחֶגְג¹⁶⁹, וּבְהוֹצָאת הַסֶּמֶדֶר¹⁷⁰, 32 וּבְשֻׁעַת פְּנִיסַת מַיִם לְבִסְרִי¹⁷¹. וְיִיָּן מִגָּת - מִפְּרִישִׁין 33 עָלָיו בְּחֻזָּקָה שֶׁהוּא יִיָּן [עַד] אֲרָבָעִים יוֹם¹⁷².

(167) גיטין לא. במשנה. (168) שמא החמיץ ואין תורמין מן החומץ על היין, אבל בשאר ימות השנה מפריש עליו בחזקת שהוא יין. (169) כשמנשבת רוח קדים במוצאי חג הסוכות. (170) "כתום" (ה)פרח וענביו נראים באשכול כסדרן" (רש"י שם). (171) משנה שם, כנוסחת הערוך

(141) תרומות פ"א משנה ט. (142) והרי נגמרה מלאכתם, כיון שאין רוצים להוציא מהם שמן. (143) שאותם הזיתים חזרו כאילו לא נגמרה מלאכתם (פי"ח"מ שם). (144) פעם שניה, לפי שכשהוציא התרומה כל אחד מהם נגמרה מלאכתן היה באותה שעה לפי כוונתו (שם).

1 כא. אֵין תּוֹרְמִין חֲמִץ עַל יִיָּן¹⁴⁵, אֲבָל תּוֹרְמִין יִיָּן עַל 2 חֲמִץ; שֶׁהַיִּיָּן וְהַחֲמִץ מִין אֶחָד הֵן¹⁴⁶. (הִיָּה¹⁴⁷ בְּלָבוֹ 3 לְתֵרֶם מִן הַיִּיָּן עַל הַיִּיָּן, וְנִמְצָא בְּיָדוֹ חֲמִץ - אֵינָה 4 תְּרוּמָה).¹⁴⁸ הִיָּה בְּלָבוֹ לְתֵרֶם חֲמִץ עַל חֲמִץ¹⁴⁹, 5 וְנִמְצָא הַחֲמִץ שְׁתֵּרֶם יִיָּן - תְּרוּמָתוֹ תְּרוּמָה¹⁵⁰.

(145) תוספתא תרומות פ"ד. שזהו תורם מן הרע על היפה ואין תורמין כן לכתחילה, כמבואר למעלה הלכה ג. ועיין בבא בתרא פד: (146) כחכמים שם ולא כרבי. וראה למעלה שם, שהכל תלוי בכלאים. (147) בספרים אחרים אין קטע זה. אבל זו היא הגירסה הנכונה. כמו שכתב הכסף-משנה, וכן הוא בתוספתא תרומות שם, ועיין בבא בתרא צו. (148) אף-על-פי שיין וחומץ מין אחד, כיון שנתכוין לתרום מן היפה ועלה בידו מן הרע, הרי היא תרומה בטעות ואינה תרומה (כסף-משנה). וכן כתבו התוספות שם פד: ד"ה יין וחומץ. (149) "כך היא הגירסה הנכונה בדברי רבינו, והוא גם כן שם בתוספתא, אלא שהיא כתובה בשיבוש" (כסף-משנה). (150) כיון שהיה בלבו לתרום מן הרע על הרע, ועלה בידו מן היפה על הרע, והרי הם מין אחד (שם). אבל צריך עיון ממה שכתב רבינו למעלה פ"ג הלכה ה: "נתכוין לתרום אחד מששים ועלתה בידו אחד מחמשים - אינו תרומה". הרי שאם נתכוין לתרום בעין רעה ועלה בידו במדה טובה הימנה, אינה תרומה. [ואם נתכוין לתרום אחד מעשרה ועלתה בידו אחד מששים (= עין רעה), תרומתו תרומה (למעלה שם), ואילו למעלה בתרם מן החומץ על היין בטעות - אינה תרומה].

6 כב. הַתּוֹרֵם חֲבִית שָׁל יִיָּן¹⁵¹ עַל הַיִּיָּן, וְנִמְצָא חֲמִץ: 7 אִם יוֹדֵעַ שֶׁהִיָּתָה חֲמִץ עַד שֶׁלֹּא תְּרוּמָה - אֵינָה 8 תְּרוּמָה¹⁵²; וְאִם אַחֲרֵי שֶׁתְּרוּמָה הִחְמִיצָה - הֲרִי זֶה 9 תְּרוּמָה¹⁵³; וְאִם סֶפֶק - תְּרוּמָה¹⁵⁴, וְיִחְזֹר וְיִתְּרֶם. וְכֵן 10 הַתּוֹרֵם קִשּׁוֹת וְנִמְצָאָה מְרָה¹⁵⁵, אֲבִשְׁתִּי וְנִמְצָא סְרוּיָה, 11 אוֹ שֶׁנִּמְצָאוּ נְקוּרִין¹⁵⁶. תֵּרֶם חֲבִית¹⁵⁷ שָׁל יִיָּן וְנִמְצָאָה 12 מְגֵלָה שֶׁאֲסוּר לְשִׁתוּתָהּ¹⁵⁸ - תְּרוּמָה, וְיִחְזֹר וְיִתְּרֶם¹⁵⁹ 13 שְׁנִיָּה. וְאֵין אֶחָת מִשְׂתִּיהֶן מְדַמְעָת בְּפָנֶי עֲצָמָה, 14 וְהָאוֹכֵל אֶחָת מִשְׂתִּיהֶן - אֵינוֹ חַיֵּב חֲמִשׁ.

(151) תרומות פ"ג משנה א. (152) שהתרומה היתה בטעות, הואיל והוא נתכוין ליין, וראה בהלכה הקודמת. (153) שבשעת הרמה היה יין. (154) כל איסורי תרומה עליה מספק, אך הטבל לא נתקן בזה, שמא היתה חומץ עד שלא נתרמה. (155) משנה שם. ומשמע מלשון רבינו שדין אחד להם, כמו בתורם יין ונמצא חומץ, שאם היתה מרה עד שלא תרמו אין תרומתו תרומה, אלא שכאן מדובר בספק, אם היתה מרה בשעת הרמת התרומה, או שנעשית מרה אחר כך, מחמת עיפוש. ועיין בתוספות יבמות פט.

דְּבָרֵיהֶן - אֵינָה נִתְּנָת אֶלָּא לְכֹהֵן תִּלְמִיד חָכָם¹²; 16
מִפְּנֵי שְׁאִסּוּר לְאָכֹל תְּרוּמָה טְמֵאָה, וְכָל עַמִּי הָאָרֶץ 17
בְּחֻזְקַת טְמֵאָה¹³. לְפִיכָף נִתְּנִין תְּרוּמָה טְמֵאָה¹⁴ לְכָל 18
כֹּהֵן שְׂיִצְעָה¹⁵. 19

(8) שחייבים להפרישה מן התורה. (9) שיש לו עדי יוחסין או כתב המתייחס שהוא כהן ודאי (כתובות כד:). (10) שהחזקו כהנים ואין בית-דין יכולים להוציא דבר מחזקתו, אבל אין להם לא עדי יחוס ולא כתב יחוס (רש"י שם). (11) היינו תרומה שאין חייבין בה אלא מדברי סופרים (שם כה). (12) ראה להלן. (13) בחולין קל, ב: "אמר רב שמואל בר נחמני אמר רבי יונתן, מניין שאין נותנים מתנה לכהן עס-הארץ? שנאמר (דברי הימים-ב לא, ד:): "ויאמר לעם ליושבי ירושלים לתת מנת הכהנים והלויים למען יחזקו בתורת ה'", כל המחזיק בתורת ה' - יש לו מנת. ושאינו מחזיק בתורת ה' - אין לו מנת". אבל בחלה פ"ד מ"ט "ואלו ניתנין לכל כהן, החרמים והבכורות וכו' ושמן שריפה", ובירושלמי שם על המשנה הקודמת (בחלת חוצה לארץ) "וניתנת לכל כהן" - אמרו: "בין לכהן חבר, בין לכהן עס-הארץ", ואם כן גם "ניתנין לכל כהן" שבמשנה השניה, היינו בין כהן חבר בין כהן עס-הארץ. ומתוך זה למד רבינו, שמה שאמרו אין נותנין מתנות אלא לכהן חבר, אינו אלא על דרך הטוב והיפה, אבל שיהיה אסור לתתם לעם הארץ, לא שמענו, וכן פירש במשנה שם. ומתוך זה שהזכירה המשנה שם רק דברים שאין בהם טומאה וטהרה, ובכללם גם שמן שריפה, היינו שמן של תרומה טמאה, למד רבינו שתרומה גדולה, תרומת מעשר וחלה טהורות, אסור לתתם לכהן עס-הארץ, שמה יטמאם ויאכלם בטומאה, עיי"ש בפירוש המשנה. (14) ויטמאנה ואחר-כך יאכלנה. [ואף-על-פי שתרומה טמאה אין עס-הארץ חשוד לאכלה (ראה להלן) - עס-הארץ אינו מחזיק עצמו לטמא, וראה להלן - 'אור שמח']. (15) בחלה, שם: "ואלו ניתנין לכל כהן וכו' ושמן שריפה", היינו שמן של תרומה טמאה. וכל כהן, היינו בין כהן חבר בין כהן עס-הארץ, כמבואר למעלה. והראב"ד חולק על זה, ודעתו כדעת ה'תוספות' בחולין שם ד"ה מנין. ואף-על-פי שעס-הארץ אוכל תרומה טהורה שנטמאה על ידו, לפי שאינו סבור שהוא טמא (ראה למעלה) - אינו חשוד לאכול תרומה טמאה ממש, וראה ב'כסף משנה' ('אור שמח').

ג. יִשְׂרָאֵלִית¹⁶ שֶׁנִּשְׁאֵת¹⁷ לְכֹהֵן, אֶפְלוּ קִטְנָה בֵּת 20
שְׁלֹשׁ שָׁנִים וְיוֹם אֶחָד¹⁸ - תֹּאכַל בְּתְרוּמָה¹⁹ וְחֻזָּה 21
וְשׁוֹקֵץ²⁰. וְדִין תּוֹרָה²¹ שֶׁתֹּאכַל מִשְׁנַתְּאָרְסָה, שֶׁהִרִי 22
הִיא קִנְיָנוֹ²²; אֲבָל אֶסְרוּ חֻכְמִים שֶׁתֹּאכַל עַד שֶׁתִּפְגַּס 23
לַחֲפָה, גְּזֵרָה שְׁמָא תֹאכִיל²³ תְּרוּמָה לְאַבְיָה וְלֹאֲחִיָּה 24
כְּשֶׁהִיא אֲרוּסָה בְּבֵית אָבִיהָ. 25

(16) משנה, נדה מד, ב. (17) על-ידי אביה (ראה בהלכה הסמוכה) שהיא אשת איש מן התורה (פ"ג מהל' אישות הי"א). (18) אבל לפני כן, אין ביאתה ביאה (נדה, שם). (19) אפילו בתרומה דאורייתא, אם נישאה על-ידי אביה. (20) המורמים מקרבן השלמים, שהם נאכלים לכהנים

ורש"י ותוספות שם. ורצה לומר: כשלחלוהית נכנסת וגדילה בתוך הבוסר (שהוא כפול הלבן) שיכול לעצור מהן כל שהוא, היינו כניסת מים. לשון אחר, היו כותשים הענבים כשהן בוסר, ונותנין לתוכן מים ונעשים חומץ לטיבול (רש"י שם). (172) כן צריך להיות. וכן הוא בתוספתא שם, ובירושלמי גיטין סוף פרק ג, והיינו משום שאינו רגיל להחמיץ תוך ארבעים יום (כסף-משנה).

1 כו. הַמְּנִיחַ פְּרוֹת¹⁷³ לְהִיּוֹת מִפְּרִישׁ עֲלֵיהֶן עַד 1
שְׂיִצְעָה¹⁷⁴ תְּרוּמָה, אִף עַל פִּי שְׂאִין מִפְּרִישֵׁין 2
לְבַתְּחִלָּה אֶלָּא מִן הַמִּקֵּף¹⁷⁵, אִם הַפְּרִישׁ¹⁷⁶ - הִרִי הֵן 3
בְּחֻזְקַת קִנְיָן¹⁷⁷. מִצָּאֵן שְׁאֶבְדוּ - הִרִי זֶה חוֹשֵׁשׁ לְכָל 4
מֶה שֶׁתִּקֵּן שְׁמָא לֹא הַפְּרִישׁ עֲלֵיהֶן אֶלָּא אַחֵר 5
שְׁאֶבְדוּ. לְפִיכָף מִפְּרִישׁ תְּרוּמָה שְׂנִיָּה¹⁷⁸. 6

(173) משנה שם. (174) כולם. (175) בסמוך, ראה למעלה פ"ג הלכה יז. (176) בדיעבד. [ומה שאמרו במשנה שם: "מפריש עליהם", דהיינו לבתחילה, אינו אלא במעשר שני שנזכר שם, שלדעת רבינו אין צורך במוקף אלא בתרומה גדולה (שם) ובתרומת מעשר לתלמידי חכמים (שם הלכה כ), אבל מעשר ראשון מפריש אף שלא מן המוקף (פ"א מהלכות מעשר הלכה ו) ופשוט שהוא הדין למעשר שני (ועיי' בכסף-משנה בהלכות מעשר שם). ואמנם שם פ"ז הלכה ד, העתיק רבינו כלשון המשנה: "מפריש עליהם", ועיי' תוספות שם ד"ה המניח]. (177) ותרומתו תרומה. (178) מספק. ראה להלן. שם.

פֶּרֶק שְׂעִי

(1) יבאר מי הם הראויים לאכול תרומה ותרומת מעשר, והראוי להאכיל ולפסול.

7 א. תְּרוּמָה וְתְרוּמַת מַעֲשֵׂר נֹאכְלֹת לְכֹהֲנִים², בֵּין 7
גְּדוֹלִים בֵּין קְטַנִּים, בֵּין זָכָרִים בֵּין נְקִיבוֹת, הֵם 8
9 וְעַבְדֵיהֶם הַפְּנֻעִים³ וּבְהֶמְתָּן⁴; שְׁנֹאֲמַר: וְכֹהֵן כִּי 9
10 יִקְנֶה נֶפֶשׁ קָנָן בְּסֶפֶד וְגוֹמַר. עֶבֶד כֹּהֵן שֶׁבְּרָח⁵ וְאִשְׁתּוֹ 10
11 כֹּהֵן שְׁמֶרְדָּה⁶ - הִרִי אֵלוֹ אוֹכְלִין⁷. 11

(2) פשוט בכמה מקומות (כסף-משנה). (3) 'ספרא' פרשת אמור פ"ה ה"א. (4) יש אומרים שלא הותר לה אלא כרשיני תרומה שעיקרם למאכל בהמה (ראה למעלה פ"ה ה"ב), אבל דבר שעיקרו למאכל אדם, אסור לתת לבהמה. וכן הוא ב'ספרא' שם ה"ו, על הפסוק "ויליד ביתו הם יאכלו בלחמו" - "הם אוכלים ואין בהמה אוכלת, יכול לא תאכל בכרשינים? תלמוד לומר: נפש". ועי' ר"ש ורע"ב בתרומות פ"א מ"ט. וראה ב'משנה למלך' כאן. וראה להלן פ"ט ה"ז, ופי"א הכ"ח. (5) גיטין יב, ב. ותוספתא תרומות פ"י. (6) על בעלה (גיטין, שם). (7) בתרומה, שהם קנינו של כהן.

12 ב. תְּרוּמָה שֶׁל תּוֹרָה⁸ - אֵין אוֹכֵל אוֹתָהּ אֶלָּא כֹּהֵן 12
13 מִיָּחָס⁹; אֲבָל כֹּהֲנֵי חֻזְקָה¹⁰ - אוֹכְלִין בְּתְרוּמָה שֶׁל 13
14 דְּבָרֵיהֶן בְּלִבְדוּ¹¹. וְתְרוּמָה טְהוֹרָה - בֵּין תְּרוּמָה 14
15 גְּדוֹלָה בֵּין תְּרוּמַת מַעֲשֵׂר, בֵּין שֶׁל תּוֹרָה בֵּין שֶׁל 15

ולנשיהם ולעבדיהם (משנה זכאים נה, א. ופ"י מהל' מעשה הקרבנות ה"ה). (21) כתובות נז, ב. (22) ונאמר (ויקרא כב, יא): "וכהן כי יקנה נפש קנין כספו, הוא יאכל בו" (שם). (23) כדעת עולא, שם.

בפגגה - מוסיף חמש; שפאמר: ואיש פי יאכל קדש בפגגה ויסף חמשיתו וגומר.

(36) סנהדרין פג, א. (37) [כן הוא בתוספתא תרומות פ"ו: "באכלי תרומה לזרים, טהור שאכל את הטהור, וטהור שאכל את הטמא, וטמא שאכל את הטהור, וטמא שאכל את הטמא, כולם במיתה". וכן הוא בפרה פ"א מ"ג: "והאוכלה (= תרומה טמאה) חייב מיתה", והיינו זר האוכלה. ועיי"ש במלאכת שלמה. ועי' ברש"י גיטין נד, א - ד"ה דאכל, ובגליון הש"ס שם. ובתוספתא כריתות פ"א: "וזר שאכל תרומה טהורה", וטעות-סופר היא, שהרי בתוספתא זכאים פ"ב ליתא "טהורה", וראה 'תוספתא כפשוטה' שם לעמוד 24 [137]. (38) ואחריו נאמר: "וכל זר לא יאכל קודש" (סנהדרין, שם). וי"ו של "וכל" מוסיפה על הענין הראשון, ומחברת את הפסוק "ומתו בו" גם לאכילת זר - 'חסדי דוד' בתוספתא כריתות, שם. ודלא כרב שאמר (סנהדרין, שם), שאינו חייב מיתה, מפני ש"אני ה' מקדשם" הפסיק הענין. ואף-על-פי שמהפסוק הנ"ל "ומתו בו כי יחלוהו", למדו חז"ל (שם) שכהן טמא שאכל תרומה אינו חייב מיתה (ראה להלן פ"ז ה"א), מפני שתרומה טמאה היא מחוללת ועומדת, וכאן חייבו מיתה מאותו הפסוק גם בתרומה טמאה - יש הבדל בין כהן לזר, שלגבי כהן שהוא קדוש ואוכל בתרומה טהורה, זו הטמאה נקראת מחוללת, אבל זר שאינו קדוש, לגביו גם תרומה טמאה אינה מחוללת (רדב"ז כאן, ולחם-משנה בפ"ט מהל' סנהדרין ה"ב). [וזהו מה שאמר הכתוב (שם) "ומתו בו כי יחלוהו, אני ה' מקדשם" - מפני שאני ה' מקדשם, לכהנים (וראה ב'ספורנו' שם), אינם חייבים מיתה על תרומה מחוללת, שלגבם אינה קדושה. אבל "וכל זר לא יאכל קודש" - לגביו כל תרומה, ואפילו טמאה, היא קודש. ומטעם זה אמרו בתרומות פ"ו מ"א, ש"אחד תרומה טהורה ואחד תרומה טמאה - משלם חומשה" (ראה להלן פ"ז ה"ב), שגם בפסוק "ואיש כי יאכל קודש בשגגה", תרומה טמאה בכלל. ועיי"ש במשנה ראשונה']. (39) כן אמר רב בסנהדרין שם, אלא שלדבריו אינו חייב מיתה בידי שמים, ובהו אין הלכה כמותו, ראה למעלה. וראה ביספר המצוות "ל"ת קלג. (40) "ירושלמי תרומות פ"ו ה"א. אבל אם אכל במזיד בלי התראה שאינו לוקה, חייב הוא לשלם את הקרן (להלן פ"ז ה"ה), ומיתה בידי שמים אינה פוטרתו, כדעת רבא בכתובות ה, ב. אבל צריך עיון, שהרי שם מבואר שלא אמרו "אינו לוקה ומשלם", אלא כשבאו המלקות והממון בבת אחת, כגון שתחב לו חבירו בבית הבליעה, ורבינו השמיט זאת (משנה-למלך).

ז. וכת פהן פי תהיה לאיש זר, היא בתרומת הקדשים לא תאכל. שני ענינים⁴¹ נכללו בלאו זה: שאם תבעל⁴² לאסור לה ותעשה זונה⁴³ או חללה⁴⁴, כמו שפארנו בהלכות אסורי ביאה⁴⁵ - הרי היא אסורה לאכל בתרומות לעולם, קדין כל חלל, שהחלל פזר לכל דבר⁴⁶. ואם תנשא לישראל⁴⁷ - הרי היא אסורה לאכל במזון מן הקדשים, שהוא חזה ושוק, לעולם, אף על פי שגרשה או מת⁴⁸.

ד. חרשת²⁴ ושוטה שנסאת לכהן - אינה אוכלת בתרומה²⁵, אפלו השיאה אביה²⁶; גזרה שפא ישא חרש פהן חרשת²⁷ ויאיכלנה²⁸, לפיכך גזרו שלא תאכל חרשת בת ישראל כלל.

(24) יבמות קיג, א. (25) בין בתרומה דרבנן ובין בתרומה דאורייתא (שם). (26) שהיא אשת איש גמורה מן התורה (פ"ג מהל' אישות ה"א). (27) ונישואי חרש אינם תופשים אלא מדרבנן (שם פ"ד ה"ט). (28) תרומה דאורייתא, שהרי תרומה דרבנן היא אוכלת (יבמות, שם). [ובגמרא שם הקשו על זה: "ולכול, קטן אוכל נבלות הוא [ואין מצווין להפרישו]", ומתוך: "גזירה שמה יאכיל חרש בפקחת". אבל לפי הסוגיא שם קיד, א - שאף למי שסובר קטן אוכל נבילות אין בית-דין מצווין להפרישו, להאכילו בידים אסור (וכן פסק רבינו בפ"ז מהל' מאכלות אסורות הכ"ז) - אין מקום לקושיית הגמרא הנ"ל, שהרי על-ידי הנישואין שתיקנו חכמים לחרש וחרשת היא אוכלת תרומה, והרי זה כאילו חכמים נותנים לה בידים (ועי' ריטב"א שם). ועי' 'כסף משנה' ו'מעשה רוקח'.

ה. הזר אסור לאכל תרומות²⁹, שפאמר: וכל זר לא יאכל קדש. אפלו היה תושב פהן או שכירו, שפאמר: תושב פהן ושכיר לא יאכל קדש. תושב - זה שכיר עולם³⁰, שכיר - זה שכיר שנים³¹. ועבד עברי³² - הרי הוא כתושב ושכיר³³. וכהנת אשת הזר - הרי היא פזרה³⁴; שפאמר: וכל זר - בין הוא בין אשתו³⁵.

(29) סנהדרין פג, ב. (30) יבמות ע, א. והיינו עבד עברי שמכר עצמו ליתר על שש שנים, שאינו יוצא בשש (פ"ב מהל' עבדים ה"ג) - 'אור שמח'. (31) יבמות, שם. והיינו עבד עברי שמכר עצמו סתם, שיצא בסוף שש שנים ('אור שמח'). (32) [כלומר, תושב ושכיר שלמעלה הם עבדים עבריים שמכרו עצמם (ראה ב'אור שמח'), שכן קראה אותם התורה (ויקרא כה, לט-מ): "וכי ימוך אחיך עמך ונמכר לך וגו' כשכיר כתושב וכו'", ואילו "עבד עברי" הוא זה שמכרוהו בית-דין, שכן קראתו התורה (שמות כא, ב): "כי תקנה עבד עברי". (33) אף-על-פי שהוא קבוע אצל יותר מהם (= מעבדים שמכרו עצמם), שזה שמכר עצמו אסור בשפחה כנענית (פ"ג מהל' עבדים ה"ג) ואילו מכרוהו בית-דין - רבו מוסר לו שפחה כנענית (שם) - 'אור שמח'. (34) משנה, יבמות פה, ב. (35) שם סח, א.

ו. זר שאכל תרומה בידון³⁶ - בין שהיה טמא בין שהיה טהור, בין שאכל תרומה טהורה בין שאכל טמאה³⁷ - חייב מיתה בידי שמים; שפאמר: ומתו בו פי יחללה³⁸. ולוקה על אכילתה³⁹. ואינו משלם דמי מה שאכל, שאינו לוקה ומשלם⁴⁰. ואם אכל

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

(57) משנה, שם פו, ב. (58) שם עב, א - אמרו שמאכיל את עבדיו, והוא-הדין שמאכיל את אמו. (59) ודרשו חכמים (שם ע.) "עייין עליה", כלומר, חפש לה בן עד סוף כל הדורות, וראה בהלכה הסמוכה.

יג. כְּשֶׁם שְׂזַרְעֵי יִשְׂרָאֵל⁶⁰ מִכֶּהֱנֵת פּוֹסֵל אוֹתָהּ⁶¹, כִּף²⁰ זֶרַע כֶּהֱן מִיִּשְׂרָאֵל לִית מֵאֲכִיל אוֹתָהּ, וְאֵף עַל פִּי שֶׁהוּא²¹ זֶרַע פְּסוּל⁶². כִּיצַד? בֵּת יִשְׂרָאֵל שֶׁנִּשְׁאֵת לִכְהֵן אוֹ²² כֶּהֱנֵת לְיִשְׂרָאֵל, וְיִלְדָה מִמֶּנּוּ בֵּת, וְכֵא עַל הַבֵּת מִי²³ שֶׁהוּא עֲרוּהָ עָלֶיהָ אוֹ שֶׁנִּשְׁאֵת לְמִמּוֹר, וּמֵתָה הַבֵּת²⁴ וְהָרִי הַמִּמּוֹר קָם⁶³. הֵיחָה אִם אָמוּ בֵּת יִשְׂרָאֵל לִכְהֵן²⁵ - תֵּאכַל בְּתֵרוֹמָה; בֵּת כֶּהֱן לְיִשְׂרָאֵל - לֹא תֵאכַל.²⁶

(60) זה מחובר להלכה הקודמת: "שנאמר וזרע אין לה, כשם שזרע ישראל וכו'" (משנה-למלך). (61) משנה, שם פו, ב. (62) משנה, שם סט, ב. [ואף-על-פי שלמיווד זה (של בת ישראל לכהן, מבית כהן לישראל) נדחה ב'ספרא' פרשת אמור (פ"ה ה"ו), שכן אמרו שם: "מניין לכן שיאכיל את אמו בתרומה, ודין הוא אם זרע כאב לפסול, נעשה את הזרע כאב להאכיל, הין אם עשה את הזרע כאב לפסול, שמדת הפסול מרובה וכו' תלמוד לומר (ויקרא כב, יא) ויליד ביתו [הם יאכלו] יאכיל" (וכן הוא גם בנדה מד, א: "קרי ביה יאכילו בלחמו") - לאחר שכבר למדו מ"יליד ביתו", למדו גם מ"זרע אין לה" הנאמר בבית כהן, שכשם שבה אין הברל בין זרע כשר לבין זרע פסול, כמו כן בבית ישראל, וכן מפורש ביבמות ע.]. (63) ומאכיל את אמו, ע"י במשנה, שם.

יד. הָא לְמִדָּת, שֶׁהִיא אוֹכֵלֶת בְּשִׁבְלִי זֶרַעָה וְאֵף עַל²⁷ פִּי שְׂאוֹתוֹ הַזֶּרַע פְּסוּל, וְאֶפְלוּ אִינוּ יִשְׂרָאֵל⁶⁴. וְאִין²⁸ צָרִיךְ לֹמַר, שֶׁאִם הֵיחָה לָהּ בֵּת מִכֶּהֱן, אֵף עַל פִּי²⁹ שֶׁהִבֵּת נִשְׁוֹאָה לְיִשְׂרָאֵל⁶⁵, וְאֶפְלוּ נִתְחַלְלָה⁶⁶ - הָרִי³⁰ אָמָה אוֹכֵלֶת בְּשִׁבְלִי הַבֵּת הַפְּסוּלָה.³¹

(64) [אולי רוצה לומר "מאינו ישראל", והכוונה לנישאת לגוי, שנפסלה מלאכול בתרומה, ואף-על-פי-כן אמה אוכלת עבודה, כמפורש ב'ספרא' שם ה"י, ובמשנה יבמות, שם]. (65) והבת אינה אוכלת. (66) ונעשית זרע פסול לכהונה.

טו. כִּיּוֹצָא בּוֹ, הַכֶּהֱנֵת שֶׁאִינָה אוֹכֵלֶת מִפְּנֵי זֶרַעָה³² שֶׁמִּיִּשְׂרָאֵל אֵף עַל פִּי שְׂאוֹתוֹ הַזֶּרַע כֶּהֱנִים. כִּיצַד?³³ בֵּת כֶּהֱן³⁴ שֶׁנִּשְׁאֵת לְיִשְׂרָאֵל וְיִלְדָה מִמֶּנּוּ בֵּת⁶⁸, וְהִלְכָה הַבֵּת וְנִשְׁאֵת לִכְהֵן וְיִלְדָה מִמֶּנּוּ בֵּן - הָרִי זֶה³⁵ רָאוּי לְהִיּוֹת כֶּהֱן גָּדוֹל, מֵאֲכִיל אֶת אָמוּ⁶⁹ וּפּוֹסֵל אֶת³⁶ אָם אָמוּ, וְאֵף עַל פִּי שֶׁמֵּתָה אָמוּ⁷⁰. וְזֹאת⁷¹ אוֹמֶרֶת:³⁷ לֹא כֶּהֱן בְּתִי⁷² כֶּהֱן גָּדוֹל, שֶׁהוּא פּוֹסְלִי מִן הַתְּרוֹמָה.³⁸

(67) משנה, שם סט, ב. (68) שהיא ישראלית ופוסלת את אמה אף-על-פי שמת אביה. (69) לאחר מות אביו הכהן. (70) שכל זמן שהיא חיה, היא עצמה פוסלת את אמה, שהרי אביה ישראל. (71) אם אמו. (72) במשנה, שם: "כבני". אבל בברייתא שם ע, א - כלשון רבינו.

טז. הָעֶבֶד - אִינוּ פּוֹסֵל⁷³ מִשּׁוּם זֶרַע וְאִינוּ מֵאֲכִיל.³⁹

(41) יבמות סח, ב. (42) שם. (43) אם נבעלה לאדם שהיא אסורה להנשא לו איסור השוה לכל (פ"ח מהל' איסורי ביאה ה"א). (44) כגון שהיה גרושה ונבעלה לכהן (שם פ"ט ה"א). (45) שם ושם. (46) פרט לעבודה במקדש, שהרי החלל אינו מחלל עבודתו (פ"ו מהל' ביאת מקדש ה"י). וכן נראה בפ"ט שם ה"ט, שלא מנה חלל בין שמונה-עשר פסולי עבודה. והפסוק מתפרש לפי"ז: כי תהיה לאיש זר - כי תבעל לפסול, בתרומת הקדשים - בתרומה, לא תאכל. (47) יבמות, שם. ומשנה, שם פז, א. (48) שחזורת לתרומה, ואף-על-פי-כן אינה חזורת לחזה ושוק. והפסוק מתפרש לפי"ז: כי תהיה לזר - כי תנשא לישראל, בתרומת הקדשים - במורם מן הקדשים, לא תאכל.

ח. אָכַל⁴⁹ הַתְּרוֹמָה - אוֹכֵלֶת אַחֵר שֶׁגִּרְשָׁה הַיִּשְׂרָאֵל¹ אוֹ מֵת, אִם לֹא הֵנִיחַ בֶּן מִמֶּנָּה; שֶׁנֶּאֱמַר: וּבֵת כֶּהֱן² כִּי תִהְיֶה אֶלְמָנָה וּגְרוּשָׁה וְזֶרַע אִין לָהּ, וְשִׁבְהָ אֶל³ בֵּית אָבִיהָ כְּנַעֲוִירָהּ, מִלְּחָם אָבִיהָ תֵּאכַל.⁴

(49) שם.

ט. מִפִּי הַשְּׁמוּעָה לְמִדּוּ⁵⁰: מִלְּחָם - וְלֹא כָּל לֶחֶם;⁵ חֲזוֹרֶת הִיא לְתְרוֹמָה, וְלֹא לְחִזָּה וְשׁוֹק.⁶

(50) שם. ושם למדו כן גם מהפסוק "בתרומת הקדשים לא תאכל", שהביא רבינו למעלה ה"ז.

י. וְלֹא הַכֶּהֱנֵת בְּלֶבֶד, אֲלֵא אֶפְלוּ לִוְיָהּ וְיִשְׂרָאֵלִית⁵¹ שֶׁנִּבְעֲלָה לְאִסּוּר לָהּ, הוֹאִיל וְנַעֲשִׂית זִנְיָה⁵² - אִסּוּרָה⁸ לְאָכַל בְּתְרוֹמָה לְעוֹלָם, וְאֵף עַל פִּי שֶׁיֵּשׁ לָהּ זֶרַע⁹ מִכֶּהֱן.¹⁰

(51) שם סח, א. (52) למעלה ה"ז, כתב גם "חללה", וצריך-עיון למה השמיטה כאן].

יא. לְפִיכֶן הַשְּׁבוּיָה אִינָה אוֹכֵלֶת בְּתְרוֹמָה⁵³, וְאֵף עַל¹¹ פִּי שְׂאוֹמֶרֶת טְהוֹרָה אֲנִי. וְכָל שְׁבוּיָה שֶׁנֶּאֱמַר לֹמַר¹² טְהוֹרָה אֲנִי⁵⁴, אוֹ שֶׁיֵּשׁ לָהּ עֵד⁵⁵ כִּדִּי שֶׁתִּהְיֶה מִתְּרַת¹³ לְבַעֲלָהּ - הָרִי זֶה אוֹכֵלֶת בְּתְרוֹמָה. וְהַנִּרְבַּעַת¹⁴ לְבִהְמָה⁵⁶ - לֹא נִפְסָלָה מִן הַכֶּהֱנָה וְאוֹכֵלֶת.¹⁵

(53) שמא נטמאה. עדיות פ"ג מ"ו, וכתובות לו, ב. (54) שנינו במשנה עדיות שם: "יש שבויה אוכלת, ויש שבויה שאינה אוכלת. כיצד? האשה שאמרה נשביתי וטהורה אני - אוכלת, שהפה שאסר הוא הפה שהתיר. ואם יש עדים שנשבית, והיא אומרת טהורה אני - אינה אוכלת". וכן שנינו בכתובות כב, א - להתירה לבעלה. (55) אפילו עד אחד, שבשבויה הקילו להאמין עד אחד שלא נטמאה, כמבואר בפ"ח מהל' אישות ה"ז. (56) יבמות נט, ב.

יב. יִשְׂרָאֵלִית שֶׁיֵּשׁ לָהּ זֶרַע מִכֶּהֱן⁵⁷ - אוֹכֵלֶת בְּשִׁבְלִי¹⁶ בְּנָהּ, בֵּין זָכָר בֵּין נְקֵבָה, וְאֶפְלוּ טְמֵטוֹם¹⁷ וְאֶנְדְּרוּגִינוֹס⁵⁸, וְאֶפְלוּ זֶרַע הַזֶּרַע עַד סוֹף כָּל הָעוֹלָם;¹⁸ שֶׁנֶּאֱמַר: וְזֶרַע אִין לָהּ⁵⁹.¹⁹

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום שישי כ"ז אלול - ספר זרעים - הלכות תרומות קלא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ודין רוכבי גמלים ומשמשת שלא נתהפכה. ותרומת חוצה לארץ אם היא אסורה באכילה. כהן ערל או משוך ונשיהן ועבדיהן. ואנדרוגינוס שנבעל. פצוע דכא וכרות שפכה וחרש שוטה וקטן שקנו להם עבדים. בת ישראל שנישאת לכהן והכניסה לו עבדים.

- 22 א. כהן טמא אסור לאכל תרומה, בין טמא בין טהור;
- 23 שְׁנֵאמֶר: אִישׁ אִישׁ מִזֶּרַע אֶהְרֶן וְהוּא צָרוּעַ אוֹ זָב, בְּקִדְשִׁים לֹא יֵאכֹל - אִי זֶהוּ קֹדֶשׁ שְׂאוֹכְלִין אוֹתוֹ כָּל זֶרַע אֶהְרֶן, זָכָרִים וְנָקִיבוֹת? הֲיִי אוֹמֵר: זֶה תְּרֻמָּה. אֲלֵא שְׁכָל טִמְאָה הָאוֹכֵל תְּרֻמָּה טְהוֹרָה - חֵיב מִיתָה בְּיַד שְׁמַיִם³, וְלִפְיָךְ לֹקֶה⁴; שְׁנֵאמֶר: וְשִׁמְרוּ אֶת מִשְׁמַרְתִּי וְלֹא יִשְׂאוּ עָלֵי חֲטָא. וְטִמְאָה שְׂאֵכֵל תְּרֻמָּה טִמְאָה, אֵף עַל פִּי שֶׁהוּא בָּלֵאוּ - אֵינוֹ לֹקֶה⁵, שֶׁהֲרִי אֵינָה קֹדֶשׁ⁶.
- 30

(2) פרט לקדשי קדשים שאינם נאכלים אלא לזכרי כהונה, ובגמרא שם הוסיפו שתרומה נאכלת גם לחוזרת, היינו בת כהן שנישאת לישראל ומת, פרט לחזה ושוק, שאינה חוזרת אליהם. (3) שנאמר "ומתו בו כי יחלוהו". (4) שכל חיבי מיתות בידי שמים, לוקים. (5) אבל איסור יש לאכול תרומה טמאה, ועיין ביבמות עג: הא איסורא איכא ופירש רש"י לאכול תרומה טמאה. ודורשים זה מהפסוק "בשעריך תאכלנו", לזה ולא לאחר, ולאו הבא מכלל עשה, עשה. (6) שנאמר "ומתו בו כי יחלוהו", פרט לזו שמחוללת ועומדת.

- 31 ב. אין הטמאים אוכלין בתרומה עד שיעריב שמן ויצאו שלשה פוכבים⁷ אחר שקיעת החמה⁸;
- 33 שְׁנֵאמֶר: וְבֹא הַשֶּׁמֶשׁ וְטָהַר - עַד שִׁטְהַר הָרָקִיעַ מִן הָאוֹר⁹, וְאַחֵר יֵאכֹל מִן הַקִּדְשִׁים.
- 34

~ נקודות משיחות קודש מתוך רמב"ם "פרדס המלך" ~

"אין הטמאים אוכלין בתרומה עד שיעריב שמן ויצאו שלשה פוכבים כו".

מקור דבריו בתחילת הש"ס: "מאימתי קורין את שמע בערבית משעה שהכהנים נכנסים לאכול בתרומות" ומפרשת הגמרא "קמשמע לן דכפרה לא מעכבא" כי "טהר" אין פירושו "טהר גברא" אלא "טהר יומא" כדאיתא במסכת שבת "כוכב אחד יום, שנים בין השמשות, שלשה לילה. . לא כוכבים גדולים הנראים ביום, ולא כוכבים קטנים שאין נראין אלא בלילה, אלא בינונים".

ויש לבאר הלכה זו על יסוד תוכן ההלכה "לתקן הדעות": תרומה מרמז על התורה כדאיתא בזהר ש"תרומה" אותיות תורה מ' היינו תורה שינתה לארבעים יום, ואכילת תרומה ע"י הכהנים הוא שהתורה נעשית מאכלו של כאו"א מישראל, עליהם נאמר "ואתם תהיו לי ממלכת כהנים" כיון שהתורה היא "לחם ומזון הנפש. . כמו שהלחם הגשמי זן את הגוף. . להיות דם ובשר כבשרו" איתא בירושלמי שכל יהודי נקרא כוכב, ושלוש כוכבים

- 1 בַּיָּצֵד? כִּהְנֶה שְׁנֵשֶׁאֱת לְיִשְׂרָאֵל אוֹ יִשְׂרָאֵלִית שְׁנֵשֶׁאֱת לְכֹהֵן, וְיִלְדָה מִמֶּנּוּ בֶן, וְהָלַךְ הַבֶּן וְנִכְבָּשׁ⁷⁴ עַל הַשְּׂפָחָה⁷⁵ וְיִלְדָה מִמֶּנּוּ עֶבֶד⁷⁶, וּמֵת הַבֶּן וְהֲרִי הָעֶבֶד קָנִים: הֵיתָה אִם אָבִיו שֶׁל עֶבֶד זֶה בֵּת יִשְׂרָאֵל לְכֹהֵן - לֹא תֵאכֹל בְּתֻרֻמָּה; הֵיתָה בֵּת כֹּהֵן לְיִשְׂרָאֵל - תֵּאכֹל. שְׂאִין זֶה זֶרַע, שֶׁהָעֶבְדִּים אֵין לָהֶם יְחוּס⁷⁷.
- 6

(73) משנה, שם סט, ב. (74) נדחק ונדבק, לשון מכבש, ולשון גנאי הוא (רש"י שם). (75) וכל-שכן על הגויה (רדב"ז), וראה להלן. (76) שוולד שפחה כמותה (רש"י). וכן ולד גויה (קידושין סח:). (77) ולפיכך אינו פוסל ואינו מאכיל. [ואין כוונתו למה שאמרו ביבמות סב, א: "הכל מודים בעבד שאין לו חיים" (וכן כתב רבינו בפט"ו מהל' אישות ה"ו "שהעבד אין לו יחוס"), - שלא אמרו כן אלא בעבד שנשתחרר, ואילו בגוי שנתגייר, בניו מתייחסים אחריו, אבל בישראל - בין אם בא על הגויה ובין אם בא על השפחה, אין הולדות מתייחסים אחריו].

- 7 יז. בֵּת יִשְׂרָאֵל⁷⁸ שְׁנֵשֶׁאֱת לְכֹהֵן וּמֵת, וְלָה מִמֶּנּוּ בֶן, וְחִזְרָה וְנֵשֶׁאֱת לְיִשְׂרָאֵל - לֹא תֵאכֹל בְּתֻרֻמָּה⁷⁹. מֵת הַיִּשְׂרָאֵל וְלָה מִמֶּנּוּ בֶן - לֹא תֵאכֹל בְּתֻרֻמָּה מִפְּנֵי בְּנֵה שְׁמִי יִשְׂרָאֵל⁸⁰. מֵת בְּנֵה מִיִּשְׂרָאֵל - אוֹכֵלֶת בְּשָׂבִיל בְּנֵה הָרֵאשׁוֹן.
- 11

(78) משנה, יבמות פו, ב. (79) מפני שנישאת לישראל, ונותקה מזרע הכהן. (80) אף-על-פי שיש לה גם בן מכהן, שהרי נותקה ממנו עם נישואיה לישראל.

- 12 יח. בֵּת כֹּהֵן שְׁנֵשֶׁאֱת לְיִשְׂרָאֵל⁸¹ וְיֵשׁ לָה מִמֶּנּוּ בֶן, וְחִזְרָה וְנֵשֶׁאֱת לְכֹהֵן - תֵּאכֹל בְּתֻרֻמָּה⁸². מֵת וְלָה מִמֶּנּוּ בֶן - תֵּאכֹל בְּתֻרֻמָּה⁸³. מֵת בְּנֵה מִכֶּהֶן - אִסוּרָה לֵאכֹל מִפְּנֵי בְּנֵה שְׁמִי יִשְׂרָאֵל. מֵת בְּנֵה שְׁמִי יִשְׂרָאֵל - חִזְרָה לְבֵית אָבִיהָ בְּנֵהוּרִיָּה, וְאוֹכֵלֶת בְּתֻרֻמָּה, לֹא בְּחִזָּה וְשׁוֹק⁸⁴.
- 17

(81) משנה, שם. (82) שנותקה מזרע של הישראל. (83) אף-על-פי שיש לה גם בן ישראל, שהרי נותקה ממנו עם נישואיה לכהן. (84) כמבואר למעלה בהלכה ז-ט. וכתב ה'סוף משנה': "דוקא בחזרת לבית אביה, אסורה בחזה ושוק, אבל כשמת בנה מישראל והיא חוזרת לאכול בשביל בנה מכהן - חוזרת אף לחזה ושוק, וכן מפורש בגמרא שם.

- 18 יט. בֵּת יִשְׂרָאֵל שְׁנֵשֶׁאֱת לְיִשְׂרָאֵל תַּחֲלָה וְיֵשׁ לָה מִמֶּנּוּ בֶן, וְחִזְרָה וְנֵשֶׁאֱת לְכֹהֵן - אוֹכֵלֶת בְּתֻרֻמָּה.
- 19 מֵת וְלָה מִמֶּנּוּ בֶן - אוֹכֵלֶת מִפְּנֵי בְּנֵה הָאֶחָרוֹן, שֶׁהֲרִי הוּא מֵאֲכִילָה כְּמוֹ שֶׁהָאֲכִילָה אָבִיו.
- 21

יום שישי כ"ז אלול ה'תשפ"ב

פֶּרֶק שְׁבִיעִי

(1) יבאר אם הטמאין אוכלים בתרומה עד שיעריב שמן.

18 תַּשְׁמִישׁ¹⁵ - טוֹבֵלֶת וְאוֹכֵלֶת בְּתְרוּמָה לְעֶרֶב; וְאִם
19 נִתְהַפְּכָה בְּשַׁעַת הַתַּשְׁמִישׁ - הָרִי זֶה אֲסוּרָה לְאָכֹל
20 בְּתְרוּמָה כָּל שְׁלֹשָׁה יָמִים¹⁶; שְׂאִי אֶפְשָׁר לָהּ שְׂלֹא
21 תִּפְּלֹט וְתִהְיֶה טְמֵאָה, כְּמוֹ שֶׁיִּתְּכַּאֵר בְּמִקְוָמוֹ¹⁷.

(15) הראב"ד השיג ממה שאמרו שם בגמרא: והוא שהטבילה במטה שלא זוה ממקומה, אבל אם הלכה לטבילה, חוששין שמא נשתייר ממנו ופלטה. ונראה שרבינו גורס בגמרא "אלא לא קשיא כאן במתהפכת כאן בשאינה מתהפכת", ואם כן חזרו ממה שאמרו קודם, ולפי זה אין צורך להטבילה במטה. (16) לא ג' ימים שלמים אלא עד היום השלישי. (17) ושם כתב שאינה מטמאה אלא שלוש עונות, ועונה היא יום או לילה, ואם שמשה בליל שבת היא מטמאה ביום השבת, בליל יום א וביום א, ולא יותר.

22 ח. תְּרוּמַת חוּצָה לְאֶרֶץ, הוֹאִיל וְעֻקְרָה מִדְּבָרֶיהֶן -
23 אֵינָה אֲסוּרָה בְּאֲכִילָה אֶלָּא לְכַהֵן שִׁטְמָאָה יוֹצֵאָה
24 עָלָיו מְגוּפּוֹ, וְהֵן: בְּעָלֵי קֳרִיין וְזִבִּין וְזִבּוֹת וְנִדּוֹת
25 וְיוֹלָדוֹת. וְכֵלָן שֶׁטְכָלוּ - מִתְּרִין לְאֲכִילָה אִף עַל פִּי
26 שְׂלֹא הָעֲרִיב שִׁמְשָׁן¹⁸. אֲבָל טְמֵאֵי מִגַּע טְמֵאוֹת¹⁹ -
27 בֵּין שֶׁנֶּגַע בְּמַת, שְׂאִי אֶפְשָׁר לָנוּ הַיּוֹם לְטַהֵר מִמֶּנּוּ²⁰,
28 בֵּין שֶׁנֶּגַע בְּשָׂרָךְ - אֵינוֹ צָרִיךְ לְטַבֵּל לְתְרוּמַת חוּצָה
29 לְאֶרֶץ.

(18) אף על פי שלתרומה של ארץ ישראל אינו ראוי אלא לאחר הערב שמש - לעניין תרומה של חוצה לארץ הוא ראוי לאחר טבילה, שכיוון שטבל טהר מטומאה היוצאת מגופו, וחלה עליו טומאה קלה של טבול יום, שאינו אלא שני לטומאה, ואינה אלא כטמא מגע בלבד שאוכל בתרומת חוצה לארץ. (19) שאין טומאה יוצאה מגופן. (20) שאין לנו היום אפר פרה, להזות שלישי ושביעי.

30 ט. לְפִיכָף, כִּהֵן קָטָן שֶׁעֲדִין לֹא רָאָה קָרִי וקִטְנָה
31 שֶׁעֲדִין לֹא רָאָתָה דָם נִדָּה - אוֹכֵלִין אוֹתָהּ תָּמִיד בְּלֹא
32 בְּדִיקָה²¹, שֶׁחֻזְקָתָהּ שְׂלֹא יוֹצֵאָה טְמֵאָה עֲדִין עָלֵיהֶם.
33 וְהַמְצַרֵּעַ - הָרִי הוּא כְּמִי שֶׁטְמֵאָה יוֹצֵאָה עָלָיו
34 מְגוּפּוֹ²². וְהוּא שִׁטְמָא אוֹתוֹ כִּהֵן מִיָּחוּס²³; אֲבָל קִדְּם
35 שִׁטְמָאָנּוּ כִּהֵן - טְהוֹר הוּא.

(21) אבל גדול הוא בחזקת טומאה עד שיטבול. (22) כן נראה בפסחים סז: שמצורע הרי הוא כזב לעניין זה. (23) ולא כהן מוחזק. ו"איזהו כהן מיוחס? כל שהעידו לו שני עדים שהוא כהן בן פלוני הכהן ופלוני בן פלוני הכהן עד איש שאינו צריך בדיקה, והוא הכהן ששימש על גבי המזבח". ו"מי שהעידו עליו שני עדים שראוהו שהיה אוכל בתרומה של תורה הרי זה מיוחס".

36 י. כִּהֵן עָרֵל אֲסוּר לְאָכֹל בְּתְרוּמָה מִדִּין תּוֹרָה. שֶׁהָרִי
37 נֶאֱמַר תּוֹשֵׁב וְשָׂכִיר בְּתְרוּמָה, וְנֶאֱמַר תּוֹשֵׁב וְשָׂכִיר
38 בְּפֶסַח; מִה תּוֹשֵׁב וְשָׂכִיר הָאֱמוּר בְּפֶסַח - עָרֵל אֲסוּר
39 בּוֹ, אִף תּוֹשֵׁב וְשָׂכִיר הָאֱמוּר בְּתְרוּמָה - עָרֵל אֲסוּר בּוֹ.
40 וְאִם אֶכֶל - לֹקְה מִן הַתּוֹרָה²⁴. מִשּׁוּם²⁵ מִתָּר לְאָכֹל

קאי על בחינותיהם של שלושת האבות שיש בכל אחד ואחד מישראל שלכן נקראים בשם "אבות" ו"אין קורין אבות אלא לשלשה" כמבואר בתו"א ש"תמיד יש בחינה זו (של האבות) בכל זמן בכל אדם כו'.

ותוכן ההוראה הוא שכאשר ישנם שלושה כוכבים יכולים הכהנים לאכול בתרומה עוד קודם ש"טהר גברא" ובכל מעמד ומצב של יהודי יכול ללמוד תורה באופן שנעשית דם ובשר כבשרו (אכילת תרומה) כיון שיש אצלו ג' כוכבים (בחינת האבות) אינו צריך להמתין לעבודה מיוחדת אלא יכול לאכול תרומה - (שהתורה תהי' דם ובשר כבשרו) תיכף ומיד.

יין מלכות ספר זמנים סימן טז.

(7) בגמרא שם נאמר: "צאת הכוכבים" ובשבת לה: אמרו: "כוכב אחד יום, שני כוכבים בין השמשות, שלושה לילה". ושם אמר ר' יוסי: "לא כוכבים גדולים הנראים ביום ולא כוכבים קטנים שאינם נראים אלא בלילה, אלא בינונים". (8) וזה העת כמו שליש שעה אחר שקיעת החמה. (9) בברכות שם: "מאי וטהר טהר יומא, כדאמרי אינשי איערב שימשא ואדכי יומא". וברש"י שם: "אדכי לשון עבר, נתפנה העולם מן השמש".

1 ג. כִּהֵן טְהוֹר שֶׁאֶכֶל תְּרוּמָה טְמֵאָה - אֵינוֹ לֹקְה,
2 מִפְּנֵי שֶׁהוּא בְּעֵשָׂה¹⁰; שֶׁנֶּאֱמַר: וְאַחֲרֵי יֹאכֵל מִן
3 הַקֹּדְשִׁים - מִדְּבַר שֶׁהוּא בְּקִדְשָׁתוֹ הוּא שִׁיטְכָל
4 בְּשִׁטְתָּהּ, אֲבָל דְּבַר טְמֵא לֹא יֹאכֵל אִף עַל פִּי
5 שִׁטְתָּהּ; וְלֹא הָאֵל מִכָּל עֲשֵׂה - עֲשֵׂה הוּא.

(10) כלומר, מפני שאין בו לאו אלא עשה.

6 ד. מִי שֶׁהָיָה אוֹכֵל בְּתְרוּמָה וְהִרְגִּישׁ שֶׁנִּזְדַּעְזַעוּ
7 אֵיבָרָיו¹¹ לְהוֹצִיא שְׂכַבַת זֶרַע - אוֹחֲזֵי פֶאֱמָה¹² וּבוֹלֵעַ
8 אֶת הַתְּרוּמָה.

(11) שנעקר זרע מגופו. (12) "שלא יצא הזרע עד שיבלע את התרומה שבפיו, דתנן: הזב ובעל קרי אין מטמאים עד שתצא טומאתן לחוץ".

9 ה. הַחֵרֶשׁ וְהַשּׁוֹטָה - מִטְבִּילִין אוֹתָן וּמֵאֲכִילִין אוֹתָן
10 תְּרוּמָה אַחֲרֵי שֶׁהָעֲרִיב שִׁמְשָׁן. וּמִשְׁמֵרִין אוֹתָן שְׂלֹא
11 יִישְׁנוּ אַחֲרֵי הַטְּבִילָה; שְׂאֵם יִשְׁנוּ - טְמֵאִים, אֶלָּא אִם
12 כֵּן עָשׂוּ לָהֶם כִּיס שֶׁל נִחְשֵׁת¹³, שֶׁמָּא יֵרָאוּ קָרִי.

(13) וכשירצו להאכילו תרומה יבדקו בכיס. ומדוע של נחושת? מפני שאינו בולע, וכשיראה קרי יהיה ניכר בכיס.

13 ו. רֹכְבֵי גְמָלִים אֲסוּרִין לְאָכֹל בְּתְרוּמָה עַד שִׁיטְכָלוּ
14 וְיַעֲרִיב שִׁמְשָׁן; שֶׁהֵן בְּחֻזְקַת טְמֵאָה מִפְּנֵי הַחֲמוּם,
15 שֶׁהִרְכִּיבָה עַל עוֹר הַגְּמֵל¹⁴ מוֹצִיא טֶפֶה שֶׁל שְׂכַבַת
16 זֶרַע.

(14) כלומר, בלא אוכף.

17 ז. הַמְשַׁמְשֵׁת מִטְתָּהּ, אִם לֹא נִתְהַפְּכָה בְּשַׁעַת

אותה, ולא ידעה משנעשה פצוע דכא. ומה שמותר לאכול בתרומה אם נישאה קודם שנעשה פצוע דכא, משום שהייתה אוכלת קודם, אין זה אלא שתחילת אכילתה הייתה על ידי נישואין אלו שהיו כשרים אז, ואף על פי שעכשיו נעשה פצוע דכא, כיוון שאותם הנישואין שהכשירוה לאכילה קיימים עוד, אוכלת גם עכשיו, מאחר שכבר אכלה. אבל כאן מה שאכלה מבית אביה, נפקע לגמרי על ידי הקידושין, שאז יצאה מרשות אביה. (37) שנולד סריס מבטן אמו והוא על ידי שנתחממה אמו ביום הצהריים וחום התנור ששתתה משקה חזק. (38) שסריס חמה שלא נסתרס בירי אדם, אלא בירי שמים, אינו אסור לבוא בקהל. (39) שמא נקבה הוא ואין קידושו קידושין. ואנדרוגינוס שהוא ברייה בפני עצמה ולא הכריעו בו חכמים אם זכר אם נקבה, ולפיכך אינו מאכיל בתרומה על ידי קידושו.

טו. **חֹרֵשׁ שׁוּטָה וְקָטָן שֶׁקָּנוּ לָהֶן עֲבָדִים - אֵינָן אוֹכְלִין.**⁴⁰ **אָבֵל אִם קָנוּ לָהֶם בֵּית דִּין אוֹ אֶפְסָרוּפוֹס אוֹ שֶׁנִּפְּלוּ לָהֶן בִּירֶשֶׁהוּ**⁴¹ - **הָרִי אֵלָיו אוֹכְלִין.**⁴²

(40) מפני שאין לחרש שוטה וקטן קניין אלא על ידי בית דין או אפוסרופוס. ואין אני קורא בו "קניין כספו הוא יאכל בו". (41) שקטן נוחל.

טז. **אֲנִדְרוֹגִינוֹס שֶׁנִּבְעַל לְפִסּוּל מִן הַתְּרוּמָה, בֵּין דֶּרֶךְ זִכְרוֹתָיו בֵּין דֶּרֶךְ נְקֻבוֹתָיו - נִפְסֵל מְלֹאכֶל בַּתְּרוּמָה, כְּנִשִּׁים.**⁴² **וְאֵין עֲבָדָיו אוֹכְלִין.**⁴³ **וְכֵן אִם נִבְעַל לְאֲנִדְרוֹגִינוֹס אַחֵר שֶׁהוּא פּוֹסֵל בְּבִיאתוֹ לְאִשָּׁה**⁴⁴ - **נִפְסֵל, וְאִינוּ אוֹכְלִין וְלֹא מְאֲכִיל עֲבָדָיו. וְהוּא שֶׁיִּבְעַל אוֹתוֹ דֶּרֶךְ נְקֻבוֹתָיו**⁴⁵; **אָבֵל דֶּרֶךְ זִכְרוֹתָיו - אֵין זָכָר פּוֹסֵל זָכָר מִן הַכְּהֻנָּה.**

(42) ירושלמי יבמות פרק ח הלכה ו' נבעל (האנדרוגינוס) נפסל מן התרומה כנשים, פירוש אם נבעל לפסול מן התרומה. שאם היה כשר לתרומה, אינו פוסלו, ממה נפשך: מצד דין נקבות של שניהם, אין כאן ביאה כלל. מצד דין זכרות של שניהם - אין זכר פוסל זכר. ומצד שהבועל זכר והנבעל נקבה, בוודאי שאינו פוסלה, שהרי ביאה כשרה היא. ומכיוון שאמר "כנשים", נראה שנפסל בין בדרך נקבותו ובין בדרך זכרותו, שהרי האשה נפסלת בין בכדרכה ובין שלא כדרכה. (43) שהרי נתחלל מן הכהונה. (44) שאם הוא כשר - אינו פוסל. (45) ירושלמי שם: "רבי נחא ברבי סבא ר' יונה בשם רב המנונה, אפילו מין במינו (= אנדרוגינוס שבעל אנדרוגינוס) כל שהוא (= בין שבעלו דרך נקבותו בין שבעלו דרך זכרותו), וקשיא אם זכר הוא (= כלומר, אם אנדרוגינוס דינו כזכר, ואם כן שניהם דין אחד להם) אין זכר פוסל זכר, אם נקבה היא (= כלומר, לשניהם דין נקבה) אין נקבה פוסלת נקבה, צד זכרותו של זה פוסלת צד נקיבתו של זה". ולדעת רבינו היינו אם בעלו בדרך נקבותו, הוא פוסלו, מפני שצד זכרותו של זה פוסלת צד נקבתו של זה. שאז אנו דנים את הבועל כזכר ואת הנבעל כנקבה. אבל אם בעלו בדרך זכרותו אומרים ממה נפשך: אם זה זכר אף זה זכר, ואין זכר פוסל זכר, ואם שניהם נקבות - אין ביאתו ביאה כלל.

1 **בַּתְּרוּמָה וְאֵף עַל פִּי שֶׁנִּרְאָה כְּעֶרֶל. וּמִדְּבָרֵי סוֹפְרִים, שֶׁיִּמּוֹל²⁶ פְּעַם שְׁנִיָּה עַד שֶׁיִּרְאָה מְהוּל.**

(24) שאף על פי שדבר הנלמד מגזירה שווה, אינו מן התורה לדעת רבינו (ספר המצוות שורש ב) - מצאנו לחכמים שאמרו שאיסור אכילת תרומה לערל הוא מן התורה ולפיכך מנאו רבינו ללא תעשה. (25) שנמשכה ערלתו וכסתה את העטרה. (26) מלשון רבינו נראה שלא אסרוהו חכמים לאכול בתרומה, אלא הטילו עליו חובת מילה, כדי שייראה כמהו.

3 **יֹא. הַנּוֹלֵד מְהוּל - אוֹכֵל בַּתְּרוּמָה²⁷. וְהַטְּמֻטֹּם -**
4 **אֵינוּ אוֹכֵל, מִפְּנֵי שֶׁהוּא סָפֵק עֶרֶל. וְאֲנִדְרוֹגִינוֹס -**
5 **מֵל וְאוֹכֵל²⁸.**

(27) [ואף על פי שצריך להטיף ממנו דם ברית - כיוון שאין כאן חיוב למול כבכל ערל, אלא להטיף דם ברית בלבד, ובזה יוצא ידי חובה - אינו נקרא ערל אף לפני הטפת דם ברית]. (28) מל הזכרות שבו ואוכל בתרומה, ממה נפשך: בין שהוא איש בין שהוא אשה בין שהוא בריה בפני עצמה, זרעו של כהן הוא.

6 **יב. הָעֶרֶל וְכָל הַטְּמֵאִין, אֵף עַל פִּי שֶׁהֵן אֲסוּרִין**
7 **לְאָכֹל בַּתְּרוּמָה - נִשְׁיֵהֶן וְעַבְדֵיהֶן אוֹכְלִין²⁹.**

(29) שאף על פי שהם אסורים בתרומה - יש בהם קדושת כהונה.

8 **יג. פְּצוּעַ דֶּפֶא³⁰ וְכָרוֹת שֶׁפִּכָּה³¹ - הֵם וְעַבְדֵיהֶן**
9 **אוֹכְלִין, וְנִשְׁיֵהֶן לֹא יֹאכְלוּ³². וְאִם לֹא יָדַע³³ אֵת**
10 **אִשְׁתּוֹ מִשְׁנַעֲשֶׂה פְצוּעַ דֶּפֶא וְכָרוֹת שֶׁפִּכָּה³⁴ - הָרִי**
11 **אֵלָיו יֹאכְלוּ. וְכֵן אִם נָשָׂא בֵּת גֵּרִים - הָרִי זֶה**
12 **אוֹכְלָתָ³⁵.**

(30) שנפצעו הביצים שלו. (31) שנכרת הגיד ושוב אינו יורה קילוח זרע, אלא שופך ושותת, ואינו מוליד. ושניהם אסורים לבוא בקהל. (32) שהן נעשות חללות בביאתם מכיוון שנבעלות לפסול להן. (33) לא בא עליה, מלשון "והאדם ידע את חוה אשתו". (34) כן היא לשון המשנה ומשמע שהייתה נשואה לו קודם לכן, וכן פירש רש"י שם. ולכן היא אוכלת בתרומה, אף על פי שהיא משתמרת, כלומר עומדת, לביאה פסולה, מאחר שכבר אכלה. אבל אם נישאה והוא פצוע דכא, אפילו לא ידעה, אינה אוכלת, מאחר שהיא משתמרת לביאה פסולה דאורייתא. (35) שאין בהם איסור נישואין כלל, לא משום "לא יבוא פצוע דכא בקהל ה'" - שגירות אינה בכלל קהל ה'. ולא משום זונה לכהן - שפצוע דכא אינו בקדושת כהונה ואינו אסור בה.

13 **יד. פְּצוּעַ דֶּפֶא כֹּהֵן שֶׁקִּדַּשׁ בֵּת כֹּהֵן - אֵינָה אוֹכְלָתָ³⁶.**
14 **סְרִיס חֲמָה³⁷ - הוּא וְאִשְׁתּוֹ וְעַבְדָּיו אוֹכְלִין³⁸. טְמֻטֹּם**
15 **וְאֲנִדְרוֹגִינוֹס - עַבְדֵיהֶן אוֹכְלִין, אָבֵל לֹא נִשְׁתִּיחֶיהֶן³⁹.**

(36) כיוון שמשתמרת לביאה פסולה, נתחללה ופסולה מלאכול אפילו בתרומת בית אביה, ואפילו אם רק קידש

59) הכהן, לפי שהם באחריותו. 60) שנייה לעריות, האסורה מדרבנן. ומכיוון שאמר "נשא", וודאי המדובר בבית ישראל שאינה אוכלת מן האירוסין אלא מן הנישואין. 61) ביבמות פה. "שניות מדברי סופרים - היא כשרה וולדה כשר". שאינה נעשית זונה, כיוון שאינה אסורה עליו מן התורה. ואינה נעשית חללה, כיוון שאינה מאיסורי כהונה. 62) ירושלמי שם. ושם: "עבדי שניות - היא אוכלת ועבדיה אינם אוכלים" ומפרשה רבינו בניחותא, ולא בתמיהה, כמו שפירשו המפרשים שם. ולא נתברר למה אינם אוכלים, הרי היא אוכלת, וקניין האוכל - מאכיל. ועבדי צאן ברזל אוכלים, שהם של הבעל.

19 כא. פִּהֶנָּה אֶלְמָנָה⁶³ שֶׁנִּתְאַרְסָה לָכֶהֱן גָּדוֹל אוֹ גְּרוּשָׁה לָכֶהֱן הִדְיוּט⁶⁴, הוֹאִיל וְהֵן מְשֻׁמְרוֹת⁶⁵ לְבִיָּאָה פְּסוּלָה שֶׁל תוֹרָה - הֲרִי אֵלֶּי לֹא יֵאָכְלוּ. וְכֵן אִם נִכְנסוּ לַחֲפָה בְּלֹא אֲרוּסִין - אֵינָן אוֹכְלוֹת, שֶׁהַחֲפָה⁶⁶ פּוֹסְלָתָן⁶⁷ מִלְּאָכֵל. נִתְאַלְמְנוּ אוֹ נִתְגַּרְשוּ: מִן הָאֲרוּסִין - חֲזֹרוּ לְהִכְשָׁרָן⁶⁸ וְאוֹכְלוֹת; מִן הַגְּשׁוּאִין - לֹא יֵאָכְלוּ, שֶׁכָּכֹר נִתְחַלְלִי⁶⁹.

63) וכתב "כהנת" לפי שהמדובר כאן בנתארה, ובת ישראל לכהן אינה אוכלת אלא אם כן נישאה. 64) במשנה שם נזכרה גם "חלוצה" אבל אין זו אלא "שיגרא דלישנא" אגב גרושה, שהרי חלוצה אינה פסולה אלא מדרבנן, ולפיכך השמיטה כאן רבינו, וכתב להלן (הלכה כג) שמוותרת. 65) מצפות, כלומר עומדות לכך. 66) בלא קידושין. 67) אף על פי שחופה אינה קונה - כיוון שנכנסה לחופה לשם ביאה, הרי היא משתמרת לביאה פסולה. 68) שהרי לא נבעלו, ומעתה אינן משמרות עוד לביאה פסולה. 69) מכיוון שנבעלו לפסול, אבל אם נכנסו לחופה ולא נבעלו, אף על פי שדינן כבעולות - לא נתחללו מן התרומה, שהרי כן אמרו בפצוע דכא, שאם לא ידע את אשתו לאחר שנעשה פצוע דכא, הרי אלו יאכלו. [וכל שכן שאם נכנסו לחופה בלא אירוסין, שכל פסולה אינו אלא מפני שמשתמרת לביאה פסולה, שוודאי לא נתחללו].

26 כב. פִּהֶנָּה⁷⁰ שִׁמְתַּב פַּעֲלָה כֹּהֵן וְנִפְלָה לְפָנֵי יְבָמִים שֵׁשׁ בֶּהֱן חָלָל - לֹא תֵאָכֵל מִפְּנֵי זִקַּת הַחֲלָל⁷¹. וְאִפְּלוּ עֲשֵׂה בֵּה אֶחָד מִן הַכְּשָׁרִים מֵאֲמָר⁷², שֶׁאֵין הַמֵּאֲמָר קוֹנֶה בִּיבְמָה קִנְיָן גָּמוּר.

70) בת כהן ואשת כהן. 71) שזוקקה גם לו, כשם שזוקקה לכל האחים, לייבום או לחליצה. 72) הוא קידושי כסף שהיבם מקדשה.

30 כג. כֹּהֵן שֶׁנָּתַן גִּט לִיבְמָתוֹ הַפִּהֶנָּה, שֶׁהֲרִי נֶאֱסָרָה עָלָיו וְעָדִין זִקַּתוֹ עָלֶיהָ - הֲרִי זֹו אוֹכֶלֶת בְּתֵרוּמָה⁷³, מִפְּנֵי שֶׁהִיא מְשֻׁמְרֶת לְבִיָּאָה פְּסוּלָה שֶׁל דְּבִרְיָהּ, שֶׁאֵין הַגִּט פּוֹסֵל הַיְבָּמָה אֶלָּא מִדְּבִרְיָהּ. וְכֵן פִּהֶנָּה⁷⁴ חֲלוּצָה אוֹ שִׁנְיָה שֶׁנִּתְאַרְסָה⁷⁵ לָכֶהֱן - אוֹכֶלֶת⁷⁶. כֹּהֵן הִדְיוּט שֶׁנִּשָּׂא אֶלְלוּנִית⁷⁷ - הֲרִי זֹו אוֹכֶלֶת בְּתֵרוּמָה.

73) היינו בתרומת בית אביה, שהרי היא כהנת, אבל בת

1 יז. עֶבֶד שֶׁל שְׁנֵי שְׁתָּפִין, שֶׁהִיא אֶחָד מֵהֶן כֹּהֵן אֵינוֹ מֵאֲכִיל⁴⁶ - הֲרִי זֹה הָעֶבֶד אֲסוּר לְאָכֵל⁴⁷. וְכָל הַמֵּאֲכִיל בְּתֵרוּמָה - מֵאֲכִיל בְּחֵזֶה וְשׁוֹק.

46) כלומר, כל השותפין היו כהנים כשרים, שאוכלים תרומה ומאכילים לעבדיהם, ואחד מהם היה פסול שאינו מאכיל עבדו בתרומה. 47) בירושלמי שם: "מניין לכהן שקנה עבד ולישראל בו שותפות, אפילו אחד ממאה בו, שאינו מאכילו בתרומה תלמוד לומר וכהן כי יקנה" משמע שכולו קנוי לכהן המאכיל.

4 יח. בֵּת יִשְׂרָאֵל שֶׁנִּשְׁאָת לָכֶהֱן וְהַכְּנִיסָה לוֹ בֵּין עֶבְדֵי מְלוֹג⁴⁸ בֵּין עֶבְדֵי צֹאן בְּרִזָּל⁴⁹ - הֲרִי אֵלֶּי יֵאָכְלוּ⁵⁰. וְכֵן עֶבְדֵי כֹהֵן שֶׁקֵּנוּ עֶבְדִּים וְעֶבְדֵי אֲשֶׁתוֹ שֶׁקֵּנוּ עֶבְדִּים - יֵאָכְלוּ; שֶׁנֶּאֱמָר: כִּי יִקְנֶה נֶפֶשׁ קִנְיָן בְּסָפוֹ - אִפְּלוּ קִנְיָן הַקִּנְיָן⁵¹. וְקִנְיָן הָאוֹכֵל - מֵאֲכִיל (אַחֲרֵים), וְקִנְיָן שֶׁאֵינוֹ אוֹכֵל⁵² - אֵינוֹ מֵאֲכִיל.

48) שהבעל משתמש בעבודתם כאכילת פירות. 49) שהכניסה בנדוניא והבעל קיבל אחריותם עליו. 50) עבדי צאן ברזל יאכלו לפי שהם ברשותו. ועבדי מלוג ששייכים לה יאכלו, שזהו כקניינו שקנה קניין. והמדובר כשהקנו להם העבדים והתנו עמהם שאינם קנויים להם אלא לכך וכך, שבאופן זה אינם קנויים לאדון כלל. 51) עבדים שקנו עבדים וקניין קניינו של הקניין (=עבדי אשתו שקנו עבדים). 52) כגון אלמנה לכהן גדול שאינה אוכלת בתרומה, שהרי היא חללה.

10 יט. בֵּת כֹּהֵן שֶׁנִּשְׁאָת לְיִשְׂרָאֵל וְהַכְּנִיסָה לוֹ בֵּין עֶבְדֵי מְלוֹג בֵּין עֶבְדֵי צֹאן בְּרִזָּל - הֲרִי אֵלֶּי לֹא יֵאָכְלוּ⁵³.

53) עבדי צאן ברזל לא יאכלו, מפני שהם של הבעל. ועבדי מלוג, לפי שהם שלה, ואף היא נפסלה מן התרומה על ידי נישואיה עם הישראל.

12 כ. אֶלְמָנָה לָכֶהֱן גָּדוֹל⁵⁴, גְּרוּשָׁה וְחֲלוּצָה⁵⁵ לָכֶהֱן הִדְיוּט, בֵּין פִּהֶנָּה⁵⁶ בֵּין יִשְׂרָאֵלִית, וְכֵן שְׁאָר חֲתִיבֵי לְאוּיִין⁵⁷, וְהַכְּנִיסָה לוֹ עֶבְדֵי מְלוֹג וְעֶבְדֵי צֹאן בְּרִזָּל - עֶבְדֵי מְלוֹג לֹא יֵאָכְלוּ⁵⁸, אִם עַל פִּי שֶׁהוּא חֲתִיב בְּמִזְוֹנוֹתָם; וְעֶבְדֵי צֹאן בְּרִזָּל יֵאָכְלוּ, מִפְּנֵי שֶׁהֵם שֶׁל בַּעַל⁵⁹. נִשָּׂא שְׁנִיָּה⁶⁰ - הִיא אוֹכֶלֶת⁶¹, וְעֶבְדֵי מְלוֹג שֶׁלָּהּ לֹא יֵאָכְלוּ⁶².

54) והיינו בנישואין, שהרי מדובר כאן גם בבית ישראל, שאף בנישואין כשרים אינה אוכלת אלא לאחר נישואין. 55) גרושה או חלוצה, ששתיהן אסורות לכהן. [ואף על פי שחלוצה אינה אסורה אלא מדרבנן, ואינה נעשית זונה, כיוון שהיא מאיסורי כהונה היא נעשית חללה על ידו]. 56) שאפילו בת כהן האוכלת בתרומת אביה, נתחללה ונפסלה מתרומה בנישואי איסור. 57) נישואי איסור שיש בהם לאו, שאף על ידם נעשית זונה ואסורה בתרומה. ונקט חייבי לאוין, לפי שבחייבי כריתות, אין קידושין תופסין כלל. 58) מפני שהם שלה וקניין שאינו אוכל אינו מאכיל, והיא עצמה פסולה בתרומה, שנעשית זונה או חללה.

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום שישי כ"ז אלול - ספר זרעים - הלכות תרומות קלה

מתוך מהדורת גושל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

נתעברה - עד ארבעים יום אינו עובר כלל, ראה להלן. אבל לאחר ארבעים יום - אסורה לאכול מספק, שמא נתעברה. (17) ברייתא שם. וראה להלן. (18) היינו לענין שתהא אסורה בתרומה מודאי, ותהא חייבת לשלם קרן וחומש, כדין זר האוכל תרומה (רש"י שם). (19) כלומר, לאחר ארבעים יום (שם). (20) כלשון הגמרא שם.

ד. בַּת יִשְׂרָאֵל²¹ שֶׁנִּשְׁאָת לְכַהֵן, וּמֵת²² וְהַנִּיחָה¹⁴ מִעֲבֶרֶת - לֹא יֵאָכְלוּ עֲבָדֶיהָ²³ בְּתֵרוּמָה בְּשָׂבִיל¹⁵ הָעֶבֶר; שֶׁהַיָּלֹד הוּא שְׂמָאכִיל, שְׂאִינוּ יָלֹד - אֵינוּ מֵאֲכִיל²⁴. לְפִיכָךְ²⁵, אִם הִיא הָעֶבֶר חָלָל - אֵינוּ פּוֹסֵל הָעֲבָדִים²⁶, אֲלָא אוֹכְלִין בְּגֻלָּל אֲחִיו הַכָּשָׁרִים, עַד שְׂוִילָד¹⁹ זֶה הַחָלָל וְיֵאָסְרוּ הָעֲבָדִים מִלְּאָכְלָא.

(21) שם סז. (22) בלי בנים, ושאר הקרובים הם חללים (חזון איש). (23) (בין עבדי צאן ברזל ובין עבדי מלוג, שכיון שגם היא אינה אוכלת (למעלה הלכה ב) - גם עבדי מלוג שלה אינם אוכלים. ולכן נקט רבינו "בת ישראל", שאילו בת כהן, שהיא עצמה אוכלת - גם עבדי מלוג שלה אוכלים). (24) כדעת חכמים שם, שאין קנין לעובר. ואף-על-פי שבמתנה אמרו: "דעתו של אדם קרובה אצל בנו", וקנה העובר (פכ"ב מהלכות מכירה, הלכה י) - בירושה שאין שם דעת אחרת המקנה לו - לא קנה (עיי' רדב"ז). (25) כלומר, לפי שאין לעובר קנין, כנ"ל. (26) נדה מד.

ה. הַיָּבֵם פִּיצֵד²⁷ בַּת יִשְׂרָאֵל²⁸ הַזִּקְוָקָה לִיָּבֵם²⁹ כִּהֵן - לֹא תֵאָכֵל; שְׂנֵאֲמַר: וְכֵהֵן פִּי יִקְנֶה נֶפֶשׁ, וְזֶה עֲדִין²¹ לֹא קָנָא³⁰. וּבַת כִּהֵן הַזִּקְוָקָה לְיִשְׂרָאֵל - אֲסוּרָה³¹ מִפְּנֵי יָבָמָה; שְׂנֵאֲמַר: וְשָׂבָה אֶל בֵּית אֲבִיהָ כְּנַעֲוִיָּה²³ - פָּרֹט לְשׁוּמְרֵת יָבֵם³².

(27) הוא פוסל ולא מאכיל, ראה למעלה הלכה א. (28) יבמות סז: (29) זקוקה להתייבם, שאין לה בנים. ואפילו אם היבם עודנו קטן, שלא הגיע לתשע שנים ויום אחד (שם סח). (30) בגמרא שם: "קנין כספו אמר רחמנא, והאי קנין דאחיו הוא". (31) בתרומות בית אביה. (32) היינו הזקוקה ליבם, שאינה ברשותה לשוב, שהרי היא קשורה ביבם (רש"י שם).

ו. יָבֵם כִּהֵן³³ שָׂבָא עַל יָבָמָתוֹ³⁴ פֶּאֶנְס אוֹ בְּשִׁגְגָה, אוֹ שֶׁהֵעֵרָה בָּהּ³⁵ וְלֹא גָמַר, אִף עַל פִּי שֶׁקָּנָא כְּמוֹ שֶׁבִּאֲרָנוּ בְּהַלְכוֹת יָבוֹם³⁶ - אֵינוּ מֵאֲכִילָה בְּתֵרוּמָה³⁷ עַד שֶׁיִּבְעֵל בַּעֲלָהּ גְמוּרָה בְּרִצּוֹן³⁸. בְּמָה דְּכָרִים אֲמוּרִים? שֶׁנִּתְאֲלַמְנָה מִן הָאֲרוּסִין; אֲבָל³⁹ מִן הַנְּשׂוּאִין, הוֹאִיל וְהִיתָה אוֹכֶלֶת - תֵּאָכֵל בְּבִיָּא זוֹ⁴⁰.

(33) שם נו. (34) בת ישראל. (35) שהכניס ראש העטרה בלבד. (שם נה: ופ"א מהלכות איסורי ביאה, הלכה י). (36) פ"ב הלכה ג. (37) לפי הלשון השני שם, אין חולק בזה, ולפי הלשון הראשון זהו כשמואל, וראה להלן. (38) ביבמות שם אמרו: "כי רבי רחמנא [ביאת שוגג] לאוקמי במקום בעל, לאולמי מבעל לא". כלומר: לא

ישראל אינה אוכלת, בשביל היבם שהוא כהן. (74) לפי שהמדובר באירוסין נקט "כהנת" שהרי בת ישראל אינה אוכלת באירוסין. (75) שהן משתמרות לביאה פסולה מדרבנן. (76) בתרומת בית אביה, שהמשתמרת לביאה פסולה מדרבנן אינה נפסלת. אבל חלוצה שנישאת - נתחללה. ושנייה שנישאת היא אוכלת, אבל עבדי מלוג שלה אינם אוכלים, ובנתארסה גם עבדיה אוכלים. (77) משנה ביבמות סא. ודלא כר' יהודה שאמר שכיוון שאינה לפריה ורביה הרי היא כזונה. ונקט "כהן הדיוט" לפי שלר' יהודה אסורה גם לכהן הדיוט, אבל להלכה הוא הדין בכהן גדול.

פָּרֶק שְׁמִינִי

(1) יבאר שהעובר והיבם והאירוסין והחרש וכן תשע שנים ויום אחד פוסלין ולא מאכילין. מי שנישאת לכהן שוטה או שאנס ופיתה אותה. אשת איש שהעירו עליה עדי קינוי ועדי סתירה, ואשת כהן שאמרה טמאה אני.

א. הָעֶבֶר וְהַיָּבֵם² וְהָאֲרוּסִין וְהַחֲרָשׁ³ וְכֵן תִּשְׁעַ שָׁנִים וְיוֹם אֶחָד - פּוֹסְלִין וְלֹא מֵאֲכִילִין.

(2) לשון המשנה ביבמות סז: והולך ומפרש אותם בהלכות הבאות. (3) שאינו שומע ואינו מדבר (ראה למעלה בפ"ד הלכה ב, ובפ"ב מהלכות אישות הלכה כ).

ב. הָעֶבֶר פִּיצֵד? בַּת יִשְׂרָאֵל⁴ הַמְּעַבֶּרֶת מִכֵּהֵן⁵ - לֹא תֵאָכֵל⁶ בְּשָׂבִיל הָעֶבֶר. וּבַת כִּהֵן⁷ הַמְּעַבֶּרֶת מִיִּשְׂרָאֵל⁸ - אֲסוּרָה לְאָכְלָה⁹ מִפְּנֵי הָעֶבֶר; שְׂנֵאֲמַר: וְשָׂבָה אֶל בֵּית אֲבִיהָ כְּנַעֲוִיָּה¹⁰ - פָּרֹט לְמַעַבְרָתָהּ.

(4) גמרא שם. (5) ומת הבעל. (6) בגמרא שם: "ילוד מאכיל, שאינו ילוד אינו מאכיל". שנאמר (ויקרא כב, יא): "ויליד ביתו הם יאכלו בלחמו" - "קרי ביה יאכילו בלחמו" (נדה מד. וספרא פ' אמור פרשה ה הלכה ה), הרי שרק ילוד מאכיל (רש"י שם). (7) גמרא שם. (8) ומת הישראל. (9) מתרומת בית אביה. (10) שאינה דומה לנעוריה (רש"י שם).

ג. בַּת כִּהֵן¹¹ שָׂבָא עָלֶיהָ יִשְׂרָאֵל¹² - אֵין חוֹשְׁשִׁין שְׂמָא נִתְעַבְּרָה, אֲלָא טוֹבֵלֶת¹³ וְאוֹכֶלֶת לַעֲרֹב¹⁴. הִיתָה נְשׂוּאָה¹⁵ לְיִשְׂרָאֵל וּמֵת בַּעֲלָהּ - טוֹבֵלֶת וְאוֹכֶלֶת בְּתֵרוּמָה לַעֲרֹב עַד אַרְבָּעִים יוֹם¹⁶. וְאִם הָפֵר עֲבָרָה¹⁷ - הִרי זֹ מְקַלְקֶלֶת לְמַפְרָעָה¹⁸ עַד אַרְבָּעִים יוֹם¹⁹. שֶׁפֶל הָאֲרָבָעִים יוֹם אֵינוּ עֶבֶר, אֲלָא מִיָּם בְּעוֹלָם²⁰ הוּא חָשׁוּב.

(11) משנה יבמות סט. (12) לשם זנות. (13) שם: לענין נישואין, ראה להלן. משום שנאמר (שם טו, יח): "ואשה אשר ישכב איש אותה שכבת זרע ורחצו במים וטמאו עד הערב" (רש"י שם). (14) ואין חוששים שמא נתעברה, שהרי אשה זונה מתהפכת, שלא תתעבר (יבמות לה. ופי"ג מהלכות גירושין הלכה כב). ואפילו לאחר ארבעים יום אינה חוששת, ראה להלן. (15) בברייתא שם סט: (16) ויום הארבעים בכלל היתר, ראה להלן. שאף אם

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

- 12 - לא תאכל; שְׁהָרִי קוֹנֶה בַּתְּקֵנָה חֲכָמִים שֶׁתִּקְנֶה לוֹ
13 נִשְׁוֹאֵין⁵². וּבֵת יִשְׂרָאֵל שֶׁנִּשְׁאֵת לָכֶּהָן חֲרֹשׁ - לֹא
14 תֹאכַל; שְׁאִינוּ קוֹנֶה מִן הַתּוֹרָה⁵³, שְׁאִינוּ בֶּן דַּעַת.

(49) הוא פוסל ואינו מאכיל (למעלה הלכה א). (50) יבמות סח. (51) בבב כהן לישאל (למעלה הלכה ז) כתב "שנתארה", וכאן כתב "שנשאת". ויתכן כי "נישואין" תיקנו חכמים בחרש, אבל "אירוסין" לחוד לא תיקנו, ואינם קונים אפילו מדרבנן. (52) שם קיב: ופ"ד מהלכות אישות הלכה ט. (53) בגמרא שם: "קנין כספו אמר רחמנא, והאי לאו בר קנין הוא".

- 15 י. נִתְאַרְסָה⁵⁴ לָכֶּהָן פֶּקֶחַ⁵⁵, וְלֹא הִסְפִּיק לְכַנְסָהּ⁵⁶ עַד
16 שֶׁנִּתְחַרְשׁ - אֵינָה אוֹכֶלֶת⁵⁷. מִת⁵⁸ וְנִפְלָה לִפְנֵי יָבֵם
17 חֲרֹשׁ⁵⁹ וְיָבָמָה - אֵינָה אוֹכֶלֶת⁶⁰. אָכַל אִם נִשְׁאָה
18 בְּשֶׁהוּא פֶקֶחַ וְנִתְחַרְשׁ - הָרִי זֹ אוֹכֶלֶת⁶¹. מִת⁶²
19 וְנִפְלָה לִפְנֵי יָבֵם חֲרֹשׁ וְיָבָמָה - הָרִי זֹ אוֹכֶלֶת,
20 הוֹאִיל וְהִיתָה אוֹכֶלֶת בַּתְּחִלָּה⁶³. וְאַשֶׁת חֲרֹשׁ שֶׁלִּדָּה
21 מִמֶּנּוּ - הָרִי זֹ אוֹכֶלֶת בְּשֶׁבִיל בְּנָה⁶⁴.

(54) שם נו. (55) שהוא שלם בדעתו, ואינו לא חרש ולא שוטה (שם פ"ב הלכה כו). (56) לחופה בתורת נישואין. (57) שארוסה אינה אוכלת בתרומה, ונישואי חרש אינם אלא מדרבנן, ואינם מאכילים בתרומה, כמבואר למעלה. (58) זה שנתחרש. (59) שאף-על-פי שאין נישואיו אלא מדרבנן - לענין יבום, ביאתו ביאה מן התורה (פ"ו מהלכות יבום וחליצה הלכה א). (60) שאף-על-פי שביאתו ביאה מן התורה - אינה טובה יותר מביאה בשוגג, שאינה מאכילה בתרומה אם לא אכלה עוד בחיי בעלה, כמבואר למעלה הלכה ו (יבמות שם). (61) שהרי הנישואין היו בפקחותו. (62) זה שנתחרש. (63) שביאת יבם חרש קונה לאוקמי היבם כבעל, וכל שהבעל האכיל, גם היבם מאכיל (גמרא שם). (64) שם.

- 22 יא. בֶּן תִּשְׁעַ שָׁנִים וְיוֹם אֶחָד פִּיצַד⁶⁵? מִי שֶׁנִּבְעֶלָה⁶⁶
23 לְאִסּוּר לָהּ וְהוּא בֶּן תִּשְׁעַ שָׁנִים וְיוֹם אֶחָד, הוֹאִיל
24 וּבִיָּאתוֹ בִּיָּאָה - נִפְסָלָה מִן הַפְּהִיגָה וְאִסּוּרָה מִלְּאָכַל
25 בַּתְּרוּמָה, מִפְּנֵי שֶׁנַּעֲשִׂית זוֹנָה אוֹ חֲלָלָה, כִּמּוֹ
26 שֶׁבְּאַרְנֵנוּ⁶⁷. אֲפֹלוּ הִנֵּה שְׁחוּף⁶⁸. וּבֵת יִשְׂרָאֵל שֶׁנִּשְׁאֵת
27 לָכֶּהָן בֶּן תִּשְׁעַ שָׁנִים וְיוֹם אֶחָד, אָף עַל פִּי שֶׁבִיָּאתוֹ
28 בִּיָּאָה - אֵינָה אוֹכֶלֶת בְּשֶׁבִיל הֶקְטָן, לְפִי שְׁאִינוּ קוֹנֶה
29 עַד שֶׁיִּגְדִּיל⁶⁹. סֶפֶק שֶׁהוּא בֶּן תִּשְׁעַ שָׁנִים וְיוֹם אֶחָד⁷⁰
30 סֶפֶק שְׁאִינוּ; נִשְׁאֵת לָכֶּן שְׁלֹשׁ עָשָׂרָה שָׁנָה וְיוֹם
31 אֶחָד⁷¹, סֶפֶק שֶׁהִבִּיא שְׁתֵּי שְׁעֵרוֹת סֶפֶק שֶׁלֹּא הִבִּיא⁷²
32 - הָרִי זֹ אִסּוּרָה לְאָכַל.

(65) הוא פוסל ואינו מאכיל (למעלה הלכה א). (66) כלומר, בת כהן. שם סח. (67) למעלה בפ"ו הלכה ז. (68) סוטה כו: "הוא האיש שאינו מתקשה ואינו מוליד" (פ"א מהלכות סוטה הלכה א, ועיין שם בהערה ח). (69) שקטן אינו בן דעת, ואפילו חכמים לא תיקנו לו נישואין (יבמות קיב:). (70) משנה שם סז: כלומר, זה האסור לה

ריבתה התורה ביאת שוגג ביבם שקונה יבמתו (= יבמה יבוא עליה, בין בשוגג בין במזיד - שם נד.) אלא להעמידו במקום הבעל, אבל להעדיפו לא שמענו. ולפי שגם הבעל אינו מאכיל ארוסתו (בהלכה הסמוכה) גם היבם הזה, שבא על יבמתו בשוגג, אינו מאכיל. וכל זה אינו אלא מדרבנן, שהרי מן התורה ארוסה אוכלת בתרומה (למעלה פ"ו הלכה ג). ואף-על-פי שלא אמרו כן אלא על ביאת שוגג, שלא נתרבתה אלא ביבום בלבד, כתבה רבינו גם לענין העראה, וכן הוא בירושלמי שם, וכן נראה מדברי הרי"ף (כסף משנה). ונאף-על-פי שהעראה קונה גם באיש ואשה (ראה בפ"ג מהלכות אישות הלכה ה והערה כז) - כיון שעיקר היבום הוא להקים שם (דברים כה, ז), לא היה מן הדין שהעראה, שאינה ראויה להקים שם, תהא מועילה ביבום, אם לא שריבתה התורה, והרי זה כמו ביאה בשוגג, שהחמירו בה שלא יהא אלא עומד במקום אחיו ולא עדיף ממנו, ועיין מאירי. ולפי זה, גם בביאה שלא כדרכה, אף-על-פי שקנה אותה, כמבואר בהלכות יבום שם, כיון שאינה ראויה להקמת שם אינה אוכלת בתרומה, כנ"ל. (39) שגם הבעל אינו מאכיל את ארוסתו בתרומה, כנ"ל. (40) אף-על-פי שהיא ביאה גרועה, שמעמידה היא את היבם במקום הבעל (יבמות שם, לפי הלשון הראשון לדברי הכל, ולפי הלשון השני כרב, ולא כשמואל, שהקשו עליו מברייתא).

- 1 ז. הָאֲרוּסִין פִּיצַד⁴¹? בַּת כֹּהֵן שֶׁנִּתְאַרְסָה לְיִשְׂרָאֵל -
2 אִסּוּרָה לְאָכַל; שְׁהָרִי יֵשׁ לוֹ בָּהּ קִנְיָן⁴². וּבֵת יִשְׂרָאֵל⁴³
3 שֶׁנִּתְאַרְסָה לָכֶּהָן - לֹא תֹאכַל עַד שֶׁתִּפְגַּס לַחֲפָה;
4 שְׁמָא תֹאכִיל לְבָנֵי בֵּית אָבִיהָ, כִּמּוֹ שֶׁבְּאַרְנֵנוּ⁴⁴.

(41) פוסלים ולא מאכילים, למעלה הלכה א. (42) בגמרא שם: "בת כהן לישראל - פסיל לה, דהא קנייה בהויה", ופירש"י "משעת הויה איפסלה, כדכתיב ובת כהן כי תהיה לאיש זר". ועיין תוספות שם. (43) שם סח. (44) למעלה פ"ו הלכה ג.

- 5 ח. יִשְׂרָאֵל שְׁאִמֵּר לָכֶּהָן: הָרִי אֶת מִקְדָּשָׁתָּה לִי אַחֵר
6 שְׁלֹשִׁים יוֹם⁴⁵ - הָרִי זֹ אוֹכֶלֶת בַּתְּרוּמָה כָּל
7 הַשְּׁלֹשִׁים, שֶׁעֲדִין לֹא נִתְאַרְסָה. וְאִם אָמַר לָהּ: הָרִי
8 אֶת מִקְדָּשָׁתָּה לִי מֵעַכְשָׁו וְלֹא אַחֵר שְׁלֹשִׁים יוֹם⁴⁶ - הָרִי
9 זֹ אִסּוּרָה לְאָכַל מִיָּד⁴⁷. וְכֵן שְׁאֵר הַתִּנְאִים⁴⁸ פִּיּוּצָא
10 בְּזָה.

(45) שאינה מקודשת אלא אחר שלשים יום (פ"ז מהלכות אישות הלכה י, ומשנה בקידושין נח:). (46) שספק הוא בדינו אם זה תנאי, ולכשיעברו שלשים יום היא מקודשת למפרע. או שזוהי חזרה, ואינה מקודשת אלא אחר שלשים יום (שם הלכה יב). (47) מספק, שמא זהו תנאי ונמצאת מאורסת לישראל לאחר שלשים יום ומעכשיו למפרע. (48) כגון שאמר לה הרי את מקודשת לי מעכשיו בדינך זה, אם אתן לך מאתים זוז, ולאחר זמן נתן לה מאתים זוז, שהרי היא מקודשת לו למפרע משעת הקידושין (שם פ"ו הלכה טז).

- 11 ט. הַחֲרֹשׁ פִּיצַד⁴⁹? כֹּהֲנֵת⁵⁰ שֶׁנִּשְׁאֵת לְיִשְׂרָאֵל⁵¹ חֲרֹשׁ

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום שישי כ"ז אלול - ספר זרעים - הלכות תרומות קלז

מתוך מהדורת גוגל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

שומר לה אל תסתרי עמו בפני שני עדים (שם הלכה ב).
 (89) שאינה שותה (משנה שם כד. כדעת בית הלל, וכן הוא
 שם בפ"ב הלכה ז). (90) חמש עשרה הן במספר, ומנויות
 שם הלכה ב. (91) שהן ספק זונה (רדב"ז). (92) זנית
 תחתך. (93) אף-על-פי שלאוסרה לבעלה אינה נאמנת,
 שמא עיניה נתנה באחר (נדרים ז: ופכ"ד מהלכות אישות
 הלכה כג) - לענין תרומה נאמנת. וכדעת רבא שם. והמדובר
 בלא קינוי וסתירה (כסף-משנה), שאילו היה קינוי וסתירה,
 משנה מפורשת בסוטה ו. "ואילו אסורות מלאכול בתרומה
 - האומרת טמאה אני לך" וראה בתוספות שם ד"ה
 האומרת.

טז. קטנה בת ישראל⁹⁴ שנשאת לכהן שלא מדעת
 אביה, בין בפני אביה בין שלא בפניו⁹⁵, אף על פי
 שקדשה אביה⁹⁶ - אינה אוכלת בתרומה; שאם מכה
 - העשה זרה למפרע⁹⁷, וזה שרואה ושותק - כועס
 הוא, לפי שנשאת שלא לדעתו⁹⁸.

(94) קידושין מה: (95) כגון שהלך אחרי הקידושין למדינת
 הים. (96) וכל-שכן אם גם הקידושין היו שלא לדעת -
 שאינה אוכלת, ראה להלן. (97) מפני שבטלו הנישואין
 והאירוסין. (98) בגמרא שם שלש פלוגות: א. נתקדשה
 לדעת אביה והלך אביה למדינת הים, ועמדה ונישאה, לרב
 - אוכלת, ולרב אסי - אינה אוכלת שמא יבוא אביה וימחה.
 והיתה עובדה, וחש רב לדעת רב אסי, ולפיכך הלכה כרב
 אסי. ב. נתקדשה לדעת אביה, ואביה כאן ונישאת שלא
 לדעתו, לרב ירמיה בר אבא - אוכלת, ולרב הונא - אינה
 אוכלת, ואף-על-פי שהיה כאן ושותק - כועס הוא, ולפיכך
 הוא שותק, והלכה כרב הונא, שהוא רבו של רב ירמיה בר
 אבא. ג. נתקדשה שלא מדעת האב ונישאת שלא מדעתו
 והוא כאן, לרב הונא - אוכלת, שכל כך (שגם נתקדשה שלא
 מדעתו) לא היה שותק מתוך כעס, אלא ודאי הסכים לכך.
 ולרב ירמיה בר אבא - איה אוכלת, ולפי שאמר עולא נראין
 דברי תלמיד (= רב ירמיה בר אבא) - הלכה כדבריו, ועיין
 כסף-משנה.

פרק תשיעי

(1) יבאר האשה שעשתה שליח לקבל גיטה אם אוכלת
 בתרומה. עיר שהקיפוה כרכום וספינה הנטרפת בים. מי
 שהניחה בעלה גוסס במדינה אחרת. ואם אחד אומר מת
 ואחד אומר לא מת. מי שנגמר דינו בבית דין. המשחרר את
 עבדו. וישראל ששכר בהמה מכהן אם מאכילה תרומה. כהן
 שמכר פרתו לישראל ולקח הזמים ולא משך.

א. האשה² אוכלת בתרומה³ עד שיגיע גט לידה או
 ליד שלוחה שעשתה לקבלה⁴. וכל שהיא ספק
 גרושה⁵ - הרי זו לא תאכל⁶. האשה שעשתה שליח
 לקבל לה גטה - אסורה לאכל בתרומה מיד⁷. ואם
 אמרה: קבל לי גטי במקום פלוני - אינה אסורה
 עד שיגיע שליח לאותו מקום⁸. שלחה שליח
 להביא⁹ לה גטה¹⁰ - אוכלת בתרומה עד שיגיע גט
 לידה. האומר לאשתו¹¹: הרי זה גטך שעה אחת
 קדם למיתתי - אסורה לאכל בתרומה מיד¹².

(שם סח.). (71) משנה שם. והנה רש"י שם פירש,
 שהמדובר בבת כהן שנתארסה לישראל שפוסלה בתרומה
 מספק. אבל רבינו שכתב "נשאת" ולא כתב "נתארסה",
 כנראה שמפרשה בבת ישראל לכהן, שאילו היה ברור
 שהביא שתי שערות, היה מאכילה, כדין בת ישראל
 שנישאת לכהן, ועכשיו שספק הוא - אינו מאכילה. ש"חזקה
 דרבא" ש"כל קטנה שהגיעה לכלל שנותיה, אינה צריכה
 בדיקה, חזקה הביאה סימנים" (נדה מו.), אינה אלא
 לחומרא (פי"א מהלכות גירושין הלכה ד), אבל לא לקולא.
 (72) והרי הוא כקטן (פ"ב מהלכות אישות הלכה יא).

יב. כל אלו, כשם שאין מאכילין בתרומה של
 תורה, כך אין מאכילין בתרומה של דבריהם; גזרה
 שמא יאכילו בשל תורה⁷³.

(73) יבמות קיג.

יג. ואלו לא פוסלין⁷⁴ ולא מאכילין⁷⁵: האונס,
 והמפתה⁷⁶, והשוטה שנשא⁷⁷ אשה. אלא אם פן
 היתה אסורה⁷⁸ לה, שהן פוסלין אותה בביאתם,
 מפני שנעשית זונה וחללה, כמו שבארנו⁷⁹.

(74) את בת כהן מתרומת בית אביה, אם הם ישראלים.
 (75) את בת ישראל, אם הם כהנים. (76) כיון שבעלו לשם
 זנות, ולא לשם אישות. (77) שלשוטה לא תיקנו נישואין
 (שם קיב:). (78) משנה שם סט. (79) למעלה פ"ו הלכה
 ז.

יד. מי שנשאת⁸⁰ לכהן שוטה, או שאנס אותה או
 שפתה אותה כהן, וילדה - אוכלת בשביל בנה⁸¹.
 ואף על פי שהדבר ספק, הואיל ובלא קדושין היא,
 שמא מאחר נתעברה - הרי הולד בחזקת זה שפא
 עליה. והוא שלא יצא עליה קול⁸² עם אחר, אלא
 הכל מרננין אחריה בזה הפה. וכן כהנת⁸³ שפא
 עליה ישראל שוטה או שאנסה או פתה אותה
 ונתעברה - אינה אוכלת מפני העבר⁸⁴. נתחתן
 העבר⁸⁵ - הרי זו תאכל.

(80) משנה שם: (81) שהוא כהן. (82) שם, כרבא ולפי
 הלשון הראשון. (83) משנה שם. (84) שעובר פוסל,
 כמבואר למעלה בהלכה ב. (85) משנה שם.

טו. אשת איש⁸⁶ שפאו עליה עדי קנוי⁸⁷ ועדי
 סתירה⁸⁸ - הרי זו אסורה לאכל בתרומה עד
 שתשתה מי המרים, מפני שהיא ספק זונה. מת
 בעלה⁸⁹ קדם שישקנה, או שהיתה מן הנשים שאינן
 שוות⁹⁰ ולא נוטלות כתפה - הרי זו אסורה לאכל
 בתרומה לעולם⁹¹. וכל אשת כהן שאמרה טמאה
 אני⁹² - הרי זו אסורה לאכל בתרומה⁹³.

(86) משנה בסוטה ו: "ואלו אסורות מלאכול בתרומה -
 והאומרת אני שותה". (87) היינו שהעידו שאמר לה
 הבעל בפני עדים, אל תסתרי עם איש פלוני (פ"א מהלכות
 סוטה הלכה א). (88) שהעידו שנסתרה עם אותו האיש

(28) גיטין כח, א. מימרא של רבא. (29) עומד למות. וראה בפ"ה מהל' גירושין הכ"ח והערה צב. (30) כהנת אשת ישראל - שמא הוא מן המיעוט, ולא מת. וישראלית אשת כהן, שמא הוא מן הרוב, ומת. (31) משנה, יבמות קיז, ב: "עד אומר מת, ועד אומר לא מת - הרי זו לא תנשא". והוא-הדין שאסורה בתרומה מספק (כסף-משנה).

ד. אָמְרָה לָהּ צִרְתָּהּ³², או אַחַת מֵהַחֲמֵשׁ נָשִׁים³³ שְׂאִינָן נְאֻמָּנוֹת לְהַעֲיִדָהּ, שְׂמַת בַּעֲלָהּ, הוֹאִיל וְאִינָה נִשְׂאָת עַל פִּיהָ - הֲרִי זֹ אוֹכֵלָת בְּתֻרֻמָּה³⁴ בְּחֻזְקָתָ שֶׁבַעֲלָה קָנָם, עַד שֶׁיַּעֲיִד לָהּ מִי שֶׁהוּא נֶאֱמָן לְהַשְׂאִיָּה עַל פִּיו.

(32) אשה שניה של בעלה. משנה, שם קיח, א. (33) כלומר, או אחרת מחמש הנשים, שהרי גם הצרה היא בכלל החמש. חמש הנשים האלו מניויות במשנה (שם קיז): חמותה ובת חמותה וצרתה ויבמתה ובת בעלה. וראה בפ"ב מהל' גירושין הט"ז. (34) כרבי טרפון במשנה, שם. לפי שרוב יהודה בשם שמואל, פסק שם הלכה כמותו, ועי' ראב"ד וכסף-משנה.

ה. הַמְשַׁחֵר אֶת עַבְדּוֹ³⁵ - מְשִׁינָהּ לֹא³⁶ בָּגַט שְׁחֹרֵר פֶּסְלוֹ מִלְּאָכֵל בְּתֻרֻמָּה³⁷. וְכָל עַבֵּד שֶׁיֵּצֵא לְחֵירוֹת וְעַדִּין הוּא מַעֲכָב גִּט שְׁחֹרֵר, כְּמוֹ שֶׁיִּתְּבָאֵר בְּהִלְכוֹת עַבְדִּים³⁸ - אֵף עַל פִּי כֵן הֲרִי הוּא אֶסוּר לְאָכֵל בְּתֻרֻמָּה³⁹.

(35) והאדון כהן. (36) על-ידי שליח. (37) משנה, גיטין יא, ב. וכדעת חכמים ש"זכות הוא לעבד שיוצא מתחת רבו לחירות", ולפיכך משהגיע הגט ליד הזוכה - נשתחרר העבד. וראה בפ"ו מהל' עבדים ה"א. (38) פ"ז ה"ז, ופ"ח מהלכה יג ואילך. (39) בעיא היא שם מב, ב - אם אינו אוכל בתרומה לפי שאינו קנין כספו, או שמא מכיון שעודנו זקוק לגט שחרור, הרי הוא כקנין כספו, ולא נפשטה הבעיא, ולפיכך פסק רבינו לחומרא. ומה שאמרו בכריתות כד, ב - לדעת ריש לקיש, שמעוכב גט שחרור אוכל בתרומה - אין הלכה כן. ועי' 'תוספות' גיטין שם, ד"ה מעוכב.

ו. הַפּוֹתֵב נִכְסָיו לְאַחֵר⁴⁰ וְזָכָה לוֹ עַל יְדֵי אַחֵר⁴¹, וְהָיָה כֶּהֱנָה עַבְדִּים, וְשִׁתַּק זֶה שֶׁנִּתְּנוּ לוֹ וְאַחֵר כֶּהֱנָה צֻנֹחַ - הֲרִי זֶה סֶפֶק⁴², אִם זֶה שֶׁצֻנֹחַ הוֹכִיחַ סוּפוֹ עַל תַּחֲלָתוֹ⁴³ וְעַדִּין לֹא יֵצֵאוּ מִרְשוֹת רֵאשׁוֹן, או זֶה שֶׁצֻנֹחַ אַחֵר שֶׁשִׁתַּק חֲזָר בּוֹ⁴⁴. לְפִיכָךְ אֵין אוֹכֵלִין בְּתֻרֻמָּה⁴⁵, בֵּין שֶׁהָיָה רְבוֹ שְׁנֵי יִשְׂרָאֵל וְהָרֵאשׁוֹן כֶּהֱנָה בֵּין שֶׁהָיָה רְבוֹ רֵאשׁוֹן יִשְׂרָאֵל וְהַשְּׁנִי כֶּהֱנָה.

(40) ברייתא בבבא-בטרא קלח, א. וחולין לט, ב. (41) גמרא שם, שאם הקנה לו לעצמו - ודאי קנה, כיון ששתק, אף-על-פי שלבסוף צווח (שם, ושם). (42) כן פסק רבינו גם בפ"ד מהל' זכיה ומתנה ה"ג. ומקור דבריו שם ושם, שלא הכריעו חכמים בדבר זה. (43) שלא רצה במתנה זו, ומה ששתק בתחילה אין זה אות להסכמה, כי מה לו לצווח כל זמן שלא באה לידו (שם, ושם).

(2) בת ישראל שנישאת לכהן. (3) משנה, גיטין סה, א. (4) שמשגיגע הגט לידו, מיד היא מתגרשת (פ"ו מהל' גירושין ה"א). (5) כגון שזרק לה הבעל הגט, ספק קרוב לו ספק קרוב לה (שם פ"ה ה"ג). או כגון שעשתה שליח לקבלה, שאסורה לאכול בתרומה מיד, שמא קיבל הגט מיד, כדלהלן. (6) אף-על-פי שבעלה חייב במזונותיה (פי"ח מהל' אישות הכ"ה) - באכילת תרומה אסורה, שמא גרושה היא. (7) חזקה שליח עושה שליחותו, ושמא כבר קיבל השליח את הגט (גיטין, שם). ומובן שהיינו מעת שתהיה לו שהות לקבל הגט. (8) כחכמים של רבי אליעזר (משנה, שם), שאם קיבל במקום אחר אינה מגורשת, שהאשה מקפידה שיקבל הגט דוקא באותו מקום. (9) זהו "שליח להבאה". (10) שאינה מתגרשת אלא כשהגיע גט לידה (פ"ו מהל' גירושין ה"ד-ה). (11) שם כח, א. (12) שעל כל שעה ושעה, יש ספק שמא זו היא השעה הסמוכה למותו, שאף-על-פי ששמא מת לא חששו (ראה בהלכה הסמוכה) - שמא ימות, חששו (גמרא שם).

ב. עִיר¹³ שֶׁהָקִיפּוּהָ¹⁴ בְּרָקוֹם¹⁵, וּסְפִינָה הַמְטַרְפֶּת בֵּינָם¹⁶, וְהֵיוּצֵא לְדוֹן¹⁷ - הֲרִי אֵלָיו בְּחֻזְקָת קִימָיו¹⁸; וְאֵין צָרִיךְ לומר מִפְּרִשׁ¹⁹ וְיוֹצֵא בְּשִׁירָא²⁰. אָבֵל עִיר שֶׁכִּבְשׁוּהָ בְּרָכּוֹם, וּסְפִינָה שֶׁאֲבָדָה בֵּינָם, וְהֵיוּצֵא לְהַרְגַּ מִבְּתֵי דִינֵי עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים²¹, וּמִי שֶׁגִּירָתוֹ חִדָּה²² או נִפְלָה עָלָיו מִפְּלֵת או שְׁטוֹף נָהָר - נוֹתֵנִין לוֹ חֲמָרֵי מֵתִים וְחֲמָרֵי חַיִּים. לְפִיכָךְ, אִם הָיוּ נִשְׁוֹתִיהֶן בֵּת כֶּהֱנָה לְיִשְׂרָאֵל או בֵּת יִשְׂרָאֵל לְכֶהֱנָה - הֲרִי אֵלָיו לֹא יֵאָכְלוּ²³. אָבֵל מִי שֶׁנִּגְמַר דִּינוֹ בְּבֵית דִּין²⁴ וְהִנִּיחוּהוּ בְּבֵית הַסְּקִילָה²⁵ לְהַרְג - הֲרִי זֶה בְּחֻזְקָת מֵת²⁶, וְלֹא תֵאָכֵל אֲשֵׁתוֹ²⁷.

(13) משנה, שם, ב. (14) אבל לא כבשוה. (15) "מצור" (דברים כ, כ) תרגם אונקלוס "כרקומין" (רש"י גיטין, שם). (16) ועדיין לא טבעה (שם). (17) בדיני נפשות (שם). (18) ואם היו כהנים - נשותיהם אוכלות בתרומה. (19) לים. (20) למדברות. ששניהם (= המפרש לים והיוצא בשיירה) אינם כל-כך בסכנה ככל הנ"ל. (21) שמקבלים שוחד, ושמא השאירוהו בחיים, אבל היוצא ליהרג בבתי דינים של ישראל - הרי הוא בחזקת מת (גמרא שם, לפי הלשון השני של רב יוסף), וראה להלן. (22) "ירושלמי" גיטין פ"ג ה"ד. (23) בבית כהן לישראל, שמא הוא חי ולא תאכל בתרומת אביה, ובת ישראל לכהן שמא הוא מת. (24) של ישראל. (25) בגמרא שם, לא הזכירו אלא "גמר דין". אבל סבור רבינו שעד שלא הניחוהו בבית הסקילה, אפשר הדבר שימצאו לו זכות (כסף-משנה). ועיי"ש דף כט, א - ב'תוספות' ד"ה אבל. (26) ודאי ולא מצד חומרא (כסף-משנה). (27) אם הוא כהן והיא בת ישראל, ואם היא בת כהן והוא ישראל - אוכלת בתרומה (שם).

ג. הַנִּיחָה²⁸ בַּעֲלָה גּוֹסֵס²⁹ בְּמִדְיָנָה אַחֶרֶת, בֵּין שֶׁהָיָה כֶּהֱנָת אִשְׂתֵּי יִשְׂרָאֵל או יִשְׂרָאֵלִית אִשְׁתִּי כֶּהֱנָה - לֹא תֵאָכְלוּ³⁰; שֶׁרֵב גּוֹסֵסִין לְמִיתָה. אֶחָד אוֹמֵר מֵת³¹, וְאֶחָד אוֹמֵר לֹא מֵת - הֲרִי זֹ לֹא תֵאָכֵל.

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום – יום ש"ק כ"ח אלול – ספר זרעים – הלכות תרומות קלט

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם – מוסד הרב קוק

שובכו ואינו חושש שמא יבואו היונים שלו ויאכלו, לפי שכוונתו לאוצר, ועל מה שהיונים אוכלים מאליהם – אינו מצווה. וכן מצינו גם בפירות שביעית, שאין מאכילים אותם לבהמה (פ"ה מהל' שמיטה ה"ה), ואף-על-פי-כן אם הלכה הבהמה מאליה לתחת התאנה ואכלה, אין מחייבים אותו להחזירה (שם). וראה ב'תוספתא כפשוטה' [שם].

י. יראה לי, שאם מכר הפנה פרתו לישראל ולקח הדמים, אף על פי שעדיין לא משך הלוקח – הרי זה אסור להאכילה תרומה; שדין תורה מעות קונות, כמו שיתבאר בהלכות מקח וממכר⁵⁶. ואם מכר ישראל לפנה, אף על פי שנתן הדמים – לא תאכל בתרומה עד שישמש⁵⁷.

(56) פ"ג ה"א. (57) שחכמים תקנו שלא יקנה עד שימשוך (הלכות מכירה, שם).

יום ש"ק כ"ח אלול ה'תשפ"ב

פרק עשירי

(1) יבאר זר שאכל תרומה בשגגה וכמה יאכל ויהיה חייב. אם אכל וחזר ואכל אם מצטרף. ותרומה ותרומת מעשר אם מצטרפות. האוכל תרומת חמץ בפסח בשוגג או במזיד, טהורה או טמאה. המאכיל לפועלים או לאורחים או לבניו הקטנים, והמשלם את הקרן ולא את החומש. האשה שהייתה אוכלת תרומה ואמרו לה מת בעלך. שתי קופות אחת של תרומה ואחת של חולין ונפלה תרומה לאחת מהן. האוכל חומש בשגגה. ובת ישראל שאכלה תרומה ואח"כ נישאת לכהן. האוכל תרומה ממה משלם. ואם גזל תרומה או גנבה ולא אכלה.

א. זר שאכל תרומה² בשגגה – משלם קרן וחמש³. אף על פי שידוע שהיא תרומה ושהוא מזוהר עליה, אבל לא ידע אם חייב עליה מיתה⁴ אם לא – הרי זו שגגה ומשלם קרן וחמש.

(2) תרומות פרק ו' משנה א. שנאמר: "ואיש כי יאכל קודש בשגגה ויסף חמישיתו עליו". [וקודש זה אינו קדשי המקדש (=הקרבנות), אלא קדשי הגבול (=תרומה), שהרי כל הפרשה כולה מדברת שם בתרומה, שנאמר: "ובא השמש וטהר", והיינו תרומה הנאכלת אחר הערב שמש. ובספרא למדו זאת בגזירה שווה "קודש – קודש", נאמר להלן "בערת הקודש מן הבית" – "מה קודש האמור להלן בקדשי הגבול (=מעשר שני) הכתוב מדבר (ולא בקדשי המקדש), אף קודש האמור כאן, בקדשי הגבול (=תרומה) הכתוב מדבר"]. (3) מלבר (=מחוץ), כלומר, אם אכל שווה ארבעה משלם שווה חמישה, מפירות חולין מתוקנים. [ואינו משלם אלא דמי תרומה, שהם פחותים מדמי חולין, שאם אכל סאה של תרומה, אינו משלם סאה שלימה של חולין, אלא פחות מזה, לפי ערך השוויון. (4) בידי שמים. וכרבי יוחנן ששגגת כרת הרי היא שגגה לחייבו קרבן. וכרבי ששגגת מיתה בידי שמים, מחייבתו חומש, כשם ששגגת כרת, מחייבתו קרבן.]

(44) וחזרה בדברים אינה מועילה, כיון שקנה כבר מתחילה כששתק. ומדובר כשלא היה בדבריו לשון של הפקר, ראה שם ה"א. (45) מספק, שאינו ידוע למי העבדים שייכים, לרובם הראשון או לרובם השני.

ז. ישראל ששכר⁴⁶ בהמה מפהן – מאכילה תרומה⁴⁷; וכהן ששכר בהמת ישראל, אף על פי שהוא חייב במזונותיה – לא יאכילה תרומה, מפני שאינה קנין בספו⁴⁸.

(46) תרומות פ"א מ"ט. (47) לפי שהיא קנין כספו של כהן, והנה במשנה שם: "מאכילה כרשיני תרומה". וכתב שם הר"ש, שאין מאכילין אותה אלא כרשינין, שהם אוכל בהמה, אבל אוכל אדם אין מאכילין אותה, וראה למעלה פ"ו ה"א. (48) של כהן, ששכירות אינה קנין (עבודה זרה טו.).

ח. ישראל ששם פרה מכהן לפטמה⁴⁹ ולהיות השבח ביניהן – לא יאכילה בתרומה, אף על פי שיש לפנה חלק בשבח⁵⁰. אבל כהן⁵¹ ששם פרה מישראל לפטמה, אף על פי שיש לישראל חלק בשבח, הואיל וגופה לפנה, שיהי שמה על עצמו – הרי זה מאכילה תרומה⁵².

(49) תרומות, שם. היינו "שיקנה אותה הישראל מן הכהן בדמים ידועים, ויתנה עמו שיטפל במזונותיה (הישראלית) עד זמן ידוע, ואחר-כך ימכרו הפרה, וכל מה שיריחו – שיחלקו אותו בשוה, כמו שהוא מותר לעשותו מן הדין – מצד הריבית – ולפי שזה הישראלי קנאה מכהן, אף-על-פי שנשאר לכהן חלקו בריוח, לא תאכל בתרומה לפי שאינה קנין כספו" (פירוש המשניות' שם). ונראה מדבריו, שאפילו אם אחריות יוקר וזול ואונס אחר על הבעלים, שבאופן זה אינו אסור משום ריבית, כמבואר בפ"ח מהל' מלוה ולווה ה"ב – גם כן נקרא קנינו של המקבל, וראה ב'משנה ראשונה' שם. (50) שהגוף קנוי לישראל, כנ"ל. (51) משנה, שם. (52) לפי שגופה קנויה לו, כנ"ל.

ט. פרתו של ישראל שילדה בכור⁵³ – מאכילו תרומה, שהבכור לפנה⁵⁴. ואוצר אדם⁵⁴ פרשיני תרומה לתוך שובכו, ואינו חושש שמא יבואו היונים שלו⁵⁵ ויאכלו אותן.

(53) תוספתא תרומות פ"י (כסף-משנה). (54) [תוספתא שם, ושם: "נותן אדם". ושינה רבינו, וכתב "ואוצר", להורות כי לא נתנם שם למאכל היונים אלא לאוצר, ראה להלן. (55) [שלא הותר לכהן להאכיל אלא לבהמה, לחיה ולתרנגולים (משנה, שם), משום שמוזנותיהם עליו, אבל לעופות לא הותר, שאין מוזנותם עליו] (תוספתא אנשי שם', שם). וכן נראה בלשון המשנה שם: "וכהן ששכר פרה מישראל, אף-על-פי שמוזנותיה עליו – לא יאכילה וכו'", הרי "שמוזנותיה עליו" הוא גורם להתיר לו להאכילה תרומה. ויוני שובך שאין מוזנותיהם עליו (ביצה כד.), אסור להאכילם תרומה, ואף-על-פי-כן אוצר אדם כרשינים לתוך

15 ודאי, והחלה והפפורים - בלן מצטרפין לכזית
16 לחיב עליהן מיתה¹³ וחמש, שכלן נקראו תרומה¹⁴.
17 ומן הדין היה שאין חיבין חמש על תרומת מעשר
18 של דמאי, שאין חיבין על מעשר [שני] שלו, כמו
19 שיתבאר; אבל אמרו חכמים: אם לא יתחייב עליה¹⁵
20 חמש - יזלזלו בה¹⁶.

(12 תרומה גדולה. (13 פשוט הוא שאין זה מוסב על
תרומת דמאי שאינה אלא מדרבנן, ואין בה מיתה.
(14 בחלה נאמר: "ראשית עריסותיכם חלה תרימו תרומה",
וביכורים נאמר: "ותרומת ידך" וקבלו חז"ל שהכוונה
לביכורים. (15 על התרומה. (16 ולא חששו אלא
לתרומה בלבד, שוודאה במיתה ולא למעשר שני, שוודאו
אינו במיתה.

21 ה. אבל תרומה במזיד ונהתרו בו - לוקה ואינו
22 משלם; לא התרו בו: אם היתה טהורה - משלם
23 הקרן ואינו משלם את החמש¹⁷; ואם היתה טמאה
24 - משלם דמי עצים¹⁸, מפני שאינה ראויה אלא
25 להסקה. לפיכך, אם אכל תרומת תותים ורמונים¹⁹
26 וכיצא בהם²⁰ שנטמאו - פטור מן התשלומין,
27 שהרי אינם ראויין להסקה.

(17 ש"לא חייב השם יתברך בחומש אלא למי שאכל
בשגגה, והוא אמרו: "ואיש כי יאכל קודש בשגגה", אבל
במזיד אין חייב חומש, כי עונו גדול מנשוא, ולא יתכפר
בתשלומים". (18 תוספתא תרומות. [ומפשטות דברי
התוספתא שם נראה, שהמדובר גם בשוגג, וכן כתב
בתוספתא כפשוטה שם. ורבינו העתיק דין זה באוכל במזיד,
אף על פי שבשניהם אינו משלם אלא דמי עצים בלבד, לפי
שבשוגג צריך הוא לשלם לפי שוויה האמיתי אלא
שהתשלומים ייעשו כתרומה טמאה, והיו אחר כך לדמי
עצים, ואילו במזיד, שאין התשלומין נעשים תרומה, אינו
משלם לכתחילה אלא דמי עצים בלבד]. (19 שם הגירסא
"תותים וענבים", שגם ענבים אינם ראויים לכלום, שהרי
אסור לזלף ביין את הבית, גזירה שמא יבואו לשתות.
(20 שאר פירות, שאין המשקה שלהם ראוי להדלקה.

28 ו. האוכל תרומת חמץ בפסח, בין בידון בין
29 בשגגה²¹, בין טמאה בין טהורה - פטור מן
30 התשלומין. אפלו הפרישה מצה והחמיצה²² -
31 פטור. ואפלו דמי עצים אינו משלם, שהרי אינה
32 ראויה להסקה; מפני שהיא אסורה בהנאה, אין לה
33 דמים.

(21 כרבי עקיבא שם, הסובר שכשהוא משלם, משלם הוא
לפי דמים, כלומר, לפי שוויה של התורה. (22 ורוצה
לומר: לא רק אם גזל תרומת חמץ בפסח מכהן ואכלה, אינו
חייב לשלם, אלא אף אם הפרישה מצה והחמיצה אצלו,
שגם לה להפסד, אינו משלם כלום.

34 ז. אבל השוגג שאכל תרומה ביום הפפורים²³ או
35 שאכל תרומה נקורה²⁴, והשתה יין תרומה

1 ב. אחד האוכל דבר שדרפו לאכל, ואחד השותה
2 דבר שדרפו לשתות, ואחד הסף דבר שדרפו לסוד;
3 שנאמר: ולא יחללו את קדשי בני ישראל - לרבות
4 את הסף. ואחד האוכל תרומה טהורה או טמאה
5 בשגגה - משלם קרן וחמש. ואינו חיב בחמש עד
6 שיאכל כזית⁸; שנאמר: כי יאכל קדש בשגגה, ואין
7 אכילה פחותה מכזית. וכשם שאכילת תרומה
8 בכזית, כך שתיה בכזית⁹.

(5 שאז נקראת אכילה, ובאין דרכו לא חשוב אכילה. [ומקור
דבריו בתוספתא תרומות תחילת פרק ז: "הסך יין של
תרומה שוגג משלם את הקרן ואינו משלם את החומש",
לפי שיין אין דרכו לסיכה. (6 ששתייה בכלל אכילה.
(7 [ומפשטות הלשון נראה, שכשם שבתרומה טהורה משלם
דמים שלמים, כמו כן בתרומה טמאה משלם דמים שלמים,
ולא דמי עצים בלבד, ורק להלן בהלכה ה גבי מזיד כתב,
שאינו משלם אלא דמי עצים, מפני שאינה ראוייה אלא
להסקה - לפי שבמזיד אין התשלומין תרומה, אבל בשוגג
שהתשלומים תרומה, אם ישלם כשיווי דמי עצים בלבד,
כשאחר כך ייעשו תרומה, לא ישור אפילו דמי עצים של
התרומה, צריך הוא לשלם מן החולין כשיווי כזה, שלאחר
התשלומין כשיעשו תרומה, יהיו שווים לדמי עצים של
התרומה. ומסתבר שהוא הדין למשלם חולין טהורים,
שכשם שתשלומין של תרומה טהורה נעשים כמותה
(=תרומה טהורה), כמו כן תשלומי תרומה טמאה, ואף אם
משלם חולין טהורים, הם נעשים תרומה טמאה. אולם
בהלכה הקודמת כתבנו בדעת רבינו לעניין אוכל תרומה
טהורה בשוגג, שאינו משלם אלא בשיווי של התרומה, ואף
שאחרי שיעשו תרומה יהיו שווים פחות, וצריך עיון].
(8 ואין צריך שיהא בו שווה פרוטה. (9 ואף על פי
שלעניין נזיר כתב רבינו "נזיר שאכל כזית ענבים וכו' ושתה
רביעית יין וכו' הרי זה לוקה", הרי ששתייה ברביעית ולא
בכזית - אין זה אלא בנזיר שנאמר בו במפורש: "חומץ יין
וחומץ שכר לא ישתה", אבל בתרומה שלא נאמרה בה
שתייה במפורש, אלא היא בכלל אכילה - שיעורה כאכילה.
וכיצד משער משקין בכזית? - מביא כוס מלא יין ומביא
זית ונותן לתוכו ושופע (=נשפך ממנו), אם שתה כיצא בו
חייב.

9 ג. אבל וחרזר ואכל, שתה וחרזר ושתה, אם יש
10 מתחלת אכילה ראשונה עד סוף אכילה אחרונה כדי
11 אכילת פרס¹⁰, ומתחלת שתיה ראשונה עד סוף
12 שתיה אחרונה כדי שתית רביעית¹¹ - הרי אלו
13 מצטרפין לכזית.

(10 פרס הוא חצי, והכוונה לחצי כיכר של שש ביצים,
דהיינו שלוש ביצים. (11 ומה שאמרו בכריתות יג. שאף
בשתייה בעינן בכדי אכילת פרס, וכן פסק רבינו בפרק ח
מהלכות אבות הטומאות הלכה יא - אין הדברים אמורים
אלא בשתייה ששיעורה ברביעית, אבל שתייה ששיעורה
בפחות מזה, מצטרפת בכדי שתיית רביעית.

14 ד. התרומה¹² ותרומת מעשר, בין של דמאי בין של

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום ש"ק כ"ח אלול - ספר זרעים - הלכות תרומות קמא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

של חולין, אלא פחות מזה, לפי ערך השיווי של התרומה. ואילו הוא, מחזיר להם דמי סאה של חולין. והיינו כתנא קמא במשנה שם ולא כרבי מאיר שאמר שהוא משלם את הקרן בדמי תרומה לכהן, והם משלמים את החומש. (41) כלומר: "נפשו של אדם קצה באכילת איסור אף על פי שאינו יודע בדבר, שליבו נוקפו, ואינה נחשבת לו אכילה".

יא. המאכיל⁴² את בניו הקטנים⁴³ ואת עבדיו⁴⁴ בין גדולים בין קטנים, והאוכל תרומת חוצה לארץ⁴⁵, והאוכל או השותה פחות מפיזת⁴⁶, ונזיר ששגג⁴⁷ ושתה יין של תרומה, ושתה שמן⁴⁸ והסך את היין - כל אלו משלמים את הקרן ולא את החמש.

(42) זר. (43) שאינם בני חיוב. (44) הכנענים, שכל מה שקנו - קנה רבם, ואין להם מה לשלם. (45) שאינה אלא מדרבנן. (46) במשנה שם נזכרה רק "אכילה" ורבינו כתב גם שתייה, שאף היא בכזית. (47) והטעם הוא, שכיוון שחזן מאיסור תרומה אסור עליו היין מצד שהוא נזיר - שתיית איסור אינה שתייה לעניין זה. ואף על פי שהאוכל בשוגג תרומה ביום הכיפורים, משלם קרן וחומש - אין זה אלא ביום הכיפורים שאינו אלא "איסור גברא", אבל נזיר הוא "איסור חפצא". [אבל עדיין לא מיושב מה בין נזיר ששתה יין להאוכל תרומת הקדש, שאף היא אסורה מטעם הקדש חוץ מאיסור תרומה, ואף על פי כן חייבים עליה חומש]. (48) שמזיקו.

יב. בת כהן שהיתה נשואה לישראל⁴⁹ או שנפסלה⁵⁰ ואחר כך אכלה תרומה - משלמת את הקרן ולא את החמש. האשה⁵¹ שהיתה אוכלת בתרומה ואמר לה: מת בעליך או גרשך⁵²; וכן העבד⁵³ שהיה אוכל ואמר לו: מת רבך והנני יורש שאינו מאכיל⁵⁴, או שמכר לישראל או נתנה לו, או שחרר⁵⁵; וכן כהן שהיה אוכל ונדע לו שהוא בן גרושה⁵⁶ או בן חלוצה - הרי אלו משלמים הקרן בלבד⁵⁷. ואם היתה תרומת חמץ והיה ערב הפסח - הרי אלו פטורים משלם⁵⁸; מפני שזמנה בהול⁵⁹, נחפזו לאכל ולא בדקו. וכלן שהיתה להן תרומה בתוך פיהן כשידעו שהן אסורין לאכל - הרי אלו יפלטו⁶⁰.

(49) ואף על פי שנפסלה מלאכול בתרומה - אינה משלמת את החומש, הואיל ולא הייתה זרה מתחילתה. אבל הקרן משלמת כדין גזול חברו. (50) כגון שנבעלה לפסול לה. (51) בת ישראל הנשואה לכהן. (52) וכגון שאמרה לשלוחה קבל לי גיטי במקום פלוני, שאינה אסורה בתרומה עד שיגיע השליח לאותו מקום והיא לא ידעה שכבר הגיע השליח לאותו מקום. (53) עבד כנעני של כהן שאכל בתרומה. (54) כגון בן בתו שנישאת לישראל. (55) על ידי אחרים, שזכות הוא לו וזכין לאדם שלא בפניו. (56) הרי הוא חלל, ואסור לאכול בתרומה. (57) ולא חומש. האשה והעבד - לפי שאכלו מקודם, ואינם זרים בתחילה. ובן גרושה הואיל ואם עבד במקדש, עבודתו כשרה

1 שנתגלה²⁵, והסך יין ושמן באחד²⁶, או ששתה שמן
2 והמין²⁷ באחד, או שפסס²⁸ את החטים²⁹ או גמץ את
3 החמץ³⁰ - הרי זה משלם קרן וחמש.

(23) והיינו שהיה שוגג גם על התרומה וגם על יום הכיפורים, שאם התרו בו באחד מהם - הרי זה לוקה ואינו משלם. (24) שאסורה באכילה, שמא ניקרה הנחש. ואף על פי כן משלם, שכיוון שאכלה ולא הוזק, הוברר הדבר למפרע שלא ניקרה הנחש, והוא הדין ליין מגולה שבסמוך. (25) שאסור בשתייה, שמא שתה ממנו נחש. (26) בתוספתא שם לפי כתב-יד עהרפורט "הסך יין וחומץ משלם קרן וחומש" ונראה שרבינו גרס שם "הסך יין ושמן כאחד משלם קרן וחומש", שהרי מפורש בתוספתא שם סוף פרק ט, שיין וחומץ אין דרכם בסיכה]. (27) שאף על פי שהשתה שמן לבד אינו חייב חומש - אם שתהו ביחד עם חומץ - דרכו בכך. (28) שדרך אכילה הוא, שהרי מברכים עליהם בורא פרי האדמה. (29) כשהן בלתי מבושלות. וכל שהוא אוכלו שלא כדרך אכילתו הרי הוא "כוסס". (30) ירושלמי שם: "רבי אבהו בשם ר' יוחנן המגמץ חומץ של תרומה לוקה". והוא הדין שמשלם קרן וחומש אם אכלו בשוגג.

4 ח. ה'ה שבע³¹ וקץ במזונו והוסיף על שבעו
5 באכילת תרומה - אינו משלם את החמש; שנאמר:
6 פי יאכל - לא שייך את עצמו³². וכן הפוסס את
7 השעורים - פטור מן החמש, מפני שהיה עצמו.

(31) ביומא פ: "אמר ר' ירמיה אמר ריש לקיש זר שאכל תרומה אכילה גסה, משלם את הקרן ואינו משלם את החומש, כי יאכל, פרט למזיק". (32) וברש"י שם פירש: "פרט למזיק את התרומה".

8 ט. זר שבלע³³ שזפין של תרומה והקיאן, ובא אחר
9 ואכלן גם הוא בשגגה - הראשון משלם קרן
10 וחמש³⁴, והשני משלם דמי עצים לראשון³⁵.

(33) בלא כסיסה. שאם כססם ובלעם וחזר והקיאם, אינם ראויים אפילו להסקה, ואין השני חייב כלום. (34) שאף בליעה היא דרך אכילה. (35) שכיוון שבלעה הראשון, נתחללה, והרי זה ככהן שסך תרומה, שכן בתו ישראל מתעלל עליה. ואינו משלם אלא כמזיק ממון חבירו.

11 י. המאכיל הפועלים³⁶ ואת האורחים³⁷ תרומה - הם
12 משלמים קרן וחמש³⁸, מפני שהן בשוגגין, והוא
13 משלם להם דמי סעדיתן³⁹; שדמי החליץ יתרין מדמי
14 תרומה שאכלו⁴⁰, שדבר האסור נפשו של אדם
15 חותה ממנו⁴¹.

(36) שפסק עמהם להאכילם חולין. (37) שנתחייב לתת להם סעודה של חולין. (38) ולא המאכיל. (39) כלומר, מעות כשיווי סעודה של חולין, כמו שנתחייב להם. (40) שהם שילמו פירות חולין כפי השווי של התרומה בלבד, כלומר: אם אכלו סאה תרומה, לא שלמו סאה שלמה

68) "וזה הוא עניין מה שאמר בו השם ית' בזולת זה המקום וחמישיתו יוסף עליו. ואמרו: מלמד שהוא מוסיף חומש על חומש". (69) דינו ודין התרומה שווה. (70) שהתורה ריבתה חמישיות הרבה לקרן אחת. (71) שאף על פי שהם חולין מתוקנים, הם נעשים תרומה. (72) ירושלמי שם: "אמר ר' זירא בשם ר' חנינא: תשלומי תרומה הרי הן כתרומה לכל דבר אלא שגידוליהן חולין". שאף על פי שגזרו חכמים על גידולי תרומה ואסרום לזרים - לא גזרו כן על תשלומי תרומה. (73) שאינו מומן אלא כפרה, שהרי אפילו אוכל תרומת עצמו, שלא גזל כלום, משלם כפרה לעצמו וחומש לכהן. והא ראייה: שהחולין של התשלומים נעשים תרומה.

טז. בת ישראל שאכלה תרומה⁷⁴ ואחר כך נשאת לכהן⁷⁵: אם תרומה שלא זכה בה כהן⁷⁶ אכלה - משלמת קרן וחמש לעצמה⁷⁷; ואם תרומה שזכה בה כהן אכלה - משלמת קרן לפעלים⁷⁸, וחמש לעצמה. שכל המשלם קרן וחמש⁷⁹ - משלם הקרן לפעלים, והחמש לכל כהן שירצה.

(74) שהפרישה משל עצמה. (75) והרי היא מותרת באכילת תרומה. (76) שלא נתנה עוד לכהן. (77) לאכלם בתורת תרומה. שאילו הייתה התרומה בעין לא הייתה מחוייבת עתה ליתן לכהן, שהרי נעשתה כהנת בנישואיה. (78) לכהן שזכה בה. (79) כלומר, באכילת תרומה, וכן הוא במשנה שם: "מפני שאמרו האוכל תרומה בשוגג משלם קרן לבעלים וחומש לכל מי שירצה".

יז. לא הספיקה לשלם⁸⁰ עד שנתגרשה - בין כך ובין כך⁸¹ אינה משלמת לעצמה, והרי היא כמי שלא נשאת לכהן מעולם.

(80) כלומר, לא הפרישה עוד את התשלומין, שאילו הפרישה בעודה תחת בעלה הרי הן כבר שלה. (81) בין שזכה בה הכהן ובין שלא זכה בה הכהן.

יח. כל האוכל תרומה, בין בשוגג בין במזיד⁸² - אינו משלם אלא מן החלין המתקנים שהוציאו מהן תרומות ומעשרות⁸³. ומשלמין מן הלקט ומן השכחה ומן הפאה ומן ההפקר⁸⁴, וממעשר ראשון שנטלה תרומתו⁸⁵, אף על פי שעדיין לא נטלה תרומה גדולה שיש בו אם הקדים המעשר לתרומה⁸⁶. ומשלמין ממעשר שני והקדש שנפדו, ואף על פי שנפדו שלא כהלכה⁸⁷, ומן החדש על הישן⁸⁸. אבל לא ממין על שאינו מינו; שנאמר: ונתן לכהן את הקדש - פקדש שאכל.

(82) בפרק ז שם משנה א אמרו, שהאוכל במזיד תשלומיו חולין, ומתוך זה למד רבינו שהתשלומים הם פירות הראויים להיות קודש, ולא מעות, שאם משלם מעות מה שייך לומר "התשלומין חולין" ואיזה חידוש הוא, והיה לו לתנא לומר "התשלומין מעות". (83) שנאמר: ונתן לכהן את הקודש" - "דבר הראוי להיות קודש", כלומר, דבר

בדיעבד, אינו זר גם לעניין תרומה, שאף היא כעבודה, ולכן פטור מן החומש. וקרן חייב לשלם, כיוון שאינו ראוי לאכול תרומה. (58) אפילו קרן. (59) והרי זה אונס ופטור מלשלם אף קרן. (60) יוצאו מפיהם, מאחר שאסורים בה. ואין אנו חוששים להפסד.

יג. היה אוכל ואמרו לו: נטמאת או נטמאת התרומה, טמא היית⁶¹ או טמאה הייתה התרומה; או נודע שהוא טבל, או מעשר ראשון שלא נטלה תרומתו, או מעשר שני והקדש שלא נפדו; או ששעם טעם פשפש⁶² לתוך פיו⁶³ - הרי אלו יפלטו⁶⁴.

(61) ואכלת תחילה באיסור. (62) מין תולעים אדומים כצורת הערשים. (63) היינו בעת שאוכל התרומה הרגיש גם טעם פשפש בפיו. וזה מונע אותו מלאכול גם התרומה, מפני הטינוף והמיאוס. (64) גם התרומה, אף על פי שמאבד אוכלי תרומה.

יד. שתי קפות, אחת של תרומה ואחת של חלין, ונפלה תרומה לתוך אחת מהן ואין ידוע לאי זו נפלה - הריני אומר: לתוך של תרומה נפלה⁶⁵. אין ידוע אי זו היא של תרומה, אבל זר אחת מהן - הרי זה פטור מן התשלומין⁶⁶, שהמוציא מחבירו עליו הראיה, והשניה נודג בה בתרומה. אבל אחר את השניה - אף הוא פטור. אבל אחר את שתייהן - משלם פקטנה שבשתייהן⁶⁷; אם מזיד - קרן, ואם שוגג - קרן וחמש.

(65) ותולין לקולא כדי להחיר שניהם. ואף על פי שאם היו שתי סאין, אחת של חולין ואחת של תרומה, ונפלו אלו לתוך אלו, כתב רבינו שאין אנו אומרים "חולין לתוך חולין נפלו ותרומה לתוך התרומה", אלא בתרומה דרבנן. ואילו בתרומה של תורה לא הותר אלא אם רבו החולין על התרומה, באופן שמן התורה אין כאן איסור אפילו אם נפלה תרומה לתוך חולין, לפי שבתלה כרוב - כאן לא חילק רבינו בזה, ומשמע שאפילו בתרומה של תורה, ואפילו אם לא רבו החולין על התרומה, אנו תולין להקל, לפי שכאן, שלא נפלה אלא סאה אחת אנו מעמידים את החולין בחזקתם, אבל בשנפלו שתי סאים, שגם בחולין נפלה איזו סאה, כבר נתערערה חזקתם. (66) והיינו מן החומש, שהרי הקרן חייב לתת לכהן ממנה, ממה נפשך: אם השנייה היא התרומה, הרי היא לכהן, ואם הראשונה הייתה תרומה, והשנייה חולין, נותנה לכהן בתשלומין עבור התרומה. (67) שהמוציא מחבירו עליו הראיה.

טו. האוכל את החמש בשגגה - הרי זה מוסיף עליו חמש⁶⁸, שהחמש כקרן⁶⁹ לכל דבר. וכן מוסיף חמש על חמש לעולם⁷⁰. כל המשלם קרן וחמש - הרי התשלומין בתרומה לכל דבר⁷¹, אלא שאם נזרעו - גידוליהן חלין⁷². ואם רצה הפכה למחל - אינו מוחל⁷³. וכל המשלם את הקרן בלבד - הרי התשלומין חלין, ואם רצה הפכה למחל - מוחל.

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום ש"ק כ"ח אלול - ספר זרעים - הלכות תרומות קמג

מתוך מהדורת גוגל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

הארץ, ואם כן התשלומין הם תרומה טהורה, ועכשיו ייטמאו בידו].

כב. גִּזַּל תְּרוּמָה מֵאֲבִי אִמּוֹ בְּהֵן וְאֶכְלָה, וְאַחֵר בֶּן 14
מֵת אָבִי אִמּוֹ - אֵינוֹ מְשַׁלֵּם לְעַצְמוֹ⁹⁸, אֲלֹא לְיֹרֶשׁ 15
אַחֵר מִשְׁאֵר הַשֶּׁבֶט. וְכֵן אִם נִפְלָה לוֹ תְּרוּמָה מֵאֲבִי 16
אִמּוֹ וְאֶכְלָה, וּבִעַל חֹב שָׁנָה תְּרוּמָה בְּחוּבוֹ 17
וְהֶאֱשָׁה בִּתְּבֻתָּהּ וְאֶכְלָה - מְשַׁלְּמִין לָרֶן וְחֹמֶשׁ 18
לְכֶהֱן חֵבֶר, וְהַחֲבֵר⁹⁹ נוֹתֵן לָהֶם דְּמִים¹⁰⁰ שֶׁהֵיוּ 19
מוֹכְרִין בָּהֶּ¹⁰¹ אוֹתָהּ הַתְּרוּמָה כְּמוֹ שֶׁאֶכְלָו. 20

(98) כרבי יוחנן שם, שצריך להוציא הגזילה מתחת ידו.
(99) הכהן. (100) דמי הקרן. (101) שהיורש את התרומה
רשאי למכור את התרומה, וכן הבעל-חוב והאשה שגבו
בחובם, הואיל וממונם הוא. והיינו משום שבהיתור באה
לידם, אבל בגלל תרומה מאבי אמו כהן לא אמרו כן, מפני
שבאיסור באה לידו.

כג. הַגֹּזֵב תְּרוּמָה וְלֹא אֶכְלָה - מְשַׁלֵּם תְּשֻׁלוּמֵי כֶּפֶל 21
לְבָעֲלִים¹⁰². וְיֵשׁ לוֹ לְשַׁלֵּם מִדְּמֵי תְּרוּמָה¹⁰³. גִּנְבָהּ 22
וְאֶכְלָה - מְשַׁלֵּם שְׁנֵי קָרְנֵין וְחֹמֶשׁ; לָרֶן וְחֹמֶשׁ - מִן 23
הַחֲלִין¹⁰⁴, וְלָרֶן¹⁰⁵ - אֶפְלוּ מִדְּמֵי תְּרוּמָה¹⁰⁶. 24

(102) ואין התרומה דומה להקדש שאין לו בעלים, ולפיכך
אין בו תשלומי כפל. (103) כלומר, משלם מעות בשווי
התרומה ואינו צריך לשלם פירות הראויים להיות קודש.
ואין כאן חידוש שמשלם רק בשווי התרומה, שזה נוהג גם
באוכל תרומה, אלא עיקר החידוש הוא שמשלם מעות ולא
פירות. (104) מה שהוא חייב בה אפילו לא הייתה גנובה,
ולפיכך אינו משלם תרומה אלא חולין. (105) כפל.
(106) מעות בשווי התרומה.

כד. הֵיטָה הַתְּרוּמָה הֶקְדֵּשׁ לְבִדָּק הַבֵּית¹⁰⁷ וּגְנֵבָהּ 25
וְאֶכְלָה - אֵינוֹ מְשַׁלֵּם תְּשֻׁלוּמֵי כֶּפֶל; שְׁאֵין תְּשֻׁלוּמֵי 26
כֶּפֶל בִּהְקֵדֶשׁ¹⁰⁸, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר בְּמִקְוָמוֹ. אֲכָל מְשַׁלֵּם 27
קָרֶן וּשְׁנֵי חֲמִישִׁים¹⁰⁹; חֹמֶשׁ מְשֻׁם אֲכָל תְּרוּמָה, 28
וְחֹמֶשׁ מְשֻׁם שְׁנֵהֲנָה מִן הַהֶקְדֶּשׁ¹¹⁰. וְלָמִי מְשַׁלֵּם? 29
אִם הָיָה בָּהּ כְּזִית וְאֵין בָּהּ שְׁוֵה פְרוּטָה - מְשַׁלֵּם 30
לְפָהֳגִים¹¹¹; וְאִם יֵשׁ בָּהּ שְׁוֵה פְרוּטָה, בֵּין שֵׁשׁ בָּהּ 31
כְּזִית¹¹² בֵּין שְׁאֵין בָּהּ כְּזִית¹¹³ - מְשַׁלֵּם לְהֶקְדֵּשׁ. 32

(107) שהפרישה כהן שהיא ברשותו לבדק הבית.
(108) "כמאמר השם יתברך: ישלם שניים לרעהו, לרעהו
ולא להקדש". (109) כלומר, ייתכן שיהא כן, אם יש בו
גם כזית וגם שווה פרוטה. (110) "כי העיקר אצלנו הנהנה
מן ההקדש בשווה פרוטה מעל, ומשלם מה שהפסיד מן
ההקדש בשעה שנהנה ממנו, בתוספת חומש. (111) חומש
משום אכילת תרומה, שבתרומה אין צורך בפרוטה, אבל
משום שנהנה מן ההקדש אין כאן, משום שאין בו שווה
פרוטה. (112) ומשלם שני חומשים, אחד משום אכילת
תרומה ואחד משום הנאת הקדש. (113) ומשלם חומש
אחד משום הנאת הקדש לבד.

כה. וּמִפְנֵי מָה חָל אֶסּוּר הֶקְדֵּשׁ עַל אֶסּוּר 33

הראוי להיות אחר כך קודש, ולא שיש בו עכשיו קודש.
והוא הדין לחומש, שנלמד מן הפסוק "ויסוף חמישיתו עליו"
- עליו, שהוא כמו הקרן. (84) שכולם פטורים מתרומה
ומעשר, והרי הם כחולין מתוקנים. (85) תרומת מעשר.
(86) כלומר, שהקדימו בשיבולים שהוא פטור מתרומה
גדולה. אבל לא ניטלה תרומה כלל אין משלמין, שאינו
מתוקן. (87) היינו: שנתן את הקרן ולא נתן את החומש,
שבדיעבד הוא פדוי. אבל רבינו בפירוש המשניות שם כתב:
מעשר שני שנפדה על ידי אסימון וההקדש שנפדה על
הקרע. וצריך עיון שהרי באופנים אלו אינם פדויים אפילו
בדיעבד. (88) חדש של שנה זו וישן של השנה שעברה.

1 יט. הָאוֹכֵל קִשּׁוּאִין שֶׁל עֶרֶב שְׂבִיעִית⁸⁹ - יִמָּתִין
2 לְקִשּׁוּאִין שֶׁל מוֹצָאֵי שְׂבִיעִית וּיְשַׁלֵּם מִיָּהֶן; שְׁאֵינוֹ
3 יָכוֹל לְשַׁלֵּם חֹבּוֹ מִפְּרוֹת שְׂבִיעִית, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר
4 בְּמִקְוָמוֹ.

(89) ואכלם בשביעית, שאז אינם מצויים קישואים של
שישית.

5 כ. אֲכָל תְּרוּמָה טְמֵאָה - מְשַׁלֵּם חֲלִין בֵּין טְמֵאִין
6 בֵּין טְהוֹרִין⁹⁰. אֲכָל תְּרוּמָה טְהוֹרָה - מְשַׁלֵּם חֲלִין
7 טְהוֹרִין⁹¹. וְאִם שָׁלַם חֲלִין טְמֵאִין, בֵּין בְּשׁוּגָג בֵּין
8 בְּמִזִּיד⁹² - תְּשֻׁלוּמֵי תְּשֻׁלוּמִין⁹³, וְיִחְזֹר וּיְשַׁלֵּם מִן
9 הַטְּהוֹרִין⁹⁴.

(90) [לפי מה שכתבנו למעלה בהלכה ב, שבאוכל תרומה
טמאה בשוגג, אף חולין טהורים נעשים תרומה טמאה,
מוסברים הדברים היטב מה שמשלם בין חולין טהורים ובין
חולין טמאים, שהרי שניהם יהיו תרומה טמאה]. (91)
כמו התרומה שאכל. (92) ולדעת ריב"ן הכוונה לשוגג ומזיד
בעת האכילה, ולפיכך שאלו שם על רבי מאיר שאמר:
"במזיד אין תשלומי תשלומין" - "תבוא עליו ברכה, שאכל
ממנו תרומה שאינה ראויה לו בימי טומאתו, ומשלם לו
חולין טמאים שהם ראויים לו בימי טומאתו", שלדעת
המפרשים שהמדובר באכילת שוגג, אלא שהיה מזיד בעת
ששילם, קשה מאוד הלא התשלומין הם תרומה, ואם כן
אינם ראויים עוד בימי טומאתו, אבל אם נפרש שהמדובר
במזיד בעת האכילה, לא קשה כלל, שהרי במזיד אין
תשלומי תרומה. (93) ומשמע שבשוגג והם נעשים תרומה
טמאה. (94) להשלים הפסדו של כהן.

10 כא. אֲכָל תְּרוּמַת חֵבֶר⁹⁵ - מְשַׁלֵּם לוֹ. אֲכָל תְּרוּמַת
11 עֵם הָאָרֶץ - מְשַׁלֵּם לְחֵבֶר, וְנוֹטֵל דְּמֵיהָ מִמֶּנּוּ וְנוֹתֵן
12 לְעֵם הָאָרֶץ⁹⁶ שֶׁאֲכָל תְּרוּמָתוֹ; שְׁאֵין מוֹסְרִין טְהוֹרוֹת⁹⁷
13 לְעֵם הָאָרֶץ.

(95) כהן חבר. (96) לפייסו. (97) [אף על פי שכתבנו
למעלה, שהאוכל תרומה טמאה בשוגג ומשלם חולין
טהורים, הם נעשים תרומה טמאה, ואם כן גם כאן
כשמשלם עבור תרומת עם הארץ, שהיא תרומה טמאה,
התשלומין כמותה, והרי תרומה טמאה מוסרים לעם הארץ?
- ייתכן כי חששו שמא לא הייתה התרומה טמאה ביד עם

בתרומה טהורה (משנה בשביעית שם). (4) משנה בשבת פו. (5) שם נוסף: "אע"פ שאין ראה לדבר, זכר לדבר". (6) יומא עו. (7) ראה הערה א. אבל דבר שאין דרכו לאכול אסור, שאין זו אכילה. וראה בפ"ה מהלכות שמיטה, הלכה ג. (8) שאין דרכם בסיכה (תוספתא שם). (9) אבל לא טהור, כמו שביארנו למעלה. ולהדליק בטמא שמוטר, למדו בשבת כה. מן הפסוק "ואני נתתי לך" - "שלך תהא, להסיקה תחת תבשילך". (10) תרומות פ"א משנה י, ושבת כד: ועוד.

ב. תמרים של תרומה - מתר לחבצון¹¹ ולקבצן¹² כעגול הדבילה¹³, ואסור לעשות מהם שכר¹⁴. וכן אין עושין תמרים דבש¹⁵, ולא תפוחים יין, ולא פירות הסתיו¹⁶ חמץ. וכן שאר כל הפירות אין משנין אותן מבריתן בתרומה, חוץ מזיתים וענבים בלבד¹⁷. עבר ועשה האכל משקה - הרי זה שותהו¹⁸. וזר שאכל דבש תמרים ויין תפוחים וכיוצא בהן בשגגה - אינו חייב לשלם¹⁹. ואם אכל במזיד - מקין אותו²⁰ מכת מרדות²¹.

(11) להדקם ולהקשותם כמו חביצי גבינה. (12) שאינו משנה אותם מבריתם (ברכות לח). (13) שאין משנים פירות תרומה מבריתן (שם). (14) תרומות פ"א משנה ג. שאסור להחזיר האוכל משקה (פירוש המשנה שם). (15) פירות החורף. (16) משנה שם. "למאמר השיית (במדבר יח, יב) "כל חלב יצהר, וכל חלב תירוש ודגן", ותירוש הוא היין, ויצהר הוא השמן, וקראו הכתוב ראשית כמו שקרא הביכורים ראשית, וחייב אותה בתרומה, ולפיכך מותר להוציא מהם משקה" (פירוש המשנה שם). (17) שאסור להפסיד תרומה ולאבדה. (18) שם משנה ב. (19) לפי שאינם משקה אלא זיעה בעלמא (ברכות שם). והנה בתרומות שם: "ר' יהושע פוטרי", ופירש רבינו שם "פטר מן החומש", ומשמע שקין חייב לשלם, לא יהא אלא גזל, כמו שכתב הראב"ד. (20) אבל מלקות מן התורה אין כאן, לפי שאינו משקה אלא זיעה בעלמא, כנ"ל.

ג. אין נותנין דבילה²¹ וגרוגרות לתוף המוריס²², מפני שהוא מאבדן²³; אבל נותנין את היין לתוף המוריס²⁴. ואין מפטמין את השמן²⁵, מפני שהוא מוציא מכלל מאכלות ועושהו שמן משקה²⁶; אבל מערבין יין ודבש ופלפל²⁷ וכיוצא באלו לאכלן²⁸.

(21) שם משנה א. (22) ציר דגים מלוחים (ר"ש שם). (23) שהדרך לסוחטן להוציא מימיהן ואחר-כך להשליכן (שם ע"פ התוספתא פ"ט). (24) למתק את המוריס ולהשביח טעמו. (25) כלומר, אין מרקחין שמן של תרומה בדברים שריחם טוב. (26) "שאלו הדברים משנים טעם השמן ומוציאים אותו מתכונתו ומחזירים אותו במדרגת השמנים שעושים הרופאים שאינם ראויים לאכילה" (פירוש המשנה שם). (27) זהו "ינימלין" שבמשנה שם, ובשבת קמ. קראוהו ופירושוהו כדברי רבינו, "אנומלין" (ובפירוש המשנה כתב רבינו, שהוא מעורב משמן יין ודבש ופלפל). (28)

1 התרומה¹¹⁴? מפני שהתרומה אסורה לזר ומתרת לכהן, הקדישה - נאסרה על הכהן, לפיכך נוסף בה אסור אף על ישראל, על דרך שבארנו בהלכות ביאות אסורות ואסורי מאכלות.

(114) הרי אין איסור חל על איסור.

5 כו. הגזל תרומה ואכלה¹¹⁵ - משלם קרן וחמש אחד, שהחמש שחייב בו משום תרומה יצא בו ידי גזל¹¹⁶; שגאמר: ונתן לפה את הקדש - אינו חייב אלא בחמש של קדש בלבד¹¹⁷. גזלה והאכילה לאחר¹¹⁸ - האוכל משלם קרן וחמש. כל מקום שאמרנו משלם קרן וחמש, אם אכל שוה ארבעה - משלם שוה חמשה¹¹⁹ ממין שאכל¹²⁰. וכל מקום שאמרנו משלם קרן ושני חמשין, אכל שוה ארבעה - משלם ששה. וכל מקום שאמרנו משלם שני קרנין וחמש אחד, אכל שוה ארבעה - משלם דמי תשעה¹²¹. ולעולם¹²² אינו משלם אלא לפי דמי שהיתה שוה בשעת אכילה¹²³, בין שהגזלה בשעת תשלומין בין שהוקרה.

(115) והיינו כשגזל תרומה ונשבע ואחר כך הודה, שחייב לשלם חומש. (116) יוצא בו משום חומש בשביל הגזל. (117) של תרומה ולא דבר אחר. (118) והאחר היה שוגג. (119) היינו חומש מלבר. (120) שכשם שאין משלמין את הקרן ממין אחר, כן אינו משלם את החומש ממין אחר. (121) שהחומש אינו משתלם אלא מקרן אחד. (122) אפילו אם אכל תרומה בשוגג. (123) הואיל ובשוגג אכל את התרומה, אינו גוזל משעה שלקח את התרומה, אלא משעת אכילה הוא כגזול, וכל הגוזלים משלמים כשעת הגזילה.

פרק אחד עשר¹

(1) יבאר שהתרומה ניתנה לאכילה ולשתייה ולסיכה. מהו שמן שריפה. ואם משנים פירות התרומה מבריתן. אם מבשלין יין של תרומה והאוכל כזית תרומה אפילו פירות אם צריך נטילה. ודין קטן פחות משבעה אם חשוב ערל. כהנת שחפפה ראשה בתלתן של תרומה אם חופפת הישראלית אחריה. ודין עוקצי תאנים של תרומה וגרעיני אתרוג או זיתים והסוכין וכיוצא אם מותר לזרים. אם מדליקין שמן שריפה בבתי כנסיות. גידולי תרומה או גידולי גידולין. והזורע תרומה מה דינו.

18 א. התרומה נתנת² לאכילה ולשתייה ולסיכה³; 19 שהסיכה היא כשתייה⁴, שגאמר⁵: ותבא במים בקרבן 20 וכשמן בעצמותיו, והשתייה בכלל אכילה⁶. לאכל 21 דבר שדרכו לאכל⁷, ולשתות דבר שדרכו לשתות, 22 ולסוף דבר שדרכו לסוף. לא יסוף יין וחמץ⁸; אבל 23 סף הוא את השמן הטהור, ומדליק את הטמא⁹. 24 וזהו הנקרא שמן שריפה¹⁰ בכל מקום.

(2) שביעית פ"ח משנה ב (ותוספתא תרומות פרק ט, הוצאת ליברמן עמ' 851 54). (3) בלבד, אבל להדלקה אסור

ונתבטלה קדושתה, כמבואר להלן בהלכה ח. (47) תוספתא שם, כחכמים ולא כר' שמעון. (48) על גבי טבלא של עור, בוודאי אסור. אבל על גבי טבלא של שיש, שאינה בולעת, ישנה סברא להתיר (וכן סובר ר' שמעון שם), ואף-על-פי-כן אסור, שאי-אפשר שלא יבוא קצת לידי הפסד (כסף-משנה). (49) שוודאי נשאר מעט בטבלא, האיל ואי-אפשר לקנח הכל בגופו (שם).

- ז. פל האוכל תרומה, אפלו פירות⁵⁰ - צריך נטילת ידיים⁵¹, אף על פי שהיו ידיו טהורות, כמו שיתבאר במקומו⁵². ואינה נאכלת עם הזר⁵³ על השלחן, גזרה שמה לאכל ממנה. ותרומת חוצה לארץ - נאכלת⁵⁴ עם הזר על השלחן, ואינה צריכה נטילת ידיים, כחלין⁵⁵. ואין סכין תרומה בידים מסאבות⁵⁶. נפל על פשו - משפשו בידים מסאבות⁵⁷. אבל סכין את הקטן⁵⁸ בשמן תרומה בתוך שבועה⁵⁹, שהנולד כל שבועה אינו חשוב ערל⁶⁰.

(50) שבחולין אינם צריכים נטילת ידיים, ואדרבה, "הנוטל ידיו לפירות - הרי זה מגסי הרוח" (שם), ופ"ו מהלכות ברכות הלכה ג). (51) חלה פ"א משנה ט, וחגיגה יח: (52) פ"ח מהלכות אבות הטומאה הלכה ח. (53) כן נראה מן המשנה בחלה פ"ד משנה ה (הובא בסמוך), שתרומת חו"ל נאכלת עם הזר, מכאן שתרומת א"י אסורה (רדב"ז). (54) משנה שם. (55) לפירות (כסף-משנה) [שהרי היא טמאה, ראה להלן פ"ב הלכה א]. (56) כלומר, בלי נטילת ידיים, שהידים האלו פוסלות את התרומה. תוספתא תרומות פרק י. (57) כלומר, משפשו וסך, שכבר נתחללה בשעה שנפל על בשרו ובטלה קדושתה. (58) בעיא היא ביבמות עא. ולא נפשטה, אבל פשוטה היא בירושלמי שם פ"א הלכה א (הגרע"א). (59) ללידתו עד שלא נימול אף-על-פי שהוא ערל, וערל אסור בתרומה. (60) לענין איסור אכילת תרומה וקדשים, ירושלמי שם.

- ח. סף הוא הפה⁶¹ עצמו בשמן של תרומה ומביא בן בתו ישראל⁶² ומעגילו על גביו⁶³. ואם סף עצמו בשמן ונכנס למרחץ⁶⁴ - מתר לזר למשחו⁶⁵ במרחץ אף על פי שהוא נסוף ממנו⁶⁶.

(61) תוספתא שם. וכן הוא בבבלי כריתות ז. (62) הוא-הדין ישראל אחר, ונקט בן בתו משום שרגיל ומצוי אצלו (רש"י שם). (63) שנאמר בתרומה (ויקרא כב, ט): "ומתו בו כי יחלוהו", וזו כבר נתחללה ובטלה קדושתה (כריתות שם). (64) יתכן כי במרחץ עצמו אסור לסוך, משום בזיון, כמו שכתב רבינו לענין פירות שביעית, בפ"ה מהלכות שמיטה הלכה ו (משנה-למלך). (65) כתב הכסף-משנה: "ט"ס הוא, וצריך להגיה "למשמשו". ואם נפשך לקיים הגירסא, תפרש למשחו למדדו כלשון ארמי, והוא מה שנוהגים למשמש איברי האדם במרחץ ליישבם ולתקנם". (66) והיינו משום שכבר נתחללה התרומה כשסך עצמו, עיין רדב"ז.

- ט. כהנת שחפפה⁶⁷ ראשה בתלתן של תרומה - אין

וראה בכסף-משנה שהביא נוסחת ספרים בדברי רבינו כאן: "אבל מערבין יין ושמן ודבש".

- ד. אין מבשלין²⁸ יין של תרומה, מפני שהוא ממעט²⁹. אין פובשין בצלים³⁰ של תרומה בחמץ של תרומה, מפני שמפסיד החמץ³¹. אין מערבין תבואה³² בקטניות. וכל דבר שיתפרש זה מזה בשפוכרין³³ אותו - מערבין³⁴. ומשחרבה יהודה³⁵ התחילו לערב תבואה בתבואה³⁶ וקטנית בקטנית, אבל לא תבואה בקטנית.

(28) כחכמים, במשנה שם. (29) כי היין כשנתבשל, חסר בבישולו (פירוש המשנה שם). ובר"ש שם בשם הירושלמי, מביא פירוש אחר מפני שממעטו משותיו, שאין כל אדם שותה יין מבושל כיון חי, שמבושל חזק יותר. (30) תוספתא תרומות פ"ט (הוצאת ליברמן עמ' 551 41). (31) שהבצל פוגם את החומץ (רדב"ז). (32) תוספתא שם פ"י (שם עמ' 361 05). והיינו משום שהתבואה החשובה מתבטל בקטניות, שאינם חשובים כל כך (רדב"ז). (33) כששמים בכברה ומנפים אותו. (34) שיכול להפריד שני המינים, תוספתא שם. (35) והתבואה היתה מעט, ולא הקפידו באכילת תערובת. (36) היינו חטים בשעורים, וכיון שנהגו כן בחולין, מותר לעשות כך גם בתרומה (רדב"ז). [שכדרך שנוהג בחולין, כך נוהג בתרומה, כמבואר בהלכה הסמוכה].

- ה. בדרף שמרקדין³⁷ את הקמח בחלין, כף נוהג הפה בתרומה³⁸: מרקד לאכל ומשליך את המרסן³⁹. הרי שרצה לעשות סלת⁴⁰ מנפה בנפיות הרבה, עד שיוציא קב או קבים מן הסאה - לא ישליך את השאר, מפני שהוא ראוי לאכילה, אלא יניחהו במקום מצנע.

(37) בנפה. (38) תרומות פ"א משנה א. (39) הם הסוכין הגסים. (40) שם.

- ו. שמן של תרומה⁴¹ - אין חוסמין⁴² בו תנור וכירים, ואין סכין בו מנעל וסנדל⁴³. ולא יסוך רגלו והיא בתוף מנעל וסנדל⁴⁴. אבל סף את רגלו ולובש המנעל או הסנדל, וסף כל גופו ומתעגל על גבי קטובליא⁴⁵ חדשה; ואף על פי שהן נסוכין - אינו חושש⁴⁶. אבל לא יתן⁴⁷ שמן על גבי טבלא של שיש⁴⁸ להתעגל עליה, מפני שמאבדו⁴⁹.

(41) תוספתא תרומות פ"י (שם עמ' 361 88). (42) כלומר, אין מחזקים, שדרך למשוך אותם בשמן בעודם חדשים כדי לחזקם (כסף-משנה). שלא ניתן שמן של תרומה אלא לסיכת גופו של כהן, ולא לסיכת כליו (רדב"ז). (43) תוספתא שם. שהמנעל והעור מושחים אותם בעודם חדשים לרככם וליפותם (כסף-משנה). (44) מפני שהשמן נופל גם על המנעל והסנדל. (45) עור ששוכבים או יושבים עליו, ומושחים אותו בעודו חדש (כסף-משנה). (46) תוספתא שם. והיינו משום שכבר נתחללה התרומה,

מתוך מהדורת גוגל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

וכיון שהשליכן, לא יבוא להחליף ולא גזרו עליו (משנה ראשונה).

יב. הסבין של חטים⁹⁰ חדשות - אסור, מפני שהוא ראוי למאכל אדם⁹¹; ושל ישנות - מותר. ועד מתי נקראו חדשות? כל זמן שפגיו אדם רגילין לחבט בין הגרנות⁹².

(90 תרומות שם. 91) לפי שהן לחות ואינן נטחנות היטב, ונשאר הרבה קמח מעורב בסובין (רע"ב). (92) כתנא קמא, בירושלמי שם ובתוספתא שם.

יג. הנצולות⁹³ והרקבניות⁹⁴ של תרומה - אסורות⁹⁵; ואם העלו אבק - מתרות⁹⁶. שמרים של תרומה⁹⁷ שנמן עליהם מים⁹⁸ - הראשון⁹⁹ והשני אסור לזרים¹⁰⁰, והשלישי מתרות¹⁰¹. ואם לא נמן¹⁰² עליהם מים, אלא מסנן היין מעל השמרים בלבד¹⁰³ - אף השלישי¹⁰⁴ אסור לזרים¹⁰⁵.

(93) תוספתא שם (עמ' 160 9) כנוסחת כ"י וויז. ופירוש נצולות, כמו שאמרו בבראשית רבה (פס"ז) על ויצל אלהים - מן הנצולות, ופירוש הערוך שהם החוסכים, כלומר, גרועים ודקים (כסף-משנה). [וראה בפ"ב דאהלות משנה א: "וכזית נצל". ופירש רבינו, "שהוא הבשר שנימוח ונעשה ליחה סרוחה כאשר התחיל הבשר להתעפש"]. (94) רקובים קצת. (95) עדיין שם תרומה עליהן. (96) שכבר נתקלקלו, ובטל שם תרומה מהן. (97) תוספתא שם (עמ' 163 42), וברייתא בבבלי בבא בתרא צז. (98) ושנה ושילש. (99) מים ראשונים שהכניסן והוציאן משם (רשב"ם שם). (100) המדובר כשמצא כדי מדתו ולא יותר, ואף-על-פי שבשמרים של טבל לא חייבו אלא אם נתן שלשה ומצא ארבעה (שם, ופ"ב מהלכות מעשר הלכה ז) - בשמרים של תרומה החמירו יותר, ועיין רשב"ם שם שכתב, שחומרא דרבנן היא, ועיין שם בתוספות ד"ה שמרים. (101) אף אם יש בו טעם יין (רשב"ם שם). (102) ירושלמי פ"א הלכה ד. (103) על ידי שהוא נותן עליהם יין של חולין (ר"ש שירליאן שם). (104) הסינון השלישי. (105) שהשמרים מחזקים את היין (שם).

יד. מגרה¹⁰⁶ שפנה ממנה חטי תרומה - אין מחיבין אותו להיות יושב ומלקט אחת אחת ואחר כך יתן לתוכה חלין, אלא מכבד בדרך¹⁰⁷ ונותן לתוכה חלין¹⁰⁸. וכן חבית¹⁰⁹ של שמן תרומה שנשפכה - אין מחיבין אותו להיות יושב ומטפח¹¹⁰, אלא נוהג בה בדרך שנוהג בחלין¹¹¹.

(106) אוצר שאוגרים בו תבואה, תרומות פ"א משנה ו. (107) "ר"ל שיכבד כדרך שבני אדם מכבדין האוצרות, כשמפנים אותם מן הדברים שהצניעו בהם" (פירוש המשנה שם). (108) ואינו בכלל "מבטל איסור לכתחלה", שאסור (פט"ו מהלכות מאכלות אסורות הלכה כה) - הואיל ואינו מכין לבטל (תוספות יום-טוב) בשם רבינו אליהו מלונדריש. ועיין בפסקיו לסדר זרעים סימן י. (109) משנה

ה' ישראלית מתרת לחף אחריה⁶⁸. אבל מעגלת שעררה בשעררה⁶⁹. ומפני מה התרו הפהנים לחף⁷⁰ שערן בתלתן של תרומה? מפני שאינו ראוי למאכל אדם⁷¹.

(67) תוספתא תרומות שם (הוצאת ליברמן עמ' 061 21). (68) מהתלתן הנשאר. (69) שהתלתן שבשער הכהנת, כבר נתחלל ובטלה קדושתו, כנ"ל. (70) הרי התרומה ניתנת רק לאכילה ולשתיה ולסיכה (למעלה הלכה א). (71) אלא על ידי הדחק, שאם לא היה מאכל אדם כלל, לא היה חייב בתרומה (כסף-משנה). והואיל ואינו ראוי לאכילה אלא על ידי הדחק, הותרו להשתמש בו לצרכים אחרים, כמו חפיפה ורחיצה הדומות לסיכה. וראה להלן פ"ב הלכה ז, ולמעלה פ"ב הלכה ח.

י. עקצי תאנים⁷² וגרונרות⁷³, והקליסים⁷⁴ והחרובין, ומעי אבטיח⁷⁵ וקלפי אבטיח⁷⁶, ואתרוג ומלפפון⁷⁷, אף על פי שאין בהן אכל⁷⁸, וקניבת ירק⁷⁹ שמשליכין בעלי פתים⁸⁰ - הרי אלו אסורים לזרים. אבל קניבת ירק שמקנבים הגננין⁸¹ - מתרת לזרים. קלפי פולין⁸² ושמשמין: אם יש בהן אכל - אסורין; אין בהן אכל - מתרין.

(72) תרומות פ"א משנה ד. עוקץ הוא העץ הקטן הדבק בבדי האילן ובעיקר הפרי (פירוש המשנה שם). (73) תאנים יבשים. (74) מין ממני התאנים (שם). (75) הזרע והרוטב שבתוכו (פירוש המשניות לעדיות, פ"ג משנה ג). ופסק כחכמים ולא כר' דוסא שם. (76) תוספתא תרומות פ"י (עמ' 061 5), כחכמים ולא כר' דוסא. (77) תוספתא שם. (78) שכיון שהם מובלעים באוכל, כלומר, דבוקים בו, הם חשובים כאוכל (רדב"ז בשם הירושלמי, ועיין 'תוספות יום-טוב'). (79) כחכמים, במשנה ותוספתא שם. וקניבת ירק היינו הקצוות שחותכים ומשליכים מן הירק, כשמחתכים אותו לבשל (פירוש המשנה שם). (80) להלן בפ"א מהלכות מעשר הלכה יא, מבואר שאין הדברים אמורים אלא בהשליכום בבית, אבל אם השליכום לאשפה - מותרים לזרים. (81) שאינם מקנבים אלא העלים המעופשים ביותר, ונראה שכן גרס רבינו בירושלמי תרומות פ"א הלכה ד (כסף-משנה). (82) תוספתא תחלת פ"י.

יא. גרעיני אתרוג - מתרים⁸³. גרעיני זיתים ותמרים⁸⁴ וחרובין, אף על פי שלא כנסן הפהן⁸⁵ - הרי אלו אסורין לזרים⁸⁶. ושאר הגרעינין: בזמן שפנסן⁸⁷ ויש בהן לחלוות⁸⁸ למצץ אותן - אסורין לזר; ואם השליכן - מתרות⁸⁹.

(83) שם. כי הם מרים ואינם ראויים לאכילה (רדב"ז). (84) תוספתא שם. (85) שאינו מכנס אותן, ואין דעתו עליהם. (86) כשיש עליהם קצת אוכל. (87) ודעתו עליהן, תרומות פ"א משנה ה. (88) ירושלמי שם. (89) שכיון שאינו ראוי לאכילה אלא על ידי הדחק, אין עליו דין תרומה מן התורה אלא מדרבנן, שמא ייחלף באוכל,

גזרו, כנ"ל. (128) כיון שהיא מצוה דרבים. ירושלמי תרומות פ"א הלכה ה. (129) שם. מפני שמצוות לאו ליהנות ניתנו, ועיין מראה הפנים שם. [ונראה שאף בערב שבת מותר להדליק, שלא אמרו אין מדליקין בשמן שריפה, אלא ביום-טוב שחל להיות בערב שבת, כמפורש בשבת כג: דרבנן הרדב"ז צ"ע]. (130) לצורך חולים ישראל. (131) במאמרו ומצוותו שירשה לנו זה (פירוש המשנה שם). שכיון שאינה אלא מצוה דיחיד, אסורה בלי רשות מהכהן.

יט. פת ישראל¹³² שנסאת לכהן והיא למודה¹³³ 23
אצל אביה - מדליק בשרשה¹³⁴. מותר לכהן להדליק 24
שמן שריפה אפילו בבית האבל או בבית המשתה¹³⁵ 25
שיש שם ערבו¹³⁶, ואין חוששין שמא יסתפקו 26
ממנה¹³⁷; בבית המשתה - שמפני נקיון פליהם¹³⁸ 27
אין נוגעין בו, ובבית האבל - מפני שאין להם פנאי 28
מפני האבל¹³⁹. 29

(132) תרומות פ"א משנה י. (133) רגילה. (134) (ב"ברשות כהן" שלמעלה, נחלקו רבותינו: לדעת הרי"ש, היינו כשהכהן נמצא שם. ולדעת רבינו, היינו במאמרו ובמצוותו (ראה למעלה). ואין צורך שהכהן יהיה שם, שבמקום מצוה התירו חכמים איסור דרבנן של הנאת כילוי לזרים מתרומה (ראה למעלה), אבל "ברשותה" כאן, שאין כאן מצוה, צריך לומר גם לדעת רבינו, שכל ההיתר אינו אלא כשהיא בבית). (135) כר' שמעון, במשנה שם. (136) של הרבה אנשים, והיה מקום לחשוש שמא יקחו ממנה לאכילה, אף-על-פי שבלי ערבו לא חששו לכך, שהרי נותן בכלי מאוס (להלן פ"ב הלכה יב). (137) כלומר, יאכלו ממנו. (138) הכלים שהם אוכלים ושותים בהם בבית המשתה (פירוש המשנה שם). (139) ואין מתעסקים בשום דבר.

כ. הזרע את התרומה¹⁴⁰: בשוגג¹⁴¹ - יהפך¹⁴², 30
במזיד - יקיים¹⁴³. הביאה שלישי¹⁴⁴, בין במזיד בין 31
בשוגג - יקיים. ואם היה פשתן¹⁴⁵, אפילו הביאה 32
שלישי¹⁴⁶ ואפילו במזיד - יהפך¹⁴⁷; קנס קנסו בו¹⁴⁸, 33
שלא יזרע ויתפון להנות בעציו¹⁴⁹. 34

(140) תרומות פ"ט משנה א. (141) וכשנודע לו מתחרט על זה, שהרי כל הגידולין יהיו תרומה (בהלכה הסמוכה) הנמכרת בזול. (142) מותר לו להפך הארץ, אף-על-פי שיפסד הזרע אשר זרע (פיה"מ שם). שכיון שהוא שוגג לא קנסוהו חכמים לקיים. [ואין כאן איסור של מפסיד תרומה, שכיון שזרעה, שוב אינה ראויה לאכילה]. (143) "עניינו שהוא חייב להניחה, כדי שיצמחו ויהיה הדבר הצומח תרומה, בלי ספק" (שם). שכיון שעבר וזרע התרומה, קנסוהו חכמים שלא יאחזק רשאי להפוך, ותצמח שדה גידולי תרומה, האסורים לזרים, ודמיהם פחותים מדמי חולין. (144) שכבר היא ראויה לאכילה (ראה להלן פ"ב מהלכות מעשר הלכות ג"ה) ואינו רשאי להפוך, שהרי הם גידולי תרומה שהם כתרומה (ראה בהלכה הסמוכה), ואסור לאבדם, ועיין ר"ש. (145) שאסר לזרעו מפני שמאבד תרומה, אבל גידוליה חולין (להלן הלכה כב), וראה להלן.

שם. (110) "נגזר מן טפח, עניינו שלא נחייב אותו לדקדק בלקיטת השמן מן הקרקע עד שלא יניח שום לחלוחית" (פירוש המשנה שם). (111) ילקט כמו שהיה מלקט אילו נשברה שם חבית של שמן חולין (שם).

טו. המערה פד של שמן¹¹² תרומה - הרי זה מערה 1
עד שיפסק העמוד ויתחיל השמן לנטף מעט מעט, 2
וכיון שנטפו שלש טפים זו אחר זו - די¹¹³, ומתן 3
לתן בפד שמן חלין. הרי שלא נתן¹¹⁴, אלא הניח 4
הפד¹¹⁵ עד שנתמצית¹¹⁶ - אותה התמצית תרומה¹¹⁷. 5

(112) לכד שני. שם משנה ח. (113) "ואין מחייבין אותו לקנח הכד עד שלא ישאר שם לחלוחית" (פירוש המשנה שם). (114) בו חולין אחר שעירה אותו (שם). (115) "הטחו על צדו" (שם). (116) "ונתכנס בו שום שארית" (שם). (117) "ואין אומרים כיון שיצא ממנו כל מה שיש בו, טיפה אחר טיפה שלש טיפין, כל מה שנמצא ממנו אחר-כך חולין לפי שהסיח דעתו ממנו" (שם). שכשקרא שם תרומה על אותה מדה, גמר בדעתו שתהיה כולה תרומה עם המיצוי (תוספות בבא בתרא פז: ד"ה והתנן). ומה שהתירו לתת עליו חולין, היינו משום שאינו מכוין לבטל האיסור ('תוספות יום-טוב' בשם רבנו אליהו מלונדריש).

טז. ממלא הכהן¹¹⁸ גר שמן שריפה¹¹⁹ ונותנו 6
לישראל לעלות בו לעליה ולהפנס לחדר לעשות 7
צרכי הכהן, אבל לא צרכי ישראל. ואם היה שתף¹²⁰ 8
עמו - מתיר¹²¹. 9

(118) תוספתא תרומות פ"י. (119) שמן תרומה טמאה שמותר בהדלקה. (120) שם. (121) כיון שיש גם לכהן הנאה מזה (רדב"ז).

יז. ישראל שהיה אורח¹²² אצל כהן והדליק לו שמן 10
שרפה, ועמד הכהן והלך לו - אינו חייב לכבותו עד 11
שיכבה מאליו. וטובל הישראל פתילה¹²³ בגר הכהן 12
ומדליק לילה בזה¹²⁴. 13

(122) תוספתא שם. (123) שם. (124) דעת רבינו, שהנאה של כילוי בתרומה לזר אינה אסורה אלא מדרבנן, ולצורך כזה שלא ילך באפילה לא גזרו, עיין משנה-למלך.

יח. בקרו של כהן¹²⁵ שהיה עומד אצל בקרו של 14
ישראל, וכליו של כהן שהיה נארג אצל פליו של 15
ישראל - הרי זה מדליק עליהן שמן שריפה¹²⁶ שלא 16
ברשות הכהן. וכן מדליקין שמן שריפה בבתי 17
כנסיות ובבתי מדרשות ובמבואות האפלים¹²⁷ שלא 18
ברשות כהן¹²⁸. ומי שאין לו חליו להדליק גר 19
חנפה¹²⁹ - מדליק שמן שריפה שלא ברשות הכהן. 20
מדליקין שמן שריפה על גבי החליו¹³⁰ ברשות 21
כהן¹³¹. 22

(125) תוספתא שם. (126) שגם הכהן נהנה מאורו, ונר לאחד נר למאה. (127) שכל אלו מצוה, ובמקום מצוה לא

חולין. ומפני שרובו חולין, גידוליו חולין (ירושלמי).
 (163) תוספתא תרומות תחילת פרק ח. והיינו כשתרם ועלה
 בידו אחד משישים ואחד, שהרי זה תרומה ויחזור ויתרום
 (למעלה פ"ג הלכה ו'). (164) במעשרות פ"ה משנה ח:
 "זרעוני גינה שאינם נאכלים וכו' שאף-על-פי שאביהם
 תרומה, הרי אלו יאכלו". ופירשה רבינו שם בגידולי תרומה,
 וזו לשונו: "שאינן אומרים גידולי תרומה, אלא כשהזרע
 הזרוע ראוי לאכילה, אבל אלו שאינם ראויים לאכילה,
 מותר לאכול גידוליהן, אף-על-פי שעיקר זרעם הוא
 תרומה". (165) שאף הוא מזרעוני גינה, ולרוב אינו נאכל,
 כמבואר בבבא בתרא צג. וראה בפ"א מהלכות כלאים
 הלכות ח"ט. ועיין בהשגת הראב"ד ובספ"ם-משנה.

18 כג. הזרע תרומה טמאה¹⁶⁶, אף על פי שהגדולים
 19 טהורין¹⁶⁷ - הרי הן אסורין באכילה¹⁶⁸. הואיל
 20 והתרומה שגזרעה אסורה באכילה היתה, ככר
 21 נדחף¹⁶⁹.

(166) תרומות פ"ט משנה ז. (167) בספרא פ' שמיני (פרק
 יא הלכה ב): "מנין לזרעים טמאים שזרען טהור, תלמוד-
 לומר אשר יזרע טהור". (168) אף לכהנים. (169) כן הוא
 בירושלמי שם. והוא כמו שאמרו בפסחים לר. משום היסח
 הדעת והוא פסול הגוף, ולא משום טומאה. אבל בפירושו
 למשנה תרומות שם כתב רבינו, שאסורים באכילה משום
 אין זריעה להקדש, וכמסקנת הגמרא בפסחים שם.

22 כד. חתף את העליון¹⁷⁰ שצמחו, ויצאו עליו שניין
 23 וחתכן - הרי אכל שיעצא אחר פך¹⁷¹ מתר
 24 באכילה¹⁷².

(170) תרומות שם. (171) כרבי יהודה במשנה שם: "עד
 שיגום וישנה". וכן נראה בירושלמי שם (כסף-משנה).
 (172) לכהן, שאין בו עוד משום טומאה, אבל לישראל אסור
 משום גידולי תרומה (ראב"ד), שאין זה כגידולי גידולין
 שמתרים באכילה לישראל (משנה ראשונה שם).

25 כה. שתילי¹⁷³ חליץ¹⁷⁴ שנטמאו וזרען ועשאן
 26 תרומה - הרי אלו מתרין; שהרי טהרו בזריעה¹⁷⁵,
 27 ולא נטמאו כשהן תרומה כדי שיהיו אסורין.

(173) בדפוס רומי: "שחלים". אבל בכסף-משנה וברדב"ז,
 כדפוסים שלנו. (174) ירושלמי שם הלכה ג, עיין בפני-
 משה. (175) ראה למעלה הלכה כג.

28 כו. שבלת¹⁷⁶ שהיתה¹⁷⁷ בתוך הפרי, ומרח הפרי¹⁷⁸
 29 פלו - הרי אותה השבלת טבל, הואיל ונמרחת בתוך
 30 הפרי. שתלה ואחר כך קרא עליה שם ועשאה
 31 תרומה¹⁷⁹ - הרי זו ספק¹⁸⁰ תרומה, הואיל וזרעה,
 32 שמה פרח הטבל ממנה¹⁸¹ ונעשית בפרות שעדיין לא
 33 נגמרו¹⁸². אבל אם עשאה תרומה קדם שיזרעה -
 34 הרי זו תרומה. לפיכך, אם תלש ממנה ואכל במזיד
 35 - חייב מיתה¹⁸³, בשוגג - משלם את החמש. ואם
 36 גנח¹⁸⁴ ואכל בפיו מן הארץ - בטלה דעתו אצל כל

(146) כן נראה במשנה שם: "הזרע תרומה שוגג וכו' אם
 הביאה שליש וכו' ובפשתן מזיד יהפך", הרי שבפשתן
 מדובר אפילו אם הביאה שליש, שאפילו הביאה שליש
 אינה תרומה, שהרי גידוליה חולין (להלן הלכה כב).
 (147) כן מפרש רבינו את המשנה שם "ובפשתן מזיד יהפך",
 היינו: אפילו מזיד. פירוש: לא מיבעי שוגג שאין לקונסו,
 כנ"ל, שוודאי יהפך, כלומר, רשאי להפך ולזרוע דבר אחר,
 אלא אפילו במזיד - יהפך, כלומר, חייב להפך. אלא
 שהשינוי הזה בין שוגג למזיד - דחוק, ועיין תוספתא
 כפשוטה. (148) ירושלמי שם. (149) [כלומר: לא קנסוהו
 חכמים, כבכל זרע תרומה, לקיים, ולשם כך לאסור גידוליה
 (וראה להלן הלכה כב), שהרי כל עיקרה של פשתן אינה
 לאכילת הזרע אלא לעצים (ראה בבא בתרא צג), אלא
 אדרבה, קנסוהו להפך, ואם כן אין צורך לאסור הגידולין,
 ולפיכך הם מותרים לזרים, ראה להלן שם. ועיין באור-
 שמח].

1 כא. גדולי תרומה - הרי הן פחלין¹⁵⁰ לכל דבר,
 2 אלא שאסורים לזרים. גזרו חכמים עליהן¹⁵¹ שיהיו
 3 אסורין לזרים בתרומה, משום תרומה טמאה¹⁵²
 4 שביד הפה, שלא ישהנה אצלו כדי שיזרעה ויתצא
 5 לחלין, ונמצא בא פה לידי תקלה. לפיכך¹⁵³ מתר¹⁵⁴
 6 לאכל הגדולין בידיים טמאות¹⁵⁵, ומתיר לטבול
 7 יום¹⁵⁶, פחלין.

(150) ירושלמי תרומות פ"ו הלכה א. והיינו לחייבם בלקט
 שכחה ופאה ותרומה ומעשרות (להלן הלכה כז), ומה
 שאמרו בפ"א דתרומות משנה ד "גידולי תרומה תרומה",
 היינו לאסור לזרים (ר"ש שם). (151) ב"ח דבר שגזרו
 (פירוש המשנה שם). והוא בשבת יז: (152) שם.
 (153) הואיל והן חולין. (154) תוספתא תרומות פרק ח.
 (155) כלומר, בלי נטילת ידיים, והמדובר בפירות. וראה
 למעלה הלכה ז, שפירות של תרומה צריכים נטילת ידיים.
 (156) שבתרומה הוא אסור (למעלה פ"ז הלכה ב).

8 כב. גדולי גדולין¹⁵⁷ - חלין לכל דבר¹⁵⁸. ואפלו דבר
 9 שאין זרעו פלה, אם רבו הגדולין על העקר¹⁵⁹
 10 בגדולי הגדולין - הרי הגדולין השניים מעלין את
 11 העקר¹⁶⁰, אף על פי שאין זרעו פלה, ויהיה הפל
 12 מתר לזרים. וכן תרומת חוצה לארץ¹⁶¹ והמדמע¹⁶²
 13 ותוספת תרומה¹⁶³ וזרעוני גנה שאינם נאכלים¹⁶⁴,
 14 כגון זרע לפת וצנון, אף על פי שאותו לפת וצנון
 15 תרומה - גדוליהן מתרין, והרי הן חלין לכל דבר.
 16 וכן הזרע פשתן¹⁶⁵ של תרומה - הגדולין מתרין
 17 לזרים.

(157) תרומות פ"ט משנה ד. היינו אם זרע גידולי תרומה.
 (158) ואפילו לאכילה לזרים (כסף-משנה). (159) על הזרע.
 (160) נדרים נט: (161) משנה בתרומות שם. היינו שגם
 הגידולים עצמם מותרים לזרים, שלא גזרו בה, מפני שאינה
 מצויה, ובדבר שאינו מצוי לא גזרו חכמים (ירושלמי).
 (162) משנה שם, והיא תרומה שנתערבה בפחות ממאה

בשעת דישה, ראה להלן. (193) קופות. (194) אם הוא דש חטים - חטים, אם הוא דש שעורים - שעורים, כדי שתאכל מהם בעת הדישה וידוש (פירוש המשנה שם). (195) לשון המשנה שם. וזומם הוא מלשון "זממו אל תפק" (תהלים קמ, ט). ועניינו שלא ישים המתג בפיה בעת האכילה, לפי שאסור לו לקשור פי הבהמה בשעת הדישה, שהכתוב אומר: לא תחסום שור בדישו (דברים כה, ד - פירוש המשנה שם). (196) שאסור לו להכניסה בזרע התרומה, לפי שהיא אוכלת ממנו, אלא אם היתה בהמת כהן (שם). היינו כרשינים, שאינם מיוחדים לאדם, אבל דבר המיוחד לאדם אין מאכילים לבהמה (משנה ראשונה שם). וראה למעלה פ"ט הלכה ז.

פרק שנים עשר

1) יבאר שאסור לטמא תרומה. תרומה שנשמאת בספק וחבית שנשברה בגת העליונה והתחתונה טמאה. ודין כרשינין ותלתן של תרומה אם מותר לעשות מעשהיה בטומאה. ודין אם עושין לעם הארץ תרומת זיתיו בטהרה. וישראל שעושה פירותיו בטומאה. זיתים וענבים שנשמאו או פת או שמן של תרומה. תרומה שנתגלתה. ואם יטול הכהן תרומה ומתנות עד שיפרישם הבעלים. כהן שנתנו לו תרומה ומצא שם דברים אחרים. אם יסייע הכהן לישראל בבית הגרנות. ועשרה שאין חולקים להם תרומה בגרנות.

- א. אָסוּר לְטַמֵּא אֶת הַתְּרוּמָה² שֶׁל אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל,¹⁴
- בְּשָׂאֵר הַקִּדְשִׁים,³ וְלֹא יִבְיָאָה לְיָדֵי טָמֵאָה,⁴ וְלֹא
- יִפְסִידָהּ; אֲלֹא אוֹכֵל הַטְּהוֹרָה וּמִדְּלִיק הַטָּמֵאָה.¹⁶
- וּמִתֵּר לְטַמֵּא תְּרוּמַת חוּצָה לְאֶרֶץ⁵ בְּטִמְאֹת שֶׁל
- תּוֹרָה, וְאֵף עַל פִּי שְׂאִינָה טָמֵאָה אֲלֹא בְּאֶרֶץ הָעַמִּים,¹⁸
- שֶׁהִיא מְדֻבְּרֵיהֶם,⁶ מִפְּנֵי שֶׁעָקַר חַיּוּבָה מְדֻבְּרֵיהֶם.¹⁹
- לְפִיכָךְ,⁷ נִדְּהָ קוֹצֶה לָהּ חֲלָה בְּחוּצָה לְאֶרֶץ; שְׂאִינָה
- מְזַהֶרֶת אֲלֹא לְאֲכִלָּהּ, לֹא לִגְעַ בָּהּ, כְּמוֹ שֶׁבְּאֶרְנוּ.²¹

(2) תרומות פ"ח מ"א. ועוד בכמה מקומות. (3) [לפי שבקדשים נאמר (ויקרא יב, ד): "בכל קודש לא תגע" (ראה בזבחים לג: שהכוונה לקדשים), ומכאן שטמא אסור ליגע בקדשים, ותרומה נלמדה מקדשים, ע"י יבמות עה, א. ו'תוספות' שם ד"ה נגיעה]. (4) כלומר, לא יגרסם לה טומאה, שנאמר (במדבר יח, ח): "ואני הנה נתתי לכם את משמרת תרומותי" - עשה לה שימור שלא יטמא (בכורות לד.). (5) שם כז, א. (6) שבת טו, א. ונמצא מוסיפין לה טומאה מן התורה. (7) בכורות, שם.

- ב. תְּרוּמָה שֶׁנִּטְמָאת בְּסִפָּקָה⁸ - לֹא אוֹכְלִים⁹ וְלֹא
- שׁוֹרְפִין¹⁰, אֲלֹא תִהְיֶה מִנְּחַת עֵד שֶׁתִּטְמָא טָמֵאָה
- וְדֹאֵית וְתִשְׂרֶף¹¹. וְיֵשׁ שָׁם¹² סְפָקוֹת שֶׁשׁוֹרְפִין עֲלֶיהָ
- אֶת הַתְּרוּמָה, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר בְּעֵנֵן טָמֵאָה וְטְהוֹרָה¹³.

(8) כגון שתי חביות של תרומה ברשות היחיד, ונגע שרץ באחת מהן, ולא ידוע באיזה מהן (ר"ש ור"ב בתרומות פ"ח מ"ח, ועיי"ש בתוי"ט). (9) שמה היא טמאה. (10) שמה אינה טמאה. (11) כרבן גמליאל בתרומות שם, וראה בהלכה הסמוכה. (12) על המלה "שם" הנוכרת כמה

- 1 אָדָם, שְׂאִין דֶּרֶךְ בְּנֵי אָדָם בָּכָךְ¹⁵; לְפִיכָךְ פְּטוּר מִן
- 2 הַמִּיתָהּ וּמִן הַחֲמִשׁ אִם הָיָה שׁוֹגֵג.

(176) תלושה מן הקרקע. (177) מנחות ע. (178) שהשווה אותה ברכת, שזוהי קביעותה למעשר (רש"י שם). (179) על פירות אחרים. (180) בעיא היא במנחות שם. (181) ולא להתירה באכילה, שהרי גידולי טבל - טבל (תרומות פ"ט משנה ו, וראה להלן פ"ו מהלכות מעשר הלכה ו), אלא לענין זה שאין הפרשתו הפרשה (ראה בשיטה מקובצת שם). (182) כלומר, לא נגמרה מלאכתו, ונשתלו, שוודאי אין הפרשתו הפרשה. [ויתכן עוד כי הכוונה ללא נגמר בישולם, כלומר, לא הגיעו לעונת המעשרות (המבוארת להלן פ"ב מהלכות מעשר הלכה ה), שאז אינם חייבים במעשרות כלל (שם הלכה ג). ומה שאמרו (תרומות פרק ט משנה ו): גידולי טבל - טבל, אין זה אלא לאחר שתלשום מן המחובר, אבל כל זמן שהם מחוברים, אפשר שהם כאילו לא הגיעו לעונת המעשרות. וראה להלן פ"ה מהלכות מעשר הלכה ב]. ובמנחות שם, סיימו גם הצד השני של הספק: שמה כיון שמרחה בתלוש וחלה עליה חובת הפרשה - לא נפקעה חובתה ממנה גם כשנשתלה, וכעין זה בפאה פ"א משנה ו. (183) מנחות שם. (184) התכופף, שם. (185) ובטלה דעתו אצל כל אדם (רש"י שם).

- 3 כִּז. שְׂדֵה שֶׁל גִּדּוּלֵי תְּרוּמָה¹⁸⁶ - חֵיבֶת בְּלִקּוּט¹⁸⁷
- 4 שֶׁכֶּחָה וּפָאָה וּבְתִרּוּמָה¹⁸⁸ וּמַעֲשֹׂרוֹת¹⁸⁹ וּבְמַעֲשֵׁר עֲנִי.
- 5 וְעֲנִי יִשְׂרָאֵל וְעֲנִי כֹהֲנִים נוֹטְלִים מִמֶּנָּה מִתְּנוֹת
- 6 אֵלָיו; עֲנִי כֹהֲנִים אוֹכְלִין אֶת שְׂלֵהֶם, וְעֲנִי יִשְׂרָאֵל
- 7 מוֹכְרִין אֶת שְׂלֵהֶם לְכֹהֲנִים בְּדָמֵי תְּרוּמָה, וְהַדָּמִים
- 8 שֶׁל עֲנִיִּים. וְכֵן בֶּן לֹוִי מוֹכֵר הַמַּעֲשֵׁר שְׁלֹו¹⁹⁰
- 9 לְכֹהֲנִים.

(186) תרומות פ"ט משניות ב-ג. (187) שמן התורה הגידולין חולין, אלא שגזירת חכמים היא לאסור אותם לזרים, כמו שמבואר למעלה הלכה כא. (ואילו היתה תרומה מן התורה, היתה פטורה מכל אלו לפי שהיא קודש, ומטעם זה היא פטורה מן החלה (חלה פ"א משנה ד. וראה בכסף-משנה פ"ו מהלכות ביכורים הלכה ד, בשם הספרי). וראה במשנה ראשונה בתרומות שם). (188) במשנה ג שם: "וחייבת במעשרות ובמעשר עני" והוא-הדין לתרומה גדולה (ר"ש ורע"ב). (189) מעשר ראשון ומעשר שני. וראה להלן. (190) מעשר ראשון, אבל מעשר שני אסור למכור (פ"ג מהלכות מעשר שני הלכה יז), אלא נותנו במתנה לכהן (רדב"ז ו'תוספות יום-טוב' שם, בשם רבינו אליהו מלונדריש).

- 10 כח. הַחוּבֵט¹⁹¹ גִּדּוּלִין אֵלָיו - מְשַׁבַּח¹⁹². וְהַדָּשׁ
- 11 בְּבִהְמָה פִּיצֵד יַעֲשֶׂה? תוֹלָה כְּפִיפּוֹת¹⁹³ בְּצִיּוּרֵי
- 12 בְּהִמָּה וְנוֹתֵן לְתוֹכָן מֵאוֹתוֹ הַמִּין¹⁹⁴. נִמְצָא לֹא
- 13 זוּמָם¹⁹⁵ אֶת הַבְּהִמָּה וְלֹא מֵאֲכִיל אֶת הַתְּרוּמָה¹⁹⁶.

(191) מכה במקלות לשם דישה. (192) תרומות שם. שעל-ידי-זה הוא מונע עצמו מלהכנס לאיסור של חסימת פרה

מתוך מהדורת גושל עם רמב"ם לעם – מוסד הרב קוק

(33) למעלה כתב רבינו "יציל בידיו בלא נטילת ידים", שכיון שהדבר נוגע רק להפסד החולין שלמטה, שהרי התרומה בין כך ובין כך אינה ראויה לכולם, לכן לא התירו אלא טומאת ידים דרבנן, אבל כאן כשהדבר נוגע להצלת התרומה עצמה, התירו גם טומאה דאורייתא ('אור שמח' ע"פ הגמרא במנחות מח.). (34) תרומות שם, מ"א. (35) פירוש, שהדבר בהול, שאי אפשר להציל אלא בטומאה ('אור שמח').

ו. הִיָּה עוֹבֵר³⁶ מִמְקוֹם לְמִקוֹם וּבִידוֹ כְּפָרוֹת שֶׁל תְּרוּמָה, אָמַר לוֹ הַנֶּכְרִי³⁷: תֵּן לִי אַחַת מֵהֶן, וְאִם לֹא, הֲרִינִי נֹגֵעַ בְּכֶלֶן וּמִטְמֵאֵן - יִנִּיחַ לְפָנָיו אַחַת עַל הַסֵּלַע וְאֵל תִּתְּנָהּ לְתוֹךְ יָדוֹ³⁸, כִּדִּי שֶׁלֹּא יִטְמָא הַתְּרוּמָה בְּיָדָיו³⁹.

(36) תרומות, שם. (37) הגוי. (38) אף-על-פי שטומאת גוי אינה אלא מדרבנן (פ"א מהל' טומאת מת, הלכות יג"ד). (39) ואין זה דומה לחבית שנשפכה שלא הוזהר עליה (בהלכה הקודמת), שנעשתה פעולת ההפסד בגוף התרומה, אבל כאן לא נעשתה עוד שום פעולת הפסד בגוף התרומה].

ז. הַתִּלְתֵּן וְהַפְּרִשְׁינִין⁴⁰ שֶׁל תְּרוּמָה, הוּאִיל וְאִינוּ מֵאֵכָל אָדָם⁴¹ - הֲרִי זֶה מִתֵּר לַעֲשׂוֹת כָּל מַעֲשִׂיהֶן בְּטִמְאָה⁴². וְאִינוּ נֹזְהֵר אֲלֵא בַּעַת שְׂרִיתָן בְּמִים, שֶׁאִם שָׁרָה אוֹתָם בְּטִמְאָה הֲרִי טִמָּא אוֹתָם בְּיָדָיו⁴³; אֲכָל אַחֵר הַשְּׂרִיָּה - אִינוּ נֹזְהֵר⁴⁴, לֹא בַּעַת שֶׁשָּׁף הַפְּרִשְׁינִין⁴⁵ וְלֹא בַּעַת שֶׁמֵּאֲכִילֵן לְבִהְמָה. לְפִיכָךְ⁴⁶ נִתְּנִין תְּרוּמַת תִּלְתֵּן וּכְרִשְׁינִין לִכְהֵן עִם הָאֶרֶץ⁴⁷.

(40) מעשר שני פ"ב מ"ג"ד. (41) אלא על-ידי הדחק, ראה למעלה פ"א ה"ט, ופ"ב ה"ח. ואין אדם מצווה (= מוזהר) לטמא אוכלי בהמתו (כסף-משנה בשם 'ירושלמי' חלה פ"ד סוף ה"ד). (42) כבית-הלל במשנה, שם. רצה לומר: "שיסתפק מהם בטומאה איזו הסתפקות שירצה אף-על-פי שיביא אותה לשריפה, לפי שאינה מאכל שנקפיד על שריפתה" (פירוש המשנה, שם). (43) ואף-על-פי שאין איסור לטמא, כנ"ל - עשו לה היכר זה, שידעו שהוא תרומה (רע"ב). (44) [שלא החמירו אלא בעת השרייה, שיש עליה מים, ורואים שהיא מוכשרת לקבלת טומאה]. (45) שכותש אותם להסיר קליפתן, מלשון (דברים ט, כא) "ואכות אותן", ותרגומו "שפית" (ר"ש שם). (46) כיון שאין צריכין שימור בטהרה. (47) חלה פ"ד מ"ט, כדעת רבי עקיבא (וראה ב'פירוש המשניות' שם, וצ"ע). וראה למעלה פ"ו ה"ב.

ח. אֵין מִפְקִידִין תְּרוּמָה⁴⁸ אֲצֵל כֹּהֵן עִם הָאֶרֶץ, מִפְּנֵי שֶׁלְּבוֹ גַם כֹּהֵן לֹאֲכָלָהּ⁴⁹. אֲבָל מִפְקִידִין אוֹתָהּ אֲצֵל יִשְׂרָאֵל עִם הָאֶרֶץ בְּכָלִי חֶרֶשׁ הַמֶּקֶף צִמִּיד פְּתִיל⁵⁰; וּבִלְבָד שֶׁלֹּא יִהְיוּ פִּרוֹת מְכֻשְׂרִין, גִּזְרָה שֶׁלֹּא תִסֵּטֶם אֶשְׁתוּ נִדְהָ⁵¹.

(48) גיטין סא, ב. (49) ואף-על-פי שהיא מוקפת צמיד פתיל ולא הוכשרה לקבל טומאה (ראה להלן), חששו שמא

פעמים בדברי רבינו, ראה בפ"א מהל' יסודי התורה ה"א, ומהר"י אבוהב כתב, שנראה לו שצריך להיות "ששה" (הג"ה בגליון הרמב"ם). וכן הוא בשבת טו, ב - מהמשנה בטהרות פ"ד מ"ה "על ששה ספקות שורפין את התרומה" וכן הוא בדברי רבינו פ"ד מ"ה "על ששה ספקות שורפין את התרומה". וכן הוא בדברי רבינו בפ"ג מהל' אבות הטומאות ה"ג. (13) בהלכות אבות הטומאות, שם.

ג. חֲבִית שֶׁל תְּרוּמָה שֶׁנִּזְלַד לָהּ סֶפֶק טִמְאָה - הֲרִי זֶה לֹא יִחַדֵּשׁ בָּהּ דְּבָרָה¹⁴: לֹא יִזְיֶנָה מִמְקוֹמָהּ¹⁵ וְלֹא יִגְלַנָה¹⁶, אֲלֵא יִנִּיחָהּ¹⁷ עַד שֶׁתִּטְמָא וְדַאי וְתִשְׁרֹף; וְאֵין חוֹשְׁשִׁין שֶׁמָּא תֵּאָכֵל¹⁸.

(14) כרבן גמליאל בתרומות, שם. (15) להצניעה, ודלא כרבי אליעזר, שם. שכיון שאינה ראויה לאכילה, אינו מצווה לשמרה (רדב"ז). (16) דלא כרבי יהושע, שם. שעל-ידי גילוי תיפסל לגמרי, מפני סכנת נפשות (להלן ה"ג). (17) מותר להניחה. (18) ואילו רבי יהושע שם חושש שמא תאכל, ולכן אמר "שם היתה מכוסה יגלנה".

ד. חֲבִית¹⁹ שֶׁנִּשְׁפְּרָה בַּגַּת הָעֲלִיוֹנָה²⁰, וְהַתְּחַתּוֹנָה טִמְאָה²¹: אִם יָכוֹל לְהַצִּיל מִמֶּנָּה רִבְעִיעִית בְּטִהְרָה²² - יִצִּיל²³; וְאִם לֹא²⁴ - יִצִּיל בְּיָדָיו²⁵ בְּלֹא נְטִילַת יָדָיו וְאֵף עַל פִּי שֶׁהוּא מִטְמָא, כְּמוֹ שֶׁתִּבְאָר בַּעֲנֵן טְהוֹרוֹת²⁶.

(19) של תרומה טהורה (שם מ"ט, ו'פירוש המשניות' שם). (20) מקום שעוצרים בו היין (ר"ש, שם). (21) בבור שלפני הגת יש חולין טמאים, ואם תפול התרומה לתוכה יהיה מדומע טמא, שאינו ראוי אף לכהן (שם). (22) שיהיו הידים והכלים טהורים (פירוש המשנה, שם). (23) ואף-על-פי שבתוך כך, שיחזור אחר כלים טהורים, תרד התרומה למטה ותפסיד החולין שבגת התחתונה - אסור לו להציל בידים שאינן נטולות, כיון שיכול להציל רביעית יין בטהרה. (24) שאינו יכול להציל אלא פחות מרביעית (שם). (25) כרבי יהושע, בבביתא פסחים כ, ב. ותרומות פ"ח מ"א. (26) פ"ח מהל' אבות הטומאות ה"ח.

ה. בְּמָה דְּבָרִים אֲמֹרִים²⁷ בְּחִבִּית שֶׁל יֵין, וְהוּא שֶׁיִּהְיֶה בַּגַּת הַתְּחַתּוֹנָה פְּחוֹת מִמָּאָה, שֶׁהֲרִי יִדְמַע הַפֶּל²⁸ וְיִפְסֵל; אֲבָל אִם הִיָּה בַּתְּחַתּוֹנָה מָאָה בְּזוֹ הַחֲבִית, שֶׁהֲרִי הִיא עוֹלָה בְּאַחַת וּמֵאָה²⁹, או שֶׁיִּהְיֶה חֲבִית שֶׁל שֶׁמֶן³⁰ - תִּרְדּוּ וְתִטְמָא, וְאֵל יִטְמָאֶנָּה בְּיָדָיו; שֶׁהֲרִי הַפֶּל רָאוּי לְהִדְלָקָה³¹, וְאֵין שָׁם הַפֶּסֶד מִרְבָּה. וְכֵן חֲבִית שֶׁמֶן שֶׁנִּשְׁפְּכָה³²: אִם יָכוֹל לְהַצִּיל רִבְעִיעִית בְּטִהְרָה - יִצִּיל, וְאִם לֹא - יִצִּיל בְּטִמְאָה³³; שֶׁפִּינִין שֶׁנִּשְׁפְּרָה הַחֲבִית - אִינוּ מִזְהָרִי³⁴ שֶׁלֹּא לְהַצִּיל בְּטִמְאָה, מִפְּנֵי שֶׁהוּא בְּהוֹל³⁵.

(27) פסחים כא, א. (28) ויש הפסד מרובה. (29) להלן פ"ג ה"א. ואין כאן אלא הפסד מועט. (30) ואין בתחתונה מאה כנגד זו. (31) כלומר, השמן (פסחים כ:). (32) על הארץ, וכולה הולכת לאיבוד. תרומות פ"ח מ"י.

63) מדובר כשנטמאו מחמת נגיעה בראשון לטומאה, שהזיתים והענבים נעשו שני לטומאה, והמשקים שבפנים לא נטמאו על-ידי נגיעה זו, שהמשקה כאילו הוא מופקד בתוך האוכל, כמו שכתב רבינו להלן, ומכיון שבשעת סחיטה היו המשקין חולין, לא נטמאו בעת הסחיטה על-ידי מגע הזיתים והענבים, שהרי "אין שני עושה שלישי בחולין" (פי"א מהל' אבות הטומאות ה"ב) - ר"י קורקוס וכסף-משנה. (64) צ"ל: "סוחטין" (מעשה רוקח'). (65) שאינו מטמא המשקין היוצאים. אבל ביותר מכביצה נטמאו המשקין, שהם תרומה, שהרי בתרומה אמרו "שני עושה שלישי" (שם ה"ג). (66) פסחים לג, ב. ודף לד, ב. (67) ולא אמרו בכביצה מכוונת, שגם היא אינה מטמאה המשקין היוצאים מהם, שכיון שיצא טיפה, שוב אין בה כביצה (שם). (68) שם. (69) כגון שנגעו באוכל שהוא שני לטומאה. (70) הל' אבות הטומאות, שם.

יב. פת תרומה שנטמאת - משליכה לבית העצים⁷¹ עד שישרפנה. וכן שמן שנטמא - נותנו בכלי מאוס⁷² עד שידליק, כדי שלא יהיה תקלה לאחרים ויאכלוהו. וחטים שנטמאו - שולקן⁷³ ומזיחן בכלי מאוס, כדי שלא יהיו ראויין לאכילה, ואחר כך יסיק בהן תנור וכירים⁷⁴. ומשקין שאין ראויין להדלקה⁷⁵ שנטמאו, כגון היין - קוברין אותן⁷⁶.

(71) שם לג, ב. (72) שם. (73) בישול ולא בישול, ראה להלן פ"ה מהל' מעשר הי"ד. (74) ראה למעלה פ"ב הי"ד. (75) משנה, תמורה לג, ב: "ותרומה טמאה וכו' את שדרכן לשרוף ישרוף, ואת שדרכן להקבר יקבר". (76) ואף-על-פי שהיין ראוי לזילוף - חששו לתקלה, שמא יבואו לשתות. ואף-על-פי שלדעת בית הלל, אין חוששים לתקלה (פסחים כ: ובבא-קמא קטו: -) סמך רבינו על מה שאמרו בגמרא כמה פעמים שחוששין לתקלה, ואם כן על כרחנו שאין הלכה כבית-הלל בענין זה (כסף-משנה בשם ר"י קורקוס). ועי' 'תוספות' בבא-קמא שם ד"ה אתי.

יג. יין תרומה⁷⁷ שנתגלה⁷⁸, הואיל ואסור בשתייה⁷⁹ - ישפך⁸⁰. וכן תאנים⁸¹ וענבים וקשואים ודלועין ואבטיחין ומלפפונות של תרומה שנטמאו מנקרות - הרי אלו אסורין באכילה מפני סכנת נפשות⁸². מה יעשה בהן? ישליך לים או יקברו.

(77) תרומות פ"ח מ"ד. (78) שנשאר בלי כיסוי שיעור זמן שייצא הרחש (= הנחש הזוחל) מתחת און הכלי, וישתה ויחזור למקומו (פי"א מהל' רוצח הי"א). (79) "שמא שתה ממנו נחש או אפעה או זולתם מבעלי הארס, ויסתכן השותה אותם וימות" (פירוש המשניות' שם). (80) ואין לחוש שהוא מאבד את התרומה, לפי שאינו ראוי לשתיה. (81) שם, מ"ו. (82) שמא ניקרן הנחש.

יד. עפה שגלושה⁸³ במים מגלים, אף על פי שהיא תרומה - תשרף⁸⁴.

(83) תוספתא תרומות פ"ז. (84) ואפילו נאפתה הפת -

ישבור את הכלי ויקחנה בידים לחות ויאכלנה בטומאה (רדב"ז). (50) שאינו יכול לנגוע בו. (51) ומטמאה בהיסט גם כלי חרס המוקף צמיד פתיל (פ"ח מהל' מטמאי משכב ה"ב-ג). ואף-על-פי שלא הוכשרו, צריך גם "צמיד פתיל", שמא יקחחו לאכלו בידים רטובות וייטמאו, ועי' ראב"ד וכסף-משנה.

ט. אין עושין לעם הארץ תרומת זיתיו בטהרה⁵²; אבל עושין לו זיתיו חלין בטהרה⁵³, משום כדי חייו של ביד⁵⁴ (לכד). וכיצד עושה? נוטל כדי התרומה ומזיחה בכלי שאינו מקבל טמאה, כגון כלי אבנים⁵⁵, וכשיבוא עם הארץ לטל החלין והתרומה - אומרים לו: הזהר שמה תגע בתרומה⁵⁶, שלא תחזור לטבלה⁵⁷.

(52) גיטין סב, א. ופירש רש"י שם: "לאחר שהפך זיתים לתת לבית הבר, אין מפרישים בידים חברים תרומה מהן לעשותם בטהרה, לפי שכבר הוכשרו במעטן (כלומר, הוכשרו לקבל טומאה על-ידי השמן) ונטמאו, והכהן סומך עליהם וסובר שהם טהורים". (53) [שם-הארץ אומר שלא הוכשרו, והוא נאמן על כך, כמפורש בפט"ז מהל' טומאת אוכלין ה"ב]. (54) עושה השמן בבית הבר. (55) גיטין, שם. (56) ותטמא אותה. (57) והוא אינו חשוד לאכול טבל שלא נתרם ממנו תרומה גדולה (פ"ט מהל' מעשר ה"א). ואף-על-פי שאין האמת כן, שאינה חוזרת לטבלה - אין זה אלא איום, ופתי יאמין לכל דבר. ראה ברדב"ז פ"ח מהל' מתנות עניים הי"ב.

י. ישראל שעושה פרותיו בטמאה⁵⁸ - אין בוצרין עמו⁵⁹, ואין צריך לומר שאין דורכין עמו⁶⁰, מפני התרומה שתעשה בטמאה; אבל מוליכין עמו חביות⁶¹ לגת, ומביאין מן הגת⁶².

(58) עבודה זרה נה, א. (59) משום שהוא מסייעו לדבר עבירה, שהרי אסור לגרום טומאה לחולין הטבולים לתרומה (שם). [ואף-על-פי שלא הוכשרו עוד לקבל טומאה - גזירת חכמים היא, שענבים הנבצרים לגת מקבלים טומאה אף בלי הכשר - שבת יז, א. ופי"א מהל' טומאת אוכלין ה"א]. (60) שהרי אז הם מוכשרים על-ידי היין ומקבלים טומאה מן התורה. (61) ריקות. (62) שהרי כבר נטמאו, בלי סיועו.

יא. זיתים וענבים שנטמאו - סוחטין ועושה אותן תרומה⁶³. ואם נטמאו אחר שנעשו תרומה, וסוחטין⁶⁴ פחות פחות מקביצה⁶⁵ - הרי המשקה היוצא מהן מתר בשתייה לפניהם. ואפלו לנסכים היה ראוי. שהמשקה פאלו הוא מפקד בתוף האכל⁶⁶. ולא אמרו פחות פחות מקביצה⁶⁷, אלא גזרה⁶⁸ שמה יעשה יותר מקביצה, ונמצא המשקה מתטמא בכביצה. ואם היו פרות אלו שלישי לטמאה⁶⁹ - דורכין בגת ובבית הבר, והמשקה תרומה טהורה; שאין שלישי עושה רביעי בתרומה, כמו שיתבאר בענין טהרות⁷⁰.

חיה⁹⁴ או בהמה אוכלתה שם ואינה משתמרת שם
מהם - התקינו חכמים שיטפל בה ויביאנה לעיר
ויטל שבר הבאתה מבה⁹⁵; שאם הפרישה והניחה
לבהמה ולחיה - הרי זה חלול השם⁹⁶.

(93) חולין קלד, ב. ותוספתא תרומות, שם. (94) תוספתא,
שם. (95) כיון שהישראל אינו חייב לטפל בה.
(96) שהתרומה נקראת קודש (רדב"ז).

יח. אסור לכהנים ולזרים⁹⁷ לסייע בבית הגרנות כדי
לטל מתנותיהן⁹⁸. וכל המסייע - חלל קדש השם,
ועליהם נאמר: שחתם ברית הלוי. ואסור לישראל⁹⁹
להניחו שיסייעהו, אלא נותן להם חלקן בכבוד.

(97) בכורות כו, א. (98) תרומות ומעשרות ומתנות כהונה.
ודווקא באלו החייבות מן התורה, אבל תרומת חוצה-לארץ
וחלת חוצה-לארץ, שאינן אלא מדרבנן, אין בהם אסור זה
של "כהן המסייע בבית הגרנות" (שם כז. וכן מפורש בדברי
רבינו בפ"ה מהל' בכורים הי"ב, לפי נוסחת הכסף-משנה
שם, ועי' כסף-משנה ומשנה-למלך כאן). (99) בכורות שם,
לגבי בכור. וכן הוא בפ"א מהל' בכורות הי"ד.

יט. נתן תרומה לכהן¹⁰⁰ על מנת להחזירה - יצא
ידי נתניה¹⁰¹. ואסור¹⁰² לעשות בן, מפגי שנמצא
במסייע בבית הגרנות¹⁰³. וכן אסור להן שיחטפו¹⁰⁴
תרומות ומעשרות, ואפילו לשאל חלקן בפיהן¹⁰⁵ -
אסור, אלא נוטלין בכבוד. שעל שלחן המקום הם
אוכלין, ועל שלחנו הם שותים, ומתנות אלו לשם
הם, והוא זכה להן¹⁰⁶; שנאמר: ואני נתתי להן את
משמרת תרומתי¹⁰⁷.

(100) קידושין ו, ב. (101) לכהן, והכהן יחזירה לו, והוא
ימכור את התרומה לכהנים אחרים והדמים שלו (רש"י).
(102) גמרא, שם. (103) שבשכר זה יתן לו שאר תרומות
(רש"י). (104) חולין קלג, א. (105) שם. (106) כלומר,
אינן מ"שולחן גבוה" כקדשים קלים (קידושין נב:), או
כמעשר שני (סוכה לה). שאינם ממון בעלים (שם ושם),
אלא ממון כהן הוא, במפורש בכיורים פ"ב מ"א.
(107) ולפיכך צריך לנהוג בהן כבוד (רדב"ז).

כ. לא יתן אדם¹⁰⁸ תרומה לשומר גתו, ולא בכור
לשומר עדרו, ולא מתנות לרועה בהמתו. ואם נתן
- חלל¹⁰⁹, אלא אם בן נתן להם שבר¹¹⁰ שמירתן
תחלה. ורשאי ישראל¹¹¹ לומר לישראל אחר: הֵא
להן סלע זה, ונתן תרומה או בכור¹¹² או שאר מתנות
לפלוגי הפהן, בן בתי או בן אחותי¹¹³, וכל פיוצא
בזה.

(108) תוספתא דמאי פ"ה (הוצאת ליברמן עמ' 90..).
(109) כלומר, ביזה אותם. והמקור בכורות כו, ב: "הכהנים
והלויים והעניים המסייעים בבית הרועים ובבית הגרנות כו'
אין נותנין להם תרומה ומעשר בשכרן, ואם עושין כן
חיללו, ועליהן הכתוב אומר שחתם ברית הלוי. ואומר: ואת

אסורה (הל' רוצח שם הט"ז), ודלא כרבי נחמיה בתוספתא
שם, שאמר: "ארס של נחש, כלה באור".

טו. אסור לכהן לטל תרומה או שאר מתנות שלו
עד שיפרישו אותם הבעלים. שנאמר: ראשיתם
אשר יתנו ליי' לה נתתם⁸⁵; ונאמר: אשר ירימו בני
ישראל ליי' נתתי להן - עד שירימו⁸⁶ ואחר כך יזכה
בהם. ולא יטלם אחר שהורמו אלא מדעת בעלים,
שהרי הם של בעלים לתתן לכל כהן שירצו;
שנאמר: ואיש את קדשו לו יהיו⁸⁷. ואם לקח שלא
מדעת בעלים - זכה בהן⁸⁸; שאין לבעלים מהן אלא
טובת הנאה⁸⁹, וטובת הנאה אינה ממוז⁹⁰.

(85) [כן הוא ב'ספרי' זוטא פ' קרח (הובא ב'ילקוט שמעוני'
ס' תשנה) "ראשית אשר יתנו לך, ממה שיפרישו ויתנו לך,
ולא מה שתטול לך". וב'ספרי' שם: "כל חלב יצהר וכו' זו
תרומת מעשר. ראשיתם, זו ראשית הגז. אשר יתנו, זה
הזרוע והלחיים והקיבה". הרי שגם מתנות וגם תרומה, אין
להם אלא ממה שנותנים להם]. (86) חולין קל, ב. [עי'
רדב"ז. וראה להלן פ"ו מהל' מעשרות הכ"א]. (87) 'ספרי'
פרשת נשא. ובמתנות כהונה נאמר (דברים יח, ג): "ונתן
לכהן הזרוע והלחיים והקיבה", ודרשו חכמים (שם קלג).
"ונתן, ולא שיטול מעצמו". וראה להלן פ"ט מהל' ביכורים
הכ"ב. (88) שהרי אפילו ספק בכור שתקפו כהן, אין
מוציאין מידו (בבא-מציצה ו, ב. ופ"ה מהל' בכורות ה"ג,
ועי' ב'תוספות' שם ד"ה והא, ו'תוספות' חולין קלא, א -
ד"ה יש בו. (89) שיש לו הזכות ליתנה לכל כהן שירצה.
(90) נדרים פה, א. ועי' בפ"ה מהל' אישות ה"ו. ונראה שלא
רק עצם המתנות אין מוציאין מידו, אלא אפילו דמי טובת
הנאה, אינו יכול לתבוע, שכל זכות זו אינה אלא
כשהתרומה בידו.

טז. כהן שנתנו לו⁹¹ תרומה ומצא בה דברים אחרים
- הרי אלו אסורים משום גזל, שזא אחרים הניחום
שם⁹² עד שיטלו.

(91) תוספתא תרומות פ"י. (92) [ומה שאמרו בבבא-מציצה
כו, ב: "שילח לו חבירו פירות ומצא בהן מעות, הרי אלו
שלו" (וכן הוא בפט"ז מהל' גזילה ואבידה ה"ו) - אינו אלא
בלוקח מן התגר, שאינו ידוע ממי קנה, או אפילו מבעל
הבית, אם דש על-ידי פועלים אחרים, שלא ידעו מי הוא
בעל האבידה, אבל תרומה שאינה מופרשת אלא על-ידי
הבעלים עצמם, או על-ידי שלוחם, או בני ביתם, ידוע מי
הוא בעל האבידה. ועוד שאין זו אבידה כלל, אלא דרך
הניח, וכמו שאמרו בתוספתא שם "שהכל משליכין לבית
הדמע", כלומר, מניחים חפצים לשמירה בתוך התרומה,
שהכל יראים לגשת אליה פן יטמאוה, ועי' תוספתא
כפשוטה].

יז. אין ישראל חביבין⁹³ להטפל בתרומה ולהביאה
מן הגרן לעיר ומן המזבז לשוב, אלא פהגים
יוצאין לגרנות וישראל נותנים להם חלקן שם. ואם
לא יצאו - הרי זה מפריש ומניחה בגרן. ואם היתה

קדשי בני ישראל לא תחלו. והנה מתוך סמיכות הלכה זו להלכות שלפניה, נראה שהטעם הוא משום "כהן המסייע בבית הגרנות", ועל כרחנו שמדובר כשנותן להם לבסוף שכרם משלם, אלא שיש חשש שמא יפחיתו לו בשביל זה משכרם. ורק "אם נתן להם שכר שמירתם תחילה", באופן ששוב אין שום חשש של הפחתה בשכר - התייר (תוספתא כפשוטה'). (110 תוספתא שם. 111 שם, ודווקא ישראל, אבל כהן אינו רשאי לעשות כן, שהרי הוא כמסייע בבית הגרנות (רדב"ז בהלכה הסמוכה). 112 כן הוא בתוספתא שם, וכן במשנה ערכין כח, ב. ומה שנראה בבכורות כז, א - שרק בתרומה התייר ולא במתנות כהונה, נראה שרבינו פירש סוגיא זו כפירוש רגמ"ה (תוספתא כפשוטה'). (113 וזוהי טובת ההנאה של הבעלים (בכורות, שם).

כא. במה דברים אמורים? פשהו הבעלים רוצים לתן אותם לאחד משני כהנים אלו או לאחד משני לויים אלו בחנם, ואמר לו חברו: הא לך ותן לזה; אבל הבעלים שאמרו לכהן או ללוי: הא לך חלק זה בטובת הנאה¹¹⁴ - הרי זה אסור¹¹⁵. וכן אסור לעשות סחורה בתרומות¹¹⁶, אף על פי שהוא לוקח מכהן ומזכר לכהן¹¹⁷.

(114 היינו שהכהן יתן לבעלים הכסף בשכר טובת הנאה שלו. 115 מפני שהוא כמסייע בבית הגרנות (ירושלמי) דמאי פ"ו ה"ב. 116 שביעית פ"ז מ"ג. 117 שאין כאן שום חשש של סיוע בבית הגרנות.

כב. עשרה אין חולקין להן¹¹⁸ תרומה בבית הגרנות, אף על פי שהן אוכלין אותה¹¹⁹ או מאכילין אותה. ואלו הן: החרש והשוטה והקטן שאין בו דעת לפרש חקו¹²⁰, מפני שאין באלו דעת¹²¹. והטמטום והאנדורגינוס, מפני שהן בריה בפני עצמן¹²². והעבד, שמא יראוהו העובדים בפשה ויעידו עליו שהוא פהן¹²³. והערל והטמא¹²⁴, מפני שהן מאוסין. והאשה, שמא תתגרש¹²⁵, ומפני היחוד¹²⁶. והנושא אשה שאינה הוגנת לו¹²⁷ - קנסו אותה¹²⁸ שלא יחלק בבית הגרנות עד שיגרשנה. וכלן משלחין להן לבתיהן¹²⁹ וחולקין להן¹³⁰ פשאר קדשי הגבול¹³¹; חוץ מן הנושא אשה שאינה הוגנת לו¹³² והטמא והערל¹³³, שאין משלחין להן כלל.

(118 יבמות צט, ב. 119 לקנין כספם. 120 תוספתא

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - כ"ב אלול התשפ"ב

מום.

- א. המזכר לחברו במדה², במשקל או במנין, וטעה²¹ בכל שהוא³ - חזיר⁴ לעולם⁵; שאין הוגנה⁶ אלא בדמים⁷, אבל בחשבון - חזיר⁸.

(2 מימרא של רבא, מצוטטת בכמה מקומות, כגון קידושין

יום ראשון כ"ב אלול התשפ"ב

הלכות מכירה

פרק חמשה עשר

(1 נתבארו בו משפטי הטעות שיש במקח וממכר מחמת

מב: ושם נסמן. (3) אף בפחות משתות, בניגוד לאונאה בדמי המקח שפחות משתות הוא מחילה (למעלה פי"ב ה"ג). (4) היינו, שיכול לדרוש את ההפרש, אבל לא לבטל את המקח, ועיין להלן הלכה ב. (5) בניגוד לאונאה בדמים שקבעו זמן להחזרת האונאה (למעלה פי"ב ה"ה), וראה להלן הלכה ב. (6) דיני אונאה, הכוללים גם את הדין שפחות משתות הוא מחילה. (7) ששילם יותר או פחות משוויו האמיתי של המקח, הואיל ואי-אפשר לצמצם בדיוק את המחיר, ודרכו של אדם לוותר על פחות משתות. (8) כי כאן הטעות היא ברורה, ואין מקום לויתור ומחילה.

ב. פיצוי? מכר לו מאה אגוזים בדניר, ונמצאו מאה ואחרים או תשעים ותשעה¹⁰ - נקנה המקח¹¹, ומחזיר את הטעות, ואפילו לאחר כמה שנים¹². וכן¹³ אם נמצאו¹⁴ המעות חסר או יתר מן המנן שפסקו¹⁵ - חוזר¹⁶. ואפילו לאחר שקנו מידו¹⁷ שלא נשאר לו אצל חברו כלום - חוזר¹⁸, שקנן בטעות הוא¹⁹. וכן כל פיצא בזה.

(9) ונתאנה המוכר. (10) ונתאנה הלוקח. (11) שהרי אמר רבא (קידושין שם): "כל דבר שבמדה ושבמשקל ושבמנין אפילו פחות מכדי אונאה נמי חוזר", ולא אמר: "אפילו פחות מכדי אונאה בטל מקח" - הרי שלעולם המקח קיים אלא שמחזיר האונאה אפילו בפחות משתות (רשב"א בקידושין שם). וכן דעת ר"י מיגש רבו של רבינו בחידושי בבבא-בבא-בבא צ. שהרי זה כמי שיש לו אצל חברו חוב מנה והחזיר לו פחות דינר - שעליו להשלים לו עד סילוק חובו, שהרי אין כאן טעות בעיקר המקח. ובאופן שאפשר להשלים ולתקן את הטעות, אבל אם לא נתן להשלים, בטל המקח כולו (כסף-משנה בהלכה א.). ואם אמר לו שק זה של אגוזים, שיש בו כך וכך אגוזים אני מוכר לך, ונתברר שאין בו סכום זה שאמר לו - הרי זה מקח טעות (ראב"ד לפי סוגיית הגמרא בקידושין ח. ולפי דעת הכסף-משנה גם רבינו מרדכי לו בזה). (12) שדבר זה דומה להחזרת גזילה שאין לה זמן, ולעולם חייב הוא להחזירה (סמ"ע רלב ס"ק ג.). (13) אותו הדין שיש בטעות במקח, הוא גם בטעות במומן. (14) קידושין מז. (15) והיתה הטעות בכדי שהדעת טועה, שאם לא כן - מתנה היא שנתן לחבירו, כמו שכתב רבינו בפ"ד מהלכות מלוה ולוה הלכה י' (לחם-משנה). (16) לתבוע החסר לו. (17) זה, שנתברר שהוטעה, קיבל בקנין מחברו מקודם שאין לו על חבירו כלום, וכי קיבל ממנו כל מה שהיה צריך לקבל. (18) לתבוע שיחזיר לו הטעות, אבל המקח קיים (ב"ח סי' רלב). (19) אותו קנין שקיבל שאין לו על חבירו כלום, אינו קנין - שבטעות הוא. ומקור הדברים בגיטין טו.

ג. וכן המוכר²⁰ לחברו קרקע או עבד²¹ או בהמה או שאר מטלטלין, ונמצא במקח מום שלא ידע²² בו הלוקח - מחזירו אפילו לאחר כמה שנים²³; וזהו מקח טעות הוא²⁴. והוא שלא ישתמש במקח אחר שיידע במום; אבל אם נשתמש בו²⁵ אחר שראה המום - הרי זה מחל, ואינו יכול להחזיר.

ד. אין מחשבין פחת המום²⁶. אפילו מכר לו כלי שיה עשרה דינרין, ונמצא בו מום הפחיתו מדמיו אסר²⁷ - מחזיר את הכלי²⁸, ואינו יכול לומר לו: הילך אסר פחת המום; שהלוקח אומר: בחפץ שלם אני רוצה. וכן אם רצה הלוקח²⁹ לקח פחת המום - ה'טעות ביד המוכר; שהוא אומר לו: או תקנה אותו כמו שהוא, או טל דמים שלך וְלך.

(26) שיחזיר לו רק את ההפרש, מה שהחפץ שוה פחות בגלל המום. (27) שהוא אחד מעשרים וארבעה בדניר, ונמצא שהאונאה קטנה עד מאד. (28) שהרי זה מקח טעות ואינו מקח (עיין ביצה ז.). (29) אף-על-פי שבאונאה יותר משתות אין למאנה הזכות הזאת (ראה למעלה פרק יב הלכה יד) - כאן שהיתה טעות בעיקר המקח, ולא חלה המכירה כלל, יכולים שניהם לחזור (וראה בתוספות בבא-מציעא נ: ד"ה ואילו).

ה. כל שהספימו עליו בנז המדינה³⁰ שהוא מום שפחיתו בו מקח זה - מחזירין; וכל שהספימו עליו שאינו מום - הרי זה אינו מחזיר בו³¹, אלא אם פירש³². שכל הנושא ונותן סתם, על מנהג המדינה הוא סומך³³.

(30) דבר שבהגיון הוא. (31) כן הוא בכתובות עב: "מידי דקפדי בה אינשי - הוה קפידיה קפידא, מידי דלא קפדי בה אינשי - לא הוה קפידיה קפידא". (32) ראה ב'תוספות' שם ד"ה ומידי. (33) כלל מובא בהרבה מקומות בתלמוד, כגון משנה בבבא-מציעא פג. ובבא-בבא-בבא.

ו. כל הלוקח סתם³⁴, אינו לוקח אלא הדבר השלם מכל מום. ואם פירש המוכר ואמר: על מנת שאין אתה חוזר עלי במום - הרי זה חוזר, עד שפירש המום שיש בממקרו וימחל הלוקח; או עד שיאמר לו: כל מום שנימצא במקח זה, הפוּחַת דמיו³⁵ עד כף וכו', קבלתי אותו. שהמוחל צריך לידע הדבר שימחל לו בו ויפירש אותו, כמו המפרש בהוניה³⁶.

(34) למד זאת מדין מקדש את האשה ונמצאו בה מומין

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום – יום ראשון כ"ב אלול – ספר קנין – הלכות מכירה קנה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם – מוסד הרב קוק

ושמינו שאף-על-פי שהמומים האחרים לא ראה, בכל זאת אין זה מקח טעות, וראה בכסף-משנה.

י. וכן⁵⁴ המוכר שפחה לחברו, ואמר לו: גִּדְמַת⁵⁵ היא, חֲגֶרֶת היא, סוּמָא היא, שוּטָה היא, נִכְפִּית⁵⁶ היא, וְלֹא הִיָּה בָּהּ מוֹם מֵאֵלּוּ הַמוּמִין⁵⁷ שְׁמָנָה, וְנִמְצְאָת נִכְפִּית⁵⁸ - הָרִי זֶה מִקַּח טְעוּת. וְכֵן כָּל פִּיּוּצָא בְּזָה.

(54) ברייתא שם. בעלת יד אחת. ומום שבגלוי הוא. (56) סובלת מחולי נופל. ומום שבסתר הוא (כתובות עז.). (57) הגלויים. (58) מום בלתי גלוי.

יא. מִכָּאן אָנִי אוֹמְרָם⁵⁹, שֶׁהַמוֹכֵר חִפֵּץ לַחֲבֵרוֹ בְּמִצָּה דִּנְיָרִין, וְאָמַר לוֹ: חִפֵּץ זֶה אֵינִי שׁוֹה אֶלָּא זֹזוֹ אֶחָד, עַל מִנַּת שְׂאִין לָךְ עָלִי אוֹנָא - הָרִי זֶה יֵשׁ לוֹ עָלָיו אוֹנָא. שֶׁהָרִי אוֹמֵר: כִּיֵּן שֶׁרְאִיתִי שְׂאֵמֶר שְׂאֵינִי שׁוֹה אֶלָּא זֹזוֹ, יִדְעָתִי שְׂאֵינִי מִתְכּוֹן אֶלָּא לְהַשְׁבִּיחַ דַּעְתִּי. עַד שֶׁיִּפְרֹשׁ כְּדֵי הַהוֹנָה שֵׁשׁ בְּמִקְחוֹ בּוֹדָאִים⁶⁰, אוֹ קְרוֹב לָהּ⁶¹ בְּכַדִּי שֶׁהִדְעַת טוֹעָה⁶²; שֶׁהָרִי יָדַע בּוֹדָאִי הַדָּבָר שֶׁמְחַל בּוֹ. וְכָהָרְאִי לְדוֹן.

(59) רבינו מדמה דין אונאה לדין מומים, אם כי יש לחלק ביניהם (מגיד-משנה). (60) כגון, אם היה שוה שש, ואמר לו חפץ זה אינו שוה אלא שש - ומכרו בשבע. (61) כגון, שאומר על חפץ שאינו שוה אלא שש: הרי הוא שוה חמש, ומוכרו בשבע. (62) אונאה במידה כזאת, שאפשר לחשוב שהמתאנה התעלם ממנה, ולא ידע. וראה להלן פרק כז הלכה ה.

יב. הַמוֹכֵר עֶבֶד⁶³ אוֹ שִׁפְחָה - אֵין הִלּוּקָה יָכוֹל לְהַחֲזִירוֹ מִפְּנֵי מוּמִין שְׂאִין מִבְּטָלִין אוֹתוֹ מִמְּלֹאכְתּוֹ. וְהֵן⁶⁴ הַנִּקְרָאִין סְמָפוֹן. שְׂאֵם הִיָּה זֶה סְמָפוֹן גָּלוּי - כְּבָר רָאֵהוּ⁶⁵; וְאֵם אֵינוֹ נִרְאָה⁶⁶, כְּגוֹן שׁוּמָא בְּכֶשֶׁר⁶⁷ אוֹ נְשִׁיכַת כְּלָב⁶⁸, אוֹ רִיחַ הַפֶּה אוֹ הַחֹטֶם וְכִיּוּצָא בְּהֵן⁶⁹ - הוֹאִיל וְאֵינוֹ מִבְּטָלוֹ מִמְּלֹאכְתּוֹ, אֵינוֹ מִחֲזִיר; שְׂאִין הַעֲבָדִים לְתַשְׁמִישׁ הַמָּטָה⁷⁰, אֶלָּא לְמִלָּאכָה.

(63) קידושין יא. וכתובות נז. (64) כלומר, מומים אלו שאינם מבטלים אותו ממלאכתו. (65) ואם כן אין זה מקח טעות כלל, אפילו אם היה מום המבטלו ממלאכתו. (66) כלומר, לפעמים נראה ולפעמים אינו נראה, ראה להלן. (67) גידול שעל המצח, קרוב למקום השיער שבראש, שפעמים נראית ופעמים אינה נראית, ובאשה הרי זה מום (פ"ז מהלכות אישות הלכה ז). ואילו שומא שלמעלה במקום השיעור בראש, אין זה מום אפילו באשה (שו"ע אבן-העזר סימן לט סעיף ד). (68) ונעשה המקום צלקת, ובאשה הרי זה מום (הלכות אישות שם). (69) גבי מומי אשה, כתב רבינו (שם): "ריח רע וזיעה וריח הפה". (70) באשה, שכל אלה הם מומים אצלה, כנ"ל.

שאינה מקודשת (כתובות נז: ורא"ש שם עג:). אלא שמצד חומר איסור אשת איש, הצריך רבינו גט במקרה זה, עיין בפ"ז מהלכות אישות ה"ח ובמ"מ. (35) שהלוקח מקבל עליו כל המומים שהם מפחיתים את המקח עד סכום ידוע. (36) למעלה פרק יג הלכות ג"ד.

ז. הַמוֹכֵר פֶּרֶה לַחֲבֵרוֹ³⁷, וּמָנָה בָּהּ מוּמִין גָּלוּיִים וּמוּמִין שְׂאִין נִכְרִינ³⁸, וְלֹא הִיָּה בָּהּ מֵאֵוֶת הַמוּמִין הַגָּלוּיִין שְׁמָנָה, וְנִמְצָא בָּהּ מוֹם מֵאֵוֶת שְׂאִין נִכְרִין - הָרִי זֶה מִקַּח טְעוּת, וְחֹזֵר, וְאֵף עַל פִּי שֶׁפִּרְשׁ הַמוֹם שְׁנִמְצָא. שֶׁהָרִי הִלּוּקָה אוֹמְרָם³⁹: כִּשְׁרֵאִיתִי שְׂאִין בָּהּ אֵילוּ הַמוּמִין שְׁנִרְאִין שְׁמָנָה, אֶמְרָתִי: כִּף אֵין בָּהּ אֵלוּ שְׂאִין נִרְאִין שְׁמָנָה, וְאֵינוֹ מִפְּרֹשׁ מוּמִין אֵלוּ אֶלָּא כְּדֵי לְהַשְׁבִּיחַ דַּעְתִּי⁴⁰.

(37) בבא-מציעא פ. (38) לפי פירוש הרי"ף, ולרש"י שם - פירוש אחר. (39) מדברי הרי"ף שם. (40) שלא יהיה עליו תרעומת אחר-כך (רש"י שם).

ח. כִּיצַד⁴¹? פֶּרֶה זֹז עוֹרֶת הִיא⁴², חֲגֶרֶת הִיא⁴³, נִשְׁכְּנִית הִיא⁴⁴, רִבְעָנִית הִיא⁴⁵, וְנִמְצְאָת רִבְעָנִית בְּלֶבֶד אוֹ נִשְׁכְּנִית⁴⁶ - הָרִי זֶה מִקַּח טְעוּת⁴⁷; הִיָּה בָּהּ כָּל הַמוּמִין⁴⁸ שְׁמָנָה - אֵין זֶה מִקַּח טְעוּת. וְכֵן אִם הִיָּתָה חֲגֶרֶת⁴⁹ וְנִמְצְאָת נִשְׁכְּנִית, אֵף עַל פִּי שְׂאִינָה עוֹרֶת - אֵין זֶה מִקַּח טְעוּת.

(41) כן הוא בגמרא שם. (42) מום גלוי. (43) צולעת או בעלת רגל אחת, אף היא מן המומים הגלויים. (44) רגילה לנשוך בני אדם או בעלי חיים - מום בלתי ניכר. (45) רובצת תמיד תחת משאה (בבא-מציעא לג.), ואף זה מן המומים הבלתי-ניכרים. (46) כלומר, היו בה מומים בלתי-גלויים, אבל לא היתה לא עיוורת ולא חגרת. (47) כמו שהסביר רבינו למעלה. (48) בעיא בגמרא (שם) שנפתרה, והחידוש בהלכה זו, שאין הלוקח יכול לטעון, שמכיון שלא הראה לו המומים הגלויים - לא הרגיש בהם כלל, ומתוך זה חשב שאין בה גם מומים שבסתר (ראה בכסף-משנה). (49) היינו, אפילו שיש בה רק אחד מן המומים הגלויים שמנה המוכר, ואין בה כולם.

ט. הָרָאָה לוֹ הַמוֹם⁵⁰ שֵׁשׁ בָּהּ, וְאָמַר לוֹ: מוֹם זֶה יֵשׁ בָּהּ⁵¹ וּמוֹם פְּלוֹנִי [וּמוֹם פְּלוֹנִי]⁵², אֵף עַל פִּי שְׂאֵוֶת הַמוּמִין שְׁמָנָה⁵³ נִרְאִין, וְנִמְצְאוּ בָּהּ כָּלֵן אוֹ מִקְצָתָן - אֵין זֶה מִקַּח טְעוּת.

(50) בגמרא שם: "מום זה ומום אחר - אין זה מקח טעות", וכפירוש הרי"ף. (51) "שהוא ניכר ונראה לעיניים" (רי"ף). (52) מלבד מום זה שהראה לו, אמר לו שיש עוד מומים גלויים, ומלבד זה גם המום הבלתי גלוי. וכן נוסף: "ומום פלוני" בכ"י תימן. (53) כ"ה בדפוס רומי. ובדפוס ווילנא חסרה המילה "אין" בטעות. ואף-על-פי שכבר למדנו, שאם היה בה אפילו מום אחד גלוי, אין זה מקח טעות - כאן כשהראה לו המום הגלוי, יש מקום-טעות לקונה שרק מום זה, שהראה לו, נמצא בה, ולא מום אחר, שלא הראה לו.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

החשבון את הזרעים, שהשתמש בהם הלוקח ונרקבו והלכו לאיבוד - מכיוון שידע מראש מה צפוי להם, לזרעים אלו (סמ"ע סימן רלב, סעיף קטן מו) והלוקח לא הייתה לו כל הנאה מזרעים אלו (רשב"ם שם). (5) שאף שלא התנה במפורש שקונה אותם לזרעים - כיוון שאינם עומדים לאכילה, הרי זה כאילו התנה שהוא קונה לזרעים. (6) שמן הסתם, כל זמן שלא ידועה לנו על סיבה אחרת אנו מניחים שסיבת אי הצמיחה היא בזרעים עצמם (סמ"ע בשם הרא"ש והטור, שם סעיף קטן מז). (7) אינו חייב להחזיר את הדמים.

ב. מכר לו⁸ זרעים הנאכלין⁹, פגון חטים¹⁰ ושיעורים, וזרען ולא צמחו - אינו חייב באחריותו¹¹. אפלו היה זרע פשתן, שרב בני אדם¹² קונין אותה לזריעה; הואיל ואוכלין¹³ אותה, אינו חייב באחריות זריעתו. ואם הודיעו שהוא קונה לזרע - חייב באחריותו¹⁴. והוא הדין לדברים הנמכרים לרפואה¹⁵ ולצביעה. וכן כל פיוצא בזה.

(8) משנה בבבא בתרא צב. כדברי תנא קמא. (9) שעומדים במידה שווה לאכילה כמו לזריעה. (10) לשון הטור (רלב): "שעומדים רובם לאכילה". (11) שכיוון שלא התנה במפורש שקנה אותם לזריעה - ודאי נתכוון לאכילה. (12) ואף על פי כן לא מתחשבים עם הרוב, בהתאם לכלל: "אין הולכים בממון אחרי הרוב". (13) כלומר, מקצת בני אדם אוכלים אותו. (14) כמו כל תנאי במקח, שביטולו מביא לביטול המקח. (15) שאם נמכרים רק לרפואה דינם כמו בהלכה א, ואם גם לאכילה וגם לרפואה, דינם כלפנינו.

ג. מכאן¹⁶ אתה למד, שכל הלוקח מחברו מקח, והודיעו שהוא מוליכו למדינה פלזנית למכרו שם, ואחר שהוליכו לשם נמצא בו מום - אינו יכול לומר: החזיר לי מקחי לכאן! אלא מחזיר לו את הדמים, והמוכר מטפיל¹⁷ להביא ממכרו או למכרו שם. ואפלו אבד או נגנב אחר שהודיעו¹⁸ - הרי הוא ברשות מוכרו¹⁹. אכל אם לא הודיעו שמוליכו למדינה אחרת, והוליכו, ונמצא שם בו מום - הרי זה ברשות לוקח, עד שיחזיר המקח במומו למוכרו²⁰.

(16) מהנאמר בהלכה ב שאם הודיע למוכר שהוא קונה לזרע ולא צמחו, חייב המוכר להחזיר את הכסף שקיבל, ללא ניכוי הפסד הזרעים, ואין הלוקח אחראי לזה שמתוך פעולת הזריעה הנסיונית, נרקבו הזרעים בקרקע. (17) לדעת הראב"ד יש הבדל בין הדין שבהלכה א, ששם ידע המוכר מראש, שהזרעים יירקבו בקרקע, מה שאין כן כאן. אבל המגיד-משנה כתב שלדעתו, הדין כאן הוא יותר הגיוני מאשר בהלכה א, שהרי שם מפסיד המוכר לגמרי את הזרעים, וכאן כל ההפסד שלו הוא שהוא זקוק למאמץ יתר להחזיר את המקח למקומו. ועוד ייתכן, כי גם כאן צריך המוכר להעלות על הדעת, שצפוי לו הפסד לרגל שיבוש הדרכים וכדומה ("מגדל עוז"). (18) שיש בו מום (כסף-

1 יג. נמצא בו שחין רע⁷¹ או חלי המתיש את פחו, או שהיה נכפה⁷² או משעמם⁷³ - הרי זה מום, מפני שמבטלו ממלאכתו. וכן אם נמצא בו צרעת וכיוצא בה מדברים אלו המגאלים - הרי זה מום; מפני שנפשו של אדם אוננת מהם, ונמצא שאינו מתעסק לו במלאכת אכילה ושתיה. וכן אם נמצא לסטים מזין⁷⁴ - הרי זה מום המאבד את בלו; מפני שהמלך תופס אותו והורגו. וכן אם נמצא⁷⁵ מכתב למלכות⁷⁶ - הרי זה מום ומחזירו; מפני שהמלך תופשו למלאכתו בכל עת שירצה. אבל אם נמצא גנב⁷⁷ או חוטף או גונב נפשות⁷⁸, או בורח תמיד⁷⁹, או זולל וסובא, וכיוצא בדברים אלו - אינו יכול להחזיר; שכל העבדים בחזקת שיש בהן כל הדעות הרעות. אלא אם בן פירש.

(71) גיטין פו. ושם נמנה בין המומים, שצריך להזכיר בשטר המכר, שהם אינם. (72) ברייתא בבבא-מציעא פ. נמנה בין המומים בעבד. (73) משוגע (שם). (74) גולן עם כלי זין עליו, בבא-בתרא (צב:). ושם: "ליסטים מזויין או מוכתב למלכות, אומר לו הרי שלך לפניך", היינו שהלוקח יכול להחזירם למוכר ולומר לו קח את שלך, וכן מפורש בתוספתא (ב"ב פ"ד): "ליסטים מזויין או מוכתב למלכות - הרי זה מקח טעות" (מגיד-משנה). ועיין בהשגות הראב"ד וברשי" כתובות נח. ותוס' שם ד"ה הנהו קלא. (75) שם. (76) נראה מן ההמשך, שהכוונה היא: מוכתב לעשות מלאכה מסוימת למדינה. (77) שם. (78) זה פירושו למילה: "קוביוסטוס" (שם), וכן מפרש רשב"ם (שם ד"ה קוביוסטוס), ויש מפרשים: משחק בקוביא (תוספות ד"ה קוביוסטוס). (79) דוגמאות נוספות של הרמב"ם, שאינם במקור שלפנינו, ודבר שבהגיון הוא.

יום שני כ"ג אלול ה'תשפ"ב

פרק נשיה עשירי

(1) נתבארו בו משפטי המקח שיש בו מום ונשתנה ברשות הלוקח, וכל הנמשך אחר זה.

א. המוכר² זרעוני גנה³, שאין עצמן של זרעונים נאכל לחברו, ולא צמחו - חייב באחריותו, ומחזיר לו את הדמים⁴ שלקח ממנו; שחזקתו לזריעה⁵. והוא שלא צמחו מחמת עצמן⁶; אבל אם לקחה הארץ בברד וכיוצא בו - אינו חייב באחריותו⁷; שמא מחמת הברד לא צמחו. וכן כל פיוצא בזה.

(2) משנה בבבא בתרא צב. כרבן שמעון בן גמליאל. (3) כגון זרע כרוב וקפלוט (רשב"ם שם). (4) אבל אינו חייב להחזיר את ההוצאות שהוציא הלוקח, כדעת התנא קמא בברייתא (שם צג:). לפי שאינו אלא גרם בנזק ("גרמא בנזיקין") מה שאינו גורר אחריו תגמול משפטי (רשב"ם שם דיבור המתחיל דמי זרע). ולא כדעת יש אומרים (שם) שחייב לשלם דמי ההוצאה. ואין המוכר יכול לנכות מן

אדמה (רשב"ם שם). (32) כאילו הותנה במפורש שקונה לחרישה.

- 12 ו. המוכר³³ בהמה לחברו לטביחה³⁴, ושחטה³⁵
- 13 ונמצאת טרפה³⁶, אם נודע בודאי³⁷ שהיתה טרפה³⁸
- 14 כשלקחה - הרי זה מחזיר לו את השחטה, ויחזיר
- 15 המוכר את הדמים. מפאן אתה למד³⁹, שהמוכר דבר
- 16 שהיה מום בממכרו, ועשה בו הלוקח מום אחר⁴⁰
- 17 קדם שיודע לו⁴¹ המום הראשון: אם עשה דבר
- 18 שדרכו לעשותו, כגון זה ששחט⁴² את הטרפה -
- 19 פטור; ואם שנה ועשה מום אחר קדם⁴³ שיודע לו
- 20 המום [הראשון] - מחזיר המקח לבצעלו, ומשלם
- 21 דמי המום⁴⁴ שעשה.

(33) חולין נ"א, וכתובות עו: (34) ודווקא שהותנה מפורש לשחיטה, כי אחרת לא היה הלוקח צריך לשוחטה, שהרי הוא יכול להשתמש בה לחרישה, ברם הטור השמיט המלה: "לטביחה", ודעתו, כמו שמסביר ה"נתיבות" (סימן רלב, אות ג), שטריפה אינה ראוייה אף לחרישה. (35) כל מיני טריפות, אפילו טריפות של סירכא, אף שהיא דבר שכיח ואפשר היה לומר, שזה לא מקח טעות, שהלוקח חייב היה להעלות על הדעת דבר זה ולהתנות על זה מראש (באר הגולה סימן רלב, יב ועיין נתיבות המשפט שם אות ג). (36) כגון, שהוגלד פי המכה, שאז ברור שהטרפות נולדה כבר שלושה ימים לפני השחיטה, ובאופן שהלוקח קנה תוך שלושת ימים אלו, ראה להלן פרק כ הלכה טו. (37) ואפילו ספק טריפה (רמ"א בשם הר"ן, שם סעיף יב), ואפילו רק חומרות הגאונים (סמ"ע בשם הר"ן, סעיף קטן כח), שהרי ביחס לדיני מקח וממכר, אחרי שאי אפשר לאכול בהמה זו, יהיה מחמת הספק, או מאיזה טעם שהוא, סוף סוף הרי זה מום. (38) מהדין הקודם. (39) כגון כאן, ששחט הבהמה, שעל ידי כך אינה ראוייה אף לחרישה שלזה הייתה ראוייה לפני השחיטה, והרי זה הוא כמו מום. (40) אבל אם עשה בו מום לאחר שנודע לו - הרי זה כנשתמש בו (למעלה פרק ט"ו הלכה ג, ראה לחם-משנה). (41) אחרי שעמדה לשחיטה. (42) בדפוס רומי: "אחר במקום קודם". וזה סותר למה שכתב למעלה פרק ט"ו הלכה ג? והכסף משנה פירשה בדוחק: "ואם שנה ועשה מום אחר (כלומר קודם שנודע) - אחר שייודע לו מחזיר המקח" וכו'. (43) ה"נתיבות" (רלב, סעיף יד סעיף קטן ה) מהסס בדבר, ולדעתו, המוכר שידע את המום למפרע - הוא חייב לשאת באחריות ולא הלוקח.

- 22 ז. קנה⁴⁴ בגד וקרעו לעשות ממנו חלוק⁴⁵, ואחר כך
- 23 נודע המום מחמת הקריעה⁴⁶ - מחזיר לו את
- 24 הקרעים⁴⁷. תפירו ואחר כך נודע המום, אם השפית⁴⁸
- 25 - נוטל שבת התפירה⁴⁹ מן המוכר. וכן כל פיוצא
- 26 בזה.

(44) גם זה נלמד מראש ההלכה הקודמת (מגיד משנה). (45) כתונת. (46) שהקריעה איפשרה לגלות את המום. (47) אחרי שהבגד עמד לקריעה מלכתחילה, שיש הכרח

משנה לפירוש ראשון, ולזה הסכים הלחם-משנה). ואם לא הודיעו הרי הוא ברשות לוקח, ראה להלן הלכה ד. (19) [כדין אומן שגמר עבודתו ומודיע על זה לבעל הכלי, ראה בפרק י מהלכות שכירות הלכה ג]. (20) שהרי זה כקונה זרע פשתן ולא הודיעו שקונה אותו לזריעה (למעלה הלכה ב) - אף כאן: לא היה לו להוליכו למדינה אחרת.

- 1 ד. הלוקח מקח ונמצא בו מום, ואחר כך אבד או
- 2 נגנב - הרי הוא ברשות הלוקח²¹, עד שיחזיר המקח
- 3 למוכר. ואם התליע ונפסד מחמת ארץ הזמן²² - הרי
- 4 זה ברשות המוכר. ואם היה לו להודיע למוכר²³ ולא
- 5 הודיעו - הרי זה ברשות הלוקח.

(21) [שבכל מקח טעות דין הלוקח כשוכר, שהרי משתמש בו ומעלה לו שכר למוכר, להלן הלכה ח]. והמדובר כשלא הודיע לו על המום, ואף על פי שלא היה זאת בידו ובכל זאת הוא באחריותו לעניין גניבה ואבידה, ראה למעלה הלכה ג. (22) בכתב-יד תימן: "מחמת הזמן" ובטור (סימן רלב): "מחמת המום". [וכמו שכתב רבינו להלן הלכה ט שאם אבד מחמת המום, הרי המוכר מחזיר לו הדמים]. (23) שאז היה המוכר מציל את המקח.

- 6 ה. המוכר²⁴ שור לחברו ונמצא²⁵ נגחן²⁶ - יכול
- 7 לומר לו: לשחיטה מכרתיו לך²⁷. בפה דברים
- 8 אמונים²⁸? בשהיה הלוקח קונה לשחיטה
- 9 ולחרישה²⁹; אבל אם היה יודע³⁰ שהוא קונה
- 10 לחרישה בלבד³¹ - הרי זה מקח טעות³², וחזיר. וכן
- 11 כל פיוצא בזה.

(24) בבא בתרא צב. כשמואל ולא כרב. (25) היינו, שנתברר אחרי המכירה שעוד לפני המכירה היה נגחן. ועיין רשב"ם (שם דיבור המתחיל ונמצא שהיה נגחן). (26) רגיל להתנפל על בעלי חיים ולהכות בהם בקרניו ואינו ראוי אלא לשחיטה. (27) לשון המימרא של שמואל. ואף שרוב האנשים קונים לחרישה - אך כיוון שיש מיעוט אנשים שקונים לשחיטה, יכול המוכר לטעון טענה זו, בהתאם לכלל הידוע של שמואל: "אין הולכים בממון אחר הרוב. ובלשונו של הרשב"ם (דיבור המתחיל יכול לומר לו): "שבממון אין הולכין אחר הרוב, כי אם אחרי טענה טובה", ולהלן (דיבור המתחיל לשחיטה מכרתיו לך), שמכיוון שאין הולכים אחרי הרוב, נשאר הרי ספק שקול: מחצה על מחצה, והמוציא מחבירו עליו הראייה" ובגמרא שם שאלו: "וליצוי דמי היכי נינהו" (=נראה כמה דמים נתן, אם נתן כסף בשיעור שוויו של שור לחרישה בוודאי מקח טעות הוא), ומתוך שהמדובר בזמן ששור לשחיטה שווה לשור העומד לחרישה. ורבינו השמיט כל זה אולי משום שסובר כחכמים למעלה (עז:): שאין הדמים ראייה (ראה להלן פרק כז הלכה ג) ועיין ברשב"ם ותוספות בבא בתרא צב. ובמגיד משנה כאן. (28) שיכול לטעון: "לשחיטה מכרתיו לך". (29) בבא בתרא שם, והיינו שהוא טבח [=קצב] ועובד אדמה (רשב"ם שם דיבור המתחיל ומשני בגברא דזבין להכי ולהכי). (30) שהם מכירים זה את זה (רשב"ם שם דיבור המתחיל לנסכתא). (31) שהוא עובד

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

מִחְזִירוֹ עַל הַמּוֹכֵר הָרָאוּשׁוֹ; הוֹאִיל וְלֹא עָשָׂה⁶¹,
19 הוּא הַלּוֹקֵחַ הַפְּסִיד עַל עֲצָמוֹ⁶². וְכֵן כָּל פְּיוּצָא בְּזֶה.
20

(59) כן הוא בפירוש רבינו חננאל שם. ויש אומרים שהסרסור חייב להחזיר שאם "אמנם הוא נתאנה, אין לו להונות אחרים" (רמ"א רלב סעיף יח). ודעות אלו תלויות בפירוש הסוגייה. (60) אחרי שהוא יודע שלא היה זמן לסרסור לבדוק. (61) את פעולת הבדיקה. (62) אבל במקום שלא היה על הלוקח לבדוק ולא פשע בדבר כלל, כגון שמכר לו טבעת בחזקה שהיא של זהב ושברו הלוקח ונמצא שהוא של בדיל, חייב הסרסור להחזיר ללוקח את הכסף, אף על פי שגם הוא נתאנה (רמ"א שם), ואולי גם רבינו יסכים לזה.

יב. הַשּׁוֹחֵט אֶת הַבְּכוֹר⁶³ וּמְכָרוֹ, וְנוֹדַע לֹא⁶⁴ שְׁלֹא
21 הָרָאוּהוּ⁶⁵ לְמַחְתָּה⁶⁶: מָה שְּׁאֵכָל - אֵכָל, וְיִחְזִיר לוֹ אֶת
22 הַדָּמִים⁶⁷; וְהַנִּשְׁאָר⁶⁸ מִן הַבֶּשֶׂר בִּיד הַלְקוּחוֹת -
23 וְקִבְּלוּ⁶⁹, וְיִחְזִיר לָהֶם אֶת הַדָּמִים. וְכֵן הַשּׁוֹחֵט אֶת
24 הַפֶּרָה וּמְכָרוֹ, וְנוֹדַע שֶׁהִיא טְרֵפָה: מָה שְּׁאֵכָל -
25 אֵכָל⁷⁰, וְיִחְזִיר לוֹ אֶת הַדָּמִים; וּמָה שְׁלֹא אֵכָל -
26 יִחְזִיר אֶת הַבֶּשֶׂר לְטֵבַח⁷¹, וְיִחְזִיר לוֹ אֶת הַדָּמִים.
27

(63) ודין הבכור בזמן הזה הוא, שאין אוכלים אותו אפילו הכהן, כל זמן שהוא תם, אלא משהיה אותו עד שיפול בו מום, ואז מותר אף לישראל. ברם צריך להראות את המום למומחה (ראה פרק ג מהלכות בכורות). (64) ללוקח. (65) המוכר. (66) ודין הוא שהשוחט את הבכור ואחר כך הראה את מומו אף על פי שהוא מום גלוי - הואיל ונשחט שלא על פי מומחה הרי זה אסור וייקבר כבכור שמת (הלכות בכורות שם הלכה ד כרבי מאיר בבכורות כח.). (67) המוכר חייב להחזיר ללוקח את הדמים, אחרי שהאכילו בדבר האסור בהנאה מדרבנן, וראה להלן בהלכה יד. (68) מכאן עד "מה שאכל אכל ויחזיר לו את הדמים" היה חסר בספר שהיה לפני הראב"ד, וראה במגדל עז. (69) במגיד משנה ובמגדל עז "יקבר". וכן העתיק בשולחן ערוך חושן משפט סימן רלד סעיף א וכן הוא במשנה שם. כלומר, הלוקח בעצמו חייב לקבור את בשר הבכור ואסור למסורו למוכר, שמה ימכרנו לישראל - שזה אסור לו, אבל טריפה שמותרת בהנאה מותר להחזירה לטבח (להלן בסוף ההלכה) - סמ"ע שם סעיף קטן ב. (70) כלומר, אם בינתיים אכל הלוקח את בשר הבכור - אין הוא מפסיד כלום. (71) והוא ימכרנו לגויים. וראה למעלה בדין בכור.

יג. מְכָר הַלּוֹקֵחַ⁷² בֶּשֶׂר זֶה שֶׁל טְרֵפָה לְנִכְרִים, או
28 שֶׁהֶאֱכִילוּ לְכֻלָּיִם - יִחְשֹׁב עִם הַטֵּבַח עַל דָּמָי
29 הַטְּרֵפָה⁷³, וְיִחְזִיר לוֹ הַטֵּבַח אֶת הַמּוֹתָר⁷⁴. וְכֵן כָּל
30 פְּיוּצָא בְּזֶה⁷⁵.
31

(72) גם זה משנה שם. (73) במשנה שם: "ישלמו דמי הטריפה", היינו, שהלוקח צריך לשלם בעד הבשר הזה רק את המחיר ששווה בשר טריפה, שכרגיל נמכר בזול יותר

בקריעה למען התפירה שלאחריה. (48) שלרגל התפירה עלה ערך הבגד. (49) היינו, למשל, שאם שילם בעד המקח עשר ל"י, ולרגל המום הוא שווה רק שמונה, אך בגלל התפירה הוא שווה תשע, מקבל הלוקח בחזרה את העשר לירות שלו, ונוסף לזה עוד לירה אחת שהעלתה התפירה על הבגד (סמ"ע שם סעיף קטן לב).

ח. הַמּוֹכֵר קֶרֶקֶע⁵⁰ לְחִבְרוֹ, וְאֵכָל פְּרוּתִיהָ, וְלֹאֲחֵר
1 זָמַן נִרְאָה לוֹ בָּה מוּם, אִם רָצָה לְהַחְזִיר קֶרֶקֶע
2 לְבָעֲלִים - מִחְזִיר כָּל הַפְּרוּת שְׁאֵכָל⁵¹. וְאִם הָיָה
3 חֲצֵר⁵² וְדָר בָּה - צָרִיךְ לְהַעֲלוֹת לוֹ שָׂכָר.
4

(50) בבא מציעא (סו"ט) ושם שורה של עובדות ומימרות, שנושאן: "ביטול המקח" והסיכום: אם קרקע חוזרת, אף הפירות חוזרים, שהלוקח צריך להחזיר למוכר את הפירות שאכל שלא כדין. (51) שהרי הלוקח מקבל בחזרה את כספו ונמצא כסף זה דומה להלוואה, והפירות שאכל כריבית (סמ"ע שם סעיף קטן לג) וראה בדברי רבינו בפרק ו מהלכות מלוה ולוה הלכה ד. (52) משנה שם סד. על נושא דומה.

ט. הַמּוֹכֵר⁵³ דָּבָר שֵׁישׁ בּוֹ מוּם שְׁאִינוֹ נִרְאָה, וְאָבַד
5 הַמֶּקֶחַ מִחֲמַת אוֹתוֹ הַמוּם⁵⁴ - הָרִי זֶה מִחְזִיר אֶת
6 הַדָּמִים.
7

(53) נלמד מתוך העובדה המובאת בבבא מציעא מב: והשקלא וטריא מסביב לה. (54) שאחרי שהלוקח לא ידע עליו, לא היה זהיר במידה מספקת, ומתוך כך אבד המקח.

י. [בִּיצֵד⁵⁵?] הַמּוֹכֵר שׁוֹר לְחִבְרוֹ שְׁאִין לוֹ
8 טוֹחֲנוֹת⁵⁶, וְהֵנִיחוֹ הַלּוֹקֵחַ עִם הַבָּקָר שְׁלוֹ, וְהָיָה
9 מֵנִיחַ הַמֶּאֱכָל לִפְנֵי כֶּלֶן וְאוֹכְלִין, וְלֹא הָיָה יוֹדֵעַ⁵⁷
10 שֶׁזֶה אִינוֹ אוֹכֵל, עַד שֶׁמַּת פָּרַעַב - הָרִי זֶה מִחְזִיר
11 לוֹ אֶת הַנֶּבֱלָה⁵⁸, וְיִחְזִיר זֶה אֶת הַדָּמִים. וְכֵן כָּל
12 פְּיוּצָא בְּזֶה.
13

(55) היא תמצית ההלכה, המוסקת על רקע העובדה הנזכרת. (56) שיניים, ועיין פירוש הרמ"א לשולחן ערוך (רלב סעיף יח). (57) ואף על פי שהלוקח חייב היה לבדוק מקודם (כמפורש להלן הלכה יא) - אחרי שהמוכר ידע מן המום (כי מן הסתם אנו אומרים שידע - סמ"ע שם סעיף קטן מ), כל האחריות מוטלת עליו. וראה להלן הלכה יא. (58) וכגון, שמכר מפורש לחרישה, אחרת יוכל המוכר לטעון שמכרו לשחיטה, ואולי אף במוכר לשחיטה צריך שהבהמה תחיה ימים מספר (הגהות מיימוניות).

יא. הָיָה הַמּוֹכֵר סְרָסוֹר, שְׁלּוֹקֵחַ מֵזָה וּמוֹכֵר לָזֶה
14 וְאִינוֹ מְשַׁהֶה הַמֶּקֶחַ עִמּוֹ, וְלֹא יָדַע בְּמוֹם זֶה - הָרִי
15 הַסְּרָסוֹר נִשְׁפָּע שְׁבוּעַת הֶסֶת שְׁלֹא יָדַע בְּמוֹם זֶה,
16 וּפְטוּר⁵⁹. מִפְּנֵי שֶׁהָיָה עַל הַלּוֹקֵחַ לְבָדֵק הַשּׁוֹר⁶⁰ בְּפָנָיו
17 עֲצָמוֹ וְלְהַחְזִירוֹ לוֹ קֶדֶם שְׁיָמוּת, וְהָיָה הַסְּרָסוֹר
18

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - יום שלישי כ"ד אלול - ספר קנין - הלכות מכירה קנט

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

(מגיד משנה). (85) כלומר, אין המוכר יכול למכור איסור הנאה, שאינו שלו.

יום שלישי כ"ד אלול ה'תשפ"ב

פרק שבעה עשר

(1) נתבאר בו משפטי חילוף המכר מחמת איזה דבר או שנתקלקל אחר המקח כמוכרין(?) יין והחילוקין שיש בזה ונתבאר בו הדומה לזה והנמשך בו.

- א. ארבע² מדות³ במוכרין⁴: מכר לו חטים יפות ונמצאו רעות⁵ - הלוקח יכול לחזור בו ולא המוכר⁶. רעות ונמצאו יפות⁷ - המוכר⁸ יכול לחזור בו ולא הלוקח⁹. רעות ונמצאו רעות¹⁰, יפות ונמצאו יפות, אף על פי¹¹ שאין יפות שאין למעלה מהן, ולא רעות שאין למטה מהן, והרי יש שם הונאה שתות¹² - אין אחד מהם יכול לחזור בו, אלא קנה ומחזיר אונאה.

(2) משנה בבא-בבא פג: (3) דינים נפרדים. (4) במקח וממכר. (5) ואף-על-פי שבדמים לא היתה כאן אונאה (חושן-משפט סימן רלג סעיף א) - הפרש זה בטיב המקח נקרא אף הוא אונאה. (6) אף שנתייקר המקח, ומתוך כך רוצה המוכר לחזור. שאף-על-פי ש"המוכר חטים שחמתית ונמצאת לבנה - כל אחד מהם יכול לחזור בו" (להלן הלכה ב) - כאן ביפות ורעות אין זה שינוי גמור אלא שינוי קצת, ולפיכך נתנו לזה דין של "אונאה בשתות", שרק המתאנה יכול לחזור בו, כמו שכתב רבינו למעלה פ"ב הלכה ד (רשב"ם ומגיד-משנה). (7) שהלוקח הטעה את המוכר שפירות אלו הם רעות, ונתברר שהם יפות. (8) שהוא המתאנה. (9) שהוא המתאנה. (10) במשנה, שם. (11) זה פירושו של רבינו לבבא זו שבמשנה: "רעות ונמצאו רעות, יפות ונמצאו יפות", שהיא לכאורה מיותרת, שאם אמנם לא היה שום שינוי, מה חידוש הוא שאינם יכולים לחזור בהם? ולפיכך פירשה רבינו שהיפות אינן היפות ביותר, וכן הרעות אינן הרעות ביותר. (12) אף-על-פי שעל-ידי שינוי זה ישנה אונאה עד שתות, אין המקח בטל, ואם יש יותר משתות - המתאנה יכול לחזור בו (למעלה פ"ב ה"ד).

- ב. אכל המוכר חטים¹³ שחמתית¹⁴ ונמצאת לבנה¹⁵, לבנה ונמצאת שחמתית; עצים של זית ונמצאו של שקמה¹⁶, של שקמה ונמצאו של זית; יין ונמצא חמץ, חמץ ונמצא יין - כל אחד מהן יכול לחזור בו¹⁷; ונמצא יין - כל אחד מהן יכול לחזור בו¹⁸; ונמצא יין - כל אחד מהן יכול לחזור בו¹⁹ ונמצא יין - כל אחד מהן יכול לחזור בו²⁰.

(13) משנה, שם. (14) אדומה, מלשון חמה, המאדימה את הכל (בבא-בבא פד). (15) שזה מין אחר לגמרי, והרי זה מקח טעות ממש. (16) היא עץ תאנה מדברית, ונקראת בערבית גמזי (רבינו בפירוש המשניות בבא-בבא פק ב משנה יא). (17) אף-על-פי שלענין הפרשת תרומה, פסק רבינו כדעת חכמים, בניגוד לשיטת רבי, שיהיו וחומץ הם

מבשר כשר (רש"י שם דיבור המתחיל מכרוהו). ורבינו העתיק "יחשב עם הטבח" היינו שיבדוק ויעשה איתו חשבון על זה, שאם מכרו במחיר הרגיל אין המוכר מפסיד כלום (תוספות יום טוב שם). (74) הלוקח יעצור בידו את הדמים שקיבל בעד מכירת הטריפה, ואם יש הפרש בין הדמים שקיבל הוא, ובין הדמים שנתן, יחזיר לו המוכר את ההפרש הזה, אחרי שהטעהו בזה. (75) בדבר שמותר בהנאה, אבל בבכור שאסור בהנאה - אף אם מכרו הלוקח לגוי או שהאכילו לכלבים, צריך המוכר להחזיר לו דמיו, שכיוון שאסור הוא בהנאה למוכר, לא הפסידו הלוקח כלום (סמ"ע שם סעיף קטן ו, וראה ברע"ב ותוספות יום טוב שם).

- יד. המוכר בשר לחברו⁷⁶ ונמצא בשר בכור, פרות ונמצאו טבילים⁷⁷, יין ונמצא יין נסך⁷⁸ - מה שאכל אכל, ויחזיר לו את הדמים. וכן כל המוכר דבר שאסור לאכלו מן התורה כף הוא דינו⁷⁹, בין שהיה אסורו בכרת⁸⁰ בין שהיה אסורו בלאו בלבד⁸¹. אכל המוכר דבר לחברו שאסור אכילתו מדברי סופרים⁸²: אם היו הפרות קניין - מחזיר את הפרות, ונוטל את דמיו; ואם אכלן - אכל, ואין המוכר מחזיר לו כלום⁸³. וכל אסורי הנאה, בין מדברי תורה בין מדבריהם⁸⁴ - מחזיר את הדמים, ואין בהן דין מכירה כלל⁸⁵.

(76) ברייתא (בכורות שם) וכתנא קמא. (77) [לפי מה שכתב רבינו בסמוך שאין הלכה זו אלא בדברים האסורים באכילה מן התורה, צריך לומר שכאן מדובר בזמן שאיסור טבל מן התורה (ראה בפרק א מהלכות תרומות הלכה כו) ורבינו לשיטתו (פרק א מהלכות מעשר הלכה ט) שתורמת פירות מן התורה]. (78) ובענין סתם יינם של גויים, ראה להלן. (79) שרק אם הכשיל את חברו באיסור תורה - קנסוהו. או מפני שאכילת דבר האסור מן התורה אף על פי שהיא בשוגג - אינה מביאה הנאה ללוקח, אלא אדרבה גורמת לו צער (סמ"ע שם סעיף קטן ד). (80) כגון מכר שומן ונמצא חלב. ולמדו רבינו מדין "מכר פירות ונמצאו טבילים", שחייבים עליהם מיתה בידי שמים. [ולא הזכיר רבינו איסור שחייבים עליו מיתה בידי שמים, מפני שאין חיוב כזה אלא בתרומה, בתרומות ומעשרות, בחלה ובביכורים (ראה בפרק י"ט מהלכות סנהדרין הלכה א) ושם יש חיוב תשלומי קרן וחומש על האוכל, ודין זה כתב רבינו בפרק י מהלכות תרומות הלכה י]. (81) כגון, נבילה וטריפה. (82) מקור דברי רבינו הוא מזה שבשורת הדברים המובאים כדוגמאות במשנה ובברייתא, לא הוזכרו אלא דברים האסורים באכילה מן התורה כמו בכור וטבל או דברים שאסורים בהנאה מדרבנן, שהרי בכלל "יין נסך" גם סתם יינם של גויים שאסור מדרבנן בהנאה, כמו שכתב רבינו בפרק י"א מהלכות מאכלות אסורות הלכה ג (מגיד משנה). (83) לפי שאיסור דרבנן בשוגג אינה עבירה כלל (נתיבות המשפט סימן רלד משפט האורים סעיף קטן ג). (84) ש"יין נסך" שהוזכר בברייתא כולל גם "סתם יינם"

מתוך מהדורת גושל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

(34) בבא-בבא צו. וכדעת רב. ורב יוסף פסק הלכה למעשה כמותו. (35) אבל אם הוערה לכליו של הלוקח, אין המוכר אחראי יותר (מגיד-משנה). (36) שזהו סימן שהיה מקולקל לפני המכירה. (37) [כשלא אמר לו "למקפה" - כן נראה ברי"ף שם].

ה. המוכר³⁸ חבית של יין לחברו פדי למכרה מעט¹⁵ מעט³⁹, והחמיצה במחציתה⁴⁰ או בשלישה - חוזרת¹⁶ למוכר. ואם שנה⁴¹ הלוקח הנקב שלה⁴², או שהגיע⁴³ יום השוק ושהה ולא מכר - הרי היא ברשות הלוקח. וכן⁴⁴ המקבל⁴⁵ חבית של יין מחברו פדי להוליכה⁴⁶ למקום פלוני למכרה שם, וקדם שהגיע שם הוזל⁴⁷ היין או החמיצה⁴⁸ - הרי זה ברשות המוכר; מפני שהחבית והיין שלו⁴⁹. וכן כל פיוצא כזה⁵⁰.

(38) מימרא של רבא (בבא-בבא צח). (39) והרי זה דומה לתנאי של "למקפה" (למעלה הלכה ג). וכשהיין בחביתו של מוכר, וכנ"ל. (40) אחרי שנשאר מן היין רק מחצית. (41) שם. (42) שעשה נקב אחר להוציא את היין, שאז אפשר לתלות את הקלקול בשינוי זה, שעשה הלוקח. ויש לעיין מדוע הוזכר תנאי זה רק כאן, ולא בהלכה ג. (43) גם כאן הונחה זו של הלוקח היא שגרמה לקלקול. (44) כשם שהמוכר חבית של יין לחברו כדי למכרה מעט מעט - היא עומדת ברשות המוכר, אם החמיצה, כמו כן אם קיבלה להוליכה למקום פלוני (בבא-בבא שם). (45) "מקבל" נקרא זה שעושה עסק למחצה שכר ולמחצה הפסד, היינו, שהלוקח - הקמעוני, אינו משלם מיד למוכר - הסיטונאי, אלא אחרי שהוא מוכר בקמעונות, הוא מחלק עם הסיטונאי את הרווח מחצה על מחצה. (46) שהתנה המוכר, שהלוקח יכול למכור את היין רק כשיגיע למקום מסוים, אבל לא לפני זה, אפילו אם בינתיים יעלה מחיר היין. (47) בכל המקומות, אף במקום שעליו התנה ביניהם כמקום למכירה. (48) הכריע כנוסחא האחרונה בגמרא. (49) אף-על-פי שכל "מקבל" נושא באחריות למחצה, - כאן נושא המוכר באחריות כל ההזלה, אחרי שמנע מהמקבל למכור, קודם שהגיע למקום מסוים, אף אם יעלה המחיר, וכשם שהיין ברשותו של המוכר לענין היוקר, היינו, שהוא יכול למנוע מהלוקח למכור את היין קודם שיגיע למקום המסוים, אף אם יתייקר היין - מכיון שבמקום ההוא היין נמכר עוד יותר ביוקר (הדגשת הסמ"ע, סי' רל, ס"ק טז) - כך הוא ברשותו אם הוזל היין, קודם שהגיע הלוקח למקום (רשב"ם ד"ה דינא הוא דמקבל). (50) לדעת רבינו חננאל: אף בלוקח הקונה לגמרי - הדין כן, ולא דוקא "למקבל" - הדין כך, שאם התנה שבדעתו למכורו במקום מסוים, והוזל לפני שהגיע, שהוא יכול לחזור בו מהמקח.

ו. האומר לחברו⁵¹: יין מבשם⁵² אני מוכר לך - חייב להעמיד לו עד עצרת⁵³. אמר לו: יין ישן אני מוכר לך - נותן לו משל שנה שעברה. מישן - משל שלש שנים⁵⁴. וצריך שיעמד⁵⁵ ולא יחמיץ עד החג⁵⁶. ובמקום שיש מנהג⁵⁷ ידוע - הפל פמנהג המדינה⁵⁸.

מין אחד, ומותר לתרום מיין על חומץ (פ"ה מהלכות תרומות הלכה כא) - לענין מקח וממכר הם שני מינים שיש רוצה ביין ואינו מעוניין בחומץ, וכן להיפך (גמרא שם פד:). (18) שזה מקח טעות גמור. (19) וכל אחד יכול לטעון: לא למין זה התכוונתי למכור או לקנות. (20) כגון זהב ונמצא כסף (הגהות מיימוניות).

ג. המוכר²¹ יין לחברו, ונתנו הלוקח בקנקניו²², והחמיץ מיד²³ - אינו חייב באחריות²⁴. ואף על פי שאמר לו²⁵: לתבשיל אני צריך לו²⁶. ואם ידע²⁷ שיינו מחמיץ - הרי זה מקח טעות²⁸. מכר לו יין, והרי הוא²⁹ בקנקניו של מוכר, והחמיץ: אם אמר לו³⁰: למקפה³¹ אני צריך, והחמיץ - מחזיר, ואומר לו: הרי ייך בקנקניך³²! שאני לא קניתי לשותותו, אלא לבשיל מעט מעט. ואם לא אמר 'למקפה הוא' - אינו יכול להחזיר; שהרי אומר לו: למה לא שתית אותה, ולא היה לך לשותותו עד שייחמיץ³³.

(21) משנה בבא-בבא צז: (22) שאז יכול המוכר לטעון, שהקנקנים של הלוקח הם שגרמו לקלקול (שם צח. כדעת רבי יוסי ברבי חנינא). (23) אחרי המכירה, ולכאורה היה אפשר לומר שהיה מקולקל כבר בשעת המכירה. (24) אין המוכר חייב להחזיר את דמי הקנין, כאילו היה זה מקח טעות. (25) יוצא מתוך השקלא-וטריא (שם) (26) לא לשותותו בבת אחת. אלא לשומו לאט לאט לתוך התבשיל, שאז רגילים להשהות את היין לזמן ארוך יותר, בכל זאת אין המוכר אחראי יותר, אחרי שהיין הוערה לכליו של הלוקח. (27) במשנה (שם צז): הנוסח: "ידוע", וכן העתיק בשו"ע (חו"מ סימן רל סעיף ה), כלומר, שידוע ברבים שיינו של מוכר זה דרכו להחמיץ, ו"שכן היה בשנים שעברו" (סמ"ע שם ס"ק יא). (28) ודוקא שהלוקח התנה מראש שהוא לוקח את היין להשתמש בו לתבשיל, כלומר, להשהותו לזמן ארוך, אבל אם לא התנה שום דבר ולוקחו סתם - יכול המוכר להשתמש מאחריות ולטעון, שהלוקח לא היה צריך להשהות את היין, כמו שאמרו בגמרא שם צח. (מגיד-משנה). (29) בשו"ע (סי' רל סעיף ו) הנוסח: "ונשאר בקנקניו", ואולי כוונתו לציין דוקא שנשאר היין באותם הכלים שבהם נמכר יין זה, ולא שהלוקח עירה אותו לכלים אחרים, אף כי אלו האחרונים הם של המוכר (ר"י, הביאו המגיד-משנה). (30) מתוך השקלא-וטריא שם. (31) לתבשיל ששמים בו יין מעט מעט. והוא-הדין אם אמר לו מפורש: "לשותות מעט מעט" (מ"מ בשם הרשב"א). (32) שייך שנתלקל היה מראשיתו מקולקל (מ"מ בשם הרשב"א). (33) כרבי יוסי בר חנינא (שם). וכן סובר שמואל שם צז: שייך שנתלקל במזלו של בעליו (כלומר הלוקח). ואף שמואל מדבר באופן שלא אמר לו "למקפה" (רי"ף).

ד. המוכר³⁴ חבית של שכר לחברו, והחבית של מוכר³⁵, והחמיצה: בתוך שלשה ימים הראשונים³⁶ - הרי זה ברשות המוכר, ומחזיר את הדמים; מפאן ואילך - ברשות הלוקח³⁷.

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - יום שלישי כ"ד אלול - ספר קנין - הלכות מכירה קסא

מתוך מהדורת גושל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ממנו רע (שם צה.) (70) וכאן הכל לרעת הלוקח: הביטוי הממעט: "זה", ולעומתו העדר הביטוי המרבה "למקפה", ובכל זאת עדיין עדיף מהדין הבא אחריו, אחרי שבכל זאת הוזכר המונח "יין". (71) לשון הברייתא (שם צה.) (72) כלומר, "שהוא". וראה למעלה פרק י הלכה ה, ופרק יב הלכה יג. (73) זה פירושו של רבינו למשפט הקודם, המובא בברייתא. (74) ה'טור' (סימן רל) מפרש שהוא: "יין שמתחיל קצת להחמיץ", ובהגהות מיימוניות כתוב שהוא יין שריחו חומץ וטעמו יין, ולדעת הרשב"ם (שם) ד"ה נותן לו) - "קוססות" ו"יין הנמכר בחנות" - היינו הך. ודעת רבינו בזה לא ברורה. ועיין בפירושו למשנה שם. (75) שכאן הכל לרעת הלוקח: שחוק מהביטוי הממעט "זה" והעדר הביטוי "מקפה" - לא הזכיר אפילו "יין", ומכאן התוצאה דלהלן. (76) ואי-הזכרה זו אומרת, שהוא מקבל את המרתף כמו שהוא, אפילו יהיה הנמצא בו - חומץ. (77) ביטוי הנמצא בברייתא, ופירושו: המקח נשאר אצל הלוקח, על אף גריעותו, בלי יכולת לתבוע בחזרה את תמורתו. (78) ואם הזכיר "למקפה", היינו שאמר "מרתף זה למקפה" בלי "יין", יש אומרים שדינו כאילו אמר "מרתף זה של יין למקפה" (הגהות מיימוניות בשם רשב"ם). ואם אמר: "מרתף אני מוכר לך למקפה" (בלא "זה"), דינו כאילו אמר: "מרתף של יין למקפה", שיש בו הכל לטובת הלוקח, והוא מקבל יין שכולו טוב (מגיד-משנה בשם רשב"ם ורמב"ם), ובדברי רבינו אין הכרע בזה (מגיד-משנה).

ט. האומר⁷⁹ לחברו: ערכה של עץ אני מוכר לך, או: קורת⁸⁰ בית הפד⁸¹ אני מוכר לך - אינו נותן לו עץ שראוי לחפור בו ערכה, או קורה שראוי לקרות בית הפד, אלא ערכה בצורתה⁸² או קורות בית הפד בצורתם, שפל הרוואה אומר⁸³ זו ערכה או זו קורת בית הפד. וכן כל פיוצא בזה.

(79) מקור דברי רבינו הוא בדברי רב האי, שכתב בספרו "המקח והממכר" (שער כד אות טו-ז): "במכירת המטלטלין מאיזה מין שימכור מן המטלטלין, אין עליו להביא כייאם בפחות שבכלים. ובלבד שיקרא אותו השם מאותו המין שהתנה לו, אבל אין עליו אותו השם שהתנה עליו - אין ללוקח ליטול אותו, וכגון שאמר לו קורת בית הפד אני מוכר לך, אם הביא קורה מתוקנת, בזמן שהיא ראויה לקורת בית הפד, וקורין אותה בשם שהיא קורת בית הפד יש על הלוקח ליטלה, אבל אם אין עליה שם קורת בית הפד - אין לו ללוקח ליטלה". והוא מסתמך שם על הגמרא בנדרים כה. שאמרו שם: "המוכר קורת בית הפד לחבירו, אם גבו טרוף ("שמשווין ומרובעין פניה" - ערוך ע' טרף ה, בשם רב שרירא) אין, ואם לא - לא", היינו שמוכר קורת בית הפד לחבירו אם יש בו תכונה זו של "טרוף", המאפיין את בית הפד, נקרא הוא בית הפד, והמכר קיים. ואם אין בו - אין זה נקרא בית הפד, ואין קיום למכר זה (אברהם-האזל. והאור-שמש ציין מעצמו את המקור בגמרא, מבלי שיביא דברי רב האי. ועיין מגיד-משנה וחיידושי הגר"א על הרמב"ם). (80) מכשיר בצורה של "קורה",

(51) משנה בבא-בבא צז: צח. (52) יין טוב, המתקיים זמן ארוך. (53) כלומר: צריך שיהא עומד בבישומו עד חג השבועות, שמאז מתחיל השרב בארץ, ואף יין טוב ומבושם עלול להתקלקל אז. (54) היינו, ביחד עם השנה שעומדים בה (רשב"ם שם). (55) היין המיושן (ר"י מיגאש). (56) חג הסוכות, שהוא זמן הבציר (ברייתא שם צח:). ואז נגמרות שלוש שנים של יממות (רשב"ם שם). (57) הכלל הזה ידוע ונזכר כמה פעמים במשנה.

ז. האומר⁵⁸ לחברו: מרתף⁵⁹ של יין אני מוכר לך למקפה⁶¹, או שמכר לו מרתף של יין סתם⁶² - הרי הלוקח מקבל עליו עשרה קנקנים⁶³ בכל מאה⁶⁴ שלא יהיה יינם טוב אלא כפר התחיל להשתנות⁶⁵; יתר על זה⁶⁶ - לא יקבל⁶⁷.

(58) משנה בבא-בבא צג: לפי מסקנת הגמרא שם צה: (59) מקום שמחזיקים בו יין. (60) הביטוי "זה" ממעט את התביעה של הלוקח, ש"זה" משמעו כמו שהוא, בין רע ובין טוב. (61) לתבשיל, שצריך יין טוב שיהא ראוי להתקיים זמן ממושך, והביטוי "למקפה" מעלה את תביעת הלוקח ליין טוב, ויש על כן בנוסח התנאי, ביטוי אחד: "זה" לרעתו של הלוקח, וביטוי אחד ל"מקפה" לטובתו, ומכאן הדין הממוצע שלהן. (62) בלי התוספת "זה", שזה לטובת הלוקח, אך חסר גם הביטוי "למקפה" שהוא מפורש לטובתו, ושוב דבר אחד לטובת הלוקח, ואחד לרעתו. (63) כדים. (64) ודבר זה היה ידוע לחז"ל, שעל מאה קנקנים רגיל להיות עשרה, שכבר התחילו להשתנות (סמ"ע ס"ק ד'). (65) להחמיץ קצת, וכן כתב רבינו בפירושו למשנה, למה שאמרו שם: "מקבל עליו עשר קוססות למאה" - "קוססות - מחמיצות". ולדעת רשב"ם (ב"ב צה. ד"ה נותן) זהו יין שנמכר בחנות, הנזכר להלן בהלכה ח (ועיין דברינו שם). (66) אם יש יותר מעשר. (67) את אלו היתירים על העשר. [להלן פ"ח הלכה יא, כתב רבינו: "נמצא מהן (מהפסולות שבפירות) יתר על השיעורים - ינפה את הכל ויתן לו פירות מנופים וברורים שאין בהם כלום". ומאחר שדין "עשר קוססות" שנוי במשנה (ב"ב צג:) ביחד עם הדין של "רובע טינופות" ו"עשר מתולעות", נראה שגם בהלכה שלנו - הדין כן, ועיין הגהות מיימוניות כאן ושם].

ח. אומר לו: מרתף של יין אני מוכר לך למקפה⁶⁸, או שאמר לו: חבית של יין⁶⁹ אני מוכר לך - נותן לו יין שפלו יפה וראוי לתבשיל. אומר לו: מרתף זה⁷⁰ של יין - נותן לו יין הנמכר בחנות⁷¹, שהרי הוא⁷² פינוגין⁷³, לא רע ולא יפה⁷⁴. אומר לו: מרתף זה⁷⁵ אני מוכר לך, ולא הזכיר יין⁷⁶ - אפלו פלו חמץ, הגיעו⁷⁷. וכן כל פיוצא בזה⁷⁸.

(68) כאן הכל לטובת הלוקח: העדר הביטוי הממעט: "זה", ולעומתו הביטוי המרבה "למקפה". (69) אפילו לא אמר: "למקפה", אחרי שהחבית היא כלי אחד, אין לחלקה ולומר שבכלי אחד תשעה חלקים ממנו יהיו טובים, וחלק אחד

המשמש לעצירת הזיתים. (81) מקום שעוצרים בו זיתים. (82) שיש לה צורה של עריבה.

יום רביעי כ"ה אלול ה'תשפ"ב

פרק שמונה עשר

(1) נתבארו בו משפטי הרמאות ותערוכות דבר בדבר, רע בטוב או טוב ברע וכל מה שנמשך אחר זה.

1 א. אסור לרמות² את בני אדם³ במקח וממכר או
2 לגנב⁴ את דעתם⁵. ואחד עובד כוכבים⁶ ואחד
3 ישראל שוים בדבר זה. היה יודע שיש ממכרו מום
4 - יודיעו ללוקח. ואפילו לגנב דעת הבריות בדברים⁷
5 - אסור.

(2) אין הכוונה כאן לרמאות ביחס לשויו של המקח, שזוהי: אונאה, שכבר הזכיר אותה רבינו (למעלה פ"ב ה"א), אלא הכוונה לרמאות שבהעלמת מום במקח - כמו שמסיים רבינו להלן - ואף שאין בזה משום הפרש דמים, ואין בה אונאת ממון (סמ"ע סימן רכח ס"ק ז). ומקור הלכה זו בחולין צד. שאסור לגנוב דעת הבריות. (3) באונאה כתב הרמב"ם (שם פ"ב ה"א): "אסור להונות את חבריו". לפי שאין איסור אונאה אלא בישראל ולא בגוי (פ"ג הלכה ז), אבל כאן שגם גוי בכלל, כמבואר להלן, כתב: "בני אדם" [וראה ב'תוספות' יבמות סא. סוף ד"ה ואין, ש"בני אדם" כולל גם גוים]. (4) חולין שם, מימרא של שמואל. (5) ראה בפרק ב מהלכות דעות ה"ו. (6) כן בדפוס רומי. והיא מימרא של שמואל שם. [ואע"פ שבאונאת ממון אין הגוי בכלל (פ"ג ה"ז), וכן אינו בכלל איסור אונאת דברים (וכן נראה ב'חינוך' מצוה שלה) משום שנאמר בהן "עמיתו" - גניבת דעת הרי היא כגניבת ממון שאסורה גם בגוי (פ"א מהלכות גניבה הלכה א) ורמאות על-ידי העלמה של מום הרי היא כרמאות במשקל, שגם לגוי אסור (פ"ז מהלכות גניבה הלכה ח) שכל שהוא מחסיר אותו הרי הוא בכלל גניבה וגזילה, כמו שכתב המגיד-משנה שם]. (7) "שמראה שעושה בשבילו ואינו עושה" (שו"ע רכח, סעיף ו), היינו, שעושה פעולות ואומר דברים לחבירו לעשות רושם עליו כאילו הוא טורח בשבילו או מתכוון לכבד אותו במיוחד, ולאמיתו של דבר הוא לא מתכוון לזה כלל. ובהלכות דעות (שם) הביא רבינו: "ולא יסרהב (יפציר) בחבירו שיאכל אצלו והוא יודע שאינו אוכל, ולא ירבה לו בתקרובת (מתנה, הגשת מנחה) והוא יודע שאינו מקבל וכו' ואפילו מילה אחת של פיתוי ושל גניבת דעת אסור".

6 ב. אין⁸ מפרקסין⁹ את האדם¹⁰ ולא את הבהמה ולא
7 את הפלים הישנים כדי שיראו¹¹ פחדשים; אבל
8 מפרקסין החדשים¹², כגון¹³ שישוף¹⁴ ויגהץ¹⁵
9 ויפכה¹⁶ כל¹⁷ צרכיו¹⁸.

(8) משנה (בבא-מציעא דף ס) וגמרא (שם). (9) יפוי ותיקון (פירוש המשנה). (10) שאם היה שיער זקנו לבן, צובעו כדי שייראה צעיר (מגיד-משנה לפי הגמרא שם). (11) והיינו גניבת דעת. (12) מסקנת השקלא-וטריא (שם).

10 ג. אין¹⁹ משרבטין²⁰ את האדם²¹ במים²² של חזירין²³
11 וכיוצא בהן, כדי שיתפח²⁴ ויראו פניו שמנים²⁵, ולא
12 צובעין²⁶ את הפנים בשרק²⁷ וכיוצא בו, ולא נופחים
13 את הקרבים²⁸, ולא שורין את הבשר במים²⁹. וכן
14 כל כיוצא בדברים אלו אסורין. ואין מוכרין³⁰ בשר
15 נבלה לנכרי בכלל שחוטה³¹, אף על פי שהנבלה
16 אצלו בשחוטה.

(19) מלשון "שרביט" שהשיער נזקף כשרביט, ועיין רש"י (ד"ה משרבטין). (20) בגמרא שלפנינו הגירסא: "את הבהמה", אך ברי"ף יש גירסא אחרת: "לא משרבטין לא את האדם ולא את הבהמה". (21) שמשקין את האדם במים. (22) מים של סובין. (23) המים האלו נופחים את בני מעיו של השוטה אותם, ונראה בעל גוף יותר וגם שערו נזקף. (24) וזו היא גניבת דעת. (25) בגמרא (שם): מעשה בעבד שצבע את פניו ואת זקנו כדי לרמות את לוקחו שהוא צעיר. (26) "צבע המאדים את הפנים" (רש"י כתובות יז. ד"ה ולא שרק). (27) בני המעיים הנמכרים באיטליז, שיראו יותר שמנים ורחבים. (28) שהמים מלבינים את הבשר, ואף הכחוש נראה על-ידי זה שמן (רש"י שם ד"ה ואין שורין את הבשר במים). (29) חולין צד. ושם עובדא בשמואל, שהקפיד על שמשו, שעשה כן. (30) שהגוי יחשוב, שהישראל מכבד אותו ואינו מוכר לו אלא דבר שראוי גם לו לאכילה, ומתוך כך מחזיק לו טובה (ועיין רש"י חולין שם ד"ה משום דגונב דעתו) ויש בזה משום גניבת דעת, שהגוי מחזיק לו טובה חנם. (31) משנה בבא-מציעא ס. וכחכמים ולא כאבא-שאל.

17 ד. מתר³² לבור³³ את הגריסין³⁴, אבל לא³⁵ על פיו³⁶
18 המגורה³⁷; שאינו אלא פגזב את העין, וידמה שהוא
19 הפל פרוור³⁸. ומתור³⁹ לחנוני לחלק קליות⁴⁰ ואגוזים
20 לתינוקות ולשפחות⁴¹, כדי להרגילן לבוא אצלו;
21 ופוחת משער שבשוק⁴², כדי להרבות במקיפין⁴³
22 ממנו; ואין בני השוק⁴⁴ יכולין לעכב עליו, ואין בזה
23 גניבת הדעת⁴⁵.

(32) לברור, להוציא את הפסולת מתוך הגריסין, וכן לשון השו"ע (שם סע' יז): "מותר לברור הפסולת מתוך הגריסין", בפירוש המשניות מביא הרמב"ם פירוש מקורי למונח זה, והוא: בקליפת הפול יש סימן, על פיו אפשר להכיר אם הוא יתבשל מהר או רק אחרי מאמץ גדול, ו"לבור", היינו להסיר את הקליפה הזאת שאי-אפשר יהיה לעמוד על הסימן.

שם. (48) כן גירסת הרי"ף בגמרא שם. והנוסחא שלפנינו בגמרא, מתאימה לנוסחתנו במשנה שם. (49) משנה, שם. (50) חזק בחלש. (51) מימרא של רב נחמן, שם. גת הוא מקום שדורכים בו הענבים, ובזמן עשיית היין, כל זמן שהוא עוד תוסס, מותר לערב שני המינים יחד, שאחד קולט את הטעם השני ללא פגם הדדי, אבל אחרי תהליך התסיסה שלכל אחד יש כבר טעם משלו, עירוב יין ממין אחד פוגם אותו (רש"י שם ד"ה וביין הגיתות שנו). (52) לדעת רש"י (ד"ה מפני שמשיבתו) רק קשה ברוך מותר לערב בזמן הגיתות, אבל רך בקשה לעולם אסור. אך לדעת ה'טור' להיפך: רק קשה ברוך אינו מותר אלא בזמן הגיתות, אבל רך בקשה מותר תמיד לערב לפי שהוא יותר טוב (סמ"ע שם ס"ק יט). (53) היינו שעירבו בו כל-כך הרבה יין, עד שמורגש טעם היין השני (לחם-משנה). (54) כרבי אחא, והדין שלמעלה מדובר כשמערבין מעט יין, שאז לא ניכר הטעם החדש, והלוקח יוצא מרומה. (55) אף שלא בין הגיתות. (56) ויכול היה לטעום אותו. ובשו"ע (סימן רכח סעיף יד): "במקום שנהגו, שכל מי שקונה דבר טועמו תחילה, מותר לערב בו לעולם". (57) [בדפוס רומי: "הלוקח מותר לערב". וכן הוא בכסף-משנה (ד"ו של"ד). ועל זה הקשה הכסף-משנה למה כתב "הלוקח", ובכ"י תימן הנוסחא כלפנינו].

1. **אֵין מְעַרְבִין⁵⁸ מֵיִם בֵּינָן. וְכִי שֶׁנִּתְעַרְבַּר לֹא מֵיִם בֵּינָנוּ - לֹא יִמְכְּרָנוּ⁵⁹ בְּחִנּוּת⁶⁰ אֲלֵא אִם בְּן מוֹדִיעוֹ⁶¹, וְלֹא לְתַגְרָר⁶² אֶף עַל פִּי שְׁמוֹדִיעוֹ⁶³, שְׁמֶרְמָה בֹּו אַחֲרֵי⁶⁴. וּמָקוֹם שֶׁנִּתְגַּוְּ⁶⁵ לְהִטִּיל מֵיִם בֵּינָן - יִטִּיל⁶⁶, וְהוּא שְׂיִהֶיָה בֵּין הַגִּתוֹת.**

(58) משנה בבא-מציעא ס. "מי שנתערב מים ביינו, לא ימכרנו בחנות כו" - הרי שהמדובר רק בנתערב, ומכאן שאסור לערב בידים, ועיין מגיד-משנה. (59) הוא עצמו. (60) בכמויות קטנות כדרך הקמעונאים. (61) לקונה היין. (62) חנווני. (63) שהמוכר הודיע לתגר, שעירב מים ביין, כדי שזה האחרון יודיע זאת ללקוחותיו. (64) כן הוא במשנה, שם: "שאינו אלא לרמות בו" משום "שמורה לנפשו היתר כיון שלא נעשה [העירוב] בביתו ולא ראה עירוב המים" (סמ"ע רכח, ס"ק כא). ועצם קנייתו, יין מעורב במים, מוכיחה שדעתו לרמות בה אחרים. ובשו"ע (שם סעיף יב): "שמא ירמה בו אחרים". (65) משנה, שם. (66) כשיעור שדרכם להטיל (שו"ע שם סעיף יג).

2. **ז. הַתְּגָר⁶⁷ נוֹטֵל מִחֶמֶשׁ גִּתוֹת וְנוֹתֵן לְתוֹךְ פִּיטָס⁶⁸ אֶחָד; מִחֶמֶשׁ גִּרְנוֹת⁶⁹ וְנוֹתֵן לְתוֹךְ מְגוּרָה⁷⁰ אֶחָת; וּבְלִבָּד שֶׁלֹּא יִתְפָּן לְעָרְבִי⁷¹.**

(67) משנה, שם כלשונה (מגיד-משנה). (68) "גיגית גדולה" (פירוש המשניות לרמב"ם). (69) מקומות שדשים וזורים בהם תבואה. (70) מקום שאוצרים בו תבואה, "שהכל יודעים בו שלא גדלו בשדותיו, ומבני אדם הרבה לוקח, ובחזקת כן לוקחין" (רש"י שם). אבל אחר אסור לערב פירות בפירות ויין ביין (למעלה הלכה ה'ו). (71) כלומר "שלא יכוון לקנות הרוב ממקום הטוב כדי שיצא

(33) פולין, שטחנו או גרסו אותם ברחיים לשניים. ומותר לעשות כן אף-על-פי שעל-ידי-זה הם נראים יותר יפים "שזהו דבר הנראה לעין, ויכול הלוקח לראות ולהבין כמה שוים יותר בשביל שהוציא מהם הפסולת" (סי' רכח סעיף יז). (34) משנה שם, שבזה גם חכמים מודים לאבא שאול - שאסור. (35) רק למעלה על פני השטח - על הפה - ולהשאיר את הפסולת בפנים. (36) אוצר התבואה. (37) שכשארם רואה שעל פני השטח הכל ברור, נוטה הוא לחשוב, שמן הסתם הוברר הכל, והרי הדבר אינו כן, ויש כאן משום גניבת דעת. (38) גם זה במשנה (שם) וכחכמים, ולא כרבי יהודה. (39) שבולים, שמייבשים אותם בתנור בעודם לחים, והם נעשים מתוקים (רש"י כתובות טו: ד"ה קליות). (40) מילה זו אינה במשנה. (41) מוריד מן המחיר הקבוע בשוק. וכחכמים ולא כתנא-קמא במשנה שם. (42) לוקחין ממנו בהקפה. [שכן דרך החנונים למכור בהקפה, כמו ששינוי במסכת אבות (פ"ג משנה טז): "והחנוני מקיף"]. (43) כלומר, יתר החנונים המוכרים בשוק. (44) בגמרא (בבא-מציעא שם) אמרו בטעם היתר שני הדברים הנ"ל: בחלוקת אגוזים וכו' - "אני מחלק אגוזים, חלק אתה שישקים". ובחורדת השער - שהרי הוא קוצץ ידיהם של מפקיעי שערים ואוצרי פירות. ורבינו השמיט כל זה, מפני שלא נאמרו טעמים אלו אלא לדעת רב הונא (בבא-בתרא כא:): שאמר: בן מבוי שהקים ריחיים, ובא שכנו בן אותו מבוי ורוצה להקים ריחיים על ידו - יכול הראשון לעכב על ידו. אבל לשיטת רב הונא בריה דרב יהושע שאינו מעכב על ידו, וכדעת תנא-קמא של רבן שמעון בן גמליאל (שם) ש"עושה אדם חנות בצד חנותו של חבירו ומרחץ בצד מרחצו של חבירו ואינו יכול למחות בידו מפני שיכול לומר לו אתה עושה בתוך שלך ואני עושה בתוך שלי" (וכן פסק רבינו בפ"ו מהלכות שכנים הלכה ח) - לפי זה, אין צורך באותם הטעמים הנ"ל. ורבינו יצחק אלפסי, שאף הוא פסק בבא-בתרא שם כרב הונא, ואעפ"כ הביא הטעמים הנ"ל - סובר הוא כדעת ר"י בן מיגש שם שזה מועיל לבן עיר אחרת, שלולא כן אסור אף לדעת רב הונא]. (45) משנה בבא-מציעא נט"ס.

1. **ה. אֵין מְעַרְבִין פְּרוֹת בְּפִרוֹת⁴⁷, אֶפְלוּ חֲדָשִׁים בְּחֲדָשִׁים, וְאֵין צָרִיךְ לֹמַר יִשְׁנִים בְּחֲדָשִׁים⁴⁸. אֶפְלוּ הַיִּשְׁנִים בִּיקָר וְהַחֲדָשִׁים בְּזוֹל⁴⁹; מִפְּנֵי שֶׁהַלֹּקֶחַ רוֹצֵה לִישְׁנָן. בֵּינָן⁵⁰ הוּא שֶׁהִתִּירוּ לְעָרֵב קָשָׁה בְּרַךְ⁵¹, בֵּין הַגִּתוֹת בְּלִבָּד, מִפְּנֵי שְׁמִשְׁבִּיחוֹ⁵². וְאִם הִיא טַעְמוֹ נִכְרָר⁵³ - מִתֵּר לְעָרֵב⁵⁴ בְּכָל מָקוֹם⁵⁵; שֶׁפֶל דָּבָר הַנִּכְרָר טַעְמוֹ מְרָגִישׁ הַלֹּקֶחַ⁵⁶, וּלְפִיכָךְ מִתֵּר לְעָרֵב⁵⁷ אוֹתוֹ.**

(46) אם מכר לו פירות שדה מסויים, לא יערב בהם פירות של שדה אחר (רש"י ד"ה אין מערבין). והרא"ש שם פירש: "אין מערבין - מעט פירות רעים בהרבה פירות יפים, כדי למכרם בחזקת יפים". וכן הביא בשולחן-ערוך (סימן רכח סעיף י). (47) כן צריך להיות במשנה שם לפי דעת הרי"ף (דקדוקי סופרים). ולפי זה יוצא, שחדשים יותר טובים מישנים. אבל במשנה שלפנינו: "ואין צריך לומר חדשים בישנים". ולפי זה יוצא, שישנים יותר טובים, ועיין רש"י

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

כז. ויתכן כי צריך להגיה "בשאר שמנים", כלומר בשמן סתם, פרט לשמן מזוקק, שכשם שאינו מקבל שמרים, כן אינו מקבל שמן עכור, וכן הנוסחא ברמב"ם כ"י תימן]. (85) היינו, לוג ומחצה הנזכרים. (86) כי השיעור של "לוג ומחצה" שיערו חז"ל לפי מקומם הם, ובכל מקום יש לשער כפי החשבון הידוע באותו מקום. וראה להלן הלכה יב.

י. בַּמָּה דְּבָרִים אֲמֹרִים? ⁸⁷ פְּשָׁתָן לֹא מְעוֹת בְּתַשְׁרִי, ⁸⁸ שֶׁהַשְּׁמֵן עֲכֹר, ⁸⁹ וְלִקְחַ הַשְּׁמֵן בְּנִסָּן ⁹⁰ כְּמִדַּת תַּשְׁרִי, שֶׁהִיא גְדוּלָּה, מִפְּנֵי אוֹתוֹ הַשְּׁמֵן הַקּוֹפֶה לְמַעַלָּה; אָבֵל אִם לָקַח בְּמִדַּת נִסָּן, שֶׁהִיא קִטְנָה, מִפְּנֵי שֶׁכָּבֵד צָלַל הַשְּׁמֵן ⁹¹ - אֵינוֹ מְקַבֵּל אֲלָא הַשְּׁמֵרִים ⁹² בְּלִבָּד.

(87) כן הוא בגמרא שם. (88) שאז זמן מסיקת הזיתים. (89) שבעונה זו, השמן הוא עדיין בלתי מזוקק. והמידה גדולה וגדושה מחמת השמן העכור הצף למעלה. (90) שאז, בעונת ניסן, השמן הוא כבר מזוקק, וממילא מידתו פחותה מזו של תשרי. (91) ושוב אינו עכור. (92) אבל לא את השמן העכור, שהרי הוא לקח פחות מהמידה שהזמין.

יא. הַמּוֹכֵר ⁹³ חֲטִיָּם ⁹⁴ לְחִבְרוֹ - מְקַבֵּל עָלָיו רִבְעָה ⁹⁵ קִטְנִית ⁹⁶ לְכָל סָאָה ⁹⁷. שְׁעוּרִים ⁹⁸ - מְקַבֵּל עָלָיו רִבְעָה נְשׁוּבוֹת ⁹⁹ לְכָל סָאָה. עֲדָשִׁים - מְקַבֵּל עָלָיו רִבְעָה עֶפְרֹרִית ¹⁰⁰ לְסָאָה. תְּאֲנִים ¹⁰¹ - מְקַבֵּל עָלָיו עֶשְׂרֵי מִתְּלִיעוֹת ¹⁰² לְכָל מָאָה ¹⁰³. מָכֵר לֹא ¹⁰⁴ שָׂאָר פְּרוֹת - מְקַבֵּל עָלָיו רִבְעָה ¹⁰⁵ טִינוּפוֹת ¹⁰⁶ לְכָל סָאָה. נִמְצָא מִהֵן ¹⁰⁷ יֵתֵר עַל הַשְּׁעוּרִים הָאֵלֶּה כָּל שֶׁהוּא - יִנְפֹּה אֶת הַפֶּל ¹⁰⁸, וְיִתֵּן לוֹ פְּרוֹת מִגִּפְּיָן וּבְרוּרִין שָׂאִין בְּהֵן כָּלוּם ¹⁰⁹.

(93) ברייתא בבבא-בבא צד. (94) במשנה שם צג: אמרו בצורה כללית: "המוכר פירות הרי זה מקבל עליו רובע טינופת לסאה", אך לא פירשו מה היא טינופת זו. אך בברייתא פירשו מה היא הטיופת הרגילה בכל מין ומין. (95) רובע של קב (רשב"ם במשנה ד"ה מקבל עליו רובע), שהוא אחד מעשרים וארבעה בסאה. (96) שדרך הקטנית לצמוח בין החיטים (מדברי הרשב"ם שם צד. ד"ה חטיטין מקבל עליו), או להתערב עמהן בגרנות (סמ"ע סי' רכט ס"ק א). (97) סאה היא בת ששה קבים. (98) ברייתא (שם). (99) קשים שבאים בנשיבת הרוח בתוך השעורים, וזו היא הפסולת הרגילה אצלם. (100) עפר וצורות, הרגילים להמצא בעדשים שעוקרים אותם בידים ולא קוצרים אותם (גמרא שם). ונראה מדברי רבינו שבחטים ושעורים וכיוצא בהם שאין עוקרים אלא שקוצרים אותם ואין עפר וצורות מצויים בהם - אינו מקבל עליו עפרורית. וכדיעה זו הביא הסמ"ע (סי' רכט ס"ק א, ועיי"ש בש"ך ס"ק א). אבל מסוגיית הגמרא בבבא-בבא צד. לא נראה כן. ועיין להלן הלכה יג, והערה קיג. (101) משנה, שם צג: (102) תאנים שנמצאים בהם תולעים. (103) היינו עשרה אחוזים, והוא-הדין לפי אחוז זה: אחד לעשרה (רשב"ם שם). (104) משנה, שם. (105) בשו"ע שם: "רובע", והיינו רובע הקב. (106) מטנופות בעפר

עליו קול שהוא קונה הכל ממקום הטוב, וקונה גם ממקום הרע ומערבו עמו" (שו"ע שם, סעיף טז).

ח. אֲסוּר לְעַרֵב שְׁמֵרִים, בֵּין בֵּינָן ⁷² בֵּין בְּשִׁמְזָן ⁷³, וְאִפְלוּ כָּל שֶׁהוּא ⁷⁴. וְאִפְלוּ שְׁמֵרִים שֶׁל אִמְשׁ בְּשִׁמְרִים שֶׁל יוֹם ⁷⁵ - אֲסוּר. אָבֵל אִם עָרָה הֵינָן ⁷⁶ מִפְּלִי אֶל פְּלִי - נוֹתֵן שְׁמֵרֵי לְתוֹכָן ⁷⁷.

(72) משנה בבא-מציעא ס. (73) [נלמד ממה שאמרו שם במשנה מ. שמקבל עליו לוג ומחצה שמרים לכל מאה לוג (ראה להלן הלכה ט), הרי שרק מקבל עליו, כלומר נותן לו השמרים לחור, אבל לערב בתוכו אסור אלא אם עירה מכלי אל כלי ונותן שמריו מיד אל תוכו. ראה להלן]. (74) להלן הלכה יג כתב רבינו: "הרי אמרו אסור לערב כל שהוא". ובוודאי מקורו ממה שאמרו בירושלמי (כלאים פ"ב ה"א) אם לערב אפילו כל שהוא אסור לערב, "רבי יעקב בר אחא כו' הבורר צרורות מתוך כיריו (= כרי התבואה שלו) של חברו חייב להעמיד לו חטיטין יפות תחתיהן. אמר רבי יוסי, זאת-אומרת שהוא אסור לערב". (75) [כן הנוסח בכתב-יד ה' בבא-מציעא ס. (לפי דקדוקי סופרים שם) וכן הוא בספר "המקח והממכר" לרב האי (שער נט), והיינו שלא יערב שני מיני שמרים אלו על-מנת לתתם בתוך היין, כי אע"פ ששמרים של היום אינם מזיקים כדלהלן, שמרים של אמש המעורבים בתוכם - מזיקים]. (76) [בלשון רבינו שהובא ב"טור" (חושן-משפט סימן רכח) חסרה מילה זו. ולפי"ז גם "שמן" בכלל]. (77) בבא-מציעא שם. ששמרים אלו אינם מזיקים.

ט. הַמּוֹכֵר לְחִבְרוֹ שְׁמֵן מְזֻקָּק ⁷⁸ - אֵינוֹ מְקַבֵּל שְׁמֵרִים ⁷⁹. מָכֵר לוֹ שְׁמֵן סֹתָם ⁸⁰ - מְקַבֵּל לֵג ⁸¹ וּמִחְצָה שְׁמֵרִים לְכָל מָאָה לֵג ⁸². וּמִקַּבֵּל ⁸³ בְּשָׂאָר שְׁמֵרִים שְׁמֵן עֲכֹר ⁸⁴ הַעוֹלָה לְמַעַלָּה עַל פְּנֵי הַשְּׁמֵן, יֵתֵר עַל הַשְּׁמֵרִים ⁸⁵ הַיְדוּעִים בְּאוֹתוֹ מְקוֹם ⁸⁶.

(78) בלי שמרים. (79) אין הלוקח מקבל הפסד השמרים, היינו, שאין המוכר יכול לפחות לו ללוקח מן המידה שקנה זה תמורת השמרים שלא קבלם. [מקור הדברים במשנה בבא-מציעא מ. וכדעת חכמים של רבי יהודה. וטעמם הוסבר שם בגמרא (מ:); שאסור לערב שמרים, כלומר כיון שמכר לו שמן מזוקק אסור לערב לו שמרים אף באופן שעירה מכלי אל כלי, שבמוכר שמן סתם מותר לערב באופן זה (למעלה הלכה ח) - כאן במוכר מזוקק - אסור]. (80) ונתן לו שמן מזוקק. (81) מידה של נזולים. (82) משנה (שם). [והטעם בזה הוא משום שבשמן סתם מותר לערב שמרים כשעירה מכלי אל כלי (למעלה הלכה ח) - ולפיכך מכריח המוכר את הלוקח לקבל עליו לוג ומחצה, אע"פ שעכשיו אסור לו לערב השמרים - כיון שאתמול היה מותר לו, אומר לו: אם הייתי רוצה הייתי מערב אתמול, ועכשיו לא תקבלם ממני? ראה בבא-מציעא מ:]. (83) ברייתא שם מ: (84) היינו "פקטים" שבברייתא שם. [וה"טור" (סימן רכח) מביא דברי רבינו בלשון זו: "ומקבל עליו שמן עבור העולה למעלה". ונוסחתנו "ומקבל בשאר שמרים וכו'" - דחוקה. ועיין בסמ"ע שם סעיף-קטן

יום חמישי כ"ו אלול ה'תשפ"ב

פרק תשעה עשר

(1) נתבארו בו דיני המקח שיש עליו ערעור או שיארע בו דבר אונס או שהוציאוהו מיד הלוקח וחזרו על המוכר מחמת האחריות וכן אם קנהו שלא באחריות.

- א. אסור למוכר למכור לחבירו קרקע או מטלטלין
שיש בה עוררין ויש בה דין, עד שידיעו³. שאף
על פי שהאחריות עליו⁴, אין אדם רוצה שיתן
מעותיו ויזדר לדין ויהיה נתבע מאחרים.

(2) שהדבר נתון בדין ודורש בירור משפטי. (3) מקור הדברים בשבועות שם: "ואשר לא טוב עשה בתוך עמיו וכו' ושמאל אמר זה הלוקח שדה שיש עליה עסיקין" [=כלומר עוררין. מלשון עסק או עשק כמו: "כי התעשקן עימנו" (רש"י שבועות לא. דיבור המתחיל עוררין). שיש מתעשקים ומתעסקים על המקח ותובעים משפט עליו]. - "וכיוון שהלוקח לא טוב עשה, נראה שאסור למוכר למכור אותם בסתם" (מגיד משנה). כלומר, אין לך מום גדול מזה כיוון שללוקח יש עוון בזה (וראה שם בהמשך הפסוק ביחזקאל שהוא מת בעוון זה). ואמרו עוד בבבא מציעא יד. שהמוכר קרקע לחבירו ויצאו עליה עסיקין עד שלא החזיק בה יכול לחזור בו "שאין לך מום גדול מזה" (להלן הלכה ב). אם כן על אחת כמה וכמה שלכתחילה אסור לרמות אותו. (4) שאם יוצאו מהלוקח יוכל זה האחרון לתבוע את שלו בחזרה מהמוכר, וכן נראה מגמרא בבבא מציעא הנ"ל, שהלוקח יכול לחזור בו אפילו אם קנה באחריות, כל זמן שלא החזיק, ראה להלן הלכה ב, ואם כן הרי זה מום, וכנ"ל.

- ב. המוכר קרקע לחבירו, ואחר שקנה הלוקח באחד מן הדרכים שקונים בהן⁷, קדם שישתמש בה, יצא עליו מערערי⁸ - הרי זה יכול לחזור בו; שאין לך מום גדול מזה, שעדיין לא נהנה בו ובאו התובעין. לפיכך יבטל המקח, ויחזיר המוכר את הדמים, ויעשה דין עם המערערי⁹. ואם נשתמש בה הלוקח כל שהוא, ואפילו דש המצר שלה וערבו עם הארץ¹⁰ - אינו יכול לחזור בו, אלא עושה דין עם המערערי¹¹. ואם הוציאו מידו בדין¹² - יחזיר על המוכר, בדין כל הנטרפין¹³.

(5) כתובות צב: ובבא קמא ח: ובבא מציעא יד. מימרא של אב"י: "ראובן שמכר שדה לשמעון שלא באחריות - וללשון השנייה: אף באחריות - עד שלא החזיק בה יכול לחזור בו, ומשהחזיק בה אינו יכול לחזור בו". (6) כסף, שטר וחזקה (למעלה פרק א הלכה ג). (7) אף על פי שבגמרא שם מפורש "עד שלא החזיק בה יכול לחזור, משהחזיק בה אינו יכול לחזור בו" - סובר רבינו שחזקה זו אינה חזקה של קניין, כי כאן המדובר שכבר קנה הקרקע בקניין המועיל (לפי המבואר למעלה בפרק א) וחזקה זו אינה אלא השתמשות של הלוקח בקרקע שקנה, שכיוון שיצאו

(פירוש המשניות להרמב"ם) וכן נראה להלן הלכה יג: "שהיו בפירות מחצה עפר וכו'". (107) מימרא של רב הונא, שם צד. (108) ראה למעלה פרק יז הלכה ז. (109) אף פחות מרובע. ובגמרא שם: "אמרי לה דינא, ואמרי לה קנסא", כלומר: יש אומרים שזהו על-פי הדין, שיותר מרובע אין אדם מוחל. ויש אומרים שאפילו ביותר מרובע הוא מותר, וזה אינו אלא קנס על שערב בידיים.

- יב. ואין כל אלו הדברים אמונים¹¹⁰ אלא במקום שאין להם מנהג; אבל במקום שיש להם מנהג - הפל מנהג המדינה¹¹¹.

(110) כן כתבו רב האי גאון (ספר המקח והממכר שער נז) והר"ף בפ"ו דבבא-בתרא. (111) עיקרון ידוע, והובא כמה פעמים במסכת בבא-מציעא.

- יג. יש מקומות¹¹² שנהגו, שיהיו כל פרות מקנים וברורים מכל דבר, ושהיו היינות והשמינים צוללין, ולא ימכרו השמרים כלל¹¹³. ויש מקומות שנהגו: אפילו היו בהן מחצה שמרים, או שהיו בפרות מחצה עפר או תבן או מין אחר - ימכר כמות שהוא. לפיכך¹¹⁴, הבורר צרור¹¹⁵ מתוך גרנו של חבירו - נותן לו דמי חטים כשעור צרור שבר¹¹⁶; שאילו הניחו - היה נמכר במדת חטים. ואם תאמר: יחזירנו¹¹⁷! הרי אמונים¹¹⁸: אסור לערב כל שהוא.

(112) מדברי רב האי, שם. (113) אף שמוכר שמן סתם, שמן הדין אם עירה מכלי אל כלי נותן שמריו לתוכן (למעלה הלכה ח). היינו, אחרי שיש מנהג שמותר לערב עפר בתוך התבואה. אבל במקום שאין מנהג, אין מציאות להלכה זו. לפי שדעת רבינו שבחטים אין הלוקח מקבל שום עפרורית, ראה למעלה הלכה יא והערה צט. וה'טור' (סימן רכט) השמיט מילת-הקשר "לפיכך". וראה לחם-משנה. (114) אבן או עפר. (115) דעת רשב"ם (ב"ב צד. ד"ה נותן) שחיובו מטעם "דינא דגרמי" (ראה פ"ז מהלכות חובל ומזיק הלכה ז). ויש אומרים, כי זהו מדין "גורם לממון" לפי שיטת רבי שמעון, הסובר שגורם לממון הוא כממון (תוספות שם ד"ה נותן בשם ריב"ם). ויתכן שכאן גם חכמים מודים בזה, לפי שזה דומה כאילו גזל החטים עצמן (תוס' בשם ר"י). (117) יחזיר את הצרור לתוך החטים, ויוצא שלא הפסיד כלום. (118) ירושלמי פ"ב דכלאים הלכה א. וראה למעלה הלכה ח והערה עג.

- יד. המוכר¹¹⁹ קנקנים¹²⁰ בשרון במקום שאין מנהג¹²¹ - מקבל לכל מאה עשרה פיסות¹²². והוא¹²³ שיהיו נאות ועשויות בגפרית¹²⁴.

(119) משנה בבא-בתרא צג: (120) כדים (רשב"ם שם). (121) שבמקום שיש בו מנהג, הכל לפי המנהג, כמו שכתב למעלה הלכה יב. (122) כדים רעים (רשב"ם שם). (123) ברייתא שם צז: (124) ולא שבוורות ורעויות ממש, שאז לא יקבל הלוקח אף אחת מהן, אלא שהן נאות כמו שאר הכדים, והיו רעויות ושבורות ותיקנום בגפרית, שסתמה את הנקבים.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

מעצמו ולכתוב אחריות בשטר, אף ללא הוראה מפורשת של הלוקח, ואם לא עשה כן - זוהי טעות מצידו (סמ"ע שם סעיף קטן ד לפי דברי רש"י בבבא מציעא שם).

- ד. במה דברים אמורים? בשהוציא המקח מיד הלוקח בבית דין של ישראל. כגון שהיה המקח מטלטלין, והיו גנובין או גזולין²¹, או שהיתה הקרקע גזולה, או שבא בעל חוב של מוכר וטרפה מיד הלוקח, והכל בבית דין של ישראל. אבל אם העובר פוכבים²² הוא שהוציא המקח מן הלוקח, בין בדין המלך בין בערכאות שלהן²³ - אין המוכר חייב באחריותו. ואף על פי שהעובר פוכבים טוען שהמוכר גנב²⁴ חפץ זה או גזלה ממנו, והביא עדי עכו"ם²⁵ על כך - אין המוכר חייב פלוס; שזה אגס הוא, ואין המוכר חייב באחריות אגס.

(21) כי במטלטלין אין אפשרות אחרת של תביעה לאלו שבאים לתפוס אותם, שהרי אין בעל חוב גובה מהם, ראה למעלה הלכה ג. (22) כאמיר בבבא בתרא מה. ולא כרב פפא שם, לפי שאמיר היה אחרי רב פפא וכלל הוא בדינו הלכה ככתראי (רשב"ם שם). ובגמרא (שם) נימקו את זה, "שסתם גוי אגס הוא", כלומר, לוקח, שלא כדן, והרי זה אונס, שאין המוכר אשם בו, ואינו נושא באחריותו. (23) מקור דברי רבינו בבבא בתרא שם שלדעת רבא ורב פפא חייב המוכר באחריות גם אם אנסו הגוי והקשו בזה התוספות (שם דיבור המתחיל דינא): הלא גם בישראל אמרו כן ואם כן על אחת כמה אם גוי הוא התופס? ומתוך כך הסיקו שכאן מדובר, כשהגוי תפס על פי דיני הגויים. הרי שלדברי אמיר, שהלכה כמותו, אין אנו סומכים גם על זה, אף שיש לומר, שהם מדייקים יותר (סמ"ע סעיף קטן ו). והוא הדין לדין המלכות. ואף על פי ש"דין המלך - דין הוא" (פרק ה מהלכות גזילה ואבידה הלכה יא) - אין זה אלא משום שיש כוח בידם להפקיע ממון ונמצא שהגוי תפס כחוק, אין לפנינו הוכחה כי הוא צודק בתפיסתו, שהרי הם דנים גם לפי עד אחד או עדים פסולים אחרים ואין זאת תפיסה מחמת המוכר אלא כאונס שקרה ללוקח, שאין המוכר אחראי לה (אור שמח). (24) ויוצא שהוא תופס מחמת המוכר. (25) אבל אם הביא עדי ישראל, שגם בדיני ישראל היה זוכה, הרי זו נקראת תפיסה כדן, והמוכר חייב באחריות (סמ"ע סעיף קטן ז).

- ה. המוכר קרקע לחברו²⁶, והתנה עמו שכל אגס שיוכל בקרקע זה יהיה חייב לשלם, אפילו בא עכו"ם וגזלה²⁷ מחמת המוכר²⁸ - חייב לשלם. אבל אם נפסק הנהר²⁹ שהיה משקה אותה, או שחזר הנהר³¹ לעבר בתוכה ונעשית ברכה, או שבאה זעזעה³² והשחיתה אותה - הרי זה פטור. שאלו וכיוצא בהן אגס שאינו מצוי הוא, ולא עלה על לב המוכר דבר זה הפלא בעת שהתנה³³, וכל אגס שאינו מצוי אינו בכלל התנאי הזה.

(26) זה דבר פשוט בהלכות תנאים, וגם יוצא מתוך השלילה

המעצמים לפני שהספיק להשתמש בה - אין לך מום גדול מזה והרי זה מקח טעות, אבל אם כבר השתמש בה ונהנה ממנה, אמרו חז"ל את דעתו כי מותר הוא על ביטול המקח מאחר שכבר נהנה מקרקע זו, והוא מקבל עליו להתדיין עם המעצרים. (8) טוענים שהקרקע שלהם. (9) שימוש של הנאה. (10) המצר הוא גדר של עפר שעושים סביב השדה, והמדובר כשלוקח שדה סמוך לשדהו ודש עפר זה עד שהשווה את שטח שני השדות, שיהיו כשדה אחד, וזו היא הנאתו שצריך את שני השדות והפכם לשדה אחד, וגם חסך את כל שטח הגדר שיהיה מעתה ראוי לשימוש. (11) אף שקנה באחריות ואם יטרפוהו ממנו, חוזר הוא ותובע המעות מהמוכר, כמו שמסיים רבינו בסוף ההלכה - החובה להתדיין עם המעצרים מוטלת על הלוקח, כי כל זמן שלא הוציאו מידו יכול המוכר לטעון לפניו: "אחווני טירפך ואשלם לך" כלומר: הראה לי כתב-אישור מבית דין שטרפו (תפסו) ממך את השדה ואשלם לך. (12) אבל אם תפסו שלא כדן, אינו יכול הלוקח לחזור לתבוע את המוכר. (13) וזה דווקא שיש קרקע למוכר, שיכול לשמש מקור כספי ללוקח לגבות ממנו את שלו, אבל אם אין לו קרקע למוכר, יכול הלוקח לתבוע מיד את כספו מבלי לחכות עד שיתפסו המעצרים את השדה ממנו, מתוך טענה, שבינתיים יאכל המוכר את כספו, ולא יהיה לו ממה לגבות (כסף משנה).

- ג. כל המוכר¹⁴ קרקע או עבד או שאר מטלטלין - הרי זה חייב באחריותו¹⁵. כיצד? אם הוציא¹⁶ המקח מיד הלוקח מחמת המוכר¹⁷ - חוזר הלוקח ונוטל כל הדמים שנתן מן המוכר; שהרי נלקח המקח מחמתו. כך הדין בכל ממכר, אף על פי שלא פרש הלוקח דבר זה, אלא קנה סתם. אפילו מוכר הקרקע בשטר¹⁸, ולא הזכיר בו האחריות - הרי זה חייב באחריותו; שאחריותו¹⁹ שלא נזכר טעות סופר הוא²⁰.

(14) סיכום הלכות של רבא (בבא מציעא טו:). (15) כן נראה בבבא בתרא מג: שגם בפרה וטלית שהם מטלטלים חייב המוכר באחריות. (16) מערער או בעל-חוב, ראה להלן. (17) בקרקע, כגון שהמערער טוען שהיא שלו או שבא בעל חוב לגבותה ממנו בחובו; בעבד, במערער שהוא שלו, או בבעל-חוב ובאופן שעשהו אפותקי לבעל-חובו, כי אחרת אינו גובה ממנו את העבד (פרק י"ח מהלכות מלווה ולווה הלכה ה) ובמטלטלין שאין בעל חוב גובה מהם אפילו אם עשאו אפותקי (רמב"ם שם) אין אפשרות לטרוף מהלוקח אלא אם כן מערער עליהם שהם שלו (ראה להלן הלכה ד בדברי רבינו). ואילו בא וטרף ממנו שלא בטענה אין זה מחמת המוכר ואינו אחראי לגזול הבא לגזול מהלוקח. (18) ובו כל תנאי המכירה, ועם זה לא נזכר הפרט של אחריות, ואפשר היה לראות בהשמטה זו, הוכחה שהלוקח ויתר על האחריות. (19) מימרא של שמואל (בבא מציעא יד. ועוד בכמה מקומות). (20) לפי שאין אדם מפקיר את מעותיו, ובודאי דעתו של הלוקח הייתה, שאם יתפסו את מקחו, שיתבע את מעותיו בחזרה מהמוכר, ולא היה צורך אפילו להתנות על זה, והסופר חייב היה להבין

39) כרב זביד ולא כרב פפא (בבא בתרא שם), וכן הכריע הרי"ף שם. ובפרק ט"ז מהלכות עדות הלכה ד נראה מדברי רבינו שאם הוציאו המקח מן הלוקח בערעור של גזילה חוזר הוא לתבוע מהמוכר, וכדעת רב פפא. וכבר הרגיש בסתירה זו הכסף-משנה שם. והלחם משנה שם ניסה לפרש בדברי רבינו כאן שככה התנה המוכר: "שלא יהיה עליו אחריות אפילו נודע (כלומר, אפילו ייודע) שזו הארץ גזולה" - ויצאת מיד הלוקח, אין המוכר חייב כלום. ולפי זה אין סתירה בדברי רבינו: הוא פוסק כרב פפא, וכאן - כשהתנה כן מפורש. אבל ראה להלן הלכה ט. (40) שהרי כאן אין הטענה הנוכרת, שמקח טעות הוא ושמוכר לו דבר שאינו שלו. (41) שהרי הלוקח קיבל את התנאי והסכים לו (גמרא שם).

ט. **רְאוּבֵן שֶׁמָכַר⁴² שָׂדֶה לְשִׁמְעוֹן שְׁלֹא בְּאַחֲרִיּוֹת⁴³, וְכֵּן לְיִי וְהוֹצִיָּאָהּ⁴⁴ מִיַּד שִׁמְעוֹן, אִם רָצָה⁴⁵ רְאוּבֵן לַעֲשׂוֹת דִּין⁴⁶ עִם לְוִי - עוֹשֶׂה⁴⁷, וְאִין יָכוֹל לְוִי לֹאמַר לֹא: מָה לִּי וְלָךְ? וְהָרִי אֵין עָלֶיךָ אַחֲרִיּוֹת! שְׁהָרִי רְאוּבֵן אֹמֵר לֹא: אֵין רָצוֹנִי שְׁיִהְיֶה לְשִׁמְעוֹן תַּרְעֻמָּת עָלָי⁴⁹, שְׁהָרִי הַפְסִיד בְּגָלְלִי⁵⁰.**

(42) בבא קמא (ח:), בבא מציעא (יד.) וכתובות (צב-צג). (43) כ"איכא דאמרי" שם. וכל שכן אם מכר באחריות. (44) [בטענת גזילה. ורבינו לשיטתו למעלה (הלכה ח) שאף באופן זה אין המוכר חייב כלום (וראה למעלה הלכה ח. ובגמרא שם: "ובא בעל חוב וטרפה" ועיין באבן האזל)]. (45) אבל אינו מחוייב לעשות זאת אלא הלוקח מתדיין עם המערערין, ראה למעלה הלכה ב. (46) להופיע כבעל דבר (ועיין סמ"ע סימן רכו, סעיף קטן א), ולאדם זר, כידוע אין רשות להופיע כבעל דבר, כי אם בהרשאה. (47) והוא בקי יותר בעניין יודע לטעון ולסתור טענת המערער (מגיד משנה בשם רמב"ן). (48) כלומר, ומה זה עניינך, הרי אינך בעל דבר כאן. (49) שאף שהתנה מפורש: בלי אחריות, ואין הלוקח יכול לתבוע ממנו מבחינה הלכתית, - אין הוא נקי מבחינה מוסרית. (50) במתנה, אין הנותן יכול לטעון כן, שהרי לא הפסיד המקבל כלום (רמ"א רכו סעיף א).

י. **רְאוּבֵן שֶׁמָכַר⁵¹ שָׂדֶה לְשִׁמְעוֹן שְׁלֹא בְּאַחֲרִיּוֹת, וְחִזְרָ וּלְקַחָהּ מִשִּׁמְעוֹן בְּאַחֲרִיּוֹת, וְכֵּן פָּעַל חוֹב שֶׁל רְאוּבֵן לְטָרֵף אוֹתָהּ מִמֶּנּוּ⁵² - אֵינוֹ יָכוֹל לְחֹזֵר עַל שִׁמְעוֹן⁵³; שְׁאֵף עַל פִּי שְׁלֹא קָבַל עָלָיו אַחֲרִיּוֹת לְשִׁמְעוֹן, אַחֲרִיּוֹת עֲצָמוֹ קָבַל⁵⁴, שְׁלֹא יִהְיֶה הוּא הַמוֹכֵר וְהוּא הַמוֹצִיא⁵⁵ לַעֲצָמוֹ. אֲכָל אִם בָּא⁵⁶ פָּעַל חוֹב שֶׁל יַעֲקֹב אֲבִיהֶם⁵⁷ וּטְרָפָה מִיַּד רְאוּבֵן - חֹזֵר בְּכָל הַדְּמִים עַל שִׁמְעוֹן⁵⁸; מִפְּנֵי שִׁשְׁמְעוֹן קָבַל לֹא הָאֲחֲרִיּוֹת⁵⁹, וְרְאוּבֵן לֹא קָבַל לְשִׁמְעוֹן אַחֲרִיּוֹת שֶׁל אַחֲרִים כָּלָל.**

(51) כתובות צא-צב. (52) מראובן. (53) כרבא, ולא כרמי בר חמא (שם). (54) כן גירסת הרי"ף שם: "נהי דאחריות דעלמא לא קביל עליה, אחריות דנפשיה מי לא קיבל עלוייה". כלומר: "אף על פי שאחריות לאחרים לא קיבל

שבהמשך ההלכה. (27) שהרי זה אונס מצוי וכלול בתנאי (מגיד משנה). (28) דווקא כשהאונס בא מחמת המוכר כגון שהגוי טוען שהמוכר גזל את השדה ממנו, ועל סמך זה הוא טורפה מהלוקח. אבל אם בא בטענה אל הלוקח, שהוא גזלה ממנו - כיוון שאין זה מחמת המוכר אין המוכר אחראי לזה שבוודאי לא קיבל עליו אלא אונסים שיש להם קשר איתו (כסף משנה). (29) בגיטין עג. פסק רבא הלכה במעשה שהיה, ושהעתיקה רבינו להלן הלכה ז. שאונס שאינו שכיח אינו נכלל בתנאי, שוודאי לא עלה זאת על דעת המתנה. (30) וכן אמרו בבבא מציעא עז. שיש ופסיקת נהר אינו שכיח. (31) כן הוא בגיטין שם במעשה של רבינא. (32) [בברכות נט. "מאי זוועות אמר רב קטינא גוהא" כלומר, רעידת האדמה. אבל בפרק י מהלכות ברכות הלכה יד הביא רבינו "קול ההברה שתישמע בארץ כמו ריחיים גדולים" וזהו פירוש ל"זוועות" הנ"ל (כסף משנה שם) וכן פירש רבינו במשניות שם, וזהו וודאי כרבנן בברכות שם שמפרשים שהיינו "בועט ברקיע". אבל "זוועה" כאן אין לפרשה אלא רעידת אדמה]. (33) ואילו היו הדברים האלה שכיחים ומצויים היה המוכר אחראי להם, בהתאם לתנאו, ואף על פי שלא באו מחמת המוכר - אך מכיוון שלא באו גם מחמת הלוקח, הרי זה בכלל תנאו (כסף משנה).

1 ו. **וְהוּא הָדִין לְכָל תְּנָאי מִמּוֹן: שְׁאוּמְדִין דַּעַת**
2 **הַמִּתְנֶה, וְאֵין פּוֹלְלִין בְּאוֹתוֹ הַתְּנָאי אֲלֵא דְרָרִים**
3 **הַיְדוּעִין, שֶׁבְּכָלֵל הָיָה הַתְּנָאי, וְהֵם שְׁהָיוּ בְּדַעַת**
4 **הַמִּתְנֶה בְּשַׁעַת שְׁהִתְנָה.**

5 ז. **מַעֲשֶׂה³⁴ בְּאַחַד שֶׁשָּׂכַר מַלְחִים³⁵ לְהֵבִיא שִׁמְשָׁמִין**
6 **לְמָקוֹם פְּלוּנִי, וְהִתְנָה עִמָּהֶם שֶׁהֵן חֲבִיבִין בְּכָל אֲנָס**
7 **שִׁיֵּאָרַע לָהֶם עַד שִׁיֵּגִיעוּ הַשִּׁמְשָׁמִין לְמָקוֹם פְּלוּנִי,**
8 **וְנִפְסַק³⁶ הַנֶּהָר שְׁהָיוּ מוֹלִיכִין בּוֹ; וְאָמְרוּ חֲכָמִים: זֶה**
9 **אֲנִס שְׁאֵינוֹ מִצִּי, וְאֵין חֲבִיבִין לְהוֹלִיךְ שִׁמְשָׁמִין אֵלּוֹ**
10 **עַל גְּבִי בְּהֵמָה עַד אוֹתוֹ מָקוֹם. וְכֵן כָּל פְּיוּצָא בְּזָה.**

(34) גיטין שם. (35) [כנראה שתפקידם היה לא רק ההולכה בנהר, אלא גם ההעברה ביבשה ועליהם היה להביא את השומשמיין למקומם המיועד, ולרשותם עמדו גם הספינות וגם בהמות. שאם לא כן, אין מקום לטענות אליהם שיוליכו על גבי בהמה, ורש"י שם פירש שהתנאי היה עם המוכרים ולא עם המלחים]. (36) בגמרא שם מובא שנעשה סכר בתוך הנהר, ועיין רש"י שם דיבור המתחיל איסתכר נהר מלכא.

11 ח. **הַמוֹכֵר קָרְקַע³⁷ לְחִבְרוֹ, וְהִתְנָה הַמוֹכֵר³⁸ שְׁלֹא**
12 **יִהְיֶה עָלָיו אַחֲרִיּוֹת, אֲפִלּוּ נֹדַע³⁹ בְּדָאִי שֶׁזֶּה הָאָרֶץ**
13 **גְּזוּלָה וְיִצְאָת מִיַּד הַלּוֹקֵחַ - אֵין הַמוֹכֵר חֲיִב כָּלּוּם.**
14 **וְאֵין צָרִיךְ לֹמַר⁴⁰ אִם בָּא פָּעַל חוֹב וּטְרָפָה, שְׁאֵינוֹ**
15 **מִתְזִיר לֹו כָּלּוּם. שֶׁכָּל תְּנָאי שֶׁבְּמִמּוֹן קִיָּם⁴¹.**

(37) בבא בתרא מד: (38) ולולא התנאי, חייב המוכר באחריות, לפי שאחריות טעות סופר היא (למעלה הלכה ג).

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

(לז:). ולהלן פ"ה מהלכות שאלה ופקדון הלכה ד, בשנים שהפקידו אצל אחד, כתב רבינו שהכסף יהא מונח אצל הנפקד עד שיודו. ובנידון שלנו, לא מבורר מתוך דברי רבינו אם מניחו אצלו או מניחו בבית הדין. וראה בש"ך סימן רכב ס"ק ה. ודעת רש"י בבבא-מציעא שם שמניחו בידו. (כלומר: מסתלק מהמשך הדין, והכסף מונח אצלו (כדעת רש"י) או שמסתלק מכל הענין והכסף מונח בבית-הדין כנ"ל. (7) כי הוא יהיה מבשרו של משיח, והוא גם יבור את כל הספקות. (8) העושה לפנים משורת הדין (פ"א מהלכות דעות הלכה ה). (9) היינו מבחינה מוסרית בלבד ולא מבחינה משפטית. ומקור הדברים בבבא-מציעא (לז:): "אמר לשנים גזלתי לאחד מכם מנה ואיני יודע איזה מכם, או אביו של אחד מכם הפקיד אצלי מנה ואיני יודע איזה הוא, נותן לזה מנה ולזה מנה שהודה מפי עצמו". ואמרו שם בגמרא, שהמשנה מדברת בבא לצאת ידי שמים - הרי שלא רק בגזל (כשלא תבעו ממנו) חייב לצאת ידי שמים (ראה בפ"ד מהלכות גזילה הלכה י) אלא אפילו בפקדון, צריך לתת לכל אחד ואחד כדי לצאת ידי שמים (כסף-משנה). ובבבא-קמא קנ: אמרו: "מעשה בחסיד אחד שלקח משני בני אדם ולא היה יודע מאיזה מהן לקח, ובא לפני רבי טרפון. אמר לו, הנח דמי מקחך ביניהם והסתלק. בא לפני רבי עקיבא, אמר לו אין לך תקנה עד שתשלם לכל אחד ואחד". ובתוספות שם (קד. ד"ה שכבר) כתבו שפולגתא זו ב"לצאת ידי שמים" (שהרי לפי הדין הכל מודים שמניח דמי המקח ביניהם ומסתלק) שרבי טרפון פוטרו אפילו לצאת ידי שמים, ורבי עקיבא מחייב - והלכה כרבי עקיבא (הגר"א סימן רכב ס"ק ג).

- ג. לקח מקח מאחד מחמשה¹⁰ בני אדם, וכפר בו¹⁴ ונשבע על שקר, ועשה תשובה¹¹ והרי הוא רוצה לשלם, וכל אחד ואחד תובע אותו ואומר: אני הוא שפכרת בי ונשבעת לי, והוא אומר: אני יודע - חייב לשלם לכל אחד ואחד, מפני שעבר עברה¹².

- (10) יוצא מתוך השקלא-וטריא בגמרא (בבא קמא קג:). (11) והודה שנשבע על שקר. והוא-הדין אם נודע לב"ד עליידי אחרים שנשבע לשקר, שגם כן מחייבים אותו לשלם לכל אחד ואחד (ש"ך שם ס"ק ז). (12) כן אמרו בבבא-קמא שם: "... דאישתבע - מה לי לקח, מה לי גזל", כלומר אם נשבע לשקר - אין הבדל בין לקח לגזל, שכשם שבגזל קנסוהו חכמים וחייבוהו לשלם לכל אחד ואחד (פ"ד מהלכות גזילה הלכה ט), כן בלקח ונשבע לשקר, קנסוהו חכמים, מפני שעבר עבירה.

- ד. נאמן¹³ בעל המקח לומר: לזה מכרתיו¹⁴ ולזה לא מכרתיו. אימתי? בזמן שהמקח יוצא מתחת ידו¹⁵; אבל אם אין המקח יוצא מתחת ידו - הרי הוא עד אחד בלבד. ודינו בעדות זו פדיון כל אדם¹⁶, שהרי אינו נוגע בעדותו. לפיכך¹⁷, אם נטל הדמים משנים, ונטל מאחד מדעתו ומאחד בעל פרוהו, ולא ידע¹⁸ ממני נטל מדעתו וממני נטל בעל פרוהו, בין שהיה המקח בידו בין שהיה שניהו תופסין בו¹⁹ -

עליו ראובן כלפי שמעון - אחריות של עצמו האם לא קיבל עליו? - וודאי שכן קיבל. (55) כלומר, הוא עצמו מכר לשמעון ועתה כשטרפוה בעל חובו יוציא המעות משמעון ונמצא שמעון מפסיד - וודאי שאחריות כזו קיבל ראובן ואם כן צריך להחזיר המעות לשמעון. ולפיכך דין הוא שאינו יכול לחזור ולתבוע משמעון כי "אפוכי מטרתא למה לי", כלומר, למה לתבוע משמעון המעות ושוב להחזיר לו מיד? (56) בהמשך הסוגייה (שם): "ומודה רבא וכו'". (57) "אביו של ראובן" (מגיד משנה). (58) ואין אנו אומרים שבעל חוב של יעקב דינו כבעל חוב של ראובן עצמו. (59) ולכן, הוא צריך להחזיר את דמי הקנייה לראובן אחרי שהתופס לא בא מחמת ראובן עצמו.

יום שישי כ"ז אלול ה'תשפ"ב

פרק עשרים

(1) נתבארו בו משפטי מחלוקת שיש בין המוכר והלוקח בדמים, והלוקח שאינו יודע (ממי מכר או) ממי לקח, וכן כל מחלוקת שיהיה ביניהם אי זה דבר נקח או נמכר, וכן אם אירע מום במקח ולא נודע אם ברשות מוכר או ברשות לוקח.

- א. המבכש² לקנות מחברו מקח, מוכר אומר: במאתים אני מוכר לך, והלוקח אומר: אני קונה אלא במנה, והלך זה לביתו וזה לביתו, ואחר כך נתקבצו ומשף זה החפץ סתם: אם המוכר הוא שתבע הלוקח ונתן לו החפץ - אינו נותן אלא מנה; ואם הלוקח³ הוא שפא ומשף זה החפץ סתם - חייב לתן מאתים.

(2) תוספתא (קידושין פ"ב בסוף), ומביאה הרי"ף כצורתה (שם פרק ראשון). (3) ראה למעלה (פ"א הלכה ח) שאם עשה מעשה הקנין בפני המוכר, אין צורך שהמוכר יאמר לו: לך עשה קנין.

- ב. הלוקח מאחד מחמשה בני אדם, וכל אחד מהן תובע אותו ואומר: אני הוא בעל המקח, והוא אינו יודע ממי מהם לקח - מניח דמי המקח ביניהם⁵ ומסתלק⁶, ויהיו הדמים מנחין עד שיודו או עד שיבוא אליהו⁷. ואם הוא חסיד⁸ - נותן דמים לכל אחד ואחד, פדי לצאת ידי שמים⁹.

(4) ביבמות קיח: במשנה נחלקו רבי טרפון ורבי עקיבא בגזל אחד מחמשה ואינו יודע מאיזה גזל, וכל אחד אומר אותי גזל. ודעת רבי עקיבא שחייב להחזיר לכל אחד ואחד מהתובעים, וכן פסק רבינו בפ"ד מהלכות גזילה הלכה ט. והטעם בזה, שקנסוהו חכמים מפני שעבר עבירה וגזל. אבל במכר מודה רבי עקיבא שאינו חייב לשלם לכל אחד ואחד (יבמות שם), שהרי לא עבר עבירה. (5) כלומר: מניחם בבית-הדין לפני בעלי הדין, באופן שלא יוכלו לקחת, כי הלוקח אחראי לכסף לבל יבוא ליד זה שאינו שלו, וזה שהוא שלו יפסיד (מגיד-משנה על-פי הגמרא בבבא-מציעא

לענין "נקיטת חפץ" כשבועת התורה כמו שכתב רבינו
בפ"א מהלכות טוען ונטען הלכה ב.
ה. הרי שטען²³ על חברו ואמר 'מכרת לי', וזה
אומר 'לא מכרתי', או 'מכרתי ולא נתת לי דמים';
או שטען הלוקח ואמר שנתן הדמים ועדין לא
משך, או 'משכתי ולא ראיתי מום זה', והמוכר
אומר לו 'הודעתיו לך'; או שאמר אחד מהם 'כך
וכך תנאי היה בינינו', והאחד אומר 'לא היה שם
תנאי כלל' - בכל אלו הטענות וכיוצא בהן המוציא
מחברו²⁴ עליו הראיה.

(23) מלוקט ממקומות שונים בש"ס, ובעיקר במסכת שבועות
(פרק שבועות הדיינין), וירושלמי שם פרק כל הנשבעים.
(24) כלל ידוע בספרות התלמודית.

ו. לא היתה שם ראיה - נשבע הכופר²⁵ ששבקשין
להוציא מידו, שבועת הסת²⁶. ואם הודה במקצת
הטענה²⁷, או שיש עליו עד אחד²⁸ - נשבע שבועת
התורה, פשאר הטענות פלן.

(25) בכל התביעה, ואינו מודה כלום. (26) ביאור המלה
"היסת" - עיין בפ"ב מהלכות אישות הלכה כא הערה צב.
ומקור שבועה זו במסכת שבועות (מ: מ) מימרא של רב נחמן:
"ומשביעין אותו (את הכופר-הכל) שבועת היסת", אף-על-
פי שמן התורה הוא פטור משבועה. והוא גם נותן טעם
לדבר "חזקה אין אדם תובע אלא-אם-כן יש לו". ואין בה
נקיטת חפץ (פ"א מהלכות טוען ונטען הלכה ג). (27) כגון
שטענו ממנו כך וכך דמים או חפצים, והוא הודה בחלק
מהם, כתובות יח. ובבא-מציא ג. (28) שבועות מ:

ז. אומר לחנני²⁹: תן לי בדינך פרות, ונתן לו³⁰,
והרי הפרות מנחין ברשות הרבים³¹, והחנני תובע
את הדינר³², ובפלל הבית אומר לו: נתתי לך הדמים
והשלכת אותם לתוך כיסך - הרי הלוקח נשבע
בתקנת חכמים³³ בנקיטת חפץ³⁴ ונוטל הפרות³⁵,
הואיל וכבר יצאו מרשות המוכר והרי הן ברשות
הרבים. ואלו היו ברשות הלוקח, היה נשבע שבועת
הסת³⁶ ונפטר³⁷; ואלו היה³⁸ עדין ברשות החנני³⁹,
היה נשבע הסת וישארו פרותיו אצלו.

(29) משנה (שבועות מה). לפי פירוש רבי יהודה בברייתא
(מח), ובהתאם לגירסת הרי"ף ופירושו, וראה להלן את
הפרטים. (30) המוכר נתן את הפירות ללוקח, וזה הגביהם
וקנאם, אלא שעדיין לא הספיק להעבירם לרשותו והניחם
ברשות הרבים (מגיד-משנה). (31) במשנה לא הוזכר כלל
מקום הנחת הפירות, ובברייתא לפי גירסתנו - מביא דברי
רבי יהודה: "אימתי, בזמן שהפירות צבורים ומונחים", אבל
הרי"ף מוסיף שם: "ברשות הרבים". (32) אבל מודה
שמכר הפירות ללוקח, ראה להלן הלכה ב. (33) במשנה
שם: "נשבע בעל הבית", ואין לפרשה בשבועת היסת (כמו
שפירש"י שם) שהרי היא נתקנה על-ידי חכמי הגמרא (פ"א
מהלכות טוען ונטען הלכה ג), ועיין 'תוספות' שם מח. ד"ה

1 אין פאן עדות כלל, וכל אחד מהן²⁰ נשבע בתקנת
2 חכמים²¹ בנקיטת חפץ²², ונוטל חצי המקח וחצי
3 דמים.

(13) קידושין עג-עד מתוספתא בבא-מציא פרק א.
(14) כשיש שנים המעוררים על המקח, וכל אחד טוען שלו
נתרצה המוכר למכור. והמדובר כששניהם נתנו לו כסף,
אלא שאחד נתן מדעת המוכר ואחד בעל-כרחו, ראה להלן.
(15) "ואז הוא נאמן מטעם מגו, דאי בעי אמר (= שאם רוצה
אומר) לא מכרתי, אי נמי (=או) חזרתי וקניתי" (רבינו
חננאל בתוספות הרא"ש לקידושין שם, וכן הוא ב'תוספות'
שם בשם ר"ת). "ואם קיבל המעות מאחד מהם, והוא אומר
לא נתרציתי אלא לאחד - מגו במקום עדים הוא, דאנן סהדי
(= אנחנו עדים) שלאותו שנתן המעות - נתרצה" (רבינו
חננאל ור"ת שם ושם). וכן נראה להלן, שכל ההלכה הזאת
עוסקת באופן שקיבל כסף משניהם. (16) כן הוא
בתוספתא שם (צוקרמנדל עמוד 37218): "אם אין המקח
יוצא מתחת ידו, הרי הוא כאחד מכל אדם", כלומר הרי
הוא כעד-אחד אחר. ונאמנות של בעל מקח אין לו, שהרי
אין המקח בידו ואין לו מגו, ראה הערה הקודמת, וכן
פירשו ה'תוספות' בבא-מציא ב: מה שהקשו שם בדין
שנים אוחזים במקח, זה אומר לי מכר וזה אומר לי מכר -
"וליהיזי זוזי ממאן נקט" (= נשאל למוכר ממי קיבל כסף)
ואע"פ שאין מקחו בידו, יהא נאמן כעד אחד ויחייב את
האחד שבועה מן התורה, כדין עד אחד, והשני יפטר
משבועה, לפי שהעד מסייעו. ועיין ראב"ד. (17) [כלומר,
מכיון שכל הנאמנות היא ביד המוכר: או מטעם מגו (אם
מקחו בידו), או מטעם עד אחד (אם אין מקחו בידו), ולכן
זה שהמוכר מעיד עליו לזכותו נוטל חלקו בלי שבועה,
והשני נשבע שבועת התורה - מכיון שכן אם אין כאן עדותו
של המוכר, כגון שאינו יודע - נשבעים שניהם שבועת
המשנה בתקנת חכמים]. (18) כגירסת רבינו חננאל בבא-
מציא שם, וכן הוא ב'תוספות' שם. (19) [הרי"ף בבא-
מציא שם מפרש שסוגיית הגמרא שם סוברת שבמקח
וממכר מדובר כשהמקח עודנו ביד המוכר, ואילו לדעת ר"ח
המדובר כשהוא ביד הלוקחים. ורבינו צירף את שתי
השיטות]. (20) אף-על-פי שכן הנוסחא גם בדפוס רומי
וגם בכ"י תימן, וכן הועתק בשו"ע חו"מ (סימן רכב ס"א)
- נראה שיש להגיה כאן: "...בין שהיו שניהם תופסין בו
[ואין כאן עדות כלל - (ו)כל אחד מהן נשבע וכו'".
שלפ"ז אין הדגשת החידוש במה שאין כאן עדות כלל,
שהרי דבר פשוט הוא: אם אינו יודע - אינו עד, אלא עיקר
החידוש ששניהם נשבעים כתקנת חכמים, בניגוד לאופן
הראשון, כשהמוכר יודע, שהאחד נשבע שבועת התורה
והשני נוטל בלי שבועה, ראה למעלה הערה טו.
(21) בפ"ט מהלכות טוען ונטען הלכה ז, לגבי שנים אוחזים
בכלי, זה אומר כולו שלו וזה אומר כולו שלו, כתב רבינו
ש"כ אחד משניהם נשבע בנקיטת חפץ שאין לו בזה הדבר
פחות מחציו ויחלוקו, ושבועה זו תקנת חכמים היא כדי
שלא יהיה כל אחד תופס בטליתו של חברו ונוטל בלא
שבועה". (22) שאוחז בספר-תורה או חפץ קדוש אחר
בעת השבועה. ואף-על-פי שאין שבועה זו מן התורה, דינה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

15 שְׁלָקָה מִמֶּנּוּ דִּינָר עֶפְהָ, וְטוֹעֵן שְׁדִינָר זֶה דָּמִי
16 הַמְּעוֹת שֶׁכָּבֵר הוֹלִיכֵן הַלּוֹקָה לְתוֹךְ בֵּיתוֹ - הֲרִי
17 הַשְּׁלָחָנִי נִשְׁבַּע בְּנִקִּיטַת חֶפְצִי, וְיִחְזִיר מַעוֹתָיו
18 לְחֲנוּתוֹ.

(44) המשך המשנה (שם). (45) מטבעות קטנות, שיש מהן שש בדינר כסף. (46) כלומר, שהשולחני נתן המעות ללוקח, וזה הגביהם ושמן ברשות הרבים (מגיד-משנה), ורבינו קיצר בפרטים, שאין כאן אלא חזרה על הדינים הקודמים. (47) אלא שטוען שעדיין לא נטל את הדינר. (48) כמו לעיל. ולכאורה יש כאן חזרה על הדין הקודם? ובגמרא הסבירו כפילות זו שיש בה חידוש. והוא, שאפשר היה להעלות על הדעת, שרק בפירות אומרים שהלוקח חייב שבועה, מפני שלפעמים נותן המוכר מיד את הפירות ללוקח, טרם שקיבל את המעות, מחשש שמא ירקבו הפירות, אם ישהה אותם בידו, ולכן כופלת המשנה הלכה זו, להורות לנו, שעיקרון זה קיים אף באופן שיש חשש זה. (49) וכאן הלוקח הוא התובע, שהוא תובע את הפירות, או את המעות, המונחים ברשות הרבים.

19 י. הַמְּחַלִּיף⁵⁰ פָּרָה בַּחֲמֹר וְיִלְדָה⁵¹, וְכֵן הַמּוֹכֵר
20 שֶׁפָּחַתָּ⁵² וְיִלְדָה, זֶה אוֹמֵר 'עַד שְׁלֹא מְכַרְתִּי
21 יִלְדָה'⁵³, וְזֶה אוֹמֵר 'מִשְׁלָקָתִי יִלְדָה'⁵⁴, אִפְלוּ אָמַר
22 הַמּוֹכֵר 'אֵינִי יוֹדֵעַ' - עַל הַלּוֹקָה⁵⁵ לְהֵבִיא רָאִיָּה. אָף
23 עַל פֶּה⁵⁶ שֶׁהִפְרָה עוֹמֶדֶת בְּאֶגֶם⁵⁷ וְהִשְׁפָּחָה עוֹמֶדֶת
24 בְּסִמְטָא⁵⁸, הֲרִי הֵן פָּחַזְתָּ הַמּוֹכֵר⁵⁹ עַד שְׁיָבִיא
25 הַלּוֹקָה רָאִיָּה⁶⁰. לֹא הֵבִיא רָאִיָּה - יִשְׁבַּע הַמּוֹכֵר⁶¹
26 בְּנִקִּיטַת חֶפְצִי עַל וִלְדַּת הַפָּרָה⁶², אָכֵל עַל וִלְדַּת הַשְּׁפָחָה
27 אֵינוֹ נִשְׁבַּע אֲלֵא הֵסֵת; שְׁאִין נִשְׁבָּעִין⁶³ בְּנִקִּיטַת חֶפְצִי
28 עַל הַעֲבָדִים וְלֹא עַל הַקְּרָעוֹת, כְּמוֹ שְׁיִתְּבָאָר
29 בְּהִלְכוֹת טוֹעֵן וְנִטְעָן⁶⁴.

(50) משנה בבא-מציעא ק. (51) בשו"ע (חו"מ רכג ס"א): "המחליף פרה בחמור, ומשך בעל הפרה את החמור, ועדיין הפרה בביתו וילדה" שכן הוא דין קנין החליפין (למעלה פ"ה ה"א). ולפיכך יתכן שזה אומר איני יודע וזה אומר איני יודע (להלן הלכה יא), אבל בקנין משיכה איך יתכן שהלוקח אינו יודע, הלא משך אותה וראה אם ילדה או לא ילדה. אולם בשפחה הנקנית בכסף (למעלה פ"ב ה"א בעבד כנעני, והוא הדין בשפחה כנענית) יתכן דבר זה בקנין כסף, ראה להלן. (52) הכנענית. וכאן לא כתב "המחליף" לפי שהיא נקנית בכסף (ראה למעלה) והיא עדיין ברשות המוכר, ומתוך כך לא ראה הלוקח אם ילדה לפני המכירה או לאחריה (עיין רש"י שם). (53) לפני שמשך את החמור. ובשו"ע שם: "וטען בעל הפרה שילדה קודם שמכר החמור". ובשפחה: "המוכר אומר שילדה קודם שקיבל המעות". (54) בשו"ע: "ובעל החמור אומר, אחר משיכת החמור ילדה", ובשפחה - אחרי קבלת המעות, כנ"ל. (55) כלומר, לא רק כששניהם טוענים "ודאי", או אפילו כששניהם טוענים "שלא" - המוציא מחבירו עליו הראיה, כרבנן דסומכוס (בבא-מציעא שם, וכן פסק רבינו בפ"ט

נשבע - אלא שבועת המשנה היא ככל יתר הנשבעים ונוטלים (שם במשנה), מפני שהלוקח הוא המוחזק, והחנוני רוצה להוציא ממנו הכסף, וגם הפירות שלו הם, שהרי החנוני עצמו מודה שמכרם ללוקח. ומפני שאין הפירות ברשותו ממש, נשבע הוא ונוטלם. ועיין רש"י שם. (34) כי זהו ההבדל בין שבועת המשנה שהיא כדוגמת שבועה מן התורה, לבין שבועת היסט שהיא קלה ממנו (פ"א מטוען ונטען הלכה ב). (35) הלוקח, אחרי שנשבע, נוטל את הפירות ממקום שהם מונחים ברשות הרבים, כדין כל "הנשבעים ונוטלים", ומה שלא הכניסה המשנה אף הלכה זו למסגרת של "נשבעים ונוטלים" היא מפני שהלכה זו שונה קצת מן הקודמות, שהרי כאן הלוקח אינו "נוטל" ממש, שהרי אינו לוקח ישר מן החנוני אלא מרשות הרבים, ואין זו נטילה ממש מחבירו (ר"ן), אך הרז"ה מסיק מאי-שלוה הלכה זו במסגרת זאת, שכאן לפנינו נושא רגיל של "נשבעים ולא משלמים", ובהתאם לזה הוא מפרש אחרת את כל הסוגיא. (36) היינו, רק שבועת היסט, שהרי המוכר נחשב "כמוציא מחבירו", ולכן אין כאן לא שבועת התורה ולא שבועת המשנה, אלא שבועת היסט בלבד כדין כל כופר-הכל. (37) ולא צריך לשלם את הדינר ולא להחזיר את הפירות. ברייתא בשבועות מח. וכן הוא בתוספתא (שבועות פרק ו'): "אם היתה יוצאת מתחת יד אחת מהן - המוציא מחבירו עליו הראיה". (38) בדפוס רומי: היו. (39) תוספתא (שם).

1 ח. נָתַן הַלּוֹקָה⁴⁰ דִּינָר לְחֲנוּנִי, וּבֹא לְטַל פְּרוֹת
2 הַמִּנְחִין בְּרִשּׁוֹת הָרִבִּים, וְאָמַר הַחֲנוּנִי: דִּינָר זֶה
3 שְׁנַתָּ לִי עֲכָשׁוּ הוּא דָּמִי פְּרוֹת שֶׁכָּבֵר נִתְּתִים לָךְ
4 וְהוֹלַכְתָּם לְתוֹךְ בֵּיתְךָ, אָכֵל פְּרוֹת אֵלּוּ הַמִּנְחִין
5 בְּרִשּׁוֹת הָרִבִּים לֹא מְכַרְתִּים לָךְ - הֲרִי הַחֲנוּנִי נִשְׁבַּע
6 בְּנִקִּיטַת חֶפְצִי⁴¹ שֶׁכָּף הָיָה הַדָּבָר, וּמְחִזִּיר פְּרוֹתָיו
7 לְחֲנוּנִי⁴²; שְׁהֲרִי לֹא הוֹדָה⁴³ לוֹ שֶׁמְכָרְךָ לוֹ מַעוֹלָם.
8 וְאֵלּוּ הָיוּ בְּחֲנוּתוֹ, הָיָה נִשְׁבַּע שְׁבֻעַת הֵסֵת, כְּמוֹ
9 שֶׁבִּאֲרָנוּ.

(40) המשך המשנה שם, וכרבי יהודה בברייתא, וכפירוש הרי"ף, ועיין פה"מ לרמב"ם למשנה ד. (41) כדין שבועה מתקנת חכמים, שצורתה דומה לזו של תורה. (42) אולי צריך להיות: "לחנותו" (כדלהלן בסוף הלכה ט). כלומר, החנוני מחזיר לעצמו - לחנותו, את הפירות הנמצאים ברשות הרבים. (43) אחרי שהמוכר אינו מודה במכירתם, והם אינם עדיין ברשות הלוקח, הרי זה נחשב כאילו הם עדיין ברשות החנוני (כסף-משנה). ובנוגע לכסף, הרי הלוקח הוא התובע ורוצה להוציא מהחנוני, ואם כן טענתו של החנוני עדיפה יותר, ולכן הוא נשבע ונוטל הפירות מרשות הרבים.

10 ט. וְכֵן הִדִּין⁴⁴ בְּנוֹתָ דִּינָר לְשִׁלְחָנִי לְטַל מַעוֹת⁴⁵,
11 בְּזֶמֶן שֶׁהִמְעוֹת צְבוּרִין⁴⁶ בְּרִשּׁוֹת הָרִבִּים: אִם
12 הַשְּׁלָחָנִי הוֹדָה שֶׁמְכָרְךָ וְעִדְיָן⁴⁷ לֹא נָטַל הַדִּינָר -
13 נִשְׁבַּע הַלּוֹקָה⁴⁸ בְּנִקִּיטַת חֶפְצִי שְׁנַתָּ וְנוֹטַל הַמְּעוֹת;
14 וְאִם לֹא הוֹדָה⁴⁹ שֶׁמְכָרְךָ לוֹ, אָף עַל פִּי שְׁמוּדָה

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - יום שישי כ"ז אלול - ספר קנין - הלכות מכירה קעא

מתוך מהדורת גושל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

במשנה שם: "ישבע המוכר", ושבועת המשנה אינה יכולה להיות שבועת היסט - פירשו בגמרא שם בכמה אופנים.

- יג. אָמַר הַלּוֹקֵחַ⁷⁰ גְּדוֹל לְקַחְתִּי, וְהַמּוֹכֵר שׁוֹתֵק -
זֶכֶה הַלּוֹקֵחַ בְּגְדוֹל. וְאִם אָמַר הַמּוֹכֵר⁷¹ אֲנִי יוֹדֵעַ⁷²
- עַל הַלּוֹקֵחַ לְהֵבִיא רֶאִיָּה⁷³, אוֹ נִשְׁבַּע הַמּוֹכֵר הִסֵּת⁷⁴
שְׁאִינוּ יוֹדֵעַ, וְאִין לָזֶה אֵלָא קִטְוִן⁷⁵.

(70) נלמד מדין שפחה שבהלכה יא. (71) משנה (שם) כנוסחתה ולא כהכרעתה. (72) והלוקח טוען "ברי", וכל שכן אם גם הלוקח טוען אני יודע (מגיד-משנה). (73) במשנה שם אמרו שבאופן זה זוכה הלוקח, משום שהמשנה מדברת באופן שחייב שבועה דאורייתא (ראה למעלה), וכלל הוא בדינו שכל החייב בשבועה דאורייתא ואינו יודע, שאינו יכול להשבע - משלם. אבל רבינו מדבר באופן שאינו חייב אלא שבועת היסט בלבד, ובשבועת היסט לא אמרו "מתוך שאינו יכול לשבע משלם" (עיין מגיד-משנה, והגר"א סימן רכג ס"ק ט בליקוט). (74) במשנה (שם) שנינו עוד: "זה אומר אני יודע, וזה אומר אני יודע - יחלוקו". ורבינו השמיט זאת, לפי שדין זה שבמשנה אינו אלא לדעת סומכוס, כמו שאמרו בגמרא שם, אבל לדעת חכמים - על הלוקח להביא ראיה, שהרי המוכר מוחזק בלבד, וכמו שפסק רבינו למעלה בתחילת הלכה י. ועיין מגיד-משנה.

- יד. פֶּל מִי⁷⁵ שְׁנוֹלֵד הַסֶּפֶק⁷⁶ בְּרִשְׁתּוֹ⁷⁷ - עָלִיו לְהֵבִיא
רֶאִיָּה. כִּיצַד? הַמַּחְלִיף פָּרָה בְּחִמּוֹר⁷⁸, וּמִשָּׁן פָּעַל
הַחִמּוֹר אֶת הַפָּרָה, וְלֹא הִסְפִּיק בַּעַל הַפָּרָה לְמִשָּׁן
זֶה הַחִמּוֹר⁷⁹ עַד שְׁמַת הַחִמּוֹר - עַל בַּעַל הַחִמּוֹר
לְהֵבִיא רֶאִיָּה⁸⁰ שֶׁהָיָה חִמּוֹרוֹ קָיָם בְּשַׁעַת מִשְׁכַּת
הַפָּרָה. וְכֵן פֶּל כִּיּוֹצֵא בָּזָה.

(75) מימרא של שמואל (כתובות עו:), והר"ף שם הביא יש מי שאומר, שאין הלכה כשמואל. אך, אחרי שקלא-וטרריא הוא מסיק שהלכה כמותו. (76) אם יש לקיים את המקח או לבטלו, כגון שנמצא מום במקח, וספק הוא אם נולד לפני הקנין או אחרי הקנין וכיוצא בזה. (77) היינו, שהחפץ שעליו נתעורר הספק - נמצא בביתו, וראה להלן. (78) ואז קונה גם בעל הפרה את החמור, מדין קנין "חליפין", ראה למעלה פרק ה הלכה א. (79) אין הכוונה למשוך לשם קנין, שהרי כבר נקנה לו בקנין חליפין על-ידי-זה שבעל החמור משך את הפרה כנ"ל, אלא הכוונה שלא הספיק להכניסו לביתו, והוא נשאר בבית בעל החמור. (80) מכיון שהיה החמור בביתו בזמן שנולד הספק. ואמנם אם היה החמור בביתו של בעל הפרה, צריך בעל הפרה ראייה. ומקור הלכה זו בכתובות עו: כדעת רמי בר יחזקאל בשם שמואל, שכל שנולד הספק ברשותו - עליו להביא ראיה. ולא כפירוש רש"י שרמי בר יחזקאל חולק על רב יהודה אחיו, שאמר "על בעל החמור להביא ראיה", ואומר שעל בעל הפרה להביא ראיה, לפי שהחמור עתה קנוי לבעל הפרה - אלא כפירוש הר"ז, שמה שאמר רמי בר יחזקאל: "שנולד הספק ברשותו" היינו בעל החמור, שהחמור נמצא בביתו וברשותו, ולדעת שניהם על בעל החמור להביא

מהלכות נזקי ממון הלכות ב"ג, ו), כיון שהפרה ברשות המוכר, ומה שאמר (להלן הלכה יא) שאם שניהם, המוכר והלוקח, טוענים שמא, דינים דין חלוקה, זהו רק כשאנו ברשות אחד מהם, ואילו כאן מדובר כשהוא ברשות המוכר, שהרי רק להלן בסמוך כתב "אע"פ שהפרה עומדת באגם וכו'" - משמע שלפני כן, המדובר כשהיא ברשות המוכר (סמ"ע סימן רכג ס"ק ב) - אלא אפילו אם הלוקח טוען "ודאי" והמוכר טוען "שמא" - דין הוא שהמוציא מחבירו עליו הראיה. (56) יוצא מתוך השקלא-וטרריא בגמרא. (57) מקום מרעה, והכוונה: רשות נייטרלית. (58) קרן זוית ברשות הרבים, והוא-הדין לרשות הרבים ממש, אלא שהנוהג הוא לקיים משא ומתן בסימטאות ('תוספות' שם ד"ה וליחזי ברשות דמאן קיימא). (59) שהיא "חזקת מרא קמא" - כלומר, אף שאינו מוחזק בזה עתה בשעת הדיון - אנו מתחשבים עם החזקה הקודמת טרם שנוצר הדיון. (60) כיון ששניהם טוענים "ודאי". ואם טוענים "שמא" - יחלוקו, כדלהלן הלכה יא. (61) ברייתא בבבא-קמא צו: ולדעת רש"י שם (ד"ה ישבע המוכר), שבועה זו היא שבועת "מודה במקצת", שהרי המוכר מודה בפרה ללוקח וכופר בוולד. ומכיון שהפרה עומדת באגם, אין זה "הילך" שהוא ככופר הכל (להלן פ"א מהלכות טוען ונטען הלכה ג) - כמו שאמרו בבבא-קמא קה: שאין זה "הילך" (ט"ז סימן רכג סעיף א). (62) שהיא מטלטלין. (63) ברייתא (שם) כחכמים, ולא כר"מ. (64) פ"ה הלכה א. ושם מבורר ששבועת היסט נשבעים עליהם.

- יא. זֶה אֹמֵר 'אֲנִי יוֹדֵעַ', וְזֶה אֹמֵר 'אֲנִי יוֹדֵעַ',
וְאִינֶם בְּרִשְׁתּוֹ אֶחָד מֵהֶן⁶⁵ - יִחְלְקוּ. זֶה אֹמֵר⁶⁶
'בְּרִשְׁתּוֹתִי יִלְדָּה', וְהָאֲחֵר שׁוֹתֵק⁶⁷ - זֶכֶה הַטּוֹעֵן בְּזִלְדָּה.

(65) בבא-קמא שם בברייתא. ובזה אף חכמים מודים לסומכוס, כיון שאין כאן חזקה בשעת הדיון, ושני הצדדים טוענים "שמא". ומה שאמרו בבבא-מציעא שם לדעת חכמים שאף בעומדת באגם אמרו המוציא מחבירו עליו הראיה, הוא לפי מה שחשבו לפרש המשנה בטענת "ברי וברי", אבל בטענת "שמא ושמא" לא אמרו כן (הגר"א רכז סק"ז, וכן דעת המגיד-משנה). וראה למעלה הלכה י. (66) ברייתא בבבא-קמא שם. (67) והשתיקה נחשבת כהודאה ('תוספות' ב"ק שם ד"ה והלה שותק).

- יב. מִי שֶׁהָיָה לוֹ שְׁנֵי עֲבָדִים⁶⁸, קִטְוִן וְגְדוֹל, אוֹ שְׁתֵּי
שְׂדוֹת, אֶחָת גְּדוֹלָה וְאֶחָת קְטָנָה, הַלּוֹקֵחַ אֹמֵר
'גְּדוֹלָה לְקַחְתִּי, וְהַמּוֹכֵר אֹמֵר 'קְטָנָה הִיא שְׁלִקְחָתִי'
- עַל הַלּוֹקֵחַ לְהֵבִיא רֶאִיָּה, אוֹ יִשְׁבַּע הַמּוֹכֵר הִסֵּת⁶⁹
שֶׁלֹּא מְכָר אֵלָא קִטְוִן.

(68) משנה, בבא-מציעא ק. (69) ולא שבועת "מודה במקצת" שהיא מן התורה, מפני שאין נשבעים לא על הקרקעות ולא על העבדים, ומפני שזה "הילך", שהרי את הקטן שהוא מודה בו הוא מוסר ללוקח, ומפני שאינו מודה בזה שתובעו הלוקח והוא בבחינת: "טענו בחיטים והודה לו בשעורים" (גמרא בבבא-מציעא שם). ומה שאמרו

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ב. פיצוד? ערמה⁵ זו של חטים אני מוכר לך בך¹²
וכך, מרתף⁶ זה של יין אני מוכר לך בך¹³ וכך, שק
של תאנים אני מוכר לך בך¹⁴ וכך, אף על פי שאין
מדת הערמה ידועה, ולא משקל התאנים ולא מנין
הקנקנים⁷ ידוע - הרי זה ממכרו קיים. אף על פי
שנמצא חסר או יתר על האמד שהיה בדעתם. ויש
להם הונאה⁸ לפי השער שבשוק⁹, כמו שבארנו¹⁰.

(5) צבור של חפצים מסויימים (ועיין 'ערוך'). (6) מקום
שבו מסודרים חביות של יין. (7) כדים או חביות.
(8) כלומר, שיש כאן דין אונאה לשניהם, ללוקח ולמוכר,
כמו בכל משא ומתן. ומקור דבר זה בבבא-מציעא מו: מז.
כרבה בשם רב הונא, שאם אמר לו מכור לי באלו - קנה
ויש לו עליו אונאה. וסובר רבינו, שאין הברל בין אם
הדמים אינם ידועים לבין אם מידת הפירות אינה ידועה, וכן
כתב למעלה פ"ג הלכה ב. (9) לפי המחיר המקובל בין
הסוחרים. (10) בפרק יג הלכה ב.

ג. אכל האומר לחברו: פל מה שיש בבית זה אני
מוכר לך בך¹⁹ וכך, וכל מה שיש בתבה זו אני מוכר
לך בך²⁰ וכך, או בשק הזה אני מוכר לך בך²¹ וכך,
ורצה הלוקח¹¹ ומשך - אין פאן קנין; שלא סמכה¹²
דעתו של לוקח, שהרי אינו יודע מה שיש בו, אם
תכן או זהב, ואין זה אלא פמשחק בקביא¹³. וכן
פל פיוצא בזה.

(11) הסכים לקנייה בצורה סתמית זו. (12) בטחה דעתו.
וסמיכות דעת היא היסוד ההכרחי בכל הקנינים.
(13) שהוא כאסמכתא שאינה קונה (סנהדרין כד:), והעושה
כן עם ישראל הרי הוא כגזול (פ"ו מהלכות גזילה ואבידה
הלכה ז, ועיין בכסף-משנה פ"י מהלכות עדות הלכה ד,
לענין משחק בקוביא עם הגוי).

ד. וכן¹⁴ המוכר לחברו דבר שאינו מסים²: אם היה מינו
פסק במה סאה מכר לו - נותן לו בשער שבשוק¹⁵
בשעת המכירה. וכל החוזר בו מאחר נתינת הדמים,
ולא רצה בשער שהיה בשוק בשעת נתינת המעות
מקבל מי שפרע, כמו שבארנו¹⁶.

(14) כלומר, כשם שבקניית ערימה של חטים, שאין מידתה
ידועה - נקבעה האונאה לפי שער השוק (למעלה הלכה ב),
כמו כן במקרה דלהלן שלא קבע לו כלל - נקבע המחיר
לפי השער שבשוק. והשו"ע (סימן רט סעיף ג) מביא הלכה
זו בלי מילת-החיבור "וכן". (15) בבא-מציעא עב: במשנה
"יצא השער פוסקין". ואף-על-פי שהוא לא פסק עמו,
הולכין אחר השער שבשוק (הגר"א שם ס"ק ה).
(16) למעלה פ"ז הלכה א.

ה. המוכר¹⁷ מקום לחברו¹⁸ לעשות בית או רפת
בקר¹⁹, וכן המקבל מתברו²⁰ לעשות לו בית חתנות
לבנו או בית אלמנות לבתו²¹ - עושה לו²² ארבע
אמות על שש²³. מכר לו מקום בית גדול²⁴ - עושה

ראיה, ואינם חולקים בדין אלא בטעם הדבר, וכן נראה דעת
הרי"ף שהביא דברי רב יהודה ובטעמו של רמי (כסף-
משנה).

טו. מחט⁸¹ שנמצאת בעבי בית הפוסות⁸² ונקבה
אותו נקב מפלש⁸³, אם נמצא עליה קרש דם⁸⁴ -
בידוע שזו נטרפה⁸⁵ קדם שחיטה. לפיכך, אם
הגליל⁸⁶ פי המכה - בידוע שזו נטרפה שלשה ימים
קדם שחיטה⁸⁷. לא הגליל פי המכה - הרי הדבר
ספק, ועל הטבח להביא ראיה שקדם לקיחתו
נטרפה, שהרי ברשות⁸⁸ נולד הספק; ואם לא
הביא⁸⁹ ראיה - ישלם הדמים למוכר, כמו שבארנו.

(81) ברייתא, בכתובות שם. (82) חלק של הכרס קרוב
להמסס. ויש לו צורה של כוס, ומסביב לשפתו, שני כפלים
דבוקים זה בזה, ומתוך זה הבשר שם עב, וזהו "עובי בית
הכוסות". (83) משני הצדדים, מעבר לעבר. אבל אם אין
הנקב מפולש - כשרה (חולין ג.). (84) טיפת דם.
(85) טיפת הדם מעידה שהנקב נעשה קודם השחיטה,
והבהמה נטרפה. (86) עלה קרום דק על המכה. (87) ואם
שחט הלוקח תוך שלשה ימים אלו של הקנייה, הדבר ברור
שהיא היתה טריפה עוד ברשות המוכר, והוא מקח טעות.
(88) כלומר, בביתו ותחת ידו. וכמו שכתב למעלה בהלכה
יד. (89) יוצא מתוך השקלא-וטריא (שם).

יום ש"ק כ"ח אלול ה'תשפ"ב

פרק אחד ועשרים

(1) המוכר דבר ולא ביאר שיעורו¹ וכן אם [לא] ביאר מהותו
או שלא ביאר ערכו והדומה לזה כמי (שלא מכר) [שמכר]
מקום לעשות בו אי זה דבר, או שמכר דבר ולא השלים את
(מכרו) [מצרין] וכל הנמשך בזה.

א. המקנה לחברו דבר שאינו מסים²: אם היה מינו
ידוע, אף על פי שאין מדתו ומשקלו ומנינו ידוע
11 - הרי זה קנה³; ואם אין מינו ידוע - לא קנה⁴.

(2) שאין מדתו ומשקלו ומנינו ידוע, כדלהלן. (3) כן כתב
רבינו למעלה פ"ג הלכה ב שלוקח פירות אכסרה (=בלי
מידה) קנה. וכמה מקורות לכך: א. בבבא-בבא-בבא. במוכר
לחבירו מרתף של יין, ודנו בפרטיו: מרתף זה ומרתף סתם,
ונראין הדברים, שלא הוגדר מנין הקנקנים במרתף (מגיד-
משנה). ב. בבבא-מציעא סד. אמרו: "ההולך לחלוב עזיו,
ואמר לחבירו: מה שעזי חולבות מכור לך, מותר", כלומר
שאין בו חשש ריבית, ודרך אגב מתברר שמקח כזה קיים,
למרות שלא ידועה מראש מידת החלב שיתנו העוזים
(כסף-משנה). ג. במסכת דמאי (פ"ב מ"ה): "רבי יוסי אומר,
סלי תאנים וכו', כל זמן שהוא מוכרן אכסרה פטור"
(מלעשר דמאי), ודרך אגב אנו רואים שיש קיום לקנין של
אכסרה (ועיין מגדול-עוז). (4) "כן כתב רבינו האי ז"ל
בספר "מקח וממכר" שלו, ודברי טעם הן, אבל לא מצאתי
דבר בגמרא שאוכל ללמוד ממנו כן" (מגיד-משנה).

אחד אחד בפני עצמו, אלא כל בני המשפחה נקברין במערה אחת, כל אחד בכוח בפני עצמו" (רשב"ם שם ד"ה לעשות לו קבר). (32) קבלן שקיבל על עצמו לבנות לחבירו על מגרשו של זה האחרון. (33) חפירה מתחת לקרקע. (34) כחכמים, ולא כרבי שמעון (שם קא.). (35) בכותל האורך בצד אחד. (36) בכותל האורך בצד שכנגד. (37) כותל הרוחב היה מכוון נגד הפתח, שתפס אף הוא את כל הרוחב. (38) כלומר, מידת חללה. כחכמים ולא כרבי שמעון (שם). (39) לדעת הרשב"ם (ד"ה והכוכים ד' אמות): הגוף תופס רק שלש אמות, והאמה הנוספת, היא בשביל הארון. (40) הן: אמה. ואע"פ שאדם בלתי לבוש הוא פחות מאמה רוחב - כאן צריך אמה בשביל הארון ('תוספות' שם קא. ד"ה ורחבן שש). (41) כדי שיוכנס הארון בהרחבה. (42) סידור הקברות היה: קבר אמה רוחב, ואחריו רווח אמה ומחצה, שוב קבר אמה ואחריו רווח אמה ומחצה, ושוב קבר אמה. בסך-הכל שש אמות. וכן בכותל השני של האורך. (43) והיה הסדר: קבר אמה, רווח שתי אמות. וקבר אמה, ביחד ארבע אמות. ולדעת הראב"ד היה הסידור כדלהלן: בתחילת כותל האורך: חצי אמה רווח, ואחרי זה קבר אמה. ושוב רווח אמה, קבר אמה, רווח אמה, קבר אמה וחצי אמה רווח בזוית, בסך-הכל שש אמות. וכן בכותל הרוחב: בתחילה חצי אמה רווח, קבר אמה רוחב, רווח אמה, קבר אמה, וחצי אמה רווח בזוית, ביחד ארבע אמות. ועיין מגיד-משנה.

ז. המוכר⁴⁴ לַחֲבֵירוֹ בְּתוֹף שְׂדֵהוּ מְקוֹם⁴⁵ אֲמַת מֵיִם⁴⁶ לְהִשְׁקוֹת בָּהּ בֵּית הַשְּׁלֵחִין⁴⁷ - נוֹתֵן לוֹ בְּתוֹף שְׂדֵהוּ אֲמָה שְׂרָחֶבֶה שְׁתֵּי אֲמוֹת⁴⁸, וְאֲמָה מְקָאן וְאֲמָה מְקָאן⁴⁹ לְאַגְפֵיהָ⁵⁰. וְאִם מְכַר לוֹ אֲמַת הַמַּיִם לְהִשְׁקוֹת בָּהּ בְּסִילוֹן⁵¹ - נוֹתֵן לוֹ אֲמָה שְׂרָחֶבֶה אֲמָה, וְחֻצֵּי אֲמָה מְקָאן וְחֻצֵּי אֲמָה מְקָאן לְאַגְפֵיהָ.

(44) מימרא של רב יהודה בשם שמואל (בבא-בבא צט:). (45) שבו יחפור לו הלוקח אמת מים. וראה סמ"ע (ריז, אות א). (46) תעלה שחופרים באדמה וממשיכים בה מים, ונקראת אמה, מפני שעמקה אמה ('תוספות' שם ד"ה נותן לו). (47) "שדה שעומדת בהר וצריך להשקותה, ואם אינו משקה נפסדת" (פירוש המיוחס לרש"י, מועד קטן ב. ד"ה שלחין), כלומר, שדה הזקוקה להרבה מים, וצריך, מלבד הגשמים, להשקותה גם בידים. (48) תעלה שהרוחב שלה שתי אמות, שהלוקח יחפור לו עד שתי אמות רוחב. (49) מלבד שתי האמות של התעלה, עוד אמה אחת קרקע בשפת התעלה מזה, ואמה מזה, ביחד - ארבע אמות קרקע. (50) כלומר, לגדות הנהר. שצריך לתת לו קרקע משתי גדות הנהר, שאמת המים צריכה כתלים שלא יזיקו המים בקרקע המוכר, ושלא יתפשטו המים לצדדים ויפסיד הלוקח, ולזה נותן לו שתי האמות האלו (כסף-משנה להלן הלכה ח). (51) צינור שמעבירים בו מים להשקות בהמות, או לכביסה, והיא אינה מנצלת הרבה מים, ולפיכך די לה באמה אחת.

ח. אֵלוּ הָאֲגָפִין בְּעַל הַשְּׂדֵה נוֹטְעֵן⁵², אֲבָל אֵינוֹ זוֹרְעֵן⁵³; שֶׁהַזֵּרְעִים מְחַלְחִלִין⁵⁴ אֶת הַקֶּרֶקֶע וּמְקַלְקֵלִין אֶת אֲמַת הַמַּיִם. וְאֲמַת הַמַּיִם זֹאת שְׁכָלוּ

שְׁמוֹנָה עַל עֶשְׂרִי. מְכַר לוֹ מְקוֹם טְרַקְלִין²⁵ - עוֹשֶׂה עֶשְׂרִי עַל עֶשְׂרִי. תְּרַבֵּץ²⁶ שָׁל חֲצֵר - שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה עַל שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה. וְרוֹם²⁷ כָּל בֵּית וּבֵית - פְּחָצִי אֲרָכּוֹ וְחֻצֵּי רְחִבּוֹ²⁸.

(17) משנה בבא-בבא צח: וכגירסת הרי"ף שם: "המוכר מקום לחבירו לעשות לו בית, וכן המקבל מחבירו לעשות לו בית חתנות וכו'". וכן הוא במשנה כתב-יד מינכן, שם. (18) ללא הגדרת מידת המקום. (19) משנה, שם: "הרוצה לעשות רפת בקר, בונה ד' אמות על שש", וראה להלן הערה כב. (20) קבלן, שמקבל עליו לבנות על המגרש של חבירו "בית חתנות", ולא הוגדרה מידת הבית. (21) בכך, כתב "בית חתנות", וכבת - "בית אלמנות", לפי שאין הבת הנשואה גרה בבית אביה, מפני שאסרו חכמים על האיש שידור בבית חמיו (גמרא שם, ועיין רמב"ם פכ"א מהלכות איסורי ביאה הט"ו). (22) המקבל צריך לעשות את הבית לפי מידה זו, וכן המוכר מקום צריך לתת לו קרקע במידה זו. (23) כרבי עקיבא (במשנה שם), ולא כרבי ישעמאל שם שהצריך שיעור יותר גדול, ואילו שיעור זה של ארבע אמות על שש, אינו מתאים אלא לרפת בקר בלבד. ולדעת רבי עקיבא "פעמים אדם עושה דירתו כרפת בקר". ומה שאמרו שם במשנה: "הרוצה לעשות רפת בקר, בונה ד' אמות על שש" - רבי עקיבא היא (גמרא שם לפי לשון א'). ואף לפי לשון ב' שם שדברי רבי ישעמאל הם - לא מצאנו שר"ע חולק על זה (מגיד-משנה ודלא כרשב"א). (24) שהזכיר לו מפורש "גדול", משנה שם. ובזה אפילו ר"ע מודה. אבל אם אומר לו "בית קטן" שהוא כאומר לו "בית סתם", כבר כתב רבינו למעלה שעושה ארבע אמות על שש. ומה שאמרו במשנה שם "בית קטן - שש על ח" - רבי ישעמאל היא (מגיד-משנה על-פי הרי"י מיגש). (25) בית עשוי למושב שרים ולא לתשמיש, הלכך צריך להיות מרובע: עשר על עשר (רשב"ם ד"ה טרקלין). (26) ברייתא וגמרא שם: "תרביץ אפדני". והיינו גינה שליד החצר. וראה רשב"ם שם, וברש"י שם ז. ד"ה תרביצא. (27) משנה, שם. (28) כלומר, ביחד. ולפי"ז רפת או בית סתם, ששיעורם ארבע על שש - הרום הוא חמש. שחצי הרוחב הוא שתיים, וחצי האורך - שלש. וב"בית גדול", שמידתו שמונה על עשר, השיעור של הרום הוא - תשע: ארבע - חצי הרוחב, וחמש - חצי האורך.

ו. הַמוֹכֵר²⁹ מְקוֹם לַחֲבֵירוֹ לַעֲשׂוֹת לוֹ³⁰ קְבוּרָה³¹, או הַמְּקַבֵּל מִחֲבֵירוֹ³² לַעֲשׂוֹת לוֹ קְבוּרָה - עוֹשֶׂה מַעֲרָה³³, וּפּוֹתֵחַ לְתוֹכָהּ שְׁמוֹנָה קְבָרִים³⁴: שְׁלֹשָׁה מְקָאן³⁵ וּשְׁלֹשָׁה מְקָאן³⁶ וּשְׁנַיִם מִפְּנֵי³⁷ הַנּוֹכְנִס לַמַּעֲרָה. מִדַּת הַמַּעֲרָה³⁸ - אַרְבַּע אֲמוֹת עַל שֵׁשׁ; וְכָל קֶבֶר וְקֶבֶר - אַרְבַּע אֲמוֹת אֲרָךְ³⁹, וְרָחֵב שֵׁשָׁה טֶפָחִים⁴⁰, וְרוֹם שְׁבַע⁴¹. נִמְצָא בֵּין כָּל קֶבֶר וְקֶבֶר שְׁמֹן הַצִּדִּין אֲמָה וּמְחֻצָּה⁴², וּבֵין הַשְּׁנַיִם הָאֲמָצְעִיִּים שְׁתֵּי אֲמוֹת⁴³.

(29) משנה, שם ק: (30) שהלוקח יבנה לו על מגרש זה. (31) מקום קבורה משפחתי: ש"הם לא היו רגילים ליקבר

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

של דרך המלך. וראה להלן הערה סח. (67) שם, והיא הדרך בה נושאים את המת לקברו. (68) שהמלך פורץ גדרים, בתים ושאר בנינים מלפניו לסלול דרך לעצמו, ללא נטות ימין או שמאל. וכיוצא בו, יש רשות למלווי המת להתפשט על פני שדות התבואה הסמוכים לדרך, משום כבוד המת, אם כי לא באותה המידה כמו מלך, שאין להם רשות לסתור בנינים (רשב"ם שם צט: ד"ה אין לו שיעור). (69) אחרי שאין כל שיעור מסויים לדרך זו, ולפיכך לא קנה, כמו שכתב רבינו למעלה הלכה א"ג. והראב"ד כתב על דברי רבינו: "ואני אומר, שנטל ממנו המלך כל מה שיצטרך לו" - פירש דברי רבינו במלך (ולא כמו שפירשנו למעלה (הערה סח) שהמדובר באחד שקונה מחבירו "דרך מלך"). וכן נראה מדברי רשב"ם (ב"ב ק: ד"ה שהמלך). ולכן השמיט השו"ע הלכה זו.

יא. **מכר לו⁷⁰ מקום למעמד⁷¹ - נותן לו בית ארבעה קבים⁷².**

(70) משנה (שם צט:). (71) מקום סמוך לקבר, שהיו עומדים שם לנחם את האבלים. (72) הם: ארבעים אמה בריבוע בערך (רשב"ם שם ד"ה בית ארבעה קבין).

יב. **האומר⁷³ לחברו: בור וכתליה אני מוכר לך - נותן לו רחב הפתל שלשה טפחים.**

(73) ברייתא שם יז: ויוצא גם מתוך דיוק במשנה שם.

יג. **המוכר⁷⁴ שדה לחברו, ומצר לו⁷⁵ מצר אחד ארץ ומצר אחד קצרה⁷⁶: אם היה הארץ של איש אחד⁷⁷ - לא קנה מן הארץ⁷⁸ אלא כנגד קצרה⁷⁹; ואם היה של שניים⁸⁰ - יקנה כנגד ראש תור⁸¹.**

(74) מימרא של רב, שם סב. (75) כאן יש ציורים - אבל לא כחלק מהאותיות של הביאורים (אלא מסומנים במספרים). וכך יש בעוד מקומות בהמשך. (76) ציין לו את המצרים, הגבולות של השדה, והיינו על-ידי סימון השדות הגובלים עם השדה הזה העומד למכירה. (77) המדובר כאן שסימן לו הגבולות מכל ארבע הרוחות, אלא שאחד מהם קצר (מגיד-משנה). (78) שזה השדה הגובל הארוך הוא של איש אחד, ומתוך כך אנוס היה המוכר לציין כאן גבול ארוך, שאין רגילות לכתוב חצי מצר. (79) כרב, ולא כרב כהנא ורב אסי (בבא-בבא שם). (80) שאנו אומרים שכוונתו היתה לתת לו רק כנגד הקצר, ומה שציין מצד השני קו ארוך, אין זה אלא מפני שהוא שייך לאיש אחד, כנ"ל בהערה עו. (81) שהשדה הארוך היה שייך לשניים, לראובן ושמעון, והשדה האחד של ראובן הוא כנגד הקצר מצד השני (כסף-משנה).

יד. **היה⁸² מצר ראובן מזרח ומערב⁸³, ומצר שמעון⁸⁴ צפון ודרום - צריף שכתב⁸⁵ לו: מצר ראובן משתי רוחות, ומצר שמעון משתי רוחות⁸⁶.**

(82) באלכסון, ובזה אף רב מודה (שם) שלשם כך ציין לו את המצר הארוך, בכדי לציין גם את החלק המקביל לשדה הגבול הזה, ואין פתרון אחר אלא אלכסון. (83) מימרא

1 **אגפיה⁵⁵ - פעל האמה מתקנן בעפר אותה שדה⁵⁶;**
2 **שעל מנת בן קבל עליו המוכר להיות אמת המים**
3 **בתוך שדהו.**

(52) נוטע אילנות, שהרי הוא מכר לו רק את הזכות להשתמש בקרקע זו, של גדות האמה, לחיזוק האמה, אבל לא מכר את הקרקע עצמה. (53) כרב נחמן בשם שמואל (בבא-בבא שם), בניגוד לרב יהודה בשם שמואל, מפני שכלל הוא בתלמוד שהלכה כרב נחמן בדיני ממונות (הגהות מיימוניות). (54) שרשי נטיעות מעמיקים בקרקע, אך שרשי זרעים מתפשטים ברוחב תחת שפת האדמה, וחותרים תחתיה ומקלקלים אותה (רשב"ם ד"ה כ"ש נוטעו); ובשו"ע (סימן ריו סעיף ב) העתיק: "מלחלחין". כלומר, מכניסים רטיבות. (55) שהעפר על גדות האמה נתפורז וכלה. (56) לוקח עפר משאר השדה לתקן את האגפים (רשב"ם).

ט. **המוכר⁵⁷ לחברו⁵⁸ דרך בתוך שדהו: אם דרך יחיד מכר לו - נותן לו שתי⁵⁹ אמות ומחצה רחב, כדי שיעמד חמור⁶⁰ במשאו על ארץ הדרך⁶¹. מכר לו דרך בין עיר לעיר⁶² - נותן לו רחב שמונה אמות⁶³ בארץ הדרך. מכר לו דרך הרבים⁶⁴ - נותן לו רחב שש עשרה אמה⁶⁵.**

(57) משנה (בבא-בבא שם צט:; וברייתא (שם ק). ומימרת אמוראים. (58) פסקה זו: "המוכר לחבירו דרך בתוך שדהו" היא כעין מבוא להלכה זו, והשאר כעין פירוש האפשרויות השונות. ועיין פרישה (סימן ריו אות ד). (59) כ"אחרים" ודייני גולה, שנפסקה הלכה כמותם בגמרא (שם ק.), ולא ככתוב במשנה (שם צט:; ששיעורו ארבע אמות. [ובפ"ג מהלכות מתנות עניים הלכה ג, כתב רבינו שדרך היחיד הוא ארבע אמות, וצריך עיון. ועיין להלן הערה ס].) (60) מפני שכן דרך הנכנס לשדה, לעבור בחמור ולא בעגלה (סמ"ע, ריו ס"ק ז). (61) וכתב הרב ר' יוסף מיגש בפירושו (הובא במגיד-משנה) שכל המדובר דוקא כשאין שם מחיצות, שאז אף אם החמור טעון משא רחב, לא יצר לו הדרך, שהמשא יהיה בולט מחוץ לדרך, אבל אם יש מחיצות צריך שיעור יותר גדול [ניתכן כי במקרה זה, שיעורו ארבע אמות, כמו שכתב רבינו בהלכות מתנות עניים. וראה למעלה הערה נתן]. (62) ברייתא (שם ק). והיא דרך מיוחדת לאנשי העיר, ואין אנשי עיירות אחרות נכנסים לשם (רשב"ם, ד"ה דרך מעיר לעיר). (63) שיעור שתי עגלות ברוחב, שאם ייפגשו שתי עגלות, אחת באה מצד זה, ואחת מצד שני, שלא יעכבו אחת את השנייה (רשב"ם שם). (64) משנה (שם צט:). והיא דרך שעוברים בה רבים, ויש לחשוש פן יפגעו בני אדם ועגלות זה בזה. (65) השיעור המקובל לרשות הרבים לענין שבת (פ"ד מהלכות שבת הלכה א).

י. **דרך המלך⁶⁶ ודרך הקבר⁶⁷ - אין לה שיעור⁶⁸.**
11 **ונראה לי, שדה ממוכר דבר שאין מינו ידוע⁶⁹.**

(66) שם, כלומר שאמר לחבירו מכור לי בשדך דרך כרחבה

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - יום ש"ק כ"ח אלול - ספר קנין - הלכות מכירה קעה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

105) שוב שני גורמים בלבד לטובת הלוקח: אין עליו רכב דקלים, ואין בו תשעה קבין. 106) מסקנת הגמרא בבא בתרא שם. 107) אף-על-פי שבכל ספק בידי ממונות, כלל בדינו: "המוציא מחבירו עליו הראיה" - יש מקומות שנראה לחכמינו ז"ל לנקוט בכללים אחרים (תוספות שם, ד"ה איתמר). 108) לפי הכרתם הפנימית, איך היתה דעת הצדדים כאן, ולפיה יכריעו. כך מפרש, כנראה, רבינו, את המונח התלמודי: "שודא דדייני", וכן הוא פירושו של רשב"ם שם. אך ה'תוספות' (שם לה. ד"ה שודא) מפרשים: לפי רצונם החפשי של הדיינים, שיעשו מה שמוצא חן בעיניהם.

12 טז. סיים לו את הזויות¹¹⁰ בלבד, ולא סיים לו את המצר שלכל רוח, או שסיים לו שני מצרים כמין גא"ם¹¹¹, או שסיים לו חלק¹¹² מכל רוח ורוח - הרי זה לא קנה את כלם¹¹³; אלא יקנה ממנה כפי מה שמסר¹¹⁴ לו, וכמה שיראו הדיינים¹¹⁵.

109) בעיות בגמרא (שם). 110) הרבה שדות מקיפים את השדה העומד למכירה, והמוכר ציין לו רק את השדות הגובלים עם הקרנות של השדה הנמכר: ארבעה שדות בארבע זוויות, והשאלה היא: אם התכוון לכל השדה, שהרי אין דרכו של אדם למכור רק קרנות, או שמא מכר לו רק שני תלמים באלכסון כציור הזה: כאן יש ציור 111) אות יונית, דומה לכף שלנו: ך, וכפירוש הרשב"ם שם: שמצר לו קרן דרומית מזרחית וקרן צפונית מערבית. וזהו יותר מ"סיים לו את הזויות". 112) שבכל צד יש שדות לכמה אנשים, והוא ציין בכל צד רק שדה של אחד, וצדדי הספק הם: או "אין אדם מוכר לסירוגין", או שצריך בכל זאת לגזור קטעים בהתאם לגבולות שצויינו. 113) אחרי שלא הוכרעה ההלכה בגמרא. 114) בכ"י תימן: "המצר". וצריך להיות "מה שמצר". וכן הוא בשולחן-ערוך חו"מ (סימן רט סעיף ד). 115) לכאורה הכוונה ל"שודא דדייני" כמו בהלכה הקודמת. אבל הדבר תמוה, שהרי בגמרא השאירו בעיות אלו ב"תיקו", ובכל ספק בידי ממון אנו פוסקים להלכה המוציא מחבירו עליו הראיה, ואפשר שבגמרא שהיתה לפני רבינו היתה הנוסחא "שודא דדייני" במקום "תיקו" שלפנינו (כסף-משנה). ויש אומרים כי אין כוונת רבינו ל"שודא דדייני", אלא כוונתו, שאחרי שאין הכרעה, מקבל הלוקח רק את השטח הפחות במסגרת הגבולות המסומנים, וכפי מה שהדיינים יראו, עד כמה מגיע שטח זה, שאחרי שהדברים הם בלתי-בוררים צריך הבחנת הדיינים, אף במסגרת זו של הגבולות הצרים (ש"ך שם ס"ק ב).

17 יז. המוכר¹¹⁶ בית לחברו בבירה גדולה¹¹⁷, אף על פי שמצר לו מצרים החיצונים¹¹⁸, ואף על פי שיש שם¹¹⁹ מעט¹²⁰ שקוראין לבירה בית - לא קנה אלא הבית בלבד; שהמצרים הוא שהחייב לו¹²¹, ואילו מכר לו¹²² כל הבירה - הנה פותב לו: ולא הנחתו לפני המכר זה כלום¹²³. וכן המוכר שדה בבקעה גדולה¹²⁴, ומצר לו מצרי הבקעה¹²⁵ - מצרים הם שהחייב לו¹²⁶.

סתמית (שם). 84) שדה זה העומד למכירה גובל משני צדדין, ממזרח וממערב, עם שדות של ראובן. ואותו היחס בקשר עם הגבולות של צפון ודרום. 85) שאם יכתוב סתם בין שדות ראובן ושמעון, אפשר יהיה לפרש שהוא מתכוון לאלכסון ויקנה רק חצי אחד, בין שדה אחד של ראובן ושדה אחד של שמעון, כזה: כאן יש ציור 86) שאז ברור שהוא מתכוון לכל השטח, שבין שני שדותיו של ראובן ושני שדותיו של שמעון.

1 טו. מצר⁸⁷ לו מצר ראשון ומצר שני ומצר שלישי, ולא מצר מצר רביעי - קנה השדה כלה⁸⁸, אבל מצר הרביעי⁸⁹ לא קנה⁹⁰. ואם⁹¹ הנה⁹² מבלע⁹³ בין המצרים, ואין⁹⁴ עליו רכב של דקלים⁹⁵, ואין בו תשעה קבין⁹⁶ - קנה אף המצר הרביעי⁹⁷. ואם לא הנה⁹⁸ מבלע⁹⁹, ויש עליו רכב של דקלים¹⁰⁰ או שיש בו תשעה קבין¹⁰¹ - לא קנה¹⁰². הנה מבלע, ויש עליו רכב דקלים¹⁰³ או שיש בו תשעה קבין¹⁰⁴; או שלא הנה מבלע, ואין עליו רכב דקלים ואין בו תשעה קבין¹⁰⁵ - הרי¹⁰⁶ הדבר מסור לבית דין¹⁰⁷, כפי מה שיראו לאיזו דרך שדעתן נוטה¹⁰⁸ יעשו.

87) שם, כרב ולא כשמואל ורב אסי, וכך הוכרע בסוגיא שם סב: 88) כל השטח שבמסגרת שלושת המצרים האלו. 89) היינו, התלם של המצר עצמו (רשב"ם שם ד"ה חוץ ממצר ד), ורי מיגאש מפרש שמחלקים את השדה לארבעה קטעים, כציור הזה: כאן יש ציור ו"מיצר רביעי", היינו קטע אחד של השדה. 90) מכיון שלא סימן את המצר הרביעי, ופרטי הדברים להלן בהלכה זו. 91) סיכום בגמרא (שם) על רקע שתי נוסחאות של מימרת רבא. 92) הכלל הוא, שאם יש שלשה גורמים לטובת הלוקח, דהיינו מובלע, אין עליו רכב, אין בו תשעה קבין - קנה הלוקח אף את המצר הרביעי בוודאות גמורה. ואם אין לו אלא גורם אחד לטובתו, לא קנה הלוקח. אבל אם ישנם שני גורמים לטובתו - הדבר נשאר בספק. 93) שהמצר הרביעי נמצא בתוך המסגרת של שאר המצרים (רשב"ם). 94) ועוד יתרון שאין עליו וכו'. 95) פירוש: "שורה של דקלים" (רבינו גרשום שם). וזה נותן חשיבות מיוחדת לשדה זה, ועושה אותו ליחידה נפרדת. 96) שיעור מינימלי של שדה (להלן פ"א מהלכות שכנים הלכה ד, וראה להלן הלכה כג) והוא-הדין בדברים אחרים כשיעור שלהם. כגון חצי קב בגינה (להלן פ"א מהלכות שכנים הלכה ד') וכו' (מגיד-משנה). שאם יש בהם שיעור שלם, יש בהם חשיבות ואינם בטלים כלפי השדה. 97) שיש כאן שלשה גורמים לטובת הלוקח, כנ"ל הערה צא. 98) שיש שני גורמים לרעת הלוקח. 99) אלא שהמצר הולך על פני המצרים. 100) ואין בו תשעה קבין - והרי גורם אחד בלבד לטובת הלוקח. 101) ואין עליו רכב של דקלים - ושוב גורם אחד בלבד לטובת הלוקח. 102) שאז, בגלל חשיבותו, הוא נחשב כשדה נפרד, וצריך היה לציינו. 103) ואין בו תשעה קבין, והרי שני גורמים לטובת הלוקח: מובלע, ואין בו תשעה קבין. 104) ואין עליו רכב דקלים. ושוב שני גורמים לטובת הלוקח: מובלע, ואין עליו רכב דקלים.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

שלהלן (פי"א מהלכות זכיה ומתנה הלכה טו) כתב רבינו שכל המטלטלין והקרקעות והבגדים והעבדים והבהמה וכו' בכלל "נכסי" - שם מדובר במתנה שהנותן נותן בעין יפה (תוספות ב"ב שם ד"ה ואי, ונמוקי-יוסף שם). (136) שדינם כקרקע, אבל אינם כלולים בביטוי "שדות", או נכסים - לדעת רבינו. (137) כן ברי"ף ישן (מגיד-משנה והגהת הב"ח שם). (138) בגמרא שם לפי גירסת הרי"ף "כל נכסי, אפילו בתי ועבדי" (ב"ח שם). ולא נזכר שם שגם מטלטלין וכו' בכלל זה. אבל כן כתב רב האי גאון בספר "המקח והממכר" שער כד. וזה נלמד מדין האומר "נכסי" במתנה (להלן בהלכות זכיה ומתנה שם). (139) שם קנא, (לענין מתנה). וספר-תורה ודאי אינו בכלל, שהרי אסור למכרו (פי"א מהלכות ספר-תורה הלכה ב - אור-שמח).

יט. האומר לחברו¹⁴⁰: בית מבתי וְשור משורי אֲנִי מוכר לך - נותן לו הקטן שפִּהֶן¹⁴¹. מֵת¹⁴² אֶחָד מִן הַשְּׁוֹרִים אוֹ שְׁנֵפֶל אֶחָד מִן הַבָּתִּים - מֵרָאָה לוֹ זֶה שְׁמָת¹⁴³ אוֹ שְׁנֵפֶל; שִׁיד בַּעַל הַשְּׁטֵר עַל הַתַּחְתּוֹנָה¹⁴⁴.

(140) ואין כן בהקדש (מנחות שם, ורמב"ם פט"ז מהלכות מעשה הקרבנות הלכה ח). (141) אם אמר לו בית סתם, ודאי נותן לו את הקטן שבהם, אלא אפילו אמר "בית מבתי" או "שור משורי", שיש במשמעות הלשון: הבית החשוב מבתי, והשור החשוב בשוורי (ראה בפט"ז מהלכות מעשה הקרבנות הלכה ח, ומנחות קח:) - נותן לו הקטן שבהם, מפני שיד בעל השטר על התחתונה. כמסקנת הסוגיא במנחות קט. [ומה שאמרו בנדרים נו. בסוף הסוגיא, שנותן לו המעולה שבבתים (ועי"ש ר"ן שהעיר על הסתירה, וכתב שהלכה כסוגיית הגמרא במנחות שם) - אין זה אלא אליבא דרבי מאיר, שסובר שעלייה אינה בכלל בית, ולפיכך הוכרחו לפרש "מן העלייה" - "מן המעולה שבנכסיו". אבל לרבנן שעלייה בכלל בית - הפירוש פשוט "מן העלייה" מן העליה ממש, לפי שהיא גרועה. כן הוא לפי גירסת קצת ספרים ב'תוספות רי"ד' וב'שיטה מקובצת' בנדרים שם. ולפי זה, אין שום סתירה בין הסוגיות, שגם הסוגיא בנדרים סוברת יד בעל השטר על התחתונה, אליבא דרבנן, וגם סוברת ש"בית מבתי" משמע יותר חשיבות מ"בית סתם"]. (142) ברייתא, במנחות קח: (143) שהמוכר, שהוא המחזיק, ידו על העליונה, והוא יכול לומר שהתכוון לפחות בבתים, וכן הוא יכול לטעון, שהתכוון לזה שמת. (144) כלל ידוע הוא, שהמחזיק - ידו על העליונה. והמוציא - ידו על התחתונה. ובעל השטר היינו הלוקח, הוא המוציא.

כ. האומר לחברו¹⁴⁵: שְׂדֵהּ¹⁴⁶ דְּבִי תִּיָּא¹⁴⁷ אֲנִי מוכר לך, וְהָיוּ שְׁתֵּי שְׂדוֹת הַנִּקְרָאִים בְּשֵׁם זֶה - אֵינִי קוֹנֶה אֶלָּא הַפָּחוֹת שִׁפְהֶן¹⁴⁸. וְכֵן כָּל פִּיּוּצָא בְּהֶן¹⁴⁹.

(145) בבא-בתרא סא: (146) בלשון יחיד. (147) נתן לו סימן: השדה הזאת שקנה אותה מחיאי. (148) בבבא-בתרא שם אמרו: "חדא אמר ליה, תרתי לא" (=שדה אחד אמר לו ולא שנים) ושם קעג. נראה שנותן הקטן שבהם, וכן פירש רשב"ם שם סא: (ש"ך סימן ריח ס"ק ג). והטעם: יד בעל השטר על התחתונה. כמו שכתב רבינו למעלה הלכה

(116) מימרא של רב נחמן בשם רבה בר אבוא (בבא-בתרא סא:). (117) בית גדול, ארמון, ואילו פתוחים הרבה בתים קטנים, והבעיא היא: המוכר והלוקח עומדים באחד הבתים הקטנים, והמוכר אומר ללוקח: בית אני מוכר לך, ונשאלת השאלה: למה היתה כוונתו? אם לבית שעמד בו, או לכל הבירה כולה. (118) שציין ללוקח את גבולות הבירה, ולא את גבולות הבית הקטן. (119) ויש כאן לכאורה צירוף של שני גורמים: הרחבת המצרים, והיא הוכחה שהכוונה היתה לבירה כולה, וכן מיעוט שקורא לארמון כולו: בית. (120) אבל אם יש רוב הקורא לבירה: בית - קנה כל הבירה (מגיד-משנה). ואף-על-פי שאין הולכים בממון אחר הרוב - כאן ישנה הוכחה נוספת שהרי הרחיב לו המצרים. ואם הכל קוראים לבירה "בית", ולבית קטן אין קוראים "בית" אלא בשם לווי - אפילו בלי הרחבת המצרים, קנה כל הבירה (רמ"א סימן ריד סעיף ז). (121) מה שרשם מצרי הבית הגדול, ולא רשם לו בצמצום את גבולות הבית שמכר - אינה הוכחה שכוונתו למכור לו הכל. (122) כלומר, שאם באמת התכוון למכור את כל הבירה. (123) משפט זה הוא נוסח רשמי שגור, שמוסיפים בשטר הקניין, למנוע כל אפשרות של טעות וסיבוכים, אשר לגבולות השטח הנמכר, ושלא לתת למוכר הזדמנות לטעון שהרחיב את הגבולות (גמרא שם). ברם, אף אם כותב לו נוסח זה, צריך בכל זאת שיהיה מיעוט, לפחות, הקורא לבירה - בית, "שאין לשון זו מועילה לכלול במכר, מה שאינו נכלל לשום אדם בעולם" (מגיד-משנה). (124) גמרא שם. והמדובר באופן שלכל שדה גבול משלה (שו"ע חו"מ סימן ריח, סעיף כב). וראה להלן פרק כד הלכה יד, והערה קסו. (125) ויש שם מעט שקוראים לבקעה שדה (שולחן-ערוך שם). (126) ולא קנה כל הבקעה, ואף-על-פי שכל המכר סוג אחד, בניגוד לבירה ובית למעלה, שאין הבירה והבית סוג אחד (גמרא שם).

יח. האומר לחברו¹²⁷: שְׂדוֹת¹²⁸ אֲנִי מוכר לך - מְעוֹט שְׂדוֹת שְׁתֵּים¹²⁹. אָמַר לוֹ כָּל שְׂדוֹת¹³⁰ אֶפְלוּ שֵׁלֶשׁ וְאַרְבַּע¹³¹, חוץ¹³² מִגְּנוֹת¹³³ וּפְרָדִים¹³⁴. אָמַר לוֹ נִכְסִים¹³⁵ - אֶפְלוּ גְנוֹת וּפְרָדִים, חוץ מִבָּתִּים וְעַבְדִּים¹³⁶. וְאִם אָמַר לוֹ כָּל נִכְסֵי¹³⁷ - אֶפְלוּ עַבְדִּים וּבָתִּים וְכָל הַמְּטַלְטְלִין¹³⁸ הַיְדוּעִים לוֹ, וְאֶפְלוּ תַּפְלִין שְׁפָרָא¹³⁹ וְכָל הַמָּכָר.

(127) סיכום הגמרא (שם). (128) ללא הגדרת הכמות. (129) שיד בעל השטר - הלוקח - על התחתונה, והוא מקבל רק את המינימום שיש במשמעות לשון המכירה. (130) שהוסיף מלת הריבוי: "כל". (131) כלומר, כל השדות שישנם: ואפילו הן יותר משנים עד שלש וארבע, והוא-הדין יותר. (132) שביטוי זה "שדות" אינו כולל את אלו. (133) שמגדלים בהם ירקות, ולא תבואה כמו בשדות. (134) שמגדלים בהם פירות, כגון רימונים. (135) בכ"י תימן: "נכסי", וכן במגיד-משנה. וכן ברי"ף ישן שם: "אמר ליה נכסי, אפילו פרדסי ובוסתני לבר מבתי ועבדי" (מגיד-משנה והגהות הב"ח ברי"ף שם). ואע"פ

157) אבל לדעת רבינו חננאל והרשב"ם (שם ד"ה אמאי משמנין ביניהן), שמין רק את החצי בדרום כמה הוא שוה, ונותן לו כנגד זה שטח כחוש בכל צד שהוא. 158) [במשנה (שם): "ונוטל חצי שדה וכו', ונוטל חציה בדרום, והוא מקבל עליו מקום הגדר וכו'". ומכיון שכל המשנה עוסקת בלוקח, ודאי ש"והוא מקבל" גם כן בלוקח. אבל לפי נוסחת כתב-יד מינכן "ומקבל עליו" (וכן הוא ברשב"ם), אין הכרח שהמדובר בלוקח. ואמנם הרשב"ם פירשה המוכר. 159) כלומר, חייב להקים את הגדר, וגם לתת את מקומו, היינו להקימו בשטח-הוא. 160) משנה (שם) ופרטיה בברייתא (שם). 161) חפירה קטנה. 162) על פני אורך כל השדה. 163) שהחריץ הקטן הוא יותר קרוב לגדר, והחריץ הגדול מחוצה לו. 164) כלומר, צורך זה בחריץ כפול. 165) היא חיה קטנה ('ערוך' ערך נמיה).

19 כג. היתה 166 לו חצי שדה 167, ואמר לחברו: חצי שיש לי בשדה מכרתי לך - קנה החצי בלוי 168. אמר לו: חצי השדה שיש לי - לא קנה אלא רביע 169. אמר לו 170: מצור 171 שדה שממנה נחלקתה 172, או שממנה נפסקת, או שממנה נחצית 173: אם אמר לו יאלו מצריה 174 - קנה חציה 175; ואם לא מצר לו מצריה 176 - לא קנה אלא בית תשעה קבין 177.

166) מימרא של רבה, בבבא-בבא-בבא סב: 167) שהיה המוכר שותף בקרקע, והיתה לו החצי של קרקע זו. 168) כלומר, כל מה שיש לו בשדה, שהרי כן אמר: "חצי שיש לי בשדה". 169) היינו, החצי מן החלק שיש לו בשדה, והוא רביע מן השדה כולו, שהרי כן אמר: "חצי השדה שיש לי". 170) מסקנת הגמרא, שם סג. 171) מכר לו חלק משדה, בלי לפרש את כמותו, וסימן לו גבולות בשני צדדים בלבד: בצד מזרח סוף השדה, ובצד מערב - חלקו הוא, הנשאר לו, בשדה זה, שממנו נחלק החלק שמכר (כסף-משנה). 172) מלשון חלק. 173) לשון חצי. 174) כלומר, אם מצר לו כל גבולות השדה. גם גבולות צפון ודרום (כסף-משנה). 175) מכיון שטח ומצר לו כל מצריה, ליפות כחו בא, לתת לו חלק הגון בשדה, דהיינו חציה. 176) אלא גבול מזרח ומערב בלבד, כנ"ל הערה קע. 177) "שכל שדה שאין בה כדי זריעת תשעה קבים אינה קרויה שדה" (פ"א מהלכות שכנים הלכה ד).

יט (מגיד-משנה). 149) כלומר, שתמיד נותנים ללוקח את הפחות שבמשמעות הלשון.

1 כא. האומר 150 לחברו: שדה ראובן 151 אני מוכר לך, וכיון שקנה הלוקח להשתמש בה אמר לו המוכר: אינה זו השדה שהיתה של ראובן, אלא כף היא קרויה, ולעולם לא היתה לו, אלא זו 152 היא שהיתה של ראובן, ולקחתיה ממני, והיא שמכרתי לך - על המוכר להביא ראיה 153; ואם לא הביא - זוכה 7 הלוקח בזה שכל העם 154 קוראים של ראובן. וכן כל פיוצא בזה הלף אחר השם שהוא פשוט בפי הכל. 8

150) הוראה של רב נחמן, בבבא-בבא-בבא ל. 151) והכוונה: שדה שקנה מראובן. 152) הוא מצביע על שדה אחר. 153) צריך להביא ראיה, ששדה זו רק נקראת: שדה ראובן, ולא שנקנית ממנו. וזה מספיק, כי ברור שהביטוי "שדה ראובן" משמעותו, שדה שקנה מראובן, ולא שדה שנקראת: שדה ראובן (רשב"ם שם ד"ה כיון, ועיין סמ"ע, סימן ריח ס"ק סו, ובאר הגולה שם אות צ). 154) כן בגמרא (שם).

9 כב. האומר 155 לחברו: חצי שדה אני מוכר לך - שמין 156 כמה שוה כל השדה, ונותן לו מן הפחוש שבה מה ששוה חצי הדמים של כל השדה. וכן אם אמר לו: חציה בדרום אני מוכר לך - שמין דמי בלה 157, ונותן לו בדרומה פחצי כל הדמים. ומקבל עליו הלוקח 158 לעשות בחלקו מקום הגדר 159, ומאחורי הגדר 160 סמוך לגדר חריץ קטן 161 רחב שלשה טפחים 162, וחוצה לו 163 חריץ אחד גדול רחב ששה טפחים, ובין שני החריצין רחב טפח. 17 כל זה 164 כדי שלא תקפץ הנמיה 165 בה וכיוצא בה.

155) משנה בבא-בבא-בבא קז: ולפי פירושו של רבי יוחנן (בגמרא שם) ובמסקנה הסופית. 156) המוכר נותן ללוקח בחלק הכחוש של השדה, שטח ששוויו כחצי השדה כולה, על השמן ועל הכחוש שבה, וזהו לטובתו של המוכר, שידו על העליונה תמיד, ואדם מעדיף שטח קטן של עידית, על שטח גדול של זיבורית. לפי שאנו אומרים שבביטוי "חצי שדה" לא כיוון לחצי השדה בשטח, שאם כן היה לו ליתן ללוקח חצי השדה מן הכחוש וחצי מן השמן, אלא לחצי השדה בשוויה (ועיין רשב"ם ד"ה לוקח נוטל כחוש).

שיעורי רמב"ם ספר המצוות – כ"ב-כ"ח אלול ה'תשפ"ב

יום ראשון כ"ב אלול ה'תשפ"ב

26 מצות עשה קכא. מצות לא תעשה ריא.

27 מצות עשה קכג. מצות לא תעשה ריב.

28 המצוה הקכ"א — הצווי ששנצטוינו להניח את-הלקט

29 (שבלים הנופלות בשעת הלקט) והוא אמרו: "ולקט קצירך

30 לא תלקט לעני ולגר תעזב אתם" (ויקרא כג, כב), וגם זה
31 לאו (לא תעשה ריא) שנתק לעשה, כמו שנתבאר במסכת
32 מכות (טז): לגבי פאה. וכבר נתבאר גם דיני מצוה זו
33 במסכת פאה (פרק ד). ודין תורה, שלא תהא נוהגת אלא
34 בארץ.

הַעֲשֶׂה כְּמוֹ שֶׁבִּאֲרָנוּ (מצוות עשה כב-קכא), וְגַם זֶה אֵינָהּ
נוֹהֶגֶת מִן-הַתּוֹרָה אֲלֵא בְּאֶרֶץ. וּכְכֹר נִתְבָּאֲרוּ גַם דִּינֵי
מִצְוָה זֹאת בְּמִסְכַּת פָּאָה (פרק ה ופרק ו).

הַמִּצְוָה הַרִי"ד — הַאֲזַהְרָה שֶׁהִזְהַרְנוּ מִלְקַחַת
הַשְּׂכָחָה, וְהוּא אָמְרוּ: "וְשִׁכַּחְתָּ עִמָּךְ בִּשְׂדֶּה לֹא-תִשָּׁבֵב
לְקַחְתָּ" (שם), וְכֵן הַשְּׂכָחָה נִוְהֶגֶת לִפְלֵי בֵין בְּתִבּוּאָה בֵין
בְּאֵילָן. וְגַם זֶה נִתַּק לַעֲשֹׂה, שְׁאֵם עֹבֵר וּלְקַחְתָּ — חֵיב
לְהִזְכִּיר לַעֲנִיִּים, וְהוּא אָמְרוּ יִתְעַלָּה: "לִגְר לִיתּוֹם
וְלֹאֲלִמְנָה" (שם, כא). וּכְכֹר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זֹאת בְּמִסְכַּת
פָּאָה. וְדַע שֶׁכָּלל הוּא אֶצְלָנוּ: שְׂכָל-מִצְוֹת לֹא-תַעֲשֶׂה
שֵׁשׁ בָּה (אפשרות לקיים עֲשֵׂה, כְּשֵׁקִים (=כל זמן שניתן
לקיים) עֲשֵׂה שְׂבָה — אֵינוּ לוֹקָה; וְאֵם לֹא יִקְיָמוּ —
לוֹקָה, כְּגוֹן הַפָּאָה — שְׁאֵם קֶצֶר (=לעניים) לֹא יִתְחַיֵּב
מִלְּקוֹת בְּזִמְנָן שִׁקְצָר אֲלֵא יָכוֹל לִתְנֶה שְׂבָלִים. וְכֵן אִם דָּשׁ
אֶת-הַחֲשִׁים וּתְחַנֵּן וְלָשֵׁן — נוֹתֵן מִן-הַבֶּצֶק שְׁעוֹר מֵה־
שֶׁהָיָה חֵיב בּוֹ מִן-הַפָּאָה, אֲכָל אִם אֲרַע שְׁאֲבָדוֹ אוֹתָן
הַחֲשִׁים לְגִמְרֵי אוֹ שְׁנֹשְׁרָפוֹ — הָרִי זֶה לוֹקָה, כִּינֵן שְׂלֵא
קִים עֲשֵׂה שְׂבָה; כִּלְ-שֶׁכֵּן אִם בִּטְלוּ בִּידוֹ, כְּגוֹן שְׁאֲכָל אֶת
כָּל-אוֹתָן הַחֲשִׁים עַד גְּמִירָא. וְאֵל תִּחְשׁוֹב שְׁאֲמָרְם בְּגִמְרָא
מִכּוֹת (טז): "אֲנוּ אֵין לָנוּ אֲלֵא זֹאת (שילוח הקן) וְעוֹד
אֲחֶרֶת" (מצב שבו שייך לבטל בהן את העשה הניתק ללאו —
ועל ידי כך להתחייב מלקות), וְנִתְקַים (ומתברר שם בגמרא)
שְׁאוֹתָה הַ"אֲחֶרֶת" הִיא הַפָּאָה (אל תחשוב) שֶׁמִּשְׁמַע שְׂלֵא
יָהּ דִּין זֶה אֲלֵא בַּפָּאָה בְּלִבְדָּה — לֹא, אֲלֵא עֲנִין "אֲחֶרֶת"
רְצוֹנוֹ לוֹמַר: הַפָּאָה וְכָל-מֵה-שְׁדִּינוּ כִּדִּין הַפָּאָה. לְפִי
שֶׁהִפְרִט וְהִלְקִט וְהַשְּׂכָחָה וְהַעוֹלָלוֹת כָּל-אֶחָד מֵהֶם הוּא
לֹא שֵׁשׁ בּוֹ מַעֲשֶׂה, וְאֶפְשָׁר בּוֹ (בהם) מֵה שְׁאֲפָשָׁר בַּפָּאָה
מַעֲנִין קִימוֹ וְלֹא קִימוֹ (צורת בטול אפשרות קיום העשה או אי
בטולו) לְפִי שֶׁהַכְּתוּב שֶׁמִּמֶּנּוּ לְמַדְנוּ לַפָּאָה שֵׁשׁ בָּה קִיּוֹם
עֲשֵׂה הוּא אָמְרוּ יִתְעַלָּה: "לַעֲנִי וְלִגְר תַּעֲזֹב אֹתָם" — וְזֶה
נֶאֱמַר בַּפָּאָה וּבִלְקִט וּבִפְרִט וּבְעוֹלָלוֹת. אָמְרוּ: "לֹא-תִכְלֶה
פֶּאֶת שְׂדֶךְ. וְלִקֵּט קִצְיָרְךָ לֹא תִלְקֹט, וְכִרְמֶךָ לֹא תַעוֹלֵל
וּפְרִט כִּרְמֶךָ לֹא תִלְקֹט לַעֲנִי וְלִגְר תַּעֲזֹב אֹתָם". וְאָמַר עוֹד
בְּעִמָּר הַשְּׂכָחָה: "לֹא-תִשָּׁבֵב לְקַחְתָּ לִגְר לִיתּוֹם וְלֹאֲלִמְנָה
יִהְיֶה". וְכִינֵן שֶׁמִּצְאָנוּ לְשׁוֹן הַגְּמָרָא שֶׁהַפָּאָה הִיא לֹא
שֶׁנִּתַּק לַעֲשֹׂה וְלִמְדוֹ עַל עֲשֵׂה שְׂבָה מִמֶּה שְׁאָמְרוּ: "לַעֲנִי
וְלִגְר תַּעֲזֹב אֹתָם", מִשְׁמַע שֶׁכָּל-אֵלּוּ חֲמִשָּׁת הֵלְאִין לֹא
שֶׁנִּתַּק לַעֲשֹׂה, וְכָל-זִמְנָן שִׁקְיָם עֲשֵׂה שְׂבָה — אֵינוּ לוֹקָה,
כְּמוֹ שֶׁזָּכְרָנוּ; וְאֵם נִבְצָר מִמֶּנּוּ קִיּוֹם עֲשֵׂה שְׂבָה — לוֹקָה.
וְכָל-זִמְנָן שְׁאֲפָשָׁר לוֹ לְקִימוֹ, אֶף-עַל-פִּי שְׂלֵא קִימוֹ עֲתָה
— אֵינוּ לוֹקָה, אֲלֵא נִצְוָהוּ לְקִימוֹ בְּלִבְדָּה עַד שֶׁנִּדְעַ שֶׁכָּכֵר
אִי אֶפְשָׁר וְשֶׁעֹבֵר עַל הֵלְאֵי זֶה נִשְׁאַרָה שׁוֹם אֶפְשָׁרוֹת
לְקִיּוֹם עֲשֵׂה שְׂבָה — (רק) אִזְ לוֹקָה. וְדַע עֲנִין זֶה וְהִבְיָהוּ.

הַמִּצְוָה הַרִי"א — הַאֲזַהְרָה שֶׁהִזְהַרְנוּ מִלְקַחַת
הַשְּׂבָלִים הַנוֹפְלוֹת בְּשַׁעַת הַקְצִירָה, אֲלֵא יָנְחוּ לַעֲנִיִּים,
וְהוּא אָמְרוּ יִתְעַלָּה: "וְלִקֵּט קִצְיָרְךָ לֹא תִלְקֹט" (שם). וְגַם
זֶה נִתַּק לַעֲשֹׂה (מצוות עשה קכא), כְּמוֹ שֶׁבִּאֲרָנוּ בַּפָּאָה.
וּכְכֹר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זֹאת בְּמִסְכַּת פָּאָה (פרק ד משנה י).

הַמִּצְוָה הַקכ"ג — הַצּוּי שֶׁנִּצְטוּיָנוּ לְהַנִּיחַ לַעֲנִיִּים
אֶת-הַשְּׂאֲרִיּוֹת הַנִּשְׁאָרוֹת בְּכֶרֶם בְּשַׁעַת בְּצִיר פְּרוֹתֵיו, וְהֵן
הַנִּקְרָאוֹת עוֹלָלוֹת (אשכול קטן שיחסו הגדול כעולל-תינוק),
וְגַם בָּהֵן אָמַר הַכְּתוּב: "לַעֲנִי וְלִגְר תַּעֲזֹב אֹתָם" (שם יט,
י), אַחֵר שֶׁהִזְכִּיר אֶת-הַעוֹלָלוֹת. וּכְכֹר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה
זֹאת בְּמִסְכַּת פָּאָה (פרק ז). וְאֵינָהּ נוֹהֶגֶת מִן-הַתּוֹרָה אֲלֵא
בְּאֶרֶץ.

הַמִּצְוָה הַרִי"ב — הַאֲזַהְרָה שֶׁהִזְהַרְנוּ מִלְכּוֹת אֶת-
הַכְּרֶם בְּשַׁעַת בְּצִירָתוֹ (לא לבצור את העוללות), וְהוּא אָמְרוּ
יִתְעַלָּה: "וְכִרְמֶךָ לֹא תַעוֹלֵל" (שם), אֲלֵא יָנְחוּ הָאֲשְׁכּוֹלוֹת
הַקִּיצוֹנִיּוֹת (העוללות נמצאות בקצה) — לַעֲנִיִּים. אֲכָל אֵין
דְּבָר זֶה בְּשֶׁאֵר הָאֵילָנוֹת וְאֶפְלוּ הַדּוּמִים לְכֶרֶם (וזהו אוהרה
יחודית בכרם), לְפִי שֶׁהַאֲזַהְרָה בְּאָמְרוּ: "כִּי תִחַבֵּט זִיתְךָ לֹא
תִפָּאֵר אַחֲרֶיךָ" (דברים כד, כ) הִיא שְׂלֵא יִקַּח אֶת-הַשְּׂכָחָה
וּמִן-הַנִּזִּית נִלְמַד הַדִּין (אך ורק) בְּשִׁכַּחְתָּ לְשֶׁאֵר הָאֵילָנוֹת.
וְגַם זֶה (הלאו של "עוללות") נִתַּק לַעֲשֹׂה. וּכְכֹר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי
מִצְוָה זֹאת בְּמִסְכַּת פָּאָה (פרק ז משנה ד).

יום שני כ"ג אלול ה'תשפ"ב

מצוות עשה קכד. מצוות לא תעשה ריג.

מצוות עשה קכב. מצוות לא תעשה ריד.

הַמִּצְוָה הַקכ"ד — הַצּוּי שֶׁנִּצְטוּיָנוּ לְהַנִּיחַ לַעֲנִיִּים
מֵה-שֶׁנִּשְׁוֹר וְנִפֵּל מִן-הַעֲנָבִים בְּשַׁעַת הַבְּצִיר, וְהוּא אָמְרוּ:
"וּפְרִט כִּרְמֶךָ לֹא תִלְקֹט לַעֲנִי וְלִגְר תַּעֲזֹב אֹתָם" (ויקרא
יט, י), וּכְכֹר נִתְבָּאֲרוּ גַם דִּינֵי מִצְוָה זֹאת בְּמִסְכַּת פָּאָה (פרק
ו) וְאֵינָהּ נוֹהֶגֶת מִן-הַתּוֹרָה אֲלֵא בְּאֶרֶץ.

הַמִּצְוָה הַרִי"ג — הַאֲזַהְרָה שֶׁהִזְהַרְנוּ מִלְאֲסוֹף אֶת-
הַנִּקְרָאִים הַנוֹפְלִים מִן-הַכְּרֶם בְּשַׁעַת בְּצִירָתוֹ, אֲלֵא יָנְחוּ
לַעֲנִיִּים, וְהוּא אָמְרוּ: "וּפְרִט כִּרְמֶךָ לֹא תִלְקֹט" (שם), וְגַם
זֶה נִתַּק לַעֲשֹׂה. וּכְכֹר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זֹאת בְּמִסְכַּת פָּאָה
(פרק ז משנה ג).

הַמִּצְוָה הַקכ"ב — הַצּוּי שֶׁנִּצְטוּיָנוּ לְהַנִּיחַ עִמָּךְ
הַשְּׂכָחָה (אלומות ואגודות שנשכחו בשדה), וְהוּא אָמְרוּ
יִתְעַלָּה: "וְשִׁכַּחְתָּ עִמָּךְ בִּשְׂדֶּה לֹא-תִשָּׁבֵב לְקַחְתָּ לִגְר
לִיתּוֹם וְלֹאֲלִמְנָה יִהְיֶה" (דברים כד, יט), זֶה שְׁאָמַר "לִגְר
לִיתּוֹם וְלֹאֲלִמְנָה יִהְיֶה", — הוּא הַצּוּי לְהַנִּיחַ וְהוּא
הַעֲשֵׂה, כְּמוֹ שְׁאָמַר בְּלִקֵּט וּפָאָה "תַּעֲזֹב אֹתָם", שֶׁהוּא

יום שלישי כ"ד אלול ה'תשפ"ב

מצות עשה קל. קצה.

מצות לא תעשה רלב.

המצוה הק"ל — הצווי שנוצטוינו להפריש מעשר עני בכל-שנה שלישית מן-השמיטה, וגם בשלישית אחרי השלישית, — כלומר: בששית מן — השמיטה, והוא אמרו יתעלה: "מקצה שלש שנים תוציא את-כל-מעשר תבואתך וגו'" (דברים יד, כח). וגם זו אינה חובה מן-התורה אלא בארץ ישראל וכבר נתבאר דיני מצוה זו במסכת פאה (פרק ח) ובמסכת דמאי (פרק ד) ובמסכת מעשרות. וכמה ענינים ממנה מפורשים במקומות מספר משאר מסכתות זרעים ומסכת מכשירין (סוף פרק ב) וידיים (פרק ד משנה ג).

המצוה הקצ"ה — הצווי שנוצטוינו לתן צדקה ולחזק החלשים ולהרחיב להם. וכבר בא הצווי על מצוה זו בלשונות שונים, אמר: "פתח תפתח את-ידך" (שם טו, ח), ואמר: "והחזקת בו גר ותושב וחי עמך" (ויקרא כה, לה), ואמר: "וחי אחיד עמך" (שם, לו), הפונה בכל-הפסוקים האלה היא אחת, והיא: שגבול כל ענינו ונתמכנו די מחסורו. וכבר נתבאר דיני מצוה זו במקומות שונים, רבם בכתבות (טז). ובתרא (בבא בתרא טז), ובא בקבלה, שאפלו עני המתפרנס מן הצדקה חייב במצוה זו, כלומר: הצדקה למי שנמוך ממנו או למי שכמוהו — אפלו בדרך מועט.

המצוה הרל"ב — האזהרה שהזהרנו מלהמנע מלתת צדקה ורחוקה לעניים מאחינו אחרי שגדע דחק מצבם ושיש לנו יכלת לתמוך בהם, והוא אמרו יתעלה: "לא תאמץ את-לכבך ולא תקפץ את-ידך מאחיד האביון" (דברים טו, ז). וזו אזהרה מלהתנהג במדת הקמצנות עד שנמנע מלתת לראוי לו.

יום רביעי כ"ה אלול ה'תשפ"ב

מצות עשה קכו. קכט.

המצוה הקכ"ו — הצווי שנוצטוינו להפריש תרומה גדולה, (הגדולה והחשובה שבתרומות, שהיא מופרשת מכל הכמות) והוא אמרו יתעלה: "ראשית דגנך וגו' תתן לו" (דברים יח, ד). ומצוה זו אינה נזכרת מן-התורה אלא בארץ ישראל וכבר נתבאר דיני מצוה זו במסכת תרומות.

המצוה הקכ"ט — הצווי שנוצטוינו להפריש מעשר מן-המעשר שמקבלים מישראל ולתתו לכהנים, והוא אמרו יתעלה: "ואל-הלוים תדבר ואמרת אליהם כי-תקחו מאת בני-ישראל את-המעשר אשר נתתי לכם

מאתם בנתחלתכם והרמתם ממנו תרומת ה' מעשר מן-המעשר" (במדבר יח, כו). ופרש לנו, שמעשר זה — הוא הנקרא, תרומת מעשר — נתן לכהן. אמר: "ונתתם ממנו את-תרומת ה' לאהרן הכהן" (שם, כח). וכבר פרש הפתוב, שמפרישים מעשר זה מן-המבקר והיפה שבו, והוא אמרו יתעלה: "מכל-חלבו את-מקדשו ממנו" (שם, כח) אחר-כך העיר, שהם חוטאים אם לא יפרישוהו מן-היפה שבו, והוא אמרו יתעלה: "ולא-תשאו עליו חטא בהרימכם את-חלבו" (חלב"ב הוא החלק המובחר) ממנו" (שם, לב), ולאו זה הוא שילח באלו אמר: לא יהיה עליכם חטא בהרימכם אותו מן-היפה, משמע: שאם יפרישוהו מן-הרע יחטאו. והרי זה כמו לאו הבא מכלל עשה, שאינו נמנה עם הלאוין, כלומר: מכיון שצוה להפרישו מן היפה, משמע שאין להפרישו מן-הרע. ולשון ספרי (סוף פרשת קרח): "מניין אתה אומר, שאם הפרשתם אותו שלא מן-המבקר שאתם בני-ישראל עון? תלמוד לומר: "ולא-תשאו עליו חטא בהרימכם את-חלבו ממנו". וכבר נתבאר דיני מצוה זו במסכת תרומות ובמסכת מעשרות וגם בכמה מקומות בדמאי.

יום חמישי כ"ו אלול ה'תשפ"ב

מצות לא תעשה קנד.

המצוה הקנ"ד — האזהרה שהזהרנו מלהקדים מתנות הזרעים. זו על זו, אלא נפרישן לפי סדרן. ובאר דבר זה: שהחטים, למשל, אם דשן ומרחן — הרי הן טבל; מפריש מהן תחלה תרומה גדולה והוא אחד מתמשים (מדה בינונית) ואחר-כך מפריש עשירית מהנשאר עשירית הנשאר — וזהו מעשר ראשון; ואחר-כך מפריש עשירית ממה שנשאר — והוא מעשר שני. נותן תרומה גדולה לכהן, ומעשר ללווי, ומעשר שני יאכל לבעליו בירושלים. על הסדר הזה צריך להפריש. ובאה האזהרה מלהקדים מה-שראוי לאתרו ומלאחר מה שראוי להקדימו, והוא אמרו יתעלה: "מלאתך ודמעתך לא תאחר" (שמות כב, כח). באלו יאמר: לא תאחר ממלאתך ודמעתך מה שראוי להקדימו. ובמשנת תרומות (פרק ג משנה ו): המקדים תרומה לבכורים ומעשר ראשון לתרומה ומעשר שני לראשון, אף-על-פי שהוא עובר בלא-תעשה, שנגמר: "מלאתך ודמעתך לא תאחר" — מה-שעשה עשוי. ובמכללתא (פרשת משפטים): "מלאתך" — אלו הבכורים הנשלחין מן-המלאי: "ודמעתך" — זו תרומה; "לא תאחר" — שלא תקדים שני לראשון, (ושלא יקדים מעשר) ראשון לתרומה, תרומה לבכורים. ושם נאמר: מכאן אמרו: כל-המקדים תרומה לבכורים ומעשר שני לראשון, אף-על-פי שהוא עובר בלא-תעשה — מה-שעשה עשוי. וכבר נתבאר בריש תמורה (ד). שהמקדים אינו לוקה.

יום שישי כ"ז אלול ה'תשפ"ב

מצות לא תעשה קלג. קלד.

המצוה הקל"ג — האזהרה שהזהר כל-זר מלאכול
שום תרומה, והוא אמרו: "וכל-זר לא-יאכל קדש"
(ויקרא כב, י), וכונתו ב"קדש" זה — התרומה. וכן
הבכורים, לפי שגם הם נקראו: תרומה, כמו שאבאר (לא
תעשה קמח), ולזאת כונתי באמרי שום תרומה והוא הדין
לכל-מועל (נהנה בשוה פרוטה) בקדשים בידון. ואם אכל
תרומה בידון — חייב מיתה בידי שמים, ואינו חייב
תוספת חמש, כמו שנתבאר בפ' ו' ופ' ז' ממסכת
תרומה. ובפ' ט' מסנהדרין (פג.) מנו מחייבי מיתה בידי
שמים ובכללים: זר שאכל תרומה, והביאו ראיה לך
מאמרו: "ומתו בו כי יחללה" (שם, ט) ואחריו "וכל-זר
לא-יאכל קדש". ובפ' כ' מבכורים אמרו: "התרומה
והבכורים חייבים עליהם מיתה וחמש ואסורים לזרים;
ורב חולק על כל-המשניות האלה ואומר: זר שאכל
תרומה — לוקה, וידוע שרב (כחו) כתבא הוא ופליג
(חולק גם על תנאים) וכבר בארנו בחבורנו בפרוש המשנה
(סוטה פרק ג משנה ג, ועוד), שכל-מחלקת שאינה מחייבת
מחלקת למעשה אלא בסבא בלבד, לא אפסוק בה
הלכה, ולא אמר: הלכה כפלוני; ולפיכך לא אמר כאן
הלכה כרב או כסתם משנה", כיון שלדברי הכל לוקה,
לפי שכל-מחייב מיתה בידי שמים על אחד הלואין —
לוקה גם-כן, כמו שבארנו בהקדמות מאמר זה. וכן
כל-מועל בקדשים במזיד — לוקה בלי ספק, והוא
אמרם במפלא סמוך לאיש (קטן בשנתו הסמוכה לגיל
הבר-מצוה) אם הקדיש, אמרו (גדה מו'): "הקדיש הוא
ואכלו אחרים רבי יוחנן ורבי שמעון בן-לקיש דאמרי
תרויהו: לוקין".

המצוה הקל"ד — האזהרה שהזהר אפלו תושב
(ישראל, שנשכר לעולם לכהן ושכירו (לחפזה) מלאכול
תרומה, אמר: "תושב כהן ושכיר לא-יאכל קדש" (שם,
י), ואם אכל, דינו כדין שאר זרים.

יום ש"ק כ"ח אלול ה'תשפ"ב

מצות לא תעשה קלה. קלו.

המצוה הקל"ה — האזהרה שהזהר הערל מלאכול
תרומה. והוא הדין לשאר קדשים שהערל מזהר
מלאכלם. ולא זו לא נתפרש בפתוב אלא נלמד בגזרה
שנה, ועם זה בארו מעתיקי השמועה, שאסור זה
מדאורייתא לא מדרבנן. ולשון יבמות (ע.) "מנין לערל
שאינו אוכל בתרומה? נאמר: "תושב ושכיר" בתרומה
(ויקרא כב.). — מה תושב ושכיר האמור בפסח ערל
אסור בו, אף תושב ושכיר האמור בתרומה ערל אסור
בו; והוא הדין לשאר קדשים. וכך הוא גם לשון ספרא
(פרשת אמור שם), ושם אמרו: "רבי עקיבא אומר, איש
איש (שם, ד) — לרבות את הערל". ושם נתבאר גם כן,
כלומר: בגמרא יבמות (עב.), שדבר תורה: משוף (משך
עור ונראה כערל) אוכל בתרומה, ומדבריהם גזרו עליו
מפני שנקרא ערל הנה נתבאר שהערל אסור בתרומה
מן-התורה, ומשוף הוא שאסור מדרבנן. והבן זה. ושם
אמרו: משוף צריך שימול מדרבנן.

המצוה הקל"ו — האזהרה שהזהר כהן טמא
מלאכול תרומה, והוא אמרו: "איש איש מזרע אהרן
והוא צרוע או זב בקדשים לא יאכל עד אשר יטהר"
(שם). ובגמרא מכות (יד:) אמרו: "אזהרה לתרומה מנין?
מאיש איש וגו'. איזהו דבר שהוא שנה בזרעו של
אהרן? הני אומר — זו תרומה". הפונה באמרם "שנה
בזרעו של אהרן" — שאיכלנו הנרע כלו, זכרים ונקבות
(ואין הדבר נהוג אלא בתרומה). וכבר נכפל עוד הלאו
בענין זה באמרו: "ושמרו את-משמרת" (שם, ט).
והעובר על לאו זה — חייב מיתה בידי שמים ובפ' ט'
מסנהדרין (פג.) מנו מחייבי מיתה בידי שמים ובכללים
כהן טמא שאכל תרומה טהורה והביאו ראיתם ממה
שנאמר: "ושמרו את-משמרת" ולא-ישאו עליו חטא"
(שם).

המשך ביאור למס' כתובות ליום ראשון עמ' א

והיא לא נתפשה, והיינו שלא נאנסה אלא נבעלה מרצון, ולכך
היא אסורה על בעלה. ויש לדייק, הא — אבל אילו נתפשה ונבעלה
באונס, מותרת. אמנם יש להוסיף ולדייק מלשון הכתוב ויהיא/
שדין זה שאם נבעלה מרצונה נאסרת על בעלה אינו אלא באשה
זו האמורה בפרשה, ויש לה אשה אחרת, שאינה שייכת לפרשה
זו, שאף על פי שלא נתפשה, אלא נבעלה מרצונה לאחר היא
מותרת, ואילו, זו שקדושה קדושה טעונה, כגון שקדשה בתנאי ולא
התקיים התנאי, שאינה מקודשת כלל לבעלה, וממילא אין הזנות
אוסרת אותה עליו, אלא היא ככל פנויה שזינתה שאינה נאסרת,
ולכן אפילו אם נבעלה לבעלה עד שבנה ממנו מוצרך על כתיבה,
אין אומרים שבא עליה לשם קדושין ונאסרת בזנות, אלא

וכיון שכך אינו מתכוין לקדשה בביאה, ואינה צריכה ממנו גט.
הגמרא מביאה את דעת עולא בענין מקדש בתנאי ובעל סתם:
אמר רב כהנא משמיה ו-משמו דעולא, המקדש אשה על תנאי,
ובעל סתם, אף שלא התקיים תנאו צריכה הימנו גט, כיון שהתכוין
לקדשה בביאתו ללא תנאי. והוסיף ואמר, זה היה מעשה, באדם
שקדש אשה בתנאי ובא עליה סתם, ולא התקיים התנאי, ולא
היה כח בהקדשים להוציאה בלא גט, כיון שחששו שמא קידשה
בביאה ללא תנאי.

מביאה הגמרא את דעת החולק. אומרת הגמרא: ודברי עולא אלו
נאמרו לאפוקי — להוציא משיטתו של האי תנאי. ואמר רב יהודה
אמר שמואל משום רבי ישימאל, נאמר בפרשת סוטה (במדבר ה י)

יחזקאל פרק כד יז-כז

יז האנק | דם מתים אבל לא תעשה פארך חבוש עליך ונעליך תשים ברגליך ולא תעמה על שפם ולחם אנשים לא תאכל: יח ואדבר אליהם בפקר ותמת אשתי בערב ואעש בפקר פאשר צויתי: יט ויאמרו אלי העם הלא תגיד לנו מה אלה לנו כי אתה עשה: כ ואמר אליהם דברי יהוה הנה אלי לאמר: כא אמר | לבית ישראל כה אמר יהוה הנני מחלל את מקדשי גאון עוזכם מחמד עיניכם ומחמל נפשכם ובניכם ובנותיכם אשר עזבתם בחרב יפלו: כב ועשיתם פאשר עשיתי על שפם לא תעטו ולחם אנשים לא תאכלו: כג ופארכם על ראשיכם ונעליכם ברגליכם לא תספדו ולא תכפו ונמקתם בעונתיכם ונהמתם איש אל אחיו: כד והיה יחזקאל לכם למופת בכל אשר עשה תעשו בבאה וידעתם כי אני יהוה: (פ) והיה ביום קחתי מהם את מעוניהם משוש תפארתם את מחמד עיניהם ואת משא נפשם בניהם ובנותיהם: כו ביום ההוא יבוא הפליט אליך להשמעות אונים: כז ביום ההוא יפתח פיך את הפליט ותדבר ולא תאלם עוד והיית להם למופת וידעו כי אני יהוה: (פ)

רש"י

בתוכם: שפם. גרינו"ן בלע"ז: (כג) ונמקותם. אישוריי"ן דמוני"ן בלע"ז: (כד) בבואה. באה הרעה הזאת: (כה) משא נפשם. שנפשם מתנשאה בהם: (כו) ביום ההוא. א"א לבא הפליט ביום החורבן וכן פתורנו ביום ההוא שיבא הפליט אליך להשמיע אזנך ביום ההוא יפתח פיך: להשמעות אונים. לבשר בשורה שהוכתה העיר: (כז) את הפליט. עם הפליט: ותדבר ולא תאלם. לפי שאמרת לך ונאלמת ולא תהיה להם וגו' מעתה יראו שדברך אמת ולא תאלם עוד מהתנבאות להם:

מצודת ציון

(יז) האנק. ענין אנחה כמו אנקת אסיר (תהלים קב): דום. ענין שתיקה כמו וידום אהרן (ויקרא י): חבוש. כן יקרא התקון בראש והקשירה וכן וחבשת להם מגבעות (שמות כח): תעטה. ענין עטיפה כמו ועל שפם יעטה (ויקרא יג): שפם. הוא שער השפתים: (כא) גאון. ענין רוממות: עוזכם. ענין חוזק: ומחמל. מל' חמלה ורחמנות: (כג) ונמקותם. מל' המקה והמסה: ונהמתם. מל' המי': (כד) למופת. לאות וסימן: (כה) משא. מל' נשיאה והרמה: (כו) הפליט. הנמלט מהמלחמה כמו ויבא הפליט ויגד לאברהם (בראשית יד): (כז) תאלם. מלשון אלם:

מצודת דוד

(יז) האנק דום. מהאנק דום ר"ל שתוק מן האנחה ולא תאנח: מתים אבל. הוא הפוך אבל מתים ר"ל מנהג האבל שעושים על המתים לא תעשה: פארך. התקן עליך מגבעות הראש שהוא לפאר ולהדר וכן נאמר פארי המגבעות (שמות לט) ודרך האבל היה להסיר המגבעות ההיא, ורז"ל אמרו שעל התפילין יאמר שהאבל אסור בהן: ונעליך. לא כדרך האבל שחולץ המנעל: ולא תעטה. לא כדרך האבל שמעטף ראשו עד שער השפתים: ולחם אנשים. לא כדרך האבל שמברין אותו סעודה הראשונה משל אחרים: (יח) ואדבר. את דברי הנבואה ההיא: ואעש בבוקר. בבוקר השני עשיתי כאשר צויתי מפי ה' שלא לנהוג מנהג אבלות: (יט) הלא תגיד. הלא מהראוי שתגיד לנו

מה הדברים האלה מרמזים עלינו אשר אתה עושה: (כא) הנני מחלל. למסור ביד האויב את מקדשי שהוא גאון עוזכם ומחמד עיניכם ומחמל נפשכם ר"ל אוהב לכם ותחמולו עליו: אשר עזבתם. כשיצאתם בגולה עזבתם בירושלים: (כב) ועשיתם כאשר עשיתי וגו'. וחזור ומפרש על שפם וכו' וזהו לפי שאין לנהוג מנהג אבלים אלא במקום שיש מנחמים אבל אז יהיו כולם אבלים וא"כ מי ינחם את מי: (כג) ונמקותם. תהיו נמסים בצרות בגמול עונותיכם ומכאב לב תהמו איש עם אחיו ר"ל כולכם זה כזה: (כד) והיה יחזקאל. כאומר ולכן עשיתי כזאת למען אהיה לכם למופת שתעשו כמו שעשיתי אני שלא נהגתי מנהג אבלים: בבואה. בעת בא הפורעניות אז תעשו כמוני: כי אני אד'. הנאמן ליפרע גמול: (כה) ביום קחתי. בעת אקח מהם בה"מ שהוא מעוון וחזקם ושמחת תפארתם אשר בו יתפארו: את מחמד. מוסב על ביום קחתי לומר בעת אקח את מחמד עיניהם ואת מה שנפשם מתנשא ומתפאר בהם וחזור ומפרש לומר שהם בניהם ובנותיהם: (כו) ביום ההוא. בעת ההיא יבוא אליך הפליט מן המלחמה להשמיע אל האזנים דבר החורבן: (כז) את הפליט. עם ביאת הפליט יפתח פיך ולתוספות ביאור אמר ותדבר ולא תאלם עוד כי עד העת ההיא היה כאיש אלם לבל יוכיחם מלבו כי לא שמעו אליו וכמ"ש ונאלמת ולא תהיה להם לאיש מוכיח (לעיל א) לכן אמר בבוא הפליט ויראו שאמת דברת אז יהיה לך תפתחון פה להוכיחם מלבך כי מאז ישמעו לך: והיית להם למופת: ר"ל אז יאמינו בדברך כדרך שמאמינים במופת: וידעו כי אני ה'. ואז ידעו שאני ה' הנאמן במאמרו ומקיים דברו:

דברי הימים א פרק יא ג-יא

ג וַיָּבֹאוּ כָּל־זִקְנֵי יִשְׂרָאֵל אֶל־הַמֶּלֶךְ חֲבֹנָה וַיִּכְרֹתָ לָהֶם דָּוִיד בְּרִית בְּחֶבְרוֹן לִפְנֵי יְהוָה וַיִּמְשְׁחוּ אֶת־דָּוִיד לְמֶלֶךְ עַל־יִשְׂרָאֵל כְּדָבָר יְהוָה בְּיַד־שְׁמוּאֵל: (ס) ד וַיֵּלֶךְ דָּוִיד וְכָל־יִשְׂרָאֵל יְרוּשָׁלַם הָיָא יְכּוּם וְשֵׁם הַיְבוּסִי יִשְׁבִּי הָאֶרֶץ: ה וַיֹּאמְרוּ יִשְׁבִּי יְכּוּם לְדָוִיד לֹא תָבֹא הֵנָּה וַיֵּלֶכְךָ דָּוִיד אֶת־מִצְדַּת צִיּוֹן הָיָא עִיר דָּוִיד: ו וַיֹּאמֶר דָּוִיד כָּל־מִכְּנֶה יְכּוּסִי בְּרָאשׁוֹנָה יְהוָה לְרֹאשׁ וּלְשֹׁר וַיַּעַל בְּרָאשׁוֹנָה יוֹאָב בֶּן־צְרוּיָה וַיְהִי לְרֹאשׁ: ז וַיֵּשֶׁב דָּוִיד בְּמִצְדָּה עַל־פֶּן קְרָאוּ־לּוֹ עִיר דָּוִיד: ח וַיִּבֶן הָעִיר מִסְּבִיב מִן־הַמְּלֹאָה וְעַד־הַסְּבִיב וַיּוֹאָב יַחֲיָה אֶת־שָׂאֵר הָעִיר: ט וַיֵּלֶךְ דָּוִיד הַלּוֹךְ וַגְּדוֹל וַיְהוָה צָבָאוֹת עִמּוֹ: (פ) י וְאַלֶּה רָאשֵׁי הַגְּבֻרִים אֲשֶׁר לְדָוִיד הַמִּתְחַזְּקִים עִמּוֹ בְּמַלְכוּתוֹ עִם־כָּל־יִשְׂרָאֵל לְהַמְלִיכֹה כְּדָבָר יְהוָה עַל־יִשְׂרָאֵל: (ס) יא וְאַלֶּה מִסְּפַר הַגְּבֻרִים אֲשֶׁר לְדָוִיד יִשְׁבָּעִם בֶּן־חַכְמוֹנִי רֹאשׁ (הַשְּׁלוּשִׁים) הַשְּׁלִישִׁים הוּא־עוֹרֵר אֶת־חֲנִיתוֹ עַל־שְׁלֹש־מֵאוֹת חָלָל בַּפֶּעַם אַחַת:

רש"י

ופסחים לפני שער העיר לאמר לא יבא דוד הנה כי אם ילחם עם העורים הללו כי ידעו כי בזוי הוא למלך להלחם עם העורים ומתוך כך ישוב ולא ילחם עמהם ודוד אמר בלבו אמת הוא כי לא נכון והגון לי להלחם עם עורים ועם פסחים אך כל מי שיכה היבוסים היאך שיגע בצנור וימשכם וישליכם משם את העורים על כן יאמרו עור ופסח לא יבא אל הבית אל בית דוד שיהא לו גנאי פן יאמרו עם אלו נלחם דוד: (ח) ויואב יחיה את שאר העיר. הוא בנה והחזיק לבנות בדקי החומה דוגמא בעזרא היחיו את האבנים מערמות העפר (נחמיה ג'): (יא) ראש השלישים. ראש הגבורים כמו ושלשים על כולו (שמות י"ד): עורר את חניתו. כאשר הוא נלחם במלחמה לא היה חוזר במלחמה עד שיהרג בחניתו ג' מאות חלל: בן חכמוני. (בשמואל ב' כ"ג) כתוב תחכמוני הוא אביו ויפה כח האב מכח הבן שכתוב בו (שם) על שמונה מאות גבורים חלל בפעם אחת:

מצודת ציון

(ה) מצודת. ענין מבצר חזק כמו ישבו במצודות (ירמיה נ"א): במצד. היא מצודת ציון: (ח) יחיה. יאמר בדרך השאלה על תיקון בדק הבנין כמו היחיו את האבנים (נחמיה ג'): (יא) השלישים. ענינו שרים וגבורים כמו מבחר שלישי (שמות ט"ו): עורר. מלשון התעוררות ותנועה:

יבוס: היא עיר דוד. לאח"כ נקראה שמה עיר דוד: (ו) בראשונה. לעלות במלחמה תחלה להכות בס: (ח) מן המלוא. סמוך להחומה הניח מקום פנוי להיות מוכן להאסף שם מרבית אנשים וכן קראו מלוא (ירמיה ד) ומן המלוא ולפנים בנה בתים סביב: ועד הסביב. כפל הדבר לומר שאת הכל בנה: יחיה. היה מחזק בדקי שאר העיר בחומות ומגדלים: (ט) הלוח וגדול. בכל עת נתגדל יותר: (י) במלכותו. בדבר המלכות היו מתחזקים עמו לדבר על לב ישראל להמליכו כמו שדבר ה' על ישראל שהוא ימלוך עליהם: (יא) ואלה וכו'. אשר התחזקו עמו: ישבעם. הוא יושב בשבת האמור בש"ב כי פתרון אחד להם: בן חכמוני. הוא תחכמוני האמור בשמואל ב' ופתרון אחד להם וכאשר איש ירושלים יקרא בן ירושלים וירושלמי: הוא עורר וכו'. ר"ל אחר שהרג שלש מאות חלל בפעם אחת סמוך לה' עורר את חניתו להלחם בס כאלו עתה התחיל להלחם (ובש"ב משבחו באהבת החכמה עם הגבורה לומר אחר שהרג שמונה מאות חלל חזר לשבת בישיבת החכמה):

ז מי שהיו לו פרות בזמן הזה, והגיעה שעת הבעור – בית שמאי אומרים: צריך לחלל על הכסף; ובית הלל אומרים: אחד שהן כסף ואחד שהן פרות.
ח אמר רבי יהודה: בראשונה היו שולחין אצל בעלי בתים שבמדינות: מהרו והתקינו את פרותיכם, עד שלא תגיע שעת הבעור. עד שבא רבי עקיבא ולמד: שכל הפרות שלא באו לעונת המעשרות, פטורים מן הבעור.
ט מי שהיו פרותיו רחוקים ממנו, צריך לקרוא להם שם. מעשה ברבן גמליאל והזקנים שהיו באין בספינה, אמר רבן גמליאל: עשור שאני עתיד למד נתון ליהושע, ומקומו משפך לו; עשור אחר שאני עתיד למד, נתון לעקיבא בן יוסף שיזכה בו לעניים, ומקומו משפך לו. אמר רבי יהושע: עשור שאני עתיד למד נתון לאלעזר בן עזריה, ומקומו משפך לו. ונתקבלו זה מזה שפך.

פירוש ברטנורא

ז בזמן הזה. שאין בית המקדש קיים: צריך לחלל על הכסף. דכתיב (שם יד) וצרת הכסף בידך, הכסף בלבד מעלין: אחד שהן כסף ואחד שהן פירות. טעונים גזירה, ומה מועיל החלל:

ח מהרו ותקנו את פירותיכם. תרומות ומעשרות לתת אותן לראוי להן, ומעשר שני להעלותו ולאכלו בירושלים: שלא הגיעו לעונת המעשרות. כל פרי ופרי כמו שמפורש עונתו בפרק קמא דמעשרות: פטורים מן הבעור. ובראשונה היו אומרים קדושים עונת המעשרות נמי זקוק לבעור. והלכה כר"ע:

ט מי שהיו פירותיו רחוקים ממנו. וכבר נתקנו והגיע זמן הבעור: צריך לקרות להם שם. לזכות אותן לבעלים, כהך עובדא דר"ג וזקנים: עשור שאני עתיד למד. מעשר ראשון שאני עתיד ליתן: מפריות שיש לי בבית: נתון ליהושע. לוי היה. ותרומה גדולה לא נתן עתה משום דתרומה מפרשין אותה בגורן, [כדתנא] שאי אפשר לגורן שתעקף אלא אם כן תתרומה תרומה גדולה וכבר הפריש אותה בגורן: ומקומו מושפך לו. ומקום המעשר מושפך לו, ויקנה המעשר אגב קרקע: עשור אחר. מעשר עני: נתון לעקיבא בן יוסף. גבאי של עניים היה: עשור שאני עתיד למד. מעשר מן המעשר, שאני צריך ליתן לכהן מן המעשר שנתן לי רבן גמליאל: נתון לאלעזר בן עזריה. כהן היה, והוא עשירי לעזריה: ונתקבלו שפך זה מזה. רבן גמליאל קבל שפך מקומו של מעשר ראשון מרבי יהושע, ושפך מקומו של מעשר עני מר' עקיבא. ור' יהושע קבל שפך מקום מעשר מן המעשר מרבי אלעזר בן עזריה, ונקנה לכל אחד מקום המעשר הראוי לו בכסף שנתן למשכיר, ששכירות קרקע נקנית בכסף:

משניות מבוארות – קהתי

לבעלי בתים לתקן את הפירות של שנה זו, כדי שלא יצטרכו לאבד את המעשר שני, עד שבא רבי עקיבא ולימד, שכל הפירות שלא הגיעו לעונת המעשרות בשעת הבעור, אין חייבים לבערם (י"תפארת ישראל"; "מלאכת שלמה").

י ו ש נ י

באור משנה ט

מי שהיו פרותיו רחוקים ממנו – וכבר הפריש מהם את המעשרות, אלא שלא נתנם עדיין לבעליהם, והגיעה שעת הבעור, צריך לקרוא להם שם – שיאמר: "פלוגי כהן יזכה בתרומה שיש לי במקום פלוגי" וכו'; וכן היה מעשה ברבן גמליאל והזקנים – חבריו החכמים, שהיו באין בספינה – שהפליגו בספינה, והגיעה שעת הבעור, אמר רבן גמליאל: עשור שאני עתיד למד – מעשר ראשון שאני צריך לתת ללוי ("ומד" היינו לתת לתוך כליו של הלוי במידה), נתון ליהושע – לרבי יהושע בן חנניה שהיה לוי; ותרומה גדולה כבר נתן, שאי אפשר לגורן שתעקף אלא אם כן תתרומה תרומה גדולה; ומקומו – של המעשר, משפך לו – ליהושע, כדי שיקנה את המעשר אגב הקרקע; עשור אחר שאני עתיד למד – מעשר עני, נתון לעקיבא בן יוסף שיזכה בו לעניים – שרבי עקיבא היה גבאי העניים, ומקומו – של המעשר עני, משפך לו – לעקיבא, כמבואר הטעם לעיל. אמר רבי יהושע: עשור שאני עתיד למד – מעשר מן המעשר שאני צריך לתת לכהן מאותו מעשר שנתן לי רבן גמליאל, נתון לאלעזר בן עזריה – שהיה כהן, ומקומו משפך לו – כמבואר לעיל, ונתקבלו זה מזה שפך – רבן גמליאל קיבל דמי שכירות המקום מרבי יהושע ומרבי עקיבא, ורבי יהושע קיבל מרבי אלעזר בן עזריה, ונקנה לכל אחד מקום המעשר הראוי לו בכסף, ששכירות קרקע נקנית בכסף, ואגב המקום זכה במעשר, שמיטלטלין נקנים אגב קרקע.

בארנו את המשנה לפי הר"ש והרב מברטנורא (ועיי' "תוספות אנשי שם"), אבל יש מפרשים: מי שהיו פירותיו רחוקים ממנו – ועדיין לא הפריש מהם המעשרות, והגיעה שעת הבעור, צריך לקרוא להם שם – לעשרם בקריאת שם, דהיינו שיאמר: תרומה או מעשר ראשון שלהם בצפונם או בדרומם (עיי' תרומות

י ו ש נ י

באור משנה ז

משנתנו באה ללמד דין מעשר שני בזמן הזה.

מי שהיו לו פרות – של מעשר שני, בזמן הזה – שאין בית המקדש קיים, ואין הפירות נאכלים בירושלים, שנאמר (דברים יד, כג): "ואכלת לפני ה' אלהיך... מעשר דגןך תירושך ויצהרך ובכורות בקרך וצאנך" – הקיש מעשר לבכור, מה בכור אינו נאכל אלא בפני הבית, אף מעשר אינו נאכל אלא בפני הבית (בבלי תמורה כא, א). והגיעה שעת הבעור – זמן ביעור המעשרות, כמבואר במשנה הקודמת, בית שמאי אומרים: צריך לחלל על הכסף – ומבואר טעמם בירושלמי, שכתוב (דברים יד, כח): "וצרת הכסף בידך", אף על פי שהם בידך, אתה צריך לחלל על כסף (ישונו אליהו), ויש מפרשים: וצרת הכסף בלבד בידך – בזמן שאתה מניחו בידך, כלומר במקומו, ואי אפשר להעלותו לירושלים, יהיה הכסף בלבד בידך ולא הפירות. ובית הלל אומרים: אחד שהן כסף ואחד שהן פרות – בין שהם כסף ובין שהם פירות הרי טעונים הם ביעור, ומה מועיל חילול הפירות על כסף? אלא מניח את הפירות במקום המוצנע עד שייקברו (ד"ם; ועיי' לעיל א, ה). ויש מפרשים, שלדעת בית הלל צריך לאבדם מן העולם, כדין ביעור בכלל (רמב"ם).

באור משנה ח

אמר רבי יהודה: בראשונה היו בית דין שולחין – שליחים, אצל בעלי בתים שבמדינות – שבערי ארץ ישראל וכפריה: מהרו והתקינו את פרותיכם, עד שלא תגיע שעת הבעור – הפרישו את המעשרות מן הפירות של שנה זו ועשו את מצוותם, ליתן תרומות ומעשרות לבעליהם ולהעלות מעשר שני לירושלים קודם שתגיע שעת הבעור, לפי שאז תחול עליהם חובת הבעור, ויעכבו את הוידוי; עד שבא רבי עקיבא ולמד: שכל הפרות שלא באו לעונת המעשרות – כמפורט במסכת מעשרות פרק א, פטורים מן הבעור – ואינם מעכבים את הוידוי (רמב"ם הל' מעשר שני יא, י), ובראשונה היו אומרים שאף קודם עונת המעשרות, משהגיעה שעת הבעור חייב לבערם (ברטנורא). יש מפרשים, שבראשונה היו שולחים

י בַּמִּנְחָה בְּיוֹם טוֹב הָאֲחֵרֹן הָיוּ מִתְּנֵדִין. פִּיצֵד הָיָה הַיָּדוּי? "בְּעֶרְתִּי הַקֶּדֶשׁ מִן־הַבֵּית" (דברים כו, יג) – זֶה מַעֲשֵׂר שְׁנִי וְנִטְע רִבְעִי. "נִתְּתִיו לַלֵּוִי" – זֶה מַעֲשֵׂר לֵוִי. "וְגַם נִתְּתִיו" – זֶה תְּרוּמָה וְתְּרוּמַת מַעֲשֵׂר. "לִגְר לִיתָם וְלֹא־לִמְנָה" – זֶה מַעֲשֵׂר עֲנִי, הַלֵּקֶט וְהַשְׂכָּחָה וְהַפָּאָה, אֵף עַל פִּי שְׁאִינָן מַעֲכָבִין אֶת הַיָּדוּי. "מִן־הַבֵּית" – זֶה חֻלָּה. יא "כִּכְל־מִצְוַתָּךְ אֲשֶׁר צִוִּיתִנִּי" (דברים כו, יג) – הָאֵם הַקֳּדִים מַעֲשֵׂר שְׁנִי לְרֹאשׁוֹן, אֵינּוּ יוֹכֵל לְהַתְּנוּתוֹ. "לֹא־עֲבַרְתִּי מִמִּצְוַתֶּיךָ" – לֹא הִפְרַשְׁתִּי מִמֵּין עַל שְׁאִינּוּ מִינּוּ, וְלֹא מִן הַתְּלוּשׁ עַל הַמַּחְבֵּר, וְלֹא מִן הַמַּחְבֵּר עַל הַתְּלוּשׁ, וְלֹא מִן הַחֹדֶשׁ עַל הַיֵּשֶׁן, וְלֹא מִן הַיֵּשֶׁן עַל הַחֹדֶשׁ. "וְלֹא שְׂכַחְתִּי" – לֹא שְׂכַחְתִּי מִלְּבַרְכָּךְ וּמִלְּחֻזְכִּיר שְׁמֶךָ עָלָיו.

פירוש ברטנורא

י בְּיוֹם טוֹב הָאֲחֵרֹן הָיוּ מִתְּנֵדִין. ולא היו מתנדני ב"ט ראשון מיד אחר הביעור, כדי שיחיה לו מה יאכל ברגל. הלכך ערב יום טוב ראשון היה מבער ומשייר עד יום אחרון: זה מעשר שני ונטע רבעי. שנקראו קדש: זה מעשר לוי. כלומר מעשר ראשון: וגם נתתיו זו תרומה גדולה. וגם, תוספת הוא, משמע וגם נתתיו ללוי חוץ ממה שנתתי לכהן: מן הבית זו חלה. שהיא תרומה מן העיסה בתוך הבית: לא ולא מן התלוש על המחובר וכו'. דהיינו מן החיוב על הפטור ומן הפטור על החיוב: ולא מן החדש על הישן. דכתיב (דברים יד) היוצא השדה שנה שנה, ולא משנה זו על של הברחה: ולא שכחתי מלברכך ומלחזכיר שמך עליו. לפי שמברכים להפריש תרומה. וכן על מעשר ראשון ושני ומעשר עני, ולפדיון מעשר שני, ולחלה, על כול מברכים:

משניות מבוארות – קהתי

– שמפרישים אותה מן העיסה שבבית.

יוס שליש

באור משנה יא

משנתנו ממשיכה בידי המעשר, ולאחר שדרשו במשנה הקודמת, התחלת הפסוק הראשון של הידיו: "בערתי הקודש מן הבית וגם נתתיו ללוי ולגר ליתום ולאלמנה" מוסיפה משנתנו לדרוש את המשכו של הפסוק: "ככל מצותך אשר צויתני, לא עברתי ממצותיך ולא שכחתי".

"כִּכְל־מִצְוַתָּךְ אֲשֶׁר צִוִּיתִנִּי" – היינו שנתן את המעשרות כסדרם, שלא הקדים מעשר ראשון לתרומה, ולא מעשר שני למעשר ראשון (עיין תרומות ג, ו), הָאֵם – אבל – אֵם הַקֳּדִים מַעֲשֵׂר שְׁנִי לְרֹאשׁוֹן, אֵינּוּ יוֹכֵל לְהַתְּנוּתוֹ – כלומר שדבר זה אנו למדים מפסוק זה, שהמקדים מעשר שני למעשר ראשון אינו יכול להתוודות. ברם, המקדים מעשר לתרומה, יכול להתוודות, שהמעשר הוא כתיקונו, אלא שבתרומה עשה שלא כהוגן, שהיה לו להקדימה, והידיו אינו על התרומה אלא על המעשרות (משנה ראשונה). "לֹא־עֲבַרְתִּי מִמִּצְוַתֶּיךָ" – היינו: לֹא הִפְרַשְׁתִּי מִמֵּין עַל שְׁאִינּוּ מִינּוּ – כששני המינים כלאים זה בזה (עיין תרומות ב, ד), וְלֹא מִן הַתְּלוּשׁ עַל הַמַּחְבֵּר, וְלֹא מִן הַמַּחְבֵּר עַל הַתְּלוּשׁ – היינו: לא מן החייב על הפטור ולא מן הפטור על החייב (עיין תרומות א, ה), וְלֹא מִן הַחֹדֶשׁ עַל הַיֵּשֶׁן – מפירות של שנה זו על הפירות של שנה שעברה, וְלֹא מִן הַיֵּשֶׁן עַל הַחֹדֶשׁ – שנאמר (דברים יד, כב): "עֲשֵׂר תַעֲשֶׂר אֶת כָּל תְּבוּאָת זֶרַע הַיּוֹצֵא הַשָּׂדֶה שְׁנָה שְׁנָה", ולא משנה זו על של הברחה. "וְלֹא שְׂכַחְתִּי" – היינו: לֹא שְׂכַחְתִּי מִלְּבַרְכָּךְ וּמִלְּחֻזְכִּיר שְׁמֶךָ עָלָיו – שהמפריש תרומה ומעשרות מברך: "ברוך אתה ה' אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצֻוּנוּ לְהַפְרִישׁ תְּרוּמוֹת וּמַעֲשֵׂרוֹת", וכן מברכים על פדיון מעשר שני ועל הפרשת חלה. ואף על פי שהברכות מדרבנן הן, מכל מקום הסמיכו ברכה זו על הכתוב (עיין "תוספות יום טוב").

בעל "משנה ראשונה" כותב: "זוה שלא נקט התנא גם בשאר ענייני המשנה שאם עשה אחד מהם, כגון שהפריש ממין על שאינו מינו או מן התלוש על המחובר וכו', אינו יכול להתוודות, כמו ששנה ברישא במי שהקדים מעשר שני לראשון, שדווקא בענין הרישא צריך להשמיע, שאף על פי שאינה אלא מצוה לכתחילה, מכל מקום היה זה מעכב הידיו, אבל אלו שאף דיעבד לא עשה כלום, אין צורך לומר שמעכבים את הידיו, שהרי אין כאן מעשר כלל. ברם לענין "לֹא שְׂכַחְתִּי מִלְּבַרְכָּךְ", שבדיעבד אין הברכות מעכבות, היתה המשנה צריכה לפרש שהברכה מעכבת את הידיו, ומשלא שנתה הלכה זו, יש להסיק מכאן, שהברכה אמנם אינה מעכבת את הידיו, כיון שעיקרה מדרבנן".

ג, ה), ומזכה את התרומה והמעשר לבעליהם, מעשה ברבן גמליאל... שלא הפריש מעשרות מפירותיו (חוץ מתרומה גדולה) קודם שהפליג בספינה עם חבריו החכמים, והגיעה שעת הביעור, אמר רבן גמליאל: עשור שאני עתיד למדוד ולהפריש מן הפירות שבביתי, דהיינו מעשר ראשון, נתון ליהושע וכו', כלומר שרבן גמליאל קרא שם למעשר ראשון ולמעשר עני וזיכה מעשר ראשון לרבי יהושע ומעשר עני לרבי עקיבא, ורבי יהושע קרא שם לתרומת מעשר וזיכה אותה לרבי אלעזר בן עזריה (תוספות יום טוב): "מלאכת שלמה".

באור משנה י

כמו הזכרנו, שלאחר ביעור המעשרות היו צריכים להתוודות. נוסח הידיו נאמר בפרשת כי תבוא (דברים כו, יג-טו): "ואמרת לפני ה' אלהיך בערתי הקדש מן הבית וגם נתתיו ללוי ולגר ליתום ולאלמנה ככל מצותך אשר צויתני, לא עברתי ממצותיך ולא שכחתי, לא אכלתי באני ממנו ולא בערתי ממנו בסמא ולא נתתי ממנו למת, שמעתי בקול ה' אֱלֹהֵי עֲשִׂיתִי כֹכֵךְ אֲשֶׁר צִוִּיתִנִּי. הַשְׂקִיפָה מִמַּעַן קִדְּשָׁךְ מִן הַשָּׁמַיִם וּבְרַךְ אֶת עַמְּךָ אֶת יִשְׂרָאֵל וְאֶת הָאֲדָמָה אֲשֶׁר נָתַתָּה לָנוּ, כְּאִשֶּׁר נִשְׁבַּעְתָּ לַאֲבוֹתֵינוּ אֶרֶץ זָבַת חֶלֶב וְדִבַּשׁ". – המשניות שלפנינו ייג דורשות את המקראות של פרשה זו בדרך מדרש ההלכה.

בַּמִּנְחָה – בשעת מנחה, בְּיוֹם טוֹב הָאֲחֵרֹן – של פסח, הָיוּ מִתְּנֵדִין – היו אומרים את הידיו על קיום מצוות ביעור המעשרות. למעלה במשנה ו שנינו: "ערב יום טוב הראשון של פסח... ויהי ביעור". אבל לא היו מתוודים אז מיד אחרי הביעור, כיון שהיו עוד משאירים מעשר שני ורבעי לאכלם בירושלים במשך ימי החג (ירושלמי), ואסור לאכול מהם אחרי הידיו, הלכך רחו את הידיו עד למנחה של יום טוב האחרון. וכבר הזכרנו, שלפי הרמב"ם אף שם הגירסה היא: "ערב יום טוב האחרון של פסח היה ביעור", ולפי זה נאמר הידיו למחרת הביעור בשעת מנחה. פִּיצֵד הָיָה הַיָּדוּי – מהו נוסח הידיו? "בְּעֶרְתִּי הַקֶּדֶשׁ מִן־הַבֵּית" – זֶה מַעֲשֵׂר שְׁנִי וְנִטְע רִבְעִי – שכן שניהם קרויים קודש, שבמעשר שני כתוב (ויקרא כו, ל): "וכל מעשר הארץ מזרע הארץ... קודש לה", ובנטע רבעי כתוב (דברים יט, כד): "קודש הלולים לה" ושניהם צריכים ביעור מן העולם, כדעת בית הלל (לעיל משנה ג). "נִתְּתִיו לַלֵּוִי", זֶה מַעֲשֵׂר לֵוִי – כלומר מעשר ראשון הניתן ללוי. "וְגַם נִתְּתִיו" – תיבת "וגם" מורה על תוספת, כלומר: וגם נתתי ללוי מלבד מה שנתתי לכהן, זֶה תְּרוּמָה וְתְּרוּמַת מַעֲשֵׂר – זו תרומה גדולה ותרומת מעשר הניתנות לכהן, "לִגְר לִיתָם וְלֹא־לִמְנָה", זֶה מַעֲשֵׂר עֲנִי – וכן הַלֵּקֶט וְהַשְׂכָּחָה וְהַפָּאָה – (עיין פתיחה למסכת פאה), אֵף עַל פִּי שְׁאִינָן מַעֲכָבִין אֶת הַיָּדוּי – שאין לקט שכחה ופאה מעכבים את הידיו, שאף אם לא נתנם לעני מותר להתוודות; ומבואר הטעם במפרשים אחדים, לפי שלא נאמר בהם "נתינה" אלא "לעני ולגר תעזוב אותם" (משנה ראשונה); "מלאכת שלמה" בשם ה"ר יהוסף). "מִן־הַבֵּית", זֶה חֻלָּה

יב "לֹא־אֶכְלֹתִי בְּאֵנִי מִמֶּנּוּ" (שם שם, יד) – הָא אִם אֶכְלוּ בְּאֵנִיהָ, אֵינּוּ יֹכֹל לְהַתּוֹדוֹת. "וְלֹא־בְעֶרְתִּי מִמֶּנּוּ בְּטֶמְאָה" – הָא אִם הִפְרִישׁוּ בְּטֶמְאָה, אֵינּוּ יֹכֹל לְהַתּוֹדוֹת. "וְלֹא־נָתַתִּי מִמֶּנּוּ לְמֹת" – לֹא לְקַחְתִּי מִמֶּנּוּ אֶרֶץ וְתַכְרִיכִים לְמֹת, וְלֹא נָתַתִּי לְאֻנְגִּים אֲחֵרִים. "שְׁמַעְתִּי בְּקוֹל ה' אֱלֹהֵי" – הִבָּאתִיו לְבֵית הַבְּחִירָה. "עֲשִׂיתִי כָכָא אֲשֶׁר צִוִּיתִנִּי" – שְׁמַחְתִּי וְשִׁמְחַתִּי בּוֹ.

יג "הִשְׁקִיפָה מִמַּעוֹן קִדְשָׁךְ מִן־הַשָּׁמַיִם" (שם שם, טו) – עֲשִׂינוּ מַה שְׁגֹזַרְתָּ עָלֵינוּ, אַף אַתָּה עֲשֵׂה מַה שֶׁהִבְטַחְתָּנוּ: "הִשְׁקִיפָה מִמַּעוֹן קִדְשָׁךְ מִן־הַשָּׁמַיִם וּבְרַךְ אֶת־עַמְּךָ אֶת־יִשְׂרָאֵל" – בְּכָנִים וּבִבְנֹת. "וְזֹאת הָאֲדָמָה אֲשֶׁר נָתַתָּה לָנוּ" – בְּטַל וּבִמְטָר וּבְלִדּוֹת בְּהֶמָּה. "כִּפְאֲשֶׁר נִשְׁפַּעְתָּ לְאַבּוֹתֵינוּ אֶרֶץ זֶבֶת חֶלֶב וְדִבְשׁ" – כְּדִי שֶׁתֵּתֵן טַעַם בְּפִרוֹת. **יד** מִכָּאן אָמְרוּ: יִשְׂרָאֵל וּמִזְמֹרִים מִתּוֹדִים, אֲכָל לֹא גֵרִים וְלֹא עֲבָדִים מִשְׁחַרְרִים, שְׁאִין לָהֶם חֶלֶק בְּאֶרֶץ. רַבִּי מֵאִיר

פירוש ברטנורא

יב לא אכלתי באני כל יום המיתה היא אנינות דאורייתא ואפילו לאחר קבורה. ולילה שלאחר יום המיתה היא אנינות דרבנן, וכן יום קבורה שאינו יום המיתה היא אנינות דרבנן: לא לקחתי ממנו ארון ותכריכין למת. וכתיב גונא אפילו לחי אסור, שהרי אסור לקנות מלבוש וכיוצא בזה ממעשר שני, כדתנן לעיל סוף פרק קמא כל שהוא חוץ לאכילה ושתייה וסיכה אם לקח יאכל כנגדו. ולא נקט הכא ארון ותכריכים אלא לאשמועינן דלא מיבעיא אם סך ממנו למת שאינו יכול להתודות, דכתיב ממנו, מגופו של מעשר, אלא אפילו קנה ארון ותכריכים דלא נתן מגופו של מעשר על מת, אינו יכול להתודות: **יד מכאן אמרו**. מדכתיב ואת האדמה אשר נתת לנו: יש להם ערי מוגרש. ויכולם להתודות על המעשרות שמביאין ממגרש הערים שלהן. והלכה כר"י:

משניות מבוארות – קהתי

"ולא ביערתי ממנו בטמא", והוא מוסיף: "ולא נתתי ממנו למת", שאף על פי שנטמא, לא נתן ממנו למת, שכן בבגון זה, כיון שנטמא מותר לחללו ולליקח ממנו חלוק, אבל למת אף ממעשר שני טמא אסור לקנות ארון ותכריכים (דש"י יבמות עד, א); וְלֹא נָתַתִּי לְאֻנְגִּים אֲחֵרִים – כלומר שלא גרס שייאכל בעצבות אף על ידי אחרים, שכן מצוה היא במעשר שני שייאכל בשמחה, שנאמר בו (דברים יד, כו): "ואכלת שם לפני ה' אלהיך ושמחת אתה וביתך". "שְׁמַעְתִּי בְּקוֹל ה' אֱלֹהֵי" – היינו: הִבָּאתִיו לְבֵית הַבְּחִירָה – כלומר לירושלים, למקום המקדש, כמו שנאמר (דברים יד, כג): "ואכלת לפני ה' אלהיך במקום אשר יבחר לשכן שמו שם מעשר דגןך" וגו'. "עֲשִׂיתִי כָכָא אֲשֶׁר צִוִּיתִנִּי" – כוונת הכתוב להשלמת המצוה כולה, דהיינו: שְׁמַחְתִּי וְשִׁמְחַתִּי בּוֹ – אכלתי את המעשר בשמחה ושימחתי אחרים, שנתתי להם בפנים יפות ובשמחה, כמו שנאמר (דברים יד, כו): "ושמחת אתה וביתך". והרמב"ם מביא כאן את הפסוק האמור בכיכורים (דברים כו, יא): "ושמחת בכל הטוב... אתה והלוי והגר אשר בקרבך".

יום רביעי באור משנה יג

משנתנו דורשת את הפסוק האחרון של ירדכי המעשר: "השקיפה ממעון קדשך מן השמים וברך את עמך את ישראל ואת האדמה אשר נתתה לנו. כאשר נשבעת לאבותינו ארץ זבת חלב ודבש".

"הִשְׁקִיפָה מִמַּעוֹן קִדְשָׁךְ מִן־הַשָּׁמַיִם" – כוונת הדברים: עֲשִׂינוּ מַה שְׁגֹזַרְתָּ עָלֵינוּ – קיימנו את מצוותיך, אַף אַתָּה עֲשֵׂה מַה שֶׁהִבְטַחְתָּנוּ: "הִשְׁקִיפָה מִמַּעוֹן קִדְשָׁךְ מִן־הַשָּׁמַיִם וּבְרַךְ אֶת־עַמְּךָ אֶת־יִשְׂרָאֵל", בְּכָנִים וּבִבְנֹת – כמו שנאמר (דברים כח, ד): "ברוך פרי בטןך", "וְזֹאת הָאֲדָמָה אֲשֶׁר נָתַתָּה לָנוּ", בְּטַל וּבִמְטָר וּבְלִדּוֹת בְּהֶמָּה – כמו שנאמר (שם): "ופרי אדמתך ופרי בהמתך, שגר אלפיך ועשרות צאנך", "כִּפְאֲשֶׁר נִשְׁפַּעְתָּ לְאַבּוֹתֵינוּ אֶרֶץ זֶבֶת חֶלֶב וְדִבְשׁ" – כלומר ברך את האדמה... שתהא ארץ זבת חלב ודבש (ימלאכת שלמה). כְּדִי שֶׁתֵּתֵן טַעַם בְּפִרוֹת – שיהיו הפירות שמנים ועסיסיים ומשובחים בטעמם, שכל מה שהארץ יותר שמנה הרי טעם הפירות משובח יותר. ובתוספתא אמרו: "ובת חלב ודבש" – מלמד שהמעשרות נותנים טעם וריח ושומן ודגן בפירות, כלומר שבזכות המעשרות גשם וטל יורד לעולם, והטל נותן טעם ושומן וכוח הזנה בפירות.

באור משנה יד

מִכָּאן אָמְרוּ – ממה שנאמר בירדכי מעשר: "ואת האדמה אשר

באור משנה יב

משנתנו דורשת את הפסוק השני של ירדכי המעשר: "לא אכלתי באוני ממנו ולא בערתי ממנו בטמא ולא נתתי ממנו למת, שמעתי בקול ה' אלהי עשיתי ככל אשר צויתני" (דברים כו, יד).

"לֹא־אֶכְלֹתִי בְּאֵנִי מִמֶּנּוּ" – לא אכלתי מן המעשר השני בהיותו אונן. מי שמת לו אחד מקרוביו שהוא חייב להתאבל עליהם, כל יום המיתה הוא נקרא "אונן" מדברי תורה, ואפילו לאחר הקבורה. ברם, כלילה שלאחר יום המיתה, וכן ביום קבורה שאינו יום המיתה, הרי הוא אונן מדרבנן. מפסוק זה למדים איפוא שמעשר שני אסור באכילה לאונן. הָא – אבל – אִם אֶכְלוּ בְּאֵנִיהָ – מי שאכל מעשר שני באנינות, בהיותו אונן, אֵינּוּ יֹכֹל לְהַתּוֹדוֹת – שהרי אינו יכול לומר "לא אכלתי באוני ממנו". "וְלֹא־בְעֶרְתִּי מִמֶּנּוּ בְּטֶמְאָה" – מכאן דרשו: הָא אִם הִפְרִישׁוּ בְּטֶמְאָה – כלומר שהטבל היה טהור והוא הפריש ממנו מעשר שני בהיותו טמא ונמצא שטימא את המעשר (יתפאת ישראל), אֵינּוּ יֹכֹל לְהַתּוֹדוֹת – יש מתחבטים בפסיקה זו, כיצד דרשו ענין הפרשת המעשר מן הפסוק "ולא בערתי" (משנה ראשונה). בעל "מלאכת שלמה" כותב: ושמא כך פירושו, אף הביעור שהייתי חייב להפרישו ולבערו, לא עשיתי בטומאה, לפי שאסור להפרישו בטומאה, משום שנוגע בו ומטמאו. מכל מקום יוצא לפי באורנו, שלא בערתי ממנו בטמא" היינו בהיותו טמא (עיין תרגום יונתן בן עוזיאל, שמתרגם: "לא בערתי" – לא הפרשתי, ועיין בפירוש המשנה לר"ח אבלקן). ואמנם אם הטבל היה טמא, הדין הוא שמפריש מעשר שני בטומאה ופודהו (דמב"ם הל' מעשר שני ג, א). אבל בספרי דרשו: "ולא בערתי ממנו בטמא" – בין שהוא טמא ואני טהור בין שהוא טהור ואני טמא. "וְלֹא־נָתַתִּי מִמֶּנּוּ לְמֹת" – פירוש הדברים: לֹא לְקַחְתִּי מִמֶּנּוּ אֶרֶץ וְתַכְרִיכִים לְמֹת – ואף על פי שכל מה שאינו לאכילה ולשתייה אפילו לצורך החי אסור לקנות מדמי מעשר שני, מכל מקום באה המשנה להשמיענו, שאף לצורך מצוה כגון לקנות ארון ותכריכים למת אסור. ויש מפרשים, שהמוציא לצורך החי על דברים שאינם לאכילה ולשתייה, יש על כל פנים תקנה שיאכל כנגדם ויכול להתודות; אבל המוציא למת, ואפילו למת מצוה (עיין ימשנה ראשונה). באה המשנה להשמיענו, שאינו יכול להתודות. הרב מברטנורא מפרש, שמשנתנו נקטה ארון ותכריכים לרכותא, שאין צורך לומר אם סך ממנו על מת, שאינו יכול להתודות, שהרי זה מגופו של המעשר, אלא אפילו קנה ארון ותכריכים, שלא נתן מגופו של מעשר על מת, אינו יכול להתודות. ויש מבארים, שכוונת הכתוב למעשר שני שנטמא, שכן הדברים מוסבים למה שנאמר קודם לכן

אומר: אף לא פהנים ולוים, שלא נטלו חלק בארץ. רבי יוסי אומר: יש להם ערי מגרש. מו יוחנן כהן גדול העביר הודיות המעשר. אף הוא בטל את המעוררים, ואת הנזקקים. ועד ימיו היה פטוש מכה בירושלים. ובמימיו אין אדם צריך לשאול על הדמאי.

סליק מסכת מעשר שני

מסכת חלה

פרק ראשון

א חמשה דברים חייבים בחלה: החטים, והשעורים, והפסמים, והשבלת שועל, והשיפון. הרי אלו חייבין בחלה,

פירוש ברטנורא

טו יוחנן כ"ג. שמש בכחונה גדולה אחר שמעון הצדיק: העביר הודיות המעשר. לפי שעזרא קנס את הלויים שלא יתנו להם מעשר, כשעלה מן הגולה ובני לוי לא עלו עמו, וצוה שיתנו המעשר לכהנים. ויוחנן כהן גדול בטל הודיות, כיון שאינו יכול לומר וגם נתתיו ללוי: בטל את המעוררים. שהיו הלויים אומרים בכל יום על הדוכן עורה למה תישן ה'. אמר להם וכי יש שינה לפני המקום, עמד ובטלן: את הנזקקים. שהיו משרטין לעגל של קרבן בין קרניו כדי שיפול לו דם בעינו כדי שלא יראה ויהיה נוח לכפתו ולשחטו. ועמד הוא ובטלו, שנראה כבעל מום ותחתין להם טבעות בקרקע להכניס צואר הבהמה לתוכה. נזקקים, מכין, ודוגמתו אין אדם נזקק אצבעו מלמטה [חולין דף ו'] היה פטוש מכה בירושלים. חרשי נחושת וברזל היו מכין בפטיש לעשות מלאכת האבר שהוא מותרת במועד. ועמד הוא ובטלם, משום דאושא מלתא טובא ואיכא זלוול מועד: ובמימיו אין אדם צריך לשאול על הדמאי. שהוא אמר לבני דורו כשם שתרומה גדולה עון מיתה כך תרומת מעשר וטבל עון מיתה. ותקן שיוציאו מן הדמאי תרומת מעשר ומעשר שני בלבד, ולא יוציאו ממנו מעשר ראשון ולא מעשר עני, שיכולים לומר ללוי או לעני הביא ראייה שהוא טבל וטול. ומתקנה זו ואילך הלוקח פירות מן השוק לא היה שואל אם הם מתוקנים אם לאו, אלא מיד מפריש מהן תרומת מעשר ומעשר שני ואוכל את השאר, שכל הלוקח פירות מעם הארץ הם בחזקת דמאי:

משניות מבוארות – קהתי

העגל במקלות, כדרך שעושין לפני עבודה זרה. אמר להם: עד מתי אתם מאכילים טריפות למזבח, שמא ניגב קרום של מוח? עמד והתקין להם טבעות בקרקע (והיו מכניסים בהן רגלי הקרבן ושוחטים אותו בנקל). ועד ימיו היה פטוש מכה בירושלים – בחולו של מועד, שהיו מכים בבתי המלאכה בפטישים ועושים במלאכת דבר האבר, שהיא מותרת בחול המועד, וביטל יוחנן כהן גדול דבר זה, לפי שקול הפטישים נשמע למרחוק, ויש בזה משום זלוול המועד. ובמימיו אין אדם צריך לשאול על הדמאי – בימי יוחנן כהן גדול לא היה אדם צריך לשאול על הפירות שהיה לוקח מחברו, אם הם דמאי, היינו פירות שנלקחו מעם הארץ וספק אם הופרשו מעשרותיהם; לפי שתיקן יוחנן כהן גדול, שכל הלוקח פירות דמאי אינו צריך להפריש מהם אלא תרומת מעשר ומעשר שני בלבד, אבל מעשר ראשון ומעשר עני קורא להם שם ואוכלם בעצמו, ואינו נותנם ללוי ולעני, שיכול הוא לומר להם: המוציא מחבירו עליו הראיה, כלומר שיביאו ראייה שהפירות הם טבל ואז יטלו מעשרותיהם (עיי' פתיחה למסכת דמאי). ועד ימיו היה הלוקח צריך לשאול אם המוכר נאמן על המעשרות, ואם לא היה נאמן, היה נמנע מלקנות את הפירות, הואיל והיה צריך ליתן את כל המעשרות. אבל מתקנה זו ואילך, הלוקח דמאי אינו מפסיד אלא תרומת מעשר הניתנת לכהן, אבל מעשר שני הרי הוא אוכלו בירושלים או פודהו בדמים ואוכל דמיו בירושלים כדינו; ומכאן, שהלוקח פירות מן השוק אינו שואל כלל אם הם מתוקנים אם לאו, אלא מפריש מהם תרומת מעשר ומעשר שני ואוכל את השאר.

מסכת חלה

פתיחה למסכת חלה

וידבר ה' אל-משה לאמר: ודבר אל-בני ישראל ואמרם אליהם, בבלאכם אל-הארץ אשר אני מביא אתכם שמה. והנה באקלכם מלכם הארץ, תרימו תרומה לה'. ראשית צרבתכם חלה תרימו תרומה, בתרומת גרן כן תרימו אתה. מראשית צרבתכם תתנו לה' תרומה, לדרתיתכם. (במדבר טו, יז-כא)

פסוקים אלו באים ללמדנו, שמצוות עשה להפריש מן העיסה תרומה לכהן. תרומה זו נקראת "חלה". ודינה כתרומת הגורן, שאינה מותרת באכילה אלא לכהנים, המזהרים לאכלה בטהרה. אין חייבים להפריש חלה אלא מן העיסה הנעשית מאחד מחמשת

נתתה לנו" למדו חכמים: ישראל – ישראלים, וממזרים – שנוודו מאחת העריות (עיי' יבמות ד, ג), מתנודים – אומרים את ידידי המעשר, אכל לא גרים ולא עבדים משחררים, שאין להם חלק בארץ – ואינם יכולים לומר: "האדמה אשר נתתה לנו". רבי מאיר אומר: אף לא פהנים ולוים – אף כהנים ולויים אינם יכולים להתוודות, שלא נטלו חלק בארץ – כמו שכתוב (במדבר יח, כד): "בתוך בני ישראל לא ינחלו נחלה". רבי יוסי אומר: יש להם ערי מגרש – שנאמר (שם לה, ב): "צו את בני ישראל ונתנו ללוויים מנחלת אחוזתם ערים לשבת ומגרש לערים סביבותיהם תתנו ללוויים", ומכאן שיש להם חלק בארץ, הלכך אף הכהנים והלוויים מתוודים. ברם, טעמו של רבי מאיר הוא שאין זו נחלה שנתן להם ה', אלא ציווה לבני ישראל ליתן להם משלהם. והלכה כרבי יוסי (רמב"ם הל' מעשר שני יא, יז).

יום חמישי

באור משנה טו

יוחנן כהן גדול – ששימש בכחונה גדולה אחרי שמעון הצדיק (רמב"ם). העביר הודיות המעשר – ביטל את אמירת ידידי המעשר, מפני שלא היו יכולים לומר: "וגם נתתיו ללוי", לפי שהיו נותנים את המעשר הראשון לכהנים ולא ללוויים, שכשעלה עזרא, לא עלו עמו מבני לוי (עיי' בבלי יבמות פג, ב). ולכן קנסם, שלא יתנו את המעשר הראשון ללוויים אלא לכהנים. אף הוא – יוחנן כהן גדול, בטל את המעוררים – שהיו הלויים אומרים בכל יום, בשעת קריאת השיר על הקרבן: "עורה למה תישן ה'" (תהלים מז, כד). וביטל יוחנן כהן גדול את אמירת הפסוק הזה, כי אמר: "וכי יש שינה לפני הקב"ה? והלא נאמר (תהלים קכא, ד): "הנה לא ינום ולא ישן שומר ישראל"? ברם, לא נאמר פסוק זה "עורה למה תישן ה'" אלא בזמן שיששראל שריים בצער והגויים בנחת ובשלווה, שהואיל ויש הסתרת פנים הרי זה כביכול כאילו היתה שינה לפני המקום (בבלי סוטה מח, א), אבל בזמן שבית המקדש קיים וישראל יושבים על אדמתם, אין ראוי לאומרו. ואת הנזקקים – כן ביטל את מעשה הנזקקים, שהיו רמזים לעגל של קרבן בין קרניו ושרוטים בו שריטות, כדי שיפול לו דם בעינו ויתבלבל, ועל ידי כך יהא נוח לכפתו ולשחטו; ועמד יוחנן כהן גדול וביטל דבר זה, משום שנראה היה העגל כאילו הוא בעל מום. ויש פירוש אחר בברייתא (בבבלי שם): "שהיו חובטין אותו (את

וּמִצְטָרְפִין זֶה עִם זֶה; וְאִסּוּרִין בְּחֹדֶשׁ מִלִּפְנֵי הַפֶּסַח, וּמִלְקָצוֹר מִלִּפְנֵי הָעֶמֶר. וְאִם הִשְׁרִישׁוּ קֶדֶם לָעֶמֶר – הָעֶמֶר מִתִּיר; וְאִם לֹא – אִסּוּרִין עַד שִׁבְאָה הָעֶמֶר הַבָּא.

פירוש ברסנורא

מסכת חלה

א **א** חמשה דברים חייבים בחלה. דגמרינן חלה מפסח, נאמר בפסח מצות לחם עוני (דברים טו) ונאמר לחם בחלה והיה באכלכם מלחם הארץ (במדבר טו) מה לחם האמור בפסח דבר הבא לידי חמוץ אף לחם האמור בחלה דבר הבא לידי חמוץ. ואין לך בא לידי חמוץ אלא אלו חמשת המינים בלבד: ומצטרפין זה עם זה. להשלים שיעור העיסה החייבת בחלה. ולא שיצטרפו כולן יחד, דמין בשאינו מינו אינו מצטרף, כדתנן לקמן ריש פ"ד, אלא החטים מצטרפים עם הכוסמין בלבד מפני שהם מינן, והשעורים מצטרפים עם הכל חוץ מן החטין, ואע"ג דכוסמין מין חטין הם, לאו מין חטין דוקא אלא מין שעורים ואף מין חטים, ומצטרפין עם החטים והשעורים. ובידלשמי משמע דאם נלושו יחד מצטרפין אפילו מין בשאינו מינו, אבל אם לא נלושו יחד אלא שאחר כך היו נוגעין העיסות זו בזו, מין במינו מצטרפין, שלא במינו אין מצטרפין: **ואסורים בחדש**. דכתיב (ויקרא כג) ולחם וקלי וקרמל לא תאכלו עד עצם היום הזה, וגמרינן לחם לחם מפסח: **ומלקצור מלפני הפסח**. שאסור לקצור מאחד מחמשת המינים קודם קצירת העומר, דכתיב בעומר (שם) ראשית קצירכם שתהא תחלה לכל הנקצרים, ואחרי ראשית ראשית מחלה, כתיב התם (במדבר טו) ראשית ערסותיכם, וכתיב הבא ראשית קצירכם, מה להלן מחמשת המינים אף כאן מחמשת המינים: **ואם השרישו**. אחר מחמשת המינים הללו, קודם קצירת העומר: **העומר מתירן**. ומותר לקצור אחר קצירת העומר, דכתיב (שמות כג) אשר תורע בשדה, משעה שנוער ונשרש בשדה: **ואם לאו**. שלא השרישו אלא אחר קצירת העומר: **אסורים עד שיבא עומר הבא**. של שנה הבאה:

משניות מבוארות – קהתי

כאן אחר מסכת מעשר שני, לפי "שאחר שמוציאין מן הזרע כל המתנות, שהן: תרומה, מעשר ראשון ומעשר שני, אז יטחנוהו ועושים אותו קמח ולשים אותו, ואז יתחייב בחלה".

בטעם החלה כותב בעל "ספר החינוך": "לפי שחיותו של אדם במזונות ורוב העולם יחיו בלחם, רצה המקום לזכותנו במצווה תמידית בלחמנו, כדי שתנוח ברכה בו על ידי המצווה, ונקבל בה זכות בנפשנו, ונמצאת העיסה מזון לגוף ומזון לנפש, גם למען יחיו בו משרתי השם העוסקים תמיד בעבודתו, והם הכהנים, מבלי יגיעה כלל, שאילו בתרומת הגורן יש להם עמל להעביר התבואה בכברה ולטחון אותה, אבל כאן יבוא חוקם להם מבלי צער של כלום".

באור משנה א

חֲמִשָּׁה דְּבָרִים חַיִּיבִים בְּחֻלָּה – חמשת מיני הדגן חייבים בחלה: **החטים, והשעורים, והכסמין*, ושפלת שועל, והשיפון. הרי אלו חייבין בחלה** – שלמדים חלה מפסח בגזירה שווה "לחם, לחם", שכן בפסח כתוב (דברים טז, א): "שבעת ימים תאכל עליו מצות לחם עוני" ובחלה כתוב (במדבר טו, ט): "והיה באכלכם מלחם הארץ תרימו תרומה...", מה לחם האמור בפסח, דבר הבא לידי חמוץ, אף לחם האמור בחלה, דבר הבא לידי חמוץ, ואין דבר הבא לידי חמוץ אלא אלו חמשת המינים בלבד (ירושלמי חלה; בבלי מנחות ע, ב); **ומצטרפין זה עם זה** – כבר הזכרנו (בהקדמה למשנתנו), ששיעור העיסה החייבת בחלה הוא חמשת רבעי הקב קמח, ובאה המשנה להשמיננו, שאם נילשו מינים אלו בעיסה אחת, ואין בכל מין כדי שיעור החייב בחלה, הרי הם מצטרפים זה עם זה להשלים את שיעור העיסה שתתחייב בחלה. ברם, אם לא נילשו כאחד, אלא שאחר כך היו נושכות העיסות זו בזו, היינו שנדבק זו לזו – מין במינו, כגון חטים וכוסמין, מצטרפים; אבל מין בשאינו מינו, כגון

מיני הדגן, והם: החטים, השעורים, הכוסמין, שבולת שועל והשיפון, שכתוב: "והיה באכלכם מלחם הארץ", ואין קרי לחם אלא פת הנעשית מחמשת המינים הללו.

בשיעור העיסה החייבת בחלה נחלקו תנאים במסכת עדיות (א, ב), והלכה היא כדעת חכמים שם, שאין עיסה חייבת בחלה אלא אם כן היא עשויה לפחות מחמשת רבעי הקב קמח, שהם חמשה לוגים (כ-2½ ליטרים), שכן קב הוא 4 לוגים. – שיעור זה למדים ממה שכתוב: ראשית ערסותיכם חלה תרימו תרומה. שדרשו: "ראשית ערסותיכם" – כדי עיסת מדבר, והוא עומר, שכתוב בו (שמות טז, לו): "והעומר עשירית האפה הוא"; האפה היא 18 קב, ונמצאת עיסת מדבר החייבת בחלה 18/10 קב. ברם, כשבאו לירושלים הגדילו את המידות בשישית, כלומר שכל מידה מדברית נעשתה 5/6 של המידה הירושלמית, ומכאן – "עשירית האפה" במידה הירושלמית היא קב ומחצה (שם נכפיל 18/10 פי 5/6 נקבל 1½). ומשהגדילו המידות פעם שנייה בצפורי, שהגדילו שם המידה הירושלמית בשישית, אמרו חכמים: "חמשת רבעים חייבים", כלומר שעיסה העשויה מחמשת רבעי הקב קמח (קב ורבע צפוריים, שהם קב ומחצה ירושלמיים) חייבת בחלה. ויש סוברים: "חמשה – פטורין, חמשה ועוד – חייבין" (עדיות א, ב), כלומר שאין עיסה חייבת בחלה אלא אם כן יש בה משהו יותר מחמשת רבעי הקב.

כמו בתרומה כך גם בחלה לא נתנה התורה שיעור כמה להפריש, ונמצא שמן התורה אפילו לא הפריש אלא כשעורה מן העיסה, פטר את כל העיסה מדין חלה; אבל חכמים אמרו, שצריך להיות בחלה כדי מתנה לכהן, שנאמר: מראשית ערסותיכם תתנו לה' תרומה". מכאן קבעו חכמים שיעורה, שמפרישים אחד מעשרים וארבעה בעיסה. ברם, הנחתום העושה עיסתו למכור בשוק, והיא מרובה, וגם צריך הוא להרוויח, לא חייבוהו חכמים להפריש אלא אחד מארבעים ושמונה, שהואלי ועיסתו מרובה יש גם בשיעור זה כדי מתנה. וזהו שאמרו (ספרי): שיעור חלה של בעל הבית – אחד מעשרים וארבעה, ושל נחתום – אחד מארבעים ושמונה (מכבואר במסכתנו ב, ז).

אין חייבים בחלה מן התורה אלא בארץ ישראל בלבד, שנאמר: "והיה באכלכם מלחם הארץ..." ובזמן שכל ישראל שם, שנאמר: "בבואכם אל הארץ", ודרשו: בביאת כולכם ולא בביאת מקצתכם. לפיכך חלה בזמן הזה, ואפילו בימי עזרא בארץ ישראל, אינה אלא מדברי סופרים (רמב"ם הל' בכורים ה, ה). ברם, כדי שלא תשתכח תורת חלה מישראל, תיקנו חכמים להפריש חלה גם בחוץ לארץ (בבלי בכורות כז, א); ומפני שאין החיוב בה אלא כדי שלא תשתכח מישראל נהגו להקל בה, שאין מפרישים אלא כזית ומשליכין אותה לאש.

מסכתנו דנה איפוא בפרטי ההלכות של חלה. וכתוב הרמב"ם, שסודרה

(*) בנוגע למין הכוסמין העיר לי מרן הגר"י אנטרמן (שליט"א) זצ"ל, שחשוב לציין כאן, כי רבים משבשים את השם "כוסמין" ("כוסמת") ומזהים אותו עם מה שקוראים גריק"א בלעז (בכווי"ץ בגרמנית), ובפוסקים: טטק"י. והיינו טעות העלולה להכשיל את הרבים בכמה הלכות, שכן המין הנ"ל הוא מין קטנית, ואינו כלל מחמשת מיני הדגן; והרי יש הבדל רב לענין ברכה ולדיני חמץ ועוד.

וכבר נתבאר במקומות אחרים, שהכוסמין הוא מין חיטה או מין ממוצע בין החיטה והשעורה. הרמב"ם כותב, שהיא חיטה מדברית. ורש"י מפרש, שכוסמין היא אשפיליט"א (מנחות ע, א-ב), היינו חיטת הספלת. חוקר הצמחים התלמודית ע' לנף כותב, שהכוסמין הוא Triticum dicoccum (חיטה דו-גרענית); ricewheat או Emmer בגרמנית. על כל פנים אין לזה כל קשר עם המין גריק"א.

ב האוכל מהם פזית מצה בפסח, יצא ידי חובתו; פזית חמץ – חיב בהפרת. נתערב אחד מהם בכל המינים, הרי זה עובר בפסח. הנודר מן הפת ומן התבואה, אסור בהם; דברי רבי מאיר. וחכמים אומרים: הנודר מן הדגן אינו אסור אלא מהן. וחכין בחלה ובמעשרות.

ג אלו חכין בחלה ופטורים מן המעשרות: הלקט, והשכחה, והפאה, וההפקר, ומעשר ראשון שנמלה תרומתו, ומעשר שני והקדש שנפדו, ומותר העמר, ותבואה שלא הביאה שלישי. רבי אליעזר אומר: תבואה שלא הביאה

פירוש ברטנורא

ב יצא ידי חובתו. דכתיב (דברים טו) לא תאכל עליו חמץ שבעת ימים תאכל עליו מצות, דברים הבאים לידי חמץ אדם יוצא בהן ידי חובת מצה, דברים שאין באים לידי חמץ אין אדם יוצא בהן ידי חובת מצה: נתערב אחד מהן בכל המינים. נתערב אחד מחמשת המינים הללו בשאר תערובות, כגון כותח הבבלי ושכר המדי: ח"ו עובר בפסח. על כל יראה וכל ימצא, אם הניחו ברשותו: הנודר מן הדגן אסור בכל המינים. דרגן כל דמינן משמע, וקמנית וזרעים מידי דמינן הוא: אינו אסור אלא בהן. דרגן ותבואה אחד הוא. והלכה כחכמים: וחייבים בחלה ובמעשרות. אידי דבעי למיתני אלו חייבים בחלה ופטורים מן המעשרות ואלו חייבים במעשרות ופטורים מן החלה, תנא הכא וחייבים בחלה ובמעשרות:

ג הלקט והשכחה והפאה וההפקר. פטורים מן המעשרות. דכתיב (דברים יד) ובא הלוי כי אין לו חלק ונחלה עמך, ממה שיש לך ואין לו אתה חייב ליתן לו, יצאו אלו שיש לו עמך: ומותר העומר. שהעומר היה בא משלש סאין, ומוציאן ממנו עשרון סלת מנופה בשלש עשרה נפה, והשאר נפדה ונאכל לכל אדם. וחייב בחלה ופטור ממעשר, לפי שבשעת מירוח היה של הקדש: ותבואה שלא הביאה שלישי. חייבת בחלה שאף היא באה לידי חמץ, וכל דבר הבא לידי חמץ לחם אקרי וחייב בחלה. ופטורה מן המעשרות, דבמעשרות כתיב (דברים יד) תבואת יועך דבר שזרעים אותו וצומח, והוא אי יזעי ליה לא

משניות מבוארות – קהתי

חמץ מאחד המינים הללו נתערב במינים אחרים, הרי זה עובר בפסח – המניח תערובת זו ברשותו בפסח, עובר על "בל יראה ובל ימצא" (דמ"ט). פירוש אחר: הרי זה עובר בפסח – מתערב בפסח, כלומר שצריך לבערו מן העולם (עיין פסחים ג, א). הנודר מן הפת ומן התבואה – שאסר על עצמו בנדר פת או תבואה, אסור בהם – אינו אסור אלא בחמשת המינים הללו, דברי רבי מאיר – שסובר רבי מאיר, ש"פת ותבואה" אינן כוללות אלא חמשת המינים בלבד, אבל לשון "דגן" כולל כל דבר שעושים ממנו כרי כבדגן, ולכן הנודר מן הדגן, אסור גם בכל מיני קטניות. וחכמים אומרים: הנודר מן הדגן – מי שאסר דגן על עצמו בנדר, אינו אסור אלא מהן – מחמשת המינים הללו, שאלו בלבד קרויים "דגן". וחכין – מחמשת המינים הללו, בחלה ובמעשרות – פסיקה זו לא נשנתה כאן אלא משום המשניות דלהלן, שכן שנו שם: "אלו חייבין בחלה ופטורים מן המעשרות... ואלו חייבין במעשרות ופטורים מן החלה". הלכך נקטה כאן משנתנו: וחייבין בחלה ובמעשרות.

באור משנה ג

אלו – הדברים המנויים להלן, חכין בחלה ופטורים מן המעשרות – מן התרומה ומן המעשר: הלקט, והשכחה, והפאה – כמבואר במסכת פאה (א, א; ז, א; ח, א; ח, א; ועיין בפתיחה לפאה), וההפקר – תבואה שהופקרה קודם מירוח; כל אלו פטורים מן המעשרות, שנאמר (דברים יד, כט): "ובא הלוי כי אין לו חלק ונחלה עמך" – ממה שיש לך ואין לו חייב אתה ליתן לו מעשרות, יצאו לקט, שכחה, פאה והפקר שיש לו עמך; אבל חייבים הם בחלה. ומעשר ראשון שנמלה תרומתו – שהופרשה ממנו תרומת מעשר לכהן, אף על פי שלא הופרשה ממנו תרומה גדולה, כגון שהקדים הלוי ליטול את מעשרו בשיבולים קודם שנטל ממנו הכהן תרומה גדולה, שהואיל וקיבל הלוי את מעשרו קודם שנתחייבה התבואה בתרומה, הריהו פטור מלהפריש ממנו תרומה גדולה, שנאמר (במדבר יח, כו): "והרימותם ממנו תרומת ה' מעשר מן המעשר" – מעשר מן המעשר ולא תרומה גדולה ותרומת מעשר מן המעשר; אבל חייב הוא בחלה. ואין צורך לומר במעשר ראשון המתוקן כל צרכו, שחייב הלוי להפריש ממנו חלה, ואילו משאר המעשרות הוא פטור. ומעשר שני והקדש שנפדו – אף על פי שלא הופרשה מהם תרומה, כגון שהקדים להפריש את המעשר בשיבולים, או שהקדיש את התבואה מירוח היו פטורים מתרומה גדולה ומשאר המעשרות (שאף מעשר

חיטים ושעורים אינם מצטרפים (ירושלמי). ואסורין בחדש מלפני הפסח – כלומר שלפני הקרבת העומר אסור לאכול מן התבואה החדשה של חמשת המינים הללו, שנאמר (ויקרא כג, יד): "ולחם וקלי וכרמל לא תאכלו עד עצם היום הזה", ולמדים בגזירה שווה "לחם, לחם" מפסח, כמבואר למעלה בענין חלה, מה שם מחמשת המינים ("דבר הבא לידי חמץ"), אף כאן אין אסור "חדש" אלא לגבי חמשת המינים בלבד; ומלקצור מלפני העמר – וכן אסורים חמשת המינים הללו בקצירה לפני קצירת העומר, שנאמר (ויקרא כג, י): "והבאתם את עומר ראשית קצירכם" – שיהא העומר ראשון לקציר של כל חמשת המינים; ולמדים זה בגזירה שווה "ראשית, ראשית" מחלה, שכתוב בה (במדבר טו, כ): "ראשית עריסותיכם חלה תרימו תרומה", מה שם מחמשת המינים, כמבואר לעיל, אף כאן מחמשת המינים. ויש גורסים: ואסורים בחדש מלפני העומר ומלקצור מלפני הפסח. שהרי ביום טוב של פסח בלא כן אסור לקצור משום אסור מלאכה (הרא"ש). ואם השרישו – המינים הללו קדם לעמר – קודם קצירת העומר, העמר מתיבן – מותר לקצור אחר קצירת העומר, שכתוב (שמות כג, טז): "אשר תזרע בשדה" (פסוק זה נאמר בשתי הלחם, והוא מוסב על זריעת העומר, שלא הותרו שתי הלחם למקדש אלא מתבואה שהותרה על ידי העומר להדיט), ודרשוהו: משעה שנזרע ונשרש בשדה (בבלי מנחות נא, א); ואם לאו – אם לא השרישו קודם לעומר, אסורין עד שיקבא העמר הקבא – בשנה הבאה.

י ו ש ש י

באור משנה ב

משנתנו מוסיפה ללמד בדברים הנוהגים בחמשת מיני הדגן.

האוכל מהם פזית מצה בפסח – מצות עשה היא לאכול בליל חג הפסח כזית מצה, שנאמר (שמות יב, יח): "בערב תאכלו מצות", ובאה המשנה ללמד, שרק האוכל כזית מצה העשויה מחמשת מיני הדגן, יצא ידי חובתו – שכתוב (דברים טו, א): "לא תאכל עליו חמץ שבעת ימים תאכל עליו מצות", ודרשו: דברים הבאים לידי חמץ אדם יוצא בהם ידי חובת מצה; דברים שאינם באים לידי חמץ, כגון אורז ודוחן, אין אדם יוצא בהם ידי חובת מצה. פזית חמץ – האוכל כזית חמץ בפסח מאחד מחמשת המינים, חיב בהפרת – כמו שכתוב (שמות יב, טו): "כל אוכל חמץ ונכרתה הנפש ההיא מישראל"; משנתנו באה ללמד, שאין חיוב כרת אלא באוכל כזית חמץ מחמשת מיני הדגן בלבד. נתערב אחד מהם בכל המינים – אם

שְׁלִישׁ, פְּטוּרָה מִן הַחֵלָה.

ד אלו חֵיבִין בְּמַעֲשֵׂוֹת וּפְטוּרִים מִן הַחֵלָה: הָאֵרֶז, וְהַדָּחָן, וְהַפְּרָגִים, וְהַשְּׂמֻשְׁמִין, וְהַקְטָנִיּוֹת, וּפְחוֹת מַחְמֶשֶׁת רְבָעִים בְּתַבּוּאָה. הַסְּפָגְנִי, וְהַדְּבָשֶׁן, וְהָאֶסְקְרִיטִין, וְחֵלֶת הַמִּשְׁרֵת וְהַדְּמָעָה – פְּטוּרִין מִן הַחֵלָה. ה עֶסֶה שֶׁתַּחֲלֶלְתָּה סְפָגְנִי וְסוּפָה סְפָגְנִי, פְּטוּרָה מִן הַחֵלָה. תַּחֲלֶלְתָּה עֶסֶה וְסוּפָה סְפָגְנִי, תַּחֲלֶלְתָּה סְפָגְנִי וְסוּפָה

פירוש ברטנורא

צמח: תבואה שלא הביאה שליש פטורה מן החלה. דכתיב (במדבר טו) כתרומת גורן כן תרימו אותה, מה תרומה אינה באה מתבואה שלא הביאה שליש אף חלה אינה באה מתבואה שלא הביאה שליש. ואין הלכה כרבי אליעזר:

ד ופרגין. קורין לו בערבי כשכא"ש, ובלע"ז פפאורין: ופחות מחמשת רבעים בתבואה. תבואה שעושה פחות מחמשת רבעים קמח חייב במעשרות, והעיסה שנלושה מן הקמח ההוא פטורה מן החלה, לפי ששיעור העיסה להתחייב בחלה הוא ה' רבעים קמח ועוד, כלומר מעט יותר מה' רבעים: הסופגנים. לחם שבליטתו רכה ועשוי כספוג. פ"א רקיקים דקים, תרגום ורקיק מצות, ואספוגין: הדובשנים. מטוגנים בדבש, א"נ גיולים בדבש: האסקריטין. תרגום צפיחות, אסקריטין. ובלילתו רכה מאד: וחלת המשרת. חלה חלוטה במחבת, תרגום מחבת, משרתא: המדומע. סאה של תרומה שנפלה לפחות מק' סאין של חולין, ונעשו כולן מדומע ואטורים לזרים, ופטור מן החלה דכתיב (במדבר טו) תרימו תרומה, ולא שכבר נתרמה:

ה עסה שתחלתה סופגנים. כגון עיסה שבליטתה רכה: וסופה סופגנים. שמתגנים אותה בשמן ודבש, או מבשלה במים: תחלתה עיסה וסופה סופגנים.

משניות מבוארות – קהתי

רְבָעִים בְּתַבּוּאָה – תבואה העושה פחות מחמשת רבעי הקב קמח, חייבת במעשרות; אבל עיסה שנעשתה מקמח שהוא פחות מחמשת רבעי הקב, פטורה מן החלה, כמו שבארנו כבר בפתיחה למסכתנו, שאין עיסה חייבת בחלה אלא אם כן היא עשויה לפחות מחמשת רבעי הקב קמח, שהם חמישה לוגים (כ-2½ ליטרים). ויש סוברים, שהשיעור הוא חמשת רבעי הקב ועוד, כלומר מעט יותר מחמשת רבעים (ברטנורא). הַסְּפָגְנִי – רקיקים שבליטתם רכה כספוג, וְהַדְּבָשֶׁן – מיני מאפה המטוגנים בדבש (ד"ש); ויש מפרשים: הַנִּילוּשִׁים בַּדֶּשֶׁה (רמב"ם), וְהָאֶסְקְרִיטִין – מיני צפיחות שבליטתן רכה מאד ונאפות במחבת (תרגום "צפיחות" – אסקריטין). וְחֵלֶת הַמִּשְׁרֵת – חלה החלוטה במחבת (תרגום "מחבת" – משרתא); שכל אלו אינם מאפה תנור (עיי' בבלי פסחים לו, א), וְהַדְּמָעָה – סאה של תרומה שנפלה לתוך פחות ממאה סאים של חולין, שכל התערובת נעשית "מדומע", כלומר שדינה כתרומה ואסורה באכילה לזרים; כל אלו פְּטוּרִין מִן הַחֵלָה – בטעם המדומע מבואר במפרשים, לפי שכתוב (במדבר טו, כ): "ראשית עריסותיכם חלה תרימו תרומה", ולא שכבר היא תרומה, והואיל והמדומע דינו כתרומה, הריהו פטור מחלה. ומסיק הר"ש מהירושלמי, שמה ששינו: מדומע פטור מן החלה היינו כשאין מן החולין חמישה רבעים, שאם נתערבה סאה תרומה בתשעים ותשע סאים של חולין ולקח מהתערובת חמשת רבעי הקב קמח ועשה מהם עיסה, נמצא אחד ממאה שבה תרומה, הלכך פטורה מן החלה, אבל אם לקח יותר מחמשת רבעים, שאם תנכה אחד ממאה תרומה שבה, עדיין ישתירו בה חמשת רבעי הקב חולין, הרי העיסה חייבת בחלה.

באור משנה ה

לאחר שלמדנו במשנה הקודמת, שהספגין פטורין מן החלה, באה משנתנו ללמד, באלו סופגין הדברים אמורים.

עֶסֶה שֶׁתַּחֲלֶלְתָּה סְפָגְנִי – שהיא עשויה מתחילה לסופגין, דהיינו שבליטתה רכה, וְסוּפָה סְפָגְנִי – שמתגנים אותה בשמן ובדבש, או מבשלים אותה, פְּטוּרָה מִן הַחֵלָה – כמו ששינוי במשנה הקודמת. אבל תַּחֲלֶלְתָּה עֶסֶה – שעשה בליטתה עבה, וְסוּפָה סְפָגְנִי – שטיגנה בשמן ובדבש או בישלה במים; או תַּחֲלֶלְתָּה סְפָגְנִי – שעשה בליטתה רכה, וְסוּפָה עֶסֶה – שאפאה בתנור, חִיבָת בְּחֵלָה – בענין "תחילתה עיסה וסופה סופגין" יש מפרשים, שאפילו היתה דעתו מתחילה לעשותה בסוף סופגין, כיון שעשאה עיסה בתחילה, נחתיבה בחלה, ושוב אינה נפקת מחיוב זה (דבנו תם, וטוספות פסחים לו, ב). ויש מפרשים, שכוונת משנתנו דווקא כשנמלך אחר כך לעשותה סופגין, אבל בתחילה עשאה סתם ולא חשב לעשותה סופגין, הלכך

שני דינו כהקדש, שממון גבוה הוא) הלכך גם לאחר שנפדו פטורים הם מן התרומה והמעשרות; אבל בחלה הם חייבים, שכן חיובה חל בשעת גלגול העיסה, ואז הרי חולין גמורים הם. ברם, אם נפדו קודם מירוח, הרי הם חייבים אף בתרומה ובמעשרות. וּמוֹתֵר הָעוֹמֵר – "העומר היה בא משלש סאין", כלומר שבמוצאי יום טוב הראשון של פסח היו קוצרים שעורים כדי שלש סאים קמח, והואיל ונגנו במעות הקדש הרי כולם נעשו הקדש, ולאחר שטחנו אותם היו מנגים את הקמח בשלש עשרה נפה עד שהוציאו ממנו עשרון אחד מובחר, שהיו מקריבים אותו ביום ששה עשר בניסן ככל קרבן מנחה; והקמח שנשאר לאחר שהוציאו את העישרון נקרא "מוֹתֵר הָעוֹמֵר", ופודים אותו במעות כדי להוציאו לחולין, ואחר כך מותר לכל אדם לאכלו. משנתנו באה ללמד, שמוֹתֵר הָעוֹמֵר לאחר שנפדה חייב בחלה. שחיוב חלה הוא משעת גלגול העיסה, ואז הרי הוא חולין; ופטור מן המעשרות. שחיוב המעשר חל בשעת מירוח, והרי בשעת המירוח עדיין הקדש היה, ומירוח הקדש פטור מן המעשרות. ברם, רבי עקיבא חולק על סתם משנתנו (מנחות י, ד), והוא מחייב את מותר העומר אף במעשרות, שלדעתו לא ניתנו מתחילה מעות הקדש אלא בעד הסולת ההרובה למירת העישרון בלבד, והמותר לא היה של הקדש ולא הוצרך לפדותו. ההלכה כסתם משנתנו. וְתַבּוּאָה שְׁלֵא הִבִּיָּא שְׁלִישׁ – פטורה היא ממעשרות שנאמר (דברים יד, כב): "עשר תעשר את כל תבואת זרעך" – דבר שהוא נזרע ומצמיח, יצאה תבואה שלא הביאה שליש, שאם זורעים אותה אינה מצמיחה; אבל חייבת היא בחלה, שכל דבר הבא לידי חימוץ נקרא "לחם" וחייב בחלה, ואף תבואה שלא הביאה שליש באה לידי חימוץ, והעיסה הנעשית ממנה נקראת "לחם". רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אָמַר: תַּבּוּאָה שְׁלֵא הִבִּיָּא שְׁלִישׁ, פְּטוּרָה מִן הַחֵלָה – טעמו מבואר בירושלמי, לפי שנאמר בחלה (במדבר טו, כ): "כתרומת גורן כן תרימו אותה", מה תרומת גורן אינה באה מתבואה שלא הביאה שליש, אף חלה אינה באה מתבואה שלא הביאה שליש. ואין הלכה כרבי אליעזר.

שבת קודש

באור משנה ד

אֵלֶּה – המנויים להלן – חֵיבִין בְּמַעֲשֵׂוֹת וּפְטוּרִים מִן הַחֵלָה: הָאֵרֶז, וְהַדָּחָן, וְהַפְּרָגִים, וְהַשְּׂמֻשְׁמִין, וְהַקְטָנִיּוֹת – אף על פי שעושים מאלו עיסה לפת, אין עיסתם חייבת בחלה, כמבואר הטעם לעיל (משנה א), שכל שאינו מחמשת מיני הדגן (חיטים, שעורים, כוסמין, שובלת שועל ושיפון), הואיל ואינו דבר הבא לידי חימוץ, אין עיסתו חייבת בחלה. אבל חייבים הם במעשרות, שכל שהוא אוכל וגידולו מן הארץ, חייב במעשרות (מעשרות א, א). וּפְחוֹת מַחְמֶשֶׁת

עֵפָה – חֵיבַת פְּחֻלָּה. וְכֵן הַקְּנוּבָקָאוֹת חֵיבֹת.

פירוש ברטנורא

שבלילתה עבה ואח"כ מונגנים אותה בשמן ודבש או מבשלה במים: תחלתה סופגנין וסופה עיסה. בלילתה רכה, ואופה אותה בתנור: קנובקות. לחם שמחזירים אותו לסלתו, ועושים ממנו מאכל לתינוקות:

משניות מבוארות – קהתי

והרמב"ם מפרש: "קמח קלוי גילוש בשמן, ואחר לישתו ואפייתו מפרכין אותו בידים ומחזירין אותו קמח", חֵיבֹת – בחלה, כיון שתחילתן וסופן עיסה.

חייבת היא בחלה. ברם, אם עשה העיסה כדי לעשותה סופגנין, ועשאה סופגנין, אף על פי שתחילתה עיסה, פטורה מחלה, לפי שהולכים אחר סוף דעתו (הרמב"ם; הרמב"ן; הר"ם; הרא"ש). וְכֵן הַקְּנוּבָקָאוֹת – העשויות מלחם, שמפררים אותו ומבשלים ממנו מאכל לתינוקות;

אגרות קודש

ב"ה, י"ט אלול, תשי"ג

ברוקלין.

הרה"ח הו"ח אי"א נוי"נ עוסק בצ"צ

מוה"ר מיכאל שי

שלום וברכה!

מאשר הנני בזה קבלת מכתבו מבדר"ח אלול ועש"ק תצא ות"ח ת"ח על הבשו"ט מהטבת מצב בריאות התלמידים שמזכירם במכתבו ובודאי יודיע ג"כ טובות אודות שאר התלמידים שיחיו.

(ב) מ"ש אודות השתדלותו שישארו התלמידים המתאימים לזה לימי חדש תשרי בהשיבה, הנה מובן בפשיטות שכוונתי היתה רק באופן שיהי זה ברצונם הטוב, וטוב עשה שהסביר להם את הענין ג"כ באופן כזה אלא שאמרתי ג"כ שבודאי שבטוחים בהתועלת בזה אם יהי על אתר וועט ער אויסניצען עמהם הזמן באופן המתאים לרוח חב"ד, כי כיון שאצלם זהו ענין של מס"נ צריכים להראות להם אז עס לייגעט זיך דאס זיי, אבל כפי הנראה במכתבו קשור הדבר בכמה קישויים בביתו אזוי לכה"פ באווארענען במה שאפשר בהוראות מפורטות, ואולי כדאי שעכ"פ יבלה עמהם איזה ימים דעשי"ת אף שכמובן אינו דומה כו'.

(ד) אתענין לדעת התלמידים שנסעו אם נתנו להם צידה רוחנית.

(ה) כבקשתו נשלחו 20 קונטרסים ד"ה אין הקב"ה בא בטרונא וכשיודיע איזה קונטרסים או שיחות נצרכים לו יושלחו באופן ישר אם רק ישנם אצלינו.

ולקראת השנה החדשה הבאה עלינו ועל כל ישראל טובה ולברכה, הנני בזה להביע ברכתי לו ולב"ב שיחיו, ברכת כתיבה וחימה טובה לשנה טובה ומתוקה בגשמיות וברוחניות.

בברכה.

רש"י

ביאור עם "שפה ברורה – עוז והדר"

יהיב וזוא להאי וזוא להאי — שמוא לא ידע חבירו שנתתיו לו, ויש כאן חילול השם. ועביר חושבנא — וחורין ונותנין לו בשר כנגד מה שנטלו. כגון אנא דמסגינא וכו' — ואין הכל יודעין שנחלשתי בגרסתי, ולמדין הימני להבטל מתלמוד תורה. מחמת שמועתו — מחמת שם רע היוצא עליו. שרא ליה מריה — ימחול יוצרו על מעשיו. מתאהב על ירך — לחבירך. קורא — מקרא. ושונה — משנה. ומשמש תלמידי חכמים — ללמוד תורה, היא יישוב טעמי המשניות מה טעמן ומהיכן למוד. באמור להם עם ה' אלה — את זו קרא הכתוב חילול השם, כשאדם חשוב עובר עבירה ופורענות באה עליו, והכל אומרים: מה הועילו לז' ראה החסידים והחכמים רעה באה עליהם, שנאמר "ויחללו את שם קדשי" ובמה חללוהו באמור עליהם הנכרים שגלו ביניהן "ראו עם ה' אלה" ולא יכול להצילם שלא יגלו, נמצא שם שמים מתחלל וכבודו מתמעט. דמעיכרא שובבים אתם — כשתעשו תשובה מעלה עליכם כאילו תחילת החטא על ידי נערות ושטות ושובבות. וכתבי ארפא — משמע: מכאן ואילך, כבעל מום שנתרפא, שמקצת שמו עליו. כאן מאהבה — השב מאהבה נעקר עונו מתחילתו.

הנכרים על בני ישראל הגולים, שכביכול לא יכל ה' להצילם, נמצא שם שמים מחולל. כך, כשאדם חשוב עובר עבירה ונענש, שם שמים מתחלל, לפי שהכל אומרים שאין מעשיו מועילים להצילו מן הרעה. מימרות במעלת התשובה: אמר רבי חמא (בר) חנינא, גדולה מעלת התשובה שמביאה רפאות [רפואה] לעולם, שנאמר (הושע יד ב-ה) 'שובה ישראל וגו' ארפא משוכבתם אהבה נדבה, בגלל התשובה ארפא אותם.

רבי חמא (בר) חנינא רמי, בתיב (ירמיהו ג כב) 'שובו פנים שובבים', משמע שלאחר שתשובו בתשובה יעקר החטא לגמרי ויחשב לכם דמעיפקרא שובבים אתם — מתוך נערות ושטות ושובבות חטאתם. ובהמשך בתיב 'ארפא משוכבתיכם', משמע שאין המחילה אלא מכאן ולהבא, וכבעל מום שהתרפא שעדיין שם המום נשאר בו. מתרצת הגמרא: לא קשיא, כאן ששבו מאהבה, ולפיכך נעקר החטא לגמרי. וכאן ששבו מיראה, שלא יענשו לפיכך ויחשבו שחטאו.

דף פו ע"א: הנהגת אב"י בקניית בשר: אב"י, כדשקיל בישרא מתרי שותפי — כאשר קנה בשר משני שותפים, יהיב וזוא להאי וזוא להאי — היה משלם לכל אחד מהם בנפרד, כי חשש שמוא האחד לא ידע שהוא שילם לחבירו, ויהיה חילול ה'. ותרר, מקרב להו גבי תררי — היה מזמן אותם ביחד, ועביר חושבנא — ועושה עמו חשבון, ונותנים לו בשר כנגד הכסף הנוסף שנתן.

אופנים נוספים בחילול ה': רבי יוחנן אמר, כגון אנא, דמסגינא — כשאני הולך ארבע אמות בלא תורה ובלא תפילין, יש בזה חילול השם. לפי שלא ניכר שמפני חולשתי אני עושה כן, ולמדים ממני להתבטל מלימוד התורה. יצחק דבי [-מבית מדרשו של] רבי ינאי אמר, איזהו חילול ה', כל שחביריו מתביישיין מחמת שמועתו — שם רע שיצא עליו (תינו חילול השם). אמר רב נחמן בר יצחק, מהו חילול ה', כגון דקא אמרי אינשי עליו, שרא ליה מריה לפלגיא — ימחול לו יוצרו על מעשיו, כלומר צריך הוא מחילה.

אב"י אמר, חילול ה' הוא בדתנא — כמבואר בברייתא. שנאמר (דברים ו ה) 'ואהבת את ה' אלהיך', מלמד שיהא שם שמים מתאהב לחבירי על ירך. כיצד, שיהא אדם קורא מקרא ושונה משנה, ומשמש תלמידי חכמים ללמוד מהם תלמוד, ויהא משא ומתן בנחת עם חבריו. וכשעושה כך מה חבריו או מרות עליו, אשרי אביו שלמדו תורה, אשרי רבו שלמדו תורה, אוי להם לפריות שלא למדו תורה. פלוני שלמד תורה, ראו כמה נאים דרכיו, כמה מתוקנים מעשיו. ועליו הכתוב אומר (ישעיהו מט ג) 'ויאמר לי עבדי אתה ישראל אשר בך אתפאר'. אכל מי שקורא ושונה ומשמש תלמידי חכמים, ואולם אין משא ומתן באמונה, ואין דבור בנחת עם חבריו, מה חבריו או מרות עליו, אוי לו לפלוני שלמד תורה, אוי לו לאביו שלמדו תורה, אוי לו לרבו שלמדו תורה. פלוני שלמד תורה, ראו כמה מקולקלין מעשיו, וכמה מבושרין דרכיו. ועליו הכתוב אומר (יחזקאל לו כ) 'ויחללו את שם קדשי באמור להם עם ה' אלה ומאצו יצאו' — שכאשר אמרו

הנכרים על בני ישראל הגולים, שכביכול לא יכל ה' להצילם, נמצא שם שמים מחולל. כך, כשאדם חשוב עובר עבירה ונענש, שם שמים מתחלל, לפי שהכל אומרים שאין מעשיו מועילים להצילו מן הרעה. מימרות במעלת התשובה: אמר רבי חמא (בר) חנינא, גדולה מעלת התשובה שמביאה רפאות [רפואה] לעולם, שנאמר (הושע יד ב-ה) 'שובה ישראל וגו' ארפא משוכבתם אהבה נדבה, בגלל התשובה ארפא אותם.

רבי חמא (בר) חנינא רמי, בתיב (ירמיהו ג כב) 'שובו פנים שובבים', משמע שלאחר שתשובו בתשובה יעקר החטא לגמרי ויחשב לכם דמעיפקרא שובבים אתם — מתוך נערות ושטות ושובבות חטאתם. ובהמשך בתיב 'ארפא משוכבתיכם', משמע שאין המחילה אלא מכאן ולהבא, וכבעל מום שהתרפא שעדיין שם המום נשאר בו. מתרצת הגמרא: לא קשיא, כאן ששבו מאהבה, ולפיכך נעקר החטא לגמרי. וכאן ששבו מיראה, שלא יענשו לפיכך ויחשבו שחטאו.

ואינה צריכה ממנו גט.
מתרצת הגמרא: אָמַר לִיה רב אחא בר יעקב, בַּר בִּי רב – תלמיד
בית המדרש, שִׁפְיָא קָא אָמַרְתָּ – האם סבור אתה שיפה אמרת
בביאור טעמו של רבי יוחנן, שהליצה מוטעית כשרה מחמת
שהחולץ מוחל על תנאו, ומכאן זה הקשית על מה שאמרתי בשם
רבי יוחנן שהמקדש בתנאי וכונס סתם אינה מקודשת, אין הדבר
כן, אלא הטעם שהחליצתו כשרה הוא מחמת דין הכלכות תנאים,
מִכְּדִי – שהרי, כָּל תִּנְיָא, מִהֵיכָּא נִמְרִין – מוזינן לדמונו שיש בכחו
לבטל מעשה, מִתְּנָאִי בְּנִי יָדִי בְּנִי רֵאשֻׁנָּה, שהתנה עמדה משה רבינו
שאם יעברו חלוצים לפני אחיהם למלחמה בארץ כנען, יקבלו את
ארץ הגלעד לנחלה, לפיכך כל התנאים צריכים להיעשות בדומה
למעשה זה, ולכך תִּנְיָא דְּאִפְשָׁר לְקִיּוּמֶיהָ – תנאי, שהמעשה התלוי
בו יכול להיעשות על יְדֵי שְׁלִיחַ, בִּי הָתָם – כמו שהיה אצל בני גד
ובני ראובן, שמשוה רבינו לא קיים בעצמו את נתינת ארץ הגלעד
לבני גד ובני ראובן, אלא שלח את יהושע שיעשה זאת, רק בתנאי
כזה הָיָה תִּנְיָאִיהָ תִּנְיָא – תנאו חל, והטעם בכך, דכיון שיש לו כח
לקיים את המעשה אף על ידי שליח, יכול הוא גם להטיל בו תנאי
המבטל. אולם תנאי במעשה דְּלֹא אִפְשָׁר לְקִיּוּמֶיהָ עַל יְדֵי שְׁלִיחַ,
אלא צריך לעשותו בעצמו בִּי הָתָם – בחליצה, לֹא הָיָה תִּנְיָא – אין
התנאי מועיל, כיון שאם אין המעשה בידו עד כדי שיכול למנות
עליו שליח, אינו יכול גם להטיל בו תנאי המבטל את המעשה.
וזהו טעמו של רבי יוחנן לגבי חליצה, דכיון שאין היבם יכול
לשלוח שליח לחלוץ במקומו, אין החולץ יכול להטיל תנאי
בחליצתו, ואף אם היתה כוונתו לחלוץ רק בתנאי שתתן לו האשה
מאתים זה, אין התנאי קיים, אלא החליצה כשרה אף אם לא נתנה
לו כסוכו זה, אך אין מכאן ראייה שאדם מוחל על תנאו, ולכן לגבי
קדושין, שזהו דבר שיכול להיעשות על ידי שליח, מועיל תנאו,
ואף שכנסה בסתם אנו אמרים שכונתו היתה על דעת התנאי
הראשון, ואם לא התקיים, אינה מקודשת.
מקשה הגמרא: וְהָא קדוּשָׁה בִּיאָה, דְּלֹא אִפְשָׁר לְקִיּוּמֶיהָ עַל יְדֵי שְׁלִיחַ
בִּי הָתָם, והיה ראוי לומר שלא יועיל תנאו, ומכל מקום קָא הָיָה
תִּנְיָא – מועיל בהם תנאי, כמבואר בברייתא (לעיל עג) שהבועל
אשה על מנת שירצה אביו בקדושיה, אם לא רצה האב, אינה
מקודשת. מתרצת הגמרא: הָתָם, הטעם שמועיל תנאו, מִשּׁוּם
דְּאִתְקוּשׁ הָיִיתָ לְהִדְדִי – הוקשו כל הקניינים המועילים בקידושין
זה לזה, וכיון שבקדושיה כסף ושטר מועילה שליחות וממילא ניתן
להטיל תנאי, אין בקדושיה ביאה ניתן להטיל תנאי, אף שביאה
עצמה אינה בתורת שליחות.
הגמרא ממשיכה לדון בקדושי טעות: אָמַר רַב עֲזַרְיָה בְּרַ אֲבָא, אָמַר
עֲזַרְיָה, אָמַר רַבִּי אֱלִיעֶזֶר, הִמְקִדְשׁ בְּמִלְוָה – שהלוה ממון לאשה,
ואחר כך אמר לה שתתקדש תמורת חוב זה שהוא מוחל לה,
שלפי ההלכה אין קדושיה חלים, וְכַעַל אותה אחר כך בסתם, או
שקידש אשה עַל תִּנְיָא, וְכַעַל בסתם, ולא התקיים התנאי, או
שקידש אשה בְּפָחוּת מִשְׁנֵה פְּרוּשָׁה, וְכַעַל בסתם, שבשלושת
האופנים הללו לא הועיל מעשה הקדושין עצמו, מכל מקום לְדִבְרֵי
הַכָּל צְרִיכָה הִימְנוּ נַם, משום שלא עשה בעילתו בעילת זנות,
והתכוין לקדשה בביאתו, ואף שמואל מודה בכך, ומחלוקת רב
ושמואל היא באופן שנכנסה לחופה ולא נבעלה, שלדעת רב
צריכה ממנו גט, ולדעת שמואל אינה צריכה ממנו גט.
הגמרא מביאה דעת אמורא נוסף, המחלק בין הדוגמים: אָמַר רַב
יוֹסֵף בְּרַ אֲבָא, אָמַר רַבִּי מְנַחֵם, אָמַר רַבִּי אֲמִי, הִמְקִדְשׁ אִשָּׁה בְּפָחוּת
מִשְׁנֵה פְּרוּשָׁה, וְכַעַל, צְרִיכָה הִימְנוּ נַם, משום שהתכוין לקדשה
בביאתו. והוסיף ואמר: קָמָא, הוּא דְּלֹא מַעֲיָ – רק באופן זה אינו
טועה לומר שחלו קדושיה, כיון שהוא יודע שאין קדושין חלים
בפחות משוה פרוטה, ומתכוין לחזור ולקדשה בביאה. אֲכַל בְּהִנֵּךְ
– בשני האופנים האחרים, שקידשה בתנאי או קידשה במלוה, מַעֲיָ
– עשוי אדם לטעות ולחשוב שחלו קדושיה בתנאי, משום שהוא
סבור שלא היתה נשאת לו אם לא קיימה את התנאי. ובמלוה,
משום שאינו יודע שאי אפשר לקדש בחוב שיש לו על האשה,

מִשּׁוּם רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אָמַר, יבמה זו חוֹלְצָת וְלֹא מְתִיבָתָא, ואף שמדין
התורה היא מותרת ביבום, כיון שהראשון החזירה כשהיא גדולה,
מכל מקום מדרבנן היא אסורה ביבום גזירה משום זו שחזרה
כשהיא קטנה ומת בעודה קטנה, שאינה אשתו גמורה ואסורה
להתייבם משום גרושת אחיו. מסיימת הגמרא את קושייתו: וְהָא
הָכָא – והרי בקטנה זו שגדלה אצלו ובא עליה כשגדלה, דְּמַטְעוּת
אִשָּׁה אֶחָת דְּמִי – שהיא דומה למקדש על תנאי וכונס בסתם,
שאמר רבה שלדברי הכל כניסתו היא על דעת התנאי הראשון,
ואף בזו כשלא עליה בגדלותה יש לומר שכונתו היתה על דעת
קדושיה הראשונים שהיו בקטנותה, ולא התכוין לחזור ולקדשה
בגדלותה, וְפִלְגִי – ונחלקו בזה התנאים בברייתא, שרק לדעת רבי
אליעזר חולצת ולא מתייבמת, אבל לדעת חכמים היא מתייבמת,
והיינו מחמת שאנו תולים שהתכוין לקדשה בביאתו לאחר
שגדלה, ושלא בדברי רבה שבאשה אחת לדברי הכל על דעת
הקדושין הראשונים הוא בא עליה.
מתרצת הגמרא: הָתָם נַם הָכָא קְמִיפְלִי – אף בברייתא זו, לגבי
קטנה שגדלה תחת בעלה, נחלקו באותם סברות שנאמרו לעיל,
מִרַבְּרָא – חכמים סוברים שְׁאֵדָם יוֹדַע שְׁמֵן הַתּוֹרָה אֵין קִדּוּשִׁי
קְטָנָה כְּלוּם, וכדי שלא תהא בעילתו בעילת זנות לאחר שגדלה,
נִמְרָא בדעתו וְכַעַל לְשֵׁם קִדּוּשִׁין, וכיון שהיא אשתו גמורה,
מתייבמת לאחיו. וְמִרַבְּרָא – ורבי אליעזר קָבַר, אֵין כָּל אֲדָם יוֹדַע שְׁמֵן
קִדּוּשִׁי קְטָנָה כְּלוּם, וְאֵף לאחר שגדלה, בִּי קָא בְּעַל, אֲדַעְתָּא
קִדּוּשִׁי הָרִאשׁוֹנִים קָא בְּעַל, וכיון שלא היו קדושין חדשים לקדש
שגדלה, ומן התורה אינה אשתו, הרי היא אסורה ביבום משום
גרושת אחיו.
הגמרא מביאה אמורא נוסף הסובר כרבה שבטעות אשה אחת
לדברי הכל אינה צריכה גט: אָמַר נַם – שנינו כן בדעת אמורא
נוסף, אָמַר רַב אַחָא בְּרַ יַעֲקֹב, אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, הִמְקִדְשׁ אִשָּׁה עַל
תִּנְיָא, ולא התקיים תנאו, וְכַעַל [בְּרַבִּי חֵבְלָא] אֵינָה צְרִיכָה הִימְנוּ נַם,
משום שאינו מתכוין לקדשה בביאתו, אלא בא עליה על דעת
הקדושין הראשונים, וכיון שהם בטלים, אינה מקודשת כלל.
הגמרא מקשה סתירה בדברי רבי יוחנן עצמו: אֵינִיבִיחָה – הקשה
רַב אֲבָא בְּרִיָּה דְּרַב אֲבָא, בִּרְאָתִיהָ – שהיה בן אחותו של רב
אחא בר יעקב, שאמר שמעיה זו בשם רבי יוחנן, שנינו בברייתא,
הַחֲלִיצָה מוּטָעָה – שחלץ היבם מחמת שהטעותה, בְּשִׁנְיָה, והותרה
בכך היבמה להנשא למי שתרצה. ונחלקו אמוראים בביאור
הברייתא, אֵיזו היתה הַחֲלִיצָה מוּטָעָה שהיא כשרה, אָמַר רִישׁ לְקִישׁ,
כָּל שְׂאוּמֵר לֹא הִידִין לִיבָם הַמִּמָּאן לְחַלּוֹץ לְיָבְמָתָא וּרְוַצָּה לְכַוְנָה,
הִלּוּן לָהּ – עשה בה מעשה זה של חליצה, וְכַכֵּךְ אֵתָה בּוֹנֶסָה
ותיעשה אשתך, שאפילו בטעות גדולה כזו שהתכוין לכונסה
במעשה זה, מכל מקום החליצה כשרה ומתירה אותה לשוק. אָמַר
רַבִּי יוֹחָנָן לדחות את דברי ריש לקיש, הרי אֵינִי שׂוֹנֶה בּוֹמַשְׁךְ
ברייתא זו בִּין שְׁנֵתְכֻּנּוֹן הוּא להתירה בחליצתו וְלֹא נִתְּכֻנּוֹתָּהּ הִיא
להיות מותרת, וּבִין שְׁנֵתְכֻּנּוֹתָּהּ הִיא להיות מותרת בחליצה זו, וְלֹא
נִתְּכֻנּוֹתָּהּ הוּא להתירה, הַחֲלִיצָה פְּסוּלָה, עַד שְׁנֵתְכֻּנּוֹתָּהּ שְׁנִינָה לְחַלּוֹץ
המתירה, וְאֵת אֲמַרְתָּ שאפילו אם הטעותו לומר שמעשה החליצה
מכניסה לרשותה, הַחֲלִיצָה בְּשִׁנְיָה, אֵלֹא אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, אֵיזו היא
חליצה מוטעית שהכשירה הברייתא, כָּל שְׂאוּמֵר לֹא הִידִין, הִלּוּן
לָהּ עַל מִנַּת שְׁתֵּתָה לָךְ מֵאֵתָם זֶה, וסבר היבם שעל ידי מעשה
החליצה היא תתחייב לו בסוכו זה, ובאמת אינה חייבת לשלם לו
דבר, ומכל מקום הכשירה הברייתא את חליצתה. מסיים רב אחא
בריה דרב איקא את קושייתו: אֲלֵכָא – מוכח מדברי רבי יוחנן,
שמכשיר חליצה כזו הגם שהטעותו שיקבל ממון, שהוא סובר
דְּכִין לְעֵבֶר – שעשה מַעֲשֶׂה חליצה בסתם, ולא הזכיר בעשייתו
את התנאי של קבלת הממון, אֲחֻלִּי אֲחֻלִּיהָ לְתִנְיָא – שתיתקו
מורה שמחל על תנאו וחלץ בכל אופן, הָכָא נַם – אף כאן,
שקידש בתנאי, בִּין דְּכַעַל אַחֵר כֵּן בסתם, אֲחֻלִּי אֲחֻלִּיהָ לְתִנְיָא
– שתיתקו מוכיחה שמחל על תנאו, וכיצד אתה אומר בשם רבי
יוחנן עצמו, שהמקדש בתנאי ובוטל בסתם, אין קדושיה חלים כלל,

כתובות. פרק שביעי - המדיר - דף עד עמוד א - מותוך מהדורת "אבן ישראל - (שטיינזליץ)" קצג תוספות

משום רבי אליעזר אמר חולצת ולא מתיבמת — אף בהחזירה כשהיא גדולה פליג. ואף במגרש גדולה החזירה. וטעמיה — משום דגזור בה משום יתומה בחיי האב. והא

הבא — גבי החזירה כשהיא קטנה וגדלה אצלו. דפעות אשה אחת היא — טעות קידושי קטנה. ופליגי — דקאמרי רבנן: מתיבמת. אלמא: כי בעל משגדלה — לשם קדושין בעל. וקא סלקא דעתך, הוא הדין לטעות נדרים. הכי

גרסינן: התם היינו טעמא — אדם יודע שאין קדושי קטנה כלום, אבל קדשה על תנאי ובעל. דעתיה אתנאה — ולא גרסינן: בהא קמיפולג. דהא רבי אליעזר במגרש את הגדולה נמי אמר דכי החזירה אסורה לייבם, דטעמא לאו משום קדושי טעות הוא. ומאן דגרסי לה, מפרש דהאי

משום רבי אליעזר אמר דברייתא — האחזירה כשהיא קטנה וגדלה אצלו הוא דפליג. ולית ליה לתנא דברייתא אליבא דרבי אליעזר הא דתנא דמתניתין דיבמות (קטא), דאמר דבמגרש גדולה החזירה נמי אסר רבי אליעזר. אתמר נמי — כרבה, דאמר בטעות אשה אחת גירדתא אין צריכה הימנו גט. שבתיון הוא — לחליצה. על מנת שתתן בו' — ואף על גב דלא ידע — כשהוא שפיר קאמרת — בתמימה, דטעמא דרבא לאו משום דאחליה לתנאה הוא, אלא משום דמעיקרא לאו תנאה הוא. כל תנאי מהיבן גמירין מתנאי בני נד ובני ראובן — ד"אם יעברו — ונתתם, וזאם לא יעברו — ותאחזו בתוככם" (בבבא זב). דאפשר לקיימי? — למעשה של תנאי, דהיינו "ונתתם". על ידי שליח — כי ההם, שדרי משע צוה ליהושע לתת להם את הארץ, שדחה שלוחו של משה ונתנה להם. אבל חליצה — אי אפשר לקיימה על ידי שליח. אין יכול לומר לשלוחו: אם תתן לך פלוגית מאתים זו — חלוץ לה. הלכך, רבי תנאה הוא לבטל החליצה. והא ביהא — הובעל לשם קידושין, וקא הוי תנאה תנאה — כדאמרין לעיל: הריני בועליך על מנת בו'. דאיתקוש חווית — והיתה לאיש אחר" (דברים כד) כל חווית קידושין במשמע; כסף ושטר וביאה; כי היכי דמחייב תנאי בקידושין כסף ושטר, דאפשר לקיימה על ידי שליח — מהני גט בבאה. במלוה — שמחל לה מלוה שחיבת לו. ואמרין דקידושין (גב). דאינה מקדשתה דמשום דמשעה שלוחתה ניתנה להוצאה, וברשותה קיימא, והשתא לאו מידי ידב לה. צריכה הימנו גט — ואפילו הטעתו בתנאי — דאין אדם עושה בעילתו זנות: רבי אמי פליג אדריב אלעזר ואמר: המקדש בפחות משוה פרוטה ובעל — הוא דצריכה גט, אבל המקדש במלוה או על תנאי, ובעל — אינה צריכה הימנו גט. מאי טעמא — בהא הוא דלא טעי, להיות סבור שפחות משוה פרוטה יהיו קידושין, והלכך גמר ובעל לשם קידושין. אבל בחנך טעי — כסבור יודעת היא שאין עליה נדרים, לכך היא נשאת. וכי בעיל אדעתא דקידושי קמאי בעיל, ולא לשם קידושין. במלוה — לאו הכל בקיאן בהלכות קידושין.

הלכה

קאמר רבי אלעזר: דברי הכל צריכה גט! דדברי הכל משמע דליכא מאן דפליג, דכי האי גונא פריך לעיל התלמוד! ארבה ויש לומר: דלעיל דאי פריך, משום דידע אביי דמסברת עצמו היה רבה אמור, וכן, ולא מקבלה. אבל הכא רבי אלעזר אמור כן מקבלה, דבעל מודה שמואל, וסבירא ליה לרבי ושמואל כמאן דאמר קנו. ואם תאמר: לרבי תיקשי למאן דאמר "לא קנו" ואפילו למאן דאמר "קנו" — שמא לא סבר כרב, ודוקא בבעל קנו — משום דאין אדם עושה בעילתו בעילת זנות! ויש לומר: דאפילו מאן דאמר לא קנו — מצי סבר כרב בקידוש על תנאי, משום דאחזריא אחליה לתנאה, וחיליל קידושין כסף, אבל לא מצי למיחוי קידושין על ידי מחילה. וקדשה בטעות — היינו טעות דפחות משוה פרוטה, ובהא לא אמרין דבעל לשם קדושין, ובהך סבירא מצריך התלמוד לפלוגתיהו דרב ושמואל בפרק "בית שמוא" (בבבא קטא). ואין לחקשות: לרבי אלעזר דאמר דבעל מודה שמואל — היכי מותבין לעיל ממתניתין לשמואל! דאותבה משום דמתניתין משמע כנסה סתם, בלא בעל.

ממאנת והולכת לה — תימה; דבריש יבמות (בב). תנן: ואי אתה מוצא בחמתו ואם חמתו כו' או שמיאנו. ואמאי? והא שמכחת לה בקידשה על תנאי ולא בעל, דאפילו רב מודה לאביי דאינה צריכה גט! ויש לומר: דאפילו מיהא אינה צריכה. אבל קשה: דמשכחת לה בקידש על תנאי ובעל, לשמואל דאמר משום רבי ישמעאל, דאמר הכא דממאנת! ויש לומר: דלשמואל ולרבי ישמעאל

נמי צרתה מותרת, אפילו אם לא מיאנה ואת שהיא ערוה כשלא נודע לה הטעות. והא דקאמר: ממאנת והולכת לה — היינו שאם נודע לה הטעות יש לה למאן, דאם לא מיאנה ועמדה אצלו — מלחה התנאי. אי נמי: ממאנת לאו דוקא, אלא אפילו בלא מיהא אינה כלל אשתו, ואפילו נודע לה הטעות. ורבינו יהודה בר נתן תירץ בביבמות: דרבי ישמעאל איירי בקידשי טעות. אבל בקידשי קטנות מודה דאינה ממאנת. ומתניתין דיבמות לא מיירי אלא בקדשי קטנות. וקשה: דברפ"ק "בא סימן" (נדה נבא) משמע כהדיא דבקידשי קטנות נמי איירי רבי ישמעאל. דאמר: וברוריה דרב כהנא סבור למיעבד עובדא כרבי יהודה, ואף על גב דנבעלה, דאמר: עד שירבה השחור על הלבן. אמר להם רב כהנא: לא כך היה מעשה בביתו של רבי ישמעאל שבאת למאן בבית המדרש, ובנה מורכב על כתיפה, ואותו היום הוכרחו דבריו של רבי ישמעאל בבית המדרש ורבתה בכייה בבית המדרש, ואמרו: דבר שאמר אותו צדיק יכשל בו זרעו. וליכא למימר דלאו דוקא דבר שאמר אותו צדיק, אלא כעין אותו דבר שאמר אותו צדיק — דהא מסיק תתם: נמנו וגמרו: עד מתי הבת ממאנת — עד שותבי

שתי שערות. ומאי "נמנו וגמרו" שייך כאן, כיון דרבי ישמעאל מודה בקידשי קטנות שאין יכולה למאן, ופשיטא שבתו לא היתה יכולה למאן, ועל מה היו עומדין למנון? דאפילו רבי יהודה דאמר עד שירבה השחור — מודה דכשנבעלה מורכב על כתיפה דאין יכולה למאן, דהא אמרין התם דמודה רבי יהודה כשנבעלה! ומיהו, יש לומר: דמתניתין בפרק קמא דיבמות (בב). — דלא כרבי ישמעאל. אף על גב דאמרין התם דבפלוטא לא קמיירי — היינו אמנא דחמש עשרה נשים. ושמואל לא סבר כרבי ישמעאל אלא בקדשי טעות דוקא, ולהכי לא פריך ליה ממתניתין דיבמות, ולא מסתם מתניתין דנדה, דתנן: עד מתי הבת ממאנת — עד שתיבא שתי שערות. ובהדיא אית ליה לשמואל ב"מ שמת" (בבא בתרא קנא). דבודקין למיתאין, לאפוקי מדריב יהודה דאמר עד שירבה השחור. ובשילתי פרק "נשואין על האנוסה" (יבמות קב), דאמרין: משכחת לה בקידשי טעות כדרך יהודה דאמר משום רבי ישמעאל "הדיא לא נתפשה כו'" — אין להוכיח דרבי ישמעאל איירי דוקא בקידשי טעות, מדשביק קידשי קטנות דאיירי בהוּן התם מעיקרא, ונקט קידשי טעות. דרבי ישמעאל איירי נמי בקידשי קטנות, כדמוכח בנדה (בבא). אלא משום דהדיא סוגיא קאי אמילתיה

דשמואל, דאמר התם לעיל: עשרה כהנים עומדים, ופירש בו. ושמואל לא סבר כרבי ישמעאל אלא בקידשי טעות דוקא, בדפרישית — לכך נקט קידשי טעות. ואם תאמר: ולרבי אלעזר דאמר לעיל דרבי הכל צריכה הימנו גט. ואפילו בקידשי טעות — לא סובר כרבי ישמעאל, אם כן, תיקשי לשמואל סתם מתניתין דהתם, דלא מצי לאוקמי מתניתין דהתם לא בקידשי קטנות ולא בקידשי טעות לרבי אלעזר. ולעיל דחוקין לאוקמי סתם מתניתין כותיה! ויש לומר בדוחק: דהוה מוקי לה כגון שפירש כהדיא שאינו בועל לשם קידושין. **חכם** עוקר הנדר מעיקרו כו' — אין לפרש דבלשון תליא מילתא, שהרי קדשה על מנת שאין בה מומין והיו בה מומין. דאם כן הלך הוא אצל הרופא ורפאו — אמאי אמר לקמן דמקודשת? אלא בקפידת המומין תלוי הטעם, שאף עתה לאחר שנתרפאה היא נמאסת בעיני כשחור שהיו בה מומין. אבל נדרים — ליכא קפידא, הואיל ועוקר למפרע. אבל אי לא הוה עקר להו אלא מכאן ולהבא — הוי נמי קפידת ענש משעת הנדר עד שעת התרה. ודוקא הלכה אצל חכם והתירה קודם ידיעת הבעל. אבל לאחר ידיעת הבעל לא מהני להו היתר, כדקדני במתניתין: נמצאו עליה נדרים אינה מקודשת. ולא מפליג בין בני היתר לאלו בני היתר. וטעמא — שעל מנת כן מקדשה שאם לא ירצה לבטל הקדושין מחמת הנדרים — שיהיו קדושין קיימין, והכיאן ירדע קודם שחותרו — הרי מיד רוצה שיהיו מבוטלין, דשמן לא יהיה להם היתר, אבל היכא דהותרו קודם ידיעתו, הא לא רצה לבטלם מפני הנדרים — שאין עתה שום קפידא. **משום** שם רע לא יחזיר — אומר רבינו יוחנן. דמאן דמפרש ב"השולח" (גיטין מו,א) טעמא משום קלקולא — בשביל אותו קלקול לא ידא וגט בטל ובניה ממוזים. שהרי לא עשה תנאי בנט, כיון שלא התנה ולא כפל. ותדע דליכא תנאי, דאי עשה תנאי — מאי טעמא דמאן דלא חישי לקלקולא? ועוד: דאם עשה תנאי — מה מועיל מה שאמר דלא יחזירי? בכך לא יבטל התנאי! אלא דאי לא עשה לה תנאי גמור, אלא שאמר לה: משום שם רע אני מוציאך, כדאמרין התם, וליכא אלא לעו בעלמא. ולפי זה אין צריך טעם שבקנטרס, דכיון דאמר לא יחזיר — לא חיישין וכו' לקלקולא, כיון דלא חשש לבדוק — בכל ענין מגורש לה. אלא, כיון דחשש ממזרות ליכא — משום לעו נמי ליכא למיחש, והדיא אם היה יכול להחזירה — הוה לן לחוש פן יוציא לעו כדי להחזירה, אפילו ניסת כבר — דסבור ומותרת לחזור לו, דרשונת היא. אבל עתה, שאינו יכול להחזירה — למה יציא לעו? וליכא למימר, דהכא — כיון דאמר משום שם רע אני מוציאך — גלי אידעתיה שאינו רוצה שיהא גט אם אינו שם רע, כמו בולא וכן איצטריכו ליה זוזי (כתובות צו,א). והוהו דובין נכסיה אדעתא למיסק לארץ ישראל (קידושין מט,ב). דסגי בגלוי דעת. דעל כרחך הכא בעינן תנאי, מדמשני התם: הא מני — רבי מאיר היא, דאמר בעינן תנאי כפול, והכא — ברלא כפליה לתנאי. ומה שייך הכא תנאי כפול אי סגי בגלוי דעת? אלא דאי בעינן תנאי. ולרבי מאיר דבעינן תנאי כפול — אפילו לעו ליכא, כיון דלא התנה ולא כפל.

ממאנת והולכת לה. תנו רבנן: הלכה אצל חכם והתירה - מקודשת, אצל רופא ורפא אותה - אינה מקודשת. מה בין חכם לרופא? חכם - עוקר את הנדר מעיקרו, ורופא - אינו מרפא אלא מכאן ולהבא. והתניא: אצל חכם והתירה, אצל רופא ורפא אותה - אינה מקודשת! אמר רבא: לא קשיא; הא - רבי מאיר, הא - רבי אלעזר. הא - רבי מאיר, דאמר: אדם רוצה ששתתבזה אשתו בבית דין, הא - רבי אלעזר, דאמר: אין אדם רוצה ששתתבזה אשתו בבית דין. - מאי היא? דתנן: המוציא את אשתו משום נדר - לא יחזיר, משום שם רע - לא יחזיר. רבי יהודה אומר: כל נדר שידעו בו רבים - לא יחזיר, לא ידעו בו רבים - יחזיר. רבי מאיר אומר: כל נדר שצריך חקירת חכם - לא יחזיר, ושאינו צריך חקירת חכם - יחזיר. רבי אלעזר אומר: אחד צריך ואחד אינו צריך. לא יחזיר. אמר רבי אלעזר: לא אסרו צריך אלא מפני שאינו צריך. מאי טעמא דרבי יהודה? דתניב: "ולא

הלכה — אחר קידושין אצל חכם. והתירה — מן הנדרים. **אצל רופא ורפא אותה** — מן המומין. עוקר הנדר מעיקרו — שהרי פותח לה בחרטה: אדעתא דהכי מי קא נדרת? והיא אומרת לו: לא. וחכם אומר לה: הרי הוא בא לך לידי כך — הילכך נדר הוא, ומותר לך. נמצא כמי שלא היה עליה בשעת קידושין. **מכאן ולהבא** — אבל עד עכשיו היו עליה. נמצא שבשעת תנאי הקדושין הטעתה. הכי גרסינן: והתניא, **אצל חכם והתירה, אצל רופא ורפא אותה**, אינה מקודשת — וקשיא חכם אחכם. **הא** — דקדני מקודשת — רבי מאיר היא. **דאמר אדם רוצה** — אינו מקפיד אם תלך אצל חכם. **אין אדם רוצה בו** — הילכך, אדעתא דהכי לא קידשה. **משום נדר** — שהיתה נדרנית. **לא יחזיר** — מפרש במסכת גיטין תרי טעמי. איכא למאן דאמר: משום קלקולא; שאם אתה אומר יחזיר — שמוא תלך ותנשא, ונמצא שם רע שאינו שם רע, או נדר נעקר על ידי חכם, ומקלקלה זה, ואומר: אילו הייתי יודע שכן הוא — אפילו נתנני לי מאה מנה לא הייתי מגרשין. לפיכך אומרים לו: הוי יודע שהמוציא את אשתו משום שם רע או משום נדר — לא יחזיר, ואם חביבה היא עליך — לא תמחר להוציאה. ואי אתי תו לקלקל — לא מהני, שהרי יודע שנאסרה עליו, ולא חש לבדוק את הדבר. ואיכא למאן דאמר: כדי שלא יהו בנות ישראל פרוצות בעריות ובנדרים. כל נדר שידעו בו רבים — שנדרתו בפני עשרה. **לא יחזיר** — סבר: טעמא משום שלא יהו פרוצות בנדרים הוא, וכי נדרה בפני רבים, והוה נדר שאין לו הפרה, כדאמרין בגיטין, פריצה יותר מדאי — קסודה. **שלא ידעו בו רבים** — דיש לו הפרה — לא קסודה. והכי אמר התם, דרבי יהודה לא חישי בנדר לקלקולא. **רבי מאיר אומר כל נדר שצריך חקירת חכם** — שאין הבעל יכול להפר — שאינו מברים שבינו לבניה, ולא עיניו נפש. **לא יחזיר** — קסבר טעמא משום קלקולא. הלכך, כהדיא איכא קלקולא, דאומר: אילו הייתי יודע דחכם יכול להחזיר — לא הייתי מגרשין, דרוצה הייתי שחתובה בבית דין ויתירו לך. **ושאינו צריך חקירת חכם** — נדר שהבעל יכול להפר. יחזיר — דבהאי לא מצי לקלקולא. שהיה לו להפר ולא הפר. **לא אסרו צריך** — חקירת חכם. **אלא מפני שאינו צריך** — שהצריך חקירת חכם אין בו קלקול, דלאו כל כמיניה לומר "אילו הייתי יודע", לפי שאין אדם רוצה שחתובה אשתו בבית דין. אלא מפני מה אסרוה — מפני שאינו צריך, דיכול הוא לבחש ולומר: לא הייתי יודע שאני יכול להפר. וגורו היא אטו האי. **מאי טעמא דרבי יהודה** — דאמר, נדר שהורר ברבים אין לו הפרה.

ולא

דאמר התם לעיל: עשרה כהנים עומדים, ופירש בו. ושמואל לא סבר כרבי ישמעאל אלא בקידשי טעות דוקא, בדפרישית — לכך נקט קידשי טעות. ואם תאמר: ולרבי אלעזר דאמר לעיל דרבי הכל צריכה הימנו גט. ואפילו בקידשי טעות — לא סובר כרבי ישמעאל, אם כן, תיקשי לשמואל סתם מתניתין דהתם, דלא מצי לאוקמי מתניתין דהתם לא בקידשי קטנות ולא בקידשי טעות לרבי אלעזר. ולעיל דחוקין לאוקמי סתם מתניתין כותיה! ויש לומר בדוחק: דהוה מוקי לה כגון שפירש כהדיא שאינו בועל לשם קידושין. **חכם** עוקר הנדר מעיקרו כו' — אין לפרש דבלשון תליא מילתא, שהרי קדשה על מנת שאין בה מומין והיו בה מומין. דאם כן הלך הוא אצל הרופא ורפאו — אמאי אמר לקמן דמקודשת? אלא בקפידת המומין תלוי הטעם, שאף עתה לאחר שנתרפאה היא נמאסת בעיני כשחור שהיו בה מומין. אבל נדרים — ליכא קפידא, הואיל ועוקר למפרע. אבל אי לא הוה עקר להו אלא מכאן ולהבא — הוי נמי קפידת ענש משעת הנדר עד שעת התרה. ודוקא הלכה אצל חכם והתירה קודם ידיעת הבעל. אבל לאחר ידיעת הבעל לא מהני להו היתר, כדקדני במתניתין: נמצאו עליה נדרים אינה מקודשת. ולא מפליג בין בני היתר לאלו בני היתר. וטעמא — שעל מנת כן מקדשה שאם לא ירצה לבטל הקדושין מחמת הנדרים — שיהיו קדושין קיימין, והכיאן ירדע קודם שחותרו — הרי מיד רוצה שיהיו מבוטלין, דשמן לא יהיה להם היתר, אבל היכא דהותרו קודם ידיעתו, הא לא רצה לבטלם מפני הנדרים — שאין עתה שום קפידא. **משום** שם רע לא יחזיר — אומר רבינו יוחנן. דמאן דמפרש ב"השולח" (גיטין מו,א) טעמא משום קלקולא — בשביל אותו קלקול לא ידא וגט בטל ובניה ממוזים. שהרי לא עשה תנאי בנט, כיון שלא התנה ולא כפל. ותדע דליכא תנאי, דאי עשה תנאי — מאי טעמא דמאן דלא חישי לקלקולא? ועוד: דאם עשה תנאי — מה מועיל מה שאמר דלא יחזירי? בכך לא יבטל התנאי! אלא דאי לא עשה לה תנאי גמור, אלא שאמר לה: משום שם רע אני מוציאך, כדאמרין התם, וליכא אלא לעו בעלמא. ולפי זה אין צריך טעם שבקנטרס, דכיון דאמר לא יחזיר — לא חיישין וכו' לקלקולא, כיון דלא חשש לבדוק — בכל ענין מגורש לה. אלא, כיון דחשש ממזרות ליכא — משום לעו נמי ליכא למיחש, והדיא אם היה יכול להחזירה — הוה לן לחוש פן יוציא לעו כדי להחזירה, אפילו ניסת כבר — דסבור ומותרת לחזור לו, דרשונת היא. אבל עתה, שאינו יכול להחזירה — למה יציא לעו? וליכא למימר, דהכא — כיון דאמר משום שם רע אני מוציאך — גלי אידעתיה שאינו רוצה שיהא גט אם אינו שם רע, כמו בולא וכן איצטריכו ליה זוזי (כתובות צו,א). והוהו דובין נכסיה אדעתא למיסק לארץ ישראל (קידושין מט,ב). דסגי בגלוי דעת. דעל כרחך הכא בעינן תנאי, מדמשני התם: הא מני — רבי מאיר היא, דאמר בעינן תנאי כפול, והכא — ברלא כפליה לתנאי. ומה שייך הכא תנאי כפול אי סגי בגלוי דעת? אלא דאי בעינן תנאי. ולרבי מאיר דבעינן תנאי כפול — אפילו לעו ליכא, כיון דלא התנה ולא כפל.

אי

חודש אלול הוא הזמן שניתן לבני-ישראל לתקן ולהשלים את העבודה של כל השנה כולה.

משיחת שבת פרשת שופטים ה'תשכ"ז

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

עליו חכמים לישא אותה שוב, ואף שעדיין לא נישאת לאחר. וכן
המוציא את אשתו משום שם רע – שיצא עליה לעז של זנות, לא
יחזיר אותה לאחר מכן. ונאמרו בזה שני טעמים (גיטין מז). א. מחשש
שמה לאחר שתינשא לאחר תתיר האשה את נדריה, או שיתברר
שהלעז לא היה נכון, ויטעון הבעל שעל דעת כן לא היה מגרשה,
ונמצא שהגט בטל ובניה מן השני ממזרים, ולכן כשמגרשה מחמת
דברים אלו מזהירים אותו מתחילה שלא יוכל להחזירה, ולכן לא
ימחר לגרשה, ואם גירשה ידע שלא יוכל להחזירה אף אם יתברר
שלא היה הדבר אמת. ב. כדי שלא יהיו בנות ישראל פרוצות
בעריות ובנדרים, קנסו את היוצאות מחמת דברים אלו, שלא יוכל
בעלה להחזירה לעולם.
רבי יהודה אומר, כל נדר שיעדו בו רבים – שנדרתו האשה בפני
אנשים רבים, והוציאה הבעל משום כך, לא יחזיר אותה לאחר
מכן, כיון שהוא סובר שהטעם בתקנה זו הוא כדי שלא יהיו בנות
ישראל פרוצות בנדרים, ונדר שנידר בפני רבים אין לו הפרה, וכיון
שנדרה נדר חמור כזה, קנסוה שלא יוכל בעלה להחזירה. אבל אם
הוציאה הבעל מחמת שנדרה נדר שלא ידעו בו רבים – שלא
נדרתו בפני אנשים רבים, יחזיר – רשאי לישא אותה שוב.
רבי מאיר אומר, כל נדר שצריך חקירת חכם – שרק חכם יכול
להתיר על ידי פתח וחטטה, ואין הבעל יכול להפר אותו, והיינו
שאין זה נדר בדברים שבינו לבניה, ולא נדר של עינוי נפש, לא
יחזיר אותה, כיון שהוא סובר שטעם התקנה הוא כדי שלא
יקלקל הבעל לאחר שתנשא לאחר, ויאמר שאם היה יודע
שיתירו את נדרה לא היה מגרשה. ואם נדרה נדר שאינו צריך
חקירת חכם, אלא הבעל יכול להפירו, יחזיר – רשאי להחזירה,
כיון שאינו יכול לטעון שלא היה מגרשה, שהרי היה יכול להפר
את נדרה בעצמו, וכיון שאין חשש לעז, לא אסרו עליו להחזירה.
(רבי אלעזר אומר, אחר נדר שצריך חקירת חכם, ואחר נדר שאינו
צריך חקירת חכם, לא יחזיר). אומר רבי אלעזר לרבי מאיר, אדרבה,
לא אסרו להחזירה כשהוציאה מחמת נדר שצריך חקירת חכם
להתירה, אלא גזירה מפני נדר שאינו צריך חקירת חכם, שבו עיקר
הטעם לאסור להחזירה, כיון שהבעל יכול לומר שאילו היה יודע
שהוא עצמו יכול להפירו לא היה מגרשה, ויוציא לעז על הגט
שנתן לה. ונמצא שנחלקו רבי מאיר ורבי אלעזר היכן יותר
מסתבר לאסור עליו להחזירה, בנדר שצריך חקירת חכם, או בנדר
שאינו צריך חקירת חכם.
קודם שתבאר הגמרא את סברת המחלוקת של רבי מאיר ורבי
אלעזר, השייכת לסוגייתנו, מבאר הגמרא את טעמו של רבי
יהודה. שואלת הגמרא: מאי טעמא דרבי יהודה, שנדר שנידר בפני
רבים אין לו הפרה, ומחמת כן קנסוה שלא יחזירה בעלה. משיבה
הגמרא: דכתב בפסוק בענין הגבועים, שהיו משבעה אומות
שבארץ כנען שהצטוו ישראל להשמידם, והם הערימו על ישראל
לומר שבאו מארץ רחוקה,

ממאנת, והולכת לה, ונמצא שמה שנבעלה לאדם זר אינו נחשב
כ'זנות', שהרי התברר שלא היתה אשת איש. והיינו שלא כדברי
עולא, המצריך גט אף בקדושין אלו.

* * *

שנינו במשנה: 'המקדש את האשה על מנת שאין עליה נדרים,
ונמצאו עליה נדרים, אינה מקודשת וכו', על מנת שאין בה מומין
ונמצאו בה מומין, אינה מקודשת'. מביאה הגמרא ברייתא בענין
זה: תנו רבנן, אשה שהתקדשה על מנת שאין עליה נדרים, ונמצא
שהיו עליה נדרים בשעת הקידושין, ואחרי הקדושין הלקה אצל
חכם, והתירה – התיר לה את הנדרים שנדרה, מקודשת. אבל אשה
שהתקדשה על מנת שאין בה מומין, ונמצא שהיו בה מומין בשעת
הקדושין, ואחרי הקדושין הלקה אצל רופא וריפא אותה, אינה
מקודשת.

מבררת הברייתא: מה בין התרת הנדר על ידי חכם, שעל ידי כך
נחשב שהתקיים תנאו שלא יהיו עליה נדרים, לבין ריפוי המומין
על ידי רופא, שאינו מועיל. מבאר הברייתא: חכם, עוקר את
הנדר מעיקרו, ולאחר התרתו התברר שמעולם לא היה עליה נדר,
והרי התקיים תנאו, שאף בשעת הקדושין לא היו עליה נדרים,
ואילו הרופא אינו מרפא אלא מקנה ולחכם, ואף שעתה אין עליה
מומין, מכל מקום לא התקיים תנאו, שהרי בשעת הקדושין היו בה
מומין, ולכן אינה מקודשת.

הגמרא מקשה סתירה מבריייתא זו לבריייתא אחרת. מקשה
הגמרא: והתניא בבריייתא אחרת, האשה שנתקדשה על מנת שאין
בה נדרים, ולאחר הקידושין הלקה אצל חכם והתירה, או אשה
שנתקדשה על מנת שאין בה מומין, ואחר הקדושין הלקה אצל
רופא וריפא אותה, אינה מקודשת. וזהו שלא כאמור בבריייתא
הקודמת, שהתרת חכם מועילה אף לאחר הקדושין.

מתרצת הגמרא: אמר רבא, לא קשיא, כיון שדין זה שנוי במחלוקת
תנאים, הא – הבריייתא הראשונה, הסוברת שהתרת החכם
מועילה גם אם נעשתה לאחר הקדושין, סוברת כרבי מאיר, והא –
הבריייתא השניה, הסוברת שאינה מקודשת, סוברת כרבי אלעזר.
ומבאר הגמרא: הא רבי מאיר, דאמר, אדם רוצה שתתקבה אשתו
בבית דין, כלומר, אינו מקפיד על כך שתלך לחכם להתיר את
נדריה, אף שיש בכך בזיון מועט, ולכן מועילה התרת החכם לקיום
התנאי, משום שבאופן זה רצונו שיוחלו הקידושין. והא רבי אלעזר,
דאמר אין אדם רוצה שתתקבה אשתו בבית דין, ומקפיד על כך
שאשתו לא תלך לחכם להתיר את נדריה, וכשקדשה על תנאי
תלך לחכם כדי שיתירם, ולכן גם באופן זה אינה מקודשת.
הגמרא מביאה את המקור למחלוקת זו. מבררת הגמרא: מאי היא
– היכן מצינו שנחלקו רבי מאיר ורבי אלעזר בסברא זו. דתנן
במשנה (גיטין מה). המוציא את אשתו בגט משום נדר – שהיתה
נודרת הרבה, ואינו רוצה לדור עם אשה נדרנית, לא יחזיר – אסור

אגרות קודש

[כ"ז אלול תשי"ג]

... כשאהי על הציון הקי של כ"ק מו"ח אדמו"ר זצוקלה"ה נב"מ זי"ע אזכירו לרפואה
קרובה, וצריך להתחזק בבטחונו בהשי"ת הרופא כל בשר ומפליא לעשות שיחזק את בריאותו והוא
וזוגתו שיחיו יגדלו את ילדיהם שיחיו לתורה ולחופה ולמעשים טובים מתוך בריאות והרחבת הדעת,
אלא שצריכים הם לחזק את ההתקשרות בהרופא כל בשר ומפליא לעשות על ידי אורח חיים מתאים
לרצונו ית' אשר זהו גם כן דרך חיים המביא אושר גשמי ורוחני ולהיות חזקים בהחלטתם לגדל את
ילדיהם בדרך התורה ומעשים טובים...

1 וְלֹא הָבוּם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל כִּי נִשְׁבְּעוּ לָהֶם נְשִׂאֵי הָעֵדָה (יהושע ט יח),
 2 והטעם שלא נשאלו הנשיאים על שבועתם, כיון שנשבעו להם
 3 בפני רבים, ושבועה או נדר שנעשו ברבים אין להם הפרה.
 4 מבררת הגמרא: וְכַּמָּה הוּא שִׁיעוּר שֶׁל דְּבָרִים, שהנודר בפניהם אין
 5 לו הפרה. מביאה הגמרא מחלוקת: רב נחמן בר יצחק אמר, שְׁלֹשָׁה
 6 שנאמר לגבי טומאת זבה (ויקרא טו כד) וְאִשָּׁה כִּי יִזְבֵּז זֶבֶד זָמָּה יָמִים
 7 רַבִּים, וְיָמִים' הֵינּוּ שְׁנַיִם, שמייעוט לשון רבים היא שנים, וְרַבִּים'
 8 הֵינּוּ שְׁלֹשָׁה יָמִים, הרי ששלשה מכונים 'רבים', רבי יצחק אמר,
 9 עֲשָׂרָה נחשבים רבים לענין נדר, שהרי בפסוק שממנו לומדים דין
 10 זה, 'עֲדָה' בְּתֵבָהּ, שנשבעו להם 'נשיאי העדה', ולשון 'עדה'
 11 האמורה בכל מקום היא עשרה אנשים.

12 עתה מבארת הגמרא את מחלוקת התנאים השייכת לסוגייתנו:
 13 'רבי מאיר אומר, כָּל נָדָר שֶׁצִּירֵף חֲקִירַת חֶכֶם לֹא יְחִייר, רבי אלעזר
 14 אומר, אדרבה, לֹא אִסְרוּ צִירֵף אֶלָּא מִפְּנֵי שְׂאִינֵי צִירֵף', ומבררת
 15 הגמרא: כִּמְפִלְגִי – באינו סברא נחלקו רבי מאיר ורבי
 16 אלעזר. מבארת הגמרא: לדברי שניהם טעם המשנה של רבי מאיר
 17 את אשתו הוא מחשש קלקול, שלאחר שתינשא לאחר יאמר
 18 שאם היה יודע שניתן להתיר את הנדר לא היה מגרשה, רבי מאיר
 19 סבר, אִם רוּצָה שֶׁתִּתְּנוּ אִשְׁתִּי בְּבֵית דִין, כלומר, אין אדם מקפיד
 20 על כך שאשתו הולכת לחכם שיתיר את נדרה, ולכן אם הוציא
 21 את אשתו מחמת נדרים שחכם יכול להתירם, יוכל לומר שאילו
 22 היה יודע זאת לא היה מגרשה, ומחשש שיעטען כן תקנו חכמים
 23 שאינו יכול כלל להחזירה, אבל נדר שהבעל עצמו יכול להפר,
 24 ולא הפר, אינו יכול לקלקלה, ולכן לא אסרו עליו להחזירה קודם
 25 שנשאת לאחר. ורבי אלעזר סבר, אִין אִם רוּצָה שֶׁתִּתְּנוּ אִשְׁתִּי
 26 בְּבֵית דִין, ולכן בנדר שצריך חקירת חכם לא יוכל הבעל לטעון
 27 שאם היה יודע זאת לא היה מגרשה, כיון שאין אדם רוצה שתלך
 28 אשתו לחכם להתיר נדרה, וכיון שאין בנדר זה חשש קלקול היה
 29 ראוי לומר שיכול להחזירה, אך גזרו גם בנדר זה, משום נדר שאינו
 30 צריך חקירת חכם, שבו יכול הבעל לומר שאם היה יודע שהוא
 31 יכול להפירו לא היה מגרשה. וזה המקור למה שאמר רבה לעיל
 32 (עד) בישוב הסתירה בין הברייתות בענין מקדש אשה בתנאי שאין
 33 עליה נדרים, והלכה לחכם והתירן, שהברייתא האומרת שהיא
 34 מקודשת סוברת כרבי מאיר שאין אדם מקפיד על הליכת אשתו
 35 לחכם להתיר את נדרה, והברייתא האומרת שאינה מקודשת
 36 סוברת כרבי אלעזר, שאדם מקפיד על כך.

37 הגמרא מביאה עתה יישוב אחר לסתירה בין הברייתות, במקדש
 38 על תנאי שאין עליה נדרים, והיו עליה נדרים, והתירן חכם: רַבָּא
 39 אַמְרֵי, הָקָא – בברייתא השניה, שבה נאמר שאם הלכה לחכם
 40 והתיר את נדרה אינה מקודשת, בְּאִשָּׁה חֲשׂוּבָה – בת גדולים
 41 עֲסָקִין, ואף לדעת הסוברים שאין הבעל מקפיד שתתבזה אשתו
 42 בבית דין, מכל מקום אינה מקודשת, משום דְּאִמְרֵי הַבֵּעַל, אף
 43 שהתירה את נדרה, מכל מקום אינו רוצה באשה נדרנית, ואף
 44 אינו רוצה להשהותה ביתיים ואם תידור אגרשנה, כיון דְּלֹא יִתְּנָא
 45 לִי. דְּאִיתְּפֵר בְּקִרְבּוֹתֶיהָ – אינו רוצה להאסר בקרבותיה, והיינו
 46 באמה ובאחיותיה, שהם ממשפחה חשובה, אלא רצוני שלא יחולו
 47 הקדושין כלל, ואוכל לשאת את אמה או אחיותיה. אך בברייתא
 48 הראשונה, האומרת שאם חכם התיר את נדרה חלו הקדושין,
 49 מדובר באשה ממשפחה רגילה, וכיון שעתה אין עליה נדרים חלו
 50 הקדושין, ואם תמשיך לידור יוכל לגרשה, ואין לו הפסד בדבר.
 51 מקשה הגמרא על תירוצו זה: אִי הָכִי – אם כך, שהברייתא עוסקת
 52 באשה חשובה, יש להקשות, בְּסִיפָא שֶׁל בְּרִייתָא זו, דְּקָתְנִי בה,
 53 אֶבְל הוּא – האיש, שְׂקִידָא אִשָּׁה עַל מִנְתַּ שְׁאִין עֲלִי נְדָרִים, ובאמת
 54 היו עליו נדרים, ולאחר הקדושין הִלֵּךְ אֶבְל חֶכֶם וְהִתִּירוּ, או
 55 שקדשה על מנת שאין בו מומין, והיו בו מומין, ולאחר הקדושין
 56 הלך אֶבְל רִיפָא, וְרִיפָא אוֹתוֹ, מְקִידָשָׁת. ואם מדובר באשה חשובה,
 57 לִיתֵנִי – היה לתנא לומר גם בסיפא שלגבי תנאי של נדרים אִינְהָ
 58 מְקִידָשָׁת, וְלִיפָא – והיינו מבארים זאת, דְּהָקָא בְּאִדָּם חֲשׂוֹב עֲסָקִין,
 59 דְּאִן שֶׁהִתִּיר את נדריו, מכל מקום אִמְרָה – יכולה האשה לטעון

60 אינו רוצה בעל נדרן, ואף אינו רוצה לשהות עמו ואם ידור שוב
 61 יגרשני, כיון דְּלֹא יִתְּנָא לִי דְּאִיתְּפֵר בְּקִרְבִּיהָ – אינו רוצה להאסר
 62 בקרוביו, והיינו באביו ואחיו, שהם בני משפחה חשובה, ורצוני
 63 שיתבטלו הקדושין לגמרי.
 64 מתרצת הגמרא: האשה אינה יכולה לטעון טענה זו, משום דְּאִיתִּי
 65 – האשה, אין יחוס ממשפחה חשוב בעיניה, אלא כָּכֵל דְּהוּ יִתְּנָא
 66 לָהּ – נוח לה לדור עם כל בעל שהוא, והיינו בדבריו דְּרִישׁ לְקִישׁ,
 67 דְּאִמְרֵי רִישׁ לְקִישׁ, דרך הנשים לומר משל זה, כָּכֵל לְמִיתָב מִן דִּו –
 68 טוב יותר לשבת שנים יחד, עם כל בעל שהוא, מִלְּמִיתָב אֶרְמִלוֹ –
 69 מאשר לשבת לבד כאלמנה. ולכן אצלה לא שייכת טענה זו,
 70 שאינה רוצה להאסר בקרוביו.

* * *

71 אגב מימרא זו של ריש לקיש, מביאה הגמרא מימרות נוספות של
 72 האמוראים בענין זה שנח לאשה בכל בעל שהוא: אִמְרֵי אַמְרֵי,
 73 אפילו אשה דְּשׁוֹמְשָׁמָא נִבְרָא – שבעלה קטן במראהו כנמלה,
 74 מכל מקום פּוֹרְסִיהָ בִּי תְּרָאמָא רְמִי לָהּ – מושיבה את כסאה בין
 75 השרות בנות החורין, כלומר, בין הנשים החשובות, כאומרת 'אם
 76 לי בעל כמותכן. רַב פִּסְפָּא אַמְרֵי, דְּנִפְסָא נִבְרָא – אשה שבעלה
 77 מ'נפס', מנער את הצמר מפסולת, שאומנות מאוסה היא, מכל
 78 מקום תִּקְרִייהָ בְּסִיפֵי בָבָא וְתִיתִיב – תקרא לו לשבת עמנה על
 79 מפתן הבית לעיני כל, ואינה מתביישת בו. רַב אִשִּׁי אַמְרֵי, אפילו
 80 אשה דְּקִלְקָא נִבְרָא – שבעלה הוא ממשפחה שיש בה דופי ושמן
 81 פסול, לֹא בָּעִי – אינה מבקשת ממנו אפילו מִלְּפָחִי –עדישים] לבשל
 82 בקירורא –קדרה, שהוא מאכל פשוט וקל להשיגו, ואין בו חסרון
 83 כיס כל כך, אלא רק רוצה שיקרא שמו עליה שהוא בעלה.
 84 מסיימת הגמרא ומבארת את הטעם בכך: תָּנָא בְּרִייתָא, וְכֹלֵן –
 85 כל הנשים הנשואות לבעלים פחותים ושפלים, ובכל זאת מראות
 86 להם חיבה, אין זה אלא מפני שפְּחוּזוֹת עִם אַחֲרִים, וְתוֹלוֹת בְּכַעֲלֵיהֶן
 87 את העובר שנתעברו מן הזנות, ולכן נוח להן להנשא אפילו
 88 לבעלים כאלו.

* * *

90 שנינו במשנה: 'כָּל מוֹמִין שְׂפּוֹסְלִין וְכוּ' בכהנים פוסלין בנשים'.
 91 הגמרא מביאה ברייתא בענין מומים נוספים הפוסלים באשה: תָּנָא
 92 בברייתא, הוֹסִיפוּ עֲלֵיהֶן – על המומין שפוסלין בכהנים ובנשים,
 93 מומין נוספים הפוסלין רק בנשים, וְיָעָה – אשה המזיעה תמיד,
 94 וְשׂוּמָא – כתם כזה בעור, וְרִיחַ רַע הַנּוֹדֵף מִחֶפֶץ.
 95 מקשה הגמרא: וְהֵנִי, בְּכַתְּנִי לֹא פִסְלִי – וכי מומין אלו אינם פוסלין
 96 בכהנים, כפי ששמענו מהברייתא. וְהִתְנֵן בַּמִּשְׁנָה (בכורות מא.) בענין
 97 מומין הפוסלין את הבהמה מקרבן, תִּזְקֵן, וְהִחֲזִילָהּ, וְהִמְזוּהָ. וְהִתְנֵן
 98 בַּמִּשְׁנָה אַחֶרֶת (שם מג.) מוֹמִין אֵלּוּ הַפּוֹסְלִין אֶת הַבְּהֵמָה מִקְרָבָן, כִּין
 99 אִם הֵן מוֹמִין קְבוּעִין שְׁנֵאֲרֵים לְעוֹלָם, וְכִין אִם הֵן מוֹמִין עוֹבְרִין –
 100 שעשויים להתרפא, פְּסוּלִין אִף בְּאִדָּם – פוסלים הם אף את הכהן
 101 מלעבוד בבית המקדש. הרי ש'מוזוהם', שבכללו גם זיעה וריח
 102 הפה, פוסל בכהנים.
 103 מתרצת הגמרא: אַמְרֵי רַבִּי יוֹסִי בְּרַבִּי חֲנִינָא, לֹא קָשִׁיא, כָּאֵן,
 104 בברייתא ששמענו ממנה שאין הזיעה פוסלת את הכהנים, מדובר
 105 בְּזִיעָה עוֹבְרָת, ולכן אם לא היתה עליו בשעת העבודה, עבודתו
 106 כשרה. וְכָאֵן, במשנה ששנינו בה שמוזוהם פסול לעבודה, היינו
 107 בְּזִיעָה שְׂאִינָה עוֹבְרָת, אלא מצויה בו תמיד, אף בשעה שעובר
 108 בבית המקדש, ולכן עבודתו פסולה.
 109 תירוצו נוסף: רַב אִשִּׁי אַמְרֵי, וְיָעָה' אִמְזוּהָ' קָא רְמִית – וכי בדעתך
 110 להקשות סתירה בין מום של זיעה המוזכר בברייתא לבין מום של
 111 מוזוהם המוזכר במשנה, והרי אין זה אותו המום, ש'מוזוהם' היינו
 112 שגופו מסריח תמיד אף ללא זיעה, ולכן פוסל בכהנים, ואילו הָתָם,
 113 בזיעה, לִנְפִי בְּתֵימִים אינה פוסלת, כיון דְּאִתְּפֵר לְעִבְרָה – להעבירה,
 114 בְּקִיּוּהָ שְׂאִינָה עוֹבְרָת – בין קהה וחמוץ, קודם שיעבוד בבית המקדש,
 115 וְכִמְרִיתָ תָּפַח נָמִי –גם כן] אִתְּפֵר – יכול הכהן למונעו, על ידי דְּנָתְמֵן

אבל במומין שבגלוי אין יכול לטעון – תימא: לרב, דמוקי כולה מותניתן כנסה ונמצאו עליה נדרים בקידשה על תנאי: מה שייך לחלק בין מומין שבסתר למומין שבגלוי, הואיל והתנה על מנת שאין בה מומין: ונראה לרבינו שמשום כן אברדום: דכשהתנה – לא על מומין שבגלוי נתבין – דאיתון ראה ונתפייס, אלא על מומין שלא ראה נתבין. וכשיש

נמי מרחץ באותה העיר – אית לן למימר שלא

התנה אלא על מומין שאין נבדקין על ידי מרחץ.

כגון ריה דפה ונכפה הקבוע לו זמן, וקאי בין

ארשות האב בין ארשות הבעל. והכי קאמר: אינו

יכול לטעון – אפילו הביא הבעל ראיה, אינו

מועיל לו כלום. **תברא** – פירש רבינו הנגאל:

שבעה. **מי** ששנה זו לא שנה זו – קשה: דאם

כן, אמאי נקט ברישא "עודה ברשות האב", וסיפא

"נכנסה לרשות הבעל"? איפכא הוה ליה למיתני

– דהוה רישא רבותא טפי וסיפא רבותא טפי

ואומר רבינו שמשום כן אברדום: דדוקא נקט הכי.

דכי היכי דפליגי רישא וסיפא בפלוגתא דרבן

גמליאל ורבי יהושע – הכי נמי פליגי בהכי: דתנא

דרישא סבר דדוקא עודה בבית אביה צריך

להביא ראיה, אבל נכנסה לרשות הבעל – אין

צריך להביא ראיה. דאפילו יביא הבעל עדים דעד

שלא נתאסרה היו בה מומין הללו – כיון שנשאה

– חזקה אין אדם שותה בבוס אלא אם כן בודק.

והאי ראה ונפייס הוא. ותנא דסיפא סבר: אף על

גב נכנסה לרשות הבעל, ואיכא למימר חזקה אין

אדם שותה בבוס כו' – כשהביא הבעל ראיה הו'

מקחו מקח טעות – דאין אדם מתפייס במומין.

אבל היכא דליכא חזקה דממונא אויל בתר

חזקה דגופא – פירוש: אף על גב דאיכא חזקה

אחרת כנגד חזקת הגוף, כי הכא, דבלאו חזקת

ממון יש חזקה אחרת – דהעמידנה בחזקת פניה.

דדוקא כי איכא חזקת ממון לא אלימא ליה חזקת

הגוף כנגד חזקת ממון, אבל היכא דליכא חזקת

ממון – אלימא ליה חזקת הגוף משאר חזקות.

דאי ליכא שום חזקה אחרת כנגדה – מאי תנא

לאשמעינן? פשיטא דאויל בתר חזקת הגוף, כיון

דאין דבר מכדישהו והודיא נמי דמיתני איכא

חזקה אחרת כנגדה, כמו שאפשר. ומיהו, תימא

לרבינו יצחק: דהיכי מצי למימר דאי לאו חזקת

ממון דהכא הוה אויל רבי יהושע בתר חזקת הגוף?

והא דאי לא בעינן תרתני – דאית לן למימר

העמידנה בחזקת פניהו וכי תימא: אדרבה, העמד

אותה בחזקת שלימה, והשתא הוה דנעשה מום

– הרי מום לפניך! דכי האי גונא חשבין תרתני

לריעותא גבי מקה שנמדר ונמצא חסר, דאמרינן

כל טהרות שנעשו על גביו למפרע, בין ברשות

היחיד בין ברשות תריסר – טמאות, משום

דאיכא למימר העמד טמא על חזקתו, ואימור לא טבל.

וכי תימא: העמד מקה על חזקתו,

ואימור לא חסר – הרי חסר לפניך. ונראה לרבינו שמשום כן אברדום: דחזקת פניהו לא

חשיבא כלל חזקה לגבי חזקת הגוף. **ספק** טמא – הקשה רבינו תם: מאי טעמא דרבנן

דאמרי מנא? אמאי לא אולין בתר חזקתו? דהא אמרינן בפרק קמא דחולין (י.) מנא תא

מילתא דאמור רבנן אוקי מילתא בתר חזקה – ימיתני לה מקרא? אומר רבינו תם: דהכא

מיייר כשנוקט לטומאה – שהיה בו נגע אחד שחין או מבח קורם, והיה מוחלט ממנו, וקורם

שנוטר – נולד בו ספק, ואחר שנוטר מן הראשון לא נשאר בו אלא ספק זה. וכן משמע בשלחי נזיר (סוה).

דבנוקט לטומאה איירי. והשתא מייתי שפיר דאויל רבי יהושע בתר חזקה דגופא,

דהעמידנו בחזקת שלא היה בו נגע, אף על גב דאיכא חזקה דהעמידנו בחזקת טומאה כנגדה. והכי נמי הוה אמרינן לעיל אי לאו חזקה דממונא, ואם תאמר: היכי יליף מהתם? דשאני התם

דכתיב קרא, כדיליף בסוף נזיר מ'לטהרו או לטמאו' דפתח בו הכתוב לטהרה תחילה! ויש לומר: דמהתם גמרין. והא דלא אויל רבי יהושע בתר חזקה דגופא בראוה מדברת ומעוברת בפרק

קמא (לעיל יג.), – משום דמעלה עשו ביוחסין. **שער** לבן קודם לבחרת טהור – דריש מדכתיב "שער לבן בבחרת" – משמע שהבחרת קדמה. **אמר** רבא קיהה וסידר – ורבינו תם גריס

"רבא", מהדאי ד"השובר את הפועלים" (בבא מציעא פא), בעובדא דרבה בר נחמני. **רישא** כאן נמצאו כאן היו – ולא מצי למימר השתא חזקת האב על חזקתו – דהא איתרע

ליה, שנמצאו ברשותו. הידלך, אולין בתר חזקת ממון. והיא אומרת משארסתני נאנסתי – התם נמצאת ריעותא ברשות הבעל – שנשאה ולא מצא לה בתולים, ולכן נאמנת לרבן גמליאל,

דלא איתרע חזקת רשות האב. ואיירי בענין שיכול להיות שנאנסה תחת בעלה. דאי בענין שוראי לא נאנסה משנשאה, אף על גב שנכנסה לרשות הבעל – איתרע לא חזקת רשות האב,

הואיל דרדאי ברשות אביה נאנסה.

אין יכול למעון – ידיעה ונתפייס. **נמרא** הבעל מחזיק – דאמר: הואיל וספק הוא אם

הטעתו ואם לאו – העמד ממון על חזקתו. מני רבי יהושע היא דאמר – בפרק קמא,

היא אומרת: משארסתני נאנסתי, והוא אומר: עד שלא ארסתך – לא מפיה אנו חזין,

שתתא נאמנת, אלא העמד ממון על חזקתו. ולא אולין בתר חזקה דגופא, לומר: הואיל

וספק בדידנו על שעת אירוסין מה היא – העמד

הגוף על חזקתו של קודם לכן, והרי נולדה

בתולה. והכא נמי, לא אמרינן העמד הגוף על

חזקתו, ובלא מומין נולדה. **אתאן** לרבן גמליאל

דאמר – התם: היא נאמנת, דחזקה דגופא

עדיפא. **תברא** – קשיא רישא לסיפא. מי ששנה

זו לא שנה זו – רישא לרבי יהושע, והוא הדין

לנכנסה לרשות הבעל. וסיפא לרבן גמליאל,

והוא הדין לעודה בבית אביה, שאין לנו טעם

לחלק בין עודה בבית אביה לנכנסה לחופה. לא

תימא רבי יהושע לא אויל בתר חזקה דגופא

כלל – אפילו במקום שאין חזקת ממון עומדת

נגדה להכחישה. **היכא דאיכא חזקה דממונא** –

עומדת לנגדה, כי הכא, **טמא** – דהכי כתיב

קרא (ויקרא יג) "שער לבן בבחרת". רבי יהושע

אומר תתא – בדמפרש רבה, כהה מחור – הרי

הוא כבהה הגנע ממראהו, שהוא טהור. ומשם

רבי משה הדרשן שמעת: ורבי יהושע קיהה.

מאי קיהה? אמר רבה: קיהה וסידר. כלומה,

קיהה דברו, ונחלק עליהם וסידר. וכאום

שנקחו שיניו על אדם שאין משגיח לדבריו. וכן

מצאתי בתורת כהנים: ורבי יהושע קיהה סידר.

אלמא: העמד הגוף על חזקתו, ולא תטמאנו

מספק. **רבא אמר רישא כאן נמצאו כאן היו** –

רבא מהדר לאוקמא כולה כרבן גמליאל,

דאוקמינן הלבנת כותיה בפרק קמא. לעולם

חזקה דגופא עדיף, ורישא טעמא משום דכיון

דבבית אביה נמצאו המומין – איתרע חזקתיה

דאב, דאיכא למימר: כאן היו קודם אירוסין.

ובפרק קמא נמי פלוגתיהו בנכנסה לרשות

הבעל היא, ובה אמר רבן גמליאל דלא הורעה

חזקת אביה בכך. **משנתאסרה** לא – אם הביא

הבעל ראיה שראו בה מומין הללו משנתאסרה,

והיא עודה בבית אביה, לאו ראה היא. ואי

טעמא משום כאן נמצאו כאן היו – הרי בבית

אביה נמצאו. אלא על כרחך רישא וסיפא

פליגי, ואפילו באו לדין בעודה בבית אביה –

אית ליה לתנא דסיפא דהיא נאמנת. **אמר** ליה

– לעולם רישא משום כאן נמצאו כאן היו הוא,

ומשנתאסרה, משום דאיכא תרתני. והיכא

שהביא עדים שראו בה מומין הללו משנתאסרה,

בבית אביה – משום הכי לאו ראה היא.

דאיכא תרתני לפיפת כחה: חדא – העמד הגוף על חזקתו, ולא היו בה בשעת אירוסין,

שהכל חולך אחר אותה שעה. ואם תאמר הורעה החזקה – הואיל וכאן נמצאו – חזקה

אין אדם שותה בבוס אלא אם כן בודק. ואפילו כאן היו קודם קדושין זה שהכניסה

לחופה, וזו היא שתיית הכוס, בידוע שבדקה גודע לו, וראה ונפייס.

חדא

דאימור לא חסר – הרי חסר לפניך. ונראה לרבינו שמשום כן אברדום: דחזקת פניהו לא

חשיבא כלל חזקה לגבי חזקת הגוף. **ספק** טמא – הקשה רבינו תם: מאי טעמא דרבנן

דאמרי מנא? אמאי לא אולין בתר חזקתו? דהא אמרינן בפרק קמא דחולין (י.) מנא תא

מילתא דאמור רבנן אוקי מילתא בתר חזקה – ימיתני לה מקרא? אומר רבינו תם: דהכא

מיייר כשנוקט לטומאה – שהיה בו נגע אחד שחין או מבח קורם, והיה מוחלט ממנו, וקורם

שנוטר – נולד בו ספק, ואחר שנוטר מן הראשון לא נשאר בו אלא ספק זה. וכן משמע בשלחי נזיר (סוה).

דבנוקט לטומאה איירי. והשתא מייתי שפיר דאויל רבי יהושע בתר חזקה דגופא,

דהעמידנו בחזקת שלא היה בו נגע, אף על גב דאיכא חזקה דהעמידנו בחזקת טומאה כנגדה. והכי נמי הוה אמרינן לעיל אי לאו חזקה דממונא, ואם תאמר: היכי יליף מהתם? דשאני התם

דכתיב קרא, כדיליף בסוף נזיר מ'לטהרו או לטמאו' דפתח בו הכתוב לטהרה תחילה! ויש לומר: דמהתם גמרין. והא דלא אויל רבי יהושע בתר חזקה דגופא בראוה מדברת ומעוברת בפרק

קמא (לעיל יג.), – משום דמעלה עשו ביוחסין. **שער** לבן קודם לבחרת טהור – דריש מדכתיב "שער לבן בבחרת" – משמע שהבחרת קדמה. **אמר** רבא קיהה וסידר – ורבינו תם גריס

"רבא", מהדאי ד"השובר את הפועלים" (בבא מציעא פא), בעובדא דרבה בר נחמני. **רישא** כאן נמצאו כאן היו – ולא מצי למימר השתא חזקת האב על חזקתו – דהא איתרע

ליה, שנמצאו ברשותו. הידלך, אולין בתר חזקת ממון. והיא אומרת משארסתני נאנסתי – התם נמצאת ריעותא ברשות הבעל – שנשאה ולא מצא לה בתולים, ולכן נאמנת לרבן גמליאל,

דלא איתרע חזקת רשות האב. ואיירי בענין שיכול להיות שנאנסה תחת בעלה. דאי בענין שוראי לא נאנסה משנשאה, אף על גב שנכנסה לרשות הבעל – איתרע לא חזקת רשות האב,

הואיל דרדאי ברשות אביה נאנסה.

אָבֵל בְּמוֹמִין שֶׁנִּמְצְאוּ בָּהּ, אֵינִי יָכוֹל לִמְעֹן שִׁמְקוֹ מִקֵּחַ
טעות, כִּיּוֹן שֶׁאֵם הָיָה בָּהּ מוֹמִים אִלּוּ קוֹדֵם הָאִירוֹסִין, בּוֹדֵאִי רֹאֵה
אוֹתָם וְעַל דַּעַת כֵּן קִידְשָׁהּ, וְלֹכֵן אֵף אִם יָבִיא הִבֵּעַ רֹאֵיהָ לְדַבְרֶיהָ,
בֵּין בַּעֲדָהּ בְּבֵית אֲבִיהָ וּבֵין כִּשְׁנֹכְנֶסָה לְרִשּׁוֹתָהּ, חַיִּיב בְּכַתּוּבָתָהּ.
מוֹסִיפֵל הַמִּשְׁנָה: וְאֵם יֵשׁ מִיָּהֶן בְּאִתָּהּ הָעֵיר, אֵף עַל מוֹמִין שֶׁשִּׁפְתָּהּ
אֵינִי יָכוֹל לִמְעֹן שִׁמְקוֹ מִקֵּחַ טעות, מִפְּנֵי שֶׁהָיָה בּוֹדְקָה בְּקִרְבּוֹתֶיהָ
– עַל יְדֵי שִׁמְבֻקֵּשׁ מִקְרֻבּוֹתֶיהָ לִפְנֵי הָאִירוֹסִין שִׁיבִדְקוֹהָ בְּמִרְחָץ,
וְאֵם נִמְצָא שִׁישׁ בָּהּ מוֹמִים, בּוֹדֵאִי יָדַע עַל כֵּךְ וְהִתְרַצָּה בָּהּ.

גמרא

לְעִיל בִּפְרָק רִאשׁוֹן (יב) נִחְלָקוּ תְנָאִים בְּדִינוֹ שֶׁל הַנּוֹשָׂא אִשָּׁה
בְּחֻקַּת בְּתוּלָה וּמִצָּאָה בַּעֲוָלָה, וְהָאִשָּׁה אוֹמֶרֶת שֶׁנִּאֲנָסָה לֵאחֹר
הָאִירוֹסִין וְלֹא הִפְסִידָה כְּתוּבָתָהּ, וְאִילוּ הִבֵּעַ טוֹעֵן שֶׁמָּא נִבְעַלְת
לִפְנֵי הָאִירוֹסִין וְהִיא זֹה מִקֵּחַ טעות. רַבִּי גַמְלִיאֵל סוֹבֵר שֶׁהָאִשָּׁה
נִאֲמָנָה, וְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ סוֹבֵר שֶׁאִינָה נִאֲמָנָה. וְטַעַם מִחְלוקָתָם וְלִפְנֵי
הַבִּיאור הַשְּׁנִי בַּגְמָרָא שֶׁסֵּם, שֶׁלְדַעַת רַבִּי גַמְלִיאֵל יֵשׁ לֵאשָׁה 'חֻקַּת
הַגּוֹף' שְׁנוּלָדָה בְּתוּלָה, וְחֻקָּהּ זֹו מִסְּטִיעַת לָהּ שֶׁנִּאֲנָסָה בּוֹמֵן
הַמֵּאוּחָר בִּיּוֹתָהּ, וְהִיא לֵאחֹר הָאִירוֹסִין. וְאִילוּ טַעְמוֹ שֶׁל רַבִּי
יְהוֹשֻׁעַ הוּא כִּיּוֹן שִׁישׁ לִבְעַל 'חֻקַּת מִמּוֹן' עַל כִּסֵּף הַכְּתוּבָה שֶׁהִיא
תּוֹבַעַת מִמֶּנּוּ, וְאִין לְחִיבּוֹ לֵלֵא רֹאִיהָ. הַגְמָרָא מְבַרֶרֶת כְּדַעַת מִי
סוֹבֵרֶת מִשְׁנֵתֶינָה.

שִׁנּוּי בַּמִּשְׁנָה: דְּהִיו בָּהּ מוֹמִין וְעוֹדָה בְּבֵית אֲבִיהָ, הָאֵב צָרִיךְ לְהַבִּיא
רֹאִיהָ שֶׁמִּשְׁנֵתֶינָה הָיָה בָּהּ מוֹמִין הִלּוּ וְנִסְתַּחֲפָה שְׁדָּהּ. הַגְמָרָא
מְבַרֶרֶת כְּדַעַת מִי סוֹבֵרֶת מִשְׁנֵתֶינָה. מִדִּיּוּקַּת הַגְמָרָא: מִיָּמָּא –
הַטַּעַם שִׁישׁ לֵאשָׁה זֹו כְּתוּבָהּ, הוּא רַק מִשּׁוּם דְּפִיִּיתִי [–שִׁמְבִּיאָה –
הָאֵב רָאָהּ לְדַבְרֶיהָ, שְׁנוּלָדָה בָּהּ הַמוֹמִין לֵאחֹר הָאִירוֹסִין. הָאֵב – אֲבָל
אִם לֹא מִיָּיתִי הָאֵב רָאָהּ לְדַבְרֶיהָ, הִכְפַּעַל מִיָּהֶן – נִאֲמָן לִטְעוֹן שֶׁהִיו
בָּהּ הַמוֹמִין לִפְנֵי הָאִירוֹסִין, וְכִיּוֹן שִׁמְקוֹ מִקֵּחַ טעות אִין לָהּ
כְּתוּבָהּ, מִנִּי – כְּדַעַת מִי נִשְׁתַּנָּה מִשְׁנָה זֹו, כִּרְבִּי יְהוֹשֻׁעַ הִיא, דְּאִמָּר
לְעִיל (יב) לְגַבִּי אִשָּׁה שֶׁהִתְקַדְּשָׁה בְּחֻקַּת בְּתוּלָה וּנִמְצָאָה בַּעֲוָלָה,
לֹא מִפְּנֵי אֵינוֹ תִּיּוֹן – אִין אִינוֹ מֵאֲמִינִים לִטְעֻנָּתָה שֶׁנִּאֲנָסָה לֵאחֹר
שֶׁהִתְקַדְּשָׁה, מִשּׁוּם שֶׁחֻקַּת מִמּוֹן שֶׁל הִבֵּעַ עֲדִיפָה עַל חֻקַּת הַגּוֹף
שִׁישׁ לָהּ, וְהוּא הָדִין שֶׁבִּמְשַׁנְתָּה עֲדִיפָה חֻקַּת הַמִּמּוֹן שֶׁל הִבֵּעַ עַל
חֻקַּת הַגּוֹף שֶׁל הָאִשָּׁה, שֶׁהִיא מוֹחֻקֶּת כְּמִי שְׁנוּלָדָה לֵלֵא מוֹמִין.
אֲמַנָּם לִפִּי זֶה קֶשֶׁה, אִמָּא – אִמּוֹר וּפְרַשׁ אֶת הַסִּפָּא שֶׁל מִשְׁנֵתֶינָה
אִם נִכְנָסָה לְרִשּׁוֹת הִכְפַּעַל בְּנִשְׁוֹאִין, וְרוֹצָה הִבֵּעַ לְהַפְטֹר מִכְּתוּבָתָהּ
בְּטַעְנָה שֶׁהִיו בָּהּ מוֹמִים אִלּוּ קוֹדֵם הָאִירוֹסִין, הִכְפַּעַל צָרִיךְ לְהַבִּיא
רָאָהּ לִכְךָ, וּמִשְׁמַע, מִיָּמָּא דְּפִיִּיתִי הִכְפַּעַל רָאָהּ – רַק אִם יָבִיא הִבֵּעַ
עֵדִים שֶׁהִיו בָּהּ מוֹמִים אִלּוּ קוֹדֵם הָאִירוֹסִין יִפְטֹר מִכְּתוּבָתָהּ, הָאֵב לֹא
מִיָּיתִי – אֲבָל אִם לֹא יָבִיא הִכְפַּעַל רָאָהּ, הָאֵב מִיָּהֶן שְׁנוּלָדָה בָּהּ
הַמוֹמִין לֵאחֹר הָאִירוֹסִין וְהִבֵּעַ חַיִּיב בְּכַתּוּבָתָהּ. אִתָּאן – בִּאֲנֹו בְּדִין
זֶה לְשִׁטַּת רַבִּי גַמְלִיאֵל, דְּאִמָּר שֶׁהָאִשָּׁה נִאֲמָנָה בְּטַעְנָתָה שֶׁנִּאֲנָסָה
תַּחַת בַּעֲוָלָה, וּמִשּׁוּם שֶׁחֻקַּת הַגּוֹף שִׁישׁ לָהּ עֲדִיפָה מִחֻקַּת הַמִּמּוֹן
שֶׁל הִבֵּעַ, וְאֵף כֵּאֵן אִינוֹ נִאֲמָן לִוְמֵר שְׁנוּלָדָה בָּהּ הַמוֹמִים לֵאחֹר
הָאִירוֹסִין מִמַּחְמַת חֻקַּת הַגּוֹף שֶׁמִּסְּטִיעַת לֹו, וְחֻקָּהּ זֹו עֲדִיפָה מִחֻקַּת
הַמִּמּוֹן שֶׁל הִבֵּעַ, וּנִמְצָא שְׁדִינִי מִשְׁנֵתֶינָה סוֹתֵרִים זֶה אֶת זֶה.

מִתְרַצָּת הַגְמָרָא: אִמָּר רַבִּי אֶלְעָזָר, תִּבְרָא – דִּינִי מִשְׁנָה זֹו מִקְשִׁים
וּמִשְׁבָּרִים זֹו לְזֹו, וְלִכְךָ צָרִיךְ לִוְמֵר שְׁמִי שֶׁשִּׁנָּה זֹו, לֹא שִׁנָּה זֹו, אֲלֵא
הָדִין הָרִאשׁוֹן, שֶׁבֵּלֵא רֹאִיהָ מִפְסִידָה הָאִשָּׁה אֶת כְּתוּבָתָהּ, הִיא
כְּרִבִּי יְהוֹשֻׁעַ, וְאֵף אִם הִיא בְּבֵית בַּעֲלָה עֲלֶיהָ לְהַבִּיא רֹאִיהָ שְׁנוּלָדָה
בָּהּ הַמוֹמִים לֵאחֹר הָאִירוֹסִין. וְהָדִין הַשְּׁנִי, שֶׁלֵּלֵא רֹאִיהָ חַיִּיב הִבֵּעַ
בְּכַתּוּבָתָהּ, הוּא כְּרַבִּן גַּמְלִיאֵל, וְאִפְּרִיל אִם הִיא בְּבֵית אֲבִיהָ, עַל
הִבֵּעַ לְהַבִּיא רֹאִיהָ שֶׁהִיו בָּהּ מוֹמִים אִלּוּ קוֹדֵם הָאִירוֹסִין.

אֲגַב שֶׁהוֹצֵרָה מִחְלוקַת תְנָאִים זֹו, מִבִּיאָה הַגְמָרָא אֶת בִּיאורוֹ שֶׁל
רַבָּא בְּשִׁטַּת רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ, שֶׁחֻקַּת מִמּוֹן עֲדִיפָה עַל חֻקַּת הַגּוֹף: אִמָּר
רַבָּא, לֹא תִּיָּא – אֵל תֹּאמַר שְׁרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ לֹא אִיִּיל בְּתָר – אִינוֹ הוֹלֵךְ
אֲחֵרִי חֻקָּה דְּגוֹפָא כִּלְלִי, וְכֹל חֻקָּה אֲחֵרָה מְכַרְעִיָה נִגְדָּה, אִין הִדְבֵּר

כֵּן, אֲלֵא, כִּי לֹא אִיִּיל רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בְּתָר חֻקָּה דְּגוֹפָא, הִיאִינוּ רַק הִיָּבָא
דְּאִיָּבָא – בְּמִקּוֹם שִׁישׁ נִגְדָּה חֻקָּה דְּמִמּוֹנָא, מִשּׁוּם שֶׁהוּא סוֹבֵר
שֶׁחֻקַּת מִמּוֹן עֲדִיפָה מִשֶּׁאֵר חֻקוֹת, אֲבָל הִיָּבָא דְּלִיָּבָא – בְּמִקּוֹם
שֶׁאִין חֻקָּה דְּמִמּוֹנָא, אִיִּיל רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בְּתָר חֻקָּה דְּגוֹפָא לְהַכְרִיעַ
כְּמוֹתָהּ, וְאֵף נִגְדָּה חֻקוֹת אֲחֵרוֹת. וּמוֹכִיחַ אֶת רַבָּא, דְּתִנָּיִא בְּבִרְיֵיתָא
לְגַבִּי נִגְעִי גוֹף, שֶׁנִּתְנָה בָּהֶם הַתּוֹרָה שְׁנֵי סִימְנֵי טוֹמָא, 'בְּהֶרֶת'
וְהִיאִינוּ שֶׁהַעוֹר הַפֶּךְ לְהִיּוֹת לֵבָן, וּמִזְמַת כֵּן נִרְאָה כְּעוֹמֵק מִשְׁאֵר
הַעוֹר, וְכֵן שִׁיְדִי בְּתוֹךְ הַנֶּגַע שְׁנֵי שַׁעֲרוֹת לְבָנוֹת, הָדִין הוּא שֶׁאֵם
הַכְּתָרָה הִיתָה קוֹדֵם לְשַׁעַר לָבָן, נַעֲשֶׂה הָאֲדָם מִיָּמָא מוּחַלֵּט. אוֹלָם
אִם הַשַּׁעַר לָבָן הִיָּה קוֹדֵם לְכְתָרָהּ, הָאֲדָם מִיָּמָא שֶׁהוּא מִשּׁוּם שֶׁאִין זֶה סִימֵן
טוֹמָא. וְאִם הִיָּה טוֹמָא הָאֲדָם מִחֻמַּת נֶגַע אֲחֵר, וְאֲחֵר כֵּךְ נִוְלָדוּ בֹו
סִימְנִים אִלּוּ שֶׁל בְּהֶרֶת וְשַׁעַר לָבָן, אֵךְ יֵשׁ פְּסָק אִיזָה מִהֶם קֹדֵם, הִרִי
הוּא מִיָּמָא מִסְפָּק מִחֻמַּת נֶגַע זֶה, אֵף אֲחֵר שֶׁנִּשְׁתַּר מִנֶּגַע הָרִאשׁוֹן,
כִּיּוֹן שֶׁמִּעֲמִידִים אוֹתוֹ עַל חֻקוֹתָהּ שֶׁטָּמָא הוּא מִחֻמַּת הַנֶּגַע הָרִאשׁוֹן
שֶׁהִיָּה בֹו, וְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אִמָּר, כִּתָּהּ. וְיֹאֵי – מַה כּוֹנֵנֶת רַבִּי
יְהוֹשֻׁעַ בְּאוֹמְרוֹ שֶׁהִנֵּג 'כִּתָּה', הָאֵם כּוֹנֵנֶת שְׁדִינֵי כִנְגַע שֶׁהוֹכַחָה
מִמֵּרְאִיתוֹ מֵאַרְבַּעַה מֵרְאוֹת נִגְעִים, שֶׁהוּא טָהוֹר, אוֹ שְׁכוֹנָתוֹ
שֶׁאֲמַנָּם אִינוֹ כְּמֵרָא הַלָּבָן שֶׁבָּהֶם, אֵךְ דִּינוֹ כְּכַהֵן שֶׁבָּהֶם, שֶׁהוּא
טָמֵא וְדֹאֵי, וְשֶׁלֵּא כְּתָנָא מְקָא שֶׁמִּטָּמָא רַק מִסְפָּק, וְאִמָּר רַבָּה, כּוֹנֵנֶת
רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ כִּתָּה, וְהָהוּא, וְהִיאִינוּ מִשּׁוּם שֶׁמִּעֲמִידִים אוֹתוֹ עַל חֻקַּת
הַגּוֹף, שֶׁלֵּא הִיָּה נֶגַע טָמֵא בְּמִקּוֹם זֶה, וְלֹכֵן תּוֹלִים שֶׁבָּאָה הַבְּהֶרֶת
אֲחֵרִי הַשַּׁעַר הַלָּבָן וְאִין זֶה סִימֵן לְנֶגַע מוּחַלֵּט. הִרִי שְׁרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ
סוֹבֵר הַשְּׁלֹכִים אֲחֵר חֻקַּת הַגּוֹף לְהַכְרִיעַ בְּסִפִּיקוֹ, וְאֵף שִׁישׁ כֵּאֵן
חֻקַּת טוֹמָא הַמִּתְנַגֶּלֶת לְחֻקַּת הַגּוֹף כִּאֲמֹר.

הַגְמָרָא חוֹזֶרֶת לְקוֹשִׁיָּתָהּ לְעִיל שְׁדִינִי הַמִּשְׁנָה סוֹתֵרִים זֶה אֶת זֶה.
מִתְרַצָּת הַגְמָרָא בְּאוֹפֵן נוֹסֵף: רַבָּא אִמָּר, בִּאֲמַת אִין הִרִישָׁא וְהִסִּיפָא
חֻלְקִים, אֲלֵא כֹל הַמִּשְׁנָה שְׁנוּיָה כְּדַעַת רַבִּי גַמְלִיאֵל שֶׁהִלְכָה
כְּמוֹתָהּ, שֶׁחֻקַּת הַגּוֹף עֲדִיפָה עַל חֻקַּת מִמּוֹן. וְהַטַּעַם בְּרִיָּשָׁא, שֶׁאֵם
נִמְצָא בָּהּ מוֹמִין כְּשֶׁהִיא בְּרִשּׁוֹת הָאֵב, אִין הָאֵב נִאֲמָן שֶׁהַמוֹמִין
נִוְלָדוּ לֵאחֹר הָאִירוֹסִין, אֵף שֶׁחֻקַּת הַגּוֹף מִסְּטִיעַת לֹו, מִשּׁוּם שִׁישׁ
חֶסְרוֹן בְּחֻקַּת הַגּוֹף, שְׁהִרִי כֵּאֵן נִמְצָא וְכֵּאֵן הִיָּה, כְּלוֹמֵר, כִּיּוֹן
שֶׁנִּמְצָא בָּהּ הַמוֹמִים כְּשֶׁהִיא בְּרִשּׁוֹת אֲבִיהָ, אִינוֹ אוֹמְרִים שֶׁכֵּאֵן הִיָּה
קוֹדֵם לָכֵן, לִפְנֵי הָאִירוֹסִין, וְאִין לָהּ כְּתוּבָהּ. וְסִיפָא נִיָּמִי, כִּיּוֹן
שֶׁנִּמְצָא בָּהּ הַמוֹמִין אֲחֵר שֶׁנִּכְנָסָה לְרִשּׁוֹת הִבֵּעַ, אִינוֹ אוֹמְרִים
שֶׁכֵּאֵן נִמְצָא וְכֵּאֵן הִיָּה, כְּלוֹמֵר, כִּיּוֹן שֶׁנִּמְצָא בְּרִשּׁוֹת בַּעֲלָהּ, בּוֹמֵן
שֶׁמִּעֲשֵׂי יִידֵיהָ וּמִצִּיאָתָהּ שֶׁלֹו, אִין רֹאִיהָ שְׁנוּלָדָה קוֹדֵם לָכֵן, בְּרִשּׁוֹת
הָאֵב, אֲלֵא יִתְכֵּן שְׁנוּלָדוּ בְּרִשּׁוֹת הִבֵּעַ, וְכִיּוֹן שֶׁכֵּךְ יֵשׁ לְהַעֲמִידָה
עַל חֻקַּת הַגּוֹף, שְׁנוּלָדוּ בָּהּ הַמוֹמִים עֲתָה, כְּשֶׁהִיא בְּרִשּׁוֹת הִבֵּעַ,
וְיֵשׁ לָהּ כְּתוּבָהּ.

מִקְשָׁה הַגְמָרָא: אִיִּיתִיבָּהּ אִמָּי לְרַבָּא, כִּיצַד אֶתָּה אוֹמֵר שֶׁאֵם
נִמְצָא הַמוֹמִין בְּרִשּׁוֹת הָאֵב אִין הוֹלְכִים אֲחֵר חֻקַּת הַגּוֹף, אֲלֵא
אוֹמְרִים שֶׁכֵּאֵן נִמְצָא וְכֵּאֵן הִיָּה, וְהִיָּה שִׁנּוּי בַּמִּשְׁנֵתֶינָה, נִכְנָסָה
לְרִשּׁוֹת הִכְפַּעַל וּנִמְצָא בָּהּ מוֹמִין, הִכְפַּעַל צָרִיךְ לְהַבִּיא רָאָהּ לִכְךָ שַׁעַר
שֶׁלֵּא תִתְאַרֵם הִיָּה בָּהּ מוֹמִין אִלּוּ, וְהִיָּה מִקְשָׁה מִקְשָׁה טעות. וְיֵשׁ לְדִיִּיק, שֶׁ
שְׁדוּקָא אִם הִבִּיא הִבֵּעַ רֹאִיהָ שֶׁהִיו בָּהּ הַמוֹמִין עַד שֶׁלֵּא תִתְאַרֵם,
אִין – נִפְטֹר הִבֵּעַ מִכְּתוּבָתָהּ, אֵךְ אִם הִבִּיא עֵדִים שֶׁרֹאִו אֶת הַמוֹמִין
מִשְׁתַּתְאַרֵם, לֹא – אִינוֹ נִפְטֹר, כִּיּוֹן שִׁיתְכֵן שְׁנוּלָדוּ לֵאחֹר הָאִירוֹסִין,
וְלְדַבְרֵי רַבָּא קֶשֶׁה, אִמָּא – מִדּוּעַ אִין הִבֵּעַ נִפְטֹר מִכְּתוּבָתָהּ, לִיָּמָא
– נִאֲמַר גַּם כֵּאֵן סִבְרָא זֹו, שֶׁכֵּאֵן – בְּרִשּׁוֹת הָאֵב נִמְצָא, שְׁהִרִי אֵף
לֵאחֹר הָאִירוֹסִין הִיא בְּרִשּׁוֹת אֲבִיהָ, וְכֵּאֵן הִיָּה – נִוְלָדוּ בְּרִשּׁוֹת
אֲבִיהָ, קוֹדֵם הָאִירוֹסִין. אֲלֵא וְדֹאֵי שֶׁאִין סִבְרָתָהּ כֵּאֵן נִמְצָא כֵּאֵן
הִיָּה מִרְעִיָה אֶת כֹּחַ חֻקַּת הַגּוֹף, וְיֵשׁ לֵבֵאֵר אֶת הַמִּשְׁנָה כְּתִירוֹצוֹ
שֶׁל רַבִּי אֶלְעָזָר לְעִיל, שֶׁהִרִישָׁא וְהִסִּיפָא שֶׁל מִשְׁנֵתֶינָה לֹא נִאֲמָר
כְּדַעַת תְנָא אֲחֵר, אֲלֵא הִרִישָׁא כְּרִבִּי יְהוֹשֻׁעַ וְהִסִּיפָא כְּרַבִּין גַּמְלִיאֵל,
שֶׁנִּחְלָקוּ הָאֵם חֻקַּת הַגּוֹף עֲדִיפָה אוֹ חֻקַּת מִמּוֹן עֲדִיפָה, וְהָדִין
הַמְּבוּאֵר בְּסִיפָא שֶׁל 'כִּנְסָה לְרִשּׁוֹת הִבֵּעַ', הִיאִינוּ כְּרַבִּין גַּמְלִיאֵל
שֶׁחֻקַּת הַגּוֹף עֲדִיפָה מִחֻקַּת מִמּוֹן, וְלֹכֵן אִין עֲדִי הִבֵּעַ מוֹעִילִים
כְּשֶׁהֶם מַעֲדִידִים שֶׁרֹאִו בָּהּ מוֹמִים לֵאחֹר הָאִירוֹסִין, כִּיּוֹן שֶׁחֻקַּת
הַגּוֹף מְכַרְעִיָה שְׁנוּלָדוּ הַמוֹמִים לֵאחֹר הָאִירוֹסִין.
מִתְרַצָּת הַגְמָרָא: אִמָּר לִיָּה רַבָּא, אִין זֹו קוֹשִׁיא, וּבִאֲמַת כְּשֶׁרֹאִו

מתרצת הגמרא: **הָאָא בְּמֵא עֲקִינָן** – באיזה מומים עוסקת
הברייתא, שבוזה אמרה שמודה רבי מאיר במומין הראויין לבא
עמה מבית אביה, **בְּיִתְרָת** – שנמצא בה אצבע יתירה ברגלה שאף
זה מום הוא, ומום זה ודאי היה בה משנולדה, ולכן הבעל נאמן
לטעון שמקח טעות הוא, ופטור מכתובתה עד שיביא האב ראייה.
תמחה הגמרא: **יִתְרָת** – אם מדובר שהיתה לה אצבע יתירה, **מֵאִי**
רְאִיָּה מִיִּתְרִי – איזו ראייה יכול האב להביא כדי לחייב את הבעל
בכתובה, והרי ודאי שנולדה כך, ולא יתכן שיעידו עדים שנולד
מום זה לאחר האירוסין.
מתרצת הגמרא: יכול האב להביא **רְאִיָּה, דְּרָאָה** – שיעידו העדים
שהבעל ראה לפני האירוסין שיש לה אצבע יתירה, **וְנִפְיִים הוּא**
לכונסה עם מומה, ונתחייב בכתובתה.

* * *

הגמרא מביאה את דברי שמואל שנאמרו בספק הנמצא בין רשות
המוכר לרשות הלוקח, שספק זה דומה לספק שבמשנתנינו,
ושמואל אף הוכיח ממנה בדבריו: **אָמַר רַב יְהוּדָה, אָמַר שְׁמוּאֵל,**
הַמְחִילָא פָּרָה שְׁלֹו בְּחִמּוֹר שֶׁל חֲבִירוֹ, וְשִׁשְׁךָ בְּעַל הַחֲמוֹר אֶת הַפָּרָה
וְקִנְיָהּ בְּמִשְׁכָּה, וְצִרְיָן הַחֲמוֹר לְהִיכָנוֹת לְבַעַל הַפָּרָה כְּתוּמָה
לְפָרְתוֹ שֶׁנִּקְנְתָה לְבַעַל הַחֲמוֹר, אִף שֶׁלֹא נַעֲשֶׂה בּוֹ קִנְיָן, וְלֹא הִסְפִּיק
בְּעַל הַפָּרָה לְמַשּׁוֹךְ וּלְקַחַת אֶת הַחֲמוֹר לְרִשְׁתּוֹ, עַד שֶׁמֵּת הַחֲמוֹר,
וְעַתָּה יֵשׁ לְהַסְתַּפֵּק מִתִּי מֵת הַחֲמוֹר, הָאֵם מֵת קוֹדֵם מְשִׁיכַת הַפָּרָה,
וְנִמְצָא שֶׁבִּשְׂעָה שֶׁמִּשְׁךָ בַּעַל הַחֲמוֹר אֶת הַפָּרָה לֹא הָיָה יָכוֹל לְקַיֵּם
אֶת הַמִּקְח וּלְהַעֲמִיד לְבַעַל הַפָּרָה אֶת חֲמוֹרוֹ, וּמִמִּילָא לֹא זָכָה
בְּעֲצָמוֹ בַּפָּרָה, אוֹ שֶׁבּוֹמֵן מְשִׁיכַת הַפָּרָה הָיָה הַחֲמוֹר קָיָם וְחָל
הַמִּקְח, וְאַחֲרַיִךְ כִּךְ מֵת הַחֲמוֹר, כִּשְׁהוּא בְּרִשּׁוֹת בַּעַל הַפָּרָה שֶׁקִּנְיָנוֹ,
וְשִׁנְיָהּ אֵינֶם יוֹדְעִים מִתִּי מֵת הַחֲמוֹר, הַדִּין הוּא שֶׁעַל בְּעַל הַחֲמוֹר
לְהִבִּיאַ רְאִיָּה שֶׁהָיָה חֲמוֹרוֹ קָיָם בְּשִׁעֲת מְשִׁיכַת פָּרָה, וְנִתְקַיְּמוּ
הַחֲלִיפִין כְּדִין, וְאִזְיָשָׁר הַפָּרָה בְּרִשְׁתּוֹ, אִךְ אִם אֵינוֹ מִבִּיא רְאִיָּה
שְׁקִיָּים אֶת חֲלָקוֹ בְּמִקְח וְהַעֲמִיד לְחֲבִירוֹ חֲמוֹר חַי, עֲלִיו לְהַחֲזִיר אֶת
הַפָּרָה לְבַעֲלֶיהָ הָרִאשׁוֹנִים. וְהֵטַעַם שָׁאִין הַחֲזָקָה בַּפָּרָה נִחְשָׁבֶת
כִּיחֲזָקַת מִמּוֹן, שֶׁנֶּאֱמַר מִחֲמַתָּה שֶׁחֲבִירוֹ נִחְשָׁב כִּימִצְיָא' וְהַמִּצְיָא
מִחֲבִירוֹ עֲלִיו הָרִאִיָּה, כִּיֵּן שֶׁבַּעַל הַחֲמוֹר עֲצָמוֹ מְסוּפֵּק אִם קָנָה אֶת
הַפָּרָה, וּבִאֲוֵפֵן כֹּזֵה יֵשׁ לְהַעֲמִיד אֶת הַפָּרָה בַּחֲזָקַת בַּעֲלֶיהָ
הָרִאשׁוֹנִים. סִיָּים שְׁמוּאֵל וְאִמְרוּ: וְתִנָּא תִנָּא – וְכֵן שָׁנָה הִתְנָא
בְּמִשְׁנֵה דִין דּוּמָה לֹזֶה, הַמְסִיעִי לְדַבְרִי, בְּפִלָּה' – הַדִּין הָאִמּוֹר
בְּמִשְׁנֵתֵינוּ, שֶׁל כֻּלָּה שֶׁנִּמְצָאוּ בָּהּ מוּמִין. אֲמַנָּם לֹא פִּרְשׁ שְׁמוּאֵל
לְאִיזָה מִדִּינֵי הַמִּשְׁנָה הַתְּכוּיָן, שְׁהוּא מְסִיעִי לְדַבְרֵי.
מבררת הגמרא: **חַי בְּפִלָּה** – לאיזה אופן של כלה שנמצאו בה מומין
התכוין שמואל שהוא מסייע לדבריו. **אִילִיָּקָא** – אם נאמר שכונתו
לדין

הָאָא בְּמֵא עֲקִינָן – חזקה אחת המסייעת לבעל כנגד שתי חזקות
המסייעות לאשה, חזקת הגוף, וחזקה שאין אדם שותה בכוס אלא
אם כן בודקו, **וְחָדָא בְּמֵא עֲקִינָן** – אין מכריעים על פי
חזקה אחת כנגד שתי חזקות. אמנם אם העידו העדים שהיו בה
מומין **עַד שְׁלֹא תִתְאַרְם**, מבואר במשנה שהבעל פטור מהכתובה,
והיינו כיון ש'הַעֲמִיד הַגּוֹף עַל חֲזָקָתוֹ' שלא היו בה מומין לפני
האירוסין, והיינו חזקת הגוף, **לֹא אִיכָא לְמִיכָר** – אי אפשר לומר,
שהרי העדים העידו שהיו בה מומין קודם האירוסין, **מֵאִי אִיכָא** –
איזו חזקה יש לומר כדי לסייע לאשה התובעת את הכתובה, **חֲזָקָה**
דְּרִאָן אָדָם שׁוֹתֵה בְּכּוֹס אֶלָּא אִם כֵּן בּוֹדֵק, וְהָאִי רְאָה וְנִפְיִים הוּא,
אִךְ יֵשׁ לְדַחֲוֵת חֲזָקָה זֹאת, וְלֹאמַר דְּאִדְרָבָה, חֲזָקָה שָׁאִין אָדָם מִפְּיִים
בְּמוּמִין, וְכִיֵּן שִׁישׁ כָּאֵן שְׁתֵּי חֲזָקוֹת סוֹתֵרוֹת, 'אִין אָדָם שׁוֹתֵה בְּכּוֹס'
כִּנְגַד 'אִין אָדָם מִתְּפִיִּס בְּמוּמִין, אֲנוֹ אוֹמְרִים הַעֲמִיד בְּמוֹן עַל
חֲזָקָתוֹ, וְהַבַּעַל פְּטוֹר מִכְּתוּבָתָה.

הגמרא מביאה תירוץ נוסף ליישב את שני דיני המשנה שלא
יסתרו זה את זה: **זֶה רַב אֲשֵׁי אָמַר**, המשנה כולה שנויה כדעת רבן
גמליאל שחזקת הגוף עדיפה על חזקת ממון, והחילוק הוא מי
הזוכה בכסף הכתובה, **בְּרִישָׁא**, שנמצאו המומין בעודה בבית
אביה, וכתובת הבת שייכת לאב, נמצא שתביעת הבת היא
כאומרת **'מִנָּה לְאָבָא בְּיָדָךְ'**, ואין חזקת הגוף שלה יכולה לסייע
לתביעת ממון של אביה, ולכן על האב להביא ראייה שנולדו בה
המומין אחר האירוסין. ואילו **בְּסִפָּא**, שכבר נכנסה לרשות הבעל
וכסף כתובתה שייך לה, הרי היא כתובת מבעלה **'מִנָּה לִי בְּיָדָךְ'**,
וחזקת הגוף שלה מסייעת לה לומר שנולדו בה המומין אחר
האירוסין, ולכן על הבעל להביא ראייה שהיו בה המומין קודם
האירוסין, ואם לא יביא ראייה, חייב בכתובתה.

מקשה הגמרא על חילוק של רב אשי: **אִתְיָבִית רַב אֶתָּא בְּרִיה דְּרַב**
אֲוִיָּא לְרַב אֲשֵׁי, שנינו בברייתא, אף שאמר רבי מאיר במשנתנינו
שאם נכנסה לרשות הבעל ונמצאו בה מומין, על הבעל להביא
ראיה כדי להפטר מכתובתה, מכל מקום מודה רבי מאיר במומין
הראויין **לְבֵא עֲמָה מִבֵּית אֲבִיהָ**, שאם הבעל טוען שמא כבר היו
המומין לפני האירוסין, **עַל הָאָא לְהִבִּיא רְאִיָּה** שנולדו לאחר
האירוסין, כדי לגבות את כתובתה מהבעל. וסברה הגמרא
שהכוונה למומין שאינם נראים אפילו בבדיקה, ולכן הם עלולים
לבא עמה מבית האב לבית הבעל אפילו כשהקפיד ובדק אותה
ממומין, ואם כן קשה, לדברך שאם הבת תובעת את כתובתה
לעצמה מסייעת לה חזקת הגוף שלה, **אֶפְּאִי** – מדוע במומין
העשויין לבא עמה אמר רבי מאיר שעליה להביא ראייה, הרי
טענת **'מִנָּה לִי בְּיָדָךְ'** הוא, שכיון שכבר נישאה כתובתה לעצמה,
וחזקת הגוף שלה מסייעת לטענתה שנולדו בה המומין לאחר
האירוסין.

אגרות קודש

[כ"א אלול תשי"ג]

...ומי"ש אשר מצב הישיבה אי מבורר עדיין כו' וכו'. הנה לדעתי אינו כך, כי ברור הוא מכמה
זמן, אשר תורת הבעש"ט ועניני צריך להתקיים בהם שיפוצו חוצה, ובמילא אי אפשר שתהי' פנה בכדור
הארץ בה נמצאים מבני ישראל - שלא תבא לשם תורה זו, ודוקא כפי רצון הבעש"ט וממלאי מקומו
נשיא חב"ד, שתהי' התורה והחיים חד, היינו בחיי היום יומיים. וכיון שכמה פעמים שמענו מכ"ק מו"ח
אדמו"ר, אשר נמצאים אנו בעקבתא דמשיחא, שהוא עומד אחר כתלנו ומחכה לבירור הפכים קטנים
הנשארים, הרי מוכרח שגם ב... יהי' לימוד החסידות ולא רק בין אנ"ש דרוסיא אשר הם נשלחו לשם,
אלא שיחדור זה בתושבי הארץ, היינו בני ישראל תושב... וכיון שהדבר מוכרח, בודאי ימצאו כל הדרוש
לזה. ובודאי למותר להעיר, אשר כיון שהבנין של הישיבה עושה רושם טוב, צריך הי' להשתדל שיעשה
בכלל מרכז לעניני חב"ד, היינו מקום תורה מקום תפלה מקום התועדות אסיפות וכו'. מובן שכל הנ"ל
אמור - באופן שלא תהי' סתירה להלימודים, אבל בודאי יש מקום וזמן לכל הענינים בבנין זה. וכבר
הראה החוש שזה שיהי' שם גם הענינים האחרים הנ"ל, בודאי ישמש סיוע לעניני הישיבה...

כתובות. פרק שביעי - המדיר - דף עו עמוד א - מתוך מהדורת "אבן ישראל - (שטיינזלץ)" רא תוספות

והרא במקום תרתי לאו כלום הוא — ואם תאמר: והא גבי בעל איכא נמי תרתי: חדא — דאין אדם מתפייס במומין, וחדא — דאית לן לממר כאן נמצאו כאן היו. והני תרי חוקי דבעל עדיפי טפי מהני תרי חוקי דאשה. דכאן נמצאו כאן היו — עדיף מחוקת הגוף. דהא עודה בבית אביה על האב להביא ראייה, ולא מהני ליה חוקת הגוף — משום דגלגל ספק ברשותו, ואמרין כאן נמצאו כאן היו. וכשנסכסה לרשות הבעל חביה הבעל ראה שעה שלא נתארסה היו בה מומין אלו — פטור מחבותה. דעדיף טעמא דאין אדם מתפייס במומין מהדיא דאין אדם שותה בכוס אלא אם כן בודקו. אם כן השתא נמי, דמייני ראייה דמשנארסה היו בה המומין — אמאי לא מיפטר מהני תרי טעמי? ומאי שנא דכאן נמצאו כאן היו גרידא עדיפא מחוקת הגוף, וחוקה דאין אדם מתפייס במומין עדיף מחוקה דאין אדם שותה בכוס בר, וזי הו תרייהו בחדי הדדי — עדיפי טעמי האשה מנייהו? ויש לומר: דודאי טעמי האשה עדיפי. וכאן נמצאו כאן היו גרידא — דעדיפא מחוקת הגוף — היינו משום דמסייע ליה חוקת ממון, וכן חוקה דאין אדם מתפייס במומין מסייע ליה חוקת ממון, ולחד מנייהו יש בה לחוקת ממון לסייע, אבל לתרייהו בחדי הדדי — לא מסייע. ועוד יש לפרש: דמשום הכי, כי הוו תרייהו בחדי הדדי — עדיפי טעמי האשה, משום דאפילו לא יזיה אלא אחד מוון אמר, או חוקת הגוף או אין אדם שותה בכוס — יש לה כתובה. אבל בעל לא מיפטר אלא עד שיהו כל הטעמים שלו אמר, שאם אחד מהם שקר — מפסדי הבעל, הילכך גריעי טעמי הבעל מטעמי האשה. רישא מנה לאבא בידך — לכאורה היה נראה לרבינו יצחק לפרש דטעמא משום דברי שלה לא מהני לאב, דהוי כמנה לאחר בידך, דאמרין ב"ש נוחליך (בבא בתרא קל"ה) דאינו נאמן. גבי האומר זה אחי אינו נאמן, דבעי לאוכוחי מהתם דברי ושמא לאו ברי עדיף. ומשני: שאני התם דכמנה לאחר בידך הוי. ואף על גב דהאב איכא נמי חוקת הגוף — מכל מקום לא מהני ליה. דלא אמר רבן גמליאל דאמנת — אלא בברי ושמא, כדאמרין לעיל בריש פרק שני (טז, טז). וברי שלה לא מהני ליה, כדפרישית. ומידי כגון שהאב טוען שמא. דאי טוען ברי — לא הוה צריך להביא ראייה. סיפא — מנה לי בידך, ולגבי ידיה מהני ברי ידיה. ואף על גב דקיימא לן דברי ושמא לאו ברי עדיף — הכא איכא ברי וחוקה. וחזו בו רבינו יצחק, דהא משמע מדקאמר על האב להביא ראייה — שאינו נותל בלא ראייה. אפילו טוען ברי, מולא קאמר: או שיאמר ברי לי. ועוד: דמשמע מהדיא דשמואל בסמוך דבנסה לרשות הבעל דעל הבעל להביא ראייה — אפילו טוען האב ודבת שמא. ואינו מטעם ברי ושמא, אלא משום דגלגל ספק ברשותו, ומדייני ופריך עלה מהדיא דמוחט שנמצאת כר — דהדיא שמא ושמא הוא. ואי משום ברי ושמא הוא — לא הוה פריך מידי, דמסתמא רב אשי לא פליג אדשמואל דקיימא לן כותיה. ונראה לו פירוש הקונטרס עיקר, דרישא מנה לאבא בידך, ולא מהניא חוקת האשה לגבי האב.

ומודה רבי מאיר לחכמים במומין הבאין כר — להאי גיטא קשה: דהשתא משמע דחכמים מייפין כח הבעל טפי מרבי מאיר, מדקאמר: מודה רבי מאיר לחכמים דהאב יפה כח הבעל מוכח האב, אף על גב דבעלמא לא מייפא רבי מאיר כח הבועל כמו חכמים. ובמתניתין לא משמע הכי, אלא רבי מאיר מייפא כח הבעל טפי מחכמים. דאפילו מומין הנבדקים יכול לטעון, וחכמים פליגי עליה: על כן נראה כפירוש רבינו חננאל, דגריס: ומודים חכמים לרבי מאיר. ומיהו, גם זה אינו מיושב, דלא שייך מודה — והואיל ולא פליגי בכהאי גוונא, ובקונטרס גריס: ומודה רבי מאיר, ותו לא. וקשה: מודה למאן? ו**ואמאי** מנה לי בידך הוא — תימה: אמאי אקשי לרב אשי טפי מלכל הני אמוראי דלעיל? דלמאן דאמר תברא — הוה מצי לאקשויי. מה חילוק יש בין בית אביה ולבין בית בעלה? ולמאן דאמר נמי כאן נמצאו כאן היו — אמאי על האב להביא ראייה? הא הוי חדא במקום תרתי? ולא מצי למימר דסלקא דעתיה דמקשן דראוין לבא עמה — משמע שהם ישנים, ויכיר שמומין אלו באו מזמן ארוך, מקודם אירוסין, ואיתרע חוקת הגוף, לפיכך על האב להביא ראייה. דאם כן — מאי פריך לרב אשי? הא רב אשי לא אמר שיהא נאמן אלא משום חוקה ומיהו, יש לומר: דלעולם סבירא ליה כאן נמצאו כאן היו, ומיירי באותן מומין שאין הבעל יכול לידע אותם אפילו על ידי בדיקה, כגון נכפה הקבוע על זמן, וריח הפה, שיכולה לשמור עצמה שלא יכירו בה בני אדם. שאף על פי שנכנסה לרשות הבעל — על האב להביא ראייה. דהשתא לא הוי חדא במקום תרתי — דחוקה שאין שותה בכוס אלא אם כן בודק וראה ונתפייס ליכא למימר, כיון דאין יכול לידע מומין אלו על ידי בדיקת קרובותיו. ומיהו, לא יתכן לפרש כן למאי דגריסין בתוספתא: במומין הראויין להוליד עמה בבית אביה. **על** בעל החמור להביא ראייה — אף על פי שהוא מוחזק, וחוקת הגוף נמי מסייע ליה, והוה לן לאוקמי החמור בחוקת שדיה קיים. אלא טעמא דשמואל דמוקמינן לפרה בחוקת מרה קמא. והא דפריך התלמוד ב"השואל" (בבא מציעא ק"א), גבי המחליף פרה בחמור וילדה דחילוקי: וליחוי ברשותא דמאן קיימא, וליחוי איך הוציאה מחבירו עליו הראיה? אלא, לא מוקמינן אחוקת מרה קמא היכא דתפיס אידיך? התם פריך לפי המסקנא דהאב, דלא קאי הכי. ומיהו, תימה: למאי דסלקא דעתיה השתא, אמאי על בעל החמור להביא ראייה כיון שהוא מוחזק, וגם איכא לאוקמי החמור בחוקת שדיה קיים? והא שמואל גופיה אית ליה בריש "המוכר פירות" (בבא בתרא צ"ב), המוכר שור לחבירו ונמצא נתון דאין הבעות חזרין, ולא מוקמינן להו בחוקת מרה קמא, אלא אולוין בתר חוקה דהשתא, אף על גב דרובא מובני לירידיא מסייע למרה קמא. כל שכן הכא. דאית לן למיזל בתר חוקה דהשתא, דמסייע ליה חוקה הגוף? וליכא למימר דהתם היינו טעמא: דמודלא דק אם הוא נתון — אית לן למימר דלשחיטה זבניה. דאם כן מה צריך למימר? הוה להם לשמואל: כי אולוין בתר רובא — באיסורא. בממונא לא אולוין. והא טעמא לא משום רובא הוא, אלא משום דלא דקי ועוד: בפרק "בית כור" (שם ק"ה), אמר שמואל: כור בשלשים, סאה בסלע אני מוכר לך — ראשון ראשון קנה. משום דמספקא ליה אי תפיס לשון ראשון או לשון אחרון. ולוקמא בחוקת מרה קמא על כן נראה דטעמא דשמואל לאו משום חוקת מרה קמא, אלא אית לן למימר כיון דאשתבח החמור דמת, כי היכי דעכשיו הוא מת — כן יש לו להחזיקו שדיה מת גם קודם. דמיא להא דאמר בגדא (ד"ה) דכל הטומאות כשעת מציאתן. ודוקא גבי מיתת חמור, וגבי מום וגבי מחט, שנמצאת בעיבי בית הכסות אית לן למימר הכי. והא דכלה בבית תמיה על הבעל להביא ראייה — משום דכי אמרין נמי: כמו שאנו מוצאין מום

חדא במקום תרתי — דהעמד ממון על חוקתו לא אמרין. ונדיחו נמי הכא תרתי — דבמקום חוקה דגופא חוקה דממונא לאו כלום היא. עד שלא תתארס — אבל היכא שהביא עדים שראו בה עד שלא תתארס. העמד הגוף על חוקתו ליכא למימר — להודיע שלא היו בה בשעת קדושתו — דהא קיימי עדים. והעמד ממון על חוקתו — כי ליכא חוקה דגופא. רב אשי אמר כו' — מהדר נמי לאוקמה כולה כרבן גמליאל — דחוקה דגופא עדיפא. ורישא, להכי לא מהניא חוקה דגופא — לפי שאין הטענה שלה אלא של אביה, שכתובת אירוסין לאב, והוה ליה "מנה לאבא בידך". וגבי אב לא אמרין בגוף שלה דתינהי חוקתה. מודה רבי מאיר גריסין בתוספתא. אף על גב דאמר: בנסה לרשות הבעל — על הבעל להביא ראייה, מודה רבא במומין הראויין לבא עמה כו'. וקא סלקא דעתך בכל מומין שיש לספק ולומר שמבית אביה באו. שעל האב להביא ראייה — ואף על פי שנכנסה לרשות הבעל. מנה לי בידך הוא — ותימא: העמד הגוף על חוקתה. ביחירת אעבצע יתירה, דליכא למימר לאחר אירוסין גולה. ומשך בעל החמור את הפרה — החמור היה בבית בעלי. ונתן בקדושין (כח"א). על הנעשה דמים באחר, כיון שזכר זה, שמשך אחד מהם — נתחייב חברו באונסי חליפין, בכל מקום שזקן. עד שמת החמור — זה אומר: עד שלא משכתי את פרתי מת חמורך, ולך מת. וזה אומר: משמשכתי מת, וכבר קניו הוא לך. ותנא תנא כלה — תנא דמתניתין דאייירי במומי כלה מסייע ליה. הי כלה — די מילתא דמתניתין

מסייעתא? אילמא כלה בבית אביה — רישא דמתניתין, שבאו לדין בעודה ארוסה, דקתני: האב צריך להביא ראייה. וסבירא ליה לשמואל כרבי אלעזר דמוקי לה בתרי תנאי, ואפילו בנסה לחופה אית ליה לתנא דרישא שהאב צריך להביא ראייה. ואף על פי שלא נולד ספק ברשותו. אלא: אינו גובה ממון מספק. והאי נמי — לא יחזיק בפרת חבירו מספק, ואף על גב שהספק ברשות חבירו נולד, שדרי כבר נעשית משיכה.

כו

כתובות. פרק שביעי - המדיר - דף עז עמוד ב - מתוך מהדורת "אבן ישראל - (שטיינזולץ)"
חוספות

מום עתה - כן היה קודם כניסה, אבתי איכא למימר דמשנתאסרה גולד בן מום, והילכך
אית לה כתובה, דכולי האי לא אמרינן דקודם אירסינן, דהיינו קודם שתי רשויות היה בה
מום, על ידי מה שאנו מוצאים עתה, אבל בבית אביה - אימר קודם לכניסת רשות זה היה
כמו שהוא עתה. ואין נראה, דדוקא משום חומרא דקדשים הוא דאמר כל הטומאות כשעת

מציאתן. ועוד קשה: דאמר שמואל בפרק בתרא
דקדושין (ט"א); קדשה אביה בדרך, וקדשה
עצמה בעיר, והרי היא בוגרת לפנינו - חוששני
לקדושי שניהן. ולא אמרינן כמו שהיא בוגרת
עתה כן היתה קודם קדושה! וליכא למימר דהתם
משום חומרא דאשת איש - דהא מיייתי עלה
פלוגתא דרבי יעקב ורבי נתן דגבי ממון! ונראה
לברכי יצחק בר אשר: דדוקא הכא, שמוחזק
עצמו מסופק בפרה, ואין לו שום טענה ברורה,
והוא חזקתו כמאן דליתא - הוא דאולין בתר
חזקה דמרה קמא, ודמי לתקפו כהן (בבא מציעא
ו,ב) דמצינן מידו. אבל במכר שור לחברו ונמצא
נגזק, כיון דגברא ובין להכי ולחכי, יש לו לטעון
למחזיק: לשחיטה מכרתיו לך, ואם איתא
לדירייתא בקעית לית - הוה לך לפרושי, ובין
דיש לו טענה דלית - אתיני ליה חזקה. וכן
בהדיא דכור בשלשים, סאה בסלע אני מוכר לך.
יש לו לטעון: לכך אמרת שתי השלוות, שבאיו
שארצה אתפס. ובין שהוא מוחזק - אין
להוציא ממון מחזקתו, כיון שיש לו טענה. ולפי זה
לא אתי שפיר פירוש הקונטרס דבסמוך, כמו
שאפרש. **כלל** בבית אביה ולקדושין - נה
שפירש הקונטרס דסבירא ליה כמאן דאמר
תבא, מי ששנה זו לא שנה זו - לא נהירא.
דהכי מוקי לו כלה בבית אביה ולקדושין דהיינו
כרבי יהושע: אימור דאמר רבי יהושע לא מנהיגי
חזקת הגוף הני מילי לאפוקי ממונא, לאוקמי
ממונא מי אמר: ועוד מקשה רבינו תם: דלעיל
מוכחין דאילו רבי יהושע ביהר חזקה גופא היכא
דליכא חזקת ממונא, וכל שכן הכא דחזקת ממונא
מסייע לחזקת הגוף דאילו רבי יהושע בתרהו ועוד:
דהא שמואל גופיה פסק בפרק קמא (יב,ב) הלכה
כרבן גמליאל! ועוד: מאי פריך מהדיא דמחזק
שנמצאת בעובי בית הכוסות? לימא דהדיא כרבן
גמליאל ואידו כרבי יהושע ונראה לפרש:
דשמואל כרב אשי, וילקי השתא מכלה בבית
אביה ולקדושין. דכי היכי דהתם, אף על גב דאב
מוחזק צריך להביא ראיה, דחזקת הגוף ירדה לא
מנהיג לאב - הכי נמי הכא על בעל החמור להביא

ראיה אף על פי שהוא מוחזק, דחזקת החמור לא מהני לגבי ידידה. והשתא לא מפליג מדי
בין שגולד ספק ברשותו ללא גולד ברשותו. אבל כרבא דאמר כאן נמצאו כאן היו - ליכא
לאוקמא, דשאני והם דאיתער חזקת רשות האב, אבל הכא - לא איתער חזקת רשות בעל
החמור, אלא אדרבה, איתער רשות בעל הפרה. **כל** שגולד ספק ברשותו עליו להביא ראיה
- ואוקי לכלה דמתניתין כרבא. ואפילו הוא מוחזק אותו שגולד ברשותו - עליו להביא
ראיה, כדפריך מהדיא דמחזק דליתיה טבא ראיא, אף על גב דלא דייב דמי והוא מוחזק, ואם
תאמר: מהא דפריך ב"השואל" (בבא מציעא ק"א) גבי מחליף פרה בחמור וילדה: וניחוי
ברשותא מאן קיימא, וניחוי אידיך המוציא מחבירו עליו הראיה - משמע דאי הוי ברשות
בעל החמור - על בעל דאיהר חזקת רשות האב, ואפילו וולא גולד ספק. ברשותו, ואחר שמשך
בעל הפרה את החמור נרע שילדה הפרה: וצריך לחלק בין ספק שגולד לטיבואת כי חתם
לספק שגולד לגריעתא כי הכא. **והנא** תונא כלה - היינו כלה בבית חמיה. דכי היכי
דמוקמינן לה בחזקת שלימה. והשתא הוא דאיתא מום, אף על פי שמוחזק - הכא נמי אוקי
החמור בחזקת שויה קיימת. והשתא היא מתה.

אבל

ברשותו - על בעל הפרה להביא ראיה שמת החמור קודם משיכה, הואיל וספק ברשותו גולד -
לשמואל דכולה מתניתין חז תנא הוא, וכדתרצה רבא לעיל. וירשא וסיפא סייעתא, שמי שנמצא הסימפון ברשותו - עליו להביא ראיה: ועוד בבית אביה - על האב להביא ראיה:
נכנסה לחופה, שהיא ברשות הבעל - על הבעל להביא ראיה. ואפילו הוא דר בבית חמיו - ברשותו היא. **ספיקא** ברשות טבא איתיליד - שלא נמצא הטרפות עד שבאת לידו.
דיהיב טבא דמי - ואפילו לא דייב - נמי הראיה עליו היא. אלא ממתמא, תנא, לטבח - "המוציא מחבירו" קרי ליה.

מי דמי חתם - דין הוא שצריך להביא ראיה, שהרי הוא המוציא מחבירו, הלכך מיייתי
ראיה ומפיק ממונא. ומשם אתה בלא ללמוד את זה שמוחזק בפרה זו ועומד, ואת אומרה
נייתי ראיה ונוקים ממון שבירה? כלה בבית חמיה - סיפא דמתניתין, דקתני על הבעל
להביא ראיה, דרבן גמליאל אמרה. ופליג נמי בירשא, אפילו נמצאו בבית אביה, דלא
גולד ספק ברשותו - נמי על הבעל להביא
ראיה להפקיע בה כתובותיה, וראיה זו לא
להוציא היא אלא להחזיק, וצריך להביא. ואף
זה - כל שכן שביא ראיה להחזיק, שהרי בשל
אחרים בא להחזיק. **ואבתי לא דמי חתם** - דין
הוא שיצטרך לראיה, משום דחזקת הגוף מייפה
כח האב, ויש לומר: העמידנו על חזקתו. והלכך,
בעל מיייתי ראיה שעד שלא תתאסר היו בה,
ומרע לה להתיא חזקה. הכי גאסנין: **הבא כלה**
החמור מיייתי ראיה ואוקי חזקה בדידה - אף
חזקת הגוף מייפה את כוח, שכשתאמר העמד
את החמור בשעת משיכה על חזקתו הקודמת
- בחזקת ידו העמידנו, וברשות בעל הפרה מת.
ולמה אתה מצריכו ראיה? **אמר רב נחמן בר**
יצחק כלה בבית אביה ולקדושין - ירשא
דמתניתין סייעתיה, דמטיל חזקה על
האב אף על פי שחזקת גוף אצלו. וכרבי אלעזר
דאמר: רבי יהושע היא, ובסיפא נמי פליג
ולחטיל ראיה על אבא, ואף על פי שלא גולד
ספק ברשותו. ודקשיא לך: והוא ראיה להוציא
היא - הראיה צריכה לו אף לעכב לו הקדושין
שבידו, שאם לא יביא ראיה - יחזירם, וזו -
להחזיק היא בידו. ולא **תיפא** - הא דאמינא
שהראיה צריכה אף לעכב לו הקדושין שבידו.
אליבא דמאן דאמר קדושין לאו לשיבויעין ניתנו
- סתם קדושין לאו לשיבויעין ניתנו, שאם מת
החתן - הקדושין חוזרין. הלכך הכא, כי הוה
קדושין ספק - אין כוח יפה בזה, וצריכה
להביא ראיה. ודך פלוגתא בבבא בתרא. ואי
קשיא: היכי מוקמינן סוגיא דשמעתא דשמואל
כרבי אלעזר, ומדריבי יהושע מיייתי סייעתא? הא
שמואל הלכה כרבן גמליאל אמר בפרק קמא
(כתובות יב,ב)! - אין הכי נמי, ומסקנא מוקמינן
דלא אמר שמואל הכי. ואם תאמר: נמי מוקמינן
להעמיד סוגיא זו בלשון זה: נוקמה כרבא ורב
אשי! אי אפשר לומר, דקשיא דרבא ורב אשי
מתניתין דדוקא קתני: ירשא על האב, וסיפא על
הבעל שהספק גולד ברשותו. ואילו שמואל -
על מי שלא גולד הספק ברשותו הצריך לבקש ראיה. **בעובי בית הכוסות** - מקום ש
בראש הכרס סמוך להמסס, קריו בית הכוסות, שהוא כעין כוס, ויש בו סביב שפתו עובי
שני כפלים כפולים ודבוקים, ובלעז' דרובולין. ונמצא מחט תחובה באותו עובי, ומתוך
עובי אפשר לה שלא נקנתה כולו. **מצד אחד** - אין המחט נראה אלא מבפנים. **בשרה**
- שאין זה נקב. **שהוא לפני שחיטה** - וטריפה. **שהוא לאחר שחיטה** - וכשירה. **שלישה**
ימים קודם שחיטה - ואם לקחה טבח זה בתוך שלשה ימים - מקח טעות הוא, ויחזיר
לו בעליה הדמים - שמכר לו טריפה. **לא הוליד פ' הכבה** - זה אומר: עד שלא לקחתי
ניקב, זה אומר: משמכרתי. **המוציא מחבירו כו'** - ואי ידיב הטבח דמי - נמצא הוא
המוציא, ועליו הראיה. ואי לא אשכח ראיה - יחזיק זה במעותיו מספק, והרי בבהמתו
נמצא ירשעוהו. דמאי דחמור דשמואל. **ואמאי** - אי כשמואל - ליתיה בעל בהמה ראיה
להעמיד המעות בידו. דמאי דבעל החמור. **דלא ידיב טבא דמי** - אין דקתני המוציא
מחבירו - בבעל בהמה קאמר, וכגון דאיתור קא תבע. **מאי פסקא** - בתמיה: מאי קאמרת?
אי סבירא ליה לתנא דלעולם ראיה על בעל בהמה היא - בין הוא המוציא ובין הוא
המעמיד - היאך הוא שונה "המוציא מחבירו" בבעל בהמה. וקוריהו לבעל בהמה לעולם
"המוציא מחבירו"? וכי פסק התנא דבר קצוב שלעולם מוכרים בהמות באמנה, והוא
שמואל? יחזיר אחי - רב יהודה ורמי שניהם בני (רב) יוחנאל הוה. **כל שגולד ספק**
המוציא מחבירו גולד - שלא נמצא חמור פרה. **והנא** תונא כלה - וסבירא ליה

שמעמידים את הממון בחזקת הבעלים הראשונים, אלא אם כן
יביא המוחזק ראייה, והוא הדין לענין מחליף פרה בחמור, שבעל
החמור הרוצה להחזיק את פרת חבירו בידו צריך להביא ראייה
לדבריו.
רב נחמן בר יצחק מוסיף ומבאר את ראייתו של שמואל ממשנתו:
לֹא תִּיָּאָר – ואל תאמר שמה שאנו אומרים שעל האב להביא
ראיה כדי להחזיק את כסף הקדושין, היינו רק **אֵלֵינוּ דְּמֵאָר דְּמֵאָר**
קְדוּשִׁין לֹא לְטִיבוּעִין נִתְּנוּ – סתם מעות קדושין הניתנים לאשה,
לא ניתנו לה על מנת שישארו בידה בכל אופן, אלא רק אם
ישאנה לבסוף תוכל האשה להחזיק בהם, אך אם ימות קודם
הנשואין יחזרו מעות אלו ליורשיה, וכיון שכך אינם נחשבים
כ'מוחזקים' ביד האב אלא כפקדון בידו עד שישא את בתו, ולכן
אמרה המשנה שעל האב להביא ראייה לדבריו כדי להחזיק בכסף
הקדושין, וממילא אין זו ראייה לדברי שמואל, כיון שבמחליף פרה
בחמור הרי בעל החמור מחזיק בפרה בתורת בעלים, ויתכן שבוה
תסבור משנתנו שאינו צריך להביא ראייה כדי להמשיך ולהחזיק
בפרה. ואילו למאן דאמר ש'קדושין לטיבוועין ניתנו' וכסף
הקדושין ניתן לאשה על דעת כן שישאר בידה אף אם בסוף לא
תנשא, אין האב צריך להביא ראייה כלל, שהרי כסף הקדושין ניתן
לו ללא תנאי, ולא על זה אמרה המשנה שעל האב להביא ראייה.
ואם כן תחזור התמיהה על שמואל, כיצד הוא הוכיח ממשנתנו
את דינו. **אֲמַר** המבואר במשנתנו שעל האב להביא ראייה כדי
להחזיק בכסף הקדושין היינו **אֵלֵינוּ דְּמֵאָר דְּמֵאָר קְדוּשִׁין לְטִיבוּעִין**
נִתְּנוּ, וכסף הקדושין שייך לאב אף אם בסוף לא תנשא, ואף על
פי כן מצריכה המשנה את האב להביא ראייה שאכן חלו הקדושין
ולא היו בה מומין שעה והרי זו ראייה לדברי שמואל, שאף
בעל החמור המחזיק בפרה צריך להביא ראייה שהיה חמורו חי
באותה שעה, כדי שיוכל להמשיך ולהחזיק בפרה, והטעם שאף
למאן דאמר 'קדושין לטיבוועין ניתנו' צריך האב להביא ראייה
לדבריו, כיון דהני **מִיָּיל** – דבר זה, שאנו אומרים שהבעל נותן את
כסף הקדושין על דעת כן שישאר ביד האשה או אביה אפילו אם
לא ישאנה, היינו בקדושין **וְדָא** – קדושין גמורים, שרק מחמת
אונס שאירע לאחר מכן לא נשאה הבעל, **אֲבָל** בקדושין **מְעוּת**,
כגון כאן שהתברר שיש בה מומין, ויתכן שהיו כבר בשעת
הקדושין, לא היתה כוונת הבעל שישאר כסף הקדושין בידם, ולכן
בנידון של משנתנו שהבעל טוען שהיו בה מומין אלו קודם
האירוסין, **אִי מִיָּיל** – אם הביא האב ראייה לדבריו שגולדו בה
המומין לאחר האירוסין, **אִין** – אכן הוא יכול להחזיק במעות
הקדושין, אבל **אִי לֹא** – אם לא הביא ראייה לדבריו, ויש לחוש
שהיו הקדושין קדושי טעות, **לֹא** – אין האב יכול להחזיק במעות
אלו, כיון שספק אם הם שלו ויש ללכת אחר חזקת בעלים
הראשונים. וכיון שעל זה אמרה משנתנו ברישא שעל האב
להביא ראייה כדי להחזיק את כסף הקדושין שבידו, ואף כשהיא
כבר בבית חמיה, מוכח שאף המוחזק בממון צריך להביא ראייה
כדי להשאיר את הממון בידו, ואם אינו מביא ראייה מחזירים את
הדבר לידי הבעלים הראשונים, והוא הדין לגבי מחזירי פרה
בחמור, שמחזיקים את הפרה בחזקת בעליה הראשונים, ואם רוצה
בעל החמור להחזיק בה, עליו להביא ראייה שאכן היה החמור
קיים בעת משיכת הפרה.
הגמרא ממשיכה להקשות על דברי שמואל מברייתא העוסקת
בעניני טריפות. אחת מן הטרופות שנמנו במשנה בחולין (מב) היא
אם נעשה בחי הבהמה נקב מפולש ב'בית הכסות', והוא איבר
הנמצא בראש הכרס שיש לו חלל ובית קיבול, ותוכו עשוי בתים
בתים הנראים כמו כוסות, וסביב שפתו יש עובי כפול. מקשה
הגמרא: **מִיָּתִיב**, שנינו בברייתא, **מִיָּתִיב שְׁנֵי מִצָּאָת** בגוף הבהמה
ותחובה **בְּעוֹבֵי** – בשפה הכפולה של **בֵּית הַכֹּסוֹת**, אם המוחט
תחובה רק **בְּמִצְד אֶחָד** – מצידו הפנימי של בית הכסות וניקבה רק
דופנו הפנימי ולא יצא עד הצד החיצוני, הבהמה **בְּשָׂרָה**, אולם
אם ניקב הדופן **מִשְׁנֵי צַדִּין**, הרי שניקב הדופן מעבר לעבר,

כָּלָה בְּבֵית אִמְיָה, והיינו האופן שנמצאו בה מומין ועודה בבית
אביה, שנאמר בתחילת המשנה שעל האב להביא ראייה, וכפי
שביאר זאת רבי אלעזר לעיל (ענה), שדין זה נאמר כדעת רבי
יהושע, שחזקת הממון של הבעל עדיפה מחזקת הגוף של האשה,
ואפילו אם היא ברשות הבעל ונולד הספק ברשותו יהיה הדין כן,
שאנה יכולה להוציא את ממון כתובתה מהבעל ללא ראייה, וזו
ראיה לדינו של שמואל, שעל בעל החמור להביא ראייה שהיה
חמורו קיים בשעה שמשך את הפרה, ואף שנולד הספק אחרי
משיכת הפרה, כשהיה החמור נחשב כעומד ברשות בעל הפרה,
מכל מקום הולכים אחר חזקת ממון, וכשיש ספק בעיקר הממון
הולכים אחר חזקת הבעלים הראשונים שהיה הממון ודאי שלהם.
דוחה הגמרא: **מִי דָּמִי** – וכי אפשר לזמות את הנידונים זה לזה,
והרי **הָתָם**, במשנתנו, **מִיָּיתִי** – מביא **הָאָב הָאֵמָה** שגולדו המומין
לאחר האירוסין, **וְיִפְסִיק** – ומוציא מהבעל את דמי כתובת בתו,
וכדי להוציא ממון הצריכה המשנה ראייה. אבל **הָאָב**, בנידון של
שמואל לגבי מחליף פרה בחמור, **מִיָּיתִי** – מביא **בְּעַל הַחֲמֹר הָאֵמָה**
שמת החמור לאחר המשיכה, **וְיִפְסִיק** – ובכך הוא מותיר את
הפרה ברשותו, וכיצד ניתן להוכיח מהמשנה שאף באופן זה יש
צורך בראיה, והרי יתכן שרק כדי להוציא ממון יש צורך בראיה,
ואילו באופן שבה האדם להשאיר מוחזק בממון שבידו אין צורך
בראייה.
מבאר הגמרא את ראיית שמואל באופן אחר: **אָמַר רַבִּי אֲבָהוּ**,
אלא הוכחת שמואל היא מדין **כָּלָה בְּבֵית חֵמִיָּה**, ששנינו במשנה
שעל הבעל להביא ראייה שהיו בה המומין קודם האירוסין, ולפי
ביאורו של רבי אלעזר דין זה נאמר לדעת רבן גמליאל שחזקת
הגוף עדיפה על חזקת ממון, ואף בעודה בבית אביה על הבעל
להביא ראייה כדי להחזיק בממונו שלא יתחייב בכתובה, ונמצא
שאף שהספק נולד בבית האב, על הבעל להביא ראייה להחזיק
בממונו, כיון ששטר הכתובה הנמצא ביד האשה מחייבו בודאי,
וטענתו שנמצאו בה מומים היא טענת ספק, ויש ללמוד מכאן לדין
המחליף פרה בחמור, שעל בעל החמור להביא ראייה אף שהספק
לא נולד ברשותו, ואף שאינו בא להוציא אלא להחזיק, שהרי
אפילו הבעל המחזיק בממון עצמו צריך להביא ראייה, וכל שכן
כאן שבעל החמור רוצה להחזיק בפרה של חבירו, שכל זמן שאינו
מביא ראייה, מעמידים אותה בחזקת הבעלים הראשונים.
דוחה הגמרא אף ראייה זו: **וְאֵמַתִּי לֹא דָּמִי** – ועדיין אין הנידונים
שויס, שהרי **הָתָם**, במשנתנו, **הַבְּעַל מִיָּיתִי רָאִיהָ וּפְרָעָה לֵיהּ לְחֻקֶּיהָ**
דְּאָב, כלומר, הטעם שהבעל צריך להביא ראייה הוא כיון
שמסייעת לאב 'חזקת הגוף' של הפרה, האומרת שגולדו המומים
לאחר האירוסין, ולכן מוטל על הבעל להביא ראייה לדבריו, אף
שהוא מוחזק בממון. אבל **הָאָב**, בנידון של שמואל, אין חזקת הגוף
מסייעת לבעל הפרה, לומר שמת החמור קודם המשיכה, אלא
להיפך, חזקת הגוף של החמור מסייעת לבעל החמור, לומר
שהחמור היה חי בעת משיכת הפרה, ומת רק לאחר הקנין, ונמצא
שדברי שמואל **בְּעַל הַחֲמֹר מִיָּיתִי רָאִיהָ**, ובכך הוא מוסיף חזקה
בְּיָדֶיהָ – מעמיד בידו את הפרה המוחזקת בידו מחמת חזקת הגוף
של החמור, האומרת שהיה חי בעת הקנין, ודבר זה לא מוכח
ממשנתנו, שבמקום שחזקת הגוף מסייעת למוחזק עליו להביא
ראיה לדבריו.
מבאר הגמרא את ראייתו של שמואל באופן אחר: אלא **אָמַר רַב**
נִתְּנוּ בִּי יִצְחָק, ראייתו של שמואל היא מדין **כָּלָה בְּבֵית אִמְיָה**
האמור ברישא, שלדעת רבי אלעזר סוברת הרישא כרבי יהושע,
שאף להוציא בבית חמיה על האב להביא ראייה, **וְלִקְדוּשִׁין**, כלומר,
אין הראיה מכך שהאב צריך להביא ראייה לגבות כתובה, שזו
ראיה להוציא ממון, אלא הראיה היא מכך שמשמע מסתימת
המשנה שאף כדי להחזיק את כסף הקדושין בידו צריך האב
להביא ראייה, ואם אינו מוכיח שגולדו המומין לאחר האירוסין
אינו יכול להחזיק בכסף הקדושין אלא עליו להחזירו לבעל הטוען
שהיה זה מקח טעות, ומוכח שאף לענין החזקת ממון אנו אומרים

וְנִכְשָׁה – חולי שמחמתו נופלת האשה לארץ בזמנים מסוימים,
שהוא מום הראוי לבטל את הקדושין, בְּמוֹמִין שֶׁבִּסְתֵּר דָּמִי – נחשב
כמום שבסתר, ואף שבשעה שבא החולי הוא גלוי, מכל מקום הרי
אינו נמצא בה בכל שעה, ויכול הבעל לומר שלא הכיר בו קודם
האירוסין, כיון שאף על ידי בדיקה אי אפשר להכיר בו, והרי זה
מקח טעות. וְאִמְנָם, הִנֵּי מִלִּי – דבר זה, ש'נכפה' נחשב כמום
שבסתר, הוא רק באופן דְּבִקְעָ לִיה זָמַן – שיש לה זמן קבוע
לנפילתה, שיתכן שנוהרה להסתתר בבית אביה ולא להיראות
בפני בני אדם ביום זה, ואין מי שיודע במומה זה ולא היה הבעל
יכול להיודע בכך אפילו אם יבדוק ויברר אחריה, אֲכָל אִם לֹא
קִבֵּעַ לִיה – אין נפילתה קבועה בזמן מסוים, הרי חולי זה בְּמוֹמִין
שֶׁבִּגְלוּי דָּמִי, משום שאינה יכולה להסתתר כל ימיה, ובוודאי ראוה
בני אדם בכך וידע הבעל שיש בה מום זה, והתרצה לקדשה.

משנה

במשניות הקודמות התבאר הדין באשה שנמצאו בה מומין,
משנתינו מבארת את דין הבעל שיש בו מומין: הַאִישׁ שְׁנוּלְדוּ בו –
בגופו מומין לאחר הנישואין, אִין כּוּפִין אוֹתוֹ להוציא את אשתו
בגט. אֲמַר רַבִּן שְׁמַעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל, בְּמָה דְּרִים אֲמֹרִים, בְּמוֹמִין
הַקְּטַנִּים שאין האשה מקפידה עליהן, אֲכָל בְּמוֹמִין הַגְּדוֹלִים
שהאשה מקפידה עליהן, בּוּפִין אוֹתוֹ להוציא אותה בגט.

גמרא

הגמרא מביאה שתי גרסאות בדברי המשנה: רַב יְהוּדָה תִּנֵּי – שנה
במשנה, האיש שְׁנוּלְדוּ בו מומין לאחר הנישואין, אין כופין אותו
להוציא את אשתו. תִּנֵּי פַר רַב תִּנֵּי במשנה, האיש שִׁחִי בו מומין
קודם הנישואין, אין כופין אותו להוציא.
ומבארת הגמרא את החילוק להלכה בין הגרסאות: מֵאַן דָּאֲמַר
שדין המשנה הוא באופן שְׁנוּלְדוּ בו המומין לאחר הנישואין, שאף
כזה אין כופין אותו להוציא, כָּל שֶׁכֵּן שאם הָיָה בו המומין קודם
הנישואין אין כופין אותו להוציא, משום דְּקִבְּרָה וְקִבְּלָה –
חשבה בדעתה וקיבלה עליה להנשא לו כמות שהוא. וּמֵאַן דָּאֲמַר
שאם הָיָה בו המומין קודם הנישואין אין כופין אותו להוציא,
סובר שזהו דווקא באופן זה, כיון שהתפיסה להנשא לו כמות
שהוא, אֲכָל אִם נוֹלְדוּ בו המומין לאחר הנישואין, לֹא – אינה
חייבת להשאר תחתיו, אלא כופים אותו להוציא.

הגמרא מביאה ראייה ממשנתינו לנידון זה: תִּנֵּן במשנתינו, אֲמַר
רַבִּן שְׁמַעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל, בְּמָה דְּרִים אֲמֹרִים שאין כופין אותו
להוציא, בְּמוֹמִין קְטַנִּים, אֲכָל בְּמוֹמִין גְּדוֹלִים בּוּפִין אוֹתוֹ להוציא.
וּבְשִׁלְמָא לְמֵאן דָּאֲמַר שגורסים במשנתינו 'נוֹלְדוּ' בו מומין לאחר
הנישואין, תִּנֵּי דְשִׁמְעֵי – מובן להבדל בִּין מומין גְּדוֹלִים קְטַנִּים,
שהאשה מתפייסת להשאר תחתיו עם מומין קטנים שנוֹלְדוּ בו, אך
לא עם מומין גדולים. אֵלֹא לְמֵאן דָּאֲמַר שגורסים במשנתינו 'הָיָה'
בו מומין, והיינו שהתברר שהיו בו מומין אלו קודם הנישואין, מֵה
לִי מומין גְּדוֹלִים וְהָיָה לִי מומין קְטַנִּים, הָא – הרי גם במומין גדולים
קִבְּרָה וְקִבְּלָה, ומדוע כופים אותו להוציא.

מתרצת הגמרא: במומין גדולים יכולה האשה לומר, שאמנם
ידעה שיש בו מומין אלו, אך בְּקִבְּרָה הָיָה – האשה היתה סבורה
באותו זמן שְׁכִיבָלָה היא לְקַבֵּל ולסבול מומין אלו, וְעַכְשָׁיו, לאחר
הנישואין, נתברר לה שִׁחִי היא בְּמוֹמִין גְּדוֹלִים, ולכן כופין אותו
להוציא. אבל במומין קטנים לא מסתבר שטעתה כל כך, ולכן
אין כופים אותו להוציא.

הגמרא מביאה את המשך דברי רבן גמליאל: וְאֵלֹו הֵן מוֹמִין
גְּדוֹלִים, שכופים אותו להוציא מחמתם פִּירֵשׁ רַבִּן שְׁמַעוֹן בֶּן

גַּמְלִיאֵל, [בְּגוֹן] נִיְסָמִית עֵינֵי, או שנקמעה דיו, וכן אם נִשְׁכָּרָה רִגְלוֹ.
הגמרא מבררת את ההלכה במשנתינו: אֲתָמַר, רַבִּי אֲבָא פַר יַעֲקֹב
אֲמַר בשם רבי יוחנן, הִלְכָה בְּרַבִּין שְׁמַעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל, שבמומין
גדולים כופין אותו להוציא. רַבָּא אֲמַר בשם רב נְחֻמִּי, הִלְכָה
בְּרַבִּי חֲקִימָה, שאין כופין אותו להוציא אף במומין גדולים.
מקשה הגמרא: וְיֵי אֲמַר רַבִּי יוֹחָנָן הִכִּי – וכי כך אמר רבי יוחנן,
שהלכה במשנתינו כרבן שמעון בן גמליאל, ומשמע מכך שבשאר
מקומות שלא נפסקה הלכה כמותו בפירוש, אין הלכה כרבן
שמעון בן גמליאל, וְקָשָׁה, הָא אֲמַר רַבָּה פַר בֶּר פַּר הִנֵּה, אֲמַר רַבִּי
יוֹחָנָן, כָּכָל מְקוֹם שֶׁשֶּׁנֵּן רַבִּין שְׁמַעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל את דבריו בְּמִשְׁנֵתָנָה,
הִלְכָה בְּמֹתוֹ, חִוּין מְהַדְרִים שאמר לגבי עֶרְבִי, וְצִדִּיר, וְרִאָה
אֲחֵרוֹתָה.
מתרצת הגמרא: אֲמֹרֵי נִיְהֵו, וְאֵלִיבֵי דְרַבִּי יוֹחָנָן – מחלוקת
אמוראים היא בדעת רבי יוחנן, לדעת רבי אבא בר יעקב, לא אמר
רבן יוחנן שהלכה כרבן שמעון בן גמליאל בכל מקום, ולכן היה
צריך לפסוק כמותו במשנתינו, ואילו לדעת רבא בר בר חנה, אמר
רבי יוחנן שהלכה כרבן שמעון בן גמליאל בכל מקום, ומשנתינו
בכלל.

משנה

המשנה ממשיכה לדון בסיבות שמחמתם כופין את הבעל לגרש
את אשתו: וְאֵלֹו שְׁכּוּפִין אוֹתוֹ להוציא את אשתו בגט, מִזִּבָּה שִׁחִי,
וְכַעַל פּוֹלִיפּוֹס, וְהַמְּקַמֵּי, וְהַמְּקַרְתָּ נְחוּשָׁתָה, וְהַבּוֹרְסִי – מעבד עורות,
שהם בעלי אומניות שריחים רע, בִּין שִׁחִי בו אותם מומין או שהיה
עסקו באומנויות אלו עַד שֶׁלֹּא נִישָׂאוּ, וְכֵן אִם מְשַׁנְשָׂאוּ נוֹלְדוּ בו
אותם המומין.
אומרת המשנה דין נוסף: וְעַל בּוֹלֵן – על כל סוגי המומין אֲמַר רַבִּי
מֵאִיר, אֵף עַל פִּי שֶׁהִתְנֶה עִמָּה קודם הנישואין, שתינשא לו אפילו
שיש בו מומין אלו, יְכּוּלָה הִיא שֶׁתֵּאֱמַר לאחר הנישואין, כְּבוֹרָה
הָיִיתִי שְׂאֵנִי יְכּוּלָה לְקַבֵּל – לסבול אותו על אף המומין שבו, וְעַכְשָׁיו
אני רואה שִׁאֵנִי יְכּוּלָה לְקַבֵּל אותו ולהישאר נשואה לו מחמת
שיש בו מומין אלו. וְהַקְּטַנִּים אֲמֹרִים, בכל סוגי המומין שהתנה
עמה עליהם קודם הנישואין, כְּקִבְּלָה הִיא עַל כְּרִתָּה, חִוּין מְסֻבָּה
שִׁחִי שאף אם היא רוצה להשאר עמו אין מניחים אותה, אלא
כופין אותו להוציא, מִפְּנֵי שֶׁמְקַתָּה – מכלה את בשרו,
שהתשמש קשה למחלתו, וגורם לבשרו ליפול וסכנה היא לו.
מביאה המשנה מעשה בענין זה: מַעֲשֶׂה בְּצִידוֹן, בְּבוֹרְסִי אֲחֵד
וּ–המעבד עורות) שָׁמַת ללא בנים, והיתה אלמנתו חייבת יבום או
חליצה, וְהָיָה לוֹ אֵחַ שאף הוא היה בּוֹרְסִי, וְאֲמַר חֲקִימָה, יְכּוּלָה
הִיא – אשת המת שֶׁתֵּאֱמַר ללא החי הרוצה לייבמה, לֹאחִיד הָיִיתִי
יְכּוּלָה לְקַבֵּל ולהנשא לו על אף שהיה בורסי, וְלֹךְ אֵינִי יְכּוּלָה לְקַבֵּל
ולתתייבם לך, משום שאתה עוסק במלאכה זו, וכופים אותו
לחלוץ לה.

גמרא

שנינו במשנה: וְאֵלֹו שְׁכּוּפִין אותם להוציא וכו', וְכַעַל פּוֹלִיפּוֹס',
מבררת הגמרא: מֵאִי – מה הוא 'כַּעַל פּוֹלִיפּוֹס', מבארת הגמרא:
אֲמַר רַב יְהוּדָה, אֲמַר שְׁמוּאֵל, זהו מי שיש לו רִיחַ רַע מְהוּחָס.
בְּמִתְנֵיתָא תִנָּא – בברייתא שנה התנא, שבעל פוליוס זה מי שיש
לו רִיחַ רַע מְהוּחָס. רַב אֲסִי מִתְּנֵי אִיפְכָא – שונה את המחלוקת
באופן הפוך, ששמואל אמר שפוליוס הוא ריח הפה, ובברייתא
כתוב ריח החוטם. וּמִנָּה בָּהּ סִימָנָא – והניח סימן לדבריו, והוא
שְׁשִׁמְאֵל לֹא פְסִיק פּוֹמִיָּה – לא פסק פיו מלדבר בפוליה פִּירְקִין,
כלומר שתמיד היה פרק זה שגור בפיו, וזהו סימן ששמואל הוא
האומר שזהו ריח הפה.

כתובות. פרק שביעי - המדיר - דף עז עמוד א - מתוך מהדורת "אבן ישראל - (שטיינזלץ)" רה תוספות רש"י

נכפה - חולי שממנו נופל לארץ, ויש לו זמן לבא. כמוזין שכתב דמי - לפי שנהדרת
ביום זמנה מלצאת בין הבריות. **משנה** מוזין גדולים - מפרש בגמרא.
גמרא נולדו - משנשאה. ופי' אמר רבי יוחנן הכי - דהלכה כרבן שמעון בהא לחודא,
והא בכל מקום ששנה קאמרו ערב וצידן וראיה אחרונה - ערב ב'גט פשוט", צידן ב"מי
שאלו קורדיקוט", ראיה אחרונה בסנהדרין
בפרק "זה בורר", ובשתי ראיות נחלק, הלכה
כמותו בראשונה ולא באחרונה: אמרו לו הבא
ראיה. אמר אין לי ראיה בר. **משנה** בעל
פוליוס - מפרש בגמרא. המקמין והמצרף
נחשת - מפרש בגמרא. וכולן מפני שאומנות
מסרתה היא. שפמקתו - לשון "המק בשדר"
(זכריה יד). **גמרא** לא פסק פומיה - סימנא
דשמואל ריח הפה אמר. לא פסק פומיה מבולי
פירקין - תמיד היה שורב בפיו. תיקשי לך
מתניתין - דקא חשיב להו בתרין. מקמין צואת
כלבים - לא ידעתי מה צורך בה. אבל באשכנז
ראיתי ששורין בהם הדגרים לפני בבוסן יום או
יומים. בשלמא מתניתין לא קשיא - אברייתא.
דאיבא למימר: האי דחשיב ליה בתרי - הכי
קאמר: אחד בורסי קטן דהיינו מקמין, ואחד
בורסי גדול. בורסי קטן - שהוא עני, ויש לו
עורות מעט: הכי גריסין. תנאי הוא דתניא מקמין
זה בורסקי ויש אומרים זה המקמין צואת כלבים
- והכי גרסי' לה בתוספתא. והא דרבי יוסי
ברבי יהודה מלחא אחרייתא קאמר, ושם היא
שניה. חשלי דודי - מחשלין ומרדיין נחשת.
וערשין ממנו יורות, ומסירה הוא. מעיקרי -
ממקום מוצאו מן הארץ. אכסוהו שערי -
האכילוהו שעורים כבהמה. כל הנאכל שלא
כדרכו קרי ליה כוסס. וקאמר לה - לזא
מילתא דרב. משפיה דרבי יוחנן - דאיהו נמי
כרב סבירא ליה. אין מעשין - אין כופין
להוציא. אין כופין - דלא כפינן אפריה ורביה.
ואלו שבופין - הני אין, אפריה ורביה - לא.
בשלמא לרב אסי - לא תקשי הא דלא חשיב
פסולות במתניתין, דאיבא לשנויי. דרבנן קתני
- הנך דאיסורא וידדו לא כתיבא באורייתא.
ליתני נשא אשה ושהה כו' - דמדאורייתא לא
מחיביב לאפקהו, דאפשר ליקח לו אשה אחרת
אצלה. אבל מדרבנן, קאמר דכל כמה דאיבא
לזא גביה לא נסיב אחריית. הא כמילי -
אפריה ורביה במילי מייסרינן, בשוטי לא רדינן
ליה. אבל הנך - בשוטי נמי רדינן ליה, שאי
אפשר לה לקבל.

התם

יהודה קשאי! תנאי היא. דתניא: מקמין - זה בורסי, ויש אומרים: זה המקמין צואת כלבים. "והמצרף נחושת והבורסי". מאי
מצרף נחושת? רב אשי אמר: חשלי דודי. רבה בר בר חנה אמר: זה המתקד נחושת מעיקרו. תנאי פויתיה דרבה בר בר
חנה: איזהו מצרף - זה המתקד נחושת מעיקרו. אמר רב: האומר "איני זו ואיני מפרנס" - יוציא ויתן פתובה. אול רבי אלעזר,
אמר: לשמעיה קמיה דשמואל. אמר: אכסוהו שערי לאלעזר, עד שפופין אותו להוציא - יכפיהו לזון! ורב: אין אדם דר עם
נחש בכפיפה. פי סליק רבי יודא אשפחיה לרבי בגמין בר יפת, דיתבי וקאמר לה משמיה דרבי יוחנן. אמר ליה: על דא אכסוה
שערין לאלעזר כבבל. אמר רב יהודה אמר רב אסי: אין מעשין אלא לפסולות. פי אמריתיה קמיה דשמואל אמר: כגון אלמנה
לכהן גדול, וגרושה וחלוצה לכהן הדיוט, ממורת ונתינה לישוראל, פת ישראל לנתין ולממור. אבל נשא אשה ושהה עמה עשר
שנים ולא ילדה - אין פופין אותו. ורב תחליפא בר אבימי אמר שמואל: אפילו נשא אשה ושהה עמה עשר שנים ולא ילדה
- פופין אותו. תנן: אלו שפופין אותו להוציא: מופה שחין, ובעל פוליוס. בשלמא לרב אסי, דרבנן - קתני, דאורייתא - לא
קתני. אלא לרב תחליפא בר אבימי - ליתני נשא אשה ושהה עמה עשר שנים ולא ילדה פופין אותו! אמר רב נחמן: לא
קשאי: הא - במילי, הא - בשוטי. מתקף לה רבי אבא: "בדברים לא יוסר עבד"! אלא אמר רבי אבא: הא והא בשוטי,
התם

- 1 התם - גבי מתניתין. כי אמרה - מקבלתא ליה והוינא בהדיה - שבקין לה. בעלי ראתן
2 - שרץ יש לו במוחו. ויתקין - חלשים. ורמו דירבי עליה - זבובין כרוכין אחריו. פילא
3 - עשב שקורין ופולידין. ולודנא - זאלישיניא. גירדא דאנווא - קליפי עץ האגוז.
4 גירדא דאשפא - מה שגורדין מן העור. כליל מלכא - חבצלת. מתחילא דדיקלא סומקא
5 - שומר שיש להם לתמרים בטנטון, כעין שיש
6 לאגוזים קטנים. לביטא דשישא - של שיש.
7 כלומר, מקום שאין רוח שולט שם. שב לבני
8 ואריחא - שכותלין עב שבעה לבנים זה אצל זה
9 ואריח, שהוא חצי לבניה. והלבניה שלשה
10 טפחים. ונפיל ליה - ושופרן לו מאותן מים. עד
11 דרפיא אריעתא דמוחיה - גולגלתו מתרככת,
12 ונחה ליקרע בסבין. טרפי - עלין. ומדלי כל חד
13 כרעא - מגביה רגלו של שרץ, ומושיב העלה
14 תחת רגלו. שאם לא יעשה כן, לכשיחזיק בגופו
15 ליטלו - ינערץ עצרניו במוחו, ויקוב את הקרם.
16 בצבתא - צטנלי'ש. דאי לא - אם לא ישרפנו
17 יחזור עליו. וזהו דמזכיר בעלי ראתן - זבובים
18 השוכנים עליו, קשות להביא אותו חולי על איש
19 אחר. בויקה - במקום שתנשב רוח אחת על
20 שניהם. מיכרד כח - נדבק אצלם בשעה
21 שעוסק בתורה. ומושיבין אצלו, ומובטח הוא
22 שתגין התורה עליו ולא יזיק. כי הוה שבי -
23 דשישא - מעייל ליה לביטא דשב לבני ואריחא. ונפיל ליה תלת מאה כפי על רישיה, עד דרפיא אריעתא דמוחיה, וקרע למוחיה.
24 ומייתי ארבע טרפי דאסא, ומדלי כל חד פרעא ומותיב חד. ושקיל בצבתא, וקלי ליה. דאי לא - תדר עילוי. מכריז רבי יוחנן: הנהירו
25 מזבובי של בעלי ראתן. רבי זירא לא הוה יתיב בויקה, רבי אלעזר לא עייל באהלית, רבי אמי ורבי אסי לא הוו אכלי מביעי דתהיא
26 מבואה. רבי יהושע בן לוי מיכרד בהו ועסיק בתורה, אמר: "אלת אהבים ונעלת חן" אם חן מעלה על לומדיה - אגוני לא מנגא?
27 כי הוה שכיב, אמרו ליה למלאך המות: זיל עביד ליה רעותיה. אול איתחזי ליה, אמר ליה: אחוי לי דוכתאי! אמר ליה: לחי. אמר
28 ליה: הב לי ספינד, דלמא מבעתת לי באורחא - יהבה ניהליה. כי מטא להתם, דלייה, קא מחוי ליה. שוור נפל להווא גיסא. נקמיה
29 בקרנא דגלמיה. אמר ליה: בשבועתא דלא איתנא. אמר קודשא בריך הוא: אי איתשיל אשבועתא - ניהדר, אי לא - לא ניהדר.
30 אמר ליה: הב לי ספינאי! לא הוה קא יהיב ליה. נפקא בת קלא ואמרה ליה: הב ניהליה, דמיתבעא לברייא. מכריז אליהו קמיה:
31 פנו מקום לבר ליואי, פנו מקום לבר ליואי! אול אשבחיה לרבי שמעון בן יוחאי דהוה יתיב על תלת עשר תבטין פניא. אמר ליה:
32 את הוה בר ליואי? אמר ליה: הן. נראתה קשת בימיך? אמר ליה: הן. אם כן, אי אתה בר ליואי. ולא היא, דלא הווי מדי. אלא
33 סבר: לא אחזיק טיבותא לנפשי. רבי חנינא בר פפא שושביניה הוה. כי הוה קא נחא נפשיה, אמרו ליה למלאך המות: זיל עביד
34 ליה רעותיה. אול לגביה ואיתחזי ליה. אמר ליה: שבקי תלתין יום עד דנהדר תלמודאי, דאמרי: אשרי מי שפא לבא ותלמודו בידו.
35 שבקיה. לבתר תלתין יומין אול איתחזי ליה. אמר ליה: אחוי לי דוכתאי. אמר ליה: לחי. אמר ליה: הב לי ספינד, דלמא מבעתת
לי באורחא. אמר ליה: בחכרד בעית למיעבד לי? אמר ליה: אייתי ספר תורה, וחזי מי איכא מדי דכתיב ביה דלא קיימתייה. אמר
ליה: מי איפרכת בבגלי ראתן ואיעסקת בתורה? ואפילו הכי, כי נח נפשיה - אפסיק ליה עמודא דנורא בין ידיה לעלמא, וגמירי
דלא מפסיק עמודא דנורא אלא לחד בדרא, או לתרין בדרא. קרב לגביה רבי אלכסנדר, אמר: עשה בשביל כבוד חכמים. לא
אשגת. עשה בשביל כבוד אביך! לא אשגת. עשה בשביל כבוד עצמך! איסתלק. אמר אבוי: לאפוקי ממאן דלא קיים (אפילו אות
אחרת). אמר ליה רב אדא בר מתנא: לאפוקי ממך, דלא אית ליה מעקה לאיגריה. ולא היא - מיתנה הוה, ויהוה שעתא הוא דשרייה
ויקא. ואמר רבי חנינא: מפני מה אין בעלי ראתן בבבל - מפני שאוכלין תרדיו, ושותין שכר, ורוחצין במי פרת.
אין מצויעין בבבל - מפני שאוכלין תרדיו, ושותין שכר, ורוחצין במי פרת.

הדרן עלך המדיר את אשתו

בחודש אלול הוא חודש החשבון . . כל אחד ואחד מישראל . . צריכים לעשות חשבון צדק . . לידע המעלות בעבודתם ולחזקם, ואת
החסרונות שבהם ובעבודתם לתקנם . . דעל ידי הכנה טובה זו . . זוכים לשנה טובה ומתוקה בגשמיית ורוחנית.

היום יום כז מנחם אב

נוחה להיחתך בסכין, וְכָרַע לְמוֹתָהּ – יחתוך את הגולגולת עד
 שיראה את המוח, וּמִיָּתִי אֶרְבַּע מִרְפֵּי דָאָסָא – ויביא ארבעה עלי
 הדס, וּמִדְּלִי כָּל חֵד כְּרֻעָא – ירים כל אחת מרגלי השרץ שנמצא
 במוחו, ומתיב חד – יניח עלה אחד תחתיה, וְשָׂקֵל כְּצֻבָתָא – יטול
 את השרץ בצבת, וְקָלִי לִיה – וישרפנה, דָּאִי לֹא יִשְׂרַפְנָה, הָרֵד עֵלְיוֹתָהּ
 – יחזור השרץ למוחו של החולה.
 הגמרא מביאה עניני ודירות מבעלי מחלת הראתן: מִכְרִיו רַבִּי
 יוֹהָנָן, הָתֵירוּ מִזֻּבְבִּי שֶׁל פְּעֻלָּי הָתֵנוּ, כלומר, מזובבים השוכנים
 עליהם, משום שהם עלולים להעביר את המחלה על איש אחר.
 מספרת הגמרא על ודירותם של האמוראים ממחלה זו: רַבִּי יוֹרְאָה,
 לֹא הָיָה יָתִיב בְּיוֹקִיָּה – לא היה יושב במקום שמנשבת רוח על בעלי
 ראתן ומגיעה אליו, מחשש שהרוח תעביר אליו את המחלה. רַבִּי
 אֶלְעָזָר, לֹא עָלִי בְּאֶהְלִיָּה – לא היה נכנס לאהלו של החולה. רַבִּי
 אֲמִי וְרַבִּי אֲסִי, לֹא הָיוּ אֶחָלִי מִכְּבִּיעֵי דְהִתְהִיא מְבֹאָה – לא היו אוכלים
 את הביצים שבאו מאותו מבוי שגר בו החולה.
 אמנם רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֹוי, מִיִּכְרָד ו-נרדבן כהו – בבעלי ראתן, שהיה
 מושיבים אצלו, וְעָסִיק בְּתוֹרָה – בשעה שהיה עוסק בתורה, שהיה
 בטוח שזכות התורה תגן עליו שלא יזוק מהם. וְאֶמֶר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן
 לֹוי לבאר את מעשיו, שכתוב בפסוק על התורה: אֵילָנִי אֲהַבִּים
 וְנִעְלַת חַיִּי (משלי ה יט), וְאֵם חַן מַעֲלָה עַל לִזְמוּדֶיהָ, אֲנִינִי לֹא מִנְגָּא –
 וכי לא תגן עליהם ממיתה.
 הגמרא מביאה שהנהגה זו של רבי יהושע בן לוי סייעה לו בשעת
 הסתלקותו: כִּי הָיָה שָׂכִיב – כשהגיע זמנו של רבי יהושע בן לוי
 להיפטר מן העולם, אָמְרוּ לִיה בֵּית דִּין שֶׁל מַעֲלָה לְמַלְאָךְ הַמָּוֶת, וְיָלַד
 עָבִיד לִיה רְעוּתִיָּה – לך ומלא את רצונו של רבי יהושע בן לוי. אֲמַל
 אִתְּחִי לִיה הֶלֶךְ מִלֶּאךְ הַמוֹת וְהִתְרָאָה אֲלֵיו. אֶמֶר לִיה רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ
 בֶּן לֹוי, אֲחִיו לִי דִּיכְתָמִי – הראה לי את מקומי בגן עדן. אֶמֶר לִיה
 מִלֶּאךְ הַמוֹת, לְחַיִּי – מסכים אני לכך. קודם שהלכו לגן עדן אָמַר
 לִיה רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֹוי, חֵב לִי סְפִינָה – תן לי את הסכין שעל ידו
 אתה נוטל את נשמותיהם של החיובים, כִּי אֲנִי חוֹשֵׁשׁ לְדָאָסָא
 מְכַעֲתָ לִי בְּאוֹרְחָא – שמא תפחידני בדרך לגן עדן. הסכים
 מִלֶּאךְ הַמוֹת וְהִתְרָאָה נִיְהִלִּיה – נתן את סכיניו לרבי יהושע בן לוי. כִּי
 מָטָא לְהֶתֶם – כשהגיע רבי יהושע בן לוי לשם, לגן עדן, דִּילִיָּה –
 הרימו מלאך המות וקָא מְחִיו לִיה – הראה לו את מקומו. וכשעשה
 כן, שָׁוִיר – קפץ רבי יהושע בן לוי ונָפֵל לְהַחֲוֹא נִיבָא – לצד השני,
 כלומר לתוך גן עדן. נִקְפִּיָּה – אחוז מלאך המות בְּכַרְכְּנָא גְּלִילִיָּה –
 בפנית בגדו של רבי יהושע בן לוי על מנת להוציאו משם, אָמַר לִיה
 רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֹוי, בְּשָׁבוּעָתָא דְלֹא אֲתִינָא – אני נשבע שלא אצא
 מכאן. אֶמֶר קוֹדֶשָׁא בְּרִיךְ הוּא, אִי אִיתְּשִׁיל אֲשִׁבוּעָתָא – אם נשבע
 רבי יהושע בן לוי שבועה כלשהי מעולם, ונשאל עליה להתירה,
 נִתְּרָד – יחזור בו משבועתו, שהקדוש ברוך הוא יתיר לו את
 שבועתו, ויצא מגן עדן, וְאִי לֹא נִשְׁאָל עַל שְׁבוּעָה לְהִתְרִיהָ מֵעוֹלָם,
 לֹא נִתְּרָד – לא יחזור בו גם משבועה זו, אלא ישאר בגן עדן. וכיון
 שרבי יהושע בן לוי לא נשאל על שבועה מעולם, נשאר בגן עדן.
 לאחר מכן אָמַר לִיה מִלֶּאךְ הַמוֹת לְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֹוי, חֵב לִי סְפִינָא
 – השב לי את סכיני. לֹא הָיָה קָא יְהִיב לִיה – לא רצה רבי יהושע
 בן לוי להחזירה לו. נִקְפָּא בַּת קָלָא – יצאה בת קול וְאֶמְרָה לִיה
 לְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֹוי, חֵב נִיְהִלִּיה – השב לי את הסכין, דְּמִיתְּבָנָא
 לְבִרְיָתָא – כיון שהיא נצרכת לו לנטילת נשמותיהם של שאר
 הבריות.
 הגמרא מספרת על מה שהיה לאחר שרבי יהושע בן לוי נשאר בגן
 עדן: מִכְרִיו אֶלְהֵוּ הַנְּבִיא קָפִיָּה – לפני רבי יהושע בן לוי, לאחר
 שנכנס לגן עדן, פָּנוּ מְקוֹם לְבִר לִיּוֹאִי ו-לבן לוי, פָּנוּ מְקוֹם לְבִר
 לִיּוֹאִי. אֲמַל – הלך רבי יהושע בן לוי וְאֲשַׁכְּחִיהּ ו-מצאנו לְרַבִּי שְׁמַעוֹן
 בֶּן יוֹחָאֵל, דְּהָיָה יָתִיב עַל תַּלְתָּ עֶשֶׂר תַּכְמִּטֵּין פִּיּוּא – שהיה יושב על
 שלשה עשר כסאות של זהב טהור. אָמַר לִיה רַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן יוֹחָאֵל
 לְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֹוי, אֲתָּ הוּא בִר לִיּוֹאִי – האם אתה הוא בן לוי.
 אָמַר לִיה רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֹוי ו-כון. שאלו רבי שמעון בן יוחאי,
 האם נִרְאָתָה הַקֶּשֶׁת בְּיָמָיו כְּשֶׁהִיִּית חַי. אָמַר לִיה רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֹוי,

אלא החילוק ביניהם הוא, שְׁהָתֶם, במשנתנו, הכפיה היא לטובת
 האשה, ולכן כִּי ו-אם אֶמְרָה האשה מקבלת אני את מומוי וְהִינָא
 בְּהִרִיָּה – מסכימה אני להשאר עמו, שְׁכָקִינָן לָהּ – מניחים אותה
 להשאר תחתיו. אבל הָכָא, בדין אשה שלא לידה עשר שנים, אֵף
 עַל גַּב דְּאֶמְרָה האשה הִינָא בְּהִרִיָּה – מסכימה אני להשאר עמו אף
 שאין לנו בנים, לֹא שְׁכָקִינָן לָהּ – אין מניחים אותה להשאר עמו,
 כיון שהיא מונעת ממנו מלקיים מצות פריה ורביה.
 מקשה הגמרא: כיצד ניתן לומר שלא מנתה משנתנו אותם
 שכופים אותם להוציא אף נגד רצון האשה, וְהָרִי שִׁנִּינוּ במשנה את
 הַמִּבְוָה שְׁחִין, שכופין אותו להוציא. דָּאֵף עַל גַּב דָּאָם אֶמְרָה האשה
 הִינָא בְּהִרִיָּה – מסכימה אני להישאר עמו, מכל מקום לֹא שְׁכָקִינָן
 לָהּ – אין מניחים לה לעשות כן, דְּהִתְנָן במשנתנו, שאף לדעת
 חכמים שאם הכירה האשה במומים אלו קודם שנשאה לו, אין
 כופין אותה להוציא, היינו חִינן מְבֹוָה שְׁחִין, שכופין אותו
 להוציאה, מִפְּנֵי שֶׁהַמַּחֲלָה מְסָקֶתָּה – גורמת לבשרו ליפול. וְאֵף עַל
 פִּי כֵן קִתְּנִי במשנה דין זה.
 מתרצת הגמרא: הָתֶם, במוכה שחין, כִּי אֶמְרָה הִינָא בְּהִרִיָּה
 בְּפִיָּה־י – אם האשה אומרת שרצונה לדור איתו על ידי עדים,
 שיראו שאינו נוקק לה, שְׁכָקִינָן לָהּ – מניחים אותה לדור עמו, כיון
 שרק התשמיש מזיק למחלתו. ולכן שנתה זאת המשנה, אבל הָכָא,
 באשה שלא לידה, אֵף עַל גַּב דְּאֶמְרָה הִינָא בְּהִרִיָּה בְּסִתְרָה, לֹא
 שְׁכָקִינָן לָהּ – אין מניחים אותה לעשות כן, משום שכל זמן שהוא
 נשוי לו לא ישא אחרת, וְהָרִי הִיא מונעת אותו מלקיים מצוות
 פריה ורביה. ואילו משנתנו מונה רק את אותם שיכולה האשה
 להשאר ולדור עמו באיזה אופן שהוא.

* * *

אגב הנידון במוכי שחין, מוסיפה הגמרא בענין מחלה זו: תַּנְיָא
 בְּבִרְיָתָא, אָמַר רַבִּי יוֹסִי, שֶׁחַי לֹא וְכָן אֲחֵר מֵאֲנָשֵׁי יְרוּשָׁלַם, עֲשִׂירִים
 וְאַרְבָּעָה מִינֵי מוֹכֵי שְׁחִין הָיוּ, וְעַל כּוֹלָן אָמְרוּ חֲכָמִים שֶׁהַשְּׂמִימִשׁ קָשָׁה
 ו-מזיק לְהָן הַפִּיל בְּשֶׁרֶם, ולאותם המכונים 'פְּעֻלֵי רָאֲתָן', שהוא
 אחד ממניי השחין, ונגרם על ידי שרץ הנמצא במוח האדם, קָשָׁה
 הַשְּׂמִימִשׁ יוֹתֵר מְבֹוָלָן.
 שואלת הגמרא: מִמָּאִי הָיוּ – מה גורם למחלה זו. משיבה הגמרא:
 דְּתַנְיָא בְּבִרְיָתָא, מִי שְׁהָקִיו דָּם וְלֹאֲחֵר מִכֵּן שְׂמִימִשׁ מִטְהוּ, ונתעברה
 האשה מתשמיש זה, תַּנְיָא ו-היו לו בָּנִים וְיִתְקִין – חלשים. ואם
 הָקִיו שְׂנִיָּהִם – האיש והאשה דם ולאחר מכן שְׂמִימִשׁ מִטְהוּ,
 ונתעברה האשה, תַּנְיָא לֹא בָנִים פְּעֻלֵי רָאֲתָן, שהם חלשים ביותר.
 אָמַר רַב פִּיפָא, לֹא אֶמְרִין שֶׁתְּשַׁמֵּשׁ שֶׁלֹּאֲחֵר הָקוּת דָּם מוֹזִיק, אֲמַל
 בְּאוּפֹן דְּלֹא מְעִים מִיָּד – שלא טעם כלום בין הקוּת הדם לתשמיש,
 אֲבָל מְעִים מִיָּד – אם טעם משהו, לִית לָהּ בָּן – אין לנו למונעו
 מִכֵּן, ולא יארע חולשה לבניו.
 מבררת הגמרא: מִמָּאִי סִימְנִיה – מהם סימני מחלת הראתן. מבארת
 הגמרא: דְּלָפִן עֵינֵיהָ – עיניו וזולגות דמעות, וְדִיָּבִי נְחִירִיָּה – נחיריו
 זובים ליחה, וְאִתִּי לִיה רִירָא מְפֹוּמִיהָ – מפיו יוצא ריר, וְרִמּוֹ דִּיבְדִּי
 עֵלְיוֹתָהּ – זבובים עולים עליו.
 שואלת הגמרא: וּמָאִי אֲסוּתִיָּה – מדי רפואתו של החולה במחלת
 הראתן. משיבה הגמרא: אָמַר אֲבִי, יָקָה את הדברים הבאים, עֵשֶׁב
 הַנִּקְרָא פִּילָא – נענע, וְעֵשֶׁב הַנִּקְרָא לִדְנָא – לענה, וְגִידְרָא דְּאֶנְזֹא
 – קליפת עץ האגוז, וְגִידְרָא דְּאֶשְׁפָא – מה שגוררים מעור הבהמה
 כשמועדין אותו, וְקָלִיל מְלָבָא – צמח ההבצלת, וּמִתְחַלָּא דִּיִּקְלָא
 סוּמְקָא – קליפה שיש לתמרים בקטנותם, וְשָׂלִיק לְהוּ בְּהִירִיָּה דְּהִירִיָּה –
 יבשל את כל הדברים האלו יחד. וּמְעִיָּל לִיה לְבִיתָא דְּשִׁישִׁא –
 יכניס את החולה לבית של שיש, שאין הרוח נושבת שם, וְאִי לֹא
 אִיבָא בִּיתָא דְּשִׁישִׁא – אם אינו מוצא בית העשוי שיש, מְעִיָּל לִיה
 לְבִיתָא דְּשֵׁב לְבָנִי וְאִרְיָא – יכניסנו לבית שעובי קירותיו הוא שבע
 לבנים ואריח, שגם בו אין הרוח נושבת, וְנִמְלִיל לִיה תַּלְתָּ מִתָּא כְּפִי
 עַל יְרִישִׁיָּה – וישפוך שלש מאות כוסות ממי תערובת זו על ראש
 החולה, עַד דְּרַפִּיָּא אֲרַעֲיָא דְּמוֹתִיָּה – שתתרכך גולגולתו, ותהיה

פרק שמיני - האשה שנפלו

הפרק שלפנינו עוסק ברובו בדיני 'נכסי מלוג', והיינו נכסים השייכים לאשה בשעת הנשואין ולא נכתבו בכתובה, או נכסים שירשה האשה בזמן שהיא נשואה, ותקנו חכמים (לעיל מה) שהבעל אוכל את הפירות של נכסים אלו, ותמורת זאת הוא חייב לפדות את אשתו, אם נשבת. הפרק עוסק בשלשה נושאים עיקריים: א. דיני נכסים שנפלו לאשה בירושה, לפני שהתארסה, בין האירוסין לנשואין, או לאחר הנשואין. ב. בעל שהוציא הוצאות לצורך נכסי מלוג, ולאחר שגירש את אשתו והיא נטלה את גוף הנכסים, תובע ממנה הבעל שתשלם לו את הוצאותיו. ג. אלמנה הזקוקה ליבום, שירשה נכסים, מהי זכות היבם בנכסיה קודם שייבמה, וכן אם מתה, מי יורש את נכסיה, ודינים שונים בענין זה.

משנה

משנתנו מבררת את דין נכסי מלוג, שהקryn שייכת לאשה והבעל אוכל את הפירות, האם מותר לאשה למוכרם, ובאילו אופנים: **האשה שנפלו לה נכסים בירושה עד שלא תתארס** – לפני שהתארסה, ואחרי שהתארסה היא רוצה למוכרם, מותרים בית **שמאי** ובית **הלל** שהיא מוכרת ונותנת את הנכסים אף לכתחילה, והמכר קיים. אמנם אם נפלו לה נכסים **משנתארסה**, ורוצה למכרם בעודה ארוסה, בית **שמאי** אומרים, **תמכור לכתחילה**, ובית **הלל** אומרים, לכתחילה לא תמכור, ואם בא הלוקח לשאול אנו מורים לו שלא יקנה, אך **אלו ואלו מותרים**, **שאם מכרה** וכן אם נתנה במתנה, המעשה קיים.

אמר רבי יהודה, אמרו חכמים לפני רבן גמליאל, הואיל ובשארסיה זכה הבעל באשה, וכי לא יזכה גם בנכסים, והרי כשם שלבעל יש זכות לעכב את מכירת נכסי אשתו הנשואה וכפי שיתבאר בהמשך המשנה, כך ראוי שיוכל לעכב את מכירת אשתו הארוסה, שהרי אשתו היא. אמר להם רבן גמליאל, אין לכם להביא ראיה מנשואה, שהרי אפילו על **התקדים** – על הנכסים שנפלו לה אחרי שנשאת, אנו בוששים בכך שהבעל יכול לעכב את מכירתם, כלומר, איני יודע מדוע תקנו חכמים דבר זה, **אלא שאמרו מנהגין עלינו את הישנים**, עד שמחמת דין תמוה זה אתם רוצים ללמוד דין נוסף, שיוכל לעכב אף את מכירת נכסי אשתו הארוסה, ודאי אי אפשר לומר כן, ולכך רשאית הארוסה למכור את נכסיה.

דין נוסף: **נפלו לה נכסים משנשאת** – לאחר שנשאת, **אלו ואלו** – בית שמאי ובית הלל מותרים שאם מכרה וכן אם נתנה, **שהבעל מוציא מיד חלקו** או מקבלי המתנה, כיון שהמכר בטל והנכסים נשארים ברשות הבעל.

נפלו לה הנכסים עד שלא נשאת, בין אם נפלו לה בעודה ארוסה, ובין קודם שנתארסה, ואחר כך נשאת, רבן גמליאל אומר, לכתחילה לא תמכור, אבל בדיעבד, אם מכרה ונתנה, קיים.

אמר רבי חנינא בן עקיבא, אמרו לפני רבן גמליאל, הואיל וזכה באשה כשנשאה, וכי לא יזכה גם בנכסים הללו, שנפלו לה קודם הנשואין, ומדוע חלה מכירת הנכסים על ידי האשה, ואין הבעל יכול לעכב. אמר להם רבן גמליאל, על הנכסים **התקדים** – שנפלו לה לאחר שנשאת, אנו בוששים ואיננו יודעים מה טעם התקנה, **אלא שאמרו מנהגין עלינו אף את הישנים**, שזכותה בהם האשה קודם הנשואין.

מביאה המשנה את דעת רבי שמעון בנידונים אלו: **רבי שמעון חולק** – מחלק בדבריו בין נכסים לנכסים, שנכסים הידועין לפעל –

שידע הבעל קודם הנשואין שהם עתידים ליפול לאשה, לא תמכור, ואפילו בדיעבד, אם מכרה ונתנה, המכר בטל, שכן נשאה על דעת שנכסים אלו ברשותה. אך נכסים שאינן ידועין לפעל, לא תמכור לכתחילה, ואמנם בדיעבד אם מכרה ונתנה, קיים.

* * *

גמרא

שנינו במשנה: 'האשה שנפלו לה נכסים עד שלא תתארס, מודים בית שמאי ובית הלל שמוכרת ונותנת וקיים. נפלו לה משנתארסה, בית שמאי אומרים תמכור, ובית הלל אומרים לא תמכור'. מבררת הגמרא: מאי שנא רישא, דלא פליגי – במה שונה הרישא, לגבי נכסים שנפלו לה לפני שנתארסה, שלא נחלקו בית שמאי ובית הלל, אלא לדברי הכל רשאית למוכרם, ומאי שנא ספא, לגבי נכסים שנפלו לה לאחר שנתארסה, דפליגי – שנחלקו האם רשאית למכור.

משיבה הגמרא: אמרי רבי ינאי – אמרו החכמים בבית מדרשו של רבי ינאי, ברישא, לגבי נכסים שנפלו לה לפני האירוסין, בנכותה נפלו – באו לידה הנכסים בזמן שהיו ברשותה לבד, ולא היתה לבעל כל זכות בהם, ולכן לדברי הכל אינו יכול לאסור עליה את מכירתם, ורשאית למוכרם אפילו לכתחילה, אבל ספא, שנפלו לה הנכסים לאחר האירוסין, בנכותה נפלו – באו לידה לאחר שזכה באשה ובנכסיה, ולכן סוברים בית הלל שיש לו זכות בנכסים לאסור את מכירתם לכתחילה.

שואלת הגמרא: אם נכסים אלו שנפלו לאחר האירוסין נחשבים כמי שנכותה נפלו, כי מכרה ונתנה – אף בדיעבד, שכבר מכרה או נתנה, אמאי קיים – מדוע סוברים בית הלל שמעשה קיימים, והרי היה ראוי לבטלם אפילו בדיעבד.

משיבה הגמרא: אלא, כך הוא החילוק, ברישא, לגבי נכסים שנפלו לפני האירוסין, ודאי בנכותה נפלו, ואין לבעל זכות לעכב את מכירתם אפילו לכתחילה, אבל בספא, יש ספק בדבר, אימר – אפשר לומר שבנכותה נפלו, ואימר – ואפשר לומר שבנכותה נפלו, שכן זכות הבעל בנכסים היא מכח הנשואין העתידים לבוא, ובכל אשה מאורסת יש ספק האם אכן ישאנה בעלה ויזכה בנכסיה או לא, ולכן אמרו בית הלל, שלכתחילה לא תמכור מספק, אבל אם מכרה ונתנה, המכר קיים, ואין מבטלים אותו מספק.

* * *

שנינו במשנה: אמר רבי יהודה, אמרו חכמים לפני רבן גמליאל, הואיל וזכה באשה לא יזכה בנכסים, והיינו שבאופן שנפלו הנכסים לאשה לאחר האירוסין תהא לבעל זכות בנכסי האשה, אך לא התבאר בדברי רבי יהודה על איזה אופן נחלקו חכמים. מסתפקת הגמרא: איבעיא להו – הסתפקו בני הישיבה, רבי יהודה, שאמר בשם חכמים שזכות הבעל גדולה בנכסי אשתו, על איזה דין אמר כן, האם אלקתחלה – על הדין שלכתחילה מותר לה למכור, ושאלת חכמים היתה על בית שמאי המתירים לה למכור לכתחילה, ואמרו חכמים שלא מסתבר לומר כן, כיון שזכה הבעל באשה זכה גם בנכסיה, אך מודים הם שבדיעבד מועילה מכירתה, וכשיטת בית הלל. או שדברי רבי יהודה בשם החכמים הם אדעבד, שהתבאר במשנה שבדיעבד לדברי הכל המכר קיים, ואמרו חכמים שראוי לומר שהמכר בטל לגמרי, ואפילו בדיעבד.

חודש אלול הוא חודש החשבון. דכמו בגשמיות, הנה הבעל עסק... בכדי שיהיה העסק כדבעי ויתן רווח רב, צריך מזמן לזמן לעשות חשבון ולתקן כל חסרונות... כן הוא גם בעבודה הרוחנית בעבודת ה' יתברך.

היום יום כז מנחם אב

כתובות. פרק שמיני - האשה שנפלו - דף עז עמוד א - מתוך מהדורת "אבן ישראל - (שטיינזליץ)" רט
רש"י תוספות

משנה האשה. עד שלא תתארס - ונתארסה. בית שמאי אומרים תמכור - בעודה ארוסה. אבל משתנשא - לא, כדתינו לקמן: עד שלא ניסת וניסת וכו'. הואיל וזכה באשה - שהיא ארוסתו. לא יזכה בנכסים - בגמרא מפרש אדי מנייהו קיימי - אלתחלה דבית שמואי, או אדיעבד דבית הלל. על החדשים - שנפלו לה משנשאת. אנו בושים -

האשה שנפלו לה נכסים עד שלא תתארס - מודים בית שמאי ובית הלל שמוכרת ונותנת וקיים. נפלו לה משנתארסה - בית שמאי אומרים: תמכור, ובית הלל אומרים: לא תמכור. אלו ואלו מודים שאם מכרה ונתנה - קיים. אמר רבי יהודה: אמרו חכמים לפני רבן גמליאל: הואיל וזכה באשה לא יזכה בנכסים? אמר להם: על החדשים אנו בושים, אלא שאתם מגלגלין עלינו את הישנים? נפלו לה משנשאת - אלו ואלו מודים, שאם מכרה ונתנה - שהבעל מוציא מיד הלוקחות. עד שלא נשאת, ונשאת - רבן גמליאל אומר: אם מכרה ונתנה - קיים. אמר רבי חנינא בן עקיבא: אמרו לפני רבן גמליאל: הואיל וזכה באשה לא יזכה בנכסים? אמר להם: על החדשים אנו בושים, אלא שאתם מגלגלין עלינו הישנים? רבי שמעון חולק בין נכסים לנכסים; נכסים הידועין לבעל - לא תמכור, ואם מכרה ונתנה - בטל. שאינן ידועין לבעל - לא תמכור, ואם מכרה ונתנה - קיים. גמרא מאי שנא רישא דלא פליגי ומאי שנא סיפא דפליגי? אמרי דבי רבי ינאי: רישא - בזכותה נפלו, סיפא - בזכותה נפלו. אם בזכותה נפלו, כי מכרה ונתנה אפוא קיים? אלא: רישא ודאי בזכותה נפלו, סיפא - אימר בזכותה אימר בזכותה. לכתחלה - לא תמכור, אם מכרה ונתנה - קיים. "אמר יהודה אמר רבן גמליאל". איבעיא להו: רבי יהודה לכתחלה או אדיעבד?

הבית - שמדעתו הוא מפקיר. וקשה לרבינו יצחק: והא קתני התם: בית שמאי אומרים שתי שבתות, דהוי קל לאיש וחומר לאשה - שאינה נטלת כתובתה בהדרת שבת אחת בבית הלל ויש לומר: שאין זה קולא אלא חומרא, שמוחרר לגרשה בהדרת שבת אחת, אף על פי שרצונה בכך לאחר מיכן - שמא תחזור בה. סיפא אימר בזכותה נפלו בו - תימה: אם כן לבית הלל נמי תמכור לכתחילה, דכיון שהיא מוחזקת - הוי ספק שלה דאי, ואין ספק מוציא מיד דאי, כדאשכחן גבי שומרת יבם שנפלו לה נכסים, דתנן: מודים בית שמאי ובית הלל שמוכרת ונותנת וקיים. ומפרש בגמרא דנפלו לה כשהיא ארוסה, וזיקת ארוסה עושה ספק ארוסה הואיל והיא מוחזקת - הויה איהו דאי, ויבם ספק, ואין ספק מוציא מיד דאי: ויש לומר: דהבא בדאי לינשא קיימא - דכל המאסר דעתו לישא. הילכך, לכתחילה לא תמכור אף על פי שהיא דאי, אבל התם - כך עומדת לחלצה כמו לייבום. והואיל ודאי - אמרו חכמים דתמכור לכתחילה.

איבעיא להו רבי יהודה לכתחילה קאמר או דיעבד. בפירוש רש"י מכתבת יד כתב שני לשונות. בלשון אחד פירש: דקאי ארישא, דקתני: עד שלא תתארס מודים בית שמאי ובית הלל שמוכרת ונותנת וקיים. וקא מבעיא ליה השתא: הך אמור לו, אי בעו למימר דלכתחילה לא תמכור, אבל בדיעבד מודו דמכרה קיים. או דיעבד - דאפילו בדיעבד בעו למימר דמכרה בטל. ולפי זה הדין עמו, דגריס בהדיא ברייתא דמיתא: מה זו מכרה בטל אף זו מכרה בטל, אמר להם: על החדשים אנו בושים בו. ולא גריס מה שכתוב בסיפא בטר אף זו מכרה בטל, אמר לה: אף זו לא תמכור, ואם מכרה ונתנה קיים. אמר לו: הואיל וזכה באשה לא יזכה בנכסים. אמר להם: על החדשים בו. דודאי לא גרסינן ליה; דהדין קאמר אף זו לא תמכור: והא תנן בהדיא דמודים בית שמאי ובית הלל שמוכרת לכתחילה. ובתוספתא נמי לא גרסינן ליה. ולשון אחר פירש: לכתחילה - אבית שמאי, או דיעבד אבית הלל. ולפי זה בתנן מחקו רש"י, אלא לפי שאינו כתוב בתוספתא. ואין נראה לרבינו תם פירושו זה: דהא היכי בעי אי אמרו לפניו רבן גמליאל שקלו וטרו אליבא דבית שמאי? והא פריך בכולי התלמוד: אטו טעמא דבית שמאי אתא לאשמועינן? ונראה לרבינו תם דהכי פירושו: לכתחילה - וקאי ארישא, דנפלו לה עד שלא תתארס, דמוכרת לכתחילה. וקאמרי אינהו: הואיל וזכה באשה לא יזכה בנכסים? ולא תמכור לכתחילה, כמו בנפלו לה משתתארס. וקא מחדר להו: על החדשים אנו בושים, כלומר - נפלו לה משתתארס, שהם חדשים - שנפלו לה מיד, אנו בושים למה לא תמכור אפילו לכתחילה, ואתם מגלגלין עלינו את הישנים שנפלו לה קודם אירוסין, שלא תמכור לכתחילה? או דלמא דיעבד - אסיפא, דנפלו לה באירוסין קאי, דאמרי בית הלל: מכרה קיים. וקאמרי אינהו: מכרה בטל, כמו נפלו לה משניסה. והשיב להם: על החדשים אנו בושים - על אותם שנפלו משנשאת שהם חדשים - למה מכרה בטל, ואתם מגלגלין את הישנים, פירושו: לא שזון ישנים בשעת מניחה, דהא בנפלו לה משתתארסה ומכרה באירוסין איירי, וחדשים הם. אלא כלומר - שהם ישנים כשניסה. והא דלא נקט הבעיא "ארישא קאי או אסיפא", אלא "לכתחילה או דיעבד" אומר רבינו תם: שכן דרך התלמוד, דבעי בלשון שפושט לבסוף. דפשיט: "שמע מינה דיעבד". ולא הוה שייך למימר "שמע מינה אסיפא", שאין נזכר בברייתא לא רישא ולא סיפא. קא שמע דתניא כי אמר להם: אף זו לא תמכור. כלומר, בזה אני מודה שהיא כשאו לענין שלא תמכור לכתחילה. והשתא פשיט שפיר. דמקאמר: אף זו מכרה בטל - שמע מינה דאסיפא קאי. דארישא לא הוה אמרי: מכרה בטל. ועוד: מדקמחדר להם: אף זו לא תמכור לכתחילה - שמע מינה דאסיפא קאי. ועוד יש ליישב: אף לפירוש הקונטרס קמא גרסינן שפיר: אמר להם אף זו לא תמכור, כמו שכתוב בספרים. דהכי קאמר: הואיל וזו אשתו - פירושו: נפלו לה משתתארסה ונישאת, וזו אשתו - נפלו לה עד שלא תתארסה ונתארסה, מה זו מכרה בטל - דמדנקט אלו ואלו מודים שאם מכרה ונתנה קיים - במכרה באירוסין, משמע דמודים שאם מכרה משנשאת - דמכרה בטל, אף על פי שנפלו לה משתתארסה. אף זו מכרה בטל - עד שלא תתארס ונתארסה. אמר להם: אף זו לא תמכור. פירושו: אף זו שנפלו לה משתתארסה ונשאת - דוקא לכתחילה לא תמכור, אבל בדיעבד - מכרה קיים. אבל קשה קצת לרבינו שמשון בן אברהם: דהוה לה נמי לרבן גמליאל להדורי לה, אמאי עד שלא תתארס מוכרת לכתחילה.

לא

יהי רצון . . שיעבוד השם יתברך בשמחה ובטוב לבב . . אין זה מונע מהתבוננות בצדדים השליליים.

ממכתב ט"ו אלול, תשח"י

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

כתובות. פרק שמיני – האשה שנפלו – דף עז עמוד ב – מותוך מהדורת "אבן ישראל – (שטיינזליץ)" תוספות

לא כך השיב רבן גמליאל לחכמים – פירוש: על הארסה ששאלו לא הוצרך להשיבם כדאמרין, והשובה מעולה ונצחת השיבם על הארסה.

תני מוכרת ונותנת וקיים. זו היא גירסת הקונטרס – ופירש: תני במתניתין. וקשה לרבינו יצחק בן רבינו תמאי: דאדרבה היה לו להגיה הברייתא מקמי מתניתין! ועוד: דאם היה

מגיה הברייתא – הוי רבן גמליאל שפיר בבית

הלל. והשתא דמגיה מתניתין הוי רבן גמליאל

בבית שמשא: דלכתיב הלל אפילו באירוסין לא

תמכור לכתחילה! ועוד: כי היכי דפריך בסמוך

לרב פפא ורבי חנינא בן עקביא בבית שמאי –

טפי היה לה למפרך לרב זבדי, ולדרייה ליכא

לשנויי לא נחלקו בית שמאי ובית הלל בדבר זה.

דאם רבי חנינא בן עקביא ורבי יהודה שניהם לא

שנו פלוגתא דבית שמאי ובית הלל – אם כן מי

שקנא? ונראה דגרסין: תני אם מכרה ונתנה קיים,

ומגיה הברייתא. ורבינו חננאל גרס במתניתין:

מוכרת ונותנת. ובברייתא: אם מכרה ונתנה.

ומשני רב זבדי: תני אם מכרה כו', ומגיה מתניתין

מקמי ברייתא כדי שלא להעמיד רבן גמליאל

בבית שמאי. ובתר הכי פריך לרב פפא דלא מגיה

במתניתין: ורבי יהודה בבית שמאי? ולא גרסין: רבי

חנינא בן עקביא בבית שמאי. ולגירסא זו לא

גרסין בברייתא דלעיל: אף זו לא תמכור, דהא

מתניתין תני: מוכרת לכתחילה. ולרב פפא דלא

מגיה מתניתין תיקשי. ומיהו, קשה קצת: דהכי

משני דלרי' לא נחלקו בית שמאי ובית הלל בדבר

זה: הא משמע מתניתין דרבי יהודה שנה פלוגתא

דבית שמאי ובית הלל – דעליהו קאי.

לא כרבי יהודה ולא כרבי חנינא בן עקביא –

פירוש: לא כאמרו לפניו דרבי יהודה ולא כאמרו

לפניו דרבי חנינא. דתרייהו מדו בעד שלא

נתארסה וניסת – דמכרה קיים, ולא פליגי אלא

כשנתארסה וניסת. והא דמשמע לקצן ב"הכותב"

(פגא) דער שלא ניסת וניסת מכרה בטל, ונתן:

אם כן למה כתב לה דין ודברים – שאם מכרה

ונתנה קיים. ומוקי לה בגמרא – בכוח לה ועודה

ארוסה, אם כן אותם נכסים נפלו לה עד שלא

ניסת. ובניסת איירי, דהא משמע דאם לא כתב לה

דין ודברים כו' – מכרה בטל – היינו כאמרו לפני

רבן גמליאל, דלרבן גמליאל מכרה קיים. ואין

סברא לומר דחורו כרבותיה דלרבי חננאל.

לימא תנינא לתקנת אושא – תימה לרבינו

יצחק: והא תקנת אושא הואי אפילו

בנפלו לה מן האירוסין או קודם, כדמשמע

ב"החובל" (בבא קמא פטב). דקאמר התם: תני

חזא עבדי מלוג יצאנים בשן ועין לאשה אבל לא

לאשה, ונתני אידך: לא לשה ולא לאשה. מאי

לא, מר – אית ליה תקנת אושא. ומר – לית

ליה? לא, דכולי עלמא אית ליה תקנת אושא. כאן

קודם תקנה כו', ואמאי לא אמר: כאן – שנפלו

לה באירוסין כאן – שנפלו לה אחר נישואין

אלא שמע מינה דאפילו נפלו לה באירוסין איתא

לתקנת אושא! ויש לומר: דבלאו הכי משני לה

שפיר.

כתבתיהנהו לברתה – פירש בקונטרס:

והודיעה לעדים שלהברית

מתכוונת. ואין נראה לרבינו יצחק, דאם כן –

אמאי פליגי רב ענן ורבא אדרב נחמן? פשיטא

דלא קתנהו ונראה לרבינו יצחק דלא אמרה מידי, אלא גילוי מילתא בעלמא איכא. ולא הוי דברים שבלב שאינם דברים, דהבא דהא ניכר שלא נתכוונה אלא להברית – דנפשה

עדיפא לה, כדאמרין בסמוך.

תא שמע: דתניא, אמר רבי יהודה: אמרו לפני רבן

גמליאל: הואיל וזו אשתו וזו אשתו, זו מכרה בטל

- אף זו מכרה בטל! אמר להן: על החדשים אנו

בושים, אלא שאתם מגלגלים עלינו את הישנים?!

שמע מינה: דיעבר קאמר, שמע מינה. תניא, אמר רבי

חנינא בן עקביא: לא כך השיב רבן גמליאל להקמים,

אלא כך השיבין: לא אם אמרתם בנשואה - שפן

בעלה ופאי במציאתה ובמעשה ידיה ובהפרת נדריה,

האמרו בארוסה שאין בעלה ופאי לא במציאתה ולא

במעשה ידיה ולא בהפרת נדריה! אמרו לו: רבי,

מכרה לה עד שלא נשאת, נשאת ואחר כך מכרה

- מהו? אמר להו: אף זו מוכרת ונותנת וקיים.

אמרו לו: הואיל וזכה באשה לא יזכה בנכסים?!

אמר להם: על החדשים אנו בושים, אלא שאתם

מגלגלין עלינו את הישנים? והאנן תנן: עד שלא

נשאת ונשאת, רבן גמליאל אומר: אם מכרה ונתנה

- קיים! אמר רב זבדי, תני: מוכרת ונותנת וקיים. רב

פפא אמר: לא קשיא; הא - רבי יהודה אליבא דרבן

גמליאל, הא - רבי חנינא בן עקביא אליבא דרבן

גמליאל. ורבי חנינא בן עקביא בבית שמאי? הכי

קאמר: לא נחלקו בית שמאי ובית הלל על דבר זה.

רב ושמואל דאמרי תרוניהו: בין שנפלו לה נכסים

עד שלא נתארסה, בין שנפלו לה נכסים משנתארסה

וניסת - הפעל מוציא מיד הקלחות. כמאן? דלא

כרבי יהודה ולא כרבי חנינא בן עקביא! אינהו דאמרי

כרבותיהו. דתניא: רבותיהו חזרו ונמנו: בין שנפלו

לה עד שלא תתארס, ובין שנפלו לה משנתארסה

וניסת - הפעל מוציא מיד הקלחות. "משניסת אלו

ואלו מודים". לימא תנינא לתקנת אושא? דאמר רבי

יוסי כרבי חנינא, באושא התקינו: האשה שמכרה

בנכסי מלוג בחי בעלה, ומה - הפעל מוציא מיד

הקלחות! מתניתין - בחייה ולפירות, תקנת אושא -

בגופה של קרקע, ולאחר מיתה. "רבי שמעון חולק

בין נכסים". אלו הן ידועין ואלו הן שאינן ידועין?

אמר רבי יוסי כרבי חנינא: ידועין - מקרקעי, שאינן

ידועין - מטלטלין. ורבי יוחנן אמר: אלו ואלו ידועין

הן. ואלו הן שאינן ידועין - כל שיושבת כאן, ונפלו

לה נכסים במדינת הים. תניא נמי הכי: אלו הן שאינן

ידועין - כל שיושבת כאן ונפלו לה נכסים במדינת

הים. והיא איתתא דבעיא דתברחיהו לנכסה מנכרה,

כתבתיהו לברתה, אינסיבה ואינרשה.

אתא

הבא את תתאלמן היא או תתגרש.

אתא

עשאו

עשאו

עשאו

עשאו

עשאו

עשאו

עשאו

עשאו

עשאו

עשאו

עשאו

עשאו

עשאו

תא שמע אמר רבי יהודה כו' הואיל וזו אשתו – נשואה. וזו אשתו – ארוסה. מה נשואה

נפלו לה משנשאת – מכרה בטל, כדקתני במתניתין: הבעל מוציא כו'. אף זו – שנפלו

לה כשנשאת ארוסה – היא מכרה בטל, ואפילו כשנשאת עודה ארוסה. אמר להם על

החדשים – שאתם אומרים עליהם: מה זו מכרה בטל – אנו בושים על מה שאמרו בטל,

אלא שאתם אומרים לי עליהם מה זו מכרה

בטל כו', ולא גרסין אמר להם אף זו לא תמכור.

וכן מצאתי בתוספתא. שמע מינה – מקאמר

ליה: אף זו מכרה בטל, שמע מינה דיעבר נמי

קשיא להו. לא כך השיבין – בעוד שדנו לפניו

במוכרת בעודה ארוסה. לא כך הוצרך להשיבם:

על החדשים אנו בושים – שהרי תשובה נצחת

יש כאן, שיש להפריש בין ארוסה לנשואה, וכן

השיבין עליה: לא אם אמרתם כו'. ולא בתפירת

נדריה – לבדו, אלא אם כן אביה עמו. דהנך

אביה ובעלה מפריין נדריה. אמרו לו רבי מכרה

עד שלא ניסת – נראין דברין במוכרת בעודה

ארוסה. ניסת ואחר כך מכרה – נכסים שנפלו

לה קודם נישואין מהו? אמר להן אף זו מוכרת

וקיים אמרו לו הואיל וזכה באשה – למציאתה

ולמעשה ידיה והפרת נדריה, לא יזכה בנכסים

שתיקנו לאכול פירותיהן בחייה? וזיכא מוכרה

קיים? הכי גרסין: והא אנן תנו, עד שלא נשאת

ונשאת – רבן גמליאל אומר אם מכרה ונתנה

קיים! אמר רב זבדי: תני מוכרת ונותנת וקיים.

ובכ פפא אמר לא קשיא כו' – מתניתין ודקתני:

אם מכרה – רבי יהודה היא, דאיהו מסיק

ואמר לה, ודסבירא ליה אליבא דרבן גמליאל

אפילו בעודה ארוסה לא תמכור לכתחילה, וכל

שכן בנשאת קודם מכירה. ואף על גב דאיירי

רבי חנינא בסיפא – לא דמדה לרבי יהודה

דרבן גמליאל אם מכרה אית ליה, אלא מוכרת

לכתחילה. ומאי דלא פריש רבי חנינא במתניתין

פריש בברייתא. הכי גרסין: ורבי חנינא בן

עקביא דאמר כמאן, בבית שמאי בתמיה, דהא

בית הלל אפילו במוכרת באירוסין אמרי

לכתחילה לא. ואם בא לזקק לבית דין לימך –

אמרין ליה: לא תיבוק, כל שכן משנישאת. לא

נחלקו – אלא לכתחילה תמכור. וניסת –

ואחר כך מכרה. מתניתין בחייה, קאמר,

הבעל מוציא כו'. לאכא פירות בחייה, ולאחר

מותה יחזיר הקרקע לזוקק. ואפילו מתה בחייה,

לא ירשנה הבעל. ואתו באושא וחקון, דאפילו

גופה של קרקע יורש הבעל. רבי שמעון חולק

כו' – יש נכסים שמכרה קיים, ויש נכסים

שמכרה בטל. ידועין מקרקעי – ועל מנת אותן

נכסים נשאה, לפיכך מכרה בטל, שזדיה מצפה

שתפול לה אותה יורשה. דבעיא דתברחיהו

לנכסה – אלמנה היתה, ובאת להנשא, והיתה

מקדמת ונותנת לכתה כדי להברית זכות בעלה

מהם, שלא יזכה בהם. והודיעה לעדים שאין

מתנה זו מתנה אלא להברית. ולא שתזכה בהם

הבא את תתאלמן היא או תתגרש.

אתא

עשאו

עשאו

עשאו

עשאו

עשאו

עשאו

עשאו

עשאו

עשאו

הגמרא פושטת את הספק מברייתא: תא שְׁמַע, דְּתִנְיָא בתוספתא
(פ"ח דא), אָמַר רַבִּי יְהוּדָה, כִּךְ אָמְרוּ חֲכָמִים לִפְנֵי רַבִּין גַּמְלִיאֵל, הוּאִיל
וְזוֹ – אִשָּׁה נְשׂוּאָה, הִיא אִשְׁתּוֹ, וְזוֹ – אִשָּׁה אַרוּסָה, גַּם הִיא אִשְׁתּוֹ,
צָרִיךְ דִּין לְהוֹיָת שׁוּר, וְכֹמוּ שׁוּר – הַנְּשׂוּאָה, אִם מִכְרָה מִנְכְּסֵי מְלוֹג
שִׁנְפָּלוּ לָהּ כְּשֶׁהִיא נְשׂוּאָה, מְכָרָה בְּטֵל, כְּמוֹ שֶׁשִּׁנְיָנוּ בִּמְשֻׁנָּה, אָף זֶה
– אַרוּסָה שֶׁמִּכְרָה נִכְסִים שִׁנְפָּלוּ לָהּ כְּשֶׁהִיא אַרוּסָה, רָאוּי שִׁיחָא
דִּינָה כֵּן, שֶׁמְכָרָה בְּטֵל. אָמַר לָהּ רַבִּין גַּמְלִיאֵל, עַל הַחֲרָדִים אֲנִי
בּוֹשִׁים – אֲנִי יוֹדֵעַ טַעַם בְּכָךְ שֶׁלִּגְבִי הַנִּכְסִים שִׁנְפָּלוּ לָהּ כְּשֶׁהִיא
נְשׂוּאָה, מִכְרָה בְּטֵל, אֲלֵא שְׂאֵתָם מְגַלְגְּלִים עָלֵינוּ אֶת הַיְּשָׁנִים,
וּרְוצִים לִלְמוּד מִכָּךְ שֶׁהוּא הָדִין גַּם לַאֲרוּסָה. מְסִימָת הַגְּמָרָא אֵת
רֵאיוֹתָהּ: מִכָּךְ שֶׁחֲכָמִים רָצוּ לִגְמַר שִׁיחָא הַמִּכְרָה בְּטֵל, שְׁמַע מִיָּנָה –
יֵשׁ לִלְמוּד שֶׁחֲכָמִים וּרְבִין גַּמְלִיאֵל דִּיעֲבַד קְאָמַר – דְּנוֹ לִגְבִי דִּבְרֵי
בֵּית הַלֵּל, הָאוֹמְרִים שְׁבִידֵעֲבַד מִכְרָה שֶׁל הָאֲרוּסָה קִיִּים, וְהֵם
שָׁאֵלוּ שִׁיחָא מִכְרָה בְּטֵל, כְּמִכְרָה שֶׁל הַנְּשׂוּאָה. מְסִימָת הַגְּמָרָא:
שְׁמַע מִיָּנָה – אֲבָן נִפְשֵׁת הַסֵּפֶק עַל פִּי בְּרִייתָא זֹאת.

מְסִימָת הַגְּמָרָא אֵת הַמֶּשֶׁךְ בְּרִייתָא, בַּה מוֹבָאָת דַּעָה אַחֲרַת בְּדִין
וְדוֹבְרִים שְׁבִין חֲכָמִים לִרְבִין גַּמְלִיאֵל: תִּנְיָא, אָמַר רַבִּי תִנְיָא בֶּן
עֲקִבְיָא, לֹא בֶּן הַיְּשָׁבִין בֶּן גַּמְלִיאֵל לְחֲכָמִים, אֲלֵא בֶּן הַיְּשָׁבִין רַבִּין
גַּמְלִיאֵל, לֹא – אֵין אַרוּסָה דּוֹמָה לְנְשׂוּאָה, וְאֵין לְלוּמְדִין זֶה מִזֶּה,
וְטַעַם הַחִילוּק, אִם אֲמַרְתֶּם בְּנְשׂוּאָה שֶׁמִּכְרָה בְּטֵל, הָרִי זֶה מִזְחַמַּת
שֶׁהִיא בִּרְשׁוֹת הַבֵּעַל לִגְבִי דִּבְרֵים נוֹסְפִים שֶׁבֶן בְּעָלָה וְכֹאִי
בְּמִצְוָתָהּ וּבְמַעֲשֶׂהּ דִּיהָ וּבְחֻפְרַת נְדָרֶיהָ (לַעֲלֵי מַה), וְלִכֵּן גַּם כְּבוֹחוֹ
בְּטַעַם אֵת מִכִּירַת הַקִּרְקָעוֹת עַל יְדֵיהָ, וְכִי כֹמוּ כֵּן תֵּאֲמָרוּ בְּאַרוּסָה,
שִׁיכּוֹל הַבֵּעַל לִבְטֹל אֵת מִכִּירָתָה, שְׁזִכּוּיּוֹתֶיהָ שֶׁל בַּעֲלָה בַּה
פְּחוֹתוֹת, שֶׁכֵּן אֵין בְּעָלָה וְכֹאִי לֹא בְּמִצְוָתָהּ וְלֹא בְּמַעֲשֶׂה דִּיהָ וְלֹא
בְּחֻפְרַת נְדָרֶיהָ. אָמְרוּ לוֹ, רַבִּי, קִיבַלְנוּ אֵת דְּבָרֶיךָ בַּאֲרוּסָה שֶׁמְכָרָה
(לָהּ) עַד שֶׁלֹּא נִשְׁאָת, שִׁכּוּין שָׂאִין לִבְעָלָה זְכוּת גְּמוּרָה בַּה, אֲנִינוּ
מִבְּטֵל אֵת מִכִּירָתָה. אֲבָל אִם נִשְׁאָת וְאַחֲרֵי כֵךְ מְכָרָה נִכְסִים שִׁנְפָּלוּ
לָהּ לִפְנֵי הַנִּישׂוּאִין, מַהוּ – מַה הָדִין. אָמַר לָהּ רַבִּין גַּמְלִיאֵל, אָף זֶה
מוֹכְרַת וְנוֹתֶנָּת לְכַתְּחִילָה וְכֵינִים, וְאֵף שֶׁהִיא כָּבַר נְשׂוּאָה. אָמְרוּ לוֹ
חֲכָמִים בְּתַמְהִיגָהּ, הוּאִיל וְכַשְׁנִשְׁאָה זִכָּה בְּאִשָּׁה לַעֲנֵן מִצִּיאָתָהּ,
מַעֲשֶׂה יְדִידָה וְחֻפְרַת נְדָרֶיהָ, מִדּוּעַ לֹא יִזְכָּה בְּנִכְסִים, וְהָרִי תִקְנוּ לוֹ
חֲכָמִים זְכוּת אֲכִילַת פִּירוֹת מִנְכְּסִים אֵלּוּ, וּמִדּוּעַ לֹא יוֹכֵל לִבְטֹל אֵת
מִכִּירָתָה. אָמַר לָהֶם רַבִּין גַּמְלִיאֵל, עַל הַחֲרָדִים אֲנִי בּוֹשִׁין – אֲנִינוּ
יּוֹדֵעַ מַהוּ הַטַּעַם לָכֵךְ שִׁיכּוֹל הַבֵּעַל לִבְטֹל אֵת מִכִּירַת הַנִּכְסִים
שִׁנְפָּלוּ לָהּ אַחֲרֵי הַנְּשׂוּאִין, אֲלֵא שְׂאֵתָם מְגַלְגְּלִים עָלֵינוּ אֶת הַיְּשָׁנִים,
וּרְצוֹנָם לְהוֹסִיף שִׁיכּוֹל לִבְטֹל הַבֵּעַל אָף אֵת מִכִּירַת הַנִּכְסִים
שִׁנְפָּלוּ לָהּ לִפְנֵי הַנִּישׂוּאִין.

הַגְּמָרָא מְקַשָּׁה טַחֲרִיה בֵּין בְּרִייתָא זֹאת לִבֵּין מִשְׁנֵתֵינוּ. שִׁנְיָנוּ
בְּבְרִיתָא: נִשְׂאָת וְאַחֲרֵי כֵךְ מִכְרָה מַהוּ, אָמַר לָהּ, אָף זֶה מוֹכְרַת
וְנוֹתֶנָת וְקִיִּים, וּמִשְׁמַע שְׁרָשְׁאִית לִמְכוֹר אָף לְכַתְּחִילָה. וְקִשָּׁה,
הָאֵין תֵּנָּה – הָרִי אֲנוּ שִׁנְיָנוּ בִּמְשֻׁנָּתֵינוּ לִגְבִי נִכְסִים אֵלּוּ שִׁנְפָּלוּ לַאֲשָׁה
עַד שֶׁלֹּא נִשְׁאָת, וְאַחֲרֵי כֵךְ נִשְׁאָת, בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר, אִם מְכָרָה
וְנִתְּנָה, קִיִּים, וּמִשְׁמַע שֶׁרָק בִּידֵיעֲבַד הַמִּכְרָה קִיִּים, אָךְ לְכַתְּחִילָה
אֲסוּר לָהּ לִמְכוֹר.

מִתְרַצָּת הַגְּמָרָא: אָמַר רַבִּי זְבִיד, גִּירַת הַמְשֻׁנָּה מְשׁוּבֶשֶׁת, וְתִנְיָ – יֵשׁ
לְגִרוֹס בִּמְשֻׁנָּה 'מוֹכְרַת וְנוֹתֶנָת וְכֵינִים', וְהֵינֵנו שְׁרָשְׁאִית לַעֲשׂוֹת כֵּן
אָף לְכַתְּחִילָה, כְּגִירַת הַתּוֹסְפָּתָא.

תִּירוּץ נוֹסֵף: רַב פֶּפְאָ אָמַר, לֹא קִשְׂיָא – אֵין טַחֲרִיה זֶה קִשָּׁה, כִּיוִן
שֶׁנִּחְלַק תְּנָאִים בְּדַעַת רַבִּין גַּמְלִיאֵל, וְהָאֵ – מִשְׁנֵתֵינוּ, הִיא בְּדַעַת
רַבִּי יְהוּדָה אֱלִיבָא דְרַבִּין גַּמְלִיאֵל, שֶׁמִּכִּירָתָה מוֹעִילָה רַק בִּידֵיעֲבַד.
וְהָאֵ – הַתּוֹסְפָּתָא הֵיא דַּעַת רַבִּי תִנְיָא בֶּן עֲקִבְיָא אֱלִיבָא דְרַבִּין
גַּמְלִיאֵל, שֶׁמוֹכְרַת וְנוֹתֶנָת לְכַתְּחִילָה.

מְקַשָּׁה הַגְּמָרָא עַל תִּירוּץ זֶה: וְכִי רַבִּי תִנְיָא בֶּן עֲקִבְיָא סוֹבֵר כְּבִית
שְׁמָאִי, שְׁהָרִי לְדַעַת בֵּית הַלֵּל אֲפִילוּ לַאֲרוּסָה אֲסוּר לְכַתְּחִילָה
לִמְכוֹר נִכְסִים שִׁנְפָּלוּ לָהּ בְּזִמְן הָאִירוּסִין, כְּמוֹ שֶׁשִּׁנְיָנוּ בִּמְשֻׁנָּה, וְקַל
וְחוֹמֵר שֶׁלְּנְשׂוּאָה אֲסוּר, וְאִם רַבִּי תִנְיָא מוֹתִיר אֲפִילוּ לְנְשׂוּאָה
לִמְכוֹר לְכַתְּחִילָה, בַּהֲרַחָה שֶׁהוּא סוֹבֵר כְּבִית שְׁמָאִי. מִתְרַצָּת
הַגְּמָרָא: הֵכִי קְאָמַר רַבִּי תִנְיָא בֶן עֲקִבְיָא, לֹא נִחְלַקוּ בֵּית שְׁמָאִי וּבֵית
הַלֵּל כֻּלָּל עַל דְּבָרָה זֹאת, אֲלֵא שְׁנֵיהֶם מוֹדִים שֶׁאֲרוּסָה מוֹכְרַת אֲפִילוּ
לְכַתְּחִילָה, וְשֶׁלֹּא כְּדִבְרֵי מִשְׁנֵתֵנוּ הַשְּׁנִיָּה בְּדַעַת רַבִּי יְהוּדָה
שֶׁלְּדַעַת בֵּית הַלֵּל אָף אַרוּסָה לֹא תִמְכוֹר לְכַתְּחִילָה וְהִדְפָּסָה וְשִׁימוּשׁ אִישִׁי בְּלִבָּד

מִבִּיבָא הַגְּמָרָא אֵת דַּעַת הָאֲמוּרָאִים בְּנִידוּנִים אֵלּוּ: רַב וְשְׁמוּאֵל
דְּאָמְרִי תְרוּוּיָהוּ ו– אָמְרוּ שְׁנִיָּהֶם, בֵּין שִׁנְפָּלוּ לָהּ נִכְסִים עַד שֶׁלֹּא
נִתְאַרְסָה, וּבֵין שִׁנְפָּלוּ לָהּ נִכְסִים מִשְׁנֵתֵאֲרָסָה, וְנִיפְתָּה, אִינָה יִכּוֹלָה
לִמְכוֹר, אֲלֵא הַבֵּעַל מוֹצִיא מִיֵּד הַקְּקוּחוֹת.

מְקַשָּׁה הַגְּמָרָא: בְּמָאן – כִּדַּעַת מִי סוֹבְרִים רַב וְשְׁמוּאֵל, וְהָרִי דַּעַתָם
הִיא דְלֹא בְּרַבִּי יְהוּדָה בִּמְשֻׁנָּתֵינוּ בְּדַעַת רַבִּין גַּמְלִיאֵל, שְׁבִידֵיעֲבַד
הַמִּכְרָה קִיִּים, וְלֹא בְּרַבִּי תִנְיָא בֶן עֲקִבְיָא, שֶׁמִּכְרָה בְּרִיתָאָה בְּדַעַת רַבִּין
גַּמְלִיאֵל שֶׁאֲפִילוּ לְכַתְּחִילָה מוֹתִיר לָהּ לִמְכוֹר.

מִתְרַצָּת הַגְּמָרָא: אִינָהוּ – הֵם, רַב וְשְׁמוּאֵל, דְּאָמְרִי בְּדַעַת 'רַבְּתֵינוּ'
שְׁבַהמֶשֶׁךְ הַבְּרִיתָא (תּוֹסְפָּתָא שֶׁם ה"ב), דְּתִנְיָא, רַבְּתֵינוּ חֲזָרוּ וְנִמְנֵנוּ
וְקִבְעוּ הַלְכָהּ, בֵּין שִׁנְפָּלוּ לָהּ הַנִּכְסִים עַד שֶׁלֹּא תִתְאַרְסָה, וּבֵין שִׁנְפָּלוּ
לָהּ הַנִּכְסִים מִשְׁנֵתֵאֲרָסָה, וְנִיפְתָּה, אִם מִכְרָה לְאַחֲרֵי הַנִּישׂוּאִין, הַבֵּעַל
מוֹצִיא מִיֵּד הַקְּקוּחוֹת, שֶׁהַמִּכְרָה בְּטֵל אֲפִילוּ בִּידֵיעֲבַד.

* * *

שִׁנְיָנוּ בִּמְשֻׁנָּה: 'מִשְׁנִיפָּת, אֵלּוּ וְאֵלּוּ ו– בֵּית שְׁמָאִי וּבֵית הַלֵּל) מוֹדִים
שֶׁאִם מִכְרָה וְנוֹתֶנָה שֶׁהַבֵּעַל מוֹצִיא מִיֵּד הַקְּקוּחוֹת, מְקַשָּׁה הַגְּמָרָא:
לִימָא תִנְיָא לְתַקְנָת אוֹשָׁא – הָאִם שִׁנְיָנוּ מִשְׁנֵתֵנוּ אֵת הָדִין
שֶׁתִּיקְנוּ הַסְּנַהֲדִין כְּשִׁגְלוּ לְאוּשָׁא, דְּאָמַר רַבִּי יוֹסִי בְּרַבִּי תִנְיָא,
בְּאוּשָׁא הַתִּקְנִינוּ שֶׁהָאִשָּׁה שֶׁמְכָרָה בְּנִכְסֵי מְלוֹג בְּחֵי בְּעָלָה, וְאַחֲרֵי כֵךְ
מִתָּה, הַבֵּעַל מוֹצִיא מִיֵּד הַקְּקוּחוֹת, וְלִכְאוּרָה זֶהוּ הָדִין הַשְּׁנִי
בִּמְשֻׁנָּה, שֶׁנִּכְסִים שֶׁמִּכְרָה מִשְׁנֵשֵׁאֵת הַבֵּעַל מוֹצִיא מִיֵּד הַקְּקוּחוֹת,
וְאִם כֵּן לִשְׁם מַה הוּצָרְכוּ לְחוֹזֵר וּלְתַקֵּן כֵּן לְאַחֲרֵי זִמְן בְּאוּשָׁא.

מִתְרַצָּת הַגְּמָרָא: יֵשׁ חִילוּק בֵּין הַתִּקְנוֹת, שֶׁכֵּן מִתְּנִינִין – מִשְׁנֵתֵנוּ,
עוֹסֶקֶת בְּחֵיָה שֶׁל הָאִשָּׁה, וְלִפְרִיּוֹת, כְּלוּמֵר, שֶׁהַבֵּעַל מִבְּטֵל אֵת
הַמִּכְרָ בְּחֵי הָאִשָּׁה, וְהַבִּיטוּל הוּא רַק לַעֲנֵן זֶה שִׁישׁ לוֹ פִּירוֹת עַד
מוֹתָה, אֲבָל לְאַחֲרֵי מִיתַת הָאִשָּׁה חוֹזֶרֶת הַקִּרְקָע עִם פִּירוֹתֶיהָ
לְלוֹקָה, כִּיוִן שׁוּז כֹּל זְכוּתוֹ שֶׁל הַבֵּעַל בְּנִכְסֵי אִשְׁתּוֹ אֲכִילַת פִּירוֹת
בְּחִיָּה. וְאֵילוּ תַקְנַת אוֹשָׁא עוֹסֶקֶת בְּגוֹפָהּ שֶׁל בְּרַקָּה, וְלְאַחֲרֵי מִיתָהּ,
כְּלוּמֵר, שֶׁהוֹסִיפוּ לִבְעֹל זְכוּת יִתְרָהּ, וְאֲמָרוּ שֶׁגַּם לְאַחֲרֵי מִיתַת
הָאִשָּׁה הַבֵּעַל יִכּוֹל לְהוֹצִיא אֵת הַנִּכְסִים מִהַקְּקוּחוֹת, כִּיוִן שֶׁהוּא
הַקִּרְקָע שָׁלוּ, וְהוּא יוֹרְשָׁה מֵאִשְׁתּוֹ.

* * *

שִׁנְיָנוּ בִּמְשֻׁנָּה: דְּרֵין שְׁמַעוֹן חוֹלֵק בֵּין נִכְסִים לִנְכְּסִים, נִכְסִים הִידוּעִים
לִבְעֹל לֹא תִמְכוֹר וְאִם מִכְרָה וְנוֹתֶנָה בְּטֵל, שְׂאִינִן יְדוּעִים לִבְעֹל לֹא
תִמְכוֹר, וְאִם מִכְרָה וְנוֹתֶנָה קִיִּים. מִבְּרַת הַגְּמָרָא: אֵלּוּ הֵן 'נִכְסִים
יְדוּעִין', שֶׁמִּכִּירָתָם בְּטֵלָה, וְאֵלּוּ הֵן 'נִכְסִים שְׂאִינִן יְדוּעִין', שֶׁאִמְנָם
לְכַתְּחִילָה לֹא תִמְכְּרָם הָאִשָּׁה, אָךְ אִם מִכְרָה, קִיִּים.

מִבִּיבָא הַגְּמָרָא מַחְלוּקַת בּוּזָה: אָמַר רַבִּי יוֹסִי בְּרַבִּי תִנְיָא, נִכְסִים
יְדוּעִין הֵינֵנו מְקַרְקָעִין, שֶׁמִּתְחִילָה נִשְׂאָה הַבֵּעַל עַל דַּעַת כֵּן שֶׁתִּירֵשׁ
נִכְסִים אֵלּוּ, וְיִזְכָּה בְּפִירוֹתֵיהֶם, וְנִכְסִים שְׂאִינִן יְדוּעִין, הֵינֵנו מְטַלְטְלִין.
וְכִי וְיִתְנֵן אָמַר, אֵלּוּ וְאֵלּוּ – גַּם קִרְקָעוֹת גַּם מִטְּלָטְלִין, נִכְסִים יְדוּעִין
הֵן, וְאֵלּוּ הֵן נִכְסִים שְׂאִינִן יְדוּעִין, כֹּל שִׁיּוֹשְׁבַת בָּאָן, וְנִפְּלוּ לָהּ נִכְסִים
בְּמִדְּנֵת תֵּיָם, וְלֹא יֵדַע הַבֵּעַל שְׁעֵתִידִים לִפּוֹל לָהּ נִכְסִים אֵלּוּ.
מְסִייעַת הַגְּמָרָא לְרַבִּי יוֹחָנָן מִבְּרִיתָא: תִּנְיָא נְמִי הֵכִי, אֵלּוּ הֵן נִכְסִים
שְׂאִינִן יְדוּעִין, כֹּל שִׁיּוֹשְׁבַת בָּאָן וְנִפְּלוּ לָהּ נִכְסִים בְּמִדְּנֵת תֵּיָם.

* * *

לְאַחֲרֵי שֶׁלְּמוּדָנוּ שֶׁהַבֵּעַל זֹכֵה בְּנִכְסֵי אִשְׁתּוֹ לְאַחֲרֵי הַנְּשׂוּאִין, מִבְּרַת
הַגְּמָרָא כִּיצַד יִכּוֹלָה הָאִשָּׁה לִמְנוּעַ מִמֶּנּוּ זְכוּיוֹת אֵלּוּ. מְסַפֶּרֶת
הַגְּמָרָא: הִיא אֱלִיבָא דְרַבִּי תִנְיָא דְתַבְרַחְיָהוּ לְנִכְסָהּ מְכָרָה – מַעֲשֶׂה
בְּאִשָּׁה אַחַת שֶׁעֲמַדָה לְהַנְשֹׂא, וּרְצָתָה לְהַבְרִיחַ מִבְּעָלָהּ אֵת נִכְסֶיהָ,
שֶׁלֹּא יִזְכָּה בָּהֶם, וְלִכֵּן בְּתַבְרַחְיָהוּ לְבִרְתָּהּ – כָּתְבָהּ אוֹתָם בְּשֵׁטֶר
מִתְנָה לְבַתָּה שֶׁהִיתָה לָּהּ מִבְּעָלָה הַקּוֹדֵם, וְאָמְרָה לְעַדִּי הַשֵּׁטֶר
שְׂאִינָה מִתְּכוּנוֹת לְהַקְנוֹתָם בְּאִמַּת לְבַתָּה. אֲלֵא כּוּוֹנָתָה שֶׁאִם
תִּתְאַלְמֵן אוֹ תִתְגַּרֵּשׁ מִבְּעַל זֶה תִּטּוֹל מִבְּתָה אֵת הַנִּכְסִים, וְאִינָה
כּוֹתֶבֶת אוֹתָם אֲלֵא כְּדִי לְהַבְרִיחַם מִבְּעָלָה. אִינְסִיבָה וְאִינְרִשָּׁה –
נִישְׂאָה אוֹתָהּ אִשָּׁה, וְלֹאֲחֵר זִמְן הַתְּגַרְשָׁה, וּרְצָתָה לְהוֹצִיא מִבְּתָה
אֵת הַנִּכְסִים שֶׁכָּתְבָה לָּהּ.

1 **אָתָּא לְקַמְיָה דְּרַב נַחֲמָן** – באה האשה לדין לפני רב נחמן, לתבוע
2 מבתה את הנכסים. קיבל רב נחמן את טענתה, וקָרְעָהּ רַב נַחֲמָן
3 לְשִׁמְרָא – וקרע את שטר המתנה, כיון שאין זה שטר אמיתי, אלא
4 נועד רק להבריא את נכסיה מבעלה. **אָזַל רַב עֲנָן לְקַמְיָה דְּרַב**
5 **עֻקְבָּא** – הלך רב ענן לפני מר עוקבא שהיה אב בית דין, ואמר ליה,
6 **הוּי מִר נַחֲמָן תְּקַלָּא** – יראה אדוני את נחמן, שהוא כ'חקלאי, איש
7 שדה, שאינו בקי בדינים, הִכִּי מְקַרְעַ שְׁטְרֵי דְאִינְשֵׁי – כיצד הוא
8 קרע שטרות של אנשים.

9 **אָמַר לִיה מִר עֻקְבָּא לִרְב עֲנָן, אִמָּא לִי אִינִי, גּוּפָא דְעֻקְבָּא הִכִּי הָוָה**
10 **–** אמור לי איפוא, כיצד היה גוף המעשה בשטר שקרעו רב נחמן.
11 **אָמַר לִיה רַב עֲנָן, הָכִי וְהָכִי תָּהּ –** כך וכך היה, וסיפר לו את כל
12 המעשה. **אָמַר לִיה מִר עֻקְבָּא, אִם בְּשִׁטְר מִבְּרַחַת קָא אִמְרַת –** אתה
13 אמר שהיה המעשה, שלא נתכוונה לתת לבתה את נכסיה באמת,
14 אלא להבריהם מבעלה, יפה עשה רב נחמן, שכן הָכִי אָמַר רַבִּי
15 חֲנִילָא בְּרֵי אִידִי, אָמַר שְׁמוּאֵל, מוֹרָה הוֹרָאָה אֲנִי – קיבלתי רשות
16 מראש הגולה לדון, והרי זו ראייה שאני בקי בדינים, ואם יבא שִׁטְר
17 מִבְּרַחַת לְדִי, אֶקְרַעֶנּוּ, כיון שאין זו מתנה אמיתית, אלא השטר
18 נכתב רק כדי להבריא את הנכסים.

19 הגמרא ממשיכה להקשות על מעשהו של רב נחמן: **אָמַר לִיה רַבָּא**
20 **לְרַב נַחֲמָן, כִּיצַד קִרְעַת אֶת שִׁטְר הַמַּתְנָה, הֲרִי מַעֲקָא מַאי –** מהו
21 הטעם ששטר מברחת בטל, משום שסברא היא דלא שָׁבִיק אִינְשֵׁי
22 נַפְשֵׁיהּ וְהִיב לְאֶחָרֵינִי – שאין אדם מניח את עצמו מנכסיו, ונותן
23 אותם לאחרים, ובודאי כתב שטר זה רק כדי להבריהם, אך הִנֵּי
24 מִלֵּי לְאֶחָרֵינִי – סברא זו שייכת רק כשכתבתם לאדם זה, אָבָל כֵּאן,
25 לְבִרְתָּהּ וְהִיא – כתבה האשה את נכסיה לבתה, ויתכן שהתכוונה
26 לתת לה את הנכסים במתנה גמורה. השיב לו רב נחמן: **אֲפִילוּ הָכִי,**
27 **בְּמִקּוֹם בְּרִיתָה נַפְשָׁה עֲרִיפָא לָהּ –** אף על פי כן מסתבר שלא
28 התכוונה האשה למתנה גמורה, כיון שהאשה מעדיפה את עצמה
29 על פני בתה, ובודאי לא התכוונה להקנות לה את הנכסים, אלא
30 רק להבריהם.

31 הגמרא מקשה מברייא על דברי שמואל, ששטר מברחת בטל:
32 **מִיתִיבִי, שִׁנְיָו בִּבְרִייתָא, אִשָּׁה הַעֲוֹמֶדֶת לְהִנְשֹׂא, וְרוּצָה שְׁתַּבְּרִית**
33 **נְכָסֶיהָ מִבְּעֻלָּה שֶׁלָּא יוֹכֵה בָּהֶם לְאַחֵר הַנְּשׂוּאִין, אֵךְ גַּם אִינְה רֹצֵה**
34 **לְהִיתֵם לְאַחֲרִים, בִּיצֵד הִיא עוֹשָׂה, בּוֹתֵבֵת שְׁטְר פְּסִים לְאַחֲרִים –**
35 שטר פיוסוס, שמפייסת את המקבל שלא יקבל שטר זה על מנת
36 לזכות בנכסים, אלא רק כדי להפקיע את זכות בעלה מהם, דְּרַבִּי
37 רַבִּן שְׁמַעוֹן מִן גְּמָלִיאל. וְהַכְּמִים אֲמִירִים, אם תכתוב האשה שטר
38 פסים, אם רָצָה הַמִּקְבֵּל לזכות בנכסים, מִצָּחֵק בָּהּ חוֹכֵה בָּהֶם, שכן
39 זהו שטר גמור. ואין לה תקנה עַד שְׁתַּבְּרִית לֹא שִׁטְר עַל תְּנַאי,
40 שיזכה בנכסים מִהֵימֵן וְלִשְׁתַּבְּרִיתָה – שאם תרצה האשה שיזכה
41 בנכסים שכתבה לו, הרי הוא זוכה בנכסים מהיום, ובכך אין
42 המקבל יכול לזכות בנכסים כל זמן שלא אמרה האשה שהיא
43 רוצה בכך, ומאידך גם בעלה אינו יכול לזכות בהם, שכן אם ירצה
44 לזכות בהם תאמר שהיא רוצה שיזכה המקבל בנכסים, ויזכה
45 בהם. מסיימת הגמרא את קושייתו מדעת חכמים: **מַעֲקָא –** הטעם
46 שזהו אכן שטר מברחת ולא זכה המקבל בנכסים, הוא משום
47 דְּתַבְּרָה לִיה הָכִי – שכתבה לו כך, מתנה בתנאי, הָא – אבל אם לא
48 תַּבְּרָה לִיה הָכִי, אלא כתבה לו שטר מתנה גמור, קִנְיָהּ וְ– קנה
49 אותם) הַלּוּקָה, ואין הולכים אחר אומדן דעתה שהתכוונה רק
50 להבריא את הנכסים מבעלה, אלא השטר קיים, וזהו שלא כדברי
51 שמואל, ששטר מברחת בטל מעצמו.

52 מתרצה הגמרא: **אָמַר רַבִּי יוֹרְאָה, לֹא קָשְׁיָא, הָא –** דברי שמואל,
53 ששטר מברחת בטל, היינו בְּבוּלָה – כאשר נתנה את כל נכסיה,
54 ובודאי אין אדם נותן את כל נכסיו לאחרים ונשאר ללא כלום,
55 והָא – הברייא, ששמעמ ממנה שאם לא עשתה תנאי השטר
56 קיים, היינו בְּמִקְצָתָה – כשנתנה רק מקצת נכסיה, ולכן אין ראייה
57 שהתכוונה רק להבריא את הנכסים, אלא יתכן שהתכוונה
58 שבאמת יזכה בהם המקבל.

59 הגמרא מבררת כיצד מועיל שטר כזה להבריא את הנכסים

מהבעל. מקשה הגמרא: **וְאִי כְּדַבְרֵי שְׁמוּאֵל, שִׁטְר מִבְּרַחַת בְּכָל**
60 **הַנְּכָסִים בְּטָל וְלֹא קִנְיָהּ וְ–** קנאם) הַלּוּקָה, אם כן הנכסים בחזקת
61 האשה, ויִקְנִינָהּ עַל – יקנה אותם הבעל, כשאר נכסי מלוג,
62 ומדוע מועיל שטר זה להבריהם מהבעל.
63 מתרצה הגמרא: **אָמַר אֲבִי, עֲשָׂאוֹם חֲכָמִים לְנִכְסִים הַמּוּבָרְחִים,**
64 **שִׁיחָא דִּינִם בְּנִכְסִים שְׁאִין יְדוּעִין לְבַעַל, וְאִלְיָא דְּרַבִּי שְׁמַעוֹן, שְׁסוּבֵר**
65 **שֶׁהֵבֵל אֵינוֹ זֹכֵה בָּהֶם, וּבְדִיעַבְד כְּשִׁמְכָרָה אוֹתָם לֵאמֹר, הַמְכֵר**
66 **קִיִּים, כְּמִבּוּאֵר בְּמִשְׁנֵיתֵינוּ. וְאִם נִכְסִים אֵלוּ, כִּיּוֹן שֶׁהֵבֵל הִיא סְבוּר**
67 **שְׁחָלָה מִתְּנָתָה, הֲרִי הֵם בְּנִכְסִים שְׁאִין יְדוּעִים לוֹ, וְאֵינוֹ זֹכֵה בָּהֶם.**

משנה

69 בקרקעות של נכסי מלוג הדין הוא שהקרקע שייכת לאשה והבעל
70 אוכל פירות, ומשנתניו מבארת כיצד נוהגים בנכסים אחרים, כגון
71 כספים ופירות: **נָפְלוּ לָהּ לֵאשָׁה בִּירוּשָׁה בְּכַפִּים, הֲרִי דִינֵם כְּנִכְסֵי**
72 **מִלּוּג, שֶׁהָקָרָן שִׁיבְתָּ לֵאשָׁה וְהֵבֵל אוֹכֵל אֶת פִּירוֹתֵיהֶם, וְלֹכֵן**
73 **יִלְקָח בָּהֶן וְ–** (בכספים) בְּקָרְקָה, וְהוּא וְ–) הֵבֵל אוֹכֵל אֶת פִּירוֹת
74 הַקְּרָקָה. וְכֵן אִם נָפְלוּ לָהּ בִּירוּשָׁה פִּירוֹת הַתְּלוּשִׁין מִן הַקְּרָקָה, הֲרִי
75 גוֹף הַפִּירוֹת שִׁיךְ לֵאשָׁה, וְכִדִּי שִׁיבְל הֵבֵל לִיהֶנּוּ מִפִּירוֹת
76 הַפִּירוֹת, יִלְקָח בָּהֶן – בפירות בְּקָרְקָה, וְהוּא אוֹכֵל פִּירוֹת מִהַקְּרָקָה,
77 כְּשֶׁאֵר נִכְסֵי מִלּוּג.

78 דין נוסף: נפלו לה יחד עם הקרקע (פירות) הַמְּחוּבָּרִים בְּקָרְקָה, כגון
79 שרישה שדה זרועה או אילנות עם פירות, **אָמַר רַבִּי מֵאִיר, אִין**
80 **לְבַעַל זְכוּת אֵלָּא בִּפְרִירוֹתֵיהֶן שֶׁל הַפִּירוֹת הַלּוּל, כִּיּוֹן שִׁפְרִית אֵלּוֹ**
81 **דִּינֵם כְּ'קָרְ' וְלֹא כְּ'פִירוֹת', כִּיּוֹן שֶׁלֹּא גָּדְלוּ כְּשֶׁהִיוּ הַנְּכָסִים בְּרִשּׁוֹת**
82 **הָאשָׁה, אֵלָּא הִגִּיעוּ לְרִשּׁוֹתָהּ כְּמוֹת שָׁחַם, וְהֲרִי הֵם כְּחֹלֵק**
83 **מִהַקְּרָקָה, נִמְצָא שִׁישׁ לָהֶם עֲצָמִם דִּין נִכְסֵי מִלּוּג, שֶׁהָקָרָן שִׁיבְתָּ**
84 **לֵאשָׁה וְהֵבֵל יֵאכֵל רַק אֶת הַפִּירוֹת, וְכִדִּי לְדַעַת מָה הוּא סְכוּם**
85 **הָקָרָן שִׁישׁ לֵאשָׁה מִכּוּחַ אוֹתָם פִּירוֹת, יֵשׁ לְכַר בְּכַמָּה עוֹלָה עֵרֶךְ**
86 **הַקְּרָקָה מִחֲמַת הַפִּירוֹת שְׁעִלֶיהָ, וְלֹכֵן שְׁמִין אוֹתָהּ וְ–** את הקרקע
87 **בָּמָה הִיא יָפָה בְּפִירוֹת –** כמה היא שוויה עם הפירות שיש עליה,
88 **וְכַמָּה הִיא יָפָה בְּלֹא הַפִּירוֹת שְׁעִלֶיהָ, וּמִזֵּיתָר –** וההפרש בין שומות
89 אלו הוא שווי הפירות, ודינו כנכסי מלוג, ובדמי שווי זה יִלְקָח בָּהֶן
90 קָרְקָה, שהיא נכסי מלוג, וְהוּא אוֹכֵל אֶת הַפִּירוֹת שֶׁל קָרְקָה זֶה.

91 וְהַכְּמִים אֲמִירִים, פירות הַמְּחוּבָּרִים לְקָרְקָה שֶׁנָּפְלוּ בִּירוּשָׁה לֵאשָׁה,
92 אִין דִּינֵם כְּנִכְסֵי מִלּוּג, אֵלָּא הֵם נִחְשָׁבִים כְּפִירוֹת שֶׁל נִכְסֵי מִלּוּג,
93 כִּיּוֹן שֶׁהַקְּרָקָה נִשְׁאֶרֶת שֶׁל הָאשָׁה, וְהִיא נִחְשָׁבֶת כְּקָרָן שֶׁל הַנְּכָסִים,
94 וְאֵילוֹ הַפִּירוֹת שְׁלָו – שֶׁל הֵבֵל. וְרַק פִּירוֹת הַתְּלוּשִׁין מִן הַקְּרָקָה
95 שֶׁנָּפְלוּ לֵאשָׁה, שְׁאִינֵם שִׁיבִים עוֹד לְקָרְקָה, הֲרִי הֵם שְׁלָה, וְדִינֵם
96 כְּנִכְסֵי מִלּוּג, וְלֹכֵן יִלְקָח בָּהֶן קָרְקָה וְהוּא אוֹכֵל פִּירוֹת.
97 רַבִּי שְׁמַעוֹן אֲמִיר, מְקוּם שִׁיבָה כֹּחַ שֶׁל הֵבֵל בְּבִנְיָתָה – בשעה
98 שֶׁנִּשְׂא אֶת אֶשְׁתּוֹ וְקִיבֵל אֶת נִכְסֶיהָ, הוֹרֵעַ כֹּחַ בִּיצִיאָתָה – בשעת
99 גִּירוּשָׁהּ, וּמְקוֹם שֶׁהוֹרֵעַ כֹּחַ בְּבִנְיָתָה, יָפָה כֹּחַ בִּיצִיאָתָה. מִפְּרַשׁ
100 רַבִּי שְׁמַעוֹן אֶת דְּבָרָיו, בִּיצֵד, פִּירוֹת הַמְּחוּבָּרִים לְקָרְקָה, בְּבִנְיָתָה
101 הַתִּייפָה כֹּחַ בָּהֶם שֶׁהֲרִי הֵם שְׁלָו, שֶׁהֵם פִּירוֹת נִכְסֵי מִלּוּג, וְאֵילוֹ
102 בִּיצִיאָתָה הוֹרֵעַ כֹּחַ בָּהֶם, שֶׁאִם כְּשִׁגִּירָשָׁה נִשְׁאָרוּ פִּירוֹת מְחוּבָּרִים
103 לְקָרְקָה שֶׁל נִכְסֵי מִלּוּג, הֲרִי הֵם שְׁלָה לְגַמְרִי, וְאִין לֹא זְכוּת בָּהֶם.
104 וְאֵילוֹ פִּירוֹת הַתְּלוּשִׁין מִן הַקְּרָקָה, בְּבִנְיָתָה הוֹרֵעַ כֹּחַ בָּהֶם שֶׁנּוֹף
105 הַפִּירוֹת שְׁלָה, וְהֵבֵל אוֹכֵל רַק אֶת פִּירוֹתֵיהֶם. וּבִיצִיאָתָה יָפָה כֹּחַ
106 בָּהֶם, שֶׁאִם כְּשִׁגִּירָשָׁה הִיוּ פִּירוֹת תְּלוּשִׁים, הֲרִי הֵם שְׁלָו לְגַמְרִי, כִּיּוֹן
107 שֶׁכֵּבֵר זֹכֵה בָּהֶם כְּשֶׁהִיתָה אֶשְׁתּוֹ.

גמרא

108 התבאר במשנה שבכל ממון של נכסי מלוג קונים קרקע, והבעל
109 אוכל את פירותיה. מבררת הגמרא איזו קרקע יש לקנות ממנו
110 זה: **שְׁפִיטָא, שֶׁאִם יֵשׁ וִיכּוּחַ בֵּין הֵבֵל לֵאשָׁה מָה לְקַנּוֹת בְּמִמּוֹן שֶׁל**
111 **נִכְסֵי מִלּוּג, אֶחָד מֵהֶם רֹצֵה לְקַנּוֹת אֶרְצָא –** קרקע לוֹרִיעָה, וְהָאֲחֵר

כתובות. פרק שמיני – האשה שנפלו – דף עט עמוד א – מתוך מהדורת "אבן ישראל – (שטיינזליץ)" ריג רש"י

1 **אתאי** לקמיה דרב נחמן – לתבוע את בתה לחזיר לה הנכסים, והבת הוציאה שטר
2 מתנתה, וקרעיה רב נחמן. **חללאה** – אינו בקי בדין, ומר עוקבא אב בית דין הוה. מורה
3 **הוראה אני** – טגלתי רשות מריש גלותא, כדאמר' בפרק קמא דסנהדרין (הא, דמחני
4 רשותא. ולא ידבי רשותא אלא לבקי בדבר. **אם יבא שטר מברחת לידי** – שירצה המקבל
5 מתנה לחזיק בנכסים על פיו, שלא לחזירם
6 לנותן – אקרענו. ולקמיה פריך: הואיל ולא
7 שטרא הוא, היאך הועיל הפירוש **אמר ליה** –
8 רבא לרב נחמן, כשקרע אותו שטר; היכי סמכת
9 בהא ארשמואל וקרעת ליה: **מעמא מאי** –
10 אמר שמואל אקרענו. **ולא שבקי איניש נפשיה**
11 **כו'** – ולא גמר להקנות אלא בעוד שהוא דואג
12 מאחרים שלא יחזיקו בהם. **הני מילי** – בנותנתן
13 לאיש נבר, איבא למימר דלא גמרה ואקניא.
14 **אבל לברתה יחבה לה** – מתנה חלוטה. שטר
15 **פסים** – שטר פויסים. שמפייסו לקבל מתנה זו
16 להפקיע זכות בעלה קודם נישואין, ולא שיזכה
17 מקבל זה בהם. **אם רצה** – המקבל הוה. **מצחק**
18 **בה** – ומחזיק בהן עולמנה. עד שתכתוב
19 בשטר זה; מדמים נותנים לך ולבשרא. יש כאן
20 הברחה מבעלה, שאם בא לזכות – תאמר. אני
21 רוצה ובמתנה, ונמצא קיימת למפרע. ואם זה
22 שנכתב שטר יבוא לחזיק – תאמר: איני
23 רוצה. **קנניה לוקח** – תיבואה דשמואל. **הא**
24 **בבולה** – כי אמר שמואל: לא קני – בבוחבת
25 לא כל נכסיה. דכין דלא שיריה מידי לנפשה אם
26 תתגרס. **אנן סהדי דלא גמרה ומקניא**. והא
27 דקתני: רצה מצחק בה – בבוחבת מקצתן. **ואי**
28 **לא קנניה לוקח** קנניהו בעל – לשמואל,
29 בבוחבת כולו, דאמר: לא קני. כיון דלא קני –
30 מאי הברחה איכא? קנניהו בעל ויאלץ פירות,
31 וירשנה אם תמות תחתיו. **נכנסים שאני ידועין**
32 – שהרי על מנת שאנין שלה נשאה, דסבור
33 שהמתנה גמורה. **משנה אוכל פירות** –
34 והקרי קיימת לה. שלא תיקנו לו חכמים תחת
35 פירוקה אלא פירות. **שמן אותה כו'** – דקסבר:
36 מה שגדל ברשותו – הוו פירות, ומה שלא גדל
37 ברשותו – הוי קרן. לפיכך, מה שדמי הקרקע
38 קריע וקנני בשביל תבואה זו – צריך ליתן לה
39 דמים, ועשוי מתן קרקע, ויאלץ הוא פירותיה.
40 והכסים **אופרים** – אף אלו שלא גדלו ברשותו
41 תורת פירות נתנו בהן, הואיל והקרקע קיימת
42 לה. **ביציאתה** – אם בא לגרשה. פירות
43 המחזיקין לקרקע כבניסתה שלו – כלומר:
44 בשעת נפילתן שלו, כרבנן. ובגמרא פריך: היינו
45 תנא קמא. **וביציאתה** שלה – המגרש לא אשתו
46 והיו בנכסים פירות מחזיקין – נטלת
47 קרקעותיה עם פירות שבהן. **כבניסתה** שלה –
48 וילקח בהן קרקע, והוא אוכל פירות. **וביציאתה**
49 **שלו** – דמה שקדם ותלש בעודה תחתיו – וזה
50 בהן מדין פירות נכסי מלוו. **גמרא פשיטא לי**
51 **אירעא ובתי אירעא** – נפלו לה כספים, ובאו
52 ליקח לה קרקע. **דא** אומר: קרקע בת זרעה אני
53 רוצה. והא אומרתי: בתים אני רוצה ליקח, או
54 איפור. **אירעא** – זבנגין מנייהו. ששכרה מרובה,

55 ואינה מרקבת. ושניהם מעבבים; הבעל יכול לומר: דבר שפירותיו מרובים אני חפץ. וכן
56 אם בא הוא ליקח בית – יכולה היא לומר: אני רוצה בדבר שהוא כלה והולך והקרי
57 מתמעט. **בתי** – שכן מרובה מודיקת, שחן עשויין לביש. **דיקלי** – תמרים. **אילני** – שאר
58 אלילות. **אבא** – יער, לחתוך עצים, וירדא – אלילות של עורחדין. ולא היו פריין חשוב
59 לה, וקוצצין אותן לעצים. **ופירא דכווי** – פחירה של דגים, שקורין וויייר. **אמרי** לה
60 **פירא** – אם נפלו לה בירושה, קציצת העצים ודגים שבפחירה – הוא פריין, והקרקע
61 הוא קרן. **ואמרי** לה – כולוהו הוו קרנא, הואיל והעצים והדגים כלים. והכל ימכר מיד,
62 וילקח בהן קרקע, והוא אוכל פירות; אילן, אין גזע מחליף.

1 **עשאות** נכנסים שאנים ידועים ואלבא דרבי שמעון – פסק רבינו חננאל כרבי שמעון
2 נכנסים שאנים ידועין. וכן נראה, ומדקאמר: ואלבא דרבי שמעון, משמע דכל
3 הני דסבידא להו שטר מברחת לא קנה – סבידא להו כרבי שמעון. דאי בעי למימר דתקינו
4 רבנן משום תקנת מברחת, כמו שאומר רבי שמעון בנכסים שאנין ידועין, ואפילו רבנן דרבי
5 שמעון מודו בה, ולעולם לית הילכתא כוותיה –
6 אם כן, הוה ליה למימר "עשאות נכנסים שאין
7 ידועים לבעל אליבא דרבי שמעון", בלא וי',
8 הוה משמע – דכי היכי דנכסים שאנים ידועים
9 לא משתעבדי לבעל אליבא דרבי שמעון – הכי
10 נמי מברחת לכולי עלמא. ומדקאמר "ואלבא
11 דרבי שמעון" – משמע דוקא לרבי שמעון, משום
12 דעל ידי הברחה הוו נכסים שאנים ידועים. וכבר
13 בלא במעשה שטר מברחי נכסיו לפני רבינו הם,
14 שרצה ללוות, ורצה שלא ישתעבדו נכסיו לבעל
15 חוב. וגם שטר מברחי נכסיו שלא ישתעבדו נכסיו
16 לכתובת אשתו, ואמר רבינו הם שדשטר קיים,
17 ומגבינן בית. דדוקא הכא דהוי מברחת, ולא קני
18 להו בעל דהוו נכסים שאין ידועים – אמרין
19 דדואי להברחי נתבון. אבל בנעשים אלו, דלא
20 לא הוי קני לוקח – דהייא קני להו חוב
21 והאשה, וכיון דבדחי לא הוי מוכרח – אית לן
22 למימר דלמתנה גמורה איכיון.

23 **דקלי** ואילו דקלי – היינו כפירוש רבינו תם
24 ב"דמוכר את הספינה" (בבא בתרא פבא),
25 דדקלים מתקיימין דרבה. ולא כרבי שמואל בן
26 מאיר, דפירש דהם דאין מתקיימין יותר מארבע
27 וחמש שנים, גבי הא דאמר רב זבדי: דקל אין
28 לו גזע. **אילני** וגופני אילני – משמע דגופני
29 גריעי מאילני, וכל שכן מדקלי, דעדיפא מאילני.
30 וקשה: דאמרין ב"החובל" (בבא קמא צבא),
31 אריסיה דשמואל אייתי ליה תמור, טעמיניהו
32 טעמא דחמרא, אמור: קא מבכיש בגופנא כולי
33 האי? אמר ליה: למחר אייתי לי מקוריה. **שמיא**
34 דגופני עדיפא מדקלי? ויש לומר: דדקלי עדיפא בזה
35 שאין צריך להוציא עליהם כלום כדי לתקן, אבל
36 גפנים צריכין יציאה מרובה לומר ולתקן הברם,
37 דאם לא כן מתקלקל. ומי שיכול לטרוח לעובדם
38 ולשומרם כראוי – יש בהן ריוח גדול.

39 **כללא** ומחלף – רבינו חננאל גריס גזע
40 מחלף. קרנא. אין גזע מחלף –
41 פירא. פירוש: דבר שאוכל הפירות והקרי מתקיים
42 – זהו קרנא, ואין מוכרין אותו ליקח ממנו
43 קרקע. ודבר שהוא כלה, שאין גזע מחלף –
44 הוי כאילו נפלו לה פירות, וילקח בהן קרקע.
45 **לפי זה**, "אמרי לה פירא" הוא דקאמר להאי
46 כללא. דהא אבא ורדתא ופירא דכווי אין גזע
47 מחלף, כדפירש בקונטרס. וקשה לרבינו שמעון
48 בן אברהם: דמשמע ד"אמרי לה קרנא" קאמר
49 להאי כללא, מרלא נקט: "אמרי לה פירא" לבסוף.
50 ועוד: דאמר רב נחמן לקמן: עיילא ליה גלימא
51 – פירא הוי, מיכס ביה כו'. הוה ליה למימר:
52 קרנא חוין ועוד: דאם קרנא, הוי דקטני? פיר
53 ומחפורת של צירין, רבי מאיר אומר: קרן – הוי
54 נמי פירות, דחשיב בקרן דמתקיים, והבעל אוכל

55 פירות. ואם כן, קשיא דרבי מאיר אדרבי מאיר, דהא קתני במתניתין דלרבי מאיר פירות
56 מחזיקין שמין אותם כמה חן יפין וילקח בהן קרקע והוא אוכל פירות. וגפיתא וצריך לא
57 גריעי מפירות מחזיקין? ועוד: הדשאת הוי רב נחמן כרבי מאיר! ונראה כפירוש הקונטרס.
58 ורבינו תם גרס כרבינו חננאל, ומפרש: דלאו בנפלו לה פליגי אם ימכרם לא לאו, דהא
59 קאי אבא דקאמר: פשיטא אירעא ובתי אירעא – דאריי בנפלו לה כספים, ואהא קאי
60 פלוגתייהו. ומפרש: דאם נפלו לה כספים ורוצה הבעל לקנות בהם אבא ורדתא ופירא
61 דכווי, וכן משמע מתוך פירוש רבינו חננאל, דמפרש גזע מחלף קרנא כו'. הלכך, דיכא

דקתני ילקח בהם קרקע – אין קונין אלא דבר שגועו מחליף. אלמא דבלקנות איירי, ולפי זה לא קשה מידי לפירוש רבינו חננאל הא דאמר רב נחמן פירא הוי, ולא דרבי מאיר אדרבי מאיר. דהתם מיירי שמכנסת לו גלמא ופיר גפרית וצרין, וקרי פירא למאי דאכלי בעל פירות נכסי מלוג. אבל הכא, מה שזקנין בבססים שנפלו – קרי קרנא, ומה שאין קונין – קרי

פירא. ודין פירות עליה, כמו שהפירות ימכרו וילקח בהן קרקע, וליפירוש הקונטרס קשה: דמפרש דאין גזע מחליף – מוכרין, דהא גלמא אמר לקמן אף על גב דאין גזע מחליף, דמכסי ביה ואויל, וכן גפרית, ומחפורת של צרין אמרי רבנן דהוי דבעל, אף על גב דאין גזע מחליף ולרבינו תם נחא: דאף על גב דאין קונין לכתחילה מכססים אלא דבר שגועו מחליף, כשנפלו לה בירושא, אין ממקיקין אותו למכור, אלא אוכל פירות כמו שהוא עד שיכלה הקרן, כיון שיש שיעור קצת, כמו בגלמא וכל דדמי ליה.

כמאן לא כרבנן כו' – השתא משמע דסבר רבי נאי ווולד בהמת מלוג לאשה, ואם תאמר: אם כן לימא וולד בהמת מלוג לאשה ויש לומר: לרבותא נקט, דאפילו כפילא הויא דאשה. **פירא** דפירא לא תקני ליה רבנן – דאין במידי דאחי מעלמא, כגון כפל וולד בהמת מלוג, אבל פשיטא דפירא דפירא נמי תקינו ליה רבנן, כדתנן ב"בזכות" (כתובות פג.א): לעולם הוא אוכל פירי פירות עד שיכתוב כו'. והא דקאמר משלם תשלומי כפל לאשה – היינו כפל לחודיה, אבל קרן – לבעל. תימא: דגונב בהמת מלוג עצמה, שהיא של אשה – הוי הכפל לבעל. דהא לא הוי פירא דפירא. וגונב וולד בהמת מלוג, דהויא דבעל – הוי הכפל לאשה!! ורבינו יהודה בן נתן פירש: דכל שכן בהמת מלוג עצמה דהוי הכפל לאשה, והבי פירוש: פירא, כיון דלא הוי מעלמא – תקינו ליה רבנן, והוא הדין פירא דפירא. האי פירא דפירא דאחי מעלמא – לא תקינו ליה, וכל שכן פירא דאחי מעלמא.

שאני התם דאיכא עורה – קצת תימא לרבינו שמשון בן אברום דחשיב עורה שיעור: הא אם היה רוצה לשחטה – אינו יכול ו**הרי** עבדים ושפחות כו' – משמע דזיתים וגפנים זקנים עושים קצת פירות, מדפריך עיי' מעבדים ושפחות, ובעבדים ושפחות מזה שעושים קצת מלאכה, דאם אינם יכולים כלום – מה מכירה שייך בהם? ועוד: דמסיק דפליגי דנפלו לה בשדה שאניה שלה, ואי מיירי בזיתים וגפנים שנתייבשו לגמרי – מאי טעמא דמאן דאמר לא תמכרו? הא ליכא שבה בית אביה, דכיון דנתייבשו לגמרי – דאי פירא הוי – יאכל להשתוחם! אלא ודאי מיירי שעושים קצת פירות. וקשה לרבינו יצחק מזה דאמר בפרק "המקב"ל (בבא מציעא קטז, ט) דההוא גברא דמשכן פרסא לחבריה לעשר שנים וקש לחמש שנים, דפריך למאן דאמר התם פירא הוי מנא דתנן הכא: נפלו לזיתים וגפנים זקנים – ימכרו וילקח בהן קרקע כו', אלמא דאחי קרנא, דאי פירא הוי – יאכל הבעל עצים. ומאי פריך? הא מיירי שעושים פירות, ולחכי חשיב גוף האילן קרנא ולא פירא. והוא הדין בההוא דמשכן פרסא, דהייכא ולא קש ועושים פירות – שלא יקח בעל חוב עצים, דחשיבי קרנא כל זמן שעושים פירות אחריני ויש לומר דהבי פריך: כיון דאמרי רבנן ילקח בהן

קרקע לטובת הבעל: מדפליג רבי יהודה ואמר שאניה צריכה למכור משום שבה בית אביה, אם כן, כי יבשו לגמרי – נמי קרנא הוי, וילקח בהן קרקע. דאי פירא הוי – אמאי אמרי רבנן ימכרו? אדרבה, טוב לו לבעל שיאכל פירות מה שהוא, וימתין מעט עד שיתייבשו לגמרי, ויהיו הכל שלו! אלא ודאי קרנא הוי.

ו**לד** בהמת מלוג – מ**ש**לם תשלומי כפל לאשה. **כמאן**? לא כרבנן ולא כחנניה! ד**תנאי**: ו**לד** בהמת מלוג – לבעל, ו**לד** שפחת מלוג – לאשה. ו**חנניה** בן אחי יאשיה אמר: עשו ו**לד** שפחת מלוג כולד בהמת מלוג! אפילו תימא דברי הכל: פירא – תקינו ליה רבנן, פירא דפירא – לא תקינו ליה רבנן. בשלמא לחנניה היינו דלא חישינן למיתתה. אלא רבנן, אי חישי למיתתה – אפילו ו**לד** בהמת מלוג נמי לא, ואי לא חישי למיתתה – אפילו ו**לד** שפחת מלוג נמי! לעולם חישי למיתתה, ושאני בהמה – דאיכא עורה. אמר רב הונא בר חייה אמר שמואל: הלכה כחנניה. אמר רבא אמר רב נחמן: אף על גב דאמר שמואל הלכה כחנניה, מודה חנניה שאם נהרשה נותנת דמים ונוטלתן, מפני שבה בית אביה. אמר רבא אמר רב נחמן: הכניסה לו עז לחלבה, ורחל לגינתה, ותרנגולת לביצתה, ורקל לפירותיו, אוכל והולך עד שתכלה הקרן. אמר רב נחמן: עיילא ליה גלמא – פירא הוי, מכסי ביה ואויל עד דכליא. כמאן – פי האי תנא. דתנאי: המלח והחול – הרי זה פירות. פיר של גפרית, מחפורת של צרין, רבי מאיר אומר: קרן, וחכמים אומרים: פירות. "רבי שמעון אומר: מקום שיפה פחו". רבי שמעון היינו תנא קמא! אמר רבא: מחפורין בשעת יציאה, איכא בינייהו. **משנה** נפלו לה עבדים ושפחות זקנים – ימכרו, וילקח מהן קרקע, והוא אוכל פירות. רבן שמעון בן גמליאל אומר: לא תמכור, מפני שהן שבה בית אביה. נפלו לה זיתים וגפנים זקנים – ימכרו, וילקח מהן קרקע, והוא אוכל פירות. רבי יהודה אומר: לא תמכור, מפני שהן שבה בית אביה. **גמרא** אמר רב פהנא אמר רב: מחלוקת שגפלו בשדה שלה, אכל בשדה שאניה שלה דברי הכל תמכור, משום דקא פליא קרנא. מתקיף לה רב יוסף: הרי עבדים ושפחות, דכי שדה שאניה שלה דמי, ופליגי! אלא, אי איתמר הכי איתמר: אמר רב פהנא אמר רב: מחלוקת בשדה שאניה שלה, אכל בשדה שלה דברי הכל לא תמכור, מפני שבה בית אביה. **משנה** המוציא הוצאות על נכסי אשתו, הוציא הרבה ואכל קימעה, קימעה ואכל הרבה – מה שהוציא הוציא, ומה שאכל אכל. הוציא ואכל – ישבע פמה הוציא, ויטול. **גמרא** וכמה קימעה? אמר רבי אסי: אפילו גרוגרת אחת. והוא שאכלה דרך פבור. אמר

רבי

ולד בהמת מלוג – שנפלה לה בהמה בירושא, וילדה. תשלומי כפל לאשה – ולא לבעל, קא סלקא דעתך דקסבר אין הוולדות פירי אלא קרן, וילקח בהן קרקע, דחיישינן שמא תמות האם ויכלה הקרן. וולד שפחת מלוג לאשה – לקמן מפרש טעמא. **פירא** – גוף הוולד. **פירא דפירא** – כפל הבא עליו. **דאיכא עורה** – ואין הקרן כלה כולה, שאם נתגרשה – והבעל זכה בוולדות, שחן כפירות תלושין. תננת – לו האשה דמים, ונטולת בני שפחותה, עז לחלבה – לאכול חלבה. לגינותיה – הן עיקר שלה, להכי נקט להו. והוא הדין דשקל חלב וזולות, אוכל והולך – דגבי בהמה איכא עורה, וגבי תרנגולת איכא נוצה, וגבי דקל כשיביש – איכא עצים. אבל הני כולוה – פירות נינהו, שמתחדשין תמיד, ודרך הנאתם היא. עיילא ליה גלמא – טלית בבכסי מלוג, אף על פי שלא שמתו ובכנותה בבכסי צאן ברזל, וצרין לחיות קרן שמור לה. **פירא** הוי – כסויו שמכסה הימנו – הן פירותיו. מיכסי ואויל ביה עד דכלי – והשתוקק יהיה לה לקרן. **כמאן** – אמר רב נחמן להא דשיואר פורתא הוי ליה קרנא. כי האי תנא – רבנן דפליגי אדרבי מאיר. המלח והחול – נפלה לה ירושה על שפת הים דחריצי ששיוין, שמי הים נכנסים בהן והכסוי מייבשתן ועושים מלח, והן "משרפות מים" האמורין במקרא (ירושע יא), ומתרגומין "חריצי ימא", והחול – מקום שנטולת חול לבנין. הרי זה פירות – ולא אמרינן: ימכר אותו מקום, וילקח בהן קרקע בר זריעה – לפי שאין פרוי כלה לעולם, ובהא מודה רבי מאיר. **פיר גפרית** – גומא שחופרין הימנה גפרית, וכן מחפורת של צרין = אלוים בלעז, שצובעין בהן בגדים ומשי, וחופרים אותו בקרקע, וטופו לכלות ולהגיע ליסוד קרקע בעלמא. **דבי מאיר אומר** קרן – וימכר וילקח בדמיו קרקע, לפי שפריו כלה, והכסים אומרים פירות – מקום הגומא יהיה לה לקרן, ומה יאכל הבעל עד שיכלה – שזה פרוי ודרך הנאתו. והוא הדין לגלמא, ולא דמו לכססים ופירות התלושין שנאכלין מבלי שיעור, וכל פרוטה ופרוטה הואיל ואינן עושים פרי – הויא קרן לעצמה. היינו תנא קמא – חכמים. מחוברים בשעת יציאה – דלא איירי בהו, רבנן לית להו דא דאמר רבי שמעון: ביציאתה שלה. דקסברי: מה שגדל ברשותו – שלו. ותלוש בשעת יציאה – ליכא למימר דפליגי עליה ונימרו: שלה. דכיון דתלוש – הכל מודים שזכה בהן. **משנה** לא תמכור – יכולה היא לעכב. **גמרא** מחלוקת – דזיתים וגפנים לה בשדה שלה. שנפל לה הקרקע עד עת האילנות – כדי יבשי זיתים הוי לא קרקע לקרן. אבל בשדה שאניה שלה – כגון שהיו לאביה זיתים שקנה בלא קרקע, על מנת שיהיו בקרקע המוכר, והולקח יאכל פירות עד שיביש. **דברי הכל תמכור** – וילקח בהן קרקע, ואין אחד מהן יכול לעכב במכירתו, שאין כאן שבה בית אב היכא דכליא קרנא, והא עבדים ושפחות כו' – דכי מייתי – כליא קרנא לגמרי, ופליגי. דכל זמן דהן קיימין הויא לה ולבית אביה לשם ולתפארת. **משנה** מה שהוציא הוציא – אם גירשה.

גמרא

קרקע לטובת הבעל: מדפליג רבי יהודה ואמר שאניה צריכה למכור משום שבה בית אביה, אם כן, כי יבשו לגמרי – נמי קרנא הוי, וילקח בהן קרקע. דאי פירא הוי – אמאי אמרי רבנן ימכרו? אדרבה, טוב לו לבעל שיאכל פירות מה שהוא, וימתין מעט עד שיתייבשו לגמרי, ויהיו הכל שלו! אלא ודאי קרנא הוי.

שברבייתא זו, דתניא, תמלא – חריצים על שפת הים, שנכנסים
לשם המים ומתייבשים, ונשאר בהם מלח, ויחול – מקום שנוטלים
משם חול לבנין, שנפלו לאשה בירושה, הדין הוא שהשימוש של
נטילת המלח והחול הרי זה 'פירות', ושייך לבעל, שכן המלח
והחול קיימים לעולם, והקרן לא כלה. אבל פיר של פירות – בור
שכורים ממנו גפרית, או מחפצות של צירף – מקום שכורים ממנו
מין צבע, שסוף הגפרית והצירף להתכלות ותשאר הקרקע לבדה,
רבי מאיר אומר, דבר זה נחשב כקרן, ולכן מוכרים אותו, וקונים
בדמיו קרקע והבעל אוכל פירות. ויחכים אומרים, הגפרית
והצירף נחשבים כפירות, והקרקע הנשארת לבסוף נחשבת כקרן,
אף על פי שזהו שיעור מועט מאד. ואם כן, כדעת חכמים אמר רב
נחמן את דינו, שלבית הבגד נחשבת כפירות, ובלאי הבגד
נחשבים כקרן.

* * *

שנינו במשנה: 'רבי שמעון אומר, מקום שישפה כחו בכניסתה, הורע
כחו ביציאתה. מקום שהורע כחו בכניסתה, יפה כחו ביציאתה.
כיצד, פירות המחוברים לקרקע, בכניסתה שלו וביציאתה שלה.
והתלושין מן הקרקע, בכניסתה שלה וביציאתה שלו'. מקשה
הגמרא: רבי שמעון תינו תנא קמא – דברי רבי שמעון הם כשיטת
חכמים במשנתנו, האומרים שפירות המחוברים לקרקע שלו
ופירות התלושין שלה, ואם כן, במה נחלקו. מתרצת הגמרא: אמר
רבא, מחוברים בשעת יציאת איהו בינייהו – חכמים ורבי שמעון
נחלקו בדין פירות המחוברים לקרקע בשעה שהתגרשה, שחכמים
לא הזכירו דין זה במשנתנו, אך הם סוברים שפירות אלו של
הבעל, כיון שגדלו בזמן שהיה זכאי בפירות, ורבי שמעון חולק על
דעתם ואמר שפירות מחוברים 'ביציאתה, שלה'.

משנה

משנתנו מבררת את דינם של נכסי מלוג שאינם עושים הרבה
פירות, ורוצה הבעל למוכרם ולקנות בדמיהם נכסים העושים
יותר פירות: נפלו לה לאשה בירושה עבדים ושפחות וקנים, שאינם
עובדים הרבה, ורוצה הבעל למוכרם, ימכרו, וילקח מהן קרקע,
והוא – הבעל אוכל פירות. רבן שמעון בן גמליאל אומר, לא תמכור
– יכולה האשה לעכב את המכירה, מפני שהן שבת בית אביה –
שיש בכך כבוד למשפחתה, שעבדים אלו מוחזקים ברשותה. נפלו
לה לאשה בירושה זיתים וקנים, שאינם עושים הרבה
פירות, ורוצה הבעל למוכרם, ימכרו, וילקח מהן קרקע, והוא אוכל
פירות. רבי יהודה אומר, לא תמכור – יכולה האשה לעכב את
מכירתה, מפני שהן שבת בית אביה.

* * *

גמרא

הגמרא מבארת את הסיפא של משנתנו: אמר רב כהנא אמר רב,
מחלוקת – מה שנחלקו תנא קמא ורבי יהודה לגבי מכירת זיתים
וגפנים וקנים, היא באופן שנפלו בשדה שלה, כלומר שיחד עם
העצים ירשה האשה גם את הקרקע שהם עליה, אבל אם נפלו לה
בשדה שאינה שלה, כגון שקנה אביה אילנות ללא קרקע, על מנת
שיהיו בקרקע המוכר עד שייבשו, ואותם הוריש לה, דברי הכל
תמכור – רשאי הבעל למוכרם, ואין האשה יכולה לעכב, מפני
דקא בליא קרנא – הקרן עתידה להתכלות כשייבשו האילנות,
שהרי לא תשאר לה קרקע, ואין כאן שבת בית אביה.
מקשה הגמרא: מתקין לה רב יוסף, הרי דין עבדים ושפחות ששנינו
ברישא, דבי שדה שאינה שלה דמי – דומה למקרה של שדה
שאינה שלה, שהרי כשימותר לא תשאר לאשה קרן כלל, ובכל
זאת פליגי – נחלקו תנא קמא ורבן שמעון בן גמליאל האם רשאי
הבעל למוכרם.

ולד של כהנת מלוג, כלומר, שנפלה הבהמה עצמה לאשה
בירושה, וילדה ולד, ונגנב אותו ולד, הגנב משלם תשלומי כפל
לאשה, ולא לבעל. וסברה הגמרא שטעמו של רבי ינאי הוא משום
שולד זה נחשב כ'קרן' ולא כ'פירות', כיון שאנו חוששים שמא
תמות הבהמה עצמה ולא ישאר קרן לאשה, ולפיכך, דין הולד
כ'קרן', ומוכרים אותו, וקונים בדמיו קרקע והבעל אוכל פירות,
וממילא כשנגנב הולד, נגנב לאשה, ולכן היא מקבלת את הכפל.
הגמרא מקשה על רבי ינאי מבריייתא: קמאן – כאילו שיטה סובר
רבי ינאי, הרי דעתו היא לא כרבנן ולא כהננה, דתניא בבריייתא,
ולד כהנת מלוג דינו כפירות והוא שייך לבעל, אך ולד שפחת מלוג
דינו כ'קרן' והוא שייך לאשה. והננה בן אחי יאשיה אמר, עשו ולד
שפחת מלוג כולד כהנת מלוג, ששניהם שייכים לבעל, כדן פירות
נכסי מלוג. נמצא שלדברי הכל ולד בהמת מלוג שייך לבעל, ואם
כן שיטת רבי ינאי שהולד לאשה היא שלא כשיטת התנאים.

מתרצת הגמרא: אפילו תימא – אפשר אפילו לומר שרבי ינאי
סובר כדברי הכל, שולד בהמת מלוג שייך לבעל, ומכל מקום
תשלומי הכפל על גניבת הולד שייכים לאשה, שכן דוקא פירא
תקינו ליה רבנן לבעל, כלומר, מין אחד של פירות תקנו חכמים
לבעל, וכגון ולד הנולד מגוף בהמת מלוג, אבל פירא דפירא – שני
מיני פירות, והיינו גם פירות שאינם באים מגוף הבהמה, כגון
תשלומי כפל על נכסי מלוג, לא תקינו ליה רבנן לבעל.

הגמרא מבררת את טעם של חכמים וחנניה שברבייתא. שואלת
הגמרא: בשלמא להננה, היינו – זהו טעמנו, כיון דלא היישין
למיתה, ולכן הבהמה או השפחה נחשבות כ'קרן', וולדותיהן
נחשבות כ'פירות', ושייכים לבעל. אמא לרבנן, המחלקים בין ולד
שפחה לולד בהמה, קשה, אי היישין למיתה, אפילו ולד כהנת מלוג
נמי לא – גם כן אינו שייך לבעל, אלא לאשה, שכן יש לחשוש
שתמות אמו ותכלה הקרן. וא לא היישין למיתה, אם כן אפילו ולד
שפחת מלוג נמי יהיה לבעל, כדן פירות נכסי מלוג.

משיבה הגמרא: לעולם רבנן היישין למיתה, ולכן ולד שפחת מלוג
שייך לאשה, מחשש שתמות השפחה ותכלה הקרן, ואולם שאני
– שונה הוא דינה של הפהמה, דאפילו אם תמות הבהמה עצמה
לא תכלה הקרן, שכן איהא עורה – יש את העור של הבהמה,
שנשאר כקרן לאשה אף אחר מיתת הבהמה, וכיון שאין הקרן
מתכלה לגמרי, נחשב ולד הבהמה כפירות, ושייך לבעל.

הגמרא פוסקת הלכה במחלוקת חנניה וחכמים שברבייתא: אמר
רב הונא בר חייה, אמר שמואל, הלכה כהננה שבנכסי מלוג אין
חוששים למיתה, ולכן ולד שפחה לולד בהמה שייכים לבעל.
אמר רבא, אמר רב נחמן, אף על גב דאמר שמואל הלכה כהננה
שהולדות שייכים לבעל, מודה חנניה לגבי שפחת נכסי מלוג
שילדה, שאם נתגרשה, נותנת לבעלה דמים תמורתה, ונמולתה, ואין
בעלה יכול להמנע מלמוכר לה, מפני שהן שבת בית אביה, שכבוד
הוא לאשה ולבית אביה שישארו הולדות של השפחה ברשותם.

הגמרא ממשיכה לברר מה הוא שיעור ה'קרן' שבנכסי מלוג
המחשיב את שאר השימושים כ'פירות': אמר רבא, אמר רב נחמן,
אם כהננה לו האשה עו להלכה, שהחלב הוא הפירות של העז,
וכן אם הכניסה לו חלב לליתתה, וכן תרנגולת לביצתה, וכן דקל
לפירותיו, בכל אלו הדין הוא שהבעל אוכל והולד עד שתתלה
הקרן – עד שיכלו אותם דברים הנחשבים עתה כ'קרן', כלומר
שימותרו הבעלי חיים ויבש העץ, כיון שבדברים אלו אף לאחר
כילוי הפירות נשאר לאשה 'קרן' מסוימת, בעז ורחל נשאר לה
העורות, בתרנגולת נשארת הנוצה, ובדקל נשאר העץ עצמו, ולכן
החלב, הגיוה, הביצה והתומרים נחשבים כפירות ושייכים לבעל.
דין נוסף: אמר רב נחמן, אם עיילא ליה גלימא – הכניסה לו האשה
בגד, הרי שלבשתו כפירא הוי – נחשבת כפירות, ומכפי בית ואילו
עד דקליא – לובש הבעל את הבגד עד שיתבלה, והשחקים
נחשבים כ'קרן' ונשארים ברשות האשה.

מבארת הגמרא: קמאן – כדעת מי אמר רב נחמן דין זה, שאפילו
שיור קטן כל כך מחשיב את השאר כ'פירות'. בי האי תנא – כתנא

– מעשה באשה אחת, שהורישו לה ארבע מאות זוז במקום ששמו
 בי חוזאי, **אָזיל נָכְרָא** – הלך בעלה, **אָפִיק שִׁית מָאָה** – הוציא שש
 מאות זוז משלו בהוצאות הדרך, ו**אִייתִי** – והביא את אותם **אַרְבַּע**
מָאָה זוז שירשה. **בְּהֵרֵי דְקָאָתִי** – בזמן שהינני, **אִיצְטְרִיךְ לִית הָד**
וּזָאָה, וְשָׁקַל מְנִיחֹהּ – היה צריך להוציא עוד זוז אחד להוצאות
 הדרך, ונטלו מאותם ארבע מאות. אחר כך גירש הבעל את
 האשה, ותבע ממנה את הוצאותיו. **אָתָּא לְקַמִּיהִ דְרַבִּי אָמִי** – בא
 לדין לפני רבי אמי, **אָמַר לִית רַבִּי אָמִי, הָדִין אָמַר שְׁמָה שְׁהוּצִיא**
הוּצִיא, וְמָה שְׂאָבֵל אָבֵל, וכיון שהשתמש בזוז אחד ממעות אלו,
 אינו מקבל את הוצאותיו. **אָמְרוּ לִית רַבִּין רַבִּי אָמִי, הָרִי הֵנִי מִלִּי**
 – דין זה נאמר רק **הֵיכָא דְקָאָבֵל פִּירָא** – במקרה שאכל את פירות
 הנכסים, ואז אינו מקבל את הוצאותיו, אבל **הָא** – במקרה זה,
קָרַנָא קָאָבֵל – זוז זה נטל הבעל מן הקרן של נכסי האשה, ועוד,
 שלא אכל זוז זה לצרכו, אלא הוצאָה **הָא** – נטלו לצורך הוצאות
 הדרך להבאת כספי האשה. אמר להם רבי אמי לרבנן, **אִם כֵּן**,
 שהוציא מן הקרן, ולצורך הנכסים עצמם, הרי הָנֹחַ לִית – דינו הוא
 כמי שהוציא **וְלֹא אָבֵל**, שדינו מבואר במשנה, **שִׁשְׁבַּע בְּמָה הוּצִיא**,
 ויפול.

* * *

שנינו במשנה: 'הוציא ולא אכל, ושבֵּע בְּמָה הוּצִיא, ויפול'. מבאר
 הגמרא באיזה מקרה נאמר דין זה: **אָמַר רַב אָסִי, הָוָא** – דין זה
 נאמר רק באופן שיש **שִׁשְׁבַּע בְּנֵי הוּצִיאָה**, כלומר שההוצאה שווה
 בדין לשבח, ואז נשבע הבעל ונטל את דמי הוצאותיו, שהם
 השבח כולו.
 מסתפקת הגמרא בביאור דבריו: **לְמָאי הִלְכִתָּא** – איזו הלכה יש
 ללמוד מתוך דברי רב אסי, האם כוונתו להקל על הבעל ולומר
 שאם השבח יתר על ההוצאה נטל הבעל את ההוצאה ללא
 שבועה, או שכוונתו להחמיר עליו, שאם השבח פחות מההוצאה,
 נטל רק את שווי השבח ולא יותר.
 אביי מבאר את דברי רב אסי: **אָמַר אָבִי, כוונת רב אסי להקל על**
הבעל, שֶׁאִם הָיָה שִׁבְחָא יֵתֵר עַל הוּצִיאָה, נוטל הבעל אֶת הוּצִיאָה
כְּלָא שְׁבֻעָה, ורק כשהשבח כנגד ההוצאה צריך הבעל להשבע.
 מקשה הגמרא: **אָמַר לִית רַבָּא לאביי, אִם כֵּן, שבכל אופן שהשבח**
גדול מההוצאה נאמן הבעל ללא שבועה, אִתִּי לְאִצְרוּמִי – יבוא
 הבעל להערים להוציא מהאשה ממון שלא כדין, שאם היה הרווח
 מאה והבעל הוציא שלשים, יאמר שהוציא תשעים, ויטול אותם
 ללא שבועה, כיון שהם פחותים מדמי השבח, ולפי האמת אין לו
 אלא שלשים.
 רבא מבאר את דברי רב אסי באופן אחר: **אָלֵא אָמַר רַבָּא, כוונת**
רב אסי היא להחמיר על הבעל, שֶׁאִם הָיָה הוּצִיאָה יֵתֵרָה אֶת הוּצִיאָה
הַשִּׁבְחָה, אֵין לוֹ אֱלָא הוּצִיאָה שְׁעוּר שִׁבְחָה – דמי הוצאותיו מתוך
 שיעור השבח, שהוא קטן יותר, ואת השאר מפסיד, ואף שיעור זה
 הוא נוטל רק **בְּשִׁבְעָה**, כדי שלא יערים לומר שהיו הוצאותיו
 גדולות מהאמת, אבל אם היה השבח שווה להוצאה או יותר
 מההוצאה מקבל הבעל את כל ההוצאה, ובשבועה, ונמצא שידו
 על התחתונה, כאדם היורד שלא ברשות לשדה חברו שאינה
 עשויה ליטע.

* * *

מבואר במשנה שבעל שאכל פירות מנכסי מלוג של אשתו, אינו
 מקבל את הוצאותיו. הגמרא דנה במקרה שהבעל שכר אריסים
 לעבוד בקרקע של נכסי מלוג, וגירש את אשתו, מה הם זכויותיהם
 של האריסים. מסתפקת הגמרא: **אִיצְטְרִיךְ לָהּ, בְּעַל שְׁהוּרִיד אִיִּרִין**
תַּחְתִּין לעבוד בקרקע של אשתו, על דעת כן שיקבלו חצי או
שליש מהשבח, בדרך האריסים, וגירשה, ועתה אין לבעל הוצאות
ולא שבח, מָהוּ – האם יש לאריסים זכות לקבל את החלק
 שהובטח להם ממה שתשביח השדה. מבאר הגמרא את צדדי

רַבִּי אָמֵא, אָמַר בִּי רַב – אמרו בבית מדרשו של רב, **אִפִּילוּ** אבל
 הבעל רק **שִׁינְרָא דְתַמְרִי** – תמרים שנידוכו יחד, אינו מקבל את
 הוצאותיו.

מסתפקת הגמרא: **כְּעִי רַב כִּיכִי, אִם אכל הבעל בדרך כבוד רק**
חֻבְצָא דְתַמְרִי – פסולת שנשארה לאחר שעשו שכר מהתמרים,
מָאי – מה הדין, האם הפסיד את הוצאותיו, או שאין זה שיעור
 חשוב של אכילה. אומרת הגמרא: תיקו – תעמוד שאלה זו בספק,
 שלא בפשטה.

לאחר שהתבאר מה הוא שיעור האכילה בדרך כבוד, הגורם
 לבעל להפסיד את הוצאותיו, מבררת הגמרא מה הוא שיעור
 האכילה שלא בדרך כבוד. מבררת הגמרא: **לֹא אָבֵל דְרַב כְּבוֹד,**
מָאי – מה הוא שיעור האכילה הגורם לו להפסיד הוצאותיו.
 מבאר הגמרא: **אָמַר עוֹלָא, פְּלִיגִי בַּה תְּרִי אֲמוּרָא בְּמַעֲרָבָא** –
 נחלקו בדין זה שני אמוראים בארץ ישראל. **הָד מַהֵם אָמַר, אִם**
אכל בְּשׁוּוֹי של בְּאִסְרִי, וְחָד אָמַר, אִם אכל בְּשׁוּוֹי של בְּדִינִי.
 הגמרא מביאה דין נוסף בענין זה: **אָמַר רִּיבִי דְפִימְקִידִינָא, עָבַד רַב**
יְהוּדָה עוֹבְרָא בְּחִבְלֵי וְמוֹרוֹת – עשה רב יהודה מעשה, בבעל
 שהאכיל לבהמתו ענפים ועצים מנכסי אשתו, ופסק רב יהודה
 שמחמת אכילה זו הפסיד הבעל את הוצאותיו, שכן האכלת
 בהמתו נחשבת כאכילתו לענין זה.

מבאר הגמרא את טעמו של רב יהודה: ובהלכה זו הלך **רַב יְהוּדָה**
לְמַעֲרָבָא – לשיטתו בענין אחר, **דְּאָמַר רַב יְהוּדָה, לגבי אדם המוחזק**
בקרקע של חבירו, שמבואר במשנה (ב"ב כט) שאם החזיק בה שלש
שנים זו ראייה לדבריו שקנאה, ואף שאין בידו שטר מכר, והוסיף
רב יהודה שאם אדם החזיק בשדה חברו וּמַגְלָה – אכל את
 גידוליה בתוך שלשת שנות הַעֲרָלָה של העצים, או שאחת השנים
 היתה שנת **שְׁבִיעִית**, וכן אם השדה היתה נטועה **כְּלָאִים**,
 שבאופנים אלו לא היה המוחזק יכול לאכול את הפירות עצמם,
 שכן הם אסורים או מופקדים, והחזקתו בשדה היתה רק בכך
 שהאכיל את בהמתו בזמורות, **הָרִי וְזו חֻזְקָה, כיון שהאכלה לבהמה**
נחשבת כאכילה, והוא הדין כאן, שהאכלת פירות נכסי מלוג
לבהמתו נחשבים כאכילת הבעל, והפסיד את כל הוצאותיו.

* * *

קטנה יתומה מאביה אינה יכולה להתקדש מן התורה, אמנם
 חכמים תקנו לה שאמה או אחיה יכולים לקדשה, אך כיון
 שקדושין אלו אינם אלא מתקנת חכמים, לכן אם היא ממאנת בו
 בקטנותה אינה צריכה ממנו נט אלא מיאונה מבטל את הקדושין.
 הגמרא דנה בבעלה של קטנה זו שהוציא הוצאות על נכסיה: **אָמַר**
רַבִּי יַעֲקֹב, אָמַר רַב חֲסִדָּא, הַמוּצִיא הוּצִיאָתָא עַל נְכְסֵי אִשְׁתֵּי הַקְטַנָּה,
שאמה או אחיה קבלו את קדושיה, והוציא הוצאות על נכסיה,
ומיאנה בו, אין דינו ככל בעל המוציא הוצאות על נכסי אשתו,
שמה שאכל אבל ומה שהוציא הוציא (לעיל עט), אלא בְּמוּצִיא
הוצאות עַל נְכְסֵי אדם אַחֵר דְּמִי, שאם נטע עבורו נטיעות בשדה
העשויה ליטע, נוטל חלק בשבח שהשיבחו הנכסים כפי הנהוג
לשלם באותו מקום לשתלים הנוטעים עצים.

מבררת הגמרא: **מָאי מְטַעֲמָא** – מדוע חילקו חכמים בין סתם אשה
 לבין קטנה שקדושיה דרבנן. מבאר הגמרא: **עָבַדוּ בַּה תְּרִי רַבִּין**
תַּנְחִינָא, בִּי חִיבִי דְלֹא יִנְפְקִידִינָהוּ – תקנו כן חכמים לטובת האשה,
 שלולי תקנה זו היה הבעל חושש שאשתו תמאן בו ויפסיד את
 הוצאותיו, ולא היה מוציא הוצאות על נכסיה, ולכן אמרו שגם
 אם תמאן בו לא יפסיד, אלא יקבל את חלקו בשבח כמנהג שותלי
 העיר.

* * *

שנינו במשנה שבעל המוציא הוצאות על נכסי אשתו ואכל מהם,
 ולאחר מכן גירשה, אינו מקבל את הוצאותיו. מביאה הגמרא
 מעשה בענין זה: **הָיָא אִיתָאָה, דִּנְפְּלוּ לָהּ אַרְבַּע מָאָה זוּזֵי בִי חוּזָא**

כתובות. פרק שמיני - האשה שנפלו - דף פ עמוד א - מתוך מהדורת "אבן ישראל" (שטיינזולץ) ר"ן תוספות

שיגרא דתמרי — הקשה בקונטרס: מאי אפילו? והא תמרים עדיפי מגורגרות, כדאמרין: אכל גרגרות ושילם תמרים — תבא עליו ברכה! ויתרין רבינו תם: דהא לא קאמר אפילו תמרי, אלא שיגרא — קבוצים הרבה יחד, דאינן טובות כל כך. אבלה ערלה — והא דאמר רב יהודה ב"חזקת הבתים" (בבא בתרא לו,א): אכלה שביעית וכלאים — אינה חזקה. פירש שם רבינו משמוכן בן אברהם: כגון

שאכל פירות דאיסורא. ולכן לא הוי חזקה — שלא אכל בדרך התאכלים. ומיהו, מולא מקשה להו אהרדי — נראה דהתם נמי גרסינן "דרי זו חזקה". וכן גרס רבינו חננאל, וכן נמצא בספר של רבינו גרשום. ואם תאמר: דהבא משמע דעצי כלאים מותרים, ומאי שנא מקשין של כלאי הכרם דאמר בפרק "כל שעה" (פסחים כו,ב). תנור שהסיקו בקליפי ערלה, או קשין של כלאי הכרם, חדש — ויתכן, ישן — ירצן. אלמא אסורין וש לומר: דהתם בורע מעיקרא, דאו — הכל נאסר. אבל הכא איירי בורע ובא, והוסיפי הפירות מאתיס, ולא בעצים. דאמרין בפרק "כל שעה" (שם כה,א) ובפרק "כל הבשר" (חולין קטו,א): דרוע ובא, הוסיף מאתיס — אין, לא הוסיף מאתיס — לא. ואין לו דוחק שהפירות הוסיפו מאתיס ולא העצים, דאורחא דמלתא הוי הכי, דדמורית כבר הוי גדולות לפני זריעת כלאים.

ושיתק לעיל במשנה עט"ב, "ישבע כמה הוציא ויטול" — בפירוש רבינו חננאל מקשי: אמאי לא תנא האי נשבע ונטול בהדי נשבעים ונטולים דשבועת (מד,ב). ומשני: דלא חשיב אלא מיד שמכחישין את הנשבע, כגון שכיר וחשוד. וחזוני על פנקסו, אף על גב דאין הבעל הבית מבחישו — מכל מקום חזוני ופועלים מבחישין זה את זה. אבל הכא ליכא שום הבחשה, והמאי טעמא נמי לא חשיב הכא ליפרע מנכסי יתומים. ומיהו, ההוא אפילו ביתומים מבחישין נטול בשבועה. ונראה דהתם לא חשיב אלא אותם שצריך להשמייענו דנטולין, דאי לאו דאשמעינן — הוה אמיתא דאפילו בשבועה אין נטולין. ואף על פי דשכיר, למאי דחשיב ליה טרוד בפועליו, מן הדין היה לו לנטול בלא שבועה, דהוי ליה כאומר הלויתי ואינו יודע אם החזרתי לך, דחייב, ואינו נשבע אלא להפיס דעתו של בעל הבית. מכל מקום, אי לאו דאשמעינן לא הוה ידעין דחשיב כאניי יודע, ואפילו בשבועה לא היה נטול. אבל הנהו דחשיב בהדי הכא ליפרע מנכסי יתומים, אי לאו דאשמעינן הוה אמיתא דנטולין בלא שבועה מחמת השטר — לא חשיב להו תהם. והלשון מוכיח כן, דהתם קתני "נשבעין ונטולין", משמע דאחא לאשמעינן דנטולין. והכא קתני "לא יפרעו אלא בשבועה", משמע דאם לאו דאשמעינן — הוה אמיתא דנטולין בלא שבועה. ואף על גב דתנא דבריייתא ב"חזקת" (כתובות פו,ב) חשיב פגום שטרו בהדי דהוה גרשבען ונטולין — ההוא תנא לא מחלק. אי נמי: איכא למימר טעמא, כמו שאפרש לקמן בעזרת השם.

איתתלק ליה בעל אסתלק להו — אף על גב דאמרין (בבא מציעא ע"א) השוכר את הפתל לעשות בשלו והדארו בשל חבירו — נתן לו שכרו משלם! יש לומר דהבא האריסין יודעין שהקרקע של אשה היא, ועל מנת כן נכנסו, שאם תהגרש ויפסיד הבעל הכל — אין להם עליו כלום. וזה הם יודעים שהבעל לא יניח מלגרש אשתו בשבילם, ודעתם להפסיד עמו, כיון שאל התנו.

נכסיים

שפבר

משום

גמרא רבי אבא אמר אפילו שיגרא דתמרי — תמרים נידוכין יחד, בדרך שדורסין תאנים יחד, ליטראות ליטראות, אף אלו כן, ומיקרי "שיגרא". ואני שמעת: שיגרא — טרויות כמין אשכול תמרים, וקשיא לי: מאי אפילו דרבי אבא? הא גרגרות גריעי מתמרים, כדתנן: אכל גרגרות ושילם תמרים — תבא עליו ברכה. ואי הוה גרסינן להא דרבי אבא ברישא, מקמי דרבי אסי — לא הוה

קשיא לי מיד. יש ספרים משוברים וכתוב בהן: וכמה הרבה — אמר רבי אבא ב"ר. וגירסת שוטים היא: זה כמה הרבה למאי הלכתא איבעיא להו, ומאי נפקא לן מינה? כל כמה דהוי יותר על גרגרת אחת — הוי הרבה, עד לעולם. חובצא דתמרי — לאחר שעשו בזה שכר, ונשאר הפסולת. אי נמי, נידוכין הרבה כדי לעשות מזון שכר. לא אבלה דרך כבוד רחא — בכמה הוי אבלה. כבאריס — שאן חזק, איסר. דייני דפוסבדייתא — רב פפא בר שמואל, בפרק קמא דסנהדרין (ז,ב). עבר רב יהודה עובדא — דחשבה אבילה בחבילי ומזרות, שחן מאכל לפילין, והאכיל מזון הבעל לבהמות, וגירש את אשתו, ואמר רב יהודה: מה שאכל אכל. אבלה — לוקח שני ערלה, שאין בהנאת אלא בזמורה. שהרי אסור בנדה, ואין שביעית, שהיא הפקר. או שורעה כלאים, והומורות לא נאסרו. הרי זו חזקה — עולין לו למנזן שלש שנים, אי אחת מהשלש שנים אחת מאלו: הרי זו חזקה גרסינן הכא ובבבא בתרא. אשתו קטנה — יתומה שהשיתאה אמה ואחיה יכולה למאן. שמוציא על נכסי אחי — ואם מיאנה בו — שמין לו שבח שהשביח, ונטול כמשפט אריסי המדינה. עברו ליה רבנן חך תקנתא — דשמין לו כאריס. כי היכי דלא ליפסדינן — שלא יכסף ויקלקל הקרקעות, ויאכל ולא ישבית, שדואן שמוא. תמאן. וכיון דשימינן ליה כאריס — תו לא מפסיד להו. מימר אמר: שמוא לא תמאן, ואם תמאן — הרי אטול שבויו לפי עמלי. חזוני שם מקום, והיה רחוק הימנה, והיה מפיק עליה שית מזה בדולת הדרך משלו. שהיה שבח כנגד יציאה — הוא דאמרין: ישבע ויטול. למאי הלכתא — קאמר והוא שהיה שבח כנגד יציאה לאקולי עליה, דאי איכא שבח טפי לא בעי שבועה, או לאתמורי עליה, ולמימר דאי יציאה יתירה לא שקיל אלא כשיעור שבח, ואפילו בשבועה, לא אמרין ישבע כמה הוציא ויטול. אחי לאיערופי — ואמר: בעיר משבחה פורתא — דלישקול בלא שבועה, ואף על גב דלא אפיק כולי האי. אלא אמר רבא — הא דרבי יוסי לאתמורי עליה אתא ולומר שאם יציאה יתירה על שבח שהשביחה — לא אמרין יטול כל מה שהוציא, אלא מן היציאה יחזירו לו שיעור השבח. ובשבועה — שישביעודו שכן הוציא. שחורדי אריסין — כנכסי אשתו, לנטול מחצה או שליש, ועמד וגרשה משאכל קימנא. מהו — שיטלו האריסין כפי שבהם. אדעתא דבעל נחית

— הוא הכניס, ולא היה. וכי איתלק ליה בעל — איתלקו אינהו, ולא שקלי מידי: כי דיניה. דמה שהוציא — הוציא, ומה שאכל — אכל. לאריסי קיימא — אם לא הורידם הבעל — היתה היא מורידה לתוכה אריסין. שפין לו וידו על התחתונה — לנטול היציאה כשיעור שבח, כדאמר בבבא מציעא ב"השואל", והבא אמר: בעי לסלקי בלא כלום. ליכא למאן דשרה — ראה זה שלא היה איש משיבחין, וירד לך, ומה הפסיד? הלכך יציאה שיעור שבח מיתה יהיה ליה. הבא איכא בעל — שטירח בהן. ואמרה לה: אי לא נחתיתו אתון — איזה עבדי, ולא היה שקיל השתא מיד. אי בעל זה אריס הוא — ויורד בטיב אריסות: שאם לא ירד אלו, היה הוא עצמו עובד. אסתלקי להו — דאמר לה: קא מפסידתי, דאי לא נחתיתו — הוה איהו נחית ועבדי, ולא הוה שקיל השתא מיד. שפבר קרקע לפירות — מכר לאחרים קרקע מלוג, שיעשה חלוקה ואכל פירות.

נכסים בחזקתן — פירש הקונטרס: דכי היכי דפליגי אמוראי בפרק "מי שמת" (בבא בתרא קנ"ח.) בנפל הבית עליו ועל אשתו. דקתני נמי התם "נכסים בחזקתן", ואיכא למאן דאמר בחזקת יורשי הבעל, לפי שהיו באחריותו. ואיכא למאן דאמר בחזקת יורשי האב, לפי ששלה היו. ואיכא למאן דאמר שהיו בחזקת שניהם ויחלוקו — הכי נמי פליגי הכא. ואין נראה לרבינו תם, אלא זכא מודו ברלי עלמא

שהם בחזקת יורשי הבעל. דהייבם כבר היה מחזק בנכסים קודם מיתתו, משעת מיתת אחיו — שהוא יורש, דאין לה ליקח כתובה כלל עד שתחלוץ. ובית שמאי נמי מודו לבית הלל בהא, כדאמר ב"החולץ" (ביבמות לח.א.) אבל בנפל הבית עליו ועל אשתו — מחזקין יורשי אב בנכסים כמו יורשי הבעל, הדללו באין לירש הדללו באין לירש, שעדיין לא החזקו בנכסים לא זה ולא זה. ולחכי פליגי התם בחזקת מי, ולבית שמאי חזקו בכל הנכסים, אף בנכסי צאן ברזל. דהתם קתני "יחלוקר שתמא, ולא קתני יורשי הבעל עם יורשי האב" בדקתני הכא, דמשמע דזוקא בנכסי מלוג שבזון יורשי האב עיקר, כמו שמדקדק ב"החולץ". ועוד: דאי פליגי נמי הכא — אם כן למאן דאמר בחזקת יורשי האשה תיקשי: דאם כן בית שמאי מוקמי נכסי צאן ברזל בחזקת יורשי האשה טפי מנכסי מלוג; דבנכסי מלוג קאמרי דיחלוקו, ובנכסי צאן ברזל מודו לבית הלל דהוו בחזקת יורשי האשה, למאן דאמר. והו איתג' דבפרק "אלמנה" ביבמות (טו,א.) משמע דנכסי צאן ברזל בחזקת הבעל קיימי טפי, כדקתני התם — דעדיי צאן ברזל איכלו בתרומה ולא עבדי מלוג, וכן בכמה דוכתי. ועוד: למאן דאמר התם נמי בחזקת יורשי הבעל, הו טפי בחזקת הבעל מנכסי מלוג — דבנכסי מלוג קאמרי דהוו בחזקת יורשי האב. והא דלא עריב ותני נכסים עם הכתובה — כדי ליתן טעם לדבר, כלומר — בחזקת מי שהיו עד תתה, דהיינו הבעל. אבל על הכתובה — לא הוצרך טעם, שדבר פשוט הוא דהוי בחזקת הבעל טפי מנכסי צאן ברזל. וטעם זה אנו צריכין כמו כן לומר התם למאן דאמר בחזקת יורשי הבעל וב"החולץ" האירכתי. **יורשי הבעל** קרי לה דקא ירתי כתובתה — ואם תאמר: לפירוש הקונטרס דאין ליורשי הבעל אלא מנה ומאתים ולא נדוניא, והא מדרבנן בפרק "נערה" (כתובות מז.ב.) דקבורתה תחת נדונייתה, מראתי זייב לקבור ארוסתה! ויש לומר: דשומרת יבם היתה ראיה לטול קצת מנה ומאתים, כדמסקינן — דיבם כאחר דמי, והוי כאילו הבטיה לו נדוניא; שהיתה כתובתה על נכסי בעלה, ואותו השעבוד היא מבטת לו, ודחי היא כאילו נטלה והחזירה לו. ולא דבא לשאר ארוסה דלא מבטת לה מידי, ולפי זה — אפילו ביבמה מן האירוסין מבעיא לה. **או** דלמא יורשי האב קרי לה דקא ירתי נכסים הנכסים והיוצאין עמה — לפירוש הקונטרס: למאן דאמר בחזקת יורשי האשה הוה ליה למימר דקא ירתי נמי נדונייתה, אלא נחת ליה לאסוקי אפילו למאן דאמר בחזקת יורשי הבעל. ואם תאמר: מאי קא מבעיא ליה? והתניא לעיל: קבורתה תחת כתובתה, דהיינו נדונייתה, ולא נכסי מלוג! ויש לומר: דלאו דוקא נקט התם בכתובתה, דהוה הדין נכסי מלוג, אלא דרגילות הוא טפי משמנסת האשה לבעלה נכסי צאן ברזל מנכסי מלוג. ולפירוש הקונטרס נמי מנה ומאתים דזכא — כנרדניא דמי, כדפירשנו.

משום רווח ביתא, אבל לזבונא - לא! יהודה מר בר מרימר משמיה דרבא אמר: מה שעשה - עשו. רב פפא אמר משמיה דרבא: לא עשה ולא כלום. אמר רב פפא: הא דיהודה מר בר מרימר - לאו בפירוש אתמר, אלא מפלגא אתמר; דהתיא איתתא דעילה ליה לזבנא תרתיה אמהתא, אזל זבנא נסיב איתתא אחריתי, עייל לה חדא מניה. ואתא לקמיה דרבא, צווחה, לא אשגח בה. מאן דחזא סבר משום דסבר מה שעשה עשו. ולא היא; משום רווח ביתא, והא קא רווח. והלכתא: בעל שמכר קרקע לפירות - לא עשה ולא כלום. מאי מעמא? אבוי אמר: חיישין שפוא תכסיף, רבא אמר: משום רווח ביתא. מאי בינייהו? איפא ביניהו ארעא דמקרב למתא. אי נמי פעל ארים הוא. אי נמי וזו וקא עבד בהו עיסקא. משנה שומרת יבם שנפלו לה נכסים - מודים בית שמאי ובית הלל שמוכרת וגו' תנתן וקיים. מתה, מה יעשו בכתובתה ובנכסים הנכנסין והיוצאין עמה? בית שמאי אומרים: יחלקו יורשי הבעל עם יורשי האב. ובית הלל אומרים: נכסים בחזקתן; וכתובה בחזקת יורשי הבעל. נכסים הנכנסים והיוצאים עמה - בחזקת יורשי האב. הניח אחיו מעות - ילקח בהן קרקע, והוא אוכל פירות. פירות התלושין מן הקרקע - ילקח בהן קרקע והוא אוכל פירות. המחזקין בקרקע, אמר רבי מאיר: שמין אותן כמה הן יפין בפירות, וכמה הן יפין בלא פירות, והמותר - ילקח בהן קרקע והוא אוכל פירות. והכמים אומרים: פירות המחזקין בקרקע - שלו, התלושין מן הקרקע - כל הקודם זכה בהן. קדם הוא - זכה, קדמה היא, ילקח בהן קרקע, והוא אוכל פירות. פנסה - הרי היא כאשתו לכל דבר, בלבד שתהא כתובתה על נכסי בעלה הראשון. לא יאמר לה "הרי כתובתך מונחת על השלחן" אלא כל נכסיו אחראין לכתובתה. גירשה - אין לה אלא כתובה, החזירה - הרי היא ככל הנשים, ואין לה אלא כתובה בלבד. גמרא איפגיא לה: שומרת יבם שמתה, מי קוברת? יורשי הבעל קברי לה - דקא ירתי כתובה, או דלמא יורשי האב קברי לה - דקא ירתי נכסים הנכנסין והיוצאין עמה? אמר רב עמרם; הא שמעו: דתניא, שומרת יבם שמתה, יורשיה

משום דיש לה שני יורשי קמבעיא לן. יורשי הבעל קברי לה דקא ירתי כתובתה - ותניא בפרק "נערה שנתפתה" (כתובות מז.ב.) קבורתה תחת כתובתה.

משום רווח ביתא — שיכניס הפירות לביתו והיא מוז הבית מצוי, ויטיב לה. **לא בפירוש אתמר** — לא שמעה מרבא בהדיא. **תרתיה אמהתא** — שפחות מלוג היו, ולא שמאתם לו בכתובתה. **עייל לה חדא מניה** — לשרת לשניה. **אתא** — קמייתא לקמיה דרבא. **מה שעשה עשו** — ואפילו נתנה לאחרת לשימושה. **ולא היא** — לעולם משום רווח ביתא אית ליה לרבא תקנת פירות. **והא קא רווח ביתא**, שאף עתה היא עושה צרכי הבית. **שפוא תכסיף** — השדוף, שלא יחשו חלוקה לזבנא ולטייבה, דקא סבר: למחר נפקת מנאי, שאין הגוף שלי. אבל בעל מצפה שמא תמות היא בחייו, וירש שן גוף הקרקע ומשכח לה. **דמקרב למתא** — דחזיא ליה כל שעתא אי מכסיף לה. **אי נמי בעל ארים הוא** — כלומר, שנותן ללוקח פירות מומנים. **אי נמי וזו וקא עבד בהו עיסקא** — שהבעל עושה סתורה במעות שקיבל מן הלוקח, ומשתכר בהן, ואיכא רווח ביתא. **משנה שנפלו לה נכסים** — כשהיא שומרת יבם. בכתובתה — בנדוניא שהבטיה לו, ושמונתן לו בכתובתה, וקיבל עליו אחריותן ורשאי להוציאם. ובנכסים הנכנסים והיוצאים עמה — הן נכסי מלוג, שאין שמך אותם עליה, ואינו רשאי להוציאן, אלא משמנסת לרשותו — כנסתן עמה, וכשהיא יוצאה — יוצאין עמה. **בית שמאי אומרים כ'** — ביבמות פרק "החולץ" קא מפרש, מאי שנת ירשא — כשהיא קיימת — דלא פליגי שאין לו כח בהם, ומאי שנת סיפא — כשמתה — אמרו בית שמאי יחלקו יורשי הבעל בהם. ומפרש נמי, דדיוק נקט יחלוש יורשי הבעל עם יורשי האב בנכסי מלוג, אבל יורשי האב לא יחלקו בכתובת הבעל, ואף על גב דנקט רישא מה יעשו בכתובתה — תניא ושבה. **ובית הלל אומרים נכסים** — דעאן ברזל בחזקתן. ובבבא בתרא בפרק "מי שמת" (קנ"ח.) מפרש בחזקת מי הם מחזקין; אי בחזקת יורשי הבעל, הואיל ואחריותן עליה, או בחזקת יורשי האשה שהיו שלה. הכי גרסין: כתובתה בחזקת יורשי הבעל — מנה מאתים, ותוספת שראוין לבא לה משל בעל — בחזקת יורשי הבעל. ילקח בהן קרקע — לפי שכתובתה על נכסי בעלה הראשון, כדקתני לקמן. לפיכך נכסי המת אחראין לכתובתה, ואלא שהיובים אוכל פירות, אם מיידיים אותה. וקסרי: מטלטלי משתעבדי לכתובה. שמין אותם — דקסבר כל מה שגדל ברשות המת אחראין לכתובה. והכמים אומרים פירות המחזקין לקרקע שלו — בגמרא פריך עלה. כל הקודם בהן זכה — קסרי: מטלטלי לכתובה לא משתעבדי, אלא אם כן תפסה. ומחיים דבעל בבעל תפיסה, כדלקמן ב"הכתוב" (פד.ב.) והוה הדין נמי דפליגי אכספים, דמאי שנת כספים מפירות תלושים; הרי היא כאשתו — מפרש בגמרא. כל נכסיו — שיישד מאחיו. גרשה — ליבמתו לאחר שכנסה. **אין לה אלא כתובה** — אבל כל זמן שלא גרשה, הוי כל הנכסים משועבדים לה. ואינו רשאי למכור. הרי אכל הנשים — דתנן בפירקין דלקמן: המגרש את אשתו והחזירה — על מנת כתובה הראשונה החזירה, ובגמרא פריך: למנה לי לאשמועינן ביבמה; **גמרא** מי קוברת —

ומשנתינו עוסקת בנכסי מלוג של שומרת יבם, והיינו אשה שמת
בעלה ללא ילדים, שצריכה להתייבם לאחי בעלה, או שחלוץ
לה. אומרת המשנה: אף שנחלקו בית שמאי ובית הלל במשנה
לעיל (ע"ה) האם ארוסה יכולה למכור נכסים שנפלו לה, או שאינה
רשאית, בשומרת יבם – אשה הממתינה ליבם, שִׁנְפְּלוּ לָהּ נְכָסִים
בירושא מבית אביה בעודה שומרת יבם, מוֹדִים בֵּית שְׁמַאי וְבֵית
הַלֵּל, שְׁמוֹכְרִת וְנוֹתְנֶת את הנכסים לכתחילה, וְקָיָם המכר או
המתנה.
דין נוסף: אם מְתָה בעודה שומרת יבם, מָה יַעֲשֶׂה בְּתוּבָתָה –
בעיקר כתובה של מנה או מאתים שתיקנו לה חכמים, ובתוספת
שכתב לה בעלה, ובנכסי 'צאן ברזל' שהכניסה האשה לבעלה
וְשָׂמוּ אותם בכתובה, וְנִכְסֵי הַנֶּחֱסִין וְהַיּוֹצֵאִין עִמָּה – נכסי מלוג,
שנכנסים עמה כשנשאת ויוצאים עמה כשמתגרשת, ואין הבעל
רשאי למכורם. כלומר, מי יורש את כל הנכסים הללו. בֵּית שְׁמַאי
אומרים, נככסי מלוג, יִחְלְקוּ יוֹרְשֵׁי הַבֶּעַל, עִם יוֹרְשֵׁי הָאָב – אבי
האשה, שהוא יורשה, כיון שזכויות היבם והיבמה שוות בנכסים
אלו, ומאחר ואין אחד מהיורשים מוחזק יותר מחבירו, חולקים.
וְבֵית הַלֵּל אומרים, כל נכס נשאר ביד מי שהיה מוחזק בו, ולכן,
נְכָסִים – נכסי צאן ברזל ששמו בכתובה, נשארים בְּחוֹזְקָתוֹ.
וְבִתּוּבָה – עיקר כתובה ותוספת הכתובה, שזוהו ממון שתובעת
האשה מהבעל ואינו בחזקתה, בְּחוֹזְקַת יוֹרְשֵׁי הַבֶּעַל, שהממון של
הבעל מוחזק בידם, ואינם חייבים להוציאו. וְנִכְסֵי הַנֶּחֱסִים
וְהַיּוֹצֵאִים עִמָּה – נכסי מלוג, בְּחוֹזְקַת יוֹרְשֵׁי הָאָב, לפי שמשפחת
האשה מוחזקת בהם.
המשנה מבארת איזה נכסים משתעבדים לכתובת היבמה: הַנִּיחַ
אֲחִיו של היבם, והיינו הבעל הראשון שמת, מַעֲוִית, וירש אותו
היבם, הרי הן משועבדין לכתובת היבמה, ואף לאחר שנתייבמה
אין ליבם רשות להוציאן, שכן כל נכסי המת משועבדים
לכתובתה, ואפילו מטלטלין, ולכן יִלְקַח בְּהֵן קָרְקַע, והוא ו-היבם
אֹכְלֵי פִירֹת. וכן הניח המת פִּירֹת הַתְּלוּשִׁין מִן הַקָּרְקַע, דינם
כמעות, שִׁלְקָה בְּהֵן קָרְקַע, והוא אֹכְלֵי פִירֹת. הניח המת פירות
הַמְּחוּבְּרִין בְּקָרְקַע, אֲמַר רַבִּי מֵאִיר, כיון שכל מה שגדל ברשות
המת משועבד לכתובתה, לכן שָׁמִין אוֹתָן – את הנכסים, בְּמָה הֵן
יִפִּין בְּפִירֹת – עם הפירות, וְכֵמָה הֵן יִפִּין בְּלֵא הַפִּירֹת, והפותר –
ההפוש, שהוא שווי הפירות, משועבד לכתובתה, ולכן יִלְקַח בְּהֵן
קָרְקַע והוא אֹכְלֵי פִירֹת.
וְנִכְסֵי אֲמִירִים, פִּירֹת הַמְּחוּבְּרִין בְּקָרְקַע, שְׁלוֹ. אבל פירות
הַתְּלוּשִׁין מִן הַקָּרְקַע, וכן מעות, כיון שהם מטלטלין אינם
משועבדים לכתובתה, וְכָל הַקְּוֹדִם וְכָה בְּהֵן, אם קדם הוא ותפסם,
וְכָה, והם שלו לגמרי. ואם קָרְמָה היא ותפסה אותם בחיי בעלה
הראשון, שבאופן כזה אף מטלטלין משתעבדים לכתובתה, יִלְקַח
בְּהֵן קָרְקַע, והוא אֹכְלֵי פִירֹת.
מבארת המשנה את דין כתובת היבמה: בְּנִינָה היבם, הֲרִי היא
בְּאִשְׁתּוֹ לְכָל דָּבָר, בְּלִבָּד – חוץ מדבר זה, שבו היא שונה מסתם
אשה, שִׁתְּהָא בְּתוּבָתָה מוֹטֵלַת עַל נִכְסֵי הַבֶּעַל הָרִאשׁוֹן, שרק הם
משועבדים לה, ולא נכסי בעלה השני. ולא יֵאמַר לָהּ – אין היבם
יכול לפטור את הנכסים מן השעבוד, על ידי שיאמר ליבמה הֲרִי
בְּתוּבָתִּי מוֹנַחַת עַל הַשְּׁלִחָן, כלומר, אינו יכול לייחד נכסים
מסוימים לכתובה, ולהפקיע את השעבוד משאר הנכסים, אֲלֵא כֹל
נִכְסֵי שִׁירַשׁ מִדְּרָאשׁוֹן אֲחֵירָאִין לְבִתּוּבָתָה. מוסיפה המשנה: וְכֵן לֹא
יֵאמַר אִדָּם – בעל סתם, שאינו יבם, לֹאשְׁתּוֹ, הֲרִי בְּתוּבָתִּי מוֹנַחַת
עַל הַשְּׁלִחָן, אֲלֵא כֹל נִכְסֵי אֲחֵירָאִין לְבִתּוּבָתָה.
ממשיכה המשנה לבאר את דיני היבמה: גִּירְשָׁה – גירש היבם את
יבמתו, אֵין לָהּ אֲלֵא בְּתוּבָה. הַחֲזִירָה שוב לאחר שגירשה, הֲרִי היא
בְּכָל הַנְּשִׂים שגורשו והוחזרו, שהדין הוא שהוחזרו על דעת
כתובתן הראשונה, וְאִף יבמה זו אֵין לָהּ אֲלֵא בְּתוּבָה ראשונה
בְּלִבָּד, ואינו צריך לכתוב לה כתובה חדשה.

היינו מְשוּם רוֹוֹחַ בִּיתָא – כדי שיהיה רווח בבית, שעל ידי שיהיו
הפירות בבית יהיה מזון מצוי לטובת האשה, אֲכָל לְזִבְנֵי – למכור
את הקרקע לפירות, לֹא – אינו יכול, כיון שיש לחשוש שיכלה את
המעות בזמן קצר, ולא ישתמש בהם להרווחת הבית בכל שנה.
ומביאה הגמרא מחלוקת אמוראים בדבר: יְהוּדָה מַר בַּר כְּרִימָר
מְשַׁמֵּי ו-משמון דְּרָבָא אֲמַר, מָה שְׁעִשָּׂה עֲשִׂי, והמכר קיים. רב
פְּפָא אֲמַר מְשַׁמֵּי דְּרָבָא, לֹא עֲשֶׂה וְלֹא כְּלוּם, אלא המכר בטל.
רב פפא מבאר, שדבריו בשם רבא הם האמיתיים, ואילו דברי
יהודה מר בר מרימר נאמרו מחמת טעות: אֲמַר רַב פְּפָא, הֵא – דין
זה יְהוּדָה מַר בַּר כְּרִימָר בשם רבא, שמה שעשה עשוי, לֹא
בְּפִירֹשׁ אֲתָמַר – לא אמר כן רבא בפירוש, אֲלֵא מְכַלְלָא אֲתָמַר –
מתוך מעשה מסוים היה ניתן להבין שכן היא דעת רבא. וְהָיָה
אִתְּהָא דְּעִינִילָה לֵיהּ לְנִכְסָא תְּרֵי אֲמָתָה – שהיה מעשה באשה
שהכניסה לבעלה שתי שפחות נככסי מלוג, וְאִלּוּ נִכְרָא נְסִי
אִתְּהָא אֲחֵירָתִי – הלך בעלה ונשא אשה נוספת, וְעִינִיל לָהּ
מְנִיחָה – והכניס אחת מהשפחות לשרת את אשתו השניה. אֲתָמַר
לְקָמִית דְּרָבָא – באה האשה הראשונה לפני רבא, ותבעה ששתי
השפחות ישמשו רק אותה. צְוִינָהּ האשה לפני רבא, וְלֹא אֲשַׁנָּה כָּה
רבא, כיון שלא קיבל את טענתה. מָאן הָיָה – יהודה מר בר
מרימר שראה מעשה זה, כְּבַר שזוהו מְשוּם דְּרָבָא רבא, שבעל
שמכר את נכס המלוג לפירותיו, מָה שְׁעִשָּׂה עֲשִׂי, ויכול אף ליתן
במתנה את זכויות בקרקע המלוג לענין הפירות, ולכן היה הבעל
רשאי לתת את מעשי ידי השפחה לאשתו השניה. מסיים רב פפא
ואומר: וְלֹא הִיא – באמת אין זה טעמו של רבא, אלא כיון שהטעם
שתיקנו חכמים את פירות נכסי מלוג לבעל הוא מְשוּם רוֹוֹחַ בִּיתָא,
שיהיו פירות מצויים לטובת האשה, ולכן בדרך כלל אין הבעל
רשאי למכור את הקרקע לפירותיה, וְהָא – אבל במעשה זה, קָא
רוֹוֹחַ – היה רווח בביתה על ידי שפחה זו, כיון שאף עתה עושה
השפחה את צרכי הבית, ולכן לא השיגו בה רבא.
הגמרא פוסקת את ההלכה בספק זה, האם הבעל יכול למכור
קרקע מלוג לענין הפירות: וְהִלְכְתָּא, בְּעַל שְׁמֵכָר קָרְקַע מלוג
לְפִירֹת, לֹא עֲשֶׂה וְלֹא כְּלוּם. מבררת הגמרא: מָאן מְעָמָא – מה
הטעם בהלכה זו. ומביאה הגמרא מחלוקת: אֲבִי אֲמַר, הטעם הוא
כיון דְּחִיּוּשֵׁינָן שְׁמָא תְּכִסִּיף – אנו חוששים שמא הקרקע תתקלקל,
מחמת שהלוקח יודע שהקרקע נמצאת בידו רק לזמן קצוב ועד
שימות הבעל, או יגרשנה, וכיון שאין גופה קנוי לה, לא יעבדנה
כראוי. וְרָבָא אֲמַר, הטעם הוא לפי שלא תיקנו לבעל את פירות
נכסי המלוג אלא מְשוּם רוֹוֹחַ בִּיתָא, ולאחר שימכרם לא יהיה רווח
הפירות מצוי בבית.
מבררת הגמרא: מָאן בִּינִיחֵיהּ – מה החילוק לענין הדין בין הטעמים.
מבארת הגמרא: אִיכָא בִּינִיחֵיהּ, אֲרֵינָא דְּמִקְרָב לְמָתָא – שדה
הקרובה לעיר, שלדעת אבבי רשאי הבעל למכרה לפירות, כיון
שהבעל יכול להשיגה על השדה, שלא יקלקלה הלוקח. אך
לדעת רבא אינו רשאי למכרה, כיון שגם כזה אין רווח ביתא. אִי
נָמִי, אם הַבֶּעַל עצמו בודה בשדה זה, וגם אחרי שמכרה ללוקח
הוא עובד בעצמו בודה תמורת חלק מהפירות, שלדעת אבבי
רשאי לעשות כן, כיון שהבעל ודאי לא יקלקל את השדה ושהרי
הוא יודע שאם תמות אשתו בחייו יזכה בגוף השדה. אך לדעת
רבא אינו רשאי למכרה, כיון שאף באופן כזה אין רווח ביתא,
שהרי אין כל הפירות באים לבית האשה. אִי נָמִי, וְזוּי, וְקָא עֲבִיד
בְּהוּ עִיפָקָא – באופן שהבעל יטול את הממון שיקבל מהלוקח
תמורת הקרקע, ויעשה בהם סחורה, לאבוי אינו רשאי למכרה,
מחשש שתתקלקל ביד הלוקח, ולרבא רשאי למכרה, כיון
שמשהרווחים של הסחורה יהיה רווח ביתא.

משנה

במשניות הקודמות התבאר דיני נכסי מלוג של ארוסה או נשואה,

המשך ביאור למס' כתובות ליום שני עמ' א

פילפלא בפומיה - שישם לפלל בפיו כדי להעביר את הריח, ועביר
עבודה - ויעבוד כך בבית המקדש, אכל לגבי אשה, לא אפשר -
אין תקנה לזיעתה או לריח רע היוצא מפיה, שכן בעלה מדבר
עמה בכל עת, ואינה יכולה לעשות כך כל הזמן.

* * *

שנינו בברייתא שגם שומא היא מום הפוסל בנשים ואינו פוסל
בכהנים, הגמרא דנה באיזו שומא מדובר. מבררת הגמרא: האי
שומא - שומא זו, הנחשבת כמום אצל האשה, היכי דמיא - באיזו
שומא מדובר, אי דאית בה שער - אם מדובר כשיש עליה שיער,
הרי הקא והקא - בין בנשים ובין בכהנים פסקה, ואי דלא אית בה
שער - ואם אין בה שיער, עדיין יקשה, אי שומא גדולה היא, הקא
והקא - בין בנשים ובין בכהנים פסקה, ואי שומא קטנה היא, הקא
והקא לא פסקה, וכפי שיתבאר. ומביאה הגמרא את המקור לדונים
אלה: דתניא בברייתא, בענין מומין הפוסלין בכהנים, שומא שיש בה
שער, הרי זה מום, ואם אין בה שער, אם היא גדולה הרי זה מום,
ואם היא קטנה אין זה מום. ואיזוהי גדולה, הפוסלת, פירש רבן
שמעון בן גמליאל, עד שתהיה גדולה כאישר האיסקין - מטבע של
כסף. וכיון שהתבאר במשנה (עב) שכל המומים הפוסלים בכהנים
פוסלים בנשים, הרי אף לענין שומא הדין הוא כן, ואם כן קשה
באיזו שומא אמרה הברייתא שהיא פוסלת רק בנשים ולא
בכהנים.

מתרצת הגמרא: אמר רבי יוסי ברבי חנינא, הברייתא עוסקת
בשומא העומדת על פתחתה - (מצוחה) של האשה, שהוא מקום
גלוי, ולכן אף אם היא קטנה ואין בה שיער נחשבת למום הפוסל
בה, ואילו בכהנים אין שומא כזו פוסלת.
תמזה הגמרא: פתחתה - אם מדובר בשומא שבמצוחה, הרי ראה
נתיים הוא - ודאי ראה הבעל את השומא, ואף על פי כן התפיס
בה והסכים לשאתה, וכיצד הוא יכול לטעון שזה מקח טעות.
מתרצת הגמרא: אמר רב פפא, בעומדת לה השומא תחת כפה
(הכיסוי) של ראשה, וזמנין דמתחזיא - פעמים שהיא נראית,
וזמנין דלא מתחזיא - ופעמים שאינה נראית, ויתכן שלא ראה זאת
הבעל עד אחר הנשואין, ומכל מקום הוא מקפיד עליה, כיון
שלפעמים היא נראית, ולכן היא נחשבת למום הפוסל את האשה.

* * *

הגמרא מביאה מומים נוספים הפוסלים באשה: אמר רב חסדא, הא
מילתא, מנכרא רבה שמייע לי - דין זה, מאדם גדול שמעתי, ומנו
- ומי הוא, רבי שילא, שאמר כך, אשה שנשקה בלבב ופצעה,
ולאחר שהתרפא הפצע נעשה מקומו צלקת, הרי זה מום.
דין נוסף: אמר רב חסדא, קול ענה באשה, אם יש לאשה קול עבה
מן הרגיל, הרי זה מום. שנאמר 'כי קולך ערב וימראה נאווה' (שה"ש ב
ד), הרי שדרך האשה שקולה ערב, ואם קולה עבה זהו מום.
הגמרא דנה במום נוסף שיש באשה: תני רבי נתן ביראה, בין דדי
אשה יש רוחב טפה. סבר רב אחא בריה דרבא קמיה דרב אשי
למימר - רב אחא בנו של רבא ישב לפני רב אשי, וסבר שפירוש
הברייתא הוא ששיעור טפה נחשב למעלותא - נוי הוא לאשה.
אמר ליה רב אשי, ברייתא זו לגבי מומין תניא - היא נשנית,
כהמשך לברייתא שהובאה לעיל, שזיעה וריח הפה הם מומים
הפוסלים באשה. מבררת הגמרא: וקמה - מהו השיעור הראוי
להיות בין דדיה, שהוא נוי לה. מבארת הגמרא: אמר אפי, רוחב
שליש אצבעות.
ברייתא נוספת בענין זה: תניא בברייתא, רבי נתן אומר, כל אשה
שדדיה גסין ו-גדולים משל חברותיה, הרי זה מום. מבררת הגמרא:
וקמה - מה הוא שיעור ההפרש בינה לבין חברותיה כדי שיחשב
הדבר מום. מבארת הגמרא: אמר רבי מישא בר בריה ו-בן בנו

דרבי יהושע בן לוי, משמיה דרבי יהושע בן לוי סבו, אם היו דדיה
גדולים משל חברותיה טפה, זהו מום הפוסל בה. תמזה הגמרא:
ומי איכא כי האי נוןא - וכי קיים מום כזה בנשים. משיבה הגמרא:
אין - אכן, יש מציאות כזו, דאמר רבה בר בר חנה, אני ראיתי
ערבא ו-ישמעאלית אחת, שהפשילה את דדיה לאחוריה, והניקה
את בנה.

* * *

אגב דברי רבי מישא בן בנו של רבי יהושע בן לוי, מביאה הגמרא
מאמר נוסף משמו: נאמר בפסוק (תהלים פא ה), 'ולציון יאמר איש
ואיש ילד בה והוא יבוננה עליון', כלומר, לעתיד לבא כשיתקיים
הפסוק (ישעיה כו ב) 'והביאו את כל אחיכם מכל הגוים מנחה לה',
שיביאו הגוים את עם ישראל מן הגולה לארץ ישראל, בכל מקום
שימצאו שם אחד מחכמי ישראל יאמרו, זה מבני ציון, נביאנו לשם,
ואמר על כך רבי מישא בר בריה דרבי יהושע בן לוי, הטעם שנאמר
בפסוק פעמיים 'איש', לרמוז שאחד הנולד בה - בציון, ואחד
המצפה לראותה, על אף שלא נולד בה, שניהם ייקראו לעתיד לבא
מבניה, ויביאום הגוים לציון.
הגמרא מביאה מאמר בשבח חכמי ארץ ישראל: אמר אפי, ואף
על פי שהושוו בני חוץ לארץ למצפים לראות את ציון לבני ארץ
ישראל, היינו לעין וכותם לעתיד לבא, אך מכל מקום חד מינייהו
עדיף בתי מין - אחד מחכמי ארץ ישראל שקול בפיקחות
ובחריפות כשנים מאתנו, חכמי חוץ לארץ. אמר על כך רבא, ומכל
מקום, חד מינן כי סליק להם - כאשר אחד מאתנו, חכמי חוץ
לארץ, עולה לארץ ישראל, עדיף בתי מינייהו - הרי הוא שקול
כמו שנים מחכמי ארץ ישראל. וראיה לכך, דהא רבי ירמיה,
שעלה מבבל לארץ ישראל, דכי הוה הקא לא הוה ידע מאי קאמרי
רבנן - כשהיה כאן, בבבל, לא היה מבין היטב את דברי החכמים,
והיה מרבה בשאלות, ובכל זאת כי סליק להם - כשעלה לארץ
ישראל, קרי לו 'בכלאי טפשא' - כינה אותו 'הבבלים הטיפשים',
ואילו חכמי ארץ ישראל שהיו שם קודם אינם קוראים לנו כך,
ומוכח שכשעולה אחד מחכמי בבל לארץ ישראל הרי הוא שקול
כשנים מהם.

משנה

במשנה הקודמת (עב) התבאר שהמקדש אשה ללא תנאי, ונמצאו
בה מומים, צריכה גט, אך אין לה כתובה. משנתנו עוסקת באשה
שיש בה עתה מומים, ואין ידוע אם היו בה מומים אלו קודם
הקדושיה, או שנולדה בה לאחר הקדושיה; נערה שנתקדשה לאיש
בחזקת שלימה, ונמצא שהיו בה מומין, ועודה - בזמן שהיא עדיין
ארוסה ונמצאת בבית אביה, והבעל טוען שמא היו בה מומים אלו
קודם הקדושיה, והטעתו, ואין לה כתובה, ואילו אביה אומר
שנולדה בה המומים לאחר שהתקדשה, וכיון שבעת הקדושיה
כשהתחייב בכתובתה לא היו בה מומים אלו, הרי חל חיובו לגמרי,
ואם הוא מגרשה אינה מפסידה בכתובתה, הדין הוא שהאב צריך
להביא ראיה בעדים, שמשנתאית - שלאחר האירוסין היו - נולדו
בה מומין תללו, ונסתתפה שדוהו, כלומר, כאילו נטשפה שדוהו של
הבעל במים והדווקה, ואף כאן נולדו בה מומים והפסיד הבעל,
ואינו יכול להפטר מכתובתה. ואם אין האב מביא ראיה לדבריו,
פטור הבעל מכתובתה. אך אם נמצאו בה המומין לאחר שנבדקה
לרשות הבעל בנשואין, הבעל צריך להביא ראיה בעדים שער שלא
נתארכה כבר היו בה מומין אלו, והתברר שהיה מקחו טפה טעות,
ועל דעת כן לא התחייב בכתובתה. דבר רבי מאיר, והכמים
אומרים, כמה דברים אומרים - אימתי יכול הבעל לטעון שהיו בה
המומין לפני האירוסין, ומקחו טפה טעות, רק במומין שפסדו,
שיכול הבעל לומר שלא ראה אותם קודם שנשאה.

55 אָמַר שְׁמוּאֵל, כָּל שְׁנוֹלֵד כֶּסֶף בְּרִשְׁתּוֹ – בבעלותו, עָלָיו הָרִאיה,
 56 ונמצא שאחרי שמשך בעל החמור את הפרה לרשותו, אינו צריך
 57 להביא ראיה מתי מת החמור, כיון שהוא מוחזק בפרה שברשותו,
 58 אלא על בעל הפרה להביא ראיה שמת החמור קודם החליפין כדי
 59 להוציא את הפרה מיד בעל החמור, ועל זה אמר שמואל וְתָנָא
 60 תוֹנָא – ויש להביא ראיה לכך ממשנתנו ששנה התנא דין כָּלָה,
 61 ושמואל סובר כביאורו של רבא (לעיל עה) במשנתנו, שכולה
 62 נאמרה לדעת רבן גמליאל, ומשני הדינים שבמשנה מוכח בדברי
 63 שמואל, שברישא שנמצאו המומין בבית האב וברשותו, על האב
 64 להביא הראיה, כיון שאומרים 'כאן נמצאו וכאן היו', ואילו
 65 בסיפא, שנמצאו המומין בבית הבעל וברשותו, על הבעל להביא
 66 ראיה, משום שהספק נולד ברשותו.
 67 הגמרא מקשה מהברייתא שהובאה לעיל על דברי רמי בר
 68 יחזקאל בשם שמואל: מִיִּתְיָב, שנינו בברייתא, מִתְּשֵׁנִי נִמְצְאָתָא
 69 פְּעוּזֵי בֵּית הַבּוֹסוֹת בֵּו', וכפי שהובא לעיל מבואר בברייתא זו
 70 שאם אין ידוע מתי נתחבה המחט, המוציא מחבירו עליו הראיה,
 71 ומשמע מסתימת הברייתא שכל אחד מהם הבא להוציא ממון,
 72 עליו להביא ראיה, ולפי זה, אִי דְלֹא יִהְיֶה טָבָח דָּמִי – אם הלוקח
 73 שקנה את הבהמה לשחיטה עדיין לא שילם את תמורתה, ובעל
 74 הבהמה בא להוציא ממנו את מעותיו, פְּעַל הַבְּהֵמָה פְּעִי לֹאִיתָי
 75 רָאִיָּה וּמִסְפֵּק – על המוכר להביא ראיה שנתחבה המחט לאחר
 76 המכירה, ועל ידי זה הוא יכול להוציא מהלוקח את מעותיו,
 77 ולדברי רמי בר יחזקאל בשם שמואל קשה, אִמְאָר – מדוע אינו
 78 יכול להוציא את מעותיו בלא ראיה, הרי פְּסִיקָא – הספק אימתי
 79 נתחבה המחט, בְּרִשְׁתּוֹ טָבָח אִתְּיָלִיד – נולד ברשות הלוקח
 80 ששחטה, שלאחר ששחטה מצא את המחט, ואם כן לדעת שמואל
 81 שכל מי שנוול דמי בהמה, עליו להביא ראיה שהיתה הבהמה
 82 להביא ראיה כדי להפטר מלשלם למוכר, ואילו מהברייתא
 83 משמע שתמיד המוציא מחבירו עליו הראיה.
 84 מתרצת הגמרא: הברייתא עוסקת באופן דִּיִּתְיָב טָבָח דָּמִי –
 85 שהשוטט שקנה את הבהמה כבר שילם עליה למוכר, ועתה הוא
 86 תובע את המוכר שיחזיר לו את דמי המקח, ועל זה אמרה
 87 הברייתא שהמוציא מחבירו עליו הראיה, משום שהספק נולד
 88 ברשותו. אמנם באמת אף אם לא נתן עדיין את המעות, והמוכר
 89 תובע ממנו את דמי הבהמה, עליו להביא ראיה שהיתה הבהמה
 90 טריפה בעת המכירה, ולולי זאת יתחייב לשלם למוכר, כיון
 91 שהספק נולד ברשותו, וכדברי רמי בר יחזקאל בשם שמואל.
 92 תמזה הגמרא: וּמִאִי פְּסִיקָא – כיצד סתם התנא את דבריו ואמר
 93 'המוציא מחבירו עליו הראיה', שמשמע שאין חילוק מי הוא
 94 המוציא, ואילו לדבריו נמצא שרק כשהלוקח הוא המוציא נאמר
 95 דין זה, ובכך שכינה התנא את הלוקח כ'מוציא' הרי זה כאילו פסק
 96 שלעולם דמי הבהמה ביד המוכר, והלוקח בא להוציא את המעות
 97 מידו, ולכן לא הוצרך לפרש שכונתו ללוקח.
 98 מתרצת הגמרא: אכן, פְּסִיקָא דְמִיִּתְיָב – דרך העולם היא כך, דכל
 99 כָּמָה דְלֹא יִהְיֶה אִינִישׁ וְזוּי – כל זמן שאין הלוקח נותן למוכר את
 100 דמי המקח, לא יִהְיֶה אִינִישׁ חִיּוּתָא – אין המוכר נותן לו את
 101 הבהמה, ולכך נקטה הברייתא לשון 'המוציא מחבירו' עליו
 102 הראיה, כיון שבדרך כלל הלוקח הוא הבא להוציא מהמוכר את
 103 המעות ששילם לו, לאחר שנמצאה הבהמה טריפה.

* * *

104 שנינו במשנה: וְחֻכְמִים אֹמְרִים, כָּמָה דְבָרִים אֹמְרִים, כְּמוֹמִין
 105 שְׂפִסְפָּתָא, אבל במומין שבגלוי אינו יכול לטעון. אָמַר רַב נְחֻמִּי,
 106

1 והבהמה טְרִיפָה. אמנם אף אם ניקב הדופן מעבר לעבר אין
 2 הבהמה טריפה אלא אם כן אירע הדבר בחייה, ולכן, אם נִמְצְאָ
 3 עָלֶיהָ – על המחט קוֹרֵט – מעט דָם, בְּיָדוֹעַ – הרי זה סימן שְׁהוּא –
 4 שדבר זה אירע לִפְנֵי שְׁחִיטָה, ולכן כשנתחבה המחט בגופה יצא
 5 ממנה מעט דם. אך אם לא נִמְצְאָ עָלֶיהָ קוֹרֵט דָם, בְּיָדוֹעַ שְׁהוּא
 6 לְאַחַר שְׁחִיטָה, שאחרי מותה אין דם יוצא ממקום תחיבת המחט.
 7 ובאופן שנמצא קורט דם והבהמה טריפה, נותנת הברייתא סימן
 8 לדעת מתי אירעה תחיבת המחט, כמה זמן לפני שחיטת הבהמה,
 9 ויש מכך נפקא מינה לדיני ממונות. אם הוּגְלַד פִּי הַכֶּכָה – עלה גלד
 10 על מקום תחיבת המחט, בְּיָדוֹעַ שְׁנִתְחַבָה המחט לפחות שְׁלֹשָה
 11 יָמִים קוֹדֵם שְׁחִיטָה, כיון שמכת הבהמה מגלידה רק אם חייתה
 12 שלשה ימים לאחר המכה, ולכן, אם קנה בהמה זו בתוך שלשה
 13 ימים לשחיטתה, יכול הוא לתבוע מהמוכר שיחזיר לו את דמיה,
 14 שהרי מכך שנמצאה המכה מוגלדת מוכח שכשקנאה כבר הייתה
 15 טריפה ושאילו נטרפה ברשותו, לא היה פִּי המכה מספיק להגליד
 16 בפחות משלשה ימים. אך אם לא הוּגְלַד פִּי הַכֶּכָה, אין לדעת מתי
 17 אירע הדבר, האם ברשות המוכר או ברשות הלוקח, והמוציא
 18 מִחִבְרֵוֹ עָלָיו הָרִאיה. מסיימת הגמרא את קושייתה: משמע מלשון
 19 הברייתא שכל הבא להוציא את מעותיו עליו הראיה, בין הלוקח
 20 ובין המוכר, וְאִי יִהְיֶה טָבָח דָּמִי – ואם הטבח שקנה את הבהמה
 21 כבר נתן מעות למוכר עבור הבהמה, ועתה תובע אותם מהמוכר
 22 בטענה שהיה מקחו מקח טעות, פְּעִי לֹאִיתָי רָאִיָּה, וּמִסְפֵּק – מוטל
 23 עליו להביא ראיה, ורק כך יוכל להוציא מן המוכר את מעותיו,
 24 ולדעת שמואל קשה, אִמְאָר – מדוע על הלוקח להביא ראיה, והרי
 25 בכל ספק שבגוף הממון אין החזקת המעות מועילה למוחזק,
 26 ואפילו כשלא נולד הספק ברשותו, אלא הולכים אחר הבעלים
 27 הראשונים, ואם כן פְּעַל הַבְּהֵמָה לִיִּתִי רָאִיָּה, וְנוֹקִים – המוכר,
 28 שהוא מחזיק במעות הלוקח המסופקים, יצטרך להביא ראיה שלא
 29 היתה הבהמה טריפה כדי שיוכל להחזיק במעות, ואם לא יביא
 30 ראיה לדבריו, לא יוכל להחזיק במעות. וכמו שאמר שמואל
 31 שבעל החמור אינו יכול להחזיק בפרה כל זמן שאינו מביא ראיה
 32 שאכן היה חמורו קיים בזמן החליפין, ואף שהספק לא נולד
 33 ברשותו.

34 מתרצת הגמרא: דין הברייתא נאמר בְּדִלָא יִהְיֶה טָבָחָא דָּמִי –
 35 באופן שהלוקח עדיין לא שילם תמורת הבהמה, והמוכר הוא
 36 שתובע ממנו שישלם לו את דמי הבהמה, ועל זה אמרה הברייתא
 37 שהמוציא מחבירו עליו הראיה, ואין המוכר יכול להוציא מעות
 38 מן הלוקח מספק, כיון שיש להעמיד את המעות בחזקת בעליהם
 39 הוודאים והם בחזקת הלוקח. אבל באמת אף אם כבר שילם
 40 הלוקח למוכר, אין המוכר יכול להחזיק במעות כל זמן שאינו
 41 מוכיח שהוטרה הבהמה ברשות הלוקח.

42 תמזה הגמרא: מִאִי פְּסִיקָא – כיצד סתם התנא את דבריו, שאמר
 43 'המוציא מחבירו עליו הראיה', וכונתו הייתה רק לאופן שהמוכר
 44 הוא המוציא, וכי פסק התנא דבר קצוב שלעולם אין המוכר נוטל
 45 את דמי הבהמה לפני שחיטתה, ומחמת כן תמיד הוא נחשב
 46 כ'מוציא' ושהרי לפי תירוץ הגמרא נמצא שאם כבר קיבל המוכר
 47 את הדמים, אין אומרים המוציא מחבירו עליו הראיה, אלא על
 48 המוכר להביא ראיה כדי להחזיק במעותו.

49 הגמרא מביאה מי שחולק על דברי רב יהודה בשם שמואל בדין
 50 מחליף פרה בחמור: אִלָּא, כִּי אֶתָּא – כשבא רַמִּי בְּרִי יִחְזָקְאֵל, אָמַר
 51 לבני הישיבה, לֹא תִצְיִיתֵיהוּ לְחֵנִי כְּלָלִי דְכִּיָּל – אל תקבלו את
 52 הכללים הללו שאמר וכלל יְהוּדָה אֶתִּי מִשְׁמִיתָ דְשְׁמוּאֵל, שלעולם
 53 על בעל החמור להביא ראיה שהיה חמורו קיים בעת החליפין,
 54 כדי שיוכל להחזיק בפרה, שלא אמר שמואל כן, אלא הָבִי – כך

המשך ביאור למס' כתובות ליום רביעי עמ' א

רבי זירא, ע"ל דא – על הלכה זו, שאמרה רבי אלעזר בשם רב,
אכסות שערין – האכילו שעורים לאלעזר בבבל.

* * *

הגמרא דנה במקרים אחרים, אם כופין בהם את הבעל להוציא
את אשתו: אמר רב יהודה ואומר: כי אמריתיה קמיה דשמואל – כשאמרת
הבעלים להוציא את נשותיהם, אלא אם כן הם נשואים לפסולות
להם, שהם חייבים לגרשן מדיני אישות.

ממשיך רב יהודה ואומר: כי אמריתיה קמיה דשמואל – כשאמרת
דין זה לפני שמואל, אמר בביאור דברי רב אסי, מי הן הפסולות
שכופין את בעליהן להוציאן, כגון, אלמנה הנשואה לכהן גדול,
וגרושה וחלוצה הנשואות לכהן הדיוט, או פגומה ונתנה הנשואות
לישראל, או בת ישראל הנשואה לנתן ולממון, שכל אלו נשואות
באסור, וכופין את בעליהן להוציאן. אבל אם נשא אשה, ושהה
עמה עשר שנים ולא ילדה לו, אין כופין אותו להוציאה ולישא
אחרת, כיון שאין כופים על פריה ורביה.

הגמרא מביאה לשון אחר בדברי שמואל: ורב תחליפא בר אבימי
אמר בשם שמואל, אפילו אם נשא אשה, ושהה עמה עשר שנים ולא
ילדה לו, כופין אותו להוציאה, משום שמצווה על פריה ורביה,
וכל זמן שהוא נשוי לאשה זו לא ישא אשה אחרת.

הגמרא מקשה על הלשון השני בדברי שמואל: תנן במשנתנו, אלו
שכופין אותו להוציא, מוכה שחין, ובעל פולישום וכו', ומשמע
שדווקא אותם כופין להוציא את נשותיהם, ולא אחרים, ובשלא
לדעת רב אסי, וכפי שביארו שמואל לפי הלשון הראשון, מובן
מדוע לא מנתה המשנה גם את הפסולות שהוזכרו בברייתא,
משום שרק את אלו שחייבם להוציא הוא מדרבנן, קתני – שנה
התנא במשנתנו, כגון בעלי מומין ואומניות שיש בהם ריח רע,
אבל את אלו שחייבים להוציא את נשותיהן מדאורייתא, לא קתני.
אלא ללשונו של רב תחליפא בר אבימי בדברי שמואל, ליתני –
היה לחנא לשנות דין זה, שאם נשא אשה ושהה עמה עשר שנים
ולא ילדה, כופין אותו להוציאה, שברין זה החובה להוציאה הוא
רק מתקנת חכמים.

מתרצת הגמרא: אמר רב נחמן, לא קשיא, כיון שאף לפי לשון זו
יש חילוק בין הדינים השניים במשנה לבין השהיה עם אשה עשר
שנים ולא ילדה, דהא – השהיה עם אשתו עשר שנים ולא ילדה,
כופין אותו להוציא רק במילי – בדברים, כדי שיקיים מצוות פריה
ורביה. והא – השניים במשנתנו שכופין אותו להוציא, היינו אף
בשומי – בהכאת שוטים, כיון שאין האשה יכולה לסבול בעלי
מומין ואומניות אלו, ולא מנתה המשנה את אלו שאין כופים
אותם בשוטים.

מקשה הגמרא: מיתקין לה רבי אבא, כיצד ניתן לומר שכופין
אותו האמור לגבי השהיה עם אשתו עשר שנים היינו בדברים
בלבד, והרי נאמר בפסוק (משלי כט ט) 'בדברים לא יסר עבד', והיינו
שעל ידי דבור אי אפשר לייסר את האדם שיעשה דבר שאינו חפץ
בו. ואם כן שוב קשה, מדוע לא שנו במשנתנו דין זה, שהשהיה
עם אשתו עשר שנים ולא ילדה, כופים אותו להוציאה.

הגמרא מתרצת את הקושיא באופן אחר: אלא אמר רבי אבא, הא
והא – בין הכפיה של משנתנו ובין הכפיה של השהיה עם אשתו
עשר שנים ולא ילדה, היא בשומי – בהכאת שוטים,

ממשיכה הגמרא לבאר את המשנה: שנינו במשנה בכלל אלו
שכופים אותם להוציא, 'המקמין'. מבררת הגמרא: מאי מקמין.
מבארת הגמרא: אמר רב יהודה, זה המקמין בידי צוואת פלגים
מעט מעט, בכל מקום שמוצא.

מקשה הגמרא על דברי רב יהודה: מיתבי, שנינו בברייתא,
'מקמין' המוזכר במשנה, זה פורסי – מעבד עורות. ואין זה המקמין
צואת כלבים.

הגמרא מבארת מדוע קושיא זו קשה רק לדברי רב יהודה. תמחה
הגמרא: ולמקמין – ולדברין, שמקמין זה בורסי, כאמור בברייתא,
גם כן תיקשי לה על הברייתא ממתניתין, שכתבה המקמין, והמקמין
נחושט, והפורסי, ומוכח שמקמין ובורסי הן שתי מלאכות שונות,
ושלא כדברי הברייתא. מתרצת הגמרא: בשלא מתניתין לא
קשיא, כיון שיש לומר שכונתה לשני מיני בורסי, כאן – בלשון
'בורסי' עוסקת המשנה בפורסי גדול, שמעבד עורות רבים, ופאן –
בלשון 'מקמין' עוסקת המשנה בפורסי קטן, שהוא עני ויש לו מעט
עורות, וזו גם כן כונת הברייתא. אלא לרב יהודה, שאמר
שהמקמין זה המקמין צואת כלבים, קשיא, שהרי בברייתא מבואר
שמקמין זה בורסי.

מתרצת הגמרא: תנאי היא – הדבר שנוי במחלוקת התנאים,
תנאי בברייתא, 'מקמין', זה פורסי. ויש אומרים, זה המקמין צואת
פלגים, ורב יהודה סובר כשיטה השניה שבברייתא.

* * *

שנינו בהמשך המשנה: 'המקמין נחושט והפורסי'. מבררת הגמרא:
מאי מקמין נחושט. רב אשי אמר, תשלי דודי – מרדד נחושט כדי
לעשות ממנו יורות, והעוסק במלאכה זו ריחו רע. ורבה בר בר חנה
אמר, זה המקמין (חוצב) נחושט מעיקרו – ממקום מוצאו בארץ.
תנאי בברייתא פותיה – כשיטתו דרבה בר בר חנה, איחוי מקמין
נחושט המוזכר במשנה, זה המקמין נחושט מעיקרו.

* * *

הגמרא מביאה אופן נוסף, שבו הבעל חייב לגרש את אשתו: אמר
רב, האומר איני זן את אשתי במזונות, ואיני מפרנס אותה
במלווים ושאר צרכיה, יוציא את אשתו בגט ויתן לה כתובה.
מספרת הגמרא: אול – הלך רבי אלעזר ואמר לה שמעיה –
לשמועה זו שאמרה רב, קמיה דשמואל – לפני שמואל. אמר
שמואל, אכסות שערין – האכילוהו שעורים לאלעזר, כדרך
שמאכילים את הבהמה, לפי שאין ממש בדבריו, שהרי אם בין כך
כופים אותו, מדוע יכפודו להוציאה, עד שכופין אותו להוציא,
יכפודו לזון אותה.

מבארת הגמרא: ורב – וטעמו של רב שאמר הלכה זו, שכופין
אותו להוציא, ולא אמר שכופין אותו לזון, משום שאין אדם דר
עם נחש בקפיפה – בסל אחד, מפני שכשלא ישמר ממנו ישכנו, וכן
במקרה זה, עלול בעלה למנוע ממנה את מזונה ופרנסתה גם
בעתיד, ולכן כופין אותו להוציאה.

מספרת הגמרא: כי פליק – כשעלה רבי זירא מבבל לארץ ישראל,
אשכחיה – מצאו לרבי בגימין בר יפת, דריתב וקאמר לה משמיה
דרבי יוחנן – שישב ואמר דין זה בשם רבי יוחנן, שאף הוא סובר
כרב שהאומר איני זן ואיני מפרנס כופין אותו להוציא. אמר ליה

לקראת השנה החדשה, הבאה עלינו ועל כל ישראל לטובה ולברכה, הנני בזה להביע ברכתי להם ולכל אשר להם, ברכת כתיבה
וחתימה טובה לשנה טובה ומתוקה בגשמיות וברוחניות.

ממכתב י"ז אלול, תשי"ח

ב"ה, ראשון דסליחות, ה'תשי"ג

ברוקלין, נ.י.

אל אחינו ואחיותינו, בני ובנות ישראל,

די בכל אתר ואתר

ה' עליהם יחיו!

שלום וברכה!

לקראת השנה החדשה, הבאה עלינו ועל כל ישראל לטובה ולברכה, הנני בזה להביע ברכתי לכל אחינו ואחיותינו בני ובנות ישראל באשר הם שם, ברכת כתיבה וחתומה טובה.

ראש השנה, ראש ותחילת השנה החדשה - שנת ה' אלפים תשי"ד לבריאת העולם - הנה, כידוע, אין זמנו וקביעותו ביום ראשון למעשה בראשית, אלא ביום ברוא אלקים אדם על הארץ. והגם אשר כל חלקי הבריאה - דומם, צומח, חי - קדמו לאדם, כמסופר בתורה, בכל זאת עושים אנו זכרון לבריאה דוקא ביום בריאת האדם. ביום זה דוקא מתחילה תקופה חדשה לכל התבל כולו - חי, צומח ודומם בכלל, וביום זה אנו אומרים: "זה היום תחילת מעשיך!"

מכאן הוראה ומוסר השכל לכל אחד ואחת מאתנו, להתבונן ולהסתכל בו, ובפרט בימי חשבון הנפש אלו:

השמים והארץ וכל צבאם באים לתכליתם וצביונם רק - כשנברא האדם, תכלית הבריאה.

האדם הוא עולם קטן. כמו בכללות הבריאה, כן באדם עצמו ישנן כל המדרגות - דומם, צומח, חי ומדבר. במשך ימי חייו עובר האדם מדרגא לדרגא. בתחילה הוא במדרגת דומם, אח"כ - במדרגת צומח, במדרגת חי, ולאחרונה, כשעומד על דעתו ושכלו והרוחניות שלו מגיע הוא למדרגת אדם. אבל גם אז, כשמגיע למעלת אדם, הנה באורח חייו ומעשיו ג"כ ישנן כל מדרגות אלו. חלק מזמנו - משתווה הוא לדומם, כמה שעות ביום - פעולותיו בדוגמת פעולות הצומח והחי. וחלק ממעשיו מעיד על מעלת האדם, נברא שכלי ורוחני, גוף ונשמה שהיא חלק אלקה ממעל ממש.

ראש השנה מלמדנו: תחילה וראש כל הבריאה - הוא האדם. רק כשנברא אדם הראשון, אשר תיכף לבריאתו הודיע והכריז לכל: "בואו נשתחוה ונכרעה נברכה לפני ה' עושנו", ופעל זה בהם, ועל ידי זה עשה את העולם ומלואו מקדש ומשכן לשכינתו ית', אז נתמלאה הכוונה והתכלית של הבריאה, ואז הוא - ראש השנה, ראש לתקופה חדשה.

וכן הוא גם בחייו של כל אחד ואחת: עצם האדם בא לידי ביטוי רק אז - כאשר האדם אשר בו משפיע ומחדיר את חלק החי, חלק הצומח וחלק הדומם שלו. יתר על כן: רק כאשר גם חלקי חייו ופעולותיו שבהם משתווה לחי, צומח ואפילו דומם, מזככם מגבי' אותם ומקדשם עד שגם הם חדורים רוחניות וקדושה, אז רק אז הוא אדם באמת, נברא אשר כולו אומר: "בואו נשתחוה ונכרעה נברכה לפני ה' עושנו", על ידי אורח חיים בדרך התורה והמצוה אשר ה' עושנו נתן לנו, ואשר ביכלתו ותכלית בריאתו היא לפעול אשר כל הבריאה תכריז: "ה' מלך, ה' מלך, ה' ימלוך לעולם ועד!"

בברכת כתיבה וחתומה טובה לשנה טובה ומתוקה בגשמיות וברוחניות.

סדר דיום הולדת: נהגו לאחרונה - נתינת צדקה לפני תפילת הבוקר והמנחה, שיעור מיוחד בנגלה ובחסידות, חת"ת דהיום דווקא ביום זה (התבודדות - כמבואר בהיום יום).

ממכתב י"ז אלול, תשי"ח

א.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שניאור זלמן – אדמו"ר הזקן – בעל התניא והשו"ע

- 1 **סא** ואסור להגביה הטבלא או המפה עם הקלפות שעליה ולטלטלה למקום אחר, אלא צריך לנערן ממנה
2 מיד תקמח. ואף על פי שדבר המותר הוא שמתלטל ונושא בידיו למקום אחר ודבר האסור מלטל
3 עליו מאליו, מכל מקום לא התירו ללטל מקצה על ידי דבר אחר מלטול גמור כל שאפשר לנערן ממנו
4 מיד תקמח, שהנער אינו מלטול גמור על ידי דבר אחר, שכלאחר יד הוא תקנא.
5 ואם יש פת תקנא על הטבלא או על המפה שהקלפות עליה תקנא – מתר להגביה עם הכל ולטלטלה לכל
6 מקום שירצה, מפני שהקלפות האלו הן בטלות לגבי הפת תקנא:

הלכות שבת, חלק ב סימן שח, דברים המותרים והאסורים לטלטל בשבת סעיף טא

ביאורי הלכה

- תקמח] ממנה מיד – היינו להטות את הטבלא או
המפה עד שהמוקצה יפול ממנה⁴⁹⁸.
תקמח] ממנו מיד – אף שנתבאר בסעיף הקודם שמותר
לטלטל מוקצה אגב דבר אחר⁴⁹⁹, לא התירו שלא
במקום הצורך⁵⁰⁰.
תקנ] שכלאחר יד הוא – הניעור אינו נחשב אפילו
כטלטול על ידי דבר אחר⁵⁰¹, ולכך יש להעדיפו על פני
טלטול על ידי דבר אחר שהוא טלטול גמור אלא
- שהותר במקום הצורך.
תקנא] ואם יש פת – או שאר דבר המותר בטלטול
שרוצה לטלטלו⁵⁰².
תקנב] שהקליפות עליה – וברצונו לפנות גם את הפת
מן השלחן⁵⁰³.
תקננ] לגבי הפת – מותר לטלטל את השלחן עם
הקליפות אפילו שלא במקום הצורך כגון במקום
שיכול לנערן⁵⁰⁴.

צינונים והוספות

- 498) ללא הגבלת והולכת הטבלא המפה אין זה טלטול
גמור.
499) כל זמן שאינו בסיס למוקצה ובאופן שאינו נחשב
כ"יד ארוכה".
500) כי הוא טלטול גמור, אלא שהתירוהו במקום הצורך
בלבד כמבואר בסעיף הבא.
501) אין לניעור גדר של טלטול, ולכך (לכמה דיעות) גם
האוסרים לגמרי טלטול מן הצד מתירים ניעור; ולהעיר,
שגם הניעור אינו טלטול כלאחר יד ממש, ואינו דומה
לטלטול בגופו שמותר אפילו שהוא כדרכו ואפילו לצורך
המוקצה (כדלעיל סי' רסו סי"ט) אבל הניעור לא הותר
לצורך המוקצה כגון על מנת שלא יפסד כדלהלן סי' שט
ס"ו.
502) מדובר כאן במקום שאינו צריך להשתמש במקום
השלחן ולא מפריע לו לנער הקליפות באותו מקום, ובכל
אופן התירו לטלטל על-ידי הפת לכל מקום שירצה, ולכך
נקט דווקא ב'פת' (ולא קליפות הראויות לבהמה לדוגמא)
שמצוי שרוצה בטלטולה למקום אחר אף שאינו צריך
לטלטל הקליפות למקום אחר, אך לכאורה הוא הדין אם
היו על השלחן גם קליפות הראויות לבהמה שהמוקצה בטל
אליהן ומותר לטלטלו אגב השלחן ללא ניעור לכל מקום
שירצה; ולהעיר, דבלאו הכי במציאות ימינו יש מקום
להתיר בטלטול כמעט כל פסולת שהיא משום היתר טלטול
- א'גרף של רעי', והמחמיר בזה די לו שיניח דבר היתר נוסף
על השלחן.
503) לכאורה אם ככוונתו לפנות הקליפות בלבד, ולאחר
פינוי הקליפות מחזיר את השלחן עם הפת למקומו - אסור
בטלטול, ולא נאמר בזה שהקליפות בטלות אל הפת, ועפ"ז
אם הפת לא הייתה על השלחן ורוצה ליתן פת כדי להתיר
את טלטול הקליפות יש לעשות זאת באופן שיזדקק אחר
כך לטלטול הפת לצורך גופו או מקומו או אפילו כדי
להציל את הפת (ובמקום ספק יש מקום להקל על פי
המבואר לעיל סוף הערה תקב); והוא הדין לנידון בשש"כ
פכ"ב אות מ לענין שקית אשפה ובה מוקצה שאינו ראוי
לכלום - אם מותר לטלטל השקית אל השלחן על מנת
להשליך לתוכה את שאריות הסעודה על ידי שיתנו בה גם
דבר היתר המותר בטלטול וחשוב לו במקצת כגון שאריות
מאכלים הראויים לאכילה, ואולי בנידון זה שאין לו שום
רצון בטלטול שאריות המאכלים פשוט יותר להתיר מצד
א'גרף של רעי' שיתבאר להלן.
504) היתר טלטול השלחן הוא משום 'טלטול על ידי דבר
אחר' ושונה מהיתר הטלטול של 'בסיס לדבר המותר ולדבר
האסור' (להלן סי' שט ס"ד) שם צריך (שהדבר המותר יהיה
חשוב יותר וכן צריך) תמיד לנער את המוקצה אם יכול
לנער.

שולחן ערוך רבנו הזקן הלכות פסח לפי לוח "רב יומי"

חלק ג סימן תלו דין המפורש בים והיוצא בשיירא:

טז אבל אם עבר או שכח והכניס אוצרו לשם תוך ל' יום אפילו אין שם ודאי חמץ והוא חדר שאין צריך בדיקה אלא מדברי סופרים, אף-על-פי-כן חייב לפנות האוצר ולבדוק תחתיו מיד כשנוכר:

יז ואם אצר והכניס לבור חטים שאינם מחומצות ואח"כ מחמת לחות הבור נתחמצו החטים שבקרקעית הבור ושבקירותיו אע"פ שאצרן בבור בתוך ל' יום אין צריך לפנות הבור בליל י"ד להוציא החטים המחומצות שבתוכו אלא די לו בביטול דכיון שבשעה שעשה אוצר זה עשה בהיתר שלא היה שם עדיין חמץ הרי דינו כאילו עשה קודם ל' יום שאין צריך לפנות האוצר לבער החמץ שתחתיו אפילו יש שם ודאי חמץ כמו שנתבאר:

יח ואם בשעה שאצרן בבור היו כבר חטים מחומצות באוצר זה עצמו באמצעיתו אלא שיש עליהם חטים טובים בגובה ג' טפחים (שהוא שיעור גובה המפולת שנפלה על חמץ שהוא כמבוער כמ"ש בס' תל"ג) אם נעשה אוצר זה בתוך ל' יום חייב להוציאו משם ולברור החמץ מתוכו אפילו אינו חמץ ברור אלא ספק חמץ ואם נעשה קודם ל' יום אינו זקוק לו כשמגיע הפסח אפילו יש שם ודאי חמץ הרבה אלא מבטלו ודיו.

וכשהוא מפנה את הבור לאחר הפסח ומוצא חטים בקרקעיתו אסורות בהנאה וחייב לבער כדן חמץ שעבר עליו הפסח ואינו דומות לחמץ שנפלה עליו מפולת שלאחר הפסח הוא מותר אפילו באכילה לפי שהמפולת בשעה שנפלה על החמץ לא היה בדעתו לפנותה ולפקחה אחר הפסח אלא מאליו נמצא החמץ לאחר הפסח לפיכך אין לנו לקונסו ולאוסרו כמו שנתבאר בסימן תל"ג עיי"ש הטעם, אבל חטים הללו בשעה שהכניס האוצר לבור היה בדעתו לזכות בהם לאחר הפסח כשיפנה את האוצר (אם היינו מתירין לו להנות מהן לאחר הפסח) והרי זה דומה למבער את החמץ ומכירין לחזור ולזכות בו אחר הפסח שאין זה ביעור גמור כמו שיתבאר בס' תמ"ה לפיכך אסרו חכמים להנות מהן לאחר הפסח:

* * *

יט במה דברים אמורים כשמצא חטים מבוקעות אז אסור
1
2
3 ל' להנות מחטים הללו שמצא וכן אם ידוע לו בבירור שיש בבור זה חטים מחומצות חומץ גמור אזי אסור לו
4 למכור כלום מן האוצר אפילו לנכרי עד שיברור ממנו החטים המחומצות אבל מן הסתם שאין ידוע לו בבירור
5 שיש חטים מחומצות חומץ גמור מותר לו ליקח חטים מן האוצר ולמכור אפילו לישראל ואינו חושש שמא יש בתוכן
6 חטים מבוקעות שאף אם נתבקעו מקצתן קרוב הדבר לומר שאין זה חומץ אלא עיפשות והפסד שכן דרך החטים
7 שבקרקעית הבור ושבקירותיו להתבקע מחמת עיפוש והפסד ואינו חמץ כלל וגם יש לתלות שלאחר הפסח
8 נתחמצו וכל ספק חמץ שעבר עליו הפסח מותר בהנאה כמו שיתבאר בס' תמ"ח:

14 [ואין צריך לומר שמותר ליקח חטים מן האוצר ולטחנן ולאכלם ואפילו אם ראה בהם חטים מחומצות חומץ גמור
15 אין צריך להסיר קודם הטחינה שעל ידי הטחינה מתערב כל הקמח ונבלל יפה קמח החמץ בתוך שאר הקמח ומתבטל
16 ברוב או בס', עיין סימן תמ"ז ובסימן תנ"ג ובסימן תס"ז.]
17
18 **כ** ישראל שהיה דר בבית של נכרי ורוצה לצאת ממנו לדור בבית אחר בעיר זו או באחרת והנכרי יכנס לביתו קודם הפסח אפילו הוא יוצא בתוך ל' יום לפני הפסח שכבר חל עליו חובת הביעור אף על פי כן אין צריך לבדוק את בית הנכרי שהוא יוצא ממנה ואפילו יש שם ודאי חמץ הרבה אין צריך לבערו משם שהרי יוכל לקיים מצות ביעור באותו בית שיודר בו בפסח ואפילו אם ידור בבית אחר עם אדם אחר ואותו אדם הוא הבעה"ב ויבדוק את ביתו ויבער החמץ בעצמו, מכל-מקום כיון שאותו בעה"ב יבדוק ויבער גם החמץ שנשתמש זה בביתו מיום בואו עד הפסח הרי אותו בעה"ב הוא שלוחו של זה לבדוק ולבער חמצו ושלוחו של אדם כמותו והרי זה כאילו בעצמו ביער חמצו ועל חמצו שנשאר בבית הנכרי אינו עובר עליו כלום אף אם יהיה מונח שם כל ימי הפסח דכיון שיצא מבית הנכרי ועזב שם חמצו ולא נטלו עמו הרי נתייאש ממנו והפקירו שהרי בודאי יטלנו הנכרי לעצמו.

* * *

19 ולא גזרו חכמים שאין ביטול והפקר מועיל לחמץ אלא כשהחמץ לאחר שהפקירו הוא מונח בפסח בגבול המיוחד לישראל זה בעל החמץ או בגבול המיוחד לישראלים אחרים או אפילו בגבול המיוחד לנכרי אלא שאין הנכרי יודע שהפקירו הישראל ולא יטלנו לעצמו אבל כשהדבר ידוע שהנכרי יטלנו לעצמו כשימצאנו בגבולו הרי אין לך הפקר גדול מזה ולא גזרו חכמים אלא שמה שהאדם מפקיר החמץ בפיו ובלבו זה אין מועיל כלום אבל כשהחמץ הוא הפקר מאליו כגון שהניחו ברה"ר או שהניחו ברשות המיוחדת לנכרי בענין שהוא מופקר מאליו לנכרי זה בעל הרשות בהפקר גדול כזה לא גזרו חכמים אם הפקירו קודם שעה ששית בערב פסח עיין סימן תמ"ה:

20 [אף אם כשהגיע הפסח עדיין לא מצאו הנכרי או שמצאו ולא נטלו עדיין כיון שאם היה רוצה לטלו היה נוטלו בין שהיה נוטלו מחמת שהוא יודע שנתאש ממנו הישראל והפקירו ובין שהיה נוטלו מחמת שהוא תקיף ולאם.]

21 **כא** אבל אם לאחר שיוצא מבית זה דעתו לפרש לים או לצאת בשיירא קודם הפסח בענין שלא ידור בבית בפסח ולא יוכל לקיים מצות תשביתו שאור מביתכם יש אומרים שהוא חייב לבדוק בית הנכרי שהוא יוצא ממנו ולבער החמץ מתוכו אם הוא יוצא ממנו בתוך שלשים יום ואין ישראל אחר נכנס תחתיו לדור בבית זה שהוא יוצא ממנו אלא הנכרי בעל הבית בעצמו או נכרי אחר (אבל אם ישראל אחר נכנס תחתיו האחרון חייב לבדוק ולבער חמצו של ראשון כמו שיתבאר בסימן תל"ז עיין שם) אף על פי שלאחר בדיקתו יכנס הנכרי לתוכו ויכניס בו חמץ כל ימי

חלק ב סימן תלז המשכיר בית לחבירו על מי חל חובת ביעור:

א המשכיר בית לחבירו קודם תחלת ליל י"ד וקנאו השוכר
באחד מהדרכים ששכירות בית נקנה בו דהיינו בכסף
או בשטר או בחזקה או בקנין סודר והמשכיר יצא מן הבית
וסגרו ולא מסר את המפתח ליד השוכר עד לאחר שכבר
נכנס ליל י"ד חייב המשכיר לבדוק את הבית שהשכיר
אע"פ שהוא לא יכנס בו כל ימי הפסח ואם כן לא יבא
לאכול מחמץ שבתוכו וגם אינו עובר עליו בבל ימצא לפי
שבדאי נתייאר ממנו והפקירו כשיצא מן הבית ועזב שם
חמץ, מכל-מקום כיון שגוף הבית של המשכיר (ואינו קנוי
להשוכר אלא לדור בתוכו וגם החמץ היה שלו ובתחלת ליל
י"ד שאז הוא עיקר זמן חיוב הבדיקה כמו שנתבאר בסי'
תל"א) היה הבית עדיין מעוכב אצל המשכיר שלא היה
השוכר יכול ליכנס לתוכו מחמת שהמפתח היה עדיין ביד
המשכיר לפיכך בשעה זו דהיינו תחילת כניסת הלילה חל
חיוב הבדיקה על המשכיר ושוב לא נפקע ממנו אף לאחר
שנכנס השוכר לתוכו.

ולאחר שיגמור המשכיר מלבדוק יבטל כל החמץ שלא מצא
בבדיקתו ואע"פ ששכר הפקירו בלבו כשיצא מן הבית
אע"פ כן חייב הוא לחזור ולבטלו בפירוש אחר הבדיקה
כתיקון חכמים שתקנו להוציא הביטול בפיו.

וגם השוכר חייב לבטל כל החמץ שבבית ואפילו אם אינו
נכנס לדור בתוכו עד אחר הפסח לפי שמיד שקנה הבית
באחד מהדרכים ששכירות קרקע נקנה בו זכה גם כן בחמץ
שעזב שם המשכיר שהרי כבר הפקירו המשכיר וכל דבר
הפקר המונח בבית המושכר לשוכר זכה בו השוכר כמ"ש
בחומ"מ סי' ר"ס וא"כ מה שהמשכיר מבטל אין מועיל כלום
לצאת ידי חובת תקנת חכמים שתקנו לבטל אחר הבדיקה
שהרי אין החמץ שלו אלא של השוכר לפיכך חייב השוכר
לבטלו:

ב אבל אם מסר לו המפתח קודם כניסת תחלת ליל י"ד
אפילו אם חזר השוכר והפקיד המפתח אצל המשכיר
מחויב הוא ליטלו מיד המשכיר ולבדוק אפילו אם לא יכנס
לדור בו עד לאחר הפסח כיון שאין המשכיר מעכב על
השוכר מליכנס לבית שהרי כבר מסר לו המפתח וכן אם
הוא בית שאינו נעול שאין צריך מפתח חייב השוכר לבדוק.

ואחר הבדיקה יבטל כתקנת חכמים וגם המשכיר יבטל
בפירוש אף שכבר הפקירו בלבו:

ג וכל זה כשכבר קנאו השוכר באחד מהדרכים ששכירות
בית נקנה בו קודם כניסת ליל י"ד שהוא עיקר זמן חיוב
הבדיקה אבל אם לא קנאו עד לאחר כניסת ליל י"ד ואפילו
קנאו קודם הלילה אלא ששכרו לצורך יום י"ד וממנו ואילך
דהיינו שמיום י"ד ואילך הוא רשאי לכנס להבית ולדור
בתוכו עד סוף משך זמן שכירתו ונמצא שבלי ליל י"ד שהוא
עיקר זמן חיוב הבדיקה לא היה עדיין הבית קנוי להשוכר
כלל לפיכך חל על המשכיר חובת הבדיקה:

הפסח אין בכך כלום שאין הישראל מוזהר שלא יהיה חמץ
בבתי הנכריים בפסח ואין הישראל בודק ומבער החמץ
מבית זה שהוא יוצא ממנו אלא כדי לקיים מצות תשבייתו
שאור מבתיכם שכבר נתחייב בה משהגיע ל' יום שלפני
הפסח אם לא יוכל לקיימה כשיגיע הפסח שכל ל' יום אלו
חייב הוא להזהר בצרכי הפסח דהיינו שכל מצוה ממצות
הפסח שלא יוכל לקיימה כשיגיע זמנה ואפשר לו לקיימה
בתוך ל' יום אלו חייב הוא לקיימה מדברי סופרים.

ויש אומרים שאין צריך לבדוקו כלל ואפילו יש שם חמץ
ודאי הרבה אינו זקוק לו שאף שהגיע ל' יום לא חלה עליו
מצות תשבייתו וגו' כיון שיהיה פטור ממנה כשיגיע הפסח
ולא ידור בבית שמצות תשבייתו אינה חובת הגוף שיתחייב
אדם להיות לו בית לבער החמץ מתוכו אלא אם יש לו בית
ובתוכו חמץ יש עליו מצות תשבייתו ואם אין לו בית אין
עליו מצוה כלל ואף אם בתוך ל' יום יש לו בית ובתוכו
חמץ וידוע לו שכשיגיע הפסח לא יהיה לו אינו מחוייב
אפילו מדברי סופרים לבער החמץ מביתו קודם זמן שתקנו
חכמים כיון שכשיגיע הפסח לא יהיה עליו מצות תשבייתו
כלל ואם יהיה לו אז חמץ בלא בית יבערנו אז כמצותו.

(ולענין הלכה יש להקל כסברא האחרונה ומי שרוצה
להחמיר יחמיר על עצמו אבל לא יורה כן לאחרים):

כב וכל זה כשהנכרי נכנס לתוכו קודם הפסח שכשנכנס
הנכרי לביתו נעשה חמצו של ישראל המונח שם הפקר
מאליו לנכרי זה שכשירצה ליטלו יטלנו אבל אם לא יכנס
לתוכו עד לאחר הפסח או עד תוך הפסח או עד שתגיע
שעה ששית בערב פסח שאז אף אם נעשה החמץ הפקר
לנכרי זה בכניסתו לביתו אין זה מועיל דכיון שכבר הגיע
שעה ששית קודם שנעשה הפקר מאליו הרי כבר נתחייב
חמץ זה בביעור מן העולם לגמרי ואין הפקר מועיל לו עוד
כמו שיתבאר בסי' תמ"ה.

לפיכך חייב הישראל לבדוק בית הנכרי שהוא יוצא ממנו
אף אותן חדרים שאין צריכים בדיקה כ"א מדברי סופרים
אפילו אם ידור בבית בפסח בעיר זו או בעיר אחרת שאף
שיוכל לקיים שם מצות תשבייתו מכל-מקום אם לא יבדוק
ומבער החמץ מבית זה שהוא יוצא ממנו יעבור עליו בפסח
בבל ימצא מדברי סופרים שגזרו שמה שהאדם מבטל
ומפקיר החמץ בפיו ובלבו אין מועיל כלום:

[ואימתי יבדקם אם יוצא לדור בבית בעיר אחרת או שהוא
מפרש לים או יוצא בשיירא חייב לבדוקה בלילה שלפני
יציאתו מבית הנכרי אם הוא יוצא ממנה בתוך ל' יום שאז
חל עליו חובת ביעור ואם הוא נכנס בבית לדור בעיר זו
אפילו הוא יוצא מבית הנכרי קודם ל' יום הרי הוא חייב
לבדוקה בשעה שהוא חייב לבדוק ביתו שידור בו בפסח
דהיינו בליל י"ד כדי שלא יעבור על החמץ שבתוכה בבל
ימצא מדברי סופרים].

כג כל שלשים יום לפני הפסח טוב ליהזר ולעייין בכל דבר
שעושה שלא ישאר דבוק בו חמץ באופן שלא יוכל
להסירו בנקל כשיגיע ערב פסח:

ואע"פ שהנשים נאמנות אפילו באיסורי תורה כל שהיה
 בידן לתקן האיסור כגון נדה נאמנת לומר שטבלה הואיל
 והיה בידה לטבול וכן נאמנת על השחיטה ועל הניקור לומר
 ששחטה ונקרה כהלכתם הואיל והיה בידה לשחוט ולנקר
 כהלכתם, מכל-מקום אינה נאמנת לומר שבדקה כהלכות
 הבדיקה אע"פ שהיה בידה לבדוק כהלכה לפי שהבדיקה
 כהלכתה יש בה טורח גדול והנשים עצלניות הן והן בודקות
 קימצא ואומרות יפה בדקנו לפיכך לא האמינו להן חכמים
 אלא במקום שאין צריך בדיקה כ"א מדברי סופרים:

ז המשכיר בית לחבירו בחזקת בדוק דהיינו שהתנה עמו
 בפירוש על מנת שהוא בדוק ונמצא שאינו בדוק אף על
 פי שהשכיר לו ביום י"ד ונמצא שכבר נתחייב המשכיר
 בבדיקה, אפילו הכי אם אומר המשכיר אני רוצה לעשות
 מצוה או שאינו לפנינו שהלך לדרכו חייב השוכר לבדוק
 ואינו יכול לחזור ממקחו ולומר שמקחו היה בטעות אפילו
 אם הוא מקום שאין נוהגין שם לבדוק כל איש בביתו אלא
 שוכרין להן אנשים אחרים שיבדקו להם ונמצא ששוכר זה
 יש לו מזה הפסד ממון שיצטרך לשכור מי שיבדוק לו בית
 זה אף על פי כן אינו יכול לחזור בו לפי שודאי בדעתו היה
 שאף אם לא יהיה בדוק יתקיים המקח שמן הסתם נוח
 לאדם לעסוק במצות בין בגופו בין בממונו ומה שחזר בו
 עכשיו הוא מפני דבר אחר.

יש אומרים שמכל-מקום חייב המשכיר להחזיר מה
 שיצטרך להוציא שכן בעד הבדיקה הואיל והתנה עמו
 בפירוש שיהא בדוק ואע"פ שדעתו היה שאף אם לא יהיה
 בדוק יתקיים המקח, מכל-מקום לא היה בדעתו למחול שכן
 הבדיקה שאין נוח לאדם לעשות מצוה בגופו או בממונו
 אלא במקום שאין חסרון כ"ס כגון לברך על טלית שלו אבל
 בחסרון כ"ס אין נוח לו כלל.

ולענין הלכה יכול המוחזק לומר קים לי כסברא הראשונה:

ד וכל זה במשכיר אבל המוכר בית לחבירו ויצא מהבית
 וסגרו והלוקח קנאו באחד מהדרכים שהבית נקנה בו
 קודם ליל י"ד אע"פ שלא מסר המפתח ליד הלוקח עד
 לאחר כניסת ליל י"ד אף על פי כן לא חל על המוכר חובת
 הבדיקה כיון שכבר נקנה גוף הבית להלוקח הוא חייב
 לבדוק ולבטל והמוכר די לו בביטול בלבד:

ה השוכר בית מחבירו ביום י"ד או בתוך ליל י"ד לאחר
 שכבר עבר זמן שהיה יכול המשכיר לבדוק ביתו באותו
 זמן והשוכר אינו יודע אם בדק המשכיר אם לאו אם
 המשכיר או אשתו ובני ביתו בעיר ישאל להם אם בדקו
 אע"פ שדרך הכשרים לבדוק בתחלת ליל י"ד כתיקון חכמים
 וכל אחד ואחד מ ישראל בחזקת כשר הוא ומן הסתם בדק
 כבר אף על פי כן חייב לשאול לפי שכל השנה היה הבית
 בחזקת שיש בו חמץ ובחזקה זו שמן הסתם בדקו אתה בא
 להוציאו מחזקת חמץ אין אנו סומכין על החזקה לכתחלה
 במקום שאפשר לברר.

וואם אין המשכיר ולא אחד מבני ביתו בעיר סומכין על
 החזקה ואין צריך לבדוק אלא מבטלו ודיו.

ז ואם יש מבני ביתו בעיר אפילו אם ידוע לנו שהמשכיר
 בעצמו לא בדק ואחד מבני ביתו אומר שבדק הוא אפילו
 הוא עבד או קטן שיש בו דעת לבדוק או אשה הרי אלו
 נאמנים ואין צריך לחזור ולבדוק דכיון שבדיקת חמץ הוא
 מדברי סופרים האמינום חכמים:

* * *

ח במה דברים אמורים כשהשוכר ביטל כל החמץ שבתוך
 החדרים המושכרים לו אבל אם לא ביטל וכבר הגיעה
 שעה ששית שאינו יכול עוד לבטל אין לו לסמוך על בדיקת
 נשים ועבדים וקטנים וחייב הוא לחזור ולבדוק בכל
 החדרים הצריכים בדיקה מן התורה (עי' סי' תל"ג).

לוקוטי תורה' פרשת נצבים - הפרשה החסידית

פי קרוב אליך

וְתַרְגּוּמוֹ: "לְפָרְשָׁא". וְכֵן פִּירֵשׁ רַש"י שֵׁם: לְהַפְרִישׁ.¹
 (וְאִפְשָׁר שֶׁהֵם עֲנִין אֶחָד. כִּי מִזֶּה שְׁהוּא מוֹפְרֵשׁ וּמוֹבְדֵל הָרִי
 זֶה כְּעֲנִין הַפְּלָא, שְׁהוּא גַם כֵּן עֲנִין הַמְּכוּסֶה וְנִגְעֵלִים וְאֵינוּ מוֹשָׁג.
 וְכֵן כָּתַב ב"שָׁרְשִׁים"⁴).
 וְהַעֲנִין, כִּי:

"כִּי קְרוֹב אֵלֶיךָ הַדָּבָר מְאֹד בְּפִי" וְגו'² (פִּרְשְׁתִּנוּ ל, יד);
 לְהַבִּין כָּפֶל הַלְשׁוֹן בְּמָה שְׁנֶאֱמַר תַּחֲלָה "לֹא נִפְלֵאת
 הִיא מִמֶּךָ וְלֹא רְחוּקָה הִיא" (פִּרְשְׁתִּנוּ ל, יא).
 אֶךְ הִנֵּה "נִפְלֵאת", עִם שְׁהוּא לְשׁוֹן פְּלֵא הוּא גַם כֵּן
 לְשׁוֹן הַפְּרִשָּׁה, כְּמוֹ "לְפֵלֵא נָדָר" (בְּפִרְשֵׁת אָמור כ"ב, כ"א)

1. וּבִלְבָבְךָ לַעֲשֹׂתוֹ. וְנִסִּיךְ פִּרְשֵׁת נִצְבִּים. "תִּנָּא דְּבִי אֱלֹהִינוּ": חֶלֶק א', פֶּרֶק
 כ"ז. חֶלֶק ב', פֶּרֶק י"ד).
 3. וְכִנְיָן מִזֶּה (לְעֵיל פִּרְשֵׁת צו, ג ו, א וְאֵלֶיךָ) בְּדַבּוּר הַמִּתְחִיל "וְאֶכְלֶתֶם אֶכּוֹל"
 (ויאל ב, כו. גְּבִי "לְהַפְלִיא" (שם).
 4. (בְּבִאורֵי הַזֶּהר לְהַצְמַח צֶדֶק בְּרַף א עמוד תקל: "וְהָנֶה הַשָּׂרִשִׁים בְּשֶׁרֶשׁ פְּלֵא

1. (נֶאֱמַר שֶׁבֶת פִּרְשֵׁת נִצְבִּים, כ"ג אֱלֹל תִּקְס"ג, שֶׁבֶת שְׁקוּדִם רֹאשׁ הַשָּׁנָה
 תִּקְס"ד).
 2. (פֶּרֶק ה' דְּעִירֻבִין, נ"ד, א' וְאִימָתִי קְרוֹב אֵלֶיךָ בּוֹמֵן שֶׁבִּפִּי וּבִלְבָבְךָ
 לַעֲשׂוֹתוֹ".
 רְבוּת: כִּי תִשָּׂא, פֶּרֶשָׁה וּמ"ז) וְשִׁתְהָא יִגַּע בָּהֶם בְּפִי. וְכֵן הוּא אֹמֵר: בְּפִי

ממלא, שמתלבש בתוך עצמות נשמות ישראל. "ולא
רחוקה היא" – בחינת סובב, שאינה מתלבשת, אבל
אינה רחוקה – שמאיר דרך מקיף.

ופירוש "אשר אנכי מצוף היום" (פרשתנו ל, יא):
היינו כי בכל יום יהיו בעיניך פחדשים. כי התורה
נצחית, ובכל יום אנו אומרים "היום". וכן: "והיו הדברים
האלה אשר אנכי מצוף היום" (ואתחנן ו, ו), אמרו רז"ל:
"שהיו בעיניך פחדשים"¹⁵. ובמאמר "היום לעשותם,
ולמחר לקבל שכרם"¹⁶, שכל עולם הזה עד "למחר"
שהוא קבול שבר נקרא "היום".

ובראש השנה אנו אומרים¹⁷: "זה היום תחלת
מעשיך" – שכל ראש השנה נעשה בבחינת "היום"
מחדש ונמשך על כל השנה.

אף צריך להבין מה שאמרו רז"ל¹⁸: "אדם נדון בכל
יום?"

גם ראש חדש נקרא "ראשי חדשים"¹⁹; וכן שבת:
"מדי חדש בחדשו, ומדי שבת בשבתו" (ישעיה סו, כג).

והענין:
שהוא יתברך למעלה מהזמן. לכן כל בחינת זמן של
ששת ימי בראשית – במחשבה אחת נברא²⁰, "צופה
ומביט עד סוף כל הדורות"²¹ בסקירה והארה אחת. כמו
שכתוב (זכריה ט, יד): "ויצא כפרק חצו", שהוא בדרך
סקירה והארה אחת כל שבעת ימי בראשית וימות
המשיח ותחיית המתים. וכן "חמשים אלפים יובלות"²²,

"תלת דרגין אינו מתקשראן דא בדא: קודשא
בריה הוא ואורייתא וישראל. וכל חד, דרגא על דרגא,
סתים וגליא"⁵.

פירוש:
שכל אחד הוא בבחינת "סובב" ו"ממלא": "ממלא"
הוא בבחינת הלבוש והשגה ונקרא "גליא"⁶, ו"סובב"
הוא למעלה מהדעת וההשגה; ובתורה יש גם בן גליא
וסתים⁸; ובנשמות ישראל יש גם בן גליא וסתים⁹.
וישראל מתקשראן באורייתא – שהשגת התורה
מלובשת בכל אחד ואחד מישראל, כמו שכתוב (רות ד, ז):
"**זאת לפנים בישראל**", "ואין זאת" אלא תורה"¹⁰ –
שהיא מלובשת בפנימיות כו¹¹.

ואורייתא מתקשרא בקודשא בריך הוא –
דאורייתא וקודשא בריך הוא כולא חד¹².

והיינו שהתורה היא הממוצע המחבר ומקשר בחינת
אלהותו יתברך בנשמות ישראל, בבחינת ממלא
ובבחינת סובב:

שיהא התקשרות בחינת גליא שבנשמות ישראל
לבחינת גליא דהקדוש ברוך הוא – בחינת ממלא כל
עלמין. ובחינת פנימיות וסתים שבנשמות ישראל
לבחינת סובב כל עלמין. והיינו על ידי דאורייתא גם בן
סתים וגליא¹³.

וזהו "כי המצנה הזאת כו לא נפלאה וגו'" – רצונו
לומר, שאינו מופרש ממך כלל, דהיינו שהיא בחינת

ישראל ה, א). וסוף דבור המתחיל "טובה ישראל" (לקמן שיר השירים סה, א).

ועיין מה שנתבאר בבאור על פסוק "נעשו להם ציצית" (בסידור עם דא"ח, ג ואילך), בענין "עוטה אור כשלמה", ובענין ש"תתורה ניתנה באש שחורה על גבי אש לבנה", דהיינו שיש בה פנימיות וחיצוניות (כו).

14. (פסיקתא זוטרותא ואתחנן ו, ו. תנחומא (בזר) יתרו יג, י. הובא ברש"י: תבוא כו, טז. עקב יא, יג מספרי. ואתחנן ו, ו. הובא בלקח טוב שם. ובמדרש אגדה שם).

15. ועיין מה שנתבאר מזה דבור המתחיל "ציון במשפט תפדה" (לעיל דברים א, א"ב).

16. (עבודה זרה ג, א).

17. (בתפלת מוסף).

18. (ראש השנה טז, א).

19. (ראשי חדשים לעמך נתת. . . כאמור: ובראשי חדשיכם". תפלת מוסף לראש חדש).

20. (זהר חלק ב שמות כ, א).

21. (מוסף לראש השנה. וראה ראש השנה יח, א).

22. (חמשים אלף יובלות ראה ש"ך על התורה על הפסוק (בזר כה, ג): "שש שנים תזרע שדה – שית אלפי שנים, שש שנים תזמר כרמך – רמז על שית אלפי

עשו שני שרשים: אחד – לשון פלא מה שאינו מושג, הב' – לשון הפרשה והבדלה ופירוד כמו "לפלא נדר", וכן פירש רש"י גבי לפלא נדר. ושם מצין לקאן).

5. (זהר חלק ג עג, א).

6. וכמו שנתבאר בדבור המתחיל "ונקדשתי בתוך בני ישראל" (לעיל אמור לא, א ואילך). בפירוש וענין "עלמא דאתגליא".

7. ועיין מה שנתבאר בדבור המתחיל "וידעת היום" גבי דעת ואמונה (לעיל ואתחנן ד, א ואילך). ומה שנתבאר בדבור המתחיל "וירא ישראל את כו ויאמינו בה" (תורה אור בשלח סב, א).

8. וכמו שנתבאר בדבור המתחיל "תורה צוה" (לקמן פרשת ברכה).

9. כמבואר: לעיל על פסוק "כי תצא" (לה, ג). ובדבור המתחיל "היום הזה ה. א. מצוה" (לעיל מב, א). ובדבור המתחיל "יונתי בחגיו" (לקמן שיר השירים טז, ד).

10. (עבודה זרה ב, ב. תנא דבי אליהו וזוטא פרק א).

11. (עיין מה שנתבאר: סוף דבור המתחיל "ראה אנכי נותן" (לעיל פרשת ראה יח, ד). ובדבור המתחיל "ויהי מקץ" (תורה אור לא, ג).

ועיין מענין "וזאת לפנים": בברכות: ריש פרשת גטא. וברות על פסוק זה. זהר חלק ג, חקת, ק"פ סוף עמוד א'.

12. עיין ובהירו בפרשת בשלח (דף ס' סוף עמוד א').

13. (ועיין מה שנתבאר: בדבור המתחיל "ולא תשבית מלח" (לעיל

23 מהארת הכלל, והיום הוא הפרט מקלל החדש ומקבל
24 ממנו חיות.

25 ולכן אמרו רז"ל²⁸: "איזה חג שהחודש מתבסס בו?
26 הוא ראש השנה" – שהוא המקור הכולל. לכן הארת
27 החודש מתבטל בו כביטול יו"ה השמש בשמש²⁹.

28 במאמר "ברוך שאמר והיה העולם" – הוא חיות
29 כללי לכל העולם. והוא שאמרו רז"ל³⁰ "והלא במאמר
30 אחד היה יכול להבארות" – שהוא החיות כללי³¹. "ברוך
31 אומר ועושה" – הוא הפרט שהוא צירוף חדש לכל
32 יום³².

33 וכן חיות של שנה זו אינו החיות של שנה שעברה.
34 והוא שאומרים בראש השנה "זה היום תחלת מעשיר",
35 שנעשה הארה מחדש מהכלל.

36 וכן אצל התורה נאמר "אשר אנכי מצוך היום", כי
37 באמת צריך לירד דרך השתלשלות להתלבש בזמן³³.
38 ובכל יום יורד הארה חדשה מהתורה להתלבש. והוא
39 שאנו מברכין בכל יום "נותן התורה" מחדש³⁴.

40 וכן כנסת ישראל – "חדשים לבקרים רבה אמונתך"
41 (איכה ג, כג): שכל יום צריך לקנות בנפשו אמונה חדשה
42 מהמקור. כי "ימים יצרו" (תהלים קלט, טו): כל ימי האדם
43 שהם שבעים שנה³⁵, הם "יצרו" וקצובים לאדם³⁶, ולא
44 אחד בהם" (שם), שהקרי הוא בוי"ו, שהימים הנקצבים
45 הוא בשביל שיתגלה ויתרבה הארה באמונה, בתוספת

1 שהם גילויים ועליות בעילוי אחר עילוי – כולם נבראו
2 במחשבה אחת, שהוא חיות כללות²³.

3 כמו שכתוב (תהלים קמה, טו): "פותח את ידך ומשביע
4 לכל חי רצון":

5 שיש כמה בחינת "חי", כמו שכתוב²⁴: "חי חי – הוא
6 יודוך", לכן נאמר "לכל חי", שכל עולם מקבל חיותו
7 בפריטות, אבל הכל הוא בחינת רצון אחד פשוט,
8 ובהשתלשל לדיבור עליון נעשה "עשרה מאמרות".

9 על דרך משל, "מבשרי אחזה אלוה"²⁵, שהדיבור
10 נחלק לפרטי פרטים, ובמחשבה הוא כולל כל הדבורים
11 במחשבה אחת; מפל שכן למעלה – כל הפרטים נכללים
12 בחיות כללי אחד.

13 והנה כל החיות של כל השנה הוא נמשך בראש השנה;
14 כי אדם נברא בראש השנה, והעולם נברא בכ"ה
15 באולול²⁶, וביום וי' נברא אדם "בצלמנו כדמותנו"
16 (בראשית א, כו), שהוא כולל כל הנבראים כולם כמו שכתוב
17 (בראשית ב, ז) "ויפח באפיו נשמת חיים", שהיתה נשמתו
18 כוללת כל הנשמות²⁷.

19 לכן בכל ראש השנה נעשה צירוף חדש – שהוא
20 הארה מהמקור, שהוא הסובב – חיות כללי על כל
21 השנה. וכל שנה ושנה הוא צירוף לחיות חדש. ואחר כך
22 נתחלק לפרטים שהם י"ב חדשים, וכל חדש מקבל חיות

שמישין, ואספת את תבואתה – תבואת ה', שאחר שיתא אלפי שמישות יהיו בני
העולם הבא, שתפעול הבינה שהם חמשים אלף יובלות שכולם מנוחה.

נוצר גם לעיל ג'א כ, ד. ואתחנן ו, ג. וראה גם ספר המאמרים תקס"ב עמוד
רכו, וגם הגהות באור התורה קרח עמוד תרסח. מאמר אדמו"ר האמצעי נ"ך
עמוד רד. וזהל אור עמוד תקנה.

23. [ענין מה שנתבאר מזה בביתאור על פסוק "יונתי בחגי הסלע" (לקמן
שיר השירים)].

24. (ישעיה לח, יט. ושמ: "יודוך").

25. (איוב יט, כו).

26. (ויקרא רבה ריש פרשה כט. פסיקתא בחודש השביעי. פרקי דרבי אלעזר
ריש פרק ח).

27. (שער המצות פרשת תצא. שער הגלגולים הקדמה ו, ה. יב. שער הפסוקים
פרשת בראשית ודוש ג. ומצינים שם לתבואתא ושמות רבה פרשה מ, ג).

28. (ראש השנה ח, א).

29. [ענין מה שנתבאר בדבור המתחיל "ויאור לבוש מלכות" (תורה
אור ד, ד. גבי "ולכן אמרו רז"ל: הנביאים והקטובים עתידים להבטל כו").
ענין שם].

30. (אבות ריש פרק ח).

31. [ענין מה שכתב הרמ"א, בפרשת תולדות, בך קל"ה, עמוד א',
בפירוש "במאמר אחד". ענין שם].

32. [ענין בזהר: בשלח, דף ס"ג, עמוד ב'. ובפרשת יתרו, דף פ"ח, עמוד

א'. וענין מה שנתבאר בדבור המתחיל "לבאר ענין יום הכפורים" (לקמן
סח, ג. גבי: "כאשר יתבונן המשכיל כי באמת חדשים לבקרים כו"). וענין
שם].

33. [ענין מה שנתבאר בפרשת עקב, בדבור המתחיל "ולחבין שרש
כו", גבי פירוש "על תורתך שלמדנתו" (לעיל יז, ב: "תורתך היא בחינת
תורה ואצילות, ושלמדנתך היא בחינת התורה דב"ע").

34. [נעוד יובן זה, על פי מה שנתבאר לעיל סוף דבור המתחיל "כי
המצנה הזאת", גבי "כל הקורא ושונה הקדוש ברוך הוא קורא
ושונה כנגדו" (לעיל מז, א: והיינו המשכת אור אי"סוף ברוך הוא להיות
נמשך ומתגלה בבחינת "קורא ושונה": קורא" הוא בחינת חכמה עילאה – תורה –
שבכתב, "שונה" – תורה שבעל פה. היא בחינת חכמה תתאה; שכל המשכות
אלו מאין סוף ברוך הוא תלויות בעסק התורה של ישראל למטה. כי לולי זאת
הרי הקדוש ברוך הוא מצד עצמו רם ונשא אפילו מבחינת חכמה עילאה)].

וענין מה שנתבאר בדבור המתחיל "אני ושנה ולבי ער", גבי: "והנה
באתערוותא דלתתא זו – אתערוותא דלעילא כו, וכמו שכתוב תהלים
עח, ח: "ויקם עדות ביצקב כו". ענין שם (לקמן שיר השירים לג סוף עמוד
ד) ובדבור המתחיל "צאניה וראינה" (פרק ג – לקמן שיר השירים כה, ג).
וענין מה שנתבאר בפרשת בשלח בדבור המתחיל "ויאמר משה אלקוהו
היום" (תורה אור סה, ב ואילך)].

35. (תהלים צ, י: "ימי שנותניו בהם שבעים שנה").

36. (איוב יט, כו: "הלא עבא לאנוש עלי ארץ, וכימי שכיר ימי. ובמצודת דוד:
קץ זמן יש לאדם על הארץ וימי מונובלים וקצובים כימי שכיר").

1 חֲדָשׁ בְּכָל יוֹם. וְזֶהוּ "רִבְּה אֲמוֹנָתְךָ" – מִבְּחִינַת סוֹבֵב, עַל
2 יְדֵי שְׂרוּאָה בְּכָל יוֹם – עָרֵב וּבֶקֶר, תְּמִידִין בְּסִדְרָן, מִזֶּה
3 יֵכִיר לְמַעַל מִהֶזְמֵן:

4 **ב. וְהִנֵּה הָאָרֶז שֶׁנִּפְשׁ הָאָדָם הִיא בְּשָׁנֵי בְּחִינּוֹת –**
5 **מִמְּלֵא וְסוֹבֵב:**

6 "מִמְּלֵא" נִקְרָא שְׁמַתְלֵבֵשׁ וְנִתְפָּס בְּמוֹחוֹ הַשְּׁגָת
7 אֱלֹהוֹת. כְּמוֹ שֶׁכְּתוּב (נִצְבִּים ל, י"ב): "וּבְחִרְתָּ בְּחַיִּים [...]
8 לְאַהֲבָה אֶת ה' וְגו' כִּי הוּא חַיִּיךְ", כִּי הַבְּחִירָה – בְּשִׁכְלָ
9 לְבָד לְבָחוּר בְּטוֹב וּלְמָאוֹס בְּרָע, וְאַהֲבָה הוּא בְּלֵב,
10 וְהַבְּחִירָה קוֹדֵם לְאַהֲבָה;

11 שְׁצִירָךְ לְהַרְגִּיל אֶת עֲצָמוֹ בְּשִׁכְלוֹ שִׁיְהִיָּה מוֹסָפִם
12 אֲצִלּוֹ לְבָחוּר בְּחַיִּים³⁷, כְּמֵאמֶר (שָׁם, טו, יט): "רָאָה נִתְּתִי
13 לְפָנֶיךָ הַיּוֹם וְגו' וּבְחִרְתָּ בְּחַיִּים", שֶׁהוּא הַחַיּוֹת שֶׁל שָׁמַיִם
14 וְאָרֶץ שְׂאֵנוּ רוֹאִים, וְלֹא לְבָחוּר בְּגִשְׁמִיּוֹת, שֶׁהֵן כָּל
15 תַּעֲנוּגֵי עוֹלָם-הַזֶּה הַכֶּלֶה וְנִפְסָד שֶׁנִּקְרָא "מוֹת".

16 וְאַחַר שִׁיטָּכִים בְּשִׁכְלוֹ הַבְּחִירָה בְּטוֹב שֶׁהוּא הַחַיִּים,
17 יִתְּבוּנָן לְבוֹא לְבְּחִינַת אַהֲבָה³⁸, "כִּי הוּא חַיִּיךְ", שֶׁהוּא
18 הַחַיִּים הָאֱמִיטִיִּים, כְּמוֹ שֶׁכְּתוּב (תְּהִלִּים לו, ט): "כִּי עֲמָךְ מְקוֹר
19 חַיִּים". וְזֶהוּ בְּחִינַת מִמְּלֵא שֶׁנִּפְשׁ הָאָדָם, שֶׁאַהֲבָה
20 נִתְלַבֵּשׁ וְנִתְפָּס בְּשִׁכְלוֹ, וְהוּא בְּחִינַת "בְּכָל לִבְּךָ וּבְכָל
21 נַפְשְׁךָ" (וְאַתְחַנֵּן ו, ה).

22 וּבְחִינַת "סוֹבֵב" הוּא בְּחִינַת "וּבְכָל מַאֲדָךְ" (שָׁם),
23 לְמַעַל מִהֶבְלִי שֶׁהוּא הַשִּׁכְלָיִם.

24 וְעַל דֶּרֶךְ זֶה גַּם בְּתִשְׁבּוּהַ יֵשׁ ב' בְּחִינּוֹת: תִּשְׁבּוּהַ-תַּתְּאָה
25 וְתִשְׁבּוּהַ-עֵילָא⁴⁰.

26 אָךְ לְהַסְבִּיר הָעֵנִין – אֵיךְ אֲפָשָׁר לִהְיוֹת עֲבוּדָה
27 בְּבְּחִינַת סוֹבֵב לְמַעַל מִהַשִּׁכְלָה?

28 אָךְ הָעֵנִין הוּא עַל יְדֵי תִשְׁבּוּהַ מִסִּירַת-נֶפֶשׁ שֶׁהוּא
29 לְמַעַל מִהַדְּעָת. וְכְמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּמָקוֹם אַחֵר, שְׁלֹכָן לֹא
30 נֶאֱמָר בְּתוֹרָה טַעַם עַל מִסִּירַת-נֶפֶשׁ כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמָר טַעַם עַל
31 אַהֲבָה, בְּדִכְתִּיב (פֶּרֶשְׁתָּנוּ ל, ב): "לְאַהֲבָה אֶת ה' אֱלֹקֶיךָ [...]
32 כִּי הוּא חַיִּיךְ". וְהֵינּוּ לְפִי שֶׁאַהֲבָה נִמְשָׁכָה מִבְּחִינַת

33 שִׁכְלָ וְטַעַם דֶּרֶךְ הַשְּׁתַּלְשּׁלוֹת. מִה שְׂאִין כֵּן עַל מִסִּירַת-
34 נֶפֶשׁ לֹא נֶאֱמָר טַעַם, לְפִי שֶׁהוּא לְמַעַל מִהַשִּׁכְלָיִם⁴¹. וְהִיא
35 בְּחִינַת אֲמוֹנָה שֶׁלְמַעַל מִהַדְּעָת, שֶׁנִּמְשָׁךְ מִבְּחִינַת
36 סוֹבֵב⁴². לָכֵן "בְּמָקוֹם שֶׁבְּעֵלִי-תִּשְׁבּוּהַ עוֹמְדִים כו'⁴³".

37 אָךְ לְהִכִּין טַעַם הַדְּבָר:

38 הִנֵּה כְּתִיב: "אֲנִי רֹאשׁוֹן וְאֲנִי אַחֲרוֹן" (יִשְׁעִיָּה מו, ו);
39 וְכְּתִיב: "בְּדִבְרֵי ה' וְגו'⁴⁴". פִּירוּשׁ: שֶׁהַבְּרִיאָה הִיא עַל יְדֵי
40 דְּבוּר; וְכְּתִיב (בְּרֵאשִׁית א, א): "בְּרֵאשִׁית בְּרָא אֱלֹהִים",
41 שֶׁהַבְּרִיאָה הִיא יֵשׁ מֵאִין.
42 וְהָעֵנִין:

43 שֶׁבְּרִיאַת הָעוֹלָמוֹת אֵינוֹ דֶּרֶךְ הַשְּׁתַּלְשּׁלוֹת מִעֵלָה
44 לְעוֹלָל עַל דֶּרֶךְ מִשָּׁל אֲצִל הָאָדָם שֶׁהַמּוֹדוֹת מִהַשִּׁכְלָה
45 וְהַדְּבוּר מִהַמּוֹדוֹת הוּא דֶּרֶךְ הַשְּׁתַּלְשּׁלוֹת, שֶׁעַל יְדֵי
46 הַמּוֹדָה נַעֲשֶׂה הַכָּל הַלֵּב; וְאַחֲרֵי כֵן קוֹל וְדְּבוּר, שֶׁהַדְּבוּר
47 נִמְשָׁךְ מִהַקּוֹל, וְהַקּוֹל וכו' – הַכָּל בְּדֶרֶךְ הַמִּשְׁכָּה
48 וְהַשְּׁתַּלְשּׁלוֹת עֵילָה וְעוֹלָל.

49 אֲבָל בְּבִרְיַת הָעוֹלָמוֹת אֵינוֹ דֶּרֶךְ הַשְּׁתַּלְשּׁלוֹת
50 וְהַמִּשְׁכָּה; שֶׁמֵּאֱמָר "יְהִי רְקִיעַ" (בְּרֵאשִׁית א, ו), אֵינוֹ עָרֵךְ שֶׁל
51 הַמֵּאֱמָר שִׁיְהִיָּה נִמְשָׁךְ מִמֶּנּוּ רְקִיעַ; שְׂאֵף רִיבּוּא רַבּוּת
52 עֲצָמוּתִים וְהַשְּׁתַּלְשּׁלוֹת מִמִּדְרָגָה לְמִדְרָגָה דֶּרֶךְ עֵילָה
53 וְעוֹלָל לֹא יוֹעִילוּ שִׁיְשְׁתַּלְשֵׁל וְיִתְּהוּהוּ חוֹמֶר גִּשְׁמִי –
54 אֲפִילוֹ כְּמוֹ חוֹמֶר הַרְקִיעַ – מִהַשְּׁתַּלְשּׁלוֹת הַרוֹחַנִיּוֹת כו'.

55 אֲלֹא שֶׁהוּא כֹחַ אֲיִן-סוֹף בְּרוּךְ-הוּא הַכָּל יָכוֹל לְבְרוּא
56 הַרְקִיעַ עַל יְדֵי הַמֵּאֱמָר "יְהִי רְקִיעַ" יֵשׁ מֵאִין. וְזֶהוּ שֶׁלֹּא
57 בְּסִדְרֵי הַשְּׁתַּלְשּׁלוֹת כִּי אִם בְּבְּחִינַת דְּלוּג. וְכֵן כָּל
58 הַנִּבְרָאִים כו' מִהַבּוֹרָא – הוּא מֵאִין וְלֹא דֶּרֶךְ הַשְּׁתַּלְשּׁלוֹת.
59 כִּי אִי אֲפָשָׁר לִהְיוֹת נִמְשָׁךְ בְּחִינַת נִבְרָא – גַּם בְּחִינַת
60 חֻכְמָה שֶׁבָּהֶם – אֲפִילוֹ מִבְּחִינַת דְּבוּר שֶׁלְמַעַלָּה, שֶׁהוּא
61 בְּחִינַת הַתְּגִלּוֹת שֶׁלְמַעַלָּה. שֶׁהַבּוֹרָא הוּא הַיִּפְךָ הַנִּבְרָאִים.
62 וְאֲפִילוֹ גַּם עַל הַתְּהוּוֹת חֻכְמָה-עֵילָא מֵאִין-סוֹף בְּרוּךְ-
63 הוּא נֶאֱמָר (אִיּוֹב כח, יב): "וְהַחֻכְמָה מֵאִין תִּמְצָא". שֶׁאֲפִילוֹ
64 לִהְיוֹת נִמְשָׁךְ בְּחִינַת "אֲנִי חֲכִים וְלֹא בַּחֻכְמָה יִדְעָא"⁴⁵,

הַנִּשְׁמוּת – מִבְּחִינַת "בְּעֶבֶר הַנֶּהָר" ה"יֹצֵא מֵעֵדֶן" (בְּרֵאשִׁית ב,
א), שֶׁהוּא מִבְּחִינַת עֲגוּלִים וְסוֹבֵב כָּל עֲלָמִין.

וְהִנֵּה גִילְיָ בְּחִינָה זוֹ נִכְנָשׁ הָאָדָם, וְזֶה הַגִּילְיָ מִבְּחִינַת סוֹבֵב,
וְהוּא שֶׁלֹּא בְּסִדְרֵי הַשְּׁתַּלְשּׁלוֹת מִשָּׁכָל לְמַדּוֹת כו', כִּי אִם
לְמַעַל מִסִּדְרֵי הַשְּׁתַּלְשּׁלוֹת. וְכַעֲנִין "אֵף עַל גֵּב דְּאִיהוּ לֹא
חַזִּי מְזוּלִיָּה חַזִּי" (מְגִלָּה ג, א), שֶׁהַמִּשְׁכָּה זוֹ מִבְּחִינַת מְזוּלִיָּה
בְּפִנִּימִית – הוּא הַגִּילְיָ מִלְמַעַל מִבְּחִינַת הַשְּׁתַּלְשּׁלוֹת עֵילָה
וְעוֹלָל, שִׁכְלָ וּמַדּוֹת כו'.

43. ("צִדִּיקִים גְּמוּרִים אֵין יְכוּלִים לַעֲמוּד". בִּרְכוֹת לו, ב).

44. (תְּהִלִּים לו, ה. "בְּדִבְרֵי ה' שָׁמַיִם נַעֲשֶׂה").

45. (תְּקוּנֵי זֶהר בַּהֲקֻדְמָה, "פֶּתַח אֱלֹהִי").

37. [וְעֵינִין מִה שֶׁנִּתְבָּאֵר מִזֶּה בְּדְבוּר הַמִּתְחִיל "שְׁמַע יִשְׂרָאֵל" – בְּפֶרֶשֶׁת
וְאַתְחַנֵּן (לְעִיל יא, ב)].

38. וְכְמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר מִזֶּה בְּדְבוּר הַמִּתְחִיל "שְׁמַע יִשְׂרָאֵל" (לְעִיל יא, ב).

39. וְעֵינִין מִה שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּדְבוּר הַמִּתְחִיל "וְעַתָּה יִגְדַּל נָא" (לְעִיל שְׁלָח לו,
ד).

40. (רֹאז זֶהר חֵלֶק 1 קב, א).

41. [וְכְמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר: בְּדְבוּר הַמִּתְחִיל "כִּי טוֹבִים דוֹדִיךְ" – בְּפֶרֶשֶׁת שְׁמוֹת
(תוֹרָה אור נג, א). וּבְדְבוּר הַמִּתְחִיל "חַיִּיב אֵינִשׁ לְבִסּוּמִי בְּפוֹרְיָא" (תוֹרָה
אור צט, ב)].

42. [וְעֵינִין מִה שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּבִיאור עַל פְּסוּק "וְאֵלֶּה הַמִּשְׁפָּטִים" (תוֹרָה
אור עה, ג) גְּבִי "כִּי תִקְנֶה עֶבֶד עֲבָרִי" (מִשְׁפָּטִים כא, ב); שֶׁשֶּׁשֶּׁשׁ

חד"ס⁵², כי אם "כָּלָה שְׂאֵרֵי וּלְבָבִי" (תהלים עג, כו) אֵלָיו
יִתְבָּרַךְ מִמֶּשׁ. וּבִמְאֹמֶר (ואתחנן ד, ז): "בְּכָל קְרָאנוּ אֵלָיו" –
וְלֹא לְמִדּוּתֵי⁵³, מִכָּל-שָׁכֵן וְקָל-וְחֹמֶר – רְצוֹנוֹת גְּשָׁמִים
כו'.

ועל ידי זה יוכל לבא לבחינת "ובכל מאדך",
להמשיך מבחינת טובב, כי על ידי ביטול הרצון הוא
מגיע להמקור שהוא האין.

ובתיב (תהלים קמד, יח): "קְרוֹב ה' לְכָל קוֹרְאָיו וְגו' בְּאֵמֶת".
וְהוּא "קוֹרֵא בְּתוֹרָה"⁵⁴: שְׁקוֹרֵא לְהִמְקוֹר לְהִיּוֹת נִמְשָׁךְ
בְּתוֹרָה. כי "אורייתא מחכמה נפקת"⁵⁵, "והחכמה מאין
תמצא", ועל ידי מסירת נפש ממשיך מהמקור. וכל מה
שלומד וקורא אחר כך, הוא נקרא "תורה לשמה" –
לשם התורה, שממשיך הארה מהמקור להתורה.

וזהו "ועשיתם אתם" – "אל תקרא אותם אלא אתם
וכו"⁵⁶: שְׁנִקְרָא עֲשִׂיית הַמִּצְוָה וְלֹא קִיּוֹם בְּלִבְךָ, כִּי אִם
עֲשִׂיה מִחוּדָשׁ, שֶׁהוּא בְּחִינַת הַתְּפִשְׁטוֹת הַמַּחֲמִיה כָּל
הַעוֹלָמוֹת. וזהו שכתוב "כִּי קְרוֹב אֵלֶיךָ הַדְּבָר כִּי
לַעֲשׂוֹתוֹ". "לעשותו" דוקא, להמשיכו מחדש מהמקור⁵⁷.

ולכן נאמר במוסף דראש השנה: "ועשיתם עולה"
(פנחס כט, ב) – בחינת לעשותו:

דהנה: "כִּי נִשְׁגַּב שְׁמוֹ לְבָדוֹ" (תהלים קמח, יג), "עד שלא
נברא העולם היה הוא ושמו בלבד"⁵⁸. שהשם אינו
עצמותו, כמו אצל האדם – שם ראובן ושמו ראובן אינו אלא
הארה מעצמותו⁵⁹. וכן "כִּי יִדְּ נִבְרָא עוֹלָם-הַבָּא"⁶⁰ ובה"א
נברא עולם-הזה – הכל בבחינת "שם" לבד. ועל ידי
מסירת נפש הוא ממשיך בחינת טובב שמגיע עד
המקור.

וזהו "כִּי הַמִּצְוָה הַזֹּאת אֲשֶׁר אֲנִכִּי מִצְוֶה הַיּוֹם", אֲנִי
מִמֶּשׁ, שֶׁהוּא מִהוּתוֹ וְעֲצֻמוֹתוֹ יִתְבָּרַךְ שְׁלִמְעֵלָה מַעֲלָה
מִבְּחִינַת שֵׁם וְהֶאֱרָה כו'. וְלִכֵּן נִקְרָא עֲשִׂייה מִחוּדָשׁ.
והיינו על ידי "בפיך" הוא תורה, "ובלבבך" הוא
תשובה.

היינו, התלבשות אור אין-סוף בחכמה אינו בבחינת
השתלשלות, וכל מה שנוכר בספרים השתלשלות עילה
ועלול אינו על הנבראים מהבורא.

וכי אם בהשתלשלות רוח-הבהמה מ"פני-שור" שבמרכבה.
מה שאין בן בהתהוות הגשמיית ממש, וכן בהתהוות הרוחניות
מאין-סוף ברוך-הוא הוא יש מאין ממש. וכמו שנתבאר כל זה
ב"אגרת הקדש" (סימן כ) בדבור המתחיל "איהו וחייה".

וזהו "אני ראשון", פירוש: שלחיות התהוות, ראשית
ההתהוות היינו חכמה-עילאה, הוא שלא על ידי
השתלשלות אלא "והחכמה מאין תמצא", וזהו "אני
ראשון" – אני אותיות אין⁶¹.

ועל דרך זה גם בן "אני אחרון", היינו: להיות התהוות
שמים וארץ גשמיים מן המאמר הרוחני אינו דרך
השתלשלות כי אם יש מאין. והוא מבחינת טובב כל
עלמין⁶². ולכן כל המשכות צריך להיות מהמקור שהוא
האין.

ולכן, כדי להמשיך הארה והמשכה זו, ומה גם
בראש השנה שאז נמשך חיות כללי לכל השנה, לכן
צריך להיות העבודה גם בן בבחינת טובב שבנפש.

וזהו דוקא על ידי תשובה, שבאשר האדם מוסר
נפשו לה' כמו רבי אליעזר בן דורדייא⁶³, שהוא מסירת
הרצון; ועל דרך זה על כל פנים מסירת הרצון לה' בכל
עניני רצונות הנפש, להיות "בטל רצונך"⁶⁴, להיות
"עוצם עיניך" (ישעיה לג, טו) וכן בשמיעה ודיבור; וכן
"לא תתורו אחרי לבבכם" (שלא טו, לו) – ביטול-רצון כנ"ל;
וכן בעשיית טוב בעל כרחך דוקא, לעשות הכל בהיפוך
רצונו. וזהו גם בן בחינת מסירת נפש כי "מה לי קטלא
כולה כו"⁶⁵, שהוא אתכפיא סטרא-אחרא על ידי "לב
נשבר ונדבר" (תהלים נא, יט);

"אדם ובהמה תושע" (תהלים לו, ז) – שיעשה עצמו
בבהמה, ולא יחפוץ ברצון ותאוות גשמיית. כמו שכתוב
(תהלים עג, כח): "ועמך לא תפצתי", דהיינו אפילו מה
ש"עמך", "הוא היודע, הוא המדע"⁶⁶, "איהו וגרמוהי

54. (ברכות ריש פרק ב. ובבבא מקומות).

55. (זהר חלק ב קכא, א. ראה גם בן שם פה, א. חלק ג פא, א).

56. (סנהדרין צט, ב. ויקרא רבה לה, ו. זהר חלק ג קיג, א).

57. וכמו שנתבאר בדבור המתחיל "בשעה שהקדימו ל. נעשה" (לעיל
במדבר יב, ד) בפירוש "עושי דברו".

58. (פרקי דרבי אליעזר פרק ג. ראה גם בן תקוני זהר תקון יט).

59. ועיין מה שנתבאר מזה בדבור המתחיל "את שבתותי תשמרו"
(לעיל בדר מא, א).

60. (מנחות כט, ב).

46. (ראה גם בן מארי אור אות א סעיף סד).

47. ועיין מה שנתבאר מזה על פסוק "יביאו לבוש מלכות" (תורה אור
צב, ב ואילך).

48. (עבודה זרה י, א).

49. (אבות ב, ד).

50. (בבא קמא סה, א (ועוד): "מה לי קטלה כולה מה לי קטלה פלגא").

51. (רמב"ם הלכות יסודי התורה פרק ב, הלכה י).

52. (תקוני זהר בהקדמה).

53. (פרדס שער לב ריש פרק ב בשם הספרי).

18 לגבי מהותו ועצמותו יתברך שלמעלה מעלה מבחינת
19 זמן⁶⁴.
20 ולזה נתקנו עשרת ימי תשובה: שיש עשר ספירות
21 בנפש האדם – ג' שכלים וז' מדות, וצריך להעלותם
22 כולן לה' בבחינת תשובה, עד יום הכפורים, שהוא
23 למעלה בדכתיב (אחרי טו, ל): "לפני ה' תטהרו", והיינו על
24 ידי תשובה.
25 ודרך פרט יש בתשובה גם כן ב' מדרגות – תשובה
26 תתאה ותשובה עילאה:
27 תשובה תתאה היא בבחינת ממלא שבנפש, היינו
28 במחשבה דבור ומעשה הנמשכים מהשכל ומדות,
29 לקשרן כולן אליו יתברך כל אחד לפי ערכו. וזהו ענין
30 "בכל לבבך" – בשני יצריך⁶⁵, "ובכל נפשך".
31 אף תשובה עילאה הוא בחינת סובב שבנפש, בחינת
32 "בכל מאדך". וגם בחינה זו הוא "קרוב אליך", כמו
33 שכתוב: "כי קרוב אליך הדבר מאד", וכנ"ל בפירוש
34 "ולא רחוקה היא כי, כי קרוב כי". :

1 וזהו "לעשותו", פירוש: שזהו שעושים ממש כביכול
2 בחינת "דברו" ולא קיום בלבד כנ"ל. וכענין "ויעש דוד
3 שם" (שמואל ב' ח, יג), כמו שנתבאר במקום אחר.
4 וזהו שאומרים בקרבן מוסף ראש השנה "ועשיתם
5 עולה", כי ראש השנה הוא "תחלת מעשיך", שעושים
6 ובונים בחינת דברו יתברך. והיינו מהמקור שהוא האין.
7 וזהו שאומרים במלכות⁶¹: "זה אמר ה' צבאות מלך
8 ישראל וגואלו, אני ראשון ואני אחרון כו"⁶².
9 וגם פירוש "לעשותו" – על דרך מה שכתוב בזהר
10 פרשת וירא דף קט"ו עמוד א' על פסוק (וירא כא, א) "ויעש ה'
11 לשירה כו": "עשייה איהו לעילא". והיינו כי משם נמשך
12 גם כן להיות העשייה וההתהוות יש מאין, שזהו למעלה
13 מהשתלשלות⁶³.
14 והיינו על ידי "ועמך לא חפצתי" (תהלים עג, כח), אשר
15 פירוש "חפץ" הוא התשובה הפנימית⁶⁴, והיינו על ידי
16 שיתבונן שכל העולמות הוא רק בחינת זמן, שהוא
17 בחינת התפשטות הארה אחת כנ"ל, וכלא חשיב לגמרי

64. וכמו שנתבאר בדבור המתחיל "ושמתי כדכד", גבי "לאבני חפץ" (לעיל פרשת ראה כו, ב).
65. וענין מה שנתבאר בדבור המתחיל "מי אל כמוך" (לקמן ראש השנה סא, א ואילך).
66. (ברכות נד, א).

61. (ישעיה מד, ו: "זה אמר ה' מלך ישראל וגואלו, ה' צבאות: אני ראשון, ואני אחרון, ומבלעדי אין אלים").
62. וענין מה שנתבאר מזה בשיר השירים, בדבור המתחיל "צוארך בחרוזה" (יג, ב). וענין בזהר סוף פרשת פנחס, דף נ"ח, עמוד ב', מענין "ועשיתם עולה".
63. וענין מה שנתבאר מזה בדבור המתחיל "צו את בני ישראל כו", את הכבש האחד תעשה כו" (לעיל פנחס עח, גיד).

ב.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא דובער – אדמו"ר האמצעי

תורת חיים

14 בעוה"ז כדור אנוש עובדי כו"מ היו נזונים בחסדו כו'
15 (פסחים קח, א) בכל הון ועושר וגדולה וכל שפע רב
16 חסד הטוב הגשמי בעוה"ז כדי לטורדם מעוה"ב כמ"ש
17 (דברים ז, י) ומשלם לשנאיו אל פניו להאבידו בזה
18 בעוה"ב וכן (משלי כה, כא. כב) אם רעב שונאך
19 האכילהו לחם שזהו חסד בפועל אבל הדין קשה
20 מלובש בחסד זה שז"ש כי גחלים אתה חותה על ראשו
21 כו' וכמו"כ לפעמים יפעול כח הדין הקשה ע"י
22 התלבשות בחסד בגשמים מרובים ביותר שנראים
23 כחסד וברכה כגשמי ברכה אבל הם פועלים דין קשה
24 כשהם ביתר מכפי המדה או בעת שאינו צריך ויהי'
25 להיפוך שיאבד כל הזריעה או הצמיחה עד כלה כו'
26 וכדוגמא שהיו מי המבול שארובות השמים נפתחו

1 (כח) ויובן זה בהקדים תחלה כל ענין הג' מדרגות
2 הנ"ל בג' מיני גוונים דחג"ת באופן אחר
3 והוא בבחי' התכללות דחו"ג שנק' חסד ודין ומדת
4 הרחמים שממוצעת מבין שניהם כידוע שבחי'
5 התכללות דדין שבחסד נק' גבורה שבחסד ובחי'
6 התכללות שכלול חסד בדין נק' חסד שבגבורה והיינו
7 ג"כ ע"ד הנ"ל שבהתכללות דגבור' בחסד החסד בא
8 בגילוי והגבורה שהוא דין מלובש בו בהעלם ולהפך
9 בהתכללות דחסד בגבור' הגבור' שהוא מדת הדין באה
10 בגלוי ומדת החסד שהוא כלול בו הוא מלובש בו
11 בהעלם. ובאור זה ידוע שדמיון התכללות דגבור' בחסד
12 שהחסד בגלוי והדין בהעלם זהו כאשר כח הדין
13 מתלבש במעשה החסד דוקא כמו שלוות הרשעים

לנשמות הגבוהות שיקרבו בימין ובוה נעלה הדין
הקשה להפילם כמו לירבעם ואחאב שנגלה להם ברב
חסד וטוב והצליחו ביותר ולא עמדו בקירוב זה כי
מפני הגסות יצאו לתרבות רעה וכך בגשמיות השפע
ברב טוב לבני"א בא"י בכסף וזהב ובתים מלאים כל
טוב וכל טוב דעוה"ז השפיע להם ועי"ז זהב עשו
לבעל ועבדו אלקי העמים שבתוכם והיה חסד זה כדי
להרחיקם כמו וישמן ישרון ויבעט כו' (דברי' לב, טו)
וכמו שא' אליהו (מ"א יח, לו) ואתה הסבות את לבם
אחורנית כו' (וכמו 'ישעי' סג, יז) למה תתענו ה'
מדרכיך כו' שהוא ע"י רבוי השפע גשמי ביתר מכפי
צדקתם שירום לבם ויתעו בדרך כו'. וכך יש בפרט בכל
דור שישלם רב טוב וחסד גשמי עבור מעט הטוב
שעשו כדי להבדילים מרב טוב הצפון למעלה בג"ע
ועוה"ב (וכן יש ברוחניות השפע בחסד ושמחה
האלקית בענג ושמחה ואה"ר בימין מקרבת בתפלה
שיצליח אדם ויעלה למעל' ביתר ממדתו אע"פ שאינו
ראוי לכך כי יש בו תערובות שקר וגסות הרבה כו' רק
שיפול עי"ז ממילא כשלא יכול לקום ולעמוד במקום
האמת כענין מי יעלה בהר ה' כו' נקי כפים ובר לבב
בתכלית בלי שום תערובות רע וגסות אשר לא נשא
לשוא נפשי כו' וכשלא יכול לעלות עוד יפול ממילא
כעולה בהר גבוה כשאנו יכול לעלות ירד ויפול למטה
(כמרגלים שמאסו בארץ חמדה ונפלו למטה וכה"ג)
וכמו שהיה בכמה נשמו' גבוהות כירבעם שהיה
במדרגה אחת עם אחיה ונטרד מן העולם מחמת גסות
הרוח שהיה בו. וכן יוחנן כה"ג נעשה צדוקי (ברכו'
כט, א) וכאלישע אחר (חגיגה יד, ב) שנכנס לפרדס
ויצא לת"ר כי טינא היתה בלבו (שם טו, ב) וכה"ג)
וכן יש בכמה בנ"א שהיו יראי ה' ועובדים בעבודה
רבה מנעוריהם בהתלהבו' בתפלה ובעסק המצות
ומתקלקלים ונופלים בתאות וקלות או ביין ושכר
ותענוגי עוה"ז וכבוד וקנאה כו' שנדחו מלמעלה
(כמ"ש (שמות כ, כג) ולא תעלה במעלות כו'). וכ"ז
הוא בחי' התכללות דגבו' והוא דין בחסד שנפעל הדין
על לבוש החסד דוקא כנ"ל וכמו"כ יש להפך בבחי'
התכללות דחסד בדין שנק' חסד שבגבו' כידוע ובאור
זה כידוע שזהו כאשר מדת החסד מתלבש במדת הדין
ופועל פעולתו ע"י הדין דוקא וכמו שאנו רואים
בתוכחת מוסר האב לבנו שמוכיחו בדברי' קשים ביותר
לבזותו בתכלית שלא היה מדבר קשה ובבוז כזה גם
לשונאו עד שיבוא לכלל הכאה ברצועה לייסר את בנו
בדין קשה מאד והכל רק כדי שישמע אליו לילך בדרך
הישר וטוב בעיני אלקים ואדם ויעזוב דרך הרשע כו'
שהרי הדין הקשה הנראה בגילוי גמור שהוא עונש

ומעיינות תהום נבקעו בו שבתחלה היה נראה כחסד
גדול לרוות הארץ אך הרבוי והשטף הגדול במשך זמן
רב נעשה מהם דין קשה מאד למחות את כל היקום
כו' וכן יש עוד דין קשה שיתלבש בחסד עליון ורוחני
יותר (כקרבת המלך לאיש החוטא ביתר ממדתו עד
שיתבטל ממציותו כקרבת אחשוורוש להמן במשתה
עם אסתר המלכה שלא יכול לעמוד שם ונתפס ברעה
אשר נפל על מטת אסתר לבקש על נפשו והמלך אמר
הגם לכבוש את המלכה כו') וכמו שידוע (בסנהדרין
צה, ב) בענין מפלת מחנה סנחרב לפי שהשמיע ה' את
הור קולו ששמעו השיר של מלאכים ונגלה להם מהוד
קול ה' בג"ע שאע"פ שזה היה גלוי האור האלקי
שלמעלה מערכם השפל. אך זה החסד הוא שעש' הדין
הקשה בהם שנשרפו ונאבדו כו' הרי בחינת הדין
בהעלם והחסד בגילוי (גם עד"ז היה כי' מכות במצרים
ובאותות ומופתים הנוראים שאמר (שמות יב, יב)
ועברתי בארץ מצרי' כו' ובכל אלהי מצרים כו' שהיה
ע"פ התגלות אור דשם הוי"ה ביתר מכפי המדה
וצמצו' דשם אלקים כו' וכמ"ש במ"א במ"ש (שם ז,
ה) וידעו מצרים כי אני הוי"ה כו' וכן אמר יתרו (שם
ז, יח) עתה ידעתי כי גדול הוי"ה כו' מפני שפרעה
אמר (שם ה, ב) לא ידעתי את הוי"ה רק בחי' אלקים
כו' וכן בקי"ס אמר (שם יד, כד) וישקף ה' אל מחנה
מצרים כו') (וגם במלאכים יש עונש עד"ז כמו
(סנהדרין לח, ב) הושיט אצבעו קטנה ביניה' (שהוא
ביתר מכפי המדה וצמצום בצירופי אותיות אלקים
שמוזה מציאות התהוותם מאין ליש) ושרפם (שנתבטלו
ממציותו' לגמרי) ועד"ז יש גם בנשמות הגבוהות אלא
שאינן זה עונש אלא עלייה גדולה כענין מיכאל כ"ר
מקריב נשמות ע"ג מזבח העליון דאצי' שנכללים
לאשתאבא בגופא דמלכא כו' וכן כענין מיתת נשיקה
ע"פ ה' וכב"ע הציץ ומת כו' (חגיגה יד, ב) וכג'
שנסתלקו באד"ר וכה"ג ויש שעולים עד"ז כדי שיפלו
בדרך עונש וכמו בבני אהרן בקרבם לפני ה' ממש
ביותר ממדתם ונשרפו באש ה' ואמר עליהם (ויקרא י'
ג) בקרובי אקדש וכמו שא' (במדבר יז, כח) כל הקרב
הקרב אל משכן ה' כו' וכמו (תהלים נ, ג) וסביביו
נשערה מאד שמדקדק עליהם יותר עד כחוט השערה
להיות החטא הקל שלהם כחטא גמור וזהו רק מפני
שעלו יותר שנעשה מהחסד של הקירוב דין ועונש יותר
וכה"ג נק' ג"כ גבו' שבחסד וכמו"כ מלמעלה למטה
בהתגלות אור פני מלך בחסד וימין מקרבת בפנים
שוחקות שגנוז ונעלם מזה מכת הדין הקשה שמצד
רוממות המלך (וכנ"ל שגם במשתה המלך יש אימת
מלך רק שהוא בהעלם) וכך יש בגילוי אור האלקי

16 אפו ששלח ידו במקדשו וזהו שט"ב הוא באותו יום
17 שהוא יום א' דפסח) וכמו כי אשר יאהב ה' יוכיח
18 (משלי ג, יב) וכיסורי הצדיקים בעוה"ז להרבות שכרן
19 בעוה"ב ונק' יסורים של אהבה כידוע או למרק העון
20 ולפרע מהן בעוה"ז מעט מעט וכיסורי הגליות
21 בשעבוד קשה בטרדת פרנסה לפוטרם מגיהנם וכה"ג
22 יש בכל אדם בכל פרטי עניניו ברוחניות ובגשמיות
23 שלפעמים משפילים אותו בשפלות בשמאל דוחה
24 בירידת המדרגה כדי להעלותו אח"כ (וכנהר די נור
25 לפני עלייה בג"ע) וכמצוי הנפש בפרנסה ביגיעה
26 ודוחק ויסורים קשים בבני וחיי צער וכה"ג כדי שיקבל
27 החסד ורב שפע אח"כ וכן בהצלחת התורה ומע"ט
28 ותפלה ותשובה אמיתית שבאים ע"י יסורים בלב נשבר
29 ונדכא כמו (תהלים צ, ג) תשב אנוש עד דכא ותאמר
30 שובו כו' שזהו ירידה בשביל עלייה כו' וד"ל:

ותלד עדה את יבל

1 ההכאה וכל היסורים שעושה לו בהעדר המזון והלבוש
2 וכה"ג. ואמנם בחי' החסד כלול בו ומלוּבש בהעלם
3 שהוא רוב האהב' שאהב לבנו יוצא חלציו שחפץ
4 בהצדקו שיהיה צדיק וכשר וילך בדרך הישר שזהו רק
5 מצד החסד האמיתי שחפץ לעשות לו בהדריכו לטוב
6 ע"כ יבא לידי הכאה ודין קשה כ"כ וכל שמגלה יותר
7 הדין והעונש יותר ניכר בזה עוצם האה"ר וחסד
8 הפנימית שמלוּבש בזה וכענין הקללות שבתוכחה
9 שהרב' לקלל קללות רבות כאלה וכולם נעשו בפ"מ
10 ובכל אלה זהו רק כאשר יסיר איש את בנו כו' כי בנים
11 אתם לה' (דברי' יד, א) ובתוך עונש ודין קשה זה
12 מלוּבש רוב עוז האה"ר האלקית (וכמ"ש במ"א ע"פ
13 ירמ' לא, יב) והפכתי אבלם לששון שט"ב יהיה יו"ט
14 לפי שבו נולד משיח הגואל ויהפך ליו"ט כי יתגלה בו
15 מה שהיה בו בהעלם מבחי' האה"ר שמלוּבש בחרון

ג.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא מנחם מענדל – אדמו"ר ה'צמח צדק'

דרך מצותיך

24 מבחי' א"ס הוא ע"י רשפי אש דמאדך כמבואר מדבריו
25 להדיא, וזהו משנת"ל אות י"ד בפ' ראשונה דק"ש
26 שהיא בחי' שם מ"ב שענינה הוא בחי' אהבה זו לצאת
27 מהכלי שזהו בחי' גבורות ורשפי אש כו', והנה הטעם
28 לזה שזהו עיקר העלאת מ"ן לעורר בחי' א"ס, הוא ע"י
29 בחי' מאדך, יובן ע"פ מ"ש במ"א בענין מ"ן ומ"ד
30 דלכאורה תמוה איך הנכרא המוגבל יעורר באהבתו את
31 בחי' אור א"ס הבלתי מוגבל אשר אין ערוך ממש, ונת'
32 שם שזה גופא שהמ"ן יעורר מ"ד הוא ע"י שכך עלה
33 ברצונו הקדום דהיינו שהי' תחלה הכנה לזה ברצונו
34 הקדום שיהי' נמשך ומתגלה ע"י אתעדל"ת, ומ"מ צ"ל
35 האתעדל"ת מעין האתעדל"ע וא"כ עדיין קשה איך
36 שייך שיהי' אתעדל"ת מעין האתעדל"ע מאחר
37 שהאתדל"ע היא המשכת אא"ס הבלתי בע"ג הרי אין
38 ערוך אליו ואין שייך לומר אפי' כטפה מהים וכנ"ל
39 אות י"ב, וא"כ איך שייך כלל ערך להמשכת אורו, אך
40 הענין דאין הכוונה שבאמת יש ערך להאהבה עם אור
41 והמשכה שממנו ית', אלא הענין שיש ב' בחי' אהבות
42 הא' כשהאהבה מתיישבת בלב שהלב יכול להכיל את
43 אור האהבה שחפץ לקרבת אלקי' כו', והב' כשהאהבה
44 היא בתגבורת גדול דהיינו שע"י התבוננות בגדולת
45 אא"ס ב"ה במהותו ועצמותו דכולא קמי' כלא חשיב
46 ממש (ואיך שאפי' בחי' א"ק הוא קמי' כמו עשי'

1 טז) **ומעתה** יובן מה שהתחלנו לבאר לעיל אות י"א
2 איך שבק"ש ממשכים ההארה ממקורא
3 דכולא דהיינו מאא"ס ממש (אלא שהארה זו הנמשכת
4 מתלבשת בחכמה תחלה ונק' יחוד אור"א כו'), וזהו
5 בחי' אליו ולא למדותיו, והמשכה זו נמשכת ע"י בחי'
6 אהבת דמאדך שזה דוקא הוא בחי' ההעלא' מ"ן לעורר
7 המשכת אור"א ב"ה ממש ממקורא דכולא וכמ"ש
8 בקו"א דלק"א ד"ה להבין מ"ש בפע"ח וז"ל והלכך
9 כדי להמשיך אור א"ס ב"ה למטה א"א בלי העלא' מ"ן
10 מלמטה דוקא כו' והעלא' מ"ן במוחו ולבו של אדם
11 הוא בחי' רשפי אש בלי גבול ונק' מאדך כדי לעורר
12 בחי' א"ס והיינו ע"י גבורות דס"ג שהן הן הרפ"ח
13 ניצוצין כו' עכ"ל, הנה מבואר מדבריו שעיקר ההעלא'
14 מ"ן הוא מבחי' מאדך והלכך כשצריכ' להמשיך האור
15 ממש בגלוי בבי"ע וידוע שכשצ"ל ההמשכה למטה
16 מטה מוכרח להיות המשכה ממקום היותר גבוה כידוע
17 מענין אני ולא מלאך כו' ואע"פ שהתפלה נק' שם חיי
18 שעה היינו משום שההארה שבבי"ע הוא מבחי' מל'
19 דאצי' מקור הזמן אבל מ"מ שרש הגלוי הוא מאא"ס
20 ממש שממנו נמשך כל אור חדש כידוע ומבואר ג"כ
21 במ"א שכל המשכות אור חדש צ"ל מעצמות המאציל
22 דייקא, ולפיכך לעורר ההמשכה משם צ"ל העלא' מ"ן
23 בבחי' מאדך דייקא אלמא דעיקר העלא' מ"ן לעורר

ונשמות שלמעלה כו', ולפיכך נק' מאדך מאד שלך
שאצלך הוא בלי גבול דהיינו למעלה מהגבול שלו,
ומ"מ הואיל והיא למעלה מהגבול שלו ה"ז בחי'
העלאת מ"ן לעורר בחי' א"ס שהוא הבלי גבול באמת,
וזהו שאמרנו שהאתעדל"ת היא מעין האתעדל"ע לא
שיש ערך ביניהם ח"ו שהרי אין ערוך אפי' בין אהבת
אברהם או מיכאל כהנא רבא לגבי אהבה וחסד דאצי'
ואצ"ל לגבי אור א"ס כו' אלא שנק' מעין האתעדל"ע
הואיל והיא למעלה מהגבול של האדם ונק' מאדך
ולכן זהו המ"ן לעורר בחי' א"ס, אע"פ שאין לו ערוך
לו ח"ו הרי כבר אמרנו שכך עלה ברצונו שיומשך אורו
ע"י אתעדל"ת, לכן הואיל שבק"ש צ"ל ההמשכה
ממקורא דכולא לכך צ"ל העלא' מ"ן בבחי' זו וזהו
ענין למסור נפשו באחד וענין אהבה דבכל מאדך והוא
בחי' שם מ"ב כנ"ל באריכות, ואז נמשך ההארה
ממקור הראשון מאור א"ס ממש בבחי' עולמות הא"ס
שלמעלה מהאצי' ושם אין אנו רשאים לדבר בפרטות
איך ומה הוא ענין המשכה זו אך בבוא המשכה זו
בעולם האצילות אנו קורים לזה יחוד אור"א כי הגלוי
הראשון הוא בחכמ' כמ"ש הוי' בחכמ' ושם הוא
בבחי' העלם עדיין ואח"כ נמשך בבינה שהיא בחי'
גלוי וזהו הוי' אלקינו דהיינו שלנו ממש מצד שמבינה
הוא בחי' הגלוי כו':

שרש מצות התפלה

גופניות ממש כי הוא ית' מרומם ונשגב מכל גדר
מציאות נאצל או נברא כו') תתלהב ותתלהט הנפש
באהבה רבה ועצומה עד שאהבה זו לא תתיישב בלב
כלל מעוצם האהבה רבה שרוצה ליפרד מהגוף כו'
ולאשתאבא בגופא דמלכא, או לאסתכלא ביקרא
דמלכא ותפארת גדולתו הבלתי מוגבלת כו', הנה
אהבה זו הוא בחי' מקיף על כלי הלב דהיינו שאין כלי
הלב יכול להכיל אהבה זו וכמשנ"ת קצת באגה"ק ע"פ
אין ישראל נגאלין, בענין פנימית הלב שהיא עד"מ
כמו במילי דעלמא לפעמים יש ענין גדול מאד מאד
שכל חיות האדם תלוי ונוגע עד נקודה פנימי' הלב ועד
בכלל וגורם לו לפעמים לעשות מעשים ולדבר
דיבורים שלא בדעת כלל וזלע"ז ככה הוא ממש
בעבודה שבלב דהיינו לפי שבחי' נקודת פנימי' הלב
היא למעלה מן הדעת המתפשט ומתלבש במדות כו'
ע"ש, ונמצא אהבה זו היא בחי' מקיף ולמעלה
מהגבלת המדות שבלב דהיינו שאין כלי הלב יכול
להכילו, וזהו הנק' אהבת בכל מאדך ומאד פי' בלי
גבול דהיינו שאין האהבה נגבלת בכלי הלב ולא שהיא
בלי גבול באמת דאדרבה לגבי אדם צדיק וחסיד וחכם
יותר ממנו תהי' אהבה כזו מתיישבת אצלו בכלי שלו
שהיא רחבה יותר ובחי' מאדך שלו היא אהבה גדולה
יותר וכו' וגם היא מוגבלת לגבי אהבת המלאכים

ד.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שמואל – אדמו"ר מוהר"ש

תורת שמואל – תרל"ג

לך צ"ה ב') שהוא בחי' מט"ט נער הייתי גם זקנתי
שממש מקור ושורש ההשפעות הנ"ל, אשריך ארץ כו'
היא ארץ חטה ושעורה כו' אשר עיני הוי' אלקיך בה.
אך מ"מ גם זה אמת שצ"ל חנוך לנער ע"פ דרכו גם
כי יזקין לא יסור ממנה פי' כי יזקין ויהי' בבחי' אדם,
כי זקן היינו מה שקנה חכ' והיינו ע"י חטה דוקא כ"ב
אתון דאורייתא אעפ"כ לא יסור ממנה מענין בחי'
דודאים ושעורה מאכל בהמה היינו משום שצ"ל בבחי'
בהמה שלמעלה מבחי' אדם לבד דהיינו מ"ש אדם
ובהמה תושיע והוא להיות נמשך אחריו ית' כבהמה
למעלה מהטעם ודעת והיינו ע"י חנוך לנער שנתחנך
להיות מתחלה בבחי' הביטול דבהמה שהם המלאכים
דפני ארי' פני שור והאופנים וחיות הקודש ברעש
גדול, והיינו ע"י שיעור ה', ועי"ז יוקבע הביטול בנפשו

ג) ומה דמשמע שלא עשו נכון בזה, זהו משום שעשו
את הטפל לעיקר דהרי אף שאסור לאדם
שיטעום כלום עד שיתן מאכל לבהמתו, מ"מ אח"כ
צריך להיות ואכלת ושבעת, והיינו לכו לחמו בלחמי,
ועוד כי א"י דוקא היא ארץ חטה ושעורה ג"כ. והגם
דעבר הירדן הוא ג"כ מקום מקנה דהיינו שמשם מקור
השפעות חיות נה"ב הוא מבחי' שם ב"ן ונתתי עשב
כו', אמנם עכ"ז אינה דומה לא"י שנא' בה ארץ חטה
ושעורה כי עשב גדל מהארץ עצמה שלא ע"י זריעה
והוא מבחי' מל' עצמה, אבל חטה ושעורה גדל ע"י
זריעה שהוא מבחי' אור זרוע לצדיק מה שמקבלת
מז"א, לכן גם שעורה שהוא מאכל בהמה גבוה הרבה
מבחי' עשב והם בחרו לקבע גמור בחי' זו דמקום
מקנה. וזהו"ע אי לך ארץ שמלכך נער ופי' בזוהר (לך

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

14 נק' עומדים שעומדים תמיד ברום עולם במדריגה אחת,
15 אבל נש"י שהם בגוף ומבררים נה"ב באתכפא נעשו
16 בבחי' מהלכים בעילוי אחר עילוי כו'.
17 וזהו ומותר האדם מן הבהמה אין כי הכל הבל, ואינו
18 מוכן איך אינו מותר לאדם על הבהמה, אך הפי'
19 שמותר האדם הוא ע"י בהמה ע"י בירור דבהמה, וזהו
20 ומותר האדם מן הבהמה ע"י הבהמה, ומהו המותר אין
21 שהוא בחי' החכ' מאין תמצא וזהו מותר האדם. אך
22 מה שכתוב כי הכל הבל הענין כי מ"מ גם זה הבל כי
23 גם חכ' עילאה נק' הבל הארה בעלמא וכענין בראשית
24 שהוא חכמה נמי מאמר הוא בחי' הבל לבד כו', כי גם
25 שורש ומקור דכל ההתהוות אפי' א"ק שרשו הוא רק
26 בבחי' מל' דא"ס, לכן כי הכל הבל כו'.

וילך ראובן

בס"ד. ש"ק פ' ויצא. ל"ג, ל"פ"ק.

1 שגם כי יזקין להיות קנה חכ' לכו לחמו בלחמי לא
2 יסור מלהיות בבחי' בהמה ג"כ בבחי' הביטול
3 שלמעלה מהשכל כו'.
4 והענין כי יש בחי' בהמה שלמעלה מבחי' אדם
5 דהיינו מאמר רז"ל (חולין ה') ע"פ אדם
6 ובהמה תושיע הוי' אלו בנ"א הערומים בדעת כאדם
7 (הראשון) ומשימים עצמן כבהמה (דכאי רוח), וזהו
8 בחי' בהמה רבה שלמעלה מבחי' אדם. והנה עי"ז יבא
9 לבחי' ומדריגה דאדם ובהמה תושיע הוי' שמשמים
10 א"ע כבהמה, וע"ד שארז"ל ברבות אמור פ' כ"ז כאדם
11 אנחנו כבהמה תושיענו לפי שאנו נמשכים אחריו
12 כבהמה. וזהו ענין מהלכים בין העומדים כי המלאכים
13 אף שהם מקבלים ג"כ מבחי' שעורה שיעור ה' עכ"ז

ה.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שלום דובער - אדמו"ר מוהרש"ב

ספר המאמרים - המשך תער"ב

25 מתקבל בלב כאו"א כו', משא"כ ההידור הוא שמהודר
26 בפרטי' שלו, וכמו פרי עץ הדר שצ"ל מהודר בכל
27 הפרטי' שבו עד שבין כולם הוא הדר, וכן והדרת פני
28 זקן שצריכי' להדרו ולפארו בפרטי' עניני כבודו כו', כי
29 ההידור הוא שבא בפרט דוקא וההוד הוא בד"כ לפי
30 שהוא העצם כו'. וזהו מ"ש גבי שלמה ויתן עליו הוד
31 מלכות (דה"י א' כ"ט כ"ה), ופי' במצ"ד שהי' נראה
32 בעיני כל אשר הוא הגון וראוי למלוכה מפאת עצמו.
33 והענין הוא דהנה ידוע דאין מלך בלא עם, א"כ בחי'
34 ההתנשאו' אינו נמשך ומסתעף רק מן העם שמנשאין
35 אותו עליהם ועושין אותו למלך כמו שום תשים עליך
36 מלך, והוא בכתר מל' שנותנים בראשו ומשתחווים לו
37 שמקבלי' עול מלכותו עליהם כו', ובלא זה לא הי' לו
38 יתרון על שאר אדם זולתו כו'.

39 ולמה כשנעשה מלך אימתו גדולה מאלו שאינה
40 צריכה התבוננות בזה שהוא מלך וקבלו עליהם
41 מלכותו, ולא משום יראת העונש, כ"א שמאליו וממילא
42 נופל אימתו ופחדו על כאו"א, והוא מפני ההתנשאו'
43 שלו ודוקא מפני ההתנשאו' עצמי שבו (שנק' יראת
44 הרוממו' כו'). וכנראה בחוש ההפרש בין יראת המלך
45 ליראת השר, דיראת השר הוא רק מצד ההשתררות
46 שהוא מושל עליהם, אבל יראת המלך אינה מצד
47 ההשתררות כ"א מצד התנשאו' עצמו ולכן היראה באה
48 בדרך ממילא (אז מיא פארלירט זעך), והיינו

1 קכב) והגם דלכאו' מה שייך באוא"ס שמגלה דבר
2 הרי הכל הוא בחי' עצמו' או"א"ס כו'.
3 הענין הוא דהנה יש בחי' לבושין גם למע' מאצי',
4 וכמ"ש הוד והדר לבשת ואח"כ כתי' עוטה אור
5 כשלמה, דעוטה אור הוא בחי' אור האצי' כנ"ל פרק
6 הנ"ל, וא"כ מ"ש קודם לזה הוד והדר לבשת היינו
7 במדרי' שלמע' מאצי' והוא בבחי' הכתר כו'. דהנה
8 ידוע דכתר יש בו ג"כ פנימי' וחיצוני' דכל אור גם
9 שאין בו התחלקו' מדרי' מ"מ יש בו פנימי' וחיצוני'
10 (שהוא עצם האור והתפשטו' האור) וכמ"ש במ"א, וכן
11 בבחי' הכתר יש בחי' פנימי' וחיצוני' והן בחי' עתיק
12 ואריך, וז"ע בחי' הוד והדר כו', כי הוד פירושו זיו כמו
13 ונתת מהודך עליו וכמו כסה שמים הודו כו'. אמנם
14 ענין ההוד הוא בחי' זיו ואור עצמי, וזהו ההפרש בין
15 הוד להדר דהוד הוא עצם האור והדר הוא התגלו'
16 ההוד וכמו הדר כבוד הודך כו', וכמו במשה אי'
17 ברע"מ פנחס דרכ"ג ונתן ההוד למשה, וביהושע הי'
18 בבחי' הדר וכדאי' בילקוט פ' ברכה ניתן ההוד למשה
19 וההדר ליהושע שנא' בכור שורו הדר לו כו', וכת'
20 ונתת מהודך עליו מהודך ולא כל הודך, והיינו שההוד
21 הוא העצם וההדר הוא ההתגלו' כו'. וכמו עד"מ באדם
22 ענין ההוד הוא שזיו הוד פניו יאיר ויתקבל בלב כאו"א
23 בלא טו"ד, לפי שהוא עצם ההוד והיפוי שאינו בא
24 מאיזה פרטים, וע"כ אינו שייך בו טעם וידיעה וע"כ

עצם ענין ההתנשאות' שבו שבא לו מבחי' מל' דלעילא 46
 כו'. וזהו ההפרש בין הוד מל' להדר מל', דהוד מל' הוא 47
 מצד העצם, והדר מל' הוא שבא מן העם והיינו בחי' 48
 התפשטו' ההתנשאו' על העם, וכמו ברוב עם הדרת 49
 מלך דההדור בא מן העם וברוב עם דוקא הדרת מלך 50
 כו', דהוד מל' אינו תלוי ברוב עם שגם במיעוט עם וגם 51
 בלא עם כמו שהמלך בהיכלו יושב על כסא מלכותו 52
 יכול להיות הוד מלך בעצם וכמו מלך ביפו תחינה 53
 כו', אבל הדרת מלך הוא ברוב עם דוקא דהיינו בריבוי 54
 התפשטו' דכל מה שירבה העם יותר יותר יהי' בזה 55
 הדרת מלך כו', וביותר כאשר הריבוי עם הוא ממינים 56
 שונים ומחולקים זמ"ז דוקא, דכאשר הם ממין א' הגם 57
 שהן בריבוי אין בזה הידור כ"כ כ"א כאשר מחולקים 58
 בריבוי מינים שונים. וכמו חיל המלך כשהוא ממין א' 59
 גם אם ירבה כחול הים א"ז הדרת מלך עדיין רק אם 60
 יהיו חלוקים בכמה מינים, וכמו חיל הרוכבים בכמה 61
 מיני כלי זיין אלו בחרבות ואלו בקשתות וחצים, וכן 62
 בחיל הרגליים ומחולקים במלבושיהם ובתכונתם 63
 וכאו"א עובד את המלך כפי ענינו ולא ישנו את 64
 תפקידם, וכאשר יבאו ויתקבצו כולם לכבוד המלך זה 65
 בכך וזה בכך אז הוא דוקא הדרת מלך כו'. והיינו כנ"ל 66
 דהוד מלך הוא דבר עצמי שאין בזה התחלקו' כלל, 67
 והדר מלך הו"ע התפשטו' והתגלו' המלוכה, וכל 68
 התפשטו' יש בה התחלקו', וההתכללו' מכמה מיני 69
 התחלקו' בזה הוא דוקא ההידור כו'. והדוגמא מזה 70
 במלכותא דלעילא במ"ש וכבוד הדר מלכותו שהוא 71
 בחי' התפשטו' מלכותו ית' בבחי' התנשאו' על עם 72
 שבא בריבוי פרטים, וכמ"ש מלך מהולל בתשבחות 73
 במיני תשבחות רבות בנשמו' ומלאכים בכאו"א לפי 74
 מדרגתו וכמו משובח ומפואר בלשון חסידיו ועבדיו 75
 שהן נשמו' ומלאכי' כו'. ויש בזה כמה חילוקי מדרג' 76
 וכמו מחנה מיכאל באה', ויש בו ק"פ אלף מחנות 77
 ומלאך גבריאל ביראה כו', וכן בנשמו' זה עובד באה' 78
 וזה ביראה כו', וכידוע בענין ז' נרות דמנורה כו' שיש 79
 בזה מדרג' רבות מאד עד אין שיעור כו', ובהתאסף 80
 כולם יחד שבטי ישראל למטה ומלאכים למע' לפאר 81
 ליוצרים כו', והיינו בכ"י בעת התפלה שכאו"א מהלל 82
 ומשבח להקב"ה כפי מהותו ומדרגתו כו' זהו בחי' 83
 הדרת מלך כו'. וכ"ז הוא בבחי' התפשטו' האור, אבל 84
 בבחי' עצמו' או"ס כתי' נורא תהלות שיראים להללו 85
 כו', ולך דומי' תהלה בבחי' ביטול בתכלית שאין בזה 86
 חילוקי מדרג' כלל כו', לפי שזהו בהעצם שאין שם 87
 מדרג' כלל וכן בהביטול אין התחלקו' כלל כו', והוא 88
 בחי' הוד מל' כו' (וזהו ג"כ מה שהוד הוא ל' הודאה 89
 שאינו שייך בו הילול ושבח כ"א הודאה לבד, וכמ"ש 90

שההתנשאות נעשי' בו עצמי וטבעי כאלו בעצם הוא 1
 נבדל בערך מכל העם ומרומם ומנושא בעצם כו', עד 2
 שכל המורד בו חייב מיתה כמורד באלקי' וכמ"ש בך 3
 נבות אלקי' ומלך כו', דכ"ז א"ל רק מפני ההכתרה של 4
 העם שקבלו אותו למלך, דע"ה שעי"ז יהי' בו 5
 ההתנשאו' עליהם ה"ז רק התנשאו' על עם הנק' 6
 השתררות כו', דמהתנשאו' זאת לא הי' היראה והביטול 7
 בדרך ממילא כו', אבל ענין התנשאו' העצמי שנעשה 8
 בעצם מרומם ומנושא ושעי"ז תהי' היראה ממילא לא 9
 תהי' זאת מההכתרה לבד כו'. אך הענין הוא דכאשר 10
 קבלוהו למלך נמשך בו ממדת מל' דלעילא בכתר מל' 11
 שלו ועי"ז הוא ההתנשאו' עצמי שלו כי נעשה מלך 12
 בעצם מצ"ע כו' (ובאמת בעצם יש בו כח המלוכה 13
 בהעלם גם קודם שמכתירי' אותו שהוא נשמה כללי' 14
 בעצם ויש בו ענין ההתנשאות בעצם כו' וכמ"ש במ"א, 15
 והוא מה שיש בו בהעלם מבחי' מל' דלעילא ועי' 16
 ההכתרה מתגלה בו הכח נעלם שבו כו'), וכל המורד בו 17
 כאלו מורד במל' דלעילא שנק' אלקים חיים ומלך עולם 18
 כו'. ולפ"ז יובן במל' דלעילא בבחי' התנשאו' אלקי' 19
 שא"ז רק מה שנמשך ונלקח מעם נפרד יש מאין וכמו 20
 צבא השמים שמשתחווים כו', שהרי אין ערוך לו כלל 21
 שזה יעשה התנשאו' כו', כ"א נק' המלך המרומם לבדו 22
 שההתנשאו' היא בבחי' התנשאו' עצמי דוקא, ומה 23
 שהוא מתנשא להיות מלך על עם הוא עולם הברי' 24
 והיצי' שז"ש מלכותך מכ"ע הוא בחי' לבוש וצמצום 25
 גדול, וכמ"ש ה' מלך גאות לבש דגאות זו היא אצלו 26
 בבחי' לבוש לבד שמצמצם עצמו כבי' להיות מלך על 27
 עם ולקבל מהם כתר מל', וכמו ויתנו לך כתר מלוכה 28
 בבחי' ביטול היש שלהם כו', אבל כמו שהוא בעצמו 29
 הוא בבחי' המלך המרומם או המלך הקדוש בחי' 30
 רוממו' וקדושת עצמי כו', וזהו הנק' כבוד מל' וכמו 31
 כבוד מלכותך יאמרו כבוד מלכותך העצמי דוקא בבחי' 32
 התנשאו' עצמי כו'. והנה בענין כתר מל' שזהו בחי' 33
 ההתנשאו' והרוממו' בכלל יש בזה ג"כ בד"פ ב' מיני 34
 ההתנשאות הנ"ל והן ב' מדרג' בכתר מל', הא' הכתר 35
 מל' שהשרים והעם נותנים על ראש המלך שעי"ז נעשה 36
 מלך עליהם בבחי' התנשאו' והשתררות עליהם כו' 37
 כנ"ל, והב' כתר מל' שיש בו מצד ירושה מאבותיו 38
 שהכתר שהי' על ראש אביו ילבש גם הוא ממילא והו"ע 39
 שהכתר הולמתו, וזהו בחי' התנשאו' עצמי שמצ"ע 40
 ראוי הוא למלוכה שז"ע שהכתר הולמתו כו', וזהו ג"כ 41
 ענין הוד מלכות שראוי בעצם לרוממו' זו וא"צ 42
 להסכמה מזולתו כלל וכלל להיותו מלך בעצם בבחי' 43
 רוממו' העצמי כו', וז"ש גבי שלמה ויתן עליו הוד 44
 מלכות שכולם הכירו שהוא הגון למלוכה מצ"ע מצד 45

והו"ע התנשאות עצמו, ומזה הוא עיקר יראת המלך, וע"כ ישנו גם בלא עם, והדר מלכות הוא ההכתרה וקבלת המלוכה, והו"ע התנשאות על עם, וע"כ ברוב עם הדרת מלך, וכמו"כ למעלה ה' מלך גאות לבש בבחי' התנשאות על העולמות, וההילול דמלאכים ונשמות הוא הדר מלכותו ית', ובחי' המלך המרומם שעז"נ נורא תהלות, וזהו ג"כ הוד ל' הודאה.

בס"ד. ש"פ ויגש, תנר"ג

ועתה כו' מודים אנחנו לך לעצמותך ומהללים רק לשם תפארתך בחי' אור וזיו ובבחי' התפשטו' (כו'). קיצור. ובה"ע דכתיב הוד והדר לבשת, הוד עצם האור, והדר התגלות ההוד, וכמו הוד פני אדם הוא מכללות העצמית, והדר הוא שמהודר בהפרטים, וכמו"כ הוד מלכות הוא שהוא מלך בעצם שנמשך מבחי' מל' דלעילא, ובא לו מאבותיו דהכתר הולמות,

ו.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא יוסף יצחק – אדמו"ר מוהריי"צ

ספר המאמרים – תרפ"ט

כאשר בתחלה וביתר עז במרוצה גדולה ובהתפשטות והתרחבות עצומה, וכמו"כ הנה בכדי להמשיך ולהחזיר הרצון צריכים להמשיך מבחי' העומק דוקא וכמו"ש כי עמך הסליחה שזהו"ע כי עמך מקור חיים, דמקוה"ח הוא הרצון דמצות וכאשר ע"י חטא ועון נסתלק צריכים להמשיכו מחדש מעומק יותר מאשר הי' בתחלה, וזהו כי עמך מקור חיים שע"י התשובה צריכים להמשיך בחי' הרצון כמו שהוא עמך והיינו כמו שהוא כלול בעצמו א"ס והמשכה זו הוא ע"י התשובה מעומקא דלבא, הרי בהכרח שהתשו' מגיע למע' מהרצון דמצות. והנה לפ"ז דע"י התשובה ממשיכים הרצון ממקורו ושרשו יותר באו"ס מכמו שהי' תחלה וכנ"ל בהמשל דמעין ונהר כו' אשר משו"ז מוכרח הדבר דמצות תשו' היא במעלה ומדרג' עליונה יותר מכל המצות, צ"ל מהו המעלה במצות תשו' על כל המצות שהרי מ"מ מצד בעה"ר הרי כולם שוים, ועם היות שע"י תשובה ממשיכים מבחי' עומק הרצון הרי כ"ז הוא בחי' העומק של הרצון אבל מצד בעל הרצון הרי כל הרצונות שוים הם, וז"ש כי עמך הסליחה שהוא רק בבחי' עמך טפל ובטל. וא"כ כמה הוא היתרון בתשו' על כל המצות.

הרי יחזנו מדיבז

ה) הנה להבין זה דע"י התשובה נעשה מרוצה כמו קודם החטא ועוד יותר לפי שבה וע"י הנה ממשיכים גם הרצון שנסתלק ממקור ושרש נעלה יותר, הוא ע"פ משל הידוע מחפירת מעין דבכדי להחזיר המים שנחסרו צריכים לחפור בעומק המעין ביותר, דהנה כל נהר הרי יש לו מעיינות שהם בעומק הנהר והם הנובעים תמיד ומהם הוא מוצא המים בהתפשטות והתרחבות גדולה בהנהר עד שכל תוקף מרוצת המים והתפשטותם לאורך ורוחב הנהר שמתמלא על כל גדותיו והמשכתו לרחוק וגם זה מה דנהרא מכפי' מברך הוא בא מזה שהמעיינות הנמצאים בעומק הנהר הם נובעים בנביעה טובה ומשפיעים שפעת מים רבים בהנהר הגדול והרחב, אבל כאשר מי הנהר הולכים וחסירים ומתמעטים מזמן לזמן צריכים לחפור בעומק המים ואינו מספיק חפירה קלה כ"א בעומק דוקא, ועם היות שהמעין הוא עומק הנהר וע"י הניקוי המעין מתחיל לנבוע, אמנם זהו רק שלא יחסר, אבל בכדי שיחזרו שפעת המים לאיתנם הראשון ובתגבורת הראשון יותר הוא דוקא ע"י החפירה בעומק המעין עצמו ואז דוקא חוזרים ונמשכים המים בתגבורת גדולה

ספר השיחות – ה'תש"ה בלה"ק

מאמר הסגירה

הכלל במשך מאה וארבעים שנה – עד אז – שנשיאי חב"ד ניהלו ומנהלים. אבינו הראשון, רבינו הזקן בעל השו"ע, החל בעסקנות הכלל בגיל אחת-עשרה. דודי זקני – מספר לי אבי – הרה"צ רבי משה – בנו של הרבי – כותב בזכרונותיו מה ששמע מהישיש

א. ביום הולדתי החמשה-עשר – י"ב תמוז תרנ"ה – מינה אותי אבי נ"ע למזכירו האישי בעסקנות הכלל. ביום החמישי, י"ב תמוז, קראני אבי לגן הגדול שבנאות הדשא, וסיפר לי בקצרה על עבודת עסקנות

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

לא הפחידוני יסורי המאסרים התכופים (בשנות
תרפ"א-ו) והפחדות פסק-דין-מוות מצד היבסקציה
המכוערת (תרפ"ז);
בעזה"י ובזכות אבות קדושים נשאר אני, מבלי
להתחשב בגופי הרצוף, נאמן לעקרונות עסקנות
הכלל שלמדני אבי, המנהיג הגדול בעל מסירות
הנפש, אבי נ"ע, ובמסירות-נפש הגדולה ביותר אני
מבצע את צוואתו הקדושה בהרבצת התורה ביראת
שמים, חינוך הכשר ובעבודת העסקנות הכללית.
באחד הימים לפני כמה שבועות, בקראי את
המכתבים שהגיעו אלי, נתקל אני במכתב הפחדה
תקיף, שנכתב בשם מוסד מסויים בדברי הפחדה
רציניים, שאם אמשך בעבודת עסקנות הכלל שלי
כמו עד עתה, עלי לדעת שינקטו צעדים רציניים נגד
כל המוסדות שלי.
חושבני שלא צריכים לנצל את חוש הדמיון כדי
לדמיון את חיוך הביטול הנלעג שבמכתב התראה
והפחדה כזה יכול לעורר באדם שטעם תרומת ידו
של חייל צארי מפוטם, וייסורי הייבסקציה הפרועים.
ג. כעת אני בא למלא את הבטחתי האמורה,
שבמאמר הסגירה שלי, עלי למסור לכם שני דברים
החשובים לכלל ישראל באמריקה.
הדבר הראשון:
יהודים, אנשים ונשים, הסכיתו ושמעו!
בארץ ישראל, משמדים לאט לאט ילדי ישראל.
כמה מהאנשים האנטי דתיים, מבין קבוצת
המנהיגים שעליהם לסדר את היתומים, ילדי
הפליטים, בארץ ישראל, יצרו פינת-שמד לאותם
חלק ילדים שנמסרו ברשותם.
במקומות הכבושים על ידי הגרמנים, הקים
היטלר מחנות השמדה לענות ולשרוף גופות יהודיים;
בארץ-ישראל הקימה קבוצה מסויימת בתי-שמד
לענות ולשרוף נשמות יהודיות.
'פינת השמד' המתעסק בשמדתם של ילדים
יתומים מהפליטים היהודיים, מחנך את הילדים על
ידי "המנ'נים" מסורים, באותו דרך וחינוך של אנשי
הייבסקציה, בני הבלעל.
ה"המנ'נים" האמורים מלמדים את הילדים לחלל
שבת, לאכול טריפות, לאכול ביום כיפור, לאכול חמץ
בפסח; אין הם מרשים לילדים אף לא לומר קדיש
לזכר הוריהם שהומתו על קידוש השם, והם מלמדים
את הילדים ללעוג מהקדוש-ברוך-הוא ומיהדות.
היתומים המקבלים את חינוכם ב'פינת השמד' על
ידי ה"המנ'נים" האמורים, יקרעו ר"ל ספרי תורה,
ישרפו בתי כנסת יהודיים, יהרסו בתי-עלמין
יהודיים, יערכו פוגרומים, ידקרו ויירו בגופים

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ר' משה איזנאנסקער - ישוב ליד יאנוביץ' - שבהיותו
ביריד בליאזנא, ראה ושמע את העילוי מליאזנא -
הכוונה על הרבי - בהיותו בן אחת-עשרה שנה, עומד
על העגלה ונואם בפני קהל רב שהתאסף, לעזוב את
המסחר ולעשות כלי לפרנסתם מעבודת האדמה
ומלאכה.
אז - מספר ר' משה יצחק - הגיעו למחוזנו
פליטים מפראג ופוזנא, ובהתאם לתעמולתו של
העילוי מליאזנא, הסתדרו משפחות רבות בעבודת
האדמה באחוזתו הגדולה של אביו רבי ברוך -
"המעין הלבן".
בדברים קצרים מספר לי אבי, על חמשים שנות
עבודתו הענפה בעסקנות הכלל של רבינו הזקן,
התקופות של הרבי האמצעי והרבי ה'צמח צדק',
עבודת עסקנות הכלל של הסבא הרבי מהר"ש, המצב
המר של היהודים ברוסיה בעשרת השנים האחרונות
של הצאר אלכסנדר השלישי, והטרגדיה היהודית
המדהימה בתקופת ממשיתו, הצאר ניקולאי השני.
בכל משך סיפורו, מציין ומדגיש אבי, את העבודה
המסירות-נפשית העל-אנושית של נשיאי חב"ד
בעסקנות הכלל, בהסבירו, שרק בהחלטיות ובלי
פשרות, יכולים להיות עובד רציני אמיתי בעסקנות
הכלל.
אחרי ארבע שעות של סיפור, אבי קם ממקומו
ונותן לי "מזל טוב" על שנכנסתי לעבודת עסקנות
הכלל.
בלהט ההתלהבות של לבי הצעיר, אומר אני
לאבי, שאני מוסר את עצמי ברשותו, ובגוף ונפש
אבצע בהחלטיות בעזה"י כל אשר יוטל עלי בעסקנות
הכלל. אז מסר לי אבי הוראות ראשונות, איך ללמוד
ולהתאים את עצמי להיות לתועלת, בעבודה הרצינית
של עסקנות הכלל.
אותו יום חמישי - י"ב תמוז - צויין ביומני בן
שלוש השנים - "היום החמישי הרציני ומלא התוכן
הראשון בחיי הצעירים".
ב. ביצועי בחיים את הפרינציפ הראשון בעסקנות
הכלל, להיות חייל ממושמע לניהול העבודה
העסקנית, בהחלטיות, בלי פשרות, בלי השפעות
מפלגתיות או התראות ופחדים - עשו אותי לעסקן
כללי רציני, גם בנוגע לתורה ולעסקנות יהודית, וגם
בנוגע לעסקנות במצב הגשמי וכבוד ישראל.
לא הפחידוני עשרים שנות רדיפות, מאסרים
תכופים, יסוריהם ומכותיהם של קלגסי הצאר;
לא הפחידוני הרדיפות המלוות סכנת נפשות, מצד
כמה מחבריה הפושעים של מפלגת "פועלי ציון"
ברוסיה של אותם ימים - תרס"ו;

הקדושים שנהרגו באכזריות כזו, הרי כל ילד יהודי,
 ילד או ילדה, יקרים הם לעם ישראל בתור ענף של
 עם ה', ובזמן מר וחשון כזה, עוד יהיו אנשים
 המעבירים ילדים יהודיים בשמד?
 בטוח אני, שיהדות אמריקה, העיתונות היהודית
 והמנהיגים הפוליטיים היהודיים בראשם, מכירים -
 כעת - את התייחסותם הקרירה להצלת היהודים
 שמעבר לים, אף אחד לא יאמר מי הם האשמים
 במיליוני קרבנות אלה, אנשים ונשים וילדים מעבר
 לים - אוי מה היה לנו - אך, בלי כל ספק, לוחצת
 הקרירות על לבם של כל אחד מיהודי אמריקה.
 יהודים, עיתונות יהודית, מנהיגי ודוברי
 היהדות, איחרתם בהצלת היהודים שמעבר לים
 בזמן הנכון, הצילו את היתומים שלהם משמד בזמן
 הנכון, ותהיו מאושרים מהקב"ה שלילדיכם יהיו
 הורים בריאים בגשם וברוח.
 ד. הדבר השני:
 יהודי אמריקה צריכים לשרש את העם-ארצות
 שהוא עמוד החרפה של יהדות אמריקה.
 יהודי אמריקה הם רחמנים וגומלי-חסדים בצורה
 היפה ביותר, תודה לאל, וביד רחבה. אך המעלה
 השלישית שחז"ל מונים במעלותיהם של בני ישראל,
 "ביישנים", הרי בחלק מיהודי אמריקה - חסרה.
 חלק מיהודי אמריקה אינם מתביישים בעם-
 הארצות: יוצאים את חובת לימוד התורה בשמיעת
 משנה משניות או אגדה שרב לומד בבית הכנסת.
 ללמוד בעצמם, ומה גם עמוד גמרא, הרי לגבי חלק
 מהבעלי-בתים היהודיים הוא דבר מיותר.
 בעלי העסקים והמתבגרים, רחוקים מידיעת
 התורה ונהיים 'עמי-הארץ'.
 הריני פונה אל בעלי העסקים ואל האברכים שבין
 יהודי אמריקה, בקריאתי לארגן ולהקים חוגים של
 שיעורי לימוד גמרא.
 בעונג הריני מודיע ברבים שהוריתי לחברת
 "מחנה ישראל" להקים מחלקה מיוחדת "אשל
 התורה" (שמתפקידה: א) לנהל תעמולה רחבה
 להשתתפות בשיעורים הנלמדים בבתי הכנסת. ב)
 לנהל תעמולה ענפה בין בעלי העסקים ובין אברכים,
 להצטרף לחברת "לומדי תורה".
 ה. הריני מאחל לכולכם ולבני משפחותיכם בתוך
 כלל ישראל, חג כשר ושמח, כל ילדי ישראל בכל
 החזיתות יהיו שמורים ומוגנים, כולם יהיו מאושרים
 בכתר הנצחון.
 לאלתר לתשובה - לאלתר לגאולה

יהודיים, יחמסו וישדדו רכוש יהודי.
 יהודים, אנשים ונשים, הסכיתו ושמעו!
 פעילות 'פינת השמד' בארץ ישראל, מתאפשרת
 בתמיכת יהדות אמריקה שלכם.
 בלי מודע, נותנת יהדות אמריקה את סכין-השמד
 בידי 'פינת השמד' לשמד את ילדי ישראל.
 בכסף שלכם, בכסף שאוספים בבתי-הכנסת
 ובבתי-המדרש היהודיים, בנדרים ובנדבות שלכם
 למטרות יהודיות, בכסף ה"זכור" שלכם, משמדים
 ילדים יתומים יהודיים.
 תדמו לעצמכם את החרפה שאותה קבוצת
 אנשים אנטי דתיים משווים לנשמות הורכם
 ויקיריכם שאתם באים לבתי-הכנסת להזכרת
 נשמותיהם בכל-כך הרבה חיבה וכבוד! אתם נותנים
 צדקה לזכרם, ובחלק מהכספים אלה משמדים
 יתומים יהודיים בארץ ישראל.
 הנואם המוצלח ביותר והסופר המבריק ביותר,
 לא יהיה בכוחם לתאר רצח שערורייתי נפשע בל
 יתואר הזועק לשמים, של ניצול מעשיהם הטובים של
 ילדים לנשמות הוריהם וקרוביהם שנפלו על קידוש
 השם, לעשות שותפים במעשה הנפשע של שימוד
 ילדי יתומים יהודיים.
 דבר כזה נמוך מוסרית, שיש לעקרו מן השורש
 בעם היהודי.
 יהודים, אנשים ונשים, כולם כאחד, מוכרחים
 אתם למלא את חובתכם, להרעיש את כל בתי
 הרבנות, כל הארגונים היהודיים, להפסיק מיד את
 השמד של יתומים יהודיים, ואת אלה שכבר שמדו -
 למסור ברשות בית-הדין בירושלים.
 יהודים, אנשים ונשים, הנכם כולכם אחראים
 לשמד הנערך בארץ ישראל, על הפליטים היתומים
 היהודיים.
 יהודים מוכרחים לתבוע ברצינות הגדולה ביותר,
 ביקורת כספית חמורה, שבכספים הנאספים לא
 ינוצל אפילו פעני אחד ל'פינת השמד'.
 יהודים, אנשים ונשים!
 הבעל או האשה התומכים ב'פינת השמד' נושאים
 על עצמם את כתם השמד.
 יהודים, אנשים ונשים!
 בכל הזמנים ובכל המדינות, מסרו יהודים את
 נפשם להציל יהודים משמד ר"ל. עשרות אלפים
 מישראל, אנשים ונשים, זקנים וצעירים, מתו על
 קידוש השם בתור יהודים.
 בזמן הזה, כאשר בני ישראל אבלים אחרי מיליוני

ספר הזכרונות מכ"ק אדמו"ר מוהריי"צ נ"ע מליובאוויטש

פרק קכ"ז – שליחו של הבעל-שם

1 ר' ברוך בטלן, שהיה מנכבדי פוזנא ומחסידיו של רבי יואל, הבעל-שם מזמושטש, ביקש
2 להוכיח כי השידוך של בנימין בנו אינו שידוך רגיל. למרות שר' אהרן המלמד, שבתו יחידתו
3 שודכה לבנו, נראה לעין-כל כמלמד פשוט, עתידה היתה מסיבת ה"תנאים" להיות מפוארת
4 ומרשימה.

5 אך עוד בטרם הוחגו ה"תנאים" הגיע לפוזנא יהודי שבא כשליחו המיוחד של הבעל-שם
6 מזמושטש, כדי לתכנן את חגיגת ה"תנאים" ולהשתתף בה כנציגו של הבעל-שם.

7 מובן שעובדה זו היתה סיבה נוספת לכך שר' ברוך בטלן ישתדל לקיים את ה"תנאים" בצורה
8 מרוממת ביותר. הוא הכין סעודה גדולה שאליה הוזמנו כל נכבדי פוזנא. מובן שר' משה, ראש
9 הקהילה, היה גם הוא בין המוזמנים.

10 ר' אהרן המלמד, אבי הכלה, סירב בענוותנותו לשבת בשולחן הכבוד, אך אולץ לכך על-ידי
11 הקרובים, וניכר היה כי הדבר גורם לו עגמת נפש. גם שליחו של הבעל-שם הושב בראש, ור'
12 ברוך השתעשע עמו.

13 החתן, בנימין, השמיע פלפול, וכל המסובים, בהם טובי למדני פוזנא, התפעלו מאד
14 מחריפותו ובקיאיותו. כולם התפלפלו והתווכחו בנושא הדרשה, וכל אחד גילה כוחו בתורה,
15 ביניהם – ר' ברוך בטלן, ר' אהרן המלמד ור' משה ראש הקהילה.

16 היחיד שלא השמיע הגה, היה שליחו של הבעל-שם. על פי מראהו לא היה נראה
17 כתלמיד-חכם, ומן העובדה שישב ושתק בשעה שהתנהל הויכוח הלמדני ניתן היה להסיק כי לא
18 הצליח לקלוט את תוכן הדברים שהושמעו.

19 ר' משה, שהיה חלוק בדעותיו עם מחותנו ר' ברוך ביחס לתורת הקבלה, ולא נמנה בין
20 מעריציו המיוחדים של הבעל-שם, פקח עין, יותר מכל משהו אחר, על שליחו של הבעל-שם.
21 הוא ישב ותהה מדוע מחותנו, ר' ברוך, דבוק ולהוט כל-כך בבעל-שם, מציית להוראותיו בענין
22 שידוכי צאצאיו, ומקדיש תשומת לב כה גדולה לשליחו של הבעל-שם, אשר, לפי כל הסימנים,
23 הוא יהודי פשוט ביותר.

24 הוא היה בטוח כי השידוך של ר' ברוך עם ר' אהרן המלמד נעשה לפי הוראת הבעל-שם.
25 אם כך – הרהר לעצמו – ודאי גם השידוך אתו, עם ר' משה, נעשה לפי הוראת הבעל-שם, וכאן
26 מתעוררת תמיהה! הרי אני מוכר וידוע כמתנגד לבעל-שם, ומדוע, אם כן, רצה הבעל-שם שבתו
27 של ר' ברוך תינשא לבני?

28 אלא שלא נותר לו פנאי להפליג בהרהורי ולמצוא פתרון לשאלותיו, ליד השולחן התרחשו
29 דברים שהסבו את תשומת לבו: הגיע זמן ברכת המזון, ור' ברוך הגיש את הכוס למחותנו, ר'
30 אהרן המלמד, וכיבדו בברכת הזימון. קם ר' אהרן ואמר: רבותי, הרי לאמיתו של דבר אינני אלא
31 אזור הקיר. לא היתה לי העזה אפילו להרהר בהשתדכות עם ארז הלבנון, בנו העילוי של ר'
32 ברוך, הנגיד המיוחס מגזע קדושים. ודאי גם על דעתו של ר' ברוך לא עלה להשתדך עם עני
33 ואביון החשוב כאין וכאפס כמו אהרן המלמד. אלא מה? רבנו הקדוש ומורה דרכנו, רבי יואל

1 הבעל-שם מזמושטש, הורה לר' ברוך ולאחרון להשתדך ביניהם. דברי רבנו הקדוש הם בשבילנו
2 קודש קדשים, ושנינו עושים כפי אשר מצוה עלינו. זכינו וכאן בינינו נמצא שלוחו של רבנו
3 הקדוש, ושלוחו של אדם כמותו. ברשותו של המחותן ר' ברוך מתכבד הנני, איפוא, למסור את
4 הכוס לשליח הבעל-שם ולכבדו בברכת המזון.

5 שני המחותנים הגישו את הכוס לשליחו של הבעל-שם, ועיני הכל הופנו לעבר היהודי
6 האורח, ששמו היה – ר' יהודה זוסא.

7 אותות מבוכה ניכרו בפני ר' יהודה זוסא. "אינני רגיל לברך לפני ציבור גדול" – אמר –
8 "ואני רגיל להתפלל בסידור". הוא ביקש שיגישו לו סידור תפילה.

9 דבר זה כשלעצמו דיו היה כדי שהלמדנים הגדולים, נכבדי המסיבה, יחליפו ביניהם מבטי
10 פליאה. אך פליאתם גברה עוד יותר כאשר ר' יהודה זוסא החל לקרוא מתוך הסידור. המלים
11 יצאו מפיו בצורה שהעידה על היותו בור ועם-הארץ שאינו יודע אף את פירוש המלות. גם קולו
12 היה מגושם וגס.

13 המסובים הגאונים, ובמיוחד ר' משה, הרכינו ראשיהם מבושה. ר' משה חש צורך לנחם
14 ולעודד את מחותנו ר' ברוך במצבו המביך, ומיד לאחר ברכת המזון מיהר ללחוש באזנו, בנימה
15 ידידותית, ולהביע את השתתפותו בצערו על כך שרכו גרם לו בזיון כזה בשלחו לשמחתו יהודי
16 עם-הארץ וכול עץ. יחד עם זה שאל: "וכי לא יכל רבך למצוא שליח שלא ישבית את השמחה?".

17 ברם, ניכר היה בר' ברוך כי לא נזקק כלל לניחומו ועידודו של מחותנו רם המעלה.

18 "אל ידאג מחותני היקר!" – אמר לר' משה – "אם רבנו שלח לכאן יהודי זה, ודאי הוא
19 המתאים ביותר לשליחות זו. לא עולה כלל על דעתי אפילו לרגע קט כי השליח גרם לי בזיון
20 כלשהו, ובוודאי שלא גרם להשבתת שמחת לבנו".

21 ר' ברוך המשיך: "אילו היה רבנו, הבעל-שם הקדוש, מורה לי לקחת לבני את בתו של
22 מאן-דהוא, יהיה מי שיהיה, לא הייתי מהסס אף לרגע והייתי מקיים את הוראתו. גם אני, גם
23 רעייתי וגם בני הננו בדעה זו. עתה שהבעל-שם בחר לבני את בתו המוצלחת של ר' אהרן –
24 הננו ממש מאושרים. הכלה היא מוכשרת וטובה מאד, ור' אהרן הוא יהודי שמסר נפשו עבור
25 הרבצת תורה. אני רואה זכות גדולה בכך שבני יהיה חתנו של ר' אהרן".

26 ר' משה הקשיב לדברים בהשתוממות. בפיו לא היו מילים להגיב על משמע אזניו.

27 אלא שבעוד שר' ברוך בטלן קיבל ברצון את מינוי השליח לשמחה – הרי לא היה ר' משה
28 היחיד שהביע פליאה על כך, אפילו בין אנשי הבעל-שם בפוזנא היו כאלה שסברו שר' יהודה
29 זוסא אינו האדם המתאים לייצג את הבעל-שם במעמד כה נכבד. כל אורח דיבורו ותנועותיו,
30 מראהו והילוכו, היו מגושמים וגסים כשל הדיוט ועם-הארץ. לולא המכתב של הבעל-שם שהביא
31 אתו לא היה איש מאמין שהוא אכן שליח הבעל-שם.

32 ר' משה לא יכל להסיח דעתו מן הענין, למרות תשובתו המרגיעה של ר' ברוך. הוא תהה
33 בינו לבין עצמו אם אין ר' ברוך מוכה סנוורים, או שמא הולכיזהו שולל. מאידך, לא יכל להרבות
34 בדיבור על כך. סוף-סוף הבזיון הוא גם שלו, במידה מסוימת, שהרי הוא מחותנו של ר' ברוך.

- 1 בינתיים החלו ההכנות לחגיגת הנישואין. מובן שגם החתונה, כמו מסיבת ה"תנאים", היתה
- 2 צריכה להיות על חשבון ר' ברוך. ר' אהרן היה עני מכדי לערוך את החתונה על חשבון.
- 3 ואם חגיגת ה"תנאים" היתה מפוארת – ודאי שהחתונה היתה צריכה להיות כך. ואכן, היתה
- 4 זו חתונה שכל פוזנא דיברה בה זמן רב לאחר מכן. גדולי תורה ואישים נכבדים כה רבים לא
- 5 זומנו מעולם בפוזנא לחתונה כלשהי.
- 6 שוב היה גם ר' משה בין נכבדי המסובים. למרות שזכר היטב את הבזיונות שספג בחגיגת
- 7 התנאים מן השליח המוזר של הבעל-שם – לא אמר דבר והופיע לחתונה. אך בלבו פנימה הירהר
- 8 מי יהיה הפעם שליחו של הבעל-שם לחתונה, אותו עם-הארץ, ר' יהודה זוסא, או מי שהוא
- 9 יותר בן-תורה ממנו.
- 10 להשתממותו של ר' משה, ולהשתוממות רבים מן המוזמנים, הגיע לחתונה, כשליחו של
- 11 הבעל-שם, לא אחר מאשר אותו ר' יהודה זוסא!
- 12 האם, לפחות, יהיה ר' ברוך הפעם זהיר יותר וימנע מלכבד אותו בברכת המזון, כדי שלא
- 13 יפגין שוב את בורותו לעיני הכל?!
- 14 למרבית הפלא הופיע הפעם ר' יהודה זוסא לא במלבושים פחותים כבפעם הקודמת, כי-אם
- 15 במה שנקרא "איצטלא דרבנן". הוא היה לבוש מעיל משי רבני ושטריימל על ראשו כאחד
- 16 הרבנים.
- 17 אילו היה לבוש, לפחות, בבגדי ההדיוט שלו – לא היה מושך אליו תשומת לב כה רבה!

אגרות קודש

בי"ח, ד' אלול, תרצ"א

כבוד ידידי הרה"ג והרה"ח הנכבד והכי
נעלה, ווי"ח אי"א מוה"ר שלמה זלמן
שי

1 שלום וברכה!

2 מכתבו מי"ד מני"א קבלתי, והשי"ת יצליח לו
3 בנסיעתו.

4 אני חושב שבדאי נותן עצמו להסתדרות הדבר, כמו
5 שדברנו עוד בהיותי בארה"ב, שכבודו שי צריך לפעול
6 בהנוגע לתו"א יצ"ו וגם להשתמש בהיותו בארה"ב להביא
7 תועלת לאנשי שי שבארה"ב, ואני מקוה להשי"ת אשר
8 ע"י הפתיחה שעשיתי יהי בכח תלמידי הוד כ"ק אאמו"ר

9 הרה"ק זצוקלה"ה נבי"ם זי"ע להמשיך העבודה לעורר
10 את אנשי שי לקבוע עתים ללימוד דא"ח, ואשר יתנהגו
11 ברוח ובהנהגה של ארץ מולדתנו, והשי"ת ישפיע שפעת
12 חיים וברכה מרובה לכללות אנשי שי בתוך כלל אחביי
13 שי בפרנסה בריוח ושנה טובה ומתוקה בגו"ר.

14 נהניתי מהידיעה מהפארבריינגען אצל ידידנו הרה"ג
15 הר"י שי דזייקאבסאן והרה"ג הר"א שי סימפסאן שהי
16 מעין ימי קדם, והשי"ת יעזור להם בפרנסה בריוח
17 ובמנוחה שיהיו משפיעים ולא מושפעים מהסביבה.
18 הדו"ש ומברכו בכוח"ט

19 יוסף יצחק

20 בבקשה למסור פ"ש פנימי לאנשי שי.

אג"ק מוהרי"צ נרץ יז

אגרות קודש – מתורגם מאנגלית

(מתוך הספר "פרופ' גרין – שלום וברכה" בהוצאת בית חב"ד המרכזי באר שבע)

ב"ה, י"ז טבת תשכ"ח

ברוקלין, ניו יורק

ד"ר וועלוול גרין

ע"י הרב א. קארף

מיאמי ביץ, פלורידה

שלום וברכה,

היה לי עונג מיוחד לקבל עותק של מכתבך בו ציינת אודות מבצע תפילין בחסות ארגון בני ברית בוועידתם.

כפי שניכר מתוכנו, היו אלו מילים שנאמרו מעומק לבך, חדרו ללבבות ופעלו את פעולתן. יתר על כן, מכיוון שמילותיך כוונו לאנשים בעלי השפעה על מאורעות יהודיים וכן על אלפי רבבות "ילדים", יש מידה גדולה מאוד של זכות הרבים בזה, דבר שיעמוד לזכותך ולזכותם.

נוסף על כך נהניתי להיווכח שאתה הולך מחיל אל חיל, בקבלי את הידיעה שנבחרת להיות הנואם המרכזי בבנקט השנתי השביעי של המרכז לענייני חינוך במיאמי רבתי. ייתן ה' שתצליח שוב להשפיע בצורה הרצויה עלידי מסר שבא מהלב ושיניב תוצאות לאורך זמן. בקשר לזה אני מצרף לך עותק ממכתבי לבנקט, שברור שלא תפרסם עד שייקרא בבנקט.

שחקב"ה יעניק לכל אחד מאיתנו את ברכתו להצלחה, שנצל את יכולותינו ואת ההזדמנויות שנתנו לנו להפיץ יהדות ולחזק את החינוך ברוח של ה"אלטער רבי" שמסירותו והקרבתו מהווים מקור תמידי של השראה וכוח לכולנו.

בברכת הצלחה ושתהיינה לך תמיד בשורות טובות לדווח עליהן.

בהוקרה,

חתימת יד-קודשו של הרבי

נ.ב. כדי להבטיח שמכתב זה והמצורף אליו יגיעו אליך במהירות, הוא נשלח אליך באמצעות הרב קארף.

המשך ביאור למס' כתובות ליום שישי עמ' ב

15 ממנה את הוצאותיו המרובות. אבל אם הוציא הוצאות ולא אכל
16 מפירות השדה כלום, יִשְׁכַּע כֶּמֶת הוציא, ויִשְׁלַח הוצאותיו, שבודאי
17 לא הוציא הוצאות על דעת שלא יאכל פירותיהם כלל.

18 * * *

19 **נמרא**
20 שנינו במשנה: 'הוציא הרבה ואכל קימעה וכו' מה שהוציא הוציא
21 ומה שאכל אכל'. מבררת הגמרא: וְכֵּן הוּא שיעור קִימְעָא, שאם
22 אכל שיעור זה אינו מקבל את הוצאותיו. מבארת הגמרא: אִמָּר
23 רַבִּי אֶסִּי, אִשְׁלִי אִם אֶבֶל גְּרוּגְרָת – תֵּאֵנָה מִיּוֹבֶשֶׁת אֶחָת, אִינוּ מִקְבֵּל
24 אֶת הוֹצָאוֹתָיו. מוֹסִיפָה הַגְּמָרָא תֵּנָא: וְהוּא – וּבִלְבָד שְׂאֵבֶלָה הִבְעֵל
25 לְאוֹתָהּ גְּרוּגְרָת דְּרָךְ כְּבוֹד, דְּהֵינּוּ דְרָךְ קְבִיעוֹת סְעוּדָה עַל שׁוֹלְחָנוּ,
26 וְלֹא בִרְשׁוֹת הָרִבִּים אוֹ דְרָךְ גֹּזֵל. מוֹסִיפָה הַגְּמָרָא: אִמָּר

1 מתרצת הגמרא: אֵלָּא, אִי אִיתָמַר – אִם נִאֲמְרָה מִימְרָא זוֹ בְּבֵית
2 הַמְדִּרְשׁ, הָכִי אִיתָמַר – כֵּךְ הִיא נִאֲמְרָה, אִמָּר רַב כְּהֵנָּא אִמָּר רַב,
3 מְחִלְקֵת תֵּנָּא קָמָא וְרַבִּי יְהוּדָה הִיא לִגְבֵי אֵילָנוֹת שִׁנְפִּלוּ לָהּ בְּשָׂדֶה
4 שְׂאֵינָה שְׂלָה, שִׁלְחָנָא קָמָא אֵין שִׁבַּח בֵּית אֲבִיהָ כֵּיוָן שֶׁהָקֵרן עֲתִידָה
5 לְהִתְכַּלּוֹת לִגְמָרִי, כֹּאשֶׁר יִיבָשׁוּ הָאֵילָנוֹת, וְלִרְבִּי יְהוּדָה יֵשׁ בֹּזֵה
6 שִׁבַּח בֵּית אֲבִיהָ, כֹּל זִמָּן שֶׁהֶעֱצִים קִימִים. אֲכָל אֵילָנוֹת שִׁנְפִּלוּ
7 בְּשָׂדֶה שְׂלָה, דְּכָרִי הָכֵל לֹא תִּמְכֹּר – יִכּוֹלָה הִיא לַעֲכֹב אֶת הַמַּכִּירָה,
8 מִפְּנֵי שֶׁהָקֵרָקֶע עֲצֻמָּה שִׁיכֵת לָהּ, וְיֵשׁ בֹּזֵה מִשּׁוֹם שְׂכַח בֵּית אֲבִיהָ.

משנה

9 משנתינו דנה בבעל שהוציא הוצאות על נכסי אשתו, וגירשה,
10 האם הוא יכול לתבוע ממנה תשלום על הוצאותיו: הַמּוֹצִיא
11 הוֹצָאוֹת עַל נִכְסֵי אִשְׁתּוֹ, וְגִירְשָׁהּ, בֵּין אִם הוֹצִיא תְּרֵפָה מִמּוֹן וְאֲכָל
12 מִפִּירוֹת הַשְּׂדֶה רַק קִימְעָא – מַעַט, וּבֵין אִם הוֹצִיא קִימְעָא וְאֲכָל
13 תְּרֵפָה, מִה שֶׁהוֹצִיא הוֹצִיא, וְמִה שְׂאֵבֶל אֲכָל, וְאִינוּ יִכּוֹל לְתַבּוֹעַ
14 מֵהַדִּירָה לְהַדְפִּסָּה וְשִׁמּוֹשׁ אִשִּׁי בִלְבָד

פרשת נצבים

כט • אתם נצבים היום בלכם לפני יהוה אלהיכם ראשיכם שבטיכם זקניכם ושמריכם כל איש ישראל: מפניכם נשיכם וגרך אשר בקרב מחניך מחטב עץך עד שאב מימך: • לעברך בבית יהוה אלהיך ובאלתו אשר יהוה אלהיך כרת עמך היום:

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות כרך כ עמ' 234)

אל דמי לכם, ואל תתנו דמי לו (מהפסדרה)

יהודי צריך לבקש את הגאולה, ובקשה זו עצמה מעניקה לו סיוע ועזרה בעבודת ה'. כשאומר 'אנו רוצים משיח עכשיו' - זה פועל בו זרז והוספה בעבודתו, וזהירות יתרה שלא יהיה בידו שום דבר שמעכב ח"ו את ביאת המשיח.

שני (לוי) יב למען הקים אתך היום • לו לעם והוא יהיה לך לאלהים כאשר דברך וכן אשר נשבע לאבותיך לאברהם ליצחק וליעקב: • ולא אתכם לבדכם אנכי כרת את הבית הזה ואת האלה הזאת: • כי את אשר ישנו פה עמנו עמד היום לפני יהוה אלהינו ואת אשר איננו פה עמנו היום:

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות כרך ל עמ' 182)

אל דמי לכם, ואל תתנו דמי לו

יהודי צריך לבקש ולתבוע את הגאולה. וכך אמרו חז"ל: "כל אותן אלפים שנפלו במלחמה בימי דוד, לא נפלו אלא על שלא תבעו בנין בית המקדש. ומה אם אלו שלא היה בית המקדש בנייהם ולא נחרב בימיהם, נעשה להם כך ונענשו על שלא תבעו אותו, אנו, שחורב בניינו ואין אנו מתאבלים עליו ולא נבקש עליו רחמים, על-אחת-כמה וכמה".

שלישי (ישראל) כו כִּי־אתם ידעתם את אשר־ושבנו בארץ מצרים ואת אשר־עברנו בקרב הגוים אשר עברתם: • ותראו את־שקוציהם ואת גלליהם עץ ואבן כסף וזהב אשר עמהם: • פִּנְיֶי־שׁ בָּכֶם אִישׁ אֶו־אִשָּׁה אֹו מִשְׁפַּחַת אֹו־שִׁבְטֵי אִשְׁרָ לָכֶוּ פָנָה הַיּוֹם מֵעַם יְהוָה אֱלֹהֵינוּ

ללכת לעבד את־אלהי הגוים ההם פִּנְיֶי־שׁ בָּכֶם שֹׁרֵשׁ פָּרַח רֹאשׁ וְלַעֲנָה: • וְהָיָה בְשִׁמְעוֹ את־דְּבָרֵי הָאֱלֹהִים הַזֹּאת וְהַתְּפִלָּה בְּלִבּוֹ לֵאמֹר שָׁלוֹם יִהְיֶה־לִּי כִּי בִשְׁרֹרוֹת לִבִּי אֶלֶף לְמַעַן סְפוֹת הָרָוּחַ את־הַצִּמְמָה: • לֹא־יֵאבֶה יְהוָה סֵלַח לוֹ כִּי אֹו יַעֲשֶׂן אֶפֶר־יְהוָה וְקִנְאָתוֹ בְּאִישׁ הַהוּא וְרִבְצָה בּוֹ כָּל־הָאֱלֹהִים הַכְּתוּבָה בְּסֵפֶר הַזֶּה וּמַחֲה יְהוָה אֶת־שְׁמוֹ מִתַּחַת הַשָּׁמַיִם: • וְהִבְדִּילוּ יְהוָה לְרַעְה מִכָּל שִׁבְטֵי יִשְׂרָאֵל כָּל־אֱלֹוֹת הַבְּרִית הַכְּתוּבָה בְּסֵפֶר הַתּוֹרָה הַזֶּה: • וְאָמַר הַדּוֹר הָאֲחֵרוֹן בְּנֵיכֶם אֲשֶׁר יִקְוּמוּ מֵאַחֲרֵיכֶם וְהִנֵּכְרִי אֲשֶׁר יָבֹא מֵאַרְצָה רְחוֹקָה וְרָאוּ אֶת־מִפְּוֹת הָאָרֶץ הַהוּא וְאֶת־תַּחֲלָאִיהָ אֲשֶׁר־חָלָה יְהוָה בָּהּ: • גִּפְרִית וּמִלַּח שְׂרָפָה כָּל־אַרְצָה לֹא תִזְרַע וְלֹא תִצְמַח וְלֹא־יַעֲלֶה בָּהּ כָּל־עֵשֶׂב כִּמְהַפֵּכַת סֹדֶם וְעִמֹרָה אֲדָמָה כְּתִיב וצביים קרי וצבאים אשר הפך יהוה באפו ובחמתו: • וְאָמְרוּ כָּל־הַגּוֹיִם עַל־מָה עָשָׂה יְהוָה כֹּכָה לָאָרֶץ הַזֹּאת מֶה חֲרִי הָאֶפֶר הַגָּדוֹל הַזֶּה: • כִּי וְאָמְרוּ עַל אֲשֶׁר עָזְבוּ אֶת־בְּרִית יְהוָה אֱלֹהֵי אֲבֹתָם אֲשֶׁר כָּרַת עִמָּם בְּהוֹצִיאֹו אֹתָם מֵאַרְצָה מִצְרַיִם: • כִּי וַיִּלְכּוּ וַיַּעֲבְדוּ אֱלֹהִים אֲחֵרִים וַיִּשְׁתַּחֲוּ לָהֶם אֱלֹהִים אֲשֶׁר לֹא־יִדְעוּם וְלֹא חָלַק לָהֶם: • וַיַּחֲרֹאֲף יְהוָה בָּאָרֶץ הַהוּא לְהִבִּיא עָלֶיהָ אֶת־כָּל־הַקְּלָלָה הַכְּתוּבָה בְּסֵפֶר הַזֶּה: • וַיִּתְּשֵׁם יְהוָה מֵעַל אֲדָמָתָם בָּאָף וּבַחֲמָה וּבִקְצָף גָּדוֹל וַיִּשְׁלַכֶם אֶל־אַרְץ אַחֲרַת כַּיּוֹם הַזֶּה: • כִּי הִנֵּסְתֶּרְתָּ לִּיהוָה אֱלֹהֵינוּ וְהִנֵּגְלַת לָנוּ וּלְבָנֵינוּ עַד־עוֹלָם לַעֲשׂוֹת אֶת־כָּל־דְּבָרֵי

הַתּוֹרָה הַזֹּאת: • ס (ע"ב)

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות כרך ל עמ' 235)

אל דמי לכם, ואל תתנו דמי לו

יהודי צריך להרגיש תמיד את צער הגלות, עליו להצטרע על כך שבני ישראל הם כבנים שגלו מעל שלחן אביהם

~ נקודות משיחות קודש ~ (שיחות ש"פ נצבים תשמ"א)

אל דמי לכם, ואל תתנו דמי לו

ישנם כמה באורים במעלת הגלות: הירידה היא לצרף עליה; יתרון האור הוא מתוך החשך; ועוד. אמנם, באורים שכליים הללו אינם מתקבלים כרגש שבלב, עקב מרידות הגלות, ולכן אנו מבקשים וצועקים בתפלה שהגלות תבטל כבר ותבא הגאולה.

שישי י"ב בי המצוה הזאת אשר אנכי מצוה היום לאנפלאות הוא ממוך ולא רחוקה הוא: י לא בשמים הוא לאמר מי יעלה לנו השמימה ויקחה לנו וישמענו אתה ונעשנה: י ולא מעבר לים הוא לאמר מי יעבר לנו אל-עבר הים ויקחה לנו וישמענו אתה ונעשנה: י ביקרוב אליך הדבר מאד בפיך ובלבבך לעשותו: ם

~ נקודות משיחות קודש ~ (שיחות הושענא רבה תשמ"ח)

אל דמי לכם, ואל תתנו דמי לו

כשיבא משיח צדקנו, נראה את העליה הגדולה שנופלה על ידי הגלות ונודה לה' על כך, בפתוב "אודך ה' כי אנפת בי". אמנם, אסור שדיצת מעלת הגלות תפגע חלילה בתשוקה לצאת מן הגלות. תובעים מהודי דבר והפוכו: עליו לדעת שיש מעלה בגלות, וביחד עם זה עליו לזעק בכל לבו שרוצה לצאת מהגלות.

שביעי י"ג ראה נתתי לפניך היום את-החיים ואת-המוט ואת-המות ואת-הרע: י אשר אנכי מצוה היום לאהבה את-יהוה אלהיך ללכת בדרךיו ולשמור מצותיו וחקתיו ומשפטי וחיית ורבות וברכה יהוה אלהיך בארץ אשר-אתה בא-שמה לרשתה: י ואם-יפנה לבבך ולא תשמע ונדחת והשתחית לאלהים אחרים ועבדתם: י הגדתי לכם היום כי אבד תאבדון לא-תאריכן ימים על-הארמה אשר אתה עבר את-הירדן לבוא שמה לרשתה: י העדתי בכם היום את-השמים ואת-הארץ החיים והמות נתתי לפניך הברכה והקללה ובהרת בתיים למען תחיה אתה וזרעך: י לאהבה את-יהוה

ושכינתא בגלותא. ובנדאי שיש להצטער על מצר הגלות בזמננו, לאחר כל הצרות שעברו על כלל ישראל במשך זמן הגלות, ועד לדוננו זה. צער זה צריך לבוא לידי בטוי בדרישת ותביעת הגאולה ובצעקה: "עד מתי קץ הפלאות!"

רבי ל' א' ותיה' כייבאו עליך פל-הדברים האלה הברכה והקללה אשר נתתי לפניך והשבת אל-לבבך בכל-הגוים אשר הדיחת יהוה אלהיך שמה: י ושבת' עד-יהוה אלהיך ושמעת בקולו בכל אשר-אנכי מצוה היום אתה ובניך בכל-לבבך ובכל-נפשך: י ושב יהוה אלהיך את-שבותך ורחמך ושב וקבצך מפל-העמים אשר הפיצך יהוה אלהיך שמה: י אם-יהיה נדחת בקצה השמים משם וקבצך יהוה אלהיך ומשם יקחה: י והביאך יהוה אלהיך אל-הארץ אשר-ירשו אבותיך וירשתה והיטבך והרפך מאבותיך: י ומל יהוה אלהיך את-לבבך ואת-לבב זרעך לאהבה את-יהוה אלהיך בכל-לבבך ובכל-נפשך למען חייך:

~ נקודות משיחות קודש ~ (דקושי שיחות כרך לד עמ' 202)

אל דמי לכם, ואל תתנו דמי לו

רז"ל אמרו "מגלן דעבדין זכר למקדש, דאמר קרא . . ציון היא דורש אין לה, מפלל דבצא דרישה". הדייק בזה הוא "דרישה" דוקא: לא די בבקשה בעלמא על הגאולה, אלא צריכה להיות דרישה ותביעה תמידית.

חמי' ו' ונתן יהוה אלהיך את פל-האלות האלה על-איביך ועל-שנאיך אשר רדפוך: י ואתה תשוב ושמעת בקול יהוה ועשית את-כל מצותיו אשר אנכי מצוה היום: י והותירך יהוה אלהיך בכל י מעשה ירך בפרי בטנך ובפרי בהמתך ובפרי אדמתך למטה כי י ישוב יהוה לשוש עליך לטוב כאשר-שש על-אבותיך: י כי תשמע בקול יהוה אלהיך לשמור מצותיו וחקתיו תתובה בספר התורה הנה כי תשוב אל-יהוה אלהיך בכל-לבבך ובכל-נפשך: ם

מפטיר טו ראה נתתי לפניך היום את-החיים
ואת-הטוב ואת-הממות ואת-הרע: ^{טו} אשר אנכי
מצוה היום לאהבה את-יהוה אלהיך ללכת
בדרכיו ולשמור מצותיו וחקתיו ומשפטיו וחיית
ורכית וברכך יהוה אלהיך בארץ אשר-אתה
בא-שמה לרשתה: ^{טז} ואם-יפנה לבבך ולא
תשמע ונדחת והשתחית לאלהים אחרים
ועבדתם: ^{יז} הגדתי לכם היום כי אבד תאבדון
לא-תאריכון ימים על-האדמה אשר אתה עבר
את-הירדן לבוא שמה לרשתה: ^{יח} העדתי לכם
היום את-השמים ואת-הארץ החיים והממות
נתתי לפניך הברכה והקללה ובחרת בחיים
למען תחיה אתה וזרעך: ^{יט} לאהבה את-יהוה
אלהיך לשמע בקלו ולדבקה בו כי הוא חייך
וארך ימים לשבת על-האדמה אשר נשבע
יהוה לאבותיך לאברהם ליצחק וליעקב לתת
להם: פפפ

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטרשיחות כרך יד)

תיכף-ומיד זוכים בדין, ו"נצבים היום כולכם לפני ה' ה'
אלקים" - מאירים וקמים ועומדים, ונעשית כתיבה
ותתימה טובה לשנה טובה ומתוקה בגשמיית וברוחניות.

מ פסוקים, לבב"ו סימן.

אלהיך לשמע בקלו ולדבקה בו כי הוא חייך
וארך ימים לשבת על-האדמה אשר נשבע
יהוה לאבותיך לאברהם ליצחק וליעקב לתת
להם: פפפ

חצי קדיש

יתגדל ויתקדש שמה רבא. אמן בעלמא די ברא
כרעותה וימליך מלכותה, ויצמח פורקנה ויקרב
משיחה. אמן בחייכון וביומיוכן ובחיי דכל בית ישראל,
בעללא ובזמן קריב ואמרו אמן: אמן יהא שמה רבא מברך
לעלם ולעלמי עלמא. יתברך: יהא שמה רבא מברך לעלם
ולעלמי עלמא. יתברך, וישתבח, ויתפאר, ויתרום,
ויתנשא, ויתגדר, ויתעלה, ויתהלל, שמה דקדשא
ברוך הוא. אמן לעלא מן כל ברכתא ושירתא,
תשבתתא ונחתתא, דאמירן בעלמא, ואמרו אמן: אמן

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטרשיחות כרך כח עמ' 82)

ובחרת בחיים (ל, יט) יש לתמה, מאחר שטוב מביא חיים
ורע מביא מות - כלום יש צורך לצוות לאדם לבחר בחיים?
וגש לומר, שהצווי הוא לעשות טוב לא רק משום שגש
מביא חיים, הינו שהשכל מכריח להתנהג כך, אלא גם מתוך
בחירה חפשית, אפילו אם לא היה בכך שום יתרון. ואכן,
יהודי עובד את ה' לא רק משום שגש דבר טוב; הוא בוחר
להיות עובד ה' בלי טעם (חיצוני).

בעת הגבהת הספר תורה ואמירת וזאת התורה - אין מנהגנו להראות באצבע. * מנהגנו: מגביה הספר תורה
ולאחרי שמראה אותה לקהל חוזר ומניחה על הבימה וגוללה בעצמו. ואז יושב על הספסל ואחר כורך המפה
(= חוגר באבנט ועוטף במעיל). * כשמגביהין הספר תורה להראות הכתב לעם, כל אדם ישתדל לקרב עצמו
לבימה כדי שיוכל לקרא מה שכתוב בספר תורה בעת הגבהת הספר תורה, ויאמר:

וזאת התורה, אשר-שם משה לפני בני ישראל:

ע"חיים היא למחזיקים בה, ותמכה מאשר. דרכיה דרכי-נעם, וכל-נתיבותיה שלום. ארך ימים בימנה,
בשמאלה עשר וכבוד. יי חפץ למען צדקו, יגדיל תורה ויאדיר:

מדייקים לגלול הספר תורה נגד התפר, שמקום התפר יהיה באמצע הספר תורה מבחוץ. * האבנט חוגרים
בתחילת שליש התחתון של הספר תורה.

לא יתחיל המפטיר להפטיר עד שיגמור הגולל לגלול הספר תורה, כדי שגם הגולל יוכל להבין ולשמוע ממנו, שחובה היא על הכל לשמוע ההפטרה כמו הפרשה שבספר תורה.

ברכת ההפטרה לפניה

בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר בָּחַר בַּנְּבִיאִים מוֹכִיִּים וְרָצָה בְּדַבְרֵיהֶם הַנִּאמְרִים בְּאֵמַת בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ הַבּוֹחֵר בַּתּוֹרָה וּבַמִּשָּׁה עֲבָדוֹ וּבִישְׂרָאֵל עַמּוֹ וּבַנְּבִיאִי הָאֵמֶת וְצִדֵּק:

חובה הוא על הכל לשמוע ההפטרה כמו הפרשה שבספר תורה. לפיכך, לא יקראו שנים ההפטרה כאחד בקול רם ששני קולות אין נשמעים, ויש נוהגים מטעם הידוע להם, שלא לסמוך על שמיעה בלבדה, אלא הם בעצמם קורין ההפטרה ושומעין הברכות מפי המפטיר. ומכל מקום, צריכים ליזהר שלא יקראו בקול רם אלא בנחת (מלה במלה עם המפטיר).

שולחן ערוך אדמו"ר הוקן, חלק ב סימן רפד סעיף יא

עטרת מרים

י' אז יאמר ישראל בשבוס מהנלות ש'ש' א'ש'ש' ב'יהוה בתשועת ה' תגל נפשי באלהי ש'עור לי כי הלבישני בגדי־ישע תתפזרים כמדתי, ועם מעיל צדקה יעטני עטף אותי כחתן יכתן פאר אשר ילבש פאר ככתן גדול וכפלה תעדה אשר תתקשט עם כליה תכשיטה: יא כי ישועת ישראל היא כארץ אשר תוציא צמחה אחר שנקב ונפסד הנדנד הנדנד ויכנה ורועיה תצמיח הנדנד הנדנד בה תצמיח אחר התפסד של הנדנד, כן אדני יהוה יצמיח לישראל צדקה חסד ככה הצדקה העליונה ותתלה ותגלל מוכיות ישראל נגד לעיני כל־ הגוים: א אלה הם דברי ה' בהיות ישראל בגלות, ואמר למען ציון שהחריבו אותה עד תוסוד לא אחשה לא אשתק ואלמען ירושלים לא אשקוט לא אנוח עד אשר יצא כנגד לעיני כל צדקה וישועתה שאביא עליה, יהיה נראה לכל כלפיד אש ובער ידל: ב וראו גוים צדקה הצדקה שאעשה לה וכל־מלכים יכירו כבודך וקרא לה יהיה נקרא לה שם חדש תפצי בה אשר פי יהיה יקבנו ילה טעמו: ג והיית שמונה ביד עטרת תפארת ביד יהוה וצניף מלכותה ככה־ אלהיה שלא יפלו לעולם: ד לא־ יאמר לה עוד שאת עזובה מ' ולא־רצף על ארצו לא־יאמר

שי למורא

י' ש'ש' א'ש'ש' ב'יהוה, כך אמרת ירושלים בזמן הנאלה. או, כך אמר עם ישראל בשבוס מהנלות. (ואמר "ש'ש' א'ש'ש'" בכפל לשון, כנגד הגוף ותנפש ש'ש'ש'ו ב'ה' שהוא במדת הרחמים. ואמר "תגל נפשי באלהי", שבמדת הדין תגל תנפש שהיא עליונה ומקבלת יסורים בשמחה יותר מהגוף). הלבישני בגדי־ישע, כלומר, סבב אותי בישועה ובצדקה, כלבוש המסבב את הגוף, וכמעיל העוטף את לובשו. יכתן פאר, יגדיל פארו בלבושים נאים. "וכתן", לשון גדלה, כמו "וכני דוד כהנים" (שמואל"ב ח"ח). כליה, כלי תכשיטה. יא כי כארץ תוציא צמחה וגו', כמו שהארץ מוציאה את צמחה אחרי שנקב ונפסד נרעין הנדנד, וכמו הנגה שמצמיחה אחרי שנפסדים הנדנדי הנדנד, כן יצמיח ה' לישראל צדקה ותתלה בפרסום נגד כל הגוים אחרי שהיו בגלותם משפלים עד עפר. א לא אחשה, לא אשתק מלחפרע מן הגוים על מה שעשו לציון. לא אשקוט, לא אחיה במנוחה. כנגה, כדבר המאיר וזוהר. וישועתה כלפיד יבער, והישועה שאביא עליה תתנה נראית לכל כלפיד אש בוער. ב צדקה, הצדק שאעשה לה. שם חדש, כפי הנאמר להלן בהמשך. יקבנו, יפרשנו. ג וצניף מלכותה, מנפת של מלכות. ד יקרא

הפטרה לפרשת נצבים לקריאה בציבור

ולשמו"ת בישיעה פרק סא"סג

סא י' ש'ש' א'ש'ש' ב'יהוה תגל נפשי באלהי כי הלבישני בגדי־ישע מעיל צדקה יעטני כחתן יכתן פאר וכפלה תעדה כליה: יא כי כארץ תוציא צמחה ויכנה ורועיה תצמיח כן אדני יהוה יצמיח צדקה ותתלה נגד כל־ הגוים: סב א למען ציון לא אחשה ולמען ירושלים לא אשקוט עד־יצא כנגה צדקה וישועתה כלפיד יבער: ב וראו גוים צדקה וכל־מלכים כבודך וקרא לה שם חדש אשר פי יהוה יקבנו: ג והיית עטרת תפארת ביד יהוה וצניף מלכותה בכפ־אלהיה: ד לא־יאמר לה עוד עזובה ולא־רצף

"הַפָּעִי כֹה", רָצוּנִי כֹה וְאִינָה גִּעְזוּכָה. וְלֹאֲרֹצֶךָ **"בְּעוֹלָה"**, לֹאֲרֹצֶךָ יִקְרָא מִשְׁכַּבְתָּ וְלֹא שׁוֹמְכָה. **תַּבְּעֵל**, תַּחֲשִׁיב בְּאִנְשֵׁי־הָ (ח) כִּי יִבְעַל בְּחוֹר בְּתוּלָה וְגו', כִּמוֹ שֶׁבִּשְׁבָּחֹר נוֹשָׂא בְּתוּלָה מִתְּלָשְׁבִים וְחַד מִבְּלִי פְרִיד, כִּד יִתְשָׁבּוּ בָּךְ בְּגוֹךְ וְלֹא יִפְרִידוּ מִפָּךְ. (ו) **הַפְּקָדֹתִי שׁוֹמְרִים וְגו'**, הַשׁוֹמְרִים

הֵם הַמְּלָאכִים שֶׁהַפְּקִידִם הִקְבִּי"ה עַל בְּנֵי יִירוּשָׁלַם. וְהֵם מִתְּפַלְלִים לַה' עַל יִירוּשָׁלַם שִׁישִׁיבָה לִישׁוּבָה. פְּרוּשׁ אַחֵר, הַשׁוֹמְרִים הֵם אֲבֵלֵי צִיּוֹן שֶׁמִּתְפַּלְלִים בַּיּוֹם וּבַלַּיְלָה עַל יִירוּשָׁלַם. **לֹא יַחֲשׂוּ**, אֵינֶם שׁוֹתְקִים כְּשׁוֹם וְזִמְן מִלֵּהֲתַפְּלֵל עַל יִירוּשָׁלַם. **תַּמְזִיכִירִים אֵת ה' אֵל דְּמִי לָכֶם**, כְּאֵלֹ הַנְּבִיא מִזֶּרֶם וְאוֹמֵר לָהֶם, אַתֶּם הַמִּתְאַבְּלִים עַל צִיּוֹן וּמִזְכִּירִים וְכֹרֶנֶה תְּמִיד בְּהַפְּלֹתֵיכֶם וּבִכְרֻכֹּתֵיכֶם, אֵל תִּשְׁתַּקֵּוּ. (ז) **וְאֵל תִּתְּנֵנוּ דְּמִי לוֹ וְגו'**, כְּלוּמָר, הוּאֵל וְכֵל הַמִּבְּחָחוֹת הַטּוֹבוֹת אֲחֵלָה מִכִּסִּית הַקְּבִ"ה אֲתֶכֶם, הַזִּכִּירוּ אֵת שְׁמוֹ תְּמִיד וְשִׁפְכוּ לִפְנֵי לִבְכֶּם עַד שֶׁיִּבְרַח הַגְּלוּת וְיִכּוֹנֶן אֵת יִירוּשָׁלַם וְיִשְׁמִיחָהּ תְּהִלָּה בְּאַרְצָהּ. (ט) **מֵאֲסָפִיו יֵאָכְלוּהוּ**, הַמֵּאֲסָפִים אֵת הַדָּגָן אֵל הַבֵּית הֵם יֵאָכְלוּהוּ. וּמִקְּבָצָיו יִשְׁתַּחֲוֶהוּ, הַמִּקְבָּצִים אֵת הַתִּירוּשׁ הֵם יִשְׁתַּחֲוֶהוּ. **בְּחֻצֹת קִדְשִׁי**, בִּירוּשָׁלַם עִיר הַקִּדְשׁ, אִם הוּא מִשְׁעַר שְׁנֵי וְאִם הוּא חֲלוֹן, הַכֹּהֵן עַל כָּל אֲרֶץ יִשְׂרָאֵל. (י) **עֲבְרוּ עֲבְרוּ בַּשְּׁעָרִים וְגו'**, הוּא מֵאֲמַר תְּהִיבָה אֵל הַנּוֹשִׁים, עֲבְרוּ דֶרֶךְ שַׁעֲרֵי הָעִיר וְלִכּוּ לִשְׂרָה וּפְנוּ מִמִּכְשׁוֹל אֵת הַדֶּרֶךְ אֲשֶׁר וְלִכּוּ כֹה יִשְׂרָאֵל לָשׁוּב לְאַרְצָם. וְכָפַל הַלְשׁוֹן לְחֻזָּק, סָלוּ סָלוּ הַמִּסְלָה, לְסַלֵּל אֵת הַדֶּרֶךְ וְלִכְבֹּשׁ אוֹתָהּ שְׁלֵא יִהְיוּ כֹה גִּמּוֹת וְתַלְלוּת. **סָקְלוּ מֵאֲבָן**, לִפְנוֹת מֵאֲבָנִים. הָרִימוּ גַם עַל הָעַמִּים, תְּהַבִּיחוּ מוֹט עִם הַדָּגֵל לְאוֹת לְכָל הָעַמִּים, שְׁבִיאוּ לְאַרְצָהּ יִשְׂרָאֵל אֵת כָּל יִשְׂרָאֵל שְׁגִלוּ אֲצִלָּם. (יא) **יִשְׁעָךְ בָּא**, בָּאָה תְּשׁוּבָתְךָ.

הֵנָּה שְׁכָרוֹ אֲתוֹ, הֵנָּה הַשָּׂכָר הַטּוֹב שֶׁיִּשְׁלַם לְיִשְׂרָאֵל עַל הַגְּלוּת שֶׁסָּבְלוּ עֲבֻדוֹ שְׁמוֹ הַגְּדוֹל. **וּפַעֲלָתוֹ לִפְנֵינוּ**, וְשִׁכָּר הַפְּעֻלֹת הַטּוֹבוֹת שֶׁעָשׂוּ יִשְׂרָאֵל בְּגִלּוֹת בְּשִׁמְרָם תּוֹרָתוֹ וּמִצְוֹתָיו. (יב) **וְלָךְ**, לְצִיּוֹן. **דְּרוּשָׁה**, שְׁחֵ' דוֹרֶשׁ

עוֹד שְׁמִמָּה מִיִּשְׁבִּיכָה כִּי לָךְ יִקְרָא חֲפָצִיכָה רָצוּנִי כֹה, וְיִשׁוּב לִשְׁבּוֹן בְּחוֹרֶךָ וְלֹאֲרֹצֶךָ בְּעוֹלָה מִשְׁכַּבְתָּ כִּי־חֲפָץ יְהוָה לָךְ וְאַרְצֶךָ תַּבְּעֵל וְתִתְשָׁבּוּ הָעָרִים: הַ כִּי־יִבְעַל כְּשֶׁנוֹשָׂא בְּחוֹר בְּתוּלָה מִבְּלִי פְרִיד, יִבְעֹלֶךָ כִּן וְתִתְשָׁבּוּ בָּךְ בְּגוֹךְ וְלֹא יִתְפְּרִידוּ מִפָּךְ.

כִּן יִשְׁשֵׁי עָלֶיךָ אֱלֹהֶיךָ: וְאַחֵר שְׁאֵמַר "לִמְעַן צִיּוֹן לֹא אֲחִשָּׁה", אוֹמֵר כִּי חֲזִין מִזֶּה עַל־חֻמְתֶּיךָ יִירוּשָׁלַם הַפְּקָדֹתִי מִיַּדִּי שְׁמֹרִים כְּלִיָּהוּם וְכִלְהִלָּה שְׁתִּמְדִּירוּ בְּכִי וְאֲבֵל תְּמִיד לֹא יַחֲשׂוּ אֵינֶם שׁוֹתְקִים, הַמְזִכִּירִים אֶת־יְהוָה עַל בְּנֵיָם אֶל־דְּמִי לָכֶם לֹא יִתָּא שְׁתִּיקָה לָכֶם: זֶ וְאֶל־תִּתְּנֵנוּ לֹא תִנְחֹן אֵת ה' דְּמִי לֹא לִשְׁתֹּק מִלְּבָבוֹתָהּ, אֵלֶּא תַּפְצִירוּ בּוֹ עַד־יִכּוֹנֶן אֵת יִירוּשָׁלַם עַל כֶּהָ וּבְכִסִּיָּה וְעַד־יִשְׁוִים אֶת־יִירוּשָׁלַם לְתִהֲלָה וְיִשֵּׁם בְּאַרְצָהּ: ח הַנְּבִיא אוֹמֵר לָהֶם בְּנִיָּהוּ, הֵן גִּשְׁבַּע יְהוָה בְּיָמֵינוּ וּבִזְרוּעַ עֲזוֹ אִם־אֲתִן אֶת־דִּגְלֶךָ עוֹד מֵאֲבָל לֹא־יִכֹּד חֲקֻרֹכֶם וְאִם־יִשְׁתַּחֲוֶהוּ בְּגִי־נֶכֶד הַחֲרוּקִים תִּירוּשָׁךְ וְגַם אֲשֶׁר יִגְעַת בּוֹ: ט כִּי מֵאֲסָפִיו הַמֵּאֲסָפִים אוֹתוֹ אֵל הַבֵּית הֵם יֵאָכְלוּהוּ וְהִלְלוּ אֶת־יְהוָה עַל הַשְּׁפָעַת הַטּוֹבָה וּמִקְבָּצָיו יִשְׁתַּחֲוֶהוּ אֵת הַתִּירוּשׁ בְּחֻצֹת קִדְשִׁי בְּבִתְיָם הַעוֹמְדִים בְּחֻצֹת יִירוּשָׁלַם עִיר הַקִּדְשׁ: י הוּא מֵאֲמַר תְּהִיבָה אֵל הַנּוֹשִׁים עֲבְרוּ עֲבְרוּ בַּשְּׁעָרִים מִשְׁעַר לִשְׁעַר בְּשַׁעֲרֵי הָעִיר פְּנוּ מִמִּכְשׁוֹל אֵת הַדֶּרֶךְ הָעֵם אֲשֶׁר וְלִכּוּ בּוֹ יִשְׂרָאֵל לָשׁוּב לְאַרְצָם סָלוּ סָלוּ הָרִימוּ וְתַהַבִּיחוּ אֵת הַמִּסְלָה לְחֻשׁוֹת הַגּוֹמּוֹת סָקְלוּ הַדֶּרֶכִים מֵאֲבָן מִכְשׁוֹל הָרִימוּ גַם עַל־הָעַמִּים לְרַפּוֹ לָהֶם לְהִבְיֵא אֵת יִשְׂרָאֵל לְאַרְצָם: יא הֵנָּה יְהוָה הַשְּׁמִיעַ אֶל־קִצְצָה הָאֲרֶץ אֲמָרוּ לְבַת־צִיּוֹן הֵנָּה יִשְׁעָךְ בָּא הֵנָּה שְׁכָרוֹ אֲתוֹ וּפַעֲלָתוֹ לִפְנֵינוּ: יב וְקִרְאוּ לָהֶם עַם־הַקִּדְשׁ גְּאוּלֵּי יְהוָה וְלָךְ יִקְרָא דְרוּשָׁה

עַמּוֹ לִפְנֵינוּ הוּא מוֹיִשׁ: יב וְקִרְאוּ לָהֶם לְבִנֵי צִיּוֹן עַם־הַקִּדְשׁ עַל דִּי קִדְּשָׁה מַעֲשִׂיהֶם וְצִדְקָתָם גְּאוּלֵּי יְהוָה הַנְּאוֹלִים שֶׁל ה' וְלָךְ צִיּוֹן יִקְרָא דְרוּשָׁה מוֹה' אֲשֶׁר ה' דוֹרֶשׁ אוֹתָהּ תְּמִיד עִיר לֹא גִעְזוּכָה אִם יִבִּירוּ כִּי ה' לֹא עֲזָבָה

עטרת מרים

מעולם: א מירזה | בא מאדום ממלכות רומי חמוץ אדם בגדים
מבצרה עיר גדולה לאדם, הלא המיד זה הדור בלבדו ומה זה הדם על
לבושו, הלא הוא צעה מניע ומטלטל האומות מקום לקום ואין מי עומד נגדו
ברב כחו כאלו המקום משיב ואמר אני הוא זה המדבר בצדקה ומבטיח

לעשות צדקה לישראל ואני הוא רב
להושיע לישראל כאשר הבטחתי:
ב כאלו ישאלו גם אותו מדוע אדם
ללבושו ובגדיו נראים בדרך
בגת מהחמת חיון (גת הוא הקלי
שורכים שם הענבים להוציא חיון):
ג כאלו משיב לו ה, פורה הנת
דרכתי לבדי לא בכותם בראם
בצדקתי לבר ומעמים אין-איש
אתי לעזרתי להקם אויבי ישראל,
לפיקד ואדרכם באפי וארמכם
בחמתי שיש לי עליהם על שהרעו
לישראל שהגליהם ביניהם וזו נצחם
ודם טמא על-בגדי וכל-מלבושי
אנאלתי לכלחתי מדם: ד כי זמן
רב יום נקם היה בלבי ושנת
גאולי באה לנאול את עמי ולעשות
הנקם: ה ואביט וחייתי מסתכל אם
אמצא עזר, אבל ואין עזר כי אין
הדור נקאם ואשתומם עמדותי
בחמתי ובהבוננתי אם אמצא בהם
זכות להיות סומך עליי את הנאולה,
אבל ואין סומך כי אין צדיק מתפלל
עליהם, לכן ותושע הושע לי ורעי
וחמתי שיש לי על האומות היא
סמכותני חסדך אותי לנאול את
ישראל: ו ואבוס ארמם עמים
באפי ואשכרם בחמתי נהיו
שבורים בכוס חמתי ואוריד לארץ

נצחם חקם וחקקם, והיו דם: ז אמר הנביא חסדי יהוה | אזכיר שעשה
עמכם, לכן מתראו להרבות תהלת יהוה כמו שיש להללו בעל כל
אשר-גמלנו יהוה ורב-טוב נתון לבית ישראל אשר-גמלם
ברחמיו וברב חסדיו ולא בצדקותיו: ח ויאמר אף-על-פי שגלי לפני
עזר, ולא היה. כלומר, הסתכלתי אם יש זכות בישראל שיהיה עזר לנאולה, ולא מצאתי.
בהם זכות להיות סומך לנאולה, ולא מצאתי. ותושע לי ורעי, כלומר, אף-על-פי שאין בהם זכות, הושעתי את בני. ונחמתי היא סמכותני, החקק
שיש לי על הנגוסים היא סומכת אותי לנאול את ישראל ולעשות נקם בנגוסים. ו ואבוס עמים באפי, וארמם את העמים באפי. ואשכרם בחמתי,
ואתן להם לשלוח את כוס חמתי עד לשכרות. ואוריד לארץ נצחם, ואת דםם אשפך לארץ. ו חסדי ה' אזכיר תהלות ה', אמר הנביא,
אזכיר לישראל את חסדי ה' שעשה עמכם, אשר מתראו להרבות תהלות ה'. בעל כל אשר גמלנו ה', אזכיר אותם החסדים כמו שהיו על כל אשר
גמלנו. ורב טוב לבית ישראל, ורב טוב שעשה לבית ישראל. אשר גמלם ברחמיו וברב חסדיו, ולא לפי מעשיהם. ח ויאמר אך עמי

שי למורא

בשלושה. א) מי זה בא מאדום וגו', עתיד הקב"ה לעשות נקמה
באדם, ואמר הנביא בלשון הנהגה בבני אדם לבוש בגדים שבעשותם נקמה
באויב נתן הדם על בגדיהם. וכאלו ישאלו ישראל, מי הוא זה הקא מאדום
צביע בגדיו בדם החרונים מעיר בצרה של אדם. "חמוץ", צביע. ויתכן שהוא
מלשון "חמץ רגלך בדם" (תהלים

טז, כד), בחלוף סדר האותיות, כמו
"כבש" "כשב". זה הדור
בלבושו, זה שלבש בגדי נקם.
צעה ברב כחו, שברב כחו הוא
מניע ומטלטל את הנגוסים מקצה אל
קצה. אני מדבר בצדקה, כאלו
הקב"ה משיב להם ואומר, אני הוא זה
המדבר והמבטיח לעשות צדקה
לישראל. רב להושיע, מרבה
להושיע. ב) מדוע אדם
ללבושו וגו', כאלו ישאלו גם את
הקב"ה, מדוע בחמתי ארמים על
לבושי, ובגדיי בבגדי החרוד ענבים
בגת, שיש על בגדיו כתמים ארמים
מהנין. ג) פורה דרכתי לבדי,
כאלו הקב"ה משיב ואומר, אני לבדי
דרכתי גת הענבים, כלומר, לא
בכותכם, בראם בצדקתי לבר הרנתי
את השר של אדם ועמו להוציא דםם
כמו שדורכים בגת להוציא חיון.
"פורה", גת שדורכים בו הענבים לחיון.
ונקרא "פורה" על שם שמקדחים
ומרצעים בחוקה הענבים בשדורכים
אותם. ומעמים אין איש אתי,
ומכל העמים אין אחד שקא לעזרתי
להקם אויבי ישראל, כי כלם
אויביהם. ואדרכם באפי וגו',
פיון שכל העמים אויבים לישראל,

לפיקד אדרכם וגו'. וזו נצחם על בגדי וגו', ויהי דםם על בגדי, וכל
מלבושי עשיתי מגלים בדם. "נצחם", דםם, ונקרא הדם "נצח", לפי שהוא
חי האדם וחוקו. וכל זה נאמר על דרך משל מלשון הנהגה בבני אדם. ד) כי
יום נקם וגו', כי יום נקם היה בלבי זמן רב, עד שבאה שנת גאולי ואז
יהיה יום הנקם בעמים. ה) ואביט ואין עזר, הייתי מסתכל אם אמצא
עזר, ולא היה. כלומר, הסתכלתי אם יש זכות בישראל שיהיה עזר לנאולה, ולא מצאתי.
בהם זכות להיות סומך לנאולה, ולא מצאתי. ותושע לי ורעי, כלומר, אף-על-פי שאין בהם זכות, הושעתי את בני. ונחמתי היא סמכותני, החקק
שיש לי על הנגוסים היא סומכת אותי לנאול את ישראל ולעשות נקם בנגוסים. ו ואבוס עמים באפי, וארמם את העמים באפי. ואשכרם בחמתי,
ואתן להם לשלוח את כוס חמתי עד לשכרות. ואוריד לארץ נצחם, ואת דםם אשפך לארץ. ו חסדי ה' אזכיר תהלות ה', אמר הנביא,
אזכיר לישראל את חסדי ה' שעשה עמכם, אשר מתראו להרבות תהלות ה'. בעל כל אשר גמלנו ה', אזכיר אותם החסדים כמו שהיו על כל אשר
גמלנו. ורב טוב לבית ישראל, ורב טוב שעשה לבית ישראל. אשר גמלם ברחמיו וברב חסדיו, ולא לפי מעשיהם. ח ויאמר אך עמי

שיבגדו בי, מקל־מקום אדְ-עמי הָמָה וְהָרִי הֵם לִפְנֵי פָנִים אֲשֶׁר לֹא יִשְׁקְרוּ
לְעֹבְדִי, וְלֹכֵן וְהָרִי לָהֶם לְמוֹשִׁיעַ: ט בְּכָל-צָרְתָם שָׁהוּ לָהֶם לֹא לְמִקּוֹם
הָיָה צָר וּמִלֵּאדָּה הַמִּשְׁמָשׁ לִפְנֵי הוֹשִׁיעַם בְּשִׁלְיָחוֹת הַמִּקּוֹם בְּאַהֲבָתוֹ
בְּעִבּוֹר אַהֲבָתוֹ לָהֶם וּבְחִמְלָתוֹ עֲלֵיהֶם הוּא גֹאֲלָם מִן הַצָּרָה הַבָּאָה וַיִּנְטָלֵם
סְבֵל מִשָּׂאֵם וַיִּנְשָׂאֵם לְחַת דִּי
מִחֲסוֹדָם כָּל-יְמֵי דוֹרוֹת עוֹלָם:

הָמָה וְגו', כְּשֶׁהוֹצִיאֵם מִמִּצְרַיִם אָמַר, אֵד הָמָה לְבַד עָמִי, וּבָהֶם בְּחֶרְתִּי
מִכָּל הָאֻמּוֹת, וְלִבְנֵים יִחְשְׁבוּ, וְלֹא יִשְׁקְרוּ בִּי לְעֹבְדִי, וְלֹכֵן הָיָה לָהֶם לְמוֹשִׁיעַ.
(ט) בְּכָל צָרְתָם לֹא צָר, בְּכָל זְמַן שָׁהוּ בְּצָרָה הָיָה לֹא צָר, וּמִתָּר
לְהוֹשִׁיעֵם. וּמִלֵּאדָּה פָּנִיו הוֹשִׁיעַם, וּמִלֵּאדָּה הַמִּשְׁמָשׁ לִפְנֵי הוֹשִׁיעַם
בְּשִׁלְיָחוֹתוֹ שֶׁל הַקִּבְ"ה. וַיִּנְטָלֵם
וַיִּנְשָׂאֵם, וְהַנְבִּיִּים מִן הַצָּרָה
בְּחִמְלָתוֹ, וַיִּנְשָׂאֵם וְהִרְמִם בְּכַבּוֹד
וְחִשְׁבֹּת בְּאַהֲבָתוֹ אוֹתָם. כָּל יְמֵי
עוֹלָם, תָּמִיד בְּכָל תְּרוּחוֹת הָיָה לָהֶם
לְמוֹשִׁיעַ.

לֹא יִשְׁקְרוּ וְהָיָה לָהֶם לְמוֹשִׁיעַ: ט בְּכָל-
צָרְתָם | לֹא צָר וּמִלֵּאדָּה פָּנִיו הוֹשִׁיעַם בְּאַהֲבָתוֹ וּבְחִמְלָתוֹ הוּא
גֹאֲלָם וַיִּנְטָלֵם וַיִּנְשָׂאֵם כָּל-יְמֵי עוֹלָם:

לאחר שמסיים ההפטרה יאמר המפטיר ברכות אלו

בָּרוּךְ אַתָּה יי, אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, צוּר כָּל הָעוֹלָמִים, צַדִּיק בְּכָל הַדּוֹרוֹת,
הָאֵל הַנָּאֵמָן הָאוֹמֵר וְעוֹשֶׂה, הַמְדַּבֵּר וּמְקַיֵּם, שְׁכָל דְּבָרָיו אֱמֶת וְצֶדֶק:
נֶאֱמָן, אַתָּה הוּא יי אֱלֹהֵינוּ וְנֶאֱמָנִים דְּבָרֶיךָ, וְדָבָר אֶחָד מִדְּבָרֶיךָ אַחֲזוֹר לֹא
יָשׁוּב רִיקָם, כִּי אֵל מֶלֶךְ נֶאֱמָן וְרַחֲמָן אַתָּה. בָּרוּךְ אַתָּה יי, הָאֵל הַנָּאֵמָן בְּכָל
דְּבָרָיו:

רַחֵם, עַל צִיּוֹן כִּי הִיא בֵּית חַיִּינוּ, וְלַעֲלוּבַת נֶפֶשׁ תּוֹשִׁיעַ וּתְשַׁמַּח בְּמַהֲרָה
בְּיָמֵינוּ. בָּרוּךְ אַתָּה יי. מְשַׁמַּח צִיּוֹן בְּבִנְיָה:
שְׂמַחְנוּ, יי אֱלֹהֵינוּ, בְּאַלְהֵינוּ הַנְּבִיא עֲבָדֶיךָ, וּבְמַלְכוּת בֵּית דָּוִד מְשִׁיחֶךָ,
בְּמַהֲרָה יָבוֹא וַיַּגֵּל לִבְנוֹ, עַל כִּסְאוֹ לֹא יֵשֵׁב זָר, וְלֹא יִנָּחֲלוּ עוֹד
אַחֲרֵים אֶת כְּבוֹדוֹ. כִּי בָשֵׁם קֹדֶשְׁךָ נִשְׁבַּעְתָּ לוֹ, שְׁלֹא יִכָּפֶה גֵּרוֹ לְעוֹלָם וָעֶד:
בָּרוּךְ אַתָּה יי, מֶגֶן דָּוִד:

עַל הַתּוֹרָה, וְעַל הָעֲבוּדָה וְעַל הַנְּבִיאִים וְעַל יוֹם הַשַּׁבָּת הַזֶּה, שְׁנַתְתָּ לָנוּ יי
אֱלֹהֵינוּ לְקֹדֶשָׁה וְלִמְנוּחָה, לְכָבוֹד וְלִתְפָּאֶרֶת. עַל הַכֹּל, יי אֱלֹהֵינוּ אֲנַחְנוּ
מוֹדִים לָךְ, וּמְבָרְכִים אוֹתְךָ. יִתְבָּרַךְ שְׁמֶךָ בְּפִי כָּל חַי תָּמִיד לְעוֹלָם וָעֶד: בָּרוּךְ
אַתָּה יי, מְקַדֵּשׁ הַשַּׁבָּת:

המולד לחודש תשרי: ליל ב', שעה 9 בערב, ו-6 חלקים.

הַחֹדֶשׁ הַשְּׁבִיעִי [=תִּשְׁרִי] שֶׁהוּא הַחֹדֶשׁ הָרִאשׁוֹן לְחֹדֶשִׁי הַשָּׁנָה, הַקֹּדֶשׁ-בָּרוּךְ-הוּא בְּעֶצְמוֹ מְבָרְכוֹ בַּשַּׁבָּת
מְבָרְכִים שֶׁהוּא הַשַּׁבָּת הָאַחֲרוֹן דְּחֹדֶשׁ אֵלּוּל, וּבִכְחַז זֶה יִשְׂרָאֵל מְבָרְכִים אֶת הַחֹדֶשִׁים י"א פְּעָמִים בַּשָּׁנָה.

(היום יום כ"ה אלול)

קריאת התורה למנחת שבת-קודש לא «וילך משה וידבר את־הדברים האלה אל־כל־ישראל: » ויאמר אלהם בן־מאה ועשרים שנה אנכי היום לא־אוכל עוד לצאת ולבוא ויהוה אמר אלי לא תעבר את־הירדן הוה: » יהוה אלהיך הוא | עבר לפניך הוא־ישמיד את־הגוים האלה מלפניך וירשתם יהושע הוא עבר לפניך כאשר דבר יהוה: (לד) - ועשה יהוה להם כאשר עשה לסיחון ולעוג מלכי האמרי ולארצם אשר השמיד אתם: » ונתנם יהוה לפניכם ועשיתם להם ככל־המצוה אשר צויתי אתכם: » חזקו ואמצו אל־תיראו ואל־תערצו מפניהם כי | יהוה אלהיך הוא ההלך עמך לא ירפך ולא יעזבך: » (ישראל) ז ויקרא משה ליהושע ויאמר אליו לעיני כל־ישראל חזק ואמץ כי אתה תבוא את־העם הזה אל־הארץ אשר נשבע יהוה לאבותם לתת

להם ואתה תנחילנה אותם: » ויהוה הוא | ההלך לפניך הוא יהיה עמך לא ירפך ולא יעזבך לא תירא ולא תחת: » ויכתב משה את־התורה הזאת ויתנה אל־הכהנים בני לוי הנשאים את־ארון ברית יהוה ואל־כל־זקני ישראל: » ויצו משה אותם לאמר מקץ | שבע שנים במעד שנת השמטה בחג הסוכות: » בבוא כל־ישראל לראות את־פני יהוה אלהיך במקום אשר יבחר תקרא את־התורה הזאת נגד כל־ישראל באזניהם: » הקהל את־העם האנשים והנשים והטף וגרך אשר בשעריך למען ישמעו ולמען ילמדו ויראו את־יהוה אלהיכם ושמרו לעשות את־כל־דברי התורה הזאת: » ובניהם אשר לא־ידעו ישמעו וילמדו ליראה את־יהוה אלהיכם כל־הימים אשר אתם חיים על־הארמה אשר אתם עברים את־הירדן שמה לרשתה: פ

אגרות קודש

בי"ה, כ"ז אלול, תשי"ג

ברוקלין.

שלום וברכה!

מאשר הנני בזה קבלת מכתבו מכ"א אלול עם שני הפ"נ אשר בו, ובטח לעת כזאת כבר נתקבל מכתבי מענה להנהלת הכפר שבהם ג"כ מענה על מכתבו. ומוכרחני לכפול בזה עוה"פ אשר לו יחא שצדקו וצדקו בכל התירוצים והנימוקים שכותב להעדר הפעולה אבל הרי התירוצים והנימוקים אינם ממלאים מקום מעשה בפועל. ולא עוד אלא אפילו בענינים שהם ג"כ צנורות של פרנסה ניכרת חלישות גדולה ביותר ואולי גם העדר עשי לגמרי ומה יהי התכלית מזה איני מבין, ותקותי אשר ימים אלו שהם ימי התעוררות קירוב המאור אל הניצוץ ובמילא גם קירוב הניצוץ אל המאור יתקנו הענינים הנ"ל עכ"פ בחלק חשוב מהם ובטח למותר להעירו אשר אויב מען וועט דורכלאזען דעם זמן פון חדש תשרי בענינים של תעמולה הרי צריך יהי לחכות כו"כ זמן עד שתהיי שעת הכושר כזו, והאריכות בזה אך למותר.

ולקראת השנה החדשה הבאה עלינו ועל כל ישראל לטובה ולברכה, הנני בזה להביע ברכתי לו ולב"ב שיחיו, ברכת כתיבה וחיטימה טובה לשנה טובה ומתוקה בגשמיות וברוחניות...

בברכה.

פרק ה משנה ב

עֲשֶׂה דוֹרוֹת מֵאָדָם וְעַד נֶחָ .. עַד שֶׁהֵבִיא עֲלֵיהֶם אֶת מִי הַמַּבּוּל. עֲשֶׂה דוֹרוֹת מִנֶּחָ וְעַד אֲבָרָהָם .. עַד שֶׁבָּא אֲבָרָהָם אֲבִינוּ וְקִבֵּל שְׂכָר כָּלָם.

נקודות משיחות קודש

את העולם, ולכן הביא הקב"ה עליהם את המבול ונמחו כליל; מה־שאינן כן הרע של הדורות עד אברהם הי' כזה שאפשר להפכו לטוב, וכשבא אברהם ו"קיים" את העולם ותיקן והשלים כל עשרת הדורות, אז קיבל שכר כולם.

ושתי תקופות אלו ישנם גם ב"עולם קטן"⁹ – בעבודת האדם. כשאדם שקוע בעניינים בלתי רצויים במשך "עשרה ימים" שלמים ואף על פי כן "טוב לו", הרי אפשר שיתברך בלבבו לאמר "שלום יהי לי כי בשריות לבי אלך"¹⁰. ולכן אמר התנא, שסיבת הדבר הוא רק משום שהקב"ה ארך אפים¹¹ וזה ייפסק ככלות הזמן הקצוב¹². ומכיון שכן, צריכה להיות העבודה ד"הביא עליהם את מי המבול", כלומר: למחות ולבטל כליל את העניינים הבלתי רצויים.

אבל עבודה זו אינה מספיקה עדיין, שהרי חסרים העניינים הטובים שהי' עליו לפעול במשך "עשרה ימים" אלו; ולכן צריכה להיות גם העבודה דאֲתֵּהפֶכָא חשוכא לנהורא, לתקן ולהשלים מה שהחסיר בימים הקודמים ו"לקיים" אותם, ועד שיקבל שכר כולם¹³.

זהו גם הדיוק "עד שבא אברהם אבינו": רז"ל אמרו¹⁴ "אין קורין אבות אלא לשלשה". וטעם הדבר הוא כי "בחינת האבות צ"ל בכל אדם, שהם שרש ומקור נשמות ישראל"¹⁵. ולכן מדייק התנא "אברהם אבינו", לרמז שעבודה זו של "וקבל שכר כולם" (העבודה של אֲתֵּהפֶכָא חשוכא לנהורא) שייכת בכל אחד ואחד¹⁶.

עֲשֶׂה דוֹרוֹת מֵאָדָם וְעַד נֶחָ . . מִנֶּחָ וְעַד אֲבָרָהָם
נתבאר לעיל¹⁷, שעשרה דורות מאדם ועד נח מורה על העבודה באופן של שבירתן זוהי תקנתן, ועשרה דורות מנח ועד אברהם מורה על העבודה של בירור עניני העולם והפיכתם לטוב, על ידי שמגלים את ניצוצי הקדושה שבהם.

ועוד יש לומר, שעשרה דורות הראשונים קאי על עניני האדם שבהם לא שייך אפילו בירור בדרך שבירה, והטעם שהם ברשותו של יהודי הוא לא מפני אשמתו ח"ו, כי־אם מפני "נורא עלילה על בני אדם"¹⁸, או מצד בלבול העולם וכיוצא בזה, ולכן היחס שלו לדברים אלו צריך להיות – כאילו לא הי', כיון שאינו שייך לבירור¹⁹.

צריך ביאור: בנח לא נאמר שקיבל שכר כולם, כי להיותם מכעיסין ובאין לא הגיע להם שכר; ומדוע נאמר באברהם שקיבל שכר כולם.

והביאור:

ההבדל בין דור המבול (שסיים וכלל בתוכו כל עשרת הדורות מאדם עד נח)¹ לדור ההפלה (שסיים וכלל בתוכו כל עשרת הדורות מנח עד אברהם) הוא, "שדור המבול היו גזלנים והיתה מריבה ביניהם כו", ואלו (דור ההפלה) היו נוהגים אהבה ורעות ביניהם². נמצא שלאנשי דור ההפלה הי' מגיע שכר בגלל האהבה ששררה ביניהם, אלא שלא היו יכולים לקבלו מפני חטאם החמור ("פשטו יד בעיקר"). חטא זה גרם לכן שכל ההמשכות שנמשכו על ידי ההנהגה באהבה ורעות ירדו לתוך הקליפות³.

עד שבא אברהם אבינו, שעל ידי עבודתו עם העולם (שהשתדל להכניס את הבריות תחת כנפי השכינה, ועורר רחמים אפילו בעד אנשי סודם), בירר גם את הדורות הקודמים, וקיבל שכר כולם⁴.

עֲשֶׂה דוֹרוֹת מֵאָדָם וְעַד נֶחָ . . מִנֶּחָ וְעַד אֲבָרָהָם

במשנה הקודמת פירט התנא שני טעמים לבריאת העולם בעשרה מאמרות. א. "להפריע מן הרשעים שמאבדין את העולם", ב. "וליתן שכר טוב לצדיקים שמקיימין את העולם". ומשנתנו ממשיכה בשני ענינים אלו⁵: א. הדורות מאדם עד נח היו רשעים שמאבדין את העולם, והקב"ה נפרע מהם במי המבול. ב. גם הדורות מנח עד אברהם היו מכעיסין ובאין, אבל אברהם "קיים" את העולם, הוא פעל קיום גם בדורות שקדמו לו⁶, ולכן הי' "שכר כולם" ואברהם קיבל שכר זה.

אבל עדיין אינו מובן: מדוע הי' אפשר לפעול "קיום" רק בדורות שמנח ועד אברהם, ולא באלה שמאדם ועד נח?
והביאור:

ישנם שני סוגי רע. א. דברים שהם רע גמור ואין בהם טוב כלל. דברים אלו צריכים לאבד, בחינת "שבירתן זוהי טהרתן"⁷. ב. דברים שאין בהם טוב גלוי, אך יש בהם ניצוץ של טוב. עם דברים אלו יש להתעסק עד שמקיימים אותם, על ידי זה שמהפכים אותם מרע לטוב⁸.

ובנדון דידן: הרע של הדורות עד נח הי' רע גמור, המאבד

1. שלכן מחה המבול גם החטאים של תשע דורות הקודמים.

2. סנהדרין קט, א.

3. בדוגמת עסק התורה והמצוות של רשע, שההמשכות יורדות לתוך הקליפות (הלכות ת"ת לאדמו"ר הזקן פ"ד ה"ג).

4. לקו"ש ח"ג עמ' 753.

5. ראה מד"ש.

6. ראה רבינו יונה: מלא כל החסרונות כו'.

7. כלים רפ"ב (משא"כ בהאופן דב"ק (נד, א) ששבירתן זוהי מיתתן). וראה לקו"ת חקת נו, ג ואילך.

8. ועד ע"ד לשון חז"ל (מנחות מז, א) מצעות שהציעה לו באיסור הציעה לו בהיתר.

9. נתחומא פקודי ג.

10. נצבים כט, יח.

11. ראה לקו"ש חט"ו עמ' 66-67.

12. ראה קונטרס ומעין מ"א פ"ב.

13. לקו"ש חט"ו עמ' 70.

14. ברכות טז, ב.

15. תו"א ר"פ וארא.

16. משיחת ש"פ חקת תשל"ז – על פי רשימת השומעים בלבד.

17. בביאור הקודם.

18. תהלים סו, ה. נתחומא וישב ד. וראה תו"ח תולדות יג, א.

19. ספה"ש תש"ג ח"א עמ' 79.

לוח זמנים לשבוע פרשת נצבים - בערים שונות בעולם

זמני יום ראשון ויום שבת

(ח) = שעון חורף (ק) = שעון קיץ

מדינה ועיר	זריחה		סוף זמן קריאת שמע				סוף זמן תפילה		מנחה גדולה		שקיעה		צאת הכוכבים		כניסת שבת	יציאת שבת
			מג"א		אדמונה"ז											
			ש	א	ש	א										
באר שבע (ק)	06:30	06:27	08:56	08:55	09:29	09:29	10:32	10:32	13:03	13:06	18:43	18:35	19:09	19:01	18:16	19:11
חיפה (ק)	06:29	06:25	08:54	08:53	09:28	09:29	10:31	10:31	13:05	13:02	18:45	18:37	19:09	19:01	18:06	19:11
ירושלים (ק)	06:28	06:25	08:54	08:53	09:27	09:28	10:30	10:30	13:04	13:01	18:46	18:38	19:07	18:59	17:59	19:10
תל אביב (ק)	06:30	06:26	08:56	08:55	09:29	09:29	10:32	10:32	13:06	13:03	18:43	18:35	19:09	19:01	18:15	19:11
אוסטריה, וינה (ק)	06:44	06:35	08:59	08:55	09:40	09:43	10:44	10:45	13:20	13:17	19:01	18:49	19:34	19:22	18:33	19:35
אוסטרליה, מלבורן (ח)	06:07	06:17	08:31	08:37	09:14	09:08	10:15	10:11	12:44	12:43	18:14	18:19	18:41	18:46	17:59	18:57
אוקראינה, אודסה (ק)	06:46	06:39	09:00	09:03	09:43	09:45	10:47	10:48	13:22	13:19	19:03	18:51	19:35	19:23	18:35	19:36
אוקראינה, דונייצק (ק)	06:18	06:10	08:30	08:33	09:14	09:17	10:18	10:20	12:54	12:51	18:35	18:23	19:09	18:56	18:07	19:09
אוקראינה, דנייפרופטרובסק (ק)	06:29	06:20	08:40	08:44	09:25	09:28	10:29	10:31	13:05	13:02	18:47	18:34	19:20	19:07	18:18	19:20
אוקראינה, ז'יטומיר (ק)	06:54	06:45	09:07	09:03	09:50	09:54	10:54	10:56	13:31	13:28	19:13	18:59	19:47	19:34	18:44	19:48
אוקראינה, קייב (ק)	06:47	06:38	08:56	09:00	09:43	09:46	10:47	10:49	13:23	13:20	19:05	18:52	19:40	19:27	18:36	19:40
איחוד אמירויות, אבו דאבי (ח)	06:12	06:10	08:40	08:40	09:11	09:11	10:14	10:14	12:47	12:45	18:23	18:17	18:48	18:41	17:58	18:51
איטליה, מילאנו (ק)	07:12	07:05	09:30	09:27	10:09	10:12	11:13	11:14	13:48	13:46	19:31	19:20	20:00	19:49	19:01	20:01
אקוואדור, קיטו (ח)	06:03	06:05	08:36	08:34	09:04	09:02	10:07	10:05	12:38	12:36	18:11	18:09	18:33	18:31	17:52	18:40
ארגנטינה, בואנוס איירס (ח)	06:40	06:49	09:11	09:06	09:46	09:41	10:48	10:44	13:18	13:16	18:48	18:53	19:14	19:18	18:33	19:29
ארגנטינה, ברילוצ'ה (ח)	07:31	07:41	10:00	09:53	10:38	10:32	11:40	11:35	14:09	14:08	19:38	19:44	20:07	20:13	19:25	20:25
ארה"ב, בולטימור (ק)	06:56	06:50	09:16	09:18	09:53	09:55	10:57	10:57	13:31	13:29	19:10	19:00	19:38	19:29	18:44	19:40
ארה"ב, ברוקלין (ק)	06:45	06:39	09:04	09:06	09:42	09:44	10:46	10:47	13:21	13:18	19:00	18:49	19:29	19:18	18:33	19:30
ארה"ב, ג'רסי סיטי (ק)	06:46	06:40	09:04	09:07	09:43	09:45	10:47	10:47	13:21	13:18	19:00	18:50	19:29	19:19	18:34	19:30
ארה"ב, דטרויט (ק)	07:22	07:15	09:39	09:41	10:19	10:21	11:22	11:23	13:57	13:54	19:36	19:26	20:06	19:56	19:10	20:07
ארה"ב, האוסטון (ק)	07:11	07:08	09:36	09:37	10:09	10:10	11:13	11:12	13:46	13:44	19:24	19:16	19:48	19:41	18:59	19:51
ארה"ב, לוס אנג'לס (ק)	06:42	06:37	09:05	09:06	09:40	09:41	10:43	10:43	13:17	13:14	18:54	18:46	19:21	19:12	18:29	19:23
ארה"ב, מיאמי (ק)	07:10	07:08	09:37	09:38	10:09	10:09	11:12	11:12	13:46	13:43	19:22	19:15	19:46	19:39	18:58	19:49
ארה"ב, ניו הייבן (ק)	06:41	06:35	08:59	09:02	09:38	09:40	10:42	10:43	13:17	13:14	18:56	18:45	19:25	19:15	18:29	19:26
ארה"ב, פיטסבורג (ק)	07:09	07:04	09:28	09:30	10:07	10:09	11:10	11:11	13:45	13:42	19:24	19:14	19:53	19:43	18:57	19:54
ארה"ב, שיקגו (ק)	06:40	06:34	08:58	09:00	09:37	09:39	10:41	10:41	13:15	13:13	18:55	18:44	19:24	19:14	18:28	19:25
בוליביה, לה-פס (ח)	06:20	06:25	08:54	08:51	09:24	09:21	10:26	10:23	12:57	12:55	18:28	18:29	18:51	18:52	18:11	19:01
בלגיה, אנטוורפן (ק)	07:31	07:22	09:39	09:43	10:27	10:31	11:31	11:33	14:08	14:05	19:50	19:36	20:25	20:11	19:21	20:25
בלגיה, בריסל (ק)	07:32	07:22	09:40	09:44	10:27	10:31	11:32	11:33	14:08	14:05	19:50	19:37	20:25	20:11	19:21	20:25
ברזיל, סאן פאולו (ח)	05:54	06:00	08:27	08:23	08:59	08:54	10:01	09:57	12:31	12:29	18:06	18:08	18:25	18:27	17:45	18:37
ברזיל, ריו דה-ז'נירו (ח)	05:42	05:48	08:16	08:11	08:47	08:43	09:49	09:45	12:19	12:17	17:50	17:51	18:14	18:15	17:33	18:25
בריטניה, לונדון (ק)	06:49	06:40	08:57	09:01	09:45	09:49	10:49	10:51	13:26	13:23	19:10	18:56	19:44	19:30	18:42	19:44
בריטניה, מנצ'סטר (ק)	06:58	06:47	09:02	09:07	09:53	09:57	10:57	11:00	13:34	13:31	19:18	19:03	19:55	19:40	18:50	19:55
גרמניה, ברלין (ק)	06:56	06:45	09:01	09:06	09:51	09:55	10:55	10:57	13:32	13:29	19:16	19:02	19:51	19:37	18:45	19:51
גרמניה, פרנקפורט (ק)	07:14	07:05	09:24	09:28	10:10	10:14	11:15	11:16	13:51	13:48	19:33	19:19	20:07	19:54	19:04	20:07
דרום אפריקה, יוהנסבורג (ח)	05:55	06:02	08:28	08:23	09:00	08:55	10:02	09:58	12:31	12:30	18:08	18:11	18:26	18:29	17:46	18:38
הודו, מומבאי (ח)	06:28	06:27	08:57	08:57	09:28	09:27	10:31	10:30	13:03	13:01	18:39	18:33	19:02	18:57	18:16	19:06
הודו, פונה (ח)	06:24	06:23	08:54	08:53	09:24	09:23	10:27	10:26	12:59	12:57	18:35	18:29	18:58	18:53	18:12	19:02
הונגריה, בודפשט (ק)	06:33	06:25	08:49	08:45	09:29	09:32	10:33	10:34	13:09	13:06	18:50	18:38	19:23	19:10	18:22	19:23
טורקיה, איסטנבול (ח)	05:50	05:44	08:10	08:08	08:47	08:49	09:51	09:51	12:25	12:23	18:05	17:55	18:34	18:24	17:38	18:35
יוון, אתונה (ק)	07:14	07:09	09:35	09:37	10:12	10:14	11:16	11:16	13:50	13:47	19:29	19:19	19:57	19:47	19:03	19:58

רנה

לוח זמנים לשבוע פרשת נצבים - בערים שונות בעולם

זמני יום ראשון ויום שבת

(ח) = שעון חורף (ק) = שעון קיץ

מדינה ועיר	זריחה		סוף זמן קריאת שמע				סוף זמן תפילה		מנחה גדולה		שקיעה		צאת הכוכבים		כניסת שבת	יציאת שבת
			מג"א		אדמוה"ז											
	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א		
מולדובה, קישינב (ק)	06:46	06:54	09:07	09:10	09:50	09:53	10:54	10:55	13:30	13:27	19:11	18:59	19:43	19:31	18:43	19:44
מקסיקו, מקסיקו סיטי (ח)	06:24	06:25	08:55	08:54	09:25	09:24	10:28	10:27	13:00	12:58	18:35	18:30	18:59	18:53	18:13	19:03
ניו-זילנד, קרייסטצ'רץ' (ח)	06:27	06:16	08:42	08:35	09:24	09:17	10:25	10:20	12:54	12:52	18:21	18:28	18:52	19:00	18:09	19:12
נפאל, קטמנדו (ח)	05:50	05:53	08:19	08:20	08:52	08:52	09:55	09:55	12:29	12:26	18:05	17:58	18:30	18:23	17:41	18:33
סין, בייג'ין (ח)	05:58	06:03	08:23	08:25	09:01	09:03	10:05	10:05	12:39	12:37	18:19	18:09	18:48	18:38	17:50	18:49
סינגפור, סינגפור (ח)	06:55	06:53	09:27	09:25	09:55	09:53	10:58	10:56	13:29	13:27	19:02	19:00	19:24	19:22	18:42	19:31
פולין, ורשה (ק)	06:15	06:25	08:31	08:36	09:20	09:24	10:25	10:27	13:01	12:58	18:44	18:30	19:20	19:06	18:14	19:20
פרו, לימה (ח)	06:00	05:56	08:30	08:27	08:59	08:56	10:02	09:59	12:32	12:30	18:04	18:04	18:27	18:27	17:46	18:35
צרפת, ליון (ק)	07:22	07:30	09:44	09:47	10:26	10:29	11:30	11:31	14:06	14:03	19:46	19:35	20:18	20:06	19:19	20:19
צרפת, פריז (ק)	07:31	07:40	09:50	09:54	10:36	10:39	11:40	11:41	14:16	14:13	19:59	19:46	20:31	20:18	19:29	20:31
קולומביה, בוגוטה (ח)	05:47	05:45	08:18	08:16	08:47	08:45	09:49	09:47	12:21	12:19	17:54	17:51	18:16	18:13	17:34	18:22
קנדה, טורונטו (ק)	07:00	07:07	09:23	09:26	10:04	10:06	11:08	11:08	13:43	13:40	19:25	19:14	19:53	19:42	18:55	19:54
קנדה, מונטריאול (ק)	06:36	06:44	08:58	09:01	09:40	09:43	10:44	10:45	13:19	13:16	19:01	18:49	19:31	19:19	18:32	19:32
קפריסין, לרנקה (ק)	06:30	06:35	08:57	08:59	09:33	09:34	10:36	10:36	13:10	13:08	18:48	18:40	19:15	19:07	18:23	19:17
רוסיה, ליובאוויטש (ח)	06:34	06:45	08:47	08:52	09:40	09:44	10:44	10:47	13:22	13:19	19:06	18:50	19:44	19:29	18:35	19:44
רוסיה, מוסקבה (ח)	06:07	06:18	08:18	08:24	09:13	09:18	10:18	10:20	12:55	12:52	18:43	18:27	19:19	19:03	18:08	19:19
רוסיה, חסוטוב-על-הדון (ח)	06:02	06:10	08:23	08:26	09:07	09:09	10:11	10:12	12:46	12:43	18:28	18:15	19:00	18:48	17:59	19:01
שווייץ, ציריך (ק)	07:07	07:15	09:27	09:31	10:11	10:14	11:15	11:17	13:51	13:48	19:36	19:24	20:05	19:52	19:04	20:05
תאילנד, בנגקוק (ח)	06:07	06:07	08:38	08:38	09:08	09:07	10:11	10:09	12:43	12:41	18:18	18:13	18:40	18:36	17:56	18:45

(* הזמנים נערכו על-פי תוכנת 'חזון שמים'.

סדר מצות הדלקת נרות לשבת קודש

מצוה זו שייכת גם לבנות ישראל, ועד לילדה קטנה ... אפילו אם היא בת שנה וכבר מתחילה לדבר ויכולה להדליק ולברך ... ביחד עם אחיותי, ועל אחת כמה וכמה אמה שמדליקה לאחריהן, כדי שתוכל לעזור להן בהדלקת הנר.

תורת מנחם תשמ"ט חלק ד' עמ' 378

ויש להשפיע גם על בנות קטנות שהגיעו לחינוך, שגם הן תדלקנה נרות שבת וחג, כמדובר כמה פעמים. ואפילו אם הדבר מוטל בספק, אם היא כבר הגיעה לחינוך או לא - גם אז כדאי שיאיר מזלה שבוע קודם או כמה ימים קודם!

משיחת י"ג תשרי תשמ"ז סכ"ח - התועדויות תשמ"ז ח"א עמ' 162

זמן הדלקת הנרות הוא כפי המתפרסם בכל מקום ומקום על ידי הגורמים המוסמכים - אסור בשום אופן להדליק לאחר זמן זה.

מנהגן הטוב של בנות ישראל ... להפריש לצדקה לפני הדלקת הנרות – כמובן כאשר הדלקת הנרות היא ביום חול. אסור לטלטל ח"ו את קופת הצדקה לאחר ההדלקה ולכן צריכים להניחה לכתחילה [=לפני כניסת השבת ולפני ההדלקה] במקום שתישאר שם עד לאחר הבדלה.

מדליקים את הנרות ואחרי כן מברכים:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְהַדְלִיק נֵר שֶׁל

שַׁבַּת קֹדֶשׁ:

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

תפלת הדרך

צריך לאומרה כשהחזיק בדרך חוץ לעיר ביום ראשון כשנוסע מביתו, וטוב לומר מעומד אם אפשר בקל. ובשאר הימים שמתעכב בדרך עד שובו לביתו יאמר אותה בכל בוקר אפילו במלון ויחתום ברוך אתה שומע תפלה בלי הזכרת שם :

יְהי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יי אֱלֹהֵינוּ וְאֱלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, שֶׁתּוֹלִיכֵנוּ לְשָׁלוֹם וְתַצְעֲדֵנוּ לְשָׁלוֹם וְתִדְרִיכֵנוּ לְשָׁלוֹם וְתַסְמְכֵנוּ לְשָׁלוֹם, וְתַגִּיעֵנוּ לְמַחֲזֵי חֲפָצֵנוּ לְחַיִּים וְלְשִׂמְחָה וְלְשָׁלוֹם, (ואם דעתו לחזור מיד אומר וְתַחְזִירֵנוּ לְשָׁלוֹם), וְתַצִּילֵנוּ מִכָּף כָּל-אֹיֵב וְאוֹרֵב וְלַסְטִים וְחַיּוֹת רָעוֹת בַּדֶּרֶךְ וּמִכָּל-פּוֹרְעָנוֹת הַמִּתְרַגְּשׁוֹת וּבָאוֹת לְעוֹלָם. וְתִשְׁלַח בְּרָכָה בְּכָל-מַעֲשֵׂה יָדֵינוּ, וְתַתְּנֵנוּ לֶחֶן וְלַחֲסֵד וְלִרְחֻמִּים בְּעֵינֶיךָ וּבְעֵינֵי כָל-רֹאִינוֹ, וְתִגְמְלֵנוּ חֲסִדִּים טוֹבִים וְתִשְׁמַע קוֹל תַּפְלָתֵנוּ כִּי אַתָּה שׁוֹמֵעַ תַּפְלַת כָּל-פֶּה: בְּרוּךְ אַתָּה יי, שׁוֹמֵעַ תַּפְלָה:

לזכות

לוי שי' הלוי בן חנה וזוגתו **אולגה שרח** בת תמר

ויוצאי חלציהם

צבי' ובעלה **דוד הלוי אליעזרוב**

שלום יצחק הלוי ומשפחתו

רות ובעלה **אפרים הלוי יליזרוב**

זבולון הלוי וזוגתו **רות**

חגית ובעלה **גבריאל סופייב**

שמעי' הלוי וזוגתו **מוריאל**

אילת ובעלה **גדעון יעקובסון**

יהושע הלוי וזוגתו **מעין חנה**

אור אבנר הלוי שיחיו

לבייב

לעילוי נשמת הרה"ח ר' טובי' ב"ר יעקב ע"ה

ניתן להשיג שיחות קודש ומאמרי דא"ח אלו

פקס: 3 9606108 (972)

ת.ד. 373 כפר חב"ד 60840 ישראל – P.O.B 373 Kfar Chabad 60840 Israel

E-mail: Israel@DvarMalchus.Org USA@DvarMalchus.Org

להרשמה ומנויים: 3 9601001 (972)

להורדת הקבצים: Internet: www.DvarMalchus.Org

www.otzar770.com • www.lahak.org • www.Chasidut.TV

...

הערות ותיקונים ניתן לשלוח ל: E-mail: office@chazak.co.il – www.chazak.co.il

Dvar Malchus
Issue # 00853
18/09/2022

P.P.
שולם
1949
תל אביב

הורידו את יישומון
דבר מלכות
מחנות היישומים

